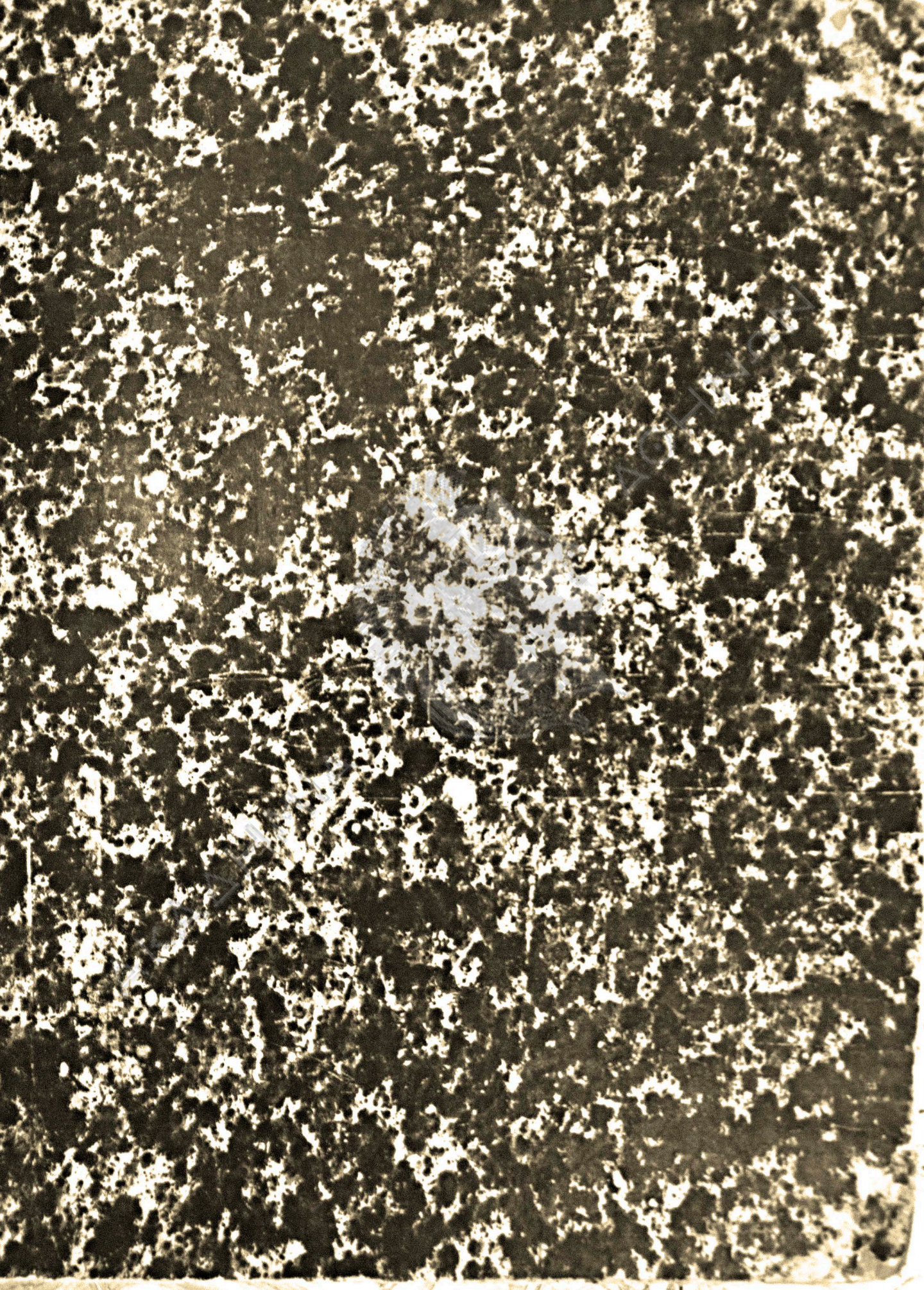

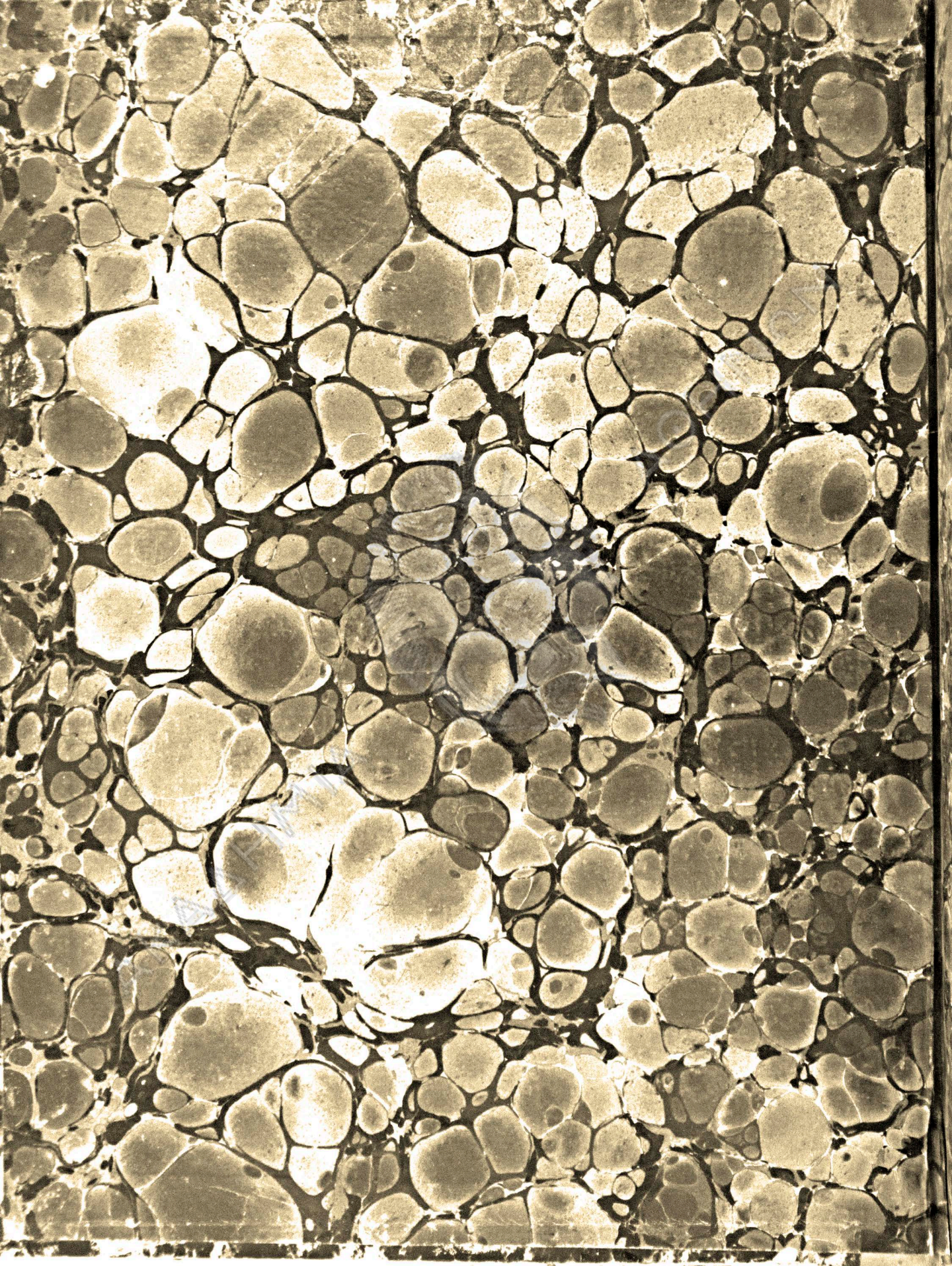

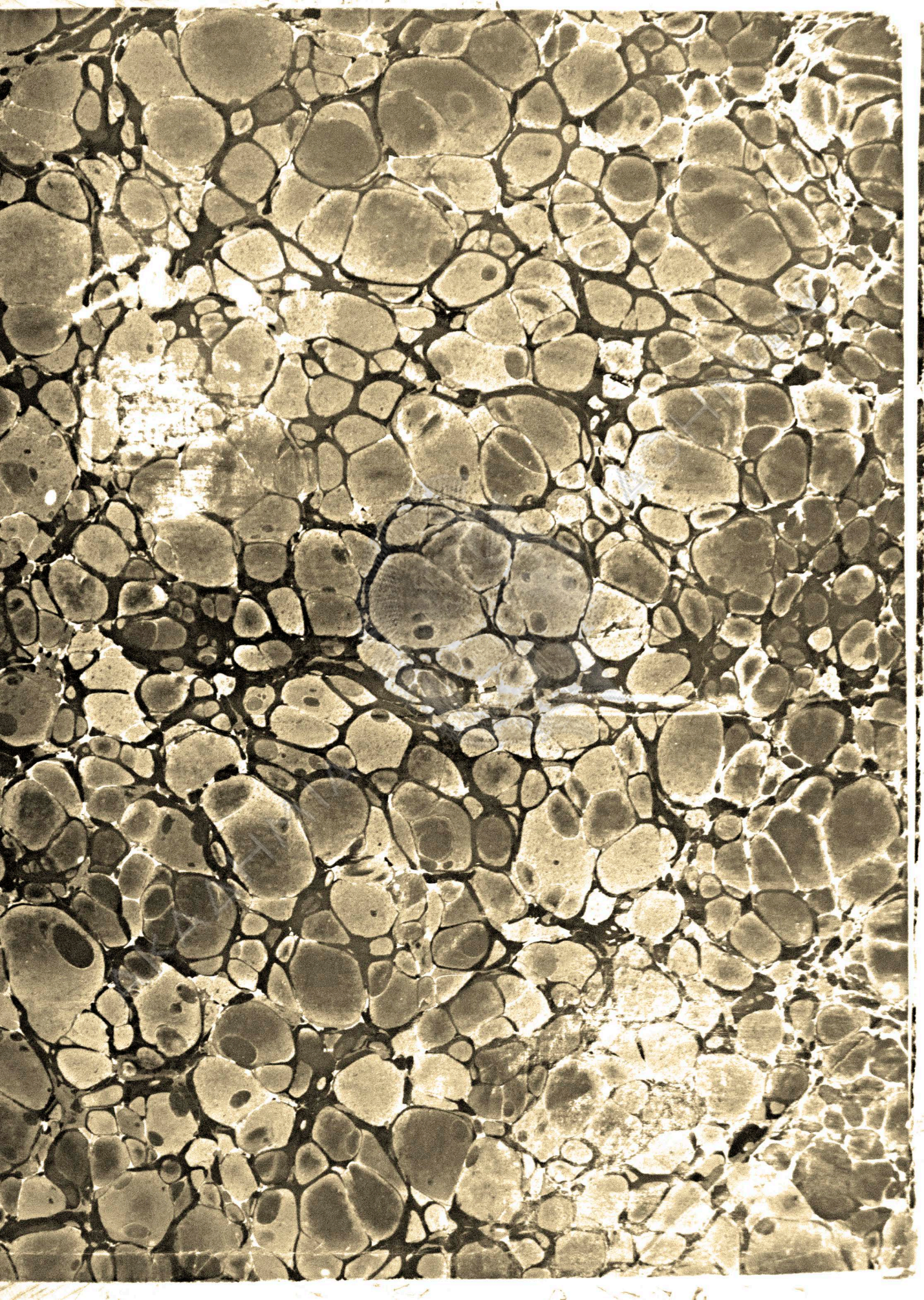

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Θ.2070ᵃ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ὁμιλίαι τεσσαράκοντα καὶ μία,

Ὧν προηγοῦνται

ΔΥΟ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΝΕΙΛΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδιδόμεναι μετὰ Προλεγομένων

Κελεύσει

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ
1933/4321

3 ΑΠΡ. 1958

ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ,

Διευθυνομένης ὑπὸ Ι. ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

« Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ ».

πρὸς Κολασσ. Γ. 17.

Πρᾶξις Τυπογραφείου Ἀριθ. 26.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Η τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως σωτήριος διδασκαλία ἔστι μὲν ἐν ταῖς θείαις γεγραμμένη Γραφαῖς, ὑπὸ τῶν αὐτηκόων τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν ἀπαραλλάκτως παραδοθεῖσα, ὅπως τε παρὰ τοῦ οὐρανίου Διδασκάλου καὶ Λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παρέλαβον, καὶ ὅπως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ὕστερον ὡδηγήθησαν, τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ἐμπλησθέντες χαρισμάτων· διετρανώθη δ' ἐξῆς ἐπὶ τὸ ἐναργέστερον καὶ ὡς οἷόν θ' ἱκανῶς ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ δυσέφικτα ταῖς ἀσθενεστέραις διανοίαις, πλατύτερον, ἀλλ' ἀπαραχαράκτως, ἐξενεχθεῖσά τε καὶ διερμηνευθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀεὶ δίκην φωστήρων ἐν τῷ νοητῷ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματι διαλαμψάντων θεσπεσίων καὶ θεοπνεύστων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἡμῖν καταλελοίπασι σοφοῖς καὶ ποικίλοις συγγράμμασι. Καὶ γὰρ οὗτοι οὐδὲν ἧττον τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων σκεύη ἑαυτοὺς τίμια τῆς θείας χάριτος δι' ἐνθέου πολιτείας καὶ ἀκραιφνοῦς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλου ἀπεργασάμενοι, εἰδότες σὺν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ (α), ὡς ἐστιν ἐν ταῖς Γραφαῖς δυσνόητά τινα, τῆς ἄνω ροπῆς καὶ φρενὸς ὀξείας δεόμενα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσι, καὶ πρὸς τῷ μηδὲν κερδαίνειν καὶ σφᾶς αὐτοὺς διασφάλλοντες προσαπόλλυνται, καὶ αὐτοὶ πρῶτον ταῦτα δι' ἐνδελεχοῦς καὶ ἀδιαλείπτου κατανοήσαντες μελέτης, ἐξηγοῦντο ἔπειτα καὶ διεσάφουν τὰς ἱερὰς βίβλους, διδάσκοντες τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ τοὺς ἐπισφαλεῖς στηρίζοντες, καὶ πάντας εἰς κατόρθωσιν τῆς εὐαγγελικῆς παρακαλοῦντες πολιτείας· οὕτω δ' ὀρθῶς καὶ εὐκρινῶς ταύτας τε διηρμήνευσαν, καὶ πρὸς τὰς ποικιλομόρφους καὶ τερατώδεις ἀντιταξάμενοι αἱρέσεις, ἀραρότως τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως διδασκαλίαν ἐκράτυναν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἔμπεδον ἐστερέωσαν, οὐχ ὅπλοις καὶ ξίφεσι τῶν ἀντιπάλων περιγενόμενοι αἱρετικῶν, ἀλλὰ τῇ πανοπλίᾳ τοῦ θείου λόγου, ὃς ὑπὲρ πᾶσαν τομώτερός ἐστι μάχαιραν, καθελόντες καὶ ὡς ἀνεμώλια διασκεδάσαντες τὰς τῆς πονηρίας ξενοφώνους καὶ ἀλλοκότους διδασκαλίας, ὥστε, εἴ τις τῶν νῦν μήτε κατὰ τὰ ἐκείνοις δεδογμένα πιστεύοι καὶ ὁμολογοίη, τά τε ἱερὰ λόγια κατὰ τὸ δοκοῦν οἱ ἐξηγεῖσθαι τολμῴη, ἐπειδὴ φανερῶς ἂν οὕτω σπεύδοι νεωτερίζειν καὶ ἀντικεῖσθαι «τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ» (β), ὅπερ ἄνωθεν παρὰ τῶν Ἀποστόλων παρέλαβον, ἐξελαύνεσθαι τοῦ περιβόλου τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τοῦτον, καὶ ὅλως τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὡς μέλος ἀποτέμνεσθαι σεσηπός, καὶ ὡς καὐτὸν τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν ἀπωσάμενον καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυαγοῦντα τῷ Σατανᾷ μεθ' Ὑμεναίου καὶ Ἀλεξάνδρου παραδίδοσθαι, «ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν» (γ).

Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ πανσέπτῳ τῶν ἁγίων καὶ θεηγόρων Πατέρων χορῷ, τῶν ἐξ ἔργων καὶ διδασκαλίας μεγάλων γενομένων, καὶ μελῳδησάντων μὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐναρμόνιον θεολογίας μέλος, τρανῶς δ' αὐτῇ τὸ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος παραδόντων μυστήριον, τῶν γενναίων θ' ἅμα τῆς ὀρθοδοξίας

(α) Ἐπιστ. Β' Κεφ. γ', 16.
(β) Α' Τιμ. ά, 11.
(γ) Αὐτόθ. 20.

προμάχων καὶ ἀκαθαιρέτων τῆς μυσικῆς Σιὼν πύργων, ἐναρίθμιος γέγονε καὶ ὁ μέγας μὲν ἐν ἱεράρχαις, πολὺς δ' ἐν θεολογίᾳ καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης εὐσεβείας ζῆλον, ὁ μετὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον δεύτερος οὑτοσὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας ποιμὴν καὶ θαυματουργὸς ἐν ἁγίοις, οὗ τῶν πολλῶν καὶ πλείστου ἀξίων λόγου συγγραφῶν εἰσι καὶ αἱ ἤδη εἰς φῶς προϊοῦσαι διδακτικαὶ Ὁμιλίαι.

Τὴν μὲν οὖν ἐνάρετον καὶ ὄντως εὐαγγελικὴν τοῦ θεοφόρου τούτου Πατρὸς πολιτείαν, καὶ τοὺς παντοίους ἀγῶνας, οὓς γενναίως τῇ ἄνωθεν ἀντιλήψει ἀγωνισάμενος κατὰ τῆς δυσμόθεν τότε διὰ Βαρλαὰμ τοῦ ψευδωνύμου μοναχοῦ ἐγκατασκηψάσης στυγερᾶς τῶν θεομάχων καὶ μοναχομάχων αἱρέσεως, Βαρλαὰμ μὲν τὸν αἱρεσιάρχην αὐτὸν καὶ Ἀκίνδυνον τὸν πολυκίνδυνον, καὶ τοὺς πιόντας τὰ φαρμακώδη τῆς τούτων δυσσεβείας νάματα, εἰς γῆν τέλεον κατέρραξε, τῇ βριαρᾷ ῥαπίσας τῶν λόγων παλάμῃ, τῶν ἀπὸ γλώττης τε καὶ τῶν ἐκ μέλανος, ἀΐδια δὲ τῆς εὐσεβείας νικηφόρα ἔστησε τρόπαια καὶ ἀκαινοτόμητον τὸν πάτριον τῆς ἀληθείας λόγον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ διεφύλαξε, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ ἱερὰ καὶ ἀδέκαστος ἱστορία διὰ μακροτέρων σὺν τῷ πρέποντι ἐπαίνῳ διέξεισι (α)· πάρεστι δὲ καὶ ἐνταῦθ' ὁρᾶν τρανῶς ἐκτιθέμενα ἐν τῷ βιογραφικῷ λόγῳ, ὃν ἄριστον ἀπὸ λαμπρῶν τῶν πραγμάτων συντέταχε Φιλόθεος ὁ ἐν Πατριάρχαις ἁγιώτατος, εἰδὼς τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τῶν αὐτοῦ ἀρετῶν ἐς μάλιστα πεπειραμένος· συνεκτυπωθῆναι δ' αὐτὸν (β) ἐνταῦθα ἔδοξεν, ἵνα πλήρη ἔχοιεν οἱ εὐσεβεῖς γνῶσιν, οἷος ἀτεχνῶς ἦν διὰ παντὸς τοῦ βίου ὁ μεγαλώνυμος συγγραφεὺς Γρηγόριος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς μεγάλην τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐπιφερούσης, παντί τε μὲν δήπου εὐσεβεῖ καὶ τῶν καλῶν μιμητῇ, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς ἔσω τοῦ βήματος τυγχάνουσι καὶ τοῖς μακρὰν τῆς ἐγκοσμίου τύρβης τελεώτερον διώκειν βίον ἠρημένοις, τύπον ἀρετῆς καὶ ὑπογραμμὸν παρεχούσης.

Τηλικούτῳ δὲ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῶν πατρίων δογμάτων ὑπερμάχῳ ὄντι τῷ θείῳ Γρηγορίῳ, συνέβη καὐτῷ, ὃ κατὰ πάντων τῶν μεγάλων τῆς ἀληθείας προασπιστῶν ἡ ἱστορία παρέδωκεν· δεινὸς γὰρ ἔσχεν ἰδίᾳ πολεμίους τοὺς τῆς βδελυρᾶς αἱρέσεως προστάτας, πολυθείας καὶ ἀθείας ἐγκαλούμενος· μάλιστα δὲ Νικηφόρον τὸν Γρηγοραν, ὃς ἐπὶ τῇ ἔξω καὶ καταργουμένῃ μεγαλαυχούμενος σοφίᾳ, λίαν κατ' αὐτοῦ ἐξεμαίνετο, καὶ ἀμαθῆ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπαίδευτον ἀποκαλῶν περὶ τὰ θεῖα· ὁ τίς τὸν τίνα; τὸν πάμπλουτον τῆς θείας θησαυρὸν σοφίας, καὶ, κατὰ Γεννάδιον (γ), τῇ μὲν δυνάμει τῶν λόγων καὶ τέχνῃ μήτε Νείλῳ τῷ μακαρίῳ, μήτε ἄλλῳ τινὶ τῶν μεγάλων παραχωροῦντα τῶν πρωτείων, εἰδήσει δὲ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν διδασκάλων τῆς πίστεως, καὶ ἀρετῇ πρὸς τούτῳ καὶ ταῖς ἐκ Θεοῦ χάρισι δι' αὐτὴν, εἴπερ τις τῶν πώποτε διαπρέψαντα, ὁ παντάπασι θεολογίας ἄμοιρος καὶ ὁμοῦ τι οὐδέποτε ἱερὸν μετὰ χεῖρας λαβὼν βιβλίον (δ)· καὶ

(α) Βλ. Ἱστορ. Κατακουζ. Ἱστορ. Ἐκκλ. Μελετ. Αἰῶν. ιδ'· Κεφ. ν'. καὶ Μᾶζ. Συμ. Θεσσαλ. κατὰ Αἱρέσ. Κεφ. κά. Δοσιθ. Προλεγ. ἐν Τόμ. Ἁγάπ.

(β) Πάλαι τοῦτον ἐξέδωκεν εἰς χυδαῖον μετενεγκὼν ὕφος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐν τῷ « Παλαμᾶς ἐκεῖνος » ἐν Βιέννῃ, 1784, ἔπειτα καὶ Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ἐν τῷ νέῳ Ἐκλογίῳ. Βιέν. 1803. Συνέγραψε δὲ βιογραφίαν τοῦ θείου Γρηγορίου καὶ Ἱερόθεός τις Σακελλάριος. (Ἴδε Fabric. Bibl. Græc. T. X. p. 472 prim. edit. καὶ XI. p. 519. edit. Harl.).

(γ) Ἐν τῷ κατὰ Βέκκου στιχιώμ. (Ἴδε ἐν τοῖς Προλ. Τ. Ἁγάπ. σελ. 7.). Ὁ δὲ Νεῖλος οὗτος ἴσως Καβάσιλάς ἐστιν ὁ Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος, ἀνὴρ θειότατός τε καὶ εἰς ἄκρον παιδείας ἑλληνικὸς καὶ πλεῖστα συγγεγραφὼς, πρὸς οὓς καὶ πραγματείαν κατὰ τῶν τῶν Λατίνων καινοτομίας. βλ. Ἱστορ. Μελ. Αἰῶν. ιγ'· Κεφ. κδ'.

(δ) «Τοσαύτην δὲ κεκτημένος (ὁ Γρηγορᾶς) ἀσυνεσίαν περὶ τὴν τῶν θεοφόρων Πατέρων διδασκαλίαν, καὶ οὕτω πλημμελῶς ἐκδεχόμενος αὐτὰ (ἴσ. αὐτὴν), ὡς καὶ πρὸς πᾶν τοὐναντίον ἀποδουκολεῖσθαι, πᾶσαν αἵρεσιν ὁ τάλας ἐπεσώρευσε τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ τε καὶ ψυχῇ· διὸ καὶ ἀντικείμενος κατέστη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑπ' αὐτῆς τῶν αὐτῆς

παντοίας δ' ἐμέσας ὕβρεις καὶ τὰ ἐξ ἀμάξης εἰπών τε καὶ γραφῇ παραδοὺς (α), τό,τε κλέος ἠμαύρωσε καὶ ὃ φέρων ἐνηβρύνετο, τὸ σεμνὸν τῆς φιλοσοφίας ὄνομα κατήσχυνεν, ἀφιλόσοφον ἑαυτὸν καταδείξας φιλόσοφον (β). Ἀλλὰ τούτους τά τε συγγράμματα τοῦ θείου Πατρὸς ἐπαρκούντως ἀναιρεῖ καὶ αὐτόχρημα ψεύδους ἐκγόνους καὶ ἀθέους ἀποδείκνυσι, καὶ αἱ συγκροτηθεῖσαι τότε ἱεραὶ Σύνοδοι συκοφάντας ἄντικρυς ἐξήλεγξαν ὄντας καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλον, οὐ μόνον ὡς νόθα καὶ ἐκφύλια διδασκαλίας ἀσεβεῖς καθηγητάς, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ Γρηγορίου λοίδορον καὶ ὑβριστικὴν γλῶτταν κινοῦντας (γ). Οὕτω γὰρ ἐκεῖνον οἱ πάντες ἐπ' ἀκριβείᾳ δογμάτων καὶ διδασκαλίας ὀρθότητι ἐθαύμαζον, ὥσε, τὴν ἰδίαν τῆς πίστεως ὁμολογίαν (δ) εἰς ἐπήκοον ἀναγνόντος ἐν τῇ κατὰ τῶν Βαρλααμιτῶν (ε) συλλεγείσῃ ἱερᾷ συνόδῳ, ἕκαστος ἑαυτῷ εὔχετο τοῖς τῆς ὁμολογίας ἐκείνης συναπελθεῖν δόγμασι, καὶ μετ' ἐκείνης ἐμφανισθῆναι τῷ κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν κατὰ τὴν τῆς κοινῆς ἀπολογίας ἡμέραν (ς). Ἔνθεν τοι καὶ πολλὴν αὐτῷ ἀνωμολόγουν χάριν, « ὡς συμφώνως τοῖς ἁγίοις πᾶσιν εἰπόντι καὶ συγγραψαμένῳ, καὶ εἰς συνηγορίαν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἐπὶ τοσοῦτον σπουδάσαντι, ὕβρεις τε καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας ἄλλας ὑπενεγκόντι ὑπὲρ τοῦ ἐξελέγξαι Βαρλαὰμ ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἀκίνδυνον, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα μέχρι νῦν ἀναφανέντας συμφώνως αὐτοῖς, καὶ τῆς πατροπαραδότου πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν πολλοῖς ἐπιχειρήμασι καὶ δόλοις μεταςῆσαι σπουδάζοντας» (ζ).

πτριβόλων δικαίως ἀπηλάθη καὶ ἀπεκηρύχθη παῤῥησίᾳ καὶ τοῖς ἀναθέματι καθυποβληθεῖσιν ἐγγράφως συνετάχθη» ἐξ Ἀνωνύμ. βλ. καὶ Συμ. Θεσσαλ. κατὰ Αἱρ. Κεφ. κ'. Κατὰ τῶν τοῦ Γρηγορᾶ βλασφημιῶν καὶ ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Φιλόθεος συνέγραψε ιβ' ἀντιῤῥητικοὺς λόγους, εἴ καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Δοσιθέου ἐν Τόμ. Ἀγάπης.

(α) Ὅρ. τὴν Ἱστορ. αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ιά. βιβλ. ἕως τοῦ τελευταίου (κδ'), ἔνθα ὡς ἄλλος Παφλαγὼν, ἀμέτρως καὶ ἀναιδῶς ὑβρίζει τε καὶ καταψεύδεται καὶ ἅμα κομπορῥημονεῖ.

(β) Παρατεθείσθω ἐνταῦθα ἐκ τῶν τοῦ ἁγιωτάτου Φιλοθέου ἀντιῤῥητικῶν, τό δὲ τὸ χωρίον: « Γρηγορᾶς δ' οὑτοσίν, ἐκ βαρβάρων παρὰ τὴν τῶν πολεων βασιλίδα ταυτηνί καὶ τὴν μεγάλην ἐλθὼν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ μητέρα (τῆς γὰρ Παφλαγόνων ὥρμητο γῆς), καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐνταῦθα καὶ μούσης Ἑλληνικῆς μετασχὼν, ὡς καὶ μετεώρων ἁσκῆσαί τινα δοξας καὶ ὀνόματος εὐμοιρῆσαί τινος, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν πράγματος ὑψηλοτέρου καὶ μείζονος, τὸ μὲν βάρβαρον ἦθος ἀμηγέπη καὶ τὴν φωνὴν ἀποβαλεῖν ἔσχε, τῶν δὲ τρόπων τε καὶ τῆς γνώμης τὸ βάρβαρον οὐ μόνον οὐκ ἔσχεν ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ προσεξεργάσατο καὶ προσέθηκεν ἐκ πάνυ τοι πολλοῦ τοῦ περιόντος, τῶν ὁμοφύλων χείρων τὰ τοιαῦτα φανείς, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξεῖναι· μᾶλλον δ' ἐκεῖνοι μὲν, εἰ καὶ βάρβαροι τὴν γλῶτταν ἄλλως καὶ τὸ ἦθος ὄντες τυγχάνουσι, τῆς ἀγωγῆς τε καὶ τῶν πατρίων οὕτω ταυτὶ χορηγούντων, ἀλλὰ καὶ τρόπων εἰσὶ χρηστῶν καὶ καλοκἀγαθίας καὶ ἀρετῆς φροντισταί, καθόσον εἰόν τε· εὐσεβείας τε πρὸ τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ πατρικῶν δογμάτων σπουδασταί τε καὶ φύλακες, ὡς καὶ αὐτῆς ὑπὲρ τούτων μετὰ πλείσης γε φιλοτιμίας ἐν τῷ τοῦ καιροῦ παρασχόντι, πῶς ἂν εἴποις ἡδέως, ἀφίστασθαι τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ καὶ κατεξανίστη τῆς καὶ θρεψαμένης καὶ παιδαγωγησάσης καὶ λόγων καὶ ὀνόματος μεταδούσης, ὡς μὴ ὤφειλεν, Ἐκκλησίας· καὶ τὰ δεινότατα καὶ ἀπευκτότατα καὶ πόῤῥω παντὸς παραδείγματος ἀκολάστῳ καὶ τολμηρᾷ γλώττῃ κατὰ τῆς Χριστοῦ νύμφης ὑβρίζει, καὶ Βαρλαὰμ κατ' αὐτόφημι τοῦτο τὸν μυσταγωγὸν τῶν τοιούτων παρενεγκών » ἐκ τοῦ ιϐ' Ἀντιῤῥητ.

(γ) Ὅρα τοὺς κατ' αὐτῶν ἐκδοθέντας συνοδικοὺς Τόμους ἐν προλεγ. Τ. Ἁγάπ. Ἐξήνεγκαν δὲ καὶ οἱ Βαρλααμῖται ἀντιτόμους κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων. οὓς Παλαμῖτας ὠνόμαζον παρὰ τὸν θεῖον Παλαμᾶν, ὥσπερ αὐτὸς οὗτος μαρτυρεῖ, λέγων οὑτωσίν· « Ὥσπερ εἷς ἐστι Χριστὸς ἀληθινὸς ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ἀντίχριστοι δὲ πολλοὶ γεγόνασιν . . . . οὕτω καὶ συνοδικὸς Τόμος κατ' εὐσέβειαν ἐφ' ἡμῶν, εἷς· ἀντίτομοι δὲ καὶ νῦν γεγόνασι πολλοί ». βλ. Boivin σημ. εἰς Γρηγορ. σελ. 1290.

(δ) Βλέπε αὐτὴν ἐν τῷ « ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος » σελ. 232. καὶ ἐν Προλ. Τ. Ἁγάπ. σελ. 83.

(ε) Τούτων ἐξεῖχον ὁ Ἀκίνδυνος καὶ ὁ Γρηγορᾶς καὶ οἱ Μητροπολῖται, Ἐφέσου καὶ Γάνου. Ἐξέδωκε δὲ ἡ Σύνοδος αὕτη καὶ Τόμον κατ' αὐτῶν (βλ. αὐτὸν αὐτόθ. Προλεγ. Σελ. 53—83.), ὃν ἀνατρέψαι ὁ Γρηγορᾶς ἐπεχείρησεν, ἀντίτομον συγκαττύσας ἐκ δέκα λόγων, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἀντιῤῥητικοὶ τῷ Φιλοθέῳ ἐκπεπόνηνται. Οὕτω δέ φησι περὶ τούτου ὁ Καντακουζηνὸς (ἐν ἀρχῇ τῶν κατὰ Προχόρου ἀντιῤῥητικῶν περὶ τοῦ Θαβωρίου φωτός). « Ὁ δὲ (Γρηγορᾶς) τὴν τοιαύτην ἐνεχθεῖσαν ψῆφον μὴ ἐνεγκὼν κατὰ τοῦ Τόμου χωρεῖ· καὶ οὔτ' ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, οὔτ' ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν θείων Πατέρων καὶ θεολόγων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βλάσφημα ἐρεύγεται ῥήματα· ἔνθεν τοι καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ Πατριάρχῃ Φιλοθέῳ βιβλίον ἐξεπονήθη κατὰ πάντων, τῷ Σοδομικῷ πυρὶ ἐοικὸς, τῷ τερροῦντι γλώσσας βλασφήμους καὶ ἀσεβεῖς». Ὡς δ' αὕτως καὶ ὁ Φιλόθεος. « Καὶ Τόμου προβάντος τὸ τηνικαῦτα συνοδικοῦ, ὃν δὴ καὶ βασιλεὺς καὶ πατριάρχης καὶ ἡ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἱερὰ σύνοδος ὑπέγραψεν ὁμοῦ, ὁ Γρηγορᾶς τὴν ἧτταν καὶ τὴν αἰσχύνην μὴ φέρων, ἅμα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ κινηθείς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις φησὶ, κατὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ ἱεροῦ Τόμου χωρεῖ, καὶ πειρᾶται λόγοις ἀντιῤῥητικοῖς, ὡς ἐκεῖνος ὑπέλαβεν ἀνατρέπειν ἐκεῖνα».

(ς) Προλ. Τ. Ἁγάπ. σελ. 57.

(ζ) Αὐτόθ. σελ. 80.

Καὶ ἄχρι τοῦ νῦν δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐκείνους μὲν τῷ αἰωνίῳ παραπέμπει ἀναθέματι (καὶ παραπέμψει δὲ ἕως ἐπὶ γῆς ἐστιν) ὡς ξένων εἰσηγητὰς δογμάτων, ἐν τῷ ἀναγινωσκομένῳ συνοδικῷ (α) κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, τὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ δὲ καὶ τηνικαῦτα μνημονεύει, ὧδε τὸ μνημόσυνον ἐκφωνοῦσα « Γρηγορίου τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, τοῦ συνοδικῶς ἐπ' Ἐκκλησίας μεγάλης Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἐφευρετὰς τῶν καινῶν αἱρέσεων καθελόντος, σὺν τῇ αὐτῶν πονηρᾷ συμμορίᾳ, τοὺς τὴν φυσικὴν καὶ ἀχώριστον ἐνέργειαν καὶ δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἁπλῶς πάντα ὁμοῦ τὰ φυσικὰ τῆς ἁγίας Τριάδος ἰδιώματα, κτίσματα τετολμηκότας εἰπεῖν· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς θεότητος ἀπρόσιτον φῶς, τὸ λάμψαν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀπὸ Χριστοῦ, θεότητά τε κτιστὴν, καὶ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς μύθους ἐκείνους ἐπεισαγαγεῖν ἐπιχειρήσαντας αὖθις κακῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, τῆς δὲ κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ ἀπταίστων περὶ θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ γενναίως ἀγαν προπολεμήσαντος καὶ συγγράμασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι, καὶ μίαν θεότητα καὶ Θεὸν ἕνα τρισυπόστατον, ἐνεργῆ, θελητικὸν, παντοδύναμον, ἄκτιστον διὰ πάντων κατὰ τὰς θείας Γραφὰς, καὶ δὴ καὶ τοὺς θεολόγους ἐξηγητὰς τοῦτον ἀνακηρύξαντος Ἀθανάσιόν φημι, καὶ Βασίλειον, Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Κύριλλόν τε πρὸς τούτοις καὶ Μάξιμον τὸν σοφὸν, καὶ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ Θεορρήμονα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ κοινωνοῦ, καὶ συνῳδοῦ, καὶ συμφώνου, καὶ σπουδαστοῦ, καὶ συναγωνιστοῦ πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν, αἰωνία ἡ μνήμη, γ'.» Καὶ προσέτι καὶ κατὰ τὴν προσεχῆ ἐκείνῃ Κυριακὴν ἐπιτελεῖσθαι κατ' ἔτος ὥρισε τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ ἱερὰν μνήμην καὶ πανηγυρικῶς δι' ἐγκωμίων ἄγεσθαι, ἀντιδοξάζουσα οὕτω τὸν αὐτὴν δοξάσαντα καὶ τῆς αὐτῆς ὀρθοδοξίας μέγαν πρόμαχον καὶ κήρυκα γεγονότα (β).

Νενόμισται δὲ ἡ ἑορτὴ Συνοδικῶς ὥστε πανδήμως ἐν ταῖς καθόλου τῶν Ὀρθοδόξων ἐκκλησίαις ἄγεσθαι, τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχοῦντος Φιλοθέου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ᾳτξή. ἐξ δηλονότι ἔτεσιν ὕστερα τῆς τιμίας αὐτοῦ ἀναλύσεως· ἀλλὰ καὶ πρίν γε τοῦτο γενέσθαι, ὡς ἁγίῳ τιμὰς ἀπένεμον κατὰ μέρος ἔντισι τῶν ἐκκλησιῶν οἱ φιλευσεβεῖς, καὶ οἷκον Θεοῦ δειμάμενοι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐσέμνυναν, ἅτε καὶ μεταξὺ ζῶντα πολλὰ εἰδότες θαυματουργήσαντα δυνάμει τῶν ἐν ἑαυτῷ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, καὶ ἀποιχόμενον ταχὺν ἐν ἀνάγκαις εὑρίσκοντες ἀντιλήπτορα καὶ ποικίλης ἀξιούμενοι εὐεργεσίας τῷ χαριτοβρύτῳ αὐτοῦ προστρέχοντες σκήνει (γ)· δῆλον δ' ἐξ ὧν Φιλόθεος αὐτὸς πρὸς τὴν ἱερὰν ἔλεξε σύνοδον, τὴν κατασβέσασαν τὸν τελευταῖον ἐν τῇ ἑῴᾳ λήξει τῆς Βαρλααμικῆς αἱρέσεως σπινθῆρα, Πρόχορον τὸν Κυδώνην· φησὶ γάρ· «Τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἐγὼ καὶ θεοφόρον ἄνδρα, τὸν ἱερὸν λέγω Γρηγόριον, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πολιτείας τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ ἰσαγγέλου, καὶ τῶν μεγάλων ἀγώνων, οὓς ἠγωνίσατο κατά τε τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ὅσα ἐμὲ εἰδέναι τὸν ἐκείνου πεπειραμένον μάλιστα, ἔτι τε καὶ ἀφ' ὧν ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γενναίως ἠγωνίσατο, καὶ ταύτης προέστη, καὶ συγγράμμασι καὶ λόγοις καὶ

(α) Βλέπε Τριῴδιον.

(β) Μνημονεύει αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς ιδ' Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἀναπέπαυται ἐν Κυρίῳ πρὸς τὴν ἄληκτον μετάστασιν ζωήν.

(γ) Καὶ εἰσέτι σώζεται ἐν Θεσσαλονίκῃ εὐωδίας ὃν πλῆρες καὶ ἄμισθον ἰατρεῖον τοῖς πίστει προσιοῦσιν ὑπάρχον.

διαλέξεσι καὶ παντὶ τῷ δυναμένῳ στηρίξας αὐτὴν, ΑΓΙΟΝ ἔχω τοῦτον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας τῶν θεοφόρων Πατέρων κατ' οὐδὲν ἐλλείποντα· καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ τὰ ἐμὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐγκώμια, διά τε κανόνων καὶ ὕμνων ἐμοὶ πονηθέντα (α), καὶ ὅσα ὁ παρ' ἐμοῦ συγγραφεὶς ἐκείνου βίος καί τινων ἐγκωμίων μέρη· μάλιστα δὲ ἀκριβῶς πεπληροφόρημαι τοῦτο, καὶ στέργω καὶ τιμῶ τοῦτον ὡς ΑΓΙΟΝ ἀπὸ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, ἃ μετὰ τὴν ἐνθένδε πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν εἰργάσατο, ἰαμάτων πηγὴν τὸν ἴδιον ἀναδείξας τάφον· ἅπερ πληροφορηθῆναι βουλόμενος ἐγὼ, οὐχ ὡς ἀμφιβάλλων περὶ τούτων, οἶδα γὰρ τὸν ἐκείνου βίον ἄξιον ὄντα τοιαῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀμφιβάλλοντας καὶ ἀπιστοῦντας αὐτοῖς, ἐμήνυσα τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ τῷ μεγάλῳ Οἰκονόμῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, ἵνα ἐξετάσῃ καὶ εὕρῃ τινὰ τῶν θαυμάτων ἐκείνου καὶ γράψῃ μοι ταῦτα. Ὁ δὲ οὐ πρότερον ἠβουλήθη τοῦτο ποιῆσαι, πρὶν ἢ τοὺς ἰαθέντας αὐτοὺς καὶ τῶν θαυμάτων ἀπολαύσαντας ἀμέσως θεάσηται, καὶ λάβῃ παρ' αὐτῶν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθῆ εἰσι τὰ λεγόμενα· καὶ οὕτως ἔγραψε πρός με καὶ ἀπέστειλε ταῦτα, λαβὼν ἀξιοπίστους μάρτυρας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ Πατριάρχης ἀκούων ταῦτα, ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς, ἵνα συναχθέντες ὁμοῦ εὕρωσι τὰ ὁμολογούμενα καὶ προφανῆ θαύματα, καὶ γράψωσι καὶ ὑπογράψωσι καὶ ἀποστείλωσι πρὸς αὐτὸν οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁμοίως πεποιήκασι· συναχθέντες εἰδήσει καὶ ὁρισμῷ καὶ τῆς μακαρίτιδος ἐκείνης καὶ ἁγίας δεσποίνης τῆς μητρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν Αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ἰαθέντας αὐτοὺς προσκαλούμενοι, καὶ μετ' ἀσφαλείας λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἀληθῆ εἰσι τὰ περὶ τούτων λεγόμενα, οἳ καὶ γράψαντες ταῦτα καὶ ὑπογράψαντες, πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ Πατριάρχην ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τὰ γράμματα μαρτυρεῖ παρ' ἡμῖν ὄν ἀρτίως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀκαταλήπτου καθήμενος καὶ ἰδιάζων, περιφανῆ τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν ἐπετέλουν τῷ ἁγίῳ τούτῳ· καὶ τοὺς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ταύτης μελῳδοὺς ἔχων μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ κλήρου· καὶ νῦν πάλιν ἐπανελθὼν εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον θρόνον, ἐπεὶ οἱ Λαυριῶται ἔγραψαν καὶ ἀνέφερον ἡμῖν περὶ τούτου, ἔγραψα πρὸς ἐκείνους, ἵνα πᾶς ὁ βουλόμενος ἑορτάζῃ τούτῳ κατ' ἰδίαν· καὶ νῦν τοῦτο λέγω, ὅτι πᾶς ὁ θέλων ἑορτὴν ἐπιτελεῖν τούτῳ, ἀκωλύτως ταύτην ποιείτω· ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐποιοῦμεν τοῦτο, καὶ καθόλου ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις πανταχοῦ, ὅτι οὔπω περὶ τούτου τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ἐκοινωσάμην· νῦν δὲ ἀπόφασιν δεδώκαμεν καὶ γνώμην κοινὴν, ἵνα ἑορτάζηται. Τοῦτο δὲ σύνηθές ἐστι γινόμενον ἐν τοῖς ἁγίοις οὓς, ὁ Θεὸς δοξάζει· οἷον γέγονε καὶ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ· ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκεῖνον ἐδόξασε διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ μήπω τῆς Ἐκκλησίας ἀναστηλωσάσης αὐτὸν, ἑορτὴν ἐπετέλουν περιφανῆ οἱ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ μοναχοὶ, καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ εἰκόνα ἔφερον ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς λιτανίαις διὰ μέσης

(α) Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Φιλοθέου ποιηθέντες ὕμνοι ἀπαρτίζουσιν ἓν καὶ μέχρι τῆς δε ἡ Ἐκκλησία ψάλλει ἀκολουθίαν τὴν ἱερὰν αὐτοῦ γεραίρουσα μνήμην· ἔστι δὲ, ὡς γνωστὸν, ἐν τῷ Τριῳδίῳ τετυπωμένη, ἄνευ τῶν ἀποστίχων καὶ τῆς λιτῆς· πλήρη δὲ ἰδίᾳ ἐξέδωκεν ἐν τῷ «Ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος» ὁ ἀοίδιμος Ἀθανάσιος, προσθεὶς καὶτὸς ἄλλα τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ Ἱεράρχου· ὅπου συνεξέδωκε καὶ τὸ εἰς αὐτὸν Ἐγκώμιον τοῦ ἱερωτάτου Νείλου, τοῦ μικρῷ ὕστερον μετὰ τὸν Φιλόθεον τὸν πατριαρχικὸν λαμπρύναντος θρόνον· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀθανάσιος ἐκπεφώνηκεν ἐν Θεσσαλονίκῃ πανηγυρικὸν λόγον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ θείου Γρηγορίου· (βλέπε ἐν τέλει τῶν Μακαρίου τοῦ Χρυσοκεφάλου λόγων, ἐκδοθέντων ἐν Κοσμοπόλει [Βιέννῃ] τῷ 1793).

τῆς πόλεως ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς· ὕστερον δὲ τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦτο εἰπούσης, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἑορτάζεται· καὶ ἐπὶ ἄλλοις δὲ πολλοῖς γέγονεν ἁγίοις ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν, ὧν τὰ τίμια λείψανα κεῖνται ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην τῶν πόλεων εὐαγῶν Μοναστηρίων, καὶ ἑορτάζονται παρὰ τοῦ βουλομένου παντὸς, μήπω τῆς Ἐκκλησίας εἰπούσης τοῦτο οὐκ ἔτι. Τοιοῦτον οὖν γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου· πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἔχοιμεν αὐτὸν ἅγιον καὶ θεοφόρον, ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασεν οὕτω διὰ θαυμάτων, ὡς καὶ πολλοὺς ἑορτάζειν τούτῳ περιφανῶς ἐν ἑτέραις πόλεσι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ ναὸν ἀνεγεῖραί τινα ἐπὶ τῷ τούτῳ ὀνόματι ἐν τῇ Καστορίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ πολλοὺς ἑορτὰς ἐκτελεῖν πανδήμως αὐτῷ; ΑΓΙΟΝ οὖν ἔχω τοῦτον καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων θεοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων ἕνα, ἅπερ ἡ θεία Σύνοδος καὶ ἀπεδέξατο καὶ ἐπήνεσε» (α)· καὶ ἡμεῖς δὲ στέργομεν καὶ ἀσπαζόμεθα, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς ἐσόμενοι οὐ μὴ ἀθετήσουσιν εἰς τὸν αἰῶνα.

Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων παρανόμους καινοτομίας γενναιοπρεπῶς ἀντέστη τὸ πυρίπνουν καὶ τρανόφθογγον τῆς ἀμώμου θεολογίας στόμα, ὁ διαπρύσιος τῆς ὀρθοδοξίας κήρυξ Γρηγόριος, τάς τε ἄλλας στηλιτεύσας καὶ τὴν ἐν τῷ ἱερῷ συμβόλῳ προσθήκην γραφικαῖς ἀποδείξεσιν ἀσεβῶς καὶ παναθέσμως καινοτομηθεῖσαν ἐλέγξας· διὸ καὶ τοῦτον οἱ ἀμφὶ τὸν Ποντίφηκα οὐχ ἧττον ἐχθραίνουσιν, ἢ Φώτιον ἐκεῖνον τὸν πανθαύμαστον καὶ Μάρκον τὸν ὄντως Εὐγενικόν, διερρυηκόσι τοῖς χείλεσι φθεγγόμενοι ὅ, τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἔλθοι· μάλιστα δὲ φρυάττουσι (β) καὶ ἀγανακτοῦσιν ὑπὸ δεινοῦ τοῦ μίσους ὠθούμενοί τε καὶ ἐκρινώμενοι, ἐν τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσι κατειλεγμένους αὐτοὺς ὁρῶντες καὶ τὸν ἔπαινον πανηγυρικοῖς ἄσμασι δημοσίᾳ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγγελλόμενον, τοῦτο μὲν καθόλου διατεινόμενοι μηδένα δύνασθαι τῶν παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ, ὡς μὴ ὤφειλε, γενομένου ταῖς Ἐκκλησίαις σχίσματος Θεῷ εὐαρεστεῖν, καὶ εἰς τὴν μοῖραν ἐγγράφεσθαι τῶν ἐπὶ γῆς τιμαῖς γεραιρομένων, παρὰ σφίσι δὲ μόνοις, ὡς ἀποτελοῦσι δῆθεν τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ Κυρίου μάνδραν, ἐξεῖναι καὶ πάνυ πολλοὺς, τοῦτο δὲ ἰδίᾳ τούτους αἰτιώμενοι ταραξίας δή τινας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχίσματος αἰτίους γεγονέναι ἄνδρας.

Πρὸς γοῦν τὸ πρῶτον σοφῶς πάνυ ὁ μέγας ἀποκρινάσθω Εὐγένιος, Κλαιρκίῳ γράφων τῷ περιωνύμῳ (γ). «Ἀλλ' ὅ, φησι, φθάσας ἔφην, οὕτω μὲν ἡμᾶς περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἁγίων κρίσεως ἔχειν, οὕτω δ' αὐτοὺς Λατίνους περὶ τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ περὶ τῶν παρ' ἑκάστοις, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, οἷς ἂν τύχωσιν ἀντιθρησκεύοντες ἕκαστοι, θαυμαστὸν οὐδὲν, ὅτι μὴ καὶ μάλα ἀκόλουθον· ὧν δ' ἔπεστι θαυμάζειν, ἐκεῖνο μὲν πρῶτον ἦν, πῶς ταῦτα μηδαμῶς συνιέντες, ἀνύσειν εἰς κρίσιν ὀρθοδοξίας ἐντεῦθεν οἱ πρὸς ἡμᾶς διαφερόμενοι ὑπειλήφασι, τοὺς μὲν ἁγίους δηλονότι τοὺς παρ' αὐτοῖς ἡμῖν ἐπισείοντες, τοὺς δὲ καθ' ἡμᾶς ἀποσείοντες; τοῦτο δὲ δεύτερον καὶ μετ' ἐκεῖνο, πῶς ἐπίπαν τοῦ τῶν ἁγίων κανονισμοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἀποστεροῦσι, περὶ αὐτὰ οἷον ἀβλεπτοῦντες τὰ προδηλότατα καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τοῖς πᾶσι προκείμενα; δυοῖν γὰρ ὄντοιν περὶ τούτου, ἃ οὐδὲ μάλα πάνυ λεπτῆς φρενὸς χρήζει τῆς διαστελλούσης, τό,τε κανονίζειν ἁγίους καὶ τὸ ἀξίως, τὸ μὲν διὰ τὰ εἰρημένα ἐξετάζειν περιττὸν ὄν,

(α) Ἐκ τοῦ κατὰ Προχόρου συνοδικοῦ Τόμου· βλέπε Προλεγ. Τ. Ἀγάπ. σελ. 109.

(β) Ἀντὶ πάντων βλέπε τὸν δεινὸν Ἀλλάτιον ἐν τῷ de libr. Eccl. Græcorum, καὶ ἀλλαχοῦ τῶν συγγραμ. αὐτοῦ.

(γ) Ἐπιστ. πρὸς Πέτρον Κλαίρκιον. Ἐκδ. ἐν Ἀθήναις, 1844.

ἐκεῖνο ἕδει καὶ ὑποκεῖσθαι ὑμῶλογον· καὶ ὥσπερ ἡμεῖς τοὺς Λατίνους ἐνδελεχῶς τινας κανονίζειν ὡς ἁγίους καὶ ἴσμεν καὶ πεπιστεύκαμεν, οὕτω καὶ αὐτοὺς περὶ Γραικῶν χρίνειν προσῆκεν, ἵν' ἐν τούτῳ γοῦν ἡμῖν ἐξ ἴσου ἐδόκουν δίκαιοι, καὶ ἀντεμέτρουν ἐν ᾧ μέτρῳ αὐτοῖς ἐμετρήσαμεν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν Βερνάρδους τοὺς τούτων, καὶ Βερναρδίνους, καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ παντοίους Φραγκίσκους, καὶ τὰς Καρόλους, καὶ τοὺς Βοναβεντούρας, Αἰκατερίνας τε καὶ Τερεσίας καὶ Βριγγίτας, ὅσους τε καὶ ὅσας, ἡμεῖς τοῦ παρ' αὐτοῖς καλανδαρίου οὐδαμῶς ἀποξέομεν· φθόνος γὰρ οὐδείς· ἀπολαυόντων δὴ καὶ ταύτης τῆς εὐετηρίας τε καὶ εὐκληρίας μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς καὶ ἐπὶ τὰς πλαγίῳ λόγῳ ἀδομένας χρυσᾶς ἕννας παλινδρομῆσαι δοκεῖν, καὶ τὸν φαρὸν βλέπειν τῶν ἡμιθέων καὶ ἡρώων αἰῶνα· αὐτοῖς δὲ τίς ἡ τοῦ ἀδικεῖν ἡμᾶς τοσαύτη φιλοτιμία, ὥστε καὶ εἴ τις ἐν ἡμῖν εὐαγγελικῶς τὸ ζῆν ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ διαμετρήσας, ἠσκήσατο πολυχρονίῳ τὸ σαρκίον εἰς ἀπάθειαν κατατήξας, ἢ καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ τὸν διὰ πολλῶν αἰκιῶν καὶ σρεβλώσεων, καὶ τελευταῖον τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑποσᾶς, εἰς τὴν τῶν ἁγίων (οὐκ ἄνευ δήπου τῆς διὰ θεσσημείων ἐρεύνης καὶ κρίσεως) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγέγραπται τάξιν, μηδὲ τοῦτο εἰδέναι θέλειν, μηθ' ὁμολογεῖν αἱρεῖσθαι, μηδ' ἀκούειν ἀνέχεσθαι; ἀλλ' εἴπερ οἷόν τε ἦν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν μηνολογίου ἐξαλεῖψαι, περὶ πολλοῦ ἂν καὶ τοῦτο ποιῆσαι (α); οὐκ εἰσὶν ἅγιοι, φασί, τοῖς Γραικοῖς, ἀπόγε τοῦ σχίσματος καὶ ἐξῆς κανονιζόμενοι· τί γάρ, ὦ λῷστοι; ἢ ὅτι οὐδὲ πλούτου περίσσεια ἡμῖν ἐστιν, ὡς ἐν χιλιάσι χρυσίου καὶ ἀργυρίου τοὺς κανονισμοὺς δὴ τούτους ἐπιτελεῖν; ἢ ὅτι οὐδὲ τοῖς ἐκ τῶν πύργων χαλκείοις, τοῖς ὑπὲρ τὸ Δωδωναῖον ἀτεχνῶς ἐκεῖνο ἠχοῦσιν, ὅσαι τε ἡμέρας ὧραι, ὅσαι τε νυκτὸς, περιττῶς καὶ μάλα αὐτοὺς διαχωδωνίζομεν; ἢ ὅτι οὐδὲ τοὺς παλαιοὺς ἁγίους, οἷον ἀνδριάντας τινὰς τῷ μακρῷ χρόνῳ κατηρειπότας, καὶ χαμαὶ κειμένους ἀντιπαριόντες, περὶ τοὺς νεωτέρους μονονουχὶ ἐπιχαίνομεν, τούτους ἐν εἰκόσι τὰ πλεῖστα, τούτους ἐν ναοῖς, τούτους ἐν πανδήμοις ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσι, τούτους ἐν εὐχαῖς, τούτους ἐν ἐπικλήσεσιν ἐξόχως γεραίροντες, τούτους ἄνω καὶ κάτω στρέφοντες, τούτους πνέοντες; ὡς καὶ φθόνον ἂν τοῖς πάλαι τοῦ Θεοῦ θεράπουσιν ἐντῆξαι, οὕτως ἀλιγώρως πρὸς αὐτοὺς ἔχοντας, εἰ τοῦ πάθους ἐγένοντο ἥττονες; ἢ τούτων μὲν οὐδέν ἐστιν, ὅπερ ἂν εὐλόγως αἰτιασαίμεθα; ἐκεῖνο δὲ καὶ μάλιστα, ὅτι τὸ κανονίζειν ἁγίους ἑαυτῷ μόνῳ προσῆκον ὁ Ῥώμης ἡγεῖται; ὡς ἔοικεν ! . . . . . Ἀμέλει τοι καὶ τῷ Βικαρίῳ (ἀντιπρόσωπῳ) τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ πᾶσα ἐδόθη ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ μόνον εἴ τις ἱερατείαν μέτεισιν ἐπὶ γῆς, εἴ τις δόξης ἀπολαύει ἐν οὐρανοῖς, ὡς ἐκ πηγῆς τὴν χάριν ἀρύσεται· ἔνθεν τοι καὶ οὐδ' ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς παρ' ἡμῖν εἶναι εἰκός, οὐδ' ἁγίους ὅλως! . . . . αὐτοὶ δὲ τοσοῦτο μόνον ὑπονύξαντες, ἵνα μὴ πάνυ χαίροιεν οἱ γενναῖοι, ἐπὶ τῇ παρ' αὐτοῖς τῶν ἁγίων πολυπληθείᾳ μεγαλαυχούμενοι, φέρε δὴ καὶ τινας τῶν παρ' ἡμῖν, ἀπὸ τοῦ σχίσματος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοξασθέντας, συντόμως σοι καταλέξωμεν ».

Καὶ ἀπαριθμεῖ τοίνυν ἐφεξῆς ὅτι πλείσους ἁγίους, μάρτυρας, ὁμολογητὰς, ὁσίους, δικαίους, τοὺς πάντας τοῖς ἐπὶ γῆς θαύμασι πιστουμένους τὴν σφῶν ἐν οὐρανοῖς παρὰ Θεοῦ δόξαν, εἰ καὶ οὐ δοκεῖ τοῖς τἀναντία φρονοῦσι δοξάζεσθαι· οἷς δὴ καὶ τὸν θαυμα-

(α) « Τούτου (Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ) τὴν ἀκολουθίαν ἐν τῷ Τριῳδίῳ περιεχομένην, πάντα λίθον κεκινήκασιν ὥστε ἐξαλεῖψαι τῆς βίβλου οἱ ἐπὶ τῆς inquistionis τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων τεταγμένοι Φράτορες· ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσαν, τῶν ἐνεστώτων φείσητε, τά γε ἐπ' αὐτοῖς, ἀκίνητα ἡμῖν τὰ τῆς πίστεως τετηρήκατε καὶ ἀνεπηρίαστα » ὁ αὐτὸς αὐτόθ. σελ. 23.

τουργὸν τουτονὶ Γρηγόριον συντάσσων, καὶ θαῦμά τι ἀναφέρει ἀπὸ τῶν Νεκταρίου τοῦ Ἱεροσολύμων, ἐφ' οὗ καὶ γέγονεν, ἀντιῤῥητικῶν· ἔν τινι γὰρ, φησὶν ὁ Νεκτάριος, τῶν Κυκλάδων νήσων, τῇ νῦν λεγομένῃ τῆς ἁγίας Εἰρήνης, βλασφημούντων αὐτόν ποτε Λατίνων τινῶν ἐκεῖσε πλεόντων ἐν σκάφῃ διὰ ψυχαγωγίαν, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ, καί τοι γαληνιώσης τῆς θαλάσσης, αὐτάνδρον αὐθωρὸν ἐποντίσθη τὸ πλοῖον, κατὰ τὴν βλασφημίαν, ἣν ἔλεγον, ὅτι, εἰ ἅγιος εἶ ὁ Παλαμᾶς, καταποντισάτω ἡμᾶς. εἶτα ἐπάγει· « Καὶ οἶδα, λέγων, ὅτι ὡς μέγαν ἡγεῖσθε τὸν ἄνδρα πολέμιον, ἰσχυρῶς ταῖς ὑμῶν καινοτομίαις ἀντιταξάμενον, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐντεταγμένον ἀκούοντες, ἀποστρέφεσθε· ἀλλ' οὐδὲν παραβλάπτεται παρ' ὑμῶν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή τε καὶ ἁγιότης » (α). Ταῦτα μὲν περὶ τούτου ἅλις τἀληθὲς ἀποχρῆναι, ὅστις γε ἀπαθῶς κρίνοι.

Καὶ τἆλλα δ' ὁμοίως ὡς ἀνέδην ληροῦντες ψεύδονται καὶ ἥκιστ' ἀληθῆ λέγουσιν, αὐτόθεν δῆλοι· πότεροι γὰρ ἂν μᾶλλον αἰτιαθεῖεν πράγματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεσχημένοι, οἵδε, τῆς εὐσεβοῦς προασπίζοντες ποίμνης καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνέκαθεν καλῶς κειμένων ἐθῶν τε καὶ δογμάτων ἀμυνόμενοι, ἢ ἐκεῖνοι, ὅρια μὲν Πατέρων αἰώνια μένειν τεθειμένα μεταίροντες καὶ ἄρδην ἀνατρέποντες, τὰ δὲ καίρια τῆς πίστεως δόγματα καινοτομοῦντες (β), καθ' ἡμέραν τε καινὰ ἐπεισφέροντες, καὶ ἐν πᾶσι μονονουχὶ νεωτερίζοντες, παντοχοῦ δὲ γῆς καὶ πάσῃ ὀρθοδοξούσῃ ψυχῇ τὰ τολμηρὰ αὐτῶν καινοτομήματα ἐμφυτεῦσαι καὶ κατασπεῖραι σὺν βίᾳ πολλῇ καὶ μηχανήματι ποικίλῳ σπεύδάζοντες (γ); Ἀλλὰ γὰρ σιγάτω πᾶσα γλωτταλγία τῶν φιλονείκως ἐχόντων, σῖγα δὲ πᾶσα ἔξω ἡ τῶν ἀποσατῶν δυσσεβὴς συμμορία, καὶ ἐμφραττέσθω « τῶν ἑκατὸν καὶ δώδεκα πηγῶν τοῦ χιλιοίκου Βατικάνου τὰ μυριόκρουνα στόματα » (δ), τὰ σφοδρὰ μὲν κατὰ τῶν ἁγίων τούτων ἀνδρῶν ῥέοντα, πρὸς πέτραν δ' ὅμως κῦμα ὥσπερ ῥόθιον καταῤῥασόμενα· οὔτε γὰρ ἂν παραβλαφθείη πάμπαν παρ' αὐτῶν ἡ τούτων ἀρετὴ καὶ ἁγιότης· πῶς γὰρ ἀράσονται οὓς μὴ ἀρᾶται Κύριος, ἢ πῶς καταράσονται οὓς μὴ καταρᾶται ὁ Θεός; (ε). Ὅ,τε γε μὴν ἀγήρως τῆς δόξης στέφανος μυρίῳ λαμπρότερος καὶ χρυσοπλοκώτερος κατασκευάζεται, ἐπεὶ περ καὶ μεταστάντες ὡσανεὶ μαρτυρίου βασάνους ὑφίστανται, οὕτως ἀθεμίτοις γλώτταις καθάπερ μάστιξιν ὑβριστικῶς ἕνεκ' ἀληθείας ἀείποτ' αἰκιζόμενοι. Τοιγάρτοι καὶ χαιρόντων, ἵνα μή τι ἕτερον φῶμεν, τοῖς ἁγίοις λοιδορούμενοι τοῖς τοῦ Θεοῦ, Ἀλλάτιοί τε καὶ Ἀρκούδιοι, καὶ Καρυοφύλαι, καὶ Κομνηνοὶ, καὶ εἴ τινες ἄλλοι, ὅσοι τε νῦν τοιοῦτοι τῇ ἁγίᾳ καὶ ὑψηλῇ παρασιτοῦσι καθέδρᾳ, καὶ ὅσοι τὸ ἔπειτα φανήσονται, μέχρις ἂν ὁ καιρὸς, θεία δῆτα νεῦσει, ἐπιστῇ, ὃς τὴν ὑπὸ τῆς ἀνομίας διαῤῥαγεῖσαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ Πέτρου πέτραν διαρθρώσει καὶ ἰάσεται, ὅπως ἂν τὰ τρία ταῦτα, ὁ εἷς τρισυπόστατος Θεὸς, ἡ μία πίστις, τὸ ἓν βάπτισμα, ὀρθῶς ὑφ' ἁπάντων πρεσβεύηται, ὥσπερ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ μάρτυρες ὡμολόγησαν, ἄνδρες τε θεοφόροι ἐδίδαξαν καὶ σύνοδοι ἱεραὶ καὶ θεοσύλλεκτοι ἐβεβαίωσαν, καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν καὶ θείᾳ χάριτι κρατοῦντες ὁμολογοῦμεν. Ἐκεῖνο μέντοι τελευταῖον εὖ αὐτοὺς εἰδέναι χρὴ, ὃ ἐν παροιμίαις τῷ θεοσόφῳ εἴρηται(ς). « Οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοί εἰσιν·

(α) Εὐγεν. Ἐπιστ. σελ. 42.

(β) Βλέπε Παπιστ. Ἐλέγχ. ἐν Κωνσταντ. α ω ν'. καὶ ἰδίᾳ τὴν προσηρτημένην τῷ Β'. Τόμ. Ἐπιστ. Εὐγεν. Βουλγ.

(γ) Αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἁγίου Φωτίου τοὺς Βουλγάρους χριστανίσαντας ὑφ' ἑαυτοῖς ποιήσασθαι παντοίως οἱ πάπαι ἠγωνίσαντο· κἀντεῦθεν ἡ πολλὴ ἐκείνη τῆς Ἐκκλησίας ταραχή. Ὅρα Προλεγ. Παπιστ. Ἐλέγχ.

(δ) Βλέπε Οἰκον. περὶ τῶν Ο, Ἑρμην. Τ. Δ'. σελ. 753.

(ε) Ἀριθμ. κγ', 8.

(ς) Παροιμ. Σολ. ί, 18—19.

ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων νοήμων ἔσῃ»· ἡμεῖς γὰρ ταῦτα ἤδη τε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενα καὶ ἀεὶ διὰ μνήμης ἔχοντες, φειδόμεθα χειλέων, ὡς μὴ ἄφρονες νομιζώμεθα, καί περ οὐ λοιδορίαν ἐκφέροντες, οὐδὲ κρίνοντες ἢ ἐπικρίνοντες (οὐ γὰρ ἀλλότριον κρίνειν οἰκέτην παιδευόμεθα ἐν Εὐαγγελίοις), ἀλλ' ἀλήθειαν διὰ βραχέων λέγοντες, ἣν καὶ ἴδιοί τινες αὐτῶν, ἐν νῷ τῆς πλάνης γενόμενοι, ὁμολογοῦσί τε καὶ κηρύττουσι γεγωνυῖαν ἀφιέντες φωνὴν, καὶ διὰ μακρῶν τῇ ἱστορίᾳ παρέδοσαν (α)· καὶ ἱκανῶς δὴ, τό γ' ἐφ' ἡμῖν, τοῖς μακαρίοις τούτοις ἀφοσιώσαθαι δοκοῦντες, ἐπάνιμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἵνα τι καὶ περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου εἴπωμεν Γρηγορίου.

Πολλὰ γὰρ καὶ ποικίλα συγγραψάμενος κατέλιπε τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ οἷα χειμήλια ἀνεκτίμητα διά τε τὰ πελάγια ἐν αὐτοῖς τῆς θείας σοφίας νάματα, καὶ τὴν ἀκριβῆ καὶ καθαρὰν τῶν ἀκηράτων δογμάτων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διδασκαλίαν· οἷον κατὰ τῆς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου ἀσεβείας τε καὶ πλάνης βιβλία ΙΘ'. Ἕτερον ὅτι Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες κακῶς ὄντως καὶ ἀθέως εἰς δύο ἀνίσους θεότητας τὴν μίαν. Δύο ἀποδεικτικὰ (πρὸς Λατίνους) ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται. Ἕτερον ὅτι οἱ Λατῖνοι τοῦ ἑνὸς ἁγίου Πνεύματος δύο ἀρχὰς δυσσεβῶς δογματίζουσι. Δύο κατὰ Βαρλαὰμ περὶ τῶν δύο ἀρχῶν καὶ περὶ ἄλλων. Δύο περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας ὁμοῦ καὶ δυσσεβείας. Ἔλεγχον διπλοῦν κατὰ τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ φωτὸς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. PN. Κεφάλαια φυσικὰ καὶ θεολογικὰ, ἠθικά τε καὶ πρακτικὰ καὶ καθαρτικὰ τῆς Βαρλααμίτιδος λύμης. Ἐπιστολὰς δογματικὰς καὶ ἀπολογητικὰς καὶ ἀντιῤῥητικάς. Ἕτερα κεφάλαια περὶ προσευχῆς καὶ καρδίας καθαρότητος. Δύο ἀπολογητικοὺς λόγους περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτὰς μεθέξεως. Ἄλλας τε οὐκ ὀλίγας, οὐδ' ἥττονος ἀξίας λόγου συγγραφὰς, καὶ τὰς ἀνὰ χεῖρας Ὁμιλίας· καὶ πρόῤῥησιν δὲ περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἡ ἀρχή· « Γινώσκετε, τέκνα μου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης μέλλει διαιρεθῆναι εἰς πολλὰ τμήματα » (β). Οἷος μὲν οὖν ὁ τοῦ λόγου χαρακτὴρ καὶ ἡ χάρις ἐν τοῖς τοσούτοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐπανθεῖ, τοῖς ἀναγνοῦσιν αὐτὰ ὅλα καὶ δεινοῖς ἄλλως τὰ τοιαῦτα κρίνειν οὖσι, παρείσθω ἐξετάζειν καὶ ἀποφαίνεσθαι(γ)· ἡμῖν δὲ τὸ πολυωφελὲς λογιζομένοις, λυπεῖσθαι ἔπεισιν, ὅτι ἅπαντα, πλήν τινων τύποις τὸ φῶς ἰδόντων (δ), τὰ λοιπὰ μένουσι χειρόγραφα ἐν βιβλιοθήκαις ἀποτεθησαυρισμένα, καὶ ὡς χρυσὸς κεκρυμμένος,

(α) Βλέπε Πραγματ. περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύμ. τοῦ ἀοιδίμου Ἀδὰμ Ζοιρνικαδ. Ἱστορ. τοῦ Σχισμ. Θεοδωρίχ. δὲ Νιὰμ (περὶ οὗ ἴδε ὅ,τί φησι Μελέτ. Αἰὼν ΙΕ' κεφ. ς'.)· καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁμοίως Λατίνους πολλὰς τῶν καινοτομιῶν τῆς Λατινίδος Ἐκκλησίας ἐξελέγξαντας· οἷον Πυθαῖον ἐν τῷ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Καλμέτον ἐν τῷ περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ μυστικοῦ δείπνου, τὸν Καρδινάλιον Βώναν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐνζύμων, καὶ τὸν Γάλλον le Brun ἐν τῷ περὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

(β) Βλέπε ἀκριβῆ ὑπωσοῦν κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου Πατρὸς ἐν Fabric Bibl. Græc T, X, p. 456. prim. edit. καὶ XI. p. 496. Harl. παράδλ. καὶ Boivin. σημειώσ. εἰς Γρηγορ. σελ. 1317. edit. Bonnæ 1830.

(γ) Ὁ σοφὸς Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἀναγνούς, ὡς ἔοικεν, ἱκανὰ, τοιάνδε ἐξήνεγκε κρίσιν· « Πολλὴ δὲ καὶ ἡ καλλιέπεια καὶ χάρις καὶ δύναμις ἐν ταῖς αὐτοῦ συγγραφαῖς ἐπαινεῖ, σαφηνείᾳ τε λαμπρᾷ, καὶ κυριολεξίᾳ, καὶ συνθέσεως, ῥέμα ῥεούσης, μελιπδεῖ γλυκύτητι κατηγλαϊσμένην· ὅθεν πάλιν ἐμελῴδησεν ἡ καλλικέλαδος τοῦ θεοφιλεστάτου Φιλοθέου κιννύρα· «Οἱ λόγοι σου, πάνσοφε, καὶ τὰ σεπτὰ συγγράμματα, δρόσος οὐρανία, μέλι πέτρας, ἄρτος ἀγγέλων τοῖς ἐντυγχάνουσι, νέκταρ, ἀμβροσία, γλυκασμὸς, ἥδυσμα, Γρηγόριε, καὶ πηγὴ ζώντος ὕδατος». (ἐν τῷ κανόνι· ᾠδῇ έ.)· Βλέπε Προλ. εἰς ὃν ἐξέδωκε Δεκάλ. σελ. έ.

(δ) Ἔστι δὲ ταῦτα, ὅσον ἡμεῖς ἴσμεν, τὰ ἑξῆς ά.) δύο λόγοι (οἳ καὶ ἐνταῦθα περιέχονται) εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ προσθήκῃ τῆς Βιβλ. τῶν Πατέρων, Παρισ. 1648. καὶ μόνον Λατινιστὶ ἐν τῇ Βιβλ. τῶν Πατέρων T. 26. ἔκδοσ. Λουγδ. 1617. β') δύο λόγοι, ἤτοι πρωσοποποιΐα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τῆς μὲν ἐγκαλούσης τῷ σώματι, τοῦ δὲ ἀπολογουμένου μετὰ δικαστικῆς ψήφου, ἐν Παρισ. τῷ 1553. ὑπὸ Ἀδρ. Τουρνέβου· ἐφεξῆς δὲ καὶ μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως ἐν διαφόροις τῶν Πατέρων Βιβλ.

τὸν ἀποκαλύψοντα καὶ δημοσιεύσοντα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναμένουσι· τοῦτο δ' αὖ ἐκ πολεμίου τινὸς γέγονε τύχης, ἢ τὸ ἡμέτερον τῶν ὀρθοδόξων γένος οὐκ ἄλλως καταπολεμῆσαι δνναμένη, πρὸς τὸ ἀποστερῆσαι αὐτὸ κατέφυγε τὰ ἄτεγκτα κατ' αὐτῆς ὑπάρχοντα βέλη, τὰ τοῦ θεοφόρου τούτου διδασκάλου συγγράμματα· ἤδη γάρ ποτε Νικόδημος ἐκεῖνος ὁ ἀκάματος ἐν πόνοις ἀνὴρ καὶ τοῦ Ἄθω κλέος, συναγαγὼν αὐτὰ τῇ δε κἀκεῖσε διεσπαρμένως σωζόμενα, καὶ σημειώσεσι πλείσταις ὅσαις καὶ ἀξιολόγοις καταπλουτίσας, ἔπεμψεν εἰς Βιέννην, ὅπως τύποις ἐκδοθῶσιν· ἀλλ' οἱ ἐκεῖ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων ἐπικριταί, τῷ πρὸς τὸν συγγραφέα μίσει ἐντακέντες, κατέσχον καὶ τελέως ἀφανῆ ἐποίησαν (α). Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Νικοδήμου πολλῷ πρότερος ὁ εὐκλεὴς ἐν τοῖς τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχαις Δοσίθεος ἅπαντα ἐκδοῦναι φροντίσας, ἀπέστειλεν «εἰς τὸν ἀναγκαῖον τόπον», καθάπερ αὐτός φησι (β), σὺν ἄλλοις ἄλλων συγγράμμασιν ἐκτυπωθῆναι, δι' ἥν τινα μέν τοι αἰτίαν οὐχ ὅλως διὰ τῶν πιεστηρίων διῆξεν, αὐτοὶ γοῦν τέως ἀγνοοῦμεν. Ταῦτα μὲν δὴ ὡς γέγονε τότε γέγονεν.

Νῦν δ' ὅπερ Νικόδημος ἰδεῖν οὐκ εὐτύχησεν, ἵνα τοῦ κόπου τοὺς καρποὺς κομίσαιτο, οὔτε Δοσίθεος ὁπηδήποτε περᾶναι εὐμοίρησε, τοῦθ' ἕτερος, τὸν ὑπὲρ τῶν καλῶν ζῆλον ἐφάμιλλος ἐκείνοιν, ἐν μέρει, τό γε νῦν ἔχον, ἐκτελεῖ τάς δε ἐκδιδοὺς τὰς ΌΜΙΛΙΑΣ· Κύριλλος οὗτος ὁ τὸν Δοσιθέου θρόνον ἐπαξίως διαδεξάμενος καὶ ταῖς τῶν ἀρετῶν μαρμαρυγαῖς ἐνδόξως κατακοσμῶν. Εὐέλπιδες δ' ἐσμὲν, ὅτι καὶ ὅλον ἐκπληρώσει τὸ ἔργον, συναθροισθῆναι ἅπαντα ἐπιμεληθείς, εἴ που ἐν ταῖς τοῦ ἁγιωνύμου Ὄρους μοναῖς καὶ ἀλλαχοῦ ἐναποκείμενα σώζονται, εἰς καταισχύνην μὲν τῶν κακογνωμόνων, ὠφέλειαν δὲ καὶ καύχησιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· ὡς γάρ ποτ' ἐξ Ἱερουσαλὴμ λόγος ἐξῆλθε Κυρίου καὶ ἐκ Σιὼν νόμος, οὕτω νῦν αὖθις ἐκ τῆς αὐτῆς νόμος καὶ λόγος ἔκτυπος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος ἐξέρχεται καὶ ἐξελεύσεται, Τυπογραφεῖον ἐν αὐτῇ τοῦ ζηλωτοῦ τούτου τῆς πατρῴας εὐσεβείας ἀνδρὸς πηξαμένου· διὸ δὴ καὶ γενεὰ αὐτῷ ἡ ἐσομένη εὖ μάλα ἐρεῖ τὸν ἔπαινον ἐπικροτοῦσα, μὴ ὅτι γε οἱ νῦν ἡμεῖς.

Αἱ δ' οὖν Ὁμιλίαι αὗται, αἱ χάριτος ὄντως καὶ πνευματικῆς πεπληρωμέναι ἀφελείας, τῶν πολλῶν οὖσαι, ὥσπερ εἴρηται, συγγραμμάτων τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, πρῶτον νῦν εἰς φῶς ἄγονται ἐκ χειρογράφου (γ) ἀρχαιόθεν κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγιοταφιτικὴν σωζομένου βιβλιοθήκην, καὶ τοῖς πᾶσιν ἤδη ἀνάγνωσμα παρέ-

---

Προσέτι καὶ Γαλλιστὶ ἐν Παρισ. τῷ 1570. ὑπὸ Κλαυδ. Ἐσπενσαίου. γ', οἱ δύο ἀποδεικτικοὶ τῆς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔν τινι συλλογῇ (ἣ καὶ τοῖς τέτταρσι τῶν Ὀρθοδόξων Πατριάρχαις ἀνατίθεται)· ἐν Λονδίνῳ, 1624. δ') ἐν τῇ Φιλοκαλίᾳ τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν (Ἐνετίῃσι, 1782). Πρὸς Ξένην μονάζουσαν Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων. Γ. Κεφάλαια περὶ προσευχῆς· τὰ ΡΝ. Κεφάλαια. Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας· ὃς καὶ ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ἐν τῇ ἐπιτόμῳ αὐτοῦ Δογματικῇ ἐκδέδοται (Λειψία 1806). καὶ ἰδίᾳ ἐφ' ἡμῶν μετὰ προλόγου ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Οἰκον. Κωνστ. τοῦ ἐξ Οἰκον. Ἀθήνῃσι, 1851. έ.) δέκα Ὁμιλίαι ἐν Μόσχᾳ 1776· ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἑλληνιστοῦ Ματθαίϊ (τὸ γένος Γερμανοῦ ἐκ τῶν διαμαρτυρουμένων) ὃς τῷ ἡμετέρῳ ἀοιδίμῳ Εὐγενίῳ, ἀρχιεπισκόπῳ τότε Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος, τὴν βίβλον ἀνατιθεὶς, περαίνει τὴν προσφωνητικὴν Ἐπιστολὴν οὑτωσί· «Δέχου τοίνυν τὸ, μετὰ τὸν Δημήτριον τὸν Μυροβλύτην, μέγα θαῦμα καὶ ὡράϊσμα τῶν Θεσσαλονικέων, τὸν μέγαν ἐν Θεολογίᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ, καὶ τῷ παλαιῷ ἐφάμιλλον νεώτερον Γρηγόριον. Δέχου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὸν λαμπροφωνότατον τῆς ἀληθείας κήρυκα, τὸν τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδοξίας, τῆς ἀμωμήτου τε καὶ ἀκιβδήλου, γενναιότατον πρόμαχον. Δέχου τὸν φιλολογώτατον ἐν ἀρχιερεῦσι, τὸν σοὶ καὶ σοφίᾳ καὶ δόξῃ», (τουτέστι δοξασίᾳ δογματικῇ) «καὶ πολιτεύματι προσοικειούμενον, τὸν Χρυσόστομον καὶ χρυσορρήμονα ἐκκλησιαστήν». Βλέπε προλεγ. εἰς Δεκάλ. σελ. έ. ὅθεν καὶ ἡμῖν ταὐτὶ ἀντιγέγραπται. Καί τινα τέλος ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν τῷ Α' τόμ. Graeciæ Orthodox. ἐν Ῥώμῃ 1652.

(α) Βλέπε Παπιστ. ἐλέγχ. τόμ. Α' σελ. τελευτ. ὑποσημ. καὶ βίον Νικοδ. ἐν Α'. τόμ. τῆς Ἑρμην. εἰς τὰς ἐπιστ. τοῦ Παύλ. (Ἐνετίῃσι, 1819).

(β) Προλεγ. Τ. Ἀγ. σελ. 1. παρβλ. αὐτόθι σελ. 571.

(γ) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐπὶ χάρτου μὲν, ἀλλὰ καθαρῶς ἔγραψε Νικόδημός τις ἱερομόναχος, εἷς ὢν τῶν πατέρων τῆς κατὰ τὴν Θεσσαλονί-

χονται ψυχωφελέστατον καὶ εἰς νομὰς ἄγον σωτηρίους· ἀναζήσας γὰρ αὖθις ἐπὶ γῆς δι' αὐτῶν ὁ κεχαριτωμένος τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκαλος, οὐχ'ὥσπερ πάλαι Θεσσαλονικεῖς μόνους, οὓς ποιμαίνειν λογικῶς ἐπεπίστευτο, διδάσκει καὶ τοῖς σωτηριωδεστάτοις τοῦ Εὐαγγελίου καταρδεύει νάμασιν, ἀλλὰ κοινὸς ἅπασι καθίσταται ποδηγέτης καὶ σύμβολος τῶν εἰς τὴν ποθουμένην ἀγόντων σωτηρίαν, προτρέπων μὲν καὶ παρακαλῶν ἐπὶ τὴν μετ' εὐσεβείας πάσης ἀρετῆς ἄσκησιν καὶ κατόρθωσιν, ἀποτρέπων δὲ τῆς ἀποτροπαίου καὶ τὴν ψυχὴν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι λυμαινομένης ἁμαρτίας, ἐν πάσαις πολλά τε καὶ καλὰ λέγων· καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ κζ'. ταῦτα, δι' ὧν καὶ καταπαύσομεν ἅττα προτάξαι ἔγνωμεν· « Ὅστις οὖν ἐθέλει ῥυσθῆναι τῆς ἀληκτου κολάσεως ἐκείνης, καὶ τῆς ἀϊδίου τοῦ Θεοῦ βασιλείας κληρονόμος γενέσθαι, μὴ ζιζάνιον ἔχω, σπέρμα πονηρὸν καὶ βλαπτικὸν, ὡς εἶναι κοινὴ λύμη σώματί τε καὶ ψυχαῖς τῶν ἐγγιζόντων, παράδειγμα θεομισὲς προκείμενος πονηρῶν ἔργων τε καὶ λόγων, μηδὲ καλάμη καὶ ἄχυρον, οὕτω μὲν κοῦφος, ὡς εὐρίπιστος εἶναι ταῖς τοῦ πονηροῦ πνεύματος αὔραις τε καὶ προσβολαῖς, οὕτω δὲ ἀχρεῖος ὡς εἰς βρῶσιν παθῶν ἀλόγων καὶ δαιμόνων προκεῖσθαι, ἀλλὰ σῖτος ἔχω, πάντων τῶν ἀχρείων καὶ πονηρῶν ἔργων ἀπεχόμενος, καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀρετὰς ἐργαζόμενος, καὶ φέρων τὺς τῆς μετανοίας καρπούς· οὕτω γὰρ ἂν εἴη τῆς οὐρανίου ἀποθήκης ἄξιος, καὶ υἱὸς κληθείη τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς, καὶ εἰς τὴν ἐκείνου βασιλείαν ὡς κληρονόμος εἰσέλθοι χαίρων, τῇ θείᾳ δόξῃ περιλαμπόμενος. Ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων »· ναὶ δὴ καὶ ταῖς σαῖς, Ἱεράρχα θεσπέσιε, εὐπροσδέκτοις δεήσεσιν· Ἀμήν.

κτην κειμένης ἱερᾶς Μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, τῷ 1363 ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἔτει, ὡς γίνεται δῆλον δι' ὧν αὐτὸς Νικόδημος τὴν βίβλον ἐπεσφράγισε· ἐπεὶ γὰρ· « Χριστὲ δίδου μογήσαντι τὴν πολύολβον ἀρωγὴν, Νικοδήμῳ ἱερομονάχῳ Ἀναστασιώτῃ· ἐν τῷ ἑπτακισχιλιοστῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ἔτει ἐγράφη ἡ βίβλος αὕτη, Ἰνδικτιῶνος ἕκτης ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ,

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ,

ἐν ᾧ καί τινων ἀπὸ μέρους Ἱστορία θαυμάτων αὐτοῦ.

Γρηγοριος μὲν ὁ μέγας πανηγύρεως ὑπόθεσις καὶ λογικῶν ἀγώνων ὁρᾶται πάλαι τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ προκείμενος· θαρρεῖ δ' ἐς δεῦρο τὸν ἀγῶνα τῶν πάντων οὐδείς, ἀλλ' ἑστήκασι πάντες ὁμοῦ λογοποιοί τε καὶ ῥήτορες, καὶ τὸ χρυσοῦν ὡς ἂν εἴποι τις τῶν σοφῶν γένος, τὸν μὲν λόγον ὀκνοῦντες, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ὑποθέσεως ἐξ ἴσου παραχωροῦντες, σιγῇ δὲ μόνῃ τὸν ἄνδρα τιμῶντες, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου βλέποντες γλῶτταν, καὶ ὥσπερεὶ τὴν φωνὴν ἐκπληττόμενοι. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ οἷόν τε ἦν τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀναλαβεῖν καὶ τοὺς λόγους, καὶ τοῦτο τὸ πεφυκὸς ἐχορήγει, πάντες ἂν ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἐπεχείρουν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἐν λόγοις ζώντων καὶ μούσαις ἀπεδειλία τὸν λόγον· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξῆν μόνως ἐπιτυχεῖν τῶν εἰκότων, καὶ μόνης ἂν ἦν τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώττης ἐκείνης οὗτος ὁ ἆθλος, καὶ μόνος ἐκεῖνος ὁ λόγος κατὰ σκοπὸν ἐβεβλήκει. Ἐκείνου δὲ μὴ παρόντος, μηδὲ τῶν πραγμάτων τὰ τοιαῦτα διδόντων, ἀλλ' ὑποχωρούντων καθάπερ ἔφην ἐξίσης τῶν δυναμένων κατὰ λόγον, καθόσον οἷόν τε τὰ τοιαῦτα περαίνειν, ἀνάγκη τὴν φιλίαν ἐκνικῆσαι κἀνταῦθα, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀγώνων κατατολμῆσαι, μὴ τὸ ἑαυτῆς ὅ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος ζητοῦσαν, πάντα δὲ καὶ πιστεύσασαν καὶ ἐλπίζουσαν, ὡς φησιν ὁ αὐτὸς αὖθις.

Ῥητόρων μὲν οὖν καὶ λογογράφων πάντων σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸς τὰ ἔσχατα φέρων, τοῦ δέ γε πόθου τοῦ πρὸς ἐκεῖνον, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν φίλων ἑνὶ μηδενὶ παραχωρεῖν ἀνεχόμενος τῶν πρωτείων, δίκαιος ἂν εἴην καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπεισελθεῖν τὸν ἀγῶνα, τοῦ μὲν κατ' ἐμαυτὸν καὶ τῆς ἐπακολουθούσης ἥττης τῷ λόγῳ βραχύν τινα ποιούμενος λόγον, τὸ δὲ χρέος ἐκ τῶν ἐνόντων ἀποτινύς ὡς οἷόν τε· οὕτω καὶ γὰρ ἔξειν μοι τὰ τοῦ λόγου κατ' ἐλπίδας νομίζω, εἴτε τῆς ὑποθέσεως εἰπεῖν τι καὶ ὁπωσοῦν ἄξιον δυνηθείη, εἴτε καὶ κατόπιν ἔλθοι τῶν πραγμάτων ὡς λόγος· ἐπιτυχόντι μὲν γὰρ τῷ τὴν εὔνοιαν ἐνδεδεῖχθαι, καὶ τὸ κατὰ σκοπὸν βαλεῖν ἂν προσέσται· διαμαρτῶντι δ' αὖ τῆς ἀξίας, εἰ καὶ μὴ ἅμφω, τὸ γοῦν ἕτερον πάντως ἔσται. Καὶ δείξομεν ὡς οὐ φιλοτιμίας καὶ λόγων

ἐπιδείξεως χάριν, ἀλλὰ φιλίας μόνης, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν γιγνομένου, καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς πολλῷ τινι τῷ μέσῳ κατατολμῶμεν, ἐπαίνων τε καὶ κρότων καὶ δόξης οὐδένα ποιούμενοι λόγον, εἰ τὰ τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς ἐκεῖνον σώζοιτο μόνον, καθὰ δὴ καὶ προὔφην. Οὐ μὴν ἡ φιλία τὸν λόγον ὡς ἂν οἰηθείη τις ἴσως δεκάσει πρὸς ὑπερβολὰς ἐξαχθεῖσα· οὔτε γὰρ πρὸς ἡμῶν τε κἀκείνου τὸ τοῖς τοιούτοις διδόναι, καὶ παρὰ τοῖς εἰδόσιν ὁ λόγος, καὶ κριταὶ κάθηνται σχεδὸν πάντες τῶν λεγομένων, τοῖς πράγμασι παρατιθέντες τοὺς λόγους, καὶ μετὰ τῆς ἀκριβείας ἀπαιτοῦντες τὰ ὄντα· ὡς καὶ τοὐναντίον ἅπαν ἡμᾶς δεδιέναι μᾶλλον, οὐ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν τοῦ λόγου, τὴν μειονεξίαν δὲ καὶ τὴν ὕφεσιν μᾶλλον, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν ὡσαύτως ἐπεξελθεῖν ἂν δεδυνῆσθαι· ὑπὲρ οὗ καὶ παραιτεῖσθαι παρὰ τοῖς εὐγνώμοσι τῶν ἀκροατῶν ὁ λόγος, δίκαιος ἂν εἴη πρό γε τῶν ἄλλων, ὡς μὴ τὰ ἐκείνου παρὰ τούτου ζητεῖν πάντα, μηδὲ τὸ τοῖς πᾶσιν ἐφεξῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπεξιέναι· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε μήτε τοῦ πλήθους μήτε τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων ταὐτὶ συγχωρούντων, μνησθήσεται δὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων τῆς ἱστορίας τοῦ θαυμαστοῦ βίου ἐκείνου καὶ μᾶλλον κατεπειγόντων, ἐξίσης τήν τε ἀμετρίαν καὶ τὴν βραχυλογίαν ἐκκλίνων, καθ' ὅσον οἷόν τε καὶ κατὰ δύναμιν ἐκεῖνον μιμούμενος.

Γρηγορίῳ τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ, πατέρες κατὰ τὸν μέγαν Ἰώβ, εὐγενεῖς μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν· τὴν δὲ μεγίστην ταυτηνὶ καὶ βασιλεύουσαν, τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Κωνσταντίνου φημὶ πόλιν σχόντες εἰς μετοικίαν, ἐνταῦθα καὶ παίδων πατέρες ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν ὁμοῦ χρηματίζουσιν, ὧν ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος πρῶτος κατὰ γένεσιν εἰσιὼν τὸν βίον, πρῶτος οὐκ ἐν τοῖς κατὰ κόσμον καὶ λόγοις καὶ πράγμασι μόνον, ἀλλὰ κἂν τοῖς ὑψηλοῖς πολλῷ πλέον καὶ ὑπὲρ κόσμον ἐφάνη, ὡς ἑνί τινι μηδενὶ καὶ ὁπωσοῦν τῶν πρεσβείων ἐκστῆναι. Πατρίδος μὲν οὖν εἵνεκα καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐσχηκότος, περιττόν μοι δοκῶ πως τὸ λόγοις νῦν θέλειν ἐπεξιέναι· ἀρκεῖ καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ βασιλεύουσαν ἁπασῶν φημι παρὰ πάντων αὐτὴν ἄνωθεν καὶ προσειρῆσθαι καὶ εἶναι, καὶ πάσας ὑφ' ἑαυτὴν ἔχειν, καὶ ὁμοῦ τῶν ἁπασῶν ἐν ἅπασιν ὑπερέχειν, καὶ μεγέθει καὶ κάλλει καὶ θέσει, καὶ κράσει στοιχείων, καὶ ἀέρων ἐπιτηδειότητι, καὶ ξηρᾷ καὶ θαλάσσῃ, καὶ τὸ πανταχόθεν ἐκ γῆς τε καὶ θαλάττης ὑφ' Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων, καὶ παντὸς ὁμοῦ γένους δωροφορεῖσθαι· τὸ δὲ κράτιστον καὶ ὑπερκείμενον τούτων, τὸ καὶ λόγων καὶ σοφίας ἄνωθεν χρηματίζειν ταύτην μητέρα καὶ οἰκητήριον, Ἑλλήνων ἄντικρυς πεφηνέναι, τὴν πάλαι θρυλλουμένην Στοὰν καὶ τὰς Περιπάτους καὶ τὰς Ἀκαδημίας, εἰς ἑαυτὴν ὁμοῦ πάντα συναγαγοῦσαν μετὰ τῆς εὐσεβείας· καὶ τὴν μὲν ἀθείαν καὶ τοὺς μύθους καὶ τοὺς μακρὸς λήρους μετὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῶν παραλογισμῶν, καὶ τῆς συχνῆς ἀδολεσχίας καὶ τῆς ἀπάτης εἰς τὸ ἐκείνων Κυνόσαργες ἀποῤῥίψασαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος Θεοῦ πίστει, τῷ τε Σταυρῷ καὶ τῇ τοῦ Εὐαγγελίου ἁπλότητι κατακοσμήσασαν τὴν σοφίαν ἐκείνην, καὶ δούλην εὐγνώμονα καὶ ὑπηρέτιν ἀναδείξασαν τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας.

Τὴν γοῦν οὕτω διὰ πάντων θαυμαζομένην Γρηγόριος ὁ θαυμαστὸς εὐμοιρήσας πατρίδα, τοιούτους καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας ἔσχεν, ὁποίους τὸν τοιοῦτον ἔδει τῆς γενέσεως ἔχειν αἰτίους· ἢ ὁποίους τινας εἶναι τὸν τοιοῦτον εἰσενεγκόντας τῷ βίῳ, καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Τοῦ γὰρ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, Ἀνδρονίκου φημὶ τοῦ πάνυ, τῶν τῆς βασιλείας ἐπειλημμένου σκήπτρων τὸ τηνικαῦτα, τῆς συγκλήτου μὲν εἷς καὶ ὁ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου πατὴρ ἦν, καὶ τοῖς ἐν τέλει συνηριθμεῖτο. Τοσοῦτο

γε μὴν τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν ἐκείνῳ προσῆν, καὶ τὸ συγκεχωρημένος παρὰ πάντων ἐν τοῖς τοιούτοις, ὡς καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τοῦ υἱωνοῦ τε καὶ βασιλέως, τὰ ἐς ἀρετὴν φημι καὶ ψυχῆς παίδευσιν καὶ κατόρθωσιν ἤθους, αὐτὸν ἑλέσθαι τὸν βασιλέα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, καί τοι γε καὶ συνετὸς καὶ ὀξύς τις πεφυκὼς ἐν ἅπασι καὶ ἀγχίνους, καὶ τὰ πρωτεῖα φιλοτιμούμενος ἐν τοῖς τοιούτοις φέρεσθαι κατὰ πάντων, οὐκ ἠδεῖτο καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς, καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν, καὶ μυσταγωγὸν καὶ ὁδηγὸν τοῦ καλλίστου παντὸς ἐκεῖνον κεκτῆσθαι. Ἀμέλει καὶ σφοδρότερον ἔσθ' ὅτε τῷ βασιλεῖ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν οἰκείων χρωμένῳ, καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξαγομένῳ καὶ ἀπειλὰς καὶ λοιδορίας ἐκείνων, πάντες μὲν ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος ὁμοῦ καὶ ὑπεξίσταντο, καὶ τῷ κράτει καὶ τῷ θυμῷ παρεχώρουν, τὴν τοῦ λέοντος ἐρυγὴν κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπεπτηχότες. Ὁ δὲ καὶ ἐπεισήει ὀργιζομένῳ μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παῤῥησίας, καὶ τῆς ὀργῆς ὑφιέναι καὶ ὑποχαλᾶν παρεσκεύαζεν εὐθέως ἐκεῖνον, τοῦ τε ταπεινοῦ καὶ χαμαιζήλου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀναμιμνήσκων ῥέμα, ἧς καὶ αὐτός φησιν ὢν δήπου τυγχάνεις, εἰ καὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμογενῶν ἀρχὴν ὑπὸ Θεοῦ προεβλήθης· καὶ νουθεσίαις εὐαγγελικαῖς τε καὶ πατρικαῖς, καὶ δὴ καὶ ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σοφαῖς εἰσηγήσεσι, καὶ ταῖς τῶν λογισμῶν ἐπῳδαῖς τε καὶ φαρμακείαις πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν ἐπανάγων ταχέως· ὃς καὶ τῆς παῤῥησίας καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ πρὸς ἀρετὴν πεφυκότος, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀποθαυμάζων τὸν ἄνδρα, χάριτάς τε μεγάλας καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὠφελείας ἀνωμολόγει, καὶ τῶν μεγίστων τιμῶν τε καὶ ἀξιώσεων προθύμως ἠξίου, πάντων ἐν ἅπασι σχεδὸν προτιθεὶς καὶ αὐτῶν τῶν προσηκόντων καθ' αἷμα, διά γε τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ τὸ πρὸς μόνον τὸ καλὸν καὶ τὸν Θεὸν ἀντικρὺς βλέπον· οὐδὲ γὰρ λόγοι τὸ σπουδαζόμενον καὶ φιλοτιμία τις καὶ ἐπίδειξις ἦν ἀρετῆς αὐτῷ κατά τινας μόνη· ἀλλὰ πράγματα μᾶλλον ἦσαν οἱ λόγοι, καὶ καρπὸς ἀπροσπαθείας ὁμοῦ καὶ χρημάτων καὶ λημμάτων καὶ τῆς κενῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῆς θαυμαστῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Τοσαύτη δὲ καὶ ἡ κατὰ νοῦν ἦν αὐτῷ νῆψις, καὶ τὸ πρὸς ἑαυτόν τε καὶ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς ἐπεστράφθαι, καί τοι γε καὶ βασιλεῖ καὶ συγκλήτῳ καὶ τοῖς τοιούτοις ὁσημέραι συνόντι, ὡς μηδὲ τοῖς ἔξω καὶ μάλιστα τοῖς ὀξυτέροις τε καὶ συνετοῖς τὸ κατ' αὐτὸν ἀγνοεῖσθαι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὁμιλῶν αὐτῷ περὶ τῶν συμπιπτόντων ὡς ἔθος, ὁπηνίκα τοῦτον ἔβλεπε πρὸς λήθην ἰόντα τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν πυνθανόμενον αὖθις, ὃ δὴ καὶ οὐκ ἀνεκτῶς ἔφερεν, ἑτέρων ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαις πασχόντων ἔσθ' ὅτε, εὐήθειάν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιδευσίαν καταγινώσκων ἐκείνων, ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς ἔλεγε νῦν οὐ διὰ ῥαθυμίαν τινὰ καὶ σπουδῆς ἔνδειαν εἰς λήθην ἦλθε τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ σπουδὴν μᾶλλον καὶ νῆψιν τῶν ἔνδον, καὶ τὸ προσευχῇ καὶ Θεῷ τὴν διάνοιαν ὡσανεὶ προσηλῶσθαι. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσιν αἰδέσιμος ὤν, καὶ ἄρχοντας καὶ κριτὰς καὶ δυνάστας ὁμοῦ πάντας ἀνηρτημένος· πολλῶν ἀδικουμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἦν προστάτης, καὶ πλείστοις τὰς συμφορὰς ἔλυε καθ' ἑκάστην· Κωνσταντίνῳ τοιγαροῦν τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν, τῷ καθ' ἡλικίαν δευτέρῳ, καὶ δὴ καὶ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὰ δεύτερα κεκτημένῳ, κακῶς τῇ δυνάμει κατὰ πένητός τινος χρησαμένῳ χήρας, καὶ ταύτην παρὰ πᾶσαν δίκην χρυσίνων ἀφελομένου τριακοσίων, ὁ τοῦ Γρηγορίου πατὴρ προσελθὼν καὶ διαλεχθείς, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἀναμνήσας, καὶ ὅσον ἐκείνῳ καὶ δίκης μέλει καὶ νόμων καὶ πενήτων καὶ χηρῶν ὡς μάλιστα προστασίας, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, καὶ πέπεικεν εὐθέως, καὶ τῇ χήρᾳ τῶν

ἰδίων ἔδειξεν ἑκστάντα προθύμως, ἡ καὶ τὸν προστάτην τῆς εὐεργεσίας ἀμειβομένη, τὰ τῶν χρημάτων ἡμίσεα, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας προσῆγεν. Ἀλλ' οὐ καλῶς οὐδ' ἀξίως ἀμείβῃ τὸν εὐεργέτην ὑποφθάσας εἶπεν ἐκεῖνος, ὦ γύναι, προφάσει σμικρᾶς τινος δωρεᾶς τῶν μεγίστων ἀποστεροῦσα· νῦν μὲν γὰρ καθὰ δήπου καὶ αὐτὴ πειραθεῖσα γινώσκεις, πρόσεστί μοι τὸ τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς κρατοῦντας τε καὶ δυνάστας ἰσχύειν περαίνειν, τοῦ Θεοῦ πάντως συναιρομένου, οὗ, τί ἂν γένοιτο τοῖς νοῦν ἔχουσι κρεῖττον; εἰ δ' ὡς αὐτὴ φῂς ἐκείνοις ἐμαυτὸν δοίην, χρημάτων γενόμενος ἥττων, ζημιωθήσομαι πάντως ἐκεῖνα, καὶ Θεοῦ καὶ τῶν διδόντων συνήθως κατεγνωκότων, καὶ τί τῆς ἀνοίας ταύτης ἂν ποτε γένοιτο χεῖρον; Ἀλλ' ἄπιθι, τῶν μὲν ἰδίων αὐτὴ κατ' ἐξουσίαν ἀπολαύουσα μόνη, μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἔτι, Θεῷ δὲ τὸ πᾶν τῆς εὐχαριστίας ἀνατιθεῖσα, καὶ ἡμᾶς μόναις ταῖς εὐχαῖς δωρουμένη.

Οὐ πρὸς χρήματα δὲ μόνον καὶ κτήματα, καὶ τὴν κάτω καὶ παιζομένην καὶ παίζουσαν τοὺς πολλοὺς δόξαν, καθὰ δὴ καὶ προὔφην, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ φίλτατα τὸ ἀπροσπαθὲς ἐπεδείκνυτο καθ' ὑπερβολὴν ὁ γενναῖος, καὶ φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἰσχυροτάτων δεσμῶν, καὶ τῆς σχέσεως φιλονεικῶν ὡς περικρατεῖν τῷ πρὸς Χριστὸν φίλτρῳ· ὅθεν καὶ πρὸς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρωτώμενος, ὅτου χάριν μὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἀπαλωτέροις ἔτι καὶ νηπίοις τῶν παίδων καὶ προσφύεται πυκνὰ καὶ χερσὶ καὶ χείλεσι, καὶ προσαγελᾷ καὶ προσπαίζει κατὰ τὸ σχετικὸν πεφυκὸς καὶ τὸ κοινὸν τῶν πατέρων ἔθος· βούλομαι μὲν ἔλεγε καὶ αὐτὸς ταῦτα, φίλοι, τοῦ φίλτρου καὶ τῆς φύσεως πολλάκις ὑποκινούντων, τὴν δὲ συνήθειαν δεδοικὼς, μήπως καὶ εἰς ἕξιν μοι τοῦ πράγματος καταστάντος, πάνυ δυσχερῶς τε καὶ μικροψύχως καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἀναξίως τοῦ δεδωκότος Θεοῦ περὶ τὴν ἀφαίρεσιν ἐνίων διατεθείην· εἰκὸς γάρ τινας καὶ προθανεῖν τῶν εἰκείων πατέρων, ἀδήλου τε καὶ ἀορίστου τῆς τελευτῆς ἡμῖν οὔσης, τῆς πολλῆς συνηθείας τε καὶ φιλίας ἐμαυτὸν ἐπέχω τῆς πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἂν τοῦ χωρισμοῦ, Θεοῦ δηλαδὴ κελεύοντος, ἐπισάντος, μὴ πάντη γε ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμός τις ὀφθείην, καὶ φιλόπαις ἢ φιλόθεος μᾶλλον· ἀνάγκη καὶ γὰρ πάντως, τῷ μὲν μεγέθει τοῦ φίλτρου, καὶ τὸ μέγεθος ἰσοστάσιον ἐπακολουθῆσαι τῆς λύπης· τῷ δὲ σφοδρῷ τε καὶ ἀκαθέκτῳ τῆς λύπης, ὁ κίνδυνος ἕπεται τῶν τῆς ἀχαριστίας λόγων τε καὶ πραγμάτων, ἃ τίς ἂν οὐκ ἀπεύξαιτο σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ τῶν εὐσεβεῖν ἀληθῶς βουλομένων; ἃ δὴ καὶ πράγμασιν αὐτοῖς, ὁ ἀψευδὴς ἐκεῖνος ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἔν γε τῷ τοῦ καιροῦ παραχρῆμα καλῶς ἐβεβαίου. Τῶν γὰρ παίδων ἑνός τινος αὐτῷ νόσῳ συσχεθέντος βαρείᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον καὶ τὴν ἀναγκαίαν προθεσμίαν ἰόντος, πρὸ μὲν τῆς τελευτῆς πολύς τις ἦν τοῦ Θεοῦ δεόμενος, καὶ τῷ μεγίστῳ φαρμάκῳ τῆς τύχης ὑπὲρ ἐκείνου νοερῶς ὁμοῦ τε καὶ αἰσθητῶς χρώμενος· ἐπεὶ δὲ καταλύσαντα τὴν ζωὴν εἶδε, καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῷ ὄντι ζωὴν ἀπιόντα, τῆς εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν εὐθὺς ὅλος ἦν καὶ τῶν ὕμνων, τὰ ἐπὶ τῷ παιδὶ τελευτήσαντι πάλαι τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ πεπραγμένα καὶ αὐτὸς ἐνδεικνύμενος ἀντίκρυς, καὶ πράγματα τοὺς ἑαυτοῦ δεικνὺς λόγους, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, ὡς καὶ τὰς πρὸς παραμυθίαν παραγεγονότας τῶν φίλων, αὐτὸς καὶ παραμυθήσασθαι μᾶλλον, καὶ τὰ εἰκότα διδάξαι.

Ἑνὸς ἢ δυοῖν τῶν κατὰ τοὺς θαυμαστοὺς τοῦ μεγάλου πατέρας ἔτι μνησθεὶς, ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον καὶ δὴ βαδιοῦμαι, τῶν ἄλλων τοῖς εἰδόσι παραχωρήσας. Σπούδασμα καὶ τοῦτο τῶν Γρηγορίου πατέρων, τὸ μὴ μόνον αὐτοὺς φημι, μοναζόντων καὶ

διδασκάλων καὶ πατέρων πνευματικῶν ὁμιλίαις ὁσημέραι προσέχειν, ἀλλὰ καὶ τὺς παῖδας ἐνάγειν εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁδηγεῖν, οὐ τοὺς ἀκμάζοντας μόνον καὶ ἡλικίας ἡμμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀτελεῖς ἔτι, καὶ ἄρτι πρώτως ἀρχομένους καὶ λέγειν, καὶ συνιέναι τῶν ὑφ' ἑτέρων δηλαδὴ πρὸς αὐτοὺς λεγομένων, ἵν' ἐξ αὐτῆς τῆς εἰς τὸν βίον εἰσόδου τοῖς ἱεροῖς λόγοις καὶ ταῖς διδασκαλίαις εὐθὺς τυπῶνται καὶ πλάττωνται τὰς ψυχάς. Ἀκατίου τοιγαροῦν ἐπιβάντες πανοικεσίᾳ ποτὲ, πρὸς τὸ πέραν τῆς θαλάττης ὑπὲρ τὰ Γαλάτου κείμενον φροντιστήριον ἀνήγοντο τοῦ θείου Φωκᾶ, τῷ καθ' ἡσυχίαν ἐκεῖ προσεδρεύοντι, σπουδάζοντες ὡς ἔθος ἐντυχεῖν μοναστῇ τε καὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ τῆς παρ' ἐκείνου διδασκαλίας ἀπολαῦσαι, καὶ τοὺς πνευματικοὺς ὑποδέξασθαι τύπους καὶ τὰς εὐχάς. Καὶ τοίνυν ἀντόντες ἐκεῖσε, ὁ τοῦ Γρηγορίου πατὴρ ἐπυνθάνετο τῶν οἰκείων, εἴ τῶν πρὸς τράπεζαν ἐπιτηδείων ἐπιφέρονταί τι τοῦ διδασκάλου· τῶν δ' εἰρηκότων μηδέν τι τῶν ἀξίων ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν, ὑπὸ λήθης καὶ ἀσχολίας συναρπασθέντας, δυσχεραίναι μὲν τὸν ἄνδρα, καὶ ὡς μὴ καλῶς γεγενημένῳ τῷ πράγματι μέμψασθαι, ἀναγαγεῖν δὲ ὡς ἔθος ἐκείνῳ καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν χορηγίαν ἐπεύξασθαι. Τόδ' οὐ λόγος ἁπλῶς ἦν, ἀλλὰ καὶ τετελεσμένον ἔργον ἐξαισίως τε καὶ ὑπερφυῶς μετὰ βραχὺ πάνυ· ἀνέπλει μὲν γὰρ τὴν θάλατταν ἡ λέμβος φέρουσ' αὐτούς, ὁ δ' ἐμβαλὼν τὰς χεῖρας τῷ κύματι, τὸν τῆς θαλάττης Δεσπότην μετὰ πίστεως ἐζήτει τὸ θήραμα ταῖς ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ προσευχαῖς. Εἶτ' ἐκεῖθεν μικρὸν προϊόντες, ὢ τῆς καινῆς θήρας! ὢ τῶν θαυμαστῶν ἔργων τε καὶ δυνάμεων οἷς ὁ πάντων Δεσπότης τοὺς οἰκείους θεράποντας δοξάζει! τὴν χεῖρα τῶν ὑδάτων ὁ καινὸς ἁλιεὺς αἰφνίδιον ἀνασπάσας, λαύρακα τῶν μεγίστων ἐκεῖθεν ἀνάγει, καὶ τοῖς συνοῦσι προθεὶς κατὰ μέσον τοῦ ἀκατίου, ἰδοὺ φησι καὶ ἡ σχεδιασθεῖσα παρὰ Χριστοῦ τράπεζα τῷ Πατρί. Οἱ δὲ τῷ τοῦ πράγματος ἐξαισίῳ καταπλαγέντες, καὶ τὸν θαυματουργὸν ὑμνηκότες σὺν ἐκείνῳ Θεὸν, ἀπῆσαν τε πρὸς τὸν πρεσβύτερον, θυμηδίας καὶ θαύματος πλήρεις, καὶ κοινὴν ἐποιοῦντο σὺν ἐκείνῳ τὴν καινὴν ὄντως θήραν καὶ τράπεζαν. Τίς ἔγνω τοιοῦτον θήραμα τῶν νῦν, ἢ τῶν πώποτε; καιρὸς τάχα που καὶ ἡμᾶς μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης φωνῆς νῦν εἰπεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ τοῦ θαύματος ἴσα, καὶ δὴ καὶ τὰ τῆς πίστεως τῶν καινῶν θηρευτῶν· πλὴν ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἐπ' ἐρημίας ὑπαιθρίοις χρυμμοῖς τε καὶ ὄμβροις ὑπὲρ εὐσεβείας ταλαιπωροῦντες ἔτος που ἑβδομον, καὶ τὸν Θεὸν ἐπ' ἐκεῖνα κοινῇ πάντες καλοῦντες σὺν μακρᾷ τῇ δεήσει· ὁ δὲ τοῦ Γρηγορίου πατὴρ οὗτος, ἄρτι τῶν βασιλείων καὶ τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ προϊών, καὶ μόνος ἐντυχὼν τῷ Θεῷ μόνῳ, καὶ δεηθεὶς ἡσυχῇ, τῶν αὐτῶν ἠξιοῦτο κατὰ μέσων τῶν ὑδάτων τε καὶ τοῦ πλοῦ, ὧν περ κατὰ τῶν ὀρῶν κἀκεῖνοι καὶ τῆς ξηρᾶς, ὡς μηδὲ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὀρτυγομήτρας, καὶ τῶν θρυλλουμένων ἐκείνων παλαιῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων, καὶ ταῦτα τὸ παράπαν καθυστερεῖν.

Ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις, τῷ πατρὶ θαυμαστῶς ἤδη καταλύοντι τὴν κάτω ζωὴν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω τε καὶ μακαρίαν μεθισταμένῳ, κειρομένῳ τε ἐπὶ τέλει καὶ τελεσθέντι τὰ μοναχῶν, ὧν περ οὐδὲ πρότερον ὅσον ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ φημὶ καὶ τοῖς ἔργοις ἀτέλεστος ἦν, ἡ καλὴ πρόσεισι Καλλονὴ· καὶ ἄμφω γὰρ ἡ ὁμόζυγος ταὐτὶ φερωνύμως ἐκλήθη, τὸ μὲν κατὰ κόσμον, τὸ δὲ κατὰ μοναχούς· αὕτη τοιγαροῦν προσιοῦσα, ἐπεὶ τὸ πρὸς αὐτὸν εὐμενὲς καὶ τὴν ροπὴν ἔβλεπε τοῦ κρατοῦντος, ἀξιοῦν ἐκεῖνον ἐδεῖτο, προμηθείας εἵνεκα καὶ προστασίας τῶν παίδων. Ὁ δ' οὐ μόνον οὐ προσήκατο τὰ λεχθέντα, οὐδὲ τῶν σπλάγχνων ὡς ἄνθρωπος

ἥττων ὤφθη τῶν πατρικῶν, ἀλλὰ κἀκείνην ἀνάξια τοῦ φρονήματος ἔλεγεν εἰρηκέναι τοῦ οἰκείου νῦν τε καὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς· ἐγώ γάρ φησιν, οὐ τοῖς ἐπιγείοις καὶ μερικοῖς τουτοισὶ βασιλεῦσιν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ τῶν ὅλων Δεσποίνῃ τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος δηλαδὴ βλέπων ἱσταμένην αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ταύτῃ τοὺς ἐμοὺς καταλείπω παῖδας· καὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῶν ἐλπίδων ὁ σοφὸς ὄντως ἐκεῖνος· τούς τε γὰρ ἐπὶ γῆς βασιλέας γνησιώτατα, καὶ ὡς οὐδ' ἔστι τῶν ἄλλων, ἡ κοινὴ βασιλὶς πέπεικε, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ἐκείνοις προσχεῖν, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξιόντας ἐντεῦθεν ὑποδεξαμένη, καὶ κηδεμὼν ὤφθη καὶ ὁδηγός, καὶ παντοδαπή τις σώτειρα καὶ σωμάτων ὁμοῦ καὶ ψυχῶν, καθὰ δὴ καὶ προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει μοι. Τοιαῦτ' ἐκ πατέρων ὁ θεῖος Γρηγόριος δεδεγμένος τοῦ βίου τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἀφορμὰς, σκοπῶμεν ἑξῆς ὅσῳ τῷ μέτρῳ θαυμαστῶς ὑπερήλασεν, ἐπεὶ καὶ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τρέψαι τὸν λόγον.

Κωνστάντιος μὲν οὖν ὁ καλὸς· οὕτω καὶ γὰρ ἀπὸ Κωνσταντίνου μετωνόμασται πρὸς μοναχοὺς ἀποκλίνας ὁ τοῦ μεγάλου πατὴρ, ἐπὶ τέλει τοῦ βίου καθάπερ ἔφην, τὰ ἐνταῦθα καταλιπὼν πρὸς Θεὸν ἀπῄει καὶ τὰ πάλαι ποθούμενα· ἡ δὲ μήτηρ καταλειφθεῖσα σὺν τοῖς παισὶν, ἀπαλοῖς ἔτι σφόδρα τὴν ἡλικίαν οὖσιν· οὕπω καὶ γὰρ τὸν ἕβδομον ἐνιαυτὸν ὑπερβεβηκὼς ὁ καθ' ἡλικίαν δηλαδὴ πρῶτος Γρηγόριος ἦν ὁ καλὸς, κείρασθαι μὲν εὐθὺς εἶχε διὰ σπουδῆς, καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὸν κόσμον ἀπολιποῦσα γενέσθαι καθ' ἑαυτὴν, εἴργεται δὲ πρὸς ὀλίγον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς προθυμίας τέως, πατρᾶσι καὶ διδασκάλοις πνευματικοῖς χρησαμένη συμβούλοις ὡς ἔθος· οὕτω καὶ γὰρ οὐ σαυτῇ μόνῃ εἶπον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τὰ δέοντα χρήσῃ, κάλλιστα τὸ κατ' ἐκείνοις διαθεμένη, καὶ θρέψασα καὶ παιδαγωγήσασα κατὰ νόμον Χριστοῦ· ὃ δὴ καὶ κατὰ σκοπὸν εἰς ἔργον ἐξέβη, Θεοῦ δηλαδὴ ἐνεργοῦντος κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τοῖς τὸ ἀγαθὸν ἑλομένοις.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ καλὸς εἰς λόγων ἄσκησιν καὶ παιδείαν τὴν θύραθεν ἐκδοθείς· οὐδὲ γὰρ ἔδει τὴν τοιαύτην ψυχήν τε καὶ φύσιν, μὴ καὶ τῶν ἐκεῖθεν μετέχειν βελῶν καὶ τῶν ὅπλων· ἐπεὶ τὰ τῆς γραμματικῆς προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς ἔτι τελούμενος ἦν, τῆς προστασίας εὐθὺς καὶ συμμαχίας ἐξ ἀφετηρίας πειρᾶται τῆς θαυμαστῆς ἀναδόχου, τῆς κοινῆς φημι τῶν πάντων Δεσποίνης· δεικνὺς ὡς οὐκ εἰς κενὸν, οὐδ' ἀργοί τινες καὶ ἄπρακτοι τοῦ πατρὸς ἦσαν οἱ λόγοι, πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἐκείνην προϊσταμένου, καὶ τοῖς παισὶ κυβερνῆτιν παντοδαπὸν καὶ πρύτανιν ἐφιστάντος· ἀλλ' αὐτὴ καὶ κυβερνήσει καὶ χειραγωγήσει καὶ ὁδηγήσει καλῶς διὰ πάντων, καὶ πρὸς λιμένας ἀγαθοὺς καταπαύσει τὸ τελευταῖον· Τῶν γὰρ προτελείων ἁπτόμενος τῆς παιδείας ὁ Γρηγόριος, ἐπὶ πάνυ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ καθάπερ ἔφην, ἐπεὶ δυσχερῶς πως εἶχε πρός γε τὸ ἀποστοματίζειν, ὅρον ἑαυτῷ τίθησι μὴ πρότερον ἅπτεσθαι τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐξαγγελίας, πρὶν ἂν πρὸ τῆς σεπτῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος τρὶς μετ' εὐχῆς ἱερᾶς εἰς γῆν κλίνῃ τὸ γόνυ· ὃ δὴ καὶ γιγνόμενον, ῥᾷστα καὶ ἀπρόσκοπα τὰ τῆς ἐξαγγελίας τῶν μαθημάτων καθ' ἑκάστην αὐτῷ διετίθει· εἰ δέ που συνέβη τὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τε καὶ προσκυνήσεως παραδραμεῖν τοῦτον, λήθῃ συναρπασθέντα, καὶ τὰ τῆς ἀπαγγελίας εὐθὺς ἠπράκτει· καὶ κενὸς ὁ ἀγωνιστὴς τῶν ἐκεῖθεν ὅπλων τε καὶ τῆς συμμαχίας ἐρημένος, καὶ πληγαῖς ὑπεύθυνος παρὰ τοῖς γυμνασταῖς τε καὶ διδασκάλοις. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ψυχὴν οὕτω γνησίως καὶ συμπαθῶς διατεθῆναι πέπεικεν ἡ [βασιλὶς καὶ προστάτις περὶ αὐτόν τε καὶ

τοὺς λοιποὺς παῖδας, ὡς ἀξιῶσαι μὲν αὐτοὺς καὶ τῆς ἄλλης πάσης προνοίας, ἀναλωμάτων φημὶ παντοδαπῶν καὶ σιτηρεσίων ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ὧν οἱ τῆς βασιλικῆς ἀπολαύοντες μετέχουσιν εὐμενείας· μεταχαλεῖσθαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὸν συνεχῶς ἐκείνους, καὶ θέας καὶ ὁμιλίας μεταδιδόναι, καί τοι γε καὶ νέους ὄντας πάνυ τὴν ἡλικίαν ὡς εἶπον, πολὺ τὸ εὐμενές τε καὶ φιλάνθρωπον κεκτημένης. Οἱ δέ γε περὶ τὸν βασιλέα καὶ τὰ βασίλεια πάντες, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει φημὶ καὶ ὅσοι τῶν κάτω, Γρηγόριον σύν γε τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τοῖς βασιλείοις ὁρῶντες, μετὰ πλείστης πάνυ τῆς διαθέσεως, οἱ τοῦ ἁγίου παῖδες ἔλεγον οὗτοι· τοσαύτῃ τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ φίλτρῳ πρός τε τὸν γεγεννηκότα καὶ τοὺς παῖδας κατείχοντο.

Βραχὺ τὸ μεταξὺ καὶ γραμματικὴν ὁμοῦ καὶ ῥητορικὴν ὁ Γρηγόριος ἄριστα κατορθώσας, ὡς ὑπὸ πάντων, καὶ αὐτῶν φημι τῶν τηνικαῦτα καθηγητῶν τε καὶ κορυφαίων τοῦ λόγου καθ' ὑπερβολὴν ἐν λόγοις τε καὶ συγγράμμασι θαυμασθῆναι. Τοιοῦτος ἔν γε τοῖς φυσικοῖς τε καὶ λογικοῖς, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς Ἀριστοτελικοῖς ὤφθη, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ σοφίᾳ παντοδαπῇ καὶ μαθήμασι μάλιστα θαυμαζόμενον ὑπὸ πάντων τὸ τηνικαῦτα, καὶ βασιλεῖ καὶ τοῖς κοινοῖς τῶν Ῥωμαίων δεξιῶς μεσιτεύοντα πράγμασι, Λογοθέτην φημὶ τὸν μέγαν, λόγῳ ἐπὶ τοῦ βασιλέως πρὸς Γρηγόριον ὑπὲρ τῆς λογικῆς Ἀριστοτέλους πραγματείας κεκινηκότα, τοιαῦτα παρὰ τῆς ἐκείνου γλώττης ἀκοῦσαι, καὶ οὕτω καθ' ὑπερβολὴν ἐκπλαγῆναι τὸν νέον, ὡς μηδὲ παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν, μηδὲ κρύψαι δυνηθῆναι τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τὸν λόγον εὐθὺς μετ' ἐκπλήξεως τρέψαντα πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης εἰπεῖν εἰ παρὼν ἀκροατὴς καθίστατο τούτου, ἐπήνεσεν ἂν οὐ μετρίως, ὡς ἐγὼ νομίζω· Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο φησὶ λέγω τέως, ὅτι τοιαύτας ἔδει τὰς ψυχὰς καὶ τὰς φύσεις εἶναι τῶν μετιόντων τοὺς λόγους, καὶ μάλιστα τὰ τῷ Ἀριστοτέλει τουτωὶ διὰ πολλῶν φιλοσοφιθέντα καὶ συγγραφέντα. Διὰ ταῦτα, καὶ βασιλεὺς ἐγκαλλωπιζόμενος ἦν ὡσανεὶ τῷ γενναίῳ καὶ χαίρων, καὶ μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ἅμα καὶ βουλόμενος· ἀλλ' ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἄνω Βασιλέα καὶ τὰ βασίλεια καὶ τὴν σύγκλητον τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀγήρω βλέπων ἐκείνην, καὶ ὅλως τοῦ κατ' ἐκεῖνα σκοποῦ γιγνόμενος καὶ τοῦ πράγματος, βραχύν τινα λόγον ἐποιεῖτο τῶν ἄλλων ὁμοῦ πάντων, μᾶλλον δ' οὐδὲ φροντίδος οὐδὲ λόγου σχεδὸν ἠξίου κατ' ὀλίγον ἐκεῖνα, « Μερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου » (1), μετὰ τοῦ Προφήτου καὶ αὐτὸς λέγων· καὶ, « Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα » (2)· καὶ, « Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με » (3), καὶ τὰ προσόμοια τούτοις. Διὰ τοῦτο καὶ μοναστὰς μᾶλλον καὶ πατρᾶσι σπουδαίοις καὶ διδασκάλοις τῆς ἀρετῆς ἑαυτὸν ὑπετίθει, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατιόντων Ἄθω τοῖς προὔχουσι καὶ σπουδαιοτέροις, οἳ δὴ καὶ χαλεπὴν αὐτῷ καὶ προσάντη τὴν εὐθείαν καὶ Εὐαγγελικὴν ὁδὸν, καὶ σκληρόν τινα καὶ βαρὺν ἔλεγον ὀφθήσεσθαι τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, ἐν μέσοις οὕτω στρεφομένῳ διὰ παντὸς τοῖς κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι πάσαις ἐκόντι ταῖς προθυμίαις ὑποκειμένοις, καὶ ζῶσι μὲν τούτοις, τεθνηκόσι δ' ἐκείνοις, καὶ συγκατασπῶσιν ὁσημέραι καὶ τοὺς συνόντας ἐκεῖθεν, εἰ μὴ σφόδρα σπουδαῖοι τε καὶ νήφοντες ὄντες τύχωσιν· ὅθεν καὶ κρατίστου μέν τι προηγημένως καὶ ἀσφαλέστατον συνεβούλευον εἶναι

(1) Ψαλμ. ριή, 57. (2) Ψαλμ. ριή, 35. (3) Ψαλμ. ριή, 37.

τὸ καὶ τῆς οἰκίας ὁμοῦ καὶ τῆς πόλεως ἀποστάντα κούφως τε τὸν οἰκεῖον σταυρὸν αἴρειν, καὶ ὀπίσω τοῦ κεκληκότος Χριστοῦ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον, ἐπὶ τὴν ἐρημίαν εὐθὺς καὶ τὸ σεπτὸν ὄρος βαδίζειν· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξέσται σοι τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐξαρχῆς ἐνστάσεώς φησι μὴ διαμαρτεῖν· τῶν μὲν προσισταμένων ἀνθρώπων τε καὶ πραγμάτων ἀπαλλαγέντι, τοῖς δὲ συνάρασθαι δυναμένοις ἐκεῖ συναφθέντι καλῶς. Εἰ δὲ δυσχερής πως ἡ ἀθρόα πρὸς ἐκεῖνα μετάστασις καὶ μεταβολὴ, διά τινας ἴσως προκατασχούσας αἰτίας, ἀλλ' εὐτέλειαν ἐν ἅπασι τέως καὶ δυσπάθειαν σώματος καὶ σκληρὰν ἀγωγὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἀναλαβεῖν σε δεῖ, καὶ οὕτω τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς θεμελίους τοῦ τῆς ἀρετῆς οἴκου καταβαλέσθαι κάλλιστα, συναιρομένου δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ· ῥίζαι καὶ γάρ τινές φησιν οἱονεὶ καὶ αἰτίαι πεφύκασιν ἐκεῖναι τῆς τε θαυμαστῆς φημι ταπεινοφροσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ καθαρότητος, καὶ ἁγιασμοῦ ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, τῶν καλλίστων ἀρχῶν τε καὶ προοιμίων ξυμπάσης τῆς ἀρετῆς. Ταῦτα καὶ θεόληπτος ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄντως τῆς Φιλαδελφείας φωστὴρ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδίδασκε τὸν Γρηγόριον, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἡσυχίας τε καὶ ξυναυλίας τοῦ τῆς ἁγιότητος ὄρους, εἰς τὴν ἱεράν φημι προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας μεταβὰς ἡ ἀναβὰς, καὶ πατὴρ καὶ μυσταγωγὸς τῶν καλλίστων ἐκ πατέρων ἄνωθεν αὐτῷ χρηματίσας, ὑφ' οὗ καὶ τὴν ἱερὰν νῆψιν καὶ τὴν νοερὰν ἄριστα μυηθεὶς προσευχὴν, εἰς ἕξιν θαυμαστῶς αὐτῆς ἐλληλάκει, ἐν τοῖς θορύβοις ἔτι καὶ τῷ κόσμῳ διάγων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον. Τότε δὲ τῆς τῶν πατέρων συμβουλῆς ὁ καλὸς ἀκούσας Γρηγόριος, πτηνὸς ἦν εὐθὺς τέμνων ἀέρα, καὶ δαλὸς εἰς πῦρ, ἢ καὶ ἵππος εὐγενής τις τρέχων ὀξέως κατὰ πεδίον· εὐτέλειαν μὲν γὰρ ἐνδυμάτων ὁμοῦ καὶ ὑποδημάτων καὶ στρωμνῆς καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀγωγῆς καὶ διαίτης, οὕτω καθ' ὑπερβολὴν φασι τοῦτον ἀσκῆσαι, καὶ οὕτως οἱονεὶ μεταρυθμίσαι καὶ μεταπλάσαι τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὸ ἦθος ἅπαν πρὸς ταῦτα, ὡς καὶ ἠλλοιῶσθαι τισὶ πολλάκις δόξαι τὰς φρένας καὶ παραπαίειν, καὶ μηδὲ ταυτηνὶ τὴν ἀδοξίαν ἐπαισχυνθῆναι. Ἐγκρατείᾳ γε μὴν καὶ νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ δεδωκέναι τοσοῦτον, ὡς μὴ μόνα τὰ τῶν βρωμάτων ἡδέα καὶ οἷς προσέκειτο μάλιστα πρότερον μετὰ πλείστης γε τῆς σπουδῆς ἀπορρῖψαι, καὶ προσέτι τὸν περὶ τὸν ὄρθρον τε καὶ τὴν ἕω προσγινόμενον ὕπνον, κατάλληλόν τε πεφυκότα καὶ πρὸς σύστασιν ἀναγκαῖον τῇ φύσει, κἀκείνῳ περὶ πλείστου πάλαι γεγενημένον, ἀλλὰ καὶ εἰς στενὸν πάνυ καὶ σκληρὸν τὰ τῆς τραπέζης ἑαυτῷ καταστῆσαι, ἄρτῳ σμικροτάτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἀποπληροῦντι. Διὰ τοῦτο καὶ φύσεως ἀνώτερος ἦν ἤδη, τοῦ ὑπὲρ φύσιν φιλανθρώπως συναιρομένου· καὶ τῶν βαρυτάτων ὀρέξεων καὶ παθῶν γενναίως ὁ γενναῖος ἐκράτει, καὶ αὐτῆς περιγεγονὼς τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπαναστάσεως ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, καὶ μέσον τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὑλῶν τῶν ἐκεῖνα τρεφόντων, καὶ φλογὸς δίκην ἐκεῖνα ὑπαναπτόντων, ὡς καὶ δοκεῖν πως αὐτὸν ὑπεράνθρωπον εἶναι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἔβλεπεν ἤδη καὶ τὸν βέλτιστον Ἄθω, τῶν μειζόνων ἐφιέμενος ἄθλων, καὶ τῆς ἐντελεστέρας καὶ ὑψηλῆς πολιτείας· ὁ μὲν βασιλεὺς ζημίαν οὐ σμικρὰν οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καιριωτάτων ἀποβολὴν, καὶ τοῦ κράτους ἀκρωτηριασμὸν οἱονεί τινα τὴν διάστασιν ἡγούμενος τούτου, παντοδαπός τις ἦν, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ φιλοτιμίαις βασιλικαῖς, καὶ τῶν μεγίστων ὑποσχέσεσι παρ' ἑαυτῷ κατέχων τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν ἀναχώρησιν οὐδοτιοῦν συγχωρῶν· ἀλλ' ἐκείνου πάντα μᾶλλον ἢ τούτου διδόντος, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς ἐπιγείου τε καὶ φθαρτῆς βασιλείας

τὰς εἰς δουλείαν ἀνθρωπίνην ἀγούσας, ὁποῖαί ποτ' ἂν εἶεν, βασιλείας οὐρανῶν καὶ θείας υἱοθεσίας μηδαμῶς προτιθέναι, σοφώτατά τε καὶ ὑψηλότατα καὶ λέγοντος καὶ φρονοῦντος· τῆς ἐσχάτης καὶ γὰρ ἀπαιδευσίας τε καὶ ἀνοίας τοῦτ' ἂν ᾤετο πεφυκέναι προδήλως, παραχωρεῖ καὶ ἄκων ἐκεῖνος τῇ τοῦ γενναίου ἐνστάσει, καὶ ῥήμασιν ἅμα καὶ δάκρυσιν ἐμφαίνων τὸ πάθος, καὶ ὡς οὐκ ἀνεκτῶς τὴν διάζασιν φέρει, ἅμα δὲ καὶ σοφῶς τοῦ μέλλοντος κατα στοχαζόμενος καὶ ἀψευδέζατα προφητεύων· μέγας μέν τις ἔλεγε καὶ θαυμαστὸς ἐμελλεν ἀποδήσεσθαι παρ' ἡμῖν οὗτοσὶ καὶ τῷ κόσμῳ μένων, ἐπεὶ δὲ τῶν κρειττόνων ἐρῶν πρὸς ἐκεῖνα καλῶς μεταβαίνει, καὶ παρ' ἐκείνοις θαυμαστὸς μετ' ὀλίγον ἔσται τωόντι καὶ μέγας.

Γρηγόριος μὲν οὖν τὸν ἔφηβον ὑπερβεβηκὼς ἤδη, καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ᾗ περ ἔφημεν σπεύδων, οὐκ ἴδιον ἑαυτοῦ τ' ἀγαθὸν ἐτίθετο μόνου, οὐδὲ τὸ ἑαυτοῦ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον μόνον ἐζήτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἑτέρων. Τοὺς γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν θείαν φιλοσοφίαν ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας πρότερον μεταθεὶς πάντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκειοτέρους τῷ γένει, καὶ δὴ καὶ τοὺς εὐγνωμονεστέρους τε καὶ συνετωτέρους τῶν δούλων, ἀποζήσας τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς καὶ τῆς ὕλης, καὶ τοῖς ἐνταῦθα φροντιζηρίοις καὶ μοναστηρίοις καλῶς ὑποθεὶς καὶ συναριθμήσας, οὕτω μετ' ἀγαθῶν τῶν προοιμίων, καὶ συχνῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἕξεισι τῆς οἰκίας ἅμα καὶ τῆς πατρίδος, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων τε καὶ ὑπερφυῶν θαυμαστὴν ἐμπορίαν, τοὺς ἄρρενας τῶν ἀδελφῶν, δύο δὲ ἦσαν οὗτοι, μεθ' ἑαυτοῦ μόνους λαβών. Ἐξήεσαν μὲν οὖν τῆς Κωνσταντίνου, φθινούσης ὀπώρας ἤδη, πρὸς τὸν ἱερὸν Ἄθω καὶ τὴν ἐκεῖ παροικίαν βλέποντες. Θράκην γε μὴν διϊόντες, καὶ κατὰ τὸ Παπίκιον γεγονότες· ὄρος δι' ἱερὸν τοῦτο πάλαι μεταξὺ κείμενον Θράκης τε καὶ Μακεδονίας· καὶ μοναστηρίοις ἀνειμένον ἀνδράσι τότε θαυμαστοῖς καὶ σπουδαίοις, καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καλῶς, ἐγχειμάζειν παρ' αὐτοῖς ἔγνωσαν. Τὸ δὲ ἄρα προνοίας θειοτέρας ἦν ἔργον, τὸν σοφὸν δηλαδὴ Γρηγόριον, καὶ τὴν ἐπισκιάζουσαν αὐτῷ θείαν χάριν κἀκείνοις παραδεικνύσης, καὶ ὁδηγούσης πρὸς ἀληθῆ θεογνωσίαν κάλλιστα πολλῆς δι' ἐκείνου, καθ' ἃ δὴ καὶ προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει. Τοῖς τε γὰρ φιλοσοφοῦσιν ἐκεῖ τὰ τῶν μοναχῶν σύν γε τοῖς ἀδελφοῖς συνοικῶν καὶ συμφιλοσοφῶν, μέγας τις τωόντι καὶ θαυμαστὸς ἀνεφάνη καὶ λόγῳ καὶ ἤθει καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσοχῇ καὶ συνοίᾳ, καὶ ἁπλῶς πᾶσιν οἷς ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος ζωγραφεῖσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν, ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας ἐκπλήττειν ἔχειν, πρεσβυτικὸν οὕτω καὶ μοναδικόν τε καὶ φιλόσοφον ὄντως, καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν καὶ φρόνημα καθορῶντας ἐν ἀτελεῖ καὶ νεάζοντι σώματι. Καὶ οἱ πρὸς τῷ γειτνιάζοντι σκηνοῦντες αὐτοῖς ὄρει τὰ Μαρκιανιστῶν ἢ Μασαλιανῶν ἄνωθεν ἐκ προγόνων νοσοῦντες, τῆς Γρηγορίου θαυμαστῆς δηλαδὴ γλώττης οὐκ ἀγενὲς γεγόνασι τρόπαιον· ὡς γὰρ ἤσθοντο κἀκεῖνοι τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖ παρὰ τῷ ὄρει καὶ ταῖς τῶν μοναστῶν σκηναῖς γεγονότος, πρῶτα μὲν κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀπῄεσαν πρὸς ἐκεῖνον, ὁμιλίας χάριν καὶ διαπείρας· ὡς δ' ἔγνωσαν μὴ δ' ἱκταρ τὸ τοῦ λόγου πρὸς αὐτὸν βάλλειν δεδυνημένοι, πρὸς ἑαυτοὺς ὑπεχώρουν αὖθις, ἀδυναμίαν μὲν ἑαυτοῖς διαλέξεώς τε καὶ τοῦ σώζοντος λόγου, τοῖς δὲ σφῶν αὐτῶν διδασκάλοις τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν περὶ Θεοῦ λόγων, καὶ τὴν δογματικὴν ἀκρίβειαν ὑπ' ἀπορίας προσμαρτυροῦντες, καὶ ὡς οὐδ' ἂν φήσι δυνηθείης εἰς ὄψιν τε καὶ λόγους αὐτός ποτ' ἐκείνοις οὐδὲ προσολίγον ἐλθεῖν. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος Πνεύματος γεγονὼς πλήρης, καὶ τὸν περὶ Θεοῦ

συκοφαντούμενον ζηλοτυπήσας κάλλιστα λόγον, οὐδὲ τὴν φέρουσαν πρὸς ἐκείνους ἀπεῖπεν, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν τὸν ἕτερον μόνον, σπουδῇ πρὸς ἐκείνους ἀνήει. Οἷα μὲν οὖν καὶ ὅσα τοῖς ἐξάρχοις τε καὶ καθηγηταῖς τῆς αἱρέσεως, εἰς διάλογον καταστὰς, καὶ συμμίξας πνεύματι διείλεκται θείῳ, καὶ ὡς τὰ παρ' ἐκείνων προβλήματα καὶ ζητήματα δίκην ἀραχνίων ἀμογητὶ διαλύων ὁμοῦ πάντα, πρὸς πᾶν τοὐναντίον τὰ τοῦ ἀγῶνος αὐτοῖς περιέτρεψε, μηδὲν ὑγιὲς, μητ' αὐτὸς μηδοποσοῦν λέγοντας ἀποδείξας, καὶ μάτην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μὴ ὄντα παραληροῦντας τε καὶ συμπλάττοντας, λέγειν ἐφεξῆς οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἴη καιροῦ καὶ τοῦ λόγου, μείζονος ἱστορίας ἔργον γε ὄντα· ἑνὸς δέ τινος ἐκείνων ἀναγκαῖον τέως μνησθῆναι, καὶ οὕτως ἀπὸ μέρους ὅ φασι παραδεῖξαι τὸ πᾶν.

Ἔδοξαν οἱ τῆς αἱρέσεως ταυτησὶ τῶν Μασαλιανῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι, μόνην προσευχὴν Χριστιανοῖς προσήκουσαν πεφυκέναι, τὴν πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ, τοῖς μαθηταῖς πυθομένοις πάλαι, δοθεῖσαν ῥητῶς, τὰ δ' ἄλλα πάνθ' ὁμοῦ, μάτην ἡμᾶς φησι συνείροντας εὔχεσθαί τε καὶ ψάλλειν, μὴ τῆς ἐκεῖθεν μηδαμῶς διὰ γνώμης ὄντα, μηδὲ τῶν θείων θεσμῶν· διὸ καὶ μόνην ἐκείνην τῇ κατ' αὐτοὺς Ἐκκλησίᾳ νενομοθετηκότες, τὴν ἄλλην ἀπηγόρευσαν πᾶσαν. Τοῦτ' οὖν καὶ Γρηγορίῳ τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας, ὡς δή τι μέγα καὶ ἰσχυρὸν παρῆγον, καὶ παρανομεῖν ἄντικρυς ἔλεγον πᾶσαν, νόμους θείους τε καὶ χρησμοὺς οὓς οὐκ ἔξεστιν ἀδεῶς ὑπερβαίνουσαν. Ὁ δέ γε τῆς ἱερᾶς εὐχῆς, εἴπέρ τις ἀγωνιστὴς καὶ φίλος Γρηγόριος, τὸν ὑπὲρ αὐτῆς κἀνταῦθα λόγον ἀναλαβὼν, ἀλλ' εἰ καὶ ἡμεῖς ἔφη τὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εὐχῆς καὶ δεσποτικῆς ἀθετοῦμεν, ὡς αὐτοὶ συκοφαντοῦντες φατέ· ἀλλὰ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους Χριστοῦ μαθητὰς, τοὺς καὶ πρώτους ὑπὲρ αὐτῆς ἐρομένους, καὶ ταύτην ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντας Χριστοῦ, οὐκ ἂν εὐθὺς ὡς ἐγ' ᾠμαί ποτε εἶποι τε παραβεβηκέναι τὴν παράδοσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνου, ἢ τί περὶ ἐκείνων φατέ; τῶν δ' εἰρηκότων ὁμοῦ πάντων εὐθὺς, τοὺς μὲν πρώτους μαθητάς τε καὶ Ἀποστόλους φύλακας καὶ πληρωτὰς τῆς ἐντολῆς πεφυκότας Χριστοῦ, τὴν εὐχὴν αὐτούς τε τετηρηκέναι, καὶ τοῖς ἑξῆς διὰ τῶν Εὐαγγελίων ὡσαύτως τὴν αὐτὴν παραπέμψαι, ὑμᾶς δ' αὐτοὺς τὴν παράδοσιν ἀθετῆσαι παρεισαγαγόντας τὰ ἑαυτῶν· ὁ θεῖος ὑπολαβὼν αὖθις Γρηγόριος, καὶ πῶς φησιν ἐκεῖνοι μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποδημίαν Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου πρὸς αὐτοὺς ἐπιδημίαν τε καὶ φανέρωσιν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ κηρύγματος ἐν Ἱεροσολύμοις ἠλαύνοντο, φωνὴν ὁμοθυμαδὸν ἄραντες, σύν γε τοῖς ἰδίοις πρὸς τὸν Θεόν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστορεῖ πράξεσιν· οὐ τὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνης ηὔξαντο ῥήματα, ἀλλ' ἕτερα μᾶλλον τὰ τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρεία προσήκοντα μάλιστα; οἳ καὶ οὕτω γεγόνασιν ἐπιτυχεῖς τῆς εὐχῆς, καὶ ὧν περ ἐπήγγελον, ὡς καὶ Θεὸν ἄνωθεν ἐπισημήνασθαι παρευθὺς, σεισμῷ τε τοῦ καθ' ὃν προσηύχοντο τόπου, καὶ Πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τὴν εὐχὴν βεβαιώσαντα; «Δεηθέντων καὶ γὰρ αὐτῶν φησιν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παῤῥησίας» (1). Πῶς δὲ καὶ ὁ Τελώνης κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καί τοι γε μὴ τὴν αὐτὴν εὐξάμενος πρὸς Θεὸν εὐχὴν, ἀλλ' ἑτερά τε δεηθεὶς καὶ εἰπὼν, κατέβη δεδικαιωμένος ὑπὲρ τὸν Φαρισσαῖον; ὥστ'

(1) Πραξ. δ', 31.

ἐκεῖνο δεῖ νοεῖν τε καὶ συνάγειν ἐκ τῆς διδασκαλίας Χριστοῦ τόν γε νοῦν ἔχοντα, ὅτι οὐ τοῖς ῥήμασι μόνοις ἐκείνοις τὸ πᾶν συνέκλεισε τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ τύπον δεδωκὼς μᾶλλον εὐχῆς τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνης, τοῦτο μυστικῶς ἐξεπαίδευσε, τὸ καὶ εὐχομένους καὶ ψάλλοντας καὶ δεομένους καὶ εὐλογοῦντας αὐτὸν ἐν παντὶ καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ διὰ παντὸς ἐν τῷ στόματι φέροντας, τῆς διανοίας ἔχεσθαι πανταχοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν θείων ῥημάτων ἐκείνων, καὶ μηδαμῶς ἐκεῖθεν ἀποστατεῖν· καὶ ὅρα τὸ τῆς διδασκαλίας ἠκριβωμένον· οὐδὲ γὰρ εἶπε, τοῖς Ἀποστόλοις δηλονότι παραδιδοὺς τὴν εὐχὴν, ὅτι ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ τούτους μόνους τοὺς λόγους προσεύχεσθε· ἀλλὰ πῶς; οὕτω φησὶ προσεύχεσθε ὑμεῖς, δηλονότι κατὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τύπον, ὃν ἐγὼ νῦν ὑποδείκνυμι· κανόνα τινὰ καὶ γνώμονα τέμνων οἱονεὶ τοῦ πῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσιέναι καὶ εὔχεσθαι, ὅπερ δὴ καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἤτησαν· « Δίδαξον γάρ φησιν ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὰ καὶ Ἰωάννης τοὺς ἰδίους ἐδίδαξε μαθητάς » (1). Ταῦτα τοιγαροῦν οἱ πρῶτοι Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι πρῶτοι παρ' αὐτοῦ μαθόντες Χριστοῦ, αὐτοί τε τῷ τῆς προσευχῆς κανόνι κάλλιστα καὶ κατὰ λόγον ἐχρήσαντο, καὶ ἡμᾶς τοὺς αὐτῶν μαθητὰς ἐδίδαξαν ἅπερ καλῶς ἐδιδάχθησαν· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐξ ἐκείνου κοινῇ τε πράττομεν καὶ ἰδίᾳ, πρὸς τὸν κανόνα καὶ τὴν πρώτην ταύτην εὐχὴν ἀνάγοντες πάνθ' ὅσα περ ἂν εὐχόμενοί τε καὶ ψάλλοντες λέγωμεν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον πάντοτε καὶ πανταχοῦ προσευχόμενοι, κατὰ τὸν αὐτοῦ δηλαδὴ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν· οὕτω καὶ γάρ φησι προσεύχεσθε ὑμεῖς. Ἃ δὲ καὶ περὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡμῶν σωτηρίας καὶ ἀναπλάσεως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τουτουσὶ τοῦ Σταυροῦ διῆλθε, καὶ ὡς ἄνωθεν ἐν τοῖς Πατράσι τε καὶ Προφήταις ὁ τοῦ Σταυροῦ τύπος ἐνήργει, καὶ μυστικῶς κἀκείνους ἐτελείου, τὸ πράγμασιν αὐτοῖς ἐκφανὲν ὕστερον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, αὐτῆς ἐκείνης καὶ νῦν ἔξεστιν ἀκούειν διεξιούσης κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα τῆς σοφῆς γλώττης καὶ θεολόγου, ἐν οἷς δηλαδὴ περὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ λογογραφῶν διαλέγεται. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις καθ' ὑπερβολὴν καταπλήξας ἐκείνους, καὶ ὥσπερ ἀποῤῥάψας τὰ σώματα, καὶ τὴν μακρὰν ἐπισχὼν γλωσσαλγίαν, νικητὴς ἄριστος καὶ στρατηγὸς ὡσανεὶ μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν· ὁ γὰρ τῆς αἱρέσεως ἔξαρχος, εἰς νοῦν ἐξ ἐκείνου τοὺς τοῦ Γρηγορίου λόγους βαλόμενος, καὶ τ' ἀληθὲς ἐκείνων καταμαθὼν καὶ θεόπνευστον ἄντικρυς, αὐτός τε καὶ συχνοὶ τῶν οὐκ ὀλίγῃ μοίρᾳ τοῦ πλήθους μετὰ μικρὸν τὴν Κωνσταντίνου κατειληφότες, τῇ μεγάλῃ τῶν πιστῶν προσίασιν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν πατρῴαν ἐξομοσάμενοι πλάνην, μέρος καὶ αὐτοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνεδρίου γίνονται· καὶ ταῦτ' ἦν εἰσόδια καὶ προαγῶνες οἱονεὶ Γρηγορίῳ τῆς ἱερᾶς ἀναχωρήσεώς τε καὶ ἡσυχίας, τοὺς μεγίστους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ τὰ τελευταῖα προμηνύοντα τρόπαια.

Θαῦμα δ' οὐ μικρὸν καὶ τοῖς τὸ ὄρος παροικοῦσι μοναστᾶις ἐπανιὼν ἐκεῖθεν ἐνῆκεν, ὅτι τε τὰς τῶν θηρῶν ἐκείνων χεῖρας καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἐκφυγεῖν ἐδυνήθη, τοσούτων ὄντων καὶ τηλικούτων, καὶ ὅτι μόνος πρὸς τὴν τῆς αἱρέσεως ἔνστασιν καὶ τὴν τοσαύτην φλυαρίαν οὐ μόνον ἀντέσχεν, ἀλλὰ καὶ περιφανῶς ὑπερέσχε τε καὶ κατετροπώσατο, τῇ τοῦ Χριστοῦ δυναμούμενος χάριτι, τούς καὶ πολλάκις λάθρα τε καὶ φανερῶς ἀνελόντας, τοὺς αὐτοῖς ἀντι-

(1) Λουκ. ιά, 1.

λέγοντας· ὃ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τ' ἀδελφοῦ λαθραίως ἐπικειρηκότες, λύκος μάτην χανὼν ἀνεφάνησαν, τῆς θείας χειρός τε καὶ δυνάμεως ἀοράτως τῶν οἰκείων ὑπερμαχούσης. Ἔτι καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐκείνοις ὄντων, καὶ διαλεγομένου τοῦ Γρηγορίου, καθὰ δὴ καὶ προὔφην, ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ συλλόγου διάλυσιν ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, βρώματα μέν τινα τοῖς περὶ τὸν Γρηγόριον εἰς διατροφήν τε καὶ τράπεζαν οἱ πλάνοι καὶ αἱμοχαρεῖς ἐκεῖνοι πέμπειν ἐδόκουν· τὰ δὲ ἄρα θάνατον παρ' ἑαυτοῖς φέροντα κεκρυμμένον οὐ διέλαθε τὸν Γρηγόριον, ἀλλὰ τῆς ἀφανοῦς κακουργίας θείῳ συνεὶς δηλαδὴ Πνεύματι, δέχεται μὲν, μηδένα δὲ τούτων ἅψασθαι μηδοτιοῦν παραινεῖ· οὗ δὴ καὶ γεγονότος κατὰ γνώμην ἐκείνου, ἐπεὶ τῶν συνόντων τις διάπειραν ὡσανεὶ πεποιημένος τοῦ πράγματος, τὸν ἄρτον ἐκεῖνον τοῖς κυσὶ πρὸ τῆς θύρας ἀπέρριψε, καὶ τούτου τῶν κυνιδίων φαγὼν ἓν, εὐθὺς καθωρᾶτο νεκρόν· τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὸ διορατικὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐξεφάνη, καὶ ὅτι δηλητηρίων καὶ θανάτου τῆς τῶν μιαιφόνων τραπέζης μεστῆς οὔσης, τοὺς συνόντας εἰκότως ἐκεῖνος ἀπεῖργε πάντας τῆς μεταλήψεως.

Ταῦτα καταμαθόντες οἱ θεοφιλεῖς ἄνδρες ἐκεῖνοι, καὶ πολὺ τῷ προτέρῳ προστεθεικότες θαύματι, καὶ τὸν Γρηγόριον νῦν μᾶλλον καταπλαγέντες, παντοδαποί τινες ἦσαν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ παντί γε τῷ δυναμένῳ παρ' ἑαυτοῖς κατασχεῖν τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς ἐκείνου σοφίας τε καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπολαύειν εἰς ἅπαν· ὅπερ ἐκείνῳ καὶ πόρρω σκοποῦ καὶ σχεδὸν ἀδύνατον ἦν ἤδη, πρὸς τὸν κάλλιστον Ἄθω, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, καὶ τὰς ἐκείνου χάριτας ἐκ μακροῦ βλέποντι. Πρὸς τοιγαροῦν ἀρχομένου, τοῖν δυοῖν ἀδελφοῖν ἅμα τοῦ ὄρους ἀπάρας, εἰς τὸν ποθούμενον ἄνεισιν Ἄθω, καὶ παρὰ τῇ τοῦ Βατοπεδίου γενόμενος λαύρᾳ Νικοδήμῳ φοιτᾷ τῷ γεναίῳ, ἀνδρὶ θαυμαστῷ κατά τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, ὡς οἱ τὸν Ἄθω παροικοῦντες πλὴν ὀλίγων ἴσασι πάντες, κατὰ μὲν τὸν Λύξεντίου βουνόν, ὃς ἀπαντικρὺ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολὰς ἐν Χρυσουπόλει πέραν πρὸς τῷ ἄκρῳ κεῖται τῆς Προποντίδος, πρότερον πᾶσαν ἀρετῆς ὁδὸν ἠσκηκότι πρὸς ἄκρον, ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου δ' ἐς ὕστερον γενομένῳ, καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς ἄθλους μετὰ τῆς ἴσης σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας ἐπὶ πλεῖστον διηνυκότι, ἔνθα δὴ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μακαρίου μακαρίως διὰ Χριστὸν τετύχηκε τέλους. Τούτῳ τοίνυν καλῶς ὁ καλὸς ἐκεῖ Γρηγόριος προσελθών, αὐτοῦ που σκηνημένῳ καθ' ἡσυχίαν, καὶ κείρεται παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὑποταγὴν ἑαυτὸν τελείως ἐκδίδωσιν.

Οἷος δ' εὐθὺς μετὰ τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀποταγὴν ὁ θαυμάσιος ἦν, καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ νοῦ θεωρήμασι δῆλον ἐκεῖθεν. Ἔτος μὲν αὐτῷ δεύτερον ἤνυστο ἤδη νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ νήψει καὶ ἀδιαλείπτῳ προσευχῇ πρὸς Θεὸν ἐπειγομένῳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὁδηγόν τε καὶ προστάτην ὁμοῦ καὶ μεσίτην προϊσαμένῳ τὴν Θεομήτορα, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὅσαι ὧραι τὴν ἐκείνης συμμαχίαν τε καὶ τὴν ὄψιν, καὶ λόγοις καὶ εὐχαῖς καὶ νοεροῖς τιθέντι κινήμασι, καὶ ὑπ' ἐκείνῃ χειραγωγῷ, τὸν τῆς ὑπακοῆς δρόμον ἀνύοντι· ἠρεμοῦντι δέ ποτε κατὰ μόνας, καὶ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ καθ' ἡσυχίαν προσέχοντι, θεῖος τις ἀνὴρ, ὅπαρ οὐκ ὄναρ, θεοπρεπῶς ἄφνω πρὸ ὀφθαλμῶν ἵσταται, ὁ τῶν Εὐαγγελιστῶν φησι κορυφαῖος Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς γόνος, ὁ ἐξαίρετος Χριστοῦ μαθητής τε καὶ φίλος ἦν οὗτος· ὃς δὴ καὶ ἱλαρῶς ἐκείνῳ τὰς ὄψεις ἐπιβαλὼν, ἥκω σοι φησὶν ἄγγελος πρὸς τῆς πάντων ἁγίων ἐπέκεινα Δεσποίνης καθάπερ ὁρᾷς, ἱκετεύσοντος, ὅτου χάριν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ὅσαι ὧραι σχεδὸν, οὐ διαλείπεις οὕτω βοῶν· Φώτισόν μου τὸ σκότος,

φώτισόν μου τὸ σκότος· ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς ἀπαραποιήτως αὐτοῖς ἐκείνοις ἐνταῦθα δεῖ τοῖς ἱεροῖς ῥήμασι χρήσασθαι· τοῦ δ' ἀνθ' ὑπενεγκόντος, καὶ τί δ' ἂν ἄλλο πρὸς Θεὸν ἐμπαθὴς καὶ πλήρης ἁμαρτιῶν ἄνθρωπος αἰτήσαιμι προσευχόμενος, ἢ τὸ ἐλεηθῆναι καὶ φωτισθῆναι, πρὸς τὸ εἰδέναι τε καὶ πράττειν τὸ ἐκείνου σωτήριον θέλημα; ἀλλὰ μὴ δειλία, μηδ' ἀμφίβαλέ φησιν ὁ ἠγαπημένος Χριστοῦ μαθητὴς αὖθις, ἡ πάντων διαχελεύεται Δέσποινα δι' ἡμῶν, αὐτὴ γὰρ καὶ ἐγώ σοι βοηθὸς ἔσομαι· τοῦ δὲ Γρηγορίου τὸν μυσταγωγὸν ἐπανερομένου καὶ πάλιν, καὶ ποῦ μοι τὰ τῆς συμμαχίας ἆρ' ἔσται παρά γε τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου, ἐν τῷ παρόντι ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; ὁ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν Εὐαγγελιστὴς καὶ πάλαι καὶ νῦν, κἂν τῷ παρόντι μάλα χαριέντως τε καὶ ἡδέως φησὶ, κἂν τῷ μέλλοντι.

Καὶ ὁ μὲν ταῦτα καὶ χρηματίσας ὑπερφυῶς, καὶ τῆς θείας ἐκείνης ὁμῶς καὶ τῶν μεγάλων ἐμπλήσας ἀῤῥήτως τῆς Θεομήτορος δωρεῶν τὸν Γρηγόριον ἀφανὴς ἦν· ὁ δὲ τῷ καλῷ μαθητῇ καὶ συνοίκῳ καὶ ζηλωτῇ τῆς πολιτείας καθόσον οἷόν τε, καὶ τῶν μεγάλων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων ἐς ὕστερον συναγωνιστῇ Δωροθέῳ, μετὰ πολυετῆ τινα χρόνον, σὺν πολλοῖς διεξῄει ταῦτα τοῖς δάκρυσι, κἀκεῖνα τουτοισὶ προστιθεὶς, ὅτι κἂν τῷ πατρικῷ φησιν οἴκῳ, καὶ τῇ τῶν μαθημάτων σχολῇ, καὶ δὴ κἂν τοῖς βασιλείοις πρό γε τῆς πάντων σχολῆς καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἀναστρεφομένῳ μοι, θαυμαστή τις ἡ τε πίστις προσῆν, καὶ ἡ μετὰ ζεούσης τινὸς τῆς ἀγάπης προσευρεία τε καὶ ἐλπὶς ἐπὶ τὴν Παρθένον καὶ Θεομήτορα· ὅθεν καὶ ἡμέρας ἀρχομένης ἑκάστης, τοῦτο μοι παντὸς ἅμα καὶ ἔργου καὶ λόγου προὐργιαίτατον ἦν, τὸ πρὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εἰκόνος φημι σάντα, τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μεγάλην καὶ τοῖς ῥήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν εὐχὴν, μετὰ πλείστης ὅσης τῆς κατανύξεως καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας εἰπεῖν, ἐκείνην φημὶ τὴν τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας ὁμοῦ καὶ δεήσεως πλήρη, τὴν ἐκ τῆς θαυμαστῆς Αἰγυπτίας ἐκείνης τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ λαμπρὰ προοίμια φέρουσαν.

Τρίτος ἐνιαυτὸς τῷ Γρηγορίῳ μετὰ τὴν ἀποταγὴν ἦν, καὶ Νικόδημος ὁ καθηγητὴς καὶ πατὴρ, πλήρης ἡμερῶν τῶν τε θείων ὁμοῦ γεγονὼς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, εὐκλεῶς καὶ μακαρίως ὄντως ἐξεδήμει πρὸς Κύριον· ὁ δ' ἐκεῖθεν ἀπάρας εὐθέως εἰς τὴν μεγίστην μεταβαίνει Λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ φημὶ, καὶ ξενίας ἐκεῖ καὶ ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς φίλης καὶ συνήθους ἐκείνης ἀξιωθεὶς, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀληθῶς καὶ ὑπὲρ τὰ πάτρια καὶ τὸ ἔθος ἐκείνης τυχὼν, πάντων ἤδη προκατειλημμένων τῇ φήμῃ, καὶ τὰ εἰκότα πάλαι δοξαζόντων περὶ αὐτοῦ, καὶ μένει παρ' αὐτοῖς, καὶ συνδιατρίβει τρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς, καὶ θαυμάζεται κἀνταῦθα τῆς πολιτείας τε καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀξίως, μείζω πολλῷ καθυποδείξας τῆς φήμης τὴν πεῖραν, καὶ τοὺς λόγους κατόπιν ἰόντας τῶν πραγμάτων ὡς μάλιστα· μέρους καὶ γάρ τινος ὡς ἔθος ἐκείνοις ἐπιμελεῖσθαι τῆς κοινῆς τῶν ἀδελφῶν τραπέζης, καὶ δὴ καὶ τοῖς ψάλλουσιν ἐν τῷ ναῷ συνίσασθαι καὶ συνᾴδειν τὰ θεῖα, παρὰ τοῦ τῆς Λαύρας δηλαδὴ πρεσβύτου ἐπιτραπεὶς, θαῦμα τοῖς συνοῦσι διὰ πάντων ὡρᾶτο, καὶ πάντας ὁμοῦ καὶ πρεσβύτας καὶ νέους, καὶ κοινωνικοὺς καὶ ἀναχωρητὰς, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας ἦγεν εἰς ἔκπληξιν· οὐ γὰρ τῇ μὲν τῶν ἀρετῶν προσκείμενος ἦν, τῆς δέπως κατωλιγώρει· οὐδὲ τῆς μὲν εἰς ἄκρον ἐλάσας, τῆς δὲ δακτύλοις ἄκροις ὡσπερεὶ παραπτόμενος· οὐδὲ τὰς μὲν καθόλου καὶ γενικὰς πλείστου τινὸς ἐτιμᾶτο, τὰς δὲ μερικὰς κατά τινας τῶν δοκούντων ἠτίμαζεν· ἀλλ' οὕτω καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον, καὶ τὰ καθόλου τε καὶ τὰ κατὰ μέρος, καὶ

πάνθ' ὁμοῦ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς κατορθοῦν ἔσπευδεν, ὡς εἶναί τινα συνδρομὴν καὶ ξυνοικίαν παντὸς ἀγαθοῦ τὴν ἐκείνου ψυχήν, πάντας μετὰ θαύματος χειρουμένην, καὶ πάντων πρὸς ἑαυτὴν τὰς ψυχὰς ἐπιστρέφουσαν. Τί δ' ἂν εἴποι τις τό τε τοῦ ἤθους καὶ τῆς ὁμιλίας κεχαρισμένον; καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἐν σοφίᾳ καὶ κράτει τοσῶνδε λόγων ὑποβεβηκός τε καὶ μέτριον; ὃ καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι μύωψ τις ἦν ὡσανεὶ πρὸς κατάνυξιν.

Ἐκράτει μὲν οὖν ὁ γενναῖος καὶ πάντων, οὐ τῶν ἀλόγων παθῶν φημι καὶ ὀρέξεων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀναγκαίων αὐτῶν περιουσίᾳ σπουδῆς, μετὰ τοῦ σώματος οἱονεὶ φιλονεικῶν, ἔξω τοῦ σώματος γίγνεσθαι· ὕπνου γε μὴν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνάγκης τοσοῦτον αὐτὸν ὑπερσχεῖν τὸ τηνικαῦτα φασὶν, ὡς ἐπὶ μησὶν ὅλοις ἅμα τρισὶ νύκτας ὁμοῦ πάσας ἄγρυπνος καθάπερ εἴ τις ἄσαρκος διατελέσαι, σμικρά τινα μετὰ τὴν τροφὴν κατὰ μεσημβρίαν ἑκάστης ἡμέρας τοῦ ὕπνου μετέχων, ὥστε μὴ τὸν ἐγκέφαλον οἶμαί τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν, τοῦ κατὰ φύσιν ἐκτραπέντα διὰ ξηρότητα. Ἀλλ' ὁ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μονώσεως ἔρως, ἠρεμεῖν ἐνταῦθα διὰ τέλους οὐκ εἴασε τὸν Γρηγόριον· ὅθεν καὶ τὴν Λαύραν καὶ τἀκεῖ πάντα μετὰ τρίτον ἐνιαυτὸν, ὡς ἔφην, καταλιπὼν, εἰς ἐρημίαν τὴν φίλην μετὰ σπουδῆς ἄπεισι· τοῖς μὲν ὧν περ ἀπέστη λύπην οὐ φορητὴν, τοῖς δὲ πρὸς οὓς ἐπέστη χαρὰν ἐφάμιλλον ἐργασάμενος.

Εἶχε τοιγαροῦν αὐτὸν ἡσυχία ἡ φίλη, καὶ ὁ τῶν ἀναχωρητῶν ἱερὸς χῶρος ἐκεῖνος, ὃν ἐγχωρίως Γλωσσία φασίν. Εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἐκ μακροῦ ποθουμένην σύν γε τοῖς ὁμοτρόποις καὶ φίλοις καὶ τῶν αὐτῶν σπουδασταῖς, ὧν καθάπερ εἴ τις ἔξαρχός τε καὶ κορυφαῖος Γρηγόριος ἦν ἐκεῖνος ὁ πάνυ, ἐκ Βυζαντίου μὲν καὶ αὐτὸς τὰς τοῦ γένους ἀρχὰς ἔχων, μέγας δέ τις καὶ περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νήψει καὶ θεωρίᾳ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ χρηματίσας, καὶ θαυμασθεὶς καθ' ὑπερβολὴν, οὐ παρ' ἐκείνοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῇ πατρίδι τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι πολλῷ μᾶλλον ὕστερον, ὅπου καὶ τὸ τέλος τῆς προσκαίρου ζωῆς ταυτησὶ δεξάμενος, καὶ πρὸς τὴν ἄληκτον μεταβὰς, ἀξίως ὑπὸ Θεοῦ μεμαρτύρηται, ὑπερφυῶς τὰ ὀς᾽ ἃ καὶ τὴν ἐκείνου κόνιν δοξάσαντος· ὃ καὶ τὸν ὁμώνυμόν φασι καὶ ὁμότροπον τοῦτον, ἐφ' ἱκανὸν τότε συγγεγονότα, τὰ κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα τῆς κατὰ νοῦν ἐνεργείας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγίστης τε καὶ πρώτης θεωρίας φιλοσοφῆσαι καὶ συμφιλοσοφῆσαι, ἅπερ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος τὰ θεῖα, καὶ χρόνῳ καὶ σπουδῇ καὶ πείρᾳ καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν ὁμιλίᾳ φθάσας ἐκτήσατο.

Ἃ μὲν οὖν ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ κατὰ μόνας ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ δι' ἡσυχίας συνόντι κατώρθωται, οὐ πάνυ τοι ῥᾴστον οὐδ' εὐχερὲς οὐδενί τινι τῶν πάντων, πάντ' ἐφεξῆς διϊέναι· πῶς γὰρ ἃ διὰ μετριοφροσύνης ὑπερβολὴν αὐτὸς οὐδὲν ἧττον ἀπέκρυπτε τῶν λάθρα τὰ δεινότατα κακουργούντων καὶ πονηρευομένων, τῆς ἀριστερᾶς ἀποκρύπτων ἅρισα, καὶ μετὰ τῆς γιγνομένης σπουδῆς εἰς ἀεὶ τὸ τῆς δεξιᾶς ἔργον, κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ κρυπτῶς τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέποντι, τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ νοῦ προσευχὴν ἐν πνεύματι καὶ λατρείαν προσάγων; Ἃ δὲ περὶ αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ προῤῥηθείς μοι συναγωνιστὴς ἐξεῖπε καὶ φίλος· οὐδὲ γὰρ κἀκεῖνον λανθάνειν οἷόν τε ἦν διὰ πάντων· πολλῶν μέν φησι καὶ μεγάλων ὁ σοφὸς Γρηγόριος, ἑαυτῷ κατὰ μόνας ἐκεῖ συνὼν καὶ Θεῷ, τῶν αὐτοῦ κεκρυμμένων ἠξίωται δωρεῶν τε καὶ χαρισμάτων, ἃ τίς ἂν εἰς τ' οὐμφανὲς καθεξῆς προενέγκῃ πάντα; Τὰ δέ γε προφανῆ καὶ γνωστὰ καὶ τοῖς ἔξω τέως, καὶ ὑφ' ὧν ἄν τις καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν ὑπόληψίν τε καὶ γνῶσιν ῥᾳδίως ὁδηγηθείη, ταπείνωσις ἦν ἀκροτάτη, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἣ φησιν ὁ θεῖος

Ἀπόστολος ἀνυπόκριτος ἐκ καρδίας ἀγάπη, τὰ πρῶτα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τῶν ἀρετῶν ἐρείσματα καὶ στοιχεῖα, καὶ τελειωτικὰ ξυμπάσης ὁμοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ ἀγωγῆς, εἴπερ αὐτοῦ μὲν διδασκαλία πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ οἱονεὶ προηγούμενον μάθημα, τὸ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶος εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν » (1)· κατὰ δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον αὖθις, πᾶσα ἐντολή τε καὶ νόμος θεῖος ἐν τῷ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν ἀνακεφαλαιοῦσθαί πως καὶ συμπεραίνεσθαι πέφυκεν· Ὁ δέ γε μακάριος Παῦλος πάντων ὑπερτιθεὶς ἀπαραμίλλως τῶν ὑπερφυῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑποδείκνυσι ταύτην, ὡς μηδὲ τὸ μαρτύριον μηδέν τι πεφυκέναι δίχα τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ξυμμαχίας· καὶ ἀγάπη φησὶν αὖθις μετὰ πολλῆς μάλα τῆς παῤῥησίας, οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Κατανύξεως δὲ πέρι φησὶν ὁ αὐτὸς καὶ δακρύων τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ τὴν κατάνυξιν αὐτὴν δι' ἀγάπης ὑπερβὰς καὶ τὸ πένθος, κατὰ τοὺς τῶν θεοφόρων περὶ τούτων ἀνδρῶν λόγους, ἀψοφητὶ κατὰ τὰς τῶν πηγῶν ἀεννάους, τῶν ὀφθαλμῶν διὰ παντὸς ἀποβλύζων ἦν ταῦτα, πιαίνοντα καὶ ξυνιστάντα σύν γε τῇ ψυχῇ φασι καὶ τὸ σῶμα, τῷ περιόντι τῶν θείων δεσμῶν τε καὶ τῶν ἐρώτων, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ὅπερ καὶ παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῷ συμπαρέμεινε χρόνον ὡσαύτως, καθὰ δὴ καὶ πάντες αὐτῷ σύνισμεν πλὴν ὀλίγων, πρᾶγμα καὶ λόγῳ καὶ θαύματος πέρας, καὶ μηδὲ τοῖς τῶν θεοφόρων ὡσαύτως ἐμφερόμενον καὶ βίοις καὶ λόγοις, καὶ τοῖς εἰδόσι γε μόνοις ὡς ἐγ' ὥρας μὴ ἀπιστουμένοις. Ἀλλ' οὐ καὶ διὰ τέλους τῆς ἐνταῦθα καλλίστης διατριβῆς τε καὶ ἡσυχίας ἀπολαύειν ἔσχον κατὰ σκοπόν· δυοῖν ἐνιαυτῶν καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν Γρηγορίου παῤῥυέντων, τοῦ λῃστικοῦ τῶν κάκις' ἀπολουμένων Ἀχαιμενιδῶν συνεχῶς ἐπιτιθεμένων τῷ ὄρει, καὶ τοὺς ἔξω τειχῶν μάλιστα τῶν μοναχῶν ἡσυχάζοντας ἐλαυνόντων καὶ θορυβούντων, καὶ καθ' ἑκάστην σχεδόν, νῦν μὲν ταῖς αἰφνιδίοις ἐφόδοις καὶ καταδρομαῖς καὶ ἁναιρέσεσι καὶ αἰχμαλωσίαις, νῦν δὲ καὶ μόναις ταῖς ὑποψίαις καὶ τῷ δέει ταραττόντων, καὶ τὴν φίλην ἡσυχίαν διακοπτόντων, ἀναγκάζονται καὶ ἄκοντες μεταβῆναι, θείῳ κἂν τούτῳ πειθόμενοι δήπουθεν νόμῳ φεύγειν κελεύοντι διωκομένους, καὶ μὴ ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐλαύνουσι· τὴν γοῦν ἡμετέραν καταλαβόντες Θεσσαλονίκην σύν γε τοῖς φίλοις καὶ ὁμοτρόποις, δυοκαίδεκα δ' οἱ πάντες ἅμα τὸν ἀριθμὸν ἦσαν, βουλεύονται μετ' ἀλλήλων εἰς ταὐτὸ συνιόντες, καὶ Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ Ἄθω καὶ πάντα τὰ ἐνταῦθα καταλιπόντες εὐθὺ χωρεῖν Ἱεροσολύμων, κἀκεῖ προσκυνήσαντες τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν. Ἔπει δὲ τοῖς πᾶσι συνεδόκει καλῶς βεβουλεῦσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ἔβλεπον ἤδη καὶ τὴν ἀποδημίαν, Γρηγόριος ὁ σοφὸς καὶ τὴν ἄνωθεν ψῆφον καὶ τὴν εὐδοκίαν ἐζήτει, καὶ τὸ κῦρος ἐκεῖθεν ἠύχετο τῶν βεβουλευμένων. Ἡσυχίᾳ προσανέχοντι τοιγαροῦν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπὲρ τούτων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ δεομένῳ, ὄψις ἐφίσταται τοιάδε, καὶ πρός ὕπνον τινὰ κατιέναι δόξαντι μεταξὺ τῆς εὐχῆς. Ἐδόκουν φησὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐκείνοις συνών, μεθ' ὧν δηλαδὴ καὶ τὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῖν ἐσπουδάζετο, παρὰ τοῖς τῶν βασιλείων προαυλίοις ἑστάναι, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ παρόντος, καὶ βασιλικῶς τε καὶ ὑψηλῶς ἄγαν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου προκαθημένου, καὶ τῆς περὶ

(1) Ματθ. ιά, 29.

αὐτὸν δορυφορίας καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν τάξεων ὡς ἔθος παρισταμένων, ὧν εἷς τις πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἰὼν μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παῤῥησίας· τὴν τοῦ δουκὸς δ' οὗτος ἀξίαν ἐδόκει περιβεβλῆσθαι· ἐμὲ μέν φησιν ἀμφοτέραις ἐδόκει περιβαλὼν καὶ ἐνατερνισάμενος, ὡσανεὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕλκειν, πρὸς δὲ τὰς ἐμὰς ἑταίρας ἐπισραφεὶς, ἰδὰ τοῦτον, ὡς καὶ ὑμεῖς ὁρᾶν ἔχετε φάναι, κατέχω παρ' ἐμαυτῷ, τοῦ βασιλέως οὕτω προστεταχότος· εἰ δ' ὑμῖν αἱρετόν ἐστιν ἀπιέναι, πορεύεσθε· καὶ γὰρ ὁ κωλύσων οὐδείς· Ταῦτα καὶ χρηματισθεὶς ἐκ Θεοῦ καθάπερ ἐζήτει, καὶ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος ὁ Γρηγόριος, παραμένειν αὐτόθι κοινῇ πάντες δεῖν ἔκριναν, καὶ μηδαμῶς ἐξιέναι τῆς αὐλῆς καὶ τῶν περιχώρων τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης καὶ πολίτου καὶ παλιούχου καὶ παντοδαποῦ φρουροῦ καὶ προστάτου, τοῦ ἐν μάρτυσι φημὶ θαυμαστοῦ Δημητρίου· αὐτὸν ἐκεῖνον καὶ γὰρ ᾤοντο καλῶς εἶναι τὸν τοῖς θείοις τε καὶ βασιλικοῖς καινῶς οὕτωσὶ διακονοῦντα προστάγμασι, καὶ φιλικῶς τε καὶ γνησίως κατέχοντα τὸν Γρηγόριον, καὶ δι' αὐτοῦ τὰς λοιποὺς, νῦν μὲν εἰς τὴν σπουδαζομένην ἡσυχίαν τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν, εἰς δὲ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἱερὰν ἀρχήν τε καὶ προεασίαν ὕστερον· ὃ δὴ καὶ μετὰ χρόνον οὐκ ὀλίγον θαυμαστῶς οἰκονομεῖσθαι παρὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας ἔμελλε, πόῤῥωθεν τὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων προκαταβαλλομένης ἀρχάς.

Ἐνταῦθα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα καὶ θαυμαστὸν ὁ θαυμάσιος ἀξίωμα δέχεται, κοινῇ τῆς συνούσης ἑταιρείας τῶν ὁσίων ἐκείνων αὐτοῦ δεηθέντων, καὶ μάλιστ' ἐπειδὴ πρὸς μακρὰς ἑώρων ὁδοιπορίας, καὶ πρὸς ἀγνῶτας τινὰς τὸ παράπαν ἔμελλον ἀποπλεῖν, κἀκεῖνα τοῖς λογισμοῖς, καθὰ δὴ καὶ προὔφην πόῤῥωθεν ἐφαντάζοντο. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ὑψηλὸν οὕτω καὶ μέγαν, καὶ καταλλήλως ἔδει διὰ πάντων τοῖς μεγίστοις καὶ ὑψηλοῖς ἐγχειρεῖν, ἠγνόητο δ' αὐτοῖς τὸ παράπαν ὁ τῆς ἱερωσύνης μυσαγωγός τε καὶ τελεστὴς, πρόσεισι τῷ Θεῷ περὶ τῶν προκειμένων τουτωνὶ μετ' εὐλαβείας πευσόμενος ὁ Γρηγόριος, καὶ τὴν προκειμένην ἀποστολικὴν δέλτον λαβὼν ἐν χεροῖν, καὶ πρὸς Θεὸν ἄρας μετὰ τῆς διανοίας καὶ τὰς τοῦ σώματος ὀφθαλμὰς, δι' αὐτῆς ἐπεζήτει πιστῶς ἐν γνώσει γενέσθαι, καθόσον οἷόν τε, τοῦ θείου θελήματος. Ἀνελίξας τοιγαροῦν, καὶ τὸ ὄμμα τοῖς ἐγκειμένοις ἐπιβαλὼν, ἐκείνοις εὐθὺς ἐντυγχάνει, οἷς δήπου καὶ πρὸς Γαλάτας πάλαι γράφων ὁ σοφὸς Παῦλος τοῦ λόγου προοιμίοις ἐχρήσατο· « Παῦλος Ἀπόστολος λέγων, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός» (1). Ἐντεῦθεν ἐκεῖνος συνεὶς, ὡς οὐκ ἄνευ ἐπιφροσύνης οὐδ' ἐπιπνοίας Θεοῦ τὸ γιγνόμενον, οὔτε μὴν τῶν ἀνθρωπίνων τι καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, τοῖς ὑψηλοῖς ἐκείνοις καὶ θείοις ὅλως προσίσταται, καὶ δέχεται τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ θείως καὶ ἱερῶς, εἴπερ τις οἶμαι τῶν πάντων, καὶ προσκυνεῖ τὸν δεδωρημένον, καὶ πρὸς μείζονας τὰς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας εὐθὺς ἀποδύεται, ἐν αἰσθήσει τῆς θείας ἀξίας γεγενημένος, καὶ τιμῶν μάλα σοφῶς ὁ σοφὸς τὸν τετιμηκότα· ἢ καὶ τὸ δῶρον, οἰκειότερον εἰπεῖν, ἑαυτῷ μᾶλλον αὔξων, καὶ τὴν λαμπάδα καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτων ὁσημέραι τοῦ Πνεύματος.

Τῆς γὰρ Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὸν θεῖον ἐκεῖνον, ᾗ περ ἔφην χρησμὸν, μικρὸν προελθόντες, κἂν τῇ γείτονι Βερροίᾳ γενόμενοι, τὸ ταύτῃ παρακείμενον ὄρος, καὶ τὴν ἐκεῖ συνισταμένην τότε τῶν μοναζόντων σκήτην εἰσέρχονται·

(1) Γαλ. ά, 1.

ἔνθα δὴ καὶ φροντιστήριον θείας φιλοσοφίας ὁ Γρηγόριος συστησάμενος, σὺν δέκα τοῖς ἑταίροις καὶ τῶν ἴσων σπουδασταῖς τε καὶ κοινωνοῖς, τὸν πληρέστατόν φημι καὶ τέλειον ἀριθμὸν, τὰ τῆς ἄνω καὶ θείας τελειότητος, ὁ πλήρης ὄντως παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ αὖθις φιλοσοφεῖν ἄρχεται, τὰς μὲν πέντε τῆς ἑβδομάδος ἑκάστης ἡμέρας αὐτός τε μένων ἀπρόϊτος, καὶ μηδένα τῶν πάντων μηδαμῶς εἰς ὁμιλίαν παραδεχόμενος, Σαββάτῳ δὲ καὶ Κυριακῆς πρός τε τὴν μυστικὴν δηλαδὴ θυσίαν, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν προϊὼν πνευματικὴν ὁμιλίαν καὶ ἕνωσιν. Ἦτος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τηνικαῦτα τριακοστὸν ἦν, εἶχε δὲ καὶ τοῦ σώματος ἐῤῥωμένως ἔτι, μήπω μηδεμιᾶς προσβαλούσης αὐτῷ νόσου μηδὲ βραχύ· ὅθεν καὶ μειζόνων πολλῷ τῶν ἀγώνων καὶ σκληροτέρας τῆς ἀγωγῆς ἅπτεται, νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ μακρᾷ κατατήκων τὸ σῶμα, καὶ φιλονεικῶν εἰς τέλος ὑποτάξαι τῷ πνεύματι· ἐγκρατείᾳ τε παντοδαπῇ καὶ νήψει, καὶ τῇ συνήθει τῶν δακρύων πηγῇ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν ἀπολεπτύνων τε καὶ καθαίρων, καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγων αἰεὶ θεῖον διὰ τῆς ἀδιαλείπτου φημὶ τοῦ νοῦ προσευχῆς, καὶ τῆς ἀμέσου κατὰ χάριν τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ ἑνώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, Ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἐν αὐτῷ βρύοντες ἦσαν, καὶ πάντες οὐχ οἱ σὺν αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ ὄρος ἐκεῖνο κατ' ἔρωτα θείας φιλοσοφίας καὶ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ὡσαύτως, ὡς εἰς ἀρχέτυπον καὶ εἰκόνα τινὰ τῆς ἀρετῆς θαυμαστὴν τὴν ἐκείνου πολιτείαν τε καὶ τὸν λόγον ἑώρων, καὶ θαῦμα τι καινὸν τὸ κατ' αὐτὸν, καὶ πόῤῥω τῆς καθ' ἡμᾶς ταυτησὶ γενεᾶς, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον σχεδὸν αὐτοῖς ἐνομίζετο· ἐξέπληττε καὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τοῦ τῆς πράξεως ὑψηλοῦ καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ καινόν τε καὶ ὑπερφυὲς ὄντως τῆς θείας σοφίας, καὶ μηδενί τινι τῶν ἄλλων παραβαλλόμενον.

Καὶ τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅπου γε καὶ σιωπῶν, καὶ μόνον ὁρώμενος, ὦ θαυμάσιε, θαῦμα ταῖς τῶν ὁρώντων ψυχαῖς ἐνεποίεις; νῦν μὲν σύννους τις ὢν καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν ὅλως ἐπεσταλμένος, καὶ λελουμένος ὑπερφυῶς τοῖς καινοῖς ἐκείνοις ῥεύμασι τῶν δακρύων· νῦν δ' ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς τὰ πρόσωπα φέρων ὑπὲρ φύσιν φωτοειδῆ, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος μετεσκευασμένα τε καὶ ἡλλοιωμένα, καὶ μάλισθ' ὅτε τῆς τῶν ἱερῶν μυσικῆς τελετῆς, ἣ καὶ τοῦ οἰκίσκου καὶ τῆς ἡσυχίας ἐξήεις.

Ἐν δὲ τούτοις ὄντι καὶ τοῖς τοιούτοις, ἀπαίρει μὲν τῶν ἐνταῦθα, καὶ πρὸς Θεὸν μετὰ συχνῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἡ καλλίστη καὶ προσφιλὴς ὄντως μεταβαίνει μήτηρ τῷ Γρηγορίῳ· γράμματα δ' εὐθὺς τῶν ἐκείνῃ συνασκουμένων θυγατέρων παρθένων ἐκ Βυζαντίου δηλαδὴ πρὸς τοῦτον φοιτῶσι, τήν τε τῆς κοινῆς μητρὸς ὁμοῦ γνωρίζοντα τελευτὴν, καὶ αὐτὸν πρὸς ἐπίσκεψιν ἑαυτῶν καὶ πνευματικὴν ὁδηγίαν παρακαλοῦντα. Πείθεται τοῖς γράμμασι καὶ τῇ προσκλήσει τῶν ἀδελφῶν, πολὺ μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ὁμοῦ κεκτημένοις, ἄνεισιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἔχων ἄμφω μεθ' ἑαυτοῦ· εὑρίσκει τὰς ἀδελφὰς κατ' οὐδὲν ψευσαμένας τὸ γένος, θαυμάζει τὴν ἀρετὴν, ἐπαινεῖ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ διὰ πάντων καθαρὸν καὶ ἠκριβωμένον τοῦ βίου· καὶ Θεῷ τὴν προσήκουσαν ἀποδεδωκὼς ὑπὲρ πάντων εὐχαριστίαν, καὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ αὐτὸς ἐφ' ἱκανὸν μυσταγωγήσας καὶ παραινέσας, τῆς ἐπανόδου καὶ αὖθις καὶ τῆς ὑποστροφῆς τῆς πρὸς τὴν ἀναχώρησιν γίνεται· ἀλλ' οὐ συνεδόκει καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ταῦτα· ἦ γὰρ κἀκεῖνον σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτόθι παρεῖναι, καὶ διδάσκειν καὶ νουθετεῖν ὁσημέραι, καὶ τῆς πρὸς ἀρετήν τε καὶ Θεὸν ἀξίως ἡγεῖσθαι, ἣ καὶ αὐτὰς συναποδημεῖν ἐκείνοις, καὶ πρὸς τὴν ξένην τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀπιέναι πᾶσαν ἔλεγον εἶναι

ἀνάγκην. Ὁ δὲ τὸ μὲν παραμένειν τῇ πατρίδι καὶ αὖθις ἀδύνατον εἶναι φήσας, τὸ δὲ καὶ τὰς ἀδελφὰς συναποδημεῖν καὶ δυνατὸν λογισάμενος καὶ συμφέρον, σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ταύτας παραλαβὼν εἰς Βέρροιαν ὑποςρέφει καὶ αὖθις, καὶ τῇ πόλει ταύτας ἐγκαταστήσας, κἀκεῖ τῆς συνήθους ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως ἔχεσθαι καὶ αὖθις παρασκευάσας, εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς ἐπανατρέχει καὶ τὴν ἀσκητικὴν αὖθις καλύβην.

Βραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ ἡ προτέρα τῶν ἀδελφῶν Ἐπίχαρις, τὸ σῶμα καὶ τὰς ἀδελφὰς σύν γε τοῖς ἐνταῦθα πᾶσι καταλιποῦσα, πρὸς Θεὸν εὐκλεῶς διαβαίνει, παρθενικοῖς τε καὶ ἀσκητικοῖς ὑπερφυῶς κατεςεμμένη χαρίσμασιν ἀοράτως, καὶ σημείοις Ἀποςολικοῖς οὐκ ἀμυδρῶς καὶ τοῖς ἔξω τὴν χάριν ἐπισημαίνουσα· τήν τε γὰρ τελευτὴν ἑαυτῆς δέκα πρότερον ἡμέραις ὑγιῶς ἔτι τοῦ σώματος ἔχουσα σαφέστατα προὔφη, καὶ τὰς ἀδελφοὺς ἐκ τοῦ ὄρους εἰς τὴν πόλιν ἐλθόντας διὰ τοῦτ' αὐτὸ παρ' ἑαυτῇ κατασχοῦσα, καὶ Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου τῶν ἀδελφῶν τὸν θάνατον ὡσαύτως ἥκειν ὅσον οὔπω Πνεύματι θείῳ προεῖπε, καὶ ὡς ἀπελεύσεται μὲν ὁ Γρηγόριος συνάμα τ' ἀδελφῷ Μακαρίῳ καὶ αὖθις μετ' ὀλίγον ἐς Ἄθω, πειρασμοῖς δὲ μετ' ἐκεῖνο περιπεσεῖται ποικίλοις πρὸς χρηστὸν ἀφορῶσι τὸ πέρας· ἃ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ἐξέβη πρόῤῥησιν, μηδενός τινος μηδ' ὁτιοῦν διαπεπτωκότος· εἶχε γὰρ ἐκ παιδικῆς πάνυ τῆς ἡλικίας οἱονεί τινα σύντροφον καὶ συναρμάζουσαν τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ πρὸς Θεὸν διὰ παντὸς ἐπεστράφθαι, καὶ δὴ καὶ τὴν εὐτέλειαν καὶ τὸ πένθος, καὶ τὴν τῶν ῥεόντων τουτωνὶ καὶ φθαρτῶν περιφρόνησιν· περὶ ἧς δήπου καὶ Γρηγόριος ὁ σοφὸς θαυμαστά τινα καὶ μνήμης ἄξια διεξῄει παρὰ τῆς καλλίστης ἀκηκοὼς μητρὸς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος πρὸς τοὺς οἰκείους ἔλεγεν ὕστερον, ἃ καὶ διὰ τὸ μῆκος νῦν ὁ λόγος παρῆκεν· ἐκεῖνο γε μὴν ἀναγκαῖον τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι.

Πολλῶν τινῶν τὸ τηνικαῦτα σπουδαίων παροικούντων ἐκεῖνο τὸ ὄρος, καί τις παρ' ἐκείνοις γηραιὸς ἦν καὶ τὴν ἡλικίαν ὁμοῦ καὶ τὸν τρόπον τὴν κλῆσιν Ἰώβ· σπουδαῖος τὴν πολιτείαν, ἁπλοῦς τὸ ἦθος, ἐπιεικείᾳ καὶ χρηστότητι καὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς, ὡς εἰπεῖν ἐν βραχεῖ, διαλάμπων. Οὗτος ἐνγειτόνων αὐτοῦ που σκηνούμενος, Γρηγορίῳ καὶ συνήθης καὶ ὁμιλητὴς ἐγεγόνει καὶ φίλος, τῆς ἀρετῆς τοὺς τῶν αὐτῶν ἐραστὰς δι' ἑαυτῆς ὡς τὰ πολλὰ συνδεούσης ἀλλήλοις. Οὗτος τῷ μεγάλῳ συνήθως ποτὲ συγκαθήμενος, καὶ φιλήκοον οὖς τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις διδοὺς, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγοντος ἠκηκόει, ὡς πάντα τὸν ἀπὸ Χριστοῦ καλούμενον ὁποίῳ ποτ' ἂν εἴη τάγματος, τὴν ἀδιάλειπτον ἀσκεῖν δεῖ προσευχὴν κατά γε τὴν Ἀποςολικὴν παραίνεσιν· « Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε » (1), κοινῇ τὴν Ἐκκλησίαν διδάσκουσαν, καὶ δὴ καὶ τὸν Προφήτην Δαβὶδ· καί τοι γε καὶ βασιλέα πεφηνότα, τὸ· « Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς » (2), φάσκοντα, οἷς δή που καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἑπόμενος, μνημονευτέον Θεοῦ φησι μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον, κοινῇ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς πιςοὺς ὡσαύτως τὸν λόγον ποιούμενος· καὶ χρή φησι καὶ ἡμᾶς πειθομένους τοῖς προῤῥηθεῖσι, μὴ τοὺς ἔξω κόσμου καὶ μοναστὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας, καὶ πάντας ὁμοῦ ταὐτὰ διδάσκειν ὡσαύτως, καὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτ' ἐνάγειν πάσῃ σπουδῇ. Τούτων ὁ γηραιὸς ἀκούσας πρὸς τοῦ σοφοῦ, καὶ οὐκ οἶδ' ὅτι παθὼν, ἀντιλέγειν ἐπειρᾶτο τοῖς οὕτω φανεροῖς καὶ ἀντιῤῥήτοις, τῶν ἀνακεχωρηκότων τοῦ κόσμου καὶ μο-

(1) Α' Θεσ. ε, 17. (2) Ψαλμ. ιε, 8.

ναστῶν μόνον διατεινόμενος εἶναι ταυτί, ἀλλ' οὐ τῶν πολλῶν καὶ κατὰ κόσμον ἁπλῶς. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλ' ἕτερα προσόμοια τοῖς ῥηθεῖσιν αὖθις ὁ μέγας προσθεὶς πείθειν οὐδαμῶς εἶχε τὸν γέροντα, τὸν μὲν περὶ τούτων ἴζησι λόγον, τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν ἔριν ἀποποιούμενος πάσῃ σπουδῇ· ἐπεὶ δὲ καὶ διαλυθέντες ἀπ' ἀλλήλων ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, καὶ ὁ οἰκίσκος εἶχε συνήθως ἑκάτερον εὐχῇ καὶ ἡσυχίᾳ προσέχοντα, Θεὸς ἄνωθεν εὐθὺς διαιτᾷ τοῖς λεχθεῖσιν, Ἀγγέλῳ δηλαδὴ διακόνῳ χρησάμενος, διδάσκων μὲν καὶ τὸν ἀγνοοῦντα φιλανθρώπως ἃ μὴ μεμάθηκε, τιμῶν δ' ὑπερφυῶς πῶς ἂν εἴποις σύν γε τοῖς λαληθεῖσι καὶ τὸν Γρηγόριον· ὃς καὶ λαμπρὸς λαμπρῶς εὐχομένῳ τῷ γέροντι παραςάς· μηδαμῶς φησιν ἄλλως περὶ τῶν διωμιλημένων ὑμῖν πρὸ βραχέως, ὧ οὗτος, ἔχε καὶ φρόνει, ἢ καθάπερ ὁ ἱερὸς ἔφη Γρηγόριος. Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' ἐπιτάξας ἀφανὴς ἦν εὐθύς· ὁ δ' ἀγγελικὴν εἶναι καὶ θείαν μὴ ἀγνοήσας τὴν διδασκαλίαν τε καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, σπουδῇ πρὸς τὸν ὅσιον εὐθὺς ἄπεισι, τὰ ὁραθέντα τε καὶ ἀκουσθέντα θείως μηνύων, καὶ συγγνώμην αἰτῶν τῆς οὐ καλῆς ἐκείνης ἀπειθείας καὶ τῆς ἐνςάσεως, ἧς καὶ τυχών, καὶ κρεῖττον ἢ περ ἐβούλετο· τίς γὰρ ἐκείνῳ πρὸς μετριότητά τε καὶ ἀγάπην ἐνάμιλλος; ἀχώριστος ἦν ἐξ ἐκείνου σχεδὸν τοῦ μεγάλου, καὶ δεσμοῖς ἀῤῥήκτοις ὁμονοίας τε καὶ φιλίας ἀλλήλοις ἄριστα συνεδέθησαν. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ πρὸς ὃν ἐφίλει Χριςὸν ἀπιών, καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ὁ χρηστὸς Ἰὼβ ἤδη γενόμενος, μεγάλας ἐπὶ πάντων ἀνομολογῶν ἦν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι τε συνήθης καὶ ὁμιλητὴς ἐγεγόνει τῷ Γρηγορίῳ, καὶ ὅτι πολλά τινα καὶ μεγάλα τῆς ἐκείνου διδασκαλίας καὶ τῆς φιλίας ἀπώνατο.

Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν καθ' ἡσυχίαν, ἢ περ ἔφην, ἐνταῦθα τῷ σοφῷ διατρίβοντι, καὶ τὸ Ἰλλυριῶν ἐπιστρατεῦσαν ἔθνος τοῖς χωρίοις ἐκείνοις, μᾶλλον δὲ καὶ συνεχῶς ἐπιόντες, καὶ ὄρη καὶ πεδία καὶ ἀγροὺς καὶ συνοικίας ὁμοῦ πάσας, τὰς μὲν ἐξανδραποδιζόμενοι καὶ δηοῦντες, τὰς δὲ καὶ πυρὶ καταιόντες, ἀναγκάζουσι κἀκεῖνον μεταβῆναι καὶ αὖθις καὶ παρὰ τὸν βέλτιστον ἐλθεῖν Ἄθω· ὃν δὴ καὶ καταλαβὼν, καὶ πρὸς τῇ μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ πάλιν Ἀθανασίου γενόμενος, καὶ χαίρων χαίρουσι τοῖς φίλοις πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐποφθείς, οὐκέτι μὲν τῆς Λαύρας ἐντὸς ὥσπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον, ἐκτὸς δέ πω μᾶλλον καὶ ταύτης ἐγγὺς, ἔν γε τῷ τοῦ θείου Σάββα φροντιςηρίῳ φημὶ, τὴν καθέδραν καὶ τὴν τῆς ἡσυχίας σκηνὴν πήγνυσιν· ὀλίγα μὲν τῇ Λαύρᾳ καὶ τῷ πλήθει προσιών τε καὶ συγγινόμενος, ὁπηνίκα δηλαδὴ πρὸς ἱερουργίαν μόνον καὶ τὴν τῶν μυστικῶν τελετὴν ἐκ διαλειμμάτων ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς πρεσβυτέρους τὸ κοινὸν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἐκάλει, κοσμεῖν ἑαυτοὺς καὶ δοξάζειν ὥσπερ, οἷα τὰ τῆς καλῆς περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδῆς τε καὶ φιλοτιμίας ἐκείνων, κἀντεῦθεν βουλόμενοι· ἑαυτῷ δὲ καθ' ἡσυχίαν ἀκροτάτην συνήθως μόνῳ συνὼν καὶ Θεῷ, καὶ μήτε τῆς καλύβης μηδ' ὁπωσοῦν προϊὼν, μήτ' εἰς ὁμιλίαν καὶ θέαν ἐρχόμενος τὸ παράπαν τινὶ, ὡς μηδ' αὐτὸν τὸν ταῖς ἀναγκαιοτάταις ἐξυπηρετούμενον δήπω χρείαις ἀνέχεσθαι προσορᾶν, Σαββάτῳ φημὶ καὶ Κυριακῆς δίχα, καθ' ἃς καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ θεατὸς ἅμα καὶ προσιτὸς ἦν.

Τῆς τοίνυν ἀρετῆς ὁμοῦ πάσης, εἴς τε τὸ πρακτικὸν διῃρημένης καὶ θεωρητικὸν, οὗ καὶ τὸ πρακτικὸν ὑποβάθραν οἱονεί τινα καὶ θεμέλιον εἶναι φασὶν οἱ περὶ ταῦτα σοφοί· καὶ τοῦ μὲν εὐχερεστέρου τε ὄντος, καὶ τάχιστα τοῖς σπουδαίοις πρὸς τέλος ἥκοντος, δυσχερεστέρου δ' αὖ τοῦ θεωρητικοῦ πεφυκότος, καὶ δυσκόλως εἰς τέλος ἰόντος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀκριβῶς, μηδὲ τέλος κεκτημένου καθάπαξ· πρὸς γὰρ Θεὸν αὐτὸν ἀνάγειν τε καὶ συ-

νάπτειν ἀμέσως τὸν ἱερὸν καὶ καθαρμένον τῶν θεοειδῶν ἀνδρῶν πέφυκε νοῦν· οὗ φησι γενομένοις, πάσης μὲν ἄλλης θεωρίας θείας ἀνάπαυσις· τὸ δὲ ἀδιάβατόν τε καὶ ἄπειρον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τι φησὶν ὑψηλότερον, ἢ ὅλως ἕξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατικώτατος ἢ πολυπραγμονέστατος· τοῦτο γὰρ τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, περὶ ὃ κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Διονύσιον, καὶ οἱ θειότατοι καὶ ὑψηλότατοι νόες κυκλικῶς ἀεὶ κινοῦνται, ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσιν ἑνούμενοι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Τούτων τοιγαροῦν οὕτως ἐχόντων, περὶ μὲν τὴν πρᾶξιν οὕτως ὁ θεῖος Γρηγόριος καὶ πρὸ τῆς ἀποταγῆς καὶ μετὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀγωνισάμενός τε καὶ κατορθωκὼς ὤπται, ὡς ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τέλειος εἶναι σχεδὸν, καὶ τοῖς περὶ ταῦτα μεγάλοις τε καὶ σπουδαίοις οὐκ ἀγενῶς ἀμιλλώμενος. Τοῦ δὲ χρόνου καὶ τῆς ἀσκήσεως αὐτῷ προϊόντων, τί χρὴ καὶ λέγειν ὅσον ἐν παντὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντας ὑπερέσχε; καὶ ὅπως εὐτελείας τε καὶ ἀπροσπαθείας τῆς ἀκροτάτης, καὶ προσέτι νηςείας καὶ ταπεινώσεως, καὶ παντοδαπῆς ἐγκρατείας, ἀναχωρήσεώς τε καὶ πένθους καὶ σιωπῆς καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων, παράδειγμα θαυμαςὸν τοῖς ἐγγύς τε καὶ τοῖς μακρὰν ἀνεφάνη; Ἐπεὶ δὲ ἐξαιρέτως θεωρία τὸ προκείμενόν τε καὶ σπουδαζόμενον ἦν αὐτῷ, καὶ θεωρία γε ἡ πασῶν ὑπερκειμένη καὶ προὔχουσα, ἣν δὴ καὶ Θεοῦ ἐποψίαν καὶ ἕνωσιν ἄμεσον, καὶ ἔλλαμψιν καὶ θέωσιν καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς θεοφόροις ἔθος καλεῖν, δι' ἧς, ἢ μεθ' ἧς καὶ πρὸς τὴν ἀκροτάτην ἀγάπην, καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν θείαν, καὶ δὴ καὶ τὴν ὑψηλήν τε καὶ ἅπταιςον θεολογίαν, δι' εὐχῆς ἀδιαλείπτου καὶ νοερᾶς ἡσυχίας καὶ ταπεινώσεως καὶ πένθους καλῶς οἱ τοιοῦτοι προβαίνουσι, σκοπήσωμεν εἴπερ δὴ, καὶ σκοπήσωμεν ὅπως καὶ περὶ ταῦτα τὰ θειότατά τε καὶ ὑψηλὰ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθὴς ἔσχεν ἄνθρωπος.

Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τῆς ὑψηλῆς θεολογίας καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἔχοντος, τό γε νῦν ἔχον ἀναμεινάτω, τὸν προσήκοντα τόπον τε καὶ καιρὸν ἐκδεχόμενα· τὰ δ' ἄλλα θαυμάσαι μὲν ἄν τις ἴσως ῥαδίως, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀξίαν, διελθεῖν δ' ἕκαςα, καὶ τοῖς ἀκροαταῖς ἀγαγεῖν οἷον ὑπ' ὄψιν, ἕν τι τῶν ἀδυνάτων εἶναί μοι φαίνεται· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῆς ἐκείνου δεῖ γλώττης μᾶλλον περὶ ἐκείνων ἀκούειν διεξιούσης, μήτ' ἐκεῖνον καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ κατ' ἐκεῖνον, ἑνός τινος μηδενὸς κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον εἰδότος, οὐδ' ἐγγὺς, μήτε λέγειν ὡσαύτως ἐκεῖνα καὶ γράφειν ἐπισταμένου. Φησὶ τοιγαροῦν ὁ σοφὸς περὶ τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης τικτομένων, καὶ δὴ καὶ περὶ φωτισμοῦ θείου, τοιάδε πρὸς τὸν ἀντικείμενον τῷ θείῳ τῷδε φωτὶ, πρὸς ἄλλοις πολλοῖς τισι γράφων· «Ὅταν ὁ νοῦς αἰσθητοῦ παντὸς ἀπαναστῇ, καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς περὶ ταῦτα τύρβης ἀνακύψῃ, καὶ κατοπτεύσῃ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, πρῶτον μὲν ἐνιδὼν τὸ προσγεγενημένον εἰδεχθὲς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περιπλανήσεως, τοῦτο διὰ πένθος ἀπονίψασθαι σπεύδει· ἔπειτ' ἐπειδ' ἂν τὸ δυσειδὲς τοῦτο περιέλῃ κάλυμμα, τότε μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγενῶς διασπωμένης, εἴσω τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως χωρεῖ, καὶ τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ Πατρὶ προσεύχεται κατὰ τὴν ἐντολὴν, ὃς αὐτῷ καὶ τὸ χωρητικὸν τῶν χαρισμάτων δῶρον τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ πρῶτα χορηγεῖ, μεθ' ἧς τὴν γεννητικήν τε καὶ συνεκτικὴν ἁπάσης ἀρετῆς τελειοῖ ταπείνωσιν, οὐ τὴν ἀνυσίμοις εὐχερῶς τῷ βουλομένῳ ῥήμασί τε καὶ σχήμασι συνισταμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ θείου Πνεύματος μαρτυρουμένην, ἣν αὐτῷ κτίζει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζόμενον· ἐν δὴ ταύταις, ὥσπερ ἐν ἀσφαλεῖ περιτειχίσματι τοῦ κατὰ νοῦν παραδείσου, τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς παντοδαπὰ δένδρα φύεται, μεσαιτάτῳ δ' ἀνεγείρεται

τὰ τῆς ἀγάπης ἱερὰ βασίλεια· τούτων δ' ἐν προθύροις τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, ἡ ἀνεκλάλητός τε καὶ ἀναφαίρετος ἀνθεῖ χαρά· μήτηρ γὰρ ἀκτημοσύνη μὲν ἀμεριμνίας, ἀμεριμνία δὲ προσοχῆς καὶ προσευχῆς, αἱ δὲ πένθους καὶ δακρύων, ταῦτα δὲ τὰς προλήψεις ἀπαλείφει· τούτων δ' ἀποβεβλημένων, ῥᾷον ἡ κατ' ἀρετὴν ὁδὸς τελεῖται, τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονότων, καὶ συνειδὸς ἀκατάγνωστον προσγίνεται· ταῦτα δ' αὖ τελεωτέραν πηγάζει τὴν χαρὰν καὶ τὸν τῆς ψυχῆς μακάριον γέλωτα· τότε δὴ καὶ τὸ κατώδυνον δάκρυον εἰς ἡδὺ μεταποιεῖται, καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγι καὶ ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι γίνεται· καὶ ἡ ἐν προσευχῇ δέησις εἰς εὐχαριστίαν μετασκευάζεται· καὶ ἡ μελέτη τῶν θείων μαρτυρίων ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἐστὶ, προσομιλούσης μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου, καὶ οἷον ὑφεζώσης ἐν προοιμίου μοίρᾳ τῇ τοῦ γεύματος ταύτῃ πείρᾳ, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα· Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος· τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἡ χαρὰ τῶν εὐθέων, ἡ θυμηδία τῶν τεταπεινωμένων, ἡ τῶν δι' αὐτὸν πενθούντων παράκλησις. Τί οὖν; μέχρι τούτου τὰ τῆς παρακλήσεως; καὶ ταῦτα μόνα τὰ τῆς ἱερᾶς μνησείας δῶρα; καὶ καθαρώτερον τούτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει ἑαυτὸν τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους λελουμένοις, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις νυμφικῶς ὁ τῶν τοιούτων ψυχῶν νυμφίος; Οὔμενουν· ὅταν γὰρ ἅπαν αἰσχρὸν πάθος ἐνοικον ἀπελαθῇ, καὶ ὁ νοῦς ὡς ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτός τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέψας, ὁλοκλήρῳ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν ψυχὴν, προϊὼν ἐπὶ τὸ τελεώτερον, καὶ πρακτικὰς ἔτ' ἀναβάσεις διατιθέμενος, καὶ ἐπὶ πλέον Θεοῦ συναιρομένου πλώνων ἑαυτὸν, οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μόναν ἀποσμήχει κόμματος, ἀλλ' ἅπαν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρηστοτέρας ᾖ μοίρας καὶ διανοίας· ἡνίκα δὴ νοητῶν καὶ τῶν οὐκ ἀφαντάστων διὰ ταῦτα νοημάτων ὑπεραναβὰς, καὶ πάντα θεοφιλῶς ὁμοῦ καὶ φιλοθέως ἀποθέμενος, κωφός τε καὶ ἄλαλος κατὰ τὸ γεγραμμένον παραστῇ Θεῷ, τηνικαῦτα λόγον ὕλης ἴσχει, καὶ πλάττεται τὴν ἀνωτάτω πλάσιν ἐπὶ πάσης ἀδείας, ἅτε μηδενὸς τῶν θύραθεν θυροκοποῦντος, τῆς ἐντὸς χάριτος ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταρυθμιζούσης, καὶ ἀπορρήτῳ τὸ παραδοξότατον φωτὶ καταλαμπούσης τὰ ἔνδον, καὶ τελειούσης τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον. Ἡμέρας δὲ διαυγασάσης, καὶ φωσφόρα ἀνατείλαντος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, κατὰ τὸν ἐν Ἀποστόλοις κορυφαῖον, ἕξεισι κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὁ ὄντως ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, καὶ τῷ φωτὶ χρώμενος ὁδῷ, ἄνεισιν ἢ ἀνάγεται ἐπ' ὄρη αἰώνια· καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐν τούτῳ τῷ φωτὶ πραγμάτων, ὦ τοῦ θαύματος! ἐπόπτης καθίσταται, μὴ διαζευγνύμενος ἢ διαζευγνύμενος τῆς τὴν ἀρχὴν συμπροηγμένης ὕλης, ὡς οἶδεν ἡ ὁδός· οὐ γὰρ διανοίας φανταστικοῖς ἄνεισι πτεροῖς, ἢ πάντα καθάπερ τυφλὴ περιπολεῖ, μήτ' ἐπὶ τῶν ἀπόντων αἰσθητῶν, μήτ' ἐπὶ τῶν ὑπεραναβεβηκότων νοητῶν τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀνενδοιάστου καταλήψεως ἀντιλαμβανομένη, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ἄνεισιν ἀῤῥήτῳ Πνεύματος δυνάμει, καὶ πνευματικῇ καὶ ἀῤῥήτῳ ἀντιλήψει τῶν ἀῤῥήτων ῥημάτων διακούει, καὶ ὁρᾷ τὰ ἀθέατα, καὶ τοῦ θαύματος ὅλος τοὐντεῦθεν ἔστι τε καὶ γίνεται κἂν ἐκεῖθεν ἀπῇ, καὶ τοῖς ἀκαμάτοις ὑμνῳδοῖς ἁμιλλᾶται, ἄγγελος ὡς ἀληθῶς ἄλλος ἐπὶ γῆς Θεοῦ γεγονὼς, καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος κτίσεως αὐτῷ προσαγαγών, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν μετοχῇ τῶν πάντων· καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰ πάντα δὲ μεταλαγχάνει νῦν, ἵνα καὶ τὸ τῆς εἰκόνος ἀπηκριβωμένον ᾖ· διό φησιν ὁ θεῖος Νεῖλος· Ὅτι νοῦ κατάσασίς ἐστιν ὕψος

νοητὸν οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερὲς, ᾧ καὶ τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς. Ὁ δὲ ἅγιος Διάδοχος τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος συνάψας, ἐν ἑνὶ κεφαλαίῳ τέθηκε γράφων· Δύο ἡμῖν ἡ χάρις ἡ ἁγία διὰ τοῦ βαπτίσματος περιποιεῖται· ὧν τὸ ἓν ἀπείρως τοῦ ἑνὸς ὑπερβάλλει· ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ῥυτίδα τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπορρίπτουσα· τὸ δ' ἕτερον ἐκδέχεται ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσηται· ὅτε γοῦν ἄρξεται ὁ νοῦς ἐν πολλῇ αἰσθήσει γεύσασθαι τῆς χρηστότητος τοῦ παναγίου Πνεύματος, τότ' ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ἄρχεται ἡ χάρις ὥσπερ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν· ὥστε ἡ μὲν αἴσθησις αὕτη δηλοῖ ἡμᾶς μορφοῦσθαι τὸ καθ' ὁμοίωσιν, τὸ δὲ τέλειον τῆς ὁμοιώσεως ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμεθα. Καὶ πάλιν, Τὴν πνευματικὴν ἀγάπην οὐ δύναταί τις κτήσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ φωτισθείη παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐὰν γὰρ μὴ τελείως τὸ καθ' ὁμοίωσις διὰ τοῦ θείου φωτὸς ἀπολαύῃ ὁ νοῦς, πάσας μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἄμοιρος μένει. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ ἀκούομεν λέγοντος. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὁρᾶν τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα τὸν κεχαριτωμένον νοῦν ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιᾷ, ἥτις Θεοῦ ὑπὸ τῆς γερουσίας τοῦ Ἰσραὴλ ὠνόμασται τόπος, ἡνίκα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει. Καὶ πάλιν, Καθαρότης ἐστὶ νοὸς, ἐφ' ᾗ διαυγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος· παντα χοῦ μὲν γὰρ τὸ θεῖον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἐπιφανῶς διαυγάζει πανταχοῦ· καὶ ἓν μέν ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐπιλάμπει πᾶσιν, οὐδ' αὐτοῖς τοῖς θείοις ὡς θεοειδέσι καὶ λαμπομένοις ἐμφανῶς. Ὡς γὰρ ἓν μέν ἐστι τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, πολλαί δέ εἰσιν ἀκτῖνες, καὶ οὐ πολλαὶ μόνον ἀλλὰ καὶ τρανώτεραι καὶ ἀμαυρώτεραι, κατὰ τὸν λόγον τῆς πρὸς φωτοληψίαν ἐπιτηδειότητος τῶν δεχομένων, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς κατ' ἀμυδρὰν ἐν αἰσθητοῖς εἰκόνα, κἀπὶ τοῦ ὑπὲρ αἴσθησιν φωτὸς τελεῖται· προσκείσθω δὲ καὶ ἡ τοῦ φωτίζοντος βούλησις ἐνταῦθα· ὁ δὲ κατηξιωμένος τοῦ φωτὸς ἐκείνου νοῦς, καὶ πρὸς τὸ συνημμένον σῶμα πολλὰ διαπορθμεύει τοῦ θείου κάλλους τεκμήρια· χάριτί τε θείᾳ καὶ σαρκὸς παχύτητι μεσιτεύων, καὶ δύναμιν τῶν ἀδυνάτων ἐντιθείς. Ἐντεῦθεν ἡ κατ' ἀρετὴν θεοειδὴς καὶ ἀπαράμιλλος ἕξις, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀκίνητον ὅλως ἢ δυσκίνητον· ἐντεῦθεν ὁ διατρανῶν τοὺς τῶν ὄντων λόγους λόγος, καὶ ἀνακαλύπτων οἰκοθεν ἐκ καθαρότητος τὰ τῆς φύσεως μυστήρια, δι' ὧν ἀναλογίας λόγοις πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ φύσιν τὸ διανοούμενον ἀνιμᾶται τῶν πιστῶς ἀκροωμένων, ἣν αὐτὸς ὁ τοῦ Λόγου Πατὴρ ἀύλοις ἐπαφαῖς κατείληφεν· ἐντεῦθεν αἵ τε ἄλλαι ποικίλαι θαυματοποιίαι, καὶ τὸ διορᾶν καὶ προορᾶν, καὶ περὶ τῶν πόρρω που συμβαινόντων ὡς ὑπ' ὀφθαλμοὺς διαλέγεσθαι· καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὡς οὐδὲ περὶ ταῦθ' ὁ σκοπὸς τείνει τῶν μακαριωτάτων ἐκείνων, ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ὁρώη πρὸς ἡλιακὴν ἀκτῖνα, καὶ τῶν ἀερίων ἀτόμων αἰσθάνεται κἂν μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπός· οὕτως ἐκείνοις ταῖς θείαις ἀκτῖσι καθαρῶς ὁμιλοῦσιν, αἷς φύσει πρόσεστιν ἡ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνων ἢ καὶ γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἀληθῶς ἡ τούτων προσγίνεται γνῶσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· προὔργου δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφὴ καὶ σύννευσις, μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἰ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφὴ, καὶ ἡ κατ' αὐτόν τε καὶ Θεὸν ἐνέργεια, δι' ἧς ἐπεσκευασμένοι πρὸς τὸ πρωτότυπον εὖ διατίθενται, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος ἐπανθούσης τῆς χάριτος».

Τοιαῦτα τοῦ θεοειδοῦς καὶ οὐρανίου ἐκείνου νοῦ,

καὶ τῆς θείας καὶ σοφῆς ὄντως γλώττης, τὰ περὶ σχολῆς ἱερᾶς καὶ ἡσυχίας καὶ θείου φωτισμοῦ καὶ θεώσεως· περὶ ὧν, τίς ἂν οὕτω ποτὲ θείως ἄγαν καὶ ὑψηλῶς διανοηθείη καὶ εἴποι; καὶ αὐτῶν φημι τῶν ὑψηλῶν τε καὶ διαβεβηκότων ἐν θεωρίᾳ καὶ πείρᾳ καὶ πάθει μακαρίῳ τῶν τοιούτων ἐσχηκότων τὴν γνῶσιν; ὡς μὲν σύμφωνα διὰ πάντων τοῖς τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν συγγράμμασί τε καὶ λόγοις, τὸ ἀναντίῤῥητόν τε καὶ ἀσφαλὲς ἐν ἅπασιν ἔχοντα· ὅτι δὲ καὶ παθὼν ὁ μέγας καὶ πράξει καὶ ἐνεργείᾳ, καλῶς ἐκεῖνα τὰ θεῖα τε καὶ ὑπερφυᾶ μυηθείς, οὕτω τῆς χρείας καλούσης, χρόνοις ὕστερον οὐκ ὀλίγοις, καὶ περὶ τὸ λέγειν ἦλθε ταῦτα καὶ γράφειν, καὶ αὐτόθεν μὲν τοῖς γε νοῦν ἔχουσι γνώριμον· οὐδὲ γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ τοιαῦτα ποτ' ἂν εἴη σοφίας καὶ λόγου καὶ νοῦ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· εἰ μὴ καὶ τὰς πυγολαμπίδας τις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἀφθόνως ἀντιτιθείη, καὶ ταῖς οὐρανίαις βρονταῖς τὰ τῶν χαλκοτύπων τε καὶ δρυτόμων, μᾶλλον δὲ τῶν κρουμάτων ἐκείνων τὰ ἔσχατα ἀπηχήματα, δηλώσει γε μὴν δι' ὀλίγων καὶ τὰ νῦν ῥηθησόμενα, ἵν' ᾖ τὸ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γνώριμον κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν κλάδων καλῶς τὰ τῆς ῥίζης διαγινώσκηται.

Ἑσπέρα μὲν ἦν ἡ τοῦ μεγίστου καὶ μυστικοῦ Δείπνου καὶ τῶν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου παθῶν· τῆς δὲ τελετῆς ἐκείνων μεγαλοπρεπῶς τελουμένης, ὡς ἔθος παρὰ τῇ Λαύρᾳ, καὶ Γρηγόριος τῆς πανυγήρεως καὶ τῶν ὕμνων ἦν κοινωνῶν τοῖς προὔχουσι τῶν ἄλλων, καὶ συμπράττων ἅμα καὶ συνιζάμενος, καὶ τῇ παρουσίᾳ πως ἂν εἴποις κοσμῶν ἐκεῖνον τὸν σύλλογον· ἀλλ' οἷα φιλεῖ συμβαίνειν, τῶν συνισταμένων τινὲς οἱονεί τινα λήθην σχόντες τῶν τελουμένων, τῶν τε μεγάλων ἐκείνων καὶ θαυμασίων ᾠδῶν, καὶ ἐφ' ᾧ δὴ καὶ συνήεσαν, εἰς ὁμιλίας τὰς προστυχούσας ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς, καὶ τοῦτο πέρα τοῦ μέτρου καὶ καθ' ὑπερβολήν, εἴ γε καὶ μέτρον ὅλως ἔστιν τοῖς τοιούτοις εἰπεῖν. Δυσχεραίνει πρὸς ταῦτα κατὰ τὸ εἰκὸς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· καὶ ἐπεὶ λέγειν τε πρὸς ἐκείνους καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐπέχειν οὐκ ἐδόκει, κἀκείνων ἅμα καὶ τῆς ὑμνῳδίας ἀποζήσας τὸν νοῦν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει συνήθως, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς Θεόν· καὶ αὐτίκα φῶς αὐτὸν ἄνωθεν περιλάμπει θεῖον, καὶ ταῖς ἀκτῖσιν ἐκείναις καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς φωτισθείς, τὸ μετ' ἐνιαυτοὺς οὐκ ὀλίγους ἀποβησόμενον ὡς ἤδη παρὸν ἐναργῶς ὁρᾷ· ὁ γὰρ τὴν τῆς Λαύρας οἰκονομίαν ἐγχειρισμένος τὸ τηνικαῦτα Μακάριος ἐκ δεξιῶν αὐτῷ συνεστὼς, οὐ τὸ κοινόν τε καὶ σύνηθες φέρων ἐφαίνετο σχῆμα, ἀλλ' εἰς Ἀρχιερέας ἐδόκει τελεῖν, καὶ κατ' ἐκείνους ἐστάλθαι, καὶ τὸ σύμπαν ἀρχιερατικῶς ἵστασθαι· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ὕστερον ἐκβὰν καθωράθη, δέκα πρὸς τῷ ἑνὶ παριόντων ἐνιαυτῶν, τοῦ ῥηθέντος δηλαδὴ Μακαρίου, μετὰ τὴν τῆς Λαύρας ἀρχήν τε καὶ προστασίαν, τοῦ τῆς ἡμετέρας Θεσσαλονίκης ἀρχιερατικῶς ἐπιβάντος θρόνου, κἀκεῖ μετὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ζωὴν καταλύσαντος. Ηὔχετο ὑπὲρ αὐτοῦ ποτε καὶ τῶν συνόντων ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἡ δ' εὐχὴ πρὸς τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον τὴν συνήθη κυβερνῆτιν καὶ σώτειραν ἦν· ὥστε καὶ τὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγωγῆς τε καὶ πορείας αὐτοῖς ἀπρόσκοπα θεῖναι, καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἀναγκαίας χρείας εὐπόριστά τε καὶ ῥᾴδια, ὡς ἂν μὴ τῶν τοιούτων ἀπόρως ἔχοντες ἀναγκάζοιντο περὶ τὴν αὐτῶν συλλογὴν ἀσχολεῖσθαι, τὰ πνευματικὰ καὶ ἀναγκαιότερα προϊέμενοι· ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς προσευχῆς· Ἡ δὲ τῶν πάντων Δέσποινα, καὶ αὐτὴν ὡς ἂν εἴποι τις τῷ περιόντι τῆς προνοίας φθάνουσα τὴν εὐχὴν, ὕπαρ εὐθὺς ὑπ' ὄψιν ἐκείνῳ παρίσταται, σεμνῶς οὕτω καὶ παρθενικῶς ἐσταλμένη, καθ' ἃ δὴ καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀκριβεῖς εἰκόνες αὐτὴν φέρουσι· καὶ πρὸς

τὰς ἑπομένας ἐπιστραφεῖσα· πλεῖστοι δ' ἐδόκουν εἶναι καὶ τῶν ἐπιφανῶν· Πάντων ἔφη τῶν πρὸς χρείαν ἐπιτηδείων ὑμεῖς ἀπό γε τοῦ νῦν τῷ τε Γρηγορίῳ καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκονόμοι τε καὶ διανομεῖς γίγνεσθε· καὶ ἡ μὲν οὕτως ἐν βραχεῖ τὴν ἱερὰν εὐχὴν ἐκείνην καὶ τὴν δωρεὰν ἐκπληρώσασα, πρὸς ἑαυτὴν ἐπανήει· ἐξ ἐκείνης δ' ὁ ἱερὸς Γρηγόριος ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ἡμῖν ἀκονιτὶ πάντα προσῆν, ὅπου περ ἂν ἐτύχομεν διατρίβοντες. Δύο μὲν ἔτη παρῆει τῷ μεγάλῳ ἐν τούτοις γε ὄντι καὶ παροικοῦντι τὸ ῥηθὲν φροντιστήριον· τοῦ δὲ τρίτου παρόντος, ἰδιάζων αὐτόθι ποτὲ συνήθως, καὶ Θεῷ διὰ νοερᾶς ἡσυχίας καὶ προσευχῆς προσέχων τὸν νοῦν, ἔδοξε μέν πως καὶ πρὸς ὕπνου τινὰ σκιὰν ἐλθεῖν· ὁ δὲ καὶ ὄψιν αὐτῷ τοιαύτην εὐθὺς ὑποδείκνυσι. Σκεῦος ἐδόκει τι κατέχειν ἐν χεροῖν πλῆρες γάλακτος, τὸ δ' ἀναβλύζειν ὥσπερ αἴφνης ἀρξάμενον ἐξέῤῥει τε καὶ ὑπερεχεῖτο τοῦ σκεύους· εἶτα καὶ εἰς οἶνον κάλλιστόν τινα καὶ ἀνθοσμίαν δόξαν ἀθρόον μεταβαλεῖν, οὕτω δαψιλῶς κατὰ τῶν ἱματίων ἐχεῖτο καὶ τῶν χειρῶν, ὡς καὶ διάβροχα ταῦτα θέσθαι, καὶ τῆς εὐωδίας τῆς οἰκείας μεστά· ἐφ ᾧ καὶ μᾶλλον ἡδομένῳ μοι φησὶ πῶς ἂν εἴποις καὶ χαίροντι, τῶν ἐπιφανῶν τις ἀνὴρ ἐπιστὰς πλήρης φωτός· ἵνα τί φησι τοῦ θαυμαστῶς ἀναβλύζοντος οὕτωσὶ θείου τουτουὶ πόματος καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ μεταδίδως, ἀλλ' ἐᾷς οὕτως ἐχχεῖσθαι μάτην; οὐκ οἶσθα Θεοῦ δῶρον ὂν τοῦτο, καὶ ὡς οὐκ ἐκλείψει βρύον οὕτωσὶ καὶ ἀναδιδόμενον; ἐμοῦ δὲ τήν τε ἐμαυτοῦ πρός γε τὸ διανέμειν ἀσθένειαν, καὶ τὸ μηδὲ παρεῖναι νῦν τοὺς τῶν τοιούτων ἐφιεμένους προβαλλομένου, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πάρεισιν οἱ τοῦτ' ἀξίως ἐπιζητοῦντες αὖθις φησὶν ἐκεῖνος, ἀλλὰ σὲ τὸ σαυτοῦ δεῖ ποιεῖν τέως, καὶ μὴ κατολιγωρεῖν τῆς διανομῆς ἣ περ ἔφην, τῆς γε μὴν ἀπαιτήσεως τῷ δεσπότῃ παραχωρεῖν· οἶσθα καὶ γὰρ ἀκριβῶς πάντως καὶ τὴν ἐντολὴν καὶ τὸ τάλαντον, καὶ τὴν καταδίκην τοῦ τῆς ἐμπορίας καταραθυμήσαντος δούλου, καὶ μὴ κατὰ τὸ δεσποτικὸν ἐργασαμένου πρόσταγμα. Εἶτ' ἐκεῖνος μὲν ὁ λαμπρός φησιν ἔδοξεν ἀπιέναι· ἐγὼ δὲ καὶ τὴν σκιὰν ἐκτιναξάμενος ἐκείνην τοῦ ὕπνου, τήν τε νύκτα πᾶσαν ὁμοῦ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ πλεῖστον ἐκαθήμην ἐκεῖ, τῷ θείῳ φωτὶ πλουσίως ὅλως περιλαμπόμενος.

Ταῦτα πρὸς τὸν φίλον ἅμα καὶ φοιτητήν, τὸν ἱερόν φημι Δωρόθεον, ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος ἔλεγεν ὕστερον, ἡνίκα δὴ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους περὶ τῶν θείων δογμάτων λόγους ἐκτίθεσθαι ἤρξατο, τοῦτ' αὐτὸ κρίνων ἐκεῖνος αἰνίττεσθαι τὴν ἀπὸ γάλακτος εἰς οἶνον τοῦ ἱεροῦ πόματος ἐκείνης μεταβολὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ δηλονότι καὶ ἁπλοῦ, πρὸς τὸν δογματικόν τε καὶ ἄνω βεβηκότα τοῦ λόγου μετάθεσιν. Τί τὸ ἑξῆς; πείθεται τοῖς θείοις χρησμοῖς ὁ σοφὸς ἐξ ἐκείνου, καὶ τὸ νοητὸν ἅμα τῷ αἰσθητῷ διανοίξας στόμα, τοῦ ἄνωθεν ἐλκυσθέντος μεταδιδόναι πᾶσιν ἀφθόνως ἄρχεται Πνεύματος, λόγους ἀντίκρυς προφέρων Θεοῦ· λόγους, οὓς οὐδ' ἂν εἷς οἶμαι τῶν πάντων ὑπογράψῃ ποτὲ τῷ λόγῳ, κἂν ἢ δέκα μὲν γλῶτται, τοσαῦτα δ' εἶεν αὐτῷ στόματά τε καὶ χεῖρες κατά γε τὸ τισὶν εἰρημένον, εἰ μὴ πάλιν αὐτὸς οὗτος καὶ οἱ ἐκείνου θεῖοι καὶ σοφοὶ λόγοι καὶ τὰ πυκτία, ἅπερ ἡμῖν ἀντ' ἐκείνου μεγάλης διανοίας τε καὶ φωνῆς καλῶς καταλέλειπται· ἃ δὴ καὶ βλέποντες πάνθ' ὁμοῦ καὶ ἀκούοντες οἱ τότε τὸν ἱερὸν παροικοῦντες Ἄθω, κἀμάλισθ' ὅσοις μετὰ τοῦ χρόνου καὶ πολιὸν ἦν ἐπανθοῦν φρόνημα, καὶ τῆς καλῆς ἡσυχίας καὶ τῶν ἴσων ἐτύγχανον ἐρασταί, καὶ θεῖον τε χρῆμα καὶ ὑπερφυὲς τὸ κατ' ἐκεῖνον ἡγοῦντο, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἐγκεχρυμμένον αὐτῷ τῆς χάριτος ἐξεπλήττοντο θησαυρόν· ἄλλα τε πολλὰ λόγου καὶ μνήμης ἄξια κατ' ἐκεῖνα πρὸς πάντας λέγοντες ὁσημέραι, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ

θαυμαστοῦ πατρὸς Ἰσαὰκ προσφυῶς προστιθέντες ἐκεῖνο, τούτῳ γε πρὸ τῶν ἄλλων πάντων κατ' ἐκείνους προσῆκον, τὸ, Ἄνθρωπον ταῖς μὲν ἀρεταῖς διαλάμποντα, ἀνθρώποις δὲ εὐτελῆ φαινόμενον, καὶ φωτεινὸν μὲν τῷ βίῳ, σοφὸν δὲ τῇ γνώσει καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι, τίς τεθέαται; τοῦτον αὐτὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἀντικρυς εἶναι διατεινόμενοι, τὸν ὑπ' ἐκείνου τοῦ μεγάλου τῷ λόγῳ διατυπούμενον, καὶ μετὰ πολλῆς οὕτω τῆς ἐρεύνης τε καὶ διαπορίας διά γε τὴν σπάνιν τῶν τοιούτων ἐπιζητούμενον.

Τοῖς θείοις ἐκείνοις χρησμοῖς, καὶ τῷ ἐνοικοῦντι Πνεύματι Γρηγόριος ἀγόμενος ὁ σοφὸς, μετὰ τοῦ διὰ γλώττης, ἢ περ ἔφημεν, θαυμασοῦ λόγου, καὶ τοῦ γράφειν ἐνταῦθα καὶ λογογραφεῖν θαυμαστῶς ἄρχεται· καὶ πρῶτος μὲν ὁ ἐπὶ τῷ θεσπεσίῳ πατρὶ Πέτρῳ λόγος αὐτῷ συντάττεται· ἡμεδαπὸς ὁ καρπὸς οὗτοσὶ καὶ ἐγχώριος, κἀκ τοῦ ἱεροῦ Ἄθω καὶ τῆς ἐνταῦθα μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς διατριβῆς τε καὶ πολιτείας φέρων τὸ πρόσρημα· δεύτερος δ' ἐπὶ τούτῳ, ὁ ἐπὶ τῇ τῶν νομικῶν ἀδύτων ἱερᾷ εἰσόδῳ καὶ τῷ αὐτόθι θεοειδεῖ βίῳ τῆς Θεομήτορος· ἐπειδή γέ τινας ἔγνω τότε παραληροῦντας ἐκεῖ, καὶ γλώττῃ θρασείᾳ καὶ ἀμαθεῖ τοῖς μυστηρίοις ἐκείνοις ἐπηρεάζειν τολμήσαντας· ἄλλα τε πλεῖστα πρὸς τούτοις λόγου καὶ μνήμης ἱερᾶς ὄντως ἄξια.

Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν οὕτω καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ Πνεύματος ὑψηλοῖς χαρίσμασιν ὑπερφυῶς διαλάμποντα, καὶ πάντας ὑψηλῶς ἐξιστάντα, καὶ πᾶσιν ἐπῳδῶν φίλτροις πάντας ἀναδησάμενον, οὐκ ἦν ἐν ἀναχωρήσει καὶ γωνίᾳ καθῆσθαι, οὐδ' ὑπὸ τὸν τῆς σιωπῆς μόδιον τὸν τοῦ λόγου διαφανῆ πυρσὸν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ κρύπτεσθαι· τοῦτο καὶ γὰρ ὁ θεῖος ἐκεῖνος χρησμὸς ἐκέλευσεν ἄντικρυς, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε, τί γίνεται; ψῆφος αὐτὸν εἰς προστασίαν ἀνδρῶν μοναστῶν προκαλεῖται κοινὴ, τοῦ τε κοινοῦ καθηγεμόνος καὶ προστάτου Ὄρους φημὶ, καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις ἀρετῇ προεχόντων καὶ χρόνῳ· ὁ δὲ πείθεται ταῖς ἄνωθεν μᾶλλον ἢ ταῖς ἀνθρωπείαις ψήφοις ἀγόμενος· ἐκεῖ δὲ γενόμενος, καὶ τῆς καθέδρας καὶ τῆς προστασίας ἐπειλημμένος τῶν ἀδελφῶν, εἰς διακοσίους ἀριθμουμένων· ἀλλὰ παρίτωσαν νῦν οἱ τῆς Ἀποστολικῆς ἐκείνης προστασίας τε καὶ ὁδηγίας πεπειραμένοι, καὶ διηγήσθωσαν οἷος ἐκεῖνος ἔργοις τε καὶ λογοις περὶ τὴν τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν καὶ κυβέρνησιν ἦν· ἁπλοῦς τὸ ἦθος, ἐλεύθερος τὴν γνώμην, τὴν ὁμιλίαν ἡδὺς, εὐπρόσιτος τοῖς σπουδαίοις καὶ ταπεινὸς, ὑψηλὸς καὶ ἀπαραχώρητος τοῖς ῥαθύμοις καὶ καταφρονηταῖς, συγγνώμων τοῖς ἐξ ἁμαρτίας καλῶς ἐπιστρέφουσι, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν μεταμέλειαν τοῖς πλείστοις ἔργοις τε καὶ λόγοις καθ' ἑκάστην αὐτὸς ἐμποιῶν, καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας ἀναλόγως ἕλκων πρὸς ἀρετήν· ἴσασιν οἱ βαρυτάτων παθῶν καὶ δεσμῶν ἁμαρτίας χρονίων, καὶ τῆς ποικίλης τῶν δαιμόνων ἐνεργείας καὶ μηχανῆς, ταῖς ἐκείνου διδασκαλίαις καὶ ταῖς εὐχαῖς παρὰ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγέντες, καὶ παράδειγμα μετανοίας καινὸν τοῖς πᾶσι γενόμενοι. Τὰς δὲ συνεχεῖς καὶ παντοδαπὰς ὁμιλίας τε καὶ διδασκαλίας, καὶ τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο καὶ ἀκάθεκτον ῥεῦμα τοῦ λόγου· τὴν δὲ περὶ τὸν θεῖον νεὼν καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὑμνῳδοὺς ἐκείνου σπουδὴν καὶ φιλοκαλίαν· τὰς δὲ μυσικὰς τῶν ὑπερφυῶν καὶ ὑψηλοτάτων ἱερουργίας καὶ τελετάς· ἔτι τε τὴν εὐκοσμίαν περὶ τὸ ἱερὸν βῆμα, καὶ τὴν τῶν εἰς ἱερέας τελούντων ἐπιμέλειαν καὶ ἀνάβασιν, ἣν ἐκεῖνος καὶ μόνον ὁρώμενος ἐν τῷ τὰ θεῖα καὶ μυστικὰ τελεῖν ὑπερφυῶς τοῖς κοινωνοῖς ἐνεποίει, τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην προστασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ ἀνδρὸς, οὐδὲ

παραμένειν, οὐδὲ παροικεῖν τὴν Μονὴν ἐκείνην ἔτι τὸ παράπαν ἠξίουν; ἀλλ' οἱ μὲν πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀναχώρησιν, οἱ δ' εἰς ὑποταγὴν ἀκριβεστέραν καὶ ἄσκησιν, οἱ δὲ καὶ ταῖς ἀκροτάταις ἐρήμοις ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς, ἐπειδὴ τὸ συνεῖναι τῷ σοφῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ διὰ παντὸς τοῖς πᾶσιν οὐκ ἦν, ὅπερ δὴ καὶ ἐβούλοντο· ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ καθόλου ὅσον ἐπιδεῖξαί φημι.

Δεῖ δὲ καί τινων τῶν ἀπὸ μέρους μνησθῆναι κἀνταῦθα δυοῖν ἢ τριῶν, ὧν περ Θεὸς θαυματουργῶν αὖθις δι' ἐκείνου ἐνήργησε. Μοναχός τις ἦν ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου ταύτῃ Μονῇ· οὕτω καὶ γὰρ ἐκεῖνοι προσαγορεύουσιν, οὐκ οἶδα πότερον, ἐκ τοῦ οἰκιστοῦ, ἢ ἐκ τῆς θέσεώς τε καὶ ξυνοικίας, ἢ καὶ πόθεν ἄλλοθεν. Ἦν τοιγαροῦν ἐκεῖνος εὐλαβής τε καὶ φιλομαθὴς καὶ σπουδαῖος καὶ τῶν ἐξυπηρετουμένων τῷ θείῳ νεῷ, Εὐδόκιμος τοὔνομα· τούτῳ περὶ τὴν νοερὰν σπουδάζοντι προσευχὴν, καὶ νοῦν ἐπιμελουμένῳ τηρεῖν, ἀπάτην ἐξ ἀπροσεξίας ὁ κοινὸς πολέμιος ἐμβαλὼν, καὶ φάσματά τινα καὶ εἰκόνας ἀπατηλάς τε καὶ ψευδεῖς παραδείξας, καὶ πείσας ὡς ἱεροῖς τουτοισὶ προσέχειν, κατὰ μικρὸν πολὺ τοῦ προσήκοντος ἀπεπλάνησε, καὶ μικροῦ γ' ἂν καὶ τοῦ πεφυκότος ἐξέστησε, καὶ Θεοῦ διέρρηξε παντελῶς, εἰ μὴ Γρηγόριος μετὰ τῆς θείας ἐκείνης σοφίας καὶ τῶν τοῦ Πνεύματος φαρμάκων παρῆν· εἰ γὰρ καὶ ταύτην ὁ πονηρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Πνεύματος φαρμακείαν φθάσας ταῖς παρ' ἑαυτοῦ μηχαναῖς ὡς ᾤετο, καὶ τὸν Εὐδόκιμον πρὸς τοῖς ἄλλοις κάκιστα μυσταγωγήσας κἀκεῖνα καὶ πείσας, ὡς εἴη μὲν ἐν λόγοις μέγας τις καὶ θαυμαστὸς ὁ Γρηγόριος, τῆς δ' αὐτοῦ μυστικῆς θεωρίας καὶ ἀρετῆς τὸ παράπαν ἀμαθής τε καὶ ἄγευστος· ὅθεν οὐδ' εἰσάπαν ἐκείνῳ καὶ τῆς ἐκείνου δεῖν εἶναι προσέχειν, οὐδ' ὑπείκειν ἔν γε τοῖς τοιούτοις ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ὁ σοφὸς καὶ ταύτην τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξορίζει τὴν πλάνην μετὰ τῆς προκατασχούσης ἁπάσης, τῷ σοφιστῇ τῆς κακίας ἑαυτὸν ἀντιστήσας κατ' ἐκείνης πολυειδῶς· νῦν μὲν ἱεραῖς διδασκαλίαις καὶ πατρικοῖς νόμοις καὶ εἰσηγήσεσι· νῦν δὲ μυστικαῖς εὐχαῖς τε καὶ δάκρυσι, καὶ πρὸς τούτοις ταῖς κοιναῖς ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος τῆς Ἐκκλησίας εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν, ὧν αὐτὸς καὶ δημιουργὸς καὶ πρύτανις ἦν, ἕως εἰς τέλος τὴν δαιμονικὴν ἐνέργειαν πᾶσαν ἀπελάσας ἐκεῖθεν, οὐχ ὑγιᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ δόκιμον, ἢ εὐδοκιμοῦντα φερωνύμως ἀπειργάσατο τὸν Εὐδόκιμον, τῇ μεγάλῃ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι.

Σπάνις ἦν ἐλαίου τοῖς μοναχοῖς· ὁ δὲ μέγας τουτ' αὐτὸ παρ' ἐκείνων ἀκηκοὼς, καὶ τὸ τοῦ πράγματος λογισάμενος ἀναγκαῖον, παρὰ τὸ ταμεῖον ἄγειν ἐκέλευεν· εἰσιὼν τοιγαροῦν, καὶ τῷ ἀγγείῳ τοῦ ἐλαίου μετὰ πίστεως παραστὰς, καὶ Θεὸν καλέσας τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πάντα παράγειν ὑπερφυῶς μόνον δυνάμενον, καὶ χειρὶ καὶ τύπῳ σφραγίσας Σταυροῦ, τὸν τῆς Σαραφθίας ἐδείκνυ καμψάκην ἐκεῖνον ἄντικρυς, οἷά τις νέος Ἠλίας τοῖς μοναχοῖς· οὐ γὰρ ἐξέλιπεν ὁ τοῦ ἐλαίου κἀνταῦθα πίθος ὥσπερ κἀκεῖ παρ' ὅλον φημὶ τὸν ἐνιαυτὸν, καί τοι γε καὶ χειρὶ πλουσίᾳ παρά τε τοῦ μεγάλου καὶ τῶν μοναχῶν τοῖς ἐντός τε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἐξαντλούμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τὰς ἐλαίας μὴ πρὸς καρποὺς ἐρρῶσθαι αἴτιον εἶναι τῆς τοῦ ἐλαίου ἐνδείας ἐμάνθανε, καὶ παρὰ τὸν ἐλαιῶνα σύν γε τοῖς πρεσβυτέροις ἔρχεται καὶ τοῖς μοναχοῖς, καὶ ἐλθὼν ἐπεύχεται, κατασφραγίζει τὰ δένδρα τύπῳ Σταυροῦ, ἁγιάζει πάντα τὸν χῶρον ἐκεῖνον λιταῖς ἱεραῖς καὶ δεήσεσι καὶ ῥαντισμῷ θείων ὑδάτων, εἶτα καὶ διδάξας ὡς ἔθος τὰ ἱερὰ, καὶ τὴν ψυχικὴν μάλιστα νουθετήσας ἀκαρπίαν ἐκφεύγειν, ἅτε δὴ τῇ ἀξίνῃ καὶ τῷ πυρὶ προσήκουσαν μᾶλλον, κατὰ

τὸν τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου δηλαδὴ λόγον, εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸ φροντιστήριον ἐπανέρχεται· καὶ τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὢ τοῦ θαύματος! τὰ πολλοῖς ἤδη χρόνοις οὐκ ἐῤῥωμένα φυτὰ πρὸς καρποὺς, γόνιμα παρ' ἐλπίδας γε πάσας καὶ καρπῶν καθωρᾶτο μεστά· ἵνα δὲ καὶ λαμπρότερον εἴη τὸ θαῦμα, καὶ ἡ ἐνεργοῦσα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ἐκεῖνα τῶν δένδρων μᾶλλον ἐφαίνετο βριθόμενα τοῖς καρποῖς, ὅσοις ἢ διερχόμενος ἐκεῖνος προσήγγισεν, ἢ διαλεγόμενος παρ' ἐκείνοις ἔστη, ἢ καὶ καθήμενος ὑπὸ τὴν σκιάν.

Ἀλλὰ καιρὸς ἂν εἴη λοιπὸν, καὶ τὴν πρὸς τὰς καινὰς αἱρέσεις μάχην ἐκείνου, καὶ τοὺς μεγάλους ὑπὲρ τῆς θείας χάριτος ἀγῶνας, καὶ τὰ μακρὰ παλαίσματα καὶ τοὺς ἄθλους, καθ' ὅσον ἂν οἷοί τε ὦμεν τῷ λόγῳ διαλαβεῖν· πᾶσι μὲν ἐγνωσμένα καὶ πανταχοῦ διαθρυλλούμενα καὶ περιφερόμενα, καὶ οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς πόῤῥω, καὶ ὅσους τὸ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου κράτος καὶ ὁ λόγος καὶ τὰ σεπτὰ ταῦτα καὶ θεόπνευστα περιέλαβε γράμματα· πλὴν ὅσον ἀναλαβεῖν καὶ ἡμᾶς καθ' ὅσον οἷόν τε τῷ λόγῳ, καὶ τὰ καιριώτερα πρὸς ἀνάμνησιν ἀγαγεῖν· εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου προσασίας τε καὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἔργον εἴπερ τι, τὸ καὶ διαχειρίσαι φημὶ δυνηθῆναι τὸν λόγον, καὶ κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμην διαθέσθαι τὰ πράγματα, καὶ οὕτω γε μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος· ἐπεὶ καὶ τοῦτ' αὐτὸ προὔργου μοι δοκεῖ πεφυκέναι τῶν ἄλλων, οὐ τὸ τί λέγειν εὑρεῖν, ἀλλὰ τὸ τί παραλιπεῖν μᾶλλον εὐκαίρως, καὶ μὴ δι' ἐκείνου τῷ παντὶ δόξαι λυμήνασθαι.

Εἶχε μὲν αὖθις ἡ μεγάλη Λαύρα τὸν μέγαν Γρηγόριον, τῆς μὲν προστασίας ἐκείνης καὶ τῆς Μονῆς ἀποστάντα ταχέως, πρὸς δὲ τὴν φίλην ἡσυχίαν καὶ τὸ φροντιστήριον ἀπιόντα, τῷ τῆς σχολῆς τε καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἔρωτι· ἐπεὶ καὶ τὰ τῆς σωμικῆς ἕξεως ἤδη Θεοῦ συναιρομένου κρειττόνως ἔσχεν αὐτῷ, καὶ τὰ τοῦ ἥπατος ὑπενόσει κακὰ, καὶ οὐ καθεῖλκε πρὸς ἰατρείας τε καὶ τροφὰς ἃς περ ἐρημία καὶ ἀναχώρησις πορίζειν οὐ πέφυκε, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ὁ δ' ἐκ Καλαβρίας Βαρλαὰμ, ἄρτι τότε πρώτως τῇ Ῥωμαίων ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας κεφαλῆς, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῷ πειθομένων ἐπιδεδημηκὼς, καὶ τὸν φιλόσοφόν τε καὶ μοναχὸν, καὶ πρὸ τούτου τὰ τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ τὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συμφωνίαν ὑποκρινόμενος, καὶ πρὸς τὰς ὁμογενεῖς Λατίνους δογματικῶς ἄρχεται γράφειν, καὶ λογικῶς ὑπὲρ τῆς τοῦ θείου Πνεύματος ἐκπορεύσεως διαλέγεσθαι, τῇ τῶν καθ' ἡμᾶς θεολόγων δῆθεν συνιστάμενος δόξῃ, καὶ τοῦ τῆς πίστεως ὅρου καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων ὑπερμαχῶν· τὸ δὲ ἄρα σόφισμα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἦν ἐναργὲς, καὶ δέλεαρ κατὰ τὸν εἰπόντα τοῖς ἁπλουστέροις τῷ τῆς δυσσεβείας χαλκῷ περικείμενον. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν τῆς θεολογίας στῦλον, τὸν τῆς ἄνω σοφίας μύστην τε καὶ μυσταγωγόν, τὸν θεῖον φημὶ Γρηγόριον ἐδυνήθη τὰ τοιαῦτα λαθεῖν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀνετάζει λαβὼν μετὰ χεῖρας, καὶ διαγινώσκει καὶ διακάζει καλῶς, καὶ δείκνυσι τὸν πεπλασμένον ἐν τοῖς γράμμασιν ἔλεγχον, δόλον κατὰ τῆς ἀληθείας σαφῆ· τῶν γὰρ Λατίνων, ὡς ἅπαντες ἴσμεν, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσει δύο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην θεότητος εἰσαγόντων ἀρχὰς, τὸ ἄτοπον ὁ Βαρλαὰμ ἐξελέγχων δῆθεν, κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐφαίνετο, κατὰ δή τινα τρόπον εἰ καὶ μὴ κατ' ἐκείνους καὶ αὐτὸς τὸ ἄτοπον συγχωρῶν· καὶ τὰς μὲν κατὰ τῶν αἱρέσεων συλλογιστικὰς ἀποδείξεις τῶν σοφῶν θεολόγων παραγραφόμενος, τοὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων σοφοὺς Ἀριστοτέλην φημὶ καὶ Πλάτωνα, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς συνεδρίου θείους τινὰς καὶ παρὰ Θεοῦ πεφωτισμένους ἀποκαλῶν· πρὸς δὴ τοὺς τοιούτους

κατὰ τῆς εὐσεβείας φληνάφους, λόγους ὁ γενναῖος ἀντιστήσας Γρηγόριος ἀξίους ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ λόγος, καὶ τῇ μὲν δεδωκὼς τὸ κράτος, τὸ δὲ ψεῦδος ἐξελέγξας περιφανῶς, οὕτω τὸν ἀντίπαλον ἄρτι πρώτως ἐπισπᾶται καθ' ἑαυτοῦ, ἢ μᾶλλον τὸν κεκρυμμένον ἀνακαλύπτειν ἄρχεται δόλον ἐκείνου καὶ τὴν ὑπόκρισιν· καὶ γίγνονται προαγῶνες οἱονεὶ τῶν μελλόντων ταῦτα τῷ Γρηγορίῳ, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μεγίστων ἐς ὕστερον ἄθλων καὶ τῆς ἐνστάσεως.

Βραχύ τι τὸ μεταξὺ, καὶ πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Βαρλαὰμ ἀπιὼν, ἐνταῦθα τῆς κακουργίας μετὰ τοῦ προσωπείου καὶ τῆς προσποιήσεως ἄρχεται. Τῶν γὰρ καθ' ἡσυχίαν καθημένων, καὶ νοερὰν προσευχήν τε καὶ νῆψιν ἀσκούντων, τοῖς ἁπλουστέροις δολερῶς προσιὼν, τὸν μαθητιῶντα καὶ φίλον ἐν προσχήματι ταπεινώσεως ὑποκρίνεται, καὶ βραχέα τε τῶν περὶ νοερᾶς προσευχῆς εἰσαγωγικῶν τε καὶ προτελείων ἰδιωτικῶς οὕτωσὶ καὶ ἁπλῶς παρ' ἐκείνων ἀκούσας, ἐπεὶ μὴ μαθεῖν, ἀλλὰ κακοεργῆσαι τε καὶ διαβαλεῖν τὸ προκείμενον ἦν αὐτῷ, κατὰ τοὺς ἀναιδεῖς κύνας τὸν ὑγιᾶ λόγον σπαράξας τε καὶ κατατεμών, καὶ τὰ τούτου μέρη καὶ μόρια κακῶς τοῖς ὀδοῦσι φέρων ὥσπερ ἐμπεπηγότα, κατὰ τῶν διδασκάλων ἀθρόον καὶ τῆς θείας ἐκείνων ἐπιστήμης, τῆς ἱερᾶς φημι προσευχῆς καὶ μυστικῆς θεωρίας χωρεῖ, αἱρετικοὺς φεῦ! τοὺς ἰδίους μυσαγωγοὺς καὶ τῶν ἱερῶν ἐπόπτας ἀναισχύντως ἀποκαλῶν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπί τισι τῶν αἰσχρῶν τε καὶ ἐπιῤῥήτων ἐπὶ τοῦ προκαθημένου τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μετ' ὀλίγον ἐξελεγχθείς, αἴσχιστα τὴν Κωνσταντίνου καταλιπὼν, εἰς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφει, τῶν αὐτῶν καὶ αὖθις ἐχόμενος, καὶ τοῖς κατὰ τῶν μοναχῶν τε καὶ τῆς ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν διδασκάλων τῶν θεοφόρων φημὶ Πατέρων ὥσπερ ἐπιδεικνύμενος καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ τούτους αὐτοὺς αἰτιωτάτους τοῖς μοναχοῖς εἶναι τῆς πλάνης, πρὸς τοὺς τὴν ἐκείνων προϊσταμένους διδασκαλίαν θρασείᾳ καὶ τολμηρᾷ γλώττῃ διατεινόμενος· ἃ δὴ καὶ Γρηγόριος ἀκούσας ὁ μέγας τότε, παρὰ τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἱερὰν Λαύραν διατρίβων ἐν ἡσυχίᾳ, καθὰ δὴ καὶ προὔφην, τοιάδε προφητικῶς πρὸς τοὺς συνόντας ἔφησε μοναχούς· Ἐγώ φησι πάλαι παρὰ τῶν μακαρίων ἡμῶν Πατέρων φθάσας ἔχω μαθὼν, ὡς αἵρεσις ἐπεισχωμάσει τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὖθις ἔν γε τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ· ὁρῶ δ' ὡς μὴ ὤφελον εἰς ἔργον ἐκβαίνουσαν ἤδη τῶν ἁγίων ἐκείνων τὴν πρόῤῥησιν· οὐδὲ γὰρ ἑνός τινος μηδενὸς ἄλλου πλὴν τούτου τὸν ἀρχέκακον ὄφιν καὶ τῶν τοιούτων δημιουργὸν εὐπορῆσαι ποτ' ἂν οἶμαι σχεῖν ἐπιτηδείου τε καὶ σοφοῦ πρὸς κακίαν ὀργάνου· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον μετ' ὀλίγον ἐκβὰν κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν ἐμφανέστερον τοῖς νῦν καθορᾶται, Ἀκινδύνου τοῦ κάκιστ' ἀπολωλότος τὴν τοῦ Βαρλαὰμ διαδεξαμένου μὲν λύμην, καθὰ δήπου πάλαι καὶ Εὐνόμιος τὴν Ἀρείου, ἢ καὶ τὴν Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκόρου Σέβηρος ὁ ἀκέφαλος.

Τῆς δὲ κακίστης τῶν ἀνενεργήτων τούτων, ἢ πολυθέων τε καὶ ἀθέων αἱρέσεως ἀρχηγοῦ γεγονότος, ὅθεν ἄρα καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τοὔνομα τὸ κατ' ἐκεῖνον πονηρὸν συνέδριον ἔσχε, τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἐπεὶ σφοδρὸς ἐπικείμενος ἦν ὁ Βαρλαὰμ τοῖς μοναχοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὡσαύτως καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πολλοὺς μὲν εἶχε κατὰ κόσμον τοὺς αὐτῷ πειθομένους, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν, ὅσοι δηλαδὴ μὴ τῶν τῆς ἡσυχίας ἦσαν τροφίμων, λόγοις πειθοῦς, καὶ σοφιστικοῖς κλέμμασι παράγων τοὺς μὴ ταῦτα γεγυμνασμένους· ὁ δὲ τούτοις ἀντιλέγειν ἰσχύων ἀξίως τε καὶ πρὸς ἔπος, καὶ τοὺς καταπίπτοντας ἀνορθοῦν τῷ τῆς ἀληθείας ὑγιεῖ λόγῳ, τὴν

δὲ κακουργίαν καὶ τὴν αἵρεσιν τρανῶς ἐξελέγχειν ἣν οὐδαμοῦ παρ' ἐκείνοις, βουλεύονται κοινῇ συνελθόντες, Ἰσιδώρου τοῦ θείου δηλαδὴ προκαθημένου τῶν ψήφων, καὶ κινοῦντος καὶ συνάγοντος καὶ βουλευομένου καὶ σπουδάζοντος ταῦτα πρὸ τῶν ἄλλων, ἅτε δὴ καὶ τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ φίλων τὰ πρῶτα φέροντος παρὰ Γρηγορίῳ, καὶ πρώτου τῆς τοῦ Βαρλαὰμ κακουργίας εἰς πεῖραν ἰόντος, καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐκείνου καθ' ἡμῶν συγγραμμάτων τεθηρευκότος, βουλεύονται τοιγαροῦν, Γρηγόριον τὸν σοφὸν μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ Πνεύματος σοφίας, πρὸς ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τοῦ Ὄρους μεταπαλέσασθαι, καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ χάριτι θείᾳ δυνάμενον ὑπὲρ ὅτους ἄν τις καὶ φῇ τὰ τοιαῦτα περαίνειν ἀξίως. Γράφουσι τοιγαροῦν, καὶ μάλα σπουδαίως ἀξιοῦσι τὸν μέγαν μὴτ' αὐτῶν τὴν κοινὴν παραβλέψαι δέησιν καὶ πρεσβείαν, τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ πρώτων οὖσαν, καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ κινδυνεύοντι νῦν ὑπέρ ποτε δοῦναι χεῖρα, καὶ τῆς κοινῆς πάντων μητρὸς τῆς Ἐκκλησίας πολεμουμένης προστῆναι. Πείθεται τοῖς τῶν ὁμοτρόπων καὶ ὁμοψύχων ὁ Γρηγόριος λόγοις, καιρὸν εἶναι κρίνας καὶ ἡσυχίας καὶ πολέμου, ἐπειδὴ καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· καὶ τὴν ἐρημίαν ἀφεὶς καὶ τὸν Ἄθω, οὗτοι γε ἑκὼν καὶ ἑκὼν αὖθις, τὸ μὲν οἷς ἡσυχάζειν ἠρεῖτο καὶ μὴ πράγματα ἔχειν, τὸ δὲ διὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἀνάγκην, τοιαύτην καὶ ὑπὲρ τηλικούτων οὖσαν, ἐφίσταται καὶ μάλα ἡδὺς τοῖς ποθοῦσιν· οἳ καὶ τῶν τοῦ Βαρλαὰμ συγγραμμάτων κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιδείξαντές τινα μέρη, τά γε εἰς χεῖρας αὐτοῖς τέως ἰόντα, καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνον ὡς εἶχεν ἐξειπόντες σαφέστερον, ἀμύνειν αὐτοῖς τε καὶ τῷ κοινῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἠξίουν. Ἀλγεῖ τὰ σπλάγχνα, καὶ τιτρώσκεται τὴν ψυχήν πως ἀνείποις ὁ θεῖος Γρηγόριος, τά τε παρόντα καθορῶν, καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι Πνεύματος οὐκ ἀμυδρῶς ἤδη προβλέπων τὰ μέλλοντα· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπὼν τοῖς ἀντιῤῥητικοῖς ἠναγκάσθαι χρῆσθαι τῶν λόγων ὀκνῶν καὶ ἀναδυόμενος, πολύς τις ἦν καὶ ποικίλος, καὶ μηνύμασι καὶ λόγοις καὶ φίλοις καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ πεφυκότι παντὶ πρὸς εἰρήνην τῶν μοναχῶν, καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν πάσης τὸν Βαρλαὰμ ἐκκαλούμενος· ὁ δὲ τῷ κινοῦντι δαίμονι κάτοχος ἤδη γεγονὼς ὅλος, κἀκείνῳ προσέχων τὸν νοῦν, τῶν πνευματικῶν οὐδ' ἐπαίειν ὅλως ἐδύνατο· διὸ καὶ προσετίθει καθ' ἑκάστην μᾶλλον τῇ βλασφημίᾳ τε καὶ τῇ ἔριδι, καὶ τὸ πῦρ ὡς εἶχεν ἀνῆπτε, καὶ πρὸς μάχην τὸν λέοντα κινῶν οὐκ ἠσθάνετο.

Ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ ψυχὴ καὶ φιλόσοφος ὄντως, Γρηγόριος ὁ μέγας φημί, οὐδ' οὕτως ἔχοντος ἐκείνου τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπογινώσκει ῥᾳδίως· ἀλλ' ἐπεὶ τοὺς διὰ τῶν φίλων συχνοὺς λόγους καὶ τὰς συμβουλὰς ἀπράκτους ἑώρα, καὶ δι' αὐτὸς αὐτοῦ πειρᾶται τὸ τελευταῖον καὶ συμβουλεύει, πολλῶν τε καὶ καλῶν παρόντων τοῖς λόγοις, τῆς ἀκαίρου πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἔριδος ἀποσχέσθαι, καὶ τοῦ περὶ προσευχῆς καὶ ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν ταῦτα διδαξάντων θεοφόρων λέγειν καὶ γράφειν· οὐ μόνον καὶ γὰρ οὐδὲν οὐδοτιοῦν φησιν ἐντεῦθεν προσέσθαι σοι δόξης, καθὰ δήπουθεν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκαίρως φαντάζῃ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὐναντίον ἅπαν περιτραπήσεταί σοι τὰ τῆς μηχανῆς εὖ ἴσθι· νῦν μὲν γὰρ ἔτι καὶ σοφοῦ πινος καὶ μεγάλου δόξαν ἴσχεις παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς οὐκ ἐπαινεῖ· χρῶ τοιγαροῦν τοῖς σαυτοῦ, καὶ λέγε καὶ γράφε καὶ φιλοσόφει καὶ δίδασκε τὰ τῆς ἔξω φιλοσοφίας τε καὶ τῶν μαθημάτων, οἷς δήπου καὶ συνετράφης καὶ ἅπερ καλῶς ἤσκησαι· καὶ οὔτε

τινα τὸν προσιστάμενον ἕξεις καὶ ἀντιλέγοντα, πλείστας μὲν οὖν μάλιστα καὶ καλλίστας ἕξεις τοὺς ἀκούοντάς τε καὶ ἑπομένους, καὶ τῇ νῦν οὔσῃ δόξῃ πλεῖστον προσθήσεις, πάντων μετὰ τῶν λόγων καὶ τὴν γνώμην ἐπαινούντων τε καὶ τιμώντων· εἰ δὲ τῶν σῶν ἀφέμενος τούτων, καὶ ἅπερ οἶσθα καθάπερ ἔφην, περὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ὧν οὐ μεμάθηκας οὐδοπωστιοῦν, ἡσυχίας φημὶ καὶ προσευχῆς καὶ τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἐξ ἀντιστρόφου γράφειν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ διδάσκειν ἐπιχειροίης, καὶ προσέτι τῶν κατὰ τῶν μοναχῶν λοιδοριῶν καὶ τῶν ὕβρεων οὐκ ἀφέξῃ, πρῶτον μὲν οὐδ' ἀκούσεταί τις τῶν παρὰ σοῦ νοῦν ἔχων, περὶ ὧν οὐκ οἶσθα λέγειν τε καὶ φιλοσοφεῖν πειρομένου· Μὴ δέξῃ καὶ γὰρ φιλόσοφον, ὁ ἐμός φησι θεοφόρος φιλόσοφος Ἰσαάκ, περὶ τῶν καθ' ἡσυχίαν διδάσκοντα. Ἔπειτ' οὐ μόνον ἄδοξός τις καὶ ἄτιμος καθ' ὑπερβολὴν τοῖς ἡμετέροις διὰ ταῦτα γενήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἀποδράσεις αἰσχρῶς οἶμαι τὸ τελευταῖον ὑπ' αἰσχύνης ἐντεῦθεν, καὶ πολύν τινα καὶ ἀνόνητον τὸν μετάμελον ἕξεις.

Ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον οὕτω σοφῶς τε καὶ θεοπνεύστως εἰρηκότος τοῦ Γρηγορίου, ἃ δὴ καὶ ἐς ὕστερον κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ἐξέβη καθάπερ ἴσμεν, ὁ Βαρλαὰμ οὐδὲν ἧττον Βαρλαὰμ ἦν καὶ αὖθις, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χείροσιν ἐπιχειρῶν καθεκάστην, καὶ πᾶσι λόγοις καὶ συγγράμμασιν ἀναίδην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ταύτης ἱερῶν τε καὶ μυστικῶν ἀσελγαίνων· ὅθεν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἐκείνου καὶ τῆς διορθώσεως ἀπογνοὺς καθάπαξ, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γράφειν ἔρχεται, καὶ λόγοις ἱεροῖς τοὺς βεβήλους ἀνατρέπειν τῶν λόγων, ἵνα μὴ τῆς κακίστης αἱρέσεως καθάπερ εἴτινος ψυχοφθόρου λύμης ἄλλοις ἀπ' ἄλλων μεταδιδομένης, καὶ καθ' ἑκάστην εἰς τὰ πρόσω χωρούσης, δυσίατον ἢ καὶ ἀνίατον ἐπ' ἐσχάτων κατασταίη τὸ πάθος. Τοῦτο καὶ τῷ Βαρλαὰμ πρὸς γνῶσιν ἐλθὸν, οὐ μικρὸν ἐφόβησέ τε καὶ συνετάραξεν· ἀμέλει καὶ τῷ μεγάλῳ προσιὼν, μεθ' ὅσης ἄν τις εἶπε τῆς κολακείας καὶ ὑποκρίσεως, ἐγώ σε φησὶ καὶ σοφὸν καὶ μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν πᾶσιν εἰδὼς, οὐ παύομαι τοῦτ' αὐτὸ πρὸς πάντας καθ' ἑκάστην βοῶν, καὶ πάσῃ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ τοῖς ἐπαίνοις τοῖς κατὰ σοῦ χρώμενος· σὺ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι μαθὼν, καὶ τίνας κατ' ἐμοῦ τοὺς λογισμοὺς ἴσχων, πᾶσι κατ' ἐμοῦ τοῖς ἐναντίοις ἐπιχειρεῖς καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πάντα κάλλων ὃ δὴ λέγεται κινῶν· καί τοι γε μήτε τῷ κοινῷ λυμαινομένῳ μηδοτιοῦν· οὐδὲ γὰρ ἄν ποτε τις ἐξελέγξαι μήτ' ἰδίᾳ γε κατὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν χωροῦντος· πῶς γὰρ, τοῦ τοῖς σοῖς ἀεὶ μᾶλλον διδόντος ἐπαίνοις καθὰ δὴ καὶ προὔφην, ἀλλὰ πρὸς ἄλλους τινὰς μᾶλλον βλέποντος, καὶ κατ' ἐκείνων ἰδίᾳ καὶ λόγοις χρωμένου καὶ γράμμασι.

Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ τῆς φίλης ὑποκρίσεως καὶ τοῦ ψεύδους ὁ Βαρλαάμ. Οἷα δ' ὁ τῆς ἀληθείας αὖθις φίλος καὶ μαθητὴς, πολλῶν τε καὶ κοινῶν ἀμφοτέροις παρόντων φίλων, ἀντεπίγαγε τοῖς παρ' ἐκείνου ῥηθεῖσιν; Ὅρα δὴ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης θαυμαστῶς λεγούσης καὶ πάλιν ἀκούειν· « Οὐκ ἔστι τὸ παράπαν συνοῖσιν, οὐδ' ἀγαθόν φησι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ λίαν ἐπιβλαβὲς ἅπασι τὸ ζητεῖν ἐν λόγοις τὰ ὑπὲρ λόγον· καὶ τὰ μυστικὰ τῷ δήμῳ προβάλλεσθαι, καὶ μειρακίων ἀκοαῖς ἐκδιδόναι ταῦτα καὶ διανοίαις, καὶ τοὺς μιγάδας τοῖς μονάζουσιν ἐπεγείρειν, καὶ γαληνιώσῃ νῦν ὑπέρ ποτε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀφορμὰς ὑποβάλλειν οὐ μικροῦ κυκεῶνος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτ' οἶμαι καὶ σοὶ μέμψιν οἴσει, καὶ μῖσος παρὰ πάντων ἐποίσει, καὶ πειρασμὸν οὗτοι φορητὸν ὡς ἔγωγε πάνυ πείθομαι, καθά σοι καὶ πρότερον εἶπον. παρίημι γὰρ τὴν ἀφανῆ βλάβην νῦν ὅση τείνει πρὸς τὴν ψυχήν. Ὅτι δὲ φῆς πρὸς ἄλλους, ἀλλ' οὐ πρὸς ἐμὲ τὰς σὰς εἶναι λοιδορίας καὶ τὰ συγγράμματα,

ἐπεὶ τὴν εὐσέβειαν πάντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὡς μητέρα κοινὴν ἔχομεν, πῶς ἐστι δυνατὸν ὑβριζομένου τινὸς κατ' αὐτὴν εἰρηνικὸν εἶναι τὸν ἕτερον; εἰ μή που καταφρονῶν οὗτος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν παντὶ τρόπῳ περιποιούμενος, μὴ λέγειν κατά τινος πάντοτε σπεύδει, κἂν ὑπὲρ εὐσεβείας ὁ λόγος ᾖ, ἵνα μὴ καθ' ἑαυτοῦ τούς τε ἄλλους καὶ τὸν ἀντιλέγοντα διεγείρῃ; Ἐγὼ γοῦν ἀκριβέστατα γινώσκω ὅτι πολλοί μοι καὶ μέμψονται καὶ λοιδορήσουσι, καὶ ἄλλοι ἄλλα τινὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἕκαστος σκοπὸν ἢ τὴν γνῶσιν ἐροῦσι κατ' ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ οὐ ὁ τὴν ὑπόθεσιν κεκινηκὼς ἐκβαλεῖν σπουδάσεις τὸ ὄνομά μου ὡς πονηρόν, ἀλλ' οὐδέν μοι περὶ τῶν τοιούτων μέλλει· οἶδα γὰρ καὶ πεπληροφόρημαι τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐν Θεῷ ἀληθείας εἶναί μοι τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν σπουδήν· αἱροῦμαι δὲ μᾶλλον συνυβρίζεσθαι ταῦτα πάσχουσι τοῖς διὰ τὸν Θεὸν πτωχοῖς καὶ εὐτελέσιν ἀδελφοῖς, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν εὐφημίας καὶ δόξης ἀνθρωπίνης ἀπόλαυσιν· κατὰ Χριστὸν ζῶντων ὀνειδισμόν, τῶν τοῦ κόσμου παντὸς θησαυρῶν».

Ἐννέα μὲν οὖν οἱ πάντες ὁμοῦ τῷ σοφῷ τηνικαῦτα συντάττονται λόγοι, κατά γε τῶν ψευδῶν λόγων καὶ τῆς διεστραμμένης τοῦ Βαρλαὰμ δόξης, ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν δ' ἀληθείας οἰκειότερον εἰπεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν ταύτης τροφίμων, εἰς τρεῖς διηρημένοι τριάδας· εἰσί γε μὴν οὐ κατ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὁμοίως διὰ πάντων πάντες ἐκδεδομένοι· ἢ γὰρ ἂν οὐδ' εἰς ἀριθμούς τε καὶ τάξιν οὕτω διήρηντο· ἀλλὰ τὴν μὲν ἱερὰν ἡσυχίαν ὁμοῦ προίσανται πάντες, καὶ ὡς εἰς σκοπὸν αὐτήν τε ταύτην καὶ τοὺς καλῶς τε καὶ ἀξίως αὐτὴν μετιόντας ὡσανεὶ βλέπουσι. Διῄρηνται δ' ὡς ἔφην τὸν δὲ τὸν τρόπον· οἱ μὲν γὰρ πρότεροι τρεῖς, περί τε λόγων τῶν ἔξω διιόντες, καὶ ὅπως, καὶ μέχρι πόσου Χριστιανοῖς ἐκείνοις χρηστέον, ἔστι τε περὶ φυλακῆς νοῦ, καὶ ὡς οὐκ ἀσυντελὲς τοῖς σπεύδουσιν ἡσυχάζειν ἔνδον τοῦ σώματος ἐκείνων κατέχειν πειρᾶσθαι· καὶ δὴ καὶ περὶ φωτὸς θείου καὶ φωτισμοῦ, καὶ ἱερᾶς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος, πρὸ τοῦ τοὺς Βαρλαὰμ λόγους αὐτοὺς ἐκείνους ὡς εἶχον εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐκδέδονται δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ, παρὰ τῶν ὁμιληκότων ἐκείνῳ ἔτι μόνον τὰ ἐκείνων ἀκηκοότι, καὶ πρός γε τούτοις τὰ κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὑπ' ἐκείνου γλώττῃ ψευδεῖ τε καὶ θρασείᾳ διαθρυλλούμενα κάκιστα, καθὰ δή που καὶ αἱ προγεγραμμέναι τῶν τριῶν ἐρωτήσεις λόγων ὑποδεικνύουσιν ἐναργέστερον. Οἱ δὲ μετ' ἐκείνους τρεῖς αὖθις, οὓς δὴ καὶ ὑστέρους αὐτὸς ἐπιγράφει, καί τοι γε δευτέρους ὄντας μᾶλλον τῇ τάξει, ἐπεὶ μηδ' ἐπὶ τῆς οἰκείας αὐτοὺς ὁ ἀντίπαλος ἀφῆκε τάξεως μένειν, καὶ τὴν ἑτέραν ἀναγκάσας ὕστερον προσεθῆναι τούτοις τριάδα τῶν λόγων, διὰ τῶν δευτέρων κατὰ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ συγγραμμάτων· τοῖς γοῦν ὑστέροις τουτοισὶ τρισὶ καὶ δευτέροις ὁ μέγας ἐχρήσατο κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν τοῦ Βαρλαὰμ φημι πρώτων λόγων, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ συγγεγονὼς τούτοις, εἰς Ἰταλίαν ἀποδημοῦντος ἐκείνου, καὶ τοὺς μὲν θαυμαστῶς ἐξελέγξας καὶ ἀνατρέψας, ἄλλα τε πλεῖστα, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἔξω παιδείας γνῶσιν σωτήριον εἶναι γνῶσιν ληροῦντας, καὶ διδάξας μάλα καὶ σοφῶς τε καὶ θείως, τίς ἡ ὄντως σωτήριος γνῶσις, καὶ ἐν κρυπτῷ τοῦ νοῦ προσευχὴ καὶ πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ λατρεία· τίνα τε τὰ ταύτης ἰδιώματα καὶ γνωρίσματα· καὶ τί τὸ τοῦ ἱεροῦ φωτὸς ἐκείνου θεῖον τε καὶ ἀπόῤῥητον θέαμα· καὶ ὅτι μόνοις γε γνωστὸν ἀσφαλῶς τοῖς ἐκείνου κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα κατὰ χάριν θείαν πεπειραμένοις.

Ἐπεὶ δ' ὁ Βαρλαὰμ ὑποστρέψας ἐκ τῆς πρεσβείας εἰς γνῶσιν γένοιτο τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τῆς αἱρέσεως ἀξίως τε γεγε-

νημένων, μεταπλάτει μὲν καὶ μεταποιεῖ τὰ πλεῖστα τῶν ἑαυτοῦ λόγων, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἀτοπίαν δῆθεν ἐκφεύγων· ἀπὸ κρημνοῦ δὲ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν εἰς κρημνὸν καὶ βόθρον ἐμπίπτων· τοιαῦτα καὶ γὰρ ἀεὶ τὰ τοῦ ψεύδους, οὐδέποτε τοῦ μέσου καὶ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῶν ἑκατέρωθεν μᾶλλον κρημνῶν γιγνόμενα· κατὰ Μασαλιανῶν δ' αὐτοὺς ἐς ὕστερον ἐπιγράφει πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξαπάτην, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτησιν αὐτῶν τὸν ἀναιρέτην αὖθις τοῦ ψεύδους, Γρηγόριον φημὶ τὸν σοφὸν ἐρεθίσαν, καὶ συλλαβεῖν ἐκείνους καὶ συμπλακῆναι τὸ δεύτερον λογικῶς τε καὶ πνευματικῶς αὖθις ποιεῖ, καὶ τρέψασθαι κατὰ κράτος, καὶ τὸ τρόπαιον κατ' ἐκείνων ἐντελὲς ἀναστῆσαι τοὺς τελευταίους τρεῖς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς οἱονεὶ κατὰ τῶν δευτέρων ἐξενεγκόντα, τοῦ Βαρλαὰμ τουτωνὶ λόγων, τάς τε προτάσεις αὐτῶν καὶ τὰ συμπεράσματα, καὶ τὸν τῶν ἐκβαινόντων ἐντεῦθεν ἀτόπων ἐσμὸν ἐξελέγχοντας μάλα γενναίως, καὶ περὶ θεώσεως καὶ θείου φωτὸς αὖθις ὑψηλῶς τε καὶ θείως ἄγαν διδάσκοντας, τοὺς δυναμένους πιστῶς φημι διακούειν ἐκείνων καὶ συνιέναι· οὓς δή που καὶ Χριστὸς αὐτὸς εἰς ἀκρόασιν προκαλούμενος πάλαι τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν ἔλεγεν· «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω» (1)· καὶ, «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν αὖθις χωρείτω» (2)· οἱ γὰρ λοιποί φησι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσι κατὰ τὴν προφητείαν· « Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε » (3) διαῤῥήδην βοῶσαν, καὶ « Βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε » (4).

Ἀλλὰ τί ἂν τις εἰπὼν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, περὶ τῶν ἱερῶν σου τουτωνὶ λόγων! οὕτοι καὶ γὰρ ἂν ἱεροὶ λέγοιντο λόγοι κυρίως, μᾶλλον δ' ἱεροὶ μὲν πάντες οἱ περὶ θείων τε καὶ ἱερῶν διεξιόντες ὡσαύτως πραγμάτων, οἱ δ' οὐχὶ ἱεροὶ κατ' ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἱεροὶ καλοῖντ' ἂν δικαίως, ὥσπερ ἅγιά τινα ἁγίων, καὶ ἄσμα ἀσμάτων, φησί τις τῶν ὑψηλῶν θεολόγων, ἐμπεριεκτικώτερα γὰρ καὶ κυριώτερα· τί γοῦν περὶ τῶν ἱερωτάτων σοῦ τούτων ἂν εἴποιμεν λόγων; καὶ πῶς καθυπογράψομεν ἐκείνους τῷ λόγῳ; ἢ τοῦτο καὶ περίεργον μὲν ἂν εἴη καὶ περιττόν πως πρός γε τῷ ἀδυνάτῳ, καὶ δὴ καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω· πρὸς αὐτοὺς δ' ἐκείνους μᾶλλον, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναβλύζουσαν πηγὴν τῆς ἀθανασίας παραπέμψομεν τοὺς τὰ τοιαῦτα διψῶντας, ὅσον ἀνοίξωσι τὸ στόμα τῆς διανοίας ἐκεῖθεν ἑλκύσοντας, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν θεολόγον αὖθις, ὅσον ἂν καθαρθῶσι φαντασθησομένους· καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶσιν ἀγαπήσοντας, καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωσιν αὖθις νοήσοντας, κἂν ἀγανακτῶσι τινὲς πάλιν τῇ θεότητι καὶ τῇ θεοποιῷ στενοχωρούμενοι χάριτι· ἡμεῖς δ' ἐκεῖνο μόνον τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Πολλῶν τινων καὶ μεγάλων κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους Πνεύματι θείῳ περὶ τῶν τοιούτων ὑψηλῶς εἰπόντων καὶ φιλοσοφησάντων, καὶ τῶν μὲν τῷδε μέρει, τῶν δ' ἐκείνῳ, τῶν δὲ τισὶ, τῶν δὲ πλείστοις ἑαυτοὺς δεδωκότων τῷ λόγῳ, τοῖς πᾶσι δ' ἑνός τινος μηδενὸς τῶν τε πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐπεξιόντος κατὰ ταυτὰ, μόνος οὑτοσὶν ἐξ ἁπάντων καὶ μετὰ πάντας, τὰ πάντων οὕτω θαυμαστῶν εἰς ἓν συνειλοχὼς καθωράθη, ἐκεῖνα λαμπρῶς τε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς πλάτος ἐξειπὼν καὶ λογογραφήσας, καὶ προσέτι τὰ διὰ πείρας ὑπερφυῶς ἐγνωσμένα ἀκαταλλήλως συνάψας, καὶ οἱονεὶ διαλευκάνας καὶ ἀναπτύξας ἅπερ κεφαλαιωδῶς ἐκεῖνοι καὶ κατὰ σύνοψιν εἶπον. Καὶ τὰ μὲν οὐδεὶς ὁστισοῦν ἂν εἴπῃ τῶν πάντων μὴ τοῦ θείου Πνεύματος ἄντικρυς εἶναι

(1) Ματθ. ιά, 15. (2) Ματθ. ιθ', 12. (3) Ματθ. ιγ', 14. (4) Ματθ. αὐτόθι.

λόγος, εἰ μὴ Πνεύματος τὸ παράπαν αὐτὸς ἄμοιρος εἴη, διὰ στομάτων ὑπερφυῶς ἀνθρωπίνων ῥηθέντας· τὰ δὲ νοῦν Χριστοῦ πεφυκέναι καὶ Πνεῦμα, καινῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ γλώττης ἄνευ λαλοῦντα, καὶ τὴν ἀκοὴν καταπλήττοντα, καὶ τὴν διάνοιαν ἐξιστάντα, ἀθρόον τῆς γῆς τε μετατιθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάσχειν μέν τι καινὸν καὶ ἀνερμήνευτον πάθος ποιοῦντα, οὐκ εἰδέναι δ' ἀσφαλῶς ὅτι πάσχει· ἢ καὶ εἰδέναι μὲν, οὐ πεφυκέναι δὲ φράζειν· καὶ τὸ καινότερον, οὐδ' ἀπαλλαγῆναι δυνάμενον τῆς ἱερᾶς κατοχῆς ἐκείνης καὶ θείας μανίας, οὐδ' εὐχερῶς ἀποστῆναι τῆς ὁμιλίας καὶ θεωρίας ἐκείνων· μᾶλλον δὲ καὶ διασάντα μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης τὸν ἐκείνοις ἑαλωκότα, τῶν αὐτῶν αὖθις τάχιστα γίγνεσθαι μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιθυμίας, καὶ καινοῖς τισιν αὖθις ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς δοκεῖν ὁμιλεῖν, καὶ ὧν οὐδέπω πρὸς ὁμιλίαν τε καὶ γνῶσιν πρότερον ἦκε, καὶ ἀεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν, καὶ κύκλον ἀδιεξητήτως τινὰ στρέφειν, καὶ κόρον οὐδαμοῦ πεφηνέναι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτείνεσθαι καθ' ἑκάστην· καὶ χαίρειν μὲν καὶ διανίσασθαι τὴν ψυχὴν τῷ μήκει καὶ τῷ τόνῳ καὶ δρόμῳ τοῦ λόγου, ἀλγεῖν δ' ὡσανεὶ καὶ δυσχεραίνειν, ὅτι γε καὶ εἰς τέλος ἥκει ποτὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μᾶλλον ἀτέλεσά πως καὶ ἄένναα, καὶ αὐτῷ γε τῷ ποσῷ φημι καὶ τῷ μέτρῳ τυγχάνει, συνεκτεινόμενα τῷ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀκορέστῳ, τοσοῦτόν εἰσι. Καὶ τὰ μὲν τῶν θεοφόρων Διδασκάλων ἐκεῖνα, τὰ μὲν τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς θεωρίαν εἰσὶ κατάλληλα, τὰ δὲ τοῖς κατ' αὐτὴν τελείοις τε καὶ δοκίμοις· καὶ οὐκ ἂν εὕροις τὰ αὐτὰ πεφυκότα πρὸς πάντας, ἀλλὰ διήρηνται μάλα καὶ λόγῳ καὶ νῷ καὶ ἁπλῶς γε τοῖς πᾶσι. Τὰ δὲ τοῦ φίλου τουτουὶ καὶ ὁμιλητοῦ καὶ συναγωνιστοῦ τῶν γενναίων ἐκείνων, ὑψηλά μέν εἰσι τοῖς ὑψηλοῖς καὶ ἄνω βεβηκόσι καὶ τελείοις ὁμοῦ πάντα, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν, οὕτω δ' αὖ τοῖς ἀτελέσι καὶ πρὸς θεωρίαν εἰσαγωγικοῖς κατάλληλα πάνθ' ὁμοῦ καὶ ξυμπεφυκότα, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

Καὶ τί χρὴ λέγειν Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ! ὅπη γε καὶ πρακτικοὺς πάντας, καὶ τοὺς λόγου μετόχους, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας, καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ πάντας ὁμοῦ χειρωσάμενος τούτοις ἔχεις; καὶ πᾶσι κατάλληλον σεαυτὸν ὑπερφυῶς τοῖς χρωμένοις παρέχεις, οὐ δογματίζων μόνον καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόῤῥητα ξυντιθεὶς ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικόν τε καὶ ἁπλούστερον λόγον, καὶ τὰς τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεις ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος πηγῶν ἀεννάως προχέων, ὥσπερ τὸ μάννα φασὶν ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν, καινῶς ἐν ἐρήμῳ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ τρέφον, καὶ πᾶσι τὰ πάντα γιγνόμενον πρὸς τροφὴν, καὶ κατάλληλον καὶ ξυμπεφυκὸς ὃν ἑκάστῳ ἔν τε τῷ ἱσταμένῳ τῆς χρείας· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν μάννα τὸν Χριστὸν ἔνδον ἀναβλύζον ἀεννάως ἔσχες ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, μᾶλλον ἔχεις, οὗ τύπος τις ἦν ἐκεῖνο τὸ μάννα καὶ σύμβολον· οὐδὲ γὰρ ἔχω τι πλέον καὶ φήσω, οὐδὲ μηχανή τίς γε πρόσεστιν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐμαυτοῦ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἂν ἐγχαράξαι, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς περὶ σὲ καὶ τὰ σὰ ταυτὶ παθῶν τε καὶ κινημάτων· εἶεν.

Τούτων δ' οὕτωσὶ προκεχωρηκότων, καὶ οὕτω μεγάλους τινὰς καὶ θαυμαστοὺς ὑπέρ τε τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, πρὸς τὸν ταύτης πολέμιον ἐκδεδωκότος τοῦ μεγάλου τοὺς λόγους, καὶ ὡς οὐδ' ἂν αὐτός ποτε προσεδόκησε, τί γίνεται; καὶ πῇ τὰ τοῦ καινοῦ καταλήγει τούτου πολέμου; Πάντων ὁ χρηστὸς ἀφέμενος Βαρλαὰμ, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἑαυτὸν ἀποσήσας πολέμου, καὶ τοῦ λέγειν καὶ λογογραφεῖν κατ' ἐκείνων ὥσπερ δή που καὶ πρόσθεν, ὅλος ἐξῆς κατὰ Γρηγορίου χωρεῖ, καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς τοῦ λόγου

προστάτην γενναῖον, πᾶσαν ἀναιρεῖται τὴν μάχην· κἀπειδὴ κατὰ πρόσωπον μὲν ἐπιέναι καὶ βάλλειν οὐκ εἶχεν. Ὡς γὰρ βέλος ἰσχυροτέρῳ προσπεσόν φησιν ἀπεκρούσθη, καὶ ὡς κάλως ῥαγεὶς ὑπεχώρησε· τοιούτῳ καὶ γὰρ τῷ προστάτῃ τῆς εὐσεβείας ἐνέτυχε· τὰ δὲ τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ δόλου χώραν οὐκέτι παρ' ἐκείνοις οὐδοτιοῦν εἶχεν αὐτῷ, πάλαι καλῶς ἐξεληλεγμένα, καὶ κατ' αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ συστραφέντα, τοὺς ἐμοὺς καταλιπὼν Θεσσαλονικέας, καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ ὁμόγνωμόν τε καὶ σύμπνουν καὶ τὴν ἕνστασιν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, καὶ μάλιστα τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων πτοηθεὶς ζῆλον, τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὖθις καταλαμβάνει, τῇ τε φιλίᾳ θαῤῥῶν τοῦ προεστηκότος τηνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν κοινῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν περὶ αὐτόν τισιν οὐκ ὀλίγοις, καὶ ὅτι μὴ καλῶς τε καὶ φιλίως εἶχον ἐκεῖνοι πάλαι πρὸς τοὺς καθ' ἡσυχίαν ἑαυτοῖς τε καὶ μόνῳ Θεῷ ζῶντας· ὑφ' ὧν φασι καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν τὰ θεῖα φιλοσοφούντων μοναστῶν τὸν κενὸν φιλόσοφον τουτονὶ κακῶς διερεθισθῆναι, διαφθονουμένων τῷ περιφανεῖ τῆς ἐν εὐτελείᾳ δόξης ἐκείνων, καὶ βουλομένων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ κόλακας καὶ προσκυνητὰς ἀγεννεῖς καὶ τούτους κεκτῆσθαι. Ἀλλ' οἷον δή με μικροῦ καὶ διέλαθε μεταξὺ τῶν ῥηθέντων κείμενον. Τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὅλους ἐν Θεσσαλονίκῃ διατετριφὼς ὁ σοφὸς ἤδη, καθ' οὓς ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας τὰ προῤῥηθέντα καὶ λέγων καὶ γράφων ἐσπούδαζε, τὸ πλεῖστον κἀν τούτοις ἦν τῷ συντρόφῳ πένθει καὶ τῇ μονώσει νέμων καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς εἰώθει τῷ Θεῷ συγγινόμενος· καὶ ἐπειδὴ τὴν φίλην ἐρημίαν οὐκ εἶχε, καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀνεπιτήδευτον ἀναχώρησιν, οἰκίσκον ἑαυτῷ κατασκευάσας τὸν πάντων ἐνδότατον, καὶ οἷον καὶ κτύποις καὶ θορύβοις καὶ πάσαις ὁμιλίαις ἀνεπιχείρητον εἶναι, τῶν πάντων ἀναχωρῶν ἦν ἐκεῖ, καὶ τὰ τῆς ἐρημίας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καθ' ὅσον οἷός τε ἦν ἑαυτῷ μνηστευόμενος.

Καθῆστο μὲν οὖν ἡσυχάζων ὁ μέγας ἐκεῖ, καὶ τῷ Θεῷ μυστικῶς προσευχόμενος· οἱ δ' ὁμιληταὶ καὶ συνασκηταὶ τῶν τοιούτων, παράγε τῷ θαυμαστῷ Ἰσιδώρῳ, παννύχιοι πάντες ἀγρυπνοῦντες τε καὶ ψάλλοντες ἦσαν ὁμοῦ, καὶ Ἀντωνίῳ τῷ κοινῷ φημι καθηγητῇ καὶ πατρὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίζοντες· ἑσπέρα καὶ γὰρ ἦν ἐκείνη τῆς νομιζομένης αὐτῷ δι' ἔτους κοινῆς πανηγύρεως· ἧς οὐδ' αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας ἀπῆν, ὢ τοῦ θαύματος! ἀλλὰ καὶ παρῆν λαμπρῶς μάλα μετὰ τοῦ σχήματος, καὶ συνεορτάζων καὶ συνεργῶν, καὶ διαιτῶν δικαίως ἀμφοτέροις τοις μέρεσιν. Εὐχομένῳ καὶ γὰρ ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ καθ' ἡσυχίαν, ὡς ἔφην, φῶς μὲν ἀθρόον θεῖον ἐπιδημεῖ καὶ περιλάμπει συνήθως, τῷ δὲ μεγάλῳ τούτῳ φωτὶ καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας ἆρα συνῆν· ὃς καὶ τῷ Γρηγορίῳ κατ' ὀφθαλμοὺς παραςὰς, Καλὴ μὲν ἔλεγε καὶ ἡ καθ' ἡσυχίαν τοῦ νοῦ προσευχὴ, τῆς ψυχῆς τε τὸ ὀπτικὸν ἀποσμήχουσα, καὶ τῆς τῶν ἀῤῥήτων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦσα καὶ θέας, ἀναγκαῖον δ' ἐν καιρῷ καὶ τὸ συνεῖναι καὶ κοινωνεῖν εὐχῆς τε καὶ ψαλμῳδίας, καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τούτοις φημὶ τῶν πνευματικῶν τοῖς ὁμοτρόποις τῶν ἀδελφῶν· δεῖ σε τοιγαροῦν καὶ νῦν πρὸς ἐκείνους ἀγρυπνοῦντας τε καὶ ψάλλοντας ἀπελθεῖν, τῆς σῆς ἐπιστασίας δεομένους ὡς μάλιστα. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα τὸν φίλον διδάξας ἀπῄει πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ αὐτίκα τῆς ἐντολῆς πληρωτὴς ἦν· καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν οἰκίσκον ἀπολιπὼν, χαίρων τοῖς φίλοις μάλ' ἐφίσταται χαίρουσι, καὶ τὴν ὅλην ἱερὰν ἐκείνην νύκτα καὶ τὴν τελετὴν σὺν ἐκείνοις ἀγρυπνος ἐκτελεῖ.

Δέδοκτο τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ, καὶ τοῖς κατὰ τὸν ἱερὸν Ἄθω πατράσιν, ὅσοι τε τὸν ἡσύχιον καθ' ἑαυτοὺς μετίασι βίον, καὶ ὅσοι φροντιστηρίων τῶν ἐκκρίτων ἦσαν προεστηκότες, καὶ δὴ καὶ τῷ κοινῷ

καθηγεμόνι τοῦ Ὄρους, τὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς σπουδῆς τῆς ἰδίας κοινώσασθαι, Παῦλον ἐκμιμουμένῳ τὸν μέγαν καλῶς δήπουθεν, τοῖς πρὸ αὐτοῦ Ἀποστόλοις κοινουμένῳ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον, «Μήπως εἰς κενὸν τρέχω φησὶν, ἢ ἔδραμον» (1), εἴ γε καὶ τοιοῦτό τι φησὶν ἦν ὁ σοφὸς θεολόγος ἐν τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις ἢ πραττομένοις. Ἄνεισι τοιγαροῦν, μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν θεῖον ἔχων Ἰσίδωρον· τὰ τῶν λόγων κοινοῦται, τὸ ὑπὲρ ἡσυχίας αὐτοῦ καὶ θείας θεωρίας ὑποδείκνυσι φρόνημα καὶ τὴν σπουδὴν, τῶν πολεμίων τὰς ἐρεσχελίας καὶ βλασφημίας διέξεισι, καὶ οἷς ἐκείνοις αὐτὸς ἀντιπαρετάξατο· τὴν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖ κοινὴν αὐτῶν ψῆφον καὶ τὴν ἀπόφασιν. Οἱ δ' ἐπεὶ καὶ τῆς εὐσεβείας ἰσχυρὸν αὐτὸν εὗρον ἀγωνιστήν· καί τοι γε μηδὲ πρότερον ἀγνοοῦντες, καὶ συναγωνιστὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τε καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἱστάμενον, καὶ ἐπαινοῦσι, καὶ συμψηφίζονται, καὶ κυροῦσι τὰ ἐκείνου καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν· οἷς δὴ καὶ ἡμεῖς τότε συνόντες, κἂν τῷ χορῷ τῶν πρεσβυτέρων ἔτι τελοῦντες, καὶ ψυχῇ καὶ χειρὶ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς οἷς εἴχομεν ἐκείνοις συνείπομεν.

Κἀκεῖνο δὴ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι· νόσῳ βαρείᾳ πρὸ πολλοῦ κάτοχος ἡ καταλειφθεῖσα τῶν ἀδελφῶν Θεοδότη τυγχάνουσα, ἡ μὲν ὅσον οὔπω τὸ σῶμα καταλιπεῖν ἤδη καὶ πρὸς Θεὸν ἀπιέναι προσδόκιμος ἦν· ἀπῄει δ' ὁ μέγας ἐς Ἅιδου, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν· οἱ δὲ μαθηταὶ προσιόντες καὶ φίλοι περὶ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐκφορᾶς ἐκείνης ἠρώτων, ὅπως ἂν κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμην τὸ κατ' ἐκείνην διάθωνται, ἐπειδή γε καὶ πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην ἐκεῖνον ἀποδημεῖν· ἅμα δὲ καὶ τὴν κειμένην ὡς ἔχει λόγοις ἠξίουν πρὸ τῆς ἐξόδου παραμυθήσασθαι· βαρύτατα καὶ γὰρ ὡς εἰκὸς πρὸς ταύτην ἔξειν ἐκείνην, μὴ προσορᾷν ἔχουσαν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευταῖα καὶ ἥδιστα, πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀναπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θείῳ τὸ μέλλον ἐναργῶς προορῶν, ἀλλ' οὐ χρεία γε τῶν τοιούτων μάλα θαῤῥούντως πρὸς ἐκείνους φησίν· ἐλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε· τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὑπερφυῶς ἄγαν καὶ θαυμαστῶς· ἔτι καὶ γὰρ ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ἑσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δήπου καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῇ Θεομήτορι τελεῖν ἔθος· ἡ δὲ Θεοδότη πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰοῦσα, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζήτει· ὡς δ' ἤκουσεν ἐκεῖνον ἀποδημοῦντα, τιτρώσκεται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ὁμιλίας· σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἠρεμεῖ, καθαπερεὶ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἐκφορὰν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὁρῶντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδείαν ἠὐτρέπιζον· ἡ δὲ, ὦ τοῦ καινοῦ θαύματος! καὶ εἰς ὀγδόην ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροφος, ἄϋπνος, ἀνώδυνος, ἀνομίλητος, ἀναπνοῇ μόνῃ βραχείᾳ καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρόῤῥησιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δῆλον ἐκεῖθεν· τῆς γὰρ ὀγδόης πρὸς ἑσπέραν ἰούσης, παραγίνεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκεῖνος, παρίσταται δὲ τῇ κειμένῃ καὶ προσλαλεῖ· ἡ δ' αἰσθομένη, καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς ἅμα τῇ ψυχῇ πρὸς ἐκεῖνον διάρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιοῦται τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκείνας, καθ' ὅσον

(1) Γαλατ. β', 3.

εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς Θεὸν οἷον καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἐπάρασα, καὶ, Δόξα σοι Κύριε, ψυχῇ φθεγξαμένη καὶ νῷ, μετὰ μικρὸν πρὸς Θεὸν αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, ὃς δή που καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἴργασται, τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρόρρησιν, τῆς δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφεσιν, καὶ ἀμφοτέρους ἅμα τιμῶν· ἧς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῷ θείῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται, τὴν ἐκείνης ἱεράν τε καὶ ἀπόρρητον διαζωγραφοῦντα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα· καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐκφέροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ᾄδοντες, τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινὲς, καὶ αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας ἤσθοντο, ὡς μηδ' ἑρμηνεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλά τινα πρὸς τούτοις ὑπὲρ αὐτῆς λόγῳ τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοῖς φέρεται, ἃ καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μῆκος ἡμῖν παραλέλειπται.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ μέγας ἐν ἐκείνοις ὡς ἔθος ἦν, ἡσυχίᾳ φημὶ καὶ νήψει καὶ προσευχῇ, καὶ τῷ ταῖς θείαις ὅσαι ὧραι καθ' ἑαυτὸν προσέχειν ἐμφάσεσιν. Ὁ δὲ τῶν τοιούτων πολέμιος Βαρλαὰμ τὴν Κωνσταντίνου καθάπερ ἔφην καταλαβών· ἣν ἔγωγε καὶ μεγέθους καὶ κάλλους καὶ πλούτου καὶ σοφίας καὶ τῶν τοιούτων, οὐδ' ὅσον ἂν εἴποι τις ἐπαινῶν, ἓν τοῦτο καὶ μόνον ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω, τὸ καθαπερεί τισι πεττοῖς τε καὶ κύβοις, ἢ κατὰ τὸν σοφὸν εἰπεῖν θεολόγον, ὥσπερ τοὺς ἱππικοὺς καὶ τὰ θέατρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζειν, καὶ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν, ἢ ἐξορχεῖσθαι τὰ θεῖα, καὶ τὰ μυστικὰ θεατρίζειν κακῶς ὡς ἐν σκηνῇ τε δράματι· ταύτην τοιγαροῦν ἐκεῖνος μετὰ τοῦ προσχήματος καὶ τῆς ὑποικουρούσης δυσσεβείας καταλαβών, καὶ τὰ τῶν ἔξω λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῖς περὶ ταῦτα κεχηνόσιν ἁπλῶς καθάπερ εἴ τι δέλεαρ προβαλόμενος, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, πᾶσαν ἐν βραχεῖ ταύτην ὑποποιεῖται, καὶ κακῶς ἑαυτῷ ταῦτα φρονεῖν ἀναπείθει, καὶ ταῖς σφετέραις αὐτοῦ καταδεῖ βλασφημίαις τε καὶ τοῖς δόγμασι, τὸν Βεελζεβοὺλ ἀντεισαγαγὼν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἄντικρυς καὶ αὐτὸς, καθάπερ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ πρότερον, καὶ πλάνους ἀποκαλῶν τοὺς θεοειδεῖς, αἱρεσίν τε πονηρὰν τοῖς ἁγίοις ἐπικαλῶν, καὶ βλασφήμους καὶ ἀπατεῶνας τινὰς ὀνομάζων καὶ κακοδόξους, τὸ τῆς κακοδοξίας πονηρὸν ὄντως ταμεῖον, τὸ τῆς βλασφημίας καὶ τῆς ἀπάτης ἀκριβὲς ὄργανον.

Ταῦτα καὶ τοῖς περὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας προκαθήμενον ὑποψιθυρίσας, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ὄφιν ἐν παραδείσῳ, καὶ πάλαι διεφθαρμένοις καθὰ δήπου καὶ φθάσας ἔφην, καὶ δι' ἐκείνων, ὡς διά τινων ἐπιτηδείων ὀργάνων ἢ μελῶν, καὶ τὴν κεφαλὴν καθελών, ὥσπερ δὴ καὶ διὰ τῆς γυναικὸς τὸν Ἀδὰμ ἐκεῖνος τὸ πρότερον, μικροῦ καὶ τὴν κατ' εὐσέβειαν ἀκριβῆ λατρείαν ἐξομόσασθαι πείθει πάντας, καὶ τῶν ταύτης ἀκριβεστάτων λατρευτῶν καὶ κηρύκων ἐρήμην καταψηφίσασθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπέχει Θεὸς ἄνωθεν, ὁ καὶ τοὺς πειρασμὸς, οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις σοφίας, συμφερόντως κατὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συγχωρῶν, καὶ τὸ μὲν ἀφιεὶς, τὸ δὲ κατέχων, ἵνα μὴ τῷ ψεύδει δῷ κατὰ τῆς ἀληθείας εἰς τέλος οἶμαι καυχήσασθαι. Γράμματα δ' ἐκεῖθεν τοῦ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προεστηκότος εἰς Θεσσαλονίκην φοιτᾷ, Γρηγόριόν τε τὸν ἱερὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ὑπευθύνως ἤδη μετακαλούμενα. καὶ ὁ μὲν ἄνεισι μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης εὐθὺς, οὐδὲν ἀναδυεὶς οὐδ' ἀναβαλλόμενος, Ἰσίδωρόν τε καὶ Μάρκον τοὺς κορυφαίους τῶν φίλων καὶ τὸν καλὸν μεθ' ἑαυτοῦ Δωρόθεον ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δ' ἐπέβη τῆς Κωνσταντίνου, τὸ σκότος ἦν εὐθὺς ὁρᾷν ἐλαυνόμενον τῷ φωτὶ, καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς δυσσεβείας νυκτερινὸν πάγον, τῇ προσβολῇ τῶν τοῦ

νοητοῦ ἡλίου ἀκτίνων, λαμπρῶς ὑποτηκόμενον καὶ διαλυόμενον, καὶ τὰ ψυχοφθόρα θηρία, κατὰ τὸν θεοφόρον φάναι Δαβὶδ, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τούτῳ πρὸς ἑαυτὰ καὶ τὰς οἰκείας καταδύσεις καὶ τὸ φίλον σκότος ὑποχωροῦντα καὶ συσ-ελλόμενα· πάντας καὶ γὰρ ἧ περ ἔφην σχεδὸν, πλὴν ἑνός τινος ἢ δυοῖν τῶν ἀρίστων, τοὺς μὲν προκατειλημμένους, τοὺς δὲ κατὰ μικρὸν πειθομένους, τοὺς δ' ἀρχομένους ἤδη θορυβεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι περὶ τὴν πρώτην ἕδραν· καὶ τὴν ἀλήθειαν εὑρηκὼς τῷ ἐν αὐτῷ φθεγγομένῳ τῆς ἀληθείας ἡγεμονικῷ στηρίζει καὶ ὁδηγεῖ Πνεύματι· καὶ γίνεται πάλιν τὰ σκολιὰ εἰς εὐθέα, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τὸ ἀγαθὸν, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ καὶ αὖθις εἰπεῖν, ὁδηγεῖ πάντας διὰ τῆς ἐκείνου χειραγωγίας τε καὶ τῆς γλώττης ἐν γῇ εὐθείᾳ, ὅπου οὐκ ἔνι λίθος καὶ πρόσκομμα, τὸ τῆς θείας φάναι καὶ πάλιν Γραφῆς, οὐκ ὄφις δάκνων ἐπὶ ὁδοῦ, οὐδὲ δῆγμα πονηρὸν καὶ μελανία θανάτου πρόξενος· καὶ σὺν τούτοις ἢ καὶ πρὸ τούτων, τὸν αὐτὸν ἐκεῖθεν μετακαλεσάμενον Πατριάρχην, καὶ δὴ καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τὸ τηνικαῦτα παροῦσαν κοινὴν τῶν Ἀρχιερέων ὁμήγυριν, οἳ καὶ πρὶν μὲν εἰς λόγους ἐντελεσ-έρους ἐλθεῖν τῷ μεγάλῳ, καὶ τὴν τῶν προκειμένων ἐξέτασιν, ἐκ πρώτης ὅ φασιν ἀφετηρίας καὶ ὁμιλίας, οὕτως ἐξεπλάγησαν τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ τὸν λόγον, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸ πέλαγος κατὰ μικρὸν ἀφῆκαν τῶν αὐτοῦ λόγων, ἡμέρας ὅλας ὁμοῦ διωμιληκότες καὶ νύκτας, τῶν τε πρὸς Βαρλαὰμ καὶ τὰς ἐκείνου κενοφωνίας διακούσαντες θαυμαστῶν λόγων, καὶ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἔν τε συγγράμμασι καὶ λόγοις, ὁμοίως Θεοῦ φωναὶ ἄντικρυς εὑρηκότες, καὶ νοῦν ἱερὸν, μᾶλλον δὲ νοῦν Χριστοῦ, κατὰ τὸν θεσπέσιον εἰπεῖν Παῦλον, καὶ στόμα θεολογίας, καὶ δογμάτων ἱερῶν, καὶ δόξης ὀρθῆς σάθμην, καὶ πᾶν ὅ τι τις ἂν εἴποι τῶν τιμίων καὶ ὑψηλῶν, διδάσκαλον αὐτὸν εὐσεβείας διαῤῥήδην ὁμοῦ πάντες ἀνωμολόγουν, καὶ συνωδὸν καὶ ὁμογνώμονα τῶν τῆς Ἐκκλησίας κοινῶν διδασκάλων, καὶ γλῶτταν κοινὴν τῆς ἐκείνων ὁμολογίας, καὶ καθαιρέτην τῆς πλάνης· καὶ χάριτας αὐτῷ μακρὰς ἔλεγεν ὀφλειν ὁ κοινὸς τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ὅτι τῆς Βαρλαὰμ πλάνης καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψεύδους αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπήλλαξε διὰ τῶν αὐτοῦ θαυμαστῶν λόγων.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας καθηγεμὼν τηνικαῦτα σύν γε τοῖς περὶ αὐτὸν Ἀρχιερεῦσιν, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν· τὸ λογιζόμενον δηλαδὴ τῆς ψυχῆς ὑγιὲς περιφέρων ἔτι, καὶ μήπω παρατραπεὶς ὑπὸ τοῦ κάκιστ' ἀπολουμένου φθόνου τε καὶ τῆς δυσσεβείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ σύνοδον κοινὴν ἔδει τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθόλου γενέσθαι, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῇ καὶ λαῷ βαρεῖ δοξασθῇ, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ, καὶ τὸν οἰκεῖον αὖθις κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀντιδοξάσῃ θεράποντα· Τοὺς δοξάζοντας καὶ γάρ μέ φησιν ἐκεῖνος δοξάσω· οἱ δὲ ἐξυθενοῦντές με ἀτιμασθήσονται· καὶ πρὸς τούτοις ἵνα ἐκ μέσου τὸ τῆς πλάνης μετ' ἤχου μνημόσυνον γένηται, καὶ τὸν λεγεῶνα τῶν πονηρῶν πνευμάτων μετὰ τῆς ἀγέλης τῶν χοίρων, οἱ μεγάλοι τοῦ Πνεύματος ὑπηρέται τῇ θαλάττῃ καὶ τῷ τῆς ἀπωλείας βυθῷ παραπέμψωσι, γίνεται δὴ καὶ τοῦτο· καὶ ἡ κυρία τό γε νῦν εἶναι τέως ὁρίζεται, προσθεσμίαν λαβοῦσα τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως ἐπάνοδον· ἔδει γὰρ ἔδει μηδ' ἐκεῖνον ἀπεῖναι τῆς τελετῆς καὶ τοῦ μυστηρίου· οὕτω καὶ γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον μετὰ τοῦ Πνεύματος ὑπὲρ τοῦ Πεύματος πεπραγμένα, ἀλλὰ καὶ παρεῖναι μετὰ τῆς θείας καὶ βασιλικῆς ψυχῆς τε καὶ γλώττης, καὶ κηρύξαι θαυμαστῶς καὶ διδάξαι, καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ καὶ τὴν δυσσέβειαν ἐξελέγξαι, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ἄριστα βεβαιῶσαι λόγον.

καὶ οὕτω μετὰ τῆς μεγάλης καὶ ὑπερφυοῦς ἐκείνης ὁμολογίας τε καὶ θεολογίας ὁ θαυμαστὸς Ἀνδρόνικος τὸν ἐνταῦθα καλῶς μεταλλάξαι βίον, τὴν γῆν καταλιπὼν, καὶ πρὸς Θεὸν μεταβάς· καὶ τοῦτο γε ἀντὶ πάσης καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν ἐπίγειον βασιλείαν, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἐντεῦθεν λαβών. Ἀλλὰ μήπω τοῦτο· δεῖ γὰρ μηδ' ἐκεῖνα τῷ λόγῳ παραλιπεῖν, τηλικαῦτα τε ὄντα, καὶ τῶν εἰρημένων μεταξὺ κείμενα.

Ἀνήει μὲν ἐκ Θασσαλονίκης, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ἔφην, σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ θεῖος Γρηγόριος εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν· Θρᾴκης δ' ἐπιβεβηκὼς ἤδη, καὶ ἐν Ὀδρυσοῖς αὐτοῦ που καὶ Ὀρεστιάδι γενόμενος, πάρεργον ὡσανεὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ προκειμένου ποιεῖται, καὶ τὸ τὸν ἐμὸν Δαβὶδ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ χάριν μετὰ τῆς θαυμαστῆς σοφίας τε καὶ τῆς γλώττης μετακαλέσασθαι, κοινωνὸν ὄντα πάλαι καὶ ἀσκήσεως καὶ λόγων καὶ τρόπων καὶ γνώμης, καὶ τῶν φίλων αὐτῷ συγκατειλεγμένον τοῖς πρώτοις. Γράφει τοιγαροῦν καὶ μετακαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἄνδρα, μεταξὺ Θρᾴκης τε καὶ Σκυθῶν ἐν ὄρεσί που καθ' ἡσυχίαν σκηνούμενον· ἔνθα δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ τὴν ἀπὸ Σιναίου μεταβὰς κάθοδον, θείας τε φιλοσοφίας ἐκεῖ συνίστησι φροντιστήριον, καὶ τὴν ἐκ Σινᾶ προσγενομένην αὐτῷ προσηγορίαν, ἐξ ἑαυτοῦ τε καὶ δι' αὐτοῦ τῷ χώρῳ καὶ τῷ φροντιστηρίῳ δίδωσιν. Ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ τὰ γράμματα τοῦ μεγάλου φθάνει, μᾶλλον δὲ Θεὸς αὐτὸν ἄνωθεν ἐξάγει φθάσας τῆς ἐρημίας καὶ τῆς καλύβης, καὶ τῷ γενναίῳ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῇ τὸν καλὸν συναγωνιστήν τε καὶ ὑπασπιστὴν ὀξέως παρ' ἐλπίδα συνίστησι· τρίτῃ καὶ γὰρ ἦν εἰσιόντι Γρηγορίῳ τὴν Κωνσταντίνου, κἀκεῖνος εὐθὺς ἐκ τοῦ ὄρους παρῆν, ἡδονὴν ὑπερφυᾶ τινα καὶ θαυμαστὴν ἐνθεὶς τῇ τοῦ διδασκάλου ψυχῇ, καὶ οἷαν οὐκ ἄν τις ἐξεῖπε ῥᾳδίως, καὶ τῶν τῆς θείας φιλοσοφίας κοινωνῶν τε καὶ σπουδαστῶν ἐκείνῳ συγκατιόντων· ὑποψία καὶ γάρ τις ἐφόδου βαρβαρικῆς τῆς μηδὲ τὴν ἀρχὴν οὔσης αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐξήλασεν· οὕτω θαυμαστῶς τῆς θείας προνοίας, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, τὰ τῆς αὐτῶν παρουσίας ἀναγκαίας οὔσης ἄνωθεν οἰκονομησάσης.

Ἐκείνων τοιγαροῦν κατιόντων ἐκεῖθεν, καὶ Διονύσιος σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ φίλος· τῆς μὲν βασιλευούσης ταυτησὶ πάλαι πολίτης καὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἡσυχίας δ' ἐραστὴς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας εἴπερ τις, δι' ἣν ἄρα καὶ τῆς πατρίδος παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἄποικος διαγεγονὼς, ἐν ἐρήμοις καὶ ὄρεσι διατρίβων ἦν, καὶ τὰ πλεῖστα τῷ χρηστῷ Δαβὶδ ἐκεῖ συγγινόμενος. Τούτῳ καταλαβόντι καθάπερ ἔφην τὴν Κωνσταντίνου σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ μήπω μὲν εἰς ὄψιν ἐλθόντι τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρότερον ὁραθεὶς ἔτυχεν ὅλως· παρὰ δὲ τοῖς ἑταίροις σύν γε τοῖς ἄλλοις ἐνταυθοῖ καταλύσαντι, ὅψις εὐθὺς ὑπνοῦντι κατὰ τὴν πρώτην γε τῶν νυκτῶν τοιάδε παρίσταται. Ἀπήειμεν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις τῆς Θεομήτορος θεῖον νεών, ὁ χρηστός φησι Διονύσιος, ὁμοῦ προσκυνήσοντες πάντες, καὶ τὸν ἱερὸν δηλαδὴ Γρηγόριον ἔχοντες μέσον ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν νεὼν εἰσιόντες μετὰ βραχὺ, καὶ προσκυνήσαντες ὡς ἔθος, ἅμα πρὸ τῶν τοῦ θείου ἀδύτου θυρῶν ἔστημεν, ἄνδρας τινὰς λαμπροὺς ὁμοῦ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν στολὴν ἐδόκουν ἐξιόντας ἐκεῖθεν ὁρᾶν. Οἳ καὶ στολήν τινα λαμπρὰν ἐνδύσαντες τὸν Γρηγόριον, καὶ ῥάβδον ὁμοίαν αὐτῷ ἐγχειρίζουσιν, ἣν ἐκεῖνος λαβὼν ἐν χεροῖν καὶ τὸν νεὼν πάντα περιῶν, καὶ ἡμῶν ἑπομένων πάντων, ἀνθρωπίσκων ἐδόκει τι σμῆνος ἐλαύνειν ἐκεῖθεν, αἰσχρὰν ὁμοῦ πάντων κεκτημένων τὴν ὄψιν καὶ μέλαιναν. Εἶτ' ἐκεῖθεν ἐπανιὼν, τῶν αὐτῶν ἐδόκει καὶ πάλιν ἔχεσθαι, εἶπου καί τινες ἔτυχον ἔνδον σκότει

καὶ γωνίᾳ παραβύσαντες ἑαυτοὺς, κἀκείνους ἀνιχνεύων μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀπελαύνων ὡσαύτως καὶ πόρρω τιθείς. Οἱ δ' ἐξιόντες ἐκεῖθεν, ἐπεὶ μηδ' ἀντιβλέπειν μηδὲ ἵστασθαι τὸ παράπαν ἐδύναντο, φεύγοντες ἠπείλουν ὑπ' ἀπορίας, ὡς ἀμυνοῦνται δηλαδὴ καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἐκεῖνον οὕτωσὶ διωκόμενοι, καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ βλασφημιῶν οὐδέποτε παύσονται. Ἀλλ' ἐκείνους οἰμώζειν φησὶν ὁ μέγας ἀφεὶς, ἐπανελθὼν σὺν ἡμῖν αὖθις πρὸ τῶν ἀδύτων τῆς προτέρας εἶχετο στάσεως· οἱ δὲ τὰς λαμπρὰς ἐκεῖνοι περιβεβλημένοι στολὰς ἐξιόντες καὶ πάλιν ἐκεῖθεν, θρόνῳ τὸν μέγαν ἐγκαθιδρύουσι, τρὶς τὸ, Ἄξιος ἐπειπόντες συνήθως σὺν θαυμαστῇ τινὶ τῇ βοῇ.

Καὶ τὰ μὲν ὁραθέντα τότε τοιαῦτα, σύμβολα τῶν μετὰ ταῦτα γεγονότων σαφῆ, καὶ οἷα μηδὲ τοῦ ἐξηγουμένου δεῖσθαι καὶ ὁδηγοῦντος· εἴτε γὰρ τὰς ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργουμένους, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ πολυτρόπως ἐπιβλεύσαντας Ἐκκλησίᾳ, Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνόν φημι καὶ τὴν ἐξάγιστον καὶ πονηρὰν περὶ αὐτοὺς συμμορίαν, τοὺς μέλανας ἀνθρωπίσκους εἴποις ἐκείνους· εἴτε τὴν τῶν δαιμονίων αὐτῶν ἐκείνων πληθὺν, τὴν τῶν αἱρέσεων πρώτην αἰτίαν· εἴτε καὶ ἄμφω τούτους ὁμοῦ κἀκείνους, πολλάκις ὁ Γρηγόριος ὤπται καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ θαυμαστῶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοὺς ἐξελάσας, καὶ δυνάμει θείᾳ τὸ κατ' ἐκείνων ὑπερφυὲς λαβὼν κράτος εἴπερ τις, καὶ τοῖς εὐσεβέσι λαμπράν τινα δι' ἑαυτοῦ δεδωκὼς τὴν νίκην· ἐπισημαίνει γε μὴν θαυμαστῶς ἡ θεία ὄψις κἀκεῖνα, ὡς δίς τε κατὰ τῶν αὐτῶν ἐπ' Ἐκκλησίας τὸν κυριώτερον ἆθλον ἀγωνιεῖται, τὸν μὲν πρὸ τῆς καθέδρας τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ φημι τουτονὶ, καὶ τῶν τῆς αἱρέσεως πρώτων ἀρχῶν τε καὶ συγγραμμάτων· τὸν δὲ κατὰ τοῦ τὴν αἵρεσιν ταυτηνὶ κάκιστα διαδεξαμένου Ἀκινδύνου φημὶ τοῦ φίλου καὶ ἐπιβούλου, καὶ φοιτητοῦ καὶ προδότου, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον, καὶ τῆς μιαρᾶς αὐτοῦ συμμορίας, μετὰ τὴν χειροτονίαν τε καὶ τὸν θρόνον· καὶ ὅτι τὴν ἱερὰν ταυτηνὶ περὶ αὐτὸν τελετὴν καὶ χειροτονίαν ὁ τῆς Θεομήτορος ἐκεῖνος θεῖος νεὼς ἐν ἑαυτῷ τελεσθησομένην ἕξει, κἀκεῖ τὸ, Ἄξιος αἰσθητῶς τε καὶ νοητῶς ὑπό γε τῆς νοητῆς ὁμοῦ καὶ τῆς αἰσθητῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν ἄξιον ὄντως Πνεύματι θείῳ μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται· ἃ δὴ καὶ εἰς πράγματα μετὰ μικρὸν θαυμαστῶς ἐξέβη, τῆς θείας ἐκείνης ἀποκαλύψεως ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν διαπεσούσης· εἰ γὰρ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλου χειροτονίας ἡ καταστροφὴ γέγονεν Ἀκινδύνου, ἀλλὰ καὶ αὖθις τῆς αἱρέσεως κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, νῦν μὲν καθαιρουμένης, νῦν δὲ τὰς κεφαλὰς συνεχεῖς ἀναδιδούσης ταῖς τινων συμμαχίαις, κατὰ τὴν Ὕδραν τὴν ἐν τῷ μύθῳ, τέλος ὁ καθ' ἡμᾶς Ἡρακλῆς οὑτοσὶ, καὶ τὴν τοῦ θείου πυρὸς ἐνεργεστέραν προσλαβὼν συμμαχίαν, ὡς τὴν τοῦ αἰσθητοῦ πρὶν ἐκεῖνος, τοῦ θείου δηλαδὴ Πνεύματος διὰ τῆς χειροτονίας δαψιλέστερον ἐπὶ τοῦτον ῥυέντος, καὶ τέμνει καὶ καίει μέχρι ῥιζῶν αὐτῶν ὡς εἰπεῖν καὶ πυθμένων, ἐπ' Ἐκκλησίας κοινῇ πάσης, καὶ σιγῇ καὶ βυθῷ καὶ πανολεθρίᾳ παντελεῖ δίδωσι.

Τί τὸ μετ' ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν ὄψιν; ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξελθεῖν πᾶσι καθόσον οἷόν τε, καὶ ταῖς ἀριστείαις ἐκείναις τοῦ μεγάλου καὶ τοῖς θαυμαστοῖς ἄθλοις ἐπικαλλωπίσαι τὸν λόγον, καὶ οἷον ἐπεντρυφῆσαι τῷ διηγήματι· ἀπάγει δέ με τὸ τοῦ λόγου μῆκος αὖθις ἐκείνων τῆς συμμετρίας ἐκπίπτον· διὸ τοὺς ἐκεῖνα ποθοῦντας, τοῖς τε λόγοις ἐκείνοις, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κοινοῖς παραπέμψας τόμοις τε καὶ συγγράμμασιν αὐτὸς ὠδί πως κεφαλαιώσω τὸν λόγον, τιμῶν τὸ πᾶν μέτρον ἄριστον, ἐπειδήπερ κἀκεῖνος.

Ἐφίσταται μὲν ὁ προσδοκώμενος εὐσεβέστατος

βασιλεὺς μετὰ τῶν ἐν τέλει· ἀκούει δ' ἐντελέστερον ταῦτα παρὰ τοῦ Πατριάρχου, οὐδὲ πρότερον ἀνήκοος πάντη διαγεγονὼς τῶν τοιούτων· συγχροτεῖται δ' ἡ σύνοδος, κατὰ τὸν μέγιστον καὶ περιφανῆ νεὼν τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Σοφίας· συντρέχει δ' ἡ πόλις πᾶσα σχεδὸν, ὡς ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ περιφανεῖ τῷ ἀγῶνι· ὁ Βαρλαὰμ εἰσάγεται τῶν μοναχῶν κατηγορήσων ἅπερ καὶ πρώην· ἀρνεῖται τὴν τάξιν, καὶ τὸ πρότερον παραιτησάμενος σχῆμα τοῦ κατηγόρου, ἐφ' ἕτερά τα καὶ δὴ πειρᾶται χωρεῖν, καὶ τὴν ὑπόθεσιν διαφθείρειν, ἀλλ' οὐδέν τι πλέον ἔσχεν ἐκ τούτων· ἁλίσκεται γὰρ εὐθὺς, καὶ μὴ βουλομένου τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων προκομισθέντων, ἅπερ αὐτὸς ἀπαιτηθεὶς δι' ἑαυτοῦ προολίγου τῷ τῆς Ἐκκλησίας δέδωκε προεστῶτι· τέλος ἐξελέγχεται τὰ τῆς πολυειδοῦς αἱρέσεως θαυμαστῶς ἐπὶ πάντων, καὶ παρὰ πάντων ὁμοῦ κωμῳδεῖται καὶ διαμυκτηρίζεται· μᾶλλον δὲ καὶ παλαμναιοτάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς αὐτά τε καὶ ὁ πατὴρ ὁμοῦ καὶ δημιουργὸς αὐτῶν δικαίως καθυποβάλλονται· καὶ ἐπειδὴ μήτε λέγειν μήτ' ἀποδιδράσκειν τοὺς περιφανεῖς τῆς ἀληθείας ἐλέγχους ὁ Βαρλαὰμ ὅλως εἶχεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκφεύγειν τέως ἐδύνατο τὸν τῆς Ἐκκλησίας δικαιότατον ζῆλον, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν πιστῶν ἐκείνου θεάτρου, πρὸς ὀργὴν κατὰ τῆς αἱρέσεως ἤδη κεκινημένου, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς πλάνης ἀνελεῖν ἐκζητοῦντος· τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τοῦ δήμου πρὸς ἀμετρίαν ἑτοίμως ἰόντα, τὴν μεταμέλειαν ὑποκρίνεται καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας· καὶ ὁ μὲν, οὕτω τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων αἵρεσιν καὶ ψεῦδος καταγνοὺς ἐπὶ πάντων, καὶ μετανοίας χώραν αἰτήσας καὶ λαβὼν δῆθεν, τὴν ᾅδου κυνῆν ὅ φασιν ὑποδεὶς, καὶ ἀφανείᾳ δεδωκὼς ἑαυτὸν, πρὸς Λατίνους τοὺς ἑταίρους εὐθὺς ἀποτρέχει μετὰ τῆς δυσσεβείας. Ἡ δ' Ἐκκλησία Χριστοῦ τὸν ἑαυτῆς καθαρῶς ἐπιγινώσκει προστάτην, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν, καὶ κροτεῖ καὶ θαυμάζει, καὶ παντοδαποῖς τισιν ἀναδεῖ τοῖς τῶν ἐπαίνων στεφάνοις· τί μὲν οὐ λέγουσα τῶν θαυμαστῶν κατ' ἐκείνου; τί δ' οὐ ποιοῦσα; μᾶλλον δὲ πάντα μὲν τὰ βέλτιστα καὶ λέγουσα καὶ ποιοῦσα, ἄξιον δ' ἐκείνου μηδέν τι μηδαμῶς ποιεῖν καὶ λέγειν δοκοῦσα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς σύν γε τοῖς καθ' αἷμα προσήκουσι, καὶ δὴ καὶ τοῖς προὔχουσι τῶν ἐν τέλει, καὶ διδάσκαλον εὐσεβείας, καὶ κανόνα δογμάτων ἱερῶν, καὶ ζύλον τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ πρόμαχον Ἐκκλησίας, καὶ βασιλείας εὐσεβοῦς καύχημα, καὶ πᾶν ὅ τι γε τῶν καλλίστων μετὰ μεγάλου τοῦ θαύματος αὐτὸν ἀπεκάλουν.

Ἀλλ' ὦ τῆς πονηρᾶς διαδοχῆς καὶ τῆς ὑποστροφῆς καὶ παῤῥησίας αὖθις τοῦ ψεύδους! Πάλιν Ἀρχέλαος μετὰ τὸν Ἡρώδην, καὶ Καϊάφας κατὰ Χριστοῦ δημηγορῶν μετὰ τὸν κηδεστὴν Ἄνναν, ἄκων τε προφητεύων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ συνηγορῶν τῇ πολεμουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς λόγοις τῶν Προφητῶν τε καὶ Θεολόγων, καὶ Ἀκίνδυνος ὁ σκαιὸς μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις τὴν τοῦ Βαρλαὰμ δολερῶς ὑπιὼν αἵρεσιν καὶ τὴν πλάνην, καὶ τοὺς ὁμιλητὰς ἐκείνῳ σκορπισθέντας συνάγων, πλείστους τε σὺν αὐτοῖς προσεταιριζόμενος ἄλλους, καὶ τὴν αἵρεσιν ξυνιστὰς, ἑαυτόν τε προστάτην καὶ διδάσκαλον αὐθημερινὸν χειροτονῶν δυσσεβείας, ὁμόσε τε κατὰ τῆς εὐσεβείας χωρῶν καὶ τοῦ ταύτης προμάχου, καθάπερ ὁ Σαμαρεὺς πάλαι Σίμων, καὶ Νικόλαος ὁ προσήλυτος ἀπὸ Σύρων, κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου φημὶ Χριστοῦ καὶ τῶν πρώτων μαθητῶν τε καὶ Ἀποστόλων· καὶ τὸν μὲν Βαρλαὰμ καί τοι γε μηδενὸς ἀπαιτοῦντος ἀποκηρύττων, καὶ φρικωδεστάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς κατὰ τοὺς τῶν παλαιῶν αἱρεσιαρχῶν διαδόχους ἐκείνους καθυποβάλλων, ἵν' ἔχοι τι καὶ προκάλυμμα καὶ προσωπεῖον ἡ πλάνη, ἄλλος δ' ἐκεῖνος ὢν ἀντίκρυς καὶ

λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ παντὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πολέμῳ. Πάλιν οὖν ἀγῶνες καὶ ἆθλοι, καὶ πολέμων ὑπόθεσις τῷ προασπιστῇ τε καὶ τεχνίτῃ τοῦ λόγου, κατὰ τῶν αὐτῶν τε καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἱσταμένῳ, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας εὐψύχως προκινδυνεύοντι.

Καὶ τέως μὲν ὁμιλεῖ καὶ διαλέγεται πρῶτον, καὶ πολλῶν τε καὶ καλῶν συμπαρόντων τὸν Ἀκίνδυνον ἐξελέγχει γενναίως, καὶ τὴν αἵρεσιν ὀνειδίζει, καὶ τὴν προτέραν τῆς ἀληθείας ὑπόχρισιν, καὶ τὴν ἐσχάτην ταυτηνὶ συμφωνίαν τοῦ ψεύδους. Ὁ δ' ἐπεὶ μηδοτιοῦν ἀντιλέγειν ἢ λέγειν εἶχεν, ὑποχρίνεται καὶ αὖθις τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, ἅμα καὶ γράμμασι τῆς ἰδίας χειρὸς καὶ ὑπογραφαῖς ἀσφαλισάμενος δῆθεν τὰς ἑαυτοῦ λόγους, καὶ τὴν διὰ πάντων πρὸς τὰς ἁγίας κοινωνίαν ἅμα καὶ συμφωνίαν, τοῖς τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου προσμαρτυρήσας καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν, ἃ καὶ εἰς δεῦρο μένει παρόντα, καὶ τὴν ἐκείνου δυσσέβειαν ἐξελέγχοντα καὶ τὸ ψεῦδος. Ἐπεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν σκηνὴν ἀποῤῥίψας, καὶ ταυτησὶ τῆς ὁμολογίας καὶ τῶν γραμμάτων ἔξαρνος γεγονὼς, ἅμα τοῖς ὁμόφροσι περιήει τὴν πόλιν, θορυβῶν ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ αὖθις, καὶ τῷ ψεύδει παρασύρων τοὺς ἀστηρίκτους· ὁ γὰρ αἰθίοψ οὐκ ἐλευκαίνετο, καὶ ὁ καρκῖνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο· σύνοδος συγκροτεῖται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πάλιν, κατ' οὐδὲν ἐλάττων τῆς κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ πρώτης ἐκείνης· καὶ πάλιν ἀγωνιστής τε καὶ ἀθλητὴς περιφανὴς τῆς εὐσεβείας ὁ μέγας, ὁμοῦ τε τὴν πλάνην τοῖς τῶν θείων Γραφῶν λόγοις καὶ ταῖς ἱεραῖς τῶν θεολόγων διδασκαλίαις ἐλέγχων, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ τὸ κράτος λαμπρῶς εἰσαῦθις περιποιούμενος, ἅμα καὶ τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως παρόντος, οὔπω μὲν ἐπειλημμένου τότε τοῦ κράτους, ἢ τοῦ μὲν κράτους καὶ τῶν πραγμάτων ἐπειλημμένου, τὸ διάδημα δὲ σὺν τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι μόνον οὔπω περικειμένου, καὶ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ τόπον ἀποπληροῦντος, ἤδη μετὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ κατορθωμάτων κάλλιστα πρὸς Θεὸν ἐκδεδημηκότος· ὃς δὴ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον τὰ τοῦ Βαρλαὰμ ἐπὶ τῆς μεγάλης ταυτησὶν ἐξελέγξας συνόδου κακῶς φρονοῦντα, καὶ τοῖς κοινοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς δόξαις τῆς Ἐκκλησίας ἀντικείμενον προφανῶς, καθὰ δήπου καὶ βασιλεὺς ὁ κράτιστος ἀδελφὸς ἐκεῖνος τὸν Βαρλαὰμ πρότερον· ἐπικυροῖ καὶ αὐτὸς σὺν τῷ τῆς Ἐκκλησίας προεστηκότι, καὶ τῶν ἱερέων τοῖς ἀρχηγοῖς καὶ προκαθημένοις, τῷ σοφῷ δηλαδὴ Γρηγορίῳ σύν γε τοῖς περὶ αὐτὸν, τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας· μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀνακηρύττουσι καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ παντοδαποῖς ἐπαίνοις αὐτὸν ὁμοῦ πάντες, κατ' οὐδὲν ἔλαττον τῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκείνης συνόδου· ἡνίκα δὴ καὶ ὁ κατὰ τῆς αἱρέσεως καὶ τῶν ταύτης ἀρχηγῶν, ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ τῆς Ἐκκλησίας κοινῇ, καλῶς ἐξετέθη τόμος, συνεπτυγμένως ὁμοῦ πάντα περιλαμβάνων, καὶ ὑπογραφαῖς κατησφαλισμένος τῶν κορυφαίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων τοῦ πάντων προκαθημένου, καὶ τὸν Πατριαρχικὸν ἔχοντος τότε θρόνον.

Εἰς μακρὸν ἡμῖν ἀποτεινόμενα καθορῶ τὰ τοῦ λόγου, διὸ καὶ συντέμνειν ἀνάγκη καθ' ὅσον οἷόν τε, τὸ συνεχὲς καὶ πυκνὸν τῶν ὑποθέσεων διωθούμενον, καθάπερ ἐν θεάτρῳ καὶ πλήθει τοὺς συναντῶντας. Οὕπω δύο μῆνες ἐτύγχανον παρελθόντες ὅλοι μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον ταυτηνὶ, καὶ ἡ μακρὰ καὶ χαλεπὴ κατ' ἀλλήλων ἄρχεται στάσις τῶν ἡμετέρων, καὶ ἡ ἐμφύλιος μάχη τε καὶ φθορὰ, καὶ ὁ κοινὸς τῆς βασιλείας ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ποιμήν τε καὶ ὁδηγὸς, τὸν κοινὸν θόρυβον καὶ τάς τινων ἀλογίστους ὁρμὰς καὶ τὰς διαβολὰς καὶ τὸν φθόνον ὀφείλων ἐπέχειν, καὶ πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν,

ὡς τῆς εἰρήνης εὐαγγελιστής τε καὶ μύστης, πάσῃ σπουδῇ συνάγειν τοὺς πάντας, τὸ μὲν οὐκ ἐποίει, τὴν δ' ἐναντίαν ὥσπερ ἐπίτηδες σπεύδων ἴέναι, καὶ προσερεθίζων φεῦ! ὁσημέραι καθορᾶτο τὴν μάχην, καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ἀνάπτων. Ἐπεὶ δὲ μὴ καὶ Γρηγόριον εἶχε συναινοῦντα τούτοις τὸν μέγαν, πλεῖστα μὲν οὖν καὶ παραινοῦντα καὶ εἰσηγούμενον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν διὰ πάντων, καὶ τὰ τῷ σχήματι καὶ τῇ ἀξίᾳ κατάλληλα πράττειν αὐτὸν ἀξιοῦντα· τοῦτο καὶ γὰρ πρὸς αὐτοῦ τε εἶναι, καὶ τοῦ κοινῇ τῇ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ γένει λυσιτελοῦντος, τὸ δ' ἐναντίον πᾶν τοὐναντίον ἐξ ἑφαμίλλου, καὶ πρόσεστι καὶ τὸ τῆς θείας ἀγαναχτήσεώς φησιν ἄνωθεν καὶ τῆς δίκης, πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ οὕτως ὑπερφυὲς, καὶ ῥᾷστα γε πεφυκὸς καὶ μόνον τὴν πανωλεθρίαν ἐπάγειν. Ἐπειδὴ ταῦτα καὶ φρονοῦντα καὶ συμβουλεύοντα κατεῖδε τὸν μέγαν, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δὶς, οὐδὲ μόνον πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων παρόντων, κἂν τῇ συγκλήτῳ, καὶ τῆς βασιλίδος ἐστιν ὅτε προκαθημένης· καὶ τοτὲ μὲν μόνον, τοτὲ δὲ καὶ σὺν ὀλίγοις τῶν ὁμοτρόπων, δέον αὐτὸν καὶ θαυμάζειν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς κατὰ καιρὸν παῤῥησίας, καὶ χάριτας ὀφλεῖν τῆς εὐνοίας τε καὶ φίλτρου, καὶ τοῦ κοινῇ πρὸς δόξαν ἰόντος· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἔδειξε πράγμασι τὸν κοινὸν πατέρα καὶ κηδεμόνα τοῦ γένους, καὶ ὡς οὐ μάτην, οὐδ' ἁπλῶς τὸ μέγα τοῦτο περίκειται πρόσρημα· ὁ δὲ καὶ πρὸς ὀργὴν διεγείρεται μᾶλλον, καὶ κατὰ τοῦ φίλου χωρεῖ, καὶ ὁπλίζεται φεῦ! κατὰ τοῦ πρᾶν συμβούλου, καὶ ἀμύνασθαι σπουδῇ πάσῃ ζητεῖ τὸν ἄνδρα, μήτε τὰς προτέρας τιμὰς, καὶ οἷς αὐτὸν ἀνεκήρυττε δημοσίᾳ τε καὶ κατ' οἶκον, καὶ πρὸ τῶν συνόδων καὶ μετὰ τὰς συνόδους, κἂν τοῖς πρώτοις ἐτίθει τῶν φίλων, μήτε τὰ παρόντα λογιζόμενος ταῦτα, καὶ πᾶσι μὲν ὄντα λυσιτελῆ καὶ σωτήρια, καὶ τοῖς κοινῇ καὶ καθένα, καὶ αὐτῷ τούτῳ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὴν κοινὴν ἀνηρημένῳ προσασίαν τῶν πάντων, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς οἰκονομίας ὀφείλοντα διδόναι λόγον τῷ κοινῷ τῶν ὅλων δεσπότῃ. Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς εὐθὺς ἐκποδὼν ἦν, ἐπειδή περ ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν ἔγνω, καὶ τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ συγγινόμενος συνήθως καθ' ἡσυχίαν, καὶ κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον Ἱερεμίαν, τὴν τοῦ γένους παραχωὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἀποκλαιόμενος· ὁ δὲ ποιμὴν, ἐπεὶ κατὰ τῆς ποίμνης φεῦ! καθ' ἑκάστην ἦν αὐτῷ ἡ σπουδὴ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς κριοῖς μᾶλλον ἐπετίθετο τῶν προβάτων, ἵνα καὶ μᾶλλον τὸ πᾶν κατεργάσηται, τί μὲν οὐκ ἐνενόει; τί δ' οὐκ ἐβουλεύετο νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν; ὥστε καὶ τὸν ἐπίσημον τυτονὶ κριὸν τῆς μεγάλης Χριστοῦ ποίμνης, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις, ἢ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων γε καθελεῖν· καὶ ἐπειδὴ προσωπεῖον οὐκ εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς μάχης, οὐδ' ἐδύνατο καὶ σκιὰν γοῦν τινὰ πλάσαι κατ' ἐκείνου συκοφαντίας, κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναίδην ὅλος χωρεῖ, καὶ πόλεμον ἀλλόκοτόν τινα καὶ καινὸν ἐπεγείρει τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν θείων δογμάτων ἀναίρεσιν μελετᾷ φεῦ! τῶν ἱερέων καὶ διδασκάλων ὁ προὔχων· οὕτω καὶ γὰρ ᾤετο καὶ τὸν πρόμαχόν τε καὶ κήρυκα, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν σοφὸν συγκατασρέψειν ἐκείνοις, καὶ τρόπαιον ἀναστήσειν κατὰ τῆς ἐκείνου σπουδῆς καὶ φιλοσοφίας, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς δι' αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένης κάκιστα τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὐ τῷ κατ' αὐτὸν σχήματί τε καὶ πράγματι μόνον ἀπᾴδον, ἀλλὰ καὶ Χριστιανῶν ὁμοῦ πάντων ὡς ἀληθῶς ἔκφυλον καὶ ἀλλότριον, καὶ τῷ πονηρῷ καὶ ἀρχεκάκῳ δαίμονι μόνῳ καὶ τῇ κατ' ἐκεῖνον φατρίᾳ προσῆκον.

Ἀντισάγει τοιγαροῦν ὁ καινὸς οὑτοσὶ θεομάχος τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ μαθητοῦ τὸν προδότην, καὶ τὸν ψευδαπόστολον τοῦ σοφοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὸν

ἀντίχριστον ἄντιχρυς τοῦ Χριστοῦ, Γρηγορίου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, τὸν τῆς ἀληθείας ἀποστάτην τε καὶ πολέμιον, Ἀκίνδυνον φημὶ τὸν ψευδώνυμον, ῥῆμα μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ μικρὸν, εἶτα καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον· τὸν μὲν καὶ καθ' ἑκάστην καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἐξαίρων καὶ συνιζὰς, Γρηγορίᾳ δὲ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερᾶς ἑταιρίας κατατρέχων καὶ μὴ παρόντων, καὶ σχεδὸν ἐρήμην καταδικάζων, καὶ ἡμέρας ὅλας καὶ νύκτας τῷ τῆς αἱρέσεως συνὼν διδασκάλῳ, κἀκεῖνα καὶ σπουδάζων καὶ συλλαλῶν καὶ συμπράττων κατά γε τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ταύτης προμάχων, ἃ βίβλοι καὶ μνῆμαι φέρουσι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, Γρηγόριος μὲν ὁ τοῦ φωτὸς υἱὸς καὶ λαμπρὸς κήρυξ, μετὰ τὰς μακρὰς συκοφαντίας ἐκείνας καὶ περιόδους, ἐπεὶ καὶ δημοσίων αὐτὸν ἀδικημάτων, καὶ καθοσιώσεως ἢ καὶ ςάσεως, οἱ τούτων δημιουργοὶ καὶ κοινωνοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κρίνειν ἠξίουν, τὰς ἀληθεῖς κατ' αὐτοῦ πειρώμενοι συσκιάζειν ὑπ' αἰσχύνης αἰτίας, μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα κἀκεῖνα ψευδῶς ἄλλοτε ἄλλως συνείροντες κατὰ τοῦ ἀλήπτου, καὶ διὰ πάντων συκοφαντοῦντες, καὶ σκότος καὶ εἱρκτὴν φεῦ! ὡς κακοῦργος ὑπ' αὐτῶν καταδικάζεται τελευταῖον, ἵνα μηδ' ἐν τούτῳ τῆς εἰκόνος καὶ τῆς μιμήσεως ἀπολειφθῇ τοῦ σεπτοῦ Ἱερεμίου, καθὰ δὴ καὶ προὔφην, ὥσπερ ἐκεῖνος τοῦ βορβόρου πάλαι τὸν λάκκον ὑπὲρ τῶν θείων χρησμῶν καὶ τῆς ἀληθείας, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἄντιχρυς, ἢ καὶ μειζόνων τὴν εἱρκτὴν καταδικασθείς, Δωροθέου τοῦ καλλίστου φοιτητοῦ τε καὶ φίλου κἀνταῦθα συνόντος, ὥσπερ δὴ κἂν τοῖς ἄλλοις πειρασμοῖς καὶ ταῖς περιόδοις, καὶ τῆς χρονίας καθειρξεως, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνιαρῶν μετέχοντος πῶς ἂν εἴποις ἡδέως.

Ὁ δ' ἐπὶ κακῇ μοίρᾳ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ἐπεὶ καὶ τὸν λέοντα τουτονὶ δέσμιον εἶχε καθάπερ ἐπόθει, καὶ τὸ πᾶν ἤδη τοῦ ἀγῶνος αἰσχρῶς ᾤετο διανύσαι, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ προςάτην Ἐκκλησίας, ὦ γῆ, καὶ ἥλιε, καὶ θεσμὰ θεῖα, καὶ μαρτύρων, καὶ ὁμολογητῶν, καὶ πατέρων ἱερῶν ἄθλοι τε καὶ ἀγῶνες, τῶν μετὰ Χριστὸν καὶ τὴν ἐκείνου σφαγὴν καὶ τὸ αἷμα ταύτην συστησαμένων, τὸν ἀλιτήριον καὶ προδότην τῆς Ἐκκλησίας Ἀκίνδυνον φημὶ, τὸν τῶν αἱρέσεων ἀρχηγὸν καὶ ταμίαν μετὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἔσπευδεν ἀναδεῖξαι! παιδαγωγὸν ἄν τις εἶπε τὸν ᾅδην, καὶ τροφέα τὸν θάνατον, καὶ τῷ πυρὶ τὴν τοῦ πονηροῦ καταιγίδα, καὶ τοῖς ἀρνίοις τὸν λύκον, διδάσκαλον εἰπέ μοι καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνον, ἵνα τί καὶ παραθεωρήσω, τὸν τῆς θεότητος ὑβριστὴν! τὸν τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἀναιρέτην μετὰ Ἰουδαίων τῶν κάκιστ' ἀπολουμένων! τὸν τοῦ Πνεύματος πολέμιον ὑπὲρ οὐστινασοῦν ἂν εἴποις Μακεδονίους! τὸν ἐχθρὸν ὁμοῦ τῆς μεγάλης Τριάδος! τὴν τῶν αἱρέσεων ἀποθήκην! ἐκεῖνον σὺ ποιμένα καὶ διδάσκαλον Ἐκκλησίας, τὸν ὑπὲρ πάντας σφοδρὸν ἐκείνης ὑβριστὴν καὶ διώκτην! ἵνα τί καὶ διδάξῃ ταύτην; τὰς κτιστὰς θεότητας, ὧν ἐκεῖνος πατήρ τε καὶ δημιουργὸς μόνος; ἢ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας, καὶ τοὺς πάλαι σεσηπότας καὶ ὀδωδότας φληνάφους ἐκείνους, καὶ τὴν θνητὴν ζωὴν, καὶ τὸ μὴ κυρίως ἀγαθόν τε καὶ ὄν, καὶ ὅσα τῆς μυθευομένης Ἑλληνικῆς ἐκείνης τερατείας καὶ τῆς ἀπάτης; καλά γε ταῦτα, καὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς ὄντως προσήκοντα μυσταγωγοῖς τε καὶ θεολόγοις· δεῖ δὲ παρ' ὑμῶν πάντως μαθεῖν τῶν κενῶν διδασκάλων τοὺς κακῶς ὑφ' ὑμῶν ποιμαινομένους κἀκεῖνα· τὴν κτιστὴν ἐνέργειάν φημι τοῦ Θεοῦ· ἵνα καὶ τὴν ἐκείνου φύσιν κτιστὴν συγκατασκευάσωσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· τὸ ταὐτὸν καὶ ἀδιάφορον πάντη φύσιν τε καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ πεφυκέναι· ἢ τὸ, φύσιν εἶναι τὸν Θεὸν μόνην τῶν φυσικῶν πάντων ἐστερημένην· ἢ

τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς φύσεως ὑστερογενῆ καὶ κτιστὰ πεφυκέναι· τῆς γὰρ ὑμετέρας δυσσεβείας ἡ ἀθείας καὶ ἄμφω ταῦτα· τοτὲ μὲν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καθάπαξ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν φυσικῶν ἀναιρούντων, τοτὲ δὲ κτίσμα κἀκείνην δι' ἐκείνων ἀποδεικνύντων· ἐπεὶ δεῖ κατάλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικὰ κατὰ τὸς θεολόγυς Πατέρας· ἀνάγκη καὶ γὰρ ὡς ἔοικεν ἀσεβεῖν ὑμᾶς, οὐχ ἑνί γε τῷ τρόπῳ καὶ δυοῖν ἴσως, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνυς τῶν αἱρέσεων καθηγητάς τε καὶ νομοθέτας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ.

Καὶ τί χρὴ λέγειν; ὅπου γε καὶ τὴν ὑμνουμένην τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόῤῥητον ἐξηρνήσασθε θέωσιν; ὑπὲρ ἧς κατὰ τὸ εἰρημένον πρᾶξις πᾶσα Χριστοῦ καὶ ἅπαν μυστήριον, ὀνόματι καὶ νῷ μόνῳ τιμᾷν ταύτην δῆθεν διδάξαντες, πράγματι δ' ἐξυβρικότες εἰς αὐτὴν τὰ αἴσχιστά τε καὶ ἀτοπώτατα, τῷ τοῖς κτίσμασι καὶ ταύτην συναριθμῆσαι, καὶ κάτω θεῖναι ψυχῇ τολμηρᾷ καὶ γλώττῃ τὴν τῶν ἁπάντων ἐπέκεινα· καὶ μηδὲ τὸ καινὸν αἰδεσθέντες καὶ ὑπερφυὲς τοῦ μυςηρίυ τυτουὶ φανερώσεως, ὡς οὐκ ἄγγελος, οὐδὲ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἔργοις τε καὶ λόγοις ὑπερφυῶς ἐξηγήσατο, πρὶν μὲν ἀναβῆναι τὸ ὄρος σὺν τοῖς λογάσι τῶν μαθητῶν, βασιλείαν ὀνομάσας ἐκεῖνο Θεοῦ, καὶ δόξαν κοινὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρός· ἐκεῖσε δ' ἀνιὼν τὴν κεκρυμμένην ἀστραπὴν ὑπὸ τὴν σάρκα τῆς οὐσιώδους καὶ θείας εὐπρεπείας παραδείξας, καὶ δείξας κατὰ τὸν μέγαν φάναι Βασίλειον, ὡς αὐτός ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καθόσον ἐδύνατο βλέπειν οἱ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς περιφέροντες, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦτο φασὶν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελεωτέρας τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ θεώσεως, καθ' ἣν οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἰσάγγελοι ἔσονται, καὶ Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ τὸν αὐτοῦ τοῦ τῆς δόξης ἡλίου λόγον, ἰταμῶς ἐκείνους ὁμοῦ πάντας ἐκβάλλετε, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριςοῦ μεταμορφώσεως ἀναιροῦντες κἀκείνην, ἐπειδὴ ταύτην κἀκείνην ἓν καὶ ταὐτό φασιν οἱ θεολόγοι πεφυκέναι συμφώνως, τὴν φυσικὴν καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀΐδιον καὶ ὁμοφυᾶ καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Θεοῦ δόξαν τε καὶ θεότητα, τὸ ἀνέσπερον φῶς, τὸ ἄναρχον κατὰ τὴν χρονικὴν ἀρχὴν, τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριςον καὶ ἀθάνατον, τὸ πᾶσι μὲν ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς τε καὶ νοητοῖς ὡσαύτως ἀόρατον, μόνοις δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοειδέσιν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι νῦν τε καὶ εἰσέπειτα καθορώμενον, καὶ κατὰ πάσης κτίσεως ἔχον τὰ νικητήρια· καθὸ καὶ Δαβὶδ μὲν ὁ τῆς Παλαιᾶς μελῳδός· Ἐν τῷ φωτί σε φησὶν ὀψόμεθα φῶς· ἐν τῷ Πνεύματί φημι τὸν Υἱὸν, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦθ' οὕτως ἔχον διερμηνεύουσιν· ὁ δὲ τῆς Νέας καὶ λογογράφος αὖθις καὶ μελῳδός· «Νῦν καθωράθη φησὶν ἀθέατα ὄμμασι, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος· καὶ, νῦν καθωράθη Ἀποστόλοις τὰ ἀθέατα, θεότης ἐν σαρκίῳ ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ ἀστράπτουσα».

Τούτων τῶν οὕτω μεγίστων, τῶν οὕτως ὑπερφυῶν τε καὶ θείων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκυσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπυ οὐκ ἀνέβη ποτὲ, ἡ αὐτὴ θεολόγος καὶ φιλόσοφος γλῶττα καὶ τοῦτο φησὶ, τούτων, τὸν ἀναίσχυντον καὶ ἰταμὸν ἀναιρέτην ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας ὁ ποιμὴν καὶ προστάτης, ὦ δίκη, καὶ πάντα βλέποντες ὀφθαλμοὶ τοῦ Θεοῦ! διδάσκαλον Ἐκκλησίας καὶ ποιμένα φέρων ἐχειροτόνει, θεμελίους οἱονεὶ προκαταβαλλόμενος τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν ἐμελέτα τὴν παντελῆ τῆς κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταστροφὴν, ἣν αὐτὸς ἐκεῖνος

ἀνωτέραν ἀπεφήνατο τῶν ᾅδου πυλῶν· ἀγνοῶν ὡς ἑαυτῷ μᾶλλον, οὐκ ἐκείνῃ πλέκει τὸν δόλον, λάκκον ἀνορύττων, ὅ φησιν ὁ μέγας Δαβὶδ, καὶ βόθρον κατασκευάζων, εἰς ὃν μετὰ μικρὸν καταπίπτειν αὐτὸς ἔμελλεν, ὡς τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

Ὁ μὲν γὰρ τὸν τῆς εὐσεβοῦς ἀλλότριον πίσεως, Ἀκίνδυνον φημὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ μυσταγωγὸν καὶ μύστην, τολμηρῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἔσπευδεν εἰς ἱερέας προάγειν· ἡ δέ γε φιλόχριστος βασιλὶς αἰσθομένη, θερμόν τε τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἑαυτῆς ζῆλον ἐνδεικνυμένη, καὶ κατ' οὐδὲν τοῦ τετελευτηκότος ἀνδρός τε καὶ βασιλέως οὐδαμῶς ἀποδέοντα, προκαταλαμβάνειν τε καὶ ἀνείργειν ἐπεχείρει καὶ λόγοις καὶ παραινέσεσι τῆς πράξεως τὸ ἀνόσιον· ὁ δὲ κωφῷ πρὸς ταῦτ' ἐοικὼς, καὶ μηδὲν τῇ βασιλίδι πρὸς ἔπος ἀποκρινάμενος, βίᾳ τε τὸν καὶ τῶν ἱερῶν ἐκβεβλημένον πάλαι προθύρων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον, ἔνδον εἰσωθεῖ τῶν ἀδύτων, καὶ τοῖς τοῦ βήματος ἐγκαταλέγει, καὶ τοῖς Χριστοῦ διακόνοις τὸν διάκονον τοῦ ἀντικειμένου συναριθμεῖ. Ἡ μὲν οὖν θαυμαστὴ βασιλὶς, ἐπεὶ τῶν γενομένων κακῶς οὕτωσὶ καὶ βιαίως εὐθὺς ἤκουεν, οὐκ ἔτι μέλλουσα τὸ παράπαν, οὐδ' ἀναδυομένη γε ἦν· ἀλλὰ καὶ ἔργου μάλα γενναίως καὶ ἀξίως ἑαυτῆς εἶχετο, καὶ τὸν κακῶς ἐπιπηδήσαντα τοῖς ἁγιωτάτοις, καὶ αὐτῶν ἀποστείλασα τῶν προθύρων ἀπελαύνει τῶν ἱερῶν, σύν γε τοῖς ὁμόφροσι πᾶσι καὶ σπουδασταῖς· ἐπειρῶντο δ' ἂν οἶμαι μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ὕβρεις τε καὶ ἀναισχυντίας καὶ δεσμωτηρίων ὁμοῦ καὶ πληγῶν, καὶ μάλισθ' ὁ κάκιστα χειροτονηθεὶς, εἰμὴ χηραμούς τινας ὑπογείους αὐτίκα καὶ σήραγγας ὑποδὺς, τοῖς πᾶσι πλὴν ὀλίγων γέγονεν ἀφανής.

Θροῦς δὲ καὶ παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν πληρώματος κατὰ τῆς αἱρέσεως ἦρτο πολὺς, καὶ τάξις πᾶσα καὶ ἡλικία σχεδὸν, τοὺς ἀλιτηρίους ἐζήτει διαχειρίσασθαι· μᾶλλον δὲ τῶν τῆς σοφῆς Γρηγορίου γλώττης λόγων καὶ περὶ τούτων αὐτῶν ἂν εἴη διακοῦσαι καλόν· φησὶ γὰρ οὕτωσί πως ἐκεῖνος πρός τινα τῶν γνησίων ἐπιστέλλων· « Γνώσεται πᾶς τις οἶμαι κἀντεῦθεν, καὶ θαυμάσει τῆς παρ' ἡμῶν προσβευομένης ἀληθείας τὴν δύναμιν· ὅτι μὴ μόνον ἡνίκα πᾶσα στάσις ἀπῆν, ἐν δυσὶ συνόδοις ἐξετασθεῖσα τὸ κράτος ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμφυλίου στάσεως ἐγερθείσης, ἡνίκα καὶ τῆς βασιλευούσιν ἡμεῖς ἐδόξαμεν ἐπαχθεῖς, καὶ τῶν συκοφαντούντων ἤδη χώραν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λαβόντων καθ' ἡμῶν, καὶ πάντων λεγόντων τε καὶ πραττόντων ἐκείνων ἀναίδην, ἡμεῖς καθειργμένοι διετελοῦμεν, ὅμως κατὰ τὴν τῶν θείων δογμάτων ἀλήθειαν, οὐδὲν ἧττον ἢ πρότερον περιεγενόμεθα· τῆς τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ὑπῆρξε δυνάμεως, ἥτις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀπόστολον ἔφη· Τότε γὰρ ὄντως καὶ τελειοῦται, ὅτε καὶ πολεμουμένη τὸ περιὸν ἐπιδείκνυται· καὶ κατασπᾶσθαι δοκοῦσα, διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς κινδύνων, ὑψηλοτέρα τῶν κατασπώντων καὶ ἀχείρωτος διαδείκνυται· καὶ ταὐτὸ γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις γλῶτταν ἢ καὶ χεῖρα τινὸς δεσμήσας, εἶτ' εἰς ἄμυναν προκαλοῖτο λόγων ἢ συγγραμμάτων, καὶ μηδ' οὕτω συγχωρεῖται τούτῳ κατὰ ταῦτα κρατεῖν· σκόπει γὰρ ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν προσεῖχον οἱ αὐτοκράτορες, στασιαστὰς ἡμᾶς ἐκάλουν οἱ τούτοις χαριζόμενοι πάντες, ὡς μὴ συμβαίνουσαν τοῖς καιροῖς παρασχόντας τὴν γνώμην, πόσῳ μᾶλλον οἱ καὶ λίαν ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακείμενοι, καὶ πάντα τρόπον ἐπιτίθεσθαι προαιρούμενοι; φανερῶς οὖν μετὰ τῶν δεσμωτῶν κατεκρίθημεν τετάχθαι· καὶ προσῆν, τὸ καινοφωνίαν ἡμῖν ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγκαλεῖν, ἐπειδὴ τὸ δι' ὃ λέγειν ἀληθῶς ὑπέτρεχέ τις τοὺς κακοῦντας αἰδώς. Τούτοις θαρρήσαντες οἱ Βαρλααμῖται, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὁ μᾶλλον ἐκείνου μύστης

καὶ διάδοχος καὶ ὀπαδὸς Ἀκίνδυνος, ὑπέρχονται τὸν φλεγμαίνοντα καθ' ἡμᾶς, ἅτε μὴ συναινεῖν αἱρεμένων τῷ καιρῷ Πατριάρχην, εὔνοιαν αὐτοὶ πρὸς αὐτόν τε καὶ τοὺς κρατοῦντας ὑποκρινόμενοι, καί τινα προσάγοντες ἕτερα, μόνον εἰ συμμαχήσει τούτοις, καθ' ἡμῶν καιρὸν ἤδη λαβοῦσι χωρῆσαι, καὶ τὴν ἧτταν ἀναπαλαίσασθαι. Ὁ δὲ μηδὲ τῶν προσεννηνεγμένων ἀφέμενος, καὶ προφείλειν ἔλεγε χάριν, εἰ πάντας σχοῖεν ἐκπολεμῶσαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς, οὗ καὶ τὴν φρουρὰν ἡμῖν συνεσκεύασεν, ὡς ἀσφαλέστατος εἴη· καὶ πάντα ἦν αὐτοῖς οὗτος ὁ πάντων ἐπειλημμένος τῆς ἐξουσίας, ἔξαρχος, σύμμαχος, μάρτυς τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων, ὡς δηθεν συνίστωρ, καὶ ὡς ᾤετο ἀπαράγραπτος καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀξίας· βεβαιωτὴς ὡς κριτὴς καὶ τὸ κράτος ἐγκεχειρισμένος τῆς Ἐκκλησίας· μεσίτης πρὸς βασιλέας, παρ' ὧν καὶ προστάγματα ἐκομίσατο, καὶ παρέσχε τούτοις μετὰ τῶν αὐτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδεικνύναι γραμμάτων, καὶ φόβῳ τοὺς μὴ πειθομένους ἄλλως προσάγεσθαι· ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων τὰ καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ σύνοδοι, μᾶλλον δὲ προσχήματι συνεκροτοῦντο σύνοδων, ἐν αἷς ἀπειλαὶ καὶ ἐπαγγελίαι, καὶ δόσεις καὶ ἀφαιρέσεις, καὶ πᾶν ὅ,τι ποτὲ δεινόν τε καὶ χρηστόν, οὐκ ἐλέγετο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτελεῖτο παρὰ τοῦ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας λαχόντος. Καὶ τὰ μὲν δεινὰ τοῖς ἡμῖν συνηγοροῦσιν ἐπῆν· τὰ δὲ δοκοῦντα χρηστά, τοῖς καθ' ἡμῶν ὁρμῶσι, καὶ ἡμᾶς δυσφημοῦσιν. Ἀλλ' ἦρθη ὄντως ἡ καθ' ἡμῶν ἐνεργουμένη κακία, οὐχ ἵν' ὑψωθῇ καὶ μείνῃ περιφανὴς, ἀλλ' ἵνα σφοδροτέρα κατασπασθῇ, καὶ μετ' ἴχνη τῇ ἀπωλείᾳ παραπεμφθῇ, καὶ μηδὲ τὸς πόῤῥω δυνηθῇ λαθεῖν. Ὡς γὰρ ἐνόμισαν ἤδη περιγενέσθαι, καὶ πάντα κατὰ νοῦν ἔχειν αὐτοῖς, καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπιθεῖναι διενοοῦντο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπετίθεσαν ἤδη, τὴν ἄθεσμον Ἀκινδύνου δηλαδὴ χειροτονίαν· κινεῖ τοὺς βασιλεύοντας ὁ τῶν βασιλευόντων Θεὸς, ἐπεγείρει πρὸς ζῆλον ἄμαχον τοὺς ἐν τέλει πάντας, τοὺς μετ' αὐτοὺς ἄρχοντας, τοὺς μετ' ἐκείνους ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ἁπλῶς πᾶν τάγμα βασιλικὸν, καὶ τοὺς τοῖς βασιλείοις ἐνστρεφομένους ἅπαντας, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλείπω νῦν· καὶ ἦν ὁρᾷν ἐξαισίως τοὺς καθ' ἡμᾶς ὠργισμένους βασιλεῖς, τρέψαντας ἐξαίφνης τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν καθ' ἡμῶν ὡρμημένων· τοὺς ἄλλους ἅπαντας συναγωνιζομένους, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἅμιλλαν ἀλλήλους διερεθίζοντας· τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι μηδὲ τῆς ἐμφυλίου στάσεώς πω ληξάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκμαζούσης, ἧς ἕνεκα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔσχον ἀηδῶς. Φέρε γάρ· εἴτις δυσὶ μαχομένοις ἐπιὼν, δικαστὴν εἶναι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀξιοῖ τοῖν δυοῖν τὸν ἕτερον, κομίσαι τ' ἂν ὀντινοῦν λόγον παρ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τῆς πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ διαμάχης ἐπικρατούσης; εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ζητῶν τὴν παρ' ἐκείνου ψῆφον ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσῳ μᾶλλον δυσέφικτον τὸ ζητούμενον; εἰ δὲ καὶ ὑποπτεύοιτο παρ' αὐτοῦ, ὡς μὴ φιλίως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν αὐτὸν ἀπεχθῶς, πρὸς δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ φιλίως, ὁ δ' ἀντιλέγων ἀντιστρόφως ἔχων, πῶς οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀνέφικτον, εἰ μή τι καὶ πλέον; ἀλλ' ὃ μηδὲ δυσὶν ἀνθρώποις μαχομένοις δυνατὸν ἦν, πρὶν ἀφεῖσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους μάχης, ἑτέρων καὶ ταῦτα τῶν μὴ δοκούντων φίλων ὑπεραγωνίζεσθαι, τοῦτο πεποίηκεν ὁ Θεὸς δυνατὸν ἐν δήμοις καὶ στρατιώταις, καὶ στρατηγοῖς καὶ τοπάρχαις, ἵνα παραστήσῃ τοῖς πᾶσι διὰ πάντων ἀήττητον οὖσαν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν ». Καὶ ταῦτα μὲν ἡ καλὴ διέξεισι γλῶττα, τήν τε λαμπρὰν κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ὁλοσχερῶς διεξιοῦσα τῶν ἐναντίων μανίαν, ὧν ἔξαρχος καὶ πρόμαχος καὶ στρατηγὸς ὁ κάκι-

στος τῆς Ἐκκλησίας προστάτης ἦν· καὶ τὸ πρὸς ταῦτα τῆς προνοίας καὶ τῆς δυνάμεως ἀμήχανόν τε καὶ ἄμαχον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν δοκούντων ἐναντίων ὑπερφυῶς ἐνεργούσης τὰ κάλλιστα. Τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ θαυμαστῶς γεγονότα, ποῖος ἂν Θουκυδίδης, ἢ καὶ Ἡρόδοτος ἄλλος ἀξίως ἐξείποι καθέκαστα; μᾶλλον δὲ τῶν μὲν πλείστων τῷ καθ' ἡμᾶς τῷδε φιλοσόφῳ, καὶ ὑπὲρ πάντας δημηγόρους καὶ σοφιστὰς παραχωρήσω καὶ ῥήτορας, ἐν τοῖς αὐτοῦ θαυμαστοῖς λόγοις, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἑταίρους ἐπιστολαῖς ἄλλοτε ἄλλα φιλοσοφήσαντι· ἐγὼ δ' ἑνός τινος τούτων, ἢ καὶ δυοῖν μνησθεὶς κατ' ἐπιδρομὴν, ἐπ' ἐκεῖνα καὶ αὖθις τρέψω τὸν λόγον.

Ἡγεμὼν ἐχειροτονεῖτο τηνικαῦτα τοῖς βασιλεῦσι Πελοποννήσου καὶ στρατηγὸς καλὸς κἀγαθός· εὔνους μὲν ἐς τὰ μάλιστα τούτοις, φίλος δ' εὐσεβείας οὐχ ἧττον, καὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ Θεοῦ δόξης προασπιστής· τούτῳ τὰ πρὸς τὴν στρατηγίαν ἐκείνηντε καὶ τὴν ἔξοδον ἔτι παρασκευαζομένῳ, κἂν τῇ βασιλευούσῃ διάγοντι, πολλοὶ τῶν συνήθων καθεκάστην συνῆσαν· οἱ μὲν, ὡς καὶ συναποδημήσοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκεῖ συναντιληψόμενοι, καὶ τὰ πρὸς χρείαν κατ' ἀξίαν ὑπηρετήσοντες ἕκαστος· οἱ δὲ, καὶ φιλίας καὶ ὁμιλίας ἁπλῶς ἕνεκα· τούτοις καὶ τῶν ὁμιλητῶν Ἀκινδύνου καὶ φίλων εἴς τις συνῆν, εἰς ὑπηρέτας τεταγμένος τῷ στρατηγῷ· καλὸς μέν πως τὸ εἶδος ἐκ γένους καλούμενος, δυσειδὴς δὲ τὸν τρόπον τέως καὶ τὴν γλῶτταν ἀκόλαστος, εἰ καὶ τοῦτον μετὰ βραχὺ θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου ἠλλοίωσε. Τούτῳ, τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁ μυσαγωγὸς Ἀκίνδυνος ἐγχειρίσας τὰ κράτιστα, μέτροις Ἰαμβικοῖς ἡρμοσμένα, Πελοποννησίοις ἐκπέμπει, καθάπερ ὁ μῦθος πάλαι τοῖς Θηβαίοις τὴν σφίγγα, ἣ καὶ τῇ Ἑλλάδι πάσῃ τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην ὁ χρόνος στρατιὰν τῶν Περσῶν· καὶ ὁ μὲν εἶχεν ὑπὸ μάλην ταῦτα, δεινὰ καὶ μελετῶν καθεκάστην, καὶ πρὸς τὸς συνόντας διαλεγόμενος· καὶ πολὺς μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ Γρηγορίου τοῦ ταύτης προστάτου ῥέων καὶ βλασφημῶν, πᾶσι δ' ἀντιλέγων ὁμοῦ τοῖς ὑπὲρ τούτων εὐσεβῶς ἱσταμένοις καὶ λέγουσι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων φημὶ τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ καὶ στρατηγῷ· Ἀκινδύνου γε μὴν καὶ τῶν ἐκείνου προϊστάμενος ἰσχυρῶς, καὶ μόνον ἐκεῖνον εὐσεβείας εἶναι διδάσκαλον καὶ φρονῶν, καὶ πρὸς πάντας διατεινόμενος. Ἀλλ' ὁ τῆς σωτηρίας κηδόμενος πάντων Θεὸς, ὄψει μιᾷ καὶ νυκτὶ παραδόξως τούς τε Πελοποννησίους ὁμοῦ πάντας, καὶ αὐτὸν δέ φημι τοῦτον ἐξαρπάζει τῆς ψυχοφθόρου λύμης, καὶ τὰς πιστοὺς ἐπιστηρίζει πάντας τῷ θαύματι· καὶ ὁ τρόπος οἷος. Ἔκειτο μὲν ἐπὶ κλίνης νυκτὸς ὑπνῶν ὁ τὰ πονηρὰ φέρων ἐν κόλποις γράμματα· τῶν δὲ βασιλικῶν δορυφόρων ἐπιστάντες ἀθρόον ὡς ἐδόκει τινὲς, ἀνίστασθαί τε καὶ ἀκολουθεῖν αὐτοῖς εὐθέως ἐκέλευον εἰς εἱρκτὴν, οὕτω προσταγὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος· ὁ δ' ὑπὸ δέους εὐθὺς διαταραχθεὶς διανίσταται τῆς κλίνης, θορύβου καὶ ἀγωνίας μεστός· ἐν ἑαυτῷ δὲ γενόμενος ὥσπερ, καὶ τῇ φαντασίᾳ τὸ πᾶν δεδωκὼς, ἀναπλαττούσῃ καὶ τὰ μὴ ὄντα πολλάκις, ἀνακλίνεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς εὐνῆς καὶ ὑπνοῖ· ἀλλὰ καὶ αὖθις οἱ αὐτοὶ βασιλικοὶ δορυφόροι, καὶ παρεῖναι ἐδόκουν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ὡσαύτως διακελεύεσθαι· αὐτός τε τῶν στρωμάτων ὁμοίως ἀναπηδῶν, καὶ ἀγωνίᾳ καὶ δέει συνεχόμενος μείζονι, ἐπειδὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔτυχε βασιλικῆς εἱρκτῆς πειραθεὶς, καὶ τὰ τῆς ἐκεῖθεν ταλαιπωρίας φέρων ὥσπερ ὑπόγεια· καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφ' ἱκανὸν λογισμοῖς παλαίων, καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς τῶν αὐτῶν φαντασίας διαπορούμενος· ἐπεὶ δὲ καὶ αὖθις ὡς ὀνείρου καὶ φάσματος ἀλογήσας ἐπὶ τῶν στρωμάτων ὡσαύτως κατέδαρθεν, ὕπνος μὲν αὐτὸν καὶ πάλιν εἶχε μετὰ μικρὸν, ὡς δ' οἱ

τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἐπιστάντες ἐκεῖνοι καὶ πάλιν, τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἦσαν σφοδρότερον ἐπιτάττοντες, ἐκεῖνος τῷ ὕπνῳ κατεχόμενος ἔτι, καὶ διαπορεῖν ὡσπερεὶ πρὸς ἐκείνους ἐδόκει, καὶ τὴν τῆς βασιλικῆς ὀργῆς αἰτίαν ἐπιζητεῖν· οἱ δ' αὐτίκα καὶ τῷ δακτύλῳ καθάπερ ὑποδεικνῦντες τὰ ὑπὸ κόλπον αὐτῷ πονηρὰ συγγράμματα τῆς αἱρέσεως, καὶ τὴν αἰτίαν φανερῶς ἐδίδασκον ἅμα· ὅτι φησὶ τοὺς τοῦ δυσσεβοῦς Ἀκινδύνου φληνάφους φέρων μετὰ σαυτοῦ διακομίζειν εἰς Πελοπόννησον σπεύδεις, εἰς πολλῶν ἀνθρώπων καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν· καὶ ὡς εἰμὴ πόρρῳ που βαλὼν ἀποῤῥίψεις αὐτοὺς νῦν, ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀποῤῥήξας τῆς κακίας περὶ τὰ τοιαῦτα συνηθείας τε καὶ ὀργῆς, οὐκ ἀπαλλαγήσῃ τῆς ἐπικειμένης τοῦ βασιλέως ὀργῆς. Καὶ ὁ μὲν ἐδόκει καὶ πεπεῖσθαι τοῖς εἰρημένοις, καὶ προθυμότατα τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσθαι· καὶ τοῦ ὕπνου δ' εὐθέως ἀπολυθείς, ἔργου κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἴχετο, θείαν εἶναι τὴν ὄψιν αὐτοῖς πράγμασιν ἄριστα διδαχθείς. Τὰ γοῦν γραμμάτια τῆς αἱρέσεως εὐθὺς ἀποῤῥίψας εἰς κόρακας, καὶ πολέμιος αὐτοῖς ἀντὶ φίλου σφοδρὸς γεγονὼς, ὑπνοῖ μὲν ἐλευθέρᾳ ψυχῇ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός· τῆς δ' ἐπιούσης τὴν τοῦ ἡγεμόνος οἰκίαν ὡς ἔθος καταλαβὼν, τὴν παλινῳδίαν εὐθὺς ἐπὶ πάντων ἦν ᾄδων, καὶ συγγνώμην μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις Θεὸν καὶ τοὺς παρόντας αἰτῶν, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ θαυμασίων διαπρύσιος κήρυξ πρὸς πάντας γιγνόμενος· ἁρπάζει τοὺς λόγους τοῦ στρατηγοῦ τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος· ἄπεισι σπουδῇ πρὸς τὸν μέγαν καθειργμένον ἐν βασιλείοις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ὁ αὐτοῦ λόγος ἔδειξε· τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξαγγέλλει καὶ τὴν τῆς αἱρέσεως ὀλεθρίαν ἐπιβολὴν, καὶ τὴν μετὰ θαύματος ὑπερφυᾶ καὶ θαυμαστὴν ἐκείνης ἀναίρεσιν· ἅμα καὶ τὸ τῆς δυσσεβείας πονηρὸν ἐκεῖνο προσάγων ἐν μέτροις βιβλίον, εἰς τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων βεβαίωσιν· ἀκούει παρὰ τῶν οἰκείων ἐκεῖ κατὰ μέρος πάντα καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ ἐπεὶ τὸ παράπαν ἀμφιβάλλειν οὐκ ἦν, αὐτῶν ἐκείνων τῶν κακίστων προκειμένων ὑπ' ὄψιν λόγων, οὓς ὁ πατὴρ καὶ δημιουργὸς ἅμα τῷ γεννῆσαι τῷ σκότῳ καὶ τοῖς μυχοῖς καὶ ἀφανίᾳ παρέδωκε, τὸ τῆς ἀληθείας φῶς, καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς λαμπρᾶς ὑποπτήσσων γλώττης τοῦ Γρηγορίου, δάκρυσι θερμοῖς μεθ' ἡδονῆς τινος ψυχῆς ἀποῤῥήτου τὴν εὐχαριστίαν ἀπεδίδου Θεῷ, τὰς ὁρμὰς οὕτω τῆς κακίστης αἱρέσεως ἀφανῶς τε καὶ προφανῶς ἀναστέλλοντι, καὶ τὴν τῶν πολλῶν θαυμαστῶς τε καὶ πανσόφως σωτηρίαν οἰκονομοῦντι.

Οὐδὲ γὰρ ἐν τούτοις γε μόνοις Θεῷ ἄρτι πρώτως ταῦτα τεθαυματούργηκεν, ἀλλὰ πλήρης τῶν τοιούτων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἦπειρος καὶ θάλασσα πᾶσα σχεδὸν, νῆσοί τε καὶ πόλεις, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ἐν ᾗ δήπου καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἄνωθεν ἤρκται· πανταχόσε μὲν τῶν τῆς αἱρέσεως πονηρῶν ἐκπεμπομένων λάθρα γραμμάτων· οὐδὲ γὰρ εἶχε χώραν ἐνταῦθα τέως ἐξελεγμένα καὶ καθυβρισμένα πολλάκις, συλλαμβανομένων δ' ὁμοῦ παρὰ τῶν εὐσεβῶν μετὰ θαύματος σχεδὸν πάντων, καθαπερεί τινων λῃστῶν καὶ ἱεροσύλων, καὶ πρὶν εἰργάσθαι τὰ οἰκεῖα, καὶ ταῖς χερσὶ καὶ τῇ γλώττῃ διδομένων τοῦ Γρηγορίου, αὐτοκράτορος ἐκεῖ καὶ Θεοῦ παρὰ τοῦ μόνου φύσει Θεοῦ καὶ δεσπότου τῶν τοιούτων θαυμαστῶς χειροτονηθέντος, καί τοι γε καὶ καθειργμένου καθὰ δὴ καὶ πολλάκις ἔφην, καὶ καταδίκου φέροντος σχῆμα, ἵνα καὶ θαυμασιώτερον ᾖ τὸ κατ' αὐτὸν μᾶλλον. Τῆς αὐτῆς οἰκονομίας δὲ καὶ θαυματουργίας καὶ ἡ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Σάββα περὶ τῶν τοιούτων θεωρία γέγονεν ἔργον· τὸν ἡμέτερον λέγω, τὸν πάνυ, τὸν τῆς ἡσυχίας καὶ διακρίσεως λύχνον, τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τὸν οἶκον, τὸ τέμε-

νος τῆς θείας σοφίας, τὸν ἄλλον ἥλιον ἐν σαρκί, ταῖς τοῦ θείου φωτὸς ὑπερφυέσιν ἐλλάμψεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις· ὃς ἐκεῖνα περὶ Ἀκινδύνου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εἶδε τότε πονηρᾶς συμμορίας, εὐχόμενος Θεῷ καὶ δεόμενος ὑπὲρ τούτων, ἅπερ ἡμεῖς φθάσαντες τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου συνετάξαμεν λόγοις, πᾶσαν ἐξιστάντα καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν.

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς τέσσαρας ἑνιαυτοὺς ὅλους ἦν διαμείβων ὥσπερ ἐν λάκκῳ τινὶ τῇ φρυρᾷ, καὶ τὸν συναθλητὴν καὶ συσπουδαστήν, ὅπερ ἔφην, Ἱερεμίαν ἐν τούτῳ παρενεγκών, καὶ ταῦτ' ἐν οὕτω νοσώδει καὶ ταχερῷ σώματι, καὶ νοσοκομίας δεομένῳ σχεδὸν καθ' ἑκάστην καὶ συνεχοῦς φαρμακείας, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἐναντίων ὁμοῦ πάντων, ὅπου γε καὶ αὐτὸ τὸ διὰ παντὸς ἐγκεκλεῖσθαι καὶ ἀπρόϊτον διαμένειν ἐπὶ χρόνον οὕτω μακρὸν φθορὰν τοῖς τοιούτοις καὶ μόνον ἐργάζεσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ἐκεῖνον ἡ διπλῆ τοῦ γένους ἔδακνε μᾶλλον φθορά, νῦν μὲν ὅπλα κατ' ἀλλήλων κινούντων, καὶ τὴν στάσιν καὶ τοὺς καθ' ἑαυτῶν ἀναπτόντων πολέμους ὅλῳ θυμῷ, νῦν δὲ τὸ πάτριον καὶ ἀποστολικὸν εἰς Θεὸν σέβας, καὶ τὰς τῶν θεολόγων κοινὰς παραδόσεις ἀναίδην ἐξαρνουμένων, καὶ τῷ καθαρῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τὰς βεβήλους τῶν αἱρέσεων ἐπεισαγόντων κενοφωνίας, καθάπερ οἱ τῷ δοκίμῳ χρυσίῳ τὸ κίβδηλον, ἢ τῷ καρδίαν εὐφραίνοντι φυσικῶς οἴνῳ, τὸν ὀξώδη καὶ ὑδατώδη καὶ τοῖς χρωμένοις ἥκιστα χρήσιμον· καὶ τὸ τούτων ἔτι δεινότερόν τε ὁμοῦ καὶ ἀνιαρώτερον, ὅτι καὶ ὑπ' αὐτῶν φεῦ! τῶν δοκούντων προστατῶν τε καὶ ἡγουμένων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πολλῶν ἢ καὶ πάντων σχεδὸν ἐρεθιζομένων πρὸς ταῦτα, ὑφ' ὧν καὶ παρ' ἑαυτῶν κινουμένους ἐχρῆν πάντα τρόπον ἀνείργεθαι. Ὁ δὲ καὶ τούτων ἅμα κἀκείνων ἐξιστάμενος πάντων Θεῷ, καὶ νῦν μὲν τὸ τοῦ θείου Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς ὁμοίας ὑποφωνῶν ἐλπίδος, τὸ· «Γένοιτο Κύριε τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ» (1)· αὖθις δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσορρήμονος συνεχῶς προστιθεὶς ἐκεῖνο μετὰ τῆς ἴσης εὐνοίας καὶ τῆς εὐχαριστίας, τό· Δόξα σοι Κύριε πάντων ἕνεκα· ταῦτα καὶ γὰρ ἦν οἱονεὶ προσφθέγματα διὰ βίου πρὸς τὸ θεῖον τῇ μεγάλῃ καὶ ἀοιδίμῳ ἐκείνῃ ψυχῇ, καὶ μάλιστ' ἐν καιρῷ περιστάσεών τε καὶ πειρασμῶν ἀκαμπτός τις καὶ ἀκλόνητος ἐν ἅπασιν ἦν, ὡς ἐν καμίνῳ μέσῃ τοῖς παντοδαποῖς τουτοισὶ πειρασμοῖς, ἄφλεκτος κατὰ τοὺς μακαρίους ἐστηκὼς παῖδας ἐκείνους, καὶ Θεὸν αἰσθητῶς τε καὶ νοητῶς ἀνυμνῶν, καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἄριστα πλέκων ὕμνον καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς πλάνης ὑπηρέτας τε καὶ ἀρχηγοὺς κατ' ἐκείνους νοητῶς καταφλέγων ἐκεῖθεν, κἀντεῦθεν καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἅπασαν ὑπερφυῶς συγκαλῶν τὴν κτίσιν πρὸς τὸν εὐχαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἱκέσιον.

Καιρὸν γὰρ εἶναι καὶ τοῦτον εἴπερ τινα παρ' ἑαυτῷ κρίνας νοερᾶς ἡσυχίας καὶ νεύσεως παντελοῦς πρὸς Θεόν, ἐκείνοις τε καθάπερ εἴτις ἀκάματος φύσις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερφυῶς ἑαυτὸν ἦν διδοὺς, καὶ προσέτι ταῖς τῶν θεολόγων φιλοπονώτερον βίβλοις ἐγκύπτων καὶ γράφων καὶ λογογραφῶν τὴν εὐσέβειαν· ἐνταῦθα καὶ γὰρ οἱ πρὸς τὰς ἐρεσχελίας ἢ δυσσεβείας οἰκειότερον μᾶλλον εἰπεῖν, Ἀκινδύνῳ πάντες αὐτῷ σχεδὸν συντάττονται λόγοι, πρόφασιν μὲν ἐκεῖνον ἐσχηκότες καὶ τοὺς ἐκείνου μακρὺς λήρους, καὶ τὸν συρφετὸν τῆς συκοφαντίας τε καὶ τῆς βλασφημίας, οὓς κἂν ὑπνώττων ὁ ἐμὸς ἀριστεὺς οὗτοσὶ καθάπερ εἴ τινας σκιὰς καὶ ἐνδάλματα λόγων καὶ βλασφημίας, ῥᾷστα καὶ ἀπόνως ἦρεν ἐκ μέσου διὰ πάσης δὲ δογματικῆς καὶ θεολογικῆς

(1) Ψαλμ. λϑ', 22.

ἰδέας θαυμαστῶς ἄγαν ἰόντες, καὶ ἀξίους ἐκείνου, καὶ τὸ μυστήριον ἅπαν τῆς τε κατὰ τὴν Τριάδα φημὶ μεγάλης Θεολογίας, τῆς τε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ἑνὸς τῆς Τριάδος οἰκονομίας ἐκπαιδεύοντες πάντας, καὶ μυστήριον ἄντικρυς εὐσεβείας ὄντες, ἡ φανέρωσις ἐναργὴς καὶ διδασκαλία τοῦ κατ' εὐσέβειαν ὑπερφυοῦς Μυστηρίου, ἀναπτύσσοντές τε τὰ συνεπτυγμένα καὶ τὰ δύσληπτα σαφηνίζοντες, καὶ ταῖς θείαις Γραφαῖς τὰ τῶν Θεολόγων καὶ διδασκάλων ἄριστα συμβιβάζοντες, καὶ σύμφωνον αὐτοῖς τε κἀκείναις ὁμοῦ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον δεικνύντες Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ καθ' ὑπερβολὴν τοῖς συνιεῖσι θαυμαζόμενον διὰ πάντων, καὶ ὡς οὐδεὶς οὐδέπω τῶν πάντων σχεδὸν πρότερον.

Ὁ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ψευδώνυμος ἀρχηγὸς Ἰωάννης, ὥσπερ ἔξω γενόμενος αὐτὸς ἑαυτοῦ καθάπαξ, καὶ τὰς φρένας διαφθαρεὶς καὶ τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον, πνεύματι πλάνης ἀπαχθεὶς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀράμενος φανερῶς τὸν Θεὸν τὸν πόλεμον, ἐπὶ τὰ πρότερα καὶ αὖθις χωρεῖ· καί τινα τῶν ὁμιλητῶν τε καὶ σπουδαστῶν Ἀκινδύνου, μοναχοῦ καὶ διακόνου περικείμενον σχῆμα· τὸ γὰρ ὄνομα παραλείψω τὸ τήμερον ἔχον· τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην λαμπρᾶς Ἐκκλησίας σύν γε τοῖς ὑπ' αὐτὸν ψηφίζεται πρόεδρον· Ἀκίνδυνον ἡ Βαρλαὰμ ἄλλον, ὅσον ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ φημὶ καὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πονηρῷ ζήλῳ. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λύει Θεὸς ὀξύτερον τῶν προτέρων ἐκείνων· μᾶλλον δ' οὐ λύει θαυμαστῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ τούτου κεφαλῆς ταυτὶ περιτρέπει, ὡς καὶ ὁ λόγος αὐτίκα δείξει.

Ὡς γὰρ ἤσθετο καὶ τούτων ἡ καλῶς τῆς εὐσεβείας προϊσταμένη θαυμαστὴ βασιλὶς, πέμπει παρευθὺ πρὸς τὸν τῆς αἱρέσεως ὑπέρμαχον Ἰωάννην, καθάπαξ ἀπέχεσθαι παραινοῦσα τῆς κοινωνίας τῶν τὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου φρονούντων, συνοδικῶς αἱρετικῶν ἐξελεγχθέντων σὺν τοῖς αὐτῶν διδασκάλοις, καὶ γράμμασι καὶ τόμοις καὶ φρικωδεστάταις ἀραῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκεκομμένων· ἀλλ' ἐκεῖνος τῇ δυσσεβείᾳ προστιθεὶς τὴν ἀναισχυντίαν, ἄλλως τε καὶ τῆς προνοίας, εἰς ὃν αὐτὸς φθάσας ὤρυξε βόθρον, συνωθούσης δικαίως, βίβλον ὅλην συγγραμμάτων ἀντιπέμπει πρὸς τὴν φιλόχριστον βασιλίδα, τῶν αὐτοῦ καινοτομιῶν δῆθεν καὶ τῶν ἀλλοκότων πράξεων ὑπεραπολογησομένην· ἡ δὴ καὶ τῆς δικαιοτάτης αὐτῷ καταγροφῆς καὶ τῆς καθαιρέσεως πρόξενος ὤφθη· διαβολὴν καὶ γὰρ ἐν ἑαυτῇ περιέφερε, καὶ φορυτὸν συκοφαντίας καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἱεροῦ Τόμου, καὶ ἀνατροπὴν ἐν προσχήματι ἐξηγήσεως Τόμου, ὃν αὐτὸς πρὸ βραχέος ἔτι τὸν νοῦν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀπερίτρεπτον ἔχων, ὡς εὐσεβείας ἄντικρυς ὅρον καὶ ἐπήνει καὶ συνεκρότει, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ γλώττῃ καὶ χειρὶ καλῶς ὑπεστήριζεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κράτιστα καὶ καιριώτατα τῶν τῆς δυσσεβείας συγγραμμάτων ἐνῆν ἐκείνῃ τῇ τῆς αἱρέσεως βίβλῳ, πάντας ἁγίους σχεδὸν καὶ θεολόγους ἀποκηρύττοντα διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὡς κακοδόξους· Ἀλίσκεται γοῦν τοῖς οἰκείοις πτεροῖς, καὶ τὰς δικαίας εἰσπράττεται δίκας ὁ περιφανὴς τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, τῆς θαυμαστῆς βασιλίδος τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἱερὸν ἀναψάσης καὶ νῦν ὑπέρ ποτε ζῆλον, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀρχιερέων ἅμα καὶ τῶν λογάδων τῆς Ἐκκλησίας σύν γε τοῖς ἐν τέλει συναγαγούσης, καὶ τὸν τῆς αἱρέσεως πρόμαχον ἅμα τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγοῖς τε καὶ τῆς αἱρέσεως ἀρχηγοῖς, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνωθῆναι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβληθῆναι κάλλιστά τε καὶ δικαιότατα, καὶ ἀξίως ἑαυτῆς τε καὶ Θεοῦ παρασκευαχυίας· δι' ἅπερ οἶμαι καὶ εἰς γῆρας αὐτῇ τὰ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτοῦ συντηρεῖται, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θαυμαστὸν αὐτῆς

ζῆλον, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ προστασίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ὁμοζύγου καλὴν ὑπὲρ εὐσεβείας μίμησιν καὶ ἀνδρίαν δικαίως ἀμειβομένου. Τῇ δὲ τῆς εὐσεβείας ταύτῃ λαμπρᾷ βεβαιώσει· βεβαίωσις καὶ γὰρ εὐσεβείας καὶ στήριγμα τῆς Χριστοῦ γέγονεν Ἐκκλησίας ἡ τῆς αἱρέσεως καταστροφὴ καὶ τῶν ταύτης προϊσταμένων· αὐθημερὸν καὶ ἡ κοινὴ διαλύεται στάσις καὶ τὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τῆς βασιλείας εἰς ὁμόνοιαν ἑαυτῇ καὶ συμφωνίαν κάλλιστα συνελθούσης, καὶ τῶν μελῶν ἐπιγνόντων ἄλληλα, καὶ κατὰ φύσιν εἰς ταὐτὸ συνελθόντων, ἄριστα Θεοῦ τεθαυματουργηκότος κἀν τούτῳ, καὶ δεδειχότος πᾶσι τρανῶς, τίνες μὲν οἱ τῆς αἱρέσεως καρποὶ καὶ τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας, τίνα δὲ τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνων ἀποτελέσματα καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καὶ εὐσεβείας.

Τῆς γοῦν πάλαι φυγάδος εἰρήνης καὶ ἐξορίσου μετὰ μακρὸν, ὡς εἴρηται, καλῶς κατιούσης τὸν χρόνον, καὶ Γρηγόριος πρὸ τῶν ἄλλων ὁ μέγας τῆς ἀδίκου φρουρᾶς, μᾶλλον δὲ τῶν χρονίων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς εἱρκτῆς καὶ τῆς καταδίκης, λαμπρῶς μετὰ τῶν τῆς ὁμολογίας στεφάνων ἐπάνεισι· καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, ψήφῳ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ καὶ τῆς βασιλείας ὡς ἔθος, καὶ πρὸ τούτων ἐνεργείᾳ θείᾳ καὶ νεύσει, Ἰσίδωρος μὲν ὁ θεῖος τῶν σιάχων ἐπιλαμβάνεται τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, Γρηγόριος δ' ὁ μέγας εὐθὺς μετ' αὐτόν τε καὶ δι' αὐτοῦ τῶν τῆς θαυμασῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκης φημὶ τῆς μεγάλης, πολλὰς ὑπὲρ τούτου καὶ μεγάλας δεξάμενος τὰς ἀξιώσεις καὶ ἱκεσίας παρά τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ Πατριάρχου. Καὶ λαμβάνει μὲν, ἡ ἀπολαμβάνει τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν τὸν πάλαι περιφανῆ ταύτης ὑπέρμαχον καὶ προστάτην, τὸν δημαγωγὸν ὡς εἰπεῖν καὶ καθηγητὴν τῶν τοῦ Θεοῦ θεσπισμάτων καὶ τοῦ μεγάλου ταύτης πληρώματος οὐκ ἀνθρωπείαν κατά τινας χάριν, ἀλλὰ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς ἆθλον, καὶ τῶν μακρῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων, καὶ τῆς ὁμολογίας κομισάμενον τοῦτο· δέχεται δὲ καὶ ἡ περιφανὴς ἐκείνη καὶ μεγάλη καθέδρα τὸν ταύτης ἄξιον ὄντως· οὔτε γὰρ ἐκείνην οὕτω μεγάλην τε καὶ θαυμαστὴν διὰ πάντων οὖσαν ποιμένος δεομένην, ἐχρῆν ἄλλον τινὰ κεκομίσθαι πρὸ τούτου· οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεκόμιστο· οὔτ' αὖ τοῦτον ἐπὶ προστασίαν Ἐκκλησίας οὕτω λαμπρῶς ἰόντα θείᾳ ψήφῳ τε καὶ προκλήσει πρὸ ταύτης ἑτέραν ἐλέσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ προείλετο· ἀλλὰ γίνεται καὶ ἄμφω θαυμαστῶς καὶ καιρίως, καὶ κατὰ σώζοντα λόγον, καὶ τί γε εἰπεῖν ἄλλως; ἡ καθάπερ ἐχρῆν τὴν τὰ τοιαῦτ' ἐνεργοῦσαν μεγάλην καὶ παντοδύναμον ἐνηργηκέναι τοῦ Πνεύματος χάριν, ὑπὲρ ἧς καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους ἐκείνους καὶ γενναίους ἀγῶνας ὁ μέγας ὄντως διήνυσεν;

Ἀλλ' ἀρχὴ πάλιν ἀγώνων καὶ παλαισμάτων ἑτέρων, καὶ ἀθλητὴς ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς αὖθις, ὡσανεὶ πεπρωμένον ἦν αὐτῷ τὸ διὰ βίου παλαίειν, καὶ τοῦτον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παρὰ πάντας ὁ γεννάδας εἰλήχει τὸν κλῆρον· ἄθρει καὶ γάρ· κάτεισι μὲν ἐκ Βυζαντίδος πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν καθέδραν τε καὶ τὴν πόλιν· ἡ δ' ἀποσείεται φεῦ! καὶ ἀποπηδᾷ τοῦ πατρὸς, ἔτι λύμης τῆς προλαβούσης ἀπόζουσα καὶ τῆς στάσεως, μήπω τῇ τῆς εἰρήνης εὐωδίᾳ τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον καὶ διεφθορότα χυμὸν καὶ τὴν καχεξίαν θεραπευθεῖσα. Προσῆν δέ τισι καὶ ἡ θρυλληθεῖσα παρὰ τῶν δυσσεβῶν καινοτομία τῶν θείων δογμάτων καὶ ἡ πονηρὰ περὶ αὐτῆς ὑποψία, εἰ καὶ πρόσχημα μᾶλλον καὶ προκάλυμμα τῆς χαλεπῆς σάσεως, καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀταξίας τοῦτό γε ἦν. Ἀλλὰ Θεὸς ἄνωθεν καὶ διωκόμενον ἀναγορεύει θαυμαστῶς τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸν μέγαν, καὶ δείκνυσι διὰ τῶν ὀρθῶς

ἐπιζητούντων, οἷος ἐκεῖνος τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν καὶ τὴν παῤῥησίαν· καὶ ὅπως ὁ λόγος ἤδη δηλώσει.

Ἦν τις τῶν εὐλαβῶν καὶ σπουδαίων τῷ κλήρῳ τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας ἄνωθεν ἐγκατειλεγμένος, τῇ τοῦ πρεσβυτέρᾳ τετιμημένος ἀξίᾳ, καὶ τὴν ὀρφανοτρόφου ταύτῃ τάξιν ἀποπληρῶν· τούτῳ παιδίον ἦν θῆλυ, τοῖς τοῦ γάμου μὲν οὔπω δεσμοῖς ὑποβεβλημένον, νόσῳ δὲ χαλεπῇ παρειμένον ἅπαν τοῦ σώματος μέλος καὶ τρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας κλινοπετὲς κατακείμενον. Τῆς δέ γε τῆς Θεομήτορος πανυγήρεως ἐφεςώσης, ἣν ἔθος ἡμῖν ἐπιτελεῖν ἐπὶ τῷ ταύτης σεπτῷ γενεθλίῳ, ὀγδόης ἱσταμένης δηλαδὴ Γορπιαίου, τοὺς τῆς ἱερουργίας κοινωνοὺς καὶ συμπρεσβυτέρους ὁ προῤῥηθεὶς ἀξιοῖ πρεσβύτερος εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τῶν μεγάλων κοινῇ μυστηρίων πρός γε τὸν τῶν μυστηρίων θέσθαι Θεὸν καὶ Δεσπότην, ὅπως ἂν αὐτοῖς γνώριμα γένοιτο διά τινος ἐκεῖθεν σημείου τὰ κατὰ τὸν ἐλαυνόμενον κακῶς ἐκεῖθεν Ἀρχιερέα, οἵαν τὴν τάξιν τε καὶ τὴν παῤῥησίαν πρὸς αὐτὸν ἔχει, εἰς ἔλεγχον μέν φησι καὶ αἰσχύνην τῶν ἐκόντι κακουργούντων, βεβαίωσιν δὲ τῶν ὑπ' ἀγνοίας ἀμφιβαλλόντων καὶ περιτρεπομένων· καὶ οἱ μὲν εἶχοντο τῆς ὑπὲρ τούτων εὐχῆς ἐνταῦθα, τελοῦντες τὰ μυστικά· συνηύχετο δὲ κἀκεῖνος αὐτοῖς, τὴν παρειμένην καὶ κλινοπετῆ τοῖς λογισμοῖς προτιθεὶς παῖδα, καὶ τὴν ἐκείνης θεραπείαν ἀντ' ἄλλου τινὸς τῶν σημείων αἰτῶν. Θεὸς δ' ἐκεῖ τὸν οἰκεῖον δοξάζων θεράποντα, ὑπὲρ οὗ καὶ τὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς δεήσεως αὐτοῖς ἐτελεῖτο, ἀνίστησί τε τῆς κλίνης ἀθρόον τὴν κόρην, καὶ βαδίζειν ἁπταίως καὶ περιτρέχειν σὺν τοῖς ἐῤῥωμένοις ποιεῖ τὴν οἰκίαν, ὧ τῶν καινῶν σου Χριστὲ θαυμασίων! ὡς καὶ θάμβος καὶ ἐκστάσεως πληροῦν τοὺς ὁρῶντας· ταῦτα καὶ τοῖς ἱερεῦσι γνωσθέντα, τῶν μυστικῶν τελουμένων ἔτι, ἀνυμνεῖν τε Θεὸν καὶ θαυμάζειν ἐποίει καὶ λόγου πέρα καὶ διανοίας, καὶ μάλιστα τοῖς τὸ τῆς παιδὸς συνειδόσι βαρὺ καὶ χρόνιον πάθος, καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα Θεοῦ τε θαυμαστὸν Ἀρχιερέα, καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐναμιλλον αὐτούς τε καλῶς εἰδέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις μετὰ παῤῥησίας κηρύττειν. Ὁ μὲν οὖν Ἀρχιερεὺς πρύμναν ἐκεῖθεν κρυσάμενος, ἐπεί περ ἀπεκρούσαντο τὴν ἐκείνου παρουσίαν, ὡς ἔφην, ἐς Ἄθω τὸν ἱερὸν ἀνεχώρει, καὶ πρὸ τῆς καθόδου καὶ μετὰ τὴν κάθοδον πλεῖστα νοσήσας τὸ σῶμα, καὶ βραδέως που καὶ μετὰ πλείστας ἡμέρας δυνηθεὶς ἐπιβῆναι τοῦ Ὄρους, ἐκεῖνα πω πρὸς Θεσσαλονίκην τὴν ἰδίαν καὶ αὐτὸς, οἶμαι, λέγων, ἅπερ καὶ Χριστὸς πρὸς Ἱερουσαλὴμ ἐλαύνουσαν αὐτὸν πάλαι, «Εἰ ἔγνως καὶ σὺ καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σοι· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ καὶ οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου». Οἱ δ' ἐν τῷ Ὄρει πατέρες ἅσμενοι τὸν πάλοι ποθούμενον καὶ δεξάμενοι καὶ ἰδόντες, καὶ τῶν τῆς ἐκείνου γλώττης ῥευμάτων, οἷά τινος νέκταρος θείου μετέχοντες καθ' ἑκάστην, παρ' ἑαυτοῖς κατέχειν ἐβούλοντο σφόδρα, καὶ αὐτὸν βλέμενον τοῦτο μέχρις ἂν τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως καὶ τῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν κατὰ φύσιν ὁμόνοιαν ἐπανέλθοι καὶ τὴν ὑγείαν. Ἀλλ' ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἄρχων Στέφανος, καὶ αὐτὸς ἐπιβὰς τότε τοῦ Ἄθω· ἡ γὰρ κάκιστ' ἀπολουμένη στάσις καθ' ἑαυτῶν τῶν Ῥωμαίων ἐκείνη, κἀκεῖνον βασιλέα κεχειροτόνηκεν οὐ σμικροῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς μέρους· ἐκεῖνος τοιγαροῦν δεσποτικῶς καὶ τοῦ θείου ἐπιβὰς Ὄρους τότε, ἐπεὶ καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε ἀρχιερεῖ συγγεγονὼς εἰς ὁμιλίαν ἦλθε καὶ λόγους, πάλαι ποθῶν ἐκ τῆς φήμης, πρῶτα μὲν ἐδεῖτο καὶ παντοδαπός τις ἦν εἰς ἑαυτὸν ἐφελκύσασθαι, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν μεταθεῖναι τὸν ἄνδρα, τίνα μὲν οὐ λέγων; ποῖα δ' οὐχ ὑποσχόμενος ὥστε δυνηθῆναι τοῦ ποθουμένου τυχεῖν; Ὡς δὲ

κατανεύοντα τούτοις οὐκ εἶχεν οὐδοτιοῦν, ἐπὶ δευτέραν ἱκετείαν ἐτράπετο, προστιθείς τι καὶ βίας ὥστε τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὖθις καταλαβόντα τὸν μέγαν πρεσβευτὴν αὐτῷ γενέσθαι πρὸς βασιλέας· τὸ δ' ἦν ἀντικρυς προσωπεῖον μᾶλλον τοῦ κεκρυμμένου τὸ τῆς πρεσβείας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο νεοπαγῆ καὶ κραδαινομένην ἔτι τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς τὴν ἀρχὴν κεκτημένος, τὸν μέγαν ἐκεῖνον παρ' ἐκείνη κεκτῆσθαι, ζώπυρον οἱονεὶ τῆς βασιλείας ὄντα Ῥωμαίων, καὶ ῥᾷστα δυνάμενον τὴν πρὸς ἐκείνους τῆς εὐνοίας τῶν εἰκείων αὖθις ἀνάψαι φλόγα, τηλικοῦτον ὄντα καὶ πράγμασιν ἅμα καὶ λόγοις.

Ἄξιον δὲ μηδ' ἐκεῖνο παραδραμεῖν· ὡς γὰρ ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἄρχων οὑτοσί, καθάπερ ἔφθην εἰπών, πάντα κάλων κινῶν καὶ πᾶσαν μετιὼν λόγου πεῖραν ὥστε τὸν μέγαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, προσετίθει τοῖς λεχθεῖσι κἀκεῖνα, ὡς ἀπελαύνοιεν μὲν αὐτὸν αἰσχρῶς οἱ Ῥωμαῖοι, μηδὲ τῆς λαχούσης γοῦν Ἐκκλησίας ἐπιβῆναι παραχωροῦντες, αὐτὸς δὲ, πιεσθέντι τοῖς αὐτοῦ δηλαδὴ λόγοις καὶ τῇ προκλήσει, καὶ πόλεις αὐτῷ καὶ Ἐκκλησίας προθύμως χαριεῖται καὶ χώρας· εἶτα καὶ σωρηδὸν ἠρίθμει πρὸς τούτοις ἐπετείων φόρων τε καὶ χρημάτων, ὧν ἐκεῖ δηλαδὴ κύριος ἔσται. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πλείονα μέν τινα λόγου καὶ συγγραφῆς ἄξια πρὸς αὐτὸν διεξῆλθε, προσετίθει γε μὴν ἐπὶ τέλει κἀκεῖνα· πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ χωρῶν καὶ φόρων καὶ προσόδων καὶ χρημάτων πολυταλάντων τὸ παράπαν ἡμῖν οὐδ' ἠτισοῦν χρεία· ὡς γὰρ εἴ τις σπόγγον λαβὼν, ὕδατος κύλικα χωρεῖν ἐν ἑαυτῷ πεφυκότα μόνην, μέσον τοῦ Αἰγαίου τούτου ἐμβάλλοι, οὐκ ἂν ἀνιμήσαιτό ποτε τὴν ἄβυσσον τοῦ πελάγους· πῶς γάρ; ἀλλὰ κἀκεῖθεν τὴν τοῦ ὕδατος κύλικα μόνην ὁ σπόγγος ἀναμαξάμενος, ἧς δηλαδὴ χωρητικὸς πέφυκε κατὰ φύσιν, τῶν ῥευμάτων ἐκείνων καὶ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρᾶς οὐσίας, ὡς μηδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντων, ἀφέξεται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ὡς δὲ καὶ ἡμεῖς, ὀλίγων τινῶν ἀποζῆν καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκεῖσθαι μόνοις πάλαι μεμαθηκότες, καὶ ὡσανεὶ πεφυκότες ἤδη πρὸς τοῦτο, κἂν εἰς πάντα τὸν ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸν, κἂν εἰς τὸ τοῦ μυθευομένου Πακτωλοῦ ῥεῦμα φέρων ἡμᾶς ὅλους βαπτίσῃς, τῆς ἐφημέρου τροφῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδέν τι πλέον ἑλκύσοντας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὄψει· ὥστ' οὐκ ἀναγκαῖος, οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς ὅλως ὁ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων δωρεῶν καὶ χρημάτων, ὡς φῂς, λόγος· τί τὸ ἔξῆς;

Ἀναγκάζεται καὶ αὖθις ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς, ἀνελθεῖν εἰς τὴν Κωνσταντίνου καθάπερ εἶπον· ἄνεισι πρὸς τοὺς βασιλέας· καὶ μικρόν τι μεταξὺ διαγεγονὼς, κάτεισι καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, τοῦ τε χρέους τῆς τῶν ἐκεῖ προστασίας, καὶ δὴ καὶ τῶν βασιλέων συνωθούντων ἅμα τῷ μεγάλῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστάτῃ, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως ἐδόκουν ὥσπερ κατευνασθέντα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἰέναι. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀφορμαὶ ταραχῆς ἄλλαι καὶ διχονοίας, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς εἰργόμενος αὖθις καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τῶν γὰρ τῆς παρελθούσης συγχύσεως προστατῶν ἐποῦλα τῆς ἀταξίας καὶ τῆς στάσεως μέγιστά τινα καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν τάξιν τοὺς βασιλέας κακῶς ἀπαιτούντων, ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπάγεσθαι μᾶλλον δίκαιον ἦν ἐκείνους, κἀντεῦθεν μὴ τυγχανόντων ἐκείνων, αἵρεσις προὔκειτο τῷ Ἀρχιερεῖ θάτερον τοῖν δυοῖν ἐξ ἀνάγκης ἑλέσθαι· ἢ μένοντα δηλαδὴ τοὺς βασιλέας ἀποστερεῖν τῆς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἱερᾶς μνήμης τε καὶ εὐφημίας, καὶ οὕτω τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολαύειν, ἢ ἐκείνων ἀντεχόμενον καὶ μὴ μεθιέντα συνεξιέναι καὶ τοῦτον ἐκείνοις· αἱρεῖται τοιγαροῦν ὡς ἐν παραθέσει κακῶν τὸ ἔλαττον καὶ αὖθις ὁ μέγας,

καὶ καταδέχεται τὴν φυγὴν σὺν ἐκείνοις καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ μηδέν τι τῶν κειμένων καὶ ὁπωσοῦν ἀθετῆσαι νόμων, ἐπεὶ καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ὑφέρπυσαν αὖθις ἐν ἐκείνοις ἑώρα. Καὶ πάλιν πλοῦς, καὶ πάλιν ἀποδημίαι καὶ θάλαττα, τὸν τῆς μεγάλης πόλεως Ἀρχιερέα τῇ τοῦ Ἡφαίστου μητρὶ παραπέμποντα νήσῳ· καὶ τὴν τῆς μεγάλης εὐδαιμονίαν τῇ πένητι καὶ ἀνωνύμῳ διδόντα· καὶ οὕτω μεγάλην τινὰ καὶ ἐπίσημον καὶ ταύτην ἀθρόον ἀποδεικνῦντα.

Ἐπιβὰς τοιγαροῦν ὁ μέγας τῆς Λήμνου ψήφῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅσην ἑαυτῷ συνεισήνεγκε τῶν ἀγαθῶν τὴν φορὰν ἐκείνη; καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ τελεταῖς ἱεραῖς καὶ διδασκαλίαις ὁσημέραι τὸν λαὸν καταρτίζων, καὶ τὸ παχὺ καὶ βάρβαρον παιδαγωγῶν ἦθος ἐκεῖνο, καὶ τὰς κεχερσωμένας καρδίας ἐξημερῶν, καὶ γονίμους τινὰς καὶ καρποφόρους ἀποδεικνύς, ὡς καὶ τὴν ἀδομένην παροιμίαν καλῶς ἀντεστράφθαι τότε τοῖς ἐγχωρίοις, οὐ τῶν Λημνίων κακῶν κατ' ἐκείνην, ἀλλὰ τῶν Λημνίων ἀγαθῶν μᾶλλον δι' αὐτοῦ πειρωμένοις. Ἐνταῦθα διατρίβοντος τοῦ μεγάλου, λοιμώδης φθορὰ καὶ θάνατος ἐπιτίθεται τῶν πολυχνίων ἑνί· οὐκ ἐκείνην φημὶ τὴν κοινὴν καὶ παγκόσμιον πρὸ βραχέος γεγενημένην, ἀλλὰ πολοστὴν καὶ μερικὴν μετ' ἐκείνην. Προσκαλοῦνται τοιγαροῦν οἱ πάσχοντες εἰς ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν τὸν ποιμένα, ἐν ἑτέρᾳ που διάγοντα πολίχνῃ τῆς νήσου· καὶ ὃς αὐτίκα παρῆν, μηδέν τι τὸ παράπαν ὑπερτιθέμενος μηδ' ἀναδυείς· τῶν θεραπευτῶν τῶν μὲν μηδ' ἀκολουθῆσαι τεθαρρηκότων δέει τῆς νόσου, τῶν δ' ἑπομένων πίστει τῇ πρὸς τὸν μέγαν, βληθέντων μέν τι μικρὸν ὑπὸ τοῦ διεφθορότος ἀέρος ἐκείνου τε καὶ τῆς λύμης, καὶ πρὸ τοῦ ἄστεος ἐπιβῆναι δείλης ὀψίας, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἐρρωμένων ἑπομένων τῷ μακαρίῳ, καὶ σὺν ἐκείνῳ τὰς ἔξω τειχῶν ποιουμένων εὐχὰς καὶ δεήσεις σὺν παντί γε τῷ πλήθει. Ἀλλ' ὁ μέγας καὶ τοιοῦτον ὂν τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς καὶ δεήσεσι, ταῖς τε κοιναῖς καὶ ταῖς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἴσησιν ἐκεῖνο τῆς φορᾶς καὶ τοῦ πρόσω, καὶ διαλύει τὴν νόσον, καὶ τὸν θάνατον καταπαύει, τοῦ Θεοῦ δοξάζοντος ἐκεῖνον κἂν τούτῳ, τοῦ τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιοῦντος, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβίδ, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούοντος.

Ἀλλ' οὐκ ἤνεγκε ταυτὶ διὰ τέλους ἡ τοῦ μεγάλου θαυμαστὴ πόλις, οὐδ' ἠνέσχετο τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθὸν Λημνίοις οὕτωσὶ παρὰ πᾶσαν δίκην προδεδομένον περιορᾶν ὑπό τινων εὐαριθμήτων στασιαζῶν, πονηρῶν ὄντως καὶ φθορέων καὶ ἀναξίων τοῦ προσρήματος καὶ τῆς πολιτείας ἐκείνης. Ὅθεν καὶ δικαίῳ ζήλῳ τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπὲρ αὐτῆς αὐτὴ καὶ τῆς σφετέρας δόξης κινηθεῖσα καὶ τῶν δικαίων, τοὺς μὲν ἐξωθεῖ καὶ ἀποβάλλεται τῶν κακούργων καὶ μιαρῶν ἐκείνων, τοὺς δὲ σωφρονίζει καὶ ἀναστέλλει τῆς κακίστης ὁρμῆς καὶ τῶν μοχθηρῶν πράξεων τοῖς προσήκουσι καὶ καταλλήλοις φαρμάκοις· τῶν δ' ἐκποδῶν κάλλιστα καὶ ὡς ἐχρῆν γεγονότων, μιᾷ γνώμῃ καὶ φωνῇ πάντες ὡς εἰπεῖν τὸν καλὸν ἐπιζητοῦσι ποιμένα· καὶ τριήρης εὐθὺς ἐπὶ τούτῳ παρασκευάζεται· καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἱ προὔχοντες ἀνιόντες μετὰ βραχὺ τὸν μέγαν κατάγουσιν ἱερέα. Οἱ αὐτοὶ καὶ Λημνίοις ὁμοῦ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν ἀφορμὴ γεγονότες τῇ τούτου στερήσει, καὶ χαρᾶς ἀφάτου καὶ παιάνων τινῶν καὶ κρότων, μηδὲ ῥηθῆναι ῥᾳδίων, τοῖς ἰδίοις πολίταις τῇ λαμπρᾷ τούτου ἐπιδημίᾳ· τίς γὰρ ἂν ὑπογράψῃ κατὰ μέρος τῷ λόγῳ τὴν πάνδημον ἑορτὴν καὶ τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην; τίνα γενέθλια καὶ κηρόσυνα καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια καὶ ὅσα πανηγυρίζουσιν ἄνθρωποι, τῇ πανηγύρει παραβληθεῖεν ἂν τοῦ μεγάλου ἐκείνη; μᾶλλον δ' ἐκείνων μὲν οὐδὲ μνημονευτέον πρὸς

ταῦτα, πάλαι γεγηρακότων τε καὶ ἀπεσβηκότων. Ἡμεῖς δὲ τίσι βασιλικοῖς ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις καὶ πομπαῖς εἰσοδίοις ταὐτὶ παραθέντες τὸ ἴσον εὑρήσομεν; οὐδ' ἔστιν, οἶμαι, τῶν πάντων· μόλις γὰρ ἄν φησιν αὖθις ὁ τούτου γε φίλος καὶ ὁμώνυμος, καὶ Ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν, οὗ δηλαδὴ ζηλωτὴς καὶ ὁ μέγας οὗτος ἔν τε τοῖς διωγμοῖς καὶ τοῖς παλαίσμασιν ὡσαύτως, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἀναῤῥήσεσι. Μόνοις ἄρα δεῖ παραβάλλειν τοῖς Χριστοῦ μυστηρίοις καὶ ταῖς ἐπ' ἐκείνοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσι τὴν μεγάλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης τελετὴν καὶ πανήγυριν, καὶ μάλιστα τῇ κορυφαίᾳ καὶ προλαμπούσῃ τῶν ἄλλων, ἣ δὴ, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο, καὶ ἑορτῶν ἡμῖν ἐστιν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Τοῦ γὰρ μεγάλου τὴν πόλιν εἰσιόντος Ἀρχιερέως ὡς ἔθος, καὶ τὸν καινὸν ποδήρη καὶ τὴν ἱερὰν ἐνδεδυκότος στολὴν, ἐπεὶ καὶ πομπεύειν διὰ μέσης τῆς πόλεως ἔδει μεθ' ἱερῶν ὕμνων καὶ ψαλμῳδίας, πάντων οἱ μελῳδοὶ καθάπερ ἀπὸ συμφώνου πάντες ἀφέμενοι, τὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως σὺν μεγίσταις βοαῖς τισι καὶ ἀλαλαγμοῖς ᾄδοντες ἦσαν, καί τοι γε καὶ πόῤῥω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡμέρας ὄντες ἐκείνης, Χριστὸν ἄλλον ἀντίκρυς δοκοῦντες ὁρᾶν τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητήν τε καὶ μιμητὴν, ὡς ἐξ ᾄδου καὶ μνήματος τῶν διωγμῶν καὶ τῆς ὑπερορίας ἐπανιόντα, καὶ ἀναστάσεως λαμπρᾶς ἄγοντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ πρὸς μὲν ἀλλήλους, «Καθαρθῶμεν λέγοντες τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὀψόμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν ἐξαστράπτοντα», καὶ· Δεῦτε πόμα πίωμεν καινὸν, καὶ πηγὴν ἀφθαρσίας Χριστὸν ἐκ τάφου ὀμβρήσαντα· πρὸς δὲ τὴν καινὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ πᾶσαν αὖθις σύν γε τῷ σοφῷ μελῳδῷ μετὰ Ἡσαΐου τοῦ θείου· Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε. Καὶ τὸ καινὸν ἔν γε τοῖς τοιούτοις, ὅτι μηδ' ὁ ταῦτα προτρεψάμενος, μηδ' ὁ τῆς μελῳδίας ταυτησὶ πρῶτος ἄρξας ἐκείνης, καί τοι γε καὶ ζητηθεὶς ὕστερον οὐδόλως εὑρέθη· ὡς δῆλον καὶ τότε καὶ μετ' ἐκεῖνο τοῖς ἐχέφροσι γεγενῆσθαι, τῆς ἄνωθεν ἐπιπνοίας καὶ τῆς χάριτος εἶναι κἀκεῖνο, καὶ διανοίας ἅμα καὶ γλώττας πάντων ἀθρόον ὁμοῦ κεκινηκυίας ἀοράτως πρὸς ταῦτα· εἶεν.

Ἃ δὲ αὐτῷ μετ' ἐκείνην τὴν λαμπρὰν εἴσοδον εἴς τε τὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐνήργηται, τρίτη μετ' ἐκείνην ἦν τὴν ἡμέραν, καὶ πάνδημον πομπήν τε καὶ πρόοδον μεθ' ἱερῶν εἰκόνων καὶ ψαλμῳδιῶν καὶ εὐχῶν, ὡς ἔθος, κηρύττει πάσῃ τῇ πόλει· ἡ δ' αὐτίκα παρῆν, γένος ὁμοῦ καὶ ἡλικία καὶ τύχη πᾶσα, καὶ θέας ἐκείνου καὶ ὁμιλίας καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῆς εὐχῶν, πῶς ἄν εἴποις ἐφιεμένη· διέρχεται τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος, εὐχόμενος, εὐλογῶν, ὑπὲρ τῶν παρελθόντων εὐχαριστῶν, ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεόμενος· τέλος καὶ διδασκαλικὸν ἀποτείνας πρὸς πάντας κοινῇ λόγον, καὶ περὶ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης συμβουλεύσας τὰ πλεῖστα, οὕτω πάντας ἀνηρτήσατο τῶν ἑαυτοῦ λόγων, καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς ἑαυτόν τε καὶ τὸν Θεὸν καθ' ὑπερβολὴν ἐκ πρώτης εὐθὺς ἕτρωσεν, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι. Καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων; ὅπου γε καὶ τοὺς ὑβριστὰς ἑαυτοῦ καὶ πολεμιωτάτους καὶ στασιαστὰς πρότερον, φίλους ἐκ τῆς ὁμιλίας εὐθὺς ἐκείνης εἰργάσατο; μᾶλλον δ' οὐ φίλους μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλους προκαλινδουμένους ἐκεῖ τῶν αὐτοῦ ποδῶν καὶ καταφιλοῦντας, ἐξαγορεύοντάς τε τὴν κατ' αὐτοῦ προπέτειαν καὶ τὴν ὕβριν, καὶ οἷς ἐχρήσαντο πρότερον, ὥσπερ ἀναισθητοῦντες, καὶ συγγνώμην παρὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ψυχῆς καὶ τῆς γλώττης μετὰ συχνῶν τῶν δακρύων ἐπιζητοῦντας. Ὁ δ' οὐ μόνον ταῦτα πλουσίως ἐκείνοις ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ προσετίθει τὰ μείζω, καὶ ταῖς

φίλοις ἐνέγραφε καὶ οἰκείοις, καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εὐεργετῶν ἐκείνους οὐκ ἐνέλιπε διὰ τέλους.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἱερουργεῖν ἔδει τὰ μείζω καὶ ὑψηλότερα καὶ μυστικῇ θυσίᾳ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν καθαγνίζειν, εἶχε μὲν αὐτὸν ὁ θεῖος νεὼς σὺν τοῖς λειτουργοῖς τε καὶ ὑπηρέταις, ὡς ἔθος, ἄρτι πρώτως σὺν αὐτοῖς ἐπιτελοῦντα τὰ μυστικά· ἐδόξαζε δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἄνωθεν αὐτὸν αὖθις, θαυματυργῶν δι' αὐτοῦ τὰ παράδοξα· ἐδόξαζε δὲ οὕτως. Παιδίον ἦν ἄρρεν τῷ προρρηθέντι πρεσβυτέρῳ τε καὶ ὀρφανοτρόφῳ· τούτῳ νόσος, ἢ καὶ δαιμονική τις ἐνέργεια λέγειν οὐκ ἔχω, σεληναίαν πως ταύτην φασὶν, οὐχ ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ κύκλον σελήνης, ἀλλὰ κατὰ κύκλον ἡλίου μᾶλλον ἀθρόα τις ἐπεπήδα, καὶ τὰ χείριστα διετίθει. Ὡς οὖν ἱερουργεῖν καιρὸς ἦν ἤδη τὸν μέγαν, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, τῶν δὲ μελλόντων συλλειτυργεῖν πρεσβυτέρων εἷς καὶ ὁ τοῦ παιδὸς ἦν πατὴρ, πρόσεισι μετὰ μεγάλης τῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ, τῆς ζωοποιοῦ θυσίας ἀξιῶν αὐτὸν δι' αὐτοῦ μεταδοῦναι τῷ νοσοῦντι παιδί· τοῦ δὲ κατανενευκότος, τῆς ὥρας ἤδη καλούσης, ἄγει τὸν παῖδα, φέρων ὁ πατὴρ ἐν χεροῖν· μεταδίδωσιν αὐτῷ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ ἡ ἐτήσιος ἐκείνη νόσος σύν γε τῷ ἀφανῶς ἐνεργοῦντι παρευθὺ δραπετεύει, καὶ ὁ παῖς ἐλεύθερος ἤδη χρόνον συχνὸν ἐξ ἐκείνου Θεὸν ἀνυμνῶν, καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα δι' ἑαυτοῦ πᾶσιν ἀνακηρύττων.

Ὀλίγαι διῆλθον ἡμέραι, καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἱερᾶσθαι λαχόντας ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς ὁμιλίαν μεταλεῖται· ἐπειδὴ καὶ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν αὐτῷ σκοπὸς ἄνωθεν ἦν, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον θεμέλιον θεμελίους καὶ στύλους, ἢ δομήτορας καὶ συνεργοὺς, αὐτοῦ φημι τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν δομήτορος καὶ τεχνίτου, δεῖν ἔγνω τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος πρὸ τῶν ἄλλων καὶ οἰκοδομεῖν καὶ διδάσκειν ἐκεῖνα καὶ παιδεύειν καὶ καταρτίζειν, ὡς ἂν καὶ κατὰ λόγον αὐτῷ τὰ τῆς μελλούσης οἰκοδομίας προβαίνῃ, καὶ μὴ δόξῃ πως εἰς κενὸν τρέχειν. Συναγαγὼν τοιγαροῦν ἢ περ ἔφην πάντας ἀθρόως τοὺς περὶ τῆς μεγάλης ἱερωσύνης θαυμασῶς ἄγαν αὐτοῖς ἐκτίθεται λόγους· ὅσον τε τὸ ταύτης ὕψος δεικνὺς, καὶ οἵων ὑπηρέτις αὕτη φρικτῶν τε καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων, οὐκ ἀνθρώποις φημὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερουρανίοις τε καὶ ἀσωμάτοις οὐσίαις, καὶ τί τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχατιᾶς, καὶ ὡς οὐδεὶς κατὰ τὸ εἰρημένον ἄξιος τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνης· καὶ ὡς ἐπειδὴ γενόμενος ἄνθρωπος διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Ἀρχιερεὺς ἡμῶν καὶ θυσία καὶ θύτης ὑπερφυῶς κεχρημάτικε, καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν λόγοις ὑπερφυοῦς ἀγαθότητος τὴν φρικτὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱερουργίαν παρέδωκε, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοὺς τῆς τάξεως ταύτης ἠξιωμένους κατ' ἴχνος τοῦ κεχειροτονηκότος σπεύδειν αἰεὶ βαίνειν καθόσον οἷόν τε, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν ἔξω τοῦ σκοποῦ παντάπασι βάλλειν, ἐπ' ἄλλον θεμέλιον ἀφρόνως οἰκοδομοῦντες, ὃν οὐδὲ δύναταί τις τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως οἰκοδομούντων τὰ τοιαῦτα καταβαλέσθαι, καθά πού φησιν ὁ μακάριος Παῦλος· «Θεμέλιον λέγων ἄλλον παρὰ τὸν κείμενον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (1). Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ οὐδ' ἂν εἷς ποτε τῶν ὀρθὰ φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἠρημένων ἄλλως γε εἴποι, τὸ καὶ τὴν ἐναντίαν εἶναι, καὶ ἀνιέρως καὶ πόρρω που τῆς καινῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐντολῆς βαδίζειν ἐθέλειν, καὶ ἀντὶ λύχνου καὶ φωτὸς, κατὰ τὸν Χριστοῦ

(1) Α' Κορινθ. γ, 11.

λόγον, πρόσκομμα καὶ σκότος καὶ βόθρον τοῖς ἀδελφοῖς χρηματίζειν, ποῦ θήσομεν; Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δημηγορῶν καὶ διαλεγόμενος ὁ σοφὸς, πλείστους μὲν καὶ τῷ τῶν λόγων ἔπειθεν ἀναγκαίῳ, τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν αἰδουμένους· τῇ δὲ πράξει καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας σχεδὸν εἰς προκοπὴν καὶ βελτίωσιν ἦγε, πᾶσαν ἱερὰν τελετὴν καὶ μυσταγωγίαν αὐτὸς ὡς ὑπεράνθρωπός τις, ἢ καινὸς ἄντικρυς ἄνθρωπος, ὑπερφυῶς ἐκτελῶν, καὶ ἤθει καὶ λόγῳ καὶ πράγματι καὶ παντὶ τῷ διακειμένῳ πάντας ὁμοῦ καταπλήττων.

Τὴν δὲ περὶ τὸ λέγειν καὶ δημηγορεῖν καὶ διδάσκειν ἐπ' Ἐκκλησίας ἀχάματον ἐκείνου σπουδήν τε καὶ προθυμίαν, καὶ ταῦτ' ἐν πραγμάτων δυσχερείαις καὶ ἀντιθέσεσι τῶν τε κοινῶν ὁμοῦ καὶ ἰδίων· τὰς δὲ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, νῦν μὲν πρὸς πολλοὺς, νῦν δὲ πρὸς ὀλίγους, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τοὺς καθ' ἕνα διαλέξεις καὶ ὁμιλίας· τὸ δὲ κάλλος τοῦ λόγου· τὸ δὲ πολυειδὲς καὶ πυκνὸν καὶ ὑψηλὸν καὶ ὑπερφυὲς τῶν θείων ἐκείνων θεωρημάτων καὶ νοημάτων, θαυμάζειν μὲν ἔχουσι πάντες, φράζειν δ' οὐδένες οἷμαι τῶν πάντων. Καὶ τί χρὴ λέγειν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή! ὅπου γε καὶ πᾶς ὁτισοῦν ἐκ τοῦ σοῦ προϊὼν στόματος λόγος καὶ ὁμιλία καὶ διάλεξις πᾶσα παιδαγωγία ψυχῆς ἄντικρυς ἦν, καὶ διόρθωσις ἤθους, καὶ ἁμαρτίας ἀνατροπὴ, καὶ διδασκάλιον ἀρετῆς, καὶ φιλοσοφία παντὸς ἀγαθοῦ· τὴν μὲν ἔξω προθεραπεύουσα καὶ προχειρουμένη ταύτην αἴσθησιν τῷ καθ' ὑπερβολὴν ἡδεῖ καὶ καινῷ τοῦ λόγου, εἶσω δ' εἰς τὰς τῆς ψυχῆς ἀκοὰς ἠρέμα χεομένη τε καὶ εἰσδύνουσα τὸν ἐλαίου καὶ μέλιτός φασι τρόπον, καὶ ταύτην ὑπὲρ πάσας χειρουμένη σειρῆνας, κἀκεῖ προσφυομένη γε οἰκείως ἑκάστῃ, καὶ ῥυθμίζουσα καὶ μεταπλάττουσα λανθανόντως, κἀκεῖνα θαυμαστῶς δρῶσα, ὅσα φωνὴ μὲν ἀνθρωπεία καὶ ἐπιστήμη τὸ παράπαν οὐκ οἶδε, δρᾷ δ' ὑπερφυῶς μόνος ὁ κοινὸς δημιουργός τε καὶ πλάστης, ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου διὰ τῶν ἔνοικον ἐν ἑαυτοῖς κτησαμένων ἐκεῖνον, καὶ μόνην ἑαυτοὺς ἀξιωθέντων ἐργάσασθαι τῆς ἐκείνου θεουργοῦ κατοικίας τε καὶ ἑνώσεως· οἳ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐοίκασι γραμματεῖ μαθητευθέντι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· «Ὅς τις, φησὶν, ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά» (1), τὰ τῆς Παλαιᾶς δηλαδὴ καὶ τῆς Καινῆς ἑρμηνεύων καὶ συνάγων εἰς ἕν, ἢ τὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτίθεσθαι πείθοντα καὶ κτίζεσθαι τὸν καινόν· εἰ δὲ βούλει καὶ τὰ τὴν παλαιὰν εἰκαιομυθίαν καὶ τὴν πολύθεον καὶ γεγηρακυῖαν ἐκβάλλοντα πλάνην, καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ πεπρωμένα, καὶ τὴν μωρὰν τῶν Ἑλλήνων καταργοῦντα σοφίαν, τῷ συντετελεσμένῳ καὶ συντετμημένῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας καὶ τῇ καινῇ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, δι' ἧς ἁλιεῖς ἐσοφίσθησαν, καὶ εἰς ἣν ἐξοδενωμένοι προετιμήθησαν· ἃ δὴ καὶ οἱ τοῦ μεγάλου τούτου πάνθ' ὁμοῦ συνελόντες εἰργάσαντο λόγοι, καὶ γράφοντος καὶ δημηγοροῦντος κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, καθάπερ εἴρηται, συμβουλεύοντος. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ οὕτω καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ πάσῃ σπουδῇ τὴν Ἐκκλησίαν καταρτίζοντος τοῦ μεγάλου, καὶ νῦν μὲν πρόῤῥιζον ἀνασπῶντος τὴν χρονίαν κακίαν, καὶ τὸν τῶν παθῶν ἐκβάλλοντος συρφετὸν, νῦν δὲ τὰς πάλαι χερσωθείσας καλλιεργοῦντος καρδίας, καὶ τὸν τοῦ λόγου σπόρον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰς τὴν εὔγειων καταβάλλοντος. Ἐπεὶ τὴν καθόλου καὶ αὖθις Ἐκκλησίαν οἱ τὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου νοσοῦντες, θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο καὶ ταράττοντες· καί τοι γε τῶν τῆς αἱρέσεως ἀρχηγῶν

(1) Ματθ. ιγ'. 52.

ἐκείνων ἐκποδὼν πάλαι γεγενημένων· σύνοδον ὁ βασιλεὺς σύν γε τῷ Πατριάρχῃ βουλεύονται καὶ πάλιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ τῶν πόλεων βασιλευούσῃ συγκροτηθῆναι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα καὶ αὖθις ἐξετάσει δοθῆναι· ἐπειδὴ κἀκεῖνοι τοῦτ' αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἦσαν ζητοῦντες, οὐχ ἵνα τἀληθῆ μάθωσιν· ἦ γὰρ ἂν καὶ καλῶς ἐγνώκεισαν ταὐτὶ πάλαι πολλάκις ἀναφανέντα· ἀλλ' ἵνα δοκῶσι μόνον ἔχειν τι λέγειν κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ θορυβῶσι καὶ ταράττωσι τοὺς πολλοὺς, ὅπερ δὴ καὶ πᾶσι τοῖς κακοδόξοις ἄνωθεν ἔθος. Ἐπειδὴ ταῦθ' οὕτως ἐδόκει, καὶ ἡ σύνοδος ἔμελλε συγκροτεῖσθαι, πρὸ τῶν ἄλλων εὐθὺς ὁ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκριβὴς τεχνίτης καὶ πρόμαχος ἐπιζητεῖται τοῦ λόγου· ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς γενναῖον ὁπλίτην τε στρατηγὸν, τὸ πᾶν ἢ τὸ πλέον ἔβλεπε τοῦ ἀγῶνος τοῖς ἀντιθέτοις, εἰ καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἧττον ἐπετίθεντο κοινῇ πολεμοῦντες, καὶ τιμῶντες ὥσπερ τῇ κοινωνίᾳ τῆς ὕβρεως. Ἄνεισι τοιγαροῦν ὁ τρισαριστεὺς ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ πάλιν, ἵνα μὴ καὶ τετράκις καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτ' εἴπω, γράμμασι βασιλέως ἅμα καὶ Πατριάρχου μετὰ πλείστης ὅσης τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα μετακληθείς· ἡ σύνοδος συγκροτεῖται μεγάλη τις καὶ θαυμαστὴ, καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς ὑπερβάλλουσα· οὐ συρήματα μόνον Ἀρχιερέων πολλῶν τε καὶ μεγάλων καὶ ταὐτὰ πνεόντων ἀλλήλοις, ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ δεήσει, καὶ μέχρις αἵματος γενναίως προπολεμούντων· τῶν τε καθ' αἷμα προσηκόντων τοῖς βασιλεῦσι καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι σὺν πάσῃ δηλαδὴ τῇ συγκλήτῳ· ἀλλὰ καὶ σοφῶν τε καὶ λογίων ἀνδρῶν ἑτέρῳ συλλόγῳ ἔκ τε τῶν ἐν τέλει, φημὶ, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογάδων, καὶ δὴ καὶ μοναστῶν καὶ ἀναχωρητῶν, καὶ τῶν κοινῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεῖα φιλοσοφούντων· ἐῷ γὰρ λέγειν τὸ κοινὸν τῶν εὐσεβῶν πλῆθος ἐπ' ἀκροάσει τῶν τῆς πίστεως λόγων ἀθρόον συνειλεγμένων, ὡς καὶ τὸν ὑποδεξάμενον τὴν σύνοδον ταύτην βασιλικὸν οἶκον, καί τοι γε καὶ μέγαν οὕτω καὶ θαυμαστὸν ὄντα, τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων τάτ' ἔνδον τάτ' ἔξω στενοχωρεῖσθαι. Τοῦ γοῦν βασιλέως σύν γε τῷ Πατριάρχῃ προκαθεσθέντος, ὡς ἔθος, καὶ ἡμῶν μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις, ἑκάστων δηλαδὴ κατὰ τὴν οἰκείαν ἀξίαν τε καὶ τὴν τάξιν, εἰσάγονται καὶ οἱ τὰ τῶν ἀντιθέτων φρονοῦντες, βραχεία τις καὶ μεμισημένη μερὶς, οὐ μερὶς τοῦ Ἰακὼβ, οὐδὲ λαὸς Κυρίου καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ· Χαναναῖοί τινες καὶ Χετταῖοι, καὶ οὐδὲ τὴν τῶν Γαβαωνιτῶν ἐκείνων ἐπέχειν ἄξιοι τάξιν, οὓς εἰς ὑδροφόρους καὶ ξυλοκόπους ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς ἀπέταξε τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ πάλαι, δόλῳ καὶ ὑποκρίσει καλῇ σφᾶς αὐτοὺς προαρπάσαντας τῆς τῶν ὁμόρων διαφθορᾶς καὶ πανωλεθρίας. Ὅθεν καί τις τῶν λόγῳ καὶ καθέδρᾳ προὐχόντων ἱερέων ἐνιδὼν εἰσιοῦσιν ἐκείνοις τότε, κἀκ τῆς ὄψεως εἶπεν αὐτῆς δήλους αὐτοὺς εἶναι τῆς μερίδος καὶ τοῦ κόμματος πεφυκότας ἐκείνων, οὓς αἱ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκόνες αὗται φέρουσιν ἀναγράπτους· τὰ τῶν αἱρετικῶν πονηρὰ συνέδρια λέγων, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κατηχυμμένα τῶν πατέρων πάλαι συνόδων, ὧν δή που καὶ τὰς εἰκόνας ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος καὶ βασιλικὸς ἔφερεν οἶκος.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ μέρος κἀνταῦθα τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῇ συνόδῳ λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα παρ' ὅλας ἡμέρας ἐφεξῆς οἶμαι πέντε, τοῖς εἰδόσι λέγειν τε καὶ γράφειν παραχωρήσω, καὶ πρό γε πάντων τῷ θείῳ τῆς πίστεως ὅρῳ, ὃν ἡ ἱερὰ σύνοδος ἅμα βασιλεῖ τε καὶ Πατριάρχῃ καλῶς ἐκθεμένη, καὶ γνώμῃ καὶ χειρὶ καὶ γράμμασι μετὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῇ Πνεύματος τὸ κράτος αὐτῷ δεδωκυῖα, στήλην ὀρθοδοξίας καὶ τρόπαιον εὐσεβείας καὶ πῦργον θεολογίας ἀκράδαντον, τῇ τῶν εὐσεβῶν καταλέλοιπεν Ἐκκλησίᾳ, Γραφικαῖς ἀποδείξεσι καὶ

Πατέρων ἱερῶν καὶ συνόδων θεολογίαις καὶ λόγοις ἀκριβῶς πάντοθεν κατησφαλισμένον, εἰ καὶ τὰ τῆς πλάνης ἐγκαταλείμματα, καθαπερεί τινος δράκοντος τεθνηκότος οὐραῖον ὑποσπαῖρον ἔτι, βάλλειν ἐπιχειρεῖ κατ' ἐκείνου, ταῖς παρ' ἐκείνου πληγαῖς ἀλγοῦν καθ' ὑπερβολὴν καὶ τῇ τοῦ ἰδίου νεκρώσει σώματος.

Γρηγόριος γεμὴν ὁ σοφὸς, ἐπεὶ καὶ τὸ πᾶν ὡς εἰπεῖν τοῦ ἀγῶνος πρὸς αὐτὸν ἔβλεπε, καὶ οἱ κοινῇ πολεμοῦντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κατὰ σκοποῦ καὶ αὖθις αὐτοῦ βάλλοντες ἦσαν, ἀναιρεῖται καὶ αὐτὸς προθύμως μάλα τὴν μάχην, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁμοῦ πάντα τὸν πόλεμον δέχεται· τοῦτο καὶ βασιλέως ἅμα καὶ τῆς συνόδου προτρεψαμένων· τὰ δὲ ἑξῆς λεγέτωσαν οἱ τότε παρόντες, καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ τὰ πραχθέντα καὶ λαληθέντα παραλαβόντες. Ὅπως μὲν εἰς φυγὴν ἔτρεψε καὶ ἅπαξ καὶ δὶς τοὺς θεομάχους ἐκείνους, μηδὲ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ θείου φωτὸς ἐνεγκόντας, ὡς μηδὲ κατασχεῖν αὐτοὺς τόν τε βασιλέα καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν σύνοδον δεδυνῆσθαι, τὴν μὲν ὑποστροφὴν ἐπαγγειλαμένους ἐς νέω τὰ δῆθεν, μήπω δ' εἰσέτι καὶ νῦν τῆς ὑποστροφῆς γενομένους· ὅπως δ' ἀνεκήρυξεν ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ δημηγορίαις ὑπερφυέσι τὸν ὑγιᾶ τῆς πίστεως λόγον, ἑαυτὸν μὲν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας σοφοῖς θεολόγοις, ἐκείνους δ' αὖθις ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς λογίοις τοῖς ἱεροῖς ἀποδείξας ἐν πᾶσι συμφώνους, ὡς μηδὲ τὴν ἔριν αὐτὴν ἀντειπεῖν ἔχειν πρὸς ταῦτα καὶ γρύξαι· τὰς δὲ ψυχὰς ὅπως ἀνεπτέρωσε τότε τῶν δυναμένων ἀκούειν, καὶ τὸν νοῦν ὑπερῆρεν ἀθρόον, καὶ πάντας τῆς σοφῆς ἀνηρτήσατο γλώττης, καὶ τοῖς ἐκείνου χείλεσι καὶ τῷ ῥεύματι τῶν λόγων ὅπως προσεῖχον, μικροῦ καὶ ἑαυτῶν ἔξω γιγνόμενοι, τῇ θείᾳ κατοχῇ καὶ τῷ ἔρωτι καὶ τῇ βακχείᾳ τῇ πρὸς ἐκεῖνα, πῶς ἄν τις ἐξείποι; μόνον ἂν εἴη τῶν πεπειραμένων ἐκείνων τό γε ἀκριβῶς ἔχειν εἰδέναι· τοιαῦτα τὰ τοῦ ἀγῶνος ἦν καὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐξ ὀνύχων φασὶν ὑποδεῖξαι. Εἰ δέ τι καὶ Κλήμης ὁ τούτων ἐξηγητής τε καὶ γραφεὺς τῷ τῆς εὐσεβείας κήρυκι συνηγωνίσατο Πέτρῳ, καὶ λέγων ἅμα καὶ γράφων, Πέτρῳ λογιζέον δήπου κἀκεῖνα, τῷ καὶ προελομένῳ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ψήφοις τὸ τελευταῖον, καὶ κοινωνὸν τῶν κατ' αὐτὸν εἰργασμένῳ· ἐν τούτοις μὲν καὶ τὰ τῆς τελευταίας ἱερᾶς ταύτης συνόδου.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφειν πρὸς ἀνάγκης αὖθις ἦν τῷ μεγάλῳ, καὶ μὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ πλεῖστον ἀποδημεῖν, ἐπιβαίνει μὲν σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ τοῦ πελάγους· τοσούτου δ' ἐπειράθησαν τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ κατὰ θάλατταν κυκεῶνος· καὶ γὰρ καὶ τῆς ὥρας ἔπλεον ἔξω, καὶ ἀνιόντες ὡσαύτως καὶ κατιόντες· ὡς ὑπερβαλέσθαι μὲν καθ' ὑπερβολὴν τὰ τοῦ κατάπλου κακὰ τὸν ἀνάπλουν, ἀπαγορεῦσαι δ' οὐ τοὺς ἐμπλέοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ναύτας ἅμα καὶ κυβερνήτην, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ὁμοῦ θέειν πάντας, τὰ ἔσχατα προσειπόντας ἀλλήλους, καὶ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, οἷα πρὸς ταῖς ἐσχάταις ὄντες ἀναπνοαῖς, ἑαυτοὺς ὡς ἔθος παραθεμένους. Ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας Ἀρχιερεὺς οὐκ ἀνακτώμενος ἦν αὐτοὺς μόνον τῶν ἐλπίδων ταῖς χρηστοτέραις, καὶ πρὸς Θεὸν ἐπεστράφθαι πάντας ὁμοῦ δι' εὐχῆς διδάσκων, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς τοῦ ἀξιώματος ἑαυτοῦ καὶ τῆς τάξεως ὑπέρ ποτε γενόμενος ὅλος, καὶ μέσον Θεοῦ τε καὶ τῶν συνόντων ἑαυτὸν στήσας, οἷα μεσίτης ἀληθινὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ δεήσεσι καὶ τῇ συνήθει χρησάμενος παῤῥησίᾳ, τήν τε καταιγίδα κοιμίζει, καὶ καταπαύει τὸν κλύδωνα, καὶ τοῦ ναυαγίου πάντας ὁμοῦ διασώζει παρὰ πάσας ἀνθρωπίνας ἐλπίδας. Καὶ τὰ μὲν τοῦ πελάγους αὐτοῖς οὕτω παραδόξως

ἠρέμει καὶ ὑπεχώρει τὸ κῦμα, καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν πόλιν ἡμέρως ἄγαν παρέπεμπεν· ἡ δὲ τῶν πειρασμῶν καταιγὶς οὐμενοῦν οὐκ ἠρέμει· ὡς γὰρ τῷ τῆς πόλεως προσέσχον λιμένι, κἀκείνης ἡδέως πως ἂν εἴποις ἔμελλον ἐπιβαίνειν, ὁ βασιλεὺς τὴν εἴσοδον ἐκείνοις ἀπείργει· τῆς μὲν πρὸς τὸν κηδεστήν τε καὶ βασιλέα διασάσεως ἤδη μελετωμένης, συνθηκῶν δέ τινων καὶ λόγων οὐκ οἶδ' ὁντινωνοῦν ἂν καὶ φαίειν πρὸς τὸν προρρηθέντα τῶν Τριβαλλῶν ἄρχοντα Στέφανον τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ κοινουμένων, δι' ἃ δήπου καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεῖ τὴν πάροδον ἀποκλείει, τὰ πιστὰ τῷ Στεφάνῳ κἀντεῦθεν δῆθεν κατασκευάζων, μὴ καὶ δόξῃ πλάττεσθαι τὰς συνθήκας τὰς πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπάτην τινὰ συσκευάζειν, ὃ δὴ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἦν, σοφῶς παρακρουσαμένου τοῦ βασιλέως ἐκεῖνον, ὡς ἡ πεῖρα σαφῶς παρέστησεν ὕστερον. Ὁ μὲν οὖν ὑπενόστει καὶ αὖθις, καὶ ἐς Ἄθω τὸν φίλον ὑπ' ἀνάγκης καὶ πάλιν ἀπῄει· τῶν δ' ὑπηρετῶν τε καὶ φίλων ἔστιν ὧν ἐπὶ τούτοις δυσχεραινόντων καὶ πρὸς τὸ τῶν πειρασμῶν συνεχὲς ὀκλαζόντων, ἐκεῖνος τοὐναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἔλεγε, καὶ ἥδεσθαι καὶ χαίρειν ἐπὶ τούτοις προσῆκε, καὶ μεγίσας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι καὶ ἡμεῖς κατά τι κοινωνεῖν ἠξιώμεθα τοῖς μεγάλοις ἐκείνοις διδασκάλοις καὶ Ἀρχιερεῦσιν αὐτοῦ, οἳ καὶ σωτῆρες καὶ πατέρες καὶ εὐεργέται τῶν ὑπερφυῶν χρηματίζοντες τοῖς τότε κρατοῦσιν, ὡς κακοῦργοί τινες καὶ μιαροὶ καὶ πολεμιώτατοι παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς ἠλαύνοντο χρόνον, καὶ θανάτου τιμώντων ἐκείνων τοῖς πλείστοις τὸ τελευταῖον· καὶ ταῦτα λέγων συνῳδὰ τοῖς λόγοις ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ πράγματα, μέγας τις καὶ ὑψηλὸς καθ' ὑπερβολὴν τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς αὐτὸς ὤν, καὶ μακρῷ τῶν ὁρωμένων ὑπεράνω κεκτημένος τὸ φρόνημα.

Ἀλλ' ὁ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιῶν Θεὸς καὶ τὴν ἔκβασιν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν, καὶ τοῦτον μετὰ βρυχὺ διαλύει τὸν πειρασμόν· μηνῶν γὰρ μεταξὺ παραρρυέντων τριῶν, καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ φιλόχριστος βασιλὶς ἐπιστᾶσα φρονήματι γενναίῳ τε καὶ βασιλικῷ, καὶ τὰς τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Στέφανον διαρρήγνυσι συνθήκας ἐκείνας, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν συνθηκῶν ἐνδάλματα καὶ τὰς προσποιήσεις, καὶ τὸν Ἀρχιερέα σύν γε τῷ βασιλεῖ τε καὶ υἱεῖ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τε καὶ τὴν πόλιν ἀξίως μετακαλοῦνται· ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς οὐδὲν ἧττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον δι' αἰδοῦς ὅτι πλείστης ἦγε τὸν μέγαν, σοφός τε καὶ φιλόχριστος ὤν, καὶ γνώμης καὶ καλοκἀγαθίας καὶ τρόπων χρηστῶν ἀντιποιούμενος, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, εἰ καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τε καὶ τῶν καιρῶν δυσχερὲς καὶ ἀντίξουν ἀπεῖργεν αὐτὸν καὶ πρότερον, ἑαυτῷ καὶ τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασι κατὰ γνώμην οἰκείαν κεχρῆσθαι. Ὑποστρέφει τοιγαροῦν ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὖθις· αὐτός τε ταύτην ἥδιστα προσορᾷ καὶ ὑπ' ἐκείνης ὡσαύτως ὁρᾶται, τὸ φίλτρον ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις, καὶ τὰ παρ' ἀλλήλων καρπούμενοι· ὁ μὲν τὴν ἐκείνης ὑπακοὴν πρὸς τὰ θεῖα, ἡ δὲ τὴν παντοδαπὴν ἐκείνης τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἔργων ὠφέλειαν· καὶ δῆλον κἀντεῦθεν.

Φροντιστήριόν ἐστι μοναζουσῶν μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἐν Θεσσαλονίκῃ, βασιλικὸν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτ', οἶμαι, καλούμενον· ὑπερέχει καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων. Ἐν τούτῳ μοναχή τις τῶν εὐλαβῶν ἦν καὶ κοσμίων, Ἐλεοδώρα τὴν κλῆσιν· αὕτη μοχθηροῦ τινος καὶ νοσώδους χυμοῦ καταῤῥεύσαντος ἄνωθεν, πονήρως εἶχε τοῦ εὐωνύμου τῆς κεφαλῆς μέρους, τοῦ δὲ ῥεύματος μάλιστα τῷ ὀφθαλμῷ ἐνοχλοῦντος, κἀκεῖ τὸ τῆς ὀδύνης συνάγοντος πλεῖστον, ἀφόρητον μὲν ἦν καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ πάθος, καὶ οἷον μηδὲ παραβεβλῆσθαι·

προσῆν δ' ὑποψία καὶ τῶν ἔτι μεγίστων, μὴ καὶ τῆς φυσικῆς ἕδρας ὁ ὀφθαλμὸς ἐκκρουσθεὶς δηλαδὴ φθάσῃ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης· ἰατρῶν μὲν οὖν τῶν τε ἡμεδαπῶν καὶ ἐπηλύδων ὁμοίως ἀπηλέγχετο πᾶσα τέχνη τῷ μεγέθει τοῦ πάθους· ἡμερῶν δ' ἑφεξῆς τετταράκοντα διαγενομένων, λήγει τὰ τῆς ὀδύνης ἀθρόα, μηδενὸς ἔξωθεν ἐπιγεγονότος· καὶ ὑμὴν αὐτίκα λεπτὸς ἐπιπεσὼν, ἐπικαλύπτει τὴν κόρην, καὶ ἡ ὁρατικὴ δύναμις κατ' αὐτόν φημι τοῦτον ἐξ ἐκείνου τὴν πάσχουσαν ἀπολείπει, οὐ μᾶλλον ἀλγοῦσαν δι' αὐτὸ τοῦτο, τὸ τὸν ὀφθαλμόν φημι τὸ παράπαν ἀπεσβηκέναι, ὅσον τὸ τῆς ἀναγνώσεως ἀποσερεῖσθαι τοῦ πλείσου. Τοῦ δ' ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν πληγὴν ταύτην ὄντος περὶ τὰ τέλη, καὶ μηνὸς ἤδη Γορπιαίου ἐνισταμένου, ἐτελεῖτο μὲν ἐκεῖ τῇ Θεομήτορι λαμπρῶς ἡ τελετὴ τῶν αὐτῆς Γενεθλίων, παρῆν δὲ καὶ ὁ Διδάσκαλος παννύχιος συνεορτάζων τῇ ποίμνῃ. Τῶν δὲ ἑσπερινῶν αὐτοῖς ὕμνων ἰόντων πρὸς τὸ τέλος, ἅπτεται διδασκαλικοῦ λόγου καὶ ὁμιλίας πρὸς τοὺς παρόντας· πάντων δ' ἐξηρτημένων, ὡς ἔθος, τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἱερῶν σειρήνων ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ἡ τὸν ὀφθαλμὸν πάσχουσα μοναχὴ σὺν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ που παρισταμένη, τοῦ νέκταρος τῶν λόγων ἐκείνου μετέσχε, θάμβους μὲν καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, δακρύων δ' ὑποπλησθεῖσα τοὺς ὀφθαλμούς, μεγάλας ἀπεδίδω Θεῷ τὰς εὐχαριστίας, ὅτι τε τὸν τοιοῦτον φιλανθρώπως παρελθεῖν εἰς μέσους ἐκείνους πεποίηκε, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ κατηξίωται τῶν τοιούτων ἐν μετοχῇ γεγονέναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ χρωμένων ἔστιν ὧν Βυζαντίων ἀκολάστως τῇ γλώττῃ, καὶ τὰ τοῦδε διασύρειν ἐπιχειρούντων, ἄνοιαν ἐσχάτην καὶ θράσος καὶ τόλμαν καταγινώσκουσα καὶ δυσσέβειαν, χεῖρας ἱκεσίους σὺν πολλοῖς γε τοῖς δάκρυσι πρὸς Θεὸν ἐκίνει, ὡς ἂν ταῖς εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν παῤῥησίᾳ, καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἀπαλλαγείη, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐνεργὸν ὡς τὸ πρότερον ἀπολάβοι. Οὕτω τῆς νυκτὸς αὐτῇ διαγεγονυίας, καὶ μεθ' οὕτω λαμπρῶν τῶν ἐλπίδων· οὐδὲ γὰρ δισταγμοῦ τι προσῆν, φησὶν, οὐδ' ἀμφιβολίας. Ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἱερᾶς τελετῆς καὶ τῶν μυστικῶν παρῆν ὥρα, ὧν ὑπηρέτης τε καὶ τελειωτὴς ὁ Ἀρχιερεὺς ἦν, πρόσεισι καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν αἱμορῥοοῦσαν πάλαι Χριστῷ, λαθοῦσα καθόσον οἷόν τε καὶ τῆς ἱερατικῆς ἠρέμα στολῆς ἁψαμένη τῆς τοῦ μεγάλου, κἀκείνην ἐπιβαλοῦσα τῷ πάσχοντι μέλει, τὴν ἐκεῖθεν ἐξελθοῦσαν ἐπισπᾶται δύναμιν θαυμαστῶς καὶ τὴν θεραπείαν, καὶ ἦν μὲν ἀφανὴς ἔτι τέως, τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιούσης, ὑπνοῖ σὺν πολλοῖς τοῖς δάκρυσι καὶ ταῖς ἱκεσίαις, καὶ τῇ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ, τῶν ὑπερφυῶν σου Δέσποτα καὶ καινῶν ἔργων! τηλαυγῶς ἐξανίσταται καθορῶσα, καθαρόν τε καὶ ὑγιᾶ τὸν ὀφθαλμὸν κεκτημένη καθάπαξ, ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸν ἀπεσβηκέναι ποτὲ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας κἂν πρὸς ὀλίγον ἐπιλελῆσθαι.

Ἐνιαυτὸς ἦν αὐτῷ παριὼν ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίδος, φημὶ, κάθοδον, καὶ ταῖς συχναῖς ἀποδημίαις καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς ἀνενδότοις πόνοις τὸ σῶμα κατεργασθείς, καὶ σφόδρα ταλαιπωρήσας, νόσῳ περιπίπτει δεινῇ καὶ πολυημέρῳ· καὶ πάντες μὲν ἀπαγορεύουσιν ἅμα τούτῳ τὸ ζῆν, Θεὸς δ' ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας καὶ αὖθις τοῦτο χαρίζεται, πρὸς ἀγῶνας καὶ πάλιν ἑτέρους καὶ δρόμους καὶ παλαίσματα παρασκευάζων τὸν ἀθλητήν· καὶ ὅπως, ὁ λόγος δηλοῦν ἕτοιμος. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ κρείττων μὲν ἦν ὁ μέγας τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου, Θεοῦ θαυματουργοῦντος, ὅπερ ἔφην προδήλως, ὑπενόστει δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς νόσου, ἔτι τὰ λείψανα περιφέρων ἐκείνης, ἀναγκάζεται, πολλὰ δεηθέντος τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως, καὶ αὖθις εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ἀνιέναι, τῷ κηδεσῇ τε

καὶ βασιλεῖ πρεσβευσόμενος, καὶ σπονδὰς εἰρηνικὰς ἀμφοτέρων μεταξὺ θύσων. Ἀλλ' ὁ τῶν βασιλέων Βασιλεὺς ἄνωθεν καὶ Κύριος τῶν Κυρίων, τὰς μὲν ὡς περιττὰς ἀποδοκιμάζει τό γε νῦν εἶναι, Ἀχαιμενίδαις δὲ τοῖς μακρὰν ἀπωκισμένοις αὐτοῦ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς κατεχομένοις ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλώτοις, Εὐαγγελιστήν τε καὶ κήρυκα καὶ μεσίτην καὶ διαλλακτὴν δι' αἰχμαλωσίας αὐτὸν θαυμαστῶς ἀποστέλλει· καὶ ἄπεισιν αἰχμάλωτος εἰς Ἀσίαν, Ἀχαιμενίδαις τοῖς κάκιστ' ἀπολουμένοις, ὥσπερ εἴ τις τῶν πάντων, ὁ τὴν ἄνω πάλαι πλουτήσας ἐλευθερίαν καὶ βασιλείαν, καὶ πλείους πρὸς ἐκείνην καλῶς ὁδηγήσας τῷ λόγῳ, ἵνα κἀκεῖ ταῦτ' ἐργάσηται, καὶ πλείστους ἀπαλλάξῃ δι' ἑαυτοῦ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τε καὶ δουλείας.

Ἀλλὰ καλὸν ἂν εἴη τῆς καλλίστης καὶ ἱερᾶς διακοῦσαι καὶ αὖθις γλώττης αὐτῆς ἐκείνης, τὰ καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν καινὴν ἐκείνην διεξιούσης. Φησὶ τοιγαροῦν ἐν τῇ πρὸς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν ἐπιστολῇ, γράφων οὕτω· « . . . . . .»

Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν παλαίσματά τε καὶ ἀγωνίσματα, καὶ αἱ θαυμασταὶ νίκαι, καὶ τὰ κατὰ τῆς πλάνης τρόπαια Γρηγορίου φημὶ τοῦ μεγάλου! καὶ οὕτω κἀκεῖ στεφανίτης ὁ ἐμὸς παλαιστὴς τῇ ἐνεργείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ Πνεύματος ἀνεφάνη, ἑαυτὸν ὡσανεὶ καὶ μιμούμενος πανταχοῦ, καὶ διὰ πάντων ἐν ἅπασι τὸ νικᾶν ἔχων οἱονεὶ συγκεκληρωμένον ἑαυτῷ καὶ ξυμπεφυκός. Καὶ ταῦτα διῆλθον ἐπὶ μακρὸν οὕτω καὶ κατὰ μέρος, οὐχ ἵν' ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἐκείνου λόγοις προσθῶ τινα δόξαν, ὡς ἂν ὑπολάβοι τις· ποῖον γὰρ οὐχ ὑψηλὸν τῶν ἐκείνου καὶ θεῖον, ὡς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἕκαστον τούς τε λέγοντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ἔχειν ἐκπλήττειν, κἂν τὸ σμικρότατον ὂν τύχῃ, καὶ τῶν ἐκ παρέργου καὶ μὴ κατὰ σπουδὴν ἐκείνῳ ῥηθέντων τε καὶ πραχθέντων; ἀλλ' ἵνα κἀντεῦθεν τὸ τῆς θεολογίας ὑψηλότερόν τε καὶ ἀσφαλέστατον τοῖς ἀγνοοῦσι διαδειχθῇ τοῦ ἀνδρός, ὅπως τε τὰ ἐκείνου σύμφωνα πάντα τοῖς Ἀποστολικοῖς τε καὶ Πατρικοῖς δόγμασι διὰ πάντων· καὶ ὅτι μοναρχίας καὶ μιᾶς τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου θεότητος ἐν ἅπασι καὶ πρὸς πάντας πανταχοῦ κήρυξ ἐκεῖνος, ἀλλ' οὐχὶ πολυαρχίας τε καὶ πολυθείας κατὰ τοὺς πολυθέους ἐκείνους ὄντως καὶ λατρευτὰς τῶν ἰδεῶν τε καὶ τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς ἀληθινῆς λατρείας τε καὶ θεότητος ὑβριστάς, οὓς καὶ φθάσας ὁ λόγος ἤδη δι' ἐκείνου καὶ σὺν ἐκείνῳ πολλάκις ἐξήλεγξεν· ἐπεὶ μηδὲ ἄλλως ἐχρῆν σιγῇ τε καὶ λήθῃ τὰ τοιαῦτα παραδοθῆναι, μυστήριον εὐσεβείας ἄντικρυς ὄντα, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ λόγου τε καὶ τῆς πίστεως μέρος οὐ τὸ σμικρότατον· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανίωμεν αὖθις.

Ἐνιαυτὸς ὅλος ἤνυστο τῷ γενναίῳ αἰχμαλωσίᾳ τε καὶ τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας δεινοῖς προσταλαιπωροῦντι· καὶ νῦν μὲν τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς ὑπομονὴν ὑπαλείφοντι καὶ ἀνδρίαν καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀρετῆς ἄσκησιν, τῇ τε τῶν μελλόντων ἐλπίδι, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι· νῦν δὲ τοὺς ἀσεβεῖς ἐξελέγχοντι, καὶ τὸ μυστήριον τὸ τῆς πλάνης διὰ πολλῶν μάλα λαμπρῶς θριαμβεύοντι, δι' ἃ δήπου καὶ πληγὰς ὑπομείνας διαφόρους καὶ θλίψεις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔφθη δείξας ὁ λόγος, μάρτυς ἀναίμακτος καὶ τῆς εὐσεβείας λαμπρὸς ἀθλητὴς ἦν. Τῶν δὲ κοινῶν πραγμάτων ὥσπερ ἐν κύβων στροφαῖς αὖθις μεταπεσόντων Ῥωμαίοις, μεταβολῆς τε προσγενομένης ἅμα τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ κοινῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν σφόδρα σπουδαζόντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνου πόρρω γεγονότων τῆς ἀρχῆς ἤδη καὶ τῆς τῶν κοινῶν πρυτανείας, τηνικαῦτα παρὰ πάσας ἐλπίδας λύεται τῆς αἰχμαλω-

σίας, ὅτε καὶ τὰ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν εἰσάπαν ἐρρύη, Θεοῦ κεχινηκότος ἐξ ὑπερορίας δυτικῆς Τριβαλλούς τινας ἡ Δαλμάτας, ἄνδρας καλοὺς κἀγαθοὺς, καὶ ὑπὲρ τὸ σφέτερον αὐτῶν γένος, οἳ καὶ πόρρωθεν ὄντες, τά τε χρήματα δαψιλῶς κατεβάλοντο τοῖς βαρβάροις, καὶ τὸν ἅγιον ἀνεσώσαντο, ἵν' εἴη καὶ τοῦτο καθαρῶς τῶν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων, τοῦ πάντα κατὰ τὸ εἰρημένον ποιοῦντός τε καὶ μετασκευάζοντος μόνῳ τῷ βούλεσθαι.

Ἐν δὲ τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι γενόμενος αὖθις, τόν τε πρὸς Λατίνους περὶ τῆς τοῦ θείου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἐν βιβλίοις δυσὶ θαυμαστῶς ἐκδίδωσι λόγον, καινόν τινα καὶ ὑπερφυᾶ, καὶ οἷον οὐδέπω πρότερον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἡ καθ' ἡμᾶς ἑώρακεν Ἐκκλησία· μᾶλλον δ', ἵν' εἴπω τ' ἀληθὲς, ἔξω παντὸς προκαλύμματός τε καὶ προσωπείου, οἷον τοὺς πρὸ αὐτοῦ πρὸς Λατίνους ὁμοῦ πάντας παιδιὰν ἀποδεῖξαι καὶ πρόσχημα διαλέξεως. Ταῦτα τε τοίνυν οὕτω θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἐξενεγκὼν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ Πνεύματος, καὶ τῶν ὀπαδῶν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου, τοῖς ἔτι περιοῦσι, τὰς ἐσχάτας οἱονεὶ πληγὰς δεδωκὼς, ἔν τε λόγοις καὶ γράμμασι καὶ διαλόγοις αὐτοπροσώποις, καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει πορόντων, ὡς μηδὲν ἧττον αὐτὸν παρὰ πάντων θαυμασθῆναι κἂν τούτοις, εἰς Θεσσαλονίκην τὴν ἰδίαν ὑποστρέφει καὶ αὖθις, διψῶσαν πως ἂν εἴποις τοῦτόν τε καὶ τὰ τούτου, καὶ σφοδρῶς ἐκκαιομένην τῷ πόθῳ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὑδάτων τῶν ἄνωθεν αἰσθητῶς διψῶσαν οὐδὲν ἧττον αὐτὴν εὗρε, καὶ αὐχμῷ τηκομένην, λύει μὲν αὐτῇ τὰ τῆς αἰσθητῆς ἀνομβρίας εὐθὺς, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι τὸν δημιουργὸν δυσωπήσας, ποτίζει δ' ἀφθόνως καὶ τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ζωτικὸν λόγον, τοὺς πλεῖστον ἤδη χρόνον τοῦτον διψῶντας, θεραπεύει δὲ συνήθως καὶ αὖθις σὺν ταῖς ψυχαῖς καὶ τὰ σώματα ῥάους ποιῶν ἀμφοτέρωθεν.

Μοναχός τις καὶ γὰρ τὴν ἀξίαν πρεσβύτερος, τὴν κλῆσιν Πορφύριος, τῷ τοῦ Ὑπομιμνήσκοντος ἐνοικῶν σεμνείῳ, καὶ θύων ἐν τούτῳ τὰ μυστικὰ, οὗτος εὐλαβής τε καὶ συνετὸς ὤν, καὶ τῷ ἁγίῳ συνήθης ἦν, καὶ πυκνὰ πρὸς αὐτὸν ἐφοίτα, καὶ τῶν ποτίμων τῆς γλώττης αὐτοῦ μετεῖχε ῥευμάτων ἡδέως. Τῆς δὲ δεσποτικῆς Μεταμορφώσεώς ποτε τελουμένης αὐτοῖς, ὡς ἔθος, καθ' ἣν ἄρα καὶ τὸν Πορφύριον καὶ διανυκτερεύειν σὺν τοῖς λοιποῖς Μοναχοῖς ἔδει, καὶ ἱερατικῶς ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀθρόον ὀδύνη τις αὐτῷ κατὰ τὴν εὐώνυμον πλευρὰν προσβαλοῦσα, καὶ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας ὁμοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στάσεως ἐκεῖνον ἀπῆρξε· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν ἱερὰν ἀφείλετο τελετὴν καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ προσεδρείαν, τῇ δ' ἀγρυπνίᾳ καὶ προσέθηκε πλεῖστον, ὡς μηδὲ συγχωρεῖν ἐπὶ κλίνης ἀνακεῖσθαι τελείως τῷ σφοδρῷ καὶ ἀκμαίῳ τοῦ πάθους. Ἡ νὺξ ἐκείνη παρῆλθε, καὶ τὰ τῆς ὀδύνης οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου· ἐπεὶ δ' ὁ τῶν μυστηρίων καιρὸς προσιὼν, τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἱερουργίαν ἐκάλει, καὶ ὁ Πορφύριος ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ τοῦ σεμνείου παρεπόμενος προεστῶτι, εἰς τοὺς ὑπ' ἐκεῖνον ἐπισκόπους τελοῦντι, καὶ συνιερουργεῖν προσκεκλημένῳ συνήθως, τῆς τε μυστικῆς ἱερουργίας ἐπόπτης γίνεται καὶ ἀκροατὴς, ἕως αὐτοῦ πῃ παρὰ τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τῶν μυστικῶν τελεσθέντων, πρόσεισιν εὐθὺς τῷ ἁγίῳ, τήν τε πιέζουσαν ὀδυνηρῶς ἀπαγγέλλων ὀδύνην, καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχιστα διὰ τῆς αὐτοῦ χειρός τε καὶ τῆς εὐχῆς ἐξαιτῶν. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν ἀνεβάλλετο, καὶ τὴν ἀξίωσιν εὐλαβῶς διωθεῖτο, μηδὲ δεδυνῆσθαι διενεργεῖν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα λέγων, μηδὲ τοιαύτας τὸν Πορφύριον ἔχειν τὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτοῦ ἀξιῶν· ὡς δ' ἐκεῖνος ἐπέκειτο μᾶλλον τὴν ἱερὰν ἐπιζητῶν τῆς χειρὸς ἐκείνης

σφραγίδα καὶ τὴν εὐχὴν, τῇ τοῦ πάσχοντος ὁ μέγας εἴξας ἀνάγκῃ, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς πρὸς Χριστὸν, τὴν δὲ χεῖρα τῇ τοῦ πρεσβυτέρου πλευρᾷ σταυρικῶς ἐπιθεὶς, τὰ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ μέλους ἐκείνου περιπαθῶς ἔλεγε· « Σταυρούμενος, Δέσποτα, τοῖς μὲν ἥλοις τὴν ἀρὰν τὴν καθ' ἡμῶν ἐξήλειψας, τῇ δὲ λόγχῃ νυττόμενος τὴν πλευρὰν, Ἀδὰμ τὸ χειρόγραφον διαῤῥήξας, τὸν κόσμον ἠλευθέρωσας »· Εἶτα, καὶ τὸ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων ἐκεῖνο πρὸς τὸν παράλυτον ἐπιπὼν, τὸ, «Ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς», τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἐκείνης οὐ σχολῇ καὶ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ τελείως εὐθὺς ἀπαλλάττει τὸν πάσχοντα ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τε καὶ τὸ φροντιστήριον ὅλον ὑγιᾶ τε καὶ ἐῤῥωμένον παραδόξως ἐπανελθεῖν.

Ἡμέραι μετὰ τοῦτο παρῆλθον τινές· ὁ αὐτὸς Πορφύριος ἔλεγε, καὶ νόσος ἐπιγίγνεταί μοι τῷ σώματί τις, ἣ καὶ προσταλαιπωρήσας ἡμέρας συχνὰς, ὅτε καὶ πρὸς παρακμήν τε καὶ ἀπαλλαγὴν ταύτης ἔβλεπον ἤδη, τότε δὴ καὶ σφοδροτάτης καθ' ὑπερβολὴν ἐκείνης πειρῶμαι· τὸ γὰρ ἐνοχλοῦν ἅπαν τῆς ὕλης, ὥσπερ ἐπίτηδες ἀθρόον κατὰ τοῦ λάρυγγος ῥεῦσαν, ὡσανεί τινα παιδιὰν ἐδείκνυ τὰ πρόσθεν· τόν τε γὰρ φυσικὸν τῆς τροφῆς ἀπέκλεισε πόρον, ὡς μηδὲ ὕδατος γοῦν ἐφ' ὅλαις ἡμέραις ὀκτὼ, μηδὲ βραχύ τι τὸ παράπαν προσέσθαι, καὶ χαλεπὸν τὸν δι' ἀγχόνης ἠπείλει θάνατον. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα μὲν ἐκινεῖτο πρὸς θεραπείαν ἐπίνοια, πᾶσα δ' ὡσαύτως ἀργὸς ἦν, πρὸς τὸν συνήθη καὶ αὖθις ἰατρὸν καταφεύγω, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν, καὶ τὴν νόσον ἄνωθεν ἐξαγγείλας, καὶ τὸ κατασκῆψαν τῷ λάρυγγι θανατηφόρον κακὸν τελευταῖον προσθεὶς, πείθω πολλὰ δεηθεὶς μετ' εὐχῆς ἱερᾶς ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῷ πάσχοντι μέλει, ἣν δὴ καὶ σταυρικῶς ἐπιθεὶς, τὸ θεῖον ἐκεῖνο πρὸς Χριστὸν τοῦ σοφοῦ μελῴδημα σὺν δάκρυσιν ἐπιλέγει, τό· «Παθῶν ἀμέτοχος σὺ διέμεινας, Λόγε Θεοῦ, σαρκὶ προσωμιλήσας τοῖς πάθεσιν· ἀλλὰ λύεις τῶν παθῶν τὸν ἄνθρωπον»· ὃ καὶ διελθὼν μέχρι τέλους, ἄπειθι, φησὶ, πρὸς σεαυτόν τε καὶ τὸν οἰκίσκον, πρὸς Θεοῦ μόνου τῶν τε ψυχικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν παθῶν τὴν ἴασιν ἐξαιτούμενος, ἐπειδήγε καὶ ἐκείνῳ δυνατὰ ταυτὶ πάντα μόνῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· ἐγὼ δ' ἐκεῖθεν ἐπανιὼν· ὁ Πορφύριος ἔλεγεν αὖθις· οὐ τῆς ἀγχόνης μόνον ἐκείνης ἐλεύθερον θαυμαστῶς εἶχον τὸν λάρυγγα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τροφῆς ὄρεξιν εὐθὺς ἐκινούμην, καὶ τὴν κοινὴν εἰσιὼν τῶν ἀδελφῶν τράπεζαν· ἦν γὰρ ἤδη καὶ ὥρα ἡ τοῦ ἀρίστου· αὐτὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὢ τοῦ θαύματος! ἐσιτούμην ἀθρόον ἅπερ καὶ πάντες, ὁ μηδὲ ὕδατος μεταλαβεῖν δυνάμενος πρὸ βραχέος, ὃ δή που καὶ φθάσας ἔφην.

Μοναχὴ δέ τις φροντιστήριον ἀρετῆς τὸ τῆς θαυμαστῆς φημι Θεοδώρας κεκτημένη σεμνεῖον, θῆλυ παιδίον μεθ' ἑαυτῆς ἔσχε· βρέφος μὲν ἐκτεθὲν μητρικῶς τε καὶ φιλανθρώπως ἀνελομένη, καὶ τροφῆς καὶ παντοδαπῆς ἀξιώσασα τῆς ἐπιμελείας, ὡς καὶ ἡλικίας ἤδη παιδικῆς ἥφθαι, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν δεξιῶς ἔχειν δύνασθαι, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας ἀγαθὰς τῇ δεσποίνῃ διδόναι, δι' ἃ δήπου καὶ παρ' ἐκείνης προσείληπτο· τῶν δ' ἐναντίων ἐπηρείᾳ πονηροῦ τινος δαίμονος αἴσχιστα πειρωμένη· τὰ γὰρ τῆς γαστρὸς φυσικὰ περιττώματα τῇ παιδὶ κινούμενα παρὰ φύσιν, τά τε στρώματα καὶ τοὺς χιτωνίσκους, καὶ αὐτὴν δὲ ταύτην ὑπνοῦσαν νυκτὸς ἐπὶ τῆς εὐνῆς τὰ αἴσχιστα διετίθει, καὶ δεινὰ πάσχειν τὴν κυρίαν ἐποίει, τὴν μὲν βρεφικὴν ἡλικίαν ἀποθεμένην ὁρῶσαν πάλαι, τὰ κείνης ἀηδῆ δὲ καὶ φορτικὰ μηδόλως ἀποβαλοῦσαν· ὡς καὶ τὴν εὔνοιαν αὐτὴν καὶ τὸ φίλτρον κατὰ μικρὸν ἀπολείπειν τὸ πρὸς τὴν παῖδα, καὶ πρὸς διάστασιν ἤδη καὶ χωρισμὸν ἀφορᾶν. Ἀλλ' ἐφίσταται

τοῖς πάσχουσιν αὐτόκλητος ὁ σωτὴρ, καὶ τῇ μὲν τὸ σῶμα, τῇ δὲ τὴν ψυχὴν ἐξιᾶται· μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἀκριβῶς καὶ ἀμφοτέρας θεραπεύει κατ' ἄμφω, καὶ κατ' ἄμφω νοσούσας· ὡς γὰρ τοῦ φροντιστηρίου συνήθως ἔνδον ἦν ὁ μέγας Ἀρχιερεὺς, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῷ παρ' ἐκείνων καὶ ταῦτα, προσπίπτουσι δ' ἅμα τοῖς ἐκείνου ποσὶ, πίστει θερμῇ καὶ δάκρυσι τὴν θεραπείαν αἰτοῦσαι· ὁ δὲ καὶ φιλανθρώποις ἐνιδὼν ὄμμασι, καὶ λόγοις πολὺ τὸ ἡδύ τε καὶ φιλάνθρωπον ἔχουσι πατρικῶς ταύτας ψυχαγωγήσας, εἶτα καὶ χεῖρα τῇ κεφαλῇ τῆς παιδὸς ἐπιθεὶς, καὶ Θεὸν ἀνυμνήσας καὶ ἐπευξάμενος, ὑγιᾶ παρευθὺ τὴν πάσχουσαν ἀποδείκνυσιν.

Ἀνήρ τις, Παλάτης τὴν κλῆσιν, τὸν τρόπον ἐπιεικὴς, χρυσοστίκτης τὴν τέχνην, χρυσῷ τὴν καινουργηθεῖσαν ἱερατικὴν στολὴν ἐπεκαλλώπιζε τῷ μεγάλῳ· ὃ δὴ καὶ πρόφασιν ὡσανεὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἐπιδημίας καὶ τῆς μελλούσης εὐεργεσίας ὁ μέγας πεποιημένος, αὐτόκλητος ἐφίσταται τῷ οἴκῳ ἐκείνου, σύν γε τοῖς ὁμοτέχνοις ἐργαζομένου· τῷ δὲ ἄρα παιδίον ἦν ἄῤῥεν, καὶ πέντε μὲν ἤδη γεγονὸς ἔτη, πέντε δ' ἐπὶ δέκα μησὶν ὅλοις αἱμορῥοΐᾳ κατειργασμένον, ὡς καὶ τὴν κατὰ φύσιν ὄψιν ἤδη σχεδὸν ἀπολιπεῖν αὐτὸ καὶ τὸ εἶδος, καὶ τῇ φωνῇ μόνῃ τὸ περιεῖναι καὶ ζῆν πιστοῦσθαι. Τοῦτο κατιδὼν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁ μέγας· ὁ μὲν πυνθάνεται φιλανθρώπως τὴν τοῦ πάθους αἰτίαν, ὁ δὲ πατὴρ τῶν σπλάγχνων εὐθὺς ἡττηθεὶς, καὶ δάκρυσι καὶ ῥήμασι γοεροῖς τὴν συμφορὰν ἐξαγγέλλει· καὶ τὸν ἡμιθνῆτα παῖδα ταῖν χεροῖν ἄρας εὐθέως, ταῖς παλάμαις ὑποτίθησι τοῦ Ἀρχιερέως· Ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις πρὸς Χριστὸν ἄντικρυς καὶ αὐτὸς λέγων, πᾶσι μὲν ἰατροῖς σχεδὸν καὶ πάσαις ἐπινοίαις ὑπὲρ αὐτοῦ χρησαμένῳ, μηδὲν δέ τι πλέον ἠνυκότος ἐς δεῦρο, ὡς καὶ αὐτὰς ἤδη τὰς ἐλπίδας ἀποβαλεῖν. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν τῷ τοῦ θείου Σταυροῦ σημείῳ τὸν νοσοῦντα σφραγίζει, τῇ δὲ κεφαλῇ τὴν ἰδίαν ἐπιθεὶς χεῖρα, καὶ μυστικὴν ὑποψιθυρίσας εὐχὴν πρὸς Θεὸν, μετὰ τρίτην εὐθὺς ὑγιᾶ τε καὶ ἐῤῥωμένον ἀποδίδωσι τοῖς τεκοῦσιν· ὡς καὶ μόνον ὁρώμενον μετὰ τοῦτο, καὶ βαδίσματι καὶ κινήματι καὶ παιδικοῖς ἅλμασι πᾶσιν ἐξαισίως ἀνακηρύττειν τὸ θαῦμα.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα συνεχῶς τὰ πρὸς τοὺς καθ' ἕνα· τὰ δὲ πρὸς πάντας κοινῇ, τί χρὴ καὶ λέγειν; ὅπου γε κἀν ταῖς πανδήμοις ἑορταῖς καὶ συνάξεσι καὶ πομπαῖς ἱεραῖς καὶ προόδοις, τὰς μὲν αὐτοῦ φωνὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν Θεοῦ φωνὰς καὶ ῥήματα ζωῆς ἄντικρυς καὶ νομίζοντες καὶ ὀνομάζοντες ἦσαν οἱ πλείους, ὡς καὶ πρὸς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ πάντας ὁμοῦ κεχηνότας ὠθεῖν ἀλλήλους καὶ ἀντωθεῖσθαι καὶ φιλονεικεῖν, ὅπως ἕκαστος ἔχοι τὸ πρωτεῖον ἐν τούτοις· τῶν δὲ νοσούντων τοὺς πλείστους πρὸ τῶν αὐτοῦ ῥιπτοῦντες ποδῶν, ὑγιαίνοντας ὑποστρέφειν ἐκεῖθεν ἐποίουν, μείζω τῶν ὁρωμένων πολλῷ τὴν περὶ αὐτοῦ κεκτημένοι δόξαν, καὶ ὡς ἕνα τῶν πάλαι θεοφόρων καὶ Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων ὁρῶντες καὶ τοῦτον, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν φίλτρῳ καὶ τῇ λαμπρᾷ πίστει πολύ τι καθ' ἑκάστην προστιθέναι φιλοτιμούμενοι.

Τοιαῦτα τὰ τῆς καλῆς ποίμνης πρὸς τὸν κάλλιστον ὄντως καὶ μέγαν ποιμένα· ἀμφοτέρων καὶ γὰρ ἔγωγε τὴν ἀρετὴν καθ' ὑπερβολὴν ἄγαμαι· τοῦ μὲν, τὸ τῆς ποιμαντικῆς θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ Ἀποστολικὸν ὄντως· τῶν δὲ, τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐάγωγον, καὶ τὸ ἀκολουθεῖν ἀξίως εἰδέναι, καὶ ὑπ' ἐκείνου θαυμαστῶς τῷ ὄντι τὰ θεῖα τυποῦσθαι καὶ κανονίζεσθαι. Καὶ τοῦ μὲν, τὴν θαυμαστὴν πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν καὶ τὸ τοιαῦτα διὰ παντὸς ἐνεργεῖν ἔχειν ἐκεῖθεν· τῶν δὲ, τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀδόλως καὶ βλέπειν καὶ

δέχεσθαι καὶ πάσχειν ἐκεῖνα, μήτε τὸν ἱερὸν καπηλεύοντες καὶ δολοῦντες λόγον κατά τινος, μήτε τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τῷ πονηρῷ φθόνῳ, τῷ λαμπρῷ καὶ διαφανεῖ τῶν ἔργων αἴσχιστα λυμαινόμενοι πάντων, δι' ἃ δή που καὶ Θεὸς ἄνωθεν, οἶμαι, πόρρωθεν εἰς ἓν ἀγαγὼν ἀξίως συνῆψε, τὸν ἄξιον δεδωκὼς τοῖς ἀξίοις, καὶ θαυμαστόν τινα τὸν συνδυασμόν, καὶ τὴν συμφωνίαν ἐναρμόνιον ἐργασάμενος, ὡς μηδέν τι μηδαμῶς ἠχεῖν παρὰ μέλος, ὃ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔφθη δείξας ὁ λόγος.

Ἀλλὰ γὰρ τὸ κατὰ μέρος ὁμοῦ πάντα διεξελθεῖν τοῦ μεγάλου τοῦδε πειρᾶσθαι οὐ μακρὸν ἂν εἴη μόνον καὶ τῆς ὥρας ἔξω καὶ τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυνάτων ἓν τι σχεδόν, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε· διὸ καὶ συνελὼν ὡς ἐφικτόν, οὕτωσί πως περιγράψω τὸν λόγον, τῷ τῆς προσκαίρου ζωῆς αὐτοῦ τέλει, ἢ καὶ τισι τοῖς μετὰ τὸ τέλος ὀλίγοις καὶ αὐτὸν συγκαταπαύειν τὸν δρόμον μέλλοντα. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ διὰ πάσης ἰδέας ἐληλυθὼς ἀρετῆς, ὅση τε τοῦ λόγου καὶ ὅση τῆς πράξεως, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, καὶ οὕτω κἀν τοῖς καθόλου κἀν τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν εὐδοκιμηκὼς, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἱεροὺς ὅρους καὶ τοὺς κανόνας ἐκείνους καθ' ὑπερβολὴν εἴπέρ τινες τῶν πάντων τηρῆσαι, σώματος ἔξω δοκῶν μετὰ σώματος, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπερβαίνων, ἀλλὰ καὶ κανὼν αὐτὸς ὁμοῦ πάντων ἐκείνων καὶ στάθμη τοῖς μετ' αὐτὸν χρηματίσαι, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις ὁμοῦ παραιτούμενος, ὃ δὴ καὶ χαλεπὸν ἐφ ἑνὶ συνδραμὸν πολλάκις κἀπὶ τῶν ἀρχαίων εὑρεῖν, καὶ μέγας καὶ καινός τις καὶ παντοδαπός τις ἐν τοῖς ἐσχάτοις καὶ ταπεινοῖς τουτοισὶ καιροῖς γενόμενος ἅγιος, ὡς μηδ' ἔχειν τἀκείνου τοῖς κατ' ἐκεῖνον εὐχερῶ διὰ πάντων ἐξισοῦσθαι καὶ παραβάλλεσθαι, ἐκεῖνα καὶ τοῖς ἔξῆς καταλέλοιπεν ἐκ πολλοῦ πάνυ τοῦ περιόντος, ὡς ἰδιαίτατα καὶ προσφυᾶ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀρετῆς καὶ ψυχῆς ὄντως γνωρίσματα καὶ λέγειν ὁμοῦ καὶ θαυμάζειν· τὸ μεθ' ὑπερβολῆς φημι πρᾶον καὶ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς· τὸ πάσης ὀργῆς τε καὶ μήνιδος αὐτός τε μακρὰν εἶναι διὰ παντὸς, καὶ τῶν ὀργιζομένων κατ' αὐτοῦ καὶ λυπούντων μακροθύμως ἄγαν ἀνέχεσθαι, καὶ προσέτι καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν ἀγαθοῖς καὶ λόγοις καὶ ἔργοις, καὶ πᾶσι τρόποις ἐθέλειν ἀμείβεσθαι· τὸ μὴ τὰ κατά τινων εὐκόλως ὡς ἔτυχε λαλούμενα παραδέχεσθαι, ὅπερ καὶ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις σχεδὸν, κατ' ἐξαίρετον δὲ τοῖς ἄρχουσι πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιφύεσθαι πέφυκεν, ἐξ οὗ καὶ μεθ' οὗ, καὶ τὸ λοιδορεῖν καὶ κατηγορεῖν ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ τοὺς ἀνευθύνους, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης ἀφανισμὸς ῥᾷστα τοῖς μὴ νήφουσιν ἐπιγίγνεται· τὸ πρὸς τὸ ὑπερέχον οὐκ ἐλευθέριον μόνον καὶ πάσης ἀγενοῦς κολακείας ἀνώτερον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἐν οἷς καὶ στερρὸν καὶ ἀντίτυπον, ὥσπερ αὖ τὸ πρὸς τὸ ταπεινὸν κηδεμονικὸν καὶ καθ' ὑπερβολὴν χρηστὸν καὶ φιλάνθρωπον· τὸ καρτερικὸν ἐν πειρασμοῖς καὶ ἀνάλωτον· τὸ πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἀνθρωπείαν, ὅση τε καθ' ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅση τοῦ συναμφοτέρου, μεθ' ὑπερβολῆς ἀνένδοτον καὶ ἀμείλικτον· τὸ τῆς καρδίας ἤρεμόν τε καὶ γαληνὸν καὶ ἡδὺ καὶ χάριεν ἄκρως, ὃ καὶ εἰς ἀκροτάτην ἕξιν ἰὼν, καὶ ποιωθὲν οἱονεὶ ταύτῃ καὶ συνουσιωθὲν, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὥσπερ ἐξεχεῖτο καὶ ἀνέβλυζε πρὸς τὰ ἔξω, θαυμαστῶς παραδεικνύων ἀεὶ τὸν ἔνδον κεκρυμμένον θησαυρὸν τῆς ἀνεκλαλήτου χαρᾶς· ὃ δὴ καὶ τοῖς μάλιστα συνιεῖσι, καὶ τὰ τοιαῦτα κρίνειν ἐπισταμένοις θεοφόροις ἀνδράσι, καὶ σύννουν καὶ συμφυᾶ καὶ περιπόθητον καὶ ἐπέραστον καθ' ὑπερβολὴν ἐκεῖνον ἐτίθει, καὶ ἴσα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς καὶ ψυχαῖς ἐτίμων μετὰ τῆς θείας ἐκείνης εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς, ἥπερ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸν ἐκτός τε καὶ ὁρώμενον ἄνθρωπον οὕτω λαμπρῶς ἐκόσμει, καθὰ

δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην· καὶ τὸ σύννουν ἀεὶ καὶ κατανενυγμένον καθορῶντες ἀσκοῦντα καὶ νῆφον· ὅθεν ἄρα καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπερφυὲς τῶν δακρύων ῥεῦμα πόρρω παντὸς οὐτινοσοῦν καὶ λόγου καὶ παραδείγματος. Καὶ ὁ μὲν, ταπεινώσεως αὐτὸν ἀπεκάλει θησαυρόν τινα καὶ ταμεῖον, καὶ μηδένα τινά ποτε μοναχὸν ἰδεῖν ἐξ ἐφαμίλλου χωροῦντα διεβεβαιοῦτο τῇ αὐτοῦ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ταῦτ' ἐν τοσούτων ὕψει καὶ πλήθει κατορθωμάτων θείων ἅμα καὶ ἀνθρωπίνων, ὧν μηδὲ τὰ μέρη, φησὶ, τοῖς νῦν παρ' ἡμῖν εὐδοκιμοῦσι καθαρῶς ἐφεξῆς πρόσεστιν. Ὁ δὲ, μηδὲν ἔλεγε τῶν τοῖς ἁγίοις κατορθωθέντων μηδοτιοῦν ἀπεῖναι τοῦ μακαρίου, εἰμὴ τὸ θαύματα καὶ αὐτὸν κατ' ἐκείνους ἐκτελεῖν ἔχειν· ὅπερ εἰ βουληθείη, καὶ αὐτό φησι παρὰ Θεοῦ κομιεῖται ῥᾷστα· τὸ δὲ ἄρα καὶ πρόῤῥησις ἦν ὑπὲρ τούτου Πνεύματι θείῳ τῷ θεοφόρῳ ἐκείνῳ ῥηθεῖσα, ὡς αὐτά γε τὰ πράγματα νῦν ἡμῖν ἀρτίως παρίστησιν.

Ἡ δὲ θαυμαστὴ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων πατέρων καὶ κορυφαία δυὰς, Σάββας τε καὶ Γερμανὸς οἱ γενναῖοι, τὰ τοῦ σεπτοῦ Ἄθω σεπτὰ καλλωπίσματα, ὧν καὶ ἡμεῖς ἤδη τὸν θεοειδῆ βίον τε καὶ τὴν πολιτείαν ἐν δυσὶ λόγοις φθάσαντες ἐκδεδώκαμεν, τοιάδε περὶ τοῦ μεγάλου τῷ βίῳ περιόντος ὄντι, πρὸς ἡμᾶς ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς γλώπτης εἰρήκασιν. Ἡμεῖς, φησὶν, οὐ τὸ συνεῖναι μόνον καὶ προσορᾶν τε καὶ ὁμιλεῖν εἴπερ οἷόν τε διόλου τῷ θαυμαστῷ Γρηγορίῳ μέγα τι καὶ ψυχωφελὲς ἡγούμεθα καὶ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ποδῶν ἐμβαδίοις ἐκείνου, εἴπερ εἴχομεν ταῖς χερσὶ περιφέροντες πυκνὰ καὶ καταφιλεῖν καὶ προσφύεσθαι, καὶ ὠφελείας ὁμοῦ τῆς μεγίστης, καὶ ἁγιασμοῦ τοῦθ' ἡμῖν ἂν ἐνομίζετο πρόξενον. Τοιαῦτα τῷ παρ' ἡμῶν ἐπαινουμένῳ συνήδεσαν, καὶ τηλικαῦτα ἐξῆγον τὰς κατ' αὐτοῦ θαυμασὰς ψήφους οἱ μεγάλοι τῆς διακρίσεως λύχνοι ἐκεῖνοι, ὡς ἐξ ὀλίγων τινῶν παραδεῖξαι τὸ πᾶν· μᾶλλον δὲ καὶ ψηφίζονται, καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καθ' ἑκάστην σχεδὸν καὶ κηρύττουσι καὶ διδάσκουσι, καὶ λόγοις καὶ γράμμασι πάντες οἱ περιόντες ἔτ' ἐν σαρκὶ τῶν θεοφόρων ἐκείνων, καὶ γλώττης τρυφὴν, καὶ θείαν ψυχῆς ἡδονὴν, καὶ ἀσκήσεως ἀφορμὴν, καὶ πράξεως ἅμα καὶ θεωρίας ὥσπερ ἐμπύρευμά τι τὸ κατὰ τόν δε τὸν μέγαν πεποίηνται. Ἐῶ γὰρ νῦν κατὰ μέρος λέγειν τὰ τοῖς ἐν τῇ δε τῇ βασιλευούσῃ σοφοῖς τε καὶ σπουδαίοις θαυμαστῶς εἰρημένα περὶ αὐτοῦ, τοῖς τε προὔχουσιν ἐν Ἀρχιερεῦσι φημὶ λόγῳ καὶ ἀρετῇ, καὶ ὅσοι τῶν τῆς συγκλήτου λογάδων, καὶ δὴ καὶ τῶν τὸν μοναδικόν τε καὶ ἡσύχιον βίον ἀνῃρημένων, οἳ καὶ σοφίας παντοδαπῆς οἶκον καὶ προστάτην τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ πρόμαχον εὐσεβείας, καὶ θείων δογμάτων διδάσκαλον, καὶ ὁδηγὸν τοῦ καλλίστου παντὸς ἀπεκάλουν, ὡς καὶ μεῖζον ἢ κατ' ἄνθρωπον ἐκείνῳ τοὺς πλείους προσέχειν, καὶ μηδοτιοῦν ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν τῶν προσόντων τοῖς κορυφαίοις τῶν θεολόγων πατέρων ἐλλείπειν λέγειν καὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κοινὸν καὶ συνῳδὸν καὶ σύμπνουν καὶ συναγωνιστὴν ἐν ἅπασιν ἐκείνους αὐτὸν ἔχειν· καὶ ὡς εἰ καὶ τῷ χρόνῳ συνῆν, φησὶ, τοῖς γενναίοις ἐκείνοις, καὶ συνασπιστὴν καὶ συστράτηγον ὁμοῦ καὶ σύνεδρον αὐτὸν ἂν εἶχον· οὐ μόνον ἑνί τινι μηδενὶ τῶν ἴσων ἀποσεροῦντες, ἀλλὰ καὶ ὥσπερ ἐγκαλλωπιζόμενοι τῇ συναριθμήσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ τούτου· ἃ δὴ καὶ μεταστάντος νῦν, καὶ καθαρώτερον συνόντος ἐκείνοις, ἐν οὐρανοῖς τε λαμπρῶς καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα μετὰ παῤῥησίας τελεῖται διὰ τῆς ἀρίστης κοινωνίας καὶ συμφωνίας καὶ συμφυίας τῶν μεγίστων καὶ θείων καὶ ὑπερφυῶν ὄντως λόγων τούτου κἀκείνων, ὡς καὶ οἱ ἄνωθεν συμμαρτυροῦσι τούτοις χρησμοὶ, καὶ ἡ μεγάλη καὶ ὑπερφυὴς ἀποκάλυψις ἐκείνη, καθὰ δὴ καὶ προϊὼν

ὁ λόγος δηλώσει· ὃ δὴ καὶ τοῖς αἱρέσεως τουτοισὶ κοινωνοῖς τε καὶ φίλοις ὁρώμενόν τε καὶ ἀκουόμενον ἀμηγέπη, τὸν ἀλλόκοτον τουτονὶ φθόνον καὶ τὴν ἔριν καὶ τὴν θεομαχίαν καθεκάστην ἀνάπτει, Θεὸν ἡγουμένοις τὰ τῇδε καὶ μηδὲν ὑπὲρ ταῦτα μηδοτιοῦν δυναμένοις φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ δὴ καὶ τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον Θεὸν ἐκοντὶ διὰ ταῦτα προϊεμένοις, καὶ πρὸς οὐρανόν τε καὶ ἥλιον ἀντικρυς· τοῦτο καὶ γὰρ ὁ κατὰ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, καὶ τῶν θεολόγων ἐκείνης πόλεμος αἴσχιστά τε καὶ ἀτοπώτατα διακηρυττομένοις.

Εἰσὶ δ' οἳ τῶν ἡμετέρων, καὶ τὸν ἐν σοφίᾳ προὔχοντα παρ' ἐκείνοις, Ἀτουέμην ἐκεῖνον, ὃν δὴ καὶ μεταβεβλῆσθαί φασιν ὕστερον καλῶς πρὸς τὰ κρείττω· φασὶν οὖν ἐκεῖνον, καί τοι γε καὶ τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς ὁμόφροσιν ἰσχυρῶς ἐχόμενον ἔτι, φανερῶς οὕτως εἰπεῖν· ὡς εἰ δόγματα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ὁμοῦ πάντα ἐθέμην ἔγωγε προὔργου μαθεῖν, καὶ ταυτηνὶ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν εἰς ἄκρον ἀσκῆσαι, οὐκ ἂν ποθ' ἕτερόν τινα διδάσκαλον ἄλλον ἐκ πάντων εἱλόμην πρὸ τούτου, Γρηγόριον δηλαδὴ λέγων τὸν μέγαν· οὔτε γὰρ ἂν ποτὲ, φησὶν, οὔτε νοῦς ἕτερος, πλὴν τούτου, τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ ταυτὶ θείως καὶ ὑψηλῶς οὕτωσὶ θεωρήσῃ, οὔτ' ἂν ἐξείπῃ καὶ διατρανώσῃ, καὶ οἱονεὶ ζῶντά τε καὶ λαλοῦντα δείξῃ ποτὲ γλῶττα πλὴν τῆς ἐκείνου· καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖται, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἀξιόπιστον ἔχοι κατὰ τὸ τισὶν εἰρημένον, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπει τοῦ ψεύδους· ἔχει καὶ γὰρ οὕτως. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ ἡ μεγάλη τοῦ Πνεύματος χάρις ταῖς τῶν ἀξίων ἐνοικοῦσα ψυχαῖς, καὶ ὥσπερ ὕλην ὑποκειμένην τινὰ τὰς φυσικὰς ἐκείνων ποιουμένη δυνάμεις, πράξει δηλαδὴ καὶ θεωρίᾳ προκαθαρθεῖσας καθόσον οἷόν τε, πάσαις μὲν ἐπιπρέπει καὶ πάσας κοσμεῖ, πρὸς τὰς θεοειδεῖς ἑαυτῆς ἕξεις ἀλλοιοῦσά τε καὶ ποιοῦσα, ἐμπλατύνεται δὲ καὶ περιχωρεῖ καὶ αὔξει καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐκείναις μᾶλλον, ἐν αἷς πως οἰκείως τε καὶ προσφυῶς ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ κατὰ φύσιν, κἀκεῖθεν ἀναδείκνυσι καὶ ἀνακηρύττει μᾶλλον τοὺς κεκτημένους, ὡς τὸν μὲν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν δ' ἐκ τῆς ἄκρας ἀκτημοσύνης· καὶ τὸν μὲν ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης νηστείας, τὸν δ' ἀπὸ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἁπλότητος καὶ τῆς ἀκακίας· καὶ τὸν μὲν τὴν ἀγάπην, τὸν δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην μᾶλλον ἀναγορεύειν τε καὶ γνωρίζειν, καί τοι γε μηδὲ τῶν ἄλλων ἀμοιροῦντας ἁπάντων ἀγαθῶν τῆς φατρίας, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην· εἰκότως ἄρα καὶ τοῦ μακαρίου τούτου τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀξίως ἡ τοῦ Πνεύματος ἔνοικος ἐπιλαβομένη χάρις, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν θεοειδῆ τε καὶ καινὸν ἄνθρωπον, εἴπέρ τινα δεδειχυῖα τῶν πάντων, τῷ διανοητικῷ μᾶλλον αὐτοῦ προσηρμόσθη, μᾶλλον δ' ἀκριβῶς εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν ὅλον ἄντικρυς ὑπὲρ πάντα νοῦν εὑρηκυῖα τῶν νῦν ὄντων, ὡς νοῦς ὅλη καταλλήλως ἠνώθη καὶ προσεφύη, θεοειδὲς ἔσοπτρον ἑαυτῆς καὶ ἐκμαγεῖον θαυμαστῶς εἰργασμένη, καὶ τοὺς τῶν νοερῶν τε καὶ νοητῶν λόγους, οὓς ἡμεῖς ἀκοῇ τε καὶ διανοίᾳ δεχόμενοι διδασκόμεθα, θείως καὶ ὑψηλῶς κατὰ μίμησιν ἀγγελικὴν ὡς οἱ σεπτοὶ Προφῆται καὶ θεολόγοι, πάσχειν ἀδιδάκτως καὶ μανθάνειν ποιοῦσα, κἀντεῦθεν ἐκεῖνα πρὸς ἡμᾶς ὑπερφυῶς τὰς κάτω καὶ λαλοῦσα δι' ἐκείνης καὶ δρῶσα, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· δι' ἃ δή πω καὶ θεολόγον καὶ χρυσολόγον, καὶ θαῦμα τῆς οἰκουμένης, καὶ ὑπερφυᾶ τινα καὶ καινὸν ἄνθρωπον οἱ νοῦν ἔχοντες ἀξίως ἐκεῖνον καλοῦσι. Τὸν δὴ τοιοῦτον μὲν γεγονότα, τοιαύτας δὲ παρὰ τῶν βλεπόντων μάλιστα δεδειγμένον τὰς ψήφους, οὕτω δ' ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ψήφου διὰ πολλῶν τε καὶ μεγάλων ἀνακηρυχθέντα τε καὶ μαρτυρηθέντα πολ-

λάκις, μεθ' ἣν οὐ ψῆφος, οὐκ ἔφεσις, οὐ δικαστήριον ἄλλο, καταλλήλου πάντως καὶ τοῦ τῆς ζωῆς ταυτησὶ τέλους τυχεῖν ἔδει, καὶ οἵᾳ τὸν τοιοῦτον εἰκός. Τοιγαροῦν καὶ τυγχάνει καὶ βεβαιοῖ λαμπρῶς τε καὶ ὡς ὀλίγοι τῶν πάντων δι' ἀλλήλων ἑκάτερα, τῇ θαυμαστῇ φημι ζωῇ καὶ πολιτείᾳ τὸ μακάριον τέλος, καὶ τοῖς τοῦ θαυμαστοῦ τέλους αὖ τὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἰσοθέου ζωῆς.

Τρίτος μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἦν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἐκ Βυζαντίου κάθοδον παριὼν τῷ μεγάλῳ· καθ' ὃν δήπουθεν χρόνον καὶ τὸ πρὸς τὸν ἀπὸ γῆς καὶ κοιλίας φωνήσαντα φιλόσοφον καὶ μοναστὴν δῆθεν, Νικηφόρον ἐκεῖνον τὸν ἔσχατον καὶ τολμηρὸν ὑβριστὴν τῆς θεότητος, καὶ τῶν αὐτῆς θεολόγων παλαιῶν τέ φημι καὶ νέων, θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ θεότητος αὐτοῦ λόγων, ἐξεδόθη τῷ μεγάλῳ τῷ δὲ βιβλίον ἐν τέσσαρσι λόγοις ὑπὸ τοῦ τῆς καθόλου νῦν Ἐκκλησίας κρατοῦντος ἐπ' ἐκεῖνα παρακληθέντι, καὶ τελευταῖον οἱονεὶ τοῦτον ἱερὸν ἆθλον διηνυκότι, καὶ τῶν οἰκείων ἀγώνων ὥσπερ συμπλήρωσιν. Τοῦ τετάρτου δ' ἐπιβεβηκὼς ἔτους ἤδη, νόσῳ βαρείᾳ περιπίπτει τῶν σπλάγχνων, ἥτις αὐτὸν μετὰ βραχὺ καὶ τῆς ζωῆς ὑπεξάγει. Ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ ταύτης ἀνώτερος ὤν, τῇ τε πρὸς Θεὸν νεύσει καὶ τῇ λαμπρᾷ τοῦ ποιμνίου φορτῇ· ἐφίλει τε γὰρ ἀξίως καὶ ἀντεφιλεῖτο θαυμαστῶς ὑπ' ἐκείνου, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν· τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ συνήθως ἐκτελῶν οὐκ ἀνῄει, διδάσκων, ἱερουργῶν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς τῶν θείων μυστηρίων, ἐμπομπεύων τε καὶ πανηγυρίζων, καὶ διὰ πάντων τὸν ἑαυτοῦ καταρτίζων λαὸν καὶ καθαγιάζων. Ἀλλ' ἐπεὶ κἀκεῖνον ἄνθρωπον πεφυκότα, καὶ τῆς φύσεως ἐχρῆν ἡττηθῆναί ποτε, ἵνα μὴ καὶ θεία τις δόξῃ φύσις ὑποκρινομένη τὴν ἀνθρωπείαν, ἥττᾶται μόλις τῆς νόσου, καὶ κλινοπετὴς ὢν καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον βλέπων, χρῆται καὶ αὖθις τὰ τελευταῖα τῇ θαυμαστῇ γλώττῃ· περὶ πειρασμῶν τε καὶ καρτερίας πρὸς τοὺς συνόντας φιλοσοφεῖ θαυμαστῶς, ἔκ τε τῶν θείων Γραφῶν καὶ λογισμῶν καὶ ἀποδείξεων ἀναγκαίων πολυτρόπως ὑποδεικνὺς τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος, καὶ τοὺς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ψυχῆς προστίθησι λόγους, καὶ οὕτω τὴν ἐκδημίαν ἐπὶ πᾶσι προλέγει, μυηθεὶς ἄνωθεν καὶ μυήσας, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐκείνην πολλαῖς πρότερον ἡμέραις προαγγεῖλαι τοῖς φίλοις, μετὰ τὴν τοῦ Χρυσορρήμονος αὐτίκα θείαν τελετὴν καὶ τὴν κοίμησιν οὖσαν, ὃς δή που καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὡς ὁμότροπόν τε καὶ προσφιλῆ καὶ σύνοικον φθάσας ἐκάλει τὸν μέγαν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ προρρηθείς μοι πρὸς αὐτὸν κατὰ τοὺς ὕπνους ἐδήλου θεῖος χρησμός.

Ἔκειτο τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς ἤδη τὰ τελευταῖα πνέων, πρός οὐρανόν τε καὶ τὰ οὐράνια ἐπειγόμενος, καὶ οὐδέν τι τὸ παράπαν ἄλλο, πλὴν τῆς ἀπαγούσης ἐκεῖσε μελετῶν τε καὶ φανταζόμενος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γλώττῃ τοῦτ' αὐτὸ συνεχῶς ὑποψιθυρίζων, καὶ τοῖς συνοῦσι κἀντεῦθεν παραδεικνύς, ὅποι δὴ καὶ τὴν τελευταίαν ταυτηνὶ στέλλεται· ὡς γὰρ οἱ παρόντες, τῇ καλῇ γλώττῃ, καθάπερ ἔφην, ὑποψιθυριζούσῃ τὰ τελευταῖα προσέσχον, οὐδενὸς ἄλλου πυκνὰ προσιόντος εἶχον ἀκούειν ἐκεῖθεν, εἰ μὴ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ θείου γε ὄντος ἐκείνου, λέξεσιν αὐταῖς οὕτωσί πως συντεθειμένου, τὰ ἐπουράνια εἰς τὰ ἐπουράνια· καὶ τοῦτο πυκνῶς καὶ πολλάκις, ὥσπερ ἐν περιόδῳ τινὶ καὶ στροφῇ κύκλου, ἕως ἡ ἐνοικοῦσα τῇ οὐρανίᾳ ψυχῇ θεία καὶ ὑπερουράνιος χάρις, τοῦ καταλειφθέντος χοὸς καὶ τῆς συμφυοῦς αὐτὴν διαλύσασα συζυγίας, τὴν καὶ διαθέσει καὶ πράξει πάλαι θαυμαστῶς ἐκείνων ἀπερρωγυῖαν διὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων εἰς οὐρανὸν ἀξίως μετέστησε καὶ τὰ ἐπουράνια· τρία μὲν ἔτη καὶ ἑξήκοντα τὰ πάντα συγγεγονυῖαν τῷ συμφύτῳ σαρκίῳ, δυοκαίδεκα δ' ἐκ τούτων αὐτῶν κατὰ τὴν

τῆς Ἐκκλησίας θαυμαστὴν προστασίαν ἐκείνῳ συνδιηγωνισμένην πρὸς τὸ ἥμισυ.

Ἐπισημαίνει γε μὴν καὶ τοῖς ἐκτὸς ἐξαισίως ἡ παντουργὸς αὕτη τοῦ Πνεύματος χάρις κἀκεῖνα. φωτὶ μὲν περιλάμψασα τὸ τὸν νεκρὸν ἔχον ἐκείνου δωμάτιον, ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ξένῳ. καταλάμψασα δὲ καὶ τὰ ἐκείνῳ πρόσωπα, καὶ καινῶς ἀλλοιώσασα τῷ περιόντι τῆς αἴγλης, καί τοι γε καὶ προεκτετηκότα, καὶ προνεκρώσει καὶ τὸ πλεῖστον προαπονεκρωθέντα, ὡς μηδὲν ἀποδεῖν καὶ ταῦτα τῆς τοῦ μεγάλου Στεφάνῳ λαμπρᾶς καὶ θεοειδοῦς θέας ἐκείνης, ὁπηνίκα φημὶ περὶ Θεοῦ δημηγοροῦντος ἐν μέσῳ τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἰουδαίων. Ἀτενίσαντές, φησιν, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου· τοῦ γὰρ αὐτοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ταῦτα κἀκεῖνα, κἂν οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, καὶ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, τούτοις τε κἀκείνοις πλήττωνται καὶ ἀντιλέγωσι πάλιν, τὰ μὲν τὸ παράπαν οὐδ' εἶναι τοῦ Πνεύματος φανταζόμενοι, καὶ δι' ἑκατέρων ἀναιροῦντες ἑκάτερα. Ἀλλ' ἡ μὲν φανεῖσα κατ' οἶκον ἐκείνη λαμπρότης, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ τοῦ σώματος ἀπιούσης, δύο τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεατὰς ἔσχε λογάδας, ἱερωσύνης τε ἀξιώματι καὶ ἀρετῇ παντοδαπῇ κεκοσμημένους, ὧν ἄτερος δή που καὶ τοῦ σεμνοῦ τῶν μοναχῶν ἐστι καταλόγου, οἳ καὶ μηνυταὶ γεγόνασιν ὕστερον τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπερφυῶς ὁραθέντων. Τῆς δὲ περὶ τὴν ὄψιν ὑπερφυοῦς αἴγλης μάρτυρες ἅπαν γένος καὶ ἡλικία σχεδὸν πᾶσα, καὶ ἁπλῶς ὅσοις ἡ ἐκφορὰ καὶ ἡ κατάθεσις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου νεκροῦ τότε πρὸς ἑαυτὴν συνεκάλει· συνεκάλει δὲ ἄρα πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πόλιν, ὡς καὶ τὸν ἱερὸν οἶκον ὅλον τάτ' ἔνδον τάτ' ἔξω στενοχωρεῖσθαι τοῖς πλήθεσιν· ἡ δὴ καὶ ἀχώριστος ἐκείνου διαμεμένηκε τὸ παράπαν, ὥσπερ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς, οὕτω δὲ καὶ τῶν ὀστῶν καὶ τῆς κόνεως ἀδιαστάτου τῆς συνοίκου τοῦ Πνεύματος χάριτος εἰσάπαν διαμενούσης, καὶ θείου φωτὸς οἶκον, καὶ θαυμάτων πηγὴν, καὶ βρύσιν ἱερῶν χαρισμάτων, καὶ κοινὸν καὶ ἀδάπανον ἰατρεῖον, τὸν ἱερὸν ἐκείνου τάφον ἐργαζομένης. Ἃ δή που καὶ ὁ λόγος ἡμῖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ μέρους ἤδη δηλώσει· οὔτε γὰρ ἐκείνοις ἐξῆς ἐπεξελθεῖν τῷ παρόντι λόγῳ σκοπὸς ὁμοῦ πᾶσι· πῶς γὰρ; καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα συντετμημένως, καθ' ὅσον οἷόν τε, καὶ περιβολῆς δίχα πάσης προθήσει καὶ λογικῆς αὐξήσεως, τὸ μῆκος ὁμοῦ καὶ τὸν κόρον ἐκφεύγων.

Μοναχός τις τῶν ἱεράσθαι λαχόντων ἔν τινι τῶν κατὰ Θεσσαλονίκην φροντιστηρίων ἀσκούμενος, νόσῳ περιπίπτει δεινῇ, καὶ ἡ νόσος ἄλγος τῆς κεφαλῆς ἦν, οὕτω δή τοι σφοδρὸν, ὡς καὶ θάνατον εὐθὺς ἀπειλεῖν· ἀλλὰ τὸν μὲν θάνατον διαφεύγει, τό γε νῦν ἔχον, ἰατρικαῖς ἐπιμελείαις ὡς ἔδοξε, τὴν ὀδύνην δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδαμῶς· ἀλλὰ κατὰ περίοδον ἐπιοῦσα, πρῶτα μὲν ἑκάστου μηνὸς ἅπαξ, εἶτα τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ δὶς κατὰ μῆνα καὶ τρὶς καὶ πολλάκις καὶ πυκνότερον ἅμα καὶ ἀκμαιότερον κάκιστα διετίθει. Ἑβδομος ἐνιαυτὸς ἐν τούτοις παρῆει, καὶ τὸ πάθος αἰεὶ προκόπτον ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ μαίνεσθαι τὸν πάσχοντα καὶ ἀναισθητεῖν ἐποίει δοκεῖν τοῖς συνοῦσι, τῷ τῆς βοῆς ἀλλοκότῳ τε καὶ ἀήθει, καὶ τὸν θάνατον σφοδρότερον αὖθις ἠπείλει, πάσης περιφρονοῦν ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ φαρμακείας. Τί τὸ ἐντεῦθεν; ἀπαγορεύει μὲν ὁ μοναχὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, τῆς δὲ μελλούσης γεγονὼς μόνης τῇ διανοίᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ὡς ἤδη κατὰ κεφαλῆς ἐπιοῦσαν βλέπων, τ' ἄλλα τε τῆς μεταμελείας καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς μετὰ στεναγμῶν τε καὶ ὀδυρμῶν ἐφθέγγετο ῥήματα, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐκείνης σωτηρίαν ἀνεκαλεῖτο, καὶ ταλανίζων ἑαυτὸν ἅμα τῆς τε παρελθούσης ἀμελείας τοῦ βίου καὶ τῶν σφαλμάτων, καὶ ὅτι μηδὲ τελευτῶν ἔχει τὸν συναλγοῦντα καὶ

συμπονούμενον περὶ τὴν δυνατὴν τέως τῆς ψυχῆς θεραπείαν· εἶτα καὶ τοῦ μεγάλου μνησθεὶς ἐπὶ τούτοις, καὶ τῆς ἁγιότητος καὶ τῆς μεγάλης ποιμαντικῆς καὶ ἐπιστασίας ἐκείνου· ἦν γὰρ καὶ τῶν γνωρίμων τε καὶ συνήθων· καὶ ὅτι μηδὲ τὴν τελευταίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημοῦντι τῷ μακαρίῳ παρῆν· ἢ γὰρ ἂν φησι καὶ τῶν ἐξοδίων αὐτοῦ ῥημάτων καὶ τῶν ἱερῶν εὐχῶν μετασχὼν τότε, ταύτας ἀντὶ φυλακτηρίου παντὸς καὶ ἀμυντηρίων ὅπλων νυνὶ προϊστάμην. Ταῦτ' ἐπειπὼν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἑαυτὸν οἷον ἀποκλαυσάμενος ὑπὲρ τούτων, τὸ τελευταῖον κατάγεται καὶ εἰς ὕπνον, καὶ ὁ ὕπνος ὄψιν εὐθὺς ἐπιφέρει τοιάνδε. Ἐδόκουν, φησὶ, κατὰ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ Δημητρίου νεὼν, ἔνδον ἑστηκὼς τῶν ἀδύτων, τὸν μέγαν βλέπειν Ἀρχιερέα, τῇ θείᾳ τε παρεστηκότα τραπέζῃ, καὶ συνήθως ἱερουργοῦντα τὰ μυστικά· ᾧ δὴ καὶ προσπεσὼν εὐχῆς ἱερᾶς ἀξιωθῆναι παρ' αὐτοῦ περιπαθῶς ἐπεζήτουν. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν οὐδ' ἐπεστράφθαι πρὸς τὴν αἴτησιν ὅλως ἐδόκει· ἀλλὰ τῶν μυστηρίων μᾶλλον καὶ τῆς ἱερᾶς ἐξηρτῆσθαι τραπέζης κἀκείνοις προσέχειν τὸν νοῦν· μικρὸν δέ τι διαλιπὼν, ἐπιστρέφει πρός με, καὶ τῷ ἐπισκηνίῳ τὴν δεξιὰν ἐπιθείς, ἔνθα δὴ καὶ τὸ πᾶν ἐδόκει τότε συνδραμεῖν τῆς ὀδύνης, τὸν τοῦ θείου Σταυροῦ τύπον ἐγχαράττει μοι τοῖς δακτύλοις· τῶν δ' εὐθὺς ἔλαιόν τι καινῶς ἐκρυέν, τὰ πρόσωπα καταχρίειν ἐδόκει· καὶ ταῦτα μὲν ὅτε ὕπνος, καὶ ἡ ἱερὰ ὄψις ἐκείνη. Ὁ δ' εὐθέως ἐξαναστὰς, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν λυπηρῶν ἐκείνων ὁμοῦ πάντων ἀθρόον καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγείς, ὡς μηδὲ ἴχνος ἐκείνων μηδοτιοῦν ἐλλελεῖφθαι, Θεῷ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι μεγάλας ἀνωμολόγει τὰς χάριτας.

Ἄλλος τις τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων οὐ τῶν ἀσήμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισήμων ὡς μάλιστα, γυναικί τε καὶ τέκνοις συζῶν, καὶ οἰκίας ἐπιμελώμενος, ὀδύνῃ χρονίᾳ κάτοχος ἦν· κωλικὴν φασι ταύτην ἰατρῶν παῖδες. Αὕτη τῷ χρόνῳ συναυξηθεῖσα, μεθόδοις ἰατρικαῖς καὶ φαρμακείαις οὐκέτι τὸ παράπαν ὑπεῖκε, καθὰ δὴ καὶ πρόσθεν· ἀλλ' ἠλέγχετο πάνθ' ὁμοῦ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης, τῶν φυσικῶν ἐμφραγέντων πόρων καθάπαξ, καὶ τοῖς περιττώμασι τῆς γαστρὸς μηδεμιᾷ τινι μηχανῇ τὴν ἔξοδον συγχωρούντων, ὡς καὶ τῶν ἰατρῶν τοὺς δοκίμους τότε παρόντας, ὕλην τινὰ μοχθηρὰν λέγειν εἰς ἑαυτὴν συστᾶσαν, καὶ συμπαγεῖσαν εἰς λίθου μεταβαλεῖν φύσιν, κἀκεῖνον τὸν τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως ἀποφράττειν πόρον. Ἔκτη μὲν οὖν ἤδη παρῆει, τ' ἀνδρὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς ὀδύνης στροβουμένῳ τὰ ἔνδον, καὶ αὐτό γε τὸ ζῆν πρὸς ἑσπέραν ταύτης ἀπαγορεύοντι. Τῶν δὲ προσηκόντων, καθ' αἷμα, καὶ τῶν ἄλλως καθ' ἑταιρείαν οἰκείων τε καὶ συνήθων παρακαθημένων τε καὶ συμπασχόντων, ὡς ἔθος, ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸν θεῖον ἐν τούτοις εἰς μέσον Γρηγόριον παρηχούντων τῷ λόγῳ, καὶ τὴν ἐνεργοῦσαν δι' αὐτοῦ μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐνέργειαν, καὶ ὅτι τῷ ἐκείνου πολλοὶ προσιόντες τάφῳ, χαλεπῶν ἀῤῥωστημάτων καὶ χρονίων παθῶν ἀθρόον ἐξάντεις ὁρῶνται, καὶ ὁ πάσχων ἐν αἰσθήσει τῶν λαλουμένων αὐτίκα γενόμενος, καὶ δάκρυσι καὶ ῥήμασιν ἐλεεινοῖς τὸν ἅγιον εἰς οἶκτον ἐξεκαλεῖτο· ἰσχύεις, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, λέγων, ἅτε δὴ καὶ Χριστοῦ μιμητὴς ἀκριβέστατος, εἰ καὶ μὴ πάρειμι καὶ αὐτὸς νῦν κατὰ τοὺς ἄλλους τῷ σῷ τάφῳ, καὶ τῆς νόσου καὶ τῆς ὥρας εἰργούσης, καὶ ἐπισκέψασθαι καὶ θεραπεῦσαι καὶ τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἀπαλλάξαι καὶ τοῦ προσδοκωμένου θανάτου. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεταξὺ λέγων, εἰς ὕπνον ἐτράπη, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ὁ μέγας παρῆν ἐν σχήματι πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τινος τῶν οἰκείων, ὁμωνύμως δηλαδὴ Γρηγορίου καὶ αὐτοῦ καλουμένου, καὶ τῶν συνόντων αὐτῷ πάλαι μοναχόν τε

καὶ διάκονον ἕνα τινὰ περεπόμενον ἔχων· οἳ δὴ καὶ αὐτῷ, φημὶ, τῷ πάσχοντι συνήθεις ἐτύγχανον ὄντες. Τοῦ τοίνυν Γρηγορίου φιλικῶς αὐτὸν ἐρομένου, τί ποτε ἄρα τὸ λυποῦν; καὶ τίς ἡ τοῦ θορύβου καὶ τῆς τοσῆς δε ταραχῆς καὶ τῆς ἀνάγκης αἰτία; οὐχ ὁρᾷς μέ φησιν ὁ πάσχων ὀδύνῃ συνεχόμενον πικροτάτῃ; καὶ τῆς μὲν ζωῆς ἀφαιρούμενον ὑπὸ ταύτης ἀθρόον, τὰ δὲ φίλτατα, φεῦ! ἔρημα καταλείποντα πάσης ἡσυχοσοῦν προσασίας; ἀλλὰ μὴ δέδιθι, φησὶν, ὦ οὗτος, τὰ τοιαῦτα τό γε νῦν εἶναι· ἔξει καὶ γάρ σοι καλῶς καὶ κατ' εὐχὴν μετὰ μικρὸν πάντα, τοῖς ὀδυνωμένοις μορίοις τοῦ παρόντος ἐπιϐληθέντος, εἶπε, καὶ τμῆμά τι τῆς αὐτῷ πάλαι καινουργηθείσης ἱερᾶς στολῆς, ἥπερ ἔφην, τοῦ κόλπου δόξας ἐξενεγκεῖν, σταυροῖς ἐννέα χρυσοῖς ἐντετυπωμένον, ἐπιτίθησι τῷ πάσχοντι μέρει· ὁ δ' ἄρα διάκονος ὁ παρεπόμενος τούτῳ, Σταυρὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ κηροῦ δόξας φέρειν, τοῖς τοῦ πάσχοντος ἐπιτίθησιν ὀπισθίοις, τῷ ὑπερκειμένῳ τῆς ἕδρας ὀσῷ προσφύσας, ἱερὸν τοῦτό φασιν ἰατρῶν παῖδες. Καὶ ὁ μὲν ταῦθ' οὕτω θαυμαστῶς ἐνεργήσας Πνεύματι θείῳ, τοῦ πάσχοντος ἐξ ὀφθαλμῶν ἦν· ὁ δ' αὐτίκα, τῶν ὕπνων αὐτὸν ὑπανέντων, νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ τῆς νοσοποιοῦ θαυμαστῶς κενωθείσης ὕλης, ὡς καὶ τὸς παρόντας καταπλήττειν πάντας τῇ θέᾳ, τότε πάθος εὐθὺς δραπετεύει, καὶ ὁ πάσχων ἐλεύθερος οὐ τοῦ προσδοκηθέντος μόνον θανάτου καὶ τῆς χρονίας ἐκείνης ὀδύνης καθάπαξ, ἀλλὰ καὶ εὐσθενής τις καὶ ῥωμαλέος ἐπὶ τὸν τάφον ἰὼν τοῦ μεγάλου, δι' ἑαυτοῦ τε λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸ τοῦ θαύματος ὑπερφυὲς πᾶσιν ἀνακηρύττων, καὶ Θεῷ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι θύων τὰ χαριστήρια.

Ὁ τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν ᾀσμάτων τε καὶ μελῶν ἔξαρχος, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ᾀδόντων ἀρχηγός τε καὶ κορυφαῖος, Δομέστικον ἡ συνήθεια τοῦτόν φησιν, ἐπίσημος δ' ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκεῖνος, καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ παντὶ τῷ συντελοῦντι πρὸς ταῦτα, καὶ διδάσκαλος χρηματίζων τῶν ὄντων, καὶ κατὰ πάντων τὸ πρεσϐεῖον φερόμενος· οὗτος τοιγαροῦν νόσῳ τινὶ συσχεθείς, ἐξ ὕλης μοχθηρᾶς τινος καὶ δρυμείας ἐχούσῃ τὰς ἀφορμὰς, ἐνιαυτὸν ὅλον σχεδὸν ἀκίνητος ἐπὶ σκίμποδος κατακείμενος ἦν. Τῇ δ' ἀντιπιπτούσῃ ψυχρᾷ διαίτῃ, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις τῶν ἰατρῶν, τοῦ μὲν δαπανηθέντος τῆς ὕλης, τοῦ δ' ἀλλοιωθέντος κατὰ μικρὸν, τὸ καταλειφθὲν ἐκείνης ἀκατέργαστόν τε καὶ ἄπεπτον, ἑλαυνόμενον ὡσανεὶ καταφεύγει πρὸς τὰ τοῦ σώματος πέρατα, καὶ παρεῖντο δεινῶς τὸ λοιπὸν, αἵ τε χεῖρες ὁμοῦ καὶ οἱ πόδες τῷ κορυφαίῳ τῶν μελῳδῶν. Ἡμέραι παρῆλθον ἐξ ἐκείνου συχναὶ, καὶ τῆς νοσώδους ἐλαυνομένης ὕλης κἀκεῖθεν, τὰ μὲν ἄλλα μέρη καὶ μόρια τοῦ πάθους καθαρῶς ἀπαλλάττεται, τοῖς δέ γε τρισὶ καὶ πρώτοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς, τῷ τε ἀντίχειρί φημι καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον, τῆς νοσώδους ἐκείνης ὕλης μέρος τι παραμεῖναν καὶ προσφυὲν, ἀργοὺς καὶ νεκροὺς ἐκείνους πρὸς πᾶσαν ἡντινοῦν ἐνέργειαν ἀπειργάσατο· χρόνος παρῄει συχνὸς, καὶ τὸ πάθος οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου, ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως ἐπ' ὀρθίῳ τῷ σχήματι μένοντες ἦσαν, ἀκλινεῖς τε καὶ ἄκαμπτοι καὶ πρὸς πᾶσαν φυσικὴν ἀκίνητοι κίνησιν· τῷ δὲ, δεινόν μέν τοι καὶ σφόδρα δεινὸν ἐδόκει καὶ ἄλλως, οὕτω γε παρ' ἐλπίδας νεκρὰν ὁρῶντι τὴν χεῖρα· ἤδη γὰρ ἀπεῖπε τὴν θεραπείαν καὶ ἰατρικὴ πᾶσα τέχνη καὶ μέθοδος· ἐλύπει δ' οὐχ ἧττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον αὐτὸν, τὸ μηδὲ τῇ τέχνῃ δύνασθαι χρῆσθαι, καθὰ δὴ καὶ τὸ πρότερον, μηδὲ γράφειν μηδ' ἐκδιδόναι τὰ μέλη τῇ παρέσει τῆς δεξιᾶς. Ὅθεν καὶ πάσης ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ βοηθείας καὶ χειρουργίας καὶ φαρμάκων καταγνοὺς ὁμοῦ πάντων ὁ ἀσθενῶν, ἐπὶ τὴν θείαν ἀμέσως καταφεύγει πρυτανείαν, καὶ

τὴν ἀληθινὴν ἐκεῖθεν αἰτεῖται βοήθειαν, πρέσβεις ἰσχυροὺς πρὸς Χριστὸν καὶ μεσίτας τοὺς ἐκείνου θεράποντας προβαλλόμενος. Νὺξ μετὰ τὴν ἱκεσίαν ἐκείνην παρῆν, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ἀντὶ πάντων τε καὶ πρὸ πάντων αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ μέγας παρῆν, τὴν μετὰ μικρὸν ἐσομένην θείαν ἐπισκοπὴν καὶ θεραπείαν θαυμαστῶς εὐαγγελιζόμενος· ἐδόκει καὶ γὰρ ὁ κάμνων παρὰ τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διατρίβων νεών, ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ που μέρεσιν ἐντυχεῖν καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε Ἀρχιερεῖ, ἵνα δὴ καὶ ἡ σορὸς αὐτῷ ἵδρυται· καὶ ὁ μὲν ἐδόκει πατρικῶς καὶ γνησίως τὴν κεφαλὴν αὐτῷ καταψῶν τὰ ἥδιστά τε καὶ εὐκταιότατα προσλαλεῖν· ἀπιθι λέγων ὁ τῶν μελῳδῶν ἔξαρχος, ἀπόγε τοῦ νῦν καὶ καλῶς εἰς τὸ ἑξῆς ἔσται σοι· ὁ δὲ τῆς ἡμέρας ἤδη τὸ ἑῶον ὑπολαμπούσης διαναστὰς, ἀπεισι δρομαίως εἰς τὸν νεών, τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου καταλαμβάνει σορὸν, προσπίπτει, δάκρυσι μεταμελείας ὁμοῦ καὶ ἱκεσίας ἐκείνην ἱκανῶς λούει· νῦν μὲν τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλων καὶ τὴν πάλαι κατ'αὐτοῦ τῆς γλώττης προπέτειαν· ἔφθασε καὶ γὰρ ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, εἰς ἐκεῖνον τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκώς· νῦν δ' αὖ τὴν συγγνώμην ἐξαιτῶν καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ τῷ τῆς σοροῦ λίθῳ πυκνὰ παρατρίβων τὴν δεξιάν· καὶ ταῦτα δεηθεὶς ἐφ' ἱκανὸν καὶ εἰπών, ἐπεὶ καὶ τῆς οἰκαδε φερούσης ἐγίγνετο πάλιν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήει· τῆς θαυμαστῆς σε καὶ ὑπερφυοῦς περὶ τὸν Γρηγόριον, Χριστὲ, χάριτος! καὶ ἡ χεὶρ αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐνεργὸς ἦν, καὶ οἱ νεκροὶ καὶ ἀκίνητοι δάκτυλοι πρὶν, ζῶντες ἀθρόον καὶ κινούμενοι καθωρῶντο, καὶ τὰ οἰκεῖα προσφυῶς πράττοντες· τὴν γὰρ οἰκίαν εὐθὺς εἰσιὼν καὶ τῆς γραφίδος ἁψάμενος, καὶ γράφων ὑγιῶς τε καὶ ἀπταίστως ὡρᾶτο, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὰ μέλη, καθὰ δὴ καὶ πρώην εὐρύθμως κινῶν, καὶ Θεὸν ἀνακηρύττων σωτῆρα λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα.

Ἀνήρ τις τῶν ἁλουργίδας ἱστουργούντων βασιλικὰς, ὑπό τινος ἀφανοῦς συμπεσούσης αἰτίας, τὴν φυσικὴν τῶν τῆς γαστρὸς περιττωμάτων ἐπὶ μακρὸν ἐπέχεται κένωσιν, ἀνορεξία τροφῶν ἐπὶ τούτῳ καὶ πόσεως ἐφ' ἡμέρας συχνὰς, καὶ ὁ πάσχων ἐν περιστάσει, πάντων ὁμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἤδη στερούμενος. Καὶ δὴ πρόσεισι τινὶ τῶν βασιλικῶν ἰατρῶν, θεραπείαν τινα παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης αἰτῶν· φάρμακον ἐκεῖνος ὀρέγει σκευάσας, πρός γε τὴν τῆς γαστρὸς κένωσιν ὁ πάσχων παρ' ἐκείνου λαβὼν, κρείττονι πάντως προνοίᾳ παρὰ τὴν τοῦ ἰατροῦ γνώμην ἐκεῖνο προσφέρεται· ὁ μὲν γὰρ τοῦ παντὸς ἐκέλευσε πίνειν· ὁ δ' ἐπ' οἴκῳ γενόμενος, μὴ τοῦ παντὸς, ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεως δεῖν εἶναι πίνειν μᾶλλον ἔλεγε τέως, καὶ οὕτω διάπειραν ἐκείνου λαβόντα, καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν· χρῆται τοιγαροῦν τῷ ἡμίσει· τὸ δὲ τῆς κενώσεως αὐτόθεν ἀρξάμενον, οὕτω τοι δραστικὸν καὶ ἀκάθεκτον ὤφθη, ὡς καὶ τῶν σαρκῶν μετ'ὀλίγον τοῦ πάσχοντος ἅψασθαι, καὶ δυσεντερίας πάθει περιβαλεῖν. Ὁ μὲν οὖν εἴτ' ἀμαθίᾳ εἴτε καὶ λήθῃ τὸ φάρμακον ἐκεῖνο κεράσας ἰατρὸς, αἰσθόμενος τοῦ κακοῦ παντοδαπός τις ἦν, τοῖς ἐναντίοις τῶν φαρμάκων ἐπισχεῖν τὴν κένωσιν μηχανώμενος· ἡ δ' οὐχ ὑπεῖκε, κρειττόν ἀπάσης μηχανῆς ὁρωμένη, καὶ θάνατον τὸ τελευταῖον ἀπειλοῦσα τῷ πάσχοντι. Ὅθεν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπογνοὺς βοηθείας ἁπάσης, πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα. Οἶδα, λέγων, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ παρόντα τῷ βίῳ καὶ μεταστάντα, πλεῖστά τινα καὶ μέγιστα δυνάμενον ἐν Χριστῷ· γενοῦ τοιγαροῦν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ κἀμοὶ βοηθὸς, καὶ τῶν ἐπικειμένων τούτων κινδύνων καὶ τοῦ πικροῦ θανάτου τῇ σῇ μεσιτείᾳ ἐξάρπασον. Ὑπνοῖ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα καὶ τὴν εὐχὴν ὁ νοσῶν, καὶ τὸν ἐξυπηρετούμενον πάλαι τῷ Ἀρχιερεῖ μοναχὸν ἐν τοῖς ὕπνοις ὁρᾷ, τοιάδε πρὸς αὐτὸν

λέγοντα· Τὸν τοῦ Ἀρχιερέως οἶκον, φησίν, ὦ οὗτος, καταλαβὼν, τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα ἐκείνῃ τοῖς σοῖς ἐπίθες νεφροῖς, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις γε τοῦ σκοποῦ. Ἐδόκει μὲν οὖν ὁ πάσχων ἔτι τῷ ὕπνῳ κάτοχος ὢν, εἰς τὸν τοῦ Ἀρχιερέως οἶκον καὶ ἀπιέναι καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ῥάκος ζητεῖν κατὰ τὰ προστεταγμένα, καὶ ἐπειδὴ μὴ τὸ ζητούμενον ἔσχε, πρὸς τὸν προστεταχότα μοναχὸν αὖθις ἐπανελθεῖν, ἐκεῖ δόξαντα παραμένειν ἔτι, καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰπεῖν. Τὸν δὲ λαβόμενον αὐτοῦ τῆς χειρὸς οὐκέτι μὲν εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ τάφον μᾶλλον ἀπαγαγεῖν, κἀκεῖ τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα μετὰ χεῖρας λαβόντα, τοῖς τοῦ νόσου νεφροῖς ἐπιθεῖναι. Καὶ ὁ μὲν ᾤχετο ἀπιὼν εὐθὺς μετ' ἐκεῖνα· τὸν δ' ὕπνον αὐτίκα καὶ ὁ νοσῶν ἀποτιναξάμενος, καὶ τὸν μὲν οἰκίσκον τοῦ Ἀρχιερέως ἔκ γε τῶν ὁραθέντων κρίνας εἶναι τὸν τάφον, τὸν δ' ἐπικείμενον ἴσως λίθον διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπωμίδος δηλοῦσθαι, ἔτι τῷ πάθει κάτοχος ὢν, παρὰ τὴν ἱερὰν τε σορὸν ἔρχεται, καὶ τοὺς νεφροὺς παρατρίψας τῷ λίθῳ, καὶ θανάτου καὶ νόσου κρειττων εὐθὺς ἐκεῖθεν ἐπάνειαιν.

Ἐξιᾶται καὶ ἰατρὸν ὁ μέγας οὗτος ἰατρὸς τῶν ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σωμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ χρόνον κατέκειτο πλεῖστον παντοδαποῖς προσπαλαίων νοσήμασιν, ὡς ἐκ μὲν τῆς χρονίας κατακλίσεως τὴν σάρκα πληγὰς, σκωλήκων δὲ πλῆθος ἀνασχεῖν τὰς πληγάς· ἐνόσει δ' οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμόζυγος ὁμοῦ καὶ τὰ φίλτατα· καὶ ὁ τοῦ ἰατροῦ οἶκος οὐκ ἰατρεῖον, καθάπερ ἔδει, ἀλλὰ νοσούντων μᾶλλον ἦν καταγώγιον· ἀλλ' ἐφίσταται τούτοις καὶ μάλα φιλανθρώπως αὐτόκλητος ὁ κοινὸς ἰατρὸς, ὁ θεῖος, φημὶ, Γρηγόριος, ἐφίσταται δὲ πῶς; Ἐδόκει τῇ θυγατρὶ τούτων ὑπνούσῃ τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁρᾶν· ἐδόκει δὲ καὶ αὐτὴν ἐκείνῳ προσπίπτουσαν ὑπὲρ θεραπείας τοῦ οἰκείου πατρὸς ἱκετεύειν· τὸν δὲ μέγαν εὐμενῶς τῇ προκλήσει προσχόντα, τὴν λεκάνην ἐνεχθῆναι οἱ κελεῦσαι, ἐν ᾗ τὰ τοῦ ἱεροῦ νιπτῆρος ἐτησίως αὐτῷ τελεῖν ἔθος· ἧς δὴ καὶ προσκομισθείσης ὑφ' ἑνός τινος τῶν ἱερῶν διακόνων, ὕδατος πλήρους ἁγίου, τὸν Ἱεράρχην ἐπιτάττειν τῷ διακόνῳ, χεῖρας ἅμα καὶ πόδας ἀπορρύπτειν τοῦ νοσοῦντος τῷ ὕδατι· καὶ τὸν μὲν, τὰ προστεταγμένα θᾶττον ἢ λόγος ποιεῖν, τὸν δ' αὐτίκα πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν καὶ τὴν ὑγείαν νιψάμενον ἐπανέρχεσθαι. Ταῦτα θαυμαστῶς οὕτως ὁρώσῃ τῇ παιδὶ, καὶ περὶ τῆς μητρὸς ὡσαύτως ἐπήει δεῖσθαι, καὶ τὴν ὑγείαν κἀκείνης ἐξαιτεῖσθαι τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐῴκει φωνῆς ἐκεῖθεν ἀκούειν, τοῖς μὲν παροῦσιν ἀρκεῖσθαι, τό γε νῦν εἶναι λεγούσης, μετὰ μικρὸν δ' ὡσαύτως ἥξειν ἐλπίζειν κἀκεῖνα· τί τὸ ἐντεῦθεν; ἐξαγγέλλει τοῖς γονεῦσιν ἡ κόρη μετὰ τοὺς ὕπνους τὰ ὁραθέντα· ὁ πατὴρ αὐτίκα διακούσας εἰς βαλανεῖον ἄγειν κελεύει· τῆς ἰχῶρας ἅμα τοῖς σκώληξι λουσάμενος ἀποτίθεται· εἶτ' ἐκεῖθεν ἀπάρας, ἐπὶ τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου σορὸν ἔρχεται· καὶ δυοῖν ἡμερῶν διαγενομένων, αἰφνίδιον νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ πρὸς ἔκκρισιν τῶν περιττωμάτων χωρεῖ, συχναῖς πρότερον εἰργομένων ἡμέραις τῆς κατὰ φύσιν ἐξόδου· καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἐλθὼν τοσαύτην τῶν ἔνδον ὑφίσταται κένωσιν, ὡς καὶ τοὺς ὁμοτέχνους ἰδόντας, διὰ τοῦτ' αὐτῷ καὶ αὖθις ἀπαγορεῦσαι τὸ ζῆν, τὴν φυσικὴν ἀπολιπεῖν ἂν αὐτὸν οἰηθέντας καὶ ζωτικὴν δύναμιν μετ' ὀλίγον, τῇ τῆς νόσου μοχρᾷ τηκεδόνι καὶ τῇ ἐκεῖθεν ἀδυναμίᾳ, τῆς μεγάλης ταυτησὶ καὶ ἀθρόας κενώσεως προστεθείσης. Ἀλλ' ἐκεῖνος, τῆς νοσοποιοῦ κενωθείσης οὕτως αὐτῷ θαυμαστῶς ὕλης, τῷ τοῦ ἁγίου νιπτῆρι καὶ τοῖς καινοῖς ἐκείνοις λουτροῖς τῶν χειρῶν ἅμα καὶ τῶν ποδῶν, ἀνώτερος ἦν αὐτίκα τῆς νόσου, οὐ τὴν προσοῦσαν οὐκ ἀποβαλὼν ἰσχὺν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ παροῦσαν ὡς μάλιστα προσλαβὼν, ὡς καὶ ἵππον παρ' ἐλπίδας

εὐχερῶς ἀναβαίνειν ἔχειν, καὶ τὴν πόλιν περιϊὼν ὡς καὶ πρότερον χρῆσθαι τῇ τέχνῃ, καὶ πολλοὺς θεραπεύειν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γυναῖκα· ταύτῃ γὰρ καὶ ἀπαγορεύει τὸ ζῆν μᾶλλον, ἰσχυρωτέραν πολλῷ τῆς τέχνης τὴν ἐκείνης νόσον εὑρών· ἀλλ' ὁ κοινὸς ἰατρὸς καὶ Πατὴρ οὐκ ἐψεύσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλ' ἰᾶται μετ' ἐκεῖνον καὶ ταύτην, καὶ τὰ πρεσβεῖα τῇ κεφαλῇ κατ' ἀξίαν διδὰς, καὶ τὸ σῶμα πᾶν ὁμοῦ διασώζων, ἵν' ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος κἀνταῦθα, κατὰ τὸ εἰρημένον.

Γυνή τις τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίων νόσῳ περιπίπτει μακρᾷ τινι καὶ βαρείᾳ· μεθ' ἣν καὶ ῥεῦμα χυμοῦ τινος πονηροῦ κατὰ τῆς δεξιᾶς ῥεῦσαν, ξηρὰν ὅλην αὐτὴν καὶ ἀργὸν ἀπεργάζεται· μᾶλλον δ' οὐκ ἀργός τε καὶ ἄπρακτος ἡ χεὶρ μόνον· ἦν γὰρ ἂν τῶν ἐσχάτων κακῶν καὶ τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἄχθος ἐτώσιον ἦν τῇ πασχούσῃ, κάτω πη καὶ καθ' ἑαυτὴν ᾠρημένη, ἀλλ' εἰς ὀρθήν πως ἐκτεταμένη πλαγίως, ἄκαμπτος, ἀκλινὴς πρὸς πᾶσαν κίνησιν ὁμοῦ καὶ μετάβασιν· αἰσχρά τις προσιδεῖν, καὶ παντὶ τῷ σώματι πολεμία. Παῖδες μὲν οὖν ἰατρῶν τοῖς θερμοτέροις τε καὶ δραστικοῖς τῶν φαρμάκων τὴν οὕτω κατεψυγμένην ἀναζωπυρεῖν καὶ θεραπεύειν ἐκέλευον χεῖρα· ἡ δὲ τούτοις οὐδ' ὀλίγα διδοῦσα, μύροις καὶ λειψάνοις μᾶλλον ἁγίων καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ἱεροῖς ἐλαίοις πυκνὰ περιχρίουσα ἦν τὴν πάσχουσαν χεῖρα, καὶ τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν ἐκδεχομένη. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν συχνῶν καθ' ἑκάστην ἦκεν θαυμάτων τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, πρῶτα μὲν οὐδὲ πιστεύειν ἠξίου τοῖς λεγομένοις· οὐ μόνον οὐ τὴν προσήκουσαν ἔχουσα πάλαι δόξαν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ γλώττῃ κακῶς κατ' ἐκείνου χρωμένη, οἷα τὰ τῶν κενοδόξων τουτωνὶ γυναίων καὶ εὐριπίστων καὶ κούφων, ὁποίας δὴ πλείας καὶ ἡ Κωνσταντίνου παρ' ἡμῖν τρέφει μετὰ τῆς ὀνομαζομένης εὐγενείας καὶ τὴν κενοφωνίαν καὶ τοὺς μερισμοὺς καὶ τὰ σχίσματα καὶ τὴν τῆς γλώττης περιποιουμένας ἀκολασίαν καὶ φατρίαν τινὰ περὶ ἑαυτὰς καὶ φήμην καὶ αἰσχρὸν ὄνομα φιλοτιμουμένας κεκτῆσθαι· ἀλλ' αἱ μὲν προφανῶς διὰ ταῦτα· διατί καὶ γὰρ ἕτερον; ἡ δὲ καὶ δι' ἁπλότητα γυναικείαν ἴσως καὶ ἀμαθίαν, εἴπερ καὶ τούτοις δοίημεν ὅλως χώραν τε καὶ συγγνώμην ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ ταῦτα, διδασκάλων παρόντων τοσούτων καὶ τηλικούτων. Πρῶτα μὲν οὖν ἐξ ἀπιστίας, καθάπερ ἔφην, οὐδὲ προσέχειν τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου θρυλλουμένοις ὅλως ἠξίου τὸν νοῦν· ἐπεὶ δ' ἡ μὲν τῶν θαυμάτων ἐνέργεια πᾶσαν περιοῦσα τὴν πόλιν πυκνὰ περιεκτύπει καὶ ταύτης τὰ ὦτα, τὸ δὲ τῆς δεξιᾶς πάθος οἴκοθεν αὐτὴν ἤπειγε νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, θεραπεία δ' οὐδ' ἠτισοῦν οὐδαμόθεν ἦν φαινομένη, συνελαύνεται καὶ ἄκουσα παρὰ τῆς ἀνάγκης, καὶ καταφεύγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν μέγαν, πειράζουσα μᾶλλον ἢ πιστεύουσα τοῖς ἐκείνου· ἡ γὰρ μὴ δεδυνῆσθαι, ἢ καὶ δυνάμενον τὰ τοιαῦτα πορίζειν, μὴ βεβουλῆσθαι διδόναι τοῖς κατ' ἐκείνην διακειμένοις πᾶσαν ἔλεγεν εἶναι ἀνάγκην· ὅπερ καὶ δίκαιον ἀντίκρυς ἦν ἂν, καὶ τοῦ σώζοντος λόγου. Ἀλλ' ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς, τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, κατὰ Χριστὸν κἀνταῦθα καὶ αὐτὸς ἐλεῶν ἦν· διὸ καὶ προσιοῦσῃ τῇ γυναικὶ, καὶ δυσωπούσῃ μετὰ τῆς τῶν λογισμῶν ἐκείνων, ἧ περ ἔφην, ἀμφιβολίας, καὶ τὴν χεῖρα προστριβούσῃ τῷ ἐπικειμένῳ λίθῳ τῷ τάφῳ, πρῶτα μὲν τοὺς ἤδη νεκροὺς τε καὶ ἀκινήτους ἰᾶται δακτύλους, ὡς καὶ δύνασθαι κινεῖν καὶ συνάπτειν, καὶ σταυροῦ σχηματίζειν δι' αὐτῶν τύπον, ἔτι παροῦσα δηλαδὴ τῷ θείῳ νεῷ, καὶ ταῖς σεπταῖς εἰκόσιν, ὡς ἔθος, τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν· εἶτα καὶ οἴκαδε γενομένη μετὰ τρίτην εὐθὺς, καὶ ὅλην τὴν δεξιὰν θεραπεύει, νυκτὸς ἐπιγενομένης· καὶ

ὑγιής τε καὶ ἐνεργὸς ἡ χεὶρ ἐξ ἐκείνου τῇ γυναικὶ κατὰ φύσιν, ὦ Θεοῦ θαυμασίων! ἰαθείσῃ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς χαλεπὸν ὁμοῦ πάθος, καὶ τὴν πονηρὰν ἀπιστίαν, πολλῷ τῶν κατὰ σῶμα παθῶν οὖσαν χαλεπωτέραν, καὶ Θεὸν ἀνυμνούσῃ, καὶ τὸν αὐτοῦ λαμπρῶς ἀνακηρυττούσῃ θεράποντα· ἧς δὴ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τούτοις ὡσαύτως ἔτι κατακούειν ἔδει τέως καὶ πείθεσθαι.

Χήρᾳ τινὶ γυναικὶ γηραιᾷ τε καὶ πένητι, ῥεῦμα νοσῶδες ἄνωθεν ἐξ ὤμου τῆς εὐωνύμου χειρὸς καταῤῥεῖ, καὶ ταύτην ἀργὸν ἀπεργάζεται. Ἦν οὖν διπλοῦν τὸ πάθος τῇ γυναικί, καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀφόρητον· τὰ μὲν γὰρ πρῶτα, καθάπερ ἐκ μικρῶν τινων ἠργμένων ἀρχῶν, τῆς τε συνήθους ἠλακάτης οὐκ ἀπείργει τέως, καὶ τὰς ὀδύνας ἔτι φορητὰς ἐπάγειν ἐδόκει· τοῦ χρόνου δ' αὐτῇ προϊόντος, τῶν τε χειρῶν ἀφαιρεῖται τοῦργον καθάπαξ, καὶ σὺν αὐτῷ τὰς τῆς ζωῆς ἀφορμὰς καὶ τὴν ὀδύνην χαλεπήν τινα καὶ ἀφόρητον ἐμποιεῖ· πλεῖστα μὲν οὖν ἰατρικὴ πρὸς ἀποτροπὴν εἰσενεγκοῦσα τοῦ ῥεύματος, ὡς καὶ καυτῆρι τὸ τελευταῖον κατὰ τοῦ ὤμου, καθαπερείτινος ἀρχῆς καὶ πηγῆς πεφηνότος ἐκείνου χρήσασθαι, ἤνυσε πλέον οὐδὲν, εἰμὴ τὸ καὶ ταῖς ἀλγηδόσιν ἐντεῦθεν προσθεῖναι, καὶ σφοδρότερον τὸ κατὰ τὴν χεῖρα πάθος ἐργάσασθαι. Οὕτω ταλαιπωρημένης τῆς ἀθλίας ἐπὶ μακρὸν, δεινά τε ποιούσης καὶ πλείσταις ὁμοῦ καὶ μεγίσταις ταῖς βοαῖς συγχαλυμένης τὰς γείτονας, οἴκτον ἐκεῖναι τῆς πασχούσης λαβοῦσαι, ἐπεὶ μηδαμῶς εἶχον ἄλλως ὀμύνειν, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν σύνγε τοῖς ἄλλοις σπεδῇ καὶ αὐτὴν βαδίζειν ἐκέλευον, καὶ παρ' ἐκείνῳ μόνῳ τὴν θεραπείαν αἰτεῖν. Πείθεται ταῖς καλαῖς ἐκείναις συμβούλοις ἡ πάσχουσα, καὶ τῷ ἱερῷ προσελθοῦσα τάφῳ, καὶ πλεῖστα δεηθεῖσα καὶ εὐξαμένη, τῆς νυκτὸς ἤδη προσελαυνούσης, ἐπ' οἴκου καὶ αὖθις χωρεῖ· καὶ τὴν μὲν ἡ στρωμνὴ καὶ τοὔδαφος εἶχε συνήθως, ταῖς προλαβούσαις ὀδύναις ὡσαύτως κάτοχον· ὁ δὲ μέγας ἰατρὸς τῶν νοσούντων, ἀστείως πως τῆς θεραπείας ἀρξάμενος, οὐκ εὐθὺς ἀφαιρεῖται τὴν ὀδύνην ἐκεῖθεν, καίτοι γε δυνατὸν ὄν, ἀλλ' ἠρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν ἐκείνην ἐξάγων, ὡς ἂν ἐναργεστέραν καὶ τῇ πασχούσῃ μᾶλλον παρέχῃ τὴν αἴσθησιν, τὸ μὲν νῦν εἶναι τέως, τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ βραχίονος ἀπελαύνει· συγχωρεῖ δ' ἔτι τὴν περὶ τὸν ἀγκῶνα καὶ τὸν πῆχυν διατριβήν· ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ μὲν, οὐδὲ συνεῖσα τὸ παράπαν οὐδοτιοῦν, σφοδροτέρας δ' ὡς εἰκὸς τῆς καταδρομῆς αἰσθομένη τοῦ πάθους, συνελαθέντος εἰς τὸ στενὸν, καὶ καταβοᾶν ἐπεχείρει τοῦ ἰατροῦ, καὶ κακῶς κατ' ἐκείνου χρῆσθαι τῇ γλώττῃ, καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶς ἰατρευομένων τε καὶ χειρουργουμένων οἱ τῆς θεραπείας τέως ἀναίσθητοι, ὡς ἂν αἰτιωτάτῳ γεγονότος αὐτῇ τῆς ὀδύνης ταύτης τῆς χείρονος· ἀλλ' αἱ συνήθεις καὶ αὖθις ἐκεῖναι συντοῦσαι καὶ γείτονες, ἐκεῖσε καὶ πάλιν συνεβούλευον ἀπιέναι, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς θεραπείας ἐπιζητεῖν· καὶ ἡ μὲν ἀπῄει καὶ αὖθις, καὶ τῇ θαυματουργῷ τοῦ μεγάλου σορῷ μετ' ὀδύνης προσέπιπτε, ταὐτὰ τοῖς προτέροις οἷον ἐπεγκαλοῦσα, καὶ ὑπ' ὀδόντα τὸν γογγυσμὸν ἐκείνῳ προφέρουσα· ὁ δὲ καὶ τὸ λεῖπον ἐπάγει φιλανθρώπως αὐτίκα, καὶ παντελῆ τὴν θεραπείαν ἐκεῖ τῇ γυναικὶ δίδωσιν· οὐ καθ' ὕπνους οὐδὲ λόγοις ὥσπερ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐγρηγορυίᾳ καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ἐναργῶς, ἐξ ἄκρων δακτύλων ὡσανεί τινα μίτον λεπτὸν τὴν ὀδύνην καὶ τὴν χρονίαν ἐκείνην νόσον ἑλκύειν ἔξω δοκῶν ἐπὶ ὥραν συχνήν· ἡ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν ἐκεῖθεν καταλαβοῦσα οὐκ ἀνώδυνος μόνον καὶ ἀπαθὴς, ἀλλὰ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἔργον ἐπιτηδείαν κατὰ φύσιν κεκτημένη τὴν χεῖρα καὶ ἐνεργὸν, Θεὸν εὐχαριστῷ γλώττῃ διὰ παντὸς μεγαλύνει καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα.

Καὶ μοναζούσαις δυσὶ, τῇ μὲν ἐξώρῳ τὴν ἡλικίαν καὶ ἤδη πρεσβύτιδι, τῇ δὲ κατ' αὐτὴν ἀκμαζούσῃ, ἐπίχυσιν ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς βλάβην παθούσαις, ἐπειδὴ τῷ τάφῳ καὶ ἄμφω τοῦ μεγάλου προσῆλθον, λύσιν ἑκατέρα τοῦ πάθους αἰτοῦσαι, τῇ μὲν τὸ δύσκωφον εὐμενῶς, τῇ δὲ γηραιᾷ τῶν ὀφθαλμῶν θεραπεύει τὴν πήρωσιν, ὡς τὴν μὲν τὴν προτέραν ἀπολαβεῖν ὁρατικὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἕξιν τε καὶ ἐνέργειαν, τὴν δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς ἐντελῆ δύναμιν, καὶ ἅμα τὸν εὐεργέτην καὶ ἰατρὸν ἀνυμνεῖν, οὕτως ὀξέως τε καὶ τρανῶς ἀπολαβούσας τὴν τῶν ὡσανεὶ νεκρωθέντων τουτωνὶ πρώτων καὶ ἀναγκαιοτάτων αἰσθητηρίων οἷον ἀνάπλασίν τε καὶ ἀναβίωσιν.

Οὐδὲ τῶν ἡμετέρων Θρᾳκῶν εὐεργετῶν ὁ μέγας ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτοις φιλανθρώπως συναριθμεῖ τοῖς εἰκείοις τε καὶ αὐτόχθοσι, τὸν πολιοῦχόν τε καὶ σωτῆρα τῆς μεγάλης τῷ ὄντι Θεσσαλονίκης, Δημήτριόν φημι τὸν ἐν μάρτυσι καὶ θαυματοποιοῖς μέγαν, καὶ αὐτὸς θαυμαστῶς ἐκμιμούμενος. Ἀνὴρ καὶ γάρ τις Ὀρεστιάδος μὲν τῆς πόλεως ἄποικος ὤν, ἣν Ἀδριανὸς ἐπισκευασάμενος ὕστερον, τὴν ἐπωνυμίαν ἐξ ἑαυτοῦ φέρων δέδωκε, πολιᾷ δὲ καὶ συνέσει καὶ σεμνότητι βίου κεκοσμημένος, καὶ τῶν πολιτῶν Θεσσαλονίκης τυγχάνων ἤδη καὶ αὐτὸς εἷς, ἦν μὲν ἐπ' εὐλαβείας καὶ τοῦ περὶ τὰ κάλλιστα φίλτρου καὶ ζήλου καὶ πρὶν ἐπιβῆναι τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φίλος κἀκ μόνης αὐτοῦ ἀκοῆς τῶν καλῶν ἐκείνου, καὶ ζήλῳ πνέων ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀδικουμένης, καὶ τοὺς στασιαστὰς ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἐλέγχων συνεχῶς δημοσίᾳ, καὶ τὴν τοῦ Ἀρχιερέως προσονειδίζων ἐκείνοις ἀθέτησιν, ὡς καὶ τὸ σμῆνος ἐκεῖνο πολλάκις τοιαῦτα διεγείρειν, καὶ τὸν ἐκείνων ἐξάρχοντα δεινὰ μελετᾶν ποιεῖν κατ' αὐτοῦ καὶ λογίζεσθαι· ἃ κἂν εἰς τέλος παρήνεγκε, μὴ τοῦ Θεοῦ τὴν τυραννίδα καὶ τὴν στάσιν ἐκείνην ἄνωθεν παύσαντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς πόλεως ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπέβη, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς νυμφίον ἀπέλαβε, συνίσταται μὲν αὐτῷ παρὰ τῶν συνήθων εἰς φιλίαν καὶ ὁ πρὶν ἰδεῖν φίλος οὐδὲν ἧττον αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας οὗτοσὶ, καθὰ δὴ καὶ προὔφην· καὶ τῶν τούτου ποτιμωτάτων ναμάτων τῆς διδασκαλίας γευσάμενος, ἑάλω τε κατάκρας τῷ ἔρωτι, καὶ μᾶλλον συνεδέθη τῷ φίλτρῳ, καὶ τὴν ψυχὴν ἀχώριστος ἦν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τοὺς στασιαστὰς ἐκείνου λαμπροῦ ζήλου, καὶ τῆς ὑπὲρ ἀληθείας ἐνστάσεως τοῦ ἀνδρὸς διακούσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ μέγας ἐπαινεῖ τε τὰ εἰκότα, καὶ τοιαύτην ἐπάγει τὴν εὐχὴν ἐπὶ τέλει. Τὸν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ σὸν ἀξιόλογον ζῆλον, ὦ φίλος, καὶ τὴν μεγάλην τῆς ψυχῆς ἔνστασιν, Θεὸς ἀμειβόμενος ἔσται μόνος ἄξιος· ἡ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀμοιβὴ ὁποία ποτ' ἂν ᾖ, σμικρά τις ἔσται καὶ οὐκ ἀνάλογος, τῆς ἀνθρωπείας φύσεως καὶ δυνάμεως οὔσα· καὶ ταῦτα μὲν τότε, καὶ οὐδὲ πόρρω θείας τινὸς ἐπιπνοίας τε καὶ προρρήσεως, ὡς τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου δηλώσει. Χρόνου δὲ συχνοῦ μεταξὺ διαγεγονότος, ὁ καλὸς οὑτοσὶ φίλος πάθει περιπίπτει τοιῷδε· τύλοι τὸν ἀριθμὸν ὁμοῦ τέτταρες κατὰ τὴν εὐώνυμον ἀναδίδονται τούτῳ παλάμην ἀθρόον, μίγιστοι μὲν τὸν ὄγκον, σκληροὶ δέ τινες καὶ ἀντίτυποι τὴν διάθεσιν, καὶ τραχεῖς καὶ ἀκανθώδεις τὰ τῆς προσβολῆς ἄκρα, ὡς μήτε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ φύσιν εἰς πυγμὴν ἐᾷν συνάγεσθαι τὴν παλάμην, καὶ πρὸς ἁφὴν ἀνεπιτηδείαν αὐτῷτε τούτῳ πεφηνέναι, καὶ τῷ καθάπαξ ἀνωμάλῳ καὶ τραχεῖ καὶ ἀκανθώδει τῶν δακτύλων, καθάπερ ἔφην· ἦν δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλως αἰσχρόν τι καὶ δυσειδὲς τοῦτο, καὶ ἀκοσμία τῷ παντὶ σώματι. Ἐνιαυτὸς ὄγδοος ἐν τούτοις παρῆει, καὶ θεραπείας ἐλπίς τις ἦν οὐδαμοῦ· τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν τελουμένων θαυμάτων αὐτόπτης τε καὶ αὐτήκοος

γιγνόμενος καθ' ἑκάστην, πρόσεισι καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ τάφῳ, καὶ προσκυνήσας ἵστατο, τὴν μὲν πάσχουσαν ἐπιτιθεὶς χεῖρα καὶ παρατρίβων τῷ λίθῳ, πρὸς δὲ τὸν θεῖον ὡσανεὶ ζῶντα βλέπειν δοκῶν Γρηγόριον διὰ τῆς εἰκόνος, καὶ τοιάδε φιλικῷ τινι καὶ ἀστείῳ τῷ ἤθει μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας ὑποψιθυρίζων τε καὶ δεόμενος· Νῦν τῆς πρὸς Θεὸν παῤῥησίας τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον ἀπολαύων, ὦ φίλε Χριστοῦ γνήσιε σὺ, ῥᾷστα τοῖς δεομένοις τὰς αἰτήσεις ἰσχύεις διδόναι, προϊστάμενος καὶ πρεσβεύων ὑπὲρ τούτων ἀμέσως· καιρὸς τοιγαροῦν καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῆς χειρὸς τοῦ δε πάθους, τῇ πρὸς Θεὸν ταύτῃ χρήσασθαί σε παῤῥησίᾳ καὶ τῇ δυνάμει, καὶ τὸν Θεὸν ἵλεων ἀπεργάσασθαι κἀμοὶ καὶ σωτῆρα, μνησθέντα κατὰ καιρὸν τῶν σαυτοῦ λόγων καὶ τῆς ἐπαγγελίας ἐκείνης, ἣν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἐποιοῦ τότε, τῷ βίῳ καὶ τῇ σαρκὶ περιὼν ἔτι· Θεὸς λέγων ἀξίως ἀμείψεταί σε τὸν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ ζῆλόν τε καὶ τὴν ἔνστασιν. Ταῦτα χαριέντως πως, ὅπερ ἔφην, καὶ οἷον ὑπομειδιῶσι τοῖς χείλεσι, τῷ περιόντι τοῦ πόθου τε καὶ τῆς πίστεως δεομένῳ τ' ἀνδρὶ, τῶν τις προσεδρευόντων ἐκεῖ θεραπείας χάριν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἦκων, μοναχὸς τὴν τάξιν, βάρβαρος μὲν τὴν φωνὴν καὶ τὸ ἦθος, ἀγαθὸς δέ τις μάλα καὶ σπουδαῖος τὸν τρόπον, τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιβαλὼν ἐκείνῳ, καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸν τῆς εὐχῆς ὑποπτεύσας τρόπον, ὡς οὐ καλῶς δῆθεν, οὐδὲ μετὰ σπουδῆς γεγενημένα καὶ κατανύξεως, πρῶτα μὲν ἤρετο τὸν ἄνθρωπον, τί ποτε ἄρα καὶ πάσχει· ὡς δὲ τὸ πάθος ἐκεῖνος τὴν χεῖρα προτείνας ὑπέδειξεν· εἶθ' οὕτω κάκιστα νοσῶν, ὁ μοναχὸς αὖθις ἔφη, καὶ τὰ αἴσχιστα πάσχων, οὐ δάκρυσι καὶ κοπετοῖς τὴν πρὸς τὸν ἅγιον ἱκεσίαν συνείρεις, ἀλλ' οὕτως ἀκκιζόμενός τε καὶ θρυπτόμενος τούτῳ προσέρχῃ, καὶ ὡσανεὶ παίζων; Ὁ δ' ὑπολαβὼν, οἶδε, φησὶ, Πάτερ, οὗτος, τὸν ἅγιον ὑποδείξας, μεθ' οἵων ἐγὼ τῶν λογισμῶν καὶ τῆς διανοίας τε καὶ τῆς διαθέσεως, τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν αἰτοῦμαι. Ταῦτ' εἰπὼν, φησὶν, ὁ ἀνὴρ πρὸς ἐκεῖνον, οἴκαδε ἐπανήκω, καὶ τῆς νυκτὸς προσαγούσης, τρέπομαι πρὸς ὕπνον συνήθως, τῇ τοῦ μεγάλου συνὼν μνήμῃ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἱκεσίᾳ τῆς διανοίας. Ἐπεὶ δὲ τῆς νυκτὸς πρὸς ὄρθρον ἰούσης, ὁ καιρὸς εἴς τε τὸν ἱερὸν νεὼν καὶ τοὺς θείους ὕμνους ἐκάλει συνήθως, ἐξανίσταμαι τῆς στρωμνῆς, καὶ τὴν παιδίσκην ὕδωρ αἰτήσας, ἐφ' ᾧ τῇ δεξιᾷ τέως ἀπονίψαι τὰ πρόσωπα· ἡ γὰρ ἑτέρα πάλαι πρὸς ταῦτ' ἦν ἀργὸς, ὃ δή που καὶ φθάσας ὁ λόγος ἔφη· ἐπεὶ μεταξὺ νιπτόμενος, καὶ τῆς λαιᾶς ἡψάμην, ὡς ἔθος, εὑρίσκω τὸ μὲν πάθος ἐκεῖνο, τῶν καινῶν σου Χριστὲ θαυμάτων! τῆς χειρὸς δραπετεῦσαν ἀθρόον, ὡς μηδ' ἴχνος αὐτοῦ παραμεῖναι, τὴν δὲ παλάμην ἀκωλύτως τε κινουμένην, καὶ εἰς πυγμὴν κατὰ φύσιν συναγομένην. Ταῦτα κατανοήσας, φῶτά τε παρὰ τῆς παιδίσκης εὐθέως αἰτῶ, καὶ τὴν ὁμόζυγον ἐμαυτοῦ καλέσας, καὶ αὐτῇ τε καὶ τοῖς συνοῦσιν ὑποδείξας τὸ θαῦμα, Θεὸν ἀνυμνοῦντες μετ' ἐκπλήξεως ἦμεν καὶ τὸν μέγαν ἐκείνου θεράποντα· τί τὸ ἐξῆς; Πρόσεισι μὲν ὁ ἀνὴρ τῇ τοῦ Ἁγίου καὶ αὖθις σορῷ, τὴν τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργεσίας εὐχαριστίαν ἀποδιδοὺς μετὰ τοῦ προτέρου σχήματος καὶ τοῦ χαρίεντος ἤθους· ὁ δέ γε προῤῥηθεὶς μοναχὸς ἐνιδὼν καὶ αὖθις, καὶ αὖθις ὀνειδίζων ὡσαύτως ἦν, καὶ τὴν διάχυσιν, ὡς ᾤετο, καὶ τὴν περιφρόνησιν ἐγκαλῶν· ὁ δ' ὑφαπλώσας εὐθέως τὴν ἰαθεῖσαν χεῖρα, καὶ σιωπῶν ἀνακηρύττει τὸ θαῦμα· ἦν κατιδόντι τῷ μοναχῷ καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ κροτεῖν, καὶ φωνῇ διαπρυσίῳ Θεὸν ἐποίει δοξάζειν, καὶ τὸν αὐτοῦ μεγαλύνειν θεράποντα. Εἶτα καὶ τῇ τοῦ ἁγίου προσχὼν εἰκόνι· Ἐγὼ μὲν ἔλεγεν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μετ' ἀμφιβόλων τινῶν τῶν λογισμῶν ἐς δεῦρο προσεδρεύων τῷ σῷ θείῳ

τάφῳ, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα κοὶ τῆς αἰτήσεως, ὡς ἔοικε, καὶ τῆς θεραπείας ἀποτυγχάνων, ἤδη καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑποστρέφειν διενοούμην· ἀλλὰ νῦν οὐκ ἀφέξομαί σου καὶ τῶν σῶν χαρισμάτων· οὗ μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς σοὺς καμάτους καὶ τὰ μεγάλα ταυτὶ θαύματα· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ καὶ παραμενῶ καὶ προσδιατρίψω, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς διὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς δηλαδὴ μεσιτείας παρὰ Θεοῦ τῶν αὐτῶν ἐπιτύχω· καὶ οὐχ ἥμαρτέ γε τοῦ σκοποῦ, καλῶς οὕτωσὶ καὶ κρίνας καὶ δεηθείς· ἀλλὰ καὶ τυγχάνει μάλα ταχέως, καὶ τὴν θεραπείαν κομισάμενος ὡς ἐπόθει, σπουδῇ πρὸς τοὺς οἰκείους ἐπάνεισι· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν· ἐξ ἐκείνου καὶ γάρ φησιν ὁ πρότερος ἰαθεὶς ἐκεῖνος τὴν χεῖρα, καθ' ἑκάστην τῷ τοῦ μεγάλου προσιόντι μοι τάφῳ καὶ προσκυνοῦντι, καὶ τὴν κατὰ χρέος εὐχαριστίαν ἀποδιδόντι, ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος οὐδαμῶς ὤπται· δῆλον ὡς καὶ τῆς θεραπείας τυχὼν, καὶ πορευθεὶς πρὸς τοὺς φίλους· πῶς γὰρ ἄν φησι μὴ τοῦ ζητουμένου τυχὼν ἐκείνων ἐξέστη καὶ οὕτω ταχέως, ὁ χθὲς ὁμωμοκὼς οὕτωσὶ μηδαμῶς ἀποστῆναι, πρὶν ἢ τῆς εὐχῆς τε καὶ τοῦ ζητουμένου τυχεῖν;

Ἀλλὰ τῆς μὲν ἰδίας Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν αὐτοχθόνων ἢ καὶ τῆς περιχώρου, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐπηλύδων οὕτω θαυμαστῶς ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος καὶ ἰατρὸς ἐστι καὶ σωτὴρ κοὶ κηδεμὼν ἐν τῷ καλοῦντι τῆς χρείας, τῶν δ' ὑπερορίων ὡς ἀγνώτων τε καὶ μακρὰν ὄντων ἐρράστονευμένως πως ἴσχει καὶ κατολιγωρεῖ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἀλλὰ μίαν οὖσαν εἰδὼς τὴν ἁπανταχοῦ γῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἧς αὐτὸς καὶ περιὼν ἔτι τῷ βίῳ πάσης ὁμοτίμως προέστη, καὶ τὴν ψυχήν, κατ' ἐκείνου δηλαδὴ μίμησιν, ὑπὲρ ἐκείνης εὐψύχως τέθεικε, κἀκεῖ τοῖς καλοῦσιν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ σωτὴρ καὶ ῥύστης, καὶ ἰατρὸς ἀνιάτων παθῶν ὁρᾶται γιγνόμενος· καὶ μάρτυρες ἀψευδεῖς τοῦ λόγου Θετταλοὶ καὶ Ἰλλυριοί, καὶ οἱ ἐκεῖθεν τὰ τοῦ μεγάλου θαυμαστῶς διακομίζοντές τε καὶ διηγούμενοι θαύματα· καὶ τί χρὴ λέγειν; ὅπου γε καὶ εἰκόνας ἐκεῖ γράφουσι τούτου; καὶ πυκνὰ τὴν αὐτοῦ πανηγυρίζουσι μνήμην σὺν μεγάλῃ τῇ πίστει καὶ τῷ τῆς ψυχῆς περιφανεῖ πόθῳ; καὶ νεὼς σπεύδουσιν ἀνεγείρειν, ὡς ἑνί τινι τῶν Ἀποστόλων τε καὶ Πατέρων; καὶ κήρυκα τῆς εὐσεβείας, καὶ προστάτην τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διδάσκαλον καὶ φύλακα τῶν ὀρθῶν ταύτης δογμάτων μετὰ πολλοῦ γε τοῦ θαύματος ἀνακηρύττουσι τὸν μέγαν; ἐκεῖ πάντες ἐξ ἀντιῤῥόπου χωροῦντες ὡσανεὶ τῇ τούτου πατρίδι, καὶ Σαμαρεῖτας μιμούμενοι καλῶς τὰς ἀλλογενεῖς καὶ μικρὰς ἐκείνας, καὶ τὴν πιστὴν Χαναναίαν, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτὰς καταλόγου τὴν μεγάλην Ἱερουσαλὴμ παρευδοκιμοῦντας τῇ πρὸς Χριστὸν πίστει, καὶ τὸν τύφον καὶ τὸ κενὸν φύσημα καὶ τὸν φθόνον τῶν ἐν αὐτῇ Γραμματέων καὶ Φαρισαίων· καὶ δέδοικα, σφόδρα δέδοικα, μὴ καὶ πρὸς αὐτὴν ταύτην ἐκεῖνά που τὰ τοῦ Δεσπότου φρικτῶς ἐπ' ἐσχάτων ῥηθείη· «Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς Προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σέ» (1)· καὶ ὅτι, «Πολλοὶ ἥξουσιν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται ἔξω» (2). Δι' ἃ δή που καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητὴς οὗτος τοῖς οὕτω λαμπρῶς πιστεύουσιν ὀξέως ἐφίσταται, καὶ πληροῖ τὰς αἰτήσεις, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, ἐξ ὧν καὶ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ἑνός τινος ἢ δυοῖν ἀρτίως μνησθῆναι.

Γυναικί τινι τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίων Ζωῇ τοὔνομα, δριμεῖά τις ὀδύνη προσγίνεται κατὰ τῶν ἐγκάτων· οὕτω τοι σφοδρῶς ἐκεῖνα πιέζουσα καὶ

(1) Ματθ. κγ', 37. (2) Ματθ. η', 1.

στροβοῦσα, ὡς καὶ ὀχετοὺς αἱμάτων ἐκεῖθεν κάτω καθ' ἑκάστην προχεῖσθαι. Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν οὕτω βαρύτατα πασχούσῃ τῇ γυναικὶ, καὶ φάρμακον ἦν οὐδαμοῦ τῆς νόσου, καὶ ἰατρῶν ἐξηλέγχετο πᾶσα τέχνη, πλεῖστα μὲν ἐπιτηδεύουσα καθ' ἑκάστην, ἀνύουσα δὲ τὸ παράπαν οὐδὲν, ὡς καὶ τὸ ζῆν ἀπαγορεῦσαι τῇ κειμένῃ καθάπαξ· οὐκ ἂν δὲ καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀντέσχε διάστημα χρόνου, διὰ παντὸς οὕτω δαπανωμένη τὴν σάρκα, μὴ σώματος εὐσθενοῦς τε καὶ ῥωμαλέου τυχοῦσα, καὶ πρὸς τροφὴν ἐῤῥωμένας ἔχουσα τὰς ὀρέξεις, κἀντεῦθεν τῆς φύσεως ἰσχυούσης, πρὸς τὸν τοσόν δε τοῦ νοσήματος παραβάλλεσθαι πόλεμον· ἀλλ' ἡττᾶται κατ' ὀλίγον τῷ μήκει κατεργασθεῖσα τοῦ χρόνου, καὶ κλινοπετὴς ἦν καὶ ἀκίνητος σχεδὸν ἐξ ἐκείνου, ἐνιαυτοὺς ὅλους δύω πρὸς τοῖς πέντε τοῖς προλαβοῦσι. Τῆς δὲ φήμης τῶν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαυμάτων ὁσημέραι λαμπρῶς αἰρομένης, ὅσα τέ φημι παρ' ἐκείνοις, καὶ ὅσα παρὰ τῇ μεγάλῃ Θεσσαλονίκῃ παραδόξως τελεῖται· ἐπεὶ καὶ ἡ νοσοῦσα τῶν λαλουμένων ἦν ἐν αἰσθήσει, πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν ἐκείνῳ θείαν δύναμιν πιστῶς καταφεύγει, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους προσκαλεσαμένη τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ θείους δηλονότι χρησμοὺς, πρῶτα μὲν εὐχὴν ἱερὰν ἐλαίου κοινῇ τελέσαι παρασκευάζει, εἶτ' ἐπὶ τέλει ταύτης, καὶ πρὸς τὸν θεῖον Γρηγόριον εὐχήν τε καὶ δέησιν ὑπὲρ αὐτῆς θέσθαι· ἧς δὴ καὶ τελουμένης ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων συνήθως, ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτὴ συνίστασθαι καὶ συνᾴδειν εἶχε τὰ θεῖα τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς εὐπομένοις καὶ ψάλλουσι, κλινοπετής τε καὶ ἀκίνητος οὖσα, κἀκεῖθεν ἐδεῖτο κειμένη θερμῶς τοῦ Ἁγίου, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου πιστῶς ἐξεκαλεῖτο χάριν καὶ τὴν βοήθειαν· καὶ, ὦ τῶν παραδόξων σῶν ἔργων Χριστὲ καὶ θαυμάτων! ἡ χρόνον ἤδη τοσοῦτον ἐκδαπανωμένη τὰς σάρκας, καὶ παρειμένη τις καὶ σχεδὸν ἀκίνητος γεγονυῖα, οὐ μεθ' ἡμέραν, οὐ μετὰ μικρᾶς τινος ὥρας διάστημα, ἀλλ' εὐθὺς ἐκείνων ἔτ' εὐχομένων τε καὶ ψαλλόντων, ἀθρόα τῆς κλίνης ἐξανίσταται, πάντων ὁρώντων, εὐσθενὴς, ἐῤῥωμένη τὸ σῶμα, μηδ' ἴχνος ἐν ἑαυτῇ σχεδὸν τοῦ χρονίου πάθους ἐκείνου καὶ τῆς νοσερᾶς ἕξεως φέρουσα· ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑπερφυῶς καταπλήττειν ἔχειν τὸ θαῦμα, καὶ μηδὲν ἔλαττον τοῦτ' ἔχειν ἐκείνου τοῦ παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν παράλυτον τὸ πρὶν ὑπερφυῶς διενεργηθέντος, εἴτε τὸν ἐν Καπερναοὺμ λέγει τις, εἴτε τὸν ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, πλὴν ὅσον, ἐκεῖ μὲν δι' αὐτὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ διὰ Γρηγορίου τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου τῆς κλίνης τε καὶ τοῦ χρονίου πάθους ἀθρόον ὡσαύτως τὴν νοσοῦσαν ἀνίστη.

Ἐντεῦθεν οἱ θεοφιλέστεροί τε καὶ προὔχοντες τῶν ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν εἰς ἱερέας τελούντων, εἰς ταὐτὸ συνιόντες, εἰκόνα τε ἱερὰν ἱστῶσι τῷ Γρηγορίῳ, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ἑορτήν τε λαμπρὰν καὶ πάνδημον ἄγουσι τῆς αὐτοῦ τελειώσεως τὴν ἡμέραν, καὶ νεῶν αὐτῷ οἷα δὴ καὶ Χριστοῦ λαμπρῷ μαθητῇ σπεύδουσιν ἀνεγείρειν. Οὐ συνόδους μεγίστας καὶ κοινάς τινας ἀναμείναντες ψήφους ὥστ' ἐκεῖνον ἀνακηρύξαι, οἷς καὶ χρόνος καὶ ὄχνος καὶ μέλησις καὶ πλεῖστά τινα τῶν ἀνθρωπίνων ἔστιν ὅτε προσίσταται, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν ψήφῳ τε καὶ ἀνακηρύξει, καὶ τῇ λαμπρᾷ καὶ ἀναμφιβόλῳ τῶν πραγμάτων ὄψει καὶ πίστει καλῶς ἀρκεσθέντες.

Μοναχός τις τῆς αὐτῆς ὁρμώμενος πόλεως, τὸν τρόπον ἐπιεικὴς, πολιὸς τὴν τρίχα, τὴν κλῆσιν Ἐφραὶμ, ἐν τῇ κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίᾳ πρὸ βραχέος γενόμενος, τοιάδε τινα δημοσίᾳ στὰς περὶ ἑαυτοῦ διηγήσατο· Ἐμοί φησι κατά τινα χρείαν ἐν Θετταλίᾳ πρὸ δύο τούτων ἐνιαυτῶν γενομένῳ, ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἐκεῖθεν τοιοῦτό τι συμβέβηκε· σμικρᾶς μοι τινὸς ἐμπαρείσης ἀκάνθης τῷ δεξιῷ ποδὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, ἐφ' ἡμέρας τινὰς ἦν ἐκεῖνον ἀλγῶν·

Εἶτ' ἐκεῖθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡ ὀδύνη μεταπεσοῦσα προς τὸν εὐώνυμον, ἀφόρητος ἦν· ἀπεῖργε γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ μικρὸν καὶ τροφῆς καὶ ὕπνου. Ἡμερῶν δ' ἐν τούτοις παρελθουσῶν οὐκ ὀλίγων, φλεγμαίνει μὲν ὁ ποῦς, καὶ ἀσκοῦ δίκην ἐξογκοῦται, εἶτα καὶ εἰς ὀπὰς τοῦ οἰδήματος διατρηθέντος πλείους ἢ τετταράκοντα, ὧν καὶ τὰς οὐλὰς πάρεστιν ὁρᾶν δήπουθεν τῷ λόγῳ προσμαρτυρούσας μοι, ἕλκη πανταχόθεν ἐξέρρει, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τινος τοῦ ποδός· ἐνιαυτὸς πρὸς τῷ ἡμίσει παρῆει καὶ τὰ τῆς φλεγμονῆς οὐκ ἐνεδίδου· καὶ ἰατρεία μὲν ἀργὸς πρὸς τὸ πάθος πᾶσα, καὶ κενὰ πάντα ὁμοῦ φάρμακα· ἐγὼ δ' ἀπογινώσκων ἐμαυτοῦ διὰ ταῦτα, καὶ τὴν κατώδυνον ἐκείνην ζωὴν πολλάκις ἀπολεγόμενος. Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο τί; ἀκούω καὶ αὐτὸς παρά τε τῶν αὐτοχθόνων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἰόντων, τὰ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πλεῖστα καὶ ἐξαίσια θαύματα· πιστεύω τοῖς ἀκουσθεῖσι μάλα τρανῶς· στύλον ἐκεῖνον ἀνακηρύττω τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διδάσκαλον εὐσεβείας, καὶ πάσης ἁγιωσύνης καὶ ἀρετῆς καταγώγιον· καὶ πρὸς τούτοις, σημείων τε καὶ θαυμάτων θείων ἐργάτην, καὶ ἀποστολικῆς ἰσχύος τε καὶ χάριτος ἔμπλεων· εἶτα καὶ θερμῶς ὑπὲρ αὐτὸς ἐμαυτοῦ δεηθεὶς καὶ τοῦ πάθους, καὶ κλινοπετὴς, καθ' ὅσον οἷός τε ἦν, ἐπευξάμενος, καὶ τὴν τοῦ ποδὸς μετὰ θερμῶν δακρύων ὑγείαν αἰτήσας, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐρρωμένως ἔχων καὶ βαδίζειν ἀπταίστως δυνάμενος, εἰς Θεσσαλονίκην τε τὴν αὐτοῦ παραγένωμαι, καὶ τὸν ἱερὸν προσκυνήσας ἐκείνου τάφον, κήρυξ ἐνταῦθα τῶν μεγάλων γένωμαι θαυμασίων, ὧν ἐν ἡμῖν Χριστὸς διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας ἐργάζεται. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως δεηθεὶς, ἐπεὶ καὶ νὺξ ἤδη καὶ ὕπνου καιρὸς ἦν, εἰς ὕπνον καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην τρέπομαι· καὶ ἰδοὺ μοναχός τις τὰ συνήθη τοῖς Ἀρχιερεῦσι περικείμενος σύμβολα, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς λέγω σταυρὸν καὶ τὴν ἐπωμίδα τὴν ἱερὰν, εἰσιὼν τὸν οἰκίσκον ἐδόκει τε προσαγορεύειν ἡμᾶς, καὶ παρακαθίσας διερωτᾷν ὅπως ἔχοι μοι· ἐμοῦ δὲ τὸν τοῦ ποδὸς ὑποδείξαντος ὄγκον καὶ τὰς πληγὰς, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐξῆς προσθέντος ὀδύνας, καὶ τὴν μακρὰν ταλαιπωρίαν ἐκείνην, ἐκεῖνος εὐθὺς ἀμφοτέραις λαβόμενος τοῦ ποδὸς, καὶ ὥσπερ τὸ οἴδημα καταστέλλων, καὶ τὸ ἕλκος συνωθῶν πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ μηκέτι λυποῦ φησιν· οὐκέτι καὶ γὰρ ἀνιαρὸν ἔχεις οὐδοτιοῦν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα φιλανθρώπως εἰπών τε καὶ πράξας ἀπῆει, ἐμὲ δ' εἶχεν ἄρ' εὐθέως μετὰ τὴν ὄψιν ὕπνος ἡδύς τε καὶ μαλακὸς, καὶ οἷος οὐδέπω πρότερον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ νὺξ περὶ ὄρθρον ἦν, καὶ τὰ τῆς ἑωθινῆς εὐχῆς τε καὶ ψαλμῳδίας ἐτελεῖτο τοῖς μοναχοῖς, ἄπειμι δὴ καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν νεὼν, βακτηρίᾳ τινὶ στηριζόμενος· θαῦμα τοῖς ὁρῶσιν ἀθρόον, καὶ οἷον οὐδ' ἄν τις αὐτὸς προσεδόκησεν· ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τῶν μοναχῶν ἐρωτώμενος, τὸ θαῦμα καὶ τὴν τῆς καινῆς θεραπείας ἐξεῖπον αἰτίαν, καὶ μᾶλλον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν ἐκείνους ἐποίουν ἀκούοντας. Ἡμέραι παρῆλθον ὀκτὼ μετὰ τοῦτο, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὑγείαν καὶ τὴν ἕξιν ἐπανιὼν καθαρῶς, παρὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον νεὼν ἔρχομαι, ἔνθα δὴ καὶ ἡ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου εἰκὼν ἱερῶς ἵδρυται, καὶ προσκυνήσας καὶ προσπεσὼν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδωκὼς εὐχαριστίαν, εἰς τὸ φροντιστήριον αὖθις καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐπάνειμι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν εὐχὴν ἔδει καὶ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν καινὸν ἰατρὸν ἐκπληροῦν, ὁ μὲν καιρὸς, πρὸς ἐμαυτὸν ἔλεγον, ἤδη περὶ τὰς χειμερίους τροπὰς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσάντης τις εἰς ὁδοιπορίαν καὶ δύσκολος, καὶ μάλιστα γέρουσι κατ' ἐμέ· διὸ τὴν μὲν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπάγουσαν ἑατέον, τό γε νῦν εἶναι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, καθάπερ ἔφην. Ἔξεστι δὲ καὶ ἄλλως τὴν πρὸς τὸν μέγαν

ὑπόσχεσιν διαθέσθαι, καὶ οὕτω γε τὰς συνθήκας μὴ παραβῆναι· συγκαλέσω καὶ γὰρ τὰς πρεσβυτέρας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοταγεῖς μοναχούς, καὶ κοινὴν ἐκτελέσαντες ἑορτὴν τῷ μεγάλῳ, καὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίσαντες, οὕτω καὶ Θεῷ τὸ χρέος, καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἅμα καὶ τὴν τιμὴν ἀποδώσομεν. Ὁ μὲν οὖν Ἐφραὶμ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος, καὶ πρὸς τοὺς συνόντας εἰπών, τὰ τῆς ἑορτῆς ἔβλεπεν ἤδη, καὶ τοῖς ὑπηρέταις μάλα πλησίως τε καὶ λαμπρῶς παρασκευάζειν ἐκέλευεν· ἀλλ' οὐ συνεδόκει καὶ τῷ τῆς πανηγύρεως αἰτίῳ ταυτί· οὐδ' ἐν ἐκείνοις ἐβούλετο μόνοις περιγραφῆναι τὸ θαῦμα, καὶ περαιτέρω μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ὁδεῦσαι μᾶλλον καὶ κηρυχθῆναι καὶ πόρῳ τὴν χάριν, ἵνα καὶ διὰ τούτων, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, Θεὸς πανταχοῦ δοξάζηται· καὶ ὁ τρόπος οἷος. Οὔπω τῆς ἡμέρας ἐκείνης πρὸς τέλος ἰούσης, φρίκη τε μεγίστη καὶ πυρετῷ λαύρῳ κάτοχος ὁ μοναχὸς γίνεται· ὄγκος τε τοῦ ποδὸς ἐπὶ τούτοις καὶ ὀδύναι, καθάπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, κατ' οὐδὲν τῶν προτέρων ἐλάττους, καὶ ὁ πάσχων αὐτίκα τοῦ τῆς πληγῆς αἰτίου συνείς, ἡμαρτηκέναι τε περὶ τὸν μέγαν διωμολόγει, τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας ἐξ ἀπροσεξίας ψευσάμενος, καὶ πλείσταις ἱκετείαις τὴν συγγνώμην αὖθις ἠτεῖτο, καὶ ταχίστην τὴν τῶν ὑπεσχημένων ἐκπλήρωσιν ἐπηγγέλλετο· οἷς δή που καὶ ἡ ῥῶσις ἐξαισίως ἐπηκολούθει, καὶ τὸ δεινὸν αὖθις αὐθημερὸν διελύετο· καὶ βραχύ τι διαλιπών, οὕτως ἐῤῥωμένως καὶ τοῦ ποδὸς καὶ παντὸς ὁ Ἐφραὶμ ἔσχε τοῦ σώματος, ὡς καὶ ποσὶ τοῖς ἑαυτοῦ χρώμενος παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου πόλιν ἐλθεῖν, τήν τε ἱεράν προσκυνῆσαι σορόν, καὶ τὰ ἥδιστα περιπτύξασθαι, καὶ οὕτως ἐπ' Ἐκκλησίας, καθὰ δὴ καὶ προὔφην, οἷον ἐνθουσιῶν, ἀνακηρύξαι τὰ τοῦ μεγάλου μέγιστα θαύματα.

Τὰ δὲ περὶ τὸν ἐκ Βερῤῥοίας Τζιμισχὴν τοῦ μεγάλου παραλιπόντες τῷ λόγῳ καινὰ θαύματα, πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ λόγου καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν ζημιώσομεν; ὅσῳ καὶ πολέμιος ταύτης ἐκεῖνος ἄνωθεν ὤν, καὶ φίλος καὶ μαθητὴς γέγονε δι' αὐτά φημι ταῦτα, καὶ καλῶς οὕτω καὶ γνησίως πρὸς αὐτὴν ἔχων, τὸ τελευταῖον πρὸς Θεὸν ἄπεισι. Λεγέσθω τοιγαροῦν ἐν ἐπιτόμῳ κἀκεῖνα, καὶ ὑπ' ὄψιν οἷον ἀγέσθω καὶ πιστοῖς ὁμοῦ καὶ ἀπίστοις, καὶ μάλιστα τούτοις. Ἐκεῖνος τοιγαροῦν τῶν εὖ γεγονότων καὶ συνετῶν ὤν, περὶ ἓν τοῦτο κακῶς τε καὶ ἀναξίως ὤπται περὶ αὐτοῦ βουλευσάμενος· Ἀκινδύνῳ καὶ γὰρ τῷ κάκις' ἀπολημένῳ πάλαι μαθητεύσας ἐν τῇ πατρίδι Βερῤῥοίᾳ, καὶ μικρὰ μέν τινα τῶν τῆς Γραμματικῆς προτελείων ὑπ' αὐτοῦ διδαχθείς, τὴν δὲ τῶν αἱρέσεων πονηράν τε καὶ βορβορώδη κύλικα πᾶσαν ἐς ὕστερον παρ' αὐτοῦ ἐκπιών, ἄλλος Ἀκίνδυνος τὴν δυσσέβειαν ἀντίκρυς ἦν· πλεῖστα μὲν καὶ μέγιστα παρά τε τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου περιόντος ἔτι τῷ βίῳ κατὰ Θεσσαλονίκην, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν Κωνσταντίνου, παρ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα πατέρων τε καὶ διδασκάλων, περὶ θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος πολλάκις ἀκηκοὼς, ἀναίσθητος δ' ἐπὶ μακρὸν τῶν ἱερῶν ἐκείνων διαγεγονὼς λόγων, καὶ τὴν ἔνστασιν καὶ τὴν ἔριν καὶ τὸ ψεῦδος ἐκόντι κατὰ τῆς ἀληθείας αἰεὶ προϊσχόμενος, ὡς καὶ γράφειν καὶ λογογραφεῖν δῆθεν κατὰ τῆς εὐσεβείας μὴ εἰδὼς, Ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν οἰκεῖον μυσαγωγὸν, μήτε ἃ λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦται. Ἔμελλε δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἡ θεία δεξιὰ μεταπλάττειν ἔσχατον τοῖς μεγάλοις τουτοισὶ θαύμασι Γρηγορίου, καὶ ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις θαυμαστῶς συνθεραπεύειν καὶ τὴν ψυχήν· ἔσχε γὰρ οὕτω.

Παιδίον ἄῤῥεν ἦν τῷ ἀνδρί· τούτῳ νόσος τις προσβαλοῦσα, πρὸς θάνατον ἤπειγεν· ἔκειτο τοιγα-

ροῦν, παρὰ πάντων ἀπαγορευθείσης αὐτῷ τῆς ζωῆς, πνέον ἤδη τὰ λοίσθια· Ὁ μέντοι πατὴρ ὑπὸ τῆς λύπης ὥσπερ καταπτοηθείς, ὑπεχώρει μέν, καὶ αὐτήν πως τὴν τοῦ παιδὸς ἀποτρεπόμενος θέαν, καὶ τὸ προσορᾶν αὐτὸν τῆς ψυχῆς χωριζόμενον· καθ' ἑαυτὸν δὲ καθεσθεὶς αὐτοῦ που, καὶ τοῖς μὲν γόνασι τὴν ἑαυτοῦ δεξιάν, τῇ δεξιᾷ δ' αὖθις τὴν κεφαλὴν ἐπιθείς, ὁποῖα δὴ τὰ τῶν πενθούντων ἤθη καὶ σχήματα, νῦν ἔλεγεν ὑποψιθυρίζων καθ' ἑαυτὸν, εἰ θαυμάτων ἦν ἀληθῶς ἐργάτης, ὡς φασιν, ὁ Γρηγόριος, καὶ τὰ τοιαῦτα πορίζειν δυνάμενος, ἔδειξεν ἂν τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῖν, τοῦ θανάτου τε καὶ τῆς νόσου διασώσας τὸν υἱὸν κινδυνεύοντα. Ταῦτα σὺν σφοδρᾷ τινι λογιζομένῳ τῇ λύπῃ, καὶ πειράζοντι μᾶλλον ἢ δεομένῳ, καὶ ὕπνος τις ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀδημονίας εὐθὺς ἐπιγίνεται· καὶ ὁ ὕπνος τὸν θεῖον αὐτῷ παρεδείκνυ Γρηγόριον, ὢ τοῦ καινοῦ θαύματος! τὴν ἱεράν τε στολὴν περιβεβλημένον, καὶ φιλανθρώπως πρὸς τὸν μηδ' εὐξάμενον, μηδὲ πιστεύσαντα τέως οὕτωσὶ λέγοντα· Ἥκομεν, ὡς ὁρᾷς, ἐπειδή γε αὐτὸς ἡμᾶς κέκληκας· ὁ δ' εὐθέως τὸν βραχὺν ἐκεῖνον ἐκτιναξάμενος ὕπνον, καὶ παρὰ τὸ κινδυνεῦον ἤδη παιδίον γενόμενος, οὐ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς βαρείας ἐκείνης νόσου τῇ τοῦ ἐπιστάντος θείᾳ δυνάμει παραδόξως εὗρεν ἀνώτερον. Τοῦτο παραδόξως οὕτωσὶ γεγονὸς, τῇ μὲν Ἐκκλησίᾳ προσάγει τὸν ἄνδρα, τὸν ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας ἀσπασάμενον λόγον, καὶ φίλον αὐτῆς τε καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου προστάτου ταύτης ἀντ' ἐχθροῦ χρηματίσαντα· κατὰ δὲ τῶν ἐναντίων ὁπλίζει, καὶ περιφανῆ τῆς Βαρλαὰμ τε καὶ Ἀκινδύνου πονηρᾶς πλάνης πολέμιον εὐθὺς ἀναδείκνυσιν· ὅθεν καὶ τῷ πυρὶ παραδοὺς τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῶν ταύτης προμάχων πάνθ' ὁμοῦ βιβλία τε καὶ συγγράμματα, τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἀπταίστως ὁμολογεῖ, καὶ ταύτῃ μετὰ χρόνον τῶν ἐνταῦθα λυθεὶς, πρὸς Θεὸν καλῶς συναπέρχεται.

Χρόνος οὐ συχνός τις παρῆει μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ νόσῳ βαρείᾳ τὸ προρρηθὲν παιδίον αὖθις κάτοχον γεγονὸς, ἔκειτο προσδοκὸν καὶ πάλιν ὁμοίως τὸν θάνατον· καὶ ἐπεὶ πᾶσα μὲν περιῄρητο ἀνθρωπεία ἐλπὶς, βοήθεια δ' ἦν οὐδαμοῦ, πρὸς τὸν συνήθη καὶ πάλιν ἰατρὸν ἡ μήτηρ δι' εὐχῆς καταφεύγει, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐξαιτεῖ περικαθῶς θείαν βοήθειαν· καὶ ὃς αὐτίκα παρῆν, οὐδὲν ἀναβυείς, οὐδ' ἀναβαλόμενος· καὶ ὑπνούσῃ τῇ γυναικὶ παραστὰς, θάρρει, φησὶ, γύναι· οὐ γὰρ ἀποθανεῖταί σου τὸ παιδίον. Καὶ ὁ λόγος ἦν ἔργον εὐθύς· καὶ μετὰ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου καὶ ἡ νόσος εὐθέως ἀπῆν, καὶ πρὸς ὑγείαν ὁ νοσῶν ἐπανήρχετο.

Προσκείσθω καὶ τρίτον ἐφεξῆς τοῦ μεγάλου θαῦμα κατὰ τὸν οἶκον τοῦτον δὴ τοῦ Τζιμισχῆ γεγονὸς, ἵν' ἔχοιμεν ἔτι κρεῖττον εἰδέναι, πῶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητὴς καὶ φίλους ἤδη γεγονότας τοὺς πρὶν πολεμίους πλευσίως ἀγαν ἀμείβεται. Νόσος ἐπιγίγνεται τῇ ἀδελφῇ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, καὶ ἡ νόσος φοβερῶς ἠπείλει τὸν θάνατον· τῶν γοῦν ἀνθρωπίνων ἀπογνοῦσα πάντων ἡ ἀδελφὴ, ἐπὶ τὴν θείαν μόνην δεῖν ἔγνω καταφεύγειν βοήθειαν· καὶ δὴ νυκτῶν ἀωρὶ τῆς οἰκίας ὡς ἔτυχεν ἐξιοῦσα μόνη, τῷ τῆς ἀδελφῆς δηλαδὴ φίλτρῳ καὶ τῷ περιόντι τοῦ πάθους, ὥσπερ μεθύουσα, μέσην τὴν μεγίστην πόλιν διήει, ὡς καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καθ' ὁδὸν, μαινομένης τινὸς καὶ ἐξεστηκυίας δόξαν παρέχειν· ἡ δ' ἀπῆει παρὰ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο τῶν μοναστῶν φροντιστήριον· ὃ Χώραν προσαγορεύουσιν ἄνωθεν, εἴτε τὴν τῶν ζώντων Χώραν, δηλαδὴ τὸν Χριστὸν, εἴτε τὴν τοῦ ἀχωρήτου Χώραν αὐτοῦ τούτου, φημὶ, τὴν Παρθένον ἅμα καὶ Θεομήτορα· καὶ πλεῖστα τοῦ Χριστοῦ δεηθεῖσα, καὶ σὺν δάκρυσι πολλοῖς ὑπερευξαμένη τῆς ἀδελφῆς, εἰς τὸν οἶκον ὑποστρέφει καὶ

αὖθις. Ἐπεὶ δ' ὁ θάνατος κατὰ μικρὸν προσελαύνων ἀναμφιβόλως ἐπήει τῇ γυναικὶ, τὸν Γρηγόριον ἡ ἀδελφὴ καὶ πάλιν ἐκάλει, καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὴν μεγαλην τοῦ Χριστοῦ δύναμιν· ὁ δ' αὐτίκα παρῆν ἑπόμενος τῷ Χριστῷ, τῇ γυναικὶ παραςὰς εἰς ὕπνον ἤδη τραπείσῃ· ἥκομέν σοι, φησὶν, ὡς ὁρᾷς, ἐπειδή γε καὶ ἡμᾶς ἐκάλεσας φθάσασα· πλὴν ἔσο κἀκεῖνο, φησὶν, εἰδυῖα, ὡς οὐ τεθνήξεται, τό γε νῦν ἔχον, ἡ σὴ ἀδελφή· τῆς δὲ γυναικὸς πυθομένης, τίς δ' ἄρ' ἔστιν οὗτος, ᾧπερ δὴ καὶ ἀκολουθεῖς αὐτός; Ὁ κοινὸς ἐστι τῶν ἁπάντων Δεσπότης Χριςὸς, ὁ ἱερὸς ὑποφθάσας ἔφη Γρηγόριος, ὁ τὸ φροντις ήριον ἐκεῖνο τῆς Χώρας οἰκῶν. Ταῦτα καθ' ὕπνους ἡ γυνὴ μυηθεῖσα, διανίσταται μὲν θαύματος πλήρης, πράγματα δ' ἐξῆς τοὺς μυστικοὺς ἐκείνους καὶ θείους ἰδοῦσα λόγους, Χριστόν τε οὐν τῇ ἀδελφῇ μεγαλύνει, καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν ἀνακηρύττει θεράποντα.

Ἑνὸς ἔτι τὸν κατὰ τὸν μέγαν τουτονὶ θαυμάτων μνησθεὶς, καὶ οἱονεί τινα χρυσῆν ἐπιθεὶς κορωνίδα τοῦτο τοῖς φθάσασι, καταπαύσω τὸν λόγον, τῶν πλείςων παραχωρήσας τοῖς ἡμετέροις τούτοις σοφοῖς, θαυμαστῶς ἄνωθεν ἐξηγουμένοις τε καὶ λογογραφοῦσι ταυτὶ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μάλιστα τ' ἀδελφῷ, περιουσίᾳ λόγου τε καὶ σοφίας ὑψηλῶς ἐκεῖνα συγγραφομένῳ, παρ' οὗ καὶ ἡμεῖς τὰ προρρηθέντα δεδεγμένοι, καθ' ὅσον οἷόν τε, τῷ λόγῳ συνήψαμεν, ὡς ἂν μὴ παραλυπεῖν τινας δόξαιμεν, ἀτελῆ πως τοῦτον καταλιμπάνοντες· ἔχει δὲ οὕτω. Τῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν Λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ τις μοναςῶν, ἧς δὴ καὶ προλαβόντες ἤδη πολλάκις ἐμνήσθημεν, ἀνὴρ τῶν τὸν πάντη μοναδικόν τε καὶ ἡσύχιον ἑλομένων βίον, καὶ πλὴν ἑνός τινος ἢ δυοῖν τοῖς πᾶσι σχεδὸν τὸ παράπαν ἀθεάτος τε καὶ ἀνομίλητος, πολύς τις ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν δεόμενος τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι οἱ τὰ κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον· οἷα τε λῆξις ἔχει δηλαδὴ τοῦτον, καὶ τίσι τῶν κατ' αὐτὸν εὑρεστηκότων Θεῷ νῦν ἐκεῖ σύνεστι. ταῦτ' ἐπὶ πολὺ δεομένῳ, τοιάδε τις ὄψις ἐφίσταται μιᾷ τῶν νυκτῶν. Ἐδόκει τῇ μεγάλῃ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει παρὼν, ἑστηκέναι μὲν ἔνδον τοῦ θαυμαστοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεὼ, καὶ ταῦτα μηδ' ἐπιδημήσας ἐκεῖ τὸ παράπαν, μηδ' ὀφθαλμοῖς ἐκεῖνον ποτὲ θεασάμενος· σύνοδον δ' ἱερῶν Πατέρων μέσον προκαθημένην ὁρῶν τοῦ νεὼ, Ἀθανάσιος ἦσαν ὁ μέγας, Βασίλειός τε ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ὁ Νύσσης τε Γρηγόριος αὖθις, καὶ Κύριλλος ὁ σοφὸς, καὶ σὺν τούτοις καὶ μετὰ τούτους ἡ λοιπὴ τῶν θεολόγων ἁγίων πληθύς. Τούτοις τοιγαροῦν διαλεγομένοις, ὁ βλέπων προσέχειν σπεύδων τὸν νοῦν, τῶν μὲν προκειμένων ἐκείνοις λόγων τε καὶ τῆς ὑποθέσεως, μαθεῖν ἔσχε τι πλέον οὐδέν· ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέλος ἐδόκουν εἶναι τῶν λόγων, καὶ συμπεραίνειν τούτοις ἦν ἀναγκαῖον, ὡς ἔθος, ἀποφάσει τινὶ, τότε δὴ καὶ ὁ μοναχὸς κοινῇ τῶν προκαθημένων ἐκείνων πάντων λεγόντων, ἤκουεν, ἀδύνατον εἶναι τὸ κῦρος παρ' ἡμῶν ἐπενεχθῆναι, καὶ τοῖς δεδογμένοις τοὺς παρόντας ἐπιψηφίσασθαι, ἢν μὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης δηλαδὴ πρόεδρος τῇ συνόδῳ καὶ τῇ ψήφῳ παρῇ. Καὶ δὴ τῶν τις ὑπηρετῶν εὐθὺς ἀποστέλλεται πρὸς τὴν ἱερὰν ἐκεῖνον μεταχαλέσασθαι σύνοδον· ὁ δ' ἀπιὼν πρὸς ἐκεῖνον, ὑποστρέφει μετὰ μικρὸν, ἀδύνατον εἰρηκὼς εἶναι προσιέναί τινα νῦν τούτῳ καὶ διαλέγεσθαι, παρ' αὐτὸν ἑστῶτι τὸν βασιλικὸν θρόνον, καὶ μόνον μόνῳ προσλαλοῦντα τῷ βασιλεῖ· οἱ δ' ἀπιέναι καὶ πάλιν ὡσαύτως ἐκέλευον, προσμένειν τε τὸ τῆς βασιλικῆς ὁμιλίας πέρας, καὶ οὕτως ἐντυχόντα τῷ Γρηγορίῳ τὰ παρ' αὐτῶν ἐξειπεῖν· ἀπεισι καὶ αὖθις ἐκεῖνος, καὶ παραμείνας κατὰ τὰ προσταχθέντα, καὶ καιροῦ λαβόμενος τοῦ προσή-

κοντος, πάντ' ἐκεῖνα τῷ Γρηγορίῳ μηνύει, καὶ ὡς ἀδύνατον ἐπικυρωθῆναι τῇ συνόδῳ τὰ δεδογμένα φησὶ, σοῦγε αὐτοῦ μὴ παρόντος. Ταῦτ' ἐκεῖνος μαθὼν ἔρχεται πρὸς τὴν σύνοδον· οἱ δὲ προσιόντα τοῦτον ἰδόντες, καὶ ὑπανίστανται πάντες, καὶ φιλοφρόνως πως ἂν εἴποις ὑποδεξάμενοι, μέσον αὐτῶν τῇ κορυφαίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ καὶ σεπτῇ τῶν θεολόγων τριάδι φέροντες συγκαθίζουσι, καὶ οὕτω τὴν μελετωμένην ἐκείνην ψῆφον καὶ τὸ κῦρος τοῖς δεδογμένοις ἐπάγουσιν, ἢ τὰ προψηφισθέντα τε καὶ προκυρωθέντα μᾶλλον τοῖς αὐτῶν τε κἀκείνου λόγοις, εἰς δόξαν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Χριστοῦ κοινῆς Ἐκκλησίας, δι' ἑαυτῶν καὶ νῦν ἐκφαίνουσι κάλλιστα· λόγοι καὶ γὰρ πάντων ὁμοῦ τῶν θεολόγων πρὸς τὸν Γρηγόριον ἦσαν ἐκεῖνα, μεθ' ἱερᾶς τινος εὐχαριστίας καὶ εὐφροσύνης ἀπορρήτου καὶ τέρψεως, ὅτι τὰ κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους ὑπ' ἐκείνων δηλαδὴ θεολογηθέντα, πάντ' εἰς ἓν αὐτὸς συνειλοχὼς νῦν ἐπ' ἐσχάτων θείᾳ δυνάμει καὶ χάριτι, καὶ συνῆψε καλῶς, καὶ ἐπεξειργάσατο, καὶ τὸ κράτος αὐτοῖς δι' ἑαυτοῦ δεδωκὼς θείῳ Πνεύματι, τάς τε καινὰς αἱρέσεις ἐξαισίως τούτοις ἐτρέψατο, καὶ τὰς ἑαυτοῦ λόγους οἱονεί τι συμπέρασμα καὶ ἀνάπτυξιν ἱερὰν τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων εἰργάσατο. Ταῦτα, φησὶ, καὶ πάντες ὁμοῦ καὶ ἀνὰ μέρος τῶν θεολόγων ἕκαστος μετὰ πλείστης ὅσης τῆς θυμηδίας δόξαντες ἐφ' ἱκανὸν εἰπεῖν πρὸς Γρηγόριον, ἐξανέστησάν τε σὺν αὐτῷ τῆς καθέδρας, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον διέλυσαν σύλλογον.

Τοιαῦτα καὶ τὰ μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν καὶ μακαρίαν ὄντως ἐκείνην λῆξιν μεγάλα καὶ ὑπερφυᾶ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τῷ ὄντι θαύματα. Ἄξια μὲν αὐτοῦ καὶ τῆς μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς πολιτείας ἐκείνης, καὶ τῶν θαυμαστῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ ἱδρώτων, καὶ δὴ καὶ τῶν συχνῶν διωγμῶν, καὶ τῆς καλλίστης ὁμολογίας· ὀλίγα δ' ἐκ πολλῶν τῶν τε ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων, πρό τε ὄντων, καὶ ὅσα τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους δεῖξαι· οὐ μᾶλλον οἶμαι δι' ἐκεῖνα θαυμαστῶς οὕτω καὶ πυκνῶς ὑπὸ τῆς θείας ὑπερφυῶς ἐνεργούμενα χάριτος, ἢ τοῦ τῆς εὐσεβείας ὑγιοῦς εἵνεκα λόγου, πολεμηθέντος μὲν ὑπὸ τῶν κακίστων τουτωνὶ καὶ πολυκεφάλων αἱρέσεων, καὶ νῦν κακῶς εἴπερ ποτὲ, ςηριχθέντος δ' ὑπ' ἐκείνου καὶ ἀνακηρυχθέντος πολλάκις τοῖς ἐγγύς τε καὶ πόρρω, κατὰ θάλαττάν τε καὶ ἤπειρον τῇ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ θείου Πνεύματος, ὡς καὶ τούτου τὸν φθόγγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀποστολικῶς ἐξελθεῖν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα· εἰ καὶ ἡ ἐκείνων παραφυὰς αὕτη, καὶ τοῦ τῆς πλάνης πονηροῦ συστήματος οἱ σύραγοι καὶ ἀκόλουθοι, τῇ παλαιᾷ πλάνῃ καὶ τῇ νυκτομαχίᾳ παραμένοντες ἔτι, καὶ, ὡσεὶ τυφλὸς, ψηλαφῶντες τοῖχον κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Ἡσαΐαν, οὐδὲ πρὸς τὸ μέγα τῶν θαυμάτων τουτωνὶ φῶς, καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ἥλιον δύνανται διαβλέψαι· πρὸς οὓς, οἶμαι, καὶ τὸ Δεσποτικὸν ἐκεῖνο μικρὸν ὄφελον, δικαίως νῦν ἄν τις εἴποι· Ἐὰν σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε· τοσοῦτον καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν σπεύδουσι παρελαύνειν οἱ καινοὶ τῆς εὐσεβείας πολέμιοι· τοῖς μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς τότε τὸ σημείων δίχα μὴ δύνασθαι τῷ λόγῳ πιστεύειν εἰς ἔγκλημα προὔφερεν, ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, λέγων, οὐ μὴ πιστεύσητε· οἱ δὲ, καὶ σημεῖα καὶ δυνάμεις καὶ χαρίσματα ἰαμάτων διὰ τοῦ μεγάλου τούτου νῦν τὸν Χριστὸν θαυμαστῶς ἐνεργοῦντα βλέποντες, οὐ πιστεύουσι τετύφλωκε γὰρ αὐτῶν, φησὶ, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπόρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὄντως οὐ βλέπουσι, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούουσιν. Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸ ἐκείνους, τόγε νῦν εἶναι, τέως ἀναβεβλήσθω· ἱκανῶς καὶ γὰρ αὐτοῖς ἤδη καὶ λόγοις καὶ γράμμασι περὶ τῶν αὐτῶν διειλέγ-

μεθα· ἴσως ποτὲ καὶ αὐτοὶ ταῖς μεγάλαις ταύταις καὶ συνεχέσι δυνάμεσι καὶ τοῖς ἔργοις, εἰ καὶ μὴ τοῖς λόγοις τέως πιστεύουσιν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὸν μέγαν τουτονὶ σὺν ἀγγέλοις τε καὶ ἰσοθέοις ἀνδράσι, Χριστῷ συνανιστάμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἐν νεφέλαις τε σὺν ἐκείνοις μετάρσιον ἐκ γῆς ἁρπαζόμενον εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Παῦλον πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ἀπάντησιν, ὡς ἥλιόν τε σὺν ἐκείνοις τῇ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ κοινωνίᾳ τε καὶ θεώσει κατὰ τὸν αὐτοῦ, φημὶ, τοῦ μεγάλου ἡλίου λόγον, ὑπερφυῶς λάμποντα· τότε καὶ γάρ φησιν οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν· καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμενον· εἶγε καὶ τοῦτο δοίημεν τέως, τὸ θεατὰς ἐκεῖ καὶ αὐτοὺς, φημὶ, τῶν θείων τε καὶ ὑπερφυῶν ἔσεσθαι. Ἔσονται δ', οἶμαι, πάντως, ὅσον ἐπιγνῶναι γοῦν, οἷς νῦν πιστεύειν οὐ βούλονται· ἐπεὶ καὶ τῆς θείας Γραφῆς περί γε τῶν Χριστὸν σταυρωσάντων ἐναργῶς ἀκούω λεγούσης, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Σὺ δ', ὦ τρισολβία καὶ σεπτὴ τῷ ὄντι καὶ περιπόθητε κεφαλὴ, τὸ τῆς ἡσυχίας κράτος, ἡ δόξα τῶν μοναζόντων, τὸ κοινὸν τῶν θεολόγων καὶ πατέρων καὶ διδασκάλων καλλώπισμα, τῶν Ἀποστόλων ὁ συναγωνιστής· ὁ τῶν ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων ἀναίμακτος ζηλωτὴς καὶ στεφανίτης καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀθλητὴς καὶ στρατηγὸς καὶ ὑπέρμαχος· ὁ τῶν θείων δογμάτων ὑψηλὸς ἐξηγητὴς καὶ διδάσκαλος· ὁ τῆς ἀθέου καὶ πολυθέου ταυτησὶ τῶν παντοδαπῶν αἱρέσεων πλάνης ἀναιρέτης ὀξύτατος· ὁ τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ προστάτης καὶ φύλαξ καὶ ῥύστης καὶ σωτὴρ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον σωτῆρα· καλῶ δέ σε καὶ στόμα καὶ γλῶτταν καὶ ψυχὴν ταύτης καὶ νοῦν οὐ κατὰ τὸν παρ' Ἕλλησιν ἐπικληθέντα νοῦν, φημὶ, τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον Ἀναξαγόραν, ἀλλὰ νοῦν ἱερώτατόν τε καὶ ὑψηλότατον καὶ θεοειδῆ καὶ ἀντικρυς θεῖον καὶ κεφαλὴν μετὰ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ κοινὴν κεφαλὴν τῶν πάντων Χριστὸν, καὶ λόγων παντοδαπῶν ἑστίαν, καὶ θαυμαστῶν χαρίτων φορὰν, καὶ ἄκρον ἀρετῆς παιδευτὴν, γνώμονά τε θεολογίας καὶ κανόνα δογμάτων, καὶ φιλοτιμίαν ἐξαίρετον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ κοινόν τινα κόσμον τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ πᾶν εἴ τι θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον. Σὺ τοιγαροῦν καὶ μεταστὰς πρὸς Χριστὸν, ἐποπτεύεις μὲν καὶ νῦν τὴν σαυτοῦ ποίμνην, καὶ τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας τρανώτερον ἄνωθεν, καὶ νόσους παντοδαπὰς θεραπεύων, καὶ λόγοις τοῖς σοῖς καταρτίζων, καὶ τὰς αἱρέσεις ἐλαύνων, καὶ παντοδαπῶν παθῶν ἐξαιρούμενος· οὐδὲ γὰρ ἐπιλήσῃ ποτὲ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης ἐκείνης καὶ τῶν μεγίστων ὑπὲρ ἡμῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἱδρώτων, οἷς μεθ' ἡμῶν ὑπερκοσμίως συντραφεὶς καὶ συναυξηθεὶς, ὑπερφυῶς τελειωθεὶς συνδεδόξασαι. Δέχοιο δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον εὐμενῶς τουτονὶ λόγον, τῷ περιόντι τοῦ πρὸς σὲ πόθου τυραννηθέντα, καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρίσαντα. Δέξῃ δὲ πάντως, εὖ οἶδα, τήν τε φιλίαν ὁμοῦ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπαινῶν, καὶ ὡς οὐκ ἀκαίρως τέως νῦν, οὐδὲ περιττῶς πως πρὸς τὸ λέγειν τε καὶ γράφειν, εἰ καί ποτε ἴσως ὡς αὐτὸς εἶπες ἂν ἄλλοτε κεκινήμεθα· καὶ λύσας τὴν τῶν παντοδαπῶν τουτωνὶ παθῶν τε καὶ πειρασμῶν καταιγίδα, κορυφουμένην ἐφ' οὕτω μακρὸν, καὶ δεινὴν ὁσημέραι τὴν τρικυμίαν τε καὶ τὴν ζάλην ἐγείρουσαν. ἡ τῶν παρόντων ἡμᾶς τέως, μετὰ χρηστῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων, καὶ τῆς προσδοκωμένης μακαρίας ῥᾳστώνης καὶ τῆς ἀνέσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ

ΝΕΙΛΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑΝ.

Οὐδεν οὕτως ἐπαχθὲς καὶ πολλῆς καὶ ἀμυθήτου γέμον τῆς δυσκολίας, ὡς τὸ περὶ μεγάλων τινῶν καὶ θαυμασίων λόγον ποιεῖσθαι, εἰ τύχει πρότερον μὴ παρέργως, ἀλλὰ μεθ' ὅσης ὑφ' ἑτέρων εἰρημένα σπουδῆς, καὶ οὕτω θαυμασίων ἀνδρῶν, ὡς μὴ τῇ θείᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ θύραθεν σοφίᾳ πολλῷ τῷ μέτρῳ τῶν κατ' αὐτοὺς ἁπάντων διαφερόντων· οὐ μόνον γὰρ τότε φυλάξασθαι τὰ πρότερον εἰρημένα, τό θ' ἕτερα τῇ τοῦ εὐφημουμένου δόξῃ κατάλληλα ἐξευρεῖν, διπλῆν αὐτῷ παρασκευάζει τὴν ἀγωνίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν οἰκείαν περὶ λόγους δύναμίν τε καὶ δόξαν πολλῷ τῶν προειρηκότων ἀποδέουσαν συνορῶν, οὐ σφόδρα προθύμως, οὐδ' ἐναχμάζουσαν ἔχων περὶ τοῦ λόγου τὴν ἐργασίαν τὴν ἔφεσιν, προσβάλλει τοῖς προκειμένοις, ἀπομαραινομένης οἷον αὐτῷ τῆς ὁρμῆς τὸ σφόδρα σαφῶς εἰδέναι, ὡς οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτῷ λίαν προθυμηθέντι, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τῶν φθασάντων ἐλθεῖν κατόπιν, καὶ τὴν ἧτταν προφανῶς ἐνεγκεῖν· οὐ μὴν ἀλλ' αὐτό γε τοῦτό ἐστι καὶ τὸ μάλιστά μοι τὸν λόγον πεποιηκὸς, ὅτι μὴ περὶ μεγάλης μόνον, ἀλλά γε καὶ πρὸς μεγάλους ἡμῖν ἡ ἅμιλλα, οὐ τὸ πρὸς ἀμφοτέρων τὴν εὐδοξίαν δύνασθαι λογίζεσθαι τῶν λόγων ἀντικαθίστασθαι τῇ δυνάμει, ἀλλ' ὅτι παραίτησις ἡμῖν ἡ ἐκείνων δόξα πρὸς τὴν ἧτταν οὐ φαύλη παρ' εὐγνώμοσιν ἔσται κριταῖς, οὐ τὸ πρὸς ἀξίαν περὶ τῶν θαυμασίων, ἀλλὰ τὸ μικρὰ περὶ τοιούτων εἰπεῖν, κρίνουσι τῶν ἐπαινουμένων, ὅτι μὴ τῇ φύσει τοιαῦτα, τῇ τοῦ μείζονος δὲ παραθέσει σμικρὰ δοκεῖ, ὥσθ' ἡμῖν τοὐναντίον ἢ τοῖς μικρολόγοις συμβαίνειν· ἐκείνους μὲν, κἂν μεγάλα τινα περὶ μικρῶν λέγωσι, τὴν μέμψιν μὴ διαφεύγειν· ἡμᾶς δὲ, κἂν περὶ τῶν ὑπερεχόντων σύμμετρα φαινοίμεθα λέγοντες, πάσης ἀπολελύσθαι γραφῆς· οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ὅπερ ἔφημεν, περίεστιν ἡμῖν παραίτησις πρὸς τὴν ἧτταν, ἀλλ' ὅτι μηδ' αὐθαδείᾳ τινὶ καὶ λογισμῶν ἀκρισίᾳ, τουτονὶ τῶν λόγων ὑπήλθομεν τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς φθάσασι πεπεισμένοι, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, καὶ προστεταγμένοι, ἐπειδὴ τοιαύτης ἔτυχον παρὰ Θεοῦ τῆς τιμῆς, τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης τῇ ἐνοικούσῃ χάριτι τοῦ Πνεύματος ἐξηγεῖσθαι, καὶ βραβευτὰς εἶναι τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἱερῶν καὶ πνευματικῶν ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.

Τὸ μὲν οὖν ἔθνει τινὶ τῶν εὐδοκιμηκότων μεγάλα,

ἢ καὶ πόλει πολλὰς ἐχούσῃ τῶν ἐγκωμίων τὰς ἀφορμὰς, καὶ μηδένα τόπον τοῖς βουλομένοις εὐφημεῖν ἀργὸν παρηκυίᾳ, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν τοῖς λόγοις συναύξειν, καὶ λαμπροτέραν ἀπεργάζεσθαι πειρᾶσθαι τοῖς ἐγκωμίοις, ὥσπερ οἱ τοῖς φύσει καλοῖς καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν εὐκοσμίαν περιτιθέντες, οὐ μικρὸν δοκεῖ τοῖς περὶ λόγους ἐπτοημένοις, ἓν τοῦτο τῆς σπουδῆς ἡγουμένοις τέλος, τῶν ἀκουσομένων τὴν εὐφημίαν· καὶ πρὸς τοῦτο κεχήνασιν ἀκρατῶς, καὶ νομίζουσι τῶν πόνων ἄθλον ἄξιον εἰληφέναι, ἂν παρὰ τῶν πολλῶν, ἢ καὶ τῶν σοφωτέρων τύχωσι θαυμασθέντες· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς ὄντος σοφοῖς καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν παρόντων διεγνωκόσι, καὶ πεπαιδευμένοις καλῶς. Τί μὲν θαυμάζειν προσήκει; τίνων δὲ καὶ λίαν ὀλιγωρεῖν μέγα τὰ τοιαῦτα δοκεῖ; μικρολόγου μὲν οὖν ψυχῆς καὶ δόξης κενῆς ἐρώσης, καὶ ὅ φασι Ἑλλήνων παῖδες ἐν μύθοις, περὶ τῶν ἐν ᾅδου κολαζομένων τινός, εἰς τετρημένον ἀντλούσης πίθον. Ἂν δέ τις ὑπὲρ ἀρετῆς τε καὶ εὐσεβείας καὶ τῶν πολλὰ δὴ ταύταις ἐνιδρωσάντων λόγον ποιοῖτο, καὶ τούτων τὴν ἀξίαν ὡς οἷόν τ' ἐπὶ μέγα αἴρειν πειρῶτο, τοῦτον δ' εἰ καὶ μὴ λίαν ἔντεχνον μηδὲ περιηνθισμένον, ὥσπερ ἐν τρίμμασι ταῖς ἀπὸ τῆς τέχνης περιεργίαις, ἀλλ' ἀτεχνῶς ἀπίριττον καὶ πάσης φιλοτιμίας ἀπηλλαγμένον προάγοι τὸν λόγον, τῆς προθυμίας ἕνεκα καὶ ἐπαινοῦσι καὶ στεφανοῦσιν, ὡς τοῦ καλοῦ μόνον ἀλλ' οὐ φιλοτιμίας ἕνεκα τὸν πόνον ἀνηρημένον· ἀλλ' ὥσθ' ὅτι μηδὲ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀκερδὴς, σφόδρα μὲν οὖν καὶ λυσιτελὴς, καὶ τὴν ὄνησιν ἐν τοῖς καιριωτάτοις μάλιστα προσαρμόζων· ἐρεθίζειν γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῶν θαυμαζομένων ἕκαστον, καὶ πρὸς μίμησιν ἐφέλκεσθαι τῶν ἀκουόντων εἴωθε τὰς ψυχὰς, καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ὥσπερ ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης προκαλεῖσθαι τινός. Δι' ἃ δὴ μάλιστα τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν λόγοις καθῆκα, οὐ τῷ σφόδρα ἐμαυτῷ θαρρεῖν, ὡς ἄξιόν τι τῆς ἐκείνου μεγαλονοίας καὶ τῆς περιφανείας τοῦ βίου καὶ λόγῳ φθέγξασθαι δυνησομένῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀμφοτέρωθεν ἔπεισιν, οὐκ ἀγενεῖς τινας, οὐδὲ μικρὰς ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ λίαν φιλοτίμως τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις ἀπολήψεσθαι θαρρεῖν, ἢ τά γε δεύτερα ἐκ θατέρου· ἢ γὰρ κἀκείνῳ χαριούμεθα καὶ ἡμῖν, καίριόν τι φθεγξάμενοι καὶ τοῦ ἡμετέρου φίλτρου καὶ τῆς περὶ ἐκεῖνον ἀξιόχρεων σπουδῆς, ἢ τά γε δεύτερα παρ' ἐκείνῳ οὐχ ἡ τυχοῦσα πάντως κείσεται ἡμῖν ἐλπὶς, εὖ εἰδόσιν, ὡς οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν ἀποβλέψει τῶν εἰρημένων, ἀλλά γε τῇ προθυμίᾳ καὶ τῷ περὶ ἐκείνῳ φίλτρῳ τὴν ἀντίδοσιν ἀντιμετρήσει.

Πάντα μὲν οὖν τὰ ἐκείνου διεξιέναι, ὥσπερ ἐν συγγραφῇ τοὺς ἐγκωμίων τηροῦντα νόμους, καὶ ὥσπερ ἀνδριάντα τινὰ τῶν ἐκείνῳ καλῶν, καὶ τοῖς ἐν λόγοις καὶ πράξεσι περιφανείας τὸν λόγον τοῖς εἰσέπειτα προστιθέναι, πρὸς τῷ δυσχερὲς εἶναι καὶ μεγάλης δεῖσθαι τῆς διανοίας, ἔτι καὶ πρὸ ἡμῶν ἀξίως τοῦ τε εἰρηκότος, καὶ ὑπὲρ οὗ ταῦτα εἴρηται καὶ συγγέγραπται, πολλὴν μὲν ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ δεδρακότος τὴν λαμπρότητα κεκτημένα, οὐκ ἐλάττω δ' ἐκ τῆς τοῦ λέγοντος δυνάμεως προσκτησάμενα τὴν ἰσχὺν, ὥστε μηδ' ἑτέρως τὸν λόγον, μηδ' ἀπολείπεσθαι τῆς ἄκρας φιλοτιμίας, ἀλλὰ λόγων δύναμιν καὶ βίου τὴν ἐν πᾶσι καλοῖς ἀκρότητα συνελθόντα, ἓν ἔργον οὐδενὸς ἀπολειπόμενον ἐξεργάσασθαι, τῶν νῦν ἢ τῶν πρότερον ἐπὶ μεγέθει καὶ κάλλει βεβοημένων. Οὐ μὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντ' ἐκείνου ὡς εἴρηται συνετέθη, καὶ πρόκειται τοῖς θέλουσιν οὐχ ἧττον χαρίεις, ἢ ὅσον ὠφέλιμος διατριβή· δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς ὥσπερ ἔρανόν τινα ἀναγκαῖον καὶ συνεισφορὰν κοινὴν τὸν λόγον, ὀφειλομένην τῷ κοινῷ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ συνεισενεγκεῖν, τῶν μὲν πολλῶν καὶ κατὰ μέρος ἀφεξόμεθα διηγημάτων,

καὶ ὅσα μὴ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τείνει, μηδὲ σαφῆ καὶ καθαρὰν αὐτῷ φέρει φιλοτιμίαν· ἐκ τῶν εἰργασμένων δι' αὐτῷ μόνον ποιησόμεθα τὸν λόγον, καὶ τούτων ὅσα παρεθέντα λυμανεῖται τῇ διηγήσει, ἵνα ὀλίγα μὲν, φίλα δὲ, μὴ τοῖς ἀκούουσιν ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐφημουμένῳ τὰ εἰρημένα. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐκείνῳ ζῶντι, τῆς τε προσούσης ἐν λόγοις δυνάμεως, καὶ τῶν ἠθῶν τῆς εὐκοσμίας, καὶ τῆς ἐνοικούσης ἁπάσης ἀρετῆς καὶ μεγαλοψυχίας, κἀκ μικρᾶς συνουσίας σαφῆ δείγματα παρέχεσθαι ἐξῆν, οὕτω δὴ καὶ νῦν τοῖς τὰ ἐκείνου θαυμάζειν προῃρημένοις, καὶ ἐξ ὀλίγων ἔξεστι τὸ πᾶν ἦθος ἐκείνου, καὶ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῷ χάριν, καὶ τὴν εἰς ἓν ἁπάντων τῶν καλῶν συνδρομὴν, τοῖς ἀκροωμένοις ἐναργῆ καθιστᾶν· ὥσθ' ὥσπερ αἴνιγμά τι τοῖς τἀκείνου συμβαίνειν διηγουμένοις μήτε τοὺς πάντα διηγουμένους πλέον ἐσχηκέναι τῶν ὀλίγα εἰπόντων, μήτε τούτων ἐκ τῶν ὀλίγων ἔλαττον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων ἐνθεῖναι θαῦμα δεδυνημένων.

Ἐκεῖνος τοίνυν ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθῶν φὺς ὥσπερ δίκαιον, καὶ ῥίζης εὐγενοῦς εὐγενὴς βλαστὸς προελθὼν, οὐ συνέστειλε τὴν εὔκλειαν τῶν τεκόντων, ἀλλ' εἰ μηδὲν ἐπίφθονον εἰπεῖν, τῆς εἰς φῶς προαγωγῆς πολλαπλασίους αὐτοῖς ἀπεδεδώκει τὰς ἀμοιβὰς, κόσμος αὐτοῖς τε καὶ παντὶ τῷ γένει γεγενημένος· πάντα γὰρ, ὥσπερ ἐκ συνθήματος ἐφ' ἑνὸς ἀγαθοῦ σύστασιν, εἰς κοινὴν τῆς φύσεως ὥσπερ φιλοτιμίαν ἐπ' ἐκεῖνον συνέδραμε τὰ καλὰ, οἷος ἔςαι προϊόντος αὐτῷ τοῦ βίου, τῷ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν πεφυκέναι, ὥσπερ ἀπὸ γραμμῆς ἐξ ἡλικίας πρώτης ἐναργῆ τεκμήρια στοχάζεσθαι πᾶσι παρεχομένου. Καὶ ὀρφανίᾳ γὰρ καὶ ταῖς αὐτῆς δυσχερείαις ἐξ ἡλικίας πρώτης σχεδὸν ἐκδοθείς· ἔτη γὰρ ἑπτὰ γεγονότι, ὁ πατὴρ αὐτῷ τὸν βίον ἀπελελοίπει· οὐδ' οὕτω πρὸς οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἐκωλύθει, ἀλλ' ἐπεὶ μήπω τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν, καὶ ὅσα πρὸς Θεὸν καὶ τὴν ἐκεῖθεν φέρει μακαριότητα διὰ τὴν ἡλικίαν ἐφάπτεσθαι δυνατὸς ἦν, τῶν ἐν τῷ βίῳ τῷ βελτίστῳ, καὶ ᾧ μόνῳ μετὰ τὴν πρώτην κτίσιν τῶν ἄλλων ἁπάντων ἄνθρωπος ὑπερέχει, σοφίᾳ λόγων καὶ ἐπιστήμῃ φέρων ἐκδέδωκεν ἑαυτόν. Σπουδῇ δὲ μέγεθος φύσεως συγκεράσας, καὶ τῷ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὡς ὄντων δικαίων τοῖς νοῦν ἔχουσιν ἀμελεῖσθαι καθάπαξ ἀφεστακέναι, τὸν νοῦν τοῖς ποθουμένοις προσασχολήσας, οὕτως ἐν ὀλίγῳ ἦν θαυμαστὸς, καὶ τοῖς ἁπάντων ἀδόμενος στόμασιν, ὡς τῶν ἐν ἡλικίᾳ μὲν ἐπ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου πάντων κρατεῖν, τῶν σοφωτέρων δὲ τοῖς ἄκροις περὶ πρωτείων ἀμφισβητεῖν, πάντων εἰκόντων, καὶ τὴν ἐκείνου τῶν λόγων δύναμιν ὡς ἄμαχόν τινα, καὶ τῇ ἐκείνου φύσει μόνῃ πρέπουσαν θαυμαζόντων· καὶ τούτων ἔξεσι μαρτυρίαν σαφῆ τῷ βουλομένῳ παντὶ λαμβάνειν, οὐ τοὺς λόγους οὓς ἐκεῖνος ὕστερον δυνάμει Πνεύματος καὶ τῆς ἀληθινῆς σοφίας τε καὶ πρώτης ἐμπειρίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ, ὑπὲρ τῶν αὐτῆς λαμπρότατα, καὶ ὡς ἂν ἕτερος συντέταχε τῶν πάντων οὐδείς· ἢ κατὰ τῶν ταῦτα μᾶλλον εἰπόντων κακῶς, καὶ τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιώτατα κακῶς ἐξορχησαμένων, οἳ δὴ λόγοι, καὶ δικαίως ἂν ἀλγοῖεν, τῆς κάτω καὶ πατουμένης, ἀλλὰ μὴ τῆς ἄνω καὶ ἐλευθέρας ἔγκονα καλούμενοι, καὶ πολίτιδος τῶν οὐρανῶν, οὐ δεῖ τούτους τῶν εἰρημένων μάρτυρας λαμβάνειν χρὴ, ἀλλὰ τὴν διὰ πάντων ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ συστραφεῖσαν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συναυξηθεῖσαν φήμην, ἣν οὐδὲ πάμπαν ἀπόλλυσθαι τῶν πάλαι τις εἴρηκεν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζομένων. Οὐ μὴν καί τοι τοσοῦτον κρατῶν ἐν λόγοις, καὶ τούτων οὐκ ἐφ' ἑνός τινος εἴδους, ἀλλὰ διὰ πάντων σχεδὸν, ὃ καὶ τῷ σφόδρα τῶν καλῶν ἐρῶντι πρὸς φιλοτιμίαν ἤρκεσεν ἂν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς ἐν τούτοις παραναλίσκειν οὐκ ἔκρινε δεῖν· ἀλλὰ τὸ μὲν τῇ θύραθεν σοφίᾳ ταύτῃ προσέχειν, καὶ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν ἐκ ταύτης θη-

ρᾶν πρὸς τὸ μηδενὸς ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκέναι· τοῖς γὰρ ἀλλήλων τῶν ταύτῃ προύχόντων λόγοις ἡ περὶ τῶν ὄντων γνῶσις κλονεῖται καὶ ἀστατεῖ. Ἔτι καὶ τῶν μηδὲν ἐννοημένων ὑψηλότερόν τε καὶ θεῖον εἶναι νομίσας· αὐτὸς δ' ὑπεραρθῆναι καὶ τούτων, καὶ διαβῆναι τὴν φύσιν, καὶ τῇ τῆς σοφίας ἐννοήσας συγγενέσθαι πηγῇ, ἵν' ἀμεταβλήτως ἔχῃ, καὶ ἀληθῶς ἐκεῖθεν τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους, πάντων ὡς μηδένων καταφρονήσας, τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν αἱρεῖται φιλοσοφίαν, οὐ δοκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄντως φιλόσοφος ἐθέλων εἶναι, καὶ τὸ τῆς ἁγιωσύνης ἐπώνυμον Ὄρος καταλαβών, ὡς ἂν μὴ τὸν νοῦν μόνον τῶν σωματικῶν ᾖ καὶ τῶν γηΐνων ὑπερηρκώς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα μετεωρίσειε, πρόχειρον πρὸς Θεοῦ συνουσίαν παρασκευάσας, ὅλον ἐπέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς κτῆσιν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ πρῶτα μὲν τῶν ἐπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τῶν ἐν Ἄθῳ συγγενόμενος τῷ βελτίστῳ, ἵνα μηδ' ἐν τούτῳ μηδὲν ἀφιλόσοφον, μηδ' ἀγενὲς εἰργασμένος ᾖ, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ καὶ καλλίστῃ φιλοσοφίᾳ τὴν κοσμικὴν ταύτην καὶ δούλην καθυποτάξῃ, τῷ τε μοναζόντων παρ' ἐκείνου καταλέγεται χορῷ, καὶ τῶν ὀργίων τὰ τελεώτατα ἐκδιδάσκεται. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ἦν ἐκδεδημηκώς, ἀξίας τῶν καμάτων ἀπολῃψόμενος ἀμοιβὰς, ὁ Γρηγόριος ἔτι τῆς φίλης ἐκ παιδὸς καὶ συντρόφου ταπεινώσεως ἀντεχόμενος, καὶ διὰ τοῦτο μήπω θαρρῶν ἑαυτῷ, καὶ τοι πολλῶν ἑτέρων διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν ἐν νεότητι πολιὰν καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς ἐμπειρίαν, δυνατὸς ὢν ἐξηγεῖσθαι, τῇ Ἀθανασίᾳ τοῦ μεγάλου Λαύρᾳ φέρων ἐκδίδωσιν ἑαυτόν. Καὶ τοῦτο μὲν πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸς ὥσπερ ἅμιλλαν ἐνστησάμενος, τοῦτο δ' ὑπὸ τῆς καλῆς ἁπλῃσίας ἐν τοῖς πόνοις πάντας ὑπερβαλέσθαι φιλονεικήσας, οὕτω πάντας ἐξέπληξεν ἐν βραχεῖ, ὡς πάντα μὲν τἀκείνου θαυμάζειν, μιμεῖσθαι δ' ἐθέλειν μὲν, ὀμήχανον δ' ἡγεῖσθαι, τὸ μέγεθος συνορῶντας καὶ τὴν συντονίαν τῶν πραττομένων· οὐ γὰρ τοῖς μὲν, τῶν πρὸς τελειότητα φερόντων, ἐπιμελῶς, τοῖς δ' ἀνειμένως προσεῖχέ τε καὶ ῥᾳθύμως· οὐδὲ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ μή· ἀλλ' ἀεὶ καὶ διὰ πάντων τῶν καλῶν αὐτῷ τὸν βίον ἁρμοσάμενος ἦν, ὥσπερ εἰκόνα τινὰ καὶ στήλην ἀγαθοῦ παντὸς εἰς κάλλος ἑαυτὸν ἀποξέσας.

Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ τῆς ἐν Λαύρᾳ διατριβῆς, καὶ μὴ μόνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτὰς τοῦ σώματος ἠγωνισμένος ἄριστα ἦν, ἐπὶ τὴν φίλην ἔξεισιν ἡσυχίαν, ὥσπερ ὅπλοις τοῖς προτέροις καμάτοις καθωπλισμένος. Τὴν μὲν οὖν ἐκεῖ τῶν πόνων ὑπερβολὴν, καὶ ὡς ἀγώνισμα τοῦτο προὔθηκεν ἑαυτῷ, ὅσον τοὺς ἄλλους πρότερον ἑαυτὸν ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνοις ὑπερβαλέσθαι, καὶ αὐτόθεν μὲν ἔξεστι συνοράν· τὴν γὰρ ἡσυχίαν οἱ τὰ θεῖα σοφοὶ καὶ ταῦτα δεδιδαγμένοι, οἱονεὶ τέλους ἐπέχειν λόγον πρὸς τ' ἄλλα τῆς ἀρετῆς μέρη φασὶ, καὶ τούτου χάριν ἐπιπονώτερον ὅσῳ καὶ ὑψηλότερον ἔργον εἶναι, καὶ πολλῆς δεόμενον συντονίας καὶ τῆς σπουδῆς· μάλιστα δ' ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος, τῶν θείων χαρισμάτων φημὶ, ἃ μετὰ πολλῆς αὐτῷ παρεσχέθη τῆς δαψιλείας, ὡς καὶ ὁρῶσι τοῖς πᾶσιν ἔκδηλα καθεστάναι, πάντων αὐτῷ προσόντων, ἃ Παῦλος ὁ τὰ θεῖα παθών τε καὶ διδαχθεὶς τοῦ Πνεύματος εἶπεν εἶναι καρποὺς, ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυμίας, ἐπιεικείας τε καὶ χρηστότητος, καὶ τῶν ἀπηριθμημένων αὐτῷ δὴ πάντων. Τίς μὲν γὰρ αὐτοῦ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τὸν πλησίον πλείω δείγματα ἐξήνεγκεν ἐν τῷ παρασχόντι παντί; Τίς δ' ἐν πᾶσιν ὤφθη χαίρων ὥσπερ ἐκεῖνος, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα σαφῶς ἐπὶ τῶν ἔργων ἀποπληρῶν; Πάντοτε χαίρων, καὶ πειρασμοῖς καὶ θλίψεσιν εὐδοκῶν, ὡς ἔδειξεν ὁ μετὰ ταῦτα βίος πολλαῖς αὐτῷ δυσχερείαις καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἔξωθεν

ἀνιαροῖς ἀνυσθείς, ἐν οἷς ἅπασιν οὐ τῇ ψυχῇ μόνον ἦν χαίρων, ἀλλὰ καὶ τῷ προσώπῳ τὴν ἔνδον ὑπεδείκνυ χαράν, σεμνῷ τινι μειδιάματι καὶ ἤθους εὐκοσμίᾳ, ὁμοίως ἐν ἀνέσεσί τε καὶ τοὐναντίον τοῖς πᾶσι προσομιλῶν.

Ἀλλὰ μὴν τήν γε μακροθυμίαν καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ χρηστότητα, οὐκ ἔσθ' ὅστις οὐκ ἂν θαυμάσαι, οὐκ ἐπὶ καιροῦ τινος, οὐδ' ἐν οἷς ἡδέως εἶχεν, ἀλλ' ἀεὶ καὶ τοῖς δυσκόλως ἔχουσιν ὁμοίως φυλαττομένην, ὥσπερ ἕν τι τῶν φυσικῶν ἐκ τῆς περὶ ταῦτα μελέτης τῇ ψυχῇ καλῶς ἐκτακέντα. Δακρύων δὲ πηγάς, αἷς οὐ καθ' ἑκάστην νύκτα κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, ἀλλ' ἀεὶ τὴν τῆς καρδίας ἀρδεύων ἄρουραν ἦν, καὶ καρποφόρον τῷ Θεῷ καὶ πίονα καὶ εὔσαχυν ἐργαζόμενος, τούτων δὲ τὸ πλῆθος σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἂν ἔχοι λέγειν, κρυπτῶς ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς τελουμένων ἐργαστηρίῳ· δῆλος δ' ἦν κατὰ τὰς ἀεννάους βλύζων πηγὰς, εἴ ποτέ τις αἰτία πρὸς τοῦτο φέρουσα τύχοι. Οὕτω δ' ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ προσαδολεσχήσας ἐπὶ μακρὸν, καὶ ὑλικῆς ἁπάσης ἐννοίας ἀποστήσας τὸν νοῦν, καὶ τῷ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ, καὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἐλλάμψεσι συγγενόμενος, ὥσπερ ἄσαρκός τις διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς, θαῦμα τοῖς ὁρῶσιν ἅπασιν ἐντιθεὶς οὐχ ἧττον ἢ τοὺς πόρρω καὶ μὴ ἰδόντας κατέπληττεν ἀκοή· καὶ ἵνα τἀν μέσῳ παραλείπω, τοιαῦτα ὄντα, οἷα πρὸς εὐφημίαν ἤρκεσαν ἂν ἑτέρῳ παρόντα μόνον, ἐπεὶ καλῶς ἦν πᾶσαν αἴσθησιν ἐκπαιδεύσας, καὶ οἰκητήριον Θεοῦ καὶ τῶν ἐκεῖθεν χαρισμάτων ἑαυτὸν κατασκευακὼς, τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα δέχεται χρῆμα· μύρον ἄν τις εἴποι διαυγεστάτῳ σκεύει καὶ καθαρωτάτῳ προσενεχθέν.

Ἐντεῦθεν αὐτὸν καὶ μείζους τῶν προτέρων κάματοι διαδέχονται, ἵνα μὴ τὸ δῶρον ἢ τετιμηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ φαιδροτέραν ἀποδείξῃ τὴν ἐνοικοῦσαν τοῦ Πνεύματος λαμπηδόνα· οὐ γὰρ ὥσπερ πρότερον ἑαυτὸν μόνον ῥυθμίζων καὶ ὑποτάττων τὴν σάρκα τῷ Πνεύματι, οὕτω δὴ καὶ μετὰ τὴν ἱερωσύνην ᾤετο δεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνο καλῶς ἐννοήσας, ὡς τοῦ καθ' ἡσυχίαν Θεῷ συνεῖναι, τὸ προσαγαγεῖν αὐτῷ θυσίαν ἁγίαν ζῶσαν, ψυχὰς καθαρὰς, καὶ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας ἀξίας, κρεῖττον καὶ ὑψηλότερον εἰς λόγον εὐδοκιμήσεως, ὃ καὶ Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατέστησεν ἐναργὲς τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς αὐτὸν, οἱονεί τι δεῖγμα καὶ μαρτύριον τὴν ἐπιστασίαν τῶν οἰκείων ἐκζητήσας προβάτων. Ἐπεὶ καὶ κοινὴ ψῆφος αὐτὸν τοῦ τε τῶν ἐν Ἄθῳ πάντων ἐξηγουμένου καὶ τῶν δι' ἀρετὴν καὶ προστασίαν ἐπιφανῶν εἰς προστασίαν μοναζόντων ἐκάλει διακοσίων τὸν ἀριθμὸν, τῶν τε ψηφισαμένων τὴν ἀξίαν εὐλαβηθεὶς, καὶ τὸ προσήκουσαν εἶναι καὶ δικαίαν τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, ἅμα δ' ὅτι καὶ πολὺ τὸ κέρδος καὶ λαμπρὰ τὰ βραβεῖα παρὰ τῷ βραβευτῇ τῶν τοιούτων καὶ ἀγωνοθέτῃ κεῖται Χριστῷ, ἐκὼν εἶναι τὴν λειτουργίαν καὶ σὺν προθυμίᾳ γίνεται πολλῇ· καί τοι μηδὲ πρότερον ἀπείρατος ὢν μηδ' ἀμαθὴς τῶν τοιούτων, εἰ καὶ μὴ πλειόνων ἀλλ' ἐλαττόνων ἦρξε τὴν πνευματικὴν ταύτην ἀρχὴν καὶ πρὸς Θεὸν φέρουσαν· εἰ γὰρ καὶ σχολάζων ἑαυτῷ διηνεκῶς ἦν, καὶ Θεῷ προσαδολεσχῶν, ἀλλ' εἰς δέκα τὸν ἀριθμὸν ὁμοψύχοις συνέζη, καὶ ὑπ' αὐτὸν ταττομένους εἶχε, καὶ τὰ πνευματικὰ ῥυθμίζων, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἦν φέρουσαν τρίβον ὑποδεικνύς, οἷς καὶ κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς χρώμενος, καὶ ψυχῶν φροντιστήριον συνεστήσατο, τῷ πλήθει τῶν συνόντων προσῆκον. Ταῦτα μὲν δὴ πρότερον· τότε δ' εἰς προστασίαν πλειόνων, ὡς ὁ λόγος ἔφθη δηλώσας, ὑπὸ τῆς κοινῆς ψήφου, μᾶλλον δ' εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ κληθεὶς τοῦ Θεοῦ, τί μὲν οὐκ ἐφθέγξατο τῶν δεόντων; τί δὲ τῶν ὅσα χειραγωγεῖν οἶδε πρὸς τὴν ἀπλανῆ τρίβον τῆς σωτηρίας ἄπρακτον παρῆκε κἂν πρὸς βραχὺ, ὁ τοὺς μὲν πρακτικοὺς ὑπερελάσας ἐν

λόγοις, τῶν δὲ βιβλίοις βιούντων ἐν τῷ πράττειν κεχρατηκώς; μᾶλλον δὲ τὲς μὲν πρακτικοὺς ἐν ἔργοις νικήσας, τοὺς δ' ἐπὶ σοφίᾳ μέγα φρονοῦντας ἐν τῷ λέγειν παραδραμὼν, καὶ ἀμφοτέρους τὸ κατ' ἄμφω τελείως ἔχειν κατόπιν θέμενος, λόγοις ἦν ὑπαλείφων πρὸς ἀρετὴν, νουθετῶν, παρακαλῶν, ὑποστηρίζων τοὺς καταπίπτοντας· ἔργοις ἑαυτὸν παράδειγμα προτιθεὶς, τοῖς πᾶσι πάντα γενόμενος, ἵνα μηδεὶς τῶν προκειμένων ἄθλων ὀλιγωρήσας, τῶν ἐπηγγελμένων ἀποτύχῃ στεφάνων τοῖς καλῶς ἀγωνισαμένοις. Τὴν δ' ἐπιείκειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἢ ῥᾳθυμίας τῆς εὐθείας παρατραπέντας, εἶτ' ἐξ ἐπαινουμένης ἐπιστροφῆς Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου σπλάγχνοις ἐπιδραμόντας· τὸ δὲ ςερὸν καὶ βεβηκὸς καὶ οἷον ἀπαραχώρητον πρὸς τοὺς ψυχῆς ἀπαιδευσίᾳ καὶ αὐθαδείᾳ τοῖς χείροσιν ἐπιμένοντας, ἵν' ἐκ δύο τῶν ἐναντίων ἓν σωτηρίας φάρμακον συγκεράσῃ· τὴν δὲ προστασίαν τῶν δεομένων· τὴν δ' ἄλλην ἅπασαν, ὅση τε πρὸς τὴς ἔνδον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς θύραθεν προσιόντας, πολυειδῆ κηδεμονίαν καὶ τὴν ἑκάστῳ γιγνομένην ἐπικουρίαν, ταῦτα δὲ τίς ἂν ἐπαινέσηται κατ' ἀξίαν; Οὕτω διὰ πάντων ἀποστολικῶς ἦν τὸ ποίμνιον διεξάγων, ὧν οὐδὲ τῆς χάριτος καὶ τοῖς ἐν θαύμασιν ἐνεργείας ἄμοιρος ἦν, ἃ παρὰ τῶν τότε καλῶς ἐπὶ χλόην ποιμανθέντων τῆς εὐσεβείας εἰς ἔτι καὶ νῦν θρυλλεῖται, οὐδαμῶς ἀπολειπόμενα τῶν πώποτε θαυμασθέντων. Οὐ μὴν, καί τοι πολλὰς οὕτω καὶ μεγάλας πρὸς εὐδοκίμησιν ἀφορμὰς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐσχηκὼς, καὶ τῆς τῶν λογικῶν ποιμνίων ἐπιμελείας ἐπὶ μακρὸν ἡδυνήθη χρόνον ἐγκαρτερῆσαι, καὶ τὴν διάζευξιν τῆς θρεψαμένης, καὶ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας εἰς τέλειον μέτρον προαγαγούσης ἡσυχίας πρᾴως ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ νοῦν ἀεὶ ςρέφων, καὶ τῷ ταύτης ἔρωτι τετρωμένος. Καί τοι τίς οὕτως ὥσπερ ἐκεῖνος νοῦν ἀκίνητον ἔχειν καὶ Θεῷ προσηλωμένον ἐν μέσοις πλήθεσι στρεφόμενος ἡδυνήθη; Ταχέως τὰ δεσμὰ διαῤῥήξας, καὶ τὸ κατέχον ἐκ μέσου θέμενος πᾶν, ταῖς ἐκείνης αὖθις πτέρυξιν ὑπέθηκεν ἑαυτὸν, Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με, τὸ τοῦ Δαβὶδ ὑποψάλλων· καὶ τῇ Ἀθανασίου τοῦ θείου Λαύρᾳ προσεχώρησεν αὖθις, ὅσον οἷόν τε ἦν τῶν ἀνθρώπων ἀναχωρῶν, καὶ ἑαυτῷ τε καὶ Θεῷ συγγινόμενος· οὐ γὰρ ὥσπερ πρότερον, ἔνδον τοῦ περιβόλου τὴν οἴκησιν ἔχειν ὑπέμεινε σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἔξω τειχῶν τὸν τῶν πολλῶν ἐκκλίνων θόρυβον ἦν. Τὸ μὲν δὴ μέχρι τούτων ἐκείνῳ τε ὁ τοῦ βίου δίαυλος ῥᾷον ἐχώρει καὶ κατὰ ῥοῦν, καὶ ἡμῖν ὁμαλῶς ὁ λόγος, ὀλίγα ἢ οὐδὲν δυσχεραίνων· τὸ δὲ ἐντεῦθεν τί τις ἂν χρήσαιτο; ἢ ποτέραν ἀκινδύνως ἕλοιτο τῶν ὁδῶν; πάντα μὲν γὰρ τἀκείνου καταλέγειν σὺν ἀκριβείᾳ καὶ λόγους καὶ πράξεις καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνάς τε καὶ κινδύνους, μόνης ἦν τῆς ἐκείνου γλώττης καὶ διανοίας τοῖς οὕτω μεγάλοις ἔργοις πρὸς διήγησιν ἐξαρκούσης. Τούτων δ' αὖθις ἐκλεξαμένους ὀλίγα, τῶν λοιπῶν καταψηφίσασθαι σιωπὴν, πρὸς τῷ ῥᾳθυμίας ἐγκλήματι σφᾶς ὑπάγειν, ἔτι καὶ τὰς φιλοθέους ζημιώσομεν ἀκοὰς, μεγάλων οὕτω καὶ θαυμασίων διηγημάτων ἀποστεροῦντες· μέσην τοιγαροῦν χωροῦντες ἡμεῖς, ἵνα μήτε τοῦ δέοντος ἀποπίπτωμεν, τοῦ ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειροῦντες, μήτε ῥᾳθυμίαν κατακριθῶμεν, τὰ καιριώτατα καταλείποντες, οὕτω ποιησόμεθα τὸν λόγον, ἐκεῖνον ἐπίκουρον προστησάμενοι καὶ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν· ἵν' ὥσπερ ἐν τοῖς ἔργοις ἐκεῖνος, μεῖζον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, καὶ εἰπὼν καὶ πράξας ὤφθη καὶ χαρτερήσας, οὕτω δὴ καὶ τὸν ἡμέτερον πρὸς τὸ δέον εὐθύνοι λόγον, καὶ μὴ παντάπασιν ἐώη τοῦ προσήκοντος ἁμαρτάνειν.

Εἶχε μὲν οὖν ἐκεῖνον, ὥσπερ ἔφημεν, ἡ Ἀθανα-

σίου τοῦ μεγάλου Λαύρα πάσης ὑλικῆς προσπαθείας κεχωρισμένον, καὶ καθ' ἡσυχίαν τὸ μέλι τῆς ἀρετῆς φιλοπονώτερον ἐργαζόμενον. Ἔδει δὲ πρὸς δοκιμασίαν ἡμῖν Ἄδερ ἐπενεχθῆναι τὸν ἁλιτήριον, οὐ γῆν ἀγαθὴν δηοῦντα καὶ ἀποχειροῦντα, οὐδὲ πόλεις οἰκουμένας εὖ ἀναςατοῦντα καὶ κατασκάπτοντα, ἀλλὰ Χριςοῦ τὴν Ἐκκλησίαν πολιορκοῦντα, καὶ μηχανήμασι καὶ τάφροις καὶ πᾶσι τρόποις πειρώμενον καταβάλλειν. Εἰδόσι, λέγω, τὸ ἐκ Καλαυρίας κακὸν, τυφωνά τις ἂν ἢ κεραυνὸν, τὸ προστυχὸν ἅπαν ἐμπιπρῶντα καὶ διαφθείροντα, ἢ καταιγίδα πάντα φύρουσαν καὶ συγχέουσαν, ἢ, οὐκ οἶδ' ὅτι ἄν τις εἰπὼν, ἀξίαν προσαρμόσαι προσηγορίαν· τοῦτο δὴ τὸ κακὸν ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ παρεισφθαρὲν, καὶ τῆς οἰκείας μοχθηρίας ἀρχήν τινα μικρὰν καὶ φαύλην πεποιημένον, ἐπὶ τοσοῦτον ἦρε τὴν φλόγα τῆς ἀσεβείας, καὶ οὕτω λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὸν πόλεμον ἐνεστήσατο, ὡς μὴ τὰ ἡμέτερα συγχέαι μόνον καὶ πολλῆς ἀηδίας ἐμπλῆσαι καὶ ταραχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ὑπεροπίας τὴν κακίαν προενεγκεῖν· καὶ νήσους μὲν ὅλας τῷ πυρὶ τῆς ἀσεβείας διαφθεῖραι καὶ κατατρέψασθαι, ἑώοις δὲ καὶ ἑσπερίοις κλίμασιν ἐκταθῆναι, καὶ μηδὲν τῆς οἰκουμένης μέρος σχεδὸν ἀπείρατον τῆς οἰκείας λύμης καταλιπεῖν. Ὅθεν δὲ ἡ ἀρχή; καὶ σκοπεῖτε ὡς φαύλη καὶ τῆς ἐκείνου μικρολόγου καὶ χαμερποῦς ἀξία τῆς διανοίας.

Ὡρμήθη μηδὲν ἐκεῖνος τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ τῶν συλλογισμῶν τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐκ τούτων οἱονεὶ θηρευομένης ἀληθείας μεῖζον εἶναι καὶ ὑψηλότερον, μηδ' ᾧ τις ἂν μᾶλλον ἐν περινοίᾳ γένοιτο, τοὺς τῶν ὄντων εἰδέναι λόγους. Τὸ δ' ἔτι τούτων ἀνοητότερον, καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἐκλελοιπὸς, μηδ' αὐτῷ Θεῷ δύνασθαί τινα συγγενέσθαι, εἰ μὴ ταύτην ἔλθοι πρότερον τὴν ὁδὸν, καὶ Πυθαγόρᾳ καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι συγγενόμενος, καὶ φύσεως ἀνάγκας ἐκεῖθεν καὶ γενέσεως τῶν ὄντων, καὶ φθορᾶς ἀκολουθίαν μεμαθηκὼς, οὕτως ἐπὶ τὴν κατάληψιν ἔλθοι τῆς ἀληθείας. Εἰ γὰρ ἀλήθεια μὲν, ἔφασκεν, ὁ Θεὸς καὶ ἔςι καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖν τὸν Θεόν ἐστιν ἀγνοεῖν, πᾶς δ' ὁ μὴ τὴν ἔξω σοφίαν πεπαιδευμένος, ἃ περὶ κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἢ φύσεως τοῖς σοφοῖς ἐξεύρηται τῶν Ἑλλήνων ἡγνοηκὼς, τὴν ἀλήθειαν ἀγνοεῖ, οὐδὲν ἄλλο λείπεται, ἢ τὸν μὴ ταῦτα πεπαιδευμένον, τὸν Θεὸν ἀγνοεῖν· ἄγνοιαν δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ σκότος εἶναι ψυχῆς· ὥσπερ καὶ τοὐναντίον φωτισμὸν ψυχῆς τὸ πάντα τὰ τοιαῦτα εἰδέναι. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχειν ἀνάγκη τὸν τρόπον, μηδένα δύνασθαι πεφωτισμένον εἶναι, εἰ μὴ θς εἴη τὴν σοφίαν ταύτην ἐξησκημένος, τὴν θύραθεν δηλαδή· ἡ δὲ τοιαύτη ἄνοια, ἢ τἀληθέστερον εἰπεῖν μᾶλλον παραπληξία, οὐκ ἐκείνῳ μόνον ἦν τότε πρεσβευομένη, ἀλλὰ καὶ τῷ Λατίνων γένει παντὶ σχεδὸν οὕτως ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου μέχρι νῦν ἐνετάκη, ὡς καὶ τοῖς παρ' αὐτοῖς τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καὶ τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένοις μηδὲν περισπούδαστον εἶναι, μηδ' ὃ δοκεῖ μᾶλλον ἄγειν εἰς τελειότητα, ἢ τῇ μωρίᾳ ταύτῃ προσέχειν καὶ περὶ ταῦτα κρατίστους εἶναι. Καὶ ἴδοις ἂν τι γελοῖον, ἢ μᾶλλον θρήνων ἄξιον ἐκείνοις συμβαῖνον· μειρακίοις ἐν παιδευτηρίοις ἐν ἡλικίᾳ συνόντας εἰ τύχοι πρεσβυτικῇ, καὶ τὴν ἔξω σοφίαν παιδευομένους, καὶ τῷ σεμνῷ τῆς πολιτείας τῷ ὄντι μὲν ἐνυβρίζοντας, αὐτοὺς δ' ὑπ' ἀνοίας μᾶλλον σεμνυνομένους, καὶ νομίζοντάς τι προῦργου ποιεῖν, τῶν ὄντως καλῶν καὶ οἰκειούντων Θεῷ, καὶ τὴν ψυχὴν δυναμένων φωτίζειν καταμελοῦντας.

Ἐκεῖνος μὲν οὖν περὶ τῶν μεγάλων οὕτω μικρολόγως διενοεῖτο, παρ' ἡμῖν δ' ἀκούων εἶναι τῶν ἐν ἡσυχίᾳ ζώντων τοὺς πλείστους, οἳ λόγου μὲν καὶ

τῆς ἔξω σοφίας παντάπασιν ὄντες ἀγευςοι, παθῶν δὲ κρατοῦντες, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἀκριβῶς μετιόντες, καὶ τῷ Θεῷ συννημμένοι νοῦ καθαρότητητι καὶ τῷ πάσης ὑλικῆς προσπαθείας ἀφεστακέναι, φωτίζονταί τε τὸν νοῦν τῇ τοῦ πρώτου καὶ ἀκραιφνεστάτου φωτὸς ἐλλάμψει, καὶ τοὺς τῶν ὄντων ἐκδιδάσκονται λόγους, καὶ σοφοὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα γίνονται, ἤλγει σφοδρῶς, τὴν δόξαν τῆς τοῦ παντὸς αὐτῷ τιμωμένης σοφίας διαπίπτουσαν συνορῶν, καὶ ἡρεμεῖν οὐκ εἶχε τῷ φθόνῳ νενικημένος, καὶ διαβάλλειν ἐπειρᾶτο σθένει παντὶ οὐ τοὺς ἐν ἡσυχίᾳ μόνον βιοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν αὐτὴν πλάνην εἶναι τῶν μετιόντων πρὸς ἀπάτην συνεσκευασμένην τῶν ἀκουόντων διατεινόμενος· μηδὲ γὰρ ἐξεῖναι φωτισθῆναι τὸν νοῦν, ἀγνοίας αὐτὸν τοσαύτης περικεχυμένης· δεῖν γὰρ εἶναι μηδὲν ἀγνοεῖν τῶν τοῖς πρότερον σοφοῖς πᾶσιν ἐξευρημένων, καὶ πάντα ὁτιοῦν ἐκείνοις φοιτᾷν, οἳ τῶν βελτιόνων δύνανταί τι διδάξαι, κἂν Ἕλληνες ὦσι, κἂν Σκύθαι, κἂν βάρβαροι, εἰ μέλλοι τὸν νοῦν ἔχειν περφωτισμένον, καὶ τῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν γνῶσιν ἔχοντα. Ταῦτα οὐ μόνον τοῖς αὐτῷ φοιτῶσι διελέγετο μειρακίοις, ἀλλὰ καὶ λογογραφῶν ἦν, καὶ οἷον ἐπιδεικνύμενος καὶ τὸ ἐκείνῃ μέρος ἐπανορθούμενος τῶν ἡσυχαζόντων τὴν πλάνην, καὶ πάσῃ πειρώμενος μηχανῇ, τῆς μὲν ἡσυχίας ἀφίστασθαι πείθειν πάντας, τοῖς σοφοῖς δὲ τῶν Ἑλλήνων τὸν νοῦν προσέχειν, καὶ δι' ἐκείνων τῆς ἀγνοίας καθαίρειν αὐτὸν πειρᾶσθαι.

Ἐκείνῳ μὲν οὖν οὐκ ἐν παρέργῳ κατὰ τῆς ἡσυχίας τὰ τοιαῦτα ἐσκαιωρεῖτο· οὐ μὴν οὐδ' οἱ ταύτῃ συντεθραμμένοι, καὶ μόνην παθῶν ἀπαλλαγὴν εἶναι καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν καὶ ἀνάβασιν τῇ πείρᾳ καλῶς εἰδότες, ἀμύνειν ἠμέλουν πολεμουμένῃ· ἀλλὰ σπουδῆς μὲν καὶ προθυμίας οὐδὲν ἐλλειπόντες, Γρηγόριον δὲ παρ' ἑαυτοῖς τὸν μέγαν μὴ κεκτημένοι· ἐν Θεσσαλονίκῃ γὰρ ὁ πόλεμος ἐλάμβανε τὴν ἀρχήν· ἐκείνου τῇ Λαύρᾳ καθὼς ὁ λόγος ἔφθη δηλώσας ἐπιδημοῦτος. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκεῖνον ὁρᾶν οὐκ εἶχον, ὃν μόνον ἤδεσαν ἀξιόχρεων καὶ λόγου δυνάμει καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι πρὸς τὸν οὕτω ποικίλον ἀντικαθίσασθαι δυνάμενον πόλεμον καὶ βαρὺν, γράμμασι πρεσβεύονται πρὸς αὐτὸν, τοῦτο μὲν ὅσα Βαρλαὰμ κατὰ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας καὶ τῶν ταύτῃ προσεχόντων εἶπε καὶ συνεγράψαντο σαφῶς δηλοῦντες, τοῦτο δὲ καὶ δεόμενοι, πρὸς ἄμυναν ἀναστῆναι καὶ μὴ παριδεῖν τὸ νῦν μὲν εἶναι τὴν ἡσυχίαν ὑβριζομένην, μετ' ὀλίγῳ δὲ καὶ τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ παροφθείη, λυμανούμενον τὸ κακόν Τί οὖν ἐκεῖνος; τῇ μὲν ἐνοικούσῃ τοῦ Πνεύματος χάριτι τὰ μέλλοντα προορώμενος, τὴν ἐσομένην προεῖπε βλάβην, ὡς πολλή τις ἔσται καὶ χαλεπὴ, καὶ ὡς καλῶς κυβερνωμένη τοῦ Πνεύματος αὔρα, καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἤδη βαθεῖαν εἰρήνην ἀγούσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, σάλος οὐ μικρὸς καὶ χαλεπὸς ἐπεγερθήσεται κλύδων, καὶ τὴν πάλαι τῶν ἁγίων πρόῤῥησιν εἰς ἔκβασιν ἥκειν ἤδη, οἳ πρὸς τοῖς ἐσχάτοις ἔφασαν χρόνοις αἵρεσιν χαλεπὴν ἐπεισχωμάσειν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Διχῇ δὲ τῆς γνώμης διαιρουμένης, καὶ θορύβων μὲν ἀπηλλάχθαι, καὶ ἀπραγμοσύνῃ συζῆν, καὶ ψυχῆς ἠρεμίᾳ καὶ γαληνότητι τοῦ παντὸς τιμωμένῳ, τὸ δὲ τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχεῖν, καὶ τὴν ἤδη φυομένην αἵρεσιν ἀνασ-έλλειν, καὶ λυσιτελὲς ἡγουμένῳ σφόδρα καὶ ἀναγκαῖον, τοῦ ἰδίου τὸ κοινὸν προτιμᾷ, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπὼν, εὐθὺ Θεσσαλονίκης χωρεῖ. Ποθοῦσι δὲ τοῖς φίλοις ὀφθεὶς, πάνθ' ὅσα πράξαι τε καὶ φθέγξαιτο κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἡσυχίας, ὁ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον ἀνῃρημένος σαφῶς ἐκμαθὼν, ἐκείνου μὲν κατεγίνωσκεν ἀβελτηρίαν καὶ πολλὴν αὐθάδειαν τρόπων καὶ ἀκρισίαν λογισμῶν,

εἰ ὧν καθάπαξ ἦν ἀμαθὴς, τοῖς σφόδρα περὶ ταῦτα ἠσχολημένοις καὶ διὰ βίου παντὸς ἐξησκηκόσιν ἐνόμισεν ἀμφισβητεῖν δεῖν· καὶ μὴ μόνον εἰς λόγους ἥκειν, καὶ βλέμμασι σοφιστικοῖς, τῶν ἐκ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν ἄνωθεν παραδεδομένων ἀφίςασθαι πειρᾶσθαι πείθειν, ἀλλ' εἰ μὴ πείθοιντο καὶ συκοφαντίαις πολλαῖς καὶ λοιδορίαις καὶ ὕβρεσιν ὑποβάλλειν· οὐ μὴν, καὶ πρὸς τὸ πολεμεῖν ἐκείνῳ πρόθυμος ἦν, ὅτι δέοι τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ γαλήνης ἐννοῶν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀγαλλιάσεως ἀποστὰς, ἀντιλογίαις προσέχειν, καὶ πολλῆς ἐμπίπλασθαι τῆς ἀηδίας καὶ ταραχῆς. Διὸ καὶ πάντα τρόπον ἐπειρᾶτο τὴν κινουμένην ἔριν κατακοιμίζειν καὶ πείθειν τὸν τῇ φλογὶ ταύτῃ τὴν αἰτίαν παρεσχηκότα, τὸν μὲν κεκινημένον πόλεμον κατατίθεσθαι, καὶ τῶν κατὰ τῆς ἡσυχίας ἀποσχέσθαι βλασφημιῶν, καὶ τοῖς πολεμηθεῖσιν ἀδίκως σπείσασθαι, σοφίᾳ δὲ τῇ ἔξω προσέχειν ἧς τὰ πρῶτα φέρεται, καὶ ταύτῃ πειρᾶσθαι τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ἢ καὶ τῶν σοφωτέρων εὐφημίαν καρποῦσθαι, καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμον ἀποδύεσθαι τὸν ἀγῶνα. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔδει χαλεπὸν ἡμῖν τὸ κλυδώνιον ἐγερθῆναι, καὶ θεραπευόμενος ὀλιγώρει, καὶ πρὸς εἰρήνην παρακαλούμενος οὐχ ὑπήκουεν· ὅθεν καὶ Γρηγόριος ἐχρῆτο τοῖς λόγοις, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Πνεύματος ἀντετίθει τῇ καταργουμένῃ κατὰ Παῦλον σοφίᾳ, καὶ τὰς ἐκ τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκας, καὶ τὰ σοφίσματα διέλυεν εὐχερῶς· τῶν ἀγαθῶν μὲν εἶναι τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν δὴ ταύτην ἀποδεικνὺς, ἀλλ' οὐχ ὥστε καὶ Θεῷ δύνασθαι οἰκειοῦν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ φυσῶσαν, καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, εἴ τις αὐτῇ μὴ κατὰ λόγον χρῷτο μηδ' ὡς προσῆκον, ἀλλ' αὐτῇ προσέχοι διηνεκῶς ματαίᾳ καὶ ἀνοήτῳ σχολῇ τὸν βίον καταναλίσκων, καὶ μηδὲν εἰς τὴν ἐκεῖθεν μακαριότητα συντελούσῃ, ἔνθα μὴ σοφία λόγων καὶ δύναμις πλέον ἔχει τῆς ἀμαθίας, ἀλλ' ἡ τῶν σωτηρίων ἐντολῶν τήρησις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ κατ' αὐτὰς ἐργασία καὶ ψυχῆς ἐκ τῶν αἰσχίςων παθῶν κάθαρσις καὶ συντήρησις, καὶ πρὸς Θεὸν καθ' ὅσον ἔξεστι νεῦσίς τε καὶ οἰκείωσις τῆς ἀληκτου μακαριότητος καὶ τῆς αἰωνιζούσης εὐδαιμονίας γίνεται πρόξενος. Τοῖς γε μὴν τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένοις καὶ μέτρα τίθησι καὶ ὅρους τινας ἐφ' ὅσον δεῖ, καὶ ὅτε τῇ παιδεία ταύτῃ προσέχειν, μᾶλλον δ' εἰ πρὶν εἰς τοῦτο σχήματος ἥκειν, ταύτης ὁποσοῦν ἔτυχον μετασχόντες, ὅπως μὴ δέον τοῖς ματαίοις τούτοις τὴν διάνοιαν ἀσχολεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλης πάσης ὑλικῆς προσπαθείας, οὕτω δὴ καὶ ταύτης χρήσιμον ὑπερηρκότας τὸν νοῦν, Θεῷ προσέχειν διηνεκῶς τὸ τῆς ψυχῆς ἀποκαθαίροντας ὄμμα, καὶ δεκτικὸν ποιοῦντας τῶν θείων ἀπαυγασμάτων· καὶ ὥσπερ ἐκ ταπεινωτέρων, τῶν τῆς πράξεως δηλαδὴ, μεταβαίνοντας ἀγώνων καὶ παλαισμάτων ἐπὶ τὴν θεωρίαν χωρεῖν, καθ' ἣν προκόπτοντας οὐ τὰς αἰσθήσεις μόνον ἀπράκτους μένειν συμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν αὐτὸν, πᾶσαν νόησιν καὶ κίνησιν ἀποτίθεσθαι, καὶ ἄγεσθαι ᾗ ἂν τῷ ἄγοντι δοκείοι, ἐλλάμψεών τε καὶ φωτισμῶν ἐκεῖθεν ἀναπίμπλασθαι θείων, καὶ λόγους κτίσεως ἐκδιδάσκεσθαι, καὶ μυστηρίων ἀῤῥήτων γενομένους μετόχους, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέρχεσθαι κάλλος, καὶ πάντα γίνεσθαι μετουσίᾳ, ὅσα φύσει πέφυκεν εἶναι Θεός. Ταῦτα δὲ πᾶσι κοινὰ προκεῖσθαι ἀγωνίσματα καὶ βραβεῖα οὐ τοῖς λόγου μόνον καὶ τῆς ἔξω σοφίας μετεσχηκόσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς καθάπαξ τούτων ἀπείρως ἔχουσιν, οὐδὲν παραβλαπτομένοις πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀπορῥήτων ἀγαθῶν ἐκείνων· ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ῥᾷον πρὸς τελειότητα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας ἀφικνουμένοις, ἅτε δὴ πρὸς τὸ ἄτυφον καὶ ταπεινὸν εὖ μάλα διακειμένοις, ἐπειδὴ καὶ τοῖς τοιούτοις ἑαυτὸν ὡς τὰ πολλὰ φιλεῖ ἐμφανίζειν. τὰς γὰρ ὑπερη-

φάνης ὁ θεῖος ἔφη Δαβίδ, ἕως σφόδρα παρανομεῖν· ἐξ ὧν συμπεραίνεται, μὴ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου τὴν καταργουμένην φωτίζειν δύνασθαι τὴν κεκτημένην ψυχήν, μηδ' οἰκειοῦν Θεῷ, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν ἔργων ὄντι φιλοσοφίαν, ἣ καὶ καθαίρειν δύναιτ' ἂν καὶ φωτίζειν, καὶ φίλους Θεῷ καὶ ἀσωμάτοις παραπλησίους τοὺς αὐτῇ προσέχοντας ἀπεργάζεσθαι. Ὑπὲρ μέντοι τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας οὕτω σαφῆ καὶ καθαρὸν πεποίηται τὸν λόγον, καὶ οὕτως ἐπὶ πᾶν ἀκριβείας ἥκοντα καὶ ἐμπειρίας τῆς κατ' αὐτήν, ὡς μηδένα μηδαμῶς τῶν πρότερον θεοφόρων ἀνδρῶν ἐπὶ ταύτην ἑαυτὸς καθέντων τὴν πραγματείαν, οὕτω κατάλληλον θέσθαι καὶ πᾶσιν ἐφαρμόζουσαν τὴν διδασκαλίαν, καὶ τελείοις καὶ ἀτελέσι καὶ μέσοις, καὶ μηδὲν ἐλλελοιπέναι τῶν ἑκάστῳ προσφυῶν τε καὶ οἰκείων θεωρημάτων.

Οἱ μὲν οὖν ὑπὲρ ἡσυχίας τοῦ μεγάλου Γρηγορίου λόγοι, λοιδορουμένης καὶ τὰ ἔσχατα πασχούσης ἀδίκως, οὕτω λαμπροὶ καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἐκτὸς σοφίας οὐδεμίαν λελοιπότες ὑπερβολήν· ὑπὲρ ὧν οὐδὲ βουλομένοις μὴ ὅτι γ' ἐπαινέσαι πρὸς ἀξίαν ἡμῖν ἐξέσται, ἀλλ' οὐδ' ἁπλῶς ὑπογράψαι τῷ λόγῳ καὶ τὴν συντονίαν καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ὧν εἴ τις τὴν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς ὑπερβολὴν ἐθέλοι καταμαθεῖν οὐχ ἑτέρωθέν ποθεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τοῦ ποθουμένου τυχεῖν ἐξέσται. Λόγοις μὲν οὕτω τῇ εὐσεβείᾳ πολεμουμένῃ σὺν πολλῇ παρέστη τῇ προθυμίᾳ τε καὶ σπουδῇ· ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον, οἷον ἐν τῇ ψυχῇ φέρων ἦν, καὶ ἔργοις ἔδει φανερὸν καθιστᾶν, καὶ μηδ' ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῶν πολλὰ καμόντων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀπολειφθῆναι, τί γίνεται; Τὸ πρὸς οὕτω γενναῖον ἀνταγωνιστὴν πολεμεῖν ὁ Βαρλαὰμ ἀπογνούς· ἤδη γὰρ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας κατάκρας ἦν νενικημένος καὶ ἡσχημένος· ἐπὶ τὴν μεγάλην πόλιν χωρεῖ οὐ κράτει λόγων θαῤῥῶν τοσοῦτον, ὅσον ᾤετο διαβολαῖς καὶ συκοφαντίαις τοῦ μεγάλου περιέσεσθαι Γρηγορίου, ἀλλ' ὥσθ' ὅτι καὶ τῶν ἑλληνικῆς ἐνταυθοῖ μετεσχηκότων παιδείας ὄντων πολλῶν, καὶ διὰ τοῦτ' ἐκείνου σφοδρῶς περιεχομένων, ἐφ' οὕτω σαθροῖς ἐρείσμασι τὸ πρὸς ἐκεῖνον δυσμενὲς ὑπερείσας· ἤδη γὰρ πρὸς ἐκεῖνον πᾶς ὁ πόλεμος ἐξερράγη· τῶν προτέρων εἴχετο πάλιν πλάνην αὐτοῦ καταβοῶν, καὶ τὴν ἡσυχίαν ὡς τῆς πλάνης αὐτῷ ταύτης καταμεμφόμενος· διθείαν τε καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων παρατροπὴν ἐγκαλῶν, καὶ πάντα ὁντινοῦν αὐτῷ πειρώμενος ἐπεγείρειν, καὶ ψῆφον ἐκείνου μηχανώμενος, ὡς ὀρθῶς μὴ φρονοῦντος ἐρήμην κατενεχθῆναι. Ὃ κἂν συνέβη ταῖς ἀπάταις ἐκείνου καὶ τοῖς σοφιστικοῖς κλέμμασι καὶ περινοίαις πάντων, πλὴν ὀλίγων ὑπενεχθέντων, οὕτω σοφῶς τοῦ Θεοῦ τὰ κατὰ τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν συγχωροῦντος, ἵνα καὶ μᾶλλον ἀνακηρυχθῇ καὶ λαμπρότερος ἐπὶ τῶν ἔργων δειχθῇ, ὡς μόνος οὕτω φλόγα τῆς ἀσεβείας πρὸς ὕψος ἀέριον ἐξαρθεῖσαν δυνηθεὶς κατασβέσαι, εἰ μὴ ταχέως ἐκεῖνος ἐπιφανείς, ἅπαντα ἀνέτρεψε καὶ διέλυσεν. Ὡς γὰρ ἐπὶ δίκην ἐδόκει καλεῖν ἐκεῖνον, τῶν μήπω συνθεμένων τῇ δυσσεβείᾳ τοῖς πράγμασι ὀρθῶς διαιτώντων, καὶ δεῖν οἰομένων καταψηφίζεσθαι μηδενὸς πρὶν καιρὸν εἰς ἀπολογίαν λαβεῖν, καὶ τῷ ἐγκαλοῦντι κατὰ πρόσωπον ἀντιστῆναι, ἐκεῖνος μὲν ἀναβαλλόμενος οὐδὲν ὀξέως παρῆν· πάντα δ' ὑπεχώρει τὰ χαλεπά, ῥᾷον ἢ ἡ τοῦ φωτὸς παρουσία τὸ σκότος διαλυόμενα, καὶ ἡ ἀλήθεια τὴν προσήκουσαν ἐλάμβανε παῤῥησίαν, καὶ τὸ ψεῦδος κατησχύνετο δραπετεῦον· οὐ γὰρ ἦν οὐδείς, ὃς τῆς ἐκείνου γλώττης τῆς θεολόγου καὶ τῆς ὑψηλῆς διανοίας καὶ οὐρανίου πεῖραν λαμβάνων, οὐκ εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν ἐνήγετο πίστιν, καὶ σαφῆ τὴν συμφωνίαν τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις, πρὸς τοὺς θεοφόρους θεολόγους καὶ τῶν πιστῶν τῆς Ἐκ-

κλησίας διδασκάλους συνεμαρτύρει· εὐθὺς μὲν οὖν καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἥκειν τὸν πολέμιον τρεψάμενος ἦν, πάντων αὐτῶν δυσσέβειαν κατεγνωκότων πολλὴν, καὶ δεῖν οἰομένων μετὰ τῆς βλασφήμου γλώττης ποιεῖν ἐκ μέσου, καὶ μὴ πρόφασιν ἀπωλείας καταλείπειν τοῖς ἁπλουστέροις.

Ἐπεὶ δὲ καὶ λαμπρῶς ἐπὶ θεάτρου τὸν ἀθλητὴν ἀναχηρυχθῆναι προσῆκον ἦν, καὶ τὴν δυσσέβειαν μᾶλλον αἰσχυνθῆναι θριαμβευθεῖσαν, καὶ τοῦτο γίνεται μεθ' ὅσης ἄν τις εἴποι τῆς παῤῥησίας καὶ τῆς λαμπρότητος· τοῦ γὰρ πολλοῖς τροπαίοις τὴν ἑσπέραν διαλαβόντος, ἄρτι τῆς στρατείας ἐπανήκοντος βασιλέως, ἡ σύνοδος, αὐτοῦ παρόντος καὶ τοῖς πράγμασιν ἀξίως ἑαυτοῦ διαιτῶντος, συνεκροτεῖτο· οὐ τῶν λογάδων μόνον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ τὴν ἱερὰν ἀρχὴν τότε πεπιστευμένου, καὶ ὅσοι τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλως ἐπιφανῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως σχεδὸν ἁπάσης σπουδῇ συνδεδραμηκότων, ζημίαν οὐ μικρὰν ἑκάστου λογιζομένου πανηγύρεως τοιαύτης ἀπολειφθῆναι. Τὴν μὲν οὖν Γρηγορίου τοῦ μεγάλου τότε σπουδὴν, καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν τέχνην, ἢ τὴν πνευματικὴν μᾶλλον σοφίαν καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἣν ἐνεδέδυτο, καὶ ἣ τῶν ἐναντίων ἀπετέφρου τοὺς λόγους, οὐ ῥᾴδιον οὐδ' εὐχερὲς ἔμοιγοῦν διελθεῖν· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὅτι πάντας κατέπληξε καὶ φίλους καὶ πολεμίους· τὸς μὲν οἷς ἦγχεν, ἐπισομίζων στερρᾶις ἀνάγκαις, τοὺς φίλους δὲ, καὶ τῶν πώποτε θαυμασθέντων ἐπὶ σοφίᾳ πολλῷ τῷ μέσῳ δόξας κεκρατηκέναι.

Ὁ μὲν οὖν περὶ εὐσεβείας ἀγὼν αὐτῷ τοιοῦτον εἰλήφει πέρας, λαμπρὸν οὕτως ἀπὸ τῶν πολεμίων τρόπαιον ἀναστήσαντι, καὶ τὸν πρὶν διώκτην καὶ ὑβριστὴν συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ καταναγκάσαντι, κἀν πρὸς ἀπάτην ἦν αὐτῷ καὶ ψεῦδος τὰ εἰρημένα, τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι πανούργως μεθαρμοσθέντι. Οὐ μὴν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ἐξ ἀρχῆς, Γρηγορίου τε καὶ τὴν ὀρθὴν ὑπὲρ ἧς ἐκεῖνος ἠγωνίζετο πίστιν πολὺν χρόνον ἀπείραστον ὑπέμεινεν ἐκλιπεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ μετὰ τῆς βλασφήμου γλώττης οὐκ ἐν πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς κακίας ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖνος ἐκποδὼν ἦν, τοῖς φίλοις προσχωρήσας Λατίνοις, καὶ ἡ τῆς ἀσεβείας φλὸξ καλῶς ἐδόκει κατασβεσθῆναι, ἀθρόον ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτερος πόλεμος ἐξερράγη· τῶν γὰρ ὁμιλητῶν ἐκείνου καὶ φοιτητῶν ὁ μάλιστα τῆς λύμης μετεσχηκὼς, οὐ τοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τὸν μέγαν πολέμου κληρονόμος εὐθὺς ἐδείκνυτο. Καὶ πάλιν ἀγώνων ἑτέρων καὶ σκαμμάτων ἀρχὴ πολλῷ τῆς προτέρας χαλεπωτέρα· ἐφιλονείκησε γὰρ ὁ δεύτερος ὑπερβαλέσθαι κακίᾳ τὸν πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀσεβείας καθόσον οἷόν τε πολλῇ προστῆναι σπουδῇ· μείζω τε γὰρ ἐκείνου καὶ χαλεπώτερα πρὸς λόγον ἀσεβείας ἐξεῦρε, καὶ τῆς βλασφημίας πολλοὺς εἰργάσατο κοινωνούς. Οὐ μὴν οὐδ' ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴς Γρηγόριος ἠμέλει πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ παντοῖος ἦν, ἔργοις καὶ λόγοις τὴν ἐξαφθεῖσαν φλόγα κατασβέσαι φιλονεικῶν· καὶ πρῶτα μὲν Ἀκινδύνῳ πολλὴν προσῆγε τὴν θεραπείαν, ἐλέγχων, ἀποδεικνὺς, τὴν κοινωνίαν τῆς ἀσεβείας προσονειδίζων, πάντα πράττων ὅπως ἐκεῖνον ἰδῇ πρὸς τὴν εὐσέβειαν μεταθέμενον· ἐπεὶ δ' ἀνίατα νοσῶν, καὶ τὴν τῆς ἀσεβείας ἄχρι τρυγίᾳ κύλικα σπάσας ἐκεῖνος ἦν, τοῖς λόγοις ἐχρῆτο καθάπερ βέλεσι καὶ τὸ πονηρὸν ἐτίτρωσκε στίφος, λογογραφῶν μὲν τὴν εὐσέβειαν, καὶ παντὶ τῷ βουλομένῳ προτιθέμενος ἀκριβῶς τὰ τῆς θεολογίας ἀπόῤῥητα, καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος μετὰ τοῦ Πνεύματος ἐρευνῶν, καὶ διὰ πάντων τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνισμένοις διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ὁμογνώμων καὶ σύμπνους ἀναδεικνύμενος· τοῖς δὲ ψευδέσιν ἐκείνων λόγοις κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξευρημένοις πολέμιος ἀτεχνῶς, καὶ πάντα ὥσπερ ἀδρανῆ τινα καὶ σεση-

πότα δύκτια διαλύων. Δεῆσαν δὲ καὶ σύνοδον αὖθις πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὕρεσιν ἀθροισθῆναι, τάχιστα μὲν συνεκροτεῖτο μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος καὶ στερρὸς ἀγωνιστὴς, ὁ πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ πλείων ἐν εὐσεβείᾳ Γρηγόριος, οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη λόγων πρὸς ἔλεγχον τῆς κακίας, ἀλλ' ἤρκεσε μόνον τοῖς προτέροις ὁμογνώμονας ἀποδεῖξαι, τοὺς ἀντικαθημένους καὶ ἀντιδόξους, καὶ πάντα ἦν ῥᾷστα διηνυκὼς, καὶ τῶν ὀρθῶν παραχαράκτας δογμάτων καὶ πολεμίους τῆς ἀληθείας τοὺς ἀντιπάλους ἀποδεικνύς· πάντες γὰρ ὥσπερ ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης, δυσσέβειαν μὲν ἐκείνων κατεψηφίζοντο, καὶ ταῖς αὐταῖς ἐπῆγον ἐπιτιμίαις, αἷς καὶ τὸν πρώτως τῆς αἱρέσεως ταύτης ἄρξαντα, εἰ μὴ μεταβάλοιεν καὶ τὴν ὀρθὴν ἀσπάσαιντο πίστιν· Γρηγόριον δὲ καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἀνεκήρυττον, καὶ τὰ βέλτιστα πάντα προσεμαρτύρουν, καὶ πολλῆς ἠξίουν τῆς εὐφημίας καὶ τῶν κρότων καὶ τῶν στεφάνων.

Ἆρ' οὖν ἐν μὲν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν οὕτως ἦν θερμὸς καὶ ζέων τῷ πνεύματι, καὶ πάνθ' ὅσα χρὴ τὸν θεολόγον μετὰ πολλῆς ὢν τῆς ὑπερβολῆς, ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν ἔργοις λαμπρὸς καὶ περιφανὴς, ὀξὺς τὸν νοῦν καὶ πεφωτισμένος τῷ θείῳ Πνεύματι, τῇ τῶν Γραφῶν ἐμπειρίᾳ τοὺς ἐπ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου κατόπιν θέμενος, οἶμαι δὲ καὶ τοὺς ὕστερον ἐσομένους· τοῦ χειμῶνος δὲ τῶν πειρασμῶν προσβαλλόντος, καὶ σάλου πολλοῦ καὶ τοῦ ῥοθίου τῶν δεινῶν περισχόντος, μικρόψυχόν τι καὶ ἀγενὲς ἢ πράξας ὤφθη, ἢ καὶ μελήσας; οὐδαμῶς· ἅπαν μὲν οὖν τοὐναντίον, μετὰ πολλῆς τὰς τῶν δεινῶν ἐπιφορὰς τῆς πρᾳότητος καὶ τῆς μακροθυμίας ὑπενεγκών· ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνα πολλὴν οὐτῷ προξενήσοντα τὴν εὐδοκίμησιν ᾔδει, μᾶλλον δ' ὅτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἑαυτῷ συνῄδει καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ὑπενεγκόντι. Ὡς γὰρ ὁ πρὸς ἀλλήλους τοῖς ὁμοφύλοις πόλεμος κακῶς μὲν, καὶ ὡς οὐκ ὤφελε· τὴν γὰρ κοινὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίοις ἀνάλωσε καὶ διέφθειρε· κακοῖς περιέβαλε τοῖς ἐσχάτοις, ἀνῆπτον δ' οὖν ὅμως· τί γὰρ δεῖ τὰ πᾶσι γνώριμα διεξιόντα, τῶν ἐντυγχανόντων ἀποκναίειν τὰς ἀκοάς; Κινεῖται μὲν καὶ ὁ τὴν ἀρχὴν τηνικαῦτα τῆς μεγάλης τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας πεπιστευμένος, ἀναλόγως ἄν τις εἴποι καὶ ἀνοήτως τοῖς ἰδίοις ἐπιβουλεύειν, λύκος ἀντὶ ποιμένος γενόμενος ἀτεχνῶς, ἀνάπτει δὲ τὴν φλόγα σφοδρῶς τοῦ πολέμου, καὶ πᾶσιν ἐπ' ἀλλήλους ἐκβαίνει τρόποις, οἷς ὁσημέραι τὴν εἰρήνην ἀναφωνῶν ἦν, καὶ τῆς οἰκείας ὥσπερ ἐπιλελησμένος ἀξίας, καὶ τοῦ καταλλάξαντος ἑαυτῷ τὸν κόσμον ἰδίῳ αἵματι, ὅτι μαθητὴς εἶναι πεπιστευμένος, εἶτα πᾶν τοὐναντίον δρῴη ἐπὶ κακῷ μὲν κεφαλῆς τῆς ἰδίας, κακῷ δὲ τῶν πειθομένων, ὅσους ἐξῆν ἐφέλκεται πρὸς τὸ πολεμεῖν, τοὺς μὲν πείθων, τοὺς δ' ὡς οἷόν τε βιαζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ πᾶσιν οἷς ἐκεκόσμητο καλοῖς ὁ πάντα θαυμαστὸς Γρηγόριος περιφάνειαν εἶδε, καὶ πολλῆς ἐνόμισε ῥοπῆς ἐκ τούτου πρὸς τὸ σπουδαζόμενον εὐπορήσειν, πάντα μὲν ὅ φασι κάλων ἐκίνει, καὶ πᾶσι τρόποις ὑπεποιεῖτο, τῆς οἰκείας κακοβουλίας συνεργὸν καὶ σπουδαστὴν ἐκεῖνον θέλων παραλαμβάνειν. Ἐκ πρώτης δὲ πείρας ἀποκρουσθεὶς, ὥσπερ κῦμα πέτρᾳ περιπεσὸν, καὶ τὸ κοινῇ συνοῖσον καὶ τὸ προσῆκον αὐτοῦ τῷ ἤθει καὶ τῷ σχήματι διδαχθεὶς, δέον ἀποσχέσθαι τῶν ἀτόπων ἔργων, καὶ τῆς ἐπανορθώσεως εἰδέναι χάριν τῷ πρὸς ἐλευθερίαν διειλεγμένῳ· ὁ δὲ τοὐναντίον ἅπαν ἦν, καὶ κακοῖς ἠμείβετο τὸν ἐκ βάθρων κακίας τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον ἀναγαγόντα· καὶ διὰ πάσης ἦγε σπουδῆς κακοῖς ἐκεῖνον ἐσχάτοις περιβαλεῖν· οὔκουν οὐδὲ ἀπέσχετο τῶν περιέργων οὐδενὸς καὶ μοχθηρίας ἐσχάτης πεπληρωμένων, ἕως τὴν πρὸς ἐκεῖνον τῆς ψυχῆς δυσμένειαν εἰς ἔργον εἶδεν ἐκβᾶσαν.

Ὡς γὰρ οὐδὲν ἐκείνῳ τῶν δημοσίων ἐγκλημάτων εἶχεν ἐπαγαγεῖν· ἤδει γὰρ αὐτὸν τῶν κατὰ τὸν βίον θορύβων τε καὶ πραγμάτων οὐδὲν ἧττον ἢ οἱ πάλαι τεθνηκότες ἀπεσχημένον, ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν εἶδε καὶ τὴν ταύτης συκοφαντίαν· καὶ θᾶττον ἢ ἄν τις ᾠήθη μεταβαλὼν, τοὺς μὲν ἀποκηρύκτους καὶ πολεμίους τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς πρώτοις εἶχε τῶν φιλουμένων, καὶ πάντα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς ἰδίας μᾶλλον ἐχαρίζετο κεφαλῆς· οὓς δὲ πρότερον καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἦν θαυμάζων, καὶ τῆς ἀληθείας πρεσβευτὰς καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκάλει προστάτας, τούτους δὲ τῶν αὐτῶν ὧν περ καὶ πρότερον δογμάτων ἐξεχομένους, καὶ μηδεμίαν ἐπιδεδεγμένους παρατροπὴν, ἐγκλήμασι δυσσεβείας ὑπευθύνους καθίςη. Ἐντεῦθεν τί μὲν ἐπέλιπεν εἶδος κακίας; μᾶλλον δὲ ποῖον οὐκ ἐπεδείξατο μεθ' ὑπερβολῆς; συλλόγους ἀθέσμους καὶ πονηρὰ συνέδρια συνεκρότει, καὶ γράμματα δυσσεβείας ἐξετίθετο μεστὰ, καὶ Γρηγόριος μετὰ τῆς ἀληθείας ὁ στερρὸς ἠλαύνετο τῆς ἀληθείας προστάτης, καὶ κακῶς ἤκουε, καὶ δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ διὰ πάσης μηχανῆς ἐκακοῦτο· ἡ δὲ τῆς ἀσεβείας ὑπερήρετο φλὸξ, καὶ οἱ ταύτης σπασταὶ καὶ πρόμαχοι πολλῆς ἠξιοῦντο παρὰ τῷ καλῷ τῆς Ἐκκλησίας προστάτῃ τῆς κηδεμονίας καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ ἱερέων ἐνεγράφοντο καταλόγοις οἱ βέβηλοι τὰς χεῖρας καὶ τὰς ψυχὰς, καὶ πάντα τὰ δεινότατα ἐτολμᾶτο.

Ἆρ' οὖν ἡ κινουμένης τῆς αἱρέσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ δολερὸν ταύτης ἠγνόησε καὶ ἀπόκρυφον τοῖς ἄλλοις παραπλησίως καὶ Γρηγόριος, ὁ τῷ φωτὶ τῆς Τριάδος πεφωτισμένος, ἢ οὐκ ἠγνόησε μὲν, πρὸς δὲ τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγεθος ἀπιδὼν, καὶ τοὺς πόνους καὶ τοὺς καμάτους ἑτέρῳ τὸ πρωτεῖον ἐν τοῖς πόνοις ἔχειν παρῆκεν, αὐτὸς ἐν ῥᾳθυμίᾳ ζῆν ἡρημένος, ἢ τοῦτο μὲν οὔ, οὐ μετὰ πολλῆς δὲ τῆς προθυμίας καὶ τῆς σπουδῆς τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἤψατο παλαισμάτων, ἢ ἐν οἷς μὲν εὐδοκίμει καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, θερμός τις καὶ ἀκάθεκτος ἦν, καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔνστασιν ἀπερίτρεπτος, καὶ παῤῥησίας καὶ ζήλου πλήρης, ὥσπερ ὑπὸ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν κρότων ἐρεθιζόμενος, τῶν δὲ πραγμάτων ὀστράκου δίκην μεταπεσόντων, τῶν μὲν ἐναντίων ὑπὸ τῶν τοὺς καιροὺς θεραπευόντων, καὶ ἀγενῶς καὶ μικροψύχως τοὺς ἐν ἐξουσίαις κολακευόντων ἐξαιρημένων, αὐτοῦ δὲ κακῶς πάσχοντος καὶ εἰργομένου, καὶ παῤῥησίας οὐδαμῶς οὐδ' ἐλευθερίας ἀπολαύοντός τινος, τὴν ἀταξίαν ἔδεισε τῶν καιρῶν, ἢ τὴν ὠμότητα τῶν ἀρχόντων, καὶ μικρόν τι τῆς τόλμης ὑφῆκε, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστάσεως ὑπεχώρησεν; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀεὶ καὶ διὰ πάντων ἴσος ἦν καὶ ὅμοιος ἑαυτῷ, καὶ καιρὸς ἀνέσεως καὶ πειρασμῶν παρ' αὐτῷ διενήνοχεν οὐδέν· ἀλλ' ἐλευθέρᾳ γλώττῃ καὶ γνώμῃ κἀν τοῖς κινδύνοις τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως δόγματα ἐξετίθετο, καὶ τὺς δυσσεβοῦντας ὥσπερ βέλεσι κατετίτρωσκε τοῖς λόγοις ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς ἀφιείς.

Ἀλλ' ἐπειδή ποτε καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔδει παῤῥησίας τῆς ἀξίας τυχεῖν, καὶ τὸ ψεῦδος φυγαδευθῆναι ὥσπερ νόσος τῆς ὑγείας ὑποχωρῆσαν τῇ παρουσίᾳ, παύεται μὲν ὁ πολιτικὸς πόλεμος καὶ ἡ στάσις τῶν ὁμοφύλων μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην κάκωσιν καὶ τὴν φορὰν τῶν ἀμυθήτων δεινῶν, ἐκείνῳ δὲ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας συναποσβέννυται, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ἔσχεν αἰτίαν, καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας ὥσπερ ὑπασπιστὴν καὶ σύμμαχον ἰσχυρόν· λύεται δὲ καὶ τὰ δεινὰ Γρηγορίῳ. Καὶ ἦν αὖθις ἐν τοῖς προτέροις, καὶ παρὰ πάντων ἐκροτεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν διώκτην καλῷ προστάτῃ διὰ πάσης ἦγετο τῆς τιμῆς, εὖ εἰδότι Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου λατρευταῖς καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων προστάταις τὸ προσῆκον σέβας

ἀπονέμειν καὶ τὴν αἰδώ· καὶ βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ πᾶσιν ὁμοῦ ποθεινὸς ἦν καὶ ἡδὺς ἰδεῖν τε καὶ προστυχεῖν καὶ τῶν ἐκείνου λόγων ἦσαν ἐξηρτημένοι· κανόνα τινὰ καὶ στάθμην θεολογίας καὶ δογμάτων ὀρθῶν ἀκρότητα τοῖς ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωριμωτάτοις παραπλησίως καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας ἤδεσάν τε καὶ ἀνεκήρυττον.

Οὐ μὴν ἄχρι λόγων ἦσαν οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς τὸ κατ' ἐκεῖνον περιφέροντες θαῦμα, ἀλλ' εὖ εἰδότες, ὡς οὐκ ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ τὸ κοινὸν τῆς τῶν πιστῶν ζημιώσουσιν Ἐκκλησίας, τὸν τῆς σοφίας λύχνον ἐκεῖνον καὶ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος καταγώγιον ὑπὸ τὸν μόδιον κατακρύψαντες, σιγῆς βυθῷ καὶ λήθης παραδοθέντα, μόλις μὲν καὶ μετὰ πολλῆς ἱκετηρίας καὶ πειθανότητος, πείθουσι δ' οὖν ὅμως τῆς περιωνύμου Θεσσαλονίκης ἱερῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον προστῆναι. Ἡ μεγέθους ὥσπερ καὶ κάλλους καὶ τῆς ἄλλης τῶν ἀγαθῶν χορηγίας ἀφθονωτάτης μετὰ τὴν πρώτην περίεστιν, οὕτω δὴ καὶ φορὰς ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ κεκοσμημένων τοῖς ἀγαθοῖς, ὥσπερ συγκεκληρωμένον ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς, οὐκ αὐτόχθοσι μόνον καὶ καρποῖς οἰκείοις καὶ παρ' αὐτῇ τραφεῖσι καὶ αὐξηθεῖσιν ἐγκαλλωπίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἴπου τις ἑτέρα γενναῖον τέκοι, ὑποδέχεσθαί τε καὶ οἰκειοῦσθαι, καὶ κοσμεῖν ὁμοῦ καὶ ἀντικοσμεῖσθαι δαψιλῶς τε καὶ φιλοτίμως. Ἀλλ' αὖθις ἀγώνων ἄλλων ἀρχαὶ καὶ στεφάνων ἀφορμαὶ φύονται, καὶ μεγαλοψυχίας καὶ καρτερίας δείγματα τῷ ἁγίῳ, ὥσπερ συγκεκληρωμένον αὐτοῦ τῇ φύσει διὰ βίου μὲν παλαίειν ἀνιαροῖς, νικῶντα δὲ διὰ πάντων ἀναγορεύεσθαι. Παρῆν μὲν γὰρ ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰρήνην εὐαγγελιζόμενος ἀληθῶς καὶ ἀγαθῶν ἐσμόν, καὶ πᾶν ὅτι βέλτιστον ἐπαγόμενος· λείψανα δὲ τῆς στάσεως τὴν ἀρχὴν εἰσέτι παρελύπει Ῥωμαίων, καὶ τῆς φλογὸς κατασβεσθείσης, οἱ ἄνθρακες ὑπελείποντο· καὶ οἱ στασιασταὶ τῷ μὲν ἐδόκουν ὑπείκειν, τῷ δ' ἀντιπίπτειν τῶν βασιλέων· καὶ τῇ μὲν πόλει πράγματα παρεῖχον, καὶ κινδύνους ἐνειργάζοντο χαλεπούς, σφίσι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν τῆς πατρίδος κακῶν παρεῖχον πλουτεῖν.

Ταύτης δὴ τῆς μοχθηρίας τῶν ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως ἀρχόντων ὁ μέγας παραπολαύει ποιμήν· καὶ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν πόλιν οὐ συγχωρεῖται, ἀλλὰ συνασχημονεῖν αὐτῇ, καὶ τὴν στάσιν συνεπεγείρειν κατηναγκάζετο. Καὶ τοῦ μὲν τῶν βασιλέων ὑπερεύχεσθαι καὶ μεμνῆσθαι, τοῦ δ' οὐδαμῶς, ἵν' εἴη φάσεως ἀφορμὴ καὶ πόλεμος τοῖς πολίταις ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν αὐτοῖς βίαιος ποριστής, ἢ μετὰ τῆς εἰρήνης συναπελαύνεσθαι, καὶ πλάνους ὑπομένειν καὶ πειρατὰς καὶ κλύδωσι, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ παραβάλλεσθαι λυπηροῖς. Οἱ μὲν οὖν ἐπιεικεῖς τῶν πολιτῶν καὶ σώφρονες, οἷων ἀγαθῶν ἐκ τινῶν μοχθηρίας συντείνοντες ἀποστεροῦνται, δεινὰ μὲν ἐποιοῦντο, καὶ τῆς ζημίας εὐχερῶς τὸ μέγεθος φέρειν οὐκ εἶχον, ἀμύνειν δ' ἑαυτοῖς οὐδαμῶς οἷοί τε ἦσαν, καὶ πρὸ τούτων γε τῷ δικαίῳ· ὁ γὰρ δῆμος θαλάττης δίκην, οὐχ ὅποι δέον, ἀλλ' ὡς ἂν ὁ προσπίπτων ἄνεμος ἐκταράττοι, φερόμενος ἀτάκτως καὶ θορυβούμενος τοῖς στασιασταῖς πολλὴν παρεῖχε ῥοπήν, τὴν οἰκείαν μοχθηρίαν εἰς πέρας ἄγειν.

Τί δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς τοῦ πράου καὶ φιλανθρώπου, καὶ πάντα φέρειν ὑπ' ἐκείνου πράως δεδιδαγμένος; Ὡς μὴ τὰ οἰκεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἑτέρων ψυχαῖς ἀνάπαυσιν ἐκπορίσῃ, τὰ σπλάγχνα μὲν ἤλγει καὶ συνεσύρφετο, τὴν ἀπώλειαν τῶν ταῦτα συσκευασάντων, τήν τε ζημίαν τῶν ἀναιτίων ὡς μεγάλη καὶ πρὸς ψυχὴν ἄγουσαν συνορῶν. Τὴν μεγαλοψυχίαν δ' ὥσπερ τι φάρμακον ἑαυτῷ καὶ τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν ἐπιτιθεὶς, οὐδὲ ἄχρι λόγων ἢ σχήματος ἐφάνη τοῖς ἐλαύνουσιν ἐπαχθὴς, ἀλλὰ μετὰ τῆς συντρόφου καὶ φίλης αὐτῷ τῆς ψυχῆς γαλήνης καὶ τοῦ προσήκοντος καταστήματος

ἀπεχώρει· καὶ νήσας ἐπὶ χρόνον τινὰ παρῴκει, καὶ τὸς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι κατασχολὴν τὸ μέλι τῆς ἀρετῆς φιλοπόνως ἐργαζομένους, ὥσπερ τις στρατηγὸς περιήει, πρὸς τὸν ἔνδον καὶ κατὰ ψυχὴν πόλεμον ἐπεγείρων, καὶ κατὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων διερεθίζων, καὶ νίκης ἀναδιδάσκων τρόπους καὶ παρατάξεως, ὡς ἂν μηδαμῶς ἀκερδὴς μηδὲ μικρὰν προσάγοιτο, γένοιτο τῷ Θεῷ τὴν καρποφορίαν, καὶ ἡ πλάνη καὶ τῆς λαχούσης ἡ ἀποχώρησις.

Ἐν τούτοις δὲ ὄντι τῷ θαυμασίῳ, καὶ τῶν ἑτέροις σπουδασμάτων τὸ πάρεργον μεῖζον πολλῷ καὶ θαυμασιώτερον ποιουμένῳ, συμβάν τι τῶν ἀδοκήτων, εἰς Βυζάντιον ἠνάγκασεν ἐπανήκειν. Ὀλίγον τὸ μεταξὺ καὶ οἱ τὴν ἐκείνου πόλιν ἀναστατοῦντες ἐκποδῶν ἦσαν αὐτῇ στάσει καὶ πανουργεύμασι, τοῦ δήμου καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν αὐτοὺς ἐξοστρακισάντων· καὶ συμφρονήσαντες ἡ πόλις ποιμένα τὸν καλὸν ἐπεζήτει, καὶ πρεσβεία παρ' αὐτῶν ἀφῖκτο κοινὴ, τῇ ποίμνῃ παρακαλοῦσα καὶ τοῖς θρέμμασιν ἐπιστῆναι. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ οὐδὲν ἧττον τὸν οἰκεῖον ἐπόθει κλῆρον, ἢ ὅσον ἀντεποθεῖτο, τάχιστά τε παρῆν ὡς ἔξῃν, καὶ πολλῆς ὀφθεὶς ἐνέπλησε θυμηδίας.

Τὴν μὲν οὖν ὑποδοχὴν τῆς πόλεως ὡς λαμπρὰ, καὶ τὸ προχυθὲν πλῆθος, οὐχ ὅσον εὐγενὲς μόνον καὶ προῦχον ἀξίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἄσημόν τε καὶ ἀγοραῖον, οὐκ ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν· τὸ γὰρ τῶν ἱερέων πλῆθος ἐῶ καὶ τῶν ἄλλως τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀνακείμενον ἦν Θεῷ καὶ κατὰ μόνας αὐτῷ ζῶν, καὶ κόσμου κεχωρισμένον· καὶ ὑμνῳδίας εἰς αἰθέρα διϊκνουμένας, καὶ μύρων καὶ λαμπάδων πολύ τι πλῆθος, καὶ τὴν ἄλλην τῆς πανηγύρεως πολυτέλειαν καὶ φαιδρότητα, δοκῶ μοι παρήσειν νῦν ἀναγκαίως· οὐ μόνον ὅτι πολλῆς ἡμῖν δεήσει σπουδῆς τε καὶ συντονίας, ὥστε πρὸς τοσοῦτον διηγήματος μέγεθος ἐξαρκέσαι, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ προκείμενον ἡμῖν καθ' ὅσον οἷόν τε τὸ μῆκος τοῦ λόγου περιαιρεῖν, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις μόνοις ἐνδιατρίβειν· πλὴν ἐκεῖνο μόνον ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὡς τῆς μὲν ἀξίας οὐδὲν ἂν ἀφίκοιτο τῆς ἐκείνου. Ἡ πόλις δὲ καὶ περ οὕτως οὖσα λαμπρὰ καὶ περιφανὴς, καὶ πᾶσιν οἷς ἂν ἀγάλλοιτο πόλις ἐς τὰ μάλιστα ἐρρωμένη, οὐδὲν τῶν εἰς αὐτὴν ἡκόντων παρῆκε τὸ μὴ οὐ πεπραχέναι· ἆρ' οὖν τῇ πόλει μὲν οὕτω κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ὑποδέδεικται ταῖς τιμαῖς, ἐπὶ τῶν ἔργων δ' ἠλέχθη μεῖζον ἢ προσῆκε τετιμημένος; τοὐναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἔδοξε παραπολὺ τῆς ἀξίας ἀπολελεῖφθαι. Οὕτω τὰ κατὰ τὸν οἰκεῖον κλῆρον ἐτίθει καλῶς, καὶ τοῦ Πνεύματος ἀξίως τοῦ ἐνοικοῦντος, καὶ ὡς ἂν ἑτέρῳ μὲν οὐδενὶ, ἐκείνῳ δ' ἐξεῖναι μόνῳ.

Οὐ μὴν ὑπελώφησέ γε καθάπαξ τὸ κῦμα τῶν πειρασμῶν· οὐδ' ὁ πειράζων ἠρκέσθη τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλ' αὖθις ὑπεκινεῖτο, τοῦ πονηροῦ πνεύματος ἀντιπνέοντος· ὡς γὰρ οἱ τὰ Ἀκινδύνου κακῶς φρονοῦντες, τὴν Ἐκκλησίαν αὖθις ἐπειρῶντο ταράττειν, καὶ θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, καὶ πράγματα παρεῖχον τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπὶ δίκην προκαλούμενοι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀδικίαν τὸ πρᾶγμα προσαγορεύοντες, εἰ μὴ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐξετάσεως τύχοι καὶ ἀκριβοῦς τῆς βασάνου, βασιλεῖ μὲν ἐδόκει, καὶ τῷ τηνικαῦτα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας προεστηκότι, σύνοδον εἶναι δεῖν συγκροτεῖν. Τῶν Ἀρχιερέων δὲ παρῆσαν μετακληθέντες ὅσοις ἐξῆν, καὶ μετὰ πάντων ἢ πρὸ τούτων μᾶλλον, ὁ πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος ἐπεδήμει τῇ Κωνσταντίνου, ἐπειδὴ καὶ πρὸς ἐκεῖνον μᾶλλον, ὡς τοῦ λόγου προσάτην καὶ τῆς ἀληθείας γενναῖον ἀγωνιστὴν τὸ πλεῖστον ἢ τὸ πᾶν ἔβλεπε τοῦ ἀγῶνος. Ἤθροιστο τοιγαροῦν ἐν Βασιλείοις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, καὶ τὰς προλαβούσας νικῶσα παραπολὺ· καὶ βασιλεὺς ἐπεκόσμει ταύτην παρὼν, καὶ ὁ τῆς μεγάλης Ἐκκλη-

σίας ποιμήν τε καὶ Πατριάρχης, Ἀρχιερέων δὲ πλῆθος οὐκ ὀλίγη, καὶ τῶν ἐν βασιλείοις ὅσον ἔκκριτον καὶ διαπρέπον ἐν ἀξιώμασι· τῶν γὰρ μοναστῶν ἐκὼν παρατρέχω πλῆθος καὶ τοῦ δήμου παντὸς, οἳ τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις οἴκους, καί τοι λίαν ὄντας λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ μεγέθει καὶ κάλλει τοὺς ὁπουδήποτε νικῶντας παραπολὺ, στενοὺς ἀπέφαινον, καὶ τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων οὐκ ἐξαρκοῦντας. Τότε δὴ τρίτον τοῖς ἐναντίοις κατὰ τοὺς γενναίους τῶν ἀθλητῶν, ὁ τρισαριστεὺς Γρηγόριος συμβαλὼν, ἐνίκα τῷ περιόντι πολλῷ, οὐδὲ πρώτην προσβολὴν ὑποστάντος· καὶ τὸ ψεῦδος ἠσχύνετο κατὰ κράτος, καὶ τὴν προσήκουσαν εἶχεν ἡ ἀλήθεια παῤῥησίαν, καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασιν ἐκροτεῖτο, καὶ πράγμασιν αὐτοῖς καὶ λόγοις ἀνεκήρυττον.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν λαχοῦσαν ἔδει τάχιστα ἐπανήκειν, ἐπάνεισι μὲν ὀξέως ὥσπερ τὸν καλὸν ἔδει ποιμένα καὶ πολλὴν φροντίδα τοῦ ποιμνίου πεποιημένον, δυσχερείαις δ' αὖθις οὐ μικραῖς περιπίπτει καὶ τῆς πόλεως ἀπελαύνεται, καὶ τῆς τῶν δημοσίων νόσου παραπολαύει, τῆς ἀναφθείσης φάσεως ἐν τῷ τότε. Εἴ τις οἶδε τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων φιλονεικίαν καὶ τὴν διάστασιν, καὶ ὡς ἀλλήλοις ἐπολέμουν, τῆς ἀρχῆς ὅσον ἐξῆν ἐπισπασάμενοι μέρος, οἷδεν ὃ λέγω· καὶ ἐρημίας αὖθις ἀνερευνᾷ, καὶ τοὺς κατὰ μόνας τῷ Θεῷ ζῶντας πρὸς φιλοσοφίας ἐπίδοσιν ἐκκαλεῖται, καὶ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν, καιρὸν ἐκεῖνος ἐμπορίας καὶ κέρδους ποιεῖται πνευματικοῦ. Οὕτως ἐκεῖνος ἤδει, καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἐναντίοις ἐπωφελῶς κεχρῆσθαι καὶ συμφερόντως, ὥσπερ φασὶ τὴν μέλιτταν, πᾶσιν οἷς ἂν ἐντύχοι πρὸς ἐργασίαν μέλιτος καταχρῆσθαι·

Ἀλλ' ὁ τῶν πειρασμῶν χειμὼν καὶ αὖθις ἐδόκει διαλελῦσθαι, τοῦ Θεοῦ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰκονομοῦντος, καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν ὁμοῦ καὶ χρηστέρων ἐξυφαίνοντος ἐκείνου τὸν βίον, ἵν' ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων ἀνακηρύξῃ τὸν ἀθλητὴν, καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἀμείψηται φιλοτίμως· ὥσπερ δῆτα καὶ εἴργαστο, πολλοῖς αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν σαρκὸς ἀποδημίαν κοσμήσας τοῖς θαυμασίοις, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν πόλιν μετακαλεῖται, καὶ τῆς καθέδρας ἀπολαύει μικρὸν, καὶ ἀγῶνες αὐτὸν ἕτεροι καὶ κάματοι διαδέχονται, καὶ τὸ ποίμνιον καταρτίζει λόγοις παιδεύων, καὶ διδασκαλίαις ἐκτρέφων ὁσημέραι πνευματικῶς, καὶ εὐεκτοῦν Θεῷ, καὶ σφόδρα πῖον, καὶ τῷ ἀρχιποίμενι Χριστῷ καλῶς ἑπόμενον παρεχόμενος. Ἐδόκει μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὁ χειμὼν αὐτὸν διαλελῦσθαι τῶν πειρασμῶν· ἀρχὴν δ' ἐλόμβανε μᾶλλον, οὐδὲ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ φεισαμένου τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἐξητηκότος μὲν εἰς μείζονα πεῖραν ὑπὸ πολλῆς πονηρίας καὶ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀκράτου μίσους, συγχεχωρηκότος δὲ Θεοῦ, ὡς ἂν κατὰ τὸν μέγαν ἀθλητὴν τῆς ὑπομονῆς, ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων θεράποντα τὸν οἰκεῖον ἄμεμπτον ἀποδείξῃ. Στέλλεται μὲν γὰρ εἰς Βυζάντιον αὖθις, τὰς κατ' ἀλλήλων τοῖς βασιλεῦσι διαλύσων διαφοράς· πειρατοῖς δὲ περιτυγχάνει βαρβάροις, καὶ δεσμώτης ὑπ' αὐτῶν ἄγεται πρὸς Ἀσίαν, ἵνα κἀκεῖ πολλὰς χρονίων λύσῃ δεσμῶν, ἀφύκτοις τῆς ἁμαρτίας δεδεμένους σειραῖς· καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς δουλείας κακῶν πειρᾶται, ὁ τῆς ἄνω Σιὼν τῆς ἐλευθέρας πολίτης γνήσιος, καὶ τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀξίωμα καθόσον ἔξεστιν ἀνθρώπῳ διατηρήσας, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἀκίβδηλον εἰς τέλος διαφυλάξας.

Ὅπως μὲν οὖν ταῖς κακοπραγίαις εἰς δέον, καθάπερ οἱ τῶν στρατηγῶν ἄριστοι ταῖς διδασκαλίαις, ἐχρήσατο τῶν καιρῶν, καὶ ὡς κἀκεῖ τὸν λόγον κηρύξας τῆς ἀληθείας, καὶ παῤῥησιασάμενος τὴν εὐσέβειαν, κατήσχυνε μὲν τῆς Περσικῆς λατρείας τὴν ἀτοπίαν, τοὺς παρ' ἐκείνοις καταπλήξας σοφοὺς,

ὑπερῆρε δὲ τὰ ἡμέτερα, τῆς Περσικῆς ὠμότητος ἀμελήσας, καὶ ὡς ὑστέρησε τῶν μαρτυρικῶν ἀγώνων καὶ σκαμμάτων οὐδὲν, ὅσα γε εἰς ψυχῆς προθυμίαν ἥκει, πάντα παθεῖν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας παρεσκευασμένος σαφῶς· τί γὰρ εἰ τῆς ἑτέρων ἕνεκα σωτηρίας, ὃ φιλεῖ Θεὸς ἀεὶ καὶ διὰ πάντων κατασκευάζειν, κἀκεῖνον ἥρπασε τῶν κινδύνων, ἵν' εἴη πολλοῖς πρὸς σωτηρίας ὁδοὺς ἀλήπτης, καὶ ὁδηγὸς πλανωμένοις καὶ τοῖς ἐν σκότει καθημένοις τῆς ἀγνωσίας χειραγωγός; Ταῦτα δὴ τὰ μεγάλα καὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐπάξια, καὶ γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν παῤῥησίας, παρὰ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης διηγημένης ἀκούειν ἂν εἴη δίκαιον· ἐπειδὴ καὶ πράττειν ἐξήρκει μόνος, καὶ καταλλήλως τῇ πράξει τοῖς εἰσέπειτα διηγεῖσθαι. Ἡμᾶς δὲ τοσοῦτον ἀναγκαῖον μόνον εἰπεῖν, ὅτι ταῖς μὲν κατὰ τὸν βίον ἑτέραις πράξεσι τῶν ὁποιδήποτε γῆς ἐκράτει, ἑαυτὸν δ' ἐν τῆς αἰχμαλωσίας τοῖς καιροῖς ὅσον ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τοὺς ἄλλους ὑπερεβάλλετο· πάντα γὰρ τότε τοῖς τὴν Ἀσίαν οἰκοῦσιν ὤφθη πιστοῖς, διδάσκαλος εὐσεβείας, ὀρθοῦ βίου καθηγητὴς, λογίων θείων ἐξηγητὴς, ἀληθὴς θεολόγος τῶν τῆς Τριάδος ὀρθῶν δογμάτων· τὸ μέγιστον, χωρὶς αἵματος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ στεφανίτης δίχα βασάνων.

Τὴν μὲν οὖν αἰχμαλωσίαν οὕτω διατίθεται καλῶς, ὥσπερ δὴ καὶ τὴν πλάνην πρότερον, ἵνα μηδὲν τῶν κατὰ τὸν βίον ἐκείνῳ συμπεπτωκότων ἄδοξον ᾖ, ἀλλ' ὥσπερ ἑαυτῷ στεφάνων καὶ ἀναῤῥήσεως παρὰ τῷ καλῷ τῶν ἡμετέρων ἀγωνοθέτῃ καὶ βραβευτῇ τῶν ἄθλων Χριστῷ, οὕτω δὴ καὶ τοῖς ὕστερον ἐπαίνων ἀφορμὰς παρέχοιτο πανταχόθεν. Ἐπεὶ δὲ κατῃσχυμμένος διὰ πάντων ὁ πονηρὸς ὑπεχώρει, καὶ ἡττημμένος καὶ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον πολέμου καὶ τῶν ποικίλων ἐπιφορῶν ἀπώνατο πλέον οὐδὲν, ὅτι μὴ γέλωτα ὤφλε, μᾶλλον δ' ἀφανῶς οὐδὲν ἧττον ἐκεῖνος, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον εἰς πεῖραν ἦκε τῶν ἀλγεινῶν, λύεται μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ οἰκονόμος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων τῆς βαρβαρικῆς ὠμότητος καὶ τῶν ἀδίκων δεσμῶν, τοῦ Θεοῦ ποθὲν ἐκ γῆς ἐσχατιῶν τοὺς λυσομένους κεκινηκότος, δαψιλῶς καὶ φιλοτίμως καταβεβληκότων τὰ λύτρα, καὶ πάντων, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὧν εἶχον τὸν τίμιον μαργαρίτην ὠνησαμένων, ἐπάνεισι δ' ἐκ τῆς ὑπερορίας, ἢ τῆς καλῆς ἐμπορίας ὁ ἀθλητής· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνου πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐπιστασίαν ἢ ἀποδημίαν, ἢ τῶν ἐκεῖσε πιστῶν ἐπίσκεψιν ὑπὲρ τῆς Τριάδος γεγενημένη ν. Οὕτω δ' ἀσμένως προσπίπτει τοῖς ἐν τῇ πόλει, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς περιοίκοις, καὶ Ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις εἰς ταὐτὸ συνελθοῦσιν, ὥστε μηδὲν ἐκείνοις τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδέων ἥδιον εὑρεῖν ἔχειν ἐκείνης τῆς εὐφροσύνης, καὶ νομίζειν καὶ διηγεῖσθαι.

Τοιγαροῦν οὐδὲ διέλιπεν εὐεργετῶν αὐτοὺς καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, διδάσκων, νουθετῶν, νομοθετῶν, πᾶσαν διάνοιαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, τοῖς ὀρθοῖς ὑποστηρίζων δόγμασι τῆς Τριάδος· καὶ τοῖς μὲν καλῶς ἑστῶσι βάσις γενόμενος ἀπερίτρεπτος, τοῖς δὲ κλονουμένοις καὶ στασιάζουσι τὴν μαγνήτου φύσιν ἀποπληρῶν, οὐ βίᾳ φύσεως ὥσπερ ἐκείνη τὸν σίδηρον ἑφελκόμενος, ἀλλὰ λόγοις ἀληθείας, καὶ τῇ ἐνοικούσῃ χάριτι τοῦ Πνεύματος οἰκειούμενος, ἕως ἔπεισε πάντας, τὸν ἰὸν ἀποθεμένους τῆς δυσσεβείας, εἴ τις ἔτυχεν αὐτῶν ὑπὸ τῶν κακοδόξων καταχρανθεὶς, ἀμέμπτως καὶ καθαρῶς λατρεύειν Θεῷ. Καὶ νῦν ἕνα τινὰ μηδένα τῶν ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστασίαν τελούντων ἔστιν εὑρεῖν, τοῖς κακοῖς τῆς εὐσεβείας σπαράκτοις προσεσχηκότα· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης, ὡς Θεοῦ πολεμίοις ἐκπεπολεμωμένοις αὐτοῖς, καὶ μεθ' ὅσης ἄν τις εἴποι τῆς προθυμίας ἐλαύνοντας καὶ σπουδῆς.

Οὐμὴν τῶν ψυχικῶν μὲν παθῶν τε καὶ νοσημάτων οὕτως ἦν ἄριστος ἰατρὸς, καὶ τῶν ἠθῶν διορθωτὴς, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν εἰκειούντων Θεῷ χειραγωγία καὶ ὁδηγία, τῶν σωματικῶν δ' ἠμέλει, εἴ τις ἀδιςάκτῳ ψυχῇ προσίοι, καὶ τὴν θεραπείαν ἐξαιτοῖτο πιστῶς, ἀλλὰ καὶ τούτων πολλὰς ἀπήλλαξε χρονίων καὶ χαλεπῶν, καὶ ζῶν ὁμοίως καὶ πρὸς τὴν ἄνω λῆξιν μεταχωρήσας. Τίνα οὖν ἄν τις αὐτῷ προσαρμόσας προσηγορίαν, μᾶλλον ἂν ἐφάψασθαι δόξοι τῆς ἀληθείας; μᾶλλον δ' οὐ ποία καθαρῶς αὐτῷ προσήκουσα καὶ δικαίως, Ποιμὴν ἦν καλὸς τῶν ἑαυτοῦ προβάτων οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις προτιθεὶς τὴν ψυχήν· διδάσκαλος ἀληθὴς, καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι τοὺς μαθητευομένως παιδεύων· ὀρθῶν δογμάτων ὑφηγητὴς, ἀπταίστως καὶ καθαρῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐκτιθέμενος λόγους, καὶ θεολογῶν τὰ πάσης ὑψηλότερα διανοίας, καὶ τὰ δυσέφικτα τρανῶς ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς ἀληθῶς θεολόγοις ἐν ἅπασι συμφωνῶν, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ταῦτα δεδιδαγμένος· ψυχικῶν τε παθῶν ὁμοίως καὶ σωματικῶν ἀλγηδόνων ἄριστος ἰατρός· ὀρφανῶν καὶ χήρων προστάτης, τῶν ἐν εὐτυχίαις ἐπαιρομένων σωφρονιςής, τῶν ἀθυμούντων ἐν δυσπραγίαις παραμυθία, τὸ ἦθος ἁπλοῦς, τὸν τρόπον ἐπιεικὴς, σοφὸς τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν ὑψηλὸς, τοῖς ταπεινοτέροις καὶ μετριάζουσι πάντα εἶκων καὶ συγκατιὼν αὐτοῖς καὶ συνταπεινούμενος· ὑψηλὸς τοῖς ἐπηρμένοις, καὶ τύφου παντὸς ὑπερορῶν, καὶ διαπτύων ὡς ὄναρ τὰς κοσμικὰς δόξας καὶ φαντασίας, τοῖς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ πεπολεμηκόσι, καὶ μοχθηρῶς καὶ φιλονείκως ἐκείνῳ προσενεχθεῖσι, δυσὶ ταῖς στερρωτάταις ὕλαις παραπλήσιος ἀναδειχθεὶς, ἀδάμαντι φημὶ καὶ σιδήρῳ· τῷ μὲν τῷ παίειν, ἐν δὲ τῷ πλήττεσθαι τὴν ἀδάμαντος φύσιν καθαρῶς διασώζων, οὐδεμίαν συντριβὴν ὑπομένων καὶ θραῦσιν, ἀλλ' ἄρτιος τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον ἄχρι τέλους ἀπ' ἀρχῆς ἴσον διατηρήσας. Τοσαύτας καὶ πλείους τούτων ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ τὰς κλήσεις αὐτῷ προσαρμόζειν πείθει, πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντας.

Οὕτω δὲ καλῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον τοῦ παρόντος βίου τὸν δίαυλον ἐπελθὼν, καὶ πᾶσι χρησάμενος ὁμοίως πρὸς εὐδοκίμησιν, ὥσπερ μισθόν τινα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πολλῆς κακοπαθείας τὸ νῦν εἶναι λαμβάνει, ἐν οἷς ἐπόθει καὶ ἀντεποθεῖτο καταλύσας τὸν βίον, καὶ τοῖς τὸ πολίτευμα κτησαμένοις ἐν οὐρανοῖς Πατράσι καὶ Πατριάρχαις καὶ ὑπερηθληκόσι τῆς ἀληθείας, ὁ τούτοις κατ' ἴχνος ἀκολουθήσας καλῶς προθέμενος. Καὶ ἵνα τι μικρὸν τῷ λόγῳ μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ἐνδιατρίψωμεν, ἐκεῖνον μὲν ἡ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων εἶχε, καὶ ὁμήγυρις Πατέρων καὶ Προφητῶν καὶ ἀγγέλων χοροστασία, ἡ πόλις δ' ἀγῶνα προὔθηκεν ἑαυτῇ, τῆς εἰσόδου τιμῆς τὴν ἐξόδιον μείζω πολλῷ καὶ θαυμασιωτέραν ἐργάσασθαι τῷ ποιμένι· καὶ συνδραμόντες ἀξία πᾶσα καὶ ἡλικία ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν, πολλὰ μὲν δάκρυα κατέῤῥει τῶν ὀφθαλμῶν, πολλὰς δ' ἀφῆκε μετ' οἰμωγῆς τὰς φωνὰς, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν πατέρα, τὸν διδάσκαλον ἀνακαλυμένη, καὶ τῶν ὁρώντων ταῖς διανοίαις ἢ καὶ ἀκοῇ δεχομένων τὰ τότε τετελεσμένα, μείζω τὴν περὶ ἐκείνου δόξαν ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἐντιθεῖσα. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τὸν ἐκείνου παραδοθῆναι τῇ γῇ νεκρὸν, μόλις τὰς χεῖρας τῶν κατεχόντων διαφυγόντα, προπέμπεται μὲν ὑπὸ παντὸς τοῦ πλήθους ὑπὸ λαμπάσι πολλαῖς καὶ μύροις καὶ ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις πνευματικοῖς· πάντων δὲ τῶν ὅσα νόμος ἐκτελεσθέντων, οὕτω παραδίδοται τῇ σορῷ λαμπρῶς καὶ πολυτελῶς, παθῶν ποικίλων καὶ ψυχικῶν ἀλγηδόνων καὶ νόσων σωματικῶν ἄμισθον ἰατρεῖον καὶ ἀγαθοῦ παντὸς ἀνέκλειπτος θησαυρός.

Ἀλλ' ὦ πολλὰ μὲν τοῖς ἀσκητικοῖς ἐνιδρώσας πόνοις, πολλὰ δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμάτοις, οὐ δύο καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἀλλὰ βίον ὅλον ἐνηθληκώς, καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἄθλους ἡμῖν οὐκ εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρίας καὶ καρτερίας παράδειγμα καλὸν καταλελοιπώς, καὶ μέτρα λόγου καὶ σιωπῆς μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν εἰδώς, αὐτὸς μὲν τὸν ἡμέτερον τόν δε εἰ καὶ πολὺ τῆς ἀξίας ἀπολειπόμενον, ἀλλ' οὐδὲν τῆς δυνάμεως ἐνδεέστερον ἔχεις λόγον· στήσαις δ' ἡμῖν τὴν τῶν παθῶν καταιγίδα δεινῶς στροβοῦσαν καὶ συνταράττουσαν· καὶ γαληνῶς παράσχοις τὸ κλυδώνιον τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ ἀπαλλαγέντες ἐνθένδε, ταῖς ἑαυτοῦ σκηναῖς δέξαιο, κἂν μέγα πως καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ αἰτούμενον ᾖ, μὴ τὸν πόνον ἡμῖν ἀλλὰ τὸν πόθον ἀντιμετρῶν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΙΑ.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.

ῥηθεῖσα μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπιδημίας.

Ἀδελφοὶ μὲν ἡμεῖς πάντες, ὡς ἑνὸς δεσπότου καὶ ποιητοῦ, ὃν καὶ πατέρα κατὰ τοῦτο κεκτήμεθα κοινόν· ἀλλὰ τὴν ἀδελφότητα ταύτην κοινὴν ἔχομεν καὶ πρὸς τὴν ἄλογον καὶ ἀναίσθητον φύσιν. Ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων ἐσμὲν ἀδελφοί, ὡς ἐξ ἑνὸς γεγενοῦς τοῦ Ἀδὰμ ὄντες ἅπαντες, καὶ κατ' εἰκόνα μόνοι γεγονότες Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κοινὸν ἡμῖν τε καὶ πᾶσιν ἔστι τοῖς ἔθνεσιν· Ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων ἐσμὲν ἀδελφοί, καὶ ὡς ὁμογενεῖς ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦντες· μάλιστα δὲ πάντες ὡς κοινὴν πλουτοῦντες μητέρα τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἧς ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ γνήσιος Υἱός, ὃς ἡμῶν οὐ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς εὐδόκησεν εἶναι, καὶ πατήρ. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ κεφαλή, συνάγων εἰς ἓν σῶμα πάντας ἡμᾶς, καὶ ποιῶν ἀλλήλων εἶναι μέλη καὶ ἑαυτοῦ· μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ τριήμερον ἔγερσιν, ὀφθεὶς ταῖς προσελθούσαις τῷ τάφῳ γυναιξὶν, ἔλεγεν ὁ Κύριος· « Ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται » (1). Ὁρᾶτε ὅπως ἀδελφὸς ἡμῶν ἀξιοῖ καλεῖσθαι; διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν· « Οὐκ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι » (2). Ὅτι δὲ καὶ Πατὴρ ἡμῶν ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἀναγεννήσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος, διὰ τοῦτο τεκνία ἑαυτοῦ τοὺς οἰκείους μαθητὰς ὀνομάζει, καὶ μὴ ἀφήσειν αὐτὸς ὀρφανοὺς ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἐρχόμενος ἐπαγγέλεται· ὅθεν πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος τὸ, « Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον » (3). Ὅτι δὲ καὶ ἓν σῶμα

(1) Ματθ· κή. 10. (2) Ἑβρ. β', 16. (3) Ἑβρ. β', 14.

πάντες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ, Παῦλος καὶ τοῦτο πιςώσητε λέγων· «Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους» (1)· καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἕν ἐςι καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ ἑνὸς σώματος πολλὰ ὄντα σῶμά ἐστιν ἓν, οὕτω καὶ ὁ Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ Πνεύματι πάντες ἡμεῖς εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν.

Ἓν οὖν ἡμῖν ἐστιν ἀδελφοὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας καὶ θεογενεσίας λουτρόν· μία πίστις, μία ἐλπὶς, εἷς Θεὸς ἐπὶ πάντας, καὶ διὰ πάντας, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν· συνάγων ἡμᾶς εἰς ἑαυτὸν δι' ἀγάπης ἐνθέου, καὶ μέλη ποιῶν ἀλλήλων καὶ ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος ἐπεισελθὸν τῇ συνεργείᾳ τοῦ πονηροῦ, καὶ τὴν ἀγάπην ἐξῶσαν, μᾶλλον δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπεισερχόμενον, καὶ τὴν δι' ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσιν ἡμῶν διαλῦον, οὐ μόνον ἀπ' ἀλλήλων παραλύει τὰ κοινὰ τῆς πόλεως μέλη, καὶ οἷον πάρετον αὐτὴν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ εἰς πολεμίους ἀντικαταστῆσαν ταῦτα μερίδας ἐμφυλίους στάσεις κινεῖ, καὶ συγχύσεις καὶ ταραχὰς ἀνηκέστους, καὶ τοὺς ὁμοφύλους ἀντιπάλους κατασκευάσαν, σχῆμα πόλεως ὑπ' ἐχθρῶν ἁλούσης τῇ καθ' ἡμᾶς ταύτῃ περιτίθησι πόλει, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν ἐλεεινῶς ἐγείρον, καὶ αὐτεπίβουλον καὶ πολεμίαν ἑαυτοῖς ἐργαζόμενον· ὡς ὑπὸ τῆς ἁλιτηριώδους στάσεως ταύτης εἰς αἴνιγμα τὰ κατ' αὐτὴν περιζωσθαι. Τίνες γὰρ οἱ τὴν πόλιν ἐπιτρέχοντες, ἕως ὅτε καὶ τοὺς οἴκους καταστρέφοντες, καὶ τὰ ἐν τοῖς οἴκοις διαρπάζοντες, καὶ σὺν πολλῇ μανίᾳ τὰς τῶν οἴκων δεσπότας ῥινηλατοῦντες, καὶ κατ' αὐτῶν φονῶντες ἀνιλεῶς τε καὶ ἀπανθρώπως; ἆρ' οὐχ οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ταύτην; Τίνες καθ' ὧν ἡ τηλικαύτη μανία καὶ βοὴ καὶ ὁρμὴ καὶ καταδρομή; οὐχὶ καὶ οὗτοι πάλιν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ταύτην, ἔςι δ' ὅτε καὶ παρ' ὧν ἀπήλαυσε πολλῶν ἀγαθῶν; Ὦ τοῦ πάθους! βαθαὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀθλιότητος! Αὐτὴ ἑαυτὴν πολεμεῖ, αὐτὴ ὑφ' ἑαυτῆς πολεμεῖται, ποσὶν οἰκείοις ἐλαύνεται, χερσὶν οἰκείαις κατεδαφίζεται, φωναῖς οἰκείαις καταχροτεῖται, τῶν ἐν αὐτῇ χρειττόνων ὑποπεσόντων, καὶ τοῦ βαναύσου καὶ χείρονος κακῶς κατάρχοντος μέρους. Ἆρ' οὐχὶ καὶ τῆς νόσου τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραλύτων ἐκείνων, ἡ συμβαίνειν ὑμῖν εἰθισμένη νόσος αὕτη πολλῷ χείρων ἐστὶ, καὶ ὅσον ἀργίας ἡ κακουργία πολλῷ χεῖρον καὶ βλαβερώτερον;

Ἀλλὰ μὴ δυσχεράνητε τούτων ἀκούοντες· οὐ γὰρ ἵνα ὀνειδίσω ταῦτα πρὸς ὑμᾶς λέγω, ἀλλ' ἵνα ἐπιγνόντες τὴν νόσον, νῦν ὅτε νήφετε ταύτης ἀπέχοντες, ζητήσητε τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ταύτῃ περιπεπτώκατε, καὶ ποθήσητε τὴν ἰατρείαν, καὶ σπεύσαντες κτήσησθε καὶ διαφυλάξητε ταύτην, τοῦ Θεοῦ καὶ διδόντος τὴν ἰατρείαν, καὶ πρὸς ταύτην ἐνδυναμοῦντος ὑμᾶς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν παραλυτικῶν ἐκείνων πεποίηκεν· οὐ γὰρ μόνον ἐθεράπευσεν αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν αὐτοῖς παρέσχεν, ὡς καὶ τὸν κράββατον ἑκάτερον ἀναθέμενον, ἐφ' ᾧ κατέκειτο, βαδίζειν ἀπροσκόπως. Ἀλλὰ τί τὸ αἴτιον τοῖς τεθεραπευμένοις παραλυτικοῖς ἐκείνοις; δύω γὰρ ἦσαν, ὁ μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ τοῦ Σιλωὰμ κολυμβήθρᾳ κείμενος, ὁ δὲ ἐν Καπερναοὺμ, ὑπὸ τεσσάρων φερόμενος. Τί οὖν τῆς νόσου τούτοις τὸ αἴτιον; ἡ ἁμαρτία· καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος· τῷ μὲν γὰρ, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν πίςιν πρὸ τῆς σωματικῆς ἰάσεώς φησι· «Τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου» (2). Τὸν δὲ μετὰ τὴν ἴασιν εὑρὼν, «Ἴδε, φησὶν, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρον τί σοι γένηται» (3). Ὥσπερ οὖν ἐπ' ἐκείνων

(1) Α Κορ. ιβ', 27. (2) Ματθ. θ', 2. (3) Ἰωαν. ε, 14.

ἡ ἑκατέρα ἁμαρτία φυγαδεύσασα τὴν ὑγείαν παρέτεινε ἐποίησεν, οὕτω καὶ ἐφ' ὑμῶν, ἡ κοινὴ ἁμαρτία φυγαδεύσασα τὴν ἀγάπην πολεμίους ὑμᾶς ἀλλήλοις κατέστησε· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν τὸν κοινὸν καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμον ὑμεῖς ἀπωλέσατε, τὴν ἀγάπην, εἰμὴ ἀπὸ τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης; «Ἐν γὰρ τῷ πληθυνθῆναι τὴν ἁμαρτίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν», ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος (1)· ψυγείσης δὲ τῆς ἀγάπης τελείως, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ κηδεμονίαν παραμένειν ἀδύνατον.

Καὶ ἵνα δι' ὑποδείγματος ὑμῖν τὸ πάθος παραστήσω, λύχνῳ ἔοικεν ἡμῶν ἡ ἑκάστου ψυχή, ὡς ἔλαιον μὲν ἔχουσα τὴν ἀγαθοεργίαν, ἀντὶ δὲ θρυαλλίδος φέρουσα τὴν ἀγάπην, ᾗ ἐπαναπαύεται, ἀντὶ φωτὸς, ἡ χάρις τοῦ θείου Πνεύματος. Τοῦ τοίνυν ἐλαίου τούτου, δηλονότι τῆς ἀγαθοεργίας ἐκλειπούσης, ἡ ἀντὶ θρυαλλίδος ἐνοῦσα τῇ ψυχῇ ἀγάπη ἐξ ἀνάγκης ψύγεται· καὶ οὕτω τὸ φῶς τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας καὶ χάριτος ἀφίπταται, τῶν φυγόντων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγάπην φυγαδευσάντων αὐτῶν· καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς τάραχος ἐπιγίνεται, τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον ἀπ' αὐτῶν ἀποστρέψαντος, πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβίδ· «Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται» (2). Οὕτως ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἐμφύλιος στάσις καὶ σύγχυσις ἡμῖν ἐπιγίνεται, κακίας ἅπαν εἶδος ἐπαγομένη, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς κακίας τοῖς στασιάρχαις καὶ στασιασταῖς ἐνοικίζουσα, ὃς εἰς θηρία μετασκευάζει· οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ δαιμόνων ἦθος κεκτῆσθαι παρασκευάζει τοὺς ἐν οἷς εἰσοικίζεται· καὶ οὕτως ἀνθρωποκτόνον τὸν ἄνθρωπον ὁ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος καὶ μισάνθρωπος ἀπεργάζεται, καὶ τῷ ζωοδότῃ Χριστῷ ἀντικείμενον, πόσῳ μᾶλλον τοῖς ἐπὶ γῆς βασιλεῦσιν, ἢ τῷ κατὰ πνεῦμα πατρὶ καὶ ποιμένι καὶ διδασκάλῳ, ἀνήκοον καὶ ἀντίθετον.

Ἐπιστρέψατε οὖν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτης ἀντέχεσθε βεβαίως, ἵν' ὑμῶν ἀειθαλὴς εἴη καὶ διηνεκὴς ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοια, καὶ ἐπιστραφῇ πάλιν πρὸς ὑμᾶς ὁ Κύριος, καὶ ἐπαναπαύσηται ἐφ' ἡμᾶς μετὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἡ χάρις τοῦ θείου Πνεύματος. Ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ παραλυτικὸς ἐκεῖνος παρέκειτο τῇ τοὺς νοσοῦντας ἰωμένῃ τοῦ Σιλωὰμ κολυμβήθρᾳ, οὐδὲ ὑμεῖς τελείως ἀπέστητε τῆς βραβευούσης τὴν εἰρήνην Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἄνθρωπον οὐκ εἶχε τὸν συνεργήσοντα πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας ἐκείνης χάριν, οὕτως οὐδὲ ὑμῖν ἐνταῦθα ποιμὴν ὑπῆρχε κηρύττων εἰρήνην, καὶ συνάγων τὰ διεσκορπισμένα μέλη, καὶ συνάπτων πρὸς ἑαυτὰ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους νόσον καὶ καχεξίαν ἐκβάλλων τοῦ σώματος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Νῦν οὖν ἡμεῖς ἐπέστημεν ἤδη, καὶ σύνεσμεν ὑμῖν ἐν Χριστῷ, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς αὐτοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. Καταλλάγητε τῷ Θεῷ. Ἐπίγνωτε τὴν πρὸς ἀλλήλους συγγένειαν, οὐ κατὰ ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ σῶμα προσοῦσαν ἐκ προγόνων ὑμῶν. Ἀναμνήσθητε τῶν πρότερον τῆς εἰρήνης ἡμερῶν ἐκείνων, πόσων δι' αὐτῆς ἀπελαύετε καλῶν, ὧν πάντων ἐστερήθητε νῦν. Μὴ λογίζεσθε τὸ κακόν· μηδ' ἀντιδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ θελήσητε, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγαθῷ νικήσατε τὸ κακόν. Τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἐνστερνισάμενοι, ὡς ἂν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγάπην κτήσησθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἐνδείξησθε· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἀγάπην πρὸς Θεὸν ἔχειν, ἢ τὴν παρ' αὐτοῦ χάριν καὶ κηδεμονίαν καρποῦσθαι

(1) Ματθ. κδ', 12. (2) Ψαλμ. ργ', 29.

τοὺς μὴ ἀγαπῶντας τοὺς ἰδίους ἀδελφούς. Ὑπακούσατέ μοι νῦν ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς ἀδελφοί, καὶ τὴν εἰρήνην πρὸ πάντων τε καὶ πρὸς πάντας εὐαγγελιζομένῳ κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου παράγγελμα· καὶ συνεργάσασθέ μοι ταύτην, χαριζόμενοι ἀλλήλοις, εἴ τις πρός τινα ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, ἵνα γένησθε υἱοὶ τῆς εἰρήνης, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ὑμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ καταργήσας τὴν ἔχθραν ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ. Αὐτὸς καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς καὶ δι' ἐκείνων εἶπε πρὸς ἡμᾶς· εἰς ἣν ἂν πόλιν ἢ οἰκίαν εἰσέλθωμεν, τὴν εἰρήνην προκαταγγέλλειν αὐτοῖς, καὶ τὸ ἔργον ἅπαν τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἡ εἰρήνη ἐστί, καὶ δι' αὐτὴν κλίνας οὐρανοὺς ἐπὶ τὴν γῆν κατῆλθε· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτοῦ προεῖπεν· « Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης » (1)· Καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ πάλιν περὶ αὐτοῦ φησιν· « Ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν » (2). Δείκνυσι δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τῇ γεννήσει τούτου παρὰ τῶν ἀγγέλων ὕμνος, ὅτι τὴν εἰρήνην ἡμῖν κομίζων οὐρανόθεν ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς· « Δόξα, λεγόντων, ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία » (3). Καὶ αὐτὸς δὲ πληρῶν ἤδη τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, τὴν εἰρήνην ἀντὶ κληρονομίας τοῖς οἰκείοις ἀφῆκε, λέγων πρὸς αὐτούς· « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν » (4). Καὶ πάλιν· « Εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις » (5), καὶ, « Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους » (6). Καὶ ἡ τελευταία ἣν ἔδωκεν ἡμῖν εὐχὴ, πρὸς τὸν οἰκεῖον Πατέρα ἀναβαίνων, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπιστηρίζει· « Δός γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ἵνα πάντες ἓν ὦσι » (7).

Μὴ οὖν ἐκπέσωμεν τῆς πατρικῆς εὐχῆς· μὴ τὴν κληρονομίαν ἀποβαλώμεθα τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, μηδὲ τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ σημεῖον τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἱοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀποβαλώμεθα, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἐκπέσωμεν ζωῆς, καὶ ἀποκλεισθῶμεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰρηνάρχου Πατρὸς ἀκούσωμεν· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἔχθρας καὶ τῶν σκανδάλων αἴτιοι· ὃς, ἵνα μὴ τοῦτο πάθωμεν, διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων παντὶ τῷ κόσμῳ τὴν εἰρήνην ἀπέστειλε· διὸ καὶ αὐτοὶ καὶ ἐν ταῖς οἰκείαις ὁμιλίαις καὶ τοῖς συγγράμμασι, ταύτην πρὸ πάντων τιθέασι τῶν λόγων, Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, προοιμιαζόμενοι. Ταύτην καὶ ἡμεῖς ὡς ὑπηρέται τῆς ἐκείνων διακονίας, ὑμῖν ἥκομεν ἀρτίως κομίζοντες, καὶ μετὰ Παῦλον πρὸς ὑμᾶς λέγομεν· « Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμὸν ἧς χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον » (8). Εἰ δὲ, χωρὶς τῆς μετὰ πάντων εἰρήνης, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεὸν, ὁ μηδὲ μετὰ τῶν πατριωτῶν εἰρηνεύων, πῶς ὄψεται τὸν Θεὸν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι; πῶς δὲ οὐκ ἀκούσεται τότε· « Ἀρθήτω ὁ ἀσεβὴς ἵνα μὴ ἴδοι τὴν δόξαν Κυρίου » (9)· ἀλλ' ὑμῶν μηδένα γένοιτο ταύτης ἀκοῦσαι τῆς ἀπευκταίας φωνῆς, ἀλλὰ καταλλαγέντας, καὶ συναχθέντας διὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας εἰς ἓν, ἐν μέσῳ ἔχειν αὐτὸν, κατὰ τὴν αὐτοῦ γλυκεῖαν ἐπαγγελίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐξευμαρίζοντα μὲν ἡμῖν τὴν τοῦ παρόντος βίου δυσχέρειαν, χαριζόμενον δὲ ἐν καιρῷ εὐ-

(1) Ψαλμ. οά, 7. (2) Ψαλμ. πδ', 9. (3) Λουκ. β', 14. (4) Ἰωαν. ιδ', 27. (5) Μαρκ. θ', 50. (6) Ἰωαν. ιγ', 35. (7) Ἰωάν. ιζ', 21. (8) Ἑβρ. ιβ', 14. (9) Ἡσ. κς', 10.

θέτῳ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ δόξαν, καὶ βασιλείαν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ εἰρηνοδώρου Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

Εὔπορός ἐστιν εἰς κακίαν ὁ νοητὸς τῆς κακίας προστάτης, καὶ πολὺς ἤδη καταβαλλομένους εἰς ψυχὴν τοὺς τῆς ἀρετῆς θεμελίους τὴν ἀρχὴν εὐθὺς ὑποσύραι, δι' ἀνελπιστίας καὶ ἀπιστίας· πολὺς δὲ καὶ τοῖς τοίχοις οἷον ἀνεγειρομένοις τῆς κατ' ἀρετὴν οἰκίας, μεταξὺ πάλιν ἐπιθέσθαι δι' ἀκηδίας καὶ ῥᾳθυμίας· ἔτι δὲ καὶ αὐτὸν ἐπῳκοδομημένον ἤδη τὸν ὄροφον τῶν ἀγαθῶν ἔργων δι' ὑπερηφανίας καὶ ἀπονοίας κατενεγκεῖν. Ἀλλὰ στῆτε, μὴ πτοηθῆτε· εὐπορώτερος γάρ ἐστιν ἐν ἀγαθοῖς ὁ σπουδαῖος. Καὶ πλείω τὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς ἀντιπαράταξιν τῆς κακίας ἡ ἀρετή, τὴν ἄνωθεν πλουτοῦσα χορηγίαν καὶ συμμαχίαν παρ' αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος, καὶ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς ἐραστὰς ἐνδυναμοῦντος δι' ἀγαθότητα· ὡς μὴ μόνη ἄσειστος διαμένειν τοῖς συνεσκευασμένοις ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ποικίλοις καὶ πονηροῖς μηχανήμασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς βάθος ἐμπεσόντας κακῶν ἀνεγείρειν ἔχειν καὶ ἐπανάγειν, καὶ διὰ μετανοίας καὶ ταπεινώσεως τῷ Θεῷ προσάγειν μετ' εὐκολίας. Δεῖγμα δὲ καὶ παράστασις διαρκὴς· καὶ γὰρ ὁ Τελώνης, τελώνης ὢν, καὶ οἷον τῷ πυθμένι τῆς ἁμαρτίας ἐνδιαιτώμενος, λόγῳ μόνῳ κοινωνήσας τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσι, καὶ τούτῳ βραχεῖ, κουφίζεται καὶ ὑψοῦται καὶ ὑπερβαίνει πᾶσαν κακίαν, καὶ τῷ χορῷ τῶν δικαίων ἐγκαταλέγεται, παρ' αὐτοῦ δεδικαιωμένος τοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὁ Φαρισαῖος λόγῳ καταδικάζεται, ἀλλὰ Φαρισαῖος ὢν, καὶ δοκῶν εἶναί τις ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ὢν δίκαιος ἐπ' ἀληθείας, καὶ θρασυστομῶν οὐκ ὀλίγα, ἐν οἷς οὐκ ἐλάττω τῶν συλλαβῶν τὰ τὸν Θεὸν παροργίζοντα. Διατὶ δὲ ἡ μὲν ταπείνωσις πρὸς ὕψος ἀνάγει δικαιοσύνης, ἡ δὲ οἴησις πρὸς βυθὸν κατάγει τῆς ἁμαρτίας; διότι ὁ μὲν οἰόμενος ἑαυτὸν εἶναί τινα μέγαν, καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλιμπάνεται δικαίως ὑπὸ Θεοῦ, ὡς μὴ τῆς παρ' ἐκείνου δοκῶν χρήζειν ἐπικουρίας· ὁ δὲ μηδὲν οἰόμενος ἑαυτὸν, καὶ διὰ τοῦτο βλέπων εἰς τὰς ἄνωθεν οἰκτιρμούς, τυγχάνει δικαίως τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμπαθείας καὶ βοηθείας καὶ χάριτος· « Κύριος γάρ φησιν ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν»(1).

Καὶ τοῦτο δεικνὺς διὰ παραβολῆς ὁ Κύριος· «Ἄνθρωποι, φησὶ, δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἷς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος Τελώνης». Θέλων ἐναργῶς παραστῆσαι τὸ ἐκ τῆς ταπεινώσεως κέρδος, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπερηφανίας ζημίαν, εἰς δύο διεῖλε πάντας τοὺς τῷ ἱερῷ προσιόντας, μᾶλλον δὲ τοὺς εἰς αὐτὸ ἀνιόντας. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ προσευχῆς ἕνεκα τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ προσιόντες· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς προσευχῆς φύσις. Ἀπὸ

(1) Παροιμ. γ', 34.

γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶν ἐπουράνιον ὑπερβᾶσα καὶ ὄνομα καὶ ὕψωμα καὶ ἀξίωμα, αὐτῷ παρίσησι τοῦτον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἐφ' ὑψηλοῦ κείμενον, ἐν μετεώρῳ τῆς πόλεως· ἐφ' οὗ ποτε λόφῳ θανάτου τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀναλίσκοντος, τὸν θανατηφόρον ἄγγελον ἰδὼν ὁ Δαβὶδ ἐσπασμένον ῥομφαίαν κατὰ τῆς πόλεως, ἀναβὰς ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνήνεγκεν ἐπ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ θυσίαν, καὶ ἐπεσχέθη ἡ θραῦσις· εἰς τύπον καὶ ταῦτα τῆς κατὰ τὴν ἱερὰν προσευχὴν σωτηρίου καὶ πνευματικῆς ἀναβάσεως, καὶ τοῦ δι' αὐτῆς ἱλασμοῦ· τυπικὰ γὰρ ἦν ἐκεῖνα πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν· εἰ δὲ βούλει, καὶ εἰς τύπον τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἱερᾶς Ἐκκλησίας, ἥτις ὄντως ἐφ' ὑψηλοῦ κεῖται, ἀγγελικός τις ἄλλος οὖσα καὶ ὑπερκόσμιος χῶρος, ἐν ᾧ πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ κόσμου παντὸς, καὶ θανάτῳ θραῦσιν, καὶ ζωῆς ἀθανάτου περιουσίαν, τὸ ἀναίμακτον καὶ μέγα καὶ ὄντως εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ ἀναφέρεται θῦμα. Διὰ ταῦτα τοίνυν, οὐκ εἶπεν ἄνθρωποι δύο προσῆλθον τῷ ἱερῷ, ἀλλ' ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν.

Εἰσὶ δὲ καὶ νῦν οἱ πρὸς τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενοι, οὐκ αὐτοὶ ἀναβαίνουσιν, ἀλλὰ κατασπῶσι μᾶλλον τὴν τὸν οὐρανὸν εἰκονίζουσαν Ἐκκλησίαν, οἵτινες εἰσὶν οἱ συντυχίας χάριν καὶ ὁμιλίας τῆς πρὸς ἀλλήλους παραγινόμενοι, καὶ οἱ τὰ ὤνια προτιθέντες καὶ ἀγοράζοντες· ἐοίκασι γὰρ ἀλλήλοις· οἱ μὲν γὰρ ὠνὴν, οἱ δὲ λόγους διδόντες ἀντιλαμβάνουσι τὰ κατάλληλα. Οὓς, ὥσπερ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνῳ παντελῶς ὁ Κύριος ἔξωσέ ποτε, πρὸς αὐτοὺς εἰπών· «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν» (1)· οὕτω καὶ τῶν οἰκείων τούτων λόγων ἐξέβαλεν, ὡς μὴ ἀναβαίνοντας εἰς τὸ ἱερὸν ὅλως, κἂν ἑκάστης ἡμέρας ἔρχονται. Ὁ δὲ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν· ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ἦν σκοπὸς τὸ προσεύξασθαι, εἰ καὶ ὁ Φαρισαῖος μετὰ τὴν ἄνοδον κατήνεγκεν ἑαυτὸν, ὑπὸ τοῦ τρόπου περιτραπείς· σκοπὸς μὲν γὰρ αὐτοῖς τῆς ἀναβάσεως ὁ αὐτός· προσεύξασθαι γὰρ ἀνέβησαν, ὁ δὲ τρόπος ἀντίθετος· ὁ μὲν γὰρ συντετριμμένος καὶ τεταπεινωμένος ἀνήρχετο, παρὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ Προφήτου μαθὼν, ὅτι καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ φησιν ὁ Προφήτης, πάντως διὰ πείρας ἰδώς· «Ἐταπεινώθην καὶ ἔσωσέ με ὁ Κύριος» (2). Καὶ τί λέγω τὸν Προφήτην; ὁ γὰρ τῶν Προφητῶν Θεὸς καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν (3). ὁ δὲ Φαρισαῖος μέγα φυσῶν καὶ ἀλαζονευόμενος ἄνεισιν, ὡς καὶ δικαιώσων ἑαυτόν· καὶ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρ' ᾧ πᾶσα δικαιοσύνη ἡμῶν, ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης· οὐ γὰρ ἤκουσε τοῦ λέγοντος· «Ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος» (4)· καὶ· «Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται» (5)· καὶ· «οὐαὶ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες» (6).

Οὐ μόνον δὲ τὸ ἦθος καὶ ὁ τρόπος αὐτοὺς διεῖλε διάφορος ὤν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς προσευχῆς εἶδος· διπλοῦν γὰρ καὶ τοῦτο· προσευχὴ γάρ ἐστιν οὐ δεήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστίας πρόβλημα· καὶ ὁ μὲν τῶν προσευξομένων ἄνεισι πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν, δοξάσων καὶ εὐχαριστήσων τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ὧν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ αἰτήσων ἅπερ οὔπω ἔλαβεν, ὧν καὶ μάλιστα τῆς ἑκάστης ὥρας καθ' ἡμᾶς ἁμαρτάνουσιν ἔτι καὶ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσις· ἡ γὰρ ὑπόσχεσις τῶν παρ' ἡμῶν τῷ Θεῷ κατ' εὐσέβειαν

(1) Ματθ. κά, 13. (2) Ψαλμ. ριδ', 6. (3) Φιλιπ. β', 9. (4) Παροιμ. ις', 6. (5) Παρ. γ', 34. (6) Ἡσ. ε, 21.

προσφερομένων, οὐ προσευχὴν, ἀλλ' εὐχὴν ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν· καὶ τοῦτ' ἐδήλωσεν ὁ εἰπών· «Εὔξασθε καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν» (1)· καὶ ὁ λέγων, Κρεῖσσον μὴ εὔξασθαι ἢ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. Ἀλλὰ τὸ διπλοῦν ἐκεῖνο τῆς προσευχῆς εἶδος, διπλῆν ἔχει καὶ τὴν ἀχρείωσιν τοῖς μὴ προσέχουσι· τὴν μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων προσευχήν τε καὶ δέησιν ἀνύσιμον μὲν ποιεῖ μετὰ τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν ἡ πίστις καὶ ἡ κατάνυξις, ἀνήνυτον δὲ ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ πώρωσις. Τὴν δὲ ὑπὲρ ὧν εὖ παρὰ Θεοῦ πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν, εὐπρόσδεκτον μὲν ἡ ταπείνωσις ποιεῖ, καὶ τὸ μὴ κατεπαίρεσθαι τῶν οὐκ ἐχόντων, ἀπρόσδεκτον δὲ ἡ ἐπὶ τούτοις ἔπαρσις, ὡς οἰκείᾳ σπουδῇ καὶ γνώσει προσγινομένοις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς μὴ κεκτημένους κατάχρισις. Ἅπερ ἅμφω νοσῶν ὁ Φαρισαῖος, παρ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων λόγων ἐλέγχεται· ἀναβὰς γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν, εὐχαριστήσων οὐ δεησόμενος, ἔπαρσιν καὶ κατάχρισιν ἀφρόνως τε καὶ ἀθλίως τῇ πρὸς Θεὸν εὐχαριστίᾳ κατέμιξε. «Σταθεὶς γάρ φησιν οὕτος πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο· ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί»· Τὸ ζῆναι τὸν Φαρισαῖον οὐ τὴν δουλικὴν παράστασιν, ἀλλὰ τὴν ἀπηρυθριασμένην ἀνάτασιν δηλοῖ, τὴν ἀντικειμένην τῷ μὴ δὲ τὰς ὀφθαλμὰς θαρροῦντι πρὸς οὐρανὸν ὑπὸ ταπεινώσεως ἆραι. Εἰκότως δὲ πρὸς ἑαυτὸν ὁ Φαρισαῖος προσηύχετο· οὐ γὰρ ἀνέβαινε πρὸς τὸν Θεὸν, εἰ καὶ οὐκ ἐλάνθανε τὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐπιβλέποντα τὰ ἔσχατα τῶν ἀβύσσων, ἡ αὐτοῦ τοιαύτη προσευχή· Εὐχαριστῶ σοι γὰρ εἰπὼν, οὐκ ἐπήνεγκεν, ὅτι δωρεὰν, ὡς ἀσθενῆ πρὸς ἀντιπαράταξιν, ἐλεήσας ἔδωκάς μοι τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων ἐλευθερίαν· ἀνδρεῖον γάρ ἐστι κατὰ ψυχὴν ἀδελφοί, τὸ κρατηθέντα ταῖς τοῦ ἐχθροῦ πάγαις, καὶ περιπεσόντα τοῖς βρόχοις τῆς ἁμαρτίας, δυνηθῆναι τῇ μετανοίᾳ διαφυγεῖν. Διὰ τοῦτο προνοίᾳ μείζονι τὰ καθ' ἡμᾶς διευθύνεται, καὶ πολλάκις μικρὸν ἢ μηδὲν σπουδάσαντες, πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν ἀνώτεροι σὺν Θεῷ διεμείναμεν, συμπαθῶς κουφισθέντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν· καὶ δεῖ τῆς δωρεᾶς ἐπιγνώμονας ἡμᾶς εἶναι, καὶ ταπεινοῦσθαι τοῦ παρασχόντος ἐνώπιον, ἀλλὰ μὴ ἐπαίρεσθαι. Ὁ δὲ Φαρισαῖος, εὐχαριστῶ σοι, φησὶν, ὁ Θεός· οὐχ ὅτι ἔλαβον βοήθειάν τινα παρὰ σοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ὡς ἂν οἰκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐξ οἰκείας ἔχων, δυνάμεως τὸ μὴ εἶναι ἅρπαξ, καὶ μοιχὸς καὶ ἄδικος εἴπερ ἄρα οὐκ ἦν· οὐ γὰρ προσεῖχεν ἑαυτῷ, ἵνα δίκαιος εἴη πιστεύεσθαι περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἀλλὰ πάντας μᾶλλον ἔβλεπεν, ἢ ἑαυτὸν, καὶ πάντας, ὢ τῆς ἀπονοίας! ἐξουδενῶν, ἕνα μόνον ᾠετο δίκαιον εἶναι καὶ σώφρονα, ἑαυτόν· οὐκ εἰμὶ γάρ φησιν ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης. Τῆς ἀνοίας εἶπεν ἄν τις πρὸς αὐτόν· καὶ εἰ πλὴν σοῦ, πάντες ἄδικοί τε καὶ ἅρπαγες, τίς ὁ τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὴν κάκωσιν ὑφιστάμενος; τί δὲ καὶ ὁ Τελώνης οὗτος; καὶ ἡ τούτῳ κατ' ἐξοχὴν προσθήκη; οὐχ εἷς ὢν ἁπάντων μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ οὗτος τῇ παρὰ σοῦ κοινῇ, καὶ ὡς εἰπεῖν οἰκουμενικῇ κατακρίσει συμπεριείληπται; ἢ διπλασίας ἔδει τούτῳ τῆς καταδίκης, ὡς ὑπὸ τοὺς Φαρισαϊκοὺς σοὺς ὀφθαλμοὺς, εἰ καὶ μακρὰν ἑζῶτι; ἄλλως τε καὶ τελώνην μὲν ὑπάρχοντα φανερῶς, ἄδικον ἤδεις ὄντα, μοιχὸν δὲ πόθεν; ἢ σὲ τοῦτον ἀδικεῖν ἀνεύθυνον, ἐπειδή περ οὗτος ἄλλους ἠδίκει; Οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὗτος μὲν φέρων ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι τὴν

(1) Ψαλμ· οα, 11.

σὴν ὑπερήφανον κατηγορίαν, καὶ τῷ Θεῷ προσφέρων σὺν αὐτομεμψίᾳ τὴν ἱκεσίαν, ἀφεθήσεται παρ' αὐτοῦ δικαίως τῆς ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἠδίκησε καταδίκης· σὺ δὲ καταδικασθήσῃ δικαίως, ὑπερηφάνως ἐκείνου τε καὶ πάντων ἀνθρώπων κατηγορῶν, καὶ μόνον ἁπάντων σεαυτὸν δικαιῶν. Οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί.

Ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὑπεροψίαν τοῦ Φαρισαίου παρίςησι· πρὸς δὲ καὶ τὸ κατεψευσμένον τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως· τούς τε γὰρ ἀνθρώπους κοινῇ πάντας ἐξουδενεῖ φανερῶς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν οὐ τῇ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ καθ' ἑαυτὸν δυνάμει προσμαρτυρεῖ. Εἰ δὲ εὐχαριστεῖν φησιν, ἀλλὰ τάχα διὰ τοῦτο, καὶ πλὴν αὐτοῦ πάντας ἀνθρώπους ἀκολάστους εἶναι νομίζει καὶ ἀδίκους καὶ ἅρπαγας, ὡς μηδενὶ, πλὴν αὐτῷ, ἀξιοῦντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρετὴν παρασχεῖν. Ἀλλ' εἰ πάντες οἱ λοιποὶ τοιοῦτοι, τὰ τοῦ Φαρισαίου τούτου προκεῖσθαι τούτοις πᾶσι πρὸς διαρπαγὴν ἐχρῆν. Οὐ φαίνεται δὲ οὕτως· ἐπάγει γὰρ αὐτὸς, ὅτι « νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι ». Οὐχ ὅσα κέκτηται φησὶν ἀποδεκατοῦν, ἀλλ' ὅσα κτᾶται, τὰς προσθήκας καὶ τὰς ἐπαυξήσεις τῆς οἰκείας περιουσίας διὰ τούτου δηλῶν· οὐκοῦν εἶχε μὲν ἅπερ ἐκέκτητο, προσελάμβανε δὲ ἀναπηρεάστως ἅπερ ἐδύνατο· πῶς οὖν χωρὶς αὐτοῦ πάντες ἥρπαζον καὶ ἠδίκουν; Οὕτως αὐτέλεγκτόν ἐςιν καὶ αὐτεπίβουλον ἡ κακία! οὕτως ἐστὶ συγκεκραμμένον ἀεὶ τὸ ψεῦδος τῇ ἀπονοίᾳ! Τὴν μὲν οὖν ἀποδεκάτωσιν εἰς παράστασιν ἐκ περιουσίας τῆς οἰκείας δικαιοσύνης προήγαγε· πῶς γὰρ ἅρπαξ ἔςαι τῶν ἀλλοτρίων ὁ ἀποδεκατῶν τὰ οἰκεῖα; Τὴν δὲ νηςείαν εἰς τὴν τῆς σωφροσύνης ἐπίδειξιν· ποιητικὴ γὰρ ἁγνείας ἡ νηστεία ἐστίν. Ἔστω τοίνυν, σώφρων ὑπάρχεις καὶ δίκαιος, εἰ δὲ βούλει, καὶ σοφὸς καὶ νουνεχὴς καὶ ἀνδρεῖος καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον· εἰ μὲν παρὰ σεαυτοῦ λαβὼν ἔχεις, καὶ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ, τί καταψεύδῃ, καὶ τοῦ τῆς προσευχῆς σχήματος, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαίνεις καὶ εὐχαριςίας μάτην λέγεις; εἰ δὲ παρὰ Θεοῦ λαβὼν ἔχεις, οὐκ ἔλαβες ἵνα κομπάζῃς, ἀλλ' ἵνα πρὸς οἰκοδομὴν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχῃς εἰς δόξαν τοῦ παρασχόντος. Χαίρειν οὖν ὡς ἀληθῶς ἔδει σὺν ταπεινώσει, καὶ εὐχαριςεῖν καὶ τῷ δόντι, καὶ δι' οὓς ἔλαβεν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτῆς μᾶλλον, ἢ διὰ τοὺς ὁρῶντας ἡ λαμπὰς λαμβάνει τὸ φῶς· Σάββατον δέ φησιν ὁ Φαρισαῖος οὐ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν ἡμερῶν, ὧν τὰς δύο νηστίμους ἄγων μεγαλαυχεῖ, ἀγνοῶν ὅτι αὗται μὲν ἀνθρώπιναι ἀρεταὶ, ἡ δὲ ὑπερηφανία δαιμονιώδης· διὸ καὶ ἀχρειοῖ ταύτας καὶ συγκατασπᾷ συζυγεῖσα, κἂν ἀληθεῖς ὦσι, πόσῳ μᾶλλον εἰ κεκιβδηλευμέναι.

Ἀλλ' ὁ μὲν Φαρισαῖος τοιαῦτα. « Ὁ δὲ Τελώνης μακρόθεν ἑστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἆραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ στῆθος, λέγων· Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ ». Ὁρᾶτε τὴν ταπείνωσιν ὅση, καὶ τὴν πίςιν καὶ τὴν αὐτομεμψίαν; ὁρᾶτε τὴν ἄκραν συςολὴν τῆς τε διανοίας καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἅμα δὲ καὶ τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας τῇ προσευχῇ τοῦ Τελώνου τούτου συγκεκραμμένην; ἀναβὰς γὰρ εἰς τὸ ἱερὸν ὑπὲρ τῆς τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἀφέσεως δεησόμενος, καλὰς ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὰς μεσιτευούσας πρὸς τὸν Θεὸν, τὴν ἀκαταίσχυντον πίςιν, τὴν ἀκατάκριτον αὐτομεμψίαν, τὴν μὴ ἐξουδενωμένην συντριβὴν τῆς καρδίας, τὴν ὑψοῦσαν ταπείνωσιν. Συνῆψε δὲ καὶ τῇ προσευχῇ τὴν προσοχὴν ἄριστα· μακρόθεν γάρ φησιν ἑστὼς ὁ Τελώνης οὗτος· οὐκ εἶπε σταθεὶς ὡς ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου, ἀλλ' ἑστώς· τὴν ἐπὶ πολὺ παράτασιν τῆς στάσεως διὰ τούτου δηλῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἐπίμονον τῆς δεήσεως καὶ τῶν ἱλαστηρίων ῥημάτων· μηδὲν γὰρ

ἕτερον μήτε προτιθεὶς, μήτε διανοούμενος, ἑαυτῷ μόνῳ προσεῖχε καὶ τῷ Θεῷ, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν στρέφων καὶ πολυπλασιάζων μόνην τὴν μονολόγιστον δέησιν, ὅπερ ἀνυσιμώτατόν ἐστι προσευχῆς εἶδος.

Μακρόθεν οὖν, φησὶν, ὁ Τελώνης ἑστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἆραι. Αὕτη ἡ στάσις, καὶ σχάσις ἦν ὁμοῦ καὶ ὑπόπτωσις, καὶ οὐκ εὐτελοῦς δούλου μόνον, ἀλλὰ καὶ καταδίκου παράστασις. Ἐμφαίνει δὲ καὶ τὴν ἀφειμένην τῆς ἁμαρτίας ψυχὴν, μακρὰν μὲν οὖσαν ἔτι Θεοῦ, διὰ τὸ μήπω τὴν δι' ἔργων ἔχειν πρὸς αὐτὸν παῤῥησίαν, ἐγγίζειν δὲ προσδόκιμον οὖσαν Θεῷ, διὰ τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἤδη πρόθεσιν. Οὕτως οὖν μακρόθεν ὁ Τελώνης ἑστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἆραι, τῷ τρόπῳ καὶ τῷ σχήματι τὴν οἰκείαν κατάγνωσιν καὶ αὐτομεμψίαν ἐπιδεικνύμενος· ἀνάξιον γὰρ ἑαυτὸν ἡγεῖτο καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν γῆν ἱεροῦ. Διὸ τοῦ μὲν ἐπὶ τῶν προθύρων εἱστήκει, πρὸς δὲ τὸν οὐρανὸν οὐδὲ ἀτενίζειν ἐτόλμα, πόσῳ μᾶλλον πρὸς τὸν τοῦ οὐρανοῦ Θεόν; ἀλλ' ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς κατανύξεως τύπτων τὸ ἑαυτοῦ στῆθος, καὶ πληγῶν ἑαυτὸν ἄξιον παριστὰς ἐντεῦθεν, βαρυπενθῶν καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀναπέμπων ἐκεῖθεν, καὶ τὴν κεφαλὴν ὡς κατάκριτος κλίνων, ἁμαρτωλὸν ἑκάλει, καὶ τὸν ἱλασμὸν πιστῶς ἐπεζήτει, λέγων· «Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ»· ἐπίστευσε γὰρ τῷ λέγοντι· «Εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου» (1). Τί δὴ τὸ ἐπὶ τούτοις; «Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος, φησὶν ὁ Κύριος, ἢ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Ὡς γὰρ αὐτόχρημα τύφος ἐστὶν ὁ διάβολος, καὶ ἴδιόν ἐστι τούτῳ ἡ ὑπερηφάνια κακὸν, διὸ καὶ νικᾷ καὶ συγκατασπᾷ συμμιγεῖσα πᾶσαν ἀρετὴν ἀνθρωπίνην, οὕτως ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ταπείνωσις ἀγγέλων τῶν ἀγαθῶν ἐστιν ἀρετὴ, καὶ νικᾷ πᾶσαν ἀνθρωπίνην κακίαν, ἐπιγενομένην τῷ πταίσαντι· ὄχημά γάρ ἐστιν ἡ ταπείνωσις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβάσεως, κατὰ τὰς νεφέλας ἐκείνας, αἳ μέλλουσιν ἀνοίσειν πρὸς τὸν Θεὸν τοὺς ἐσομένους εἰς ἀπείρους αἰῶνας μετὰ Θεοῦ, καθάπερ ὁ Ἀπόστολος προεφήτευσεν· «Ἁρπαγησόμεθα, γάρ φησιν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα» (2). Οἷον γάρ τίς ἐστι νεφέλη καὶ ἡ ταπείνωσις, διὰ μετανοίας συστᾶσα, καὶ τὰς τῶν δακρύων λιβάδας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιεῖσα, καὶ τοὺς ἀξίους ἐκ τῶν ἀναξίων ἐξάγουσα, καὶ ἀνάγουσα καὶ τῷ Θεῷ συνιστᾶσα, δωρεὰν δεδικαιωμένους διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς προαιρέσεως.

Ἀλλ' ὁ μὲν Τελώνης κακοτέχνως σφετεριζόμενος τὰ ἀλλότρια πρότερον, τῆς κακοτεχνίας ἀφιέμενος ὕστερον, καὶ μὴ δικαιῶν ἑαυτὸν, δεδικαίωται· ὁ δὲ Φαρισαῖος τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ ἀντεχόμενος, καὶ δικαιῶν ἑαυτὸν κατακέκριται. Οἱ δὲ καὶ τῶν ἄλλοις προσηκόντων μὴ ἀπεχόμενοι, καὶ δικαιοῦν ἐπιχειροῦντες ἑαυτοὺς, τί πείσονται; Ἀλλὰ τούτους μὲν ἀφῶμεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος, ὡς ἄρα μὴ λόγῳ καταπειθεῖς. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἡμεῖς ταπεινούμεθα προσευχόμενοι, καὶ ἴσως οἰόμεθα τοῦ Τελώνου κομίζεσθαι τὸ δικαίωμα· οὐκ ἔχει δὲ οὕτως· ἐκεῖνο γὰρ δεῖ σκοπεῖν, ὅτι παρὰ τοῦ Φαρισαίου κατὰ πρόσωπον ὁ Τελώνης καὶ μετὰ τὸ ἐκστῆναι τῆς ἁμαρτίας ἐξουθενούμενος, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐξουθενῶν κατεδίκαζε μὴ μόνον οὐκ ἀντιλέγων, ἀλλὰ καὶ συνηγορῶν ἐκείνῳ καθ'

(1) Ψαλμ. λά, 6. (2) Α, Θεσ. δ', 17.

ἑαυτοῦ. Ὅταν οὖν καὶ αὐτὸς τὴν ἐν χερσὶ κακίαν ἀφεὶς, τοῖς δι' αὐτὴν ἐξουθενοῦσι καὶ λοιδοροῦσιν οὐκ ἀντιλέγῃς, ἀλλὰ συγκαταδικάζων σαυτὸν, ὡς ὄντα τοιοῦτον, διὰ προσευχῆς ἐν κατανύξει πρὸς μόνον καταφεύγεις τὸν ἐκ Θεοῦ ἱλασμόν, ἴσθι σεσωσμένος Τελώνης ὤν· πολλοὶ γὰρ φησιν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγομεν ἴσως καὶ ἔχομεν· ἀτιμία δὲ καρδίαν ἐδοκίμασεν· ὥσπερ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος πόρρω τῆς φαρισαϊκῆς μεγαλαυχίας ἐστὶ, καί τοι πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ γλώσσαις λαλοῦντας γράφων· « Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν » (1)· ἵνα γὰρ ἐκείνους καταστείλῃ, κατὰ τῶν μὴ τὸ χάρισμα κεκτημένων ἐπαιρομένους, τοιαῦτα γράφει ὁ ἀλλαχοῦ πάντων περίψημα ἑαυτὸν εἶναι λέγων.

Ὥσπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐκεῖνα γράφων, πόρρω τῆς φαρισαϊκῆς μεγαλαυχίας ἐστὶν, οὕτως ἐστὶ καὶ τὰ τοῦ Τελώνου ῥήματα λέγειν, καὶ ταπεινολογεῖν κατ' ἐκεῖνον, καὶ μὴ δικαιωθῆναι καθάπερ ἐκεῖνος· δεῖ γὰρ τοῖς τελωνικοῖς ῥήμασι προσεῖναι καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν μετάθεσιν, καὶ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διάθεσιν, καὶ τὴν κατάνυξιν, καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔργοις δεῖν ἔδειξε τὸν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν παρὰ Θεῷ λογιζόμενον καὶ μετανοοῦντα, δικαίαν ἡγεῖσθαι καὶ φορητὴν τὴν παρ' ἑτέρων εἰς αὐτὸν ὕβριν καὶ ἀτιμίαν· μετὰ γὰρ τὴν ἁμαρτίαν κακῶς ἀκούων παρὰ τοῦ Σεμεεὶ, πρὸς τοὺς ἀμύνεσθαι βουλομένους ἔλεγεν· Ἄφετε αὐτὸν καταρᾶσθαί με, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ καταράσασθαι τὸν Δαβὶδ, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἁμαρτίαν συγχώρησιν, ἐκείνου πρόσταγμα λέγων εἶναι· καί τοι δεινῇ τότε καὶ μεγάλῃ συμφορᾷ προσεπάλαιεν ὁ Δαβὶδ, ἄρτι τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἐπαναστάντος αὐτῷ. Καὶ δὴ μετ' ὀδύνης οὐ φορητὴς ἄκων τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολειπὼν, ἐπεὶ πρὸς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἐλαιῶνος ἔφθασε φεύγων, τὸν Σεμεεὶ προσθήκην εὗρε τῆς συμφορᾶς, λίθοις αὐτὸν βάλλοντα, καὶ ἀφειδῶς ἐπαρώμενον, καὶ ἀναιδῶς καθυβρίζοντα, καὶ ἄνδρα αἱμάτων ἀποκαλοῦντα, καὶ ἄνδρα παράνομον, οἱονεὶ τὸ περὶ τὴν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐρίαν ἄγος εἰς ὀνειδισμὸν τοῦ βασιλέως ὑπ' ὄψιν ἄγοντα. Καὶ οὐδὲ ἅπαξ ἢ δὶς ἐπαρασάμενος, καὶ λίθοις καὶ λίθων πληκτικωτέροις ῥήμασι βαλὼν ἀπήλλαξεν· ἀλλ' ἐπορεύετό φησιν ὁ βασιλεὺς καὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ Σεμεεὶ ἐπορεύετο ἐκ πλευρᾶς τοῦ ὄρους, ἐχόμενος αὐτοῦ, καταρώμενος καὶ λίθοις βάλλων ἐκ πλαγίου, καὶ τῷ χοῒ πάσσων τὸν βασιλέα. Οὐκ ἠπόρει δὲ τῶν κωλυσόντων ὁ βασιλεύς. Ἀβεσσὰ γοῦν ὁ στρατηγὸς μὴ ἀνασχόμενος πρὸς τὸν Δαβὶδ εἶπεν· « Ἵνα τί καταρᾶται ὁ κύων ὁ τεθνηκὼς οὗτος τὸν Κύριόν μου τὸν βασιλέα; διαβήσομαι δὴ καὶ ἀφελῶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ » (2). Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέσχεν αὐτὸν, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, πρὸς αὐτοὺς εἰπών· ἄφετε αὐτὸν, ὅπως ἴδοι Κύριος ἐν τῇ ταπεινώσει μου καὶ ἐπιστρέψοι μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ.

Ὃ καὶ τότε μὲν ἐτελέσθη καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη, δείκνυται δὲ καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν Τελώνην τοῦτον καὶ τὸν Φαρισαῖον παραβολῆς, ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ἀεὶ τελούμενον· ὁ γὰρ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ἀληθῶς αἰωνίου κολάσεως λογιζόμενος, πῶς οὐκ ἂν ὑπομείνῃ γενναίως, οὐκ ἀτιμίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ζημίαν καὶ νόσον, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, δυσπραγίαν καὶ κάκωσιν; Ὁ δὲ τοιαύτην ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενος, ὡς χρεώστης οὕτω καὶ ὑπεύθυνος ὤν, δι' ἐλαφροτέρας καταδίκης καὶ προσκαίρου καὶ λυομένης λυτροῦται τῆς ὄντως βαρείας ἐκείνης

(1) Α' Κορ. ιδ', 18. (2) Β' Βασ. ις', 9.

καὶ ἀφορήτου κολάσεως, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν νῦν ἐπιχειμένων δεινῶν, ἀρχὴν ἐντεῦθεν λαμβανούσης τῆς δι' ὑπομονὴν οἷον ἐποφειλομένης θείας χρηστότητος· διὸ καί τις τῶν ὑπὸ Θεοῦ παιδευομένων ἔφη· παιδείαν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥμαρτον αὐτῷ. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς μετ' ἐλέους, ἀλλὰ μὴ ἐν ὀργῇ καὶ θυμῷ Κυρίου παιδευομένους, τῇ παιδείᾳ τοῦ Θεοῦ μὴ κατενεχθῆναι, ἀλλὰ κατὰ τὸν ψαλμῳδὸν ἀνορθωθῆναι εἰς τέλος· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον Ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.

Ἔσται ποτὲ λιμὸς, τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀποκλαιόμενος εἶπεν ὁ Προφήτης, οὐ λιμὸς ἄρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (1). Λιμὸς δέ ἐστι στέρησις ἅμα καὶ ὄρεξις τροφῆς ἀναγκαίας. Ἔστιν οὖν καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου χεῖρον καὶ ἀθλιώτερον, ὅταν τις στέρησιν ἔχων τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν, ἀνεπαισθήτως ἔχῃ τῆς συμφορᾶς, ὄρεξιν οὐκ ἔχων πρὸς σωτηρίαν. Ὁ γὰρ πεινῶν καὶ οὐκ εὐπορῶν, περιέρχεται ζητῶν ποῦ τρύφος ἄρτου· κἂν εὐρωτιώσης ἐπιτύχῃ μάζης, ἢ κεγχρίαν τούτῳ τις ἄρτον, ἢ πιτυρίαν, ἢ τι ἄλλο τῶν τῆς τρυφῆς εὐτελεστέρων εἰδῶν παράσχῃ, χαίρει τοσοῦτον, ὅσον ἀποτυγχάνων ὠδυνᾶτο πρότερον. Καὶ ὁ πνευματικὸν τοίνυν ἔχων λιμὸν, τουτέστι, στέρησίν τε ἅμα καὶ ὄρεξιν πνευματικῶν βρωμάτων, περιέρχεται ζητῶν τὸν ἔχοντα παρὰ Θεοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ χάρισμα· κἂν εὕρῃ, μετ' εὐφροσύνης τρέφεται τὸν ἄρτον τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ὁ σωτήριος λόγος, οὗ μηδὲ ἀποτυχεῖν ἐστι τὸν εἰς τέλος ζητοῦντα· « Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται » (2), εἶπεν ὁ Χριστός.

Ἀλλ' εἰσί τινες, οἳ τῇ πολυημέρῳ κατὰ νοῦν ἀτροφίᾳ καὶ τὴν τοῦ τρέφεσθαι ὄρεξιν ἀπεβάλλοντο· διὸ οὐδὲ τῆς ζημίας λαμβάνουσιν αἴσθησιν, κἂν ἔχωσι τὸν διδάσκοντα, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν δυσχεραίνουσι· κἂν μὴ ἔχωσιν, οὐ ζητοῦσι τὸν διδάξοντα, τοῦ ἀσώτου πολὺ ἁμαρτότερον ἄγοντες βίον. Ἐκεῖνος γὰρ εἰ καὶ ἐστερήθη μακρυνθεὶς τοῦ κοινοῦ τροφέως καὶ πατρὸς καὶ δεσπότου, ἀλλὰ λιμῷ περιέπεσεν ἰσχυρῷ, καὶ τῆς στερήσεως ἐπαισθόμενος, μετενόησε καὶ ἐπανῆλθε καὶ ἐπεζήτησε, καὶ πάλιν ἔτυχε τῆς θείας καὶ ἀκηράτου τροφῆς, καὶ τοσοῦτον ἀπήλαυσε διὰ τῆς μετανοίας τῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων, ὡς καὶ ἐπίφθονον αὐτὸν γενέσθαι τοῦ πλούτου. Μᾶλλον δὲ ἀναλαβόντες ἄνωθεν διατρανώσωμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὴν ἐν Εὐαγγελίοις ταύτην τοῦ Κυρίου παραβολήν· ἐπεὶ καὶ σήμερον ἔθος ἀναγινώσκεσθαι ταύτην ἐπ' Ἐκκλησίας.

(1) Ἀμὼς ή, 11. (2) Λουκ. ιά, 10.

«Ἄνθρωπός τις, φησίν, εἶχε δύο υἱούς». Ἑαυτὸν ἄνθρωπον παραβολικῶς ἐνταῦθά φησιν ὁ Κύριος, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· εἰ γὰρ ἀληθῶς ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τί θαυμαστὸν, εἰ ὡς ἀνθρώπων ἕνα προτίθησιν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν, ὁ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀεὶ κηδεμὼν, ὡς ἀμφοτέρων δεσπότης καὶ ποιητής; ὃς μόνος ἀγάπης εἰς ἡμᾶς ἔργα καὶ κηδεμονίας ὑπερβαλλούσης καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ἀπεδείξατο· πρὸ ἡμῶν γὰρ βασιλείαις ἡμῖν ἡτοίμασε κληρονομίαν αἰώνιον, ὡς αὐτός φησιν, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πρὸ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τὺς ἀγγέλους ἐποίησε διακόνους ἀποστελλομένους, ὡς ὁ Παῦλος φησὶ, διὰ τὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν (1). Πρὸ ἡμῶν δι' ἡμᾶς παντὶ τῷ αἰσθητῷ τούτῳ κόσμῳ τὸν οὐρανὸν περιέτεινεν, οἷόν τινα σκηνὴν ἅπασι κοινὴν καὶ ὁμότιμον ἀνεγείρας ἡμῖν ἐν τῇ παροδικῇ ζωῇ ταύτῃ, τὸν αὐτὸν ἀεικίνητον καὶ πολυκίνητον, ὡς ἂν ἀντιῤῥόπως κινούμενος αὐτὸς ἑαυτὸν κατὰ χώραν ἐπέχῃ· ἀεὶ δὲ κινούμενον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἄστρων συμπεριφέροντα, ἵν' ἡμεῖς ὁμοῦ τε διδασκώμεθα τὸ παροδικὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, καὶ πάντων ἀπολαύωμεν τῶν κατ' αὐτὸν, ἄλλοτε ἄλλων ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν γενομένων. Δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν τὸν μέγαν ἐποίησε φωστῆρα εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός· καὶ ἔθετο αὐτούς τε καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἐν τῷ στερεώματι, συγκινουμένους καὶ ἀντικινουμένους αὐτῷ, συνιόντας τε καὶ παραλλάσσοντας πολυειδῶς, ἵν' ὦσιν ἡμῖν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἐνιαυτούς· ὧν οὐδενὸς χρήζει, οὔτε ἡ νοερὰ φύσις ὑπὲρ αἴσθησιν οὖσα, οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων ζώων κατ' αἴσθησιν μόνην ζῶσα. Δι' ἡμᾶς οὐκοῦν γέγονε, τοὺς αἰσθήσει μὲν ἀπολαύοντας τῆς τε ἄλλης χρείας καὶ τοῦ κάλλους τῶν ὁρωμένων, νῷ δὲ δι' αἰσθήσεως τῶν τοιούτων σημείων ἔχοντας. Δι' ἡμᾶς πρὸ ἡμῶν γῆν ἐθεμελίωσεν, ἐφήπλωσε θάλασσαν, πλουσίως ἐπ' αὐτὰ τὸν ἀέρα ἐξέχεε, καὶ ὑπὲρ τοῦτον ἀνῆψε περαιτέρω πανσόφως τὴν πυρὸς φύσιν, ἵνα καὶ τοῦ ψύχους τῶν κάτω θραύῃ τὴν ἀμετρίαν περιημμένον, καὶ τὴν οἰκείαν ἀμετρίαν ἐπὶ χώραν μένῃ κατέχον· εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων τούτων χρήζει πρὸς σύστασιν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο πρὸ ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ Προφήτης ψάλλει Δαβίδ.

Τοῦτον μὲν οὖν τὸν σύμπαντα κόσμον διὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν σύστασιν ὁ πλάσας ἡμᾶς, πρὸ τῆς ἡμῶν πλάσεως, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγε. Πρὸς δὲ βελτίωσιν ἠθῶν καὶ ὁδηγίαν πρὸς ἀρετὴν, τί οὐκ ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος δεσπότης; αὐτὸν τὸν αἰσθητὸν πάντα κόσμον, οἷόν τι κάτοπτρον ἀπειργάσατο τῶν ὑπερκοσμίων, ἵνα διὰ τῆς κατ' αὐτὸν πνευματικῆς θεωρίας, ὡς διά τινος θαυμασίας κλίμακος πρὸς ἐκεῖνα φθάνωμεν. Ἐνέθηκεν ἡμῖν ἔμφυτον νόμον, οἷόν τινα σάθμην ἀπαρέγκλιτον, καὶ κριτὴν ἀνεξαπάτητον, καὶ διδάσκαλον ἀπαραλόγιστον τὴν οἰκείαν ἐν ἑκάστῳ συνείδησιν, ἂν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς γενώμεθα τῇ διανοίᾳ, διδασκάλῳ ἑτέρῳ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ κατανόησιν οὐ δεησόμεθα· ἂν ἔξω τῇ αἰσθήσει καλῶς διαπορθμεύσωμεν τὸν νοῦν, τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, φησὶν ὁ Ἀπόστολος (2). Τῇ φύσει οὖν καὶ τῇ κτίσει τὸ διδασκαλεῖον ἀνοίξας τῶν ἀρετῶν, ἀγγέλους ἐπέστησε φύλακας, Πατέρας καὶ Προφήτας εἰς ποδηγίαν ἀνήγειρεν, ἔδειξε σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς πίστιν ἐνάγοντα, ἔδωκεν ἡμῖν τὸν γραπτὸν νόμον,

(1) Ἑβρ. ά, 14. (2) Ῥωμ. ά, 20.

βοηθοῦντα τῷ παρὰ τῆς λογικῆς ἡμῶν φύσεως νόμῳ καὶ τῇ παρὰ τῆς κτίσεως διδασκαλίᾳ. Τέλος, ἐπεὶ πάντων ἠλογήσαμεν, ὦ καὶ τῆς ἡμῶν ῥαθυμίας! καὶ τῆς τοῦ διαφερόντως ἡμᾶς φιλοῦντος μακροθυμίας ὁμοῦ καὶ χηδεμονίας! ἑαυτὸν ἡμῖν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν τῆς θεότητος κενώσας πλοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν ἐσχατιὰν, τὴν ἡμετέραν προσλαβόμενος φύσιν, καὶ καθ' ἡμᾶς γεγονὼς ἄνθρωπος, διδάσκαλος ἡμῶν ἐχρημάτισε· καὶ αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἰδίας φιλανθρωπίας, ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην ὑποδεικνὺς, ἅμα καὶ πρὸς μίμησιν ἐνάγων τῆς συμπαθείας, καὶ τῆς ἀσυμπαθοῦς γνώμης ἀπάγων τοὺς ὑπακούοντας. Ἐπεὶ δὲ φίλτρον ἐγγίνεται μὲν καὶ τοῖς ἐπιμελητοῖς τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ τοῖς τῶν προβάτων ποιμέσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις οὖσι τῶν ἰδίων κτημάτων, οὐ τοσοῦτον δὲ ὅσον τῆς καθ' αἷμα καὶ συγγένειαν προσωκειωμένοις, καὶ τούτων μᾶλλον πατράσι πρὸς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν, ἀπὸ τούτων ποιεῖται τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας τὴν ἔνδειξιν, ἄνθρωπον λέγων ἑαυτὸν καὶ Πατέρα πάντων ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ δι' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ θείου Πνεύματος χάριτος ἡμᾶς ἀνεγέννησεν.

Ἄνθρωπος οὖν τις, φησὶν, εἶχε δύο υἱούς· τὴν γὰρ μίαν φύσιν εἰς δύο διεῖλεν ἡ τῆς γνώμης διαφορὰ, καὶ τοὺς πολλοὺς εἰς δύο συνῆξεν ἡ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας διαζολή· καὶ ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν ὅτε καὶ τὸν καθ' ὑπόσασιν ἕνα διπλοῦν φαμὲν, ὅταν ἔχῃ τὴν τοῦ ἤθους διπλόην, καὶ τοὺς πολλοὺς ἕνα πάλιν, ἡνίκα πρὸς ἀλλήλους συνάδουσι. «Προσελθὼν οὖν ὁ νεώτερος υἱὸς εἶπε τῷ πατρί»· εἰκότως νεώτερος· νεωτερικὴν γὰρ καὶ ἀφροσύνης γέμουσαν προσάγει τὴν ζήτησιν. Καὶ ἡ ἁμαρτία δὲ, ἣν ἐννόει τὴν ἀποστασίαν ὠδίνων, νεωτέρα ἐστὶν, ὑστερογενὲς εὕρημα γενομένη τῆς κακῆς ἡμῶν προαιρέσεως· ἡ δὲ ἀρετὴ παλαιγενής ἐστιν, ἐξ ἀϊδίου μὲν ἐν τῷ Θεῷ οὖσα, τῇ δὲ ἡμετέρᾳ τὴν ἀρχὴν παρὰ Θεοῦ κατὰ χάριν ἐντεθεῖσα ψυχῇ. Καὶ προσελθὼν, φησὶν, ὁ νεώτερος υἱὸς εἶπε τῷ πατρί· «Δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας»· βαβαὶ τῆς ἀφροσύνης! οὐ προσέπεσεν, οὐχ ἱκέτευσεν, ἀλλ' ἁπλῶς εἶπε· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ πᾶσι κατὰ χάριν διδόντος. Δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας, τὸ κατὰ νόμους ἐμοὶ προσῆκον, τὴν κατὰ τὸ δίκαιον ἡμετέραν μερίδα. Καὶ τίς νόμος, καὶ πόθεν δίκαιον ὀφειλέτας εἶναι τοῖς παισὶ τοὺς πατέρας; Τοὐναντίον μὲν οὖν μᾶλλον τοῖς πατράσιν ὀφείλειν τοὺς παῖδας καὶ ἡ φύσις αὐτὴ παρίστησιν, ἐξ ἐκείνων τὸ εἶναι λαβόντας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῦ νεωτερικοῦ φρονήματος.

Τί οὖν ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὁ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς; διεῖλεν αὐτοῖς φησι τὸν βίον· ὁρᾷς ὅτι ἀνενδεής ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ πατὴρ οὗτος; οὐ γὰρ ἂν τοῖς δυσὶ μόνοις διεῖλεν, οὐδὲ εἰς δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τρίτην ἂν ἑαυτῷ τοῦ βίου παρακατέσχε μερίδα. Ὁ δὲ, ὡς Θεὸς, καθάπερ καὶ ὁ Προφήτης φησὶ Δαβὶδ (1), μὴ χρείαν ἔχων τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν, τοῖς δυσὶ παισὶ τούτοις μόνοις διεῖλε, φησὶ, τὸν βίον, τουτέστι τὸν κόσμον ἅπαντα· διαιρεῖται γὰρ, ὥσπερ ἡ μία φύσις τῇ διαφόρῳ γνώμῃ, οὗτος ὁ εἷς κόσμος τῇ διαφόρῳ χρήσει· ὁ μέν φησι πρὸς τὸν Θεὸν, Ὅλην τὴν ἡμέραν διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου· καὶ, Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε· καὶ, Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην· καὶ, Ἐκέκραξα ἐν ὡρίᾳ. καὶ, Ἐπήλπισα ἐπὶ τοὺς λόγους σου· καὶ, Εἰς τὰς

(1) Ψαλμ. ιε', 1.

πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τουτέστι τὰς πρὸς ἡδυπάθειαν κινουμένας ὀρέξεις τῆς σαρκὸς ἀπέτεμνον· ὁ δὲ διημερεύει ἐν οἴνῳ, καὶ σκοπεῖ ποῦ πότος γίνεται, καὶ συνδιανυκτερεύει ταῖς ἀσέμνοις καὶ ἀθέσμοις πράξεσι, καὶ ταχύνει πρὸς ἀφανεῖς δόλους, ἢ φανερὰς ἐπιβουλὰς καὶ χρημάτων ἁρπαγὰς, καὶ μελέτας πονηράς. Ἆρ' οὐ διεῖλον οὗτοι τὴν μίαν νύκτα, καὶ τὸν ἕνα ἥλιον, καὶ πρὸ τούτων τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀσυμφώνως ἀλλήλοις καταχρησάμενοι; ὁ δὲ Θεὸς ἀδιαιρέτως διεῖλε πᾶσι πᾶσαν τὴν κτίσιν, προθεὶς εἰς χρῆσιν τὴν κατὰ βούλησιν.

« Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας, φησὶ, συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν ». Πῶς οὐχ εὐθὺς, ἀλλ' οὐ μετὰ πολλὰς, ἤτοι μετ' ὀλίγας ἀπεδήμησεν ἡμέρας; Ὁ πονηρὸς ὑποφήτης διάβολος οὐχ' ἅμα τὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὑποτίθεται, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑποκλέπτει πανούργως, ὑποψιθυρίζων ἡμῖν καὶ λέγων· καὶ σὺ κατὰ σεαυτὸν ζῶν, καὶ μὴ σχολάζων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, μηδὲ τὸ οὖς ὑπέχων τῷ διδασκάλῳ τῆς Ἐκκλησίας, δύνασαι καὶ παρὰ σεαυτοῦ συνορᾶν τὸ δέον, καὶ μὴ μακρυνθῆναι τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅταν δέ τινα τῆς ἱερᾶς ὑμνῳδίας ἀποσχοινίσῃ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους ὑπακοῆς, μακρὰν αὐτὸν ποιεῖ καὶ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τοῖς ἔργοις αὐτὸν τοῖς πονηροῖς παραδούς· ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ πάρεστιν· ἓν ἐστι τὸ μακρὰν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ κακὸν, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἁμαρτίας γινόμενοι μακρὰν ἀποδημοῦμεν Θεοῦ· « Οὐ γὰρ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου », ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεόν φησι (1).

Μακρυνθεὶς οὖν οὕτω, καὶ εἰς χώραν ἀποδημήσας μακρὰν οὖσαν ὁ υἱὸς ὁ νεώτερος, « Ἐκεῖ διεσκόρπισε, φησὶ, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως ». Πῶς οὖν διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; Πρὸ πάντων οὐσία καὶ περιουσία ἡμῶν ἔμφυτος ὁ νοῦς ἐστιν ὁ ἡμέτερος. Ἕως μὲν οὖν τοῖς τῆς σωτηρίας τρόποις ἐμμένομεν, συνηγμένον αὐτὸν ἔχομεν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω νοῦν τὸν Θεόν· ἡνίκα δ' ἂν τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίξωμεν, εὐθὺς σκορπίζεται, πλανώμενος πᾶσαν ὥραν περὶ τὰ σαρκικά τε καὶ γήϊνα, περὶ τὰς πολυμόρφους ἡδονὰς, καὶ τοὺς ἐπὶ ταύταις ἐμπαθεῖς λογισμούς. Αὐτοῦ ἐστιν ἡ φρόνησις πλοῦτος, παραμένουσα τούτῳ, καὶ διακρίνουσα τὸ χρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, μέχρις ἂν καὶ αὐτὸς παραμένῃ ταῖς ἐντολαῖς καὶ συμβουλαῖς ὑπείκων τοῦ ἀνωτάτου Πατρός· τούτου δὲ ἀφηνιάσαντος, κἀκεῖνη σκορπίζεται εἰς πορνείαν καὶ ἀφροσύνην, τὰς παρ' ἑκάτερον μέρος κακίας μεριζομένη. Τοῦτο δ' ἂν ἴδοις καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς ἡμῶν καὶ δυνάμεως, αἳ εἰσιν ἡμέτερος ὄντως πλοῦτος, ὃς τῆς κακίας οὔσης πολυσχεδοῦς, ὅτ' ἂν πρὸς αὐτὴν ἐκκλίνῃ, σκορπίζεται· αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς τείνει τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸν ἕνα καὶ ὄντως ὄντα Θεὸν, τὸν μόνον ἀγαθὸν τὸν μόνον ἐφετὸν, τὸν μόνον ἀμιγῆ πάσης ὀδύνης τὴν ἡδονὴν παρέχοντα. Τοῦ νοῦ δὲ μαλακισθέντος, ἡ πρὸς τὴν ὄντως ἀγάπην τῆς ψυχῆς δύναμις ἐκπίπτει τοῦ ὄντως ὀρεκτοῦ, καὶ πρὸς τὰς ποικίλας ὀρέξεις τῆς ἡδυπαθείας διασπωμένη, σκορπίζεται ἐντεῦθεν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωμάτων οὐκ ἀναγκαίων, ἐκεῖθεν πρὸς ἐπιθυμίαν σωμάτων οὐκ εὐσχημόνων, ἑτέρωθεν πρὸς ἐπιθυμίαν οὐκ εὐχρήστων χρημάτων, ἀλλοθεν πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς κενῆς καὶ ἀδόξου δόξης μεθελκομένη. Καὶ οὕτω κατακερματιζόμενος ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος, καὶ ταῖς ποικίλαις περὶ ταῦτα φροντίσι κατατεινόμενος, οὐδὲ τὸν ἥλιον αὐτὸν

(1) Ψαλμ. ε, 5.

οὐδὲ τὸν ἀέρα, τὸν κοινὸν πᾶσι πλοῦτον, ἡδέως ἀναπνεῖ τε καὶ θεωρεῖ.

Αὐτὸς ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος μὴ ἀποστὰς τοῦ Θεοῦ, διεγείρει τὸν ἐν ἡμῖν θυμὸν κατὰ μόνου τοῦ διαβόλου, καὶ χρῆται τῇ τῆς ψυχῆς ἀνδρίᾳ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν, κατὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους, κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἂν δὲ μὴ προσέχῃ ταῖς θείαις ἐντολαῖς τοῦ καθοπλίσαντος αὐτὸν δεσπότου, μάχεται τοῖς πλησίον, μαίνεται κατὰ τῶν ὁμοφύλων, ἀποθηριοῦται κατὰ τῶν μὴ συναινούντων ταῖς αὐτοῦ παραλόγοις ὀρέξεσι, καὶ ἀνθρωποκτόνος φεῦ ὁ ἄνθρωπος γίνεται, οὐ μόνον τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις ὁμοιωθείς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑρπετοῖς καὶ ἰοβόλοις τῶν ζώων, σκορπίος, ὄφις, γέννημα ἐχιδνῶν γεγονώς, ὁ ἐν υἱοῖς Θεοῦ τεταγμένος. Εἶδες πῶς διεσκόρπισε καὶ ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ; «Καὶ δαπανήσας φησὶ πάντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἤρξατο ὑστερεῖσθαι». Εἰς λιμὸν ἐμπεσών, ἀλλ' οὔπω πρὸς ἐπιστροφὴν ἔβλεψε· καὶ γὰρ ἦν ἄσωτος· διὸ «καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους».

Τίνες δὲ οἱ τῆς μακρὰν οὔσης τοῦ Θεοῦ χώρας πολῖται καὶ πολιτάρχαι; πάντως οἱ δαίμονες· ὑφ' ὧν πορνοβοσκὸς, καὶ ἀρχιτελώνης, καὶ ἀρχιλῃστὴς, καὶ στασιάρχης κατέστη, ὁ υἱὸς τοῦ οὐρανίου Πατρός· πᾶν μὲν γὰρ πάθος διὰ τὴν ἄκραν ἀκαθαρσίαν ὁ χοιρώδης αἰνίττεται· χοῖροι δέ εἰσιν οἱ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν τούτων ἐγκυλινδούμενοι, ὧν ἐκεῖνος προσὰς, ὡς καθ' ἡδυπάθειαν ὑπερέχων αὐτῶν, οὐκ ἠδύνατο κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, τυτέσι κόρον τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας λαβεῖν οὐκ ἠδύνατο. Πῶς ἡ τοῦ σώματος φύσις οὐκ ἀρκεῖ τοῦ ἀκολάστου ὑπηρετεῖν ταῖς ὁρμαῖς; Ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ἄργυρος, τῷ φιλοχρύσῳ καὶ φιλαργύρῳ προσγεγονὼς, τὴν ἔνδειαν ἤὔξησε, καὶ καθ' ὅσον ἂν πολὺς ἐπιῤῥεύσῃ, κατὰ τοσοῦτο πλείονος ἐπιθυμεῖν παρεσκεύασεν· ὁ κόσμος ἅπας μόλις, τάχα δὲ οὐδὲ μόλις ἀρκέσει πλεονέκτῃ καὶ φιλάρχῳ ἑνί. Ἐπεὶ οὖν πολλοὶ μὲν οὗτοι, κόσμος δὲ εἷς, πῶς ἄρα δυνήσεταί τις αὐτῶν τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας κόρον εὑρεῖν; Οὕτω τοίνυν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀποστατήσας ἐκεῖνος, οὐκ ἠδύνατο χορτασθῆναι· οὐδὲ γὰρ ἐδίδου τίς φησι τὸν κόρον αὐτῷ· τίς γὰρ ἂν καὶ ἔδωκεν; ὁ Θεὸς ἀπῆν, οὗ καὶ τῇ θέᾳ μόνῃ κόρος ἀνεπαχθὴς τῷ ὁρῶντι προσγίνεται, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου» (1). Ὁ διάβολος οὐκ ἐθέλει κόρον παρασχεῖν τῶν αἰσχρῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπεὶ μεταβολὴν τῆς πρὸς αὐτὰ σχέσεως ἐν τοῖς τρεπτοῖς ὁ κόρος ἐργάζεσθαι πέφυκεν· εἰκότως οὖν οὐδεὶς ἐδίδου τὸν κόρον αὐτῷ.

Μόλις ποτὲ τοίνυν ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενος ὁ ἀποσχιρτήσας τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος, καὶ οἷ κακῶν ἔφθασεν ἐννοήσας, ἀπεκλαύσατο ἑαυτὸν, λέγων· «Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι». Τίνες οἱ μίσθιοι; οἱ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἱδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως, οἱάτινα μισθὸν ἐπανακαλούμενοι τὴν σωτηρίαν. Υἱοὶ δέ εἰσιν οἱ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς ὑποτασσόμενοι· καθάπερ καὶ ὁ Κύριος εἶπεν· Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει (2). Τῆς οὖν υἱοθεσίας ὁ νεώτερος ἀποπεσὼν υἱὸς, καὶ τῆς ἱερᾶς πατρίδος ἐκπεσὼν ἐκὼν, καὶ λιμῷ περιπεσὼν, καταγινώσκει ἑαυτοῦ καὶ ταπεινοῦται, καὶ μετανοεῖ λέγων· ἀναστὰς πορεύσομαι καὶ προσπεσοῦμαι τῷ πατρὶ, καὶ ἐρῶ· «Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου». Καλῶς ἄρα τὴν ἀρ-

(1) Ψαλμ. ιϛ', 15. (2) Ἰωαν. ιδ', 23.

χὴν ἐλέγομεν, ὅτι ὁ πατὴρ οὗτος ὁ Θεός ἐστι· πῶς γὰρ ἥμαρτεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁ ἀποστατήσας τοῦ πατρὸς υἱὸς, εἰ μὴ οὐράνιος ἦν ὁ πατήρ; ἥμαρτον οὖν φησιν εἰς τὸν οὐρανὸν, τουτέστιν εἰς τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ ἁγίους, καὶ ὧν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, καὶ ἐνώπιόν σου, ὃς μετὰ τῶν σῶν ἁγίων ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικεῖς. «Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου». Καλῶς τῇ νῦν ταπεινώσει συνετισθεὶς, ποίησόν με φησίν· οὐ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ τις λαμβάνει τοὺς κατ' ἀρετὴν βαθμοὺς, εἰ καὶ μὴ χωρὶς τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. «Ἀναστὰς οὖν φησιν, ἦλθεν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ· ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος». Πῶς δὲ ἦλθε καὶ μακρὰν ἀπεῖχε, διὸ καὶ σπλαγχνισθεὶς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ; Ὁ μετανοῶν ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς, τῇ μὲν ἀγαθῇ προθέσει καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκ ἦναι φθάνει πρὸς τὸν Θεόν· ὑπὸ δὲ τῆς κακῆς συνηθείας καὶ τῶν προλήψεων λογιστικῶς τυραννούμενος, ἔτι μακρὰν ἀπέχει Θεοῦ, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἄνωθεν εὐσπλαγχνίας καὶ βοηθείας, εἰ μέλλει σώζεσθαι.

Διὸ καὶ ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν συγκαταβὰς ὑπήντησε, καὶ περιπλακεὶς κατεφίλησε, καὶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις, ἤτοι τοῖς ἱερεῦσιν ἐκέλευσε τὴν στολὴν αὐτὸν τὴν πρώτην ἐνδύσαι, ἤτοι τὴν υἱοθεσίαν, ἣν καὶ πρώην διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἠμφιάσατο, καὶ δακτύλιον δοῦναι εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τουτέστι τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῆς χειρὸς ἐνθεῖναι σφραγῖδα θεωρητικῆς ἀρετῆς ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, θείαν φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐνδυναμοῦσαν αὐτὸν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Εἶτα καὶ τὸν μόσχον κελεύει τὸν σιτευτὸν ἐνεγκεῖν καὶ θῦσαι καὶ προθεῖναι εἰς βρῶσιν. Ὁ μόσχος δέ ἐστιν οὗτος αὐτὸς ὁ Κύριος, ὃς ἐξάγεται μὲν τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπεράνω κειμένης τοῦ παντὸς ἕδρας, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς ὀφθεὶς, ὡς μόσχος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θύεται, καὶ ὡς σιτευτὸς, τουτέστιν ἄρτος εἰς βρῶσιν ἡμῶν προτίθεται. Κοινὴν δὲ ποιεῖται τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην καὶ τὴν εὐωχίαν ὁ Θεὸς μετὰ τῶν αὐτοῦ ἁγίων, τὰ ἡμῶν ὑπ' ἄκρας οἰκειούμενος φιλανθρωπίας, καὶ λέγων· δεῦτε φαγόντες εὐφρανθῶμεν. Ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ὀργίζεται. Νόει μοι πάλιν τοὺς Ἰουδαίους ὀργιζομένους ἐπὶ τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν, τὸς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους σκανδαλιζομένους, ὅτι ὁ Κύριος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν δικαίων τοῦτο νοεῖν ἐθέλεις, τί θαυμαστὸν, εἰ καὶ ὁ δίκαιος ἀγνοεῖ τὸν ὑπὲρ πάντα νοῦν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος; διὸ καὶ παρακαλεῖται παρὰ τοῦ κοινοῦ Πατρὸς, καὶ τὰ εἰκότα διδάσκεται, λέγοντος πρὸς αὐτόν· σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, τῆς ἀναλλοιώτου εὐφροσύνης κοινωνῶν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σὺ οὗτος, νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη· νεκρὸς ἦν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ἀνέζησε τῇ μετανοίᾳ, καὶ ἀπολωλὼς ἦν, ὡς μὴ εὑρισκόμενος ἐν τῷ Θεῷ· εὑρεθεὶς οὖν χαρᾶς πληροῖ τὸν οὐρανὸν, καθὰ γέγραπται· «Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι» (1). Τί δέ ἐστι, διὸ μάλιστα λυπεῖται ὁ πρεσβύτερος υἱός; ὅτι ἐμοί φησιν οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ, ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν· τοσοῦτο γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τῶν εἰς ἡμᾶς χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ

(1) Λουκ. ιε, 7.

ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐπεθύμησαν παρακύψαι εἰς τὰ χαρισθέντα διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως ἡμῖν, καθά φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος (1). Ἀλλὰ καὶ οἱ δίκαιοι ἐπεθύμησαν καὶ πρὸ καιροῦ δι' αὐτὰ ἐλθεῖν τὸν Χριστὸν, ὡς καὶ Ἀβραὰμ ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ· ὁ δὲ τότε οὐκ ἦλθε, καὶ ὅτε ἦλθεν, οὐκ ἦλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μάλιστα σταυροῦται ὁ τὴν ἁμαρτίαν αἴρων τοῦ κόσμου· ὑπερεπερίσσευσε γὰρ ἡ χάρις, ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία. Ὅτι δὲ τῶν δικαίων αἰτούντων οὐδὲ ἓν τῶν ἐρίφων δίδωσι, τουτέστι τῶν ἁμαρτωλῶν, σαφὲς ἡμῖν γέγονεν ἔκ τε ἄλλων οὐκ ὀλίγων, καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ μακάριον Κάρπον ὀπτασίας μάλιστα. Οὗτος γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἠκούσθη πονηρῶν τινων ἀνδρῶν ἐπαρώμενος, καὶ δίκαιον οὐκ εἶναι λέγων, εἰ ζῶσιν ἄνδρες ἄθεοι, καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, ἀλλὰ καὶ θείας ἀγανακτήσεως ἐπειράθη, καὶ φρικωδεστάτων τινῶν ἐπύθετο λόγων, πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀῤῥήτου καὶ ὑπὲρ νοῦν θείας ἀνοχῆς ἐναγόντων, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἐπαρᾶσθαι πειθόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων, τοῦ Θεοῦ καιρὸν ἔτι μετανοίας παρέχοντος ἐκείνοις. Ἵνα τοίνυν τοῦτο δείξῃ ὁ Θεὸς τῶν μετανοούντων, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ ἵνα προσπαραστήσῃ, ὅτι τοῖς διὰ μετανοίας ἐπιστραφεῖσι μεγάλα καὶ ἐπίφθονα δῶρα δίδωσιν, οὕτω διέθηκε τὴν παραβολήν.

Ἐπιλαβώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ δι' ἔργου τῆς μετανοίας, ἀποταξώμεθα τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς βοσκήμασιν αὐτοῦ· ἀποσχώμεθα τῶν χοίρων, καὶ τῶν αὐτοὺς τρεφόντων κερατίων, δηλονότι τῶν βδελυρῶν παθῶν, καὶ τῶν τούτοις προσκειμένων· ἀποστῶμεν τῆς πονηρᾶς νομῆς, τουτέστι τῆς κακῆς συνηθείας· φύγωμεν τὴν τῶν παθῶν χώραν, ἥτις ἐστὶν ἀπιστία καὶ ἀπληστία καὶ ἀκρασία, ἐν αἷς λιμὸς ἰσχυρὸς τῶν ἀγαθῶν γίνεται, καὶ λιμοῦ χείρω πάθη· δράμωμεν πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς, τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς διὰ τῶν ἀρετῶν βαδίσαντες· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν εὑρήσομεν πρὸς ὑπαντὴν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐξελθόντα, καὶ χαριζόμενον ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, τὸ σύνθημα τῆς ἀφθαρσίας, τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἄσωτος υἱὸς, καθάπερ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν, μέχρις ἂν ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παθῶν, εἰ καὶ διενοεῖτο καὶ ἔλεγε τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας, ἀλλ' οὐδενὸς ἔτυχε χρηστοῦ, ἕως οὗ ἀφεὶς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ ἔργα τῆς ἁμαρτίας, δραμὼν ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐλπίδα τυχὼν, ἔμεινε πάντως τοῦ λοιποῦ σὺν ταπεινώσει, σωφρονῶν καὶ δικαιοπραγῶν καὶ συντηρῶν ἑαυτῷ τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν ἀσινῆ· ἧς γένοιτο καὶ ἡμᾶς πάντας ἐπιτυχεῖν καὶ διατηρεῖν ἀμείωτον, ὡς ἂν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνευφρανθῶμεν τῷ σεσωσμένῳ ἀσώτῳ ἐπὶ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, τῆς μητρὸς τῶν ζώντων, τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Α Πέτρ. α, 12.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'.

Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιΐας.

Τῇ μὲν παρελθούσῃ Κυριακῇ μνήμην ἐποιεῖτο ἡ Ἐκκλησία τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας, διὰ τῆς τοῦ σεσωσμένου ἀσώτου παραβολῆς. Τῇ δὲ παρούσῃ διδάσκει περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φρικωδεστάτης κρίσεως, καλῶς τῇ τάξει χρωμένη, καὶ ταῖς προφητικαῖς ἀκολουθοῦσα φωναῖς· «Ἔλεον γὰρ, φησὶ, καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι Κύριε» (1). καὶ· «Ἅπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς, δύο ταῦτα ἤκουσα, ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ Κύριε τὸ ἔλεος, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ» (2). Τὸ ἔλεος οὖν καὶ ἡ μακροθυμία προηγεῖται τῆς θείας κρίσεως· πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν ὁ Θεὸς ἐν ἑαυτῷ προέχων καὶ περιέχων, καὶ δίκαιος ἐνταυτῷ καὶ ἐλεήμων ὢν, ἐπειδὴ τῇ κρίσει τὸ ἔλεος οὐ συνέρχεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Πτωχὸν ἐν κρίσει μὴ ἐλεήσῃς· (3) εἰκότως διένειμεν ὁ Θεὸς ἑκάτερα τοὺς καιρούς· τὸν μὲν παρόντα μακροθυμίας τάξας καιρὸν, ἀνταποδόσεως δὲ τὸν μέλλοντα. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τελούμενα οὕτω διέθηκεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἵνα τοῦτο μαθόντες ἡμεῖς, ὅτι τὴν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι συγγνώμην ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα λαμβάνομεν, σπεύσωμεν ἔτι τῷ βίῳ περιόντες τούτῳ, τοῦ αἰωνίου τυχεῖν ἐλέους, καὶ τῆς θείας ἀξίους ἑαυτοὺς ποιῆσαι φιλανθρωπίας· ἐκείνη γὰρ ἡ κρίσις ἀνήλεός ἐστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀνεικάστου τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας, προλαβόντες ἐναγχος προεθέμεθα, σήμερον δὲ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν φρικωδεστάτης κρίσεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀποῤῥήτως τελεσθησομένων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, θείου πνεύματος ἄμοιρον, μὴ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον· εἰ γὰρ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ πάντα εἰδὼς, καὶ κρίνειν μέλλων πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ διδάσκων περὶ τούτων ἡμᾶς, ἀλλὰ συγκαταβαίνει τῇ δυνάμει τῶν διδασκομένων, συμμέτρους τοὺς λόγους ἀποδιδούς· διὰ τοῦτο καὶ ἀστραπὴ, καὶ νεφέλαι, καὶ σάλπιγξ, καὶ θρόνος, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις εἰσάγεται, καί τοι καινοὺς οὐρανοὺς, καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, τῶν νῦν ὄντων ἀλλοιουμένων. Εἰ δὲ καὶ λεγόμενα μόνον, καὶ συγκαταβατικῶς οὕτω λεγόμενα, φρίκης καὶ δέους τὴν ψυχὴν τῶν συνετῶς ἀκουόντων πληροῖ, τίς ὑποίσει τότε τῶν πραγμάτων αὐτῶν τελουμένων; Ποταποὺς δὲ δεῖ ἡμᾶς εἶναι ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, προσδοκῶντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας; δι' ἣν ὡς ὁ θεῖος Πέτρος φησίν· «Οὐρανοὶ μὲν πυρούμενοι λυθήσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα τήκεται· γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται»(4). Πρὸ δὲ τούτων ἡ βαρυτάτη τοῦ ἀντιχρίστου κατὰ τῆς πίστεως ἔσται παρουσία τε καὶ ἐπήρεια, ἥτις εἰ μὴ ἐκολοβώθη χρόνον ὀλίγον συγχωρηθεῖσα, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα

(1) Ψαλμ. ρ', 1. (2) Ψαλμ. ξά, 11. (3) Ἐξοδ. κγ', 3. (4) Β' Πετρ. γ', 12.

σάρξ, ὡς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί (1)· διὸ καὶ τοῖς οἰκείοις παραγγέλει, λέγων· «Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (2).

Φρίκης μὲν οὖν ὑπερβαλλούσης πάντα ἐκεῖνα γέμει, ἀλλὰ τοῖς ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἀδικίᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ τὸν ἑαυτὸν βίον ἀναλίσκουσι, καὶ τῶν εἰρημένων ἀπειλεῖται δεινότερα, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει, ὅτι· Τότε κλαύσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς (3). Φυλαί δέ εἰσι τῆς γῆς, οἱ μὴ τῷ ἐξ οὐρανοῦ ἐλθόντι πειθαρχήσαντες, μηδὲ τὸν οὐράνιον εἰδότες καὶ ἐπικαλούμενοι Πατέρα, μηδὲ πρὸς τοῦτον διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος ἀναφέροντες τὸ γένος. Καὶ πάλιν· «Ὡς παγὶς ἐπελεύσεται ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (4), τουτέστι, τοὺς ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ τρυφαῖς καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, τῇ γῇ καὶ τοῖς γηΐνοις προσηλωμένους, καὶ προσανέχοντας ὁλοσχερῶς τοῖς φαινομένοις κατ' αἴσθησιν εὐπρεπέσι, πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ ἡδονῇ· διὰ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὸ φαινόμενον ἐπίχαρι ταύτης ἠνίξατο, διὰ δὲ τοῦ καθῆσθαι αὐτοὺς εἰπεῖν, τὴν ἐπίμονον αὐτῶν καὶ ἐνδιάθετον προσεδρείαν. Συνάπτει δὲ διὰ τῶν τοιούτων λόγων τοὺς ἀμετανοήτως εἰς τέλος ἁμαρτῶντας τοῖς ἀσεβέσιν, ὡς καὶ Ἡσαΐας προηγόρευσεν, ὅτι· «Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων» (5). Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἀφ' ὧν καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα φησὶν ὁ Ἀπόστολος (6)· καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἐστὲ, πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἔλεγεν ὁ Κύριος (7)· πρὸς οὓς πάλιν φησίν, ὅτι τούτων πάντων τελουμένων ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν (8).

Ὁρᾶτε ὡς οἱ κατὰ Χριστὸν ζῶντες ἐπὶ τοῖς εὐθὺς μετ' ἐκεῖνα γινομένοις χαρᾶς καὶ παῤῥησίας ἀφάτου πληροῦνται, οἱ δὲ κατὰ σάρκα ζῶντες, αἰσχύνης καὶ ὀδύνης καὶ κατηφείας; καθὰ καὶ ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· «Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ θυμὸς καὶ ὀργή! Θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν» (9). Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Νῶε ποτε τῆς ἁμαρτίας αὐξηνθείσης, καὶ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σχεδὸν γένους ἐπικρατησάσης, κατακλυσμὸς γέγονεν ὑπὸ Θεοῦ, ἐκτρίβων πᾶσαν πνοὴν, τοῦ δικαίου μόνου πανοικὶ φυλαχθέντος πρὸς δευτέρου κόσμου γένεσιν. Καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν τὴν κακίαν ὑλομανοῦσαν κατὰ μέρος ὁ Θεὸς ὑπετέμνετο, πυρὶ μὲν τοὺς Σοδομίτας ἀποτεφρώσας, θαλάσσῃ δὲ τοὺς Φαραωνίτας ἐξαισίως καταποντίσας, Ἰουδαίων δὲ τὸ πάντολμον γένος λιμῷ καὶ στάσει καὶ νόσοις καὶ ποιναῖς ἐξαναλώσας πικραῖς. Οὐ μὴν τοῖς αὐστηροῖς φαρμάκοις καὶ ἰατρείαις ὁ κοινὸς ἰατρὸς ὑπὲρ τοῦ γένους ἡμῶν χρησάμενος, τὰ ἱλαρὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ὠφελοῦντα παρῆκεν, ἀλλ' ἤγειρε πατέρας, ἔδειξε Προφήτας, ἐτέλεσε σημεῖα, νόμον ἔδωκεν, ἀγγέλους ἐπέστησεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα ἠσθένει πρὸς τὴν ἄσχετον τῆς ἡμετέρας κακίας φορὰν, αὐτὸ τὸ μέγα ἴαμα τὸ καταπαῦον ἁμαρτίας μεγάλας, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κλίνας οὐρανοὺς ἐπὶ τὴν γῆν κατῆλθε· καὶ

(1) Ματθ. κδ', 22. (2) Λουκ. κά, 36. (3) Ἀποκ. ά, 7. (4) Λουκ· κά, 35. (5) Ἡσ. ά, 31. (6) Φιλιπ. γ' 20. (7) Ἰωαν. ιέ, 19. (8) Λουκ. κά, 28. (9) Ῥωμ. β', 6—9.

τὰ πάντα καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, χωρὶς ἁμαρτίας, κατήργησε τὴν ἁμαρτίαν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἡμᾶς ἐνισχύσας τὸ κέντρον ἐκείνης ἤμβλυνε, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ συνεργοὺς αὐτῆς παρεδειγμάτισεν ἐν τῷ σταυρῷ, διὰ τοῦ θανάτου καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.

Καὶ ὡς ἐπὶ Νῶε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δι' ὕδατος, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν κατακλύσας ὕστερον διὰ τῆς οἰκείας δικαιοσύνης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν ἀνέστησεν ἀθάνατον, οἷόν τι σπέρμα καὶ ἀπαρχὴν τοῦ αἰωνίου κόσμου, καὶ δεῖγμα καὶ παράστασιν τῆς ἀψευδῶς ἐλπιζομένης ἡμῖν ἀναςάσεως. Ἀναςὰς δὲ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς, Ἀποστόλους εἰς πᾶσαν ἐξαπέστειλε τὴν οἰκουμένην, μαρτύρων στίφος οὐκ εὐαρίθμητον προεβάλλετο, διδασκάλων προεστήσατο πλῆθυν, ἐκκλησίας ὁσίων ἔδειξεν. Ἐπεὶ δὲ πάντα πάλιν ποιήσας, καὶ μηδὲν καταλείψας τῶν δεόντων γενέσθαι, τὴν κακίαν εἶδε πάλιν τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ἡμῶν προαιρέσεως ἐπὶ τοσοῦτον κορυφουμένην, μᾶλλον δὲ τότε ἀρθησομένην θεάσεται, ὡς καὶ τῷ ἀντιχρίστῳ προσκυνῆσαι τοὺς ἀνθρώπους τηνικαῦτα καὶ ὑπακοῦσαι, αὐτὸν τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ ἀληθῆ καταλιπόντας Χριστὸν, αὐτὸς αὖθις ἐξ οὐρανῶν ἐπελεύσεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, οὐκέτι μακροθυμήσων, ἀλλὰ τιμωρήσων τοὺς διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων θησαυρίσαντας ἑαυτοῖς τὴν ὀργὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ. Καὶ τοὺς μὲν ἀνιάτως ἔχοντας, ὡς μέλη σεσηπότα τῶν ὑγιαινόντων ἀποτεμούμενος, καὶ τῷ πυρὶ παραδώσων· τοὺς δὲ οἰκείους αὐτῷ τῆς ἐπηρείας καὶ συναυλίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἐκλυτρωσόμενος, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους ἀπεργασόμενος.

Εὐθὺς οὖν μετὰ τὴν τοῦ ἀντιχρίςῳ βδελυρὰν παρρησίαν κλονήσει τὰ πάντα, ὁ συστήσας τὰ πάντα· κατὰ τὸ διὰ τοῦ Προφήτου εἰρημένον, ὅτι ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν (1). Εὐθὺς οὖν κλονεῖ τὸν κόσμον, καὶ λύει τὸν ἀνωτάτω τοῦ παντὸς ὅρον, καὶ συμπτύσσει τὸ οὐράνιον κύτος, καὶ τὴν γῆν πυρὶ μίγνυσι, καὶ συγχεῖ τὸ πᾶν. Ἄνωθεν δὲ τῶν ἄςρων τὸ πλῆθος, οἷόν τινας ἀμυθήτους πρηστῆρας, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς πέμπων τῶν θεοποιησάντων τὸν πονηρὸν, ἵνα δι' αὐτῶν πρῶτον τιμωρηθῶσιν οἱ τῷ ἀντιχρίστῳ πιστεύσαντες, οἷς τὸν νοῦν προσηλώθησαν, καὶ δι' ἃ ὡς Θεῷ τῷ ἀντιθέῳ ἐπείσθησαν. Ἔπειτα μετὰ δόξης αὐτὸς ἐπιφανεὶς ἀφάτου, δι' εὐσήμου σάλπιγγος, ὡς δι' ἐμφυσήματός ποτε τὸν προπάτορα, πάντας ζωώσει, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ παραστήσει ζῶντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκρούς. Καὶ τὸς μὲν ἀσεβεῖς οὐκ ἄξει εἰς κρίσιν, οὐδὲ λόγου ἀξιώσει τινός· οὐδὲ γὰρ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ἐν κατακρίσει. Προθήσει δὲ εἰς κρίσιν τὰ ἡμέτερα πάντα, κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· «Ὅταν γάρ φησιν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ». Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς προτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἐκρύπτετο ἡ δόξα τῆς αὐτοῦ θεότητος ὑπὸ τὴν σάρκα, ἣν ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε· νῦν δὲ κρύπτεται πρὸς τὸν Πατέρα ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τῆς ὁμοθέου σαρκὸς, τότε δὲ πᾶσαν ἐκκαλύψει τὴν δόξαν· ἀπὸ γὰρ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν φανεῖται λάμπων, ἀκτῖσι θεότητος περιαυγάζων τὰ πέρατα, παγκοσμίου καὶ ζωοποιοῦ σάλπιγγος περιηχούσης, καὶ συγκαλούσης ἅμα πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα. Καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐπείγετο μὲν καὶ πρότερον, ἀλλ' ἀφανῶς, ἐπέχων τὸν αὐτῶν ζῆλον κατὰ τῶν θεομαχούντων· ὕστερον δὲ ἐμφανῶς ἥξει καὶ οὐ παρα-

(1) Ἀγγ. β', 21.

σιωπήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐλέγξει καὶ παραδώσει ταῖς ποιναῖς τοὺς ἀπειθεῖς.

«Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε, φησὶ, καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ»· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ προεῖδε καὶ προεῖπεν· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶ, θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε· καὶ εἶδον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη πᾶσα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ (1)· ᾧ συμφώνως καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τότε, φησὶ, «Συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων». Πρόβατα τὲς δικαίους καλεῖ ὡς πραεῖς καὶ ἐπιεικεῖς, καὶ βαδίσαντας τὴν λείαν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τετριμμένην ὁδὸν τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς ἀφομοιωμένους αὐτῷ. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀμνὸς ἐκλήθη παρὰ τοῦ Προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, λέγοντος, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (2). Ἐρίφους δὲ καλεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὡς θρασεῖς καὶ ἀτάκτους, καὶ κατὰ κρημνῶν φερομένους τῆς ἁμαρτίας· καὶ τὲς μὲν, φησὶ, στήσει ἐκ δεξιῶν, ὡς καὶ δεξιῶν ἐργάτας ἔργων· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἐκ τῶν εὐωνύμων. Τότε ἐρεῖ ὁ Βασιλεύς φησι, καὶ οὐ προσέθηκε τίς, ἢ τίνων βασιλεὺς, ὡς οὐδενὸς ὄντος ἑτέρου, πλὴν αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖ πολλοὶ κύριοι καὶ βασιλεῖς, ἀλλ' εἷς ὄντως Κύριος, εἷς βασιλεὺς, ὁ φύσει τοῦ παντὸς δεσπότης. Ἐρεῖ τοίνυν τότε τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ μόνος βασιλεύς· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

Ὄντως πρὸς τοῦτο ἔβλεπεν ἡ ἀπ' ἀρχῆς καταβολὴ τοῦ κόσμου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἐπουράνιος ἐκείνη καὶ ἀρχαιοτάτη τοῦ Πατρὸς βουλὴ, καθ' ἣν ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς τῆς τοῦ Πατρὸς ἄγγελος, οὐ κατ' εἰκόνα μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ὁμοίωσιν οἰκείαν ἀπειργάσατο ζῶον τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δυνηθῇ ποτε χωρῆσαι τὴν μεγαλειότητα τῆς θείας βασιλείας, τὴν μακαριότητα τῆς θείας κληρονομίας, τὴν τελειότητα τῆς τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς εὐλογίας, δι' ἣν πάντα ἐγένετο τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· οὐ γὰρ εἶπε τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπροσδιορίστως τοῦ κόσμου, ὅσος οὐράνιος, καὶ ὅσος ἐπίγειος. Οὐχ' οὗτος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ θεία καὶ ἀπόῤῥητος κένωσις, ἡ θεανδρικὴ πολιτεία, τὰ σωτήρια πάθη, τὰ μυστήρια πάντα· διὰ τοῦτο τὸ τέλος προμηθῶς καὶ πανσόφως προῳκονόμηται, ὡς ἂν, ὁ διὰ τούτων ἐν τοῖς παροῦσι πιστὸς ἀναφανεὶς, ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Σωτῆρος· «Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» (3). Δεῦτε οὖν φησι, κληρονομήσατε καὶ τὸν ἑνεστῶτα καὶ μένοντα καὶ ἐπουράνιον κόσμον, οἱ τῷ ἐπιγείῳ καὶ φθαρτῷ καὶ παραῤῥέοντι κόσμῳ καλῶς κατ' ἐμὴν χρησάμενοι γνώμην. «Ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατε μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με, ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με».

Ἐνταῦθα ζητεῖται τίνος ἕνεκα τῆς ἐλεημοσύνης ἐμνήσθη μόνης, καὶ ταύτης ἕνεκα τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κληρονομίαν καὶ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν ἐκείνην· ἀλλ' οὐ ταύτης ἐμνήσθη μόνης τοῖς μετὰ συνέσεως ἀκούουσιν· ἐπεὶ γὰρ ἀνωτέρω τοὺς αὐτῆς ἐργάτας πρόβατα ἐκάλεσεν, ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύ-

(1) Δαν. ζ', 9. (2) Ἰωαν. ά, 29. (3) Ματθ. κέ. 21.

της, τήν τε πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, καὶ ὡς ἕτοιμοι διηνεκῶς ἦσαν εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατον· καθάπερ καὶ αὐτὸς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, κατὰ τὸ γεγραμμένον (1). Τοιούτοις οὖν καὶ αὐτοῖς οὖσι προσεπιφημίζει τὴν εὐποιΐαν· δεῖ γὰρ καὶ ταύτην δεῖγμα καὶ καρπὸν οὖσαν τῆς ἀγάπης, ὥσπέρ τινα κεφαλὴν ὑπερκειμένην ἔχειν τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἀρετῶν τὸν μέλλοντα κληρονομεῖν τὴν ἀΐδιον βασιλείαν ἐκείνην· ὃ καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων ἔδειξεν ὁ Κύριος· οὐδὲ γὰρ αἱ τυχοῦσαι εἰς τὸν θεῖον εἰσάγονται νυμφῶνα, ἀλλ' αἱ παρθενίᾳ κεκοσμημέναι, ἥτις οὐκ ἂν κατορθωθείη χωρὶς ἀσκήσεως καὶ ἐγκρατείας, καὶ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων. Ἔτι γε μὴν καὶ λαμπάδας ταῖν χεροῖν κατέχουσαι, τὸν οἰκεῖον νοῦν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐμμέριμνον γνῶσιν, τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς, ὃ δηλοῦται διὰ τῶν χειρῶν, ἐποχουμένην καὶ ὑπανεχομένην, καὶ τῷ Θεῷ ἀνακειμένην διὰ βίου, καὶ συνημμένην ταῖς ἐκεῖθεν λάμψεσι. Δεῖ δὲ ὅμως καὶ τοῦ ἐλαίου δαψιλοῦς, ὥστε διαρκεῖν ἡμμένας. Ἔλαιον δέ ἐστιν ἡ ἀγάπη, κορυφὴ τῶν ἀρετῶν οὖσα. Ὥσπερ οὖν ἂν καὶ θεμελίους ὑποθῇς, καὶ ἐποικοδομήσῃς τοὺς τοίχους, οὐκ ἐπιθῇς δὲ τὸν ὄροφον, ἄχρηστα πάντα ἀφῆκας ἐκεῖνα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἂν πᾶσαν ἀρετὴν κτήσῃ, μὴ προσκτήσῃ δὲ τὴν ἀγάπην, πᾶσαι ἐκεῖναι ἄχρηστοι καὶ ἀνόνητοι· καὶ ὁ τῆς οἰκίας δὲ ὄροφος χωρὶς τῶν αὐτὸν ὑπανεχόντων ἐποικοδομηθῆναι οὐ δύναται.

Τοῖς τοιούτοις τοίνυν καὶ ὁ Κύριος παρέχει κληρονομίαν, οἵτινες τὰς ἄλλας ἀρετὰς διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἔργων ἐπεσφραγίσαντο· καὶ ἡ δι' ἀνεπιλήπτου βίου πρὸς αὐτὴν ἀνέδραμον, ἢ διὰ μετανοίας πρὸς αὐτὴν κατέφυγον· ὧν τὰς μὲν υἱὰς ἐγὼ καλῶ, ὡς τῆς ἐκ Θεοῦ μυστικῆς ἀναγεννήσεως φύλακας· τοὺς δὲ μισθίους, ὡς διὰ τῶν τῆς μετανοίας πολυειδῶν ἱδρώτων καὶ τῆς ταπεινώσεως, οἷα μισθὸν τὴν χάριν ἐπανακαλουμένους. Διὸ καὶ πολυειδῶς τὰ τῆς κρίσεως πρότερον ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις ἐξηγησάμενος, ὕστερον προήγαγε τὰ τῆς ἀγάπης, ὡς τὰς ἐκεῖ προκατηριθμημένας ἀρετὰς, ἢ τελειούσης ἢ ἐπαναγούσης. Ἀλλ' οἱ δίκαιοι ἀποκριθήσονται λέγοντες· « Κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δέ σε εἴδομεν ξένον, καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν; πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σέ »; Ὁρᾶτε καὶ δικαίους καλουμένους τοὺς ἐκ δεξιῶν; οὐκοῦν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ μετὰ δικαιοσύνης αὐτοῖς ὁ ἔλεος. Ὁρᾶτε δὲ καὶ ἑτέραν ἀρετὴν τὴν ταπείνωσιν προσμαρτυρουμένην τοῖς δικαίοις τῷ πληρώματι τῆς ἀγάπης, οἷόν τι περιτείχισμα καιρίως ἀνεγηγερμένον; ἀνάξιοι γὰρ εἶναι τῆς ἀναῤῥήσεως καὶ τῶν ἐπαίνων ἰσχυρίζονται, ὡς μηδὲν ἀγαθὸν πράξαντες, οἱ μηδὲν ἄπρακτον ἀφεῖναι μαρτυρούμενοι. Διὰ τοῦτο οἶμαι, καὶ χρηματίζει παῤῥησίᾳ τούτοις ὁ Κύριος, ἵνα τοιοῦτοι ἀναφανῶσι, καὶ τῇ ταπεινώσει ἀνυψωθῶσι, καὶ χάριν εὕρωσι δικαίως παρ' αὐτοῦ δαψιλῆ ταύτην τοῖς ταπεινοῖς παρέχοντος· Κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· ὃς καὶ νῦν πρὸς αὐτούς φησιν· « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Ἐλάχιστον καλεῖ διὰ τὴν ἔνδειαν καὶ εὐτέλειαν· ἀδελφὸν δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς οὕτω κατὰ σάρκα ζήσας ἐπὶ γῆς.

Ἀκούσατε καὶ εὐφράνθητε ὅσοι πτωχοί τε καὶ

(1) Ἡσ. νγ', 7.

ἐνδεεῖς· ἀδελφοὶ γὰρ ἐστὲ κατὰ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· κἂν ἀκουσίως ἦτε πτωχοί τε καὶ εὐτελεῖς, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας ἑκούσιον ἑαυτοῖς ποιήσασθε τὸ ἀγαθόν. Ἀκούσατε οἱ πλούσιοι, καὶ τὴν μακαριστὴν πτωχείαν ποθήσατε, ἵνα κληρονόμοι καὶ ἀδελφοὶ Χριστοῦ γένησθε, καὶ τῶν ἀκουσίως πτωχευόντων γνησιώτεροι· κἀκεῖνος γὰρ ἑκὼν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς. Ἀκούσατε καὶ στενάξατε οἱ περιορῶντες κακῶς πάσχοντας τοὺς ὑμετέρους ἀδελφούς, μᾶλλον δὲ τοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἐξ ὧν εὐπορεῖτε τοῖς ἐνδεέσι τροφῆς, σκέπης, περιβολῆς, ἐπιμελείας τῆς προσηκούσης, μηδὲ τὸ ἡμῶν περίσσευμα καταναλίσκοντες εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα. Μᾶλλον δὲ ἀκούσωμεν καὶ στενάξωμεν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐγὼ, ὁ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα λέγων, ἐλέγχομαι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως οὐκ ἔξω τοῦ πάθους τελείως ὢν· πολλῶν γὰρ ῥιγώντων καὶ στερουμένων, ἐμπεπλησμένος αὐτὸς εἰμι καὶ ἐνδεδυμένος, πολλοῦ δὲ μᾶλλον ἄξιοι πένθους, οἱ καὶ τοὺς ὑπὲρ τὴν καθημερινὴν χρείαν θησαυροὺς ἔχοντες καὶ κατέχοντες, ἢ καὶ αὔξειν σπεύδοντες, ἀγαπᾶν ὡς ἑαυτοὺς τὸν πλησίον προσεταγμένοι, καὶ μηδὲ ὡς τὸν χοῦν αὐτοὺς ἔχοντες. Τί γάρ ἐστιν ἄλλο χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ἃ μᾶλλον ἠγαπήσαμεν τῶν ἀδελφῶν; Ἀλλ' ἐπισραφῶμεν, καὶ μετανοήσωμεν, καὶ κοινωνήσωμεν ἐπαρκοῦντες ταῖς χρείαις οἷς ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν πτωχευόντων ἀδελφῶν, κἂν εἰ μὴ τὰ ἑνόντα πάντα θεοφιλῶς κενῶσαι προαιρώμεθα, ἀλλὰ μηδὲ πάντα παρ' ἑαυτοῖς ἀνιλεῶς κατάσχωμεν· ἀλλὰ τὸ μὲν ποιήσωμεν, εἰς ὃ δὲ ἀπολειπόμεθα, ταπεινωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τευξόμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ συγγνώμης, τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀναπληρούσης τὴν ἡμετέραν ἔλλειψιν, ἵνα μὴ τῆς ἀπευκταίας, ὃ μὴ γένοιτο, φωνῆς ἀκούσωμεν· «Τότε γάρ φησιν ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι». Πόσον τοῦτο! τῆς ζωῆς μακρύνθητε, τῆς τρυφῆς ἐκβλήθητε, τοῦ φωτὸς στερήθητε!

Ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»· ὡς γὰρ οἱ ἐκ δεξιῶν ζωὴν ἕξουσι, καὶ περισσὸν ἕξουσι, ζωὴν μὲν τῷ συνεῖναι Θεῷ, περισσὸν δὲ τὸ καὶ υἱοὶ διατελεῖν καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας, οὕτως οἱ ἐξ εὐωνύμων τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀποτυχόντες, τὸ μακρυνθῆναι Θεοῦ, καὶ περισσότερον ἕξουσι κακὸν, τὸ δαίμοσι συντετάχθαι, καὶ πυρὶ παραδοθῆναι κολάζοντι. Οἷον δὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ καὶ τῶν σωμάτων ἅπτεται, καὶ τῶν λογικῶν ἐν σώμασί τε ὄντων καὶ οὐκ ἐν σώμασι πνευμάτων, ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ἀθάνατα, δι' οὗ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς πῦρ τακήσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον; «Στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται» (1). Ὅση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπροσδόκητον; καὶ γὰρ ἄσβεστον ἐκεῖνο τὸ πῦρ. Τί δὲ αὖθις ἡ βιαία φορά; καὶ γὰρ ποταμός φησιν ἕλκων ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὡς ἔοικεν ἀεὶ πορρωτέρω φέρον Θεοῦ· διὸ οὐδὲ πορεύθητε εἶπεν, ἀλλὰ πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι· καὶ γὰρ ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἐκ πολλοῦ κεκατήρασθε· κἂν εἴπερ ἔφερον ἐκεῖνοι, ἀλλ' ὑμεῖς κατάρας ἄξιοι. Πορεύεσθε δέ φησι πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον οὐχ ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἐμόν ἐστι τοῦτο προηγούμενον θέλημα, οὐκ εἰς τοῦτο ὑμᾶς ἐποίησα, οὐκ ἐφ' ὑμᾶς ἡτοίμασα τὴν πυράν· διὰ τοὺς ἀμετάβλητον ἔχοντας τῆς κακίας τὴν ἕξιν δαίμονας προανεκαύθη τὸ ἄσβεστον πῦρ, οἷς ὑμᾶς συνῆψεν ἡ κατ' ἐκείνης ἀμετανόητος γνώμη.

(1) Β' Πετρ. γ', 12.

Αὐθαίρετος οὖν ὑμῖν ἐστιν ἡ μετὰ τῶν πονηρῶν ἀγγέλων συμβίωσις· «Ἐπείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ οὐ περιεβάλλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με»· ὡς γὰρ ἡ ἀγάπη, ἀδελφοὶ, καὶ τὰ τῆς ἀγάπης ἔργα πλήρωμα τῶν ἀρετῶν ἐστιν, οὕτω τὸ μῖσος καὶ τὰ τοῦ μίσους ἔργα, ὁ ἀσυμπαθὴς τρόπος, ἡ ἀμετάδοτος γνώμη, πλήρωμά ἐστι τῆς ἁμαρτίας· καὶ καθάπερ τῇ φιλανθρωπίᾳ ἕπονται καὶ σύνεισιν αἱ ἀρεταὶ, οὕτω τῇ μισανθρωπίᾳ αἱ κακίαι· διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ ταύτης μόνης καταδικάζονται.

Ἐβουλόμην μὲν οὖν εἰπεῖν ὡς οὐδὲν μεῖζον δεῖγμα μίσους, ἀλλ' ἢ τὸ προτιμᾶν τοῦ ἀδελφοῦ τὸ περιττεῦον ἀργύριον· ἀλλ' ὁρῶ τὴν κακίαν καὶ μεῖζον εὑροῦσαν δεῖγμα τῆς μισανθρωπίας· εἰσὶ γὰρ οἳ μὴ μόνον οὐκ ἐλεοῦσιν ἐξ ὧν εὐποροῦσιν, ἀλλὰ καὶ σφετερίζονται τὰ ἀλλότρια. Συλλογιζέσθωσαν οὖν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς μὴ ἐλεοῦντας ἀποφάσεως, τίνος οὗτοι τεύξονται, καὶ τί πείσονται, καὶ οἵας ἀπερινοήτου τε καὶ ἀφορήτου καταδίκης ἄξιοι καὶ ἀποστήτωσαν τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐξιλεωσάσθωσαν τὸ θεῖον. Ἐκεῖνοι δὲ ἀποκριθήσονται τηνικαῦτα λέγοντες· «Κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνὸν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι»; Ὁρᾶτε καὶ αὐτὸ τὸ ἔσχατον κακὸν τὴν ὑπερηφανίαν τῷ ἀσυμπαθεῖ συνεζευγμένην τρόπῳ, ὥσπερ καὶ τῇ συμπαθείᾳ τὴν ταπείνωσιν; Οἱ δίκαιοι διὰ τὴν εὐποιΐαν ἐγκωμιαζόμενοι ταπεινοῦνται μᾶλλον, οὐ δικαιοῦσιν ἑαυτούς. οὗτοι διὰ τὴν ἀσπλαγχνίαν κατηγορούμενοι παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς, οὐ προσπίπτησι ταπεινωθέντες, ἀλλ' ἀντιλέγουσι καὶ δικαιοῦσιν ἑαυτούς· διὸ καὶ ἀκούσουσιν, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· καὶ οὕτως ἀπελεύσονταί φησιν· «οὗτοι μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Ἐλεήσωμεν οὖν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀδελφοὶ διὰ τοῦ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐλέους· κτησώμεθα διὰ τῆς συμπαθείας τὴν συμπάθειαν· εὖ ποιήσωμεν ἵνα πάθωμεν εὖ· ὁμοία μὲν ἡ ἀντίδοσις· εὐποιΐα γὰρ καὶ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος καὶ συμπάθεια, οὐκ ἴση δὲ τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ μέτρῳ τῆς ὑπεροχῆς· σὺ μὲν γὰρ παρέχεις ἐξ ὧν ἄνθρωπος ἔχει, καὶ ἐφ' ὅσον ἄνθρωπος εὐεργετῆσαι δύναται, ἀντιλαμβάνεις δὲ παρὰ τῶν θείων καὶ ἀκενώτων θησαυρῶν ἑκατονταπλασίονα, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ εὐεργετῇ ἐξ ὧν καὶ ὅσον ὁ Θεὸς εὐεργετῆσαι δύναται· «Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (1). Σπεύσωμεν οὖν ἵνα τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος ἐπιτύχωμεν· ὀλίγων ἀργυρίων κληρονομίαν αἰώνιον ἀγοράσωμεν· φοβηθῶμεν τὴν κατὰ τῶν ἀνηλεῶν ἀπόφασιν ἀρτίως, ἵνα μὴ ὑπ' αὐτῆς ἐκεῖ κατακριθῶμεν· μὴ φοβηθῶμεν μὴ πτωχοὶ γενώμεθα διδόντες ἐλεημοσύνην· καὶ γὰρ ἀκούσομεν παρὰ Χριστοῦ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν». Φοβηθῶμεν καὶ πάντα πράξωμεν ἵνα μὴ φανῶμεν ἔξω τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης διὰ τῆς ἀσπλαγχνίας· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, πῶς ἀγαπήσει, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακεν (2); ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, πῶς συνέσται αὐτῷ; ὁ δὲ μὴ συνὼν αὐτῷ πορευθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ πορευόμενος ἀπ' αὐτοῦ, εἰς τὴν γέενναν ἐμπεσεῖται πάντως.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀγάπης ἔργα ἐπιδειξώμεθα εἰς τὴς

(1) Α, Κορ. β', 9. (2) Α' Ἰωαν. δ', 20.

ἡμετέρους ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, ἐλεοῦντες τοὺς πενομένους, ἐπιστρέφοντες τοὺς πλανωμένους, ἢν ἂν εἴποις πλάνην τε καὶ πενίαν, ἐκδικοῦντες τοὺς ἀδικουμένους, ἐπιῤῥωννῦντες τοὺς ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένους, εἴτε διὰ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο πάσχοντας ἐχθρῶν τε καὶ νοσημάτων, εἴτε διὰ τῶν ἀοράτων πονηρῶν πνευμάτων καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας παθῶν, ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἐν φυλακῇ καθειργμένους, ἀλλὰ καὶ ἀνεχόμενοι τῶν εἰς ἡμᾶς πταιόντων, καὶ χαριζόμενοι ἀλλήλοις εἴ τις πρός τινα ἔχει μομφὴν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· καὶ ἁπλῶς παντὶ τρόπῳ καὶ πᾶσιν ἔργοις τε καὶ λόγοις, οἷς ἔχομεν, ἐπιδειξώμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἵνα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιτύχωμεν ἀγάπης, καὶ εὐλογηθῶμεν παρ' αὐτοῦ, καὶ κληρονομήσωμεν τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν καὶ δι' ἡμᾶς ἡτοιμασμένην οὐράνιον καὶ αἰώνιον βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε'.

Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾗ καὶ περὶ σωφροσύνης, καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ κακίας.

Τὴν μὲν προγονικὴν ἐκείνην ἀράν τε καὶ καταδίκην κοινήν τε καὶ τὴν αὐτὴν ἅπαντες εἴχομεν πρὸ Χριστοῦ, ἐξ ἑνὸς τοῦ προπάτορος ἐπὶ πάντας χυθεῖσαν, ὡς ἐκ ῥίζης τοῦ γένους ἀναδιδομένην καὶ τῇ φύσει συγκεκληρωμένην· ἕκαστος δὲ δι' ὧν αὐτὸς ἰδίως ἔπραττεν, ἢ τὴν μέμψιν ἢ τὸν ἔπαινον εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ Θεοῦ ἐπεσπᾶτο, πρὸς ἐκείνην τὴν κοινὴν ἀράν τε καὶ καταδίκην, καὶ τὸν ἄνωθεν πρὸς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐξῆς καταβαίνοντα πονηρὸν κλῆρον πράττειν ἔχων οὐδέν. Ἀλλ' ἦλθε Χριστὸς ὁ τῆς φύσεως ἐλευθερωτὴς, ὁ τὴν κοινὴν ἀρὰν εἰς εὐλογίαν μετάγων κοινὴν, καὶ τὴν ὑπεύθυνον ἡμῶν φύσιν ἀναλαβὼν ἐξ ἀκηράτου Παρθένου, καὶ ταύτην ὑποστήσας ἑαυτῷ καινὴν, παλαιοῦ μὴ μετασχοῦσαν σπέρματος, ἀνεύθυνον αὐτὴν καὶ δεδικαιωμένην ἀπέδειξεν, ὡς καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα γεννωμένους ἔπειτα πάντας τῆς προγονικῆς ἐκείνης ἀρᾶς καὶ καταδίκης μένειν ἐκτός. Τί οὖν οὐχὶ καὶ τῶν ὑποστάσεων ἡμῶν ἑκάστῃ τῆς αὐτοῦ μεταδίδωσι χάριτος, οὐδὲ τῶν ἰδίων ἕκαστος πλημμελημάτων λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν; ἐπειδή περ οὐχ' ὑπόστασιν αὐτὸς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν ἀναλαβὼν ἐκαινούργησε φύσιν, ἑνωθεὶς αὐτῇ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν· καὶ πῶς, ὃς πάντας τελείως θέλει σωθῆναι, καὶ ὑπὲρ πάντων κλίνας οὐρανοὺς κατῆλθε, καὶ δι' ἔργων καὶ λόγων καὶ παθημάτων οἰκείων πᾶσαν ὑποδείξας σωτηρίας ὁδὸν εἰς οὐρανοὺς ἐπανῆλθεν, ἕλκων ἐκεῖσε τοὺς πειθομένους. Οὐκοῦν οὐ τῇ φύσει μόνον ἣν αὐτὸς παρ' ἡμῶν ἔσχε καθ' ἕνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἑκάστῳ παράσχοι τελείαν τὴν ἀπολύτρωσιν· ὃ δὴ καὶ πεποίηκε, καὶ ποιῶν οὐ διέλιπε, δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ κατα-

λάττων, καὶ πρὸς ὑπακοὴν ἡμῶν ἐπανάγων ἕκαστον, καὶ πᾶσαν ἡμῶν παρακοὴν ἐξιώμενος.

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ βάπτισμα ἐνετείλατο θεῖον, καὶ νόμους ἔθηκε σωτηρίους, καὶ μετάνοιαν ἐκήρυξε πᾶσι, καὶ τοῦ οἰκείου μετέδωκε σώματος τε καὶ αἵματος· οὐ γὰρ ἁπλῶς ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ἑκάστου τῶν πιστευόντων ὑπόστασις καὶ τὸ βάπτισμα δέχεται, καὶ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς πολιτεύεται, καὶ τοῦ θεουργοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου ἐν μεθέξει γίνεται. Διὰ τούτων μὲν οὖν ὑποστατικῶς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐδικαίωσε, καὶ πρὸς ὑπακοὴν τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς ἐπανήγαγεν· αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν ἣν παρ' ἡμῶν προσλαβόμενος ἐκαινούργησεν, ἡγιασμένην καὶ δεδικαιωμένην καὶ τῷ Πατρὶ διὰ πάντα ὑπήκοον οὖσαν ἔδειξε, δι' ὧν αὐτὸς ταύτῃ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένος, κατ' αὐτὴν ἔπραξέ τε καὶ ἔπαθεν· ὧν ἐστὶ καὶ ἡ τούτου σήμερον ἑορταζομένη παρ' ἡμῖν εἰς τὸ ἱερὸν τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο πρὸς καθαρισμὸν ἀνάβασις ἢ ἀναβίβασις, καὶ ἡ τοῦ θεολήπτου Συμεὼν ὑπάντησις, καὶ ἡ τῆς διὰ βίου τῷ ἱερῷ προσανεχούσης Ἄννης ἐξομολόγησις. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ Παρθένου τοῦ Σωτῆρος γέννησιν, καὶ τὴν κατὰ νόμους ὀκταήμερον περιτομήν, καθάπερ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς φησιν· «Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν· κατὰ γὰρ νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου». Περιτέμνεται κατα τὸν νόμον, ἀνάγεται κατὰ τὸν νόμον, παρίσταται κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν νόμῳ Κυρίου, προσάγεται θυσία κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου.

Ὁρᾶτε ὅτι διὰ πάντων ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ τοῦ νόμου ποιητὴς καὶ δεσπότης; Τί διὰ τούτων ἀπεργαζόμενος; ὑπήκοον ἐν πᾶσι τῷ Πατρὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ποιούμενος, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἡμῶν παρακοὴν ἐξιώμενος, καὶ τὴν δι' αὐτὴν ἀρὰν εἰς εὐλογίαν μετασκευάζων· ὡς γὰρ ἐν Ἀδὰμ ἅπασα ἦν ἡ φύσις ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐν Χριστῷ· καὶ ὡς διὰ τοῦ ἐκ γῆς Ἀδὰμ πάντες οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ εἶναι λαβόντες εἰς γῆν ἀπεστράφημεν, καὶ εἰς ᾅδου κατηνέχθημεν, οὕτω διὰ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ Ἀδὰμ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πάντες εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν, καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης καὶ χάριτος ἠξιώθημεν· μυστικῶς μέν τοι νῦν· κέκρυπται γὰρ, φησὶν, ἡ ζωὴ ἡμῶν σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ παρουσίαν, τότε καὶ ὑμεῖς πάντες φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ (1). Πάντες τίνες; οἱ τῷ Χριστῷ υἱοποιηθέντες ἐν πνεύματι, καὶ πνευματικὰ τούτου τέκνα διὰ τῶν ἔργων ἀποδεικνύμενοι. Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἀνήγαγον αὐτὸν παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ. Τίνων αὐτῶν; περὶ τῶν τεκόντων ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐκ συνδυασμοῦ τικτομένων ὁ τοῦ νόμου λόγος, ὡς δεομένων καθάρσεως· ἐπεὶ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς φησιν· «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» (2)· ὅπου δὲ οὐ τεκόντες, ἀλλὰ τεκοῦσα ἦν μόνη, καὶ αὕτη παρθένος, καὶ παιδὸς τόκος ἀσπόρως συλληφθέντος, πάντως οὐκ ἦν χρεία καθαρισμοῦ, ἀλλ' ὑπακοῆς ἦν ἔργον καὶ τοῦτο, ἐπαναγαγούσης τὴν παρακούσασαν φύσιν, καὶ τῆς διὰ τὴν παρακοὴν ἀπαγούσης εὐθύνης. Ὅτε οὖν ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἀνήγαγον αὐτὸν παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, ἀναθεῖναι, φανερὸν ποιῆσαι πρωτότοκον ὄντα, καθὰ γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· «Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται».

Καὶ μὴν οὗτος μόνος ἐστὶν ὁ μήτραν ἐν τῷ συλ-

(1) Κολ. γ', 3. (2) Ψαλμ. ν'.

ληφθῆναι διανοίξας, ἀσυνδυάζως κυοφορηθεὶς διὰ μόνης προσρήματος καὶ μηνύματος Θεοῦ, ὅπερ εἰς ἀκοὴν ἡ Παρθένος δι' ἀγγέλου ἐδέξατο· πῶς οὖν ὁ νόμος πᾶν ἄρσεν φησὶ διανοῖγον μήτραν; Ὥσπερ πολλοὶ λέγονται προφῆται καὶ πολλοὶ χρισοί, ὡς διὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ λέγει ὁ Θεός· «Μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε» (1)· εἷς δέ ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ εἷς ὁ μόνος Προφήτης οὗτος, οὕτω καὶ πᾶν μὲν πρωτότοκον λέγεται διανοίγειν μήτραν, ὁ δὲ ἀληθῶς διανοίξας οὗτός ἐστιν ὁ μόνος ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ. Ἀνήγαγον δέ φησι, καὶ, «Τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν». Τὸ μὲν οὖν τῶν τρυγόνων ζεῦγος, ὑπεμφαῖνον τῶν τεκόντων τὸ σῶφρον, εἶχέ τινα λόγον πρὸς τοὺς νόμῳ γάμῳ συνεζευγμένους, οἱ δὲ δύο νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν ἀπειρόγαμοι ὄντες σαφῶς προεδήλουν τὴν Παρθένον, καὶ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ταύτης τεχθέντα, καὶ Παρθένον εἰς τέλος ὄντα. Καὶ ὅρα τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τρυγόνων ζεῦγος εἶπεν, ὡς αἰνιττομένων τοὺς γάμῳ συνεζευγμένους, ἐπὶ δὲ τῶν νεοσσῶν ἐφυλάξατο τοῦτο· ἀπειρόζυγος γὰρ καὶ ἡ τεκοῦσα καὶ ὁ τεχθείς. Ἀλλ' ὁ μὲν νόμος πόρρωθεν προκαταγγέλων τὸν παρθενικὸν τόκον τοιαῦτα χρησμῳδεῖ, καὶ διὰ τοιούτων τοῦτον προϋπογράφει· αὐτοῦ δὲ τοῦ παραδόξως τεχθέντος νῦν εἰς τὸ ἱερὸν ἀναχθέντος, ἑτέρας τρυγόνας καὶ ἄλλους περιστερῶν νεοσσοὺς πρεπωδεστέρους ἡτοίμασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τίνας τούτους; Συμεὼν καὶ τὴν Ἄνναν, οὓς, εἴτε νεοσσοὺς περιστερῶν εἴποι τις, διὰ τὸ πρὸς κακίαν παντάπασι νηπιώδες, εἴτε τρυγόνας διὰ τὸ τῆς σωφροσύνης ἀκρότατον, εὐλόγως ἐρεῖ.

Ἀλλ' ὁ μὲν Συμεών, ἵνα κατ' ἐπιδρομὴν τὰ Εὐαγγελικὰ διέλθωμεν ῥήματα, δίκαιος ὢν καὶ εὐλαβής, προκεχρηματισμένος τε ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, καὶ νῦν ὑπὸ τούτου κεκινημένος ἦλθεν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ὑπήντησε καὶ ἐνηγκαλίσατο τοῦτο τὸ οὐράνιον καὶ ἐπίγειον βρέφος, αὐτῷ προσάγων ὡς Θεῷ τόν τε ὕμνον καὶ τὴν ἱκεσίαν, ἐν εἰρήνῃ τε λυθῆναι τοῦ σώματος ἱκετεύων, καὶ σωτήριον αὐτὸ φῶς εἶναι καταγγέλων τοῖς πᾶσιν, εἰς πτῶσίν τε τοῦτο τεθεῖσθαι τῶν ἀπιστούντων, καὶ εἰς ἀνάστασιν τῶν εἰς αὐτὸ πιστευόντων ἰσχυριζόμενος. Εἶτα καὶ τῇ Παρθένῳ καὶ Μητρὶ τοῦ βρέφους προσδιελέξατο, ἐκ τῆς περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ παιδὸς ὀδύνης μητέρα κατὰ φύσιν φανερωθήσεσθαι δεικνὺς τοῦ νῦν θεανθρώπου βρέφους, καὶ τοὺς ἀμφιβόλους περὶ τούτου λογισμοὺς ἀποκαλύψασαν ἐκ τῶν καρδιῶν ἀπαλείψειν· καὶ ὁ Σολομὼν γὰρ τὴν γνησίαν τοῦ ἀμφιβόλου παιδὸς μητέρα ἐκ τῆς περὶ τὸ πάθος τοῦ παιδὸς ὀδύνης καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸ σφοδρᾶς λύπης καὶ συμπαθείας καλῶς ἐτεκμήρατο. Προφῆτις δὲ Ἄννα ἡ τοῦ Φανουὴλ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων οὖσα, νηστείαις τε καὶ δεήσεσι προσκειμένη, καὶ τοῦ ἱεροῦ μηδαμῶς ἀφισταμένη, θείῳ Πνεύματι τηνικαῦτα μᾶλλον γενομένη κάτοχος εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, καὶ τὴν λύτρωσιν παραγενομένην τοῖς προσδεχομένοις εὐηγγελίζετο, ταύτην εἶναι δεικνῦσα τὸ βρέφος τοῦτο. Τοιαύτας λογικὰς τρυγόνας πρὸς ὑπαντὴν προέπεμψεν εἰς τὸ ἱερὸν ἀνιόντι τῷ Χριστῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἔδειξεν ἡμῖν ὁποίους εἶναι δεῖ τοὺς εἰσδεχομένους Χριστόν, καὶ ὁποίους εἶναι δεῖ, καὶ ὁποίας τὰς ἐξ ἀνδρῶν τε τὸν βίον ἀπολιπούσας καὶ τοὺς τὰς ὁμοζύγους ἀποβαλόντας. χήρα γὰρ ἦν ἡ τοῦ Φανουὴλ αὕτη Ἄννα, ἀλλὰ καὶ Προφῆτις· πῶς; ὅτι τῶν κοσμικῶν καὶ βιωτικῶν ἀποστᾶσα φροντίδων οὐκ

(1) Ψαλμ. ρδ', 15.

ἁφίςατο τοῦ ἱεροῦ· ὅτι νηςείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς καὶ ψαλμῳδίαις συνδιημερεύουσα καὶ διανυκτερεύουσα τὸν βίον εἶχεν ἄμωμον· διὸ καὶ τὸν Κύριον, ᾧ δι' ἔργων ἐλάτρευεν, εἰκότως ἐπεγίνωσκεν ἐλθόντα, καθὰ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης πρὸς αὐτόν φησιν· « Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, πότε ἥξεις πρός με » (1);

Τοιαύτας εἶναι δεῖ καὶ τοιούτους τοὺς ἐκ τοῦ γάμου διὰ τῆς ἐντίμου χηρείας πρὸς τὸν παρθενικὸν βίον ἐγγίζειν ἢ καὶ συμβιοῦν αἱρουμένους. Ἐὰν οὖν τῆς δευτέρας συζυγίας ὡς χαμαιζήλου παντάπασιν ὑπερεῖδες, ἀπριξ ἔχωμοι τῆς προθέσεως, κατ' ἴχνος βάδιζε τῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ τέλους ἀγάμων. Ἦν ὅτε καὶ Πέτρος πενθερὰν ἔσχεν, ἀλλ' Ἰωάννου τοῦ παρθένου πρὸς τὸ ζωαρχικὸν μνῆμα προσδραμόντος οὐκ ἀπελείφθη· ἔστι δὲ ἐφ' ὧν καὶ ἐπανῆλθε, διὸ καὶ κορυφαῖος τῶν κορυφαίων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δεσπότου κατέστη. Πρὸς τοιοῦτον ὕψος ἀνάγει πόθος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετενεχθείς. Σὺ δὲ ὅρα, μὴ τῆς μὲν ἀποσχόμενος ὡς πανδήμου, τῆς δὲ μὴ ἐφικόμενος ὡς δυσεφίκτου, παραῤῥυῆς καὶ λάθης καταπεσῶν, ὡςμήτε τῶν κατὰ νόμον, μήτε τῶν ὑπὲρ νόμον, ἀλλὰ τῶν παρανόμων ἐχόμενος. Εἰ δὲ τὰς ἐν χηρείᾳ ὄντας, ἂν μὴ σωφρονῶσι, κατακρίτας ἀποφαινόμεθα, κἂν δευτέροις ἐννόμως ὁμιλήσωσι γάμοις, οὐ παντάπασιν ἀμέμπτους ἡγούμεθα· εἶπεν ἂν ὁ Παῦλος, ὅτι τὴν πρώτην πίςιν ἠθέτησαν· πόσω μείζονος ἄξιοι καταδίκης, οἱ τῆς ἐννόμου συζυγίας τὴν παράνομον ἡδονὴν προτιμῶντες; καὶ οἱ γυναιξὶ συνοικοῦντες, καὶ τῆς πορνείας οὐκ ἀπεχόμενοι; πορνείας, ἣ καὶ τὸν παγκόσμιον ἐκεῖνον ἐπήνεγκε κατακλυσμόν, καὶ αὐτοῖς τοῖς υἱοῖς Θεοῦ κληθεῖσι τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῖς Σοδομίταις ἐπήνεγκε τὸν οὐρανόθεν ἐμπρησμόν, καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν ὑπὸ τῶν Μωαβιτῶν ἧτταν, καὶ τὸν πολυάνθρωπον ἐκεῖνον φόνον, καὶ νῦν ἡμῖν οἶμαι, τὰς ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἥττας καὶ πολυειδεῖς ἐσωθέν τε καὶ ἔξωθεν κακώσεις καὶ συμφοράς. Υἱὸς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀπογόνους Ἐνὼς πρώτους ἐκάλεσεν ἡ Γραφὴ, ὃς πρῶτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου. Οὗτος δὲ ἦν υἱὸς Σὴθ, οὗ τὸ γένος δίστατο τοῦ διὰ τὸν Κάϊν ἐπαράτου γένους, καὶ διεῖγον ἐν σωφροσύνῃ, καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τότε ἵστατο ὁ κόσμος, ἕως κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι τὰς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κάϊν ὅτι καλαὶ, καὶ τοῦ πορνικοῦ κάλλους, ἡττηθέντες ἔλαβον αὐτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐπληθύνθη ἡ κακία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἦρεν ἅπαντας· καὶ εἰ μὴ Νῶε τότε, καὶ οἱ τοῦ Νῶε υἱοὶ σωφρονοῦντες εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, δῆλον δὲ· καὶ γὰρ μιᾶς γυναικὸς ἕκαστος ἦν ἀνὴρ, μεθ' ἧς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτόν· οὐδ' ἂν ὑπελείφθη ῥίζα τις καὶ ἀρχὴ πρὸς δευτέρου κόσμου γένεσιν.

Ὁρᾶτε ὅτι διὰ τοὺς πορνεύοντας πάλαι ἂν ἀπώλετο ὁ κόσμος οὗτος, εἰμὴ διὰ τοὺς σωφρονοῦντας ἵστατο; Οἱ δὲ μηδὲ τοῦ παρόντος ἄξιοι κόσμου, ὡς ἀκοσμίαν τοῦτον ἀπεργαζόμενοι, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐξωσθήσονται, τῷ πυρὶ τῆς γεέννης παραδοθέντες, ὡς μὴ τῷ πυρὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀντισχόντες, εἰ μὴ νῦν διὰ μετανοίας αὐτὸ μὲν ἀποσβέσουσι σπεύσαντες, τοὺς δὲ προγεγονότας ἐντεῦθεν μολυσμοὺς τοῖς δάκρυσιν ἀπονίψονται; Καὶ τοῦτο δὲ μὴ ἀγνοείτωσαν, ὡς ἐὰν μὴ ἀντιστῶσι σπεύσαντες διὰ τῆς μετανοίας τῷ πάθει, χείροσι προϊόντες παραδοθήσονται τοῖς παρὰ φύσιν αἰσχροῖς, ἃ πορνικῆς μέν ἐστιν ἐπιθυμίας γεν-

(1) Ψαλμ. ρ', 1.

νήματα, ἔλκει δὲ τῆς γεέννης ἐνταῦθα τὸ πῦρ, ὡς ἐντεῦθεν συναρπᾶσον τοὺς ἀκολάστους εἰς αἰώνιον κόλασιν. Τίς οὐκ οἶδε τὰς Σοδομίτας καὶ τὴν παρανομωτέραν ἐκείνων πορνείας ἔκκαυσιν, καὶ τὸν καινότερον τοῦ πυρὸς ἐπ' αὐτοὺς ὄμβρον καὶ τὴν ἀπώλειαν; Πολλάκις δὲ καὶ σύμπασα πόλις ἑνὸς ἀνδρὸς ἀσελγοῦς ἀπήλαυσεν, ὡς ἐπὶ τῶν Σικίμων ὑπὸ τῶν Ἰακὼβ παίδων ἄρδην ἀφανισθέντων ἐγένετο, τοῦ Συχὲμ τὴν τοῦ Ἰακὼβ θυγατέρα Δείναν ἁρπάσαντος. Ἀλλ' ἵνα τοὺς πρὸ τοῦ νόμου νῦν ἀφῶμεν, αὐτὸς ὁ νόμος, οὐ τὴν νυμφευομένην, μὴ εὑρεθείσης ἐν αὐτῇ παρθενίας, λιθοβολεῖσθαι προστάττει; τὴν δὲ πεπορνευμένην ἱερέως θυγατέρα οὐ πυρὶ κατακαίεσθαι; μίσθωμα δὲ πόρνης οὐκ ἀπαγορεύει τῷ ναῷ Κυρίᾳ προσφέρεσθαι; τῶν δὲ Ἰσραηλιτῶν πορνικῶς ταῖς Μωαβίτισι συμφθαρέντων ἔργον μαχαίρας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς πρὸς ταῖς εἴκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἐγένοντο; Διὸ καὶ Παῦλος ὁ μέγας πρὸς ἡμᾶς φησι· «Μὴ πορνεύετε, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες» (1). Τοιαῦτα καὶ πρὸ νόμου, καὶ ἐν νόμῳ, καὶ διὰ νόμου τὰ τῆς πορνείας εἰσὶν ἐπιτίμια.

Τί δὲ ἡμεῖς οἱ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιταττόμενοι, καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας; οἱ νεκρῶσαι τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς παραινούμενοι, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος κακὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς παραινέσεως οὐκ ἐπιστρεφόμενοι; Οὐ φοβηθησόμεθα ὀψέποτε γοῦν εἰ μηδὲν ἄλλο, τὰς γοῦν θεομηνίας, τὰς κάτωθεν, τὰς ἄνωθεν, τὰς ἐκβάσας, τὰς ἠπειλημένας ἐκείνας καὶ αἰωνίους; οὐκ αἰδεσθησόμεθα τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν; Οὐ φρίξομεν τὰς ἀποζολικὰς ἐπεξελεύσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ παραινέσεις; «Οὐκ οἴδατε, λέγοντος, ὅτι ναός ἐστε Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός» (2). Καὶ πάλιν· «Φανερά ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι πορνεία ἀκαθαρσία ἀσέλγεια καὶ τὰ ἑξῆς, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι» (3). Καὶ πάλιν· «Τοῦτό ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (4). Καὶ πάλιν· «Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, ἀπέχεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ ἁγιασμῷ· τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δόντα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς» (5). Καὶ τίς ἂν ἑξῆς καταλέξῃ τὰς εἰς τοῦτο πάσας τῶν τε Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν φωνάς; Τοῖς μέν τοι σωφρονοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο τελοῦσιν εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τί παραγγέλει ὁ Ἀπόστολος; «Ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις» (6). Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι παρ' ἑαυτῶν οὐκ ἐντρέπονται, παραινεῖ τοῖς ἄλλοις ἐκτρέπεσθαι καὶ ἐντρέπειν αὐτοὺς, λέγων πρὸς αὐτούς. «Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν» (7). Ὁρᾷς ὅτι κοινὸν μόλυσμά ἐστι τῆς Ἐκκλησίας ὁ πορνείᾳ ἐγκαλινδούμενος, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ πάντας τοῦτον ἀποτροπιάζεσθαι καὶ ἐξελαύνειν; Αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος καὶ τῷ Σατανᾷ παρέδωκε τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, καὶ οὐκ ἐκύρωσε πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, οὐδὲ προσελάβετο τοῦτον,

(1) Α' Κορ. ί, 8. (2) Α' Κορ. γ', 16. (3) Γαλ. ί, 19, (4) Ἐφισ. ί, 5. (5) Α Θεσσαλ. δ', 3. (6) Α' Κορ, ί, 9. (7) Α' Κορ. ί, 11.

μέχρις ὅτου τὴν μετάνοιαν ἱκανῶς ἐπεδείξατο· Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν τοσούτων κακῶν ὦ ἄνθρωπε, τῶν μὲν παρόντων, τῶν δὲ μελλόντων, καὶ τούτων διττῶν ἔν τε τῷ μέλλοντι, κἂν τῷ παρόντι αἰῶνι. Τὸ γὰρ Ἡσαῦ γένος ἀπόβλητον, ἐπειδὴ πόρνος καὶ βέβηλος ἐκεῖνος ἦν, καὶ ὁ Ῥοβοὰμ ἀφαιρεῖται τῆς βασιλείας τὸ πλεῖστον, ἐπεὶ γυναικομανὴς εἴπέρ τις ὁ τοῦτον γεννήσας Σολομὼν ἀπεβίω μὴ τοῦτο παθὼν αὐτὸς διὰ τὸν Δαβίδ, ὃς καὶ τὸ προστριβὲν ἅπαξ ἄγος δακρύων λιβάσι καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς μετανοίας ἔργοις διαρκῶς ἀπετρίψατο.

Φεύγετε τὴν πορνείαν, ἀδελφοί, πάλιν ὁ Ἀπόστολος ἐγκελεύεται (1). Εἰ Σαμψὼν ταύτην ἔφευγεν, οὐκ ἂν τῆς Δαλιδᾶς ταῖς χερσὶ κρατηθεὶς μετὰ τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ τριχὸς καὶ τὴν ἰσχὺν ἀφηρέθη, οὐκ ἂν ἐξεκόπη τοὺς ὀφθαλμούς, οὐκ ἂν τοῖς ἀλλοφύλοις κακῶς τὸ ζῆν συναπέρρηξεν· Εἰ ταύτην ἔφευγον οἱ ὑπὸ Μωσέως στρατηγοῦντος καὶ νομοθετοῦντος ἀγόμενοι, οὐκ ἂν ἔθυσαν τῷ Βεελφεγὼρ, οὐδ' ἂν ἔφαγον θυσίας νεκρῶν, οὐδ' ἂν ἔπεσον ὅσον πεπτώκασιν. Εἰ ταύτην ἔφευγε Σολομών, οὐκ ἂν ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν καὶ σοφίσαντος, οὐδ' ἂν εἰδώλοις ναὸς ἀνήγειρεν. Ὁρᾶτε ὅτι καὶ πρὸς ἀσέβειαν ἐκφέρει τὸ τῆς πορνείας πάθος τὸν ἄνθρωπον; Οὐδὲ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι πρεσβυτέρους κριτὰς τὸ τῆς Σωσάννης κάλλος ἐξαπατῆσαν, ἐθριάμβευσεν ὕστερον, καὶ ταῖς τῶν λίθων συνεκάλυψε βολαῖς, εἰ τὸ μῖσος πάρρωθεν ἔφευγον, καὶ μὴ καθ' ἑκάστην ταύτην ἀκολάστως παρετήρουν πρότερον. Οὐδ' Ὀλοφέρνης ἐκτραχηλισθεὶς ἄθλιος ἔκειτο, εἰ μὴ πρότερον τὸ σανδάλιον Ἰουδὴθ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἥρπασεν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς ἠχμαλώτευσε ψυχὴν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰὼβ φησι· «Διαθήκην ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον» (2)· πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ ἄσεμνον γύναιον ἀπολελυμένον ἢ συνημμένον. Ἡ μονίαν ἄσκει, ὦ οὗτος, θεοφιλῆ, ἢ συζυγίαν θεόσδοτον. Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν φρεάτων, οἰκειότερον δὲ νῦν εἰπεῖν, ἀπὸ σοῦ μόνου φρέατος, καὶ τοῦτο σωφρονικῶς, ἀπέχου δὲ παντελῶς νόθου πόματος· στυγός ἐστιν ὕδωρ, ποταμοῦ τυγχάνει ῥεῖθρον Ἀχέροντος, ἰοῦ θανατηφόρου γέμει, δηλητηρίου δύναμιν κέκτηται· εἰς γὰρ πέταυρον ᾅδου, μᾶλλον δὲ τοὺς μυχοὺς αὐτοὺς τοὺς πιόντας κατασπᾷ πέφυκε. Φεῦγε τὸ ἀπὸ χειλέων πορνικῶν μέλι· σεσοφισμένον γάρ ἐστι θάνατον πορνικὸν ἐπαλεῖφον, ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμός· πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβίδ· «Ἐξολόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ» (3). Ἀνάγκη γοῦν καθαρεύειν, ἢ γοῦν καθαίρεσθαι, καὶ οὕτως ἀμίαντον μένειν διηνεκῶς ταῖς ἐνδεδομέναις ἡδοναῖς ἀρχούμενον, οὗ τὸ σῶμα ναὸς Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος γέγονε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ πρὸς κτῆσιν μὲν ἁγνοίας καὶ σωφροσύνης σπεύδειν, πορνείας δὲ καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἀποφυγὴν, ἵνα τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ ἐν ταῖς ἀκηράτοις παστάσι συνδιαιωνίζωμεν πάντες συνευφραινόμενοι, πρεσβείαις τῆς ἐν παρθενίᾳ τεκούσης αὐτὸν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν, ἀειπαρθένου καὶ παναμώμου καὶ ὑπερδεδοξασμένης Μητρός· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Α' Κορ. ς', 18. (2) Ἰὼβ λά, 1. (3) Ψαλμ. οϐ', 26.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'.

Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ὡς ἐν ἐπιτόμῳ.

Πολύς ἐστιν εἰς κακίαν εὐμήχανός τε καὶ πολυτροπώτατος, μᾶλλον δὲ παμμήχανος ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφις. Ἔχει δι' ὧν ἀρχομένην ἐμποδίζει τὴν πρόθεσιν ἡμῶν καὶ τὴν πρᾶξιν τὴν ἀγαθήν· ἂν δὲ μὴ δυνηθῇ τὴν ἀρχὴν ἐμποδίσαι ταύτην, ἄλλας ἐπίσταται μηχανάς, δι' ὧν ἀχρειοῖ ταύτην ἐνεργουμένην· ἂν δὲ μηδὲ τελουμένην ἀχρειώσαι ταύτην περὶ τὰ μέσα που δυνηθῇ, πάλιν ἕτερα σοφίσματα καὶ τρόπους ἑτέρους οἶδε, δι' ὧν καὶ τελειωθεῖσαν ἐκκενοῖ ταύτην καὶ ἀκερδῆ καθίστησι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιζήμιον τοῖς μὴ πάνυ προσέχουσι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἐπίπονον καὶ δυσκατόρθωτον ὑποδείκνυσι, καὶ ῥᾳθυμίαν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐμποιεῖ καὶ ἀνελπιστίαν, ὡς δυσκόλοις καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, διὸ μηδὲ δυνησομένοις εἰς ἔργον ἐνεγκεῖν τὴν πρόθεσιν· ἔτι δὲ καὶ ἀπιστίαν ἐντίκτει τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀγωνιζομένοις βραβείων.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδελφοί, διὰ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀνδρείας καὶ προθυμίας καὶ πίστεως, τῆς παγίδος ταύτης ὑπεραρθῶμεν, ἐπὶ νοῦν λαβόντες ὡς οὔτε γῆ χωρὶς καμάτων εὐχρήστους ἀναδίδωσι τοὺς καρπούς, οὔτε ψυχὴ χωρὶς ἀγώνων πνευματικῶν θεοφιλές τι καὶ σωτήριον κτήσεται. Καὶ γῆν μὲν οὐκ ἐπιτηδείαν πρὸς γεωργίαν ἔστιν εὑρεῖν· ψυχὴ δὲ λογικὴ πᾶσα πρὸς ἀρετὴν ἔστιν εὐφυής. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τὴν προγονικὴν καταδίκην πόνῳ καὶ μόχθῳ ζῆν κατεκρίθημεν, καὶ τοῦτο διαφυγεῖν οὐκ ἔνι, ποιήσωμεν τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, τὸ ἀκουσίως προσὸν ὡς ἑκούσιον τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν, ἀντιδῶμεν τῶν μονίμων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τῶν δεινῶν ἀντιληψόμεθα τὰ χρηστότατα, πορισμὸν τῆς αἰωνίου ἀνέσεως τὸν πρόσκαιρον πόνον ἀπεργαζόμενοι· ὑπὲρ ἀρετῆς γὰρ ἐνταῦθα πονοῦντες τῆς ἐπηγγελμένης ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀναπαύσεως πάντως ἐπιτευξόμεθα. Καὶ γὰρ πιστὸς ὁ ἐπαγγειλάμενος, ὃς καὶ βοηθός ἐστιν ἕτοιμος τοῖς ὑπελθοῦσιν ἑτοίμως τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς· τούτῳ δὲ βοηθοῦντος τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος, τί τῶν ἀπάντων οὐκ ἀνύσιμον ἔσται; Ἀλλ' ὅταν ταῦτα ἐνθυμηθέντες προθύμως ἐπιβαλλώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς ἀρετῆς, εἰδὼς ἐκεῖνος ὁ πονηρὸς ὅτι τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γένηται, σπουδάζει πεῖσαι ἡμᾶς μὴ κατὰ θεάρεστον σκοπὸν ἐκτελεῖν τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν, μηδὲ πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ ἀνθρώπων ὁρᾶν, ἵνα καὶ οὕτω τῆς παρὰ Θεοῦ μισθαποδοσίας καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανίων ἀποστερήσῃ γερῶν. Ἡμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν σπουδὴν ἄπρακτον ἀποδείξωμεν, τῶν τε ἀποχειμένων τοῖς θεαρέστως ζῶσιν ἀμοιβῶν τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπαρεσκείας οὐτιδανὸν λογισάμενοι, μὴ μόνον πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέλλον τῆς θείας δόξης μέγεθος συγκρινόμενον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς κάκωσιν καὶ τῆξιν σαρκὸς ἀξιόλογον ὄν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ταύτην νίκην ὁ ἀρχέκακος ἐκεῖνος ἡμῖν ὑπορύττει τὴν ὑπερηφανίαν, οἷόν τι τελευταῖον καὶ πονηρότατον βάραθρον, οἰήσεως λογισμοὺς ὑποβάλλων, καὶ μεγαλαυχεῖν ἡμᾶς πείθων, ὡς οἰκείᾳ δύναμει καὶ περινοίᾳ τὴν

ἀρετὴν κατορθώσαντας. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπιμνησθῶμεν τῆς αὐτοαληθείας λεγούσης, ὅτι « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν » (1)· καὶ οὕτως ἀποκρουώμεθα τὰς τοῦ πονηροῦ πολυειδεῖς μηχανὰς, καὶ ἐργαζόμενοι, καὶ καλῶς ἐργαζόμενοι τὸ καλὸν, καὶ σὺν ταπεινώσει τῇ προσηκούσῃ, γινώσκοντες ὅτι καθάπερ εἴ τις ἐν ἀγγείῳ μῦρον πολύτιμον κεκτημένος, κἂν αὐτὸ χέῃ ἐπὶ τῆς κόπρου, κἂν τὴν κόπρον βάλῃ εἰς τὸ ἀγγεῖον, ὁμοίως τὸ μῦρον ἠχρείωσε καὶ ἀπώλεσεν, οὕτω καὶ τὴν ἀρετὴν κἂν ἀπώσηταί τις καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποῤῥίψῃ διὰ τῆς ἀπραξίας, κἂν ἀναμίξῃ τῇ πράξει ταύτης τὴν πονηρίαν, ἑκατέρωθεν ὁμοίως ἀχρειοῖ καὶ ἀπόλλυσι. Καὶ ταῦτα νῦν λέγω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, ἵνα τοῦτον ἄμικτον πάσης κακίας ἑαυτοῖς συντηρήσωμεν· καὶ γὰρ τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Φαρισαῖον ἐκεῖνον, καί τοι νηστεύοντα δὶς τοῦ σαββάτου τὸν ἅπαντα χρόνον, οὐδὲν ὠφέλησεν ἡ νηστεία· μεμιγμένην γὰρ εἶχε τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον κατάκρισιν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο οὐκ ἔςιν ὠφέλιμος ἡ νηστεία; τοῖς γὰρ θεαρέστως καὶ ὡς προσῆκε ταύτην ἐργαζομένοις, ὅσον ἐστὶ τὸ ὄφελος, ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἠλίας, αὐτὸς ὁ Κύριος· Μωϋσῆς μὲν γὰρ πολυήμερον νηστείαν ἄγων.

Ἀλλὰ διεγείρατε παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν διάνοιαν, καὶ συνανυψώσατε νῦν, τοῦ καιροῦ διδόντος, ταῖς τοῦ Μωϋσέως ἐπ' ὄρης πρὸς Θεὸν ἀναβάσεσιν, ἵνα δι' αὐτῶν καθ' ὁδὸν αὖθις ἐπαναβαίνοντες συνανυψωθῆτε Χριστῷ, μηκέτι πρὸς ὄρος, ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν ἀνιόντι καὶ ἡμᾶς συναπαίροντι. Μωϋσῆς μὲν οὖν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν ἐπ' ὄρος ἄγων, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων κατὰ τὸ γεγραμμένον ὁρᾷ Θεόν· καὶ ὁμιλεῖ τούτῳ καὶ προσλαλεῖ, καθάπερ εἴ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον, καὶ μανθάνει παρὰ Θεοῦ, καὶ διδάσκει πάντας περὶ αὐτοῦ, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ ἀεὶ ὢν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν οὐκ ἰὼν, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλῶν, καὶ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παραγαγὼν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν διαπεσεῖν οὐκ ἐῶν. Ὃς πρῶτον μὲν νεύματι καὶ θελήματι μόνῳ τὴν αἰσθητὴν κτίσιν σύμπασαν ἀθρόαν ἐξ οὐκ ὄντων προήγαγεν· Ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οὐ διάκενον πάντως, οὐδ' ἄνευ πάντη τῶν μεταξὺ πάντων· ὕδατι μὲν γὰρ ἀναμὶξ ἦν ἡ γῆ, κυοφόρον δὲ ἑκάτερον ἀέρος τε καὶ τῶν κατ' εἶδος ζώων τε καὶ φυτῶν, ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν διαφόρων φώτων τε καὶ πυρῶν, ἐν οἷς τὸ σύμπαν ὑφέστηκεν. Οὕτως οὖν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἷόν τινα ὕλην πανδεχῆ καὶ δυνάμει τὰ πάντα φέρουσαν, καλῶς πόῤῥωθεν ἀποῤῥαπίζων τοὺς καθ' ἑαυτὴν προϋφεςηκέναι τὴν ὕλην κακῶς νομίζοντας. Εἶτα καλλιεργῶν καὶ τὸν κόσμον ἐπικοσμῶν, τὴν οἰκείαν ἑκάστῳ καὶ προσήκουσαν τάξιν τῶν προσόντων αὐτῷ καὶ συμπληρούντων τὸν αὐτοῦ κόσμον ἐν ἓξ ἡμέραις διένειμε, διακρίνων ἕκαστον προστάγματι μόνῳ, καὶ καθάπερ ἐκ θησαυρῶν ἀποθέτων ἐξάγων εἰς εἶδος τὰ ἐντεθέντα· διατιθείς τε καὶ συντιθεὶς ἐναρμονίως ἄκρως καὶ προσφυῶς ἄλλο πρὸς ἄλλο τούτων, ἕκαστόν τε πρὸς πάντα, καὶ πρὸς ἕκαςον ἅπαντα. Καὶ τῇ μὲν ἀκινήτῳ γῇ καθάπέρ τινι κέντρῳ περιτιθεὶς ἀνωτάτῳ κύκλῳ, καὶ συνδῶν πανσόφως διὰ τῶν μέσων τὸν ἀεικίνητον οὐρανὸν, ἵν' ὁ αὐτὸς διαμένῃ κόσμος ἑστὼς ὁμοῦ καὶ κινούμενος· πάντῃ γὰρ κύκλῳ τῶν ἀεικινήτων καὶ ταχυκινήτων ἄγαν σωμάτων περιτεθέντων, τὸ ἀκίνητον ἐξ ἀνάγκης τὴν μέσην ἔλαχε χώραν, ἀντίῤῥοπον τῇ κινήσει τὴν στάσιν ἔχον, ὡς

(1) Ἰωαν. ιέ, 5.

μὴ μεταχωρεῖν κυλίνδρου δίκην τὴν παγκόσμιον αφαῖραν.

Τοιαύτην δὴ νεῖμας ὁ ἀριστοτέχνης τῶν τοῦ παντὸς περάτων ἑκατέρῳ τὴν θέσιν, τὸν σύμπαντα τοῦτον εὐκόσμως ὡς εἰπεῖν κόσμον καὶ ἔπηξε καὶ ἐκίνησε· τῶν δὲ μεταξὺ τῶν περάτων τούτων διανέμει πάλιν τὸ προσῆκον ἑκάστῳ, καὶ τὰ μὲν ἄνω τάττει, καὶ μετεωροπολεῖν ἐπιτάττει, καὶ συμπεριπολεῖν τῷ ἀνωτάτω τοῦ παντὸς ὅρῳ ταυτῶς καὶ κοσμίως εὖ μάλα τὸν ἀεὶ χρόνον, ὅσα κοῦφα καὶ δραστικὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τῶν ὑποκειμένων ἐσί· τοσοῦτον ὑπερανεστηκότα τοῦ μέσου συνετῶς ἄγαν, ὡς καὶ τὴν ἐν τούτῳ τοῦ ψύχους ἀμετρίαν ἀποχρώντως θραύειν ἔχειν περιημμένα, καὶ τὴν αἰκείαν τῆς θερμότητος ἀμετρίαν ἐπὶ χώρας κατέχειν. Ἐπέχειν δέ πως καὶ τὴν ἀμετρίαν τῆς φορᾶς τῶν ἀνωτάτω περάτων ἀντιστρόφως ἰδίως αὐτὰ κινούμενα, καὶ κατέχειν ἐπὶ χώρας κἀκεῖνα διὰ τῆς ἀντιστρόφου περιστροφῆς, ἡμῖν τε παρέχειν ἐναυσιαίων πολυωφελεῖς διαφορὰς ὡρῶν, χρονικῶν τε διαστημάτων μέτρα, καὶ τοῦ κτίσαντος καὶ τάξαντος καὶ κοσμήσαντος Θεοῦ τοῖς συνιεῖσι γνῶσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐν μετεώρῳ καὶ ἀνωτέρω πολυστρόφως οὕτω περιχορεύειν διττῶς ἐφῆκε, κάλλους τε παγκοσμίου χάριν καὶ ὠφελείας πολυειδοῦς· τὰ δ' ἄλλα κάτω καὶ περὶ τὸ μέσον ἔθηκεν, ὅσα βάρος ἔχει καὶ παθητὰ τὴν φύσιν ἐστί, γίνεσθαί τε καὶ ἀπογίνεσθαι πέφυκε, διακρινόμενά τε καὶ συγκρινόμενα, καὶ πάσχοντα μᾶλλον μεταβάλλειν πρὸς εὐχρηστίαν, κατὰ κόσμον ὑποτιθεὶς καὶ ταῦτα καὶ τὸν πρὸς ἄλληλα λόγον, ἵν' ἑτοίμως ἔχῃ καλεῖσθαι κόσμος τὸ πᾶν.

Οὕτω δὴ πρῶτόν τι τῶν ὄντων ἐν τῇ κτίσει παρήχθη, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον ἕτερον, καὶ μεταξὺ πάλιν ἄλλο καὶ ἑφεξῆς, καὶ μετὰ πάντα ὁ ἄνθρωπος, ὃς τιμῆς τῆς παρὰ Θεοῦ καὶ προμηθείας ἠξίωται μείζονος, καὶ πρὶν ἢ πλασθῆναι καὶ μετὰ τὴν πλάσιν, ὡς καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον πρὸ αὐτοῦ γενέσθαι δι' αὐτόν, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εὐθὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δι' αὐτὸν ἑτοιμασθῆναι πρὸ αὐτοῦ, καὶ βουλὴν περὶ αὐτοῦ προηγήσασθαι, καὶ χειρὶ Θεοῦ καὶ κατ' εἰκόνα πλασθῆναι Θεοῦ, καὶ μὴ τὸ πᾶν σχεῖν ἐκ τῆς ὕλης ταύτης καὶ τοῦ κατ' αἴσθησιν κόσμου, καθάπερ τὰ ἄλλα τῶν ζώων, ἀλλὰ τὸ σῶμα μόνον, τὴν δὲ ψυχὴν ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήματος ἀπορρήτου, ὡς μέγα τι καὶ θαυμαστόν, καὶ τοῦ παντὸς ὑπερέχον, καὶ τὸ πᾶν ἐποπτεῦον, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιβατοῦν, καὶ Θεοῦ γνωστικὸν ἅμα καὶ δεικτικὸν παντὸς μᾶλλον τῆς ὑπερανῳκισμένης τοῦ τεχνίτου μεγαλειότητος ἀποτέλεσμα. Ἐντεῦθεν καὶ παράδεισον ἐνδιαίτημα σχεῖν, ἐξαιρέτως ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦτον πεφυτευμένον, καὶ θείας θέας καὶ ὁμιλίας ἐκεῖ τυγχάνειν αὐτοπροσώπου, καὶ συμβουλὴν ἐν τούτῳ καὶ ἐντολὴν παρὰ Θεοῦ λαβεῖν, νηστείαν ἐντελλομένην τὴν ἐκεῖ πρέπουσαν, ὡς ἂν ταύτην κατέχων καὶ συντηρῶν, ἀθάνατος καὶ ἀκήρατος καὶ ἄλυπος διαμένῃ τὸν ἀεὶ χρόνον.

Ὁ δὲ τῆς ἐντολῆς ταύτης καὶ συμβουλῆς τὴν ἐπιβουλὴν φεῦ τοῦ ἀρχεκάκου ὄφεως ἐκὼν προτιμήσας, καταλύσας τὴν ἐντεταλμένην νηστείαν, τῆς μὲν φειζωΐας τὸν θάνατον, τοῦ δὲ τῆς ἀκηράτου τρυφῆς χωρίου τὸ πολυπαθὲς καὶ πολυσυμφορώτατον χωρίον τοῦτο τῆς ἁμαρτίας ἀντιλαμβάνει, μᾶλλον δὲ τὸν ᾅδην καὶ τὸν ἐκεῖ κατακρίνεται ζόφον. Καὶ διέμεινεν ἂν ἡ φύσις ἡμῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὑπὸ τὰς καταδύσεις ἐκείνου τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀπατήσαντος ὄφεως, εἰ μὴ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν, καὶ διὰ νηστείας ἀρξάμενος εἰς τέλος κατήργησε τὴν αὐτοῦ τυραννίδα, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσέ τε καὶ ἀνεζώωσεν, ὃ καὶ Μωϋσῆς προηγόρευσεν· ἐκεῖ γὰρ

νηστεύων ἐπὶ τοῦ ὄρους πλάκας δέχεται θεοτεύκτους, καὶ νόμον αὖθις δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμμένον πλαξὶ δευτέραις, καθ' ὃ ἐκπαιδεύων τηνικαῦτα λαὸν ἱερὸν πάντα τὰ τοῦ Χριστοῦ προϋπέγραψεν ἔργῳ καὶ προϋπέδειξεν, ἐλευθερωτὴς καὶ σωτὴρ ἀναφανεὶς τοῦ Ἀβραμιαίου γένους, ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ Χριστὸς ὕστερον. Ἠλίας δὲ τεσσαρακονθήμερον καὶ αὐτὸς νηστεύσας, Θεὸν ἐπ' ὄρους ὁρᾷ οὐκ ἐν πυρὶ, καθάπερ πρότερον ἡ γερουσία τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ διὰ τῆς θεαρέστου νηστείας ὑπερβὰς τὴν ἐν πυρὶ θέαν, ἐν φωνῇ λεπτῆς αὔρας διερχομένης ὁρᾷ τὸν Κύριον, ἐγγυτέρω τῆς δεσποτικῆς φωνῆς γεγονώς· «Πνεῦμα λεγούσης ὁ Θεὸς, καὶ τὸς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (1)· ἡ μὲν γὰρ φωνὴ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ τῆς αὐτοαληθείας κήρυγμα τὸ πάντα περιηχῆσαν τὰ πέρατα· ἡ δὲ διερχομένη αὔρα τὸ πνεῦμα καὶ τὴν χάριν προδιετύπωσεν.

Ἀλλὰ καὶ δύναμιν ὁ Ἠλίας ἐκ τῆς ἐν τῇ νησείᾳ θέας λαμβάνει προφήτην ἀντ' αὐτοῦ χρίσαι, καὶ διπλῆν αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἣν αὐτὸς ἐκέκτητο χάριν, καὶ μετέωρος ἀπὸ γῆς ἁρθῆναι, πάντως εἰς τύπον σαφῆ τῆς ὕστερον ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν γενομένης τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως. Ὁ δὲ Χριστὸς αὐτὸς νικᾷ κατὰ κράτος ἐπ' ἐρημίας νηστεύων τὸν κοινὸν πειραστὴν, καὶ τὸ τούτου κατ' ἀνθρώπων ἀφελόμενος κράτος, καὶ καθελὼν εἰς τέλος τὴν αὐτοῦ τυραννίδα, τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐλευθεροῖ καὶ προτίθησι τοῦτον εἰς παίγνιον πᾶσι τοῖς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ζῆν ἐθέλουσι, καὶ τελειοῖ τὰς προῤῥήσεις τῶν Προφητῶν, καὶ τοῖς παρ' ἐκείνων τυπικῶς προγεγονόσι δι' ἔργων τὴν χάριν ἐπιγράφει καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ὁρᾶτε τῆς νηστείας τὰ δῶρα, καὶ διὰ τίνων, καὶ τίνων, καὶ ὅσων ἡμᾶς ἠξίωσεν; Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ταύτης, ὅ ἐστιν ἡ ἀδδηφαγία καὶ ἡ ἀκρασία, πάρεστιν ὁρᾶν τὴν ταύτης ἀλήθειαν· ταῖς γὰρ παρελθούσαις δυσὶν ἑβδομάσιν, ἡ ἀδδηφαγία καὶ ἡ ἀκρασία μάλιστα κατεκράτει τῆς πόλεως, καὶ εὐθὺς ταραχαὶ καὶ κραυγαὶ καὶ μάχαι καὶ θόρυβοι, καὶ ἄσματα πορνικὰ, καὶ χορεύματα σατανικὰ, καὶ ἄσεμνοι γέλωτες· ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομάδος ταύτης ἡ νησεία παραφανεῖσα πάντα μετεσκεύασεν ἐπὶ τὸ σεμνότερον, καὶ τῶν παλυδαπάνων φροντίδων τῆς ματαιότητος ἐκβαλοῦσα, καὶ παύσασα τὸν μόχθον τὸν ὑπὲρ τῆς καταργουμένης γαστρὸς, μετέστησεν ἡμᾶς εἰς τὰ τῆς μετανοίας ἔργα, καὶ ἀνέπεισεν ἐργάζεσθαι μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Ποῦ νῦν αἱ τῶν ἀλόγων ζώων σφαγαὶ καὶ αἱ κνίσσαι, καὶ αἱ παντοδαπαὶ καρυκείαι, καὶ αἱ τῶν μαγείρων σπυδαὶ; ποῦ οἱ περιτρέχοντες τὰς ὁδοὺς, καὶ φωναῖς ἀνάγνοις τὸν ἀέρα μιαίνοντες; ποῦ οἱ περιχτυποῦντες καὶ περιαυλοῦντες τοὺς οἴκους καὶ τὰς τραπέζας, καὶ οἱ ἀνακείμενοι καὶ συνεπιχροτοῦντες, καὶ μετὰ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τῶν προκειμένων ἁρπαγῶς ἐμφορούμενοι; ποῦ οἱ διημερεύοντες καὶ διανυκτερεύοντες ἐν συμποσίοις, οἱ κατασκοποῦντες ποῦ πότος γίνεται, οἱ συμπαραλαμβάνοντες ἀλλήλους ἐπὶ τὴν μέθην, καὶ τὰ ἐκ τῆς μέθης αἰσχρά; Πάντα οἴχεται τὰ κακὰ, πάντα ἀντεισήχθη τὰ ἀγαθὰ, τῆς νηστείας ἐνδημησάσης. Ἀντὶ τῶν βδελυρῶν ᾀσμάτων, ψαλμὸς νῦν ἱερὸς διὰ στόματος ᾄδεται· ἀντὶ τῶν ἀσέμνων γελώτων, κατήφεια νῦν σωτηριώδης καὶ δάκρυα γίνεται· ἀντὶ τῶν ἀτάκτων δρόμων καὶ περιδρόμων, κοινὸς ἅπασι δρόμος εἰς ἐπὶ τὴν ἱερὰν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· ὥσπερ γὰρ ἡ γαστριμαργία τὸν πολυπληθῆ τῶν

(1) Ἰωαν. δ', 23.

ἁμαρτημάτων ἐσμὸν βλαστάνει, οὕτως ἡ νηστεία ῥίζα πάντων τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει, καὶ ἀρχὴ τῶν θείων ἐντολῶν. Ὄντως ἡ ἀκρασία παλαιόν ἐστιν ὁμοῦ καὶ νέον κακόν, εἰ καὶ τῆς ἀντιῤῥόπου νηστείας μηδὲ κατὰ χρόνον προέχει. Διὰ τὴν ἐν παραδείσῳ τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀκρασίαν, καὶ τὴν ἐκεῖ τῆς προγενεστέρας νηστείας ὑπεροψίαν, θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία συνεπαγομένη τὴν καταδίκην τῆς ἡμῶν φύσεως ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Χριστοῦ. Διὰ τὴν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ τῶν ἐξ Ἀδὰμ ἀκρασίαν, καὶ τὴν τῆς προτέρας σωφροσύνης ὑπεροψίαν ὁ κατακλυσμὸς ἐπῆλθε πάσῃ τῇ γῇ. Τί γάρ φησι τηνικαῦτα πρὸς τὸν Νῶε ὁ Θεός· «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας» (1). Τί δὲ τῶν κατασεσαρκωμένων ἔργον, οὐ γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τρυφὴ, καὶ τὰ ἐκ τούτων κακά; Διὰ τὴν ἐν Σοδόμοις ἐξάγιστον σπατάλην καὶ ἀκρασίαν οὐρανόθεν αὐτοῖς ὁ ἐμπρησμὸς κατηνέχθη· τοῦτο γάρ φησιν Ἰεζεκιὴλ ὁ Προφήτης τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλησμονῇ ἄρτων ἐσπατάλων (2). Ἀπὸ γὰρ τῆς σπατάλης ταύτης καὶ τὴν φύσιν ἀγνοήσαντες εἰς τὰς παρὰ φύσιν ἐξωλίσθησαν μίξεις. Τί τὸν τοῦ Ἰσαὰκ Ἡσαῦ πρωτότοκον ὄντα τῶν πρωτοτοκίων ἐστέρησε καὶ τῆς πατρικῆς ἐξέβαλεν εὐχῆς; οὐ λαγνεία καὶ βρώματος παράλογος αἴτησις; Τί τοὺς υἱοὺς Ἠλεὶ τοῦ ἀρχιερέως θανάτῳ κατεδίκασε, καὶ συναποῤῥῆξαι τοῦτον βιαίως τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τῶν παίδων τὴν ζωὴν ἐποίησε, μὴ μετ' ἐπιμελείας τούτους παιδεύοντα τῆς προσηκούσης, οὐχ ἡ τῶν χρεῶν ἐκ τῶν λεβήτων οὐ κατὰ καιρὸν ἀφαίρεσις καὶ χρῆσις; Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων ἅπαν γένος, ὅτε Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπὲρ αὐτῶν ἐνήστευε, καθ' ἑαυτῶν ἀεὶ τρυφῶντες, φαγόντες καὶ πιόντες ἀνέστησαν παίζειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον (3), καὶ τὸ παίγνιον αὐτοῖς εἰδώλιον ἦν προσκύνησις· τότε γὰρ ἐνηργήθη αὐτοῖς τὰ τῆς μοσχοποιΐας.

Οὕτως οὐ μόνης ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας ἡ τρυφὴ παραιτία. Οὐκοῦν καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια, οὐ πρὸς ἀρετὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς θεοσέβειαν λυσιτελοῦσι· δεῖ γὰρ προσεῖναι τῇ νηστείᾳ τὴν ἐγκράτειαν· διατί; ὅτι καὶ ὁ τῶν εὐτελῶν βρωμάτων κόρος κωλύει τὸ καθάρσιον πένθος, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ἐν τῇ ψυχῇ λύπην καὶ τὴν κατάνυξιν, ἥτις ἀμεταμέλητον μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν κατεργάζεται· ἄνευ γὰρ συντετριμμένης καρδίας οὐκ ἔστιν ἀληθῶς ἐπιλαβέσθαι τῆς μετανοίας. Συντρίβει δὲ τὴν καρδίαν καὶ πενθεῖν ποιεῖ τὰς οἰκείας ἁμαρτίας ἡ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ὕπνου καὶ τῶν αἰσθήσεων κατὰ Θεὸν συσολή. Καθάπερ οὖν ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πλούσιος ἐκεῖνος, εἰπὼν ἑαυτῷ, φάγε, πίε, εὐφραίνου, ἄξιον ἑαυτὸν ὁ ἄθλιος ἐποίησε τῆς αἰωνίου φλογὸς, ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς παρούσης ζωῆς, οὕτως ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, ἀντιστρόφως εἴπωμεν ἡμῖν αὐτοῖς ἐγκρατεύεσθαι καὶ νηστεύειν, ἐγρηγορέναι τε καὶ συστέλλεσθαι, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ κακοπαθεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν· οὕτω γὰρ καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν καλῶς καὶ θεοφιλῶς διανύσομεν, καὶ τὴν αἰώνιον εὐζωΐαν κληρονομήσομεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Γεν. ς', 3. (2) Ἰεζ. ις', 49. (3) Ἐξ. λβ', 6.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'.

Ἑτέρα, Περὶ νηστείας.

Ἡδὺ μὲν ὀφθαλμοῖς θέαμα γαληνιῶσα θάλασσα, καὶ φωτὶ φαιδρῷ λαμπομένη καὶ λαμπρυνομένη, καὶ τῷ λείῳ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὴν αὐγὴν ἀντιλάμπουσα. Πολλῷ δὲ τερπνότερον οὐχ ὁρᾷν μόνον, ἀλλὰ καὶ προσλαλεῖν Ἐκκλησίᾳ κατὰ Θεὸν ἡθροισμένῃ, θορύβων ἀπηλλαγμένῃ, καὶ τῷ θείῳ φωτὶ μυστικῶς καταλαμπομένῃ, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν αὐγὴν ἀνεπτερωμένῃ, καὶ χεῖρας ἀνατεταμμένῃ καὶ ὀφθαλμοὺς αἴσθησίν τε πᾶσαν καὶ τὴν διάνοιαν. Ἐπεί δή μοι τοίνυν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ταύτην σήμερον ἐχαρίσατο τὴν ἐπέραστον θέαν, καὶ πάρεστε πάντες ὑμεῖς συνδιανυκτερεύοντες καὶ συνδιημερεύοντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν νῦν ὑμῶν ἀνελλιπεῖ προσεδρείᾳ, πάρεστιν ὁρᾷν ὑμᾶς, καθάπερ ὑπερκόσμιά τινα δένδρα, παρὰ τὰς διεξόδους πεφυτευμένα τῶν ὑδάτων τοῦ Πνεύματος· φέρε καὶ αὐτὸς συνεργήσω πρὸς δύναμιν ταῖς ἐκεῖθεν ἀρδείαις, καὶ καθάπερ καλιὰν τὰς μηχανὰς ὑμῖν ἐμφανέστερον ἀποδεικνῦντες, δι' ὧν οὐ τὴν νηστείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν προσευχὴν ἡμῶν ὁ πολέμιος τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐπιχειρεῖ παντοδαπῶς ἀχρειοῦν.

Ἔστιν οὖν, ἀδελφοί, καὶ ἄλλη πλησμονὴ καὶ μέθη πονηρά, ἥτις οὐκ ἀπὸ τῶν βρωμάτων οὐδὲ ἀπὸ τῶν ποτῶν γίνεται καὶ τῆς ἐν τούτοις τρυφῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ὀργῆς καὶ τοῦ μίσους, καὶ τῆς μνησικακίας, καὶ τῶν ἀπὸ τούτων τικτομένων κακῶν· περὶ ὧν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ᾠδῇ φησι, «Θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος» (1). Δι' ἃ καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας φησίν· «Οὐαὶ οἱ μεθύοντες ἄνευ οἴνου» (2)· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς παραγγέλει λέγων· «Μὴ εἰς μάχας νηστεύετε» (3). Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς οὕτω νηστεύοντας ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου φησίν· «Ἐὰν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου, οὐδ' οὕτω καλέσετε νηστείαν δεκτήν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν ὑμῶν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· καὶ ὅταν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρός με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν» (4). Ταύτην οὖν τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην, τὴν παντὸς μᾶλλον τῆς θείας ἀποστροφῆς αἰτίαν, ἐμποιεῖν ὁ διάβολος ἐπιχειρεῖ τοῖς προσευχομένοις τε καὶ νηστεύουσι, καὶ τῶν αἰτιαμάτων ὑποβάλλει τὴν μνήμην, καὶ τοὺς λογισμοὺς κινεῖ πρὸς μνησικακίαν, καὶ πρὸς καταλαλιὰν ὀξύνει τὴν γλῶσσαν, τοιούτους εἶναι παρασκευάζων, οἷον ὁ Δαβὶδ ὑπογράφει τὸν ἐν κακίᾳ εὐχόμενον, λέγων· «Ἀνομίαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσατο, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὡσεὶ ξηρὸν ἠκονημένον» (5)· καὶ ἀφ' ὧν ῥυσθῆναι προσεύχεται πρὸς τὸν Θεὸν, λέγων· «Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με· οἵτινες ἠκόνησαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν» (6).

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδελφοὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, παρακαλῶ, εἴ τί ποτε κατά τινος, ἢ ἀληθῶς ἔχομεν, ἢ νομίζομεν ἔχειν, ἀφῶμεν, καὶ τῆς ἀγάπης ὅλοι γενώμεθα, κατανοοῦντες μᾶλλον ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων λέγοντές τε καὶ ἐν ἑαυτοῖς λογιζόμενοι, καὶ διανοούμενοι καλὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ

(1) Δευτ. λϛ', 33. (2) Ἡσ. κ, 1. (3) Ἡσ. νή, 3. (4) Ἡσ. νή, ς, ά, 15. (5) Ψαλμ. νά, 2. (6) Ψαλμ. ρλθ', 1.

ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἵνα νηστεύωμεν τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν καὶ ἄμωμον, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν αἰτήματα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν εὐπρόσδεκτα γένηται, καὶ ὡς πατέρα τοῦτον κατὰ χάριν πρεπόντως ἐπικαλώμεθα, καὶ πρὸς αὐτὸν μετὰ παῤῥησίας λέγειν ἔχωμεν· «Πάτερ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Ἄλλη πάλιν τῇ παρ' ἡμῶν προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, παρὰ τοῦ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐπιβουλεύοντος, ἀχρείωσις ἡ οἴησις ἐπιγίνεται, ἣν καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ἔχων, νηστεύων καὶ προσευξάμενος, ἀπεπέμφθη κενός. Ἀλλ' ἡμεῖς εἰδότες, ὅτι ἀκάθαρτος καὶ ἀπρόσδεκτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντας ὀφειλέτας ἡμᾶς αὐτὸς τῷ Θεῷ, καὶ τῆς ὀφειλῆς ὀλίγον ἀποδιδόντας ἐξεπίσαμενοι, τῶν μὲν ὄπισθεν ὡς μηδένα ἐπιλανθανώμεθα, πρὸς δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, νηστεύομεν καὶ προσευχόμεθα μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ αὐτομεμψίας καὶ ταπεινώσεως, ἵνα ᾖ καθαρὰ καὶ θεάρεστος ἡμῶν ἡ νηστεία, καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ προσεδρία τε καὶ παράστασις. Ἕτερος τοῦ πονηροῦ τρόπος, ἀκερδῆ τὸν τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς κόπον ἡμῖν ἐργαζόμενος, τὸ πείθειν ἡμᾶς διὰ κενοδοξίαν ταῦτα καὶ μεθ' ὑποκρίσεως πράττειν. Διὸ παραγγέλει πάλιν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγων· «Εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (1).

Ταῦτα δέ φησιν, οὐ τὰς ἐν τῷ ναῷ συνάξεις καὶ προσευχὰς καὶ ψαλμῳδίας παραιτεῖσθαι κελεύων· οὐ γὰρ ἂν ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· «Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε» (2), καὶ· «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε· ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι»· καὶ, «Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου, ἐνώπιον τῶν φοβουμένων σε, Κύριε» (3)· Καὶ πρὸς ἡμᾶς· «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν» (4), καὶ· «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» (5). Ἀλλὰ πρὸς ἑτέροις ὑψηλοτέροις ἄνῶν ὁ καιρὸς λέγειν οὐ παρέχει χώραν, καὶ τοῦτο διδάσκων ἐστὶν ὁ Κύριος, ὅτι ἡ κατὰ μόνας ἐν τοῖς ἡμῶν οἴκοις, κἂν τοῖς κοιτῶσιν αὐτοῖς εἰς προσευχὴν διέγερσις τὴν ἐπ' ἐκκλησίας συνίστησι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἔνδον κατὰ διάνοιαν τὴν διὰ τῶν χειλέων· ὁ γὰρ τότε προσεύχεσθαι βουλόμενος, ἡνίκ' ἂν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν παραγένηται, οἴκοι δὲ κἂν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς ἀγοραῖς μηδεμίαν φροντίδα προσευχῆς ποιούμενος, οὐδ' ἡνίκα πάρεστι τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ ἀληθῶς ὑπάρχει προσευχόμενος. Ταῦτα δείκνυσι καὶ ὁ μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἑτοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεός, ἐπενεγκών· «Ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου» (6), καὶ ἀλλαχοῦ· «Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις ἐμελέτων εἰς σέ» (7). Ἀλλὰ καὶ· «Ὅταν νηστεύητέ φησι, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψον, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (8).

Βαβαὶ τῆς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας! τὴν γὰρ ἐπὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ἐσομένην διάκρισίν τε

(1) Ματθ. ϛ', 6. (2) Ψαλμ. κά, 23. (3) Ψαλμ. νϛ', 12. κά, 27. (4) Ψαλμ. ξϛ', 28. (5) Ψαλμ. ϙδ', 6. (6) Ψαλμ. νϛ' 10. (7) Ψαλμ. ιϛ', 7. (8) Ματθ. ϛ', 16.

καὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ, διὰ τῶν ῥημάτων τούτων ἀρτίως ἡμῖν ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν, ἵν' ἡμεῖς τῆς κρείττονος ψήφου τε καὶ μοίρας ἐντεῦθεν ἐπιλαβώμεθα. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς κατὰ κενοδοξίαν καὶ μὴ κατ' αὐτὸν ζῶντας ἐρεῖ τότε πάντως τοῖς νῦν εἰρημένοις ἀκολούθως· ἀπολάβετε τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν τῇ ζωῇ ὑμῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν ἐν τῇ φλογὶ πλούσιον ἐκεῖνον ἔλεγεν· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου» (1). Τοῖς δὲ πρὸς αὐτὸν βλέπουσιν ἐν τῷ πρὸς ἀρετὴν ἀσκεῖν ἀποδώσει ἐν τῷ φανερῷ φησι, τουτέστιν ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἐκείνῳ θεάτρῳ, εὐλογίαν καὶ κληρονομίαν καὶ τρυφὴν ἀντιδώσει, καὶ ἀπόλαυσιν ἀκήρατον καὶ διαιωνίζουσαν· ἧς μηδένα θέλων ἀποτυχεῖν ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, φανεροῖ νῦν, ὡς ἔφην, τὴν ἀδέκαστον ταύτην καὶ ἀμετάθετον ψῆφον, υἱοὺς εἶναι Θεοῦ μόνους ἐνταῦθα δεικνὺς τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ὑπερορῶντας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸν λόγον ἐνικῶς προήγαγεν ἐπ' ἀμφοτέρων, εἰπών· «Ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ»· ἵνα τοὺς μὲν καταφρονητὰς τῆς κενῆς καὶ ἀνθρωπίνης δόξης υἱοποιητούς τε καὶ συγκληρονόμους καὶ δείξῃ καὶ ποιήσῃ ἑαυτῷ· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἐκβάλλῃ τῆς υἱοθεσίας, εἰ μὴ μετεμεληθεῖεν.

Τοιαῦτα δέ φησιν ὁ Κύριος, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς ὁρῶντες οἱ προσευχόμενοι καὶ οἱ νηστεύοντες, παρ' ὧν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις ὄφελος, τὸν μὲν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς κόπον ὑπομένωμεν, τοῦ δὲ μισθοῦ στερώμεθα. Ἀλείφειν δὲ τὴν κεφαλὴν φησι καὶ νίπτειν τὸ πρόσωπον, τουτέστι μὴ ὠχριᾷν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ αὐχμηρὸν εἶναι καὶ κατάξηρον τὴν κεφαλήν, ὡς ἐξ ἐπιτεταμμένης νηστείας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ σῶμα κατα-

φρονήσεως δοκεῖν τοιαῦτα παθεῖν, καὶ οὕτω τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον θηρᾶσθαι· τοιαῦτα γὰρ φαντιῶντες ἐποίουν οἱ Φαρισαῖοι· διὸ καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἐκκλησίας δικαίως ἠλλοτριώθησαν, οἷς ἡμᾶς ἀφομοιοῦσθαι καθάπαξ ἀπαγορεύει ὁ Κύριος. Εἰ δὲ καὶ κεφαλὴν τῆς ψυχῆς ἀναγωγικῶς τις ἐρεῖ τὸν νοῦν ὡς ἡγεμονικόν, καὶ πρόσωπον τὸ ταύτης φανταστικόν, ἐν ᾧ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνεργειῶν ἔμμονός ἐστιν ἡ ἕδρα, καλὸν νηστεύοντας ἡμᾶς ἀλείφειν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν, τουτέστιν ἐλεήμονα ποιεῖν τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ τὸ πρόσωπον ἡμῶν, δηλονότι τὸ φανταστικόν, νίπτειν ἀπὸ αἰσχρῶν καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν καὶ θυμοῦ καὶ πονηρίας πάσης· ἡ γὰρ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελεσμένη νηστεία, οὐ τὰ πονηρὰ πάθη πάντα μόνον, καὶ σὺν τούτοις τοὺς ἐφόρους καὶ δημιουργοὺς τῶν τοιούτων παθῶν φυγαδεύει καὶ καταισχύνει δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐγκαταλέγει τὸς νηστεύοντας, πρὸς αὐτοὺς ἐπιστρέφουσα ἐκείνους, καὶ φύλακας εἶναι τούτων παρασκευάζουσα, καὶ βοηθεῖν ἀναπείθουσα καὶ συμπράττειν αὐτοῖς. Οὕτω τοῖς τρισί ποτε νεανίαις ἐπὶ τῆς Βαβυλῶνος ἐγκρατείᾳ τε καὶ νηστείᾳ κεκοσμημένοις, συνὼν ἐν μέσῃ φλογὶ καὶ ὁ τέταρτος ἐωρᾶτο, περιέπων ἀσινεῖς καὶ δροσίζων παραδόξως αὐτούς. Οὕτω πολυήμερον νηστείαν ἄγοντι τῷ Δανιὴλ, ἄγγελος ἐπέστη σοφίζων αὐτὸν, καὶ προκαταγγέλλων αὐτῷ τὰ μέλλοντα. Οὕτως ἄλλοτε προσευχῇ καὶ νηστείᾳ στόματα λεόντων φιμώσαντι προφήτην διαέριον ἐκόμισεν ἄγγελος ἐκ πολλοῦ διαστήματος τροφὴν ἐπιφερόμενον. Οὕτω καὶ ἡμῖν πνευματικὴν ἅμα καὶ σωματικὴν νηστείαν ἀσκοῦσι καὶ προσευχομένοις, ἀγγέλων ἀγαθῶν συνεργείᾳ τὸ πῦρ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας κατασβεσθήσεται, καὶ ὁ θυμὸς ὡς λέων

(1) Λουκ. ις', 25.

ἡμερωθήσεται, καὶ προφητικῆς ἐν μεθέξει γεννησόμεθα τροφῆς, τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι καὶ πίστει καὶ τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ, καὶ ἐξέσται ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ δὲ μὴ τοιαύτη καὶ οὕτως ἐκτελουμένη νηστεία πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους μᾶλλον τὴν συγγένειαν ἔχει· καὶ γὰρ τούτων ἐστὶν ἡ ἀτροφία, μετ' ὀργῆς καὶ μίσους καὶ ὑπερηφανίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀντιθέσεως, πρὸς οὓς ἡμεῖς ὡς δοῦλοι καὶ ὑπηρέται τοῦ ἀγαθοῦ ἀντικείμεθα· «Οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας» (1). Οὔκουν ἁπλῶς ἡμῖν διὰ νηστείας πρὸς αὐτοὺς ἡ ἀντίθεσις, ἀλλὰ χρῄζομεν πρὸς φυλακὴν ἡμετέραν καὶ τοῦ θώρακος τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς περικεφαλαίας τῆς σωτηρίου ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως· ἔτι δὲ καὶ τῆς ἱκανωτάτης πρὸς ἄμυναν μαχαίρας τοῦ Πνεύματος, ἥτις ἐστὶν ὁ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ σωτήριος λόγος· οὕτω γὰρ ἀγωνισόμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν πίστιν βεβαίαν τηρήσωμεν, καὶ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσωμεν, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων ἀναφανέντες αὐτοῦ τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων ἐπιτευξώμεθα στεφάνων, τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλοις ἀϊδίως συνευφραινόμενοι, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η'.

Περὶ πίστεως· ἐν ᾗ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἔκθεσις.

Πιστεύομεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ πιστεύομεν τῷ Θεῷ ἕτερόν ἐστιν ἑκάτερον τούτων· Πιστεύειν μὲν γάρ ἐστι τῷ Θεῷ τὸ τὰς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας βεβαίας καὶ ἀληθεῖς ἡγεῖσθαι· πιστεύειν δὲ εἰς τὸν Θεὸν τὸ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὀρθῶς. Δεῖ δὲ καὶ ἀμφότερα ἡμᾶς ἔχειν, καὶ κατ' ἀμφότερα ἡμᾶς ἀληθεύειν, καὶ οὕτως ἔχειν, ὥστε καὶ πιστεύεσθαι παρὰ τῶν ἀσφαλῶς ὁρώντων, καὶ πιστὸς ἐνώπιον εἶναι τοῦ πρὸς ὃν ἡ πίστις Θεοῦ, καὶ ὡς πιστοὺς οὕτω παρ' αὐτοῦ δικαιοῦσθαι· «Ἐπίστευσε γὰρ ὁ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ φησι, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην» (2). Πῶς οὖν ὁ Ἀβραὰμ πιστεύσας ἐδικαιώθη; Ἔλαβε παρὰ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ὅπερ ἦν ὁ Ἰσαὰκ, εὐλογηθήσεσθαι πάσας τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· εἶτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προστάττεται, παῖδα ἔτι ὄντα, θῦσαι τὸν Ἰσαὰκ δι' οὗ μόνου τὴν ἔκβασιν σχήσειν ἔμελλεν ἡ ἐπαγγελία· καὶ μηδὲν ἀντιπὼν ὁ πατὴρ, αὐτόχειρ γενέσθαι τοῦ παιδὸς ἠπείγετο, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ταύτην ἐπαγγελίαν βεβαίαν καὶ ἀδιάπτωτον ἡγεῖτο.

(1) Ἐφεσ. ϛ', 12. (2) Ῥωμ. δ', 3.

Βλέπετε τὴν δικαιοῦσαν πίστιν ὁποία; Ἀλλ' ἐπηγγείλατο καὶ ἡμῖν ὁ Χριστὸς ζωῆς ἀϊδίου καὶ τρυφῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας κληρονομίαν, εἶτα προσέταξε πτωχεύειν, νηστεύειν, εὐτελῶς καὶ τεθλιμμένως ζῆν, ἑτοίμους εἶναι πρὸς θάνατον, σαυροῦν ἑαυτοὺς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐὰν οὖν πρὸς ταῦτα σπεύδωμεν, καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ ἐκείνῃ τοῦ Θεοῦ πιστεύωμεν, οὕτως ἐπιστεύσαμεν τῷ Θεῷ κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καὶ λογισθήσεται ἡμῖν εἰς δικαιοσύνην.

Καὶ ὁρᾶτε τὴν ἀκολουθίαν τῶν προτεθέντων· οὐ μόνον γὰρ ἰσχυρὰ μαρτυρία καὶ παράστασις τῆς τοῦ Ἀβραὰμ πίστεως ἐγένετο τὸ συγκατατεθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸν Ἰσαὰκ προθεῖναι, ἀλλὰ καὶ αἴτιον ὑπῆρξε τοῦτο τοῦ τὸν Χριστὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τεχθῆναι, δι' οὗ εὐλογήθησαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία· τῷ γὰρ δόντι διὰ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον υἱόν, ὀφειλέτης οἷον ὁ Θεὸς ἐγένετο, δι' αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ τε καὶ γνήσιον υἱόν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν ἡμῖν, ἡ διὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ταπείνωσις, ὑπομονή τε τῶν ὁπωσδήποτε κακούντων, καὶ διάδοσις τῶν ὑπαρχόντων, ἥ τε τοῦ σώματος ἐν νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις κακοπάθεια, καὶ ἁπλῶς τε σταυροῦν ἑαυτοὺς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οὐ μόνον παράστασίς ἐστι τοῦ ἀληθῶς ἡμᾶς πιστεῦσαι ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτην οἷον τὸν Θεὸν καθίστησι τοῦ τὴν ἀΐδιον καὶ ἀκήρατον ἡμῖν ζωὴν καὶ τρυφὴν καὶ δόξαν καὶ βασιλείαν ἀντιδοῦναι.

Διὸ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ βλέπων ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ γελῶντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐαὶ ὅταν καλῶς πάντες εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι (1). Ὁ τοίνυν μὴ πρὸς τὰ μακαριζόμενα βλέπων, ἀλλὰ πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κυρίου ταλανιζόμενα, πῶς εἰπέ μοι πιστευθήσεται πιστεύειν τῷ Θεῷ; « Δεῖξόν μοί φησι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου· καὶ τίς σοφὸς, δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ » (2). Ὅτι μὲν οὖν ἀληθῶς πιστεύομεν τῷ Θεῷ, τοῦτέστιν ἀληθεῖς καὶ βεβαίας, καὶ ὅσον οὔπω παρεσομένας γινώσκομεν τὰς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας ἢ καὶ ἀπειλὰς, διὰ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν ἔργων δείκνυται καὶ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεως. Ὅτι δὲ ὀρθῶς πιστεύομεν εἰς τὸν Θεὸν, τοῦτέστι καλῶς καὶ ἀσφαλῶς καὶ εὐσεβῶς φρονοῦμεν περὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἡ παράστασις; ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς θεοφόρους πατέρας ἡμῶν ὁμολογίας. Ὥσπερ δὲ τὸ ἀψευδῶς πιστεύειν τῷ Θεῷ, οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀνθρώπων, θελγόντων καὶ συγκαθελκόντων εἰς τὰς οὐ καλὰς ἡδονὰς, οὕτω καὶ τὸ πιστεύειν ὀρθῶς εἰς τὸν μόνον ἀληθῆ Θεὸν, οὐ μόνον ἔχει τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ὑποβολῶν τοῦ ἀντικειμένου ἐναντίωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν δυσσεβῶν ἀνθρώπων κλεπτόντων καὶ συγκατασπώντων εἰς τὴν οἰκείαν ἀπώλειαν. Καὶ βοήθεια δὲ μεγίστη πρόσεστιν ἐφ' ἑκατέρας πίστεως, οὐ μόνον παρ' αὐτοῦ τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ δεδομένης ἡμῖν γνωστικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν θεοσεβῶν καὶ ζώντων κατὰ Θεὸν ἀνθρώπων.

(1) Matth. ε', 3. Λουκ. ς'. (2) Ἰακ. β', 18. γ', 13.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινὴ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῶν, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, σήμερον ἀριδηλότερον ἅμα καὶ κοινότερον τήν τε ἀνακήρυξιν ποιεῖται τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ λαμψάντων, καὶ τῶν πανιέρων κατ' αὐτοὺς Συνόδων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰς θείων δογμάτων, καὶ τὴν ἀποκήρυξιν κεφαλαιωδέστερον τῶν σπουδαστῶν τῆς δυσσεβείας, καὶ τῶν πονηρῶν κατ' αὐτὰς σπουδασμάτων τε καὶ φρονημάτων, ἵνα τούτους μὲν ἡμεῖς ἀποτρεπόμενοι, τοῖς δὲ κατὰ Θεὸν φρονήσασιν ἑπόμενοι πιστεύωμεν εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα γέγονεν, ὅς ἐστι πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, μονὰς ἐν τριάδι, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, ἀσυγχύτως ἑνουμένη, καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη. Μονὰς ἡ αὐτὴ καὶ τριὰς παντοδύναμος· Πατὴρ ἄχρονος καὶ ἄναρχος καὶ ἀΐδιος, μόνος αἰτία καὶ ῥίζα τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· οὐ μόνος δημιουργὸς, ἀλλὰ μόνος ἑνὸς Υἱοῦ Πατὴρ, καὶ Πνεύματος ἁγίου προβολεύς· ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ ὢν Πατὴρ, καὶ ἀεὶ ὢν Πατήρ τε καὶ προβολεύς· οὗ Υἱὸς εἷς συναΐδιος αὐτῷ καὶ κατὰ χρόνον συνάναρχος· οὐκ ἄναρχος δὲ, ὡς γεννήτορα καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν καὶ ἀρχὴν ἔχων τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ μόνου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσωμάτως, ἀπαθῶς, ἀῤῥεύστως, γεννητῶς προῆλθεν, ἀλλ' οὐ διῃρέθη· Θεὸς ὢν ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν, καθὸ Θεὸς, ἄλλος δὲ καθὸ Υἱός· ἀεὶ ὢν, καὶ ἀεὶ ὢν Υἱὸς, καὶ ἀεὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσυγχύτως ὤν· λόγος ζῶν, φῶς ἀληθινὸν, ἐνυπόστατος σοφία, αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς δι' αὐτοῦ πάντων γεγονότων· ὃς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, καθάπερ οἱ Προφῆται προηγόρευσαν, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν τὴν καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς λαβὼν, καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κυηθεὶς καὶ γεννηθεὶς, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνανθρωπήσας γέγονεν ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, μείνας ὅπερ ἦν Θεὸς ἀληθινὸς ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· ἐνεργῶν τὰ θεῖα πάντα ὡς Θεὸς, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὡς ἄνθρωπος, καὶ τοῖς ἀδιαβλήτοις ἀνθρωπίνοις ὑποκείμενος πάθεσιν· ἀπαθὴς μὲν καὶ ἀθάνατος ὢν καὶ διαμένων ὡς Θεὸς, ἑκὼν δὲ δι' ἡμᾶς σαρκὶ παθὼν ὡς ἄνθρωπος, καὶ σταυρωθεὶς, καὶ θανὼν, καὶ ταφεὶς, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς, καὶ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανεὶς, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθρονον, ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα, μεθ' οὗ πάλιν φυράματος ἥξειν μετὰ δόξης μέλλει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, πρὸς ζωὴν ἐπανελθόντας τῇ δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸ παρ' ἡμῶν αὐτοῦ πρόσλημμά τε καὶ φύραμα αἰσθητόν τε καὶ περιγραπτὸν εἰδότες, εἰκονίζομεν καὶ προσκυνοῦμεν εὐσεβῶς, καὶ τὴν αὐτὸν ἐν παρθενίᾳ τεκοῦσαν, καὶ τοὺς αὐτῷ τελείως εὐαρεστήσαντας. Τούτου τὰ τῶν παθῶν σύμβολα, καὶ μάλιστα τὸν σταυρὸν, καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν ὡς τρόπαια θεῖα κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου. Τοῦτο τὴν ἀνάμνησιν ὡσημέραι κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐντολὴν ποιούμενοι, καὶ ἱερουργοῦμεν τὰ θειότατα, καὶ μετέχομεν τούτων. Τούτου κατὰ τὴν παραγγελίαν πρὸ πάντων βαπτιζόμεθά τε καὶ βαπτίζομεν εἰς ἓν ὄνομα σεπτόν τε καὶ προσκυνητὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ γὰρ τοῦ ἀΐδίου καὶ ἀνάρχου Πατρὸς καὶ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, συνάναρχον μὲν ὂν Πατρί τε καὶ Υἱῷ ὡς ἄχρονον, οὐκ ἄναρχον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸ ῥίζαν καὶ ἀρχὴν καὶ

αἰτίαν ἔχον τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀῤῥεύστως, ἀπαθῶς, ἐκπορευτῶς, προῆλθεν ἀδιαίρετον ὂν Πατρός τε καὶ Υἱοῦ, ὡς ἐκ Πατρὸς προερχόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον· ἀσύγχυτον καὶ τὴν ἕνωσιν ἔχον καὶ ἀμέριστον τὴν διαίρεσιν. Θεὸς ὂν καὶ αὐτὸ ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἄλλος μὲν καθὸ Θεὸς, ἄλλος δὲ παράκλητος, καθὸ Πνεῦμα ἅγιον αὐθυπόστατον, ἐκ Πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' Υἱοῦ πεμπόμενον, εἰς ἀπαρχὴν ζωῆς αἰωνίς, καὶ ἀῤῥαβῶνα τῶν μελλόντων καὶ ἀεὶ μενόντων ἀγαθῶν· αἴτιον καὶ αὐτὸ τῶν γεγονότων πάντων, ὡς ἐν αὐτῷ πάντων γεγονότων. Τὸ αὐτὸ καὶ ἀπαράλλακτον Πατρίτε καὶ Υἱῷ, χωρὶς τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· Ἐπέμφθη δὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τοὺς οἰκείους Μαθητὰς, τουτέστι πεφανέρωται· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως ἐπέμφθη τὸ πανταχοῦ παρὸν, καὶ τοῦ πέμποντος μὴ χωριζόμενον; Διὸ μὴ μόνον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται, καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔρχεται· κοινὸν γὰρ ἔργον ἡ ἀποστολὴ, δηλονότι ἡ φανέρωσις, Πατρὸς Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Φανεροῦται δὲ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὐδεὶς γάρ ποτε Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἥτις κοινή ἐστι Πατρὸς Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· ἴδιον μὲν γὰρ ἑκάστῳ τούτων ἡ ἑκάστου ὑπόστασις, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ὑποστατικῶς θεωρούμενα· κοινὰ δὲ αὐτῶν, οὐχ ἡ ἀνέκφαντος καὶ ὑπερώνυμος καὶ ἀμέθεκτος οὐσία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ ἡ ἀφθαρσία, καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντα, καθὰ κοινωνεῖ, καὶ κατὰ χάριν ἑνοῦται τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις ὁ Θεός· μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ διάφορον τῶν ὑποστάσεων, μήτε διὰ τὸ μεριστὸν καὶ ποικίλον τῶν θείων δυνάμεών τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἑνιαίου καὶ τῆς ἁπλότητος ἐκπίπτων. Οὕτω πιστεύωμεν εἰς ἕνα Θεὸν ἐν μιᾷ τρισυποστάτῳ καὶ παντοδυνάμῳ θεότητι, καὶ τοὺς ἐν τοιαύτῃ πίστει τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντας ἀνακηρύττομεν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω πιστεύοντας, ἀλλ' ἰδίας αἱρέσεως ἄρξαντας, ἢ τοῖς ἄρξασιν εἰς τέλος ἐπακολουθήσαντας, ἀποβαλλώμεθα. Τοῦτό δέ ἐστε γινώσκοντες ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὰ δυσσεβῆ δόγματα δι' ἀλλήλων εἰσάγεται, λαβόντα χώραν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαίας ἐγκαταλείψεως.

Ὅτι μὲν οὖν διὰ τῆς δυσσεβείας ὁ πολυπληθὴς ἐσμὸς τῆς ἁμαρτίας λαμβάνει χώραν, ὁ μέγας Παῦλος ἡμᾶς ἐδίδαξε γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων· « Καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, ἀλλὰ γνόντες τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρίστησαν, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ πορνείᾳ πλεονεξίᾳ, καὶ τοῖς ἑξῆς» (1). Ὅτι δὲ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡ δυσσέβεια πάλιν εἰσάγεται, διὰ πολλῶν τῶν τοῦτο παθόντων ἀθλίως ἐστὶν ἡ παράστασις. Σολομὼν ἐκεῖνος ἐκδοὺς ἑαυτὸν ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξώλισθεν. Ἱεροβοὰμ κατ' ἄκρας ἡττηθεὶς φιλαρχίας ταῖς χρυσαῖς δαμάλεσιν ἔθυσεν. Ὁ προδότης Ἰούδας φιλαργυρίαν νοσήσας περιέπεσε τῇ θεοκτονίᾳ. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπεὶ καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ καὶ ἀσύστατος, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τῆς πίστεως μάταια καὶ ἀνώνητα, συνῆψεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις σήμερον ἐν τῷ σεπτῷ τῆς νηστείας καιρῷ καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἀσκήσεως, τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀποκήρυξιν τῶν μὴ ὀρθοτομεῖν ἑλομένων, ὡς ἂν ἡμεῖς συνημμένως ἐπ' ἄμφω σπεύδοντες, καὶ τὴν πίστιν διὰ τῶν ἔργων

(1) Ῥωμ. ά, 21. 28.

ἐπιδειξώμεθα, καὶ τῶν πόνων τὸ κέρδος διὰ τῆς πίστεως κομισώμεθα.

Μὴ μόνον δὲ δι' ἀλλήλων εἰσάγεται τὰ πονηρὰ πάθη καὶ ἡ δυσσέβεια, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις ἐοίκασι· καὶ ἵνα βραχύ τι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἴπω, περὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων ἑτεροδόξων, καθάπερ ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβὼν ἐξουσίαν, οὐκ ἠρκέσθη πᾶσιν ἐκείνοις, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἀρχεκάκου ὄφεως συμβουλῇ πεισθείς, ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔφαγεν, οὗ μόνου προσετάχθη μὴ ἅψασθαι· οὕτω καὶ τῶν ἐν τῷ Θεῷ ἀγαθῶν, καὶ ὄντως ἀγαθοπρεπῶν δωρεῶν, εἰς μέθεξιν ὑπ' αὐτοῦ προκειμένων τοῖς βουλομένοις, κατὰ τὸν εἰπόντα· Πάντα ὅσα ὁ Θεὸς, καὶ ὁ διὰ τῆς χάριτος τεθεωμένος ἔσται, χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος. Εἰσὶν οἳ, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπερουσίου οὐσίας μετέχειν ἡμᾶς διδάσκουσι, καὶ δύνασθαι κυρίως ὀνομάζειν αὐτὴν ἐπαγγέλλονται, καὶ τὸν ἀρχέκακον ὄφιν μιμούμενοι, ὡς ἐκεῖνος τὰ τοῦ Θεοῦ, οὕτως αὐτοὶ τὰ τῶν ἁγίων ῥήματα παρεξηγοῦνται καὶ διαστρέφουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ δύναμιν παρὰ τοῦ Κυρίου λαβόντες πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πᾶσαν τὴν αὐτοῦ μηχανὴν καὶ πάλην τήν τε κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν πολιτείας εὐχερῶς συντρίψαντες, καὶ νικηταὶ διὰ πάντων αὐτοῦ φανέντες, τῶν οὐρανίων καὶ ἀκηράτων τῆς δικαιοσύνης στεφάνων ἐπιτευξόμεθα, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ, καὶ δοτῆρι τῶν ἀντιδόσεων· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'.

Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστείας καὶ Προσευχῆς.

Τέλος μὲν θείων δογμάτων καὶ τῆς περὶ ταῦτα φιλοπονίας καὶ θεωρίας ἀλήθεια καὶ ἀσφαλὴς δόξα, καὶ πρὸς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας σύμφωνος καὶ ὁμόλογος· τῆς δὲ πρακτικῆς ἀρετῆς οὐ τοῦτο τέλος ἐστὶν, ἀρχὴ δὲ μᾶλλον, ἥτις ἂν μὴ πρὸς τὸ κατάλληλον ἔλθῃ τέλος, καὶ μείζονος καταδίκης πρόξενος ἔσται τῷ κτησαμένῳ· « Ὁ γὰρ εἰδὼς φησι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται πολλάς » (1). Οὕτως οὐκ ἀρκεῖ πρὸς λόγον πρακτικῆς ἀρετῆς ἡ περὶ ταύτην ἐπιστήμη τε καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τέλος ἐστὶ ταύτης τὸ ἀγαθόν. Εἰ μὲν οὖν ἐωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐμμένοντας τοῖς ἐγνωσμένοις καλοῖς, καὶ εἰς ἔργον ἄγοντας ταῦτα, καὶ ἀγαθοὺς ἀποτελουμένους διὰ τῶν ἔργων, ἀλλὰ μὴ πλημμελοῦντας παρ' ὃν ἔχουσιν ὀρθὸν λόγον ἐν ταῖς ψυχαῖς, οὐκ ἂν ἡμεῖς πολὺν ἐποιούμεθα λόγον περὶ δικαιοπραγίας, περὶ σωφροσύνης, περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῶν τοιούτων· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καλὸν τούτων ἕκαστον, καὶ μάλιστα ἐγκρατὴς βίος, ὃς καὶ διὰ πείρας ἑκάστοτε δείκνυ-

(1) Λουκ. ιβ', 47.

ται ψυχαῖς ὁμοῦ τε καὶ σώμασιν ὠφελιμώτατος ὤν. Ἐπεὶ δὲ ἴσασι μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ καλῶς ἴσασιν, ἀλλ' ἐπιθυμία καὶ θυμὸς ἐπικρατεῖ τῆς καλῆς ἐπιστήμης· « Βλέπω γάρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου » (1)· διὰ τοῦτο συνεχῶς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου παράκλησιν προσάγομεν ὑμῖν ἀδελφοί, ὡσὰν διαναστήσωμεν τῷ ἀδιαστρόφῳ καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρᾶξιν ἐπιτιθέναι, ὡς τὸ τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις γνώσεως τέλος ἀγαθὸν ἐπιφέρουσαν· « Σύνεσις ἀγαθή φησιν ὁ Δαβὶδ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν » (2). Καὶ· « ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν, τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτάς» (3). Καὶ ὁ Παῦλος· «Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται» (4). Ὁ δὲ ἀμφοτέρων Κύριος· « Εἰ ταῦτα οἴδατέ φησι, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά » (5).

Ἀψώμεθα οὖν καὶ δι' ἔργων, ἀδελφοί, τοῦ καλοῦ τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας χρήματος· πιστωσώμεθα τὴν ἀγαθὴν περὶ ταῦτα διάθεσιν· δείξωμεν ἐνεργῶς τοὺς καρποὺς αὐτῶν ὁποῖοι· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται· Ἀλλὰ καὶ τὸν γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν· νόει ἃ λέγω, φησὶν ὁ Ἀπόστολος (6). Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀρετῶν ἑκάστη ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα καθαίρει τε καὶ κοσμεῖ· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ἔν γέ τι μέρος ἢ σώματος, ὡς προσευχὴ καὶ ἐπιστήμη τὸν νοῦν, τὸν θυμὸν ἡ πραότης, τὴν ἐπιθυμίαν ἡ σωφροσύνη. Ἡ δὲ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια τὰς μὲν τοῦ σώματος ἐπαναστάσεις κοιμίζει, τὴν λύσσαν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀπομαραίνει, αἰθρίαν δὲ τῇ διανοίᾳ καθαρὰν ἐμποιεῖ καὶ οἷον ἀνέφελον, ἀποκαθαίρουσα ταύτην τῶν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βρωμάτων ἀνιόντων ἀτμῶν, καὶ τῆς ἀπὸ τούτων ἀχλύος. Διὰ νηστείας καὶ ἐγκρατείας ὁ ἔξω ἄνθρωπος φθείρεται· ὅσῳ δὲ οὗτος φθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἐντὸς ἀνακαινίζεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον· (7). Παχεία γαστήρ, εἴπέ τις, λεπτὸν οὐ τίκτει νοῦν· οὐκοῦν ἡ διὰ νηστείας καὶ ἐγκρατείας λεπτυνομένη καὶ τὸν νοῦν ἐξ ἀνάγκης λεπτύνει.

Οὕτω πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν διὰ ταύτης κατορθοῦται καὶ τελειοῦται. Διπλοῦν ἐστι περιτείχισμα ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια· καὶ ὁ ἐν ταύταις βιῶν, εἰρήνης ἀπολαύει πολλῆς, ὡς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὢν ἐντός· Ἱερουσαλὴμ γὰρ εἰρήνη ἑρμηνεύεται. Τούτῳ δὲ πολεμεῖ τῷ τείχει ὁ τοῦ βαβυλωνίου ἄρχοντος ἀρχιμάγειρος· κἂν οὐχ εὕρῃ τοὺς ἐντὸς ἀντεχομένους τῶν τειχῶν καρτερῶς, καθαιρεῖ ταῦτα, προσαγαγὼν ὡς ἐλεπόλεις τὰ τῆς ὀψαρτυτικῆς μαγγανεύματα. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν τούτων οὐ μόνον περιφρονοῦσι τὰ ποικίλα τῶν ὄψων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον ἐπὶ τὸ εὐτελέστερον ἔτι μάττουσιν, αὐτοὶ μᾶλλον δι' ἐγκρατείας ἀνατρέπουσι καὶ τὴν σκηνὴν Μαδιάμ· τοιοῦτον γάρ τι προτυποῖ καὶ ἡ κατὰ τὸν Γεδεὼν ἱστορία· «Ἰδοὺ γάρ φησι μερὶς ἄρτου κριθίνου, κυλιομένη ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν Μαδιάμ» (8). Ἐδήλου δὲ ὁ κρίθινος ἄρτος τῶν ἐπιστρατευσάντων μετὰ Γεδεὼν τὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων τροφῶν εὐτέλειαν καὶ ἐγκράτειαν· «Καὶ ἦλθέ φησι μέχρι τῆς σκηνῆς Μαδιὰμ καὶ ἐπάταξεν αὐτὴν καὶ κατέστρεψε» (9). Σκηνὴ δ' ἂν εἴη πάντως ὑπὸ μάζης κριθίνης καταστρεφομένη, ἡ μαιμάσσουσα τοῦτε λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλίας ἐπιθυμία,

(1) Ῥωμ. ζ', 23. (2) Ψαλμ. ρί, 10. (3) Ψαλμ. ρδ', 17. (4) Ῥωμ. β', 13. (5) Ἰωαν. ιγ', 17. (6) Β' Τιμ. β', 6. (7) Β' Κορ. δ', 16. (8) Κριτ. ζ', 13. (9) αὐτόθι.

ἧς τὸ μαργαῖνον ἀφαιρεῖται νηστεία καὶ λιτὴ προσγινομένη τράπεζα. Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, οὐ τὸν δράκοντα μόνον διὰ μάζης ἀνεῖλε τὸν Θεὸν, ὧν Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ὁ ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῇ ὀσφύϊ καὶ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρὸς, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας μὴ φαγὼν ἄρτον ἐπιθυμιῶν, μήτε οἶνον πιὼν, καινοτέρας ὁράσεις εἶδε, καὶ ἀρχαγγέλῳ ἐπιστασίαν ἐδέξατο.

Ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ οὕτω· ὁ δὲ ἐπιθυμητὴς λαὸς καὶ ἀχάριστος, οἱ λέγοντες, τίς ψωμιεῖ ἡμᾶς κρέα; νῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος· μετὰ τὸ φαγεῖν κρέα ἕως ἐξῆλθεν ἐκ τῶν μυκτήρων αὐτῶν, ἐπατάχθησαν πληγὴν μεγάλην σφόδρα· «Ἐθυμώθη γάρ φησιν εἰς τὸν λαὸν ὁ Θεὸς, καὶ ὁ κόρος αὐτοῖς εἰς χολέραν ἐγένετο»(1). Καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λεγόμενα μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ἀναζήλωσίς ἐστι τῆς ἐπ' ἐκείνους θείας ὀργῆς, πρὸς ἣν βλέποντες, φύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ἀσπασώμεθα τὴν ἐγκράτειαν, περιπτυξώμεθα τὰς νηστίμους ἡμέρας ταύτας, ὡς εὐήκοον τῇ ψυχῇ ποιούσας τὸ σῶμα, καὶ τὸν νοῦν κουφιζούσας πρὸς Θεὸν ἀνατρέχοντα. Ἰωάννης ὁ τῆς χάριτος Πρόδρομος ἀκρίσι καὶ μέλιτι ἀγρίῳ διὰ βίου ἠρκεῖτο. Πέτρος ἁλμᾶσιν ἐλαίαις καὶ θέρμοις καὶ λεπτοῖς λαχάνοις ἐχρῆτο μόνοις. Τί δεῖ τὰ τοῦ Παύλου λέγειν; ὃς περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦτό φησιν, ὡς «Ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ ἐν νηστείαις πολλάκις» (2). Σοὶ δὲ οὐ βίος ὅλος τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐστι τὸ τῆς νηστείας διάστημα, καὶ περιγράφει σοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἐπὶ ταύτῃ νηστείαν ἡ τοῦ ἡλίου πρὸς δύσιν ἐπίνευσις. Ἆρ' οὐ ῥᾴδια σχεδὸν πᾶσι καὶ σύμμετρος ἡ ἐπὶ τοσοῦτον ἀσιτεία ἐστί; μόνον ἔστω καὶ ἡ σίτησις σύμμετρος· οὕτω γὰρ μετρίως ἀσιτῶν καὶ μετρίως σιτούμενος, οὐ κατὰ πολὺ τῶν ἀτροφούντων ἀπολειφθήσῃ. Φείδῃ τυχὸν τῆς σαρκὸς καὶ φεύγεις τὴν νηστείαν, ὡς τηκεδόνα φέρουσαν, ἀλλὰ τουναντίον ἐστίν· ὁ κόρος γὰρ ποδάγρας καὶ καρηβαρίας καὶ νόσους ἑτέρας γεννᾷν μᾶλλον πέφυκεν, ἡ δὲ νηστεία μήτηρ ἐστὶν ὑγείας· καὶ ὡς ἔοικεν οὐ μόνον ὁ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ ὁ γαστριμαργῶν εἰς τὸ ἴδιον πλημμελεῖ σῶμα, καχεκτικὸν αὐτὸ καὶ νοσερὸν ἐργαζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἡ ἀκρασία τελεῖται, πάσαις ἐπιζήσωμεν τὴν ἐγκράτειαν. Εἰ δὲ νηστεύεις μὲν βρωμάτων, τὴν δὲ ὄψιν ἔχεις προαγωγὸν εἰς τὴν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ψυχῆς σου μοιχείαν, καὶ περιεργίαν, καὶ βασκανίαν· τὴν δὲ ἀκοὴν δεκτικὴν ὕβρεων, καὶ πορνικῶν ᾀσμάτων, καὶ ψιθυρισμῶν οὐ καλῶν, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις τῶν καταλλήλως βλαπτόντων, τί τὸ ὄφελος τῆς νηστείας; πάντως οὐδέν· ἦν γὰρ δι' ἑτέρας φεύγεις κακίαν, κάθοδον αὐτῇ δίδως δι' ἄλλης εἰς τὴν ψυχήν· συνθέτων γὰρ ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, οὐ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς πολυμελοῦς οὔσης (ἕτερον τρόπον ἔχει γὰρ καὶ αὕτη καθάπερ μέλη τὸ θρεπτικὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν, τὸ θυμικόν τε καὶ λογιστικὸν), ἐκείνη ἐστὶν ἀληθὴς νηστεία, ἡ διὰ πάντων διήκουσα καὶ πάντα καθαίρουσά τε καὶ θεραπεύουσα· πραεῖα γάρ ἐστιν, ἀδελφοὶ, καὶ φιλάνθρωπος ἡ διὰ νηστείας τῆς ψυχῆς ἰατρεία· καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διὰ τῶν ἡμερῶν τούτων ταύτην ἡμῖν ἐπέθηκαν.

Ἐὰν οὖν ταύτην ἡμεῖς ἀφρόνως ἐκφύγωμεν, αἱ κολαστικαὶ ποιναὶ, καὶ τομαὶ, καὶ καύσεις ἡμᾶς ἐκδέξονται, ὅτε Χριστὸς τὸ ἀθεράπευτον διχοτομήσει, καὶ τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ παραδώσει δίκην ὑφέξον αἰώνιον· ὡς γὰρ μὴ νηστεύσαντες ἐν τῷ παραδείσῳ εἰς τὸν πολυώδυνον τοῦτον βίον ἐρρίφθημεν, οὕτως ἐν-

(1) Ἀριθ. ιά, 20· (2) Β' Κορ. ιά, 27.

ταῦθα μὴ νηστεύσαντες, μηδὲ ἐγκρατῶς ζήσαντες κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν ἄσβεστον καὶ ἀφόρητον ἐκείνην ἐμπεσούμεθα γέενναν. Ἀλλ' ἐπισρέψατε υἱοὶ ἀφεσηκότες, ἡ προφητεία φησίν (1)· οὐδὲν οὕτω συνεργὸν πρὸς ἐξιλασμὸν τοῖς ἐπιστρέφουσιν ὡς ἡ νηστεία ἐστὶν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Νινευϊτῶν ἐπισροφῆς ἐδιδάχθημεν· οὐδὲν οὕτω νεκροποιὸν ὡς ἡ γαστριμαργία ἐσί· καὶ δείκνυσιν ὁ περὶ τοῦ ἀσώτου ἐπισρέψαντος εἰπών· «Οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη» (2)· συώδη γὰρ βίον ἠσπάσατο, καὶ συῶν ἤδετο βορβόρῳ, παρασυνεβλήθη τούτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν ἀποθέμενος. Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἰὼβ οὐ κτήνεσιν ὡμοιώθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὕδρηλοῖς χωρίοις παντελῶς ἀναισθήτοις, βουτόμῳ τε καὶ παπύρῳ καὶ τῷ καλάμῳ, ἐν οἷς καὶ κοιμᾶται ὁ παμφάγος λευϊαθάν (3). ἐν γὰρ τοῖς ὑγροβίοις τὸ νοητὸν τοῦτο κῆτος ἐπαναπαύεται. Ἣν ὑγρότητα ὁ Δαβὶδ ἀπελαύνων διὰ τῆς ἐγκρατείας τῆς οἰκείας ζωῆς, «Ἐξηράνθη φησὶν ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ τὰ ὀσᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν, τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον» (4). Διὸ καὶ τὴν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἠλλοιοῦτο ἀλλοίωσιν, αὐτῷ ἑαυτὸν ὅλον ἀναθέμενος, καὶ ἑαυτὸν διὰ παντὸς ἐνώπιον αὐτοῦ προορώμενος καὶ τὴν τῆς οἰκείας καρδίας μελέτην, ἐκεῖνον διὰ παντὸς ἔχων ἐνώπιον.

Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοὶ, μιμησώμεθα, καὶ μὴ μόνον τῆς ὑγρᾶς καὶ διακεχυμένης ζωῆς ἑαυτοὺς ἀποστήσωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν νηστείαν καὶ ψαλμῳδίαν καὶ προσευχὴν, ὡς αὐτοῦ παρόντος καὶ ἐφορῶντος τοῦ Θεοῦ ποιώμεθα· εἰδότες, ὡς οὔτε νηστεία, οὔτε ψαλμῳδία, οὔτε προσευχὴ σώζειν ἡμᾶς καθ' ἑαυτὰ δύναται, ἀλλὰ τὸ ἐνώπιον ἐκτελεῖσθαι ταῦτα τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέποντες ἁγιάζουσιν ἡμᾶς, ὡς ὁ ἥλιος θερμαίνει τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμπόμενα. Ἐνώπιον δὲ ταῦτα γίνεται Θεοῦ, ὅταν ἀτενῶς ἡ διάνοια ἐκείνῳ ἐνορᾷ, καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὁρᾷν καὶ νηστεύῃ καὶ ψάλλῃ καὶ προσεύχηται· ὅταν γὰρ ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ψαλμῳδίᾳ, ποτὲ μὲν ὁ νοῦς συντείνηται πρὸς τὸν Θεὸν, ποτὲ δὲ διαπίπτῃ καὶ μετεωρίζηται, δεῖ νοεῖν, ὡς οὔπω ἀνεθήκαμεν ἑαυτοὺς ὅλους τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου πᾶς ὁ σκοπὸς τῶν πραττομένων ἐφ' ἡμῶν ἐστι· διὰ τοῦτο καθ' ὅσον τῶν τῆς δικαιοσύνης ἔργων ἀποπίπτομεν, κατὰ τοσοῦτον ἐνώπιον τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν παραμένειν οὐ δυνάμεθα· «Οὐ γὰρ διαμενοῦσι φησὶ, παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου» (5). Ὅμως μέντοι τετραυματισμένοι κείμενοι, τὸν δυνάμενον μάλαγμα καὶ καταδέσμους ἐπιθεῖναι τοῖς συντρίμμασιν ἡμῶν ἐπικαλώμεθα Κύριον.

Μὴ τοίνυν ἀνήσωμεν παρακαλῶ, νηστείαις καὶ εὐχαῖς καὶ δάκρυσι, καὶ πᾶσι τρόποις αὐτὸν ἐπιβοώμενοι, μέχρις ἂν ἐγγίσῃ καὶ ἰάσηται ἡμᾶς· δείξωμεν καὶ δι' ἔργων νυμφίον πλουτοῦντες Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἀποδημοῦντα νῦν ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐν τοῖς ἐπηρανίοις κρυπτόμενον δι' ἐλπίδος ἀπεκδεχόμενοι· «Ὅταν γάρ φησιν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν» (6). Ὅθεν δῆλον ὡς ἐν ἐγκρατείᾳ τε καὶ νηστείᾳ παντὸς εἶναι τοῦ βίου χρὴ τοὺς ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένους, μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος τὴν αὐτοῦ προσδοκῶντας φρικτὴν παρουσίαν. Νηστεύσωμεν δὲ μᾶλλον ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, καὶ παντοίως ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτρεπίσωμεν, ἀπεκδεχόμενοι καὶ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναςάσεως, ἵνα καθαροὶ καθαρῶς καὶ τὰ πάθη τούτου δοξάσωμεν, καὶ τύχωμεν τῆς δι' αὐτῶν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ

(1) Ἰερ. γ', 14. (2) Λουκ. ιέ, 24. (3) Ἰὼβ μ', 16. (4) Ψαλμ. κά, 16. (5) Ψαλμ. έ, 5. (6) Ματθ. θ', 15.

Κυρίου πραγματευθείσης ἀθανάτου καὶ μακαρίας ζωῆς· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄.

Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ἐν Καπερναοὺμ. ἰαθέντα παρὰ τοῦ Κυρίου Παράλυτον· καὶ πρὸς τοὺς ἀκαίρως ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν.

Αὐτὰς τὰς δεσποτικὰς φωνὰς, μᾶλλον δὲ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, σήμερον ἐρῶ προοιμιαζόμενος πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (1)· καὶ οὐκ ἤγγισε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν· «Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστι» πάλιν ὁ Κύριος εἶπε (2). Καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν ἐστι μόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' οὐ πολὺ περιφανέστερον παραγίνεται, καταργήσουσα πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μόνοις τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι, καὶ θεαρέστως ἐνταῦθα βεβιωκόσιν. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἤγγικε καὶ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ μετ' οὐ πολὺ παραγίνεται, ποιήσωμεν διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἑαυτοὺς αὐτῆς ἀξίους· βιάσωμεν ἡμᾶς αὐτὸς, τὰς πονηρὰς ἀνακόπτοντες προλήψεις καὶ συνηθείας· βιαστὴ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν· ζηλώσωμεν τῶν θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων τὴν ὑπομονὴν, τὴν ταπείνωσιν, τὴν πίστιν αὐτήν· «Τούτων γὰρ φησιν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν» (3). Νεκρώσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν πάθος ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας τῆς νηστείας ἡμέρας· διὰ τοῦτο γὰρ προλαβοῦσα ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Θεοῦ φρικωδεστάτης κρίσεως, ἐδίδαξεν ἡμᾶς· εἶτα καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδὰμ ὑπέμνησε· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἀσφαλεστάτην πίστιν ὑπέδειξεν ἡμῖν, ἵνα τῷ ἐξ ἐκείνης φόβῳ, καὶ τῷ ἐπὶ ταύτης θρήνῳ, τῆς τε πίστεως ἀσφαλῶς ἀντεχώμεθα, καὶ συζέλλωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ μὴ ἐκδιδῶμεν τῇ ἀκρασίᾳ, μηδὲ διὰ τῆς ἀπλήστου γαστρὸς πᾶσι τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίγωμεν, καὶ χώραν παρέχωμεν, καὶ τῆς εὐρυχώρου καὶ πλατείας ὅλοι γινώμεθα, μεθ' ἡδονῆς ὡς εἰπεῖν ἀπολλύμενοι. Ἀλλὰ τὴν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπάγουσαν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν ἀγαπήσαντες, ἧς ἀρχὴ καὶ πρῶτον στάδιον ἡ νηστεία ἐστὶ, τὴν τεσσαρακοστὴν τῶν νηστίμων ἡμερῶν ταύτην μετ' εὐτονίας ἀνύσωμεν.

Εἰ γὰρ, ὥσπερ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, κατὰ τὸν Σολομῶντα, καὶ τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, οὕτω καὶ καιρόν τις ἐπιτήδειον ζητεῖ πρὸς ἐργασίαν τῆς ἀ-

(1) Ματθ. γ', 2. (2) Λουκ. ιζ', 21. (3) Ἑβρ. ιγ', 17.

ρετῆς, οὗτός ἐστιν ὁ καιρὸς, ἡ τεσσαρακοστὴ τῶν ἡμερῶν αὕτη. Εἰ δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος πρὸς σωτηρίας πορισμόν ἐστιν ἐπιτήδειος, πολλῷ μᾶλλον ὁ καιρὸς οὗτος τῆς νηστείας ἐστίν· ἐπεὶ καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ χορηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν Χριστὸς ἀπὸ νηστείας ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ ταύτης τὸν δημιουργὸν τῶν παθῶν, παντοίως προσβαλόντα, κατεπάλαισε καὶ κατήσχυνε διάβολον· ὥσπερ γὰρ ἡ τῆς γαστρὸς ἀκρασία τῶν ἀρετῶν ἀναιρέτης οὖσα γεννήτρια τῆς ἐμπαθείας ἐστὶν, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια τοὺς ἐκ τῆς ἀκρασίας μολυσμοὺς ἀναιροῦσα γεννήτρια τῆς ἀπαθείας ἐστίν. Εἰ δὲ μήπω τὰ πάθη ἐν ἡμῖν ὄντα προξενεῖ τε καὶ προεξένησεν ἡ ἀκρασία, πῶς ὄντα οὐκ αὐξήσει τε καὶ στηρίξει, ὥσπερ ἡ νηστεία μειώσει ταῦτα καὶ ἀφανίσει; συζυγεῖς δὲ ἀλλήλαις εἰσὶν ἥτε νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια, κἂν ἄλλοτε ἄλλῃ τοῖς συνετῶς μετιοῦσιν εὐκαίρως πλεονεκτῇ.

Ταύτας οὖν καὶ ἡμεῖς ἀρτίως ἀλλήλων μὴ διαζεύξωμεν, ἀλλὰ τῇ μὲν σεπτῇ μεταξὺ πεντάδι τῶν τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν μᾶλλον ἀντεχώμεθα τῆς νηστείας, Σαββάτου δὲ καὶ Κυριακῆς τῇ ἐγκρατείᾳ μᾶλλον ἢ τῇ νηστείᾳ προσέχωμεν, ὡς ἂν συνετῶς ἀκροώμεθα τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, ἃ σήμερον ἀπαγγελεῖ τὴν τοῦ παραλύτου θαυμαστὴν ἴασιν, οὐ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ τὴν ἐν Καπερναοὺμ ὑπὸ τοῦ Κυρίου γεγενημένην. Τῷ γὰρ καιρῷ ἐκείνῳ φησὶν ὁ θεηγόρος Μάρκος· «Εἰσῆλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν». Ταύτην δὲ τὴν Καπερναοὺμ ἰδίαν πόλιν τοῦ Κυρίου ὁ Ματθαῖος φησί· τὰ γὰρ κατὰ τὸν παράλυτον τοῦτον κἀκεῖνος ἱστορῶν, «ἦλθε φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν» (1)· μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐρανόθεν ἐπ' αὐτὸν καταπτῆναι, εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς πεῖραν ἐξάγεται, καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πειραστὴν ἐπανελθὼν ἐγγὺς Ἰορδάνου περῆει διδάσκων, καὶ ὑπὸ τοῦ Βαπτιστοῦ πολλαχῶς μαρτυρούμενος, μέχρις ὅτου ὁ Ἰωάννης ὑπὸ Ἡρῴδου κατάκλειστος γέγονε. Τότε δὲ ὡς ὁ Ματθαῖός φησιν, «Ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὲτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν» (2).

Ἐξήρχετο οὖν ἀπ' αὐτῆς εἴς τε τὰς ἐρήμους προσευχῆς χάριν, καὶ εἰς τὰς τῶν γειτόνων κωμοπόλεις κηρύσσων, καὶ πάλιν ἐπανήρχετο πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο Ματθαῖος μὲν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἰδίαν εἶπε ταύτην πόλιν αὐτοῦ· ὁ δὲ Μάρκος εἰσῆλθέ φησι πάλιν εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν. «Καὶ ἤκουσαν ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι, καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοὶ, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν»· τὴν γὰρ διατριβὴν ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐκεῖ ποιούμενος διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμάτων καὶ λόγων ἐπεγνώσθη μειζόνως, διὸ καὶ ἐποθεῖτο διαφερόντως. Ὡς οὖν ἤκουσαν ὅτι πάρεστι πάλιν, πανδημεὶ συνέῤῥευσαν· ὡς δὲ ὁ Λουκᾶς φησι, καὶ ἀπὸ πάσης πόλεως ἦσαν οἱ συνελθόντες, ἐν οἷς καὶ Γραμματεῖς ἦσαν καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς φησι τὸν λόγον· οὗτος γὰρ ἦν αὐτῷ προηγούμενον ἔργον, ὃ καὶ παραβολικῶς ἐδήλωσεν εἰπών· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ» (3), δηλονότι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον· καὶ ἦλθόν φησι καλέσαι τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (4)· ἡ δὲ κλῆσις διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ» (5).

Ἐλάλει μὲν οὖν ὁ Κύριος ἅπασι κοινῶς καὶ ἀνεπιφθόνως τὸν λόγον τῆς μετανοίας, τὸ Εὐαγγέλιον

(1) Ματθ. θ', 1. (2) Ματθ. δ', 12. (3) Λευκ. η, 5. (4) Ματθ. θ', 13. (5) Ῥωμ. ι, 17.

τῆς σωτηρίας· τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς· καὶ πάντες μὲν ἤκουον, οὐ πάντες δὲ ὑπήκουον· φιλήκοοι μὲν γὰρ καὶ φιλοθεάμονές ἐσμεν ἅπαντες, φιλάρετοι δὲ οὐχ ἅπαντες· πρὸς μὲν γὰρ τὸ ποθεῖν εἰδέναι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ σωτήρια πεφύκαμεν ἅπαντες· διὸ καὶ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας οἱ πλείους οὐ μόνον ἡδέως ἀκούουσιν, ἀλλὰ καὶ φιλοχρινοῦσι τοὺς λόγους, ὅπως ἂν ἕκαστος ἀγνοίας ἢ συνέσεως ἔχῃ, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐξετάζοντες. Πρὸς δὲ τὸ εἰς ἔργον ἄγειν τοὺς λόγους, ἢ καὶ πίστιν ἐξ αὐτῶν καρποῦσθαι λυσιτελοῦσαν, εὐγνωμοσύνης δεῖ καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἥτις οὐ ῥᾳδίως εὑρίσκεται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δικαιοῦσιν ἑαυτοὺς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμοσιν· ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τῶν Ἰουδαίων. Διὸ καὶ τότε παραμένοντες ἤκουον μὲν τοῦ λόγου, καὶ τὰ τελούμενα σημεῖα ἑώρων, ἐβλασφήμων δὲ μᾶλλον ἢ ἐπήνων τὸν δι' ἔργων καὶ λόγων εὐεργετοῦντα. Διδάσκοντος γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων, ἢ τῶν πλείσων ἐστῶσιν ὡσὶν ὑποδεχομένων τοὺς λόγους τῆς χάριτος τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. «Ἔρχονταί φησι τινες πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων, καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεσέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο». Ἔστι μὲν τῆς τῶν αἰρόντων πίστεως εἶναι νομίσαι τὸ πραχθὲν ἅπαν, καὶ τῇ πίστει τούτων ἀρεσθέντα τὸν Κύριον δοῦναι τῷ παραλύτῳ τὴν ἐξῆς ἴασιν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ οὕτως ἔχειν τὸ ἀληθές· εἰ γὰρ καὶ τὸν παῖδα τοῦ ἀρχισυναγώγου θεραπεύων ὁ Κύριος οὐκ ἐζήτησε τὴν παρ' αὐτοῦ πίστιν, οὐδ' ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας, ἢ τῆς Ἰαείρου, τῇ πίστει τῶν ὑπὲρ αὐτῶν προσελθόντων ἀρκεσθείς, ἀλλὰ τούτων ἡ μὲν τεθνηκυῖα ἦν, ἡ δὲ τῆς Χαναναίας ἔκφρων, ὁ δὲ παῖς οὐδὲ παρῆν· ὁ δὲ παράλυτος οὗτος παρῆν καὶ λογισμοῦ κύριος ἦν, εἰ καὶ τὸ σῶμα παράλυτος ἦν. Διό μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐκ τῆς εὐελπιστίας καὶ πίστεως τούτου καὶ τοὺς αἴροντας τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν εἰσδέξασθαι, καὶ θαῤῥῆσαι προσελθεῖν, καὶ τῷ παραλυτικῷ τούτῳ πειθομένους αἴρειν καὶ ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ στέγος, καὶ χαλᾶν ἐκεῖθεν τοῦ Κυρίου ἐνώπιον· οὐ γὰρ ἂν ἄκοντος ἐκεῖνοι ταῦτα ἔπραττον, καὶ τὸ ἐπιτεταμμένον τῆς παραλύσεως οὐ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τὰ ἐπιπροσθοῦντα καὶ προσιστάμενα τῇ πίστει μᾶλλον εἰκότως διέλυσε. Δόξης γὰρ ἀνθρωπίνης ἔρως τοὺς Φαρισαίους ἀπῆγε τῆς πρὸς τὸν Κύριον πίστεως· διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες» (1);

Ἄλλους δὲ πάλιν ἀγροὶ καὶ γάμοι καὶ βιωτικῶν φροντίδες ἔργων ἀπεῖργον τῆς προσελεύσεως, ἃ πάντα παρέλυσεν οἷον καὶ ἀφεῖλε τῶν τοῦ παραλύτου λογισμῶν ἡ τοῦ σώματος πάρεσις· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἡ νόσος ἔστιν ὅτε κρεῖττων τῆς ὑγείας, ἔστιν ὅτε συνεργεῖ τούτοις πρὸς σωτηρίαν. Καὶ τὰς μὲν ἐμφύτους πρὸς κακίαν ὁρμὰς ἀμβλύνει, τὸ δὲ χρέος τῶν ἡμαρτημένων διὰ τῆς κακώσεως οἷον ἀποδιδοῦσα δεκτικοὺς ποιεῖ, πρῶτον μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν ἰατρείας, ἔπειτα καὶ τῆς τοῦ σώματος, καὶ μάλισθ' ὅταν ὁ νοσῶν συνεὶς ἰατρείαν οὖσαν παρὰ Θεοῦ τὴν πληγὴν φέρῃ γενναίως καὶ μετὰ πίστεως προσπίπτῃ Θεῷ, καὶ δι' ἔργων ὅπως ἂν ἔχῃ δυνάμεως ἐπικαλεῖται τὸν ἱλασμόν· ὃ καὶ ὁ παράλυτος δι' ἔργων ὡς εἶχεν ὑπέδειξε, καὶ ὁ Κύριος ἔργοις τε καὶ λόγοις αὐτοῖς παρέστησεν, εἰ καὶ οἱ Φαρισαῖοι μὴ συνιδεῖν δυνη-

(1) Ἰωαν. ε, 44.

θέντες, ἐβλασφήμουν καὶ διεγόγγυζον· « Ἰδὼν γάρ φησιν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, τοῦτε κλινοπετοῦς καταφερομένου, καὶ τῶν ἐκ τοῦ στέγους χαλώντων, λέγει τῷ παραλυτικῷ· « Τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου ». Ὦ μακαρίας προσηγορίας! τέκνον ἀκούει καὶ υἱοποιεῖται τῷ οὐρανίῳ Πατρὶ, καὶ προσκολλᾶται τῷ ἀναμαρτήτῳ Θεῷ, ἀναμάρτητος παραχρῆμα καὶ αὐτὸς γεγονὼς διὰ τῆς τῶν ἡμαρτημένων ἀφέσεως, καὶ ὡς ἂν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνακαίνισις, τὴν ψυχὴν πρότερον ἀνωτέραν λαμβάνει τῆς ἁμαρτίας παρὰ τοῦ γινώσκοντος, ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑποπεσούσης τοῖς βρόχοις τῆς ἁμαρτίας, αἵ τε νόσοι τῷ σώματι καὶ ὁ θάνατος ἐπηκολούθησε κατὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοκρισίαν.

Ἀλλ' οἱ Γραμματεῖς ἀκούσαντες, « Διελογίζοντό φησιν ἐν ἑαυτοῖς, τί οὗτος λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός »; Ὁ δὲ Κύριος ὡς ποιητὴς τῶν καρδιῶν, καὶ τοὺς ἀφανεῖς τῶν καρδιῶν λογισμοὺς τῶν Γραμματέων ἐπιστάμενος, πρὸς αὐτούς φησι· « Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει »; Τοῖς Γραμματεῦσιν ἐδόκει ὡς ἀδυνατῶν ὁ Κύριος ἰάσασθαι τὸν παράλυτον, πρὸς τὸ ἀφανὲς κατέφυγε, τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, ἣν λόγῳ μόνῳ εἰπεῖν, καὶ ταῦτα δεσποτικῶς οὕτω καὶ προστακτικῶς βλάσφημον μὲν, ἀλλ' εὔκολον καὶ τοῦ βουλομένου παντός. Διὸ καὶ πρὸς αὐτὸς ὁ Κύριος· εἰ λόγος ἐβουλόμην λέγειν καινοὺς, μὴ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔκβασιν ἔχοντας, ἐπίσης εὔκολον ἦν ἑκάτερον ἔργος φάναι χωρὶς καὶ τὴν ἔγερσιν τοῦ παραλυτικοῦ, καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ· ἵνα δὲ γνῶτε ὡς οὐκ ἄπρακτός ἐστιν ὁ ἐμὸς λόγος, οὐδ' ὡς ἀδυνατῶν τῆς νόσου τὴν ἴασιν παρασχεῖν, εἰς τὴν ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας κατέφυγον, ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχω θεϊκὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατρὶ, εἰ καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν τοῖς ἀχαρίστοις κατὰ σάρκα γέγονα, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· « Σοὶ λέγω, ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· καὶ ἠγέρθη εὐθέως, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων ».

Ἀντίκειται καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο τοῖς τῶν Γραμματέων διαλογισμοῖς, ἔστι δ' ὡς καὶ συμφωνεῖ· ὅτι μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀνθρώπων παρ' ἑαυτοῦ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἀληθὲς εἶναι δείκνυσιν. Ἐκεῖνο δὲ τῶν Φαρισαίων ψευδὲς καὶ ἀσύνετον, ὅτι ψιλός ἐστιν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, ἀλλ' οὐ Θεὸς παντοδύναμος· ὃ γὰρ οὐδέποτέ τις εἶδεν, οὐδὲ ἤκουσε, νῦν ἀνεφάνη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος αὐτὸς, διττὴν καὶ τὴν φύσιν ἔχων καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ λαλῶν μὲν καθ' ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπος, ποιῶν δὲ ὅσα θέλει λόγῳ καὶ προστάγματι μόνῳ ὡς Θεός· καὶ διὰ τῶν ἔργων πιστούμενος, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς τὰ πάντα κατὰ τὸ ψαλμικόν· « Εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν » (1)· διὸ καὶ νῦν τῷ λόγῳ τούτου παραχρῆμα τὸ ἔργον ἐπηκολούθησεν· ἠγέρθη γὰρ εὐθὺς ὁ παραλυτικὸς, « Καὶ ἆρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας ». Ἡ μὲν γὰρ τῶν πταισμάτων ἄφεσις καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς οὓς ἄν τις πταίσῃ πολλάκις διὰ λόγου τελεῖται, νόσον δὲ, καὶ ταῦτα τοιαύτην φυγαδεῦσαι προστάγματι καὶ λόγῳ μόνῳ μόνου Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισημαίνεται λέγων· ἐκστῆναι πάντας τοὺς ἰδόντας, καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν· αὐτὸν πάντως

(1) Ψαλμ. λϚ', 9.

τὸν τοῦ παραδόξου τούτου ποιητὴν, μᾶλλον δὲ τὸν ἔνδοξα ποιοῦντα καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, λέγοντας· «Ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν». Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν οὕτω λόγῳ τὴν δόξαν ἀποδιδόντες, καὶ τὸ θαῦμα μεῖζον τῶν προγεγονότων ἐπιδεικνύντες, ἔλεγον, οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν. Ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ τοῦτο λέγειν ἔχοντες νῦν· εἴδομεν γὰρ πολλὰ καὶ μείζω τούτῳ πολλῷ, οὐ παρὰ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ τῶν ἑξῆς διαδόχων, καὶ μόνῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τελούμενα. Ἡμεῖς οὖν, ἀδελφοὶ, δι' ἔργων αὐτὸν ἀρτίως δοξάσωμεν, ὑπόδειγμα πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο λαμβάνοντες· ἕκαστος γὰρ τῶνταῖς ἡδοναῖς προσκειμένων παράλυτός ἐστι τὴν ψυχὴν ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῆς ἐν ταύτῃ κατὰ σάρκα δοκούσης ἀνέσεως κείμενος· Ἀλλ' ὅταν πεισθεὶς ταῖς εὐαγγελικαῖς παραινέσεσιν, ἐξομολογούμενος θριαμβεύῃ τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς αὐτῷ γενομένην παράλυσιν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων τούτων αἰρόμενος φέρεται πρὸς τὸν Κύριον, τῆς οἰκείας καταγνώσεως, τῆς τῶν προημαρτημένων ἐξαγορεύσεως, τῆς εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς ἀποχὴν τῶν κακῶν ὑποσχέσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως. Ἀλλ' οὐ δύναται ταῦτα προσεγγίσαι τῷ Θεῷ, ἂν μὴ τὸν ὄροφον ἀποστεγάσωσι, τὰς κεράμους καὶ τὸν χοῦν καὶ τὴν ἄλλην ὕλην διαρρίψαντες· Ὄροφος δέ ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ὡς τῶν ἐν ἡμῖν πάντων ὑπερκείμενον· ἔχει δὲ τοῦτο πολλὴν ὥσπερ ὕλην ἐπικειμένην τὴν πρὸς τὰ πάθη καὶ τὰ γήϊνα σχέσιν· Ὅταν οὖν ἡ σχέσις αὕτη διὰ τῶν προειρημένων τεσσάρων λυθῇ καὶ ἀποτιναχθῇ, τότε ὡς ἀληθῶς δυνάμεθα χαλασθῆναι, τουτέστιν ἀληθῶς ταπεινωθῆναι καὶ προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ αἰτῆσαι καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὴν ἴασιν.

Γίνεται δὲ ταῦτα τὰ τῆς μετανοίας ἔργα πότε; ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὴν ἰδίαν πόλιν, τουτέστι μεθὸ διὰ σαρκὸς ἐπεδήμησε τῷ κόσμῳ, ὃς αὐτοῦ ἐστιν ἴδιος ὡς ὑπ' αὐτοῦ κτισθείς, καθάπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ αὐτοῦ φησιν, ὅτι· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ» (1). Διὸ καὶ ὁ παραλυτικὸς νοῦς μετὰ πίστεως οὕτω προσπεσὼν, τέκνον εὐθὺς ἀκούει παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄφεσιν καὶ τὴν ἴασιν λαμβάνει· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ δύναμιν προσλαμβάνει τὸν κράββατον αἴρειν, καὶ φέρειν ἐφ' ᾧ κατέκειτο. Κράββατον δὲ νοήσεις τὸ σῶμα ᾧ πρόσκειται, καὶ δι' οὗ τῶν ἔργων ἀντέχεται τῆς ἁμαρτίας, ὁ ταῖς σαρκικαῖς ὀρέξεσιν ἑπόμενος νοῦς. Μετὰ δὲ τὴν ἴασιν, ἄγων ἐφ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα καὶ φέρων ὡς ὑποχείριον ὁ ἡμέτερος νοῦς, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἔργα τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας δοξάζειν τὸν Θεὸν, βλέποντας Εὐαγγελιστὴν σήμερον τὸν χθὲς τελώνην, Ἀπόστολον τὸν διώκτην, θεολόγον τὸν λῃστὴν, υἱὸν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς τὸν πρώην τοῖς χοίροις ἐνδιαιτώμενον· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀναβάσεις ἐν καρδίᾳ διατιθέμενον, καὶ πορευόμενον ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, τὸ προκόπτειν ἑκάστης ἡμέρας ἐπὶ τὸ κρεῖττον. Διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους φησίν· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (2). Τοῦτο δέ φησιν, οὐκ ἐπιδείκνυσθαι κελεύων, ἀλλὰ θεοφιλῶς πολιτεύεσθαι· καθάπερ δὲ τὸ φῶς ἀπραγματεύτως ἐφέλκεται τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ὁρώντων

(1) Ἰωάν. α, 11. (2) Ματθ. ε, 16.

των, οὕτως ἡ θεοφιλὴς πολιτεία μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισπᾶται καὶ τὴν διάνοιαν. Καὶ καθάπερ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς οὐ τὸν μετέχοντα τῆς λαμπρότητος ἐπαινοῦμεν ἀέρα, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ παρέχοντα τὴν αὐγὴν τῆς λαμπρότητος ἥλιον, κἀν τὸν ἀέρα ὡς φωτεινὸν ἐπαινέσωμεν, πόσῳ μᾶλλον τὸν ἥλιον; Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ διὰ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἐπιδεικνυμένου τὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λαμπρότητα· ἐνάγει γὰρ οὗτος εὐθὺς ὁρώμενος πρὸς τὴν δόξαν τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ. Καὶ ἵνα τὰς μείζους τῶν ἀρετῶν παραλείπω νῦν ἐγὼ, ὅταν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας σὺν ὑμῖν τῷ Θεῷ παριςάμενος, στραφεὶς ἴδω τοὺς μετὰ συνέσεώς τε καὶ κατανύξεως ἀναπέμποντας τοὺς πρὸς Θεὸν ὕμνους καὶ τὰς δεήσεις, ἢ σιωπῶντά τινα καὶ σύννουν ἐςῶτα καὶ ἀκροώμενον, καὶ ὑπὸ μόνης τῆς θέας εὐθὺς ἔνθους γίνομαι, καὶ θυμηδίας πληροῦμαι, καὶ δοξάζω τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα Χριστὸν, οὗ χωρὶς οὐδὲν οὐδεὶς δύναται ποιεῖν τῶν καλῶν, καὶ δι' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθούμενον.

Ἀλλὰ τί νῦν ἐροῦμεν πρὸς τοὺς μήτε σιωπῶντας ἑστῶτας, μήτε συμψάλλοντας, ἀλλὰ συντυγχάνοντας ἀλλήλοις, καὶ τὴν λογικὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαν, κοσμικῇ τινι λογολεσχίᾳ συμφύροντας, καὶ μήτε αὐτοὺς ἀκούοντας τῶν ἱερῶν καὶ θεοπνεύςων λόγων, καὶ τοὺς θέλοντας ἀκούειν κωλύοντας; Ἕως πότε ὦ οὗτοι χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις, ὁ θεσβίτης ἂν εἶπεν Ἠλίας, ἅμα θέλοντες ἐπὶ προσευχὴν συνεῖναι, καὶ λόγους ἀκαίρους τε καὶ γηΐνους, καὶ μηδ' ἕτερον ὡς εἰκὸς κατορθοῦντες, ἀλλὰ δι' ἀλλήλων συμφθείροντες ἄλληλα, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ δι' ἀλλήλων φθειρόμενοι; ἕως πότε κἀνταῦθα τῶν ῥημάτων τῆς ματαιότητος οὐκ ἀφέξεσθε, ἀλλὰ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς οἶκον ἐμπορείας, ἢ ἐμπαθείας λόγον ποιήσετε; οἶκον ἐν ᾧ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου καὶ λέγεται καὶ ἀκούεται· τὰ μὲν παρ' ἡμῶν, αἰτούντων παρὰ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, διδόντος τοῖς ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ διανοίας αἰτοῦσιν αὐτὴν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μηδὲ τὴν γλῶσσαν ὡς εἰπεῖν ὅλην πρὸς τὴν αἴτησιν στρέφουσιν. Οὐ διὰ πυρὸς νῦν ἡμῖν ἡ θυσία πρὸς τὸν Θεὸν, ἀδελφοὶ, καθάπερ ἐπὶ Μωσέως, ἀλλὰ διὰ λόγου τελεῖται. Τότε τοίνυν ἡνίκα πυρὶ τὴν θυσίαν ἀναφερομένην ὁ Θεὸς ἐδέχετο, πῦρ προσενεγκόντες ἀλλότριον ἔξωθεν οἱ μετὰ Κορὲ κατὰ Μωσέως ἐπαναστάντες, ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς αὐτομάτως ἐφορμήσαντος αὐτοῖς κατεφλέχθησαν.

Φοβηθῶμεν δὴ καὶ ἡμεῖς, μὴ λόγους ἔξωθεν ἀλλοτρίους τῷ λογικῷ τούτῳ τοῦ Θεοῦ θυσιαστηρίῳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ λέγω, προσάγοντες ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ θείων λόγων εἰς τέλος κατακριθῶμεν, τῆς ἀπευκταίας φωνῆς καὶ καταδίκης ἑαυτοὺς ἀξίους ἐντεῦθεν ἀπεργασάμενοι. Ναὶ φοβηθῶμεν παρακαλῶ, καὶ μέχρις ἂν ὦμεν ἐνταῦθα μετὰ φόβου τῷ Θεῷ παριστάμενοι τὴν ἱκεσίαν προσάγωμεν· ἐξελθόντες δὲ τῶν ὧδε, τὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν τρόπων μεταβολὴν ἐνδειξώμεθα, κερδῶν οὐχ ἡττόμενοι, καὶ μάλιστα τῶν ἀδίκων· ὅρκους φεύγοντες, καὶ μάλιςα τοὺς ἐπὶ ψεύδει· αἰσχρῶν ἀπεχόμενοι ῥημάτων, πόσῳ δὴ μᾶλλον τῶν κατὰ ταῦτα πραγμάτων, καταλαλιᾶς, δόλου, μεγαλαυχίας· πᾶν μέλος, πᾶσαν αἴσθησιν νῷ παιδαγωγοῦντες θεόφρονι, καὶ φέροντες σὺν λόγῳ καὶ φόβῳ θείῳ τὸ σῶμα καὶ ἀναφέροντες, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὰς αὐτοῦ χαμερπεῖς καὶ βδελυρὰς ὀρέξεις καταφερόμενοί τε καὶ κατεχόμενοι, παρὰ τοῦ Παύλου μαθόντες τε καὶ γινώσκοντες, ὡς εἰ μὲν κατὰ σάρκα ζῶμεν μέλλομεν ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώ-

ματος θανατοῦμεν, εἰς αἰῶνας ζησώμεθα (1). Καὶ νῦν πρὸς δόξαν Θεοῦ κινήσωμεν πάντας τοὺς ὁρῶντας ἡμᾶς, ἐπιγνόντας ὡς ὁ οἶκος οὗτος τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ φέρει, τοὺς κατὰ ψυχὴν παραλύτους σφίγγοντα καὶ κελεύοντα τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις καὶ ἀντιλήψεις πνευματικῇ καὶ θεοφιλεῖ διανοίᾳ πρὸς αὐτὸν αἴρειν τε καὶ ἀνάγειν, ἀλλ᾽οὐχ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀσυνέτως φέρεσθαί τε καὶ καταφέρεσθαι· καὶ οὕτως ὑπάγειν εἰς τὸν ὄντως ἡμέτερον οἶκον, τὸν οὐρανὸν λέγω καὶ τὸν ὑπερουράνιον χῶρον, ἔνθα νῦν Χριστὸς ὁ κληρονόμος καὶ κληροδότης ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'.

Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς προανεκηρύττετο καὶ προετυποῦτο μυστικῶς ἐκ γενεῶν ἀρχαίων, καὶ οὐδείς ποτε κατηλλάγη τῷ Θεῷ χωρὶς τῆς τοῦ Σταυροῦ δυνάμεως· μετὰ γὰρ τὴν προγονικὴν ἐκείνην ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ξύλου παράβασιν, ἡ μὲν ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἡμεῖς δὲ ἀπεθάνομεν καὶ πρὸ τοῦ σωματικοῦ θανάτου τὸν τῆς ψυχῆς ὑποστάντες θάνατον, ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ταύτης χωρισμός· ὃ δὲ ἐζῶμεν μετὰ τὴν παράβασιν, τῇ ἁμαρτίᾳ ἐζῶμεν, καὶ τῇ κατὰ σάρκα ζωῇ· ἡ δὲ ἁμαρτία τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται, καὶ οἱ ἐν σαρκὶ ζῶντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.

Ἐπεὶ τοίνυν ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν. « Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός » (2)· ὁ δὲ Θεὸς πνεῦμά ἐστι, καὶ αὐτοαγαθότης καὶ ἀρετὴ, καὶ τούτου κατ᾽εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ἡμέτερον, καθ᾽ ἃ καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἠχρείωται, πῶς ἦν δυνατὸν ἀνανεωθῆναί τινα τῶν ἁπάντων καὶ φιλιωθῆναι τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι μὴ καταργηθείσης τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς; τοῦτο δέ ἐστιν ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς, ἡ τῆς ἁμαρτίας κατάργησις. Διὸ καί τις τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἐρωτηθεὶς παρά τινος τῶν ἀπίστων, εἴπερ εἰς τὸν ἐσταυρωμένον πιστεύει, ναί φησιν εἰς τὸν τὴν ἁμαρτίαν σταυρώσαντα. Φίλοι δὲ Θεοῦ πολλοὶ τῶν πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον, μήπω τοῦ Σταυροῦ φανέντος, ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μεμαρτύρηνται, καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης Δαβὶδ, ὡς πάντως ὄντων τότε τῷ Θεῷ φίλων· « Ἐμοὶ δέ φησι λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός » (3). Πῶς οὖν εἰσιν οἱ πρὸ τοῦ Σταυροῦ φίλοι τοῦ Θεοῦ ἐχρημάτισαν; ἐγὼ ὑμῖν ὑποδείξω, ἐάν μοι φιλόθεον καὶ φιλήκοον οὗς ὑπόσχητε.

Ὥσπερ μήπω παραγενομένου τοῦ ἀνθρώπου τῆς

(1) Ρωμ. ή, 13, (2) Γαλ. έ, 17· (3) Ψαλμ. ρλή, 16.

ἁμαρτίας, τοῦ υἱοῦ τῆς ἀνομίας, τοῦ ἀντιχρίστου λέγω, ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ φησι Θεολόγος. Καὶ νῦν ἀγαπητοί, ὁ ἀντίχριστός ἐστιν (1)· οὕτω καὶ ὁ Σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγενεστέροις καὶ πρὸ τοῦ τελεσθῆναι· ὁ γὰρ μέγας Παῦλος σαφέστερον ἡμᾶς διδάσκων, πῶς καὶ μήπω παραγενόμενος ἐν ἡμῖν ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος, φησίν· Ὅτι τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἐν ἡμῖν. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ μήπω γεγονὼς ἐν τοῖς προπάτορσιν ἦν· τὸ γὰρ μυστήριον αὐτοῦ ἐνηργεῖτο ἐν αὐτοῖς· καὶ ἵνα νῦν ἀφῶ τὸν Ἄβελ, τὸν Σήθ, τὸν Ἐνώς, τὸν Ἐνὼχ, Νῶέ τε καὶ τοὺς μέχρι Νῶε τῷ Θεῷ εὐηρεστηκότας, καὶ εἴ τις ἐγγὺς μετ' αὐτοὺς, ἄρξομαι δὲ ἀπὸ Ἀβραὰμ, ὃς πατὴρ ἐχρημάτισε πολλῶν ἐθνῶν, τῶν μὲν Ἰουδαίων ἐκ σαρκὸς, ἡμῶν δὲ ἐκ πίστεως. Ἵν' οὖν ἐκ τούτου τοῦ κατὰ πνεῦμα πατρὸς ἡμῶν ἄρξωμαι καὶ αὐτῆς τῆς κατ' αὐτὸν ἀγαθοῦ ἀρχῆς καὶ τῆς πρώτης παρὰ Θεοῦ κλήσεως. Τίνα πρώτην ἀφῆκε φωνὴν πρὸς αὐτὸν λαλήσας ὁ Θεός; «Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω» (2). Τὸ γοῦν μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἐν ἑαυτῇ φέρει αὕτη ἡ φωνή· τοῦτο γάρ ἐστιν ἄντικρυς ὁ Παῦλος ὁ καυχώμενος ἐν τῷ Σταυρῷ λέγει ὅτι· «Ἐμοὶ ὁ κόσμος ἐσταύρωται» (3). Κατὰ γὰρ τὸν φυγόντα τὴν πατρίδα ἢ τὸν κόσμον ἀμεταστρεπτί, ἡ κατὰ σάρκα πατρὶς καὶ ὁ κόσμος ἐνεκρώθη καὶ κατήργηται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ Σταυρός.

Ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸν Ἀβραὰμ μήπω φυγόντα τὴν μετὰ τῶν ἀθέων συναυλίαν, ἔξελθέ φησιν ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, οὐχ ἣν ἄν σοι δώσω, ἀλλ' ἣν ἄν σοι δείξω, ὡς δι' ἐκείνης ἄλλης γῆς πνευματικῆς δεικνυμένης. Πρὸς δὲ τὸν Μωϋσέα μετὰ τὸ φυγεῖν τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸ ὄρος ἀναβῆναι, τί φησιν ἡ πρὸς αὐτὸν πρώτη τοῦ Θεοῦ φωνή; «Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου» (4). Ἄλλο τοῦτο τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, τῷ προτέρῳ προσφυῶς ἑπόμενον· εἰ γὰρ καὶ τῆς Αἰγύπτου φησὶν ἐξῆλθες, καὶ τὴν Φαραὼ θεραπείαν ἀφῆκας, καὶ τὸ καλεῖσθαι υἱὸς τῆς θυγατρὸς Φαραὼ παρεῖδες, καὶ ὅσον τὸ εἰς σὲ ἦκον ὁ κόσμος ἐκεῖνος τῆς πονηρᾶς θεραπείας ἐλύθη καὶ κατήργηται, ἀλλὰ δεῖ σε καὶ προσθεῖναι· τί τοῦτο; λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἀποθέσθαι τοὺς δερματίνους χιτῶνας οὓς ἐνέδυσε, καὶ ἐν οἷς ἐνεργεῖ ἡ ἁμαρτία, καὶ τῆς ἁγίας ἀποδιαγέλλει γῆς. Λῦσαι οὖν τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μηκέτι κατὰ σάρκα καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ζῆθι, ἀλλὰ καταργηθήτω καὶ νεκρωθήτω ἡ ἀντικειμένη τῷ Θεῷ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καὶ ὁ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος, ὁ ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς, καὶ αἰχμαλωτίζων τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, μηκέτι ἐπικρατείτω, μηδὲ ἐνεργείτω, τῇ δυνάμει τῆς θεοπτίας νεκρούμενος. Ἆρ' οὐ τοῦτό ἐστιν ὁ Σταυρός; Σταυρὸς γάρ ἐστι πάλιν κατὰ τὸν Θεῖον Παῦλον εἰπεῖν, τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις (5).

Λῦσαι οὖν φησι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἡ γὰρ γῆ ἐφ' ἣν σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστίν· ἐδήλου δὲ αὐτῷ ὁ λόγος, τὸν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέλλοντα ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ Σταυροῦ ἔσεσθαι ἁγιασμόν· τότε γὰρ ὁ Μωϋσῆς τὴν τότε μελλουσαν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ προεώρα, πρὸς τὸ μέγα θέαμα ἐκεῖνο βλέπων, τὴν ἐν πυρὶ δροσιζομένην βάτον· ὥστε καὶ ἡ ἐν Θεῷ θεωρία τοῦ Σταυροῦ μυστήριόν ἐστι, τοῦ προτέρου ἐκείνου μυστηρίου μεῖζον. Δύο γὰρ εἶναι ταῦτα, καὶ ὁ μέγας Παῦλος καὶ οἱ

(1) Ἰωαν. β', 18. (2) Γεν. ιβ'. 1. (3) Γαλ. ς', 14. (4) Ἐξ. γ', 5. (5) Γαλ. ε, 24.

Θεῖοι πατέρες ἡμῶν αἰνίττονται· ὁ μὲν μὴ μόνον λέγων, ὅτι ὁ κόσμος ἐμοὶ ἐσταύρωται, ἀλλὰ προστιθεὶς, ὅτι κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Οἱ δὲ, παραγγέλλοντες ἡμῖν μὴ σπεύδειν ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν Σταυρὸν πρὸ τοῦ Σταυροῦ, ὡς δύο πάντως ὄντων τῶν λόγων καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Σταυροῦ. Κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, ὅπερ ἐστὶν ἡ φυγὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν διάζευξις εἴπερ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ἐμποδίζουσι βίον, καὶ ἡ σωματικὴ ἐργασία, ἣν καὶ πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναί φησιν ὁ Παῦλος (1). Κατὰ ταῦτα γοῦν ὁ κόσμος ἡμῖν σταυροῦται καὶ ἡ ἁμαρτία, φυγόντων ἡμῶν ἐκ τούτων. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον, ἡμεῖς σταυρούμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσιν, αὐτῶν φευγόντων ἐξ ἡμῶν. Οὐκ ἔνι δὲ τελείως ἐξ ἡμῶν αὐτὰ φυγεῖν, μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, ἂν μὴ ἐν θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ γενώμεθα· ὅταν γὰρ διὰ τῆς πρακτικῆς προσβῶμεν τῇ θεωρίᾳ, καὶ τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπον καλλιεργῶμεν καὶ ἀνακαθαίρωμεν, ἀναζητοῦντες τὸν ἡμῖν αὐτοῖς κεκρυμμένον θεῖον θησαυρὸν, καὶ ἀναθεωροῦντες τὴν ἐντὸς ἡμῶν οὖσαν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τότε ἡμεῖς σταυρούμεθα τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πάθεσι. Θέρμη γάρ τις ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μυίας τοὺς πονηροὺς ἀποσοβοῦσα λογισμοὺς, καὶ πνευματικὴν εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ » (2). Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ καί τις τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων· Πᾶσαν σου σπουδὴν ποίησον, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἡμᾶς προτρεπόμενος· « Πνεύματι περιπατεῖτέ φησι, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (3). Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ παραγγέλλει γράφων· « Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφῦν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ » (4), ὡς τοῦ θεωρητικοῦ, τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐπιῤῥωννύοντος καὶ περιέποντος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀποσοβοῦντος· ὁ γὰρ μέγας Πέτρος ἡμῖν ὑποδείκνυσιν ἐμφανέστερον, τίς ἡ ὀσφὺς αὕτη, καὶ τίς ἡ ἀλήθεια. « Ἀναζωσάμενοι γάρ φησι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν ἐπιφερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ » (5).

Ἐπεὶ τοίνυν τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἔνι τελείως ἐξ ἡμῶν φυγεῖν, καὶ μὴ ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν λογιστικῶς, εἰμὴ ἐν θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ γενοίμεθα, διὰ τοῦτο Σταυροῦ μυστήριόν ἐστι καὶ ἡ τοιαύτη θεωρία, σταυροῦσα τῷ κόσμῳ τοὺς ἑαυτῆς ἀξιωμένους. Οὕτως οὖν καὶ ἡ κατὰ Μωϋσῆν ἐκείνη τῆς καιομένης βάτου θεωρία Σταυροῦ μυστήριον ἦν, τοῦ κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἐκείνου μυστηρίου μεῖζον καὶ τελειότερον. Ἆρ' οὖν Μωϋσῆς μὲν ἐμυήθη τὸ τοῦ Σταυροῦ τελειότερον μυστήριον, Ἀβραὰμ δὲ οὔ; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπ' αὐτῇ τῇ κλήσει μεμύηται· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν κλῆσιν καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, κἂν ἡμῖν ἀρτίως ὁ καιρὸς περὶ πάντων λέγειν οὐ διδωσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν τῆς θαυμασιωτέρας ὑπομνήσω τούτου θεοπτίας, ὅτε καὶ τὸν ἕνα Θεὸν σαφῶς τρισυπόστατον ἐθεάσατο, μήπω κηρυττόμενον οὕτως· « Ὤφθη γὰρ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ· καὶ ἀναβλέψας, εἶδε· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ προσέδραμεν αὐτοῖς » (6). Ἰδοὺ τὸν ὀφθέντα ἕνα Θεὸν τρεῖς ἑώρα. Ὤφθη γὰρ αὐτῷ φησὶν ὁ Θεός· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ τοῖς τρισὶ προσδραμὼν αὖθις,

(1) Α' Τιμ. δ', 8. (2) Ψαλμ. λθ', 4. (3) Γαλ. ε', 16. (4) Ἐφ. ς', 14. (5) Α' Πέτρ. α', 13. (6) Γεν. ιη', 1.

ὡς ἑνὶ ὡμίλει, λέγων· «Κύριε, εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου μὴ παρέλθεις τὸν παῖδα σου». Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τρεῖς ὡς εἷς ὄντες, πρὸς αὐτὸν διαλέγονται. Εἶπε γάρ φησι πρὸς Ἀβραὰμ· «Ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου; ἐπαναστρέφων ἥξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἕξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου». Ὡς δὲ ἀκούσασα ἡ γραῦς ἐγέλασε Σάρρα, «Εἶπε Κύριος, τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα ἡ γυνή σου»; Ἰδοὺ ὁ εἷς Θεὸς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ αἱ τρεῖς αὗται εἷς Κύριος· εἶπε γάρ φησι Κύριος.

Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἀβραὰμ οὕτω τὸ μυστήριον ἐνηργεῖτο τοῦ Σταυροῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ αὐτὸς ἦν τοῦ ἐν αὐτῷ προσηλωθέντος τύπος, ὑπήκοος ὡς καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι θανάτου τῷ Πατρὶ γενόμενος· καὶ ὁ ἀντιδοθεὶς αὐτῷ κριὸς αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ἀμνὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς σφαγὴν δοθέντα προεδήλου· καὶ τὸ φυτόν, ἐν ᾧ ὁ κριὸς ἐδέδετο, τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, διὸ καὶ φυτὸν Σαβέκ, τουτέστι φυτὸν ἀφέσεως ὠνομάζετο, ὡς καὶ σταυρὸς ξύλον σωτηρίου. Καὶ ἐν Ἰακὼβ δὲ τῷ τοῦ Ἰσαὰκ υἱῷ τὸ μυστήριον καὶ ὁ τύπος ἐνήργει τοῦ σταυροῦ· ξύλῳ γὰρ καὶ ὕδατι τὰ ποίμνια ἑαυτῷ ἐπλήθυνε. Τὸ μὲν οὖν ξύλον τὸ σταυρικὸν προετύπου ξύλον· τὸ δὲ ὕδωρ τὸ θεῖον βάπτισμα, ὃ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ τοῦ Σταυροῦ μυστήριον. Εἰς γὰρ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθημέν φησιν ὁ Ἀπόστολος (1). Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ξύλῳ καὶ ὕδατι, τῷ Σταυρῷ καὶ τῷ βαπτίσματι, τὰ λογικὰ ποίμνια ἐπὶ τῆς γῆς ἑαυτῷ ἐπλήθυνεν.

Ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ ὅτε πρὸς τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου προσεκύνει, καὶ ὅτε τοὺς ἐγγόνους εὐλόγει, ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας θεὶς, τὸν σταυροῦ τύπον ἔτι σαφέστερον ὑπέφηνεν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπήκοος ὢν, καὶ ἀγαπητὸς καὶ εὐλογητὸς διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μισητὸς τῷ Ἠσαῦ διὰ ταῦτα· καὶ οὕτω πάντα πειρασμὸν γενναίως ὑποφέρων, διὰ παντὸς τοῦ βίου τὸ μυστήριον εἶχε τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενον. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἔλεγε· «Τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα» (2). Τοιοῦτόν τι γίνεται καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀδελφοί. Ὁ μὲν γὰρ ὑποτασσόμενος τοῖς τε κατὰ πνεῦμα πατράσι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· «Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν» (3)· ὁ τοιοῦτος ὡς ἀφωμοιωμένος κατὰ τοῦτο τῷ ἀγαπητῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶται· ὁ δὲ παρακούων, ὡς ἀλλότριος τοῖς πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ὁμοιώσεως, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ μισεῖται. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ σοφὸς Σολομὼν, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ μόνον καὶ Ἠσαῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς καὶ ἐπὶ πάντων γίνεται· «Υἱὸς φησιν ὑπήκοος ἔσται εἰς ζωήν· ὁ δὲ παρήκοος εἰς ἀπώλειαν (4).

Ἀλλ' ὁ τῆς ὑπακοῆς υἱὸς Ἰακὼβ, ἆρ' οὐχὶ καὶ τοῦ μείζονος ἔτυχε μυστηρίου τοῦ σταυροῦ, τῆς θεοπτίας λέγω, καθ' ἣν τελεώτερον σταυροῦται καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ζῇ τῇ ἀρετῇ; Καὶ μὴν αὐτὸς ἑαυτῷ μαρτυρεῖ καὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν σωτηρίαν· «Εἶδον γάρ φησι τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή» (5). Ποῦ εἰσιν οἱ στοιχοῦντες ἔτι ταῖς τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀναφανέντων κακοδόξων βδελυραῖς λογολεσχίαις; ἀκουέτωσαν, ὅτι ὁ Ἰακὼβ τὸ πρόσωπον εἶδε τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀφῄρηται τὸ ζῆν, ἀλλ' ὡς αὐτός φησι, καὶ σέσωσται, καί τοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος, οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται (6). Ἆρ' οὖν δύο Θεοὶ, ὁ μὲν εἷς ἔχων πρόσωπον τῇ ὁράσει τῶν ἁγίων ὑποπίπτον, ὁ δὲ ἕτερος πρόσωπον ἔχων ὑπὲρ πᾶσαν ὅρασιν; Ἄπαγε τῆς δυσσεβείας! ἀλλὰ πρόσωπον μὲν τοῦ Θεοῦ ὁρώ-

(1) Ῥωμ. ς', 3. (2) Ῥωμ. θ', 13. (3) Ἐφεσ. ς', 1. (4) Παροιμ. ιγ', 1. (5) Γεν. λδ', 30. (6) Ἐξ. λγ', 20.

μενόν ἐστιν ἡ κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς ἀξίους ἐπιφάνειαν ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ Θεοῦ. Τοῦ αὐτοῦ δὲ πρόσωπον μηδέποτε ὁρώμενον, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἔφανσιν καὶ ὅρασιν ἔσθ' ὅτε λέγεται φύσις τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον (1), καὶ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσεν. Οὕτως ἡ ἐν Θεῷ θεωρία καὶ τὸ θεῖον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον οὐ τὰ πονηρὰ πάθη μόνον καὶ τοὺς δημιουργοὺς τούτων δαίμονας ἀπελαύνει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς κακοδόξους δόξας καὶ τοὺς ταύταις συνηγόρους ἐξελέγχει καὶ ἀπωθεῖται τῶν περιβόλων τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡμῖν ἐχαρίσθη νῦν ἑορτάζειν καὶ διατρανοῦν τὴν τοῦ Σταυροῦ πρὸ τοῦ Σταυροῦ θείαν ἐν τοῖς πατράσι χάριν καὶ ἐνέργειαν.

Ὥσπερ οὖν ἐν μὲν τῷ Ἀβραὰμ τὸ μυστήριον ἐνήργει τοῦ Σταυροῦ, ὁ δὲ αὐτοῦ υἱὸς ἦν τύπος τοῦ σταυρωθέντος ὕστερον, οὕτω πάλιν ἐν μὲν τῷ βίῳ παντὶ τοῦ Ἰακὼβ τὸ μυστήριον ἐνήργει τοῦ Σταυροῦ, Ἰωσὴφ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακὼβ αὐτὸς ἦν τύπος καὶ μυστήριον τοῦ σταυρωθησομένου μετὰ ταῦτα θεανθρώπου Λόγου· φθόνῳ γὰρ καὶ αὐτὸς ἤχθη πρὸς σφαγὴν, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπέμφθη, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ὕστερον. Εἰ δὲ οὐκ ἐσφάγη, ἀλλὰ πέπραται ὁ Ἰωσὴφ, θαυμαστὸν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ Ἰσαὰκ ἐσφάγη· καὶ γὰρ οὐκ αὐτοὶ ἦσαν ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ τύπος τῆς μελλούσης ἀληθείας. Εἰ δὲ δεῖ κἀν τούτοις τὸ διπλοῦν συνιδεῖν μυστήριον τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν Ἰησοῦ, τὸ μὲν ἀχθῆναι πρὸς σφαγὴν τὸ κατὰ σάρκα πάθος τοῦ θεανθρώπου προϋπέφηνε, τὸ δὲ μηδὲν παθεῖν, τῆς θεότητος τὸ ἀπαθές. Τοῦτ' αὐτὸ ἂν εὕροις καὶ ἐπὶ Ἰακὼβ καὶ Ἀβραάμ· εἰ γὰρ καὶ ἐπειράσθησαν, ἀλλ' ἐνίκησαν, ὃ σαφῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγραπται. Τεσσάρων οὖν ὄντων τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ περιβεβοημένων πρὸ τοῦ νόμου, οἱ μὲν δύο Ἀβραὰμ καὶ Ἰακὼβ ἐν τοῖς περὶ τὸν βίον τὸ μυστήριον εἶχον τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενον· οἱ δὲ δύο Ἰσαὰκ καὶ Ἰωσὴφ, αὐτοὶ τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον θαυμασίως προανεφώνησαν.

Τί δὲ πάλιν ὁ πρῶτος παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον δεδεγμένος καὶ μεταδοὺς τοῖς ἄλλοις Μωϋσῆς, οὐ ξύλῳ μὲν καὶ ὕδατι πρὸ τοῦ νόμου σέσωσται αὐτὸς, ἡνίκα ἐξετέθη τοῖς τοῦ Νείλου ῥεύμασιν ἐν θήβῃ ἀφεθείς, ξύλῳ δὲ καὶ ὕδατι τὸν Ἰσραηλιτικὸν ἔσωσε λαὸν, τῷ μὲν ξύλῳ τὸν Σταυρὸν προφαίνων, τῷ δὲ ὕδατι τὸ θεῖον βάπτισμα; Καθάπερ καὶ Παῦλος ὁ τῶν μυστηρίων ἐπόπτης φανερῶς φησιν, ὅτι· «Πάντες εἰς Μωσῆν ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ» (2)· ὃς καὶ πρὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ῥάβδου ταύτης μαρτυρεῖ αὐτῷ, ὡς τὸν Χριστοῦ Σταυρὸν ἑκουσίως ὑπομείναντα. «Κρεῖττω γάρ φησιν ἡγήσατο τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ» (3). Ὀνειδισμὸς δὲ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τῶν ἀφρόνων ὁ Σταυρός· καθὼς πάλιν αὐτὸς ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ φησιν, ὅτι ὑπέμεινε Σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας. Προϊὼν δὲ ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ τύπου σωτηρίαν προανέδειξε σαφέστατα· τὴν γὰρ ῥάβδον ὀρθίαν στήσας, τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐξέτεινε, καὶ οὕτω σταυρικῶς ἐπὶ τῆς ῥάβδου σχηματίσας ἑαυτὸν, Ἀμαλὴκ ἄρδην κατετροποῦτο τοιοῦτος ὁρώμενος. Ἀλλὰ καὶ τὸν χαλκοῦν ὄφιν θεὶς ἐπὶ σημείου πλάγιον, καὶ οὕτω τὸν Σταυροῦ τύπον ἀναστηλώσας παῤῥησίᾳ, τοὺς ὀφιοδήκτους τῶν Ἰουδαίων βλέπειν πρὸς αὐτὸν ὡς ὄντα σωτήριον ἐπέταττε, καὶ οὕτω τὰ τῶν ὄφεων δήγματα ἴᾶτο. Ἐπιλείψει δέ με ὁ χρόνος διηγούμενον, περὶ

(1) Ἱερεμ. κγ', 18. (2) Α Κορ. ί, 2. (3) Ἑβ. ιά, 26.

Ἰησοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, οἳ τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ ἐνεργούμενοι, ποταμοὺς ἀνέκοψαν, ἥλιον ἔστησαν, ἀσεβῶν πόλεις κατηδάφισαν, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφραξαν στόματα λεόντων, βασιλεῖς ἤλεγξαν, πεντηκοντάρχους ἐτέφρωσαν, νεκροὺς ἤγειραν, οὐρανὸν ἔσχησαν λόγῳ, καὶ πάλιν ἔλυσαν, ἀγόνους τε καὶ πάλιν γονίμους τὰς ἐν αὐτῷ νεφέλας ἀπεργασάμενοι· εἰ γὰρ καὶ τὴν πίστιν ἐνηργηκέναι ταῦτά φησιν ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἡ πίστις δύναμίς ἐστιν εἰς σωτηρίαν· διὸ καὶ πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. Τοιοῦτον δὲ πάντως καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρὸς τοῖς πιστεύουσιν· «Ὁ γὰρ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ, πάλιν κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σῳζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστιν» (1).

Ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς πρὸ νόμου καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον ἀφῶμεν πάντας, αὐτὸς ὁ Κύριος δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, οὐ πρὸ τοῦ Σταυροῦ ἔλεγεν, Ὅστις οὐκ αἴρει τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος; (2) Ὁρᾶτε πῶς καὶ πρὸ τοῦ τὸν Σταυρὸν παγῆναι Σταυρὸς ἦν ὁ σώζων; Ἀλλὰ καὶ ἡνίκα τοῖς μαθηταῖς παῤῥησίᾳ προέλεγε τὸ ἑαυτοῦ πάθος, καὶ τὸν διὰ τοῦ Σταυροῦ θάνατον ὁ Κύριος, ὁ δὲ Πέτρος ἀκούων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰδὼς αὐτὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν ἐδεῖτο λέγων· «Ἵλεώς σοι Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο» (3), αὐτῷ μὲν ἐπετίμησεν ὡς ἀνθρωπίνως, ἀλλ' οὐ θείως φρονοῦντι κατὰ τοῦτο· προσκαλεσάμενος δὲ τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι· ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτὴν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν» (4).

Προσκαλεῖται μὲν οὖν καὶ τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς καὶ τότε διαμαρτύρεται καὶ παραγγέλει ταῦτα τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ καὶ ὄντως οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ Θεοῦ φρονήματα, ἵνα δείξῃ μὴ παρὰ τῶν ἐγκρίτων αὐτοῦ μόνον μαθητῶν τὰ τοιαῦτα ἀπαιτῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ εἰς αὐτὸν πιστεύοντος. Τὸ δὲ ἀκολουθεῖν Χριστῷ δηλοῖ τὸ ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, πᾶσαν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν ἐνδεικνυμένους· τὸ δὲ τὸν θέλοντα ἀκολουθεῖν ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ αἴρειν τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ, τὸ μηκέτι καιροῦ καλοῦντος ἑαυτοῦ φείδεσθαι, ἀλλ' ἕτοιμον εἶναι πρὸς τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας τῶν θείων δογμάτων ἐν ἀτιμίᾳ θάνατον. Τοῦτο δὲ εἰ καὶ μέγα ἐστὶ καὶ ὑπερφυὲς, τὸ ἀρνήσασθαί τινα ἑαυτὸν, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν καὶ θάνατον προδοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἀπεικός· οἱ γὰρ βασιλεῖς τῆς γῆς, οὐκ ἄν ποτε ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτῶν δέξαιντο, καὶ ταῦτα πρὸς πόλεμον ἰόντες, τοὺς μὴ ἑτοίμους ὄντας ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. Τί οὖν θαυμαστὸν εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν τῇ γῇ δι' ἐπαγγελίας ἐπιδημήσας, πρὸς ἀντιπαράταξιν τοῦ κοινοῦ τοῦ γένους πολεμίου τοιούτους ζητεῖ τοὺς ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθοῦντας; Ἀλλ' οἱ μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς οὐκ ἔχουσιν ἀναζωοῦν τοὺς τῷ πολέμῳ τεθνηκότας, οὐδ' ἀνταποδοῦναί τι σχεδὸν τοῖς προκινδυνεύσασιν αὐτῶν· τί γὰρ ἂν ὁ μηκέτ' ὢν λάβοι παρ' αὐτῶν; Ἀλλὰ καὶ τούτοις, εἴπερ ὑπὲρ εὐσεβῶν ὁ θάνατος, ἐν τῷ Κυρίῳ ἐλπὶς ἐστιν· οὕτως δὲ ὁ Κύριος ζωὴν ἀντιδίδωσιν αἰώνιον τοῖς ἐν τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ προκινδυνεύσασι.

Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἑτοίμους εἶναι ζητοῦσι πρὸς θάνατον τοὺς αὐτοῖς ἀ-

(1) Α' Κορ. ά, 18. (2) Ματθ. ί, 38. (3) Ματθ. ις', 22. (4) Ματθ. ις', 25.

κολουθοῦντας, ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς μὲν ἑαυτὸν εἰς θάνατον ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμᾶς δὲ οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἑτοίμους εἶναι παραγγέλλει πρὸς θάνατον· καὶ τοῦτο δεικνὺς ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἔζιν αὐτῶν ἐπάγει· «Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτὴν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ αὐτὴν, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν» (1). Τί ἐζι τοῦτο, ὃς ἂν θέλῃ σῶσαι, ἀπολέσει, καὶ ὃς ἂν ἀπολέσῃ, σώσει; Διπλοῦς ἐζιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκτὸς, τὸ σῶμα λέγω, καὶ ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ δηλονότι. Ὅταν οὖν ὁ ἐκτὸς ἡμῶν ἄνθρωπος προδῶ ἑαυτὸν εἰς θάνατον, ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν χωριζομένην αὐτοῦ· ὁ γοῦν ὑπὲρ τοῦ Χριζοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου οὕτως ἀπολέσας αὐτὴν, ὄντως σώσει καὶ κερδίσει ταύτην, ζωὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ταύτῃ προξενήσας, καὶ ἐν τῇ ἀναζάσει τοιαύτην κομισάμενος, καὶ δι' αὐτῆς καὶ αὐτὸς τοιοῦτος, καὶ κατὰ σῶμα λέγω, γεγονὼς οὐράνιος καὶ αἰώνιος. Ὁ δὲ φιλόψυχος, καὶ μὴ οὕτω ταύτην ἑτοίμως ἔχων ἀπολέσαι, διὰ τὸ ἀγαπᾷν τὸν πρόσκαιρον αἰῶνα τοῦτον, καὶ ὅσα τοῦ αἰῶνος τούτου, ζημιώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τῆς ὄντως ζωῆς ἀποζερήσας, καὶ ζημιωθήσεται αὐτὸς αὐτὴν, σὺν ἑαυτῷ ταύτην φεῦ! τῇ αἰωνίῳ κολάσει παραδούς· ὃν καὶ ὁ πανοικτίρμων Δεσπότης οἷον ἀπολοφυρόμενος, καὶ τοῦ δεινοῦ τὸ μέγεθος ἐπιδεικνὺς, «Τί γάρ φησιν ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ» (2); οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ δοκούντων τιμίων καὶ τερπνῶν, ἃ τοῦ σωτηρίου προέκρινε θανάτου. Τί δ' ἂν ἐν τούτοις εὑρεθείη καὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀντάλλαγμα, ἧς ὁ κόσμος ἅπας οὗτος οὐκ ἔστιν ἀντάξιος;

Εἰ οὖν καὶ τὸν κόσμον ὅλον εἷς ἄνθρωπος ἐδύνατο κερδίσαι, ἀδελφοὶ, οὐδὲν ἂν ἦν ὄφελος αὐτῷ τὴν οἰκείαν ψυχὴν ζημιουμένῳ; Πόσον ἐστὶ τὸ δεινὸν, πολλοστημόριον ἐλάχιστον ἕκαστος ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου κτήσασθαι δυνάμενος, εἰ τῇ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τοῦτο προσπαθείᾳ τὴν οἰκείαν ζημιωθήσεται ψυχὴν, μὴ προαιρούμενος αἱρεῖν τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸν τύπον καὶ τὸν λόγον, καὶ ἀκολουθεῖν τῷ δοτῆρι τῆς ζωῆς; Σταυρὸς γάρ ἐστιν αὐτός τε ὁ προσκυνητὸς τύπος, καὶ ὁ τοῦ τύπου τούτου λόγος. Ἀλλ' ἐπεὶ προηγήσατο ὁ λόγος καὶ τὸ μυζήριον αὐτοῦ τοῦ τύπου, καὶ ἡμεῖς τοῦτο πρότερον ἐξηγησόμεθα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· μᾶλλον δὲ πρὸ ἡμῶν καὶ τοῦτο Παῦλος ἐξηγήσατο. Παῦλος καυχώμενος ἐν τῷ Σταυρῷ, ὁ μηδὲν εἰδέναι κρίνων, εἰμὴ Κύριον Ἰησοῦν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. Τί οὖν φησιν ἐκεῖνος; Σταυρός ἐστι τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις (3). Οἴεσθε περὶ τῆς τρυφῆς καὶ τῶν ὑπογαζρίων τοῦτο μόνον εἰπεῖν παθῶν; πῶς οὖν γράφει τοῖς Κορινθίοις, ὅτι· «Ἐπεὶ ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν, ἔτι σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε» (4);

Ὥστε καὶ ὁ δόξης ἐρῶν, ἢ τὸ οἰκεῖον ἁπλῶς θέλημα στῆσαι θέλων, καὶ οὕτω νικᾷν φιλονεικῶν, σαρκικός ἐστι, καὶ κατὰ σάρκα περιπατεῖ· διὰ γὰρ ταῦτα καὶ ἔριδες, ὡς καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεός φησι· «Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν, οὐκ ἐντεῦθεν ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν, τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν, μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε» (5). Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ἀνενέργητον γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, πρὸς πᾶν τὸ ἀπαρέσκον Θεῷ· εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα κατασπᾷ καὶ βιάζεται, ἀλλ' αὐτὸν ἕκαζον

(1) Μαρκ. η', 35. (2) Μαρκ. η', 36. (3) Γαλ. ε', 24. (4) Α' Κορ. γ', 3. (5) Ἰακ. δ', 1.

ἀνέχειν ἐναγωνίως τοῦτο πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ· οἷον τί λέγω; ἐπὶ γῆς γενόμενος ὁ Κύριος ἀκτήμονα βίον ἔζησε, καὶ οὐκ ἔζησε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξε λέγων· «Εἴ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς αὐτῷ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής» (1).

Ἀλλὰ μηδεὶς δυσανασχετείτω, ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἀκούων ἡμῶν ἀπαγγελλόντων ἀνοθεύτως τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον, μηδὲ δυσχεραινέτω τὰ παραγγέλματα δυσέφικτα οἰόμενος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐνοείτω, ὅτι βιαστή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν, καὶ ἀκουέτω Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, ὅτι· «Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐξακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ» (2). Εἶτα καὶ τοῦτο δικαίως προσλογιζέσθω, ὅτι μαθὼν ἕκαστος ἀληθῶς ὅσον ὀφείλει τῷ Δεσπότῃ, ὅταν οὐκ ἔχῃ τὸ πᾶν ἀποδοῦναι, τὸ μὲν σὺν μετριοφροσύνῃ προσάγει, ὅσον δήπου δύναται καὶ προαιρεῖται, πρὸς δὲ τὸ λεῖπον πάλιν ταπεινοῦται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ταπεινώσεως ἕλκων τὴν συμπάθειαν ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν. Εἴτις οὖν ὁρᾷ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ πλούτου καὶ πολυκτημοσύνης ὀρεγόμενον, γνώτω ὅτι ὁ λογισμὸς οὗτος σαρκικός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο κινεῖται· ὁ γὰρ τῷ Σταυρῷ προσηλωμένος οὐ δύναται πρὸς τοιοῦτόν τι κινεῖσθαι. Χρεία οὖν ἀναβιβάσαι τοῦτον ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ, ἵνα μὴ αὐτὸς αὐτὸν κάτω βίψας χωρίσῃ τοῦ σταυρωθέντος ἐν αὐτῷ Χριστοῦ.

Πῶς οὖν ἄρξεται τοῦτον ἀναβιβάζειν ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ; ἐλπίσας εἰς Χριστὸν τὸν χορηγὸν καὶ τροφέα τοῦ παντός, παντὸς μὲν τοῦ ἐξ ἀδικίας ἀποσχέσθω πόρου, ᾧ δὲ ἀπὸ δικαιοσύνης ἔχει πορισμῷ, μηδὲ τούτῳ λίαν προσκείμενος, καλῶς αὐτῷ χρήσθω, κοινωνοὺς ἐφ' ὅσον ἐστὶ τοὺς ἐνδεεῖς προσλαμβανόμενος· ὥσπερ γὰρ ἀρνεῖσθαι τὸ σῶμα καὶ αἴρειν τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ, τῆς ἐντολῆς κελευούσης, ἔχουσιν ὅμως τοῦτο οἱ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ Θεὸν ζῶντες· μὴ λίαν δὲ αὐτῷ προσκείμενοι, χρῶνται μὲν αὐτῷ πρὸς τὸ δέον συνεργῷ, ἂν δ' ὁ καιρὸς καλῇ, καὶ τοῦτο προσδιδόναι ἕτοιμοι· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν κτημάτων καὶ χρειῶν ποιῶν τις, ὅταν μὴ δύνηταί τι μεῖζον, εὖ ἂν καὶ θεαρέστως ἔχοι. Πάλιν βλέπει τις ἐν ἑαυτῷ βιαιότερον κινούμενον τὸν τῆς πορνείας λογισμόν, γνώτω ὅτι οὔπω ἐσταύρωσεν ἑαυτόν· πῶς οὖν σταυρώσει; φευγέτω τὰς περιέργους θέας τῶν γυναικῶν, καὶ τὰς μὴ ἀνηκούσας πρὸς αὐτὰς συνηθείας τε καὶ ἀκαίρους διαλέξεις, μειούτω τὰς τρεφούσας τὸ πάθος ὕλας, ἀποσχέσθω πολυποσίας, οἰνοφλυγίας, ἀδηφαγίας, πολυυπνίας· μιγνύτω τῇ ἀποχῇ ταύτῃ τῶν κακῶν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἐν συντριβῇ καρδίας τὸν Θεὸν κατὰ τοῦ πάθους ἐπικαλούμενος, καὶ τότε καὶ αὐτὸς ἐρεῖ· Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα διὰ τῆς ἐν ταπεινώσει προσευχῆς, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ὁ τόπος αὐτοῦ (3).

Πάλιν ἐνοχλεῖ ὁ τῆς φιλοδοξίας λογισμός; οὐ ἐν συγκλήσει καὶ συγκαθεδρίᾳ μνημόνευε τῆς τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις περὶ τούτου συμβουλῆς· ἐν ὁμιλίαις μὴ ζήτει τῶν ἄλλων ὑπερέχων φαίνεσθαι, τὰς ἀρετὰς ἐφ' ὅσον ἔχεις ἐν κρυπτῷ ποίει, πρὸς Θεὸν μόνον ὁρῶν, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου ὁρώμενος, καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ κόψαι σε τὰ αἴτια ἑκάστου τῶν παθῶν, πάλιν ἐνοχλεῖ

(1) Λουκ. ιδ', 33. (2) Α', Πετρ. β', 21. (3) Ψαλμ. λϛ', 37.

ἔνδοθεν ὁ λογισμός, μὴ φοβηθῇς· στεφάνων γὰρ γίνεταί σοι πρόξενος, ἐπεὶ ἐνοχλῶν οὐ πείθει, οὐδὲ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ κίνημά ἐστι νεναρκωμένον, ὡς νικώμενον ὑπὸ τοῦ σοῦ κατὰ Θεὸν ἀγῶνος. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος· τοιοῦτος δὲ ὤν, οὐ μόνον ἐν τοῖς Προφήταις πρὸ τοῦ τελεσθῆναι, ἀλλὰ καὶ νῦν μετὰ τὸ τελεσθῆναι μυστήριόν ἐστι μέγα καὶ ὄντως θεῖον· Πῶς; ὅτι κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον δοκεῖ προξενεῖν ἀτιμίαν ἑαυτῷ ὁ εὐτελίζων ἑαυτὸν, καὶ ταπεινῶν ἐν πᾶσι, καὶ πόνον καὶ ὀδύνην ὁ τὰς σωματικὰς φεύγων ἡδονὰς, καὶ ὁ διδοὺς τὰ ὄντα πτωχείας ἑαυτῷ αἴτιος καθίστασθαι, διὰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἡ πτωχεία αὕτη καὶ ἡ ὀδύνη καὶ ἡ ἀτιμία, δόξαν αἰώνιον καὶ ἡδονὴν ἀνέκφραστον καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον γεννᾷ, καὶ κατὰ τὸν παρόντα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον κόσμον· Καὶ τῶς μὴ τοῦτο πιστεύοντας, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένης τοῖς ἀπολλυμένοις συντάττει, καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἕλλησιν, ὁ Παῦλος· κηρύσσομέν γάρ φησι Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον διὰ τὴν πρὸς τὸ σωτήριον πάθος ἀπιστίαν, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, ὡς μηδὲν τῶν προσκαίρων προτιμῶσι, διὰ τὴν πρὸς τὰς θείας ἐπαγγελίας πάντως ἀπιστίαν· ἡμῖν δὲ τοῖς κλητοῖς Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν (1).

Τοῦτο οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τὸ δι' ἀσθενείας νικῆσαι, τὸ διὰ ταπεινώσεως ὑψωθῆναι, τὸ διὰ πτωχείας πλουτῆσαι. Οὐ μόνον δὲ ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος θεῖος καὶ προσκυνητός, σφραγὶς ὢν ἱερὰ καὶ αἰδέσιμος, ἁγιαστική τε καὶ τελεστικὴ τῶν ἐκ Θεοῦ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὑπηργμένων ὑπερφυῶν καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἀρᾶς καὶ καταδίκης ἀναιρετική, φθορᾶς καὶ θανάτου καθαιρετική, ζωῆς δίδου καὶ εὐλογίας παρεκτική, ξύλον σωτήριον, σκῆπτρον βασίλειον, θεῖον κατ' ἐχθρῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων τρόπαιον, κἂν αἱρετικῶν παῖδες ἀπαραίσκωνται φρενοβλαβῶς· οὐ γὰρ ἐπέτυχον τῆς ἀποστολικῆς εὐχῆς, ἵνα ἐξισχύσωσι καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος· ὅτι ὁ τοῦ Κυρίου Σταυρός ἐστι πᾶσαν ἐμφαίνων τῆς ἐν σαρκὶ τούτου παρουσίας τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἅπαν ἐμπεριέχων μυστήριον, καὶ πρὸς πάντα τεῖνων τὰ πέρατα, καὶ πάντα περιλαμβάνων τὰ ἄνω τὰ κάτω τὰ πέριξ τὰ μεταξύ. Προβαλλόμενοι δέ τινα πρόφασιν, δι' ἣν καὶ αὐτοὺς ἔδει μεθ' ἡμῶν, εἴπερ νοῦν εἶχον, προσκυνεῖν αὐτὸν, ἀποτροπιάζονται τοῦ βασιλέως τῆς δόξης τὸ σύμβολον, ὃ καὶ αὐτὸς φανερῶς ὁ Κύριος ὕψος μὲν καὶ δόξαν ἑαυτοῦ καλεῖ, μέλλων ἀναβαίνειν ἐπ' αὐτό· κατὰ δὲ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν ἐλεύσεσθαι προκαταγγέλλει τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· ἀλλ' ἐν αὐτῷ φησιν ὁ Χριστὸς προσηλωθεὶς ἀπέθανε, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ὁρᾶν ἀνεχόμεθα τὸ σχῆμα καὶ τὸ ξύλον ἐν ᾧ τεθανάτωται. Τὸ δὲ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ γέγονεν ἡμῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸ ξύλον παρακοῆς, ἐκτεταμένης τῆς τοῦ προπάτορος χειρὸς, ἐν τίνι προσηλώθη; καὶ διὰ τίνος ἐκ μέσου γέγονε καὶ ἠφανίσθη, καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἐπανήλθομεν; ἐν τίνι δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, αἳ κατὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκ τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς χώραν ἔλαβον, ὁ Χριστὸς ἀπεξεδύσατο, καὶ τελέως ἀπώσατο, καὶ θριαμβεύσας κατήσχυνε, καὶ οὕτως ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀντελάβομεν; ἐν τίνι τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λέλυται, καὶ ἡ πρὸς

(1) Α' Κορ. ά, 23.

τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔχθρα κατήργηται καὶ τεθανάτωται; καὶ διὰ τίνος ἀπεκατηλλάγημεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην εὐηγγελίσθημεν, οὐκ ἐν τῷ Σταυρῷ, καὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ; Ἀκουέτωσαν τὰ τοῦ Ἀποστόλου, τοῖς μὲν Ἐφεσίοις γράφοντος· Ὁ Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ὑμῶν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ (1). Κολασσαεῦσι δὲ, «Νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν συνεζωοποίησεν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ Σταυρῷ, καὶ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ» (2).

Οὐ τιμήσωμεν οὖν ἡμεῖς, οὐδὲ χρησώμεθα τῷ θείῳ τούτῳ τροπαίῳ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ὃ καὶ μόνον φαινόμενον, τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄφιν φυγαδεύει καὶ θριαμβεύει καὶ καταισχύνει, τὴν ἧτταν καὶ τὴν θραῦσιν ἀνακηρύττον αὐτοῦ, δοξάζει δὲ καὶ μεγαλύνει Χριστὸν, τὴν αὐτοῦ νίκην ἀναφαῖνον τῷ κόσμῳ; Καὶ μὴν εἴπερ ὁ Σταυρὸς παροπτέος, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ τὸν θάνατον ὑπομείναντος, οὐδ' ὁ θάνατος ἔσται σεπτὸς καὶ σωτήριος· πῶς οὖν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν (3); πῶς δὲ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐσόμεθα, εἴπερ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (4); Ἄλλως εἰ μέν τις ἦν ὁ προσκυνῶν Σταυροῦ σχῆμα, μὴ ἐπιγεγραμμένον ἔχον τὸ δεσποτικὸν ὄνομα, δικαίως ἂν ἐνεκαλεῖτο παρὰ τὸ δέον ποιῶν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τοῦτο δὲ τὸ προσκυνητὸν ὄνομα ὁ Σταυρὸς ἐπιφέρει, πόσης παραφροσύνης, μὴ κάμπτειν γόνυ τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ; Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τὰς καρδίας σὺν τοῖς γόνασι κλίναντες, δεῦτε προσκυνήσωμεν μετὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ καὶ Προφήτου Δαβὶδ, εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, καὶ οὗ αἱ συνεκτικαὶ τοῦ παντὸς ἐξηπλώθησαν χεῖρες, καὶ οὗ τὸ ζωαρχικὸν δι' ἡμᾶς ἐξετάθη σῶμα· καὶ προσκυνοῦντες ἐν πίστει καὶ ἀσπαζόμενοι δαψιλῆ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν καὶ ἀρυώμεθα καὶ φυλάττωμεν· ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν ὑπερδεδοξασμένην μέλλουσαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, αὐτὸν προηγούμενον ἰδόντες ἐν δόξῃ ἀγαλλιασώμεθα καὶ σκιρτήσωμεν ἀληκτα, τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης μακαρίας φωνῆς καὶ εὐλογίας ἐπιτυχόντες, εἰς δόξαν τοῦ κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ἐφ. β', 14. (2) Κολ. β', 13. (3) Ῥωμ. ς', 3. (2) Ῥωμ. ς', 5.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'.

Ἐν τῇ τετάρτῃ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς Κυριακῇ· ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἔνδον λογισμῶν.

Πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας ἡμέρας, περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς εἰπών, οἵοις δεξιοῦνται δώροις τοὺς ἐραστὰς, καὶ πόσων ἀγαθῶν γίνονται πρόξενοι τοῖς χρωμένοις, ὃ διὰ τῆς σήμερον ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου φωνῆς, μάλιστα προσμαρτυρεῖται ταύταις, οὕπω ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς ἐναπέθηκα. Τί δέ ἐστι τοῦτο; μέγα καὶ τὸ πάντων ὡς εἰπεῖν μέγιστον· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐξουσίαν δύνανται παρέχειν κατὰ πνευμάτων πονηρῶν, ὥστε αὐτὰ ἐκβάλλειν καὶ ἀπελαύνειν, καὶ τοὺς δαιμονῶντας τῆς αὐτῶν ἐπηρείας ἐλευθεροῦν. Τῶν γὰρ μαθητῶν πρὸς τὸν Κύριον εἰπόντων περὶ τοῦ ἀλάλου καὶ κωφοῦ δαιμονίου, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτὸ, πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος ἔφη· «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (1). Καὶ τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπ' ὄρους προσευχὴν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἐμφάνειαν τῆς θείκης αὐγῆς, καταβὰς εὐθὺς ἐπὶ τὸν τόπον ἔρχεται ἔνθα ὁ τῷ δαίμονι ἐκείνῳ κάτοχος ἦν. Τοὺς γὰρ ἐγκρίτους τῶν μαθητῶν φησι παραλαβὼν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτῷ συλλαλοῦντες Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας (2), οἱ μάλιστα σχεδὸν πάντων ἀνθρώπων τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν ἀσκήσαντες· δεικνῦντι καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ προσευχῇ παρουσίας αὐτῶν τὸ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας συνῳδὸν καὶ φιλάλληλον, ὡς καὶ συλλαλεῖν οἷον τῇ προσευχῇ τὴν νηστείαν ὁμιλούσῃ πρὸς Κύριον. Εἰ γὰρ φωνὴ αἵματος παθόντος Ἄβελ βοᾷ πρὸς Κύριον, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν Κάϊν φησὶν, ὡς διὰ Μωσέως ἐμάθομεν, πάντως καὶ τὰ τοῦ σώματος μέρη καὶ μέλη πάντα τῇ νηστείᾳ κακοπαθοῦντα βοήσει πρὸς Κύριον, καὶ τῇ προσευχῇ συλλαλήσαντα τοῦ νηστεύοντος, καὶ οἷον συμπροσευξάμενα, δικαίως εὐπροσδεκτοτέραν ταύτην ἐργάσεται, καὶ δικαιώσει τὸν ἑκουσίως ὑφιστάμενον τῆς νηστείας τὸν πόνον.

Μετὰ δὴ τὸ προσεύξασθαι καὶ λάμψαι θείως, καταβὰς ἐκ τοῦ ὄρους ὁ Κύριος, ἔρχεται πρὸς τὸν ὄχλον καὶ τοὺς μαθητὰς, οἷς προσηνέχθη ὁ τὸ δαιμόνιον ἔχων ἐκεῖνος, ἵν' ὥσπερ ἔδειξεν ἐπ' ὄρους ἐκεῖνο νηστείας καὶ προσευχῆς ὑπάρχον βραβεῖον, οὐ μέγα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα· καὶ γὰρ ἔδειξεν ἄθλον οὖσαν τούτων τὴν θείαν λαμπρότητα· οὕτω καταβὰς ἐπιδείξει τούτων ἔπαθλον οὖσαν καὶ τὴν κατὰ δαιμόνων ἰσχύν. Ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τὴν παροῦσαν τῶν ἱερῶν νηστειῶν κυριώνυμον ἡμέραν ἐπ' ἐκκλησίας ἔθος τὰ περὶ τοῦ θαύματος ἀναγινώσκεσθαι τούτου, φέρε τὴν αὐτὸ καταγγέλλουσαν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν ἄνωθεν ἐπέλθωμεν ἅπασαν· Ἐλθόντι γοῦν φησι τῷ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς αὐτοῖς συμπαρόντας, καὶ ἐρωτήσαντι, τίς ὁ πρὸς ἀλλήλους λόγος, ἀποκρι-

(1) Ματθ. ιζ', 1. (2) Ματθ. ιζ', 2.

θεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπε· «Διδάσκαλε ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σὲ ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον, καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτὸν καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ ξηραίνεται » (1). Πῶς οὖν ἤφριζεν οὗτος καὶ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἐξηραίνετο; Τοῦ δαιμονῶντος πρῶτον τε καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων τοῦ σώματος ὁ ἐγκέφαλος πάσχει· τῷ γὰρ ἐν τούτῳ ψυχικῷ πνεύματι ὡς ὀχήματι χρῆται ὁ δαίμων, καὶ ἀπὸ τούτου, καθάπερ ἐξ ἀκροπόλεώς τινος καταδυναστεύει παντὸς τοῦ σώματος· τοῦ δὲ ἐγκεφάλου πάσχοντος, σύρροιά τις ἐκεῖθεν ἀφίεται φυσσώδης ὁμοῦ καὶ φλεγματώδης ἐπὶ τὰ νεῦρα καὶ τὰς μυίας τοῦ σώματος, τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος τὰς διεξόδους ἐμφράττουσα· καὶ κλόνος ἐντεῦθεν καὶ ῥῆξις καὶ κίνησις ἀπροαίρετος πᾶσι τοῖς προαιρετικοῖς μορίοις ἐγγίνεται, μάλιστα δὲ ταῖς γνάθοις, ὡς μάλιστα πλησιαζούσαις τῷ πρωτοπαθήσαντι μορίῳ. Πολλοῦ δὲ τοῦ ὑγροῦ μᾶλλον ἐπὶ τὸ στόμα καταφερομένου, διά τε τὸ χώρημα τῶν πόρων καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἐγγύτητα, τῆς τε ἀναπνοῆς ἀθρόας διεκπνεῖσθαι μὴ δυναμένης διὰ τὴν τῶν ὀργάνων ἄτακτον συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τοῦ ὑγροῦ συναναφυρομένης ὁ ἀφρὸς ἐπιγίνεται τοῖς πάσχουσιν. Οὕτως ἤφριζέ τε καὶ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας, δεινῶς προσαρασσομένους καὶ μανικῶς ἐπιθηγομένους ὁ δαίμων ἐκεῖνος. Ἐξηραίνετο δὲ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς σφοδροτέρας ἐπηρείας τοῦ δαιμονίου· καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς θέρμης τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος οἱ ἀτμοὶ κινούμενοι, ἂν αὖτη σφοδροτέρα ᾖ, ὑπ' αὐτῆς πάλιν καὶ ἀφανίζονται τελέως διαφορηθέντες, οὕτω καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπηρείας, ἡ τῶν σπλάγχνων ὑγρότης ἐκδιδομένη, ἂν ἐκείνη σφοδροτέρα ᾖ, μετ' οὐ πολὺ δαπανᾶται καὶ ἡ τῆς σαρκὸς ἔμφυτος ἰκμὰς, καὶ ὁ δαιμονῶν ἐκεῖνος καταξηραίνεται.

Ὁ δὲ τοῦ δαιμονῶντος πατὴρ προσετίθει πρὸς τὸν Κύριον, λέγων· ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ἵνα αὐτὸ ἐκβάλλωσι καὶ οὐκ ἴσχυσαν· ὁ δὲ Κύριος οὐ πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἀποτεινόμενος, «Ὦ γενεὰ φησὶν ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν»; Δοκεῖ μοι τοὺς τηνικαῦτα παρόντας τῶν Ἰουδαίων ἀφορμῆς λαβομένους, τῷ μὴ δυνηθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐξελάσαι τὸν δαίμονα, μὴ μέτριά τινα βλασφημῆσαι· τί γὰρ ἂν οὐκ εἶπον ἀφορμῆς λαβόμενοι οἱ, καὶ τῶν θαυμάτων τελουμένων, τῆς βλασφημίας οὐκ ἀφιέμενοι; Τοὺς οὖν γογγυσμοὺς τούτων εἰδὼς ὁ Κύριος, πόρρωθεν ἐξελέγχει καὶ καταισχύνει τούτους, οὐ διὰ λόγων μόνων πληκτικωτέρων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τε καὶ λόγων φιλανθρωπίας γεμόντων· προστάττει γὰρ λέγων· Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε, καὶ ἤνεγκαν, καὶ ἰδὼν τὸν Κύριον τὸ δαιμόνιον ἐσπάραξε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πεσὼν ἐκυλίετο ἀφρίζων· συνεχωρεῖτο γὰρ φανερὰν ποιῆσαι τὴν ἰδίαν κακίαν· Ὁ δὲ Κύριος ἐπηρώτα τὸν πατέρα τοῦ παιδός· «Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ». Ταύτην δὲ τὴν ἐρώτησιν ὑπὸ φιλανθρωπίας ποιεῖται ὁ Κύριος, πρὸς πίστιν καὶ τὴν μετὰ πίστεως δέησιν ἐνάγων αὐτόν· τοσοῦτο γὰρ ἀπεῖχε τοῦ πιστεύειν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὡς μηδὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ παιδὸς ἱκετεύειν· διὸ οὐδὲ τοὺς μαθητὰς ἱκέτευεν ὅλως· «Εἶπον γάρ φησιν αὐτοῖς ἵνα αὐτὸ ἐκβάλλωσιν »· οὐ προσέπεσεν, οὐχ ἱκέτευσεν, οὐκ ἐδεήθη. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦ Κυρίου φαίνεταί πω δεηθείς· διὰ τοῦτο ἀφεὶς ὁ Κύριος ἐλεεινῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τούτου τὸν παῖδα κείμενον, αὐτὸς ἐκείνῳ προσδιαλέγεται, τὸν χρόνον τοῦ πάθους ἐρωτῶν, καὶ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ

(1) Μαρκ. θ', 17.

ἐκκαλούμενος· ὁ δὲ ἀποκρίνεται «Παιδιόθεν· καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν», καὶ ἐπάγει· «ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς».

Ὁρᾶτε τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἀνδρὸς ὅση; ὁ γὰρ λέγων εἰ δύνασαι, πάντως ἔδειξε μὴ πιστεύων αὐτὸν δύνασθαι. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε τὸ, «Εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι»· τοῦτο δέ φησιν οὐχ ὡς ἀγνοῶν ἐκείνου τὴν ἀπιστίαν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἔτι προβιβάζων αὐτὸν εἰς πίστιν, καὶ ἅμα δεικνὺς, ὅτι, καὶ τὸ μὴ τοὺς μαθητὰς ἐκβαλεῖν τὸν δαίμονα ἡ τούτου ἀπιστία γέγονεν αἰτία. Σκόπει δὲ τὸν Εὐαγγελιστήν· οὐ γὰρ εἶπε τὸν Κύριον πρὸς τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς εἰπεῖν, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, ὡς ἀεὶ σχεδὸν τὴν πίστιν ἀπαιτοῦντος τοῦ Κυρίου παρὰ τῶν τὰς ἰάσεις ἐπιζητούντων· καὶ τῶν ψυχῶν γὰρ ὑπάρχων δεσπότης καὶ κηδεμών, ἐσπούδαζε καὶ ταύτας ἰᾶσθαι διὰ τῆς πίστεως· ἀλλ' ὁ τοῦ παιδὸς πατὴρ ἐκεῖνος, ὡς ἤκουσε τῆ αὐτοῦ πίστει τὴν ἴασιν ἀκολουθεῖν, μετὰ δακρύων ἔλεγε· «Πιστεύω Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ». Βλέπετε προκοπὴν ἠθῶν ἀρίστην; οὐ μόνον γὰρ ἐπίστευσε περὶ τῆς τοῦ παιδὸς ἰάσεως, ἀλλ' ὅτι δύναται ὁ Κύριος ἐκνικῆσαι καὶ τὴν αὐτοῦ ἀπιστίαν, εἴπερ ἐθελήσει. Τοῦ δὲ ὄχλου ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις συντρέχοντος, ἐπετίμησέ φησιν ὁ Κύριος τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· «Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω· ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν».

Παγχάλεπον τὸ δαιμόνιον τοῦτο δοκεῖ καὶ ἰταμώτατον εἶναι· τό τε γὰρ σφοδρὸν τῆς ἐπιτιμήσεως, καὶ ἡ παραγγελία τοῦ μηκέτι εἰσελθεῖν τὴν ἰταμότητα τοῦ δαιμονίου παρίστησι· χωρὶς γὰρ ταύτης ὡς ἔοικε, καὶ ἐκβληθὲν ἐπανέστρεψεν ἂν. Πολλὴν δὲ καὶ χώραν ἔσχεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ δυσαποσπάστως εἶχε, καὶ κωφὸν καὶ ἄλαλον ἦν, ὡς μὴ ἀρκούσης τῆς φύσεως ὑπηρετεῖσθαι τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐκείνου μανίας, διὸ καὶ πασχούσης ἀναισθησίαν σχεδὸν τελείαν· ἐπεὶ «Καὶ κράξαν φησὶ, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν». Ἡ κραυγὴ δὲ οὐκ ἀντίκειται πρὸς τὸ ἄλαλον εἶναι τὸ δαιμόνιον· ἡ μὲν γὰρ λαλιὰ φωνή ἐστι σημαντικὴ νοήματός τινος, ἡ δὲ κραυγὴ ἄσημός ἐστι φωνή· ἀφίεται δὲ τὸ δαιμόνιον καὶ σπαράξαι ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὡσεὶ νεκρὸν διαθεῖναι, ἵνα φανερὰ γένηται πᾶσα ἡ κακία αὐτοῦ. Ὁ μέν τοι Κύριος τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου λαβόμενος ἤγειρεν αὐτὸν καὶ ἀνέστη, δεικνὺς ἐντεῦθεν ὅτι πολλὴν ἔχει τὴν ἐνέργειαν· τὸ μὲν γὰρ τῇ χειρὶ λαβέσθαι κτιστῆς ἦν ἐνεργείας τῆς καθ' ἡμᾶς· τὸ δὲ ἀναστῆσαι τοῦτον ἀπαθῆ κακῶν τῆς ἀκτίστου καὶ θείας καὶ ζωαρχικῆς ἐνεργείας. Τῶν δὲ μαθητῶν ἐρωτησάντων ἔπειτα κατ' ἰδίαν, «Διατί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτὸ», πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, ὅτι τοῦτο τὸ δαιμόνιον «Ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Φασὶ μὲν οὖν τινες τὴν προσευχὴν ταύτην καὶ τὴν νηστείαν παρὰ τοῦ πάσχοντος γίνεσθαι δεῖν· οὐκ ἔχει δὲ οὕτως· ὁ γὰρ ἐνεργούμενος ὑπὸ πονηροῦ πνεύματος, καὶ ταῦτα τοιούτου, ὄργανον ὢν ἐκείνου, καὶ καταδυνασευόμενος ὑπ' ἐκείνου, πῶς ἂν ἢ προσεύξαιτο, ἢ νηστεύσει ἑαυτῷ λυσιτελῶς. Δοκεῖ δὲ τῆς ἀκολασίας εἶναι τὸ πάνδεινον δαιμόνιον τοῦτο, ὃ ποτὲ μὲν εἰς πῦρ ῥίπτει τὸν ἁλόντα· τοιοῦτοι γάρ εἰσιν οἱ ἁλόκοτοι καὶ δυσέρωτες ἔρωτες· ποτὲ δὲ εἰς ὕδατα καταβαπτίζων αὐτὸν διὰ τῆς ἀδδηφαγίας, καὶ τῶν ἀμέτρων καὶ πολλῶν πότων καὶ συμποσίων. Ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις κωφὸν καὶ ἄλαλον τὸ δαιμόνιον τοῦτο· οὔτε γὰρ ἀκούειν οὔτε λαλεῖν εὐχερῶς ὑπομένει τὰ θεῖα ὁ ταῖς ὑποβολαῖς τοῦ τοιούτου δαιμονίου πειθόμενος· ἀλλ' ὅμως μὴ τὸ πονηρὸν

αὐτὸ πνεῦμα ἐνῳκισμένον τις ἔχων, ἀλλὰ ταῖς ὑποβολαῖς ἐκείνου φερόμενος, ὅταν ἀνακύψῃ πρὸς ἐπιστροφήν· ἔχει γὰρ ἔτι τὸ αὐτεξούσιον· προσευχῆς δεῖται καὶ νηστείας· ἵνα διὰ μὲν τῆς νηστείας χαλινώσῃ τὸ σῶμα καὶ καταστείλῃ τὰς ἐπαναστάσεις αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς προσευχῆς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ προλήψεις καὶ τὰς ἐρεθίζοντας πρὸς τὸ πάθος ἀργήσῃ καὶ κατευνάσῃ λογισμούς, καὶ οὕτω τοῦ πάθους περιγένηται, τὴν σατανικὴν ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ προσβολὴν καὶ ἐπήρειαν ἀπελάσας. Ὅταν δὲ οὐχ ὑπὸ τῆς τοῦ δαίμονος ὑποβολῆς ἐνεργῆται, ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἔνοικον ἔχῃ, οὔτε κατ' ἀνθρώπους ἔτι πάσχει, οὔτε αὐτός τι δύναται παρ' ἑαυτοῦ πρὸς ἴασιν πράττειν, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐκεῖνος ἔπραξεν, εἴπερ νοῦν ἐλεύθερον εἶχε, τοῦτο παρὰ τῶν ἐλευθέρων, μᾶλλον δὲ καὶ πνεύματι θείῳ κατόχων, πραττόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ μέγιστα συντελέσει πρὸς τὴν τοῦ δαίμονος ἐκβολήν.

Ἀλλὰ τὸ μὲν δαίμονας ἀπελαύνειν οὔτε ἀπαιτούμεθα, κἂν ἀπελάσαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ἀτημέλητον βίον ἔχουσι· «Πολλοί γάρ φησιν ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν; Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν» (1). Οὐκοῦν πολλῷ κερδαλεώτερον τὸ τῆς πορνείας πάθος, καὶ τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ μίσους, καὶ τῆς ὑπερηφανείας ἀπελάσαι τῆς ψυχῆς τοῦ δαιμόνια ἐκβάλλειν· οὐκ ἀρκεῖ γὰρ τῆς σωματικῆς ἁμαρτίας ἀπηλλάχθαι μόνης, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὴν ἔνδον οἰκουροῦσαν τῆς ψυχῆς καθαίρειν ἐνέργειαν· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἡμῶν οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαί, πλεονεξίαι καὶ τὰ ἑξῆς· ταῦτα δέ ἐστι τὰ κινοῦντα τὸν ἄνθρωπον (2)· καὶ, «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ» (3)· τοῦ γὰρ σώματος ἀπρακτοῦντος ἕνι λογιστικῶς τὴν ἁμαρτίαν ἐνεργεῖσθαι. Τῆς δὲ ψυχῆς ἔνδον διὰ προσευχῆς καὶ προσοχῆς καὶ μνήμης θανάτου, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης, καὶ τοῦ πένθους, ἀναιρούσης τὴν προσβολὴν τοῦ πονηροῦ, συμμεταλαμβάνει καὶ τὸ σῶμα τῆς ἁγιωσύνης, τὴν ἀπραξίαν τῶν κακῶν κτησάμενον· καὶ τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν ὁ Κύριος, ὅτι οὐχ ὁ τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καθάρας, οὗτος καὶ ἔσωθεν ἐκάθηρεν, ἀλλὰ ποιήσατε τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καθαρὸν, καὶ οὕτως ἔσται καθαρὸν ὅλον (4)· πᾶσαν γὰρ σπουδὴν ποιήσας, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, νικήσεις τὰ ἔξω πάθη· ἐὰν γὰρ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι, καὶ ἐὰν ἡ ζύμη, καὶ τὸ φύραμα· «Πνεύματι γάρ φησιν ὁ Παῦλος, περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε» (5).

Διὸ καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν περιτομὴν οὐκ ἀνεῖλεν ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἐτελείωσεν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ λέγων· «Οὐκ ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι» (6). Πῶς οὖν ἐπλήρωσεν αὐτόν; σφραγὶς ἦν ἐκεῖνος καὶ δεῖγμα καὶ συμβολικὴ διδασκαλία τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πονηρῶν λογισμῶν περιτομῆς, πρὸς ἣν Ἰουδαῖοι μὴ σπουδάζοντες, καὶ παρὰ τῶν Προφητῶν ὡς ἀπερίτμητοι τὴν καρδίαν ὠνειδίζοντο, καὶ παρὰ τοῦ βλέποντος εἰς τὴν καρδίαν ἐμισοῦντο, καὶ εἰς τέλος ἀπόβλητοι γεγόνασιν· ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ· καὶ ἐὰν ῥυπαρῶν ἢ πονηρῶν αὕτη λογισμῶν γέμῃ, τῆς θείας ἀποστροφῆς ἄξιος ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἐκεῖνος. Διὸ καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὰς εὐχάς (7). Σπουδάζειν δὲ ἡμᾶς ὁ Κύριος διδάσκων εἰς

(1) Ματθ. ζ', 22. (2) Μαρκ. ζ', 21. (3) Ματθ. ε, 28. (4) Ματθ. κγ', 25. (5) Γαλ. ε, 16. (6) Ματθ. ε, 17. (7) Α' Τιμ. β', 8.

τὴν ἐν πνεύματι τῆς καρδίας περιτομὴν, μακαρίζει μὲν τοὺς καθαροὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Καὶ τῆς μὲν καθαρότητος ταύτης τὴν θεοπτίαν ἔπαθλον εἶναι διατείνεται, τοῖς δὲ πτωχοῖς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται· πτωχοὺς δέ φησι τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ εὐτελείᾳ ζῶντας. Οὐχ ἁπλῶς δὲ τοὺς τοιούτους μακαρίζει, ἀλλὰ τοὺς ἐν πνεύματι τοιούτους, τουτέστι τοὺς διὰ τὴν ἔνδον αὐτῶν καὶ ἐν καρδίᾳ ταπείνωσιν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, οὕτω καὶ τὰ ἔξω διαθέντας. Ἀπαγορεύει δὲ οὐ τὸν φόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀργὴν, καὶ ἀφιέναι τοῖς εἰς ἡμᾶς πταίουσιν ἀπὸ τῶν καρδιῶν προστάττει, καὶ οὐ τὸ παρ' ἡμῶν προσφερόμενον δέχεται δῶρον, ἐὰν μὴ προδιαλλαγῶμεν, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῶμεν.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πορνικῶν παθῶν· καὶ αὐτὴν γὰρ τὴν ἐκ περιέργου θέαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιθυμίαν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν οὖσαν ἀπεφήνατο· καὶ καθολικώτερον ἔτι περὶ τούτων διαλαμβάνων φησίν· Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, τουτέστιν ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια, σκότος ἐστὶ, τῶν ἀλαμπῶν προσβολῶν τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους γέμοντα, πόσῳ μᾶλλον τὸ σκότος (1); δηλαδὴ τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις, ἅτινα παρ' ἑαυτῶν οὐκ ἔχει φέγγος νοερὸν, γεννητικὸν ἀληθείας τε καὶ ἀπαθείας. Ἐὰν δὲ τὸ ἐν σοὶ φῶς καθαρὸν ᾖ, τῶν σαρκικῶν φρονημάτων οὐκ ἐπισκοτούντων, ἔσῃ φωτεινὸς κατὰ ψυχὴν ὅλως, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζῃ σε. Τοιαύτη ἡ τῆς καρδίας ἐν πνεύματι περιτομὴ, δι' ἧς ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος τὴν κατὰ νόμον ἐν σαρκὶ περιτομὴν, ἥτις ἐδόθη τοῖς Ἰουδαίοις ὡς ἐκείνην σημαίνουσα, καὶ πρὸς ἐκείνην ἐνάγουσα, μὴ κτήσασθαι δὲ ταύτην σπουδασάντων, ἡ περιτομὴ, καθά φησι Παῦλος, αὐτῶν ἀκροβυστία γέγονε, καὶ ἀπηλλωτριώθησαν τοῦ μὴ βλέποντος εἰς πρόσωπον Θεοῦ, τουτέστιν εἰς τὰ φανερὰ τῆς σαρκὸς δικαιώματα, ἀλλὰ εἰς τὴν καρδίαν ὁρῶντος, εἰς τὰ ἀφανῆ δηλαδὴ καὶ ἐν ἡμῖν τῶν λογισμῶν κινήματα.

Προσέχομεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ παρακαλῶ, καὶ καθάρωμεν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ἵνα μὴ τοῖς κατακριθεῖσιν ἐκείνοις συμπαραρρυῶμεν· εἰ γὰρ ὁ διὰ Μωσέως λαληθεὶς νόμος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τῆς ἡμετέρας ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι παρὰ τοῦ Κυρίου, διὰ τῶν ἀκουσάντων πρὸς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς; Φοβηθῶμεν οὖν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς· ἐξιλεωσώμεθα τὸν τῶν ἐκδικήσεων Κύριον· ἐνοικήσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν εἰρήνην, τὸν ἁγιασμὸν, τὴν ἐν κατανύξει προσευχὴν, ὧν χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον· ποθήσωμεν ἐν πληροφορίᾳ πίστεως τὴν ἐπηγγελμένην ἐκείνην θέαν τοῖς καθαροῖς τὴν καρδίαν, καὶ πάντα πράξωμεν, ἵνα ταύτης τύχωμεν, μεθ' ἧς ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ ἀκήρατον κάλλος, ὁ ἀδαπάνητος πλοῦτος, ἡ ἀναλλοίωτος καὶ ἀπέραντος τρυφὴ καὶ δόξα καὶ βασιλεία· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Χριστῷ· ᾧ μόνῳ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Ματθ. ϛ', 23.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'.

Τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.

Εἰσί τινα μέρη θαλάσσης, ἃ κητώδη μεγάλα θηρία τρέφουσιν· οἱ γοῦν ἐν αὐτοῖς πλέοντες κώδωνας ἐκκρεμῶσι τῶν πλοίων, ἵνα διὰ τῆς ἠχοῦς τούτων ἐκπληττόμενα φεύγωσι τὰ θηρία. Καὶ ἡ θάλασσα δὲ τοῦ ἡμετέρου βίου πολλὰ καὶ δεινότερα τρέφει θηρία, τὰ πονηρὰ πάθη λέγω, καὶ τοὺς ἐφόρους αὐτῶν πονηροτέρους δαίμονας· ἐπιπλεῖ δὲ τὴν θάλασσαν ταύτην οἷά τις ναῦς ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ ἀντὶ κωδώνων ἔχει τοὺς πνευματικοὺς διδασκάλους, ἵνα διὰ τῆς ἱερᾶς ἠχοῦς τῆς τούτων διδασκαλίας τοὺς νοητοὺς ἀποτρέπηται θῆρας. Καὶ τοῦτ' ἄρα τυποῦσα καὶ ἡ τοῦ Ἀαρὼν στολή, κώδωνας εὐήχους εἶχε παρηρτημένους, καὶ θέσπισμα ἦν ἀκουστὴν εἶναι τὴν φωνὴν αὐτῶν ἐν τῷ τὸν Ἀαρὼν λειτουργεῖν. Ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ γράμμα καλῶς μεταφέροντες, ἠχήσωμεν ὑμῖν ἀρτίως πνευματικῶς, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρόν, ᾧ φανερὰ καὶ ἀφανῆ θηρία δεινῶς ἐπιτίθεται· φανερὰ μὲν γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ τὰ τοιαῦτα· ἕτερα δὲ ἀφανῶς ὑφεδρεύοντα, κενοδοξία καὶ ὑπερηφανία· καὶ οἴησις καὶ ὑπόκρισις. Ὁ αὐτὸς δέ ἐστιν ἦχος καὶ φυγαδευτήριον τῶν τοιούτων θηρίων, καὶ φυλακτήριον τῶν τὴν νηστείαν ἀσκούντων.

Ἔστιν οὖν νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία ἀλλήλοις, ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Καὶ ἡ μὲν νηστεία ἐντολή ἐστι ζωῆς, συνηλικιώτις οὖσα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ Ἀδὰμ δοθεῖσα τὴν ἀρχήν, εἰς φυλακὴν τῆς ἐγγενομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ζωῆς τε καὶ θείας χάριτος. Ἡ δὲ ἀκρασία συμβουλή ἐστι θανάτου σώματός τε καὶ ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῷ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ διὰ τῆς Εὔας δοθεῖσα δολίως εἰς ἔκπτωσιν τῆς ζωῆς, καὶ ἀπαλλοτρίωσιν τῆς ἐκ Θεοῦ θείας χάριτος· ὁ Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. Τίς οὖν ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, καὶ χάριν εὑρεῖν τὴν ἐν τῷ Θεῷ καὶ παρὰ Θεοῦ φυγέτω; τὴν θανατηφόρον ἀκρασίαν, καὶ προσδραμέτω τῇ θεοποιῷ νηστείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ, ἵν' ἐπανέλθῃ χαίρων εἰς τὸν παράδεισον. Μωσῆς τε τεσσαρακονθήμερον νηστεύων ἐπ' ὄρους, εἰς ὕψος θεοπτίας ἀνέπτη, καὶ πλάκας θεοσεβείας ἐδέξατο· ὁ δὲ τῶν Ἑβραίων δῆμος κάτω μεθύοντες, εἰς ἀσέβειαν κατωλίσθησαν, καὶ εἴδωλον ἐχώνευσαν μόσχῳ τοῦ αἰγυπτίου Ἄπιδος Θεὸν ὅμοιον· Καὶ εἰ μὴ Μωσῆς ἔσχε πρὸς τὸν Θεὸν, διὰ τοῦ ἀνηλεοῦς ἐκ τῶν ὁμογενῶν φόνου ἐξιλασάμενος πρότερον, οὐκ ἂν ὅλως ἐφείσατο αὐτῶν ὁ Θεός. Εἰ γοῦν καὶ ἡμεῖς τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ χρῄζομεν, μὴ μεθυσκώμεθα οἴνῳ, μηδὲ κόρῳ βαρυνόμεθα, ἐν οἷς ἐστιν ἡ ἀσωτία καὶ ἡ ἀσέβεια. Θεόπτης καὶ ὁ Ἠλίας, ἀλλὰ προκαθαρθεὶς καὶ οὗτος διὰ νηστείας. Ἔτυχε καὶ Δανιὴλ θεοπτίας, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων ἑνὸς ὁπτασίας, τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν αὐτῷ παρέχοντος, ἀλλὰ πρότερον ἐφ' ἡμέρας ὅλας εἴκοσι διαμείνας ἄσιτος. Πεφόνευται καὶ Προφήτης ἕτερος ὑπὸ λέοντος, ἀλλὰ φαγὼν παρὰ γνώμην Θεοῦ. Γινώσκετε πάντες Ἠσαῦ τὸν τοῦ Ἰσαὰκ, ὃς ὑπὸ γαστριμαργίας τῶν τε ἄλλων πρωτοτοκίων, καὶ τῆς πατρικῆς ἐξέπεσεν εὐχῆς· Φοβηθῶμεν μὴ καὶ ἡμεῖς τῇ γαστριμαργίᾳ ταύτῃ προσέχοντες ἐκπέσωμεν τῆς ἐπηγγελμένης ἐκείνης εὐλογίας καὶ κληροδοσίας τοῦ ἀνωτάτου Πατρός. Οὐδὲ τοὺς τρεῖς παῖδας ἀγνοεῖτε, οἳ νηστείᾳ προσκείμενοι, τὴν ἐπταπλασίως κατ' αὐτῶν ἐν Βαβυλῶνι κάμινον ἐκκαυθεῖσαν, ἀφλέκτοις ποσὶ καὶ σώ-

μασι κατεπάτησαν· ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἀληθινὴν νηστείαν ἀσκήσωμεν, καὶ τὴν ἐνταῦθα πύρωσιν τῆς σαρκὸς καταπατήσομέν τε καὶ σβέσομεν, καὶ τὴν μέλλουσαν κάμινον ἀζήμιοι διαπεράσομεν, ὅταν ἑκάστου τὸ ἔργον τὸ πῦρ δοκιμάσῃ. Τί δεῖ λέγειν τὸν τῶν Προφητῶν Κύριον; ὃς σάρκα λαβὼν, καὶ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, ὑποδεικνὺς ἡμῖν τὸν τρόπον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης, νηστεύων διὰ πάντων ἐνίκησε τοῦτον, πάντα κατ' αὐτοῦ κινήσαντα πειρασμόν· καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς περὶ τοῦ ἀλάλου καὶ κωφοῦ δαιμονίου, ἔλεγε· Τοῦτο τὸ δαιμόνιον οὐκ ἐξέρχεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ (1).

Ἀλλὰ φέρε δείξωμεν ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τίς ἐστιν ἡ θεάρεστος νηστεία καὶ ἀληθής· τοῦτο γὰρ ἐστὲ γινώσκοντες, ὡς οὐκ αὐτὴν δι' ἑαυτὴν τὴν σωματικὴν ἐπαινοῦμεν νηστείαν, ἀλλ' ὡς ἐνεργοῦσαν πρὸς ἕτερα ψυχωφελέστερα· τὴν γὰρ σωματικὴν ἐργασίαν πρὸς ὀλίγον ὠφέλιμον εἶναι, καὶ ὁ θεῖος Παῦλος φησί (2). Διὸ καὶ οἱ διὰ πείρας λαλοῦντες θεοφόροι Πατέρες, οὐκ ἀποδέχονται τὰς πολυημέρους νηστείας, ἀλλὰ δοκιμώτερον κρίνουσι τὸ καθ' ἡμέραν ἐσθίειν ἅπαξ, καὶ μὴ χορτάζεσθαι· καὶ τοῦτό φασι σύμμετρον καὶ μετὰ λόγου νηστείαν· ὃ καὶ ἡ Γραφὴ λέγει, τὸ μὴ ἀπατᾶσθαι χορτασίᾳ κοιλίας, καὶ τῇ τοῦ λαιμοῦ ἡδονῇ, ἀλλὰ τῆς μὲν ὀρέξεως ἐγκειμένης ἔτι τῆς τροφῆς ἀφίεσθαι, τὴν δὲ ποιότητα ταύτης καὶ ποσότητα κατάλληλον εἶναι τῇ δυνάμει καὶ διαθέσει τοῦ τρεφομένου σώματος, πρὸς τὸ καὶ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν συντηρεῖσθαι· τὸ γὰρ καταλλήλως τῇ ἀσθενείᾳ συμμέτρως ἐσθίειν ἀπὸ τῶν δεδομένων βρωμάτων τὸν ἀσθενῆ, μὴ προστιθέντα τοῖς ἀναγκαίοις τὰ λίαν περιττὰ καὶ λυσιτελῆ, καὶ τὸ τὴν τροφὴν ἐπιζητεῖν, ἀλλ' οὐ τὴν τρυφὴν, καὶ τὴν πόσιν ἀλλ' οὐ τὴν μέθην, καὶ τὴν σύμμετρον χρῆσιν ἀλλ' οὐ τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀκρασίαν καὶ τὴν παράχρησιν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοῦ κεχρημένου τὴν ἁγιότητα.

Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς ἀληθοῦς καὶ θεαρέστου νηστείας τοιαύτη, τὸ δὲ τέλος δι' ὃ νενομοθέτηται, καὶ ἐτιμήθη χριστιανοῖς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστι κάθαρσις· τίς γὰρ ὠφέλεια σωματικῆς ἀπέχεσθαι βρώσεως, τῶν δὲ σαρκικῶν ἡττᾶσθαι φρονημάτων τε καὶ παθῶν; Τί τὸ ὄφελος οἴνου ἀπέχεσθαι, καὶ δίψει πιέζεσθαι, καὶ μεθύειν δὲ οὐκ ἀπὸ οἴνου, κατὰ τὸν λέγοντα· οὐαὶ οἱ μεθύοντες οὐκ ἀπὸ οἴνου, καὶ θυμῷ καὶ βασκανίᾳ τὴν ψυχὴν ταράττεσθαι; τί τὸ ὄφελος λαμπρᾶς τραπέζης ἀπέχεσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἀταπείνωτον εἶναι, καὶ τὴν μὲν σάρκα ἠλλοιῶσθαι δι' ἔλαιον, μὴ ταπεινωθῆναι δὲ τὴν ψυχὴν ἐν νηστείᾳ κατὰ τὸν Δαβίδ; Τί τὸ ὄφελος ἀπαλλαγῆναι μὲν τῆς ἐκ τῶν πολλῶν βρωμάτων ἀναθυμιωμένης ὀμίχλης, φροντίσι δὲ καὶ λογισμοῖς ματαίοις ἀχρειοῦσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ συναχρειοῦσθαι τὰς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχάς; Διὰ τοῦτο καλὴ νηστεία ἡ τελουμένη πρὸς μαρασμὸν τῆς ἐπιθυμίας, πρὸς ταπείνωσιν τῆς ψυχῆς, πρὸς μίσους μεταποίησιν, πρὸς θυμοῦ σβέσιν, πρὸς μνησικακίας ἀπάλειψιν, πρὸς διανοίας καὶ προσευχῆς ἐργασίαν καὶ καθαρότητα. Εἰ δὲ εὐπορεῖς, ἔστωσοι καὶ τὸ περιττεῦον τῆς τροφῆς εἰς τὴν τῶν ἀπορούντων παραμυθίαν. Ἐὰν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καὶ συννεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συνανιστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γὰρ γεγονὼς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως κοινωνὸς ἔσῃ, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος. Ὁ νηστεύων, ἐὰν μὲν πειράζηται, νικᾷ τὸν

(1) Μαρκ. θ', 21. (2) Α' Τιμ. δ', 8.

πειράζοντα· ἐὰν δὲν μὴ πειράζηται, συντηρεῖ τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὑπωπιάζων κατὰ Παῦλον τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶν, δειλιῶντα μήπως ἀδόκιμος γένηται· εἰ δὲ Παῦλος δειλιᾷ, πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς προσῆκεν; Ὁ γοῦν νηστεύων δελαγωγεῖ τὸ σῶμα καὶ δόκιμον ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ὁ δὲ καταπιαίνων τὴν μετ' ὀλίγον φθαρησομένην σάρκα, μὴ ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μᾶλλον ζῶν ἵν' ἐσθίῃ, καθάπερ τὰ παρ' ἡμῶν ἑτοιμαζόμενα πρὸς σφαγὴν, καὶ προστιθεὶς τοῖς ἀναγκαίοις τὰ περιττὰ ἵνα λιπαίνῃ τὸ σῶμα, ἢ πρὸς ἐπιθυμίας οὐ καλὰς διεγείρῃ, ἢ ἁπλῶς οὕτω πρὸς φιληδονίαν τὴν ἐν τοῖς σώμασιν, οὐδὲν ἄλλο πάντως ἢ τοῖς σκώληξιν ἑτοιμάζει δαψιλεστέραν τροφήν.

Καλῶς ἄρα καὶ ὁ Προφήτης ψάλλει Δαβίδ· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν» (1); Νηστεύων οὖν καὶ μετ' ἐγκρατείας τρεφόμενος, μὴ ἀποτιθέμενος εἰς τὴν αὔριον ἔσο τὰ περιττὰ, ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος πτωχεύσας, ἡμᾶς ἐπλούτησεν, οὕτω καὶ σὺ πεινῶν ἑκουσίως, χόρτασον τὸν ἀκουσίως λιμώττοντα, καὶ ἔσται σου ἡ νηστεία καθάπερ περιστερὰ κάρφος ἐλαίας φέρουσα, καὶ τῇ ψυχῇ σου τὴν ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ λῦσιν εὐαγγελιζομένη· «Ἐὰν γὰρ ἀνέλῃς ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν, ὁ μέγας φησὶν Ἡσαΐας, καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῶς πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία» (2)· Εἰ δὲ μὴ τὰ οἰκεῖα διδόναι βούλῃ, κἂν τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχου, καὶ μὴ κάτεχε παρὰ σεαυτῷ τὰ μὴ σὰ, καθαρπάζων καὶ πλουτῶν ἔστιν ὅτε καὶ παρὰ τῶν πενεστέρων ἀδίκως, ἵνα μὴ παρ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου δικαίως ἀκούσῃς· «Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην ἐγὼ, λέγει Κύριος, οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου, ἔσται σοι νηστεία δεκτὴ, ἀλλὰ λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα· τότε ῥαγήσεται πρώϊμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ πορεύσεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελεῖ σε» (3).

Εἰ μὴ δίδως τοίνυν ἐκ τῶν σῶν πένητι, καὶ ταῦτα περιττῶν ὄντων, κἂν μὴ κτῷ ταῦτα κατὰ τοῦ πένητος· καί τοι ὁ πάντων δεσπότης Χριστὸς τοὺς τῆς ἀριστερᾶς μερίδος εἰς τὸ πῦρ ἀποπέμπων καὶ καταρώμενος, οὐ καταδικάζει τούτους ὡς ἅρπαγας, ἀλλ' ὡς μὴ μεταδόντας τῷ δεομένῳ. Οὐκοῦν οἱ ἅρπαγες καὶ οἱ ἄδικοι οὐδὲ ἀναζήσονται εἰς παράζασιν καὶ κρίσιν, ἀλλ' εἰς καταδίκην εὐθὺς μείζονα καὶ κατάκρισιν· ἐπεὶ κἀνταῦθ' ὡς ἔοικεν οὗτοι οὐδέποτε ὅλως ἐκ ψυχῆς τῷ Θεῷ παρέστησαν· «Οἱ γὰρ ἐσθίοντές φησι τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου, τὸν Θεὸν οὐκ ἐπεκαλέσαντο» (4). Ὁ πλούσιος οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα, καὶ ὁ πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένος, οὐχ' ὡς ἀδικήσαντές τινα, ἀλλ' ὡς μὴ μεταδόντες τῶν ἐκείνοις κτηθέντων δικαίως καταδικάζονται· κοινὰ γὰρ ἐκ κοινῶν ταμείων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων τὰ θησαυρίσματα· Πῶς οὖν οὐ πλεονέκτης ὁ ἐξιδιούμενος τὰ κοινὰ, κἂν οὐχ ὡς ἐκεῖνος ὁ τὰ φανερῶς ἀλλότρια σφετεριζόμενος; Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς κακὸς δοῦλος ὑποστήσεται φεῦ τὴν φρικώδη διχοτομίαν, ὁ δὲ τὰ δεινότερα καὶ φρικωδέστερα πείσεται, καὶ οὐδ' ἕτερος αὐτῶν δυνήσεταί ποτε ταῦτα διαφυγεῖν, ἂν μὴ τοὺς πτωχοὺς δεξιώσωνται· καὶ ὁ μὲν καλῶς οἰκονομήσει τὰ πεπιστευμένα τούτῳ παρὰ Θεοῦ, ὁ δὲ καλῶς σκορπίσει τὰ κακῶς συναχθέντα. Παῦλος ὁ μέγας Θεσσαλο-

(1) Ψαλμ. κθ', 11. (2) Ἡσ. νή, 9. (3) Ἡσ. νή, 5. (4) Ψαλμ. ιγ', 5.

νικεῦσι γράφων τοῖς ὑμῶν πάντως προγόνοις, περὶ τῆς φιλαδελφίας φησίν· «Οὐ χρείαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ θεοδίδακτοι ἐστὲ εἰς τὸ ἀγαπᾷν ἀλλήλους» (1).

Τοῦ Κυρίου τοίνυν πρός τινας εἰρηκότος· «Εἰ τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν» (2)· φοβηθῶμεν καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον τοῦτον, οὐκ ἐνταῦθα μὲν πρὸς ἡμᾶς λεγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς φρικτῆς, ὃ μὴ γένοιτο, ῥηθησόμενον ἡμέρας, ἡνίκα μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τῶν πεπραγμένων ἡ συγγένεια κρίνεται. Ἡνίκα πάντες οἱ τὴν ἐν Χριστῷ πτωχείαν, εἰ δ' οὖν ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς γοῦν ἠγαπηκότες, οἱ καταφρονηταὶ τῆς δόξης, οἱ τῆς ἐγκρατείας ἐραστάι, οἱ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων οὐκ ἀκροαταὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ποιηταί, κατὰ τὴν τοῦ κοινοῦ χάριτι Πατρὸς εὐχὴν ὑπερφυῶς ἓν ἔσονται· «Δός γάρ φησιν αὐτοῖς ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν»(3). Ἡνίκα φανερῶς ἡ κριτικωτάτη μάχαιρα τοῦ Πνεύματος διχάσει ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς, καὶ ἀλλοτρίους ποιήσει τοὺς ἀνομοίους τοῖς τρόποις· εἰ γὰρ ἐνταῦθα, πόσῳ μᾶλλον ἐκεῖ, ὅπου καὶ ὁ πάντα εἰδὼς, πρὸς τοὺς μὴ κατ' ἀρετὴν ὁμοιωμένους οὐκ οἶδα ὑμᾶς ἀποφαίνεται; οὐ γὰρ ἔχουσιν ὡς ἔοικε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· οὐκ ἐγένοντο οἰκτίρμονες ὡς ὁ κοινὸς Πατήρ· οὐ κοινὰ τὰ ὄντα τοῖς δεομένοις ἐποιήσαντο, καθάπερ ἐκεῖνος τῶν οἰκείων ἀγαθῶν δωρεὰν μετέδωκεν ἅπασιν· οὐ τοῖς πλησίον ἐγένοντο χρηστοὶ, οὐ τοὺς μακρὰν διὰ τῆς εὐποιΐας πλησίον ἐποίησαν· διὰ ταύτην ἄρα τὴν ἀνομοιότητα οὔτε οἶδεν, οὔτε εἰσοικίζει τοὺς τοιούτους ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ οὗτος οὕτως, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν κἀνταῦθα ζήσαντες, κἀκεῖ συμβασιλεύσοντες, τὰ αὐτὰ δήπου τοῖς μὴ παραπλησίοις τὴν ἀρετὴν τῶν καθ' αἷμα προσωκειωμένων ἐροῦσιν· ἢ ἂν εἴπῃ τις παῖς ἐγὼ σὸς, πατὴρ αὐτὸς ἦν, ἀδελφὸς ἔγωγε· ἀλλ' ὁ μὲν φεῦ ἀκούσει, ὡς ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται· ὁ δὲ, πατὴρ οὐδείς, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός· ὁ δ' εἰ τέκνον ἦς ἐμὸν, μιμητὴς ἂν ἦς ἐμὸς, νῦν δ' ἐκείνῳ τοῦ Πατρὸς εἶ, οὗ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐργάτης· Ἄπιθι τούτῳ συνδιαιωνίσων· ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδά σε· πάντα γὰρ ὅσα τοῦ Θεοῦ ἐμὰ, σὺ δ' οὐ τοῦ Θεοῦ· τοὐμὸν καὶ τὸ σὸν ἀπελήλαται τῶν ὧδε, ὃ καὶ εἰς τὸν ἐπιλελοιπότα βίον ἐκεῖνον ἡμεῖς ἐμισήσαμεν· διὸ καὶ τῆς βασιλείας ταύτης κληρονόμοι γεγόναμεν. Ὅπου τοῦτο τὸ κατὰ τοὺς θείους πατέρας ψυχρὸν ῥῆμα, δεσμὸς ἀγάπης ἀπῆν, καὶ ὁ Χριστὸς ἀπελήλαται· οὓς τὸ πάθος ἐκράτει τοῦτο, καὶ τότε φιλαυτίαν, φιλαργυρίαν, μισαδελφίαν, καὶ πᾶν εἶδος κακίας αὐτοῖς προὐξένει, καὶ νῦν αὐτοὺς καταισχύνει.

Φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοὶ, τὰ τοιαῦτα παρακαλῶ· φρικτὰ γὰρ ὄντως. Οἰκονομήσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς Θεῷ φίλον· ἀφήσωμεν ἵνα ἀφεθῶμεν, ἐλεήσωμεν ἵνα πολλαπλασίως ἐλεηθῶμεν· εἰς ἑαυτὸν γὰρ ὁ δι' ἡμᾶς πτωχεύσας τὴν ἐλεημοσύνην ἀναδεχόμενος, μεγαλόδωρος ὤν, πολυπλασιάζει τὴν ἀμοιβήν· ἢ τοίνυν ἔστω τις κατ' ἐκεῖνον πτωχὸς, καὶ σὺν ἐκείνῳ ζήσεται, ἢ κοινωνείτω τοῖς δι' ἐκεῖνον πτωχοῖς, καὶ διὰ τούτων σωθήσεται. Κτησώμεθα σπλάγχνα οἰκτιρμῶν· δῶμεν οἴκοθεν τεκμήριον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγάπης, καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα καὶ δεσπότην εὐνοίας· καιρὸν δὲ τῶν νηστίμων τούτων ἡμερῶν εὐπροσδεκτότερον οὐχ εὑρήσει τις πρὸς τὰ τοιαῦτα· τῇ γὰρ νηστείᾳ συνάψας τὸν ἔλεον, πᾶν ἁμάρτημα ἀπαλείψει, καὶ μετὰ παῤῥησίας τὰ σωτήρια προσκυνήσει πάθη, καὶ τῇ ἀναστάσει Χριστοῦ συνευφρανθήσεται, καὶ τῆς αἰωνίας ἀπολυτρώσεως τεύξεται· ἧς γένοιτο

(1) Α΄ Θεσ. δ΄, 9. (2) Ἰωαν. η΄, 39. (3) Ἰωαν. ιζ΄, 22

πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ὁ μὲν ψαλμῳδὸς Προφήτης ἀπαριθμούμενος τὰ τῆς κτίσεως εἴδη, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς σοφίαν τοῦ Θεοῦ καθορῶν, τοῦ θαύματος ὅλως γεγονὼς, μεταξὺ γράφων ἐξεβόησεν· « Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας » (1). Ἐμοὶ δὲ νῦν, τίς ἐφαρμόσει λόγος πρὸς ὕμνον ἐξαγγέλλειν πειρωμένῳ πρὸς δύναμιν τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος Λόγου; εἰ γὰρ θαύματος γέμει τὰ ὄντα, καὶ τὸ ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα προελθεῖν εἰς τὰ ὄντα θεῖον καὶ πολυύμνητον, πόσῳ θαυμασιώτερον καὶ θειότερον, καὶ παρ' ἡμῶν ὑμνεῖσθαι ἀναγκαιότερον, τὸ γενέσθαι τι τῶν ὄντων Θεὸν, καὶ οὐχ ἁπλῶς Θεὸν, ἀλλὰ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν, καὶ ταῦτα τὴν μηδὲ φυλάξαι δυνηθεῖσαν; ἢ βουληθεῖσαν, τὸ καθὸ γέγονεν ἡμετέραν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς ἀπωσθεῖσαν· τοσοῦτο γὰρ μέγα καὶ θεῖον, ἀπόῤῥητόν τε καὶ ἀνενόητον, τὴν ἡμετέραν φύσιν γενέσθαι ὁμόθεον, καὶ δι' αὐτῆς ἡμῖν χαρισθῆναι τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπάνοδον, ὡς καὶ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις, καὶ αὐτοῖς τοῖς Προφήταις, καί τοι διὰ πνεύματος ὁρῶσιν, ἀνεπίγνωστον ὄντως μένειν, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ὑπάρχον κεκρυμμένον μυστήριον· καὶ τί λέγω πρὶν εἰς πέρας ἐλθεῖν; καὶ γεγονὸς γὰρ, οὐχ ὅτι γέγονεν, ἀλλ' ὅπως γέγονε πάλιν μυστήριον μένει, πιστευόμενον ἀλλ' οὐ γινωσκόμενον, προσκυνούμενον ἀλλ' οὐ πολυπραγμονούμενον, καὶ προσκυνούμενόν τε καὶ πιστευόμενον διὰ μόνου τοῦ Πνεύματος· « Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ » (2)· καὶ τὸ Πνεῦμα ἐστὶ δι' οὗ προσκυνοῦμεν καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος (3).

Ὅτι δὲ μὴ τοῖς ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀρχαγγέλοις αὐτοῖς ἀπερινόητόν ἐστι τὸ μυστήριον τοῦτο, παρίστησι σαφῶς καὶ τὸ παρ' ἡμῶν ἑορταζόμενον σήμερον. Εὐηγγελίσατο μὲν γὰρ ὁ ἀρχάγγελος τῇ Παρθένῳ τὴν σύλληψιν. τῆς δὲ μαθεῖν ζητούσης τὸν τρόπον, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπούσης· « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω »· μηδαμῶς ἔχων ὁ ἀρχάγγελος ἑρμηνεῦσαι τὸν τρόπον, ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ οὗτος κατέφυγε· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι »· Ὥσπερ γὰρ εἰ καὶ τὸν Μωϋσῆν ἤρετό τις, πῶς ἐκ γῆς ἄνθρωπος; πῶς ἐκ χώματος ὀστᾶ καὶ νεῦρα καὶ σὰρξ; πῶς αἰσθητήρια

(1) Ψαλμ. ργ'. (2) Α' Κορ. ιβ', 3. (3) Ῥωμ. η', 26.

ἐξ ἀναισθήτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀδαμιαίας πλευρᾶς πῶς πάλιν ἄνθρωπος; πῶς τὸ ὀστοῦν ἐξετάθη καὶ διηρέθη καὶ ἡνώθη καὶ συνεδέθη; πῶς ἐκ τοῦ ὀστοῦ σπλάγχνα καὶ χυμοὶ διάφοροι, καὶ τ' ἄλλα πάντα; Ὥσπερ οὖν εἴ τις ταῦτα τὸν Μωϋσῆν ἠρώτα, εἶπεν ἂν οὐδὲν πλέον, πλὴν, ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ὁ χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ποιήσας τὸν Ἀδὰμ, καὶ μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν καὶ τὴν Εὔαν ἐργασάμενος, καὶ τίς μὲν ὁ ποιήσας, εἶπε· τὸν δὲ τρόπον πῶς ἐκεῖνα γέγονεν οὐκ εἶπεν. Οὕτω καὶ ὁ Γαβριὴλ, ὅτι μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις τὸν ἄσπορον ἐργάσονται τόκον, εἶπε· τὸ δὲ πῶς οὐκ εἶπεν. Εἰ γὰρ περὶ τῆς Ἐλισάβετ προϊὼν μνησθεὶς, ὅτι συνέλαβεν ἐν γήρᾳ καὶ ςείρα οὖσα, πλέον ἔσχεν εἰπεῖν οὐδὲν, πλὴν ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα, πῶς ἂν ἐπὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ συλλαβούσης καὶ τεκούσης ἔσχεν εἰπεῖν τὸν τρόπον; Ἔχει δὲ ὅμως καὶ πλέον τὸ πρὸς τὴν Παρθένον τοῦ ἀρχαγγέλου λεγόμενον, ἀλλ' εἰς μυστηρίου μείζονος λόγου· «Ἐπελεύσεται γάρ φησι Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίςου ἐπισκιάσει σοι»(1). Διατί; ὅτι καὶ τὸ γεννώμενον οὐ Προφήτης, οὐδ' ἁπλῶς ἄνθρωπος ὡς ὁ Ἀδὰμ, ἀλλ' υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ σωτὴρ καὶ ῥύστης ἀνθρώπων γένους, καὶ βασιλεὺς αἰώνιος. Καθάπερ γὰρ τοὺς ἀπὸ κορυφῆς ὄρους ἐκπεσόντας λίθους, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς ὑπωρείας κινουμένους, πολλοὶ διαδέχονται κρημνοὶ, οὕτως ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ θείας ἐντολῆς, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μακαρίας διαίτης ἐκπεσόντας, καὶ μέχρις ᾅδου καταφερομένους, πολλὰ διεδέξαντο δεινά. Οὐ γὰρ ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνον αἰσθητὰς ἀνέτειλεν ἡ γῆ κατὰ τὴν εἰς τὸν προπάτορα κατάραν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ταῖς πολυειδέσι τῶν πονηρῶν παθῶν ἀκάνθαις καὶ ταῖς δειναῖς τριβόλοις τῆς ἁμαρτίας ἐνεσπάρημεν. Οὐδὲ τὴν λυπηρὰν μόνην ἐκείνην ἔσχε τὸ ἡμέτερον γένος, ἣν ἡ προμήτωρ ἐκληρώσατο διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κατάρας, ἐν λύπαις τίκτειν καταψηφισαμένης, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ βίος ἡμῶν ὀδύνη καὶ λύπη γέγονε σχεδόν. Ἐπεῖδε μέντοι φιλανθρώπως ἐφ' ἡμᾶς ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, καὶ κλίνας οὐρανοὺς κατῆλθε, καὶ προσλαβόμενος ἐκ Παρθένου ἁγίας τὴν ἡμῶν φύσιν ἀνεκαίνισε καὶ ἐπανήγαγε, μᾶλλον δὲ ἀνήγαγεν εἰς θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος. Τοῦτο δὴ βουληθεὶς καταπρᾶξαι, μᾶλλον δὲ τὴν προαιώνιον αὐτοῦ βουλὴν εἰς τέλος ἀγαγεῖν σήμερον, πέμπει τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ, ὡς ὁ εὐαγγελιςὴς φησι Λουκᾶς· «Εἰς Ναζαρὲτ πρὸς Παρθένον μεμνηςευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσὴφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαριάμ» (2).

Πρὸς Παρθένον μὲν οὖν τὸν ἀρχάγγελον ὁ Θεὸς πέμπει, καὶ ταύτην μένουσαν παρθένον, οἰκεῖαν ποιεῖται μητέρα διὰ μόνου προσρήματος· ἐπειδήπερ, εἴπερ ἐκ σπέρματος συνελήφθη, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδ' ἀναμάρτητος ἦν καὶ τῶν ἁμαρτόντων σωτήρ· ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς πρὸς γένεσιν κίνησις, ἀνυποτάκτως ἔχουσα πρὸς τὸν ἡγεμονεύειν τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ τεταγμένον νοῦν, οὐκ ἐκτὸς παντάπασιν ἁμαρτίας ἐστί· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· «Ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» (3). Εἰ γοῦν ἐκ σπέρματος ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ σύλληψις, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος, οὐδὲ τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγός· τοῦ γὰρ παλαιοῦ κόμματος ὢν, καὶ κληρονόμος ἐκείνου τοῦ πταίσματος, οὐκ ἂν ἠδυνήθη τὸ πλήρωμα ἐν ἑαυτῷ φέρειν τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ

(1) Λουκ. ά, 35. (2) Λουκ. ά, 27. (3) Ψαλμ. ν.

ἁγιασμοῦ ἀνεξάντλητον· ὡς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποπλῦναι περιουσίᾳ δυνάμεως, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἅπασι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, συλληφθεὶς καὶ σαρκωθεὶς ἐν μήτρᾳ Παρθένου, καὶ μείνας ἀναλλοιώτως Θεός.

Ἔδει δὲ καὶ μάρτυρα τὴν Παρθένον ἔχειν τῆς ἀσπόρου συλλήψεως, καὶ συλλήπτορα πρὸς τὰ κατ' οἰκονομίαν τελεσθησόμενα· τίνα ταῦτα; Τὴν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἄνοδον, ἔνθα καὶ ὁ παρὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων καταγγελόμενός τε καὶ δοξαζόμενος τόκος. Τὴν εἰς τὸ ἱερὸν ἔλευσιν, ἔνθα παρὰ Συμεὼν καὶ τῆς Ἄννης, ζωῆς καὶ θανάτου κύριος μαρτυρεῖται τὸ βρέφος. Τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐξ Ἡρῴδου φυγὴν, καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τὰς ἱερὰς προρρήσεις ἐπάνοδον, καὶ τ' ἄλλα ὅσα νῦν καταλέγειν οὐκ εὐχερές. Διὰ ταῦτα μνήστωρ ὁ Ἰωσὴφ παρελήφθη, καὶ ὁ ἄγγελος ἐπέμφθη πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ. Τὸ δὲ ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ ἐπ' ἀμφοτέρων νοήσεις· ἄμφω γὰρ ἥ τε Παρθένος καὶ ὁ Ἰωσὴφ εἰς Δαβὶδ τὸ γένος ἀνέφερον. Καὶ τὸ ὄνομά φησι τῆς Παρθένου, Μαριάμ· τοῦτο δὲ ἑρμηνεύεται Κυρία. Παρίστησι δὲ καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθένου, καὶ τὸ βέβαιον τῆς παρθενίας, καὶ εἰς τὸ ἐξηλλαγμένον αὐτῆς τοῦ βίου, καὶ διὰ πάντων ἠκριβωμένον, καὶ ὡς εἰπεῖν παναμώμητον· κυρίως γὰρ οὖσα φερωνύμως παρθένος, πᾶσαν εἶχε τὴν τῆς ἁγνείας παντελῆ παγκτησίαν, παρθένος οὖσα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις πάσας μολυσμοῦ παντὸς ὑπερανῳχισμένας πλυτοῦσα· καὶ τοσοῦτο κυρίως τε καὶ βεβαίως, καὶ ὡς εἰπεῖν κεχυρωμένως, καὶ τοῖς πᾶσιν ἀσύλως τὸν ἅπαντα χρόνον, ὥσπερ ἡ κεκλεισμένη πύλη τὰ ἐντεθησαυρισμένα, καὶ τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον ὀφθαλμοῖς ἄψαυστα τηρεῖ τὰ ἐγγεγραμμένα· ἐπεὶ καὶ περὶ αὐτῆς γέγραπται, τοῦτό ἐστι τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον, καὶ αὕτη ἡ πύλη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς (1).

Ἀλλὰ καὶ Κυρία πάλιν ἕτερον τρόπον ἡ παρθένος κατὰ τὴν ἀξίαν, ὡς δεσπόζουσα πάντων, ἅτε τὸν φύσει τοῦ παντὸς δεσπότην ἐν παρθενίᾳ συλλαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα θείως. Ἔτι γε μὴν Κυρία καὶ ὡς οὐκ ἐλευθέρα μόνον δουλείας, καὶ κυριότητος θείας ἐπειλημμένη, ἀλλὰ καὶ ὡς πηγὴ καὶ ῥίζα τῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀπόῤῥητον καὶ χαρμόσυνον τόκον· ἡ γὰρ ἀνδρὶ συζυγεῖσα, κυριευομένη μᾶλλόν ἐστιν ἢ κυρία, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν περίλυπον καὶ κατώδυνον τόκον, κατὰ τὴν πρὸς τὴν Εὔαν ἀρὰν ἐκείνην· «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει» (2)· ἧς ἀρᾶς ἡ παρθενομήτωρ ἐλευθεροῦσα τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὴν χαρὰν δι' ἀγγέλου καὶ τὴν εὐλογίαν ἀντιλαμβάνει· εἰσελθὼν γάρ φησιν ὁ ἄγγελος, εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον· « Χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν». Οὐ τὸ μέλλον ὁ ἀρχάγγελος προκαταγγέλλει πρὸς αὐτὴν λέγων, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἀράτως ἑώρα τηνικαῦτα τελούμενον ἐξαγγέλλει. Καὶ χωρίον μὲν ταύτην θείων καὶ ἀνθρωπίνων χαρισμάτων κατανοῶν, καὶ διὰ πάντων κεκοσμημένην τῶν χαρισμάτων τοῦ θείου Πνεύματος, κεχαριτωμένην ἑτύμως ἀνηγόρευσεν, ἔνοικον δὲ λαβοῦσαν ἤδη κατιδὼν τὸν ἐν ᾧ τούτων ἁπάντων οἱ θησαυροὶ, καὶ προκαθορῶν τὴν ἄλυπον κυοφορίαν, καὶ τῶν ἄνευ ὠδίνων ἐσόμενον τόκον, προσευηγγελίσατο ταύτῃ

(1) Ἰεζ. μδ', 2. (2) Γεν. γ', 16.

χαίρειν, καὶ μόνην εὐλογημένην εἶναι καὶ δεδοξασμένην εἰκότως ἐν γυναιξὶ διετείνατο· τῇ γὰρ ὑπερβολῇ τῆς κατὰ τὴν θεομήτορα παρθένον δόξης οὐκ ἔστι τις ἑτέρα δεδοξασμένη, κἂν ἐδοξάσθη.

Ἀλλ' ἡ Παρθένος ἰδοῦσα καὶ φοβηθεῖσα μή τις ἀπατηλὸς ἄγγελος ἦ, κλέπτων τὰς κατὰ τὴν Εὔαν ἀπερισκέπτους, τὸν ἀσπασμὸν ἀνεξετάστως οὐ παρεδέξατο· καὶ τὴν συνάφειαν, ἣν οὗτος εὐηγγελίζετο, πρὸς Θεὸν μήπω καθαρῶς γνοῦσα, ἐταράχθη, φησίν, ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ἀπρίξ ὡς εἰπεῖν καὶ κατάκρας τῆς παρθενίας ἀντεχομένη· «Καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχάγγελος πάραυτα λύει τὸν θεοφιλῆ τῆς κεχαριτωμένης Παρθένου φόβον, πρὸς αὐτὴν εἰπών· «Μὴ φοβοῦ Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ». Τίνα χάριν; ἣτις μόνῳ δυνατὴ τῷ τὰ ἀδύνατα δυναμένῳ, καὶ μόνῃ σοὶ τετηρημένη πρὸ τῶν αἰώνων· « Ἰδοὺ γὰρ συλλήψῃ ἐν γαστρί» σύλληψιν γάρ φησιν ἀκούουσα, μηδεμίαν ὑπολογίζου τῆς παρθενίας παρατροπήν, μηδὲ διὰ τοῦτο δυσχέραινε καὶ ταράττου· τοῦτο γὰρ τὸ, ἰδοὺ συλλήψῃ, τηνικαῦτα πρὸς τὴν Παρθένον οὖσαν λεγόμενον, σύνδρομον τηνικαῦτα τῇ παρθενίᾳ τὴν σύλληψιν ὑπεδείκνυ· « Ἰδὲ οὖν συλλήψῃ, φησὶ, καὶ τέξῃ υἱόν»· ἔχουσα γὰρ ὥσπερ νῦν ἔχεις, καὶμένουσα τὴν παρθενίαν ἀδιαλώβητος, ἔμβρυον ἕξεις, καὶ τέξῃ τὸν τοῦ ὑψίστου Υἱόν· τοῦτο γὰρ καὶ Ἡσαΐας προορῶν ἐκ πολλῶν ἐτῶν προέλεγεν· «Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν» (1)· καὶ ὅτι, «Προσῆλθον πρὸς τὴν Προφῆτιν» (2). Πῶς οὖν ὁ Προφήτης προσῆλθε πρὸς τὴν Προφῆτιν; ὡς νῦν ὁ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτήν· ὃ γὰρ νῦν οὗτος εἶδε, τοῦτο ἐκεῖνος προεῖδέ τε καὶ προεῖπεν. Ὅτι δὲ Προφῆτις, προφητικὴν ἔχουσα χάριν ἡ Παρθένος, ἡ ἐν Εὐαγγελίῳ πρὸς Θεὸν ᾠδὴ ταύτης παραστήσει τῷ βουλομένῳ. Προσῆλθεν οὖν, φησὶν, ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὴν Προφῆτιν, τῷ προβλεπτικῷ πάντως πνεύματι, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, πρὶν ἐλθεῖν τῶν ὠδίνων τὸν πόνον ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν· ὁ δὲ ἀρχάγγελος νῦν πρὸς αὐτήν· « Τέξῃ, φησὶν, υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν (ὃ ἑρμηνεύεται Σωτήρ)· οὗτος γάρ ἐσται μέγας». Εἶπεν ἂν Ἡσαΐας πάλιν· «Θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος » (3). Τούτῳ συνῳδὰ νῦν καὶ ὁ ἀρχάγγελος φησίν· «Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται».

Πῶς δὲ οὐκ εἰπέν ἐστι μέγας καὶ υἱὸς ὑψίστου, ἀλλ' ἔσται καὶ κληθήσεται; ὡς περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπίνου ποιούμενος τὸν λόγον, ἅμα καὶ δηλῶν, ὅτι καὶ γνωσθήσεται τοῖς πᾶσι, καὶ ὑπὸ τούτων τοιοῦτος ὑπάρχων κηρυχθήσεται, ὡς καὶ τὸν Παῦλον ὕστερον λέγειν ἔχειν· «Ὁ Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ» (4)· ἀλλὰ καὶ· «Δώσει, φησὶν, αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος»· οὗ δὲ ἡ βασιλεία εἰς αἰῶνας οὖσα πέρας οὐκ ἔχει, ὁ Θεός ἐστιν αὐτός. Ἀλλὰ καὶ Πατέρα τὸν Δαβὶδ οὗτος ἔχει, οὐκοῦν καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ αὐτὸς, ὡς εἶναι τὸν τεχθησόμενον Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, υἱόν τε ἀνθρώπου, καὶ υἱὸν Θεοῦ, παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἄνθρωπον τὴν ἀδιάδοχον βασιλείαν λαμβάνοντα, ὡς εἶδε καὶ προανεκήρυξεν ὁ Δανιήλ· « Ἐθεώρουν γάρ φησιν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε· καὶ ἰδοὺ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μέχρι τοῦ

(1) Ἡσ. ζ', 14. (2) Ἡσ. η', 3. (3) Ἡσ. θ', 6. (4) Α' Τιμ. γ', 16.

παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ βασιλεῖ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται»(1).

Καθίσει δὲ ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ· ἐπειδή περ ὁ μὲν Ἰακὼβ πατριάρχης τῶν θεοσεβῶν ἐστιν ἁπάντων, ὁ δὲ Δαβὶδ πρῶτος ἁπάντων θεοσεβῶς ὁμοῦ καὶ θεαρέστως εἰς τύπον ἐβασίλευσε Χριστοῦ· ὃς πατριαρχίαν τε καὶ βασιλείαν εἰς μίαν οὐράνιον καὶ αἰώνιον συνήγαγεν ἀρχήν. Ἡ δὲ κεχαριτωμένη Παρθένος τῶν οὕτως ἐξαισίων καὶ θείων ὡς ἤκουσε τοῦ ἀρχαγγέλου πρὸς αὐτὴν ῥημάτων, ὅτι ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ, καὶ υἱὸν ἕξεις, τὸν βασιλεύοντα τῶν αἰώνων τοῦ ὑψίστου υἱόν· «Πῶς ἔσται μοί φησι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω». Εἰ γὰρ καὶ πνευματικὸν ἄγαν, καὶ σαρκικῶν παθῶν ὑπεραν ω-κισμένον μοι κομίζεις τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ σύλληψίν μοι λέγεις ἐν γαστρὶ, καὶ κύησιν καὶ τόκον, καὶ τὸ ἰδοὺ προσίθης ἐπὶ τῆς συλλήψεως, πῶς οὖν ἔσται μοι τοῦτο; ἐπεὶ ἄνδρα, φησὶν, οὐ γινώσκω. Τοῦτό δέ φησιν ἡ Παρθένος οὐκέτ' ἀπιστοῦσα, μαθεῖν δὲ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ δυνατὸν ὡς ἔχει ζητοῦσα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτὴν· «Πνεῦμα, φησὶν, ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ»· ἁγία μὲν γὰρ εἶ σὺ, φησὶ, καὶ κεχαριτωμένη Παρθένε· Πνεῦμα δὲ πάλιν ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, δι' ἁγιασμοῦ προσθήκης ὑψηλοτέρας, ἑτοιμάζον καὶ προκαταρτίζον τὴν ἐν σοὶ θεουργίαν· καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, συνεπιῤῥωννῦσά τε ἅμα καὶ διὰ τῆς ἐν σοὶ ἐπισκιάσεως καὶ συναφείας ἑαυτῇ μορφοῦσα τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς εἶναι τὸ γεννώμενον ἅγιον, Υἱὸν Θεοῦ, δύναμιν ὑψίστου μεμορφωμένην κατ' ἄνθρωπον· ἰδοὺ γὰρ καὶ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σε στείρα τὸν ἅπαντα διανύσασα βίον, νῦν ἐν γήρᾳ, Θεοῦ βουληθέντος, παραδόξως κυοφορεῖ, ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα.

Τί οὖν ἡ κεχαριτωμένη πρὸς ταῦτα Παρθένος, καὶ τὴν σύνεσιν θεία καὶ ἀπαράμιλλος; πάλιν πρὸς τὸν Θεὸν τρέχει, καὶ δι' εὐχῆς πρὸς αὐτὸν ἀνατείνεται, πρὸς τὸν ἀρχάγγελον λέγουσα· εἰ Πνεῦμα καθὰ φῆς ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπ' ἐμὲ, τὴν ἐμὴν φύσιν ἔτι καθαῖρον καὶ ἐνισχύον δέξασθαί με τὸ σωτήριον κύημα· εἰ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει μοι, μορφοῦσα κατ' ἄνθρωπον ἐν ἐμοὶ τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντα, καὶ δημιουργοῦσα λοχείαν ἄσπορον· εἰ τὸ γεννώμενον ἅγιον, καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ Θεὸς καὶ βασιλεὺς αἰώνιος· οὐ γὰρ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου». Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, λιπὼν ἐν τῇ γαστρὶ ταύτης σώματι συνημμένον τὸν τοῦ παντὸς ποιητήν· καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ταύτης συναφείας, ἣ διηκόνησε, προξενήσας τῷ κόσμῳ τὴν σωτηρίαν. Οὕτω δὲ καὶ Ἡσαΐας δι' ὧν ᾠδὴ καὶ μακαρίως ᾐξιώθη παθεῖν ἐναργῶς προϋπέγραψεν· οὐ γὰρ ἀμέσως ἑώρακε τὸν Σεραφεὶμ ἐκ τοῦ κατ' οὐρανὸν νοητοῦ θυσιαστηρίου τὸν ἄνθρακα λαβόντα· διὰ γὰρ τῆς λαβίδος τοῦτον ἔλαβεν ὁ Σεραφείμ, δι' ἧς καὶ τῶν αὐτοῦ χειλέων ἥψατο, τὴν κάθαρσιν διδούς. Τοῦτο δ' ἦν τὸ τῆς λαβίδος ἐκείνῳ τῷ μεγάλῳ θεάματι ταὐτὸν, ὃ Μωσῆς ἑώρακε, βάτον ἐκ πυρὸς ἡμμένην καὶ μὴ κατακαιομένην.

Τίς δ' οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ παρθενομήτωρ ἐκείνη τε ἡ βάτος καὶ αὕτη ἡ λαβίς ἐστιν, ἐν ἑαυτῇ τὸ θεῖον πῦρ ἀπυρπολύτως συλλαβοῦσα, κἀνταῦθα διακονήσαντος ἀρχαγγέλου τῇ συλλήψει, καὶ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου δι' αὐτῆς συνά-

(1) Δαν. ζ', 9.

ψαντος τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ διὰ τῆς ἀπορρήτου ταύτης συναφείας ἡμᾶς περικαθάραντος; Οὐκοῦν ἡ παρθενομήτωρ αὕτη μόνη μεθόριόν ἐστι κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως, καὶ αὐτὴν εἴσονται τοῦ ἀχωρήτου χώραν ὅσοι δὴ γινώσκουσι Θεὸν, καὶ αὐτὴν ὑμνήσουσι μετὰ Θεὸν ὅσοι τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν. Αὕτη καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς αἰτία, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν προστάτις, καὶ τῶν αἰωνίων πρόξενος. Αὕτη τῶν Προφητῶν ὑπόθεσις, τῶν Ἀποστόλων ἀρχὴ, τῶν μαρτύρων ἑδραίωμα, τῶν διδασκάλων κρηπίς. Αὕτη τῶν ἐπὶ γῆς ἡ δόξα, τῶν κατ' οὐρανὸν ἡ τερπνότης, τὸ πάσης κτίσεως ἐγκαλώπισμα. Αὕτη καταρχὴ καὶ πηγὴ καὶ ῥίζα τῆς ἀποκειμένης ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδος· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ταῖς αὐτῆς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείαις εἰς δόξαν τοῦ πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντος, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αἰώνων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ κυριακῇ τῶν Βαΐων.

«Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι», διὰ τοῦ Ἡσαΐου εἶπεν ὁ Θεός (1). Καλὸν οὖν σήμερον τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰπεῖν· «Ἰδοὺ καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ ἡμέρα σωτηρίας· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν» (2)· ἐγγίζει γὰρ ἡ τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ καινὸν καὶ μέγα καὶ πνευματικὸν πάσχα, τὸ τῆς ἀπαθείας βραβεῖον, τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, καὶ προκηρύττει τοῦτο Λάζαρος ἐκ τῶν ᾅδου κευθμώνων ἐπανελθών, καὶ φωνῇ καὶ προστάγματι μόνῳ Θεοῦ, τοῦ ζωῆς ἔχοντος καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν τετραήμερος ἐκ νεκρῶν ἀναστάς. Καὶ προανυμνοῦσι παῖδες καὶ λαὸς ἄκακος ἐπιπνοίᾳ τοῦ θείου Πνεύματος τὸν ἐκ θανάτου λυτρούμενον, τὸν ἐξ ᾅδου ψυχὰς ἀνάγοντα, τὸν ψυχῇ καὶ σώματι ζωὴν ἀίδιον χαριζόμενον. Εἴ τις οὖν ἐθέλει ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω τὸ ἀγαθόν. Κακὸν οὖν γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ ἀσωτία· κακὸν φιλαργυρία πλεονεξία καὶ ἀδικία· κακὸν κενοδοξία θρασύτης καὶ ὑπερηφανία. Ἐκκλινάτω οὖν πᾶς ἀπὸ τῶν τοιούτων κακῶν καὶ ἐργαζέσθω τὰ ἀγαθά· τίνα ταῦτα; τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπείνωσιν, ἵνα μεταλάβωμεν ἀξίως τοῦ τυθέντος ὑπὲρ ἡμῶν ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ λάβωμεν ἐντεῦθεν τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ φυλάξωμεν παρ' ἑαυτοῖς εἰς πληροφορίαν τῆς ἐν οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπηγγελμένης κληρονομίας. Ἀλλὰ δυσάνυστον τὸ ἀγαθὸν, καὶ αἱ ἀ-

(1) Ἡσ. μή, 10. (2) Β' Κορ. ς', 2. Ῥωμ. ιγ', 12.

ρεταὶ δυσκολώτεραί εἰσι τῶν κακιῶν. Ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ τοῦτο, καὶ γὰρ πλείους αὐτόθεν ὑφίσταται πόνους ὁ μέθυσος καὶ ἀκρατὴς τοῦ ἐγκρατοῦς, καὶ ὁ ἀκόλαστος τοῦ σωφρονοῦντος, καὶ ὁ σπεύδων πλουτεῖν τοῦ ἐν αὐταρκείᾳ ζῶντος, καὶ ὁ δόξαν ἑαυτῷ περιθέσθαι ζητῶν τοῦ ἐν ἀφανείᾳ διάγοντος· ἀλλ' ἐπεὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἡδυπάθειαν δυσκολώτεραι ἡμῖν φαίνονται αἱ ἀρεταὶ, βιασώμεθα ἡμᾶς ἑαυτούς· βιαστὴ γάρ ἐστι, φησὶν ὁ Κύριος, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν (1).

Σπουδῆς οὖν ἡμῖν πᾶσι χρεία καὶ προσοχῆς, ἐνδόξοις τε καὶ ἀδόξοις, ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις, πλουσίοις καὶ πένησιν, ὥστε τὰ πονηρὰ πάθη ταῦτα τῆς οἰκείας ἀπώσασθαι ψυχῆς καὶ ἀντισοικίσαι ταύτῃ τὸν τῶν ἀρετῶν κατάλογον. Καὶ ὁ γεωργὸς γὰρ καὶ ὁ σκυτοτόμος καὶ ὁ οἰκοδόμος καὶ ὁ ῥάπτης καὶ ὁ ὑφαντὴς, καὶ ἁπλῶς πᾶς ὁ δι' οἰκείων πόνων καὶ τῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐργασίας ποριζόμενος τὸ ζῆν, ἐὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλούτου καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τρυφῆς ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐκβάλωσι ψυχῆς, ὄντως μακάριοι· οὗτοί γάρ εἰσιν οἱ πτωχοί, ὧν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διὸ καὶ διὰ τοὺς τοιούτους ὁ Κύριος· «Μακάριοί φησιν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (2). Πτωχοὶ δέ εἰσι τῷ πνεύματι οἱ διὰ τὸ ἀκόμπαστον καὶ ἀφιλόδοξον καὶ ἀφιλήδονον τοῦ ἑαυτῶν πνεύματος, ἤτοι τῆς ψυχῆς, ἢ ἑκούσιον καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχοντες πτωχείαν, ἢ γενναίως ταύτην φέροντες, κἂν ἀκούσιος ᾖ. Οἱ δὲ πλουτοῦντες καὶ εὐπαθοῦντες, καὶ τῆς προσκαίρου δόξης ἀπολαύοντες, καὶ ἁπλῶς οἱ τῶν τοιούτων ἐπιθυμηταὶ τυγχάνοντες, δεινοτέροις πάθεσι περιπαρήσονται, καὶ εἰς μείζους καὶ πλείους καὶ δυσχερεστέρας ἐμπεσοῦνται παγίδας τοῦ διαβόλου· τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν τοῦ πλουτεῖν ὁ πλουτήσας οὐκ ἀποτίθεται, ἀλλ' αὔξει μᾶλλον, πλειόνων ἢ πρότερον ὀρεγόμενος. Οὕτω καὶ ὁ φιλήδονος, καὶ ὁ φίλαρχος, καὶ ὁ ἄσωτος καὶ ὁ ἀκόλαστος, αὔξουσι μᾶλλον ταύτας, ἀλλ' οὐκ ἀποβάλλονται. Οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ οἱ ἔνδοξοι προσλαμβάνουσι καὶ δύναμιν ὥστε μείζους ἐκτελεῖν ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας.

Διὰ τοῦτο δύσκολόν ἐστιν ἄρχοντα σωθῆναι, καὶ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. « Καὶ πῶς φησι δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες» (3); Ἀλλὰ μὴ θορυβείσθω εἴ τις εὔπορος ἢ ἔνδοξος ἢ ἄρχων ἐστί· δύναται γὰρ οὗτος, ἐὰν θέλῃ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ζητεῖν, καὶ βιάζεσθαι ἑαυτὸν, ὥστε τὴν πρὸς τὰ χείρω ροπὴν ἀνακόπτειν μεγάλας ἀρετὰς ἐργάσασθαι, καὶ μεγάλας ἀπώσασθαι κακίας, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλῶν ἑτέρων τῶν μὴ βουλομένων· καὶ γὰρ δύναται μὴ μόνον δικαιοπραγεῖν καὶ σωφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδικεῖν καὶ ἀκολασταίνειν βουλομένους κωλύειν πολυτρόπως, καὶ μὴ μόνον εὐπειθῆ παρέχειν ἑαυτὸν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπειθεῖν βουλομένους ὑποτάσσειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ Χριστὸν προεγκόσι ταύτης, μὴ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἧς ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ τύπος γίνεσθαι τοῖς ὑποδεστέροις ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς· ἐξομοιοῦται γὰρ τῷ ἄρχοντι τὸ ἀρχόμενον.

Σπουδῆς οὖν χρεία καὶ βίας καὶ προσοχῆς πᾶσι μὲν, οὐκ ἐπίσης δέ· τοῖς γὰρ ἐν δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ ἀρχῇ καθεζῶσι, καὶ τοῖς περὶ λόγους καὶ περὶ τὴν κτῆσιν τῆς κατ' αὐτοὺς σοφίας ἐσπουδακόσιν, εἴπερ σωθῆναι βούλοιντο, πλείονος χρεία βίας τε καὶ σπουδῆς, ἐπεὶ καὶ πεφύκασιν εἶναί πως δυσ-

(1) Ματθ. ια', 12 (2) Ματθ. ε', 3. (3) Ἰωαν. ε', 44.

πειθέστεροι. Τοῦτο δὴ καὶ ἀπὸ τῶν χθὲς καὶ σήμερον ἀναγνωσθέντων εὐαγγελίων τοῦ Χριστοῦ γίνεται καταφανές· τοῦ γὰρ ἐπὶ Λαζάρῳ τελεσθέντος θαύματος, καὶ Θεὸν εἶναι τὸν ποιήσαντα περιφανῶς παραστήσαντος, ὁ μὲν λαὸς ἀνεπείσθησαν καὶ ἐπίστευσαν, οἱ δὲ τηνικαῦτα ἄρχοντες, οἱ γραμματεῖς δηλονότι καὶ Φαρισαῖοι, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ πεισθῆναι, ὡς καὶ κατ' αὐτοῦ μανῆναι μᾶλλον, καὶ ὑπὸ φρενοβλαβείας θανάτῳ παραδοῦναι βεβουλεύσθαι, τὸν, καὶ δι' ὧν εἶπε, καὶ δι' ὧν ἔπραξε, ζωῆς καὶ θανάτου Κύριον ἀναφανέντα· οὐ γὰρ ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ τοὺς οἰκείους ὀφθαλμοὺς ἄνω τότε τὸν Χριστὸν ἐπάραι καὶ εἰπεῖν· Πάτερ εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου· ἐμπόδιον αὐτοῖς ἐγένετο πρὸς τὸ ἴσον εἶναι νομίσαι τοῦτον τῷ Πατρί· ἐπιφέρει γὰρ αὐτὸς ἐκεῖ πρὸς τὸν Πατέρα λέγων· «Ἐγὼ δὲ ἤδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας» (1)· ἵνα γὰρ ὁμοῦ τε Θεὸν γνῶσι τοῦτον, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄντα, καὶ κατ' οὐδὲν ὑπεναντίον, ἀλλὰ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς τὰ θαύματα ἐργαζόμενον, ἦρε μὲν ἐνώπιον πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐκεῖνα δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἅπερ ἴσον ἀποδείκνυσι τὸν ἐπὶ γῆς εἰπόντα τῷ ἀνωτάτῳ καὶ κατ' οὐρανὸν Πατρί· ὥσπερ γὰρ μέλλοντος τὴν ἀρχὴν πλάττεσθαι τοῦ ἀνθρώπου βουλὴ προηγήσατο, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῷ Λαζάρῳ, τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος ἀναπλάττεσθαι βουλὴ προηγεῖται. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν ἐν τῷ μέλλειν πλάττεσθαι τὸν ἄνθρωπον εἰπόντος ποιήσωμεν ἄνθρωπον, αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἤκουσε τοῦ Πατρὸς, καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη· ἐνταῦθα δὲ νῦν ἀκούει τοῦ Υἱοῦ εἰπόντος ὁ Πατὴρ, καὶ οὕτως ὁ Λάζαρος ἐζωώθη. Ὁρᾶτε τὴν ὁμοτιμίαν καὶ τὴν ὁμοβουλίαν ὅση; Τὸ μὲν γὰρ σχῆμα τῆς προσευχῆς διὰ τὸν περιεστῶτα γέγονεν ὄχλον, τὰ δὲ ῥήματα οὐ προσευχῆς ἦν, ἀλλὰ δεσποτείας καὶ αὐτοκρατορίας· Λάζαρε δεῦρο ἔξω, καὶ εὐθὺς ὁ τετραήμερος νεκρὸς ζῶν αὐτῷ παρέστη· ἆρα προστάγματι ζωοῦντος τοῦτο, ἢ δι' εὐχῆς ζωοποιοῦντος. Ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς περιεστῶτας· ἐδύνατο γὰρ μὴ μετρίᾳ φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλήματι μόνῳ τοῦτον ἀναστῆσαι, ὥσπερ καὶ μακρὰν ἀπέχων, καὶ τοῦ λίθου ἐπικειμένου· ἀλλὰ καὶ ἐπέστη τῷ τάφῳ, καὶ εἶπε τοῖς περιεστῶσι, καὶ ἦραν αὐτοὶ τὸν λίθον καὶ ἤσθοντο τῆς δυσωδίας, καὶ φωνῇ μεγάλῃ ἐφώνησε καὶ ἐκάλεσε, καὶ οὕτως ἀνέστησεν αὐτὸν, ἵνα καὶ διὰ τῆς οἰκείας ὁράσεως· αὐτοὶ γὰρ ἑώρων ἐφισταμένῳ τῷ τάφῳ· καὶ διὰ τῆς οἰκείας ὀσφρήσεως· αὐτοὶ γὰρ ἤσθοντο τῆς δυσωδίας τοῦ νεκροῦ, τεταρταῖος γὰρ ἦν· καὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν ἁφῆς, δι' ἧς αὐτοὶ ταῖς οἰκείαις χρησάμενοι χερσὶ, πρῶτον μὲν ἦραν τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου, ὕστερον δὲ τὸν ἐπὶ τοῦ σώματος δεσμὸν καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ὄψει σουδάριον ἔλυσαν· καὶ διὰ τῶν οἰκείων ὤτων τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐπὶ τὰς πάντων ἀκοὰς φθανούσης, συνῶσι πάντες καὶ πιστεύσωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὁ φέρων πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὁ καὶ πάντα τὴν ἀρχὴν ῥήματι μόνῳ ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα ποιήσας.

Ὁ μὲν οὖν ἄκακος λαὸς, οὕτω διὰ πάντων ἐπίστευσαν αὐτῷ, ὡς μὴ μόνον σιγῇ τὴν πίστιν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ κήρυκες γενέσθαι δι' ἔργων τε καὶ λόγων τῆς αὐτοῦ θεότητος. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Λαζάρου τετραήμερον ἔγερσιν, ὀνάριον εὑρὼν ὁ Κύριος, ὃ προητοίμασται παρὰ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖός φησιν, ἐπ' αὐτοῦ καθίσας, τὰ Ἰε-

(1) Ἰωαν. ια', 42.

ροσόλυμα εἰσήει κατὰ τὴν προφητείαν Ζαχαρίου, προειρηκότος· « Μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ Βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πρᾶος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον ὄνου » (1). Ἐδείκνυ δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Προφήτης, ὅτι ὁ προφητευόμενος οὗτος βασιλεὺς, ὃς καὶ μόνος ὄντως τῆς Σιὼν ὑπάρχει Βασιλεύς· ὁ Βασιλεύς σου γάρ φησιν οὐκ ἔστι φοβερὸς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, οὐδὲ βαρύς τις καὶ κακοποιὸς, ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους ἐπαγόμενος, ἢ πεζῶν καὶ ἱππότων ἐπισυρόμενος πλῆθος, πλεονεξίᾳ τε συζῶν, καὶ τέλη καὶ φόρους ἀπαιτῶν, καὶ δουλείας καὶ ὑπηρεσίας ἀγενεῖς τε καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλὰ τὸ ἐπίσημον αὐτοῦ ταπείνωσίς ἐστι, καὶ πτωχεία καὶ εὐτέλεια· ὄνῳ γὰρ ἐποχούμενος εἰσήει, ἀνθρώπινον ὄγκον ἐπαγόμενος οὐδένα. Διὰ τοῦτο δίκαιος μόνος οὗτος Βασιλεὺς, καὶ σώζων ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ αὐτὸς πρᾶος ὡς ἰδιαιτάτην ἔχων τὴν πραότητα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, περὶ ἑαυτοῦ φησί· « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶος εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ » (2).

Ὁ μὲν οὖν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας Βασιλεὺς, ὄνῳ ἐπικαθήμενος εἰσήει τηνικαῦτα τὰ Ἱεροσόλυμα· οἱ δὲ λαοὶ πάντες, εὐθὺς σχεδὸν, παῖδες, ἄνδρες, πρεσβῦται, τά τε ἱμάτια ὑποστρωννύντες, καὶ βάϊα λαβόντες ἐκ φοινίκων, ἅπερ ἐστὶ νίκης σύμβολα, ὡς ζωοποιῷ καὶ νικητῇ θανάτου γεγονότι προσυπήντων, προσέπιπτον, προέπεμπον αὐτόν· οὐκ ἐκτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων συμφώνως ᾄδοντες, Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Τὸ μὲν οὖν ὡσαννὰ ὕμνος ἐστὶ πρὸς Θεὸν ἀναπεμπόμενος· ἑρμηνευόμενον γὰρ, σῶσον δὴ Κύριε φησί· τὸ δὲ ἐν τοῖς ὑψίστοις προσκείμενον, δείκνυσιν οὐκ ἐπὶ γῆς αὐτὸν μόνον, οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις ὑπὸ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων ἀνυμνούμενον. Οὐ μόνον δὲ ἀνυμνοῦσιν αὐτὸν οὕτω καὶ θεολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ κακοβούλῳ καὶ θεομάχῳ γνώμῃ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, καὶ πρὸς τὰς φονικὰς αὐτῶν προφάσεις διὰ τῶν ἑξῆς ἐναντιοῦνται· οἱ μὲν γὰρ φρενοβλαβῶς ἔλεγον περὶ αὐτοῦ· « Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ σημεῖα πολλὰ ποιεῖ, ἐὰν ἀφῶμεν καὶ μὴ θανατώσωμεν αὐτὸν, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος » (3). Ὁ δὲ λαὸς, τί φησιν· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ » (4). Διὰ μὲν οὖν τοῦ λέγειν· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὑπεδείκνυον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτὸν ὄντα, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ φησίν· « Ὅτι ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἥκω » (5). Διὰ δὲ τοῦ λέγειν, εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ, ὑπεδείκνυον ταύτην εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰς ἣν μέλλουσι κατὰ τὴν προφητείαν πιστεύειν καὶ τὰ ἔθνη, καὶ μάλιστα οἱ Ῥωμαῖοι. Οὗτος γὰρ ὁ Βασιλεὺς, οὐ μόνον ἐλπὶς ἐστὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ προσδοκία τῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν προφητείαν Ἰακώβ (6). « Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ, τουτέστι τὸν ὑποχείμενον ἐξ Ἰουδαίων αὐτῷ λαόν· καὶ τῇ ἕλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. Ἕλιξ δὲ τῆς ἀμπέλου εἰσὶν οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ, πρὸς οὓς ὁ Κύριος ἔλεγεν· « Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα » (7). Τῇ οὖν ἕλικι ταύτῃ, συνέδησεν ὁ Κύ-

(1) Ζαχ. θ', 9. (2) Ματθ. ια', 29. (3) Ἰωαν. ια', 47. (4) Μαρκ. ια', 10. (5) Ἰωαν. ϛ', 42. (6) Γεν. μθ'. (7) Ἰωαν. ιε', 5.

ριος ἑαυτῷ τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ, τοὐτέστι τὸν ἐξ ἐθνῶν νέον Ἰσραὴλ, οἱ κατὰ χάριν υἱοὶ γεγόνασι τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ τοίνυν καὶ τῶν ἐθνῶν ἐλπίς ἐστιν ἡ βασιλεία αὕτη, πῶς φασιν εἰς αὐτὴν πιστεύσαντες ἡμεῖς, τοὺς Ῥωμαίους φοβηθησόμεθα;

Οὕτω μὲν οὖν οἱ μὴ τὰς φρένας ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζοντες, ἐμπνευσθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπηρτισμένον καὶ τέλειον ἀνέπεμψαν τῷ Κυρίῳ ὕμνον, μαρτυροῦντες ὅτι τετραήμερον νεκρὸν ὄντα τὸν Λάζαρον ὡς Θεὸς ἐζωοποίησεν· Οἱ δὲ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τὰ τοιαῦτα θαυμάσια ἰδόντες, καὶ τοὺς τοιούτους παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, ἠγανάκτησαν, καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἔλεγον· οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὅπερ μᾶλλον ἔδει πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τηνικαῦτα τὸν Κύριον, ὅτι οὐ βλέπετε, οὐδ' ἀκούετε, οὐδὲ συνίετε; Διὸ καὶ αὐτὸς ἐντρέπων αὐτοὺς μεμφομένους, ὡς ἀνεχόμενον τῆς Θεῷ μόνον πρεπούσης ὑμνῳδίας, ναί φησιν ἀκούω τῶν παρ' ἐμοῦ σοφιζομένων ἀοράτως, καὶ περὶ ἐμοῦ τοιαῦτα φθεγγομένων, ἐὰν δὲ καὶ οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται. Ὑμεῖς δὲ οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐκεῖνο τὸ προφητικόν, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτήσω αἶνον; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μεγίστου θαύματος ἦν, τὸ τοὺς ἰδιώτας καὶ παῖδας καὶ ἀμαθεῖς θεολογεῖν τελείως τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, ἀγγελικὸν ἐπὶ στόματος ἀναλαβόντας ὕμνον· ὡς γὰρ οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Κυρίου ἔψαλλον· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τούτῳ, τὸν αὐτὸν ἀναπέμπουσιν ὕμνον, λέγοντες· «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις».

Ἀλλὰ νηπιάσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τῇ κακίᾳ, νέοι τε καὶ πρεσβῦται, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, ἵνα ἐνδυναμωθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τρόπαιον στήσωμεν, καὶ τὰ τῆς νίκης σύμβολα βαστάσωμεν, μὴ κατὰ τῶν πονηρῶν παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ λόγου χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν· ὁ γὰρ νέος πῶλος, ᾧ δι' ἡμᾶς ἐποχεῖσθαι κατηξίωσεν ὁ Κύριος, εἷς ὢν, τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν προετύπου τῶν ἐθνῶν, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἐσμὲν ἅπαντες ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι. Ὡς οὖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστιν ἄρσεν, οὐ θῆλυ, οὐχ Ἕλλην, οὐκ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ἓν εἰσι πάντες κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον (1), οὕτως ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὔτε ἄρχων, οὔτε ἀρχόμενος, ἀλλὰ πάντες δια τῆς αὐτοῦ χάριτος ἓν ἐσμεν τῇ πίστει τῇ εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς ἓν σῶμα τελοῦμεν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, κεφαλὴν μίαν ἔχοντες αὐτὸν, καὶ ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ ἓν πάντες βάπτισμα ἐλάβομεν, καὶ μία ἐν πᾶσιν ἡ ἐλπὶς, καὶ εἷς ἡμῖν Θεὸς, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους καὶ ἀνεχόμεθα καὶ κηδόμεθα ἀλλήλων, ἅτε μέλη ὑπάρχοντες ἀλλήλων· τὸ γὰρ σημεῖον τῆς ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον μαθητείας, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, ἡ ἀγάπη ἐστί· καὶ ἡ πατρικὴ κληρονομία ἣν ἡμῖν ἀφῆκε μεταβαίνων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἡ ἀγάπη ἐστί· καὶ ἡ τελευταία ἣν ἔδωκεν ἡμῖν εὐχὴ πρὸς τὸν οἰκεῖον Πατέρα ἀναβαίνων, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἡμῶν ἐπιστηρίζει.

Σπεύδωμεν οὖν τῆς πατρικῆς εὐχῆς ἐπιτυχεῖς εἶναι, καὶ μὴ ἀποβαλλώμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ κληρονομίαν, μηδὲ τὸ σημεῖον, ὃ ἔδωκεν ἡμῖν αὐτὸς, ἵνα μὴ καὶ τὴν υἱοθεσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μαθητείαν ἀποβαλλώμεθα, καὶ τότε τῆς ἐπικειμένης ἐκπέσωμεν ἐλπίδος, καὶ ἀποκλεισθῶ-

(1) Γαλ. γ', 28.

μεν τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος. Καθάπερ δὲ πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπὶ τὴν κάτω Ἱερουσαλὴμ τῷ Κυρίῳ εἰσελαύνοντι τὰ ἱμάτια ὑπεστρώννυον οὐχ ὁ λαὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἐθνῶν ὄντως ἄρχοντες, οἱ τοῦ Κυρίου λέγω Ἀπόστολοι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, ὑποστρώσωμεν τὰ ἡμῶν αὐτῶν ἔμφυτα ἱμάτια, τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν θελήματα ὑποτάσσοντες τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ μόνον καταξιωθῶμεν ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος καὶ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας καταπολαύσωμεν· «Εἰ γὰρ σύμφυτοί φησιν ὁ Ἀπόστολος, γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, δῆλον ὅτι καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα» (1)· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ'.

Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς κεχαρισμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι· καὶ ὅτι πολυτρόπως ὁ Θεὸς δυνάμενος τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος λυτρώσασθαι τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ταύτῃ μᾶλλον ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ.

ῥηθεῖσα τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ.

Ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ἀπερίληπτος καὶ παντοκράτωρ Λόγος καὶ Υἱὸς παντοδύναμος ἐδύνατο πάντως καὶ χωρὶς τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως ῥύσασθαι τὸν ἄνθρωπον τῆς θνητότητος καὶ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· πάντα γὰρ φέρει τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπόκειται τῇ τούτου θείᾳ ἐξουσίᾳ, καὶ πάντα δύναται κατὰ τὸν Ἰώβ, ἀδυνατεῖ δὲ τούτῳ οὐδέν (2)· τῇ γὰρ τοῦ κτίστου ἐξουσίᾳ κτίσματος ἀντιβλέψαι ἰσχὺς οὐ δύναται, καὶ τοῦ Παντοκράτορος ἰσχυρότερον οὐδέν. Ἀλλ' ὁ καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ἀσθένειαν ἁρμοδιώτερος, καὶ τῷ δρῶντι πρεπωδέστατος τρόπος οὗτος ἦν, ὁ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ δίκαιον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὗ χωρὶς οὐδὲν ὑπὸ Θεοῦ τελεῖται· «Δίκαιος γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ», κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν Προφήτην (3). Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ δικαίως, ὡς αὐτὸς πρῶτος ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν, καὶ τῷ ἀρχεκάκῳ προσδραμὼν ἐκὼν, καὶ τ' ἀναντία σὺν δόλῳ συμβουλεύοντι πεισθεὶς δικαίως ἐκείνῳ παρεδόθη, καὶ οὕτω φθόνῳ τοῦ πονηροῦ, καὶ συγχωρήσει δικαίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν· ὃς ἐξ ὑπερβαλ-

(1) Ῥωμ. ς'. 5. (2) Ἰὼβ μβ', 2. (3) Ψαλμ. ι, 8.

λούσης τοῦ ἀρχεκάκου κακίας, καὶ διπλασίως ἐγένετο· οὐχ ὁ φυσικὸς γὰρ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ βίαιος αὐτοῦ προξενοῦντος τελεῖται.

Ἐπεὶ οὖν σὺν δίκῃ τῇ τοῦ διαβόλου δουλείᾳ καὶ τῇ θνητότητι παρεδόθημεν, ἔδει πάντως καὶ τὴν πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ζωὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σὺν δίκῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ τελεσθῆναι. Μὴ μόνον δὲ ὁ ἄνθρωπος θείᾳ δικαιοσύνῃ τῷ φθονήσαντι παρεδόθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπώσατο, γεγονὼς δὲ ἀδίκως τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννίδος ἐραστής, τῇ δικαιοσύνῃ μαχόμενος, τῇ δυνάμει κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐχρήσατο. Ἤρεσε γοῦν τῷ Θεῷ πρῶτον τῇ δικαιοσύνῃ καταβληθῆναι τὸν διάβολον, ἥπερ αὐτὸς διατελεῖ μαχόμενος· ὕστερον δὲ τῇ δυνάμει, διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως· αὕτη γὰρ ἀρίστη τάξις, προηγεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην τῆς δυνάμεως, καὶ τοῦτο θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀγαθῆς δεσποτείας ἀλλ' οὐ τυραννίδος ἔργον τῇ δικαιοσύνῃ τὴν δύναμιν ἕπεσθαι. Καθάπερ γὰρ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος φθόνῳ καὶ μίσει καθ' ἡμῶν ἐπήρθη, οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, ὑπερβολῇ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐκινήθη· καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀδίκως ἠράσθη τῆς ἀπωλείας τοῦ Θεοῦ πλάσματος. Οὕτως ἐνδίκως ὁ πλάσας ἠράσθη τῆς σωτηρίας τοῦ πλασουργήματος· καὶ ὡς ἐκεῖνος ἀδικίᾳ καὶ δόλῳ τὴν νίκην ἑαυτῷ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πτῶσιν κατέπραξεν, οὕτως ὁ ἐλευθερωτὴς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ σοφίᾳ τὴν ἦτταν εἰς τέλος τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ οἰκείου ἐξείργασται πλάσματος. Παρέλιπεν οὖν ὁ Θεὸς πρότερον ὅπερ ἠδύνατο, ἵν' ὅπερ ἐχρῆν ἐνεργήσῃ πρότερον. Περιφανεστέρα δὲ κἀντεῦθεν ἡ δικαιοσύνη γέγονε προχριθεῖσα παρὰ τοῦ δύναμιν ἀήττητον ἔχοντος· διδαχθῆναι δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔδει τὴν δικαιοσύνην ἐνταῦθα δι' ἔργων ἐν τῷ καιρῷ τῆς θνητότητος ἐπιδείκνυσθαι, ἵν' ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν λαβόντες, ἀναπόβλητον ἔχωσι.

Πρὸς δὲ τούτοις, ἔδει καὶ ὑπὸ τῆς νικηθείσης φύσεως νικηθῆναι τὸν νικήσαντα, καὶ κατασοφισθῆναι τὸν κατασοφισάμενον. Διὰ τοῦτο ἔδει τε καὶ ἀναγκαῖον ἦν ἄνθρωπον γενέσθαι ἁμαρτίας ἄγευστον ἐσόμενον. Τοῦτο δὲ τῶν ἀδυνάτων ἦν· οὐδεὶς γὰρ ἡ Γραφή φησιν ἀναμάρτητος, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ (1). «Καὶ τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν» (2); Καὶ οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰμὴ εἷς ὁ Θεός. Διὰ ταῦτα ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς λόγος, ἐξ ἐκείνου μὲν ἐξ ἀϊδίου ὤν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ· οὐ γάρ ἐστιν οὐδ' ἐννοῆσαί ποτε Θεὸν ἄλογον· καὶ σὺν ἐκείνῳ, εἷς Θεὸς ὑπάρχων· οὐδὲ γὰρ τὸ ἡλιακὸν ἀπαύγασμα φῶς ἕτερον παρὰ τὸν ἥλιον, οὐδὲ ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτὶς ἕτερός ἐστιν ἥλιος, παρὰ τὸν ἕνα. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ μόνος ἀναμάρτητος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, κατὰ τὴν θεότητα ἄτρεπτος, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἄμεπτος· «Ὃς, καθάπερ φθάσας Ἡσαΐας προεμαρτύρησεν, ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (3)· Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὃς μόνος ἐν ἀνομίαις οὐ συνελήφθη, οὐδ' ἐν ἁμαρτίαις ἐκυήθη, καθάπερ ἐν ψαλμοῖς ὁ Δαβὶδ περὶ ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀνθρώπου μαρτυρεῖ (4). ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς ἐπανάστασις ἀκούσιος οὖσα, καὶ ἀντιστρατευομένη φανερῶς τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς, εἰ καὶ παρὰ τῶν σωφρονούντων βίᾳ δυλαγωγεῖται, καὶ πρὸς παιδοποιΐαν μόνον ἀνίσταται, ἀλλὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐπάγεται καταδίκην, φθορὰ οὖσά τε καὶ λεγομένη, καὶ πρὸς φθορὰν πάντως γεννῶσα,

(1) Ἰὼβ ιδ', 4. (2) Παροιμ. κ', 9. (3) Α' Πετρ. β', 22. (4) Ψαλμ. ν'.

καὶ τοῦ μὴ συνειδότος τὴν τιμὴν, ἣν ἡμῶν ἡ φύσις ἔλαχε παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς κτήνεσιν ὁμοιωθέντος ἐμπαθὴς ὑπάρχουσα κίνησις.

Διὰ τοῦτο οὐ μόνον Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου ἁγίας, καὶ μεμολυσμένων λογισμῶν τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς ἀνωτέρας κατὰ τὸς Προφήτας γεννᾶται Παρθένου, ἧς τὴν σύλληψιν ἁγίου Πνεύματος ἐπέλευσις, οὐ σαρκὸς ἐπήνεγκεν ὄρεξις. Εὐαγγελισμὸς καὶ πίστις Θεοῦ ἐνδημίας, ἀλλ' οὐ συγκατάθεσις καὶ πεῖρα ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας προείληφε· ταύτης γὰρ παντελῶς ἀπωκισμένης, προσευχῇ καὶ θυμηδίᾳ πνευματικῇ· «Ἰδοὺ γὰρ ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου» πρὸς τὸν εὐαγγελιζόμενον ἄγγελον ἡ ἄσπιλος Παρθένος ἔφη (1), συλλαβοῦσα τε γεγέννηκεν· ὡς ἂν ὁ τοῦ διαβόλου νικητὴς, ἄνθρωπος θεάνθρωπος ὤν, τοῦ γένους μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἁμαρτίας ἔλκη τὴν ῥίζαν· μόνος ἁπάντων οὐκ ἐν ἀνομίαις συλληφθεὶς, οὐδ' ἐν ἁμαρτίαις κυηθεὶς, ἡδονῇ δηλαδὴ σαρκὸς καὶ πάθει, καὶ ῥυπαροῖς λογισμοῖς τῆς ἐκ τῆς παραβάσεως μεμιασμένης φύσεως· ὡς ἂν ᾖ καὶ κατὰ τὸ πρόσλημμα τελείως καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος, καὶ μὴ κατ' αὐτὸ δι' αὐτὸν καθαρσίων δεόμενος, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τὰ πάντα σοφῶς δεχόμενος· καὶ οὕτω νέος ὄντως Ἀδὰμ χρηματίσῃ, καὶ διαμείνῃ νέος ὄντως καὶ εὐσθενὴς, μηδαμῶς παλαιούμενος, καὶ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀνακτίσῃ, καὶ εἰς ἀεὶ συντηρήσῃ νέον, δυνατὸς ὢν εἰς ἅπαν ἀποσείσασθαι τὴν παλαίωσιν. Κἀκεῖνος γὰρ ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἀμόλυντος τὴν ἀρχὴν ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, καὶ νέος ἦν, μέχρις ἑκὼν τῷ διαβόλῳ πεισθεὶς, καὶ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ἐκτραπεὶς, καὶ τῷ μολυσμῷ τῆς ἁμαρτίας ὑποπεσὼν πεπαλαίωται, καὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἐξέπεσε.

Διὰ τοῦτο οὐ χειρὶ μόνον ὁ δεσπότης ἀνακαινίζει παραδόξως αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κατέχει τοῦτον παρ' ἑαυτῷ, οὐκ ἀναλαβόμενος μόνον καὶ τοῦ πτώματος τὴν ἀνθρωπίνην ἐξάρας φύσιν, ἀλλὰ καὶ περιβαλλόμενος ἀφράστως, καὶ συναφθεὶς ἀδιαιρέτως ταύτῃ καὶ τεχθεὶς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ἐκ γυναικὸς μὲν, ἵνα τὴν παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσαν ἐκείνην, καὶ τῇ τοῦ πονηροῦ συμβουλῇ κλαπεῖσαν ἀναλάβηται φύσιν, ἐκ παρθένου δὲ ταύτης ἵνα καινὸν ποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον· εἰ γὰρ ἐκ σπέρματος ἦν, οὐκ ἂν ἦν καινὸς ἄνθρωπος· οὐκ ἂν τῆς καινῆς καὶ μηδαμῶς παλαιουμένης ζωῆς ἀρχηγός τε καὶ χορηγός· οὐδ' ἂν ἐδυνήθη τοῦ παλαιοῦ κόμματος ὤν, τὸ πλήρωμα ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι τῆς ἀκηράτου θεότητος, καὶ πηγὴν ποιῆσαι τὴν σάρκα τοῦ ἁγιασμοῦ ἀνεξάντλητον, ὡς καὶ τῶν προπατόρων ἐκείνων τὸν μολυσμὸν ἀποπλῦναι περιουσίᾳ δυνάμεως, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκεῖν πρὸς ἁγιασμὸν ἅπασι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος οὕτως εὐδόκησε δι' ἔλεος ἡμᾶς σῶσαι καὶ ἀναπλᾶσαι, μείνας μὲν ἀναλλοιώτως Θεὸς, προελθὼν δὲ τέλειος καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος.

Γεννᾶται τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου ἁγίας ὁ μόνος ἐξ αἰῶνος ἀνυπεύθυνος ἄνθρωπος, ὁ μόνος μηδαμόθεν ὢν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἄξιος. Καὶ πρὶν ἢ γνῶναι τὸ κακὸν ἐκλέγεται τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὴν προφητείαν (2)· καὶ βιοῖ βίον παντάπασιν ἀναμάρτητον, μηδὲ κατ' αὐτὸν εὑρεθεὶς σὺν δίκῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἄξιος, ἐπεὶ μηδ' αὐτὸς τὸν Θεὸν, ὡς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ παραβὰς ἐγκατέλιπε, πάσης ἐντολῆς θείας, παντὸς νόμου θείου πληρωτὴς γενόμενος, κἀντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας δικαίως ἐλεύθερος. Καὶ οὕτω νικᾶται παρὰ ἀνθρώπου ὁ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον νικήσας διά-

(1) Λουκ. ά, 33. (2) Ἡσ. ζ', 16.

βολος· καὶ ὁ τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ νικήσας φύσιν καὶ διὰ τοῦτο μεγαλαυχῶν καταβάλλεται τῆς ἐπάρσεως, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναπλάττεται τοῦ κατὰ ψυχὴν καὶ ὄντως θανάτου· θανάτου, ὃν ἀπέθανεν εὐθὺς τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου γευσάμενος· θανάτου, ὃς ἠπείληται πρὸ τῆς παρακοῆς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ Εὔᾳ ὑπὸ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος· «Ἧ ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (1)· τὸν γὰρ τῆς σαρκὸς θάνατον μετὰ τὴν παρακοὴν κατεκρίθημεν, τηνικαῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰπόντος, ὅτι· «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ» (2). Καθάπερ γὰρ ἡ τοῦ σώματος παρὰ τῆς ψυχῆς ἐγκατάλειψις, καὶ ὁ ταύτης ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸς θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς παρὰ Θεοῦ ἐγκατάλειψις, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς τούτου χωρισμὸς θάνατός ἐστι ψυχῆς τρόπον ἕτερον ἀθανάτου μενούσης· αἰσχρὰ μὲν γὰρ γίνεται καὶ ἀχρεία χωρισθεῖσα Θεοῦ, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα τὸ νεκρόν, οὐ διαλύεται δὲ καθάπερ ἐκεῖνο μετὰ τὴν νέκρωσιν, ὅτι μηδ' ἐκ συνθέσεως ἔχει τὴν ὕπαρξιν.

Ἴδοι δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν καθάπαξ ἀψύχων σωμάτων· τὰ γὰρ ἐν τούτοις ἁπλούστερα μονιμώτερα. Διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ ψυχὴ μὴ μόνον ἀργίαν πάσχει τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνεργείας χωρισθεῖσα Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνεργὸς καθ' ἑαυτῆς γίνεται τῇ πρὸς τὰ χείρω ῥοπῇ, μέχρις ἂν οὕτως ἀνεπιστρόφως ἡ ἀθλία βιοῦσα, νῦν μὲν τῷ τοῦ σώματος χωρισμῷ, ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς κρίσεως μετὰ σώματος τῷ ἀλύτῳ καὶ ἀφορήτῳ δεσμῷ παραδοθῇ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἣν ὁ Θεὸς ἡτοίμασε τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· νεκροὶ γὰρ καὶ οὗτοι πάντες, εἰ καὶ τὴν κακίαν εἰσὶν ἐνεργοί, δι' ἣν καὶ δικαίως ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς. Ταύτην τὴν νέκρωσιν πρῶτος ὑποστὰς ὁ σατὰν, ὡς ἐγκαταλειφθεὶς δικαίως ὑπὸ Θεοῦ δι' ἀπείθειαν, κοινωνὸς ἡμᾶς αὐτῆς προσελάβετο, διὰ τῆς κακοβούλου συμβουλῆς συγκατασπάσας πρὸς τὴν ἀπείθειαν· ἀλλ' ἐλυτρώσατο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς νεκρώσεως ταύτης, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἑαυτοῦ, δι' ἔργων ἐπιδειξάμενος πᾶσαν εὐπείθειαν. Ἔδει δὲ πάντως μὴ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μόνην ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἀπαθανατίσαι γένος, καὶ ποδηγῆσαι πρὸς τὴν μέθεξιν τῆς ζωῆς ταύτης, τῆς καὶ τῷ σώματι κατὰ καιρὸν προξενούσης τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ὡς καὶ ἡ νέκρωσις ἐκείνη τῆς ψυχῆς καὶ τῷ σώματι τὸν θάνατον προεξένησε. Διὸ καὶ φανερωθῆναι τὴν οἰκονομίαν ταύτην ἀναγκαιότατόν τε ἦν ὁμοῦ καὶ λυσιτελέστατον, καὶ προτεθῆναι τὴν αὐτοῦ πολιτείαν εἰς μίμησιν· ἦν γὰρ ὅτε καὶ τῷ ἀνθρώπῳ καθάπερ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις ὁ Θεὸς εἰς μίμησιν προὔκειτο καθορώμενος. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἐποψίας ἐκείνης διαπεπτώκαμεν κάτω που ῥίψαντες ἑαυτοὺς, ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας ἡμῖν συγκαταβαίνει Θεὸς τοῦ ὕψους, μηδαμῶς ἐκστὰς τῆς οἰκείας θεότητος· καὶ συμπολιτευσάμενος ἡμῖν, ἑαυτὸν εἰς ὑπόδειγμα τῆς πρὸς ζωὴν ἐπανόδου προτίθησιν.

Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος ἡμῶν γίνεται, λόγῳ τὴν πρὸς τὴν ζωὴν φέρουσαν ὑποδεικνὺς, καὶ θαύμασι μεγίστοις τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον πιστούμενος. Καὶ δικαιοῦται μὲν οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὡς μὴ παρ' ἑαυτῆς ἔχουσα τὴν πονηρίαν, δικαιοῦται δὲ καὶ ὁ Θεὸς, ὡς μηδεμιᾶς κακίας αἴτιος καὶ ποιητὴς ὤν· εἰ μὴ γὰρ ὁ συναΐδιος τοῦ Πατρὸς ἐνηνθρώπησε Λόγος, φύσει ἂν ἔδοξεν εἶναι ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· οὐδεὶς γὰρ ἐξ αἰῶνος ἀνσμάρτητος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ συνέβαινεν ἐπὶ

(1) Γεν. β', 17. (2) Γεν. γ', 19.

τὸν κτίστην ἀναφέρεσθαι τὴν μέμψιν, ὡς οὐκ ἀγαθῶν ὄντα κτίστην, οὐδ' ἀγαθὸν αὐτὸν ὄντα. Ἔτι δὲ καὶ κριτὴν ἄδικον, ὡς μὴ δικαίως καταδικάσαντα τὸν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα καταδίκης ἄξιον ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν Θεός, ἵνα δείξῃ τοσοῦτον ἁμαρτίας οὖσαν ἐκτὸς, καὶ τοσοῦτο κεκαθαρμένην, ὡς καὶ ἑνωθῆναι τούτῳ δύνασθαι καθ' ὑπόστασιν, καὶ συνδιαιωνίζειν αὐτῷ ἀδιαίρετον· καὶ οὕτως ἔργῳ πᾶσιν ἀνακηρύττεσθαι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθός τε καὶ δίκαιος, ἀγαθῶν τε ποιητὴς, καὶ δίκης δικαίας ἔφορος. Τοῦ μὲν γὰρ σατὰν καὶ τῶν συναποςάντων ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ πεσόντων, ἦν ἐκ τῶν φυλαττόντων τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἀγγέλων κατανοεῖν, ὅτι οὐ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἀγγέλοις, φύσει δὲ μᾶλλον τὸ ἀγαθὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ φύσις ἐστὶν ἀγαθότητος ὁ κτίσας αὐτοὺς, παρ' οὗ καὶ ὁ σατὰν ὑπὸ ζόφον αἰώνιον δίκῃ δικαίᾳ κατεδικάσθη, ὡς δημιουργὸς αὐτὸς ἑαυτῷ τῆς κακίας γενόμενος τῇ ἐκτροπῇ τοῦ καλοῦ. Ἀδὰμ δὲ πεσόντος τῇ τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ κακὸν ἐκτροπῇ, οὐδεὶς ὑπελείφθη πρὸς τὸ κακὸν ἄτρεπτος, οὐδὲ μετὰ τὸν Ἀδὰμ ἀνεφάνη.

Διὰ τοῦτο νέος Ἀδὰμ ἀνεφάνη Χριστὸς, ὃς κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ διενοήθη, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ ἐλάλησεν· οὐδὲ γὰρ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ (1). Οὐκ εἶπεν ἐκ τοῦ στόματος, ἀλλ' ἐν τῷ στόματι, ἵνα καὶ τὸ τῶν λογισμῶν ἄμωμον ὑποσημήνῃ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ κακὸν, ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν. Καὶ οὕτως ἐδικαιώθη ὁ Θεὸς ὡς εἴρηται, καὶ ἀνεδείχθη ὄντως ἀγαθὸς, καὶ ἀγαθῶν ἔργων ποιητὴς, ἀναμαρτήτου γεγονότος ἀνθρώπου, καὶ ἀναφανείσης ἐν Χριστῷ τῆς ἐνυπηργμένης ὑπ' αὐτοῦ καθαρότητος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἐπεὶ οὖν ἔδει φανερωθῆναι καὶ παῤῥησίᾳ προτεθῆναι τὴν ἀπόῤῥητον ταύτην οἰκονομίαν, πέμπεται Ἰωάννης ἐκ τῆς ἐρημίας ὁ φερωνύμως Πρόδρομος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, βαπτίζων τοὺς προσιόντας καὶ παραγγέλλων ἑτοίμους εἶναι πιστεύειν εἰς τὸν ἐρχόμενον, ὃν φησι καὶ βαπτίσειν αὐτοὺς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί (2). Ἀλλὰ καὶ μείζονα ἑαυτοῦ τοσοῦτον εἶναι, ὅσον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπερέχει τοῦ ὕδατος· δεσπότην γὰρ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ καὶ τοῦ παντὸς ποιητὴν, καὶ ἐξουσιαστὴν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων· καὶ τούτου λογικὸν γεώργιον τοὺς ἀνθρώπους εἶναι πάντας, καὶ τοῦ τοιούτου γεωργίου τὸ πτύον, τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις δηλαδὴ, ἐν τῇ χειρὶ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἔχειν ἑαυτοῦ τὸν ἐρχόμενον. Οὐ μόνον δὲ δι' ἑαυτοῦ τοιοῦτον εἶναι μαρτυρεῖ τὸν ἐρχόμενον ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαΐαν ὑποφαίνει προαναχηρύξαντα Κύριον αὐτὸν, ἑαυτὸν δὲ ὑπηρέτην πεμφθέντα εἰς τὸ προχηρύξαι τὴν ἐκείνου ἔλευσιν, καὶ προτρέψασθαι τοὺς πειθομένους ἑτοιμασθῆναι πρὸς ὑποδοχὴν, λέγων· «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου» (3).

Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτον, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν καὶ γενέσθαι ἦν· «Ἔμπροσθεν γάρ μου γέγονε, φησὶν, ὅτι πρῶτος μου ἦν» (4)· καὶ τοι ἡ σύλληψις αὐτοῦ καὶ ἡ γέννησις ὕστερον μετὰ τὴν Ἰωάννου ἦν. Εἰ οὖν πρῶτος, οὐ κατὰ σάρκα δὲ ἦν, πρὸ τῆς σαρκὸς οὐκοῦν ἦν. Προϊὼν δὲ καὶ ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι τοῦτον μαρτυρεῖ, τὴν ἁμαρτίαν αἴροντα τοῦ κόσμου, προκαταγγέλλων τὴν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν αὐτοῦ θυσίαν καὶ σφαγήν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν εἶναι μαρτυρεῖ τὸν ὕψιστον, καὶ ἐξ οὐρανοῦ τοῦτον καταβῆναι, καὶ ἀπειροδύναμον εἶναι, ὡς οὐκ ἐκ μέτρου λαβόντα τὸ Πνεῦμα

(1) Ἡσ. νγ', 9. (2) Ματθ. γ', 11. (3) Λουκ. γ', 4. (4) Ἰωάν. ά, 15.

παρὰ τοῦ Πατρός. Καὶ τοῖς μὲν εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγέλεται ζωὴν αἰώνιον, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσιν ἀπειλεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀναπόδραστον ὀργήν· ἀποκρίνεται γὰρ περὶ αὐτοῦ, παρὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν ἐρωτηθείς, ὅτι· «Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι» (1). Καὶ δεικνὺς τίνος ἕνεκεν ἐκείνου μὴ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἐλάττω, καθόσον ἡ γῆ τοῦ ὑπερουρανίου· «Ὁ ἄνωθεν, φησὶν, ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν» (2). Ἐξηρημένος πάντων, καὶ τὴν πατρῴαν ὑπεροχὴν ἀποσώζων, ὡς υἱὸς ἀγαπητός· Καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν» (3).

Ἔρχεται γοῦν καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸ βάπτισμα, τοῦτο μὲν διὰ τὴν πρὸς τὸν πέμψαντα τὸν Ἰωάννην εὐπείθειαν, ὡς καὶ αὐτὸς εἶπεν· «Οὕτω γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (4)· τοῦτο δὲ διὰ τὴν οἰκείαν φανέρωσιν· πρὸς δὲ, καὶ ὥστε τῆς σωτηρίου ποδηγίας ἀπάρξασθαι, καὶ πιστώσασθαι τοῖς ἑπομένοις καὶ βαπτιζομένοις ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε καὶ προσέταξεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον δίδοται, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸ βάπτισμα κατασκευάσαι καθαρτικὸν φάρμακον τῶν ἐν ἡμῖν ἐντακέντων μολυσμάτων ἐξ ἐμπαθοῦς γενέσεως καὶ βιώσεως· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐδ' ὡς ἄνθρωπος ἐδεῖτο καθάρσεως, ἐξ ἀμολύντου γεννηθεὶς Παρθένου, καὶ βιοὺς πάσης ἁμαρτίας ἐκτὸς, ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἡμᾶς ἐγεννήθη, δι' ἡμᾶς καὶ καθαίρεται. Βαπτίζεται τοίνυν παρὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀνιόντι ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀνοίγονται αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐξάκουστος ἐκεῖθεν γίνεται· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα» (5)· καὶ ὡς περιστερὰ ἐπ' αὐτὸν κατέρχεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, δεικνύντος τοῖς παροῦσι τὸν μαρτυρούμενον ἄνωθεν. Καὶ φανεροῦται μὲν οὕτως ἐκεῖνος, Υἱὸς ὢν ἀληθινός· φανεροῦται δὲ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατὴρ, Πατὴρ ὑπάρχων ἀληθής· φανεροῦται δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προϊὸν μὲν καθ' ὕπαρξιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐπαναπαυόμενον δὲ τῷ γνησίῳ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ· ἐγκατοικίζεται δὲ τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος ἡ χάρις ἑαυτοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος· ὡς ἂν τοῖς κατ' αὐτὸν ἔπειτα βαπτιζομένοις προσφυομένη ἀναγεννᾷ τούτους θείως καὶ ἀνακαινίζῃ καὶ ἀναπλάττῃ μυστικῶς, ὡς μηκέτι ἐκ τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ ὄντας, ἐκεῖθεν ἕλκειν τὴν ἀρὰν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νέου Ἀδὰμ τὴν γέννησιν σχόντας, τὴν εὐλογίαν ἐντεῦθεν ἔχειν, μηκέτι τέκνα σαρκὸς ὄντας, ἀλλὰ τέκνα Θεοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγεννήθησαν.

Κἂν γὰρ ἔτι πρὸς γυμνασίαν, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς διόρθωσιν, πρὸς κατάληψιν τῆς ταλαιπωρίας τοῦ αἰῶνος τούτου τῷ κάτω βρίθοντι φορτίῳ τῆς φθειρομένης σαρκὸς βαρύνωνται, ἀλλ' ἀοράτως ἐνδεδυμένοι Χριστόν εἰσιν, ὡς δύνασθαι κἀνταῦθα τῆς αὐτοῦ πολιτείας μεταλαγχάνειν σπουδάζοντες, καὶ μετὰ τὴν ἐνθένδε λῆξιν τῆς αὐτοῦ μακαριότητος καὶ λαμπρότητος καὶ ἀφθαρσίας μετασχεῖν· καθάπερ γὰρ δι' ἑνὸς τοῦ Ἀδὰμ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους προγονικῶς διέβη ἡ τοῦ θανάτου εὐθύνη, οὕτως ἐξ ἑνὸς τοῦ θεανθρώπου λόγου, εἰς τοὺς ἀναγεννωμένους ἐξ αὐτοῦ πάντας, ἡ τῆς αἰωνίου καὶ οὐρανίου ζωῆς διαβαίνει χάρις· διὸ καὶ ἀνεῳγμένος ἐστὶ τούτοις ὁ οὐρανὸς, ὑποδεξόμενος τούτους κατὰ καιρὸν, εἴπερ τραφέντες ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει, καὶ τῇ κατὰ πίστιν δικαιοσύνῃ κληρονόμοι

(1) Ἰωαν. γ', 30. (2) Ἰωαν. γ', 31. (3) Ἰωαν. γ', 35. (4) Ματθ. γ', 15. (5) Ματθ. γ', 17.

γένωνται Θεοῦ, καθάπερ ἐξουσίαν ἔλαβον, καὶ Χριστοῦ συγκληρονόμοι, τῆς ἀκηράτου ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀθανασίας μετασχόντες, καὶ τούτῳ συνόντες ἀχωρίστως, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης καταπολαύοντες· κεκλεισμένος γὰρ ἦν ὁ οὐρανὸς πρότερον ἡμῖν, καὶ τέκνα ἦμεν ὀργῆς, ἥτις ἐστὶ δικαία τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψις διὰ τὴν ἡμετέραν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀπείθειαν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν Χριστῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀναμαρτησίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐπείθειαν τέκνα εὐδοκίας γεγόναμεν οἱ Χριστῷ κωλώμενοι, καὶ υἱοὶ ἀγαπητοί, καὶ ὁ οὐρανὸς ἠνέῳκται ἡμῖν, ὡς καὶ ἐφ' ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα κατιέναι τοῦ Θεοῦ καὶ μένειν ἐν ἡμῖν, καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ καιρὸν εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρεσθαι ἡμᾶς, ἡνίκα ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ἡμῖν, μεταμορφώσας τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ σύμμορφον ποιήσας τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τὴν ἀθανασίαν ἐπλουτήσαμεν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεκλήθημεν, καὶ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς ἡ ἡμῶν ἐνεθρονίσθη φύσις. Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ φιλανθρωπίας θείας! Οὕτως οἶδε Θεὸς τὰ ἐξ αὐτεξουσίου παρατροπῆς ἡμῶν ὀλισθήματα τῇ παρ' ἑαυτοῦ σοφίᾳ τε καὶ δυνάμει φιλανθρώπως μετασκευάζειν ἀσυγκρίτως ἐπὶ τὸ κρεῖττον· εἰ μὴ γὰρ ἐκ τῶν οὐρανῶν κατῆλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἀνέλπιδες ἂν ἦμεῖς ἦμεν τῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνόδου· εἰ μὴ οὗτος ἐσαρκώθη καὶ πέπονθε σαρκὶ, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη δι' ἡμᾶς, οὐκ ἂν ἔγνωμεν τὸ ὑπερβάλλον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· εἰ μὴ ἔτι ἀσεβῶν ὄντων ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐσαρκώθη, καὶ τὸ πάθος ὑπήνεγκεν, οὐκ ἂν ὑψωθέντες ἐπὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτοῦ, τῆς κατασπώσης ἐπάρσεως ἀπεσχόμεθα. Νῦν γὰρ ὡς μηδὲν προσενεγκόντες, ὑψηλοὶ γεγονότες, μένομεν ἐν τῇ ταπεινώσει, καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς εὐεργεσίας ὁρῶντες μετὰ συνέσεως, ἀεὶ ταπεινότεροι γινόμεθα, ὅθεν ἡ σωτηρία.

Γέγονε τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἄνθρωπος, ἵνα δείξῃ εἰς οἷον ὕψος ἡμᾶς ἀνάξει· ἵνα μὴ ἐπαιρώμεθα ὡς ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἧτταν ἀναπαλαίσαντες· ἵνα διπλοῦς ὢν, ὄντως μεσίτης ᾖ, ἁρμόζων δι' ἑκατέρου πρὸς μέρος ἑκάτερον· ἵνα λύσῃ τὸν δεσμὸν τῆς ἁμαρτίας· ἵνα καθάρῃ τὸν ἐξ ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς μολυσμόν· ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην· ἵνα δείξῃ εἰς ὅσον βάθος κακῶν ἐνεπέσαμεν, ὡς σαρκώσεως Θεοῦ δεῖσθαι· ἵνα ὑπόδειγμα γένηται ἡμῖν ταπεινώσεως, ἣν ἡ σὰρξ ἔχει καὶ τὸ πάθος, καὶ φάρμακον θεραπευτικὸν τῆς ὑπερηφανίας· ἵνα δείξῃ ἀγαθὴν τὴν ἡμῶν φύσιν παρὰ Θεοῦ κτισθεῖσαν· ἵνα γένηται τῆς ἀναςάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀρχηγὸς καὶ πίστωσις, λύσας τὴν ἀπόγνωσιν· ἵνα υἱὸς ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ τῆς θνητότητος μεταλαβὼν, υἱοὺς Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάσηται, κοινωνοὺς ποιήσας τῆς θείας ἀθανασίας· ἵνα δειχθῇ, πῶς ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις παρὰ πάντα τὰ κτίσματα κατ' εἰκόνα ἐκτίσθη Θεοῦ· τοσοῦτον γὰρ ταύτῃ τὸ συγγενὲς πρὸς Θεὸν, ὡς καὶ δύνασθαι συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς μίαν ὑπόστασιν· ἵνα τιμήσῃ τὴν σάρκα καὶ αὐτὴν τὴν θνητὴν, ὡς μὴ τὰ ὑπερήφανα πνεύματα προτιμητέα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νομίζειν ἑαυτὰ καὶ νομίζεσθαι, καὶ θεοποιεῖσθαι διὰ τὴν ἀσαρκίαν, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀθανασίαν· ἵνα συνάψῃ τὰ φύσει διεςῶτα ἀνθρώπου τε καὶ Θεὸν, διπλοῦς αὐτὸς τῇ φύσει μεσίτης γενόμενος. Καὶ τί δεῖ πλείω λέγειν, εἰ μὴ ἐσαρκώθη ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἂν ἐδείκνυτο Πατὴρ ἀληθῶς ὁ Πατήρ· οὐκ ἂν ἀληθῶς Υἱὸς, ὁ Υἱός· οὐκ ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προϊὸν καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρός· οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσεσιν, ἀλλ' ἑ-

νέργειά τις μόνον ἐνθεωρουμένη τοῖς κτίσμασι, καθάπερ οἵτε μωρανθέντες ἔφησαν πάλαι σοφοὶ, καὶ οἱ νῦν κατὰ τὸν Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον φρονοῦντες.

Ἐφανέρωσε μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἑαυτὸν ὁ Κύριος καὶ τὴν κατ' αὐτὸν οἰκονομίαν, ὡς καὶ ἡμῖν εἴρηται, καθ' ὅσον ἐφικτόν· ἐφανέρωσε δὲ Πατέρα ὡς ἀληθῶς ὄντα τὸν ἀνωτάτω Πατέρα. Ὑπέδειξε δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπάνοδον τῶν τηνικαῦτά τε ὄντων, καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων τοῖς βουλομένοις, προτρεψάμενος καὶ καλέσας καὶ ποδηγήσας διὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, καὶ διδασκαλίας, καὶ θαυματουργίας, καὶ προφητείας, μᾶλλον δὲ σοφίας καὶ γνώσεως ὄντως θείας καὶ ὑπερφυοῦς, ἣ μηδὲν ἄδηλον οὔτε τῶν ἐσομένων, οὔτε τῶν νῦν ἀδήλως ἐν τῷ βάθει τῶν καρδιῶν κινουμένων. Ἔδει δὲ ἄρα τοὺς ὑπακούσοντας ἐλευθέρους εἶναι τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου· ἐπεὶ γὰρ τῇ τούτου αἰχμαλωσίᾳ παρήχθη ὁ ἄνθρωπος ὀργῆς θείας πειρασθείς, ὀργή δέ ἐστι θεία ἐγκατάλειψις δικαία τοῦ ἀγαθοῦ, ἔδει καὶ τοῦτον καταλλαγῆναι τῷ γένει· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ἐλευθερωθῆναι τῆς δουλείας ἐκείνης. Οὐκοῦν θυσίας ἦν χρεία τῆς τὸν ἀνωτάτω Πατέρα καταλαττούσης ἡμᾶς καὶ ἁγιαζούσης, μεμολυσμένους ὄντας τῇ πρὸς τὸν πονηρὸν κοινωνίᾳ. Θυσίας οὖν ἔδει τῆς καθαιρούσης καὶ καθαρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἱερέως καὶ τούτου κεκαθαρμένου καὶ ἀναμαρτήτου. Ἔδει δὲ ἡμῖν μὴ τῆς κατὰ ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως, καὶ ταύτης διὰ τοὺς ἐσομένους ἔπειτα κατὰ καιρόν. Οὐκοῦν ἔδει μὴ χαρισθῆναι ταύτην μόνον ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ πιστωθῆναι· πρὸς δὲ ταύτῃ καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀτελεύτητον πολιτείαν. Ἔδει δὲ τούτων ἁπάντων, οὐ τοῖς οὖσι τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἐσομένοις μόνον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἐξ αἰῶνος γεγενημένοις τοῦ γένους· ἐν ᾅδου δὲ ἦσαν οὗτοι πολλῷ πλείους τῶν ἐσομένων, καὶ πολλῷ πλείους πιστεύειν ἅμα καὶ σώζεσθαι μέλλοντας· διόπερ οἶμαι καὶ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ὁ Χριστὸς ἦλθεν. Ἔδει τοίνυν καὶ τοῖς ἐν ᾅδου κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ φανερωθῆναι τὴν μεγάλην ταύτην οἰκονομίαν, καὶ δοθῆναι τὴν ἀπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων δαιμόνων εἰς τέλος ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ἁγιασμὸν, καὶ τὰς μελλούσας ἐπαγγελίας. Οὐκοῦν ἔδει πάντως καὶ εἰς ᾅδου κατελθεῖν τὸν Χριστόν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα μετὰ δικαιοσύνης, ἧς χωρὶς οὐδὲν παρὰ Θεοῦ τελεῖται.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις πᾶσιν ἔδει καὶ φενακισθῆναι δικαίως τὸν φενακίσαντα, καὶ ἀπολέσαι συλληθέντα τὸν πλοῦτον, ὃν ἐξ ἀπάτης ἐκτήσατο, καταστρατηγηθείσης σοφίᾳ τῆς πονηρίας, ἐφ' ᾗ διετέλει μεγαλαυχῶν ὁ ἀρχέκακος· ἣν μεγαλαυχίαν οὐκ ἂν ἀπέβαλεν, εἰ δυναστείᾳ θείᾳ κατεπονεῖτο, ἀλλὰ μὴ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ καθῃρεῖτο τοῦ κράτους. Ἐπεὶ δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὸ κακὸν ἐκτραπέντες ἔργῳ, ἢ λόγῳ, ἢ διανοίᾳ, ἢ πᾶσιν, ἢ δυσὶ τούτων, ἐμόλυναν τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καθαρότητα, καὶ ἁγιασμοῦ χρείαν εἶχον, ὁ δὲ ἁγιασμὸς διὰ τῆς παρ' ἑκάστου προσφορᾶς καὶ ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεὸν τελεῖται· καθαρὰν δὲ εἶναι δεῖ τὴν ἀπαρχὴν, τοιαύτην δὲ ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσενεγκεῖν ἀπαρχὴν οὐκ εἴχομεν, διὰ τοῦτο ὁ μόνος ἀμόλυντος ἀνεφάνη Χριστὸς, καὶ προσφορὰν ἑαυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσήνεγκε τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα οἱ πρὸς τοῦτον ὁρῶντες, καὶ τούτῳ πιστεύοντες, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπακοῆς αὐτῷ κολλώμενοι δι' αὐτοῦ ἐμφανισθῶμεν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἱλασμοῦ τυχόντες ἁγιασθῶμεν ἅπαντες. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅ φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· «Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν

ἀληθείᾳ» (1). Οὐ γὰρ τὴν προσφορὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν προσφέροντα ἀρχιερέα καθαρὸν ἔδει καὶ ἀναμάρτητον εἶναι, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν· «Τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος» (2).

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἐπὶ γῆς ὀφθεὶς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφείς, ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς νῦν εἰ καὶ καθαρὰν ἄκρως, θνητὴν ὅμως καὶ παθητὴν ἀνελάβετο σάρκα, καὶ ταύτῃ τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄφιν θεοσόφῳ δελέατι διὰ τοῦ σταυροῦ ἀγγιστρεύσας, τὸ ὑπ' αὐτοῦ δουλούμενον ἅπαν ἠλευθέρωσε γένος· τυράννου γὰρ πεσόντος, ἐλεύθερον ἅπαν τὸ τυραννούμενον· καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησίν· ὅτι «ἐδεσμεύθη ὁ ἰσχυρὸς, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη» (3). Ἡρπάγη δὲ παρὰ Χριστοῦ ἐλευθερωθέντα, καὶ δικαιωθέντα, καὶ φωτὸς ἐμπλησθέντα, καὶ θείοις χαρίσμασι πλουτισθέντα· Διὰ τοῦτο ψάλλει Δαβίδ· Ἀναβὰς εἰς ὕψος, τὸ τοῦ σταυροῦ πάντως, εἰ δὲ βούλει, καὶ τὸ οὐράνιον, ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις (4). Τὸν μὲν οὖν διάβολον οὕτω διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς σαρκὸς ἐτρωπώσατο· τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ταύτην προσαγαγὼν εἰς θυσίαν, ὡς ἄμωμον καὶ πανίερον ἱερεῖον, ὦ τῆς ἁφάτου μεγαλοδωρεᾶς! τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν τοῦτον κατήλλαξεν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς ὑπέστη τὸ πάθος, εἰς ὑπόδειγμα γέγονεν ἡμῖν, τοῖς διὰ παρακοῆς ἀπολωμένοις, καὶ δι' ὑπακοῆς σωζομένοις, μέχρι τίνος ὑπακουστέον. Ἔδειξε δὲ καὶ τὸν θάνατον τοῦτον τῆς τῷ διαβόλῳ προσούσης ἀθανασίας πολλῷ τιμιώτερον, ὡς προξενοῦντα ζωὴν ἀθάνατον ὄντως, ἅτε μηδὲ τῷ δευτέρῳ καὶ ἀϊδίῳ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ καὶ χείρονι μυρίων θανάτων, τῇ μελλούσῃ κολάσει ὑποπίπτειν μέλλουσαν, ἀλλ' ἐν οὐρανίοις σκηνώμασιν σὺν Χριστῷ διαμένουσαν· αὐτὸς γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς τριήμερος, καὶ μετὰ τὸ παραστῆσαι ζῶντα τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἑαυτὸν εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς καὶ μένων ἀθάνατος, τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν καὶ τὴν ἀθανασίαν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀΐδιον καὶ ἀκήρατον καὶ μακαρίαν ὄντως ζωὴν ἐχαρίσατό τε καὶ ἐπιστώσατο, ἑνὶ θανάτῳ τῷ τῆς οἰκείας σαρκὸς, καὶ μιᾷ τῇ ταύτης ἀναστάσει, τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον ἰασάμενος, καὶ τῆς διττῆς ἡμᾶς αἰχμαλωσίας ἐλευθερώσας, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ καὶ τοῦ σώματος. Ἐγένετο γὰρ πνεῦμα νεκρὸν ὁ πονηρὸς ἐγκαταλελειμμένος δι' ἑκούσιον ἁμαρτίαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς· πλήρωμα δὲ ὢν κακίας καὶ ἀρχηγὸς φθονερὸς, ἀπατηλὸς, ἀρχέκακος, οὐχ ὑπήνεγκε τὴν ἐν τῷ χωρίῳ τῆς τρυφῆς, τῷ παραδείσῳ λέγω, τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν, ἀλλ' ὀλεθρίᾳ συμβουλῇ κλέψας κοινωνὸν ἐποιήσατο καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς κατὰ πνεῦμα νεκρώσεως. Ταύτῃ δὲ τῇ νεκρώσει τοῦ πνεύματος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ τοῦ σώματος ἐπηκολούθησε νέκρωσις· καὶ οὕτως ὁ πονηρὸς δι' ἑνὸς τοῦ οἰκείου θανάτου, τὸν διπλοῦν ἡμῖν προεξένησε θάνατον. καὶ κάτω ῥίψας, καὶ ἑαυτοῦ κατωτέρω, μέγας αὐτὸς ἐδόκει καὶ ὑψηλὸς μεγαλαυχῶν, ὡς ἡμᾶς κατασοφισάμενος ἐν περινοίᾳ, καὶ καταδουλωσάμενος, καὶ Θεὸς ἡμῖν φεῦ! ὡς ἀθάνατος φανταζόμενος, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον κληρονόμος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὡς ἐγκαταλελειμμένων γινόμενος, καὶ κατασπῶν εἰς ᾅδου, καὶ κατακλείων ἀφύκτοις ὡς ἐδόκει φρουραῖς.

Ἐλεήσας οὖν τῆς τοσαύτης ταλαιπωρίας ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεὸς, ἐκεῖ κατελθεῖν εὐδόκησεν, οὗπερ ἡμεῖς ἐρρίφημεν, ὥστ' ἐκεῖθεν ἀνακαλέσασθαι, μό-

(1) Ἰωαν. ιζ' 19. (2) Ἑβρ. ζ', 26. (3) Ματθ. ιβ', 29. (4) Ψαλμ. ξζ', 19.

νος ἐν τοῖς νεκροῖς ἀναφανεὶς ἐλεύθερος, ὡς πνεύματι ζῶντι κατελθὼν ἐκεῖ, καὶ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ φωτὶ περιαστράπτοντι θείῳ, καὶ δύναμιν ζωοποιὸν κεκτημένῳ, ἵνα φωτίσῃ τοὺς ἐν τῷ σκότει καθημένους, καὶ ζωοποιήσῃ κατὰ πνεῦμα τοὺς εἰς αὐτὸν ἐκεῖ πιστεύσαντας· ζωοποιήσῃ δὲ καὶ τὰ σώματα πάντων ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἔστησεν ἀναζωῶσαι καὶ κρῖναι τὸ σύμπαν γένος ὡς καὶ ὁ ἐν Ἀποστόλοις κορυφαῖος δι' ἐπιστολῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς· «Εἰς τοῦτο, λέγων, καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἄνθρωπον σαρκὶ, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι» (1). Μικρὸν δ' ἀνωτέρω τῆς ἐπιστολῆς δεικνὺς, τίς ὁ τοῖς ἐν ᾅδου νεκροῖς, καὶ διὰ τίνος κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον· «Χριστός φησιν ἅπαξ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσενέγκῃ τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζῶν δὲ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν, (ἤτοι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀπ' αἰῶνος νεκρῶν), πορευθεὶς ἐκήρυξεν». Ὥσπερ οὖν ὁ πονηρὸς δι' ἑνὸς τοῦ οἰκείου κατὰ πνεῦμα θανάτου, διπλοῦν ἡμῖν τὸν θάνατον προεξένησεν, οὕτως ὁ ἀγαθὸς δι' ἑνὸς τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου, τὸν διπλοῦν ἡμῖν ἰάσατο θάνατον, καὶ διὰ μιᾶς τῆς τοῦ ἰδίου σώματος ἀναστάσεως, τὴν διπλῆν ἡμῖν ἀνάστασιν ἐδωρήσατο, διὰ σωματικοῦ θανάτου καθελὼν τὸν ἐν θανάτῳ τὸ κράτος ἔχοντα κατὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τοῦ σώματος, καὶ κατ' ἄμφω τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἡμᾶς ῥυσάμενος· ὑποδύεται μὲν γὰρ ὁ πονηρὸς τὸν ὄφιν, ὡς δι' αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἀπατήσων, ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὡς δι' αὐτῆς φενακίσων τὸν φενακίσαντα· ἀλλ' ἀνεξαπάτητον αὐτὴν λαμβάνει καὶ καθαρὰν, καὶ τοιαύτην εἰς τέλος διατηρεῖ, προσάγων τῷ Πατρὶ ταύτην ὡς ἀπαρχὴν, εἰς ἁγιασμὸν ἡμῶν ἀφ' ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ σῶμα μὴ θνητὸν καὶ παθητὸν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνέλαβε, πῶς ἂν ἠπατήθη, πῶς ἂν ἐδυνήθη προσβαλεῖν ὁ αὐτόχρημα φθόνος;

Ταῦτ' ἄρα οὐδὲ προσβάλλει μέχρις οὗ τοῦτον οἷδε παθητὸν περιφέροντα σῶμα· νηστεύσας γὰρ ἐν ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ μὴ πεινάσας· εἰ γὰρ καὶ σῶμα παθητὸν περιέκειτο, ἀλλὰ πότ' ἔπραττε τοῦτο καὶ ἔπασχε τὰ οἰκεῖα ἡνίκα ὑπὸ τῆς συννημμένης συνεχωρεῖτο παντοδυνάμου δυνάμεως· νηστεύσας οὖν ἡμέρας τεσσαράκοντα, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὕστερον ἐπείνασε. Τότε δὴ πρῶτον θαῤῥήσας καὶ προσβαλὼν ὁ ἀρχέκακος τὸν πειρασμὸν ἐπήνεγκεν, εἴσοδον εὑρεῖν σπεύδων κατὰ τοῦ πνεύματος· ὡς δὲ ἰσχυρῶς ἀπεκρούσθη, καὶ πάλιν προσβαλὼν γενικῶς διὰ πάσης ἡδυπαθείας, κατὰ κράτος ἡττήθη, ἐκνευρισθεὶς καὶ θραυσθεὶς καὶ καταισχυνθεὶς φυγὰς ᾤχετο. Διὰ τί οὖν ἀπεκρούσθη τῷ πάθει τῷ τοῦ σώματος θαῤῥήσας καὶ προσβαλών; ἐπειδὴ περ ἁμαρτίαν ἐμποιῆσαι τῷ ἀναμαρτήτῳ ἐπεχείρησεν ἀνθρώπῳ. Φεύγει μὲν οὖν ἐκεῖνος οὕτω μετ' αἰσχύνης ἀποκρουσθεὶς, ὁ δὲ Χριστὸς καταδιώκων αὐτὸν οὐκ ἀνίησι τῶν δαιμονώντων ἀποδιώκων, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένους ἐν νόσοις ἰώμενος, νεκροὺς ἀνιστῶν, οὐκ ἀρτιθανεῖς μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διεφθορότας, καὶ ταῦτα μόνῳ προστάγματι· πρὸς δὲ καὶ τῶν ψυχῶν ἀπελαύνων αὐτοὺς· μετάνοιαν κηρύττων, καὶ τὴν βασιλείαν ἐγγίσασαν ἐπιδεικνὺς τὴν οὐράνιον, καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς πίστιν ἐνάγων, καὶ βίον τῷ ἀντικειμένῳ πολέμιον· καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μετασκευάζων καὶ προσδεχόμενος· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις διδοὺς κατὰ δαιμόνων τὸ κράτος. Ἆρ' οὖν ἦν ὅλως ἀνεκτῶς ἔχειν πρὸς ταῦτα τὸν σατανᾶν, καὶ τὰς συναποσατήσαντας ἀγγέλους αὐτῷ;

(1) Α' Πετρ. δ', 6.

ἄρ' ἔχειν νομίσας ὅπως ἂν ἀνακόψῃ τὴν κατ' αὐτοῦ φερομένην τοσαύτην ἰσχύν, ἠμέλησεν ἄν; ἆρα δὲ ἀνεκτὸν αὐτῷ ζῆν ἐν ἀνθρώποις τὸν ἐκβάλλοντα τῶν ἀνθρώπων αὐτὸν, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν πολυετοῦς τυραννίδος; Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐκμανεὶς κατὰ Χριστοῦ, ἐπεὶ τὴν μὲν θεανδρικὴν ἐκείνην ψυχὴν διὰ πείρας ὑπερανῳχισμένην οἶδε παντάπασι τῶν παθῶν, ὧν ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν αὐτὸς, καὶ θανάτῳ παντελῶς ἀνεπίδεκτον, οὗπερ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ποιητικός ἐστι τοῖς ἀνθρώποις, τὸ δὲ σῶμα παθητόν τε καὶ θνητὸν, αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτοῦ θάνατον τοιοῦτον ἐπιφέρειν οὐ συγχεχώρηται, κινεῖ πρὸς φόνον τούτου τὰς γνώμας τῶν ἀπειθῶν Ἰουδαίων, πρὸς φθόνον καὶ μανίαν ἀκάθεκτον ἐγείρας τὴν κατ' αὐτοῦ, ἅ τε καὶ τούτων ὡς πονηρῶν ἐλεγχομένων τε καὶ ἀθετουμένων ὑπὸ Χριστοῦ. Κινεῖ τοίνυν καὶ πείθει πρὸς φόνον τούτου, καὶ φόνον ἄτιμον καὶ κακούργοις μόνοις καὶ ἀσεβέσι νενομισμένον, νομίσας οὕτως αὐτόν τε ἐκ τῆς γῆς ἐκβαλεῖν, καὶ τὸ ὄνομα τούτῳ ἐπὶ τῆς γῆς ἀχρειῶσαι. Ἐθάρρει δὲ τούτου θανόντος, καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν ᾅδῃ κατάκλειστον ἔχειν, ὡς καὶ τὰς τῶν ἐξ αἰώνων ἁπάντων ψυχάς.

Οὕτως ὁ ἀπατεὼν ἐξηπάτηται, τῷ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ παθητῷ τε καὶ θνητῷ προσβαλὼν, καὶ τὸ φῶς ἤνεγκεν ἀκων ταῖς σκοτειναῖς καὶ ποθειναῖς αὐτοῦ καταδύσεσι, καὶ τὸν τῆς ζωῆς δοτῆρα ταῖς διὰ τὴν νοητὴν νέκρωσιν ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμέναις ψυχαῖς ἐπέστησεν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας παρεκτικὸν σῶμα τοῖς τεθνηκόσιν ἀνέμιξε, θανάτῳ καὶ ταφῇ παραδοῦναι σπεύσας αὐτός. Ὁ δὲ Κύριος ἠδύνατο μὲν καὶ ταύτας αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς διακρούσασθαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν, ἠθέλησε δὲ μᾶλλον ὑπελθεῖν τὸ πάθος ὑπὲρ ἡμῶν, διὸ καὶ θεάνθρωπος γέγονεν. Εἰ μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἦν, οὐκ ἦν δυνατὸν παθεῖν· εἰ δὲ μὴ Θεὸς ἀπαθὴς κατὰ τὴν θεότητα διαμένων, οὐκ ἂν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη σαρκὶ τὸν θάνατον, δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ ἐξανάστασιν καὶ ἀθανασίαν ἡμῖν χαριζόμενος· οὐδ' ἂν ἐπιστεύθη δύνασθαι μὲν μὴ παθεῖν, ἐκὼν δὲ παθεῖν προελόμενος, ὡς ἡμᾶς ἐλευθεροῦν καὶ ἀνυψοῦν μέλλουσαν δεικνὺς τὴν οἰκείαν ταπείνωσιν, καὶ διδάσκων εἰ δεήσει δι' ἔργων, μέχρι θανάτου ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐπαγγελόμενος τοῖς πειθομένοις δι' ἀναστάσεως τῆς ἀθανασίας τὴν δύναμιν, οὐ τοῦ εἰς ἀεὶ διαμένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἰωνίου ὀλέθρου διαμένειν ἐκτὸς, τῆς αἰωνίου λέγω φρικωδεστάτης κολάσεως, τῆς ἡτοιμασμένης τῷ διαβόλῳ, καὶ συνδιαιωνίζειν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, τῆς ἀκηράτου καὶ ἀτελευτήτου βασιλείας συναπολαύοντας. Διὰ τοῦτο γὰρ ὃν οὐκ ὤφειλεν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε θάνατον, ἵνα τοὺς ἐποφειλομένως ὑφισταμένους ἡμᾶς, ἔκ τε τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου λυτρώσηται· θανάτου καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν λέγω, καὶ τοῦ κατὰ σῶμα, τοῦ τε προσκαίρου καὶ τοῦ διαιωνίζοντος· λύτρον γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν δι' ἁμαρτίαν ὑπευθύνων τὸ ἀνεύθυνον ὡς ἀναμάρτητον οἰκεῖον αἷμα δοὺς, ἐλυτρώσατο τῆς εὐθύνης ἡμᾶς, τὰς ἁμαρτίας συγχωρήσας ἡμῶν, καὶ τὸ τούτων χειρόγραφον ἐν τῷ σταυρῷ διαῤῥήξας, ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Δελεασθεὶς γὰρ ἐκεῖνος καὶ περιχανὼν οἷον, καὶ τὸ ἡμέτερον λύτρον, τὸ αἷμα ἐκεῖνο τὸ δεσποτικὸν χυθῆναι σπεύσας, τὸ μὴ μόνον ἀνεύθυνον, ἀλλὰ καὶ θεϊκὴν δύναμιν πλουτοῦν, οὐκ ἐπλουτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐδέθη, παραδειγματισθεὶς ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἡμεῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ δουλείας ἐῤῥύσθημεν, καὶ μετέστημεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, σκεύη μὲν ὀργῆς ὄντες πρότερον, σκεύη δὲ ἐλέους ὑπ' αὐτοῦ γεγονότες, τοῦ δήσαντος τὸν ἰσχυρὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς ὄντα, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαντος· ὃς ἐπεὶ δικαίως, ὡς

ἀδίκως ὑποβολῇ τοῦ διαβόλου φονευθεὶς ἐβασίλευσεν ἡμῶν, τῇ δικαιοσύνῃ μυστικῶς νικήσας τὸν ἀρχέκακον, καὶ φανερῶς ἐπιδείκνυται τὴν παντοδύναμον δύναμιν, καὶ κατὰ σῶμα τοῦ θανάτου περιγενόμενος, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβὰς, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, σὺν αὐτῇ ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἐφόρεσε, καὶ καθ' ἣν ἀπέθανε σαρκὶ, πιστωσάμενος ἡμῖν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποκατάστασιν, καὶ τὴν τῆς βασιλείας κληρονομίαν· ἐάνπερ καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μιμούμενοι, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, τῇ δικαιοσύνῃ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀρχηγὸν καταπαλαίσωμεν, ἀποκρουόμενοι τὰς αὐτοῦ προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη προτροπὰς, καὶ ὑποφέροντες γενναίως τὰς ἐπιβουλάς.

Διὰ τοῦτο γὰρ καί τοι διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγεννήσας ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγίζων εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, ὅμως θνητὸν ἔτι καὶ παθητὸν ἔχειν ἀφῆσι σῶμα, καὶ τὸν τῆς κακίας ὑφηγητὴν τῶν ταμείων τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, ὅμως ἀφῆσι προσβάλλειν ἔξωθεν, ὡς ἂν ὁ ἀνακαινισθεὶς ἄνθρωπος κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην, τουτέστι τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον, ἐν ἀγαθοεργίᾳ καὶ μετανοίᾳ ζῶν, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν τοῦ βίου τούτου περιφρονῶν, τὰ δὲ ὀδυνηρὰ ὑποφέρων, καὶ ταῖς τοῦ ἀντικειμένου προσβολαῖς γυμναζόμενος, ἑτοιμασθῇ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν καινὸν αἰῶνα μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Δεῖ οὖν τὸν πιστὸν τῇ μὲν ἐλπίδι χαίρειν· κἀπειδὴ πέρας ὁ βίος οὗτος ἕξει, φρονίμως ἥδεσθαι τὴν μακαριότητα πιστῶς ἐκδεχόμενον, ἣν ἡ μέλλουσα ζωὴ ἀτελευτήτως ἕξει. Τῇ δὲ συνέσει τῆς πίστεως τὴν ἀθλιότητα, ἣν ὁ βίος οὗτος ἀξίως κατεκρίθη φέρειν, ἐν ὑπομονῇ καὶ δι' ὑπομονῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀρχηγὸν καὶ συνεργὸν, καὶ τοὺς ταττομένους ὑπ' αὐτοῦ, εἰ δεήσει, μέχρις αἵματος ἀνατικαθίστασθαι· πλὴν γὰρ τῆς ἁμαρτίας οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ κακὸν ὄντως, εἰ καὶ κακώσεως πρόξενον, οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος. Διὸ καὶ χορὸς μὲν ὁσίων αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν ἑαυτοῖς ἐπήνεγκαν τὰς κακώσεις τοῦ σώματος· οἱ δὲ μάρτυρες καὶ τὸν βίαιον παρ' ἑτέρων ἐπαγόμενον αὐτοῖς θάνατον ἐποίησαν εὐκλεέστατον, καὶ ζωῆς καὶ δόξης καὶ βασιλείας αἰωνίου καὶ οὐρανίου παρεκτικόν, καλῶς καὶ θεαρέστως αὐτῷ χρησάμενοι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μετὰ τὸ καταργῆσαι τὸν θάνατον διὰ τῆς οἰκείας ἀναστάσεως, τοῖς οἰκείοις ἔτι παραμένειν ἀφῆκε, καὶ σὺν τούτῳ τὰς ἄλλας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κακώσεις, ἵν' ὁ κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος διὰ τούτων ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀληθείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τε καὶ τοῖς δόγμασι, πρὸς τὸν μέλλοντα καινὸν ἐκεῖνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα διὰ τῆς καινῆς διαθήκης ἑτοιμασθῇ.

Λυσιτελοῦσιν οὖν αἱ κακώσεις αὗται τοῖς πιστῶς ὑπομένουσι, πρὸς διόρθωσιν τῶν ἁμαρτημάτων, πρὸς γυμνασίαν, πρὸς δοκιμὴν, πρὸς κατάληψιν τῆς τοῦ βίου τούτου ταλαιπωρίας, πρὸς προτροπὴν τοῦ ἐπιθυμεῖν διαπύρως, καὶ ζητεῖν ἐπιμόνως τὴν διαιωνίζουσαν ἐκείνην υἱοθεσίαν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ καινὴν ὄντως ζωὴν καὶ μακαριότητα. Πολλαπλῆς γὰρ οὔσης κατά τε σῶμα καὶ ψυχὴν τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ υἱοθεσίας καὶ ἀνακαινίσεως, ἀρχήν τε καὶ τελειότητα ἐχούσης, καὶ τὰ τούτων μεταξὺ, τὴν μὲν ἀρχὴν ἐντίθησιν ἡμῖν ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις, πάντων τε τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τῆς ἐκ τῆς ἀρᾶς εὐθύνης τὴν ἄφεσιν παρέχουσα, καὶ λουτρὸν παλιγγενεσίας λέγεται· τὴν δὲ τελειότητα παρέξει ἡ ἐλπιζομένη τοῖς πιστοῖς ἐξανάστασις, καὶ ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα ἐπαγγελία· τὰ δὲ μεταξὺ τούτων, ἡ κατὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιόν ἐστι ζωὴ, δι' ἧς τρέφεται καὶ αὔξει

καὶ ἀνακαινίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προκόπτων ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμόν, καὶ κατὰ μικρὸν μειῶν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκκόπτων τὴν εἰς τὰ κάτω προσπάθειαν, καὶ μεταφέρων τὸν πόθον ἀπὸ τῶν ὁρατῶν καὶ σαρκικῶν καὶ προσκαίρων πρὸς τὰ νοητὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἀΐδια.

Τὸ τριττὸν τοῦτο τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεως ἡμᾶς διδάσκων ὁ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων τοῦ πνεύματος θεατής, τὸ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν, Παῦλος ὁ μέγας, γράφει Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων· «Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον»(1). Αὕτη ἡ τῆς ἡμετέρας ἀνακαινίσεως ἀρχή· τὸ γὰρ χειρόγραφον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ διέρρηξε, καὶ τοὺς διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτῷ συνθαπτομένους ἀνευθύνους ἐποίησεν. Ἄκουε δὲ καὶ τῆς μετὰ τὴν ἀρχὴν μεσότητος· «Ἵνα γάρ φησιν, ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»· καὶ προσεπάγει τὴν τελειότητα τῆς ἀνακαινίσεως, δεικνύς· «Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Ἐξῆς δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ γένος τῆς ἀνακαινίσεως καὶ υἱοθεσίας ἐμφανέστερον δηλῶν· «Καὶ αὐτοί φησιν οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι» (2)· ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ὀνομάζων τὸν ἁγιασμόν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἣν ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι λαμβάνομεν, τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγέντες καὶ ἀνακαινισθέντες, καὶ δωρεὰν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι δικαιωθέντες· ἀπαρχὴ γάρ ἐστι ταῦτα τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν. Εἰπὼν δὲ υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, δεικνὺς, ὡς οὐ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματός φησιν υἱοθεσίαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην καὶ τελείαν καὶ ἀδιάπτωτον, προσεπάγει· «Τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν»· δηλονότι τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῆς φθορᾶς αὐτοῦ λύτρωσιν· ἡ μὲν γὰρ ἐνταῦθα υἱοθεσία διαπίπτει πολλάκις, ἡ δὲ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν παλιγγενεσίας καὶ ἀναστάσεως, αὕτη τελεία καὶ βεβαιοτάτη ὄντως ἐστίν.

Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ Φιλιππησίοις γράφων τὸ τέλος τῆς τοιαύτης ἀνακαινίσεως σαφέστερον ἐκτίθησι· «Σωτῆρα λέγων ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (3)· ὡς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ σαρκὸς, ἀνέστη δὲ ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ τῇ θείᾳ, οὕτω καὶ οἱ κατὰ Χριστὸν ζήσαντες, σπείρονται διὰ τοῦ θανάτου πάλιν κατὰ Παῦλον εἰπεῖν ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, ἐγείρονται ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ, σῶμα λαβόντες δεδοξασμένον τε καὶ ἀκήρατον, ὁποῖον ἔσχεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος· ἀλλ' αὕτη ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαίνισις πίστει μᾶλλον ὁρᾶται νῦν, οὐκ αὐτοψίᾳ, ἀλλ' ἐλπίδι, πράγματι δὲ οὔπω· ἡ δὲ τῆς ψυχῆς, λαμβάνει μὲν καὶ αὕτη τὴν ἀρχὴν, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι διὰ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, τρέφεταί τε καὶ αὔξεται διὰ τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης, ἔτι καὶ ἔτι ἀνακαινιζομένη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς αὐτῇ ἀλλήλοις ἀρεταῖς· λήψεται δὲ τὴν τελείωσιν ἐν τῇ κατὰ τὸ μέλλον πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ· νῦν γὰρ δι' ἐσόπτρου βλέπει καὶ ἐν αἰνίγματι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἠ-

(1) Ῥωμ. ς', 3. (2) Ῥωμ. ἡ, 23. (3) Φιλιππ. γ', 20.

γαπημένος Ἰωάννης ἀμφοτέρας τὰς ἀναχαινίσεις συλλαβὼν τοῦτε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς· «Νῦν φησι, τέκνα Θεοῦ ἐσμεν». τοῦτο ἡ τῆς υἱοθεσίας ἀρχή· ἀλλ' «οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστι» (1). Τοῦτο ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Θεὸν ἡμῖν διὰ τοῦ Χριστοῦ χαρισθείσης υἱοθεσίας καὶ ἀναχαινίσεως, δι' ἣν καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν ὁ αὐτὸς, ὅτι· «Ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν» (2)· λέγων γὰρ οὐκ ἐκ σαρκὸς ἡμᾶς γεννηθῆναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὴν διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀναγέννησιν καὶ υἱοθεσίαν δηλοῖ, δι' ἣν καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ φησιν, ὅτι νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμέν. Εἰπὼν δὲ ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, ὡς μήπω οὖσι, τὸ τέλειον τῆς υἱοθεσίας ὑπέδειξε· καθάπερ γὰρ τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος δύναμιν μὲν ἔχει παρὰ τῆς φύσεως σοφὸν γενέσθαι, καὶ σοφόν ἐστι δυνάμει, τῆς δ' ἡλικίας προϊούσης, εἴπερ καὶ τὰ συντείνοντα πρὸς τὴν ἐπιστήμην μετέλθοι, οὕτως ἔσται καὶ ἐνεργείᾳ σοφὸν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἀναγεννηθεὶς διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, δύναμιν μὲν ἔλαβε σύμμορφος γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· εἰ γοῦν καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσει, κατὰ Χριστὸν καὶ τὸ τούτου Εὐαγγέλιον ζῶν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς δυνάμεως ταύτης προκοψάσης εἰς ἐντέλειαν, οὐκέτι πίστει καὶ ἐλπίδι, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ πράγματι, δεδοξασμένον καὶ ἀκήρατον ἕξει τὸ σῶμα, ὁποῖον καὶ ὁ Κύριος ἔσχε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πνεῦμα. Ἀναστήσονται μέν γαρ καὶ τὰ νεκρὰ σώματα τῶν ἀσεβῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν δόξῃ οὐρανίῳ· οὐ γὰρ ἔσονται σύμμορφα τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς πιστοῖς ὄψονται θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ἣ καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καλεῖται· «Ἀρθήτω γάρ φησιν ὁ ἀσεβὴς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου» (3). Ἀλλ' οἱ γεννηθέντες τε καὶ τραφέντες κατὰ Χριστὸν, καὶ τὸ μέτρον φθάσαντες ὡς δυνατὸν τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ πληρώματος, ἐκεῖνοι καὶ τῆς θείας λαμπρότητος μακαρίως ἐπιτεύξονται, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεώς τε καὶ λαμπρότητος καὶ ὁ Ἀδὰμ μέτοχος ὑπάρχων πρὸ τῆς παραβάσεως, ὡς ὄντως στολὴν δόξης ἠμφιεσμένος, οὐχ ὑπῆρχε γυμνὸς, οὐδ' ἀσχήμων ὑπῆρχεν ὅτι γυμνὸς, ἀλλὰ πολλῷ κοσμιώτερος, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, τῶν νῦν περικειμένων τὰ χρυσῷ πολλῷ καὶ διαυγέσι λίθοις κοσμούμενα διαδήματα. Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεώς τε καὶ λαμπρότητος γεγυμνωμένην τὴν ἡμῶν φύσιν ἐκ παραβάσεως τῆς ἀσχημοσύνης ἐλεήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ διὰ σπλάγχνα ἐλέους ἀναλαβόμενος, ἐνδεδυμένην ἐπιφανέστερον ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου τῶν μαθητῶν τοῖς ἐκκρίτοις πάλιν ὑπέδειξε, τί ποτε ἦμεν, καὶ τίνες ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐσόμεθα δι' αὐτοῦ οἱ πιστεύοντες, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τελειώσεως ἐπιτυχόντες τοῖς πᾶσι παριστάς. Ταύτης τῆς τελειώσεως τῶν κατὰ Χριστὸν βιούντων εὑρήσεις καὶ τοὺς ἀῤῥαβῶνας φανερῶς ἐνταῦθα δεδομένους τοῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίοις, καρπουμένοις ἤδη κατὰ τὸν εἰπόντα τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθόν. Καὶ τοῦτο προλαβὼν ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, οὗ τῇ δόξῃ τοῦ προσώπου ἀτενίζειν οὐκ ἠδύναντο οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ· καὶ μετ' αὐτὸν ἔτι περιφανέστερον αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπ' ὄρους ἀ-

(1) Α' Ἰωαν. γ', 2. (2) Ἰωαν. ά, 12. (3) Ἡσ. κς', 10.

στράψας ἐν φωτὶ θεότητος οὕτω τηλαυγῶς, ὡς μηδὲ τοὺς ἐκκρίτους τῶν μαθητῶν, καί τοι πνευματικὴν δύναμιν τηνικαῦτα λαβόντας, ἀτενίζοντας δυνηθῆναι πρὸς τὴν λαμψιν ἐκείνην σ῾ῆναι· Στεφάνᾳ δὲ τὸ πρόσωπον ὤφθη κατὰ τὸ γεγραμμένον ὡς πρόσωπον ἀγγέλου, καὶ αὐτὸς ἀπὸ γῆς εἰς τὰ ἐπέκεινα τῶν οὐρανῶν ἠτένιζεν, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης, καὶ τὴν ὑπερουράνιον ἑώρα δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη τοὺς ἄλλους καθεξῆς ἀπαριθμεῖσθαι καὶ καταλέγειν, οἵτινες ἐντεῦθεν τοὺς ἀῤῥαβῶνας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἔλαβον, καὶ τῆς θείας ἐκείνης ἐλλάμψεώς τε καὶ λαμπρότητος μακαρίως ἐπέτυχον· ἧς γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, καὶ παθόντος, καὶ ταφέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ τὴν κάτω κειμένην φύσιν ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσαντος, καὶ συνεδρίᾳ τιμήσαντος πατρικῇ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'.

Δεικνῦσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς μυστήριον· καὶ εἰς τὸ τῆς καινῆς Κυριακῆς Εὐαγγέλιον.

Καινὴν Κυριακὴν ἑορτάζομεν σήμερον· μᾶλλον δὲ τῆς καινῆς Κυριακῆς ἄγομεν τὰ ἐγκαίνια· Βούλεται τοίνυν ὁ ἡμέτερος λόγος, μικρὸν ἄνωθεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς δίδωσι, τὸ τῆς Κυριακῆς ἀνακαλύψαι μυστήριον. Εἰ δὲ μέγα τοῦτο καὶ ὑψηλὸν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τὸ πρόχειρον τούτου τοῖς πᾶσιν εὔληπτον, χάριτας ὁμολογεῖν χρὴ τῷ Κυρίῳ τῶν ὅλων, οὗ καὶ ἡ ἡμέρα ἐπώνυμος, ταῦτα χαρισαμένῳ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας αὐτοῦ τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι διὰ τῆς πίστεως, ἃ καὶ νῷ καὶ λόγῳ, καὶ πρὸς ὀλίγον ἐστὶ δυσέφικτα. Προσέχετε δὲ ὅμως ἅπαντες τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν· εἰ γάρ τις καὶ μὴ τὸ πᾶν ἐπιγινώσκειν δυνήσεται, ἐξ ὀλίγων ἕξει τὴν πᾶσαν δύναμιν· φωτὸς γὰρ ἔχει λόγον ἡ διδασκαλία τοῦ πνεύματος. Ἐν ἓξ τοίνυν ὁ Θεὸς ἡμέραις μὴ μόνον τὸ αἰσθητὸν ἅπαν τοῦτο ποιήσας τε καὶ κοσμήσας, ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον ἐξ αἰσθήσεως καὶ νοῦ συγκείμενον ζῶον τὸν ἄνθρωπον πλάσας τε καὶ ζωώσας, καὶ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ τῶν περὶ γῆν ζώων καὶ φυτῶν παρασχόμενος, τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μεταγενέστερος θεωρὸς τῆς ἐπὶ πολὺ προγενεστέρας αὐτοῦ καταβολῆς τοῦ κόσμου· μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς ἐκείνου γλώττης ταῖς ἡμετέραις ἐνηχῆσαν φιλανθρώπως ἀκοαῖς τε καὶ ψυχαῖς. Ἀλλὰ καὶ εὐλόγησε φησὶν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν (1). Πῶς οὖν ταύτην, καθ' ἣν οὐδὲν ἔπραξε, καὶ εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πρώτην

(1) Γεν. β', 3.

μᾶλλον ὡς ὑπερεξηρημένην, διὸ καὶ μίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ πρώτην, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀθρόον προήγαγε τὸ πᾶν, καὶ φωτὶ καινῷ περιήυγασεν αὐτό, εἰ καὶ μήπω τὸν κατάλληλον ἐπέθηκε κόσμον, εἰς τάξιν καὶ εἶδος ἀγαγὼν ἕκαστον. Πῶς εἰμὴ καὶ ταύτην, ἀλλ' οὐχὶ τὴν μετ' αὐτὴν, καθ' ἣν τὸ μέγα τοῦτο κῦτος ἐστερέωσε καὶ περιέτεινε τὸν περὶ ἡμᾶς πρῶτον οὐρανὸν λέγω, πρὸς δὲ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον δεύτερον; Πῶς οὐχὶ τὴν μετ' αὐτὴν πάλιν ἢ τὰς ἑφεξῆς καθ' ἃς ἥτε γῆ συνέστη, τῶν ὑδάτων ὑποχωρησάντων, καὶ τὸν ἑαυτῇ σύμφυτον πάντα κόσμον ἀπειλήφει, καὶ ὁ οὐρανὸς τὰς δύο μεγάλας, οἷά τινας ὀφθαλμὰς ἐδέξατο φωστῆρας, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων τὰ πετεινὰ καὶ τὰ νηκτὰ διὰ προσάγματος ὑπέστη κατὰ γένος;

Ἵνα δὴ καὶ ταύτας παραλίπωμεν, διὰ τί μὴ τὴν ἕκτην μᾶλλον ὁ Θεὸς εὐλόγησε, καθ' ἣν οὐ ψυχὴν μόνον ζῶσαν ἑρπετῶν καὶ τετραπόδων ἐξέτεινεν ἐκ γῆς, ἀλλὰ καὶ βουλῆς ἄξιον ὑπέδειξεν οἰκείας ἔργον, συγκεφαλαιωσάμενος τὸ πᾶν, αἴσθησίν τε καὶ νοῦν συναγαγὼν, ἐν καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ ἑαυτὸν διὰ τῆς θείας χάριτος ἐνθεὶς, καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν οἰκείαν, γνωστικὸν ἑαυτοῦ ζῶον ἐπὶ γῆς ἀναδείξας τὸν ἄνθρωπον; Πῶς οὖν οὐ ταύτην εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν, ἀλλὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπραξίας οὖσαν ἡμέραν; Βουλομένῳ δή μοι τὸν λόγον ἀποδοῦναι, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας παρασχεῖν, ἀναγκαῖον μάλιστα διὰ τοὺς ἐλλογιμωτέρους τῶν συνειλεγμένων ἐξελέγξαι πρότερον τοὺς μὴ καλῶς ἀποδόντας. Εἰσί γαρ οἳ τὸν ἀριθμὸν σεμνολογοῦσι τοῦτον Ἰώσηπος καὶ Φίλων, καὶ ὅσοι κατ' αὐτοὺς ἀγέννητόν τε εἶναι λέγοντες, ἀλλὰ καὶ παρθένον ὡς μὴ γεννῶντα, ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ θεῖον κατ' αὐτούς· οὐ γὰρ ἐδυνήθησαν συνιδεῖν, ὡς καὶ γεννῶν ὁ Θεὸς τὴν παρθενίαν οὐκ ἀποτίθεται· γεννᾷ γὰρ ἀσυνδυάστως ἀῤῥεύστως καὶ ἀπαθῶς. Οἱ δὲ διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἑβδόμην μόνην τῶν ἡμερῶν τῆς θείας εὐλογίας ἐπιτυχεῖν διατείνονται, καταψευδόμενοι μὴ τοῦ Θεοῦ μόνον ἀθετοῦντες αὐτοῦ τὸ γόνιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑβδόμης αὐτῆς· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς ἐκ μονάδος γεννᾶται, ἡ δὲ ἑβδομὰς ἀριθμὸς, οὐκοῦν οὐκ ἀγέννητος. Ἀλλ' οὐχ ὑπό τινός φασιν ἑτέρου τῶν μετὰ τὴν μονάδα πολλαπλασιαζομένου γεννᾶται· ἀλλ' οὐχ οὗτος ἀγέννητος ὁ μὴ γεννώμενος ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' ὃς ἂν ὑπ' οὐδενὸς γεννῶτο, ὅπερ ἡ ἑβδομὰς οὐκ ἔχει.

Ἔπειτα εἰ διὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ὄντα τοιοῦτον ἡ ἡμέρα εὐλόγηται, πολλῷ μᾶλλον ἂν ἡ πρώτη, καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ μίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς εἶπε, τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο· ἡ γὰρ μονὰς ἀγέννητος πάντη· ἀλλὰ γεννητικὴ φασιν αὕτη πολλαπλασιαζομένη παντὸς ἀριθμοῦ, καὶ τῶν ἐντὸς δεκάδος· ἡ δὲ ἑβδομὰς τῶν ἐντὸς δεκάδος οὐδενὸς, καὶ διὰ τοῦτο παρθένος. Ἔστω δὴ παρθένος ἡ μηδαμῶς γεννῶσα· οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης, ἔστω δ' οὖν ὅμως· ἡ δὲ μέτρια μὲν οὐ, πολλὰ δὲ γεννῶσα, καθόσον πλείω, κατὰ τοσοῦτον πάντως πορῤῥωτέρω τῆς παρθενίας ἐστίν. Ἡ γοῦν ἑβδομὰς πολλαπλασιαζομένη καὶ συντιθεμένη τῶν μὲν ἐντὸς δεκάδος οὐδένα γεννᾷ, τῶν δὲ ὑπὲρ δεκάδα πολλοὺς, πῶς οὖν παρθένος; Ἀλλ' ἐκφεύγοντες ἡμῶν τὰς λαβὰς οἷον ἐπὶ τὴν σελήνην ἀναβαίνουσι καὶ τοὺς πόλους, τὰς μὲν ἑπτὰ λέγοντες εἶναι, τὴν δὲ σελήνην δεικνύντες, ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις διχοτόμον, ἐν ἄλλαις δὲ τοσαύταις πανσέληνον, καὶ διὰ τῶν ἴσων πάλιν ἐπαναστρέφουσαν· ἀγνοοῦσι γὰρ ὡς εἰ διὰ ταῦτα σεπτὸς ὁ ἑπτὰ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἀριθμῶν οὐδὲν ἧττον, καὶ μάλιστα πάντων ἡ τούτων ἀρχὴ· εἷς γὰρ αἰσθητὸς ἅπας κόσμος, καὶ εἷς ὁ πᾶς οὐρανὸς, ἢ δυοῖν οὐ πλείω· καὶ εἷς ἥλιος ἐν τῷ παντὶ, καὶ μία σελήνη ἐστὶν, ἵνα μὴ λέγω ὅτι πάντα τῷ ἑνὶ συνέστηκε, τοῦ πρὸ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ

ἐπὶ πάντων Θεοῦ, τὸ ὡς ἀληθῶς ἐνιαῖον τοῖς καλῶς συνιεῖσι κηρύττοντα. Εἰ δὲ καὶ περιφερὴς τῶν τε ἀστέρων καὶ τῶν πόλων ἕκαστος, καὶ κύκλω τό δε τὸ πᾶν, ὁ δὲ κύκλος ἐκ δυοῖν σημείου τε καὶ γραμμῆς, καὶ τῶν δύο χωρὶς οὐδ' ἂν ἦν οὐδὲν μάλιστα ὧν αἰσθητῶν, καὶ δύο λοιπὸν ἀριθμὸς χρειωδέστατος τῷ παντὶ καὶ ἀναγκαιότατος. Ἐπεὶ δὲ μὴ γραμμὴ μόνη καὶ ἐπίπεδον ἐν τῷ παντὶ, καὶ ἡ τριὰς οὐκοῦν ἐν ἀριθμοῖς τὸν ἴσον τρόπον· παρίημι γὰρ λέγειν τὰ ἄλλα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πλεονεκτήματα. Ἐπεὶ δ' αὖ καὶ τῶν προειρημένων ἕκαστον, οὐ κύκλος μόνον, ἀλλὰ καὶ στερεόν ἐστι καὶ σφαῖρα, ταῦτα δὲ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἄνευ τῆς τετράδος· δεῖ γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης καὶ διαστήματος ἑτέρου, πῶς οὐχὶ καὶ ἡ τετρὰς ἐπίσης τῶν ἀξιολόγων; Ἔτι γε μὴν καὶ ἡ πεντὰς δι' ἕτερα παραπλήσια, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὁ ἓξ ἀριθμός· οὗτος γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς οἰκείοις μέρεσιν ἐξισούμενος πρῶτος ἐν τοῖς τελείοις ἐστί· διὸ καὶ κατ' αὐτὸν τὸ πᾶν συνετελέσθη τοῦτο.

Οἱ τοίνυν ἐκ τοιούτων σεμνύνοντες τὴν ἑβδομάδα λελήθασιν ἑαυτοὺς, οὐ ταύτην μόνον, ἀλλ' ἁπλῶς ἅπαντα σεμνοποιοῦντες ἀριθμόν· ἱκανὰ γὰρ εἰκότως ἔχει τοιαῦτα σεμνολογήματα. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἀριθμὸς ὑπὸ Θεοῦ τοῖς οὖσι συνεκτίσθη πᾶσι, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισθέντα πάντα καλά τε, καὶ καλὰ λίαν, ὡς διὰ Μωσέως αὐτὸς ἐπεμαρτύρησεν ὁ κτίσας, ὅ τις ἂν τοῦ ἀριθμοῦ μέρος ἀπολαβὼν ἐξετα στικῶς κατίδοι, καλὸν εὑρήσει καὶ καλὸν λίαν, ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀναλογίας ἐμπρέπον θαυμασίως. Οὐ μὴν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἁπλῶς ἑτέρα τῆς ἑτέρας διενήνοχεν ἡμέρας· ἐπ' οὐδεμιᾶς γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἐπαινέτην ἀριθμοῦ γεγονότα τὸν Θεὸν ἱστόρησεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἑκάστην ὑπ' αὐτοῦ προηγμένα δι' ἐπαίνου τίθεσθαι· τοιγαροῦν οὐδὲ ἡ ἑβδόμη τῶν ἡμερῶν διὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπαινετέα. Λέγομεν τοίνυν ἡμεῖς τίνος ἕνεκεν ὁ Θεὸς αὐτὴν διαφερόντως εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Μωσέως λόγων λαβόντες τὰς ἀρχάς. « Κατέπαυσε γάρ φησιν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν ». Εἶτα προσθεὶς, ὅτι· « Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν »· καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς προστίθησι τῆς εὐλογίας αὐτὸ τοῦτο λέγων πάλιν· « Ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιῆσαι ». Οὐκοῦν ἐστιν ἔργα τοῦ Θεοῦ ἅπερ οὔτε ἤρξατο ποιεῖν, οὔτε κατέπαυσε ποιῶν. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν ἡμῖν λέγων· « Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι » (1).

Θέλων οὖν ὁ Θεὸς τῶν τοιούτων ἔργων ἡμῖν τὴν δυνατὴν γνῶσιν παρασχεῖν, καὶ ταῦτα δεῖξαι ζητητέα μᾶλλον ὑπ' αἴσθησιν ἁπάντων, τὴν ἑβδόμην καθ' ἣν κατέπαυσε τὰ αἰσθητὰ ποιῶν εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ὡς ἐπάνοδον οἷον οὖσαν διὰ τῆς καταπαύσεως ἀπὸ τῶν κάτω, πρὸς ἐκεῖνα τὰ κρείττω καὶ ὑπερκόσμια. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Διονύσιον εἰπεῖν, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος ὁ Θεὸς, καὶ ἐκ τοῦ πάντων ἐξῃρημένου πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατάγεται, κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ· συγκαταβὰς δὴ φιλανθρώπως, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἠθέλησε καὶ ἐχρῆν, καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς αἰσθητὸν τοῦτον ἐν ἓξ ἡμέραις ἐργασάμενος κόσμον, κατὰ τὴν ἑβδόμην εἰς τὸ οἰκεῖον ὕψος, ὃ μηδ' ἀπέλιπε, θεοπρεπῶς ἐπανῆλθε, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν κατάπαυσιν εὐλογημένην μᾶλλον ὑπέδειξε, διδάσκων καὶ ἡμᾶς ζητεῖν εἰσελθεῖν, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἥτις ἐστὶν

(1) Ἰωαν. ε, 17.

ἡ κατὰ νοῦν ἡμῶν θεωρία, καὶ ἡ διὰ ταύτης πρὸς Θεὸν ἀνάνευσις. Πρὸς ἣν κατάπαυσιν καὶ ὁ Ἀπόστολος διαῤῥήδην προτρέπεται· προθεὶς γὰρ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ψαλμῳδοῦ περὶ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων λεγόμενον· « Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου» (1)· ἐπιφέρει γράφων· « Εἴρηταί που περὶ τῆς ἑβδόμης ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ » (2). Καὶ μετ' ὀλίγα· « Σπουδάσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ »· ὁ γὰρ εἰσελθὼν, κατέπαυσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

Ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ κατάπαυσις ἔτι σαφέστερον ποθεῖτε μαθεῖν, καὶ πῶς καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν εἰσελευσόμεθα; Ἂν τὰ ἔργα μάθωμεν, ὧν ὡς ἀνάρχων ὄντων ὁ Θεὸς οὐκ ἤρξατο, ἔτι μᾶλλον καὶ τῆς καταπαύσεως ταύτης, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν εἰσελεύσεως ἐν περινοίᾳ ἐσόμεθα. Τίνα δὴ τὰ ἔργα ταῦτα; διδότω καὶ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ὁ Ψαλμῳδὸς Προφήτης περὶ τοῦ Θεοῦ γράφων. « Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια καὶ κρίσις»(3). Ἔργον οὖν Θεοῦ ἄναρχον ἡ τῶν ὄντων γνῶσις καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν ἐσομένων, ἃς εἴ τις ἀλήθειαν προσείποι, οὐκ ἀσοχήσει τοῦ προσρήματος. Ἔργον Θεοῦ ἄναρχόν τε καὶ ἄπαυστον ἡ κρίσις καὶ ἡ πρόνοια· καὶ γὰρ ἐδεῖτο τὰ ὄντα καὶ πρὶν γενέσεως κρίσεώς τε καὶ προνοίας ὅτι δεῖ γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ὅπως μὴ ἀπογένωνται κατὰ καιρόν· ἢ τὰ μὲν πρὸς τὸ λυσιτελὲς ἑαυτῶν ἢ τὸ τοῦ παντὸς μεταγίνωνται κατὰ καιρὸν, τὰ δὲ διαμένωσιν ἀναλλοίωτα. Ἔργον ἄναρχον Θεοῦ ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφή· ἐκινεῖτο γὰρ ἀνάρχως τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ. Πολλὰ μὲν οὖν ἄν τις συνετῶς ἐξετάζων κατίδοι τὰ ταῖς ἐνεργείαις ταύταις σύστοιχα. Ἂν δὲ καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ἀδελφοὶ, τῶν κάτω συνεχῶν καὶ πολυμόχθων φροντίδων καὶ τῶν κατὰ ταύτας ἔργων ἀφέμενος, προσεδρεύῃ τὰ ὦτα ὑπέχων τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος, πρῶτον μὲν ἐπαινεθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, ὃς τὴν μὲν Μάρθαν περὶ πολλῶν μεριμνῶσαν οὐκ ἀποδέχεται, καί τοι τῆς σπουδῆς οὔσης ὑπὲρ αὐτοῦ· Μαρία δέ φησιν ἡ παρακαθημένη καὶ τῶν λόγων τῆς διδασκαλίας ἀκροωμένη, τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς (4).

Ὁρᾷς τὸ ἀκατάπαυστον ἔργον; Ἔπειτα τοὺς λόγους τούτους ἐν νῷ λαβὼν τῆς διδασκαλίας τοῦ πνεύματος, καὶ τούτοις ἐμμελετῶν, καὶ τούτους ἐν τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς ἑτέρου παντὸς ἐμπαθοῦς καὶ γηΐνου λογισμοῦ προκρίνων, καὶ διὰ τούτων πρόνοιαν τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου ποιούμενος εἰς σωτηρίαν, ἔργον καὶ αὐτὸς ἕξει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν κρίσιν ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν Προφήτην, λαλῶν ἀλήθειαν. Ἂν δὲ καὶ παντὸς συλλογισμοῦ, κἂν ἀγαθὸς ᾖ, τὸν σὸν ἀπαναστήσῃς νοῦν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέψῃς ὅλον, δι' ἐπιμόνου προσοχῆς, καὶ ἀδιαλείπτου προσευχῆς, οὕτως εἰσῆλθες καὶ αὐτὸς εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἑβδόμην εὐλογίας ἐπέτυχες, αὐτὸς σεαυτὸν ὁρῶν, καὶ διὰ σαυτοῦ πρὸς θεοπτίαν ἀναφερόμενος· τέλος γάρ φησι προσευχῆς ἁρπαγὴ πρὸς Κύριον. Ἓν μὲν δὴ τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ἑβδόμην εὐλογίας τὸ αἴτιον, ὃ καὶ Μωϋσῆς διὰ τοῦ νόμου δεικνὺς ἀργίαν τὴν ἑβδόμην ἐπέταξεν, ἀλλὰ τῶν σώματι λυσιτελούντων ἔργων, τῶν δὲ τῇ ψυχῇ προσηκόντων ἐνέργειαν.

Ἕτερον δὲ, ὁ τὸ πᾶν τό δε συ-ήσας ἐν ἓξ ἡμέραις, προεώρα καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ χεῖρον τροπὴν, καὶ τὴν διὰ ταύτην πρὸς τὴν γῆν ἀποστροφὴν, καὶ τὴν μέχρις ᾅδου καταστροφήν τε καὶ

(1) Ψαλμ. πέ, 11. (2) Ἑβρ. δ', 4. (3) Ψαλμ. ρι', 6. (4) Λουκ. ί, 42.

κάθειρξιν, καὶ τὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον παντὸς τοῦ κόσμου τοῦδε παλαίωσιν καὶ ἀχρείωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσόμενον ἀνακαινισμὸν τούτων, διὰ τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως. Οὗτος δὲ ὁ ἀνακαινισμὸς ἐνηργήθη, κατὰ τὴν εἰς ᾅδου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ διὰ θανάτου κατάβασιν, καὶ τὴν ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ κατηγγελμένην ἐν σαββάτῳ τῶν ψυχῶν ἐπανάκλησιν· καὶ τοῦτο δὴ τῆς ἑβδόμης προεώρα τὸ ἔργον· διόπερ εἰκότως τῆς εὐλογίας ταύτης μόνην ἠξίωσεν. Ἀλλὰ παρεσκευάσθη μὲν ἐν ἀδήλῳ τοῦτο κατὰ τὴν ἑβδόμην, δηλονότι κατὰ τὸ σάββατον, ἀνεφάνη δὲ καὶ καθαρῶς ἐτελέσθη τὸ πᾶν, καὶ τοῦ σώματος ἀνακληθέντος πρὸς ἀφθαρσίαν, κατὰ τὴν ὀγδόην διὰ τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, διὸ καὶ Κυριακὴ παρ' ἡμῶν αὕτη φερωνύμως κατονομάζεται. Ὥσθ' ὅπερ ἐστὶν ἡ Παρασκευὴ πρὸς τὸ Σάββατον, τοῦτο πρὸς τὴν Κυριακὴν ὑπάρχει τὸ Σάββατον, ὑπερέχουσαν τούτου σαφῶς, καθόσον ἀρχῆς καὶ τύπου καὶ σκιᾶς ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀλήθεια· τοσοῦτο τῇ Κυριακῇ τὸ περιὸν καὶ σεβάσμιον, διὰ τὸ κατ' αὐτὴν ὑπερευλογημένον τέλος, καὶ τὴν ἐλπιζομένην κατ' αὐτὴν κοινὴν τῶν ἁπάντων ἀνάστασιν, καὶ τελείαν τῶν ἀξίων εἰσέλευσιν εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν, καὶ τὴν παντὸς τοῦ κόσμου ἀναστοιχείωσιν.

Οὐκοῦν ὅσα ἄν τις εἴποι τὴν ἑβδόμην σεμνύνων, ἐπὶ τὴν ὀγδόην ταῦτα μετὰ προσθήκης ἀνάγεται· αὕτη γὰρ ἐκείνης ἐστὶν ἡ τελείωσις. Ταύτης τῆς ὀγδόης τὴν τιμήν, δηλονότι τῆς Κυριακῆς, καὶ λελῃθότως μὲν εἰσήγαγεν ὁ Μωϋσῆς· ὁ γὰρ Ἰωβηλαῖος ἐνιαυτὸς, ὃς ἀφέσεως ἐνιαυτὸς παρ' ἐκείνου νομίζεταί τε καὶ ὀνομάζεται, οὐκ ἐναρίθμιός ἐστι ταῖς κατὰ νόμον ἀριθμουμέναις ἑβδομάσι τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ μετ' ἐκείνας πάσας καὶ ὄγδοός ἐστι, μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν ἑσχάτην ἑβδομάδα τῶν ἐτῶν ἐκείνων ἀναφαινόμενος· τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ἑβδομάσι τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἑβδομάδων ποιεῖ ὁ Μωϋσῆς. Οὐ μόνον δὲ λελῃθότως οὕτως εἰσήγαγε τὴν τιμὴν τῆς ὀγδόης ὁ νομοθέτης, ἣν καὶ Κυριακὴν ἡμεῖς ὀνομάζομεν, ὡς ἀφιερωμένην τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν, ἣν σαλπίγγων ὠνόμασε, καὶ ἐξόδιον ταύτην καλεῖ, τουτέστι πέρας καὶ τελείωσιν τῶν ἑορτῶν ἁπασῶν. Κατὰ ταύτην οὖν φανερῶς φησιν, ὅτι καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ὀγδόη κλητὴ ἁγία ἔσται ἡμῖν, προκαταγγέλλων τὸ τῆς Κυριακῆς θεῖον οἷον καὶ πανευκλεὲς καὶ σεβάσμιον, μετὰ τὴν πάροδον τῶν νομικῶν ἁπάντων ἐσόμενον. Ὥστε καὶ οὗτος διὰ τοῦτο τετίμηκε τὴν ἑβδόμην, ὡς εἰς τὴν ὀγδόην ταύτην φέρουσαν τὴν ὄντως τιμίαν· καὶ καθάπερ ὁ δι' αὐτοῦ δεδομένος νόμος τίμιος, ἀλλ' ὡς εἰσάγων εἰς Χριστὸν, οὕτω καὶ ἡ ἑβδόμη τιμία ὡς εἰσάγουσα εἰς τὴν ὀγδόην, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου γέγονεν, ὡς ὀγδόη καὶ αὕτη οὖσα· καθάπερ γὰρ μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡ ὀγδόη τῶν ἡμερῶν ἀριθμεῖται, οὕτως ἐξετάζων εὑρήσεις, μετὰ τὴν ἑβδόμην τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἱστορημένων ἀναστάσεων ἐκ τῶν νεκρῶν, ὀγδόην τὴν τοῦ Κυρίου γεγονυῖαν ἀνάστασιν· ὡς μὴ μόνον ἐν τῇ ὀγδόῃ τελεσθῆναι τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ὀγδόην εἶναι ταύτην πρὸς τὰς πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένην. Τὴν αὐτὴν δὲ καὶ πρώτην πρὸς τὴν ἐλπιζομένην τῶν κατὰ Χριστὸν ἁπάντων ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ ἐξανάστασιν, δι' ἣν καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνυμνεῖται. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν ἡμερῶν οὐκ ὀγδόη μόνον ἐστὶν ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμουμένη, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτήν ἐστι πρώτη· ὡς εἶναι ταύτην αὐτὴν ἐκείνην ἐκ περιτροπῆς τὴν καινὴν καὶ πρώτην ἁπασῶν ἡμέραν, ἣν ἡμεῖς μὲν Κυριακὴν καλοῦμεν, ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐ πρώτην, ἀλλὰ μίαν προσηγόρευσεν, ὡς τῶν ἄλλων ὑπερεξηρημένην, καὶ προοίμιον οὖσαν τῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος μιᾶς καὶ ἀνεσπέρου ἡμέρας.

Ἐν περινοίᾳ δὲ ἔτι γενήσῃ τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἑορτίους ἡμέρας ὑπεροχῆς κἀντεῦθεν. Πᾶσαν μὲν γὰρ ἄλλην ἡμέραν ἑόρτιον, ὁ ἐνιαυτὸς ἅπας ἅπαξ ἐπάγει περιϊών, τὴν δὲ Κυριακὴν καὶ μηνῶν ἕκαστος τετράκις ἡμῖν ἐπανάγει, διὰ τῆς οὕτω συχνῆς περιόδου τὸν ἐνιαυτὸν ἅπαντα, ἐνιαυτὸν ἡμῖν δημιουργοῦσαν τῆς ὄντως ἀφέσεως, καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίῳ δεκτόν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ταύτην ἡμῖν ἑορτάζειν ἔργῳ καθεκάστην παρελθοῦσαν ἡμερῶν ἑβδομάδα παραδιδοὺς, ἐπεφάνη μὲν πρῶτον ἐν οἰκίᾳ τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, καὶ τὴν εἰρήνην παρέσχεν αὐτοῖς, καὶ δι' ἐμφυσήματος τοῦ οἰκείου τὸ κατ' ἀρχὰς δεδομένον ἀνακαινίσας ἐμφύσημα, τὴν τοῦ θείου πνεύματος ἐχαρίσατο χάριν, δύναμιν ἐνθεὶς αὐτοῖς θείαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας, καὶ συμψήφους αὐτὸς τῆς ἐν οὐρανῷ δεσποτείας ἀπεργασάμενος, εἰπὼν πρὸς αὐτούς· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (1).

Ταύτην μὲν οὖν τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν παρέσχεν ὁ Κύριος ἐπιφανεὶς κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἥτις ἡ Κυριακὴ πάντως ἦν· εἶτα διαλιπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, κατὰ τὴν ὀγδόην, τ' αὐτὸ δ' εἰπεῖν, τὴν Κυριακὴν ἣν περ σήμερον ἄγομεν, ἐφίσταται πάλιν ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν οἰκίαν, ἐγκαινίζων ἑαυτῷ τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν Θωμᾶν πρὸς πίστιν ἐνάγων διστάζοντα· κατὰ γὰρ τὸν ἠγαπημένον Εὐαγγελιστὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ μαθητήν· «Μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν, ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ ἕστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν». Ὁρᾶτε κατὰ Κυριακὴν καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν τὴν συνέλευσιν, καὶ τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτὸς τὴν ἐπέλευσιν; Κυριακὴ γὰρ ἦν, ὅτε πρῶτον συνηγμένοις ἐπέστη, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ τὴν Κυριακὴν πάλιν ἐπαναγούσας, ἐφίσταται συνηγμένοις. Ἐκείνας τὰς συνάξεις εἰκονίζει διηνεκῶς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, κατὰ Κυριακὴν μάλιστα τὰς συνάξεις ἐπιτελοῦσα, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐνδημοῦντες, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ὁμιλοῦντες κοινῇ, καὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὸν κατ' εὐσέβειαν ἐνάγοντες βίον. Μηδεὶς οὖν ὑπὸ ῥαθυμίας, ἢ τῆς πρὸς τὰ γήϊνα διὰ παντὸς ἀσχολίας ἀπολιμπανέσθω τῶν κατὰ Κυριακὴν ἱερῶν καὶ θεοπαραδότων συνάξεων τούτων, ἵνα μὴ δικαίως ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, παραπλήσιόν τι τῷ Θωμᾷ πάθῃ, μὴ κατὰ καιρὸν ἐλθών· κἂν συναρπασθεὶς ἅπαξ ἀπολειφθῇ, τῇ ἑξῆς ἀποδιδότω, φέρων ἑαυτὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, μὴ καὶ ἀνίατος μείνῃ, κατὰ ψυχὴν μὲν νοσήσας ἔργοις ἢ λόγοις τὴν ἀπιστίαν, τῷ ἰατρείῳ δὲ τοῦ Χριστοῦ μὴ προσενεχθείς, καὶ τὴν ἱερὰν ὡς ὁ θεῖος Θωμᾶς ἰατρείαν μὴ προσδεξάμενος· εἰσὶ γάρ εἰσιν οὐ λογισμοί τε καὶ λόγοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργα καὶ πράξεις πίστεως· «Δεῖξόν γάρ μοί φησι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου» (2)· ὧν εἴ τις ἐκπέσει τελέως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μακρυνόμενος, καὶ ἑαυτὸν ὅλον ἐκδιδοὺς τοῖς ματαίοις, νεκρὰν ἔχει, τ' αὐτὸ δ' εἰπεῖν, μὴ οὖσαν τὴν πίστιν, νεκρὸς καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ἁμαρτίας γενόμενος.

Ἀλλ' ἀποροῦσί τινες, πῶς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσῆλθε σῶμα παρικείμενος ὁ Χριστός· οὐ γὰρ ἴσασιν, ὡς ἔοικε, πνευματικοῖς συγκρίνειν πνευματικὰ, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπιγινώσκειν αὐτὰ, καθά φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα τεκούσης αὐτὸν Παρθένου τὴν μήτραν οὐκ ἐλυμήνατο μηδαμῶς λύσας, ἀλλ' ἀσινῆ τηρήσας

(1) Ἰωαν. κ', 23. (2) Ἰακ. β', 18.

ἐν τῷ τίκτεσθαι τῆς παρθενίας τὰ σύμβολα, καὶ περ τηνικαῦτα παθητὸν καὶ θνητὸν περικείμενος σῶμα, τί θαυμαστὸν εἰ ἀπαθανατίσας τὸ πρόσλημμα, καὶ σῶμα νῦν κεκτημένος ἀθάνατον κεκλεισμένας εἰσέδει θύρας; Ἀλλ' ἐπειδή περ ἀθάνατον καὶ ἀπαθὲς εἶχε πάντως τὸ σῶμα, πῶς οὖν ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς εἶχε τὰς ὠτειλὰς καὶ τὰς διατρήσεις; φησὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰπεῖν τῷ Θωμᾷ τὸν Κύριον· «Φέρε ὧδε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Πῶς οὖν εἶχε τὰς ὠτειλάς; θνητὸν μὲν σῶμα καὶ παθητὸν οὐκ ἂν ὠτειλάς τε καὶ διατρήσεις ἐπιδεῖξαι δύναιτο, καὶ σῶον καὶ ὑγιὲς διαμένειν· τὸ δὲ ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον ἔχει καὶ ὠτειλὰς δεικνῦναι καὶ διατρήσεις ἃς προὐπέστη, καὶ οἷς ἂν θέλῃ, καὶ μένειν οὐδὲν ἧττον ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον. Ἐμοὶ δὲ τοῦτο, καὶ τοῦτο δίδωσι συνορᾶν, ὅτι τὰς ὠτειλὰς εἰς ἐγκαλλώπισμα φέρουσιν αἰώνιον οἱ παθόντες διὰ Χριστόν· καθάπερ γὰρ αἱ φωταγωγοὶ τῶν θυρίδων, μηδὲν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς οἰκοδομῆς προσιστάμεναι, οὐδ' αἴσχος, ἀλλὰ κόσμος εἰσὶ τοῖς οἴκοις ἀναγκαιότατος, τό τε φῶς εἴσω πέμπουσαι, καὶ τοῖς ἐνοικοῦσι τὴν πρὸς τὰ ἔξω θέαν παρέχουσαι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰ διὰ Χριστὸν ἐπὶ τοῦ σώματος πάθη, καὶ αἱ παρ' αὐτῶν διατρήσεις, φωταγωγοὶ μάλιστα καθεστήκασι τῷ κεκτημένῳ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς, καὶ ἐκ τοῦ θείου κάλλους μᾶλλον καὶ τῆς λαμπρότητος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ δυσειδοῦς τῶν τραυμάτων, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκφάνσεως τοῦ φωτὸς ἐκείνη γνωρίζονται· τοσοῦτο τῇ ἀπαθείᾳ μὴ λυμαινόμεναι, παρ' ὅσον καὶ πρόξενοι μᾶλλον τῆς ἀθανασίας εἰσί.

Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τὴν τοῦ θείου φωτὸς πηγὴν κεκτημένον ἔνδον, ἐκεῖθεν ἐκλάμψαν νοερῶς ἐφώτισε τὸν διστάζοντα· ὡς πάραυτα τὸν Θωμᾶν ἀναβοῆσαι τελέως θεολογήσαντα· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου»· ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Ὅτι ἑώρακάς με πεπίστευκας, μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες»· δεικνὺς μηδὲν ἔχειν πλέον εἰς δόξαν τοὺς αὐτόπτας γεγενημένους, τῶν δι' αὐτῶν εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν ἐναγομένων· εἰ δὲ μὴ πιστεύσαντες εἶπεν, ἀλλὰ πιστεύσαντες, ἀλλὰ τῇ θείᾳ καὶ προγνωστικῇ δυνάμει τοῦ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδότος, ὡς γεγονότα ἐστὶ τὰ ἐσόμενα. Ὃ δέ μοι νῦν ἐπῆλθε τῇ διανοίᾳ, τοῦτο πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐρῶ. Τὸν γὰρ Θωμᾶν ὁρῶν ἀπόντα μὲν ἄπιστον γεγονότα, συνελθυθότα δὲ τοῖς πιστεύσασι μηδαμῶς τῆς πίστεως ἀσχοχήσαντα, ἐπὶ νοῦν ἐβαλόμην, ὅτι καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἂν μόνον φύγοι τὴν μετὰ τῶν φαύλων ἀναστροφὴν, καὶ τοῖς δικαίοις συναναστρέφηται, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δι' αὐτὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίας οὐκ ἀστοχήσοι ποτέ. Καὶ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης αἰνίττεται, μακαρίζων τοὺς ἐκκλίνοντας τὴν τῶν λοιμῶν συνεδρίαν καὶ συνοδοιπορίαν. Καὶ ἕτερος Προφήτης· Μὴ ἴσθι λέγων μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ· καὶ ὁ Παροιμιαστής· «Ἐν συναγωγῇ ἁμαρτωλῶν ἐκκαυθήσεται πῦρ· ὁ δὲ συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται» (1).

Τοιγαροῦν, ἀδελφοὶ, συνερχόμεθα καὶ πυκνὰ παραβάλλωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· ταύτῃ γὰρ πᾶς ὡς ἀληθῶς εὐλαβὴς προσεδρεύει καὶ παρσμένει μὴ ἀφιστάμενος· καὶ ὅταν ἕκαστος ὑμῶν εἰς αὐτὴν ἔλθῃ, σκοπείτω τοὺς εὐλαβεστέρους, δυνατὸν δὲ γνωρίσαι καὶ μόνῃ τῇ θέᾳ τούτους τῆς ἐν σιωπῇ καὶ προσοχῇ παραστάσεως. Σκοπείτω τοίνυν τοὺς εὐλαβεστέρους, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων φοβουμένους

(1) Σειρ. ις', 7.

τὸν Κύριον, καὶ τούτοις φέρων ἑαυτὸν προσκολλάτω, καὶ μετὰ τούτων συμπαριστάσθω Θεῷ· κἂν ἐντεῦθεν ἐξέλθῃ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, Κυριακῆς οὔσης, σχολὴν ἄγων ἀπὸ τῶν γηΐνων ἔργων διὰ τὸν Κύριον, οὗ καὶ ἔστιν ἐπώνυμος αὕτη, ζητείτω μετ' ἐπιμελείας, εἴπου τις τοὺς Ἀποστόλους ἐκείνους μιμούμενος, κατάκλειστος ὡς τὰ πολλὰ διαμένει διὰ τῆς ἐν ἡσυχίᾳ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας καὶ τῆς ἄλλης καταλλήλου διαίτης ποθῶν τὸν Κύριον. Ἐκείνῳ δὴ προσίτω καὶ οὗτος, καὶ εἰσίτω μετὰ πίστεως τὸν οἰκίσκον ἐκείνου, καθάπερ οὐράνιόν τινα χῶρον, ἔνδον ἔχοντα τὴν ἁγιαστικὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν· καὶ τῷ ἐνοικοῦντι παρακαθεζέσθω, καὶ συμπαραμενέτω καθόσον ἔχει, καὶ προσλαλείτω περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ἐρωτῶν καὶ σὺν ταπεινώσει μανθάνων, καὶ τὴν δι' εὐχῆς ἐπικουρίαν ἐπικαλούμενος· ἐλεύσεται γὰρ οὕτω πράττοντα καὶ πρὸς αὐτὸν ἀοράτως εὖ οἶδα Χριστός, καὶ τὴν εἰρήνην ἔνδον τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς παρέξει, καὶ τῇ πίστει προσθήσει, καὶ τὸν στηριγμὸν ἐπιδώσει, καὶ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν κατατάξει κατὰ καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν αὐτῷ τῷ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι, καὶ ὕστερον μετὰ δόξης ἐλευσομένῳ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Χριστῷ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'.

Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων· ἐν ᾗ καὶ ὅτι, πρώτη τὸν Κύριον ἡ Θεοτόκος εἶδεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα.

Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστιν ἀνανέωσις, καὶ τοῦ πρώτου διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτῳ καταποθέντος Ἀδὰμ, καὶ διὰ θανάτου πρὸς γῆν ὅθεν ἐπλάσθη παλινδρομήσαντος, ἀναζώωσις καὶ ἀνάπλασις, καὶ πρὸς ζωὴν ἀθάνατον ἐπανέλευσις. Ὥσπερ οὖν ἐκεῖνον τὴν ἀρχὴν πλαττόμενον καὶ ζωούμενον εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὔπω γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῶν ἀνθρώπων τις ἦν, μετὰ δὲ τὸ λαβεῖν πνοὴν ζωῆς δι' ἐμφυσήματος θείᾳ, πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνή· πρώτη γὰρ Εὔα μετ' ἐκεῖνον ἦν ἐν ἀνθρώποις· οὕτω καὶ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ, ὅς ἐστιν ὁ Κύριος, ἀνιστάμενον ἐκ νεκρῶν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων· παρὴν γὰρ οὐδεὶς τῶν οἰκείων, οἵ τε τὸ μνῆμα φυλάσσοντες στρατιῶται τῷ φόβῳ σεισθέντες ὡσεὶ νεκροὶ γεγόνασι· μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι πρώτη τῶν ἄλλων εἶδε γυνὴ, καθάπερ ἠκούσαμεν εὐαγγελιζομένου τοῦ Μάρκου σήμερον· «Ἀναστὰς γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρωὶ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ» (1). Δοκεῖ μὲν οὖν σαφῶς εἰπεῖν ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Κύριος, ὅτι πρωὶ, καὶ ὅτι πρῶτον ὤφθη Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὤφθη τῆς ἀναστάσεως· οὐχ οὕτω δέ φησιν, ὡς δῆλον ἔσαι μικρὸν ἐπισήσασι· μικρὸν γαρ ἀνωτέρω καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις Εὐαγγελισταῖς ὁμολόγως, ἐλθεῖν φησι τὴν Μαρίαν ταύτην

(1) Μαρκ. ις', 9.

μετὰ καὶ τῶν ἄλλων Μυροφόρων ἐπὶ τὸν τάφον καὶ πρότερον, καὶ καινὸν αὐτὸν ἰδεῖν καὶ ἀπελθεῖν· ὥϛε πολλῷ πρότερον τῆς πρωΐας, καθ' ἣν αὐτὸν εἶδεν, ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἐπισημαινόμενος δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, οὐχ ἁπλῶς εἶπε πρωΐ, καθάπερ ἐνταῦθα, ἀλλὰ λίαν πρωΐ· οὐκοῦν καὶ ἀνατολὴν ἡλίου ἐκεῖ, τὴν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντός φησι προτρέχουσαν ἀμυδρὰν φαῦσιν, ἣν καὶ ὁ Ἰωάννης δηλῶν, ἐλθεῖν φησι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν πρωΐ, σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἰδεῖν τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου (1).

Οὐκ ἦλθε δὲ τότε πρὸς τὸ μνῆμα μόνον αὕτη, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλθε τοῦ μνήματος, μήπω τὸν Κύριον ἰδοῦσα· τρέχει γὰρ καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀπαγγέλλει οὐχ ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος, ἀλλ' ὅτι ἦρθη ἀπὸ τοῦ τάφου, ὥστε τὴν ἀνάστασιν οὔπω ᾔδει· λείπεται δὴ τῇ Μαρίᾳ οὐχ ἁπλῶς πρώτῃ τὸν Κύριον ἐπιφανῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀκραιφνῆ τῆς ἡμέρας ὥραν. Ἔστι δήτα συνεσκιασμένως παρὰ τῶν Εὐαγγελιϛῶν ἀπαγγελλόμενον, ὅπερ ἀναϰαλύψω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Τὸ γὰρ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως Εὐαγγέλιον, πρώτη πάντων ἀνθρώπων, καθάπερ καὶ προσῆϰον ὑπῆρχε καὶ δίϰαιον, ἡ Θεοτόϰος παρὰ τοῦ Κυρίου ἐδέξατο, καὶ αὕτη τοῦτον ἀναστάντα πρὸ πάντων εἶδε, καὶ τῆς αὐτοῦ θείας ὁμιλίας ἀπήλαυσε, καὶ οὐϰ εἶδεν ὀφθαλμοῖς μόνον αὐτὸν, καὶ αὐτήϰοος αὐτοῦ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ χερσὶν ἥψατο πρώτη καὶ μόνη τῶν ἀχράντων ἐκείνου ποδῶν, ϰἂν οἱ Εὐαγγελισταὶ ταῦτα πάντα φανερῶς οὐ λέγουσι, μὴ θέλοντες τὴν Μητέρα προφέρειν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μὴ τοῖς ἀπίστοις ὑποψίας ἀφορμὴν δῶσιν. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν χάριτι τοῦ ἀναστάντος πρὸς πιστοὺς ὁ λόγος, καὶ ἡ τῆς ἑορτῆς ὑπόθεσις τὰ τῶν Μυροφόρων ἐπείγει διευχρινεῖν, λόγον διδόντος τοῦ εἰπόντος· « Οὐδὲν χρυπτὸν ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται » (2), καὶ τοῦτο φανερωθήσεται.

Μυροφόροι τοίνυν εἰσὶν αἱ συνακολουθοῦσαι μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου Μητρὸς, καὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους συμπαραμείνασαι, καὶ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα μυρίσαι σπουδάσασαι. Τοῦ γὰρ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Νιϰοδήμου αἰτησάντων καὶ λαβόντων παρὰ τοῦ Πιλάτου τὸ δεσποτιϰὸν σῶμα, καὶ καθελόντων ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ περισχόντων σινδόσι σὺν ἀρώμασι ϰολλωδεστάτοις, καὶ λαξευτῷ μνημείῳ ἐνθέντων, καὶ λίθον ἐπιθέντων μέγαν ἐπὶ τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, θεωροῦσαι ϰατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρϰον παρῆσαν, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, ϰαθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ϰαὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεομήτορα πάντως ὑποφαίνων. ϰαὶ Ἰαϰώβου γὰρ ϰαὶ Ἰωσῆ αὕτη ἐϰαλεῖτο μήτηρ, ὡς ἐξ Ἰωσὴφ τοῦ Μνήστορος ἐϰείνων ὄντων. Οὐ μόναι δὲ αὗται θεωροῦσαι παρῆσαν, ἐνταφιαζομένῳ τοῦ Κυρίῳ, ἀλλὰ ϰαὶ ἕτεραι γυναῖϰες, ὡς ὁ Λουϰᾶς ἱϛόρησε γράφων· « Καταϰολουθήσασαι δὲ γυναῖϰες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐϰ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, ϰαὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ· ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία ϰαὶ Ἰωάννα ϰαὶ Μαρία Ἰαϰώβου ϰαὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς» (3). Ὑποστρέψασαι δέ φησιν, ἠγόρασαν ἀρώματα ϰαὶ μῦρα· οὕπω γὰρ ἔγνωσαν ἀϰριβῶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ἡ ὀσμὴ τῆς ζωῆς, τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι πιϛῶς, ὥσπερ ὀσμὴ θανάτου τοῖς ἀπειθοῦσιν εἰς τέλος· ϰαὶ ὀσμὴ ἱματίων αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα· ϰαὶ μῦρον ἐϰϰενωθὲν ὄνομα αὐτῷ, δι' οὗ ϰαὶ τὴν οἰϰουμένην θείας εὐωδίας ἐνέπλησεν, ἀλλ' ἑτοιμάζουσι μῦρά τε ϰαὶ ἀρώματα, τοῦτο μὲν εἰς τιμὴν τοῦ ϰειμένου, τοῦτο δὲ

(1) Ἰωαν. ϰ', 1. (2) Λουϰ. ή, 17. (3) Λουϰ. ϰγ', 55.

καὶ παραμυθίαν πρὸς δυσωδίαν μυδῶντος τοῦ σώματος, διὰ τῆς ἀλοιφῆς τούτων τοῖς βουλομένοις προσεδρεύειν ἐπινοοῦσαι.

Ἑτοιμάσασαι τοίνυν τὰ μύρα καὶ τὰ ἀρώματα, τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· οὕπω γὰρ ἀληθινὰ σάββατα συνῆκαν, οὐδ' ἐκεῖνο τὸ ὑπερευλογημένον σάββατον ἐπέγνωσαν, τὸ μετάγον ἡμῶν τὴν φύσιν ἀπὸ τῶν τοῦ ᾅδου κευθμώνων ἐπὶ τὸ παμφαὲς καὶ θεῖον καὶ οὐράνιον ὕψος· «Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος, ὡς ὁ Λουκᾶς φησιν, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα». Ὁ δὲ Ματθαῖος· «Ὀψὲ σαββάτων, φησὶ, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων»· καὶ δύο εἶναι τὰς προσελθούσας. Ὁ δὲ Ἰωάννης· «Πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης»· καὶ μίαν εἶναι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν τὴν προσελθοῦσαν. Ὁ δὲ Μάρκος· «Λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων»· καὶ τρεῖς εἶναι τὰς προσελθούσας. Μίαν μὲν οὖν σαββάτων οἱ Εὐαγγελισταὶ πάντες τὴν Κυριακὴν φασιν· ὀψὲ δὲ σαββάτων, καὶ ὄρθρον βαθὺν, καὶ πρωὶ λίαν, καὶ πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης, τὸν περὶ τὸν ὄρθρον σύμμικτον φωτός τε καὶ σκότους χρόνον· οὗτος δὲ ἐστὶν ἀφοῦ τὸ τοῦ ὁρίζοντος ἑῶον αὐγάζεσθαι ἄρξεται, τὴν ἡμέραν προκαταγγέλων. Ἴδοι δ' ἄν τις ἐξ ἀπόπτου πρὸς τοῦτο βλέπων, ἀρχόμενον μεταχρώννυσθαι φωτὶ περίπυ τὴν ἐννάτην τῆς νυκτὸς ὥραν, ὡς εἶναι τὰς ὑπολοίπυς μέχρις ἡμέρας ἀκραιφνοῦς ὥρας τρεῖς. Δοκοῦσι δέ πως οἱ Εὐαγγελισταὶ διαφωνεῖν ἐπί τε τοῦ καιροῦ τούτυ, καὶ τοῦ τῶν γυναικῶν ἀριθμοῦ· ἐπειδή περ ὡς ἔφην, αἱ Μυροφόροι πολλαί τε ἦσαν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς ἦλθον ἐπὶ τὸν τάφον, συναλλήλαις μὲν, οὐχὶ ταῖς αὐταῖς δὲ, καὶ κατὰ τὸν ὄρθρον μὲν πᾶσαι, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐπ' ἀκριβείας· ἡ δὲ Μαγδαληνὴ καὶ μονωθεῖσα τῶν ἄλλων πάλιν ἦλθε καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πλέον· Ἕκαστος οὖν τῶν Εὐαγγελιστῶν, μίαν ἔστιν ὧν προσέλευσιν εἰπὼν, τὰς ἄλλας παρῆκεν· ὡς δὲ ἐγὼ συμβάλλω τε καὶ συνάγω παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἁπάντων, καθὰ καὶ τοῦτο προεῖπον, πρώτη πάντων ἡ Θεοτόκος ἦλθεν ἐπὶ τὸν τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τάφον, τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἐπειγομένη. Καὶ τοῦτο μάλιστα διδάσκομαι παρὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου· «Ἦλθε γάρ φησιν, ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, ἥτις ἦν πάντως ἡ Θεομήτωρ, θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιὼν, ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί».

Πᾶσαι οὖν αἱ ἄλλαι γυναῖκες μετὰ τὸν σεισμὸν ἦλθον, καὶ τῶν φυλάκων τὴν φυγὴν, καὶ τὸν τάφον ἀνεῳγμένον εὗρον, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον· ἡ δὲ Παρθενομήτωρ παρῆν τοῦ σεισμοῦ γινομένου, καὶ ἀποκεκυλισμένου τοῦ λίθου, καὶ τοῦ τάφου ἀνοιγομένου, καὶ τῶν τηρούντων παρόντων, εἰ καὶ κατασεσεισμένων τῷ φόβῳ· διὸ καὶ μετὰ τὸν σεισμὸν ἀνασφήλαντες πρὸς φυγὴν εὐθὺς ἔβλεψαν· ἡ δὲ Θεομήτωρ ἀδεέστερον ἐνετρύφα τῇ θέᾳ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ δι' αὐτὴν πρώτην τὸν ζωηφόρον ἐκεῖνον ἀνοιγῆναι τάφον· δι' αὐτὴν γὰρ πρώτην καὶ δι' αὐτῆς πάντα ἡμῖν ἀνέωκται, ὅσα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄνω, καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ δι' αὐτὴν τὸν ἄγγελον οὕτως ἀστράπτειν, ὡς καὶ τῆς ὥρας ἔτι σκότει κατεχομένης, ὑπὸ δαψιλεῖ ταύτην τῷ τοῦ ἀγγέλυ φωτὶ, μὴ τὸν τάφον ἰδεῖν κενὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐντάφια κατὰ κόσμον τε κείμενα, καὶ πολυειδῶς μαρτυροῦντα τῷ ἐνταφιασθέντι τὴν ἔγερσιν. Ἦν δὲ ἄρα καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἄγγελος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Γαβριήλ· ὡς γὰρ εἶδε ταύτην οὗτος ἐπειγομένην ἐπὶ τὸν τάφον, ὁ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὴν εἰπὼν, μὴ

φοβοῦ Μαριὰμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, σπεύδει καὶ νῦν καὶ καταβαίνει τὸ αὐτὸ πάλιν τῇ ἀειπαρθένῳ προσφθέγξασθαι, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος ἀσπόρως εὐαγγελίσασθαι, καὶ τὸν λίθον ἆραι, καὶ ὑποδεῖξαι κενὸν τόν τε τάφον καὶ τὰ ἐντάφια, καὶ οὕτω πιστώσασθαι ταύτῃ τὸ εὐαγγέλιον. «Ἀποκριθεὶς γάρ φησιν, ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναιξί· Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ἐσταυρωμένον; ἠγέρθη· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος»· εἰ γὰρ καὶ τὰς φύλακάς φησιν ὁρᾶτε κατασεισθέντας τῷ φόβῳ, ἀλλ' ὑμεῖς μὴ φοβεῖσθε· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. Οὗτος γὰρ οὐ μόνον ᾅδου καὶ θανάτου καὶ τάφου κλείθροις καὶ μοχλοῖς καὶ σφραγίσιν ἐστὶν ἀκάθεκτος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀθανάτων ἡμῶν καὶ οὐρανίων ἀγγέλων ὑπάρχει Κύριος, καὶ μόνος οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ παντὸς Κύριος· «Ἴδετε γάρ φησι τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος· καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν»· «Ἐξελθοῦσαι δέ φησι μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης».

Ἐμοὶ δοκεῖ πάλιν, τὸν μὲν φόβον ἔτι τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἔχειν, καὶ τὰς μέχρι τότε συνελθούσας τῶν ἄλλων γυναικῶν· οὐ γὰρ συνῆκαν τῶν εἰρημένων παρὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν δύναμιν, οὐδὲ τοῦ φωτὸς ἀντιλαβέσθαι τελέως ἴσχυσαν, ὡς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν ἀκριβῶς· τὴν δὲ Θεομήτορα τὴν μεγάλην κτήσασθαι χαράν, τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου συνεῖσαν, καὶ τοῦ φωτὸς γενομένην ὅλην, ὡς κεκαθαρμένην ἄκρως, καὶ κεχαριτωμένην θείως, καὶ διὰ πάντων βεβαίως τὸ ἀληθὲς καὶ γνωρίσασαν, καὶ τῷ ἀρχαγγέλῳ πιστεύσασαν, ἐπεὶ καὶ πιστὸς οὗτος ἐκ πολλοῦ ταύτῃ διὰ τῶν ἔργων ἐφάνη. Πῶς δὲ καὶ παρὰ τῶν γενομένων αὐτῆς παρούσης, οὐκ ἂν συνῆκεν ἡ θεόσοφος Παρθένος τὸ τελεσθὲν, σεισμὸν ἰδοῦσα, καὶ τοῦτον μέγαν, ἄγγελον κατερχόμενον οὐρανόθεν, καὶ τοῦτον ἀστραπηφόρον, τήν τε τῶν τηρούντων νέκρωσιν, καὶ τοῦ λίθου τὴν μετάθεσιν, καὶ τοῦ τάφου τὴν κένωσιν, καὶ τῶν ἐνταφίων τὸ μέγα θαῦμα, ἀδιαλύτων ἅμα, καὶ σμύρνῃ καὶ ἀλόῃ συνεχομένων, καὶ κενῶν ὁρωμένων τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τούτοις τὴν πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀγγέλου χαρμόσυνον θέαν καὶ ἀγγελίαν; Ἀλλ' ἐξελθοῦσαι μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦτον, ἡ μὲν Μαγδαληνὴ Μαρία, ὡς ἂν εἰ μηδὲ ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου, μηδ' ἐκείνου δήπου δι' αὐτὴν φθεγξαμένου, τὴν τοῦ τάφου κένωσιν ἐξακριβοῦται μόνην, τῶν ἐνταφίων μηδένα λόγον ποιησαμένη· καὶ τρέχει πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὡς ὁ Ἰωάννης φησίν. Ἡ δὲ Θεομήτωρ Παρθένος ἑτέραις γυναιξὶ συναφθεῖσα, ὅθεν ἦλθεν, ἐπανήρχετο πάλιν· καὶ ἰδοὺ, καθάπερ ὁ Ματθαῖος φησίν· «Ὁ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε».

Ὁρᾶτε ὅτι καὶ πρὸ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἡ Θεομήτωρ εἶδε τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκὶ καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα; «Αἱ δὲ προσελθοῦσαι φησὶν, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ». Καθάπερ δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως μετὰ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας ἡ Θεοτόκος παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἀκούσασα μόνη συνῆκε τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, οὕτω καὶ μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ὑπαντήσασα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ, πρώτη τῶν ἄλλων ἁπασῶν καὶ εἶδε καὶ ἐπέγνω τὸν ἀναστάντα, καὶ προσπεσοῦσα τῶν αὐτοῦ ἥψατο ποδῶν, καὶ ἀπόστολος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ἐγένετο. Ὅτι δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία οὐ συνῆν τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ, ἡνίκα παρὰ τοῦ τάφου ἐπανιούσῃ ὑπήντησε καὶ ἐπεφάνη καὶ προσελάλησεν αὐτῇ ὁ Κύριος, διδασκόμεθα παρὰ τοῦ Ἰωάννου· «Τρέχει γὰρ, φησὶν, αὕτη πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ

οὐκ οἴδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν». Πῶς γὰρ ἂν εἶπερ εἶδε, καὶ χερσὶν ἥψατο, καὶ συντυγχάνοντος ἤκουσε, τοιαῦτα ἔλεγεν, ὅτι ἦραν καὶ μετέθηκαν, ὅπου δὲ, οὐκ οἴδαμεν; ἀλλὰ μετὰ τὸν Πέτρου καὶ Ἰωάννου δρόμον ἐπὶ τὸν τάφον, καὶ τὴν ἐκεῖ θέαν τῶν ὀθονίων καὶ τὴν ἐπάνοδον, Μαρία εἰσῆκει, φησὶ, πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω.

Ὁρᾶτε ὡς μὴ μόνον οὔπω εἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀκοῆς ἐπληροφορήθη; καὶ τῶν ἐπιφαινομένων δὲ ταύτην ἐρωτησάντων ἀγγέλων, Γύναι τί κλαίεις; ἐκείνη πάλιν ὡς περὶ νεκροῦ ἀποκρίνεται· ὡς δὲ στραφεῖσα τὸν Ἰησοῦν εἶδεν, οὐδὲ πάλιν συνῆκεν, ἀλλ' ἐρωτωμένη καὶ παρ' αὐτοῦ, τί κλαίει; τὰ παραπλήσια φθέγγεται, ἕως οὗ ἐξ ὀνόματος ἐκεῖνος αὐτὴν καλέσας, ἑαυτὸν παρέστησεν ὄντα. Τότε δὴ προσπεσοῦσα καὶ αὐτὴ, καὶ ζητοῦσα τὸν ἁσπασμὸν τοῖς ἐκείνου ποσὶ προσενεγκεῖν, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ, μή μου ἅπτου· παρ' οὗ μανθάνομεν, ὡς ἡνίκα πρότερον ὤφθη τῇ τε Μητρὶ καὶ ταῖς συνούσαις αὐτῇ γυναιξὶν, αὐτῇ μόνῃ καὶ τῶν ποδῶν ἅψασθαι παρέσχεν, εἰ καὶ ὁ Ματθαῖος κοινοποιεῖται καὶ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶ τοῦτο, μὴ θέλων δι' ἣν τὴν ἀρχὴν ἔφημεν αἰτίαν, φανερῶς τὴν Μητέρα προάγειν ἐπὶ τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ πρώτην ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν τάφον τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ πρώτην τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως δέξασθαι πολλαὶ συνῆλθον, καὶ τὸν λίθον εἶδον ἀποκεχυλισμένον κἀκεῖναι, καὶ τῶν ἀγγέλων ἤκουσαν, ἐπανιοῦσαι μετὰ τὴν τοιαύτην ἀκοὴν καὶ θέαν ἐμερίσθησαν. Καὶ αἱ μὲν, καθάπερ ὁ Μάρκος φησὶ, «ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, καὶ εἶχεν αὐτὰς φόβος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ»· αἱ δὲ τῇ τοῦ Κυρίου εἶπον τὸ Μητρὶ, αἳ καὶ τῆς τοῦ δεσπότου θέας καὶ ὁμιλίας ἐπέτυχον. Ἡ δὲ Μαγδαληνὴ πρὸς Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀπῆει, μεθ' ὧν καὶ πρὸς τὸν τάφον πάλιν ἔρχεται μόνη· κἀκείνων ἀναχωρησάντων, αὐτὴ παραμείνασα τῆς δεσποτικῆς ἀξιοῦται καὶ αὕτη θέας, καὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ αὕτη πέμπεται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται πάλιν, ἀπαγγέλουσα πᾶσιν, ὡς Ἰωάννης φησὶν, «ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ».

Ταύτην οὖν τὴν θέαν πρωΐ φησι καὶ ὁ Μάρκος γενέσθαι, τουτέστι κατὰ τὴν ἀκραιφνῆ τῆς ἡμέρας ἀρχὴν, τοῦ ὄρθρου παρελθόντος παντὸς, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, οὐδὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τότε γενέσθαι ἰσχυριζόμενος· Ἔχομεν δὴ τὰ τῶν Μυροφόρων ἠκριβωμένα, καὶ τὴν ἄνωθεν ζητουμένην ἐπὶ ταύταις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν συμφωνίαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως παρά τε τῶν Μυροφόρων ἀκούσαντες καὶ τοῦ Πέτρου, καὶ παρὰ Λευᾶ καὶ Κλεόπα, ὅτι ὁ Κύριος ζῇ, καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῶν, ἠπίστησαν· διὸ καὶ ὀνειδίζονται παρ' αὐτοῦ, ὕστερον συνοῦσιν ἐπιφανέντος αὐτοῖς. Μετὰ δὲ τὸ διὰ πολλῶν καὶ πολλάκις ἑαυτὸν παρασῆσαι ζῶντα, οὐκ ἐπίστευσαν μόνον πάντες, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξαν πανταχοῦ· «Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (1), «Τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος, διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων» (2)· τὰ γὰρ σημεῖα μέχρι τοῦ κηρυχθῆναι τὸν λόγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀναγκαιότατα ἦν. Ἀλλὰ δεῖ μὲν σημείων καὶ τεραστίων πρὸς παράστασιν καὶ βεβαίωσιν τῆς τοῦ κηρύγματος ἀληθείας, δεῖ δὲ σημείων, ἀλλ' οὐ τεραστίων πρὸς παράστασιν τῶν ὑποδεξαμένων τὸν λόγον, εἰ βεβαίως ἐπίστευσαν· τίνων τούτων; τῶν ἀπὸ τῶν ἔργων· «Δεῖξόν γάρ μοι φησι τὴν πίστιν σου ἐκ

(1) Ψαλμ. ιη', 4. (2) Μάρκ. ις', 20.

τῶν ἔργων σου»· καὶ «Τίς πιστὸς δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ» (1). Τίς γὰρ πιστεύσει διάνοιαν ἔχειν ὄντως θείαν καὶ μεγάλην καὶ ὑψηλὴν, καὶ ὡς εἰπεῖν οὐράνιον, οἷά περ ἐστὶν ἡ εὐσέβεια, τὸν φαύλων ἀντεχόμενον ἔργων, καὶ τῇ γῇ καὶ τοῖς γηΐνοις προσηλωμένον;

Οὐδὲν οὖν ὄφελος, ἀδελφοὶ, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν θείαν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ τῇ πίστει κατάλληλα. Τί τὰς μωρὰς παρθένους αἱ λαμπάδες ὤνησαν οὐκ ἐχούσας ἔλαιον, δηλονότι τὰ τῆς ἀγάπης καὶ τὰ τῆς συμπαθείας ἔργα; Τί τὸν ἐν τῇ ἀσβέστῳ φλογὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Λάζαρον ἀσυμπαθὲς τηγανιζόμενον ἐκεῖνον πλούσιον, τὸ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ἀβραάμ; Τί τὸν μὴ κεκτημένον διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἔνδυμα, τῷ θείῳ γάμῳ καὶ τῇ παστάδι τῆς ἀφθαρσίας ἐκείνης κατάλληλον, ἡ πρὸς τὴν κλῆσιν δῆθεν εὐπείθεια; καὶ γὰρ προσεκλήθη τε καὶ προσῆλθε πιστεύσας πάντως, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις δαιτυμόσι συνανεκλήθη, ἀλλ' ἐξελεγχθεὶς καὶ καταισχυνθεὶς, ὡς τὴν ἀπὸ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν πράξεων φαυλότητα περικείμενος, δεθεὶς χεῖράς τε καὶ πόδας ἀνηλεῶς, εἰς τὴν γέενναν ῥίπτεται τοῦ πυρὸς, ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἧς μηδένα γένοιτο τῶν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καλυμένων πεῖραν λαβεῖν, ἀλλὰ τῇ πίστει βίον ἐπιδειξαμένους προσήκοντα, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν νυμφῶνα τῆς εὐφροσύνης τῆς ἀκηράτου, καὶ συνδιαιωνίζειν τοῖς ἁγίοις, ἔνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'.

Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον· καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τῶν παρόντων.

Διὰ πασῶν τῶν νῦν διερχομένων ἡμερῶν τούτων, εἰς πεντήκοντα ἐκτεινομένων, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἑορτάζομεν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν πρὸς τὰς ἄλλας ἑορτὰς ὑπεροχὴν παριστῶντες διὰ τῆς παρατάσεως ταύτης. Εἰ γὰρ καὶ τῆς πρὸς οὐρανὸν ἐπανόδου τὴν ἐπέτειον μνήμην ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἡμερῶν περιέχει, ἀλλὰ καὶ αὕτη τὴν τοῦ ἀναστάντος Δεσπότου πρὸς τοὺς ἀναβεβιωκότας ἔσθ' ὅτε τῶν δούλων ὑποδείκνυσι διαφοράν· πάντες γὰρ οἱ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντες ὑφ' ἑτέρων ἀνέστησαν, καὶ πάλιν ἀποθανόντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν γῆν· Χριστοῦ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· μόνος γὰρ οὗτος ἑαυτὸν ἀναστήσας τριήμερον, οὐκ εἰς γῆν ἐπέστρεψε πάλιν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀνελήλυθεν, ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον τῷ πατρὶ ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα· διὸ καὶ μόνος ἀρχὴ τῆς μελλούσης πάντων ἀναστάσεως γέγονε, καὶ μόνος ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατήρ. Καὶ καθάπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν ἁμαρτωλοί τε καὶ δίκαιοι, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται ἁμαρτωλοί τε καὶ δίκαιοι, ἀλλ' ἕκαστος

(1) Ἰακ. β', 18. γ', 13.

ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶτα τὸ τέλος, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος, ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

Τοιαύτης δωρεᾶς πρόξενος ἡμῖν ἐστιν ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις, καὶ διὰ τοῦτο μόνην ταύτην ἐν τοσαύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἑορτάζομεν, ὡς ἀθάνατον οὖσαν καὶ ἀνώλεθρον καὶ ἀΐδιον, προϋπογράφοντες διὰ τούτων καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἁγίων μακαριότητα, ἧς ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός· θυμηδία δὲ καὶ πανήγυρίς ἐστιν ἐν ταύτῃ διηνεκὴς ἔνθεός τε καὶ ἀναλλοίωτος· ἐκεῖ γάρ ἐστι τῶν ὄντως εὐφραινομένων ἡ κατοικία. Διὸ καὶ πρὸ τῶν ἡμερῶν τούτων, τὴν ἱερὰν τεσσαρακοστὴν ἐν νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀσκήσει παντοίᾳ τῶν ἀρετῶν ἄγειν ἡμᾶς ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐνομοθέτησε, διὰ μὲν τῆς τεσσαρακοστῆς τῶν ἡμερῶν δεικνῦσα τὴν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῶν σωζομένων ζωὴν, ὡς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ μετάνοια καὶ βίος θεοφιλής· διὰ δὲ τῆς μετ' αὐτὴν πεντηκοστῆς ταύτης, ἣν διερχόμεθα νῦν, ἐπιδεικνῦσα τὴν διαδεξομένην τοὺς ἐνταῦθα διὰ τὸν Θεὸν ἐναγωνίως ζήσαντας ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Διὰ τοῦτο καὶ τεσσαρακοστὴ μέν ἐστιν ἐκείνη, καὶ συνηρτημένην ἔχει τὴν μνήμην τῶν τοῦ Κυρίου σωτηρίων παθῶν, καὶ τῆς νηστείας τὴν λύσιν μετὰ τὴν ἑβδόμην λαμβάνει· αὕτη δὲ πεντηκοστὴ οὖσα συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετάθεσιν, καὶ τὴν τοῦ θείου Πνεύματος κατάβασιν καὶ διάδοσιν. Ἑβδοματικός γάρ ἐστιν ὁ αἰὼν οὗτος, καὶ διὰ τεσσάρων ὡρῶν καὶ μερῶν καὶ στοιχείων συνίσταται, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ κοινωνοὺς ἑαυτοὺς δι' ἔργων ποιοῦσι τῶν Χριστοῦ παθημάτων, τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτὴν ἐπιφέρει, ἥτις ἐκ τῆς ὀγδόης ἄρχεται, καὶ εἰς ὀγδόην ἔχει τὴν λῆξιν, καὶ τὴν σεπτὴν ἑβδομάδα, καὶ τὴν τετρακτὺν ὑπερβᾶσαν, καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἀναλήψεως, τὴν μέλλουσαν παρίστησι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἀνάστασιν, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν τῶν ἀξίων ἐν νεφέλαις ἅρπαγιν πρὸς τὴν θείαν ὑπάντησιν, καὶ ἔξῆς εἰς αἰῶνας πρὸς Θεὸν συνουσίαν τε καὶ κατάπαυσιν.

Αὕτη μὲν οὖν ἔσται κατὰ καιρόν. Ὁ δὲ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ τοῖς μαθηταῖς δεικνὺς, ὡς οὐκ ἐκ τῶν Ἰουδαίων μόνον ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀξίων τῆς πίστεως ἔσται, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης ἀΐδίου κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην εἰς ἐπήκοον τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· « Ἔρχεται εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Σιχὰρ, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ » (1). Πηγὴν μὲν οὖν τὸ φρέαρ φησί· τὸ γὰρ ὕδωρ πηγαῖον εἶχεν, ὡς δῆλον ἔσται προϊόντος τοῦ λόγου· τοῦ Ἰακὼβ δὲ ἦν, ἐπειδή περ ἐκεῖνος ὤρυξεν αὐτό. Τὸ δὲ χωρίον ὃ ἔδωκε τῷ Ἰωσὴφ ὁ Ἰακὼβ τὰ Σίκημά ἐστι· φησί γαρ πρὸς αὐτὸν τὰ ἔσχατα πνέων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διατιθέμενος· « Ἰδὲ ἐγὼ ἀποθνήσκω, ὑμᾶς δὲ ἀποστρέψει ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίκημα ἐξαίρετον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς τῶν Ἀμορραίων ἐν τῇ μαχαίρᾳ μου καὶ τῷ τόξῳ μου » (2). Διὸ τὰ μὲν Σίκημα κατῳκεῖτο

(1) Ἰωαν. δ', 5. (2) Γεν. μή, 21.

παρὰ τῆς Ἐφραὶμ φυλῆς ὕστερον, ὃς ἦν υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Ἰωσήφ· τὸν δὲ περὶ αὐτὰ τόπον κατῴκουν αἱ δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὧν Ἱεροβοὰμ ὁ ἀποστάτης ἦρξε. Προσκρούσαντες δὲ τῷ Θεῷ πολλάκις οὗτοι, καὶ πολλάκις ἐγκαταλειφθέντες, ὕστερον παγγενῆ γεγόνασιν αἰχμάλωτοι, ὡς ἀντ' αὐτῶν ἔθνη διάφορα συμφορήσαντα τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων ἐγκατοικῆσαι τῷ τόπῳ, καὶ Σαμαρείτας ἀπὸ τοῦ ὄρους Σομὸρ καλέσαι. Καθάπερ δὲ παραπορευόμενος ὁ Ἰακὼβ, ὡς ἡ Ἱστορία φησὶ, παρεστήσατο τὰ Σίκημα, οὕτω παραπορευόμενος ὁ Χριστὸς νῦν, ὑπηγάγετο τὴν Σαμάρειαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὡς αὐτός φησιν, ἐν τῇ ῥομφαίᾳ καὶ τῷ τόξῳ αὐτοῦ, δηλονότι πρὸς ἐξολόθρευσιν καὶ ἀπώλειαν τῶν πρότερον ἐνοικούντων· ὁ δὲ Χριστὸς ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ, διὸ καὶ πρὸς σωτηρίαν· «Ὁ γὰρ Ἰησοῦς κεκοπιακὼς, φησὶν, ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκάθητο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη».

Καὶ ἡ ὥρα καὶ ὁ κόπος ἐδίδου καθῆσθαι τὸν σῶμα περικείμενον, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἡμέτερον· τοῦτο τοίνυν πιεζούμενος, καὶ τὸ μέλλον κέρδος προβλέπων ἐκάθητο, φησὶν, οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ, τουτέστιν ἀφελῶς χαμαὶ, μόνος ὡς εἷς τῶν πολλῶν ὁδίτης· οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. Μεμονωμένῃ τοίνυν οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ καθημένῃ, ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλῆσαι ὕδωρ· ὁ δὲ Κύριος καὶ διψῶν ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἔχουσαν ἀνθρωπίνως τὴν δίψαν παῦσαι παραγενομένην ἰδὼν, ὁρῶν δὲ ὡς Θεὸς καὶ τὴν ταύτης καρδίαν διψῶσαν ὕδατος σωτηρίου, τὸν δὲ δυνάμενον τοῦτο παρασχεῖν οὐκ εἰδυῖαν, ἀποκαλύψαι μὲν ἑαυτὸν ἐπείγεται τῇ ποθούσῃ ψυχῇ· ποθεῖ γὰρ καὶ αὐτὸς τοὺς ποθοῦντας κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἄρχεται δὲ ὅθεν εὐπαράδεκτος ἔσαι, καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· «Δός μοι ὕδωρ πιεῖν». Ἡ δὲ συνετὴ οὖσα, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς στολῆς καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐπιφαινομένης ἔξωθεν κοσμιότητος Ἰουδαῖόν τε ὄντα συνεῖσα, καὶ τοῦ νόμου φύλακα, θαυμάζω ἔφη, πῶς παρὰ Σαμαρείτιδος αἰτεῖς πόμα, τῶν Ἰουδαίων τοῖς Σαμαρείταις ὡς ἐθνικοῖς οὖσι μὴ κοινωνούντων· Ὁ δὲ Κύριος ἀφορμῆς λαβόμενος ἑαυτὸν ἀποκαλύπτειν ἄρχεται, πρὸς αὐτὴν λέγων· «Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι ὕδωρ πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν».

Ὁρᾶτε μαρτυρουμένην, ὡς εἴπερ ἐγίνωσκεν, ᾔτησεν ἂν πάραυτα, καὶ μέτοχος ἐγεγόνει τοῦ ὄντως ζῶντος ὕδατος, ὡς καὶ μαθοῦσα πεποίηκε καὶ ἀπήλαυσεν ὕστερον. Τὸ δὲ συνέδριον τῶν Ἰουδαίων ἐρωτήσαντες, καὶ σαφῶς ἀκούσαντες, εἶτα τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Ἀλλὰ τίς ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ; «Εἰ ᾔδεις γάρ φησι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ»· ἵνα τ' ἄλλα παρῶμεν, αὐτὸ τὸ τοὺς ὑπὸ Ἰουδαίων βδελυκτοὺς εἶναι νομιζομένους, καὶ μέχρι δόματος πόματος ἀκοινωνήτους, τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν μὴ βδελύττεσθαι, πηλίκης δωρεᾶς τε καὶ χάριτος; Τὸ δὲ καὶ τοσοῦτον ἐρασμίους ἡγεῖσθαι, ὡς μὴ μόνον τὰ παρ' αὐτῶν διδόμενα δέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνοις τῶν αὐτοῦ θείων χαρισμάτων μεταδιδόναι; τί λέγω τῶν χαρισμάτων; ἑαυτὸν γὰρ παρέχει, καὶ σκεύη δεκτικὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπεργάζεται τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως πηγὴν αὐτοὺς ἔχειν, ὡς προῖδὼν ἐπαγγέλλεται, πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἁλλομένην, τίς νοῦς ἐννοήσει; τίς λόγος ἐκφράσει τὸ ὑπερβάλλον τῆς δωρεᾶς; Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις μήπω τὸ μεγαλεῖον συνεῖσα τοῦ ζῶντος ὕδατος, πρῶτον μὲν ἀπορεῖ, πόθεν ὁ προσλαλῶν εὑρήσει τὸ ὕδωρ ὃ ἐπαγγέλλεται, μήτε ἄντλημα ἔχων, καὶ τοῦ φρέατος ὄντος βαθέος· εἶτα καὶ συγκρίνειν ἐπιχειρεῖ τοῦτον πρὸς Ἰακὼβ, ὃν καὶ Πατέρα καλεῖ, σεμνολογοῦσα τὸ γένος ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξαίρει τοῦ φρέατος, ὡς

μὴ ἂν εὑρεθέντος καλλίονος· ὡς δὲ ἤκουσε τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω, πηγὴ γενήσεται τῷ λαβόντι πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἁλλομένη, ψυχῆς μὲν ποθούσης ἀφῆκε ῥῆμα, καὶ πρὸς πίστιν ἐναγομένης, μήπω δὲ δυνηθείσης πρὸς τὸ φῶς τρανῶς ἀναβλέψαι· «Δός μοι, γάρ φησι, Κύριε τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχομαι ἐνθάδε ἀντλεῖν»· ὁ δὲ Κύριος ἔτι κατὰ μικρὸν ἑαυτὸν ἀναχαλύπτειν βουλόμενος προστάττει ταύτῃ καὶ τὸν ἄνδρα φωνῆσαι. Ὡς δ' ἐκείνη καὶ κρύπτουσα τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ σπεύδουσα τὸ δῶρον λαβεῖν, ἔλεγεν οὐκ ἔχω ἄνδρα, πόσους οἰκείους ἐκ παιδὸς ἔσχεν ἀκούει, καὶ νῦν ἐλέγχεται μὴ τὸν οἰκεῖον αὐτῆς ἔχειν ἄνδρα· καὶ πρὸς μὲν τὸν ἔλεγχον οὐ δυσχεραίνει, πάραυτα δὲ Προφήτην ὄντα γνοῦσα τὸν προσλαλοῦντα μειζόνων ἅπτεται ζητημάτων.

Ὁρᾶτε τὸ μακρόθυμον ἅμα καὶ φιλομαθὲς τῆς γυναικὸς ὅσον· «Οἱ πατέρες γάρ φησιν ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν». Ὁρᾶτε οἵαν εἶχεν ἐν τῇ διανοίᾳ μελέτην, καὶ πόσην εἶχε τῆς Γραφῆς εἴδησιν; Πόσοι νῦν τῶν ἐκ γενετῆς πιστῶν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τροφίμων ἀγνοοῦσιν ὅπερ ἡ Σαμαρεῖτις ἠπίστατο, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν, Ἰακὼβ δηλονότι καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ Πατριάρχαι ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ; Ταύτην τὴν γνῶσιν καὶ τὴν πρὸς ἐπίγνωσιν μελέτην τῆς θεονεύστου Γραφῆς ὡς ὁσμὴν εὐωδίας ὁ Χριστὸς προσιέμενος, προσεκαρτέρει συντυγχάνων ἡδέως τῇ Σαμαρείτιδι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθράκων ἂν μέν τι τῶν εὐόσμων ἐνθῇς, ἐπιστρέφεις καὶ παρακατέχεις τοὺς προσιόντας, ἂν δέ τι τῶν βαρυόσμων καὶ δυσωδῶν, ἀπωθεῖ τούτους καὶ ἀποστρέφεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, ἂν μὲν ἱερὰν ἔχῃς μελέτην καὶ σπουδὴν, ἐπισκοπῆς θείας ἄξιον ποιεῖς σεαυτόν· αὕτη γὰρ ἧς ὀσφραίνεται Κύριος ὀσμῆς εὐωδίας· ἂν δὲ πονηρὰς καὶ ῥυπαρὰς καὶ γηίνας ἔνδον τρέφῃς λογισμὰς, μακρὰν γίνῃ τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ φεῦ ἄξιον σαυτὸν ἐργασάμενος! «Οὐ γὰρ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου» πρὸς τὸν Θεόν φησιν ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης (1). Τοῦ γὰρ νόμου διακελευομένου, μνησθήσῃ διὰ παντὸς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καθήμενος καὶ πορευόμενος, κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος· καὶ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος· Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, καὶ ἐν αὐταῖς εὑρήσετε ζωὴν τὴν αἰώνιον (2)· καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος· «Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (3), ὁ γηίνοις λογισμοῖς ἐμβραδύνων παράνομός ἐστι πάντως· ὁ δὲ καὶ πονηροῖς καὶ ῥυπαροῖς, πόσῳ μᾶλλον; Ἀλλὰ πότε τῷ Θεῷ προσεκύνησαν οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ; ἡνίκα Ἰακὼβ ὁ πατριάρχης τόν τε ἀδελφὸν φθονοῦντα φεύγων Ἠσαῦ, καὶ ταῖς συμβουλαῖς τοῦ πατρὸς ὑπείκων Ἰσαὰκ, πρὸς Μεσοποταμίαν ἀπήει, καὶ ἡνίκα σὺν γυναιξὶν ἐκεῖθεν ἐπανήει καὶ τέκνοις· κατὰ γὰρ τὴν ἐπάνοδον σκηνὰς πηξαμένῳ περίπου τὸν τόπον τοῦτον, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὡμίλει τῇ Σαμαρείτιδι, μετὰ τὰ κατὰ τὴν Δείναν, καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Σικήμων, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰακὼβ, ὡς ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται· «Ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς Βαιθὴλ, καὶ ποίησον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν σε ἀπὸ προσώπου Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου» (4). Καὶ μετὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο, μεταναστὰς ὁ Ἰακὼβ ἀνέβη εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος, καὶ ᾠκοδόμησε, φησὶν, ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Βαιθὴλ· ἐκεῖ γὰρ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτό φησιν, ἡ Σαμαρεῖτις ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν

(1) Ψαλμ. ε', 5. (2) Ἰωαν. ε', 39. (3) Α' Θεσσαλ. ε', 17. (4) Γεν. λε' 1.

ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἀντεχομένη· τὰ γὰρ κατὰ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν ὕστερον ἐνομοθετήθη· καὶ ἐπειδή περ ὁ τόπος ἐκεῖνος οἶκος Θεοῦ ἐκλήθη παρὰ τοῦ Ἰακώβ· τοῦτο γὰρ ἑρμηνευόμενον δηλοῖ τὸ Βαιθήλ, διαπορεῖ ποθοῦσα μαθεῖν, πῶς οὐκ ἐκεῖ μᾶλλον, ἀλλ' ἐν Ἱεροσολύμοις εἶναι λέγεται ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ θύειν καὶ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ νομίζεται. Ὁ δὲ Κύριος καὶ τὸν σκοπὸν τῶν οἰκείων λόγων ἤδη περαίνων, καὶ περὶ τῆς γυναικὸς προφητεύων, ὅτι τοιαύτη ἔσται οἵαν ὁ Θεὸς ζητεῖ τε καὶ ἀποδέχεται, καὶ πρὸς τοὺς αὐτῆς λόγους ἀποκρινόμενος, «Πίστευσόν μοι γύναι φησὶν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί». καὶ μετ' ὀλίγα· «τοιούτους γὰρ ὁ Θεὸς ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν».

Ὁρᾶτε ὅτι καὶ περὶ αὐτῆς διατείνεται, ὅτι τοιαύτη ἔσται οἵαν ὁ Θεὸς ζητεῖ, καί ὅτι προσκυνήσει τῷ ἀνωτάτω Πατρὶ μὴ τοπικῶς, ἀλλ' εὐαγγελικῶς; πρὸς αὐτὴν γὰρ ὁ λόγος, ὅτι οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί· ἅμα δὲ καὶ τὴν τοῦ νόμου μετάθεσιν φανερῶς αὐτῇ προαγγέλλει· μετατιθεμένης γὰρ τῆς προσκυνήσεως, ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦ νόμου μετάθεσις ἔσται. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξὺ κείμενον· «Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστί»· πρὸς μὲν τὸν ἐκείνης λόγον ὡς ἀπόκρισίς ἐστιν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς οἰκείοις λόγοις ἐστὶν ἀκόλουθον· τοῦτο γάρ φησιν ὡς ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι· συντάττει γὰρ καὶ ἑαυτὸν ἐκείνοις, ὡς ἐξ ἐκείνων ὄντα κατὰ σάρκα. Ἡμεῖς οὖν φησιν, οἱ μὴ καταψευδόμενοι τοῦ ὀνόματος, ἀλλ· ἐπιγινώσκοντες τὰ ἡμέτερα, τοῦτο κατὰ τὴν προσκύνησιν ὑμῶν τῶν Σαμαρειτῶν διαφέρομεν, ὅτι γινώσκομεν διὰ τοῦτο τὴν προσκύνησιν ἐν Ἰουδαίᾳ τελεῖσθαι νομιζομένην, ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία παντὸς τοῦ κόσμου, τουτέστιν ὁ Χριστὸς ἐλεύσεται. Ὅτι δὲ οὐκέτι μέλλει, αὐτὸς γὰρ ἦν, οὐκ εἶπεν ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἔσται, ἀλλ' ὅτι ἐστίν. «Ἀλλ' ἔρχεταί φησιν ὥρα καὶ νῦν ἐστι». Καὶ ταῦτα προφητικά· τὸ μὲν γὰρ ἔρχεται, ὅτι οὔπω ἐτελέσθη, τελεσθήσεται δὲ· τὸ δὲ νῦν ἐστὶν, ἐπειδή περ ἑώρα ταύτην ὅσον οὔπω πιστεύουσαν, καὶ πνευματικῶς καὶ ἀληθῶς προσκυνοῦσαν· «Ἔρχεται οὖν φησιν ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»· ὁ γὰρ ἀνωτάτω καὶ προσκυνητὸς Πατὴρ, Πατὴρ αὐτοαληθείας ἐστὶ, δηλονότι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, καὶ πνεῦμα ἀληθείας ἔχει, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τοῦτον προσκυνοῦντες, καὶ ὡς οὕτω πιστεύοντες, καὶ ὡς διὰ τούτων ἐνεργούμενοι. Τὸ Πνεῦμα γάρ ἐστί φησιν ὁ Ἀπόστολος, δι' οὗ προσκυνοῦμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα (1)· καὶ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ», ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς φησιν (2).

Οἱ οὖν οὕτως ἐν πνεύματι καὶ ἀνωτάτω Πατέρα προσκυνοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν Σαμάρειαν ἐξέβαλεν, ἵνα μή τις νομίσῃ τόπον ἕτερον ἀντεισαχθήσεσθαι μέλλειν, διὰ τῶν ἑξῆς ἀπάγει πάλιν τὸν ἀκροώμενον πάσης σωματικῆς ἐννοίας καὶ τόπου καὶ προσκυνήσεως· «Πνεῦμα, λέγων, ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»· τουτέστιν, ἐκτὸς σωμάτων πάντη τὸν ἀσώματον ἐννοοῦντας· οὕτω γὰρ καὶ ἀληθῶς ὄψονται τοῦτον πανταχοῦ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ· ὡς μὲν γὰρ πνεῦμα ὑπάρχων ὁ Θεὸς ἀσώματός ἐστι· τὸ δὲ ἀσώματον

(1) Ῥωμ. η', 26. (2) Ἰωαν. ιδ', 6.

οὐκ ἐν τόπῳ ἐστὶν, οὐδὲ τοπικοῖς ὅροις περιγράφεται· οὐκοῦν ὁ λέγων ἐν τοῖς ὁρίοις μόνοις τῶν Ἱεροσολύμων, ἢ τοῦ τῆς Σαμαρείας ὄρους, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν ἁπανταχοῦ γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπων δεῖν προσκυνεῖσθαι τὸν Θεὸν, οὐκ ἀληθῶς φησιν, οὐδ' ἀληθῶς προσκυνεῖ. Ἀλλ' ὡς μὲν ἀσώματος ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ, ὡς δὲ Θεὸς πανταχοῦ· εἰ γάρ ἐστιν ὅρος, ἢ τόπος, ἢ κτίσις, οὗ μή ἐστιν ὁ Θεὸς, πάλιν εὑρεθήσεται περιγραφόμενος ἔν τινι· πανταχοῦ οὖν καὶ ἐν πᾶσιν ὁ Θεός. Πῶς οὖν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν, ὡς οὐχ ὑπὸ μέρους, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ παντὸς περιεχόμενος; οὔμενουν· σῶμα γὰρ ἔσται πάλιν. Οὐκοῦν ὡς τὸ πᾶν καὶ συνέχων καὶ περιέχων αὐτός ἐςιν ἐν ἑαυτῷ, πανταχοῦ τε καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν προσκυνούμενος παρὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

Πανταχοῦ τοίνυν ὁ Θεὸς, οὐ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ γῆν, προσκυνηθήσεται παρὰ τῶν οὕτω πιστευόντων ἀληθῶς τε καὶ θεοπρεπῶς, Πατὴρ ἀσώματος καὶ κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἀόριστος, ἐν ἁγίῳ καὶ ἀϊδίῳ Πνεύματι καὶ Υἱῷ καὶ λόγῳ συναναρχῳ, ὅς ἐστιν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Πατρὸς ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ ἄγγελος ἀσώματα ὄντα, οὐκ ἐν τόπῳ ἐστὶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πανταχοῦ ἐστιν· οὐ γὰρ συνέχουσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δεῖται τοῦ συνέχοντος. Οὐκοῦν καὶ αὐτὰ ἐν τῷ συνέχοντι καὶ περιέχοντι τὸ πᾶν, ὑπ' αὐτοῦ καταλλήλως ὁριζόμενα. Ἡ μέν τοι ψυχὴ συνέχουσα τὸ σῶμα ᾧ καὶ συνεκτίσθη, πανταχοῦ τοῦ σώματός ἐστιν, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ, οὐδ' ὡς περιεχομένη, ἀλλ' ὡς συνέχουσά τε καὶ περιέχουσα τὸ σῶμα, κατ' εἰκόνα καὶ τοῦτ' ἔχουσα Θεοῦ. Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις ὡς ἤκουσε παρὰ Χριστοῦ τῶν ἐξαισίων τούτων καὶ θεοπρεπῶν φωνῶν, ὡς ὁ Θεὸς οὐδαμοῦ κατ' ἀλήθειαν προσκυνητός ἐστιν, εἰμὴ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ, καθάπερ οἱ ἐν τοῖς ἁσμασι τῶν ἁσμάτων νυμφευομένη τῷ Θεῷ ψυχὴ, τῇ φωνῇ τοῦ νυμφίου τῆς ἀφθαρσίας ἀναπτερωθεῖσα, τοῦ προσδοκωμένου καὶ ποθουμένου καὶ λελησμένου, ἔτι παρόντος, ποιεῖται μνείαν λέγουσα· « Οἶδα ὅτι Μεσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Ὁρᾶτε πῶς ἦν ἑτοιμοτάτη πρὸς πίστιν, ὡς ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ προσδοκωμένου, καὶ λίαν εὔελπις; ἆρ' οὐχὶ καὶ ταύτης ἦν λέγειν μετὰ τοῦ Δαβίδ· « Ἑτοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεὸς, ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ἄσομαι καὶ ψαλλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου » (1);

Πόθεν δὲ καὶ τοῦτο βεβαίως οὕτως ἤδει καὶ ἀσφαλῶς, καὶ τὴν ἐκ ψυχῆς εἶχε πρὸς αὐτὸ διάθεσιν, εἰμὴ μετὰ συνέσεως ἀκροτάτης τὰς προφητικὰς ἐξεμελέτησε βίβλους; Ἐντεῦθεν καὶ τὸν νοῦν οὕτω μετάρσιον εἶχε, τῆς θείας ἔμπλεος γεγονότα κατοχῆς· ὡς ἐμοὶ νῦν ἀγαμένως ὁρῶντι τὸν τῆς Σαμαρίτειδος ταύτης πρὸς Χριστὸν πνευματικόν τε καὶ σφοδρὸν πόθον, ἐπέρχεται περὶ αὐτῆς πάλιν τὰ τοῦ ἁσματος ἐκείνου λέγειν· « Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος » (2); τῷ μὲν γὰρ ἐπαγγέλλεσθαι μετ' ὀλίγον ἐπιφανήσεσθαι τὸν τῆς δικαιοσύνης νοητὸν ἥλιον Χριστὸν, καὶ τῷ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν δι' ἑαυτῆς ἀρχομένην ὑποφαίνειν, ὡς ἐξ ἱερᾶς ἀνίσχουσαν κολυμβήθρας τῆς πηγῆς, ἐφ' ἧς εἱςήκει, καθάπερ κατηχυμένη παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὁρῶ ταύτην ἐκκύπτουσαν ὡς πολυέραστον ὄρθρον. Καλὴ δέ ἐστιν ὡσεὶ σελήνη, ἐπειδὴ φαίνει, τῆς νυκτὸς ἔτι τῆς ἀσεβείας ἐπικρατούσης· ἐκλεκτὴ δὲ ὡς ὁ ἥλιος, ἅτε καὶ Φωτεινὴ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ὠνομασμένη, καὶ τοῦ καταλόγου καὶ αὕτη τετελεσμένη

(1) Ψαλμ. νς'. 10. (2) Ἆσμ. ς', 10.

τῶν μελλόντων ὡς ἥλιος λάμψειν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐπεὶ καὶ μακαριωτάτῳ καὶ μαρτυρικῷ τέλει τὸν ἐξῆς φωτοειδῆ βίον ἐπεσφραγίσατο· καὶ νῦν δὲ Θεὸν εἶδεν ἀληθῆ τὸν Χριστόν, καὶ τελέως τοῦτον ἐθεολόγησε· καὶ ὅπερ αὐτὸς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν ὕστερον περὶ τοῦ συμφυοῦς καὶ ὁμοτίμου Πνεύματος, ὡς ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος διδάξῃ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τοῦτο καὶ αὕτη προλαβοῦσα περὶ αὐτοῦ φησίν· «Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Ἀλλ' ὡς εἶδε τοιαύτην οὖσαν ὁ νοητὸς τοῦ Χριστοῦ νυμφίος, ἀπερικαλύπτως πρὸς αὐτήν φησιν, «Ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι». Ἡ δὲ εὐθέως ὡς ἐκλεκτὴ ὄντως εὐαγγελίστρια γίνεται, καὶ τὴν ὑδρίαν ἀφεῖσα, καὶ πρὸς τὴν πόλιν δραμοῦσα, πάντας ἐπιστρέφει τοῖς λόγοις, καὶ πρὸς πίστιν τοῦ ὀφθέντος ἀνάγει· «Δεῦτε ἴδετε λέγουσα ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μή τοι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός»; Οὕτω δέ φησιν, οὐκ ἀμφιβολίαν αὐτὴ κεκτημένη τινά, πληροφορηθήσεσθαι δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς θέας, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ὁμιλίας εὐχερέστερον ἀναπεισθήσεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους πιστεύουσα, καθάπερ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐξέβη.

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς προειρημένοις συνοπτικώτερον ἐχρησάμην, καὶ τὰ ἑξῆς τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀρτίως παρίημι, τὴν ὥραν ἐπὶ τὰς τοῦ σώματος χρείας καὶ τὰ ἔργα τοῦ βίου κατεπείγουσαν ὑμᾶς ὁρῶν. Ἀλλ' ὑμεῖς σκοπεῖτε τὴν Σαμαρείτιδα ταύτην· ὡς γὰρ ἤκουσε τῶν εὐαγγελικῶν λόγων, οὓς καὶ ἡμεῖς ἐξαγγέλλομεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εὐθὺς καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων τοῦ σώματος κατεφρόνησεν· ἀφῆκε γὰρ πάραυτα καὶ τὴν ὑδρίαν καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ εἰς τὴν πόλιν δραμοῦσα, καὶ τοὺς Σαμαρείτας ἐπισπασαμένη, σὺν αὐτοῖς πάλιν ἐπανῆλθε πρὸς τὸν Χριστόν· τὸ γὰρ, δεῦτε ἴδετε, τοῦτό φησιν ἄντικρυς, ἀκολουθήσατέ μοι καὶ ὁδηγήσω ὑμᾶς, καὶ δείξω νῦν ὑμῖν τὸν ἐξ οὐρανῶν σωτῆρα τῷ κόσμῳ παραγενόμενον. Ἐκείνης μὲν οὖν οὕτω τηνικαῦτα προτρεψαμένη τῷ Χριστῷ παρέστησεν, ἡμᾶς δὲ διδάσκει διὰ τοῦ καταλιπεῖν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν ὑδρίαν, προτιμωτέραν ἡγεῖσθαι καὶ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν, ἣν καὶ ὁ Κύριος ἀγαθὴν μερίδα προσεῖπε, πρὸς τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Μάρθαν, ὑπὲρ τῆς ἀκροωμένης τοῦ λόγου Μαρίας διαλεγόμενος (1). Εἰ δὲ τῶν ἀναγκαίων περιφρονεῖν δεῖ, πόσῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων; Τί γάρ σε καὶ κατεπείγει, καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν ὠφελίμων ἀκουσμάτων ἀπάγει; οἶκου καὶ παίδων καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια; οἰκεῖον ἡ συγγενικὸν πένθος, ἡ χαρμονή; ἀγορασία τις κτημάτων, ἡ πώλησις; χρῆσις τῶν ὑπαρχόντων σοι πάντων, μᾶλλον δὲ κατάχρησις; ἀλλ' ἄκουε συνετῶς τῶν ἀποστολικῶν διδαγμάτων· «Ὁ καιρὸς, ἀδελφοί, συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι, καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (2). Τί ἐστιν ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστί; Βραχὺς ὁ βίος, ἐγγὺς ὁ θάνατος, φθαρτὸς ὁ κόσμος οὗτος, ὁ ἀεὶ μένων ἕτερος· παραπέμπει δὲ ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνον ἐν ἀσφαλείᾳ ἡ τοῦ παρόντος καταφρόνησις κόσμου, ἡ πρὸς τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον ἑτοιμασία, τὸ ζῆν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα κατ' ἐκείνην τὴν πολιτείαν· καὶ τὸ τοῦ παρόντος βίου βλαβερὸν ὅση δύναμις φεύγειν. Καθάπερ δὲ πολεμίων ἐπιδρομῆς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως πυκνὰ γινομένης, τοὺς ἀγροὺς ἔχομεν ὡς μὴ ἔχοντες· καὶ τὸν πλείω χρόνον ἐκείνους φεύγοντες, ἐντὸς ἐν ἀσφαλείᾳ καθή-

(1) Λουκ. ι', 42. (2) Α', Κορ. ζ', 29.

μεθα· κἂν ἐπὶ καιρὸν ἀναχωρήσωσιν οἱ πολέμιοι, χρώμεθα πρὸς βραχὺ τοῖς πρὸ τοῦ ἄστεος περιπάτοις, ἀλλ' οὐ καταχρώμεθα, τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως συνεσαλμένον ὁρῶντες. Οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ χρῆσθαι, καὶ μὴ καταχρῆσθαι παραινεῖ καλῶς ὁ Ἀπόστολος· ὁρᾷ γὰρ τοὺς ἀοράτους πολεμίους δεινῶς ἐπεμβαίνοντας, καὶ τὸ προσδόκιμον τῆς φθορᾶς· παράγει γάρ φησι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· καί τοι ἐπειδή περ οὐ κυρίως ὑφέστηκεν, ἀλλ' ὡς εἶπε σχηματισμός ἐστι τὰ παρόντα μόνον, καὶ γίνεται μὲν, οὐκ ἔζι δὲ, πρὸς ὀλίγον φαινόμενά τε καὶ παρερχόμενα· κἂν τις ἐθέλοι κατέχειν, οὐ δυνήσεταί ποτε, καθάπερ θερινῆς ἀγόνου νεφέλης ἐλαυνομένης ὑπ' ἀνέμου, καὶ ταχὺ παρατρεχούσης σκιάν. Διὰ μόνον τὸ φανερὰν γενέσθαι τὴν ἑκάστου πρόθεσιν ἡ παραίνεσις, καὶ τὸ δοῦναι σημεῖον τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παρὰ Θεοῦ διδαγμάτων· κἂν γὰρ ἐθέλῃ τις κατέχειν, καθάπερ ἔφην, οὐ καθεκτὰ τὰ παρόντα, καὶ τοῦτο διχῶς· οὐ γὰρ μόνον ὁ κόσμος οὗτος παράγει, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἕκαστος τῶν τῷ κόσμῳ τούτῳ χρωμένων, ἔσθ' ὅτε καὶ πρὸ τῶν ἀνὰ χεῖρας ἐν τῷ κόσμῳ παράγει. Καὶ καθάπερ ὁδόν τινα βαδίζων παρέρχεται πᾶς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὴν πολυειδῶς κινουμένην καὶ παρερχομένην αὐτὸν, καὶ δυοῖν ἐξ ἀνάγκης ἐκβαίνει θάτερον, ἢ πρότερα τοῦτον τὰ τῆς ὁδοῦ παρελθόντα φθάνει, καὶ ἃ κατεῖχεν οὗτος οὐκέτ' ἔχει κατέχειν, ἢ αὐτὸς φθάνει τελείως παρελθὼν τὴν τοῦ βίου ταύτην ὁδὸν, καὶ οὐκέτ' ἔχει κατέχειν τὰ ἐν τῷ βίῳ· θνητὸς γὰρ ὢν ὁ ἄνθρωπος τοῖς ἐν τῷ βίῳ συνημμένος ἐστὶν, ἅ ἐστι καὶ ταῦτα τρεπτά.

Εἰ οὖν πολυτρόπως τρέπεται τοῖς τρεπτοῖς συνημμένος, καὶ ἀπώλεσεν ἃ κατεῖχε, πλοῦτον ἴσως, περιφάνειαν, εὐθυμίαν· ἢ θανὼν αὐτὸς ἑαυτῷ φθάνει, τὴν τροπὴν κεφαλαιωδέστερον ἐπενεγκών, καὶ γυμνὸς ἄπεισι, τὰ νῦν ὄντα καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἐλπίδας καταλιπών. Πεσεῖν ἴσως; ἀλλὰ τίς καὶ τούτου τέρψις; αὐτῷ μὲν γὰρ αἴσθησις οὐκέτ' ἐστὶ τῶν ἐνταῦθα, οἱ δὲ παῖδες τὸν ἴσον, ἢ τὸν ἕτερον διαπεσοῦνται τρόπον. Συμφορὰ οὖν ἀεὶ τῶν τῷ κόσμῳ τούτῳ προσκειμένων τὸ τέλος, γυμνῶν ὕστατον ἐκφερομένων, καὶ πάντα καταλιμπανόντων ἐνταῦθα τὰ καταθύμια. Τοῖς δὲ τὰ τοῦ κόσμου τούτου περιφρονοῦσι, καὶ μανθάνειν ζητοῦσι περὶ τοῦ μέλλοντος κόσμου, καὶ πράττειν σπεύδουσι τὰ λυσιτελήσοντα πρὸς ἐκεῖνον, οὐ ζημίαν ὁ θάνατος ἐπελθὼν ἐπάγει· μετάγει δὲ τούτους μᾶλλον ἀπὸ τῶν ματαίων καὶ ῥευστῶν τούτων πρὸς ἡμέραν ἀνέσπερον, πρὸς ζωὴν ἀθάνατον, πρὸς πλοῦτον ἀδαπάνητον, πρὸς τρυφὴν ἀκήρατον, πρὸς δόξαν ἀίδιον, πρὸς τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἀναλλοίωτα διαμένοντα· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κλίναντος οὐρανοὺς καὶ καταβάντος ὑπὲρ ἡμῶν, οὐ μέχρι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ μέχρι καὶ τῶν συγκεκλεισμένων ἐν τοῖς καταχθονίοις ψυχῶν· κἀκεῖθεν δι' ἀναστάσεως καὶ παλινζωΐας ἀναδραμόντος, καὶ ἡμῖν παρασχόντος δι' ἑαυτοῦ τὸν φωτισμὸν, καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν οὐρανίων καὶ ἀϊδίων, ἐν οἷς ἐστι δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὄγδοον ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ ὅτι μεγάλων δωρεῶν ἀξιωθήσονται, οἱ μέχρι τέλους μετ' εὐλαβείας ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι παραμένοντες.

Ἰωάννης ὁ παρθένος, καὶ τὴν ἐν μητράσι μόνην παρθένον μητέρα κατὰ χάριν μόνος πλυτήσας, ὁ τῷ Χριστῷ διαφερόντως ἠγαπημένος, ὁ καὶ τῆς βροντῆς, ἣν ὁ Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανὸς καὶ ἐβρόντησε, μᾶλλον τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν χρηματίσας υἱὸς, διὸ καὶ μεγαλοφωνοτέρῳ χρησάμενος τῷ κηρύγματι, διατρανῶν ἡμῖν τὰ τῆς ἐκ νεκρῶν δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸν τρόπον τῆς μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν φανερώσεως ἱστορῶν, τῇ μὲν παρελθούσῃ Κυριακῇ, διὰ τῆς κατ' αὐτὸν εὐαγγελικῆς συγγραφῆς ἐπ' ἐκκλησίας ἠκούετο, λέγων· «Τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωὶ, σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου· τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς» (1), ἑαυτὸν ἐντεῦθεν δηλῶν. Νῦν δὲ ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος, «Μαρία δὲ εἱστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω» (2)· αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ Πέτρου παρ' αὐτῆς ἀκούσαντες, καὶ δραμόντες ἐπὶ τὸ μνῆμα τὸ ζωαρχικὸν εἶδον ἃ εἶδον, καὶ διὰ τεκμηρίων πιστεύσαντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς. Παραμείνασα δὲ ἡ Μαρία εἱστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω· δῆλον, ὡς μήπω πληροφορίαν τινα λαβοῦσα περὶ τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως· καί τοι δὶς ἤδη μεθ' ἑτέρων ἦλθεν ἐπὶ τὸ μνῆμα. Πρῶτον μὲν μετὰ τῆς Θεομήτορος, ὡς ὁ Ματθαῖος ἱστόρησε γράφων· «Ὀψὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον· καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας» καὶ ὅσα τῶν ἑξῆς (3). Εἶτα νῦν ἔρχεται μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, οἳ καὶ δι' ὧν εἶδον πιστεύσαντες καὶ θαυμάσαντες ἀπῆλθον. Δὶς οὖν μεθ' ἑτέρων ἐπὶ τὸν τάφον ἐλθοῦσα, πάντων ἐκείνων τῶν συνελθόντων πιστευσάντων καὶ πληροφορηθέντων, ὡς μηδεμίαν αὕτη πληροφορίαν λαβοῦσα ἀπαραμύθητα κλαίει.

Ἴδοι δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων τελούμενον· τοῖς μὲν γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων εὐθὺς ἡ χάρις ὑπαντᾷ, καὶ πληροφορίαν αὐτοῖς παρέχει τῶν ἀῤῥαβώνων, γεύουσα τῶν ἐπηγγελμένων ἐπάθλων, οἱονεὶ προτείνουσα φιλάνθρωπον χεῖρα, καὶ δεξιουμένη τούτους, καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς ὑπαλείφουσα· τῶν δὲ τὸ τέλος ἀναμένει τῆς ἀγωνίας, ἑτοιμάζουσα πάντως τούτοις καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸς στεφάνους, ὡς καί τινα λέγειν τῶν θεοφόρων πατέρων· οἱ μὲν πρὸ τῶν καμάτων, οἱ δὲ ἐν τοῖς καμάτοις, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ τὰς ὁσίας ἀμοιβὰς ἐκδέχονται. Γίνεται δὲ ταῦτα τῆς πανσόφου τοῦ Θεοῦ προνοίας πολυτρόπως οἰκονομούσης τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ τὸ προσῆκον καὶ λυσιτελὲς ἑκάστῳ φιλανθρώπως νεμούσης ἐπί τε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων, καὶ

(1) Ἰωαν. κ', 1. (2) Ἰωαν. κ', 11. (3) Ματθ. κή, 1.

τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως. Σοφῶς οὖν οὕτω καὶ φιλανθρώπως καὶ τὰ κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν οἰκονομῶν ὁ δεσπότης, λαβεῖν οὔπω τότε τὴν πληροφορίαν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐδικαίωσεν, ἅμα δι' αὐτῆς καὶ τοὺς ἔπειτα πρὸς ὑπομονὴν ἐνάγων καὶ προτρεπόμενος· τίνων γὰρ ἠξιώθη μετὰ ταῦτα διὰ τὴν αὐτῆς καρτερίαν, καὶ τὴν ἐπίμονον προσεδρείαν ἀκούσωμεν· «Ὡς οὖν ἔκλαιέ φησι, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσὶν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ». Τὸ μὲν οὖν παρακύπτειν, καὶ τὰ ὄμματα περιπαθῶς ἐπὶ τὸ μνῆμα φρέφειν τῆς ἄκρας διαθέσεως ἦν· ἐκεῖνο δὲ σκοπῆσαι δεῖ πρῶτον, πῶς σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς ἀνωτέρω φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἀκριβῶς αὕτη πάντα ἑώρα, καὶ κατὰ μέρος ἕκαστον, καὶ ταῦτα ἔξωθεν, τὰ ἐντὸς ὄντα τοῦ σπηλαίου. Δῆλον οὖν, ὅτι ἔξωθεν ἦν σκοτία ἔτι, μήπω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας τελέως ἐκφανείσης· τὸ δὲ σπήλαιον ἐκεῖνο τοῦ φωτὸς τῆς ἀναστάσεως ἔγεμεν, ὃ τῇ Μαρίᾳ θείως ὁρώμενον, τόν τε πρὸς Χριστὸν πόθον ἤγειρεν ἐπὶ τὸ μεῖζον, καὶ δύναμιν παρεῖχε τοῖς ἐκείνης ὄμμασιν ἀγγελικῆς ὀπτασίας ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ μὴ μόνον ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ προσλαλεῖν ἀγγέλοις δύνασθαι· τοιοῦτον γὰρ ἐκεῖνο τὸ φῶς. Ἐν λευκοῖς δὲ τούτους εἶδεν ἡμφιεσμένους, οὐ μόνον διὰ τὸ καθαρὸν καὶ φωτοειδὲς τῆς τῶν ἀγγέλων φύσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς λευκαίνοντας καὶ διασαφοῦντας τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἔργῳ συνεορτάζοντας ἡμῖν τὴν ὄντως λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως. Καθεζομένους δὲ, ἵνα ἐπιγνῷ μὴ τότε ἐλθόντας, ἀλλὰ καὶ πρότερον παρόντας, εἰ καὶ μὴ πρότερον ἐφαίνοντο, καὶ τῆς τούτων ἀξίας ἐν περινοίᾳ γένηται ἀναλογισαμένη τίνες οὗτοι, οἳ καὶ παρόντες οὐχ ἑωρῶντο. Ἐποίει δὲ τούτους οἶμαι καθῆσθαι καὶ ὁ πόθος τοῦ προσεγγίζειν μᾶλλον τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ πρότερον ἔκειτο τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οἱονεὶ γὰρ ὑπὸ τῆς ἀγάπης προσεφύοντο τῷ μνήματι καθεζόμενοι, εἷς πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ὁ ἕτερος πρὸς τοῖς ποσὶ, καὶ δεικνῦντες ἐπίσης ἐφετὸν καὶ τίμιον ἀγγέλοις, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, ἧς σύμβολον ὁ τῆς κεφαλῆς τόπος, καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, ἧς τύπος ὁ τόπος τῶν ποδῶν. «Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις»;

Οὐρανὸν ὁρᾷς τὸ σπήλαιον, μᾶλλον δὲ ναὸν οὐράνιον ἀντ' ἐπιγείου τάφου καὶ δεσμωτηρίου τετελεσμένον, ἀγγέλων οὐρανίων ἀντ' ἐπιγείων φυλάκων πεπληρωμένον, σεμνυνόντων ἐξόχως ὡς Θεοῦ ζωοδότου τόπον, καὶ σὺν χαρᾷ περιεπόντων τοῦτον κενὸν, σὺ δὲ γύναι, τίνος ἕνεκα κλαίεις; Οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἐρωτῶσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ πένθος ἀναστείλαντες κυρίαν αὐτὴν ποιήσωσι τῶν οἰκείων λογισμῶν, καὶ λάβωσι χώραν ἐκτελέσαι τὸ οἰκεῖον ἔργον· ἔργον δὲ ἀγγέλων παρακαθημένων τῷ τάφῳ τοῦ Ζωοδότου τὴν τοῦ ἀναστάντος δόξαν ἐξαγγέλειν. Ἀλλὰ τῶν ἀγγέλων ἐρωτησάντων τίνος ἕνεκα κλαίει, «Ὅτι ἦραν τὸν Κύριόν μου, φησὶν ἐκείνη, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν· καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω»· Τί τὸ τὴν Μαρίαν παρασκευάσαν ἐξαίφνης εἰς τὰ ὀπίσω στραφῆναι; Πάντως ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπιφανέντα δηλικὴ νεῦσις καὶ προσοχή· ἐκείνη μὲν γὰρ ἑαυτῆς μόνης κύριον αὐτὸν ἐκάλει, καὶ κλοπὴν ὑπενόει, καὶ μετάθεσιν τοῦ σώματος, διάθεσιν μὲν πρὸς αὐτὸν ἐκ ψυχῆς ἐνδεικνυμένη, μηδὲν δὲ θεοπρεπὲς περὶ αὐτοῦ φρονοῦσα. Οἱ δὲ δι' ἔργων παριστᾶσι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ τοῦτον εἶναι Κύριον· μήπω γὰρ ἐκείνου ἐπιφαινομένου αὐτοὶ παρεκάθηντο τῷ τάφῳ, τοῦ Δεσπότου δὲ καταντικρὺ ἐπιφανέντος ἐξανέστησαν εὐθὺς, καὶ τούτῳ μετ' εὐλαβείας καὶ θάμβους ἐν οἰκετικῷ σχή-

ματι προσέσχον ἀτενῶς. Στραφεῖσα δὲ ἡ Μαρία θεωρῆσαι τί τὸ ἀγγέλους ἐκπλῆξαν καὶ μόνον φανέν, θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα, οὐ μέν τοι ᾔδει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν, ἀνήκουστον καὶ δυσπαράδεκτον ἔχουσα τὴν ἀνάστασιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀμυδρὸν ἐκτὸς ὑπῆρχεν ἔτι τὸ τῆς ἡμέρας φῶς, καὶ ὁ Κύριος οὐκ ἐπεδείκνυ ταύτῃ τὴν θείαν λαμπρότητα, ὡς ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ὢν ὁ καὶ παθὼν γνωρίζηται, ἡ Μαρία οὐκ ἐπέγνω αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κηπουρὸν τῶν ἐκεῖ φυτῶν ὑπενόει, τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός. Ὡς δὲ φωνήσας ἐκεῖνος καὶ καλέσας αὐτὴν ἐξ ὀνόματος, ἐγνώρισεν αὐτὸν, Μαρία, εἰπὼν, ἀπεκρίνατο γραφεῖσα τὴν γνώμην ἐκείνη, καὶ φησὶ, Ῥαββουνὶ, ὃ λέγεται διδάσκαλε· οὐδὲ οὕτως εἰ καὶ ζῶντα τοῦτον ἑώρα, θεοπρεπές τι λαβοῦσα ἐπὶ νοῦν, ἀλλ' ὡς ἁπλῶς ἀνθρώπῳ Θεοῦ, καὶ διδασκάλῳ τῶν θείων προσέχουσα, διὸ μὴ μόνον προσπεσεῖν, ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι τῶν αὐτοῦ ποδῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ὥρμησεν, ἀλλ' ἀκούει. Μή μου ἅπτου· ἐπειδὴ γάρ φησιν, ἡ σὴ διάνοια τοῦ ὕψους οὐχ ἥψατο τοῦ κατ' ἐμὲ μυστηρίου, ὅτι Θεὸς ὢν, ἐν σώματι νῦν ὁρῶμαι διὰ σὲ, καὶ τούτων νῦν μάλιστα θεοειδεῖ, διὰ τοῦτο, Μή μου ἅπτου.

Ἔδει δὲ καὶ τοῦτο τηρηθῆναι τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ, τὸ μόνην αὐτὴν ἐν γυναιξὶν ἅψασθαι τοῦ σώματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐξ αὐτῆς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ, ὃ καὶ γέγονεν, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἱστορεῖ· διὰ ταύτην γάρ φησιν, ὅτι προσελθοῦσαι ἥψαντο τῶν ποδῶν· τῇ δὲ Μαρίᾳ φησί, Μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Τοῦτο συνηρτημένον μέν ἐστι τοῖς ἑξῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λόγοις, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα. Λέγει δὲ τοῦτο, ἐμμερίμνους αὐτοὺς ποιῶν καὶ σπουδαιοτέρους, καὶ διεγείρων πρὸς ἐπιπόθησίν τε καὶ ζήτησιν τῆς αὐτοῦ θέας. Ἔχει δέ τι καὶ πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν, Μή μου γὰρ ἅπτου φησὶν, ὅτι τοιοῦτο νῦν ἐστιν ὃ περίκειμαι σῶμα, ὡς καὶ πυρὸς ἀνωφερέστερον εἶναι καὶ δραστικώτερον, καὶ μὴ μόνον ἀναβαίνειν δύνασθαι πρὸς οὐρανὸν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπερουράνιον Πατέρα· οὔπω δὲ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου, ὅτι οὔπω μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἑαυτὸν ἐφανέρωσε τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς. Πορεύου οὖν πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου τούτους· ἑνὸς γάρ ἐσμεν πάντες, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς γνήσιος ἐκείνῳ καὶ ὁμοφυὴς, ἐκεῖνοι δὲ ὡς δι' ἐμοῦ υἱοποίητοι τούτῳ γεγονότες. «Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν»· ὡς γὰρ ὑμῶν μὲν Πατήρ ἐστι χάριτι διὰ τοῦ τῆς υἱοθεσίας Πνεύματος, ἐκείνου δὲ Πατὴρ φύσει κατὰ τὴν θεότητα, οὕτως ἡμῶν μὲν Θεὸς, ὡς τῆς φύσεως δημιουργὸς, ἐκείνου δὲ διὰ τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομίαν, καὶ διὰ τοῦτο κεχωρισμένως εἶπεν, ἵνα ἡμεῖς τὴν κατάλληλον διαφορὰν ἐννοήσωμεν. Ἐνῆγε δὲ κἀκείνης διὰ τοῦδε τοῦ μηνύματος, ὅτι ἀναβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα, περὶ τοῦ οἰκείου σώματος ἐννοεῖν, ὡς τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ἐπὶ γῆς ἀεὶ καθάπερ καὶ πρότερον στρέφεσθαι, καὶ συνεῖναί τούτοις διὰ παντός. Ἀλλ' ἡ μὲν Μαγδαληνὴ Μαρία, ἣν καὶ ὡς μίαν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυροφόρων ὑμνοῦμεν, εἰς ἣν ἀπελαθέντων παρὰ Χριστοῦ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀντεισωκίσθη πάντως ἐπταχῶς ἐνεργοῦσα θεία χάρις τοῦ Πνεύματος.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, διὰ τὴν ἐπίμονον προσεδρείαν, καὶ τῆς ἀγγελικῆς ὀπτασίας καὶ ὁμιλίας ἀξιωθεῖσα, καὶ αὐτὸν ἰδοῦσα τὸν Κύριον, ἀπόστολος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους γίνεται, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ θείου στόματος διδαχθεῖσα καὶ πληροφορηθεῖσα τελείως ἀπέρχεται πρὸς τοὺς

Ἀποστόλους, ἀπαγγέλλουσα τούτοις ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. Ἡμεῖς δὲ σκοπήσωμεν, ἀδελφοί, πόσον ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία τῆς ἀξίας ἀπεῖχε Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, καὶ Ἰωάννου τοῦ ἠγαπημένου τῷ Χριστῷ θεολόγου, καὶ πόσῳ τηνικαῦτα μειζόνων ἠξίωται παρ' ἐκείνους. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐπὶ τὸν τάφον δραμόντες μόνα τὰ ὀθόνια εἶδον καὶ τὸ σουδάριον, αὕτη δὲ διὰ τὴν ἐνδιάθετον καὶ ἐπίμονον καρτερίαν, ἅ τε παραμείνασα μέχρι τέλους, καὶ τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου ἐνδιατρίβουσα, οὐ τοὺς ἀγγέλους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα σαρκὶ, πρὸ τῶν Ἀποστόλων ἑώρακε, καὶ αὐτήκοος αὐτοῦ γέγονε, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θείου στόματος αὐτοῦ προσταγμάτων διάκονος. Ὁ δὲ ναὸς οὗτος ἐκείνου τοῦ σπηλαίου τύπος ἐστὶ, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον ἔχει τοῦ τύπου, ἄλλο σχεδὸν ἐκεῖνο ὑπάρχον· ἔχει γὰρ τόπον, ἐν ᾧ τίθεται τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πανίερον τράπεζαν. Ὅστις οὖν ἐνδιαθέτως ἐπὶ τὸ θεῖον ὄντως καὶ θεοδόχον τοῦτο σπήλαιον προστρέχει καὶ προσεδρεύει καὶ παραμένει μέχρι τέλους, συνάγων καὶ ἀνατείνων πρὸς Θεὸν τὴν αὐτοῦ διάνοιαν, οὐ μόνον ἐπιγνώσεται τοὺς ἐν αὐτῇ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγους, οἷόν τινας ἀγγέλους ἐξαγγέλλοντας περί τε τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀσφαλῶς ὄψεται τὸν Κύριον τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς, οὐ πολὺ εἰπεῖν, καὶ τοῖς τοῦ σώματος· ὁ γὰρ μετὰ πίστεως βλέπων τὴν μυστικὴν τράπεζαν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ προτιθέμενον ἄρτον τῆς ζωῆς, αὐτὸν ὁρᾷ τὸν ἐνυπόστατον Λόγον τοῦ Θεοῦ, σάρκα δι' ἡμᾶς γενόμενον καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν· κἂν ἑαυτὸν ἀξιον παράσχῃ πρὸς ὑποδοχὴν, οὐχ ὁρᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέτοχος αὐτοῦ γίνεται, καὶ ἔνοικον ἑαυτῷ κτᾶται, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ θείας χάριτος πληροῦται, καὶ καθάπερ ἡ Μαρία ἐκεῖνα εἶδεν, ἃ τότε οἱ Ἀπόστολοι ἐπεθύμουν ἰδεῖν, οὕτως οὗτος ἐκεῖνα βλέπειν καὶ ἐκείνων ἀπολαύειν ἀξιοῦται, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἄγγελοι παρακύψαι, καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ θέας καὶ μεθέξεως θεοειδὴς ὅλος ἐκτελεῖται.

Οὐκοῦν, ἀδελφοὶ, τὰς παρειμένας πρὸς ἀρετὴν ὑμῶν χεῖρας, καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, βαδίζοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, τὴν δικαιοσύνην, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ἀλήθειαν· διεσταλμέναι δὲ ὁδοὶ πάντως καὶ σκολιαὶ, τὸ μῖσος, τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ὁ φθόνος, ἡ πλεονεξία, ἡ ὑπερηφανία, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἃ μὴ μόνον πραττόμενα, ἀλλὰ καὶ μόνον ἀγαπώμενα καὶ μελετώμενα κατὰ νοῦν, ἄξιον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς θείας ἀποστροφῆς· ἐπειδή περ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας ἑτάζων καὶ τοὺς νεφροὺς. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀθροιζόμενοι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, «Ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, κατὰ τὴν τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου φωνὴν, καὶ νήφοντες τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν, ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ» (1)· οὐδὲ γάρ ἐστι δυνατὸν τὸν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἑστῶτα, καὶ συνάγοντα τὸν οἰκεῖον νοῦν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντα, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἱερῶν ἀσμάτων ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἐμμελετῶντα καὶ προσανέχοντα, μὴ τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιωθῆναι, ἀναλόγως τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα λόγια μελέτῃ· θέρμῃ

(1) Α' Πετρ. α, 13.

γάρ τις ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς μελέτης ταύτης, ὡς μυίας τοὺς πονηροὺς ἀποσοβοῦσα λογισμοὺς, καὶ πνευματικὴν εἰρήνην καὶ παράκλησιν ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῷ σώματι παρέχουσα, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ» (1). Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ καί τις τῶν θεοφόρων Πατέρων ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων· Πᾶσαν σου σπουδὴν ποίησον, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἡμᾶς προτρεπόμενος· « Πνεύματι φησὶ περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (2).

Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ παραγγέλει γράφων· « Στῆτε περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ » (3)· ὡς τοῦ λογισμοῦ στρεφομένου περὶ τὰ θεῖα, καὶ παραμένοντος τῇ κατὰ Θεὸν ἀληθείᾳ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐπέχοντος καὶ περιέποντος, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀπωθουμένου· τῶν δὲ σαρκικῶν λογισμῶν παυσαμένων ἀφ' ἡμῶν, παραλαβοῦσα τὴν ψυχὴν ἠρεμοῦσαν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, τῶν μελλόντων ἐκείνων γεύει καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς ἐμπαθοῦς καὶ ἀμελοῦς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη τοιούτου· καὶ ἡ γεῦσις αὕτη ἀῤῥαβών ἐστιν αὐτῶν, καὶ ἡ τοὺς ἀῤῥαβῶνας τούτων δεχομένη καρδία πνευματικὴ γίνεται, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας λαμβάνει πληροφορίαν. Οὐκοῦν εἴ τις ἐθέλοι τὴν πληροφορίαν ταύτην κτήσασθαι, καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν ἀῤῥαβώνων τούτων ἀκριβῶς μαθεῖν, πολιτευέσθω καθάπερ νῦν ὑφηγήσατο καὶ ὑπέδειξεν ὁ λόγος· οὕτω γὰρ καὶ συμπολίτης ἔσται τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινωνὸς τῶν ἐπηγγελμένων ἐκείνοις αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σοῦτοῦ Πατρὶ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'.

Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ πῶς ἀναπληροῦται τὸ νομικὸν Σάββατον.

Ἑώρταζον Ἰουδαῖοι τὸ φάσκα τὸ νομικὸν, τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης διάβασιν· ἑωρτάσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ Πάσχα τὸ εὐαγγελικὸν, τὴν τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ φύσεως, ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, ἐκ φθορᾶς πρὸς ἀφθαρσίαν διάβασιν· ἆρα τίς ἐξειπεῖν δυνήσεται λόγος τὴν ἐντεῦθεν ἀναφερομένην ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαφορὰν, πρὸς τὰ σεμνὰ τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας ἐκείνης, καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν πανηγύρεων; Ἀλλ' ἀνθρώπινος μὲν λόγος οὐδὲ ταύτην ἀξίως εἰπεῖν τὴν ὑπεροχὴν ὅση· ἡ τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς ἐνυπόστατος σοφία, ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος καὶ ὑπερούσιος Λόγος,

(1) Ψαλμ. λθ', 4. (2) Γαλ. ε', 16. (3) Ἐφεσ. ϛ', 14.

φιλανθρώπως ἐνωθεὶς ἡμῖν καὶ συναναστραφεὶς, ἔργων νῦν ἀνέδειξεν ὑπόθεσιν ἑορτῆς, καὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ὑπερτέραν διαφερόντως· καὶ νῦν γὰρ διάβασιν τῆς ἐν αὐτῷ φύσεως ἡμετέρας ἑορτάζομεν, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑπογείων ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν ἐπέκεινα τούτου θρόνον τοῦ τὰ πάντα δεσπόζοντος. Σήμερον γὰρ οὐ μόνον ἔστη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν μέσῳ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ αὐτῶν ὁρώντων ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνῆλθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος καὶ ἀξιώματος, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι γινωσκομένου καὶ ὀνομαζομένου. Ὥσπερ δὲ ἀναστάσεις πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως πολλαὶ γεγόνασιν, οὕτω καὶ πολλαὶ ἀναλήψεις πρὸ τῆς αὐτοῦ ἀναλήψεως· καὶ Ἱερεμίαν γὰρ τὸν Προφήτην ἀνέλαβε πνεῦμα, καὶ τὸν Ἀββακὺμ ἄγγελος, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων ὁ Ἠλίας ἅρματι πυρὸς ἀναληφθεὶς ἀναγέγραπται. Ἀλλ' οὐδ' οὗτος ὑπερέβη τὴν περίγειον λῆξιν, ἀλλ' οἷόν τις μετάθεσις ἦν ἡ ἑκάστου τούτων ἀνάληψις, ἀπὸ γῆς αἴρουσα, καὶ τῶν περὶ γῆν οὐκ ἐξάγουσα· καθάπερ καὶ οἱ ἀναστάντες ἐκεῖνοι πάλιν εἰς γῆν ἐπέστρεψαν, τελευτήσαντες ἅπαντες· Χριστοῦ δὲ ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, οὕτω καὶ ἀναληφθέντος καὶ καθίσαντος ἐν ὑψηλοῖς, πᾶν ὕψωμα κατώτερόν ἐστιν αὐτοῦ, τοῖς πᾶσι μαρτυροῦν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐμφανὲς ὄρος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1), καὶ ὁ ἐπ' ἄκρων πάντων τῶν λογικῶν ὀρέων οἶκος τοῦ Θεοῦ, τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν· οὐ γὰρ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ σαρκὸς ἦλθε καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος, καὶ μείνας ἀναλλοιώτως Θεός. Ὥσπερ δὲ κατῆλθεν οὐ μεταβὰς, ἀλλὰ συγκαταβὰς, οὕτως ἐπανέρχεται πάλιν, οὐ τῇ θεότητι μεταβαίνων, ἀλλ' ἐνθρονίζων ἄνω τὴν ἡμετέραν ἣν ἀνέλαβε φύσιν· ἔδει γὰρ ἀληθῶς ἐκεῖ προσενεχθῆναι τῷ Θεῷ τὴν πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν ἡμῶν φύσιν, οἷόν τινα πρωτογεννημάτων ἀπαρχὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ γένους.

Διὰ τοῦτο πολλῶν γεγενημένων ἀναστάσεών τε καὶ ἀναλήψεων οὐδεμίαν ἡμεῖς ἑορτάζομεν, ὡς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων οὔτε μετέχομεν, οὔτε μεθέξομεν ἡμεῖς. Ὠφελήμεθα δὲ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν πλέον, ἢ τὸ πρὸς πίστιν ἀνάγεσθαι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεώς τε καὶ ἀναλήψεως, ἧς καὶ μετέχομεν, καὶ μεθέξομεν ἅπαντες· αὕτη γὰρ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάστασίς ἐστι καὶ ἀνάληψις, καὶ οὐχ ἁπλῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένων ἑκάστου· ὃ γὰρ γέγονε δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Κύριος, ἀγέννητός τε καὶ ἄκτιστος ὢν κατὰ τὴν οἰκείαν θεότητα· καὶ ὃν ἔζησε βίον δι' ἡμᾶς ἔζησε, τρίβον ἡμῖν ὑποδεικνὺς τὴν πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν ἐπανάγουσαν, καὶ ἅπερ ἔπαθε τῇ σαρκὶ, δι' ἡμᾶς ἔπαθε, τὰ ἡμῶν ἐξιώμενος πάθη, καὶ διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἦχθη εἰς θάνατον, καὶ δι' ἡμᾶς ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, προοικονομῶν ἡμῖν τὴν εἰς ἀπείρους αἰῶνας ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν· πάντες γὰρ οἱ κληρονόμοι τῆς ζωῆς ταύτης μιμοῦνται, καθόσον ἐστὶ, τὴν πολιτείαν τῆς ἐπὶ γῆς οἰκονομίας αὐτοῦ. Ταύτης δὲ τῆς μιμήσεως ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ἐστι τὸ ἅγιον βάπτισμα, τύπος ὂν τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς τε καὶ ἀναστάσεως, μεσότης δὲ ὁ

(1) Ἡσ. ϐ', 2.

κατ' ἀρετὴν βίος, καὶ ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτεία, τέλος δὲ ἡ διὰ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων κατὰ τῶν παθῶν νίκη, ζωὴν προξενοῦσα τὴν ἀνώδυνον καὶ ἀνώλεθρον καὶ οὐράνιον· καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς ἡμᾶς φησιν ὅτι· « Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε » (1). Μιμοῦνται τοίνυν οἱ κατὰ Χριστὸν ζῶντες τὴν ἐν σαρκὶ πολιτείαν αὐτοῦ· ἀποθνήσκουσι μέν τοι κατὰ καιρὸν ἕκαστος, ἐπεὶ κἀκεῖνος ἀπέθανε τῇ σαρκί, καθ' ἣν καὶ ἀναστήσονται κατ' ἐκεῖνον δεδοξασμένοι καὶ ἄφθαρτοι, κἂν μὴ νῦν, ἀλλ' ὅτε καιρός· εἶτα καὶ ἀναληφθήσονται, ὡς ὁ Παῦλος καὶ τοῦτό φησιν· « Ἁρπαγησόμεθα γάρ φησιν ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα » (2).

Ὁρᾶτε πῶς ἕκαστος ἡμῶν, εἴγε βούλεται, κοινωνὸς ἔσται καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ; Διὰ τοῦτο χαίρομεν ἑορτάζοντες τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀνάστασιν καὶ ἀνύψωσιν καὶ ἀνίδρυσιν, καὶ τὴν κατ' ἀρχὴν τῆς ἑκάστου τῶν πιστευόντων ἀναστάσεώς τε καὶ ἀναλήψεως, προτιθέντες εἰς μέσον τὰς σήμερον ἀναγνωσθησομένας εὐαγγελικὰς φωνάς, ὅτι, ἀναστὰς ὁ Κύριος ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Διατί οὖν ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶτα καὶ συνώδευσεν αὐτοῖς; « Ἐξήγαγε γὰρ αὐτούς φησιν ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, ἀλλὰ, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς » (3); ἵνα σῶον ὅλον ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ καὶ ἀσινῆ, ἵνα τοὺς πόδας ἐῤῥωμένους ὄντας παραστήσῃ καὶ βεβηκότας ἀσφαλῶς, τοὺς τὰς τρήσεις τῶν ἥλων ὑπομείναντας, τὰς ὁμοίως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένας χεῖρας, αὐτὴν τὴν λογχευθεῖσαν πλευρὰν, εἰ καὶ τοὺς τύπους τῶν πληγῶν ἐπεφέροντο, πρὸς πίστωσιν τοῦ σωτηρίου πάθους. Ἐμοὶ δὲ διὰ τοῦ, ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, δοκεῖ δείκνυσθαι καὶ τὸ στηριχθῆναι τούτους ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, διὰ τῆς αὐτοῦ τοιαύτης ἐμφανείας καὶ εὐλογίας οὐ γὰρ μόνον ἔστη ἐν μέσῳ πάντων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἑκάστου καρδίας ἔστη, καὶ ἐστηρίχθη διὰ τῆς πίστεως· ὡς εἶναι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἑκάστης λέγειν ἐκεῖνο τὸ ψαλμικόν· « Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται » (4)· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι γεγόνασιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι. Ἔστη οὖν ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν· τὸ γλυκὺ τοῦτο καὶ ἐντριβὲς καὶ σύνηθες αὐτῷ πρόσρημα. Διττῆς δὲ οὔσης τῆς εἰρήνης, ἥν τε ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν, ἥτις γέννημά ἐστι μάλιστα τῆς εὐσεβείας, καὶ ἣν ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν, ἥτις ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον φωνῆς πέφυκε γεννᾶσθαι, ἀμφοτέρας ἐνταῦθα δι' ἑνὸς προσρήματος ἔδωκεν ὁ Κύριος· καὶ καθάπερ αὐτοῖς προσέταξε ποιεῖν, ὅτε πρῶτον ἀπέστειλεν αὐτούς, εἰπών· « Εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, λέγετε, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ » (5), οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ· εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἦσαν συνηγμένοι, πάραυτα τὴν εἰρήνην ἔδωκεν. Ὡς δὲ τῷ ἀνελπίστῳ καὶ παραδόξῳ τῆς θέας πτοηθέντας αὐτοὺς καὶ ταραχθέντας εἶδεν· ἐδόκουν γάρ φησι πνεῦμα θεωρεῖν, δηλονότι φαντασίαν εἶναι τὸ ὁρώμενον, αὐτὸς πάλιν τὰ κινήματα τῆς αὐτῶν καρδίας ἀπαγγείλας αὐτοῖς, καὶ δείξας αὐτὸς ἐκεῖνος ὢν, πρὸς ὃν καὶ πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως ἔλεγον· « Νῦν οἴδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ » (6), τὴν διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ ψηλαφήσεως πληροφορίαν προέτεινεν. Ὡς δὲ προδεξαμένους αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν,

(1) Ῥωμ. ή, 13. (2) Α' Θεσ. δ', 17. (3) Λουκ. κδ', 50. (4) Ψαλμ. μέ, 5. (5) Λουκ. ί, 5. (6) Ἰωαν. ις', 30.

εἶδε, διὰ τῆς ἐξετάσεως ἐβεβαίωσεν ἔτι ταύτην· ἅμα δὲ καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην καὶ κοινωνίαν τροφὴν αὐτῶν ὁρώντων προσενεγκάμενος. « Ἔτι γάρ φησιν ἀπιστούντων αὐτῶν καὶ θαυμαζόντων», οὐκέτι γε μὴν ἐκ διχονοίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χαρᾶς, «εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε; οἱ δὲ, ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου, καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν » (1).

Ἐτράφη δὲ τὸ ἀκήρατον ἐκεῖνο σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐκ αὐτὸ δεόμενον τροφῆς, ἀλλ' ἵνα πιστώσηται τὴν οἰκείαν ἀνάστασιν, καὶ δείξῃ τοῦτ' αὐτό καὶ νῦν ὄν, τὸ καὶ πρὸ τοῦ παθεῖν συνεσθίον αὐτοῖς· ἀνάλωσε δὲ τὴν τροφὴν, οὐ κατὰ τὴν τῶν θνητῶν σωμάτων φύσιν, ἀλλὰ κατὰ θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, ὡς τὸ πῦρ ἀναλίσκει τὸν κηρὸν, πλὴν ὅτι πῦρ μὲν ὑπεκκαύματος δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι, τὰ δὲ ἀθάνατα σώματα τροφῆς οὐ δεῖται πρὸς τὸ συνίστασθαι. Ἔφαγε δὲ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου, σύμβολα καὶ ταῦτα τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου· τὴν γὰρ ἡμετέραν φύσιν ἰχθύος δίκην οἷον ἐνηχομένην τῇ ὑγρότητι τοῦ ἐνηδόνου βίου καὶ ἐμπαθοῦς, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἑνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, καὶ τῷ θείῳ καὶ ἀπροσίτῳ πυρὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐκκαθάρας πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως, ὁμόθεον αὐτὴν καὶ οἷον διάπυρον ἀπετέλεσεν. Οὐ τὸ φύραμα δὲ μόνον ὅπερ ἀνέλαβεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ τῶν τῆς αὐτοῦ κοινωνίας κατηξιωμένων ἕκαστον θεοποιεῖ τῇ μετουσίᾳ τοῦ πυρὸς, ὃ βαλλεῖν ἦλθεν ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος. Μελισσίῳ δὲ κηρίῳ ἔοικεν ἡμῶν ἡ φύσις, οἱονεί τινι κηρίῳ τῷ σώματι ἐντεθησαυρισμένον οἷά περ μέλι, κατέχουσα τὸ λογικὸν χρῆμα, μᾶλλον δὲ τοιοῦτός ἐστι τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἕκαστος· τὴν γὰρ τοῦ θείου Πνεύματος χάριν ἐναποκειμένην ἔχει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, καθάπερ μέλι κηρίῳ. Ἐσθίει δὲ ἀπὸ τούτων ὁ Κύριος, ἐπειδή περ οἰκεῖον ἡδέως βρῶμα ποιεῖται τὴν σωτηρίαν ἑκάστου τῶν μετεχόντων τῆς φύσεως· οὐ τὸ πᾶν δὲ, ἀλλ' ἀπὸ μελισσίου κηρίου, τουτέστι μέρος ἐσθίει, ἐπεὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν. Οὐκ αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτοῦ τὸ μέρος τοῦτο λαμβάνει, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτῷ τοῦτο δίδοται· καὶ γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ προσάγουσι μόνους τῶν ἀπίστων χωρίσαντες. Οὕτω δὴ καὶ διὰ ταῦτα φαγὼν τοῦ τε ἰχθύος καὶ τοῦ μελισσίου κηρίου ἐνώπιον τῶν οἰκείων μαθητῶν ὁ Κύριος, ἀνέμνησε τούτους καὶ τῶν ἑαυτοῦ λόγων, οὓς αὐτοῖς προεῖπεν ἐπὶ τὸ πάθος ἐρχόμενος, ἀληθινὸν ἑαυτὸν ἀντεῦθεν παραστήσας· ὡς γὰρ προεῖπεν, οὕτω καὶ ἐξέβησαν· καὶ διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰς Γραφὰς, καὶ γινώσκειν ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτω γέγονε, καὶ οὕτως ἔδει δι' ἀνείκαστον φιλανθρωπίας πέλαγος, ὑπὲρ ἀνθρώπων ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱὸν, φανερωθῆναί τε καὶ μαρτυρηθῆναι ἄνωθεν Πατρικῇ φωνῇ, καὶ θείᾳ Πνεύματος ἐπιφανείᾳ· πιστωθῆναί τε καὶ θαυμασωθῆναι δι' ἔργων καὶ λόγων ἐξαισίων· φθονηθῆναί τε καὶ παραδοθῆναι παρὰ τῶν μὴ ζητούντων τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων· σταυρωθῆναί τε καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἀρξαμένου τοῦ κηρύγματος· κήρυκάς τε καὶ μάρτυρας εἶναι τούτων αὐτοὺς τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας γεγενημένους αὐτοῦ· οἷς καὶ πέμψειν ἄνωθεν ἐπαγγειλάμενος τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσέταξε καθῆσθαι ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσωνται δύναμιν ἐξ ὕψους.

(1) Λουκ. κδ', 42.

Διαλεγόμενος οὖν οὕτω τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ὁ Κύριος τὰ σωτήρια, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ προήγαγεν αὐτοὺς ἕως τῆς Βηθανίας, καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὡς ὀχήματι νεφέλῃ φωτὸς χρησάμενος ἀνῆλθεν ἐν δόξῃ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀχειροποίητα ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς, ὁμόθρονον ὡς ὁμόθεον ποιήσας τὸ ἡμέτερον φύραμα. Ὡς δὲ οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἀνίεσαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες, ἀγγέλων ἐπιστασίᾳ μανθάνουσιν, ὡς οὗτος ἐλεύσεται πάλιν ἐξ οὐρανοῦ πάντων ὁρώντων. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προεῖπε, καὶ ὁ Δανιὴλ πρότερον ἑώρακεν· «Εἶδον γάρ φησιν ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (1)· ὁ δὲ Κύριος, «ὄψονται φησι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (2). Τότε οἱ μαθηταὶ προσχυνήσαντες ἐκ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄθεν καὶ ἀνελήφθη τὸν ὑπερῤῥάνιον Δεσπότην, τὸν ἐκεῖθεν καταβάντα καὶ τὴν γῆν οὐρανώσαντα, καὶ αὖθις ἀναβάντα ὄθεν καὶ κατέβη, καὶ τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάψαντα, καὶ μίαν ἐκκλησίαν εἰς δόξαν τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας οὐράνιον ἅμα καὶ ἐπίγειον συσῳσάμενον, χαίροντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν ἔχοντες, καὶ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιδημίας τοῦ θείου Πνεύματος ἑαυτοὺς ἑτοιμάζοντες. Αὐτὸ δὲ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ, τὸ πολίτευμα τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, ἀδελφοὶ, προσκαρτερεῖν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ ἀνατεταμμένον ἔχειν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀγγελομιμήτως πρὸς τὸν ἐπιῤῥάνιον Δεσπότην· αἰνεῖν τε καὶ εὐλογεῖν αὐτὸν ἀνεπιλήπτῳ πολιτείᾳ, καὶ οὕτω τὴν μυστικὴν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἐκδέχεσθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα πρὸς αὐτόν· «Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, πότε ἥξεις πρός με» (3); Τοῦτο καὶ ὁ μέγας Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς» (4). Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος Πέτρος ἐνάγων· «Ἀναζωσάμενοι φησι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐχ ὁρῶντες ἀγαπᾶτε» (5). Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος αἰνιττόμενος, «Ἔσωσάν φησιν αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν Κύριον αὐτὸν, πότε ἀναλύσει» (6). Οὕτω καὶ τὸ σάββατον οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσεν, δείξας σάββατον εὐλογημένον ὄντως ὄν, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῆς τῶν σωματικῶν ἔργων καταπαύσεως ἡμέραν, καὶ διὰ τοῦτο συγκεκλημένην εἶναι τούτῳ τὴν εὐλογίαν, ὅτι σχολάζοντες ἀπὸ τῶν γηΐνων, καὶ μετ' οὐ πολὺ καταργουμένων ἔργων, προσανέχομεν τῷ Θεῷ, ζητοῦντες μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου τὰ οὐράνια καὶ ἀκήρατα.

Ἐν μὲν οὖν τῷ παλαιῷ νόμῳ μία τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος σάββατον ἦν· διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῖς ἀνοήτοις Ἰουδαίοις ἔδοξε καταλῦσαι τὸ νομιζόμενον σάββατον· αὐτὸς δέ φησιν οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι (7). Πῶς οὖν οὐ κατέλυσε τοῦτο τὸ σάββατον, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον; Πνεῦμα ἅγιον ἐπαγγειλάμενος δώσειν τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ προστάξας ἀεὶ διεγηγερμένους εἶναι καὶ

(1) Δαν. ζ', 13. (2) Ματθ. κδ', 30. (3) Ψαλμ. ρ', 2. (4) Φιλ. γ', 6. Ἐφ. ς', 20. (5) Α' Πετρ. α, 13. (6) Λουκ. ιβ', 38. (7) Ματθ. ε, 71.

ἐγρηγορότας καὶ εἰπών· «Γίνεσθε ἕτοιμοι, ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται» (1), πάσας τὰς ἡμέρας τοῖς τελέως ὑπακούειν αὐτῷ προαιρουμένοις εὐλογημένα σάββατα πεποίηκε, καὶ οὕτως οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν νόμον. Ὑμεῖς δὲ οἱ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἐμπεπλεγμένοι, ἐὰν ἀπέχησθε τῆς πλεονεξίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθείας, καὶ ἀληθεύειν σπεύδητε καὶ σωφρονεῖν, ποιήσετε καὶ ὑμεῖς τὰς ἡμέρας πάσας σάββατα διὰ τῆς ἀπραξίας τῶν κακῶν. Ὅταν δὲ ἐπιστῇ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡμέρα σωτήριος, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνεγκλήτων δεῖ σχολάζειν ἔργων τε καὶ λόγων, καὶ μεθ' ὑπομονῆς παραμένειν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπέχειν τὰ ὦτα μετὰ συνέσεως τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ προσέχειν μετὰ κατανύξεως τῇ δεήσει καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ τοῖς ὕμνοις τοῖς πρὸς τὸν Θεόν· ἀναπληρώσετε γὰρ οὕτω καὶ ὑμεῖς τὸ σάββατον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πολιτευόμενοι, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τὰς οὐρανίας ἁψίδας ἱδρυμένον σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείναντες Χριστὸν, ὃς υἱὸς ἐποίησεν ἡμᾶς Θεοῦ οὐκ εἰσποιητοὺς ὀνόματι ψιλῷ, ἀλλ' ἐν κοινωνίᾳ θείᾳ Πνεύματος, σαρκί τε καὶ αἵματι τῷ ἑαυτοῦ, Θεῷ καὶ ἀλλήλοις προσῳκειωμένους.

Φυλάττωμεν οὖν δι' ἀγάπην ἀδιάλυτον τὴν πρὸς ἀλλήλους ταύτην ἑνότητα· βλέπωμεν ἀεὶ πρὸς τὸν ἄνω γεννήτορα· οὐ γὰρ ἔτι ἐκ τῆς γῆς ἐσμὲν χοϊκοὶ, ὡς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοὶ, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Ὡς οὖν ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ τὴν καρδίαν ἄνω πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, θεώμεθα τὸ μέγα θέαμα τοῦτο, τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀόλῳ συνδιαιωνίζουσαν θεότητος πυρί· καὶ τὴν πρὸς τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἀποθέμενοι σχέσιν, οὓς ἐκ παραβάσεως ἐνδεδύμεθα, σῶμεν ἐν γῇ ἁγίᾳ, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος γῆν ἁγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς ἀκλινοῦς πρὸς Θεὸν νεύσεως ἀποδείξαντες, ὡς ἂν παῤῥησίαν σχῶμεν, ἐπιδημοῦντος ἐν πυρὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν προσδραμόντες, καὶ συνδιαιωνίσωμεν φωτιζόμενοι, εἰς δόξαν αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτω φωτὸς, τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικωτάτης φαιδρότητος· ᾗ πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτήν· ἐν ᾗ καὶ περὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.

Βλέπετε τὴν κοινὴν ἡμῖν ἑορτὴν καὶ εὐφροσύνην ταύτην, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει αὐτοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἐχαρίσατο; διὰ θλίψεως ἀνέβλυσε· βλέπετε τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀθανασίαν ταύτην; διὰ θανάτου ἡμῖν ἐπέφανε· βλέπετε τὸ οὐράνιον ὕψος, εἰς ὃ ὑπερυψωθεὶς ἀνῆλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ τὴν ὑπερδεδοξασμένην ἣν κατὰ σάρκα δεδόξασται δόξαν; διὰ ταπεινώσεως καὶ ἀδοξίας αὐτῆς ἐπέτυχε. Καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ φησιν· «Ὅτι ἐτα-

(1) Ματθ. κδ', 44.

πείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός» (1). Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ὅτι ἐταπεινώθη, ὅτι ἠτιμάσθη, ὅτι ἐπειράσθη, ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον ἐπονείδιστον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε, διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε, πῶς ἡμᾶς σώσει καὶ δοξάσει καὶ ἀνυψώσει μὴ τὴν ταπείνωσιν ἑλομένους; μὴ τὴν εἰς τὴς ὁμοφύλους ἀγάπην ἐνδεικνυμένους; μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ὑπομονῆς κτησαμένους; μὴ διὰ τῆς εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀπαγούσης στενῆς πύλης καὶ ὁδοῦ τῷ πρὸς αὐτὴν ποδηγήσαντι σωτηρίως ἑπομένους; εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθημέν φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος· «Ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ» (2).

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκα διὰ τῶν τοιούτων παθημάτων καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ὠδεύσε Χριστὸς, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε, καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν κοινωνίαν καλεῖ τῶν παθημάτων τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; αὐτὸς ὁ Θεὸς μόνος, ὁ αὐτός ἐστιν ἀεὶ πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας καὶ ἔτι, ἀναλλοίωτος δισμένων· οὐκ ἀρχόμενος, οὐ παυόμενος, οὐ γινόμενος, οὐ φθειρόμενος, οὐκ αὐξόμενος, οὐ μειούμενος, οὐδενὶ τρόπῳ ἢ τόπῳ μεταβαλλόμενος· ἄναρχος, ἄκτιστος, ἄτρεπτος, ἀσύγχυτος, ἀπεριόριστος· αὐτὸς πάντα τρέπων ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὡς βούλεται, αὐτὸς παραχωρῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι τὰ τοῦτο πάσχοντα· πᾶν δὲ τὸ ἔχον ἀρχὴν, καὶ τροπὴν ὑφίσταται· τροπὴ γάρ τις ἡ ἀρχή ἐστι. Τρεπτὴς οὖν οὔσης πάσης τῆς κτίσεως, ὅση ὁρατὴ καὶ ὅση ἀόρατος, ὅση αἰσθητὴ καὶ ὅση ἀναίσθητος, ὅση λογικὴ καὶ ὅση ἄλογος, ἡ λογικὴ μόνη φύσις τὸ αὐτεξούσιον ἔχουσα, ἐθελούσιον ἔχει τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ τὸ κρεῖττον τροπὴν οἰκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἀντεχομένη, παρ' ἧς ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐς τὸ διηνεκὲς ταύτῃ γίνεται προκοπὴ καὶ τροπὴ καὶ πρόοδος, ἢ τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ ἀντικειμένη, καὶ τῇ παραχωρήσει τούτου δικαίως ὑποπίπτουσα, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀθλίως ἐκπίπτουσα. Δύο τοίνυν οὐσιῶν λογικῶν κτισθεισῶν ὑπὸ Θεοῦ, πρότερον μὲν τῶν ἀύλων ἀγγέλων, ὕστερον δὲ τῶν ἐνύλων ἀνθρώπων, οὐδεμία τούτων διεφύλαξε τὴν πρὸς τὸν Κτίστην καὶ φύσει δεσπότην ὑπακοὴν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ τῶν ἀύλων ἀγγέλων οὐράνιος ταξιαρχία, ἡ καὶ προτέρα κτισθεῖσα, προτέρα καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ ἀποστασίαν ἐνόσησεν. Ὅσον οὖν τῶν ἀγγέλων ὑψηλότερον τῆς νόσου ταύτης διέμεινε, φῶς εἰσι, καὶ φωτὸς ἀεὶ πληροῦνται, καὶ ἀεὶ ἑαυτῶν γίνονται φωτοειδέστεροι, μακαρίως τῇ ἐμφύτῳ χρώμενοι τροπῇ, καὶ χορεύοντες ἐν χαρᾷ περὶ τὸ πρῶτον φῶς, πρὸς αὐτὸ βλέποντες ἀεὶ, κἀκεῖθεν ἀμέσως φωτιζόμενοι, καὶ τὴν τοῦ φωτὸς πηγὴν ἄπαυστα ὑμνοῦντες, καὶ πρὸς τοὺς ὑποδεδηκότας τῶν φωτιζομένων, τὴν φωτοποιὸν χάριν διαπέμποντες, ὡς διάκονοι φωτός. Ὁ δὲ ἀφηνιάσας καὶ ἀθετήσας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγὴν Σατᾶν, τοῦ φωτὸς ἀποπεσὼν περιέπεσε τῷ σκότει, καὶ ὑπὸ ζόφον αἰώνιον κατεδικάσθη, καὶ σκότους σκεῦος, καὶ σκότους δημιουργὸς, καὶ σκότους ἐγένετο πρόξενος καὶ διάκονος, πρῶτον μὲν ἑαυτῷ καὶ τοῖς συναποστατήσασιν ἀγγέλοις, ἔπειτα δὲ, ὦ τῆς συμφορᾶς! καὶ ἡμῖν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ, ἀπιστήσασι Θεῷ, καὶ πιστεύσασιν αὐτῷ. Ἀλλ' οἱ μὲν τῆς πονηρίας

(1) Φιλιπ. β', 8. (2) Α. Πετρ. β', 21.

πάντες ἄγγελοι οἷον αὐτοσχότος ὄντες, ὡς μὴ κατὰ μετοχὴν τοῦτο γεγονότες, ἀλλ' ἀρχὴ καὶ πλήρωμα τῆς ἀπειθείας ὄντες, καὶ πικρὰ ῥίζα καὶ πηγὴ πάσης ἁμαρτίας, μάλιστα διὰ τὸ καὶ ἡμῖν πρόξενοι γενέσθαι ταύτης, ἀσύγγνωστον ἔχουσι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀκρατῶς ἐπὶ τὸ σκοτοειδέστερον ἀεὶ χωροῦσι προκόπτοντες καθ' ἑαυτῶν, καὶ ἀνεπιστρόφως ἔχοντες πρὸς τὸ πάσης λογικῆς φύσεως φωτιστικόν. Ἡμῖν δὲ ὡς μὴ αὐτοκινήτοις ἐπὶ τὸ κακὸν γεγενημένοις μετ' ἐλέους ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεία ἐξ ἀρχῆς ἐπάγεται· εἰ γὰρ καὶ κατεδικάσθημεν θανάτῳ, ἀλλὰ μετὰ τὸ λαβεῖν μετανοίας προθεσμίαν τὸν πολυετῆ χρόνον, ὃν ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παρακοὴν ἐπέζησε, καὶ ὃν ἕκαστος διαβιοῦμεν.

Ὅθεν καὶ σαφῶς δείκνυται, ὡς οὐκ ἀπεγνωσμένην ἔχομεν τὴν σωτηρίαν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἐν ἡμῖν ἀπογνώσεως καιρός· πᾶσα γὰρ ἡμῖν ἡ ζωὴ μετανοίας ἐστὶ καιρός, μὴ θέλοντος τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· διὰ τί γαρ οὐκ εὐθὺς τῇ παρακοῇ ἐπηκολούθησεν ὁ θάνατος; ἢ καὶ ἡμεῖς ἁμαρτῶντες οὐκ ἀπαλλαττόμεθα τοῦ ζῆν, εἰμὴ ἐλπὶς ἦν ἐπιστροφῆς; οὗ δὲ ἐλπὶς ἐπιστροφῆς, ἀπόγνωσις οὐκ ἔχει χώραν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ἀδὰμ Ἄβελ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς μεμαρτύρηται ὑπὸ Θεοῦ, ὡς εὐάρεστος καὶ εὐπρόσδεκτος αὐτῷ φανείς. Καὶ μετὰ μικρὸν τότε χρόνον τῆς ἡμῶν ἐκπτώσεως, Ἐνὼς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον. Ὁ δὲ Ἐνὼχ οὐκ εὑηρέστησε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετετέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, σαφὴς γενόμενος τῆς περὶ ἡμᾶς τὰς ἐπταικότας συμπαθείας ἀπόδειξις. Πάλιν φορὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ πάλιν ἀποστροφὴ Θεοῦ κατὰ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ παγκοσμίῳ δικαίως παρεδόθημεν κατακλυσμῷ, καὶ πάλιν οὐκ ἄμικτος ἡ ὀργὴ, οὐδ' ἀνίλεως ἡ καταδίκη, ἀλλ' οἷόν τινα ῥίζαν δευτέραν τοῦ ἡμετέρου γένους, τὸν Νῶε δίκαιον εὑρὼν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, θαυμασίως ὁ Θεὸς ἐφύλαξεν, οἱονεὶ περιτεμὼν ἐν προνοίᾳ, κακῶς ὑλομανοῦσαν, ἀλλ' οὐκ ἐκτεμὼν, οὐδὲ πρόῤῥιζον ἀσυμπαθῶς ἀνασπάσας τὴν ἀνθρωπίνην φυλήν. Μετ' ἐκεῖνον Ἀβραὰμ πιστὸς καὶ εὐάρεστος ἀναπέφηνε Θεῷ, παρ' αὐτοῦ μαρτυρούμενος· καὶ ὁ τούτου Ἰσαὰκ, καὶ ὁ τοῦ Ἰσαὰκ Ἰακὼβ, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ πατριάρχαι, ἐν οἷς ἐπαγγελία καὶ πρόῤῥησις ἐλέους κρείττονος, καὶ φιλανθρωπίας κατὰ κράτος νικώσης τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας, αὐτὸν τὸν ποιμένα τὸν μέγαν ἐξ ἁγίων οὐρανῶν εἰς ἀναζήτησιν κατελθεῖν τοῦ ἀπολωλότος προβάτου. Καθεξῆς Νομοθέται, Κριταὶ, βασίλειον γένος, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς ἥξειν φανερῶς ἐπηγγέλλετο. Νῦν δὲ ἦλθε καὶ ἐπεφάνη Χριστὸς, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἡμᾶς πλάσας τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Λόγος, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γεγονὼς, ἵνα καινουργήσῃ καὶ ἀναπλάσῃ παλαιωθέντας καὶ συντριβέντας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἐπεὶ γὰρ τὸ καθ' ἡμᾶς σύντριμμα ἑκούσιον ἦν καὶ ἡμέτερον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνακαίνισιν ἡμῶν αὐτῶν σοφῶς καὶ φιλανθρώπως ποιεῖται ἐν ἀνθρώπῳ, ὃν ἐκ παρθένου γαστρὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, τὸ τῆς σωτηρίας ἅπαν οἰκονομήσας μυστήριον, καὶ δυναμώσας μὲν ἡμᾶς πρὸς ἐπάνοδον τῇ οἰκείᾳ πρὸς ἡμᾶς ἑνώσει, ὁδοποιήσας δὲ ἡμῖν διὰ τῆς οἰκείας πολιτείας τὴν πρὸς οὐρανὸν, φανερώσας δὲ τὴν ἐπανάγουσαν ὁδὸν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐναντία ἐστὶ τῶν ἐναντίων ἰάματα, ἐθανατώθημεν δὲ τῇ πονηρᾷ τοῦ πονηροῦ συμβουλῇ, διὰ τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλῆς αὖθις ζωοποιούμεθα· καὶ ἐπειδή περ ὁ τοῦ θανάτου σύμβουλος ἡδονὴν εἶχε καὶ δόξαν καὶ ἄνεσιν, τὰ θέλγοντα καὶ κατασπῶντα τῶν ἄνω τὸ ἡμέτερον γένος, διὰ τοῦτο ὁ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς σύμβουλος, αὐτός τε ὁδεύει ποδηγῶν, καὶ ἡμῖν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὑφηγεῖται τὴν πρὸς τὴν ἄνω φέρουσαν ζωήν. Σπου-

δάσατε, λέγων, εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης· καὶ, στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, ἐπεὶ καὶ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν» (1)· ἣν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἀπαγορεύων, οὐαὶ φησιν οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐσὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι (2)· τοὺς φιλοδόξους καὶ φιληδόνους καὶ φιλαργύρους διὰ τούτων ταλανίζων. Καὶ πάλιν· «Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς» (3)· καὶ, «Ὁρᾶτε μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς» (4)· καὶ, «Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες» (5); Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς θάνατον ἀγούσης διὰ τῶν τοιούτων ἁφαρπάζει λόγων· τὴν δὲ τῆς ζωῆς ὁδὸν ἀλλαχοῦ πάλιν ἐμφανίζει μακαρίζων· Μακάριοι οἱ πτωχοί· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ, Πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀγροὺς, ἤ τι ἄλλο τῶν γηίνων ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει» (6). Καὶ τὸν μὲν θυμὸν ἐπὶ τοσοῦτο συνέστειλεν, ὡς καὶ τὴν ὀργὴν ἴσην ἀποφήνασθαι φόνῳ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν τούτῳ καταδίκην θέμενος, καὶ τὸν ἐξ ὀργῆς εἰς λοιδορίαν κατά τινος κεκινημένον, ἔνοχον εἶναι τῆς γεέννης τοῦ πυρός. Τὴν δὲ πραότητα οὐκ ἐμακάρισε μόνον, ἀλλὰ καὶ βραβείων τῶν μεγίστων ἠξίωσε. Τὴν ἀκολασίαν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκόλασεν, ὡς καὶ τὸ πρὸς ἀλλοτρίαν ἐμπαθὲς καὶ περίεργον βλέμμα μοιχείαν ἀποκαλέσαι. Τὸν δ' ἀγνείας μεταποιούμενον, μετὰ τοῦ μακαρίσαι, καὶ θεόπτην ἔσεσθαι διατείνεται. Τί δὲ τὴν ἐπιορκίαν οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἔδειξεν ἀπώμοτον, ὡς καὶ τὴν εὐορκίαν ἀπαγορεῦσαι, καὶ παντὸς ἐκτὸς τοῦ ναὶ, καὶ τοῦ οὔ, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἀποφήνασθαι; «Ἔστω λέγων ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναὶ, οὒ οὔ, τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι» (7).

Τί δέ ἐστιν ὁ διπλασιασμὸς οὗτος; οἷον τὸ παρ' ἡμῶν ναὶ ἢ οὔ λεγόμενον, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐχέτω συμφωνίαν· οὕτω γὰρ ἔσται τὸ ναὶ, ναὶ· καὶ τὸ οὔ, οὔ· εἰ δὲ μὴ, τὸ ναὶ, ἔσται οὔ· καὶ τὸ οὔ, ναὶ, ὃ σαφῶς ἐστι τοῦ διαβόλου· ἐκεῖνος γὰρ ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα καὶ πραττόμενα παρ' ἡμῶν οὕτω συνέστειλέ τε καὶ περιέστειλεν εἰς ἀλήθειαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγνείαν, καὶ ἀοργησίαν περικλείσας ἡμῶν τὸν βίον. Τί δὲ πρὸς τοὺς καθ' ἡμῶν ὀργιζομένους, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀντιπίπτοντας καὶ ἐπεμβαίνοντας, πῶς διακεῖσθαι νενθετεῖ; «Νίκα, φησὶν, ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, καὶ δίδου τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ μὴ ἀντιστῇς τῷ πονηρῷ, μηδὲ ἀποδώσῃς κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἀλλ' ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» (8). Τί δὲ τὸ τοῦ βιαίου τούτου βίου τέλος; καὶ τῶν ἀγώνων τὸ ἔπαθλον; «Ὅπως γένησθέ φησιν υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, καὶ ζωὴν ἀθάνατον σχοίητε, καὶ βασιλείαν ἄῤῥητον, ἀσάλευτον, ἀδιάδοχον παραλάβητε, εἰς αἰῶνας ἀπείρους τῷ Θεῷ συζῶντες καὶ συμβασιλεύοντες. Ἴδετε τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τίς ἐστι; καὶ διατί παρ' ἡμῶν ἀπαι-

(1) Ματθ. ζ', 13. (2) Λουκ. ς', 25. (3) Ματθ. ς', 19. (4) Λουκ. κά, 34. (5) Ἰωαν. ε, 44. (6) Ματθ. ιθ', 29. (7) Ματθ. ε, 37. (8) Ῥωμ. ιβ', 21. Ματθ. ε, 39. ε, 44.

τεῖται, καὶ πρὸς ποίαν δόξαν καὶ χαρὰν καὶ κέρδος φέρει τὸν δι' αὐτῆς ἰέναι προαιρούμενον; ἆρα εἴ τίς σε πολυετῆ ποιήσειν ὑπισχνεῖτο, ἐὰν μόνον ὑπακούσῃς αὐτῷ, οὐκ ἂν προθύμως ὑπῆλθες τὴν ὑπακοήν, εἰ μή τι τῶν ἀδυνάτων ἀπαιτῶν ἦν; Εἰ δὲ καὶ ὑγείαν καὶ δόξαν καὶ ἡδονὴν προσυπισχνεῖτο, τῷ πολυετεῖ βίῳ συμπαρεκτεινομένην, τί οὐκ ἂν προὔπέστης ὑπὲρ τούτου; Εἰ δὲ καὶ βασιλείαν προσετίθει, καὶ βασιλείαν ἀπόλεμόν τε καὶ ἀνεπηρέαστον μετὰ μακροῦ τε καὶ ἀνόσου βίου, ἆρ' οὐκ ἂν ἀνεπτερώθης, καὶ κοῦφον πᾶν ὠήθης βαρὺ τὸ πρὸς ἐκείνην φέρον, ταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος, καὶ ὡς παρούσης ἀπολαύων τῆς ἐλπιζομένης, εἴπερ ἀληθῆ λέγοντα ὠήθης; Εἶτα πολυχρονίου μὲν ζωῆς ἐπιθυμοῦμεν, τῆς αἰωνίου δὲ ζωῆς οὐ ποιησόμεθα λόγον; καὶ βασιλείαν μὲν εἰ καὶ μακράν, ἀλλ' ὅμως ἔχουσαν τέλος, καὶ δόξαν καὶ χαρὰν εἰ καὶ μεγάλην, ἀλλ' ὅμως ἀπανθοῦσαν, καὶ πλοῦτον τῷ βίῳ τούτῳ συγκαταλυόμενον, οὕτω ποθήσομεν, καὶ ὑπὲρ τούτου πονήσομεν, τὰ δὲ μετὰ τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἀκήρατα ὄντα καὶ ἀτελεύτητα οὐκ ἐκζητήσομεν, οὐδὲ μικρὰν ὑπομενοῦμεν βίαν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν κληρονομίας; καί τοι βασιλείαν ἀπόλεμον ὑπεθέμεθα, ἥτις οὐκ ἂν γένοιτο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ βίον ἄλυπον, ὃν οὐκ ἂν εὕροις, εἰμὴ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὥστε εἰ ταῦτα ποθεῖ τις, πρὸς τὸν οὐρανὸν τρεχέτω· καὶ εἴτε ῥᾳδία εἴτε δύσκολος ἡ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα, δι' ἐκείνης ὁδευέτω, τῇ ἐλπίδι χαίρων καὶ τῇ θλίψει ὑπομένων.

Ἴστε πάντες, ὑπὲρ ὧν εἰς πόνους καὶ θανάτους ἑαυτοὺς παραδιδόασιν ἄνθρωποι. Οὐ μικροῦ σιτηρεσίου ὁ στρατιώτης πρὸς κινδύνους ἀνηκέστους καὶ σφαγὰς παρασκευάζεται; Οὐ μικρᾶς προσθήκης ὁ ἔμπορος καταποντισμοῦ περιφρονεῖ, καὶ πνευμάτων καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς καὶ θαλάττης ἐπηρείας ἐπιφερόντων; Οὐ μικρᾶς μάζης πολλάκις δοῦλοι γίνονται πολλοὶ δεσποτῶν ἀπανθρώπων; ἡμεῖς δὲ οὐ δουλεύσομεν τῷ φύσει φιλανθρώπῳ δεσπότῃ; οὐ προκινδυνεύσομεν τῆς ζωῆς; οὐκ ἐκφορήσομεν τὰ περιττὰ τῶν κτημάτων, ἵνα κτησώμεθα τὸν οὐράνιον πλοῦτον; οὐχ ὑπομενοῦμεν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀδοξίαν, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ φαύλων, ἵνα θείας ἐπιτύχωμεν δόξης, τὴν θνητὴν ἀντιδιδόντες τῆς ἀθανάτου; οὐ πεινάσομεν μετρίως, οὐδὲ διψήσομεν, ἵνα φάγωμεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα τῆς ζωῆς ἄρτον, καὶ πίωμεν τοῦ ὄντως ὕδατος ζῶντος, ὧν ὁ καταξιωθεὶς φαγεῖν τε καὶ πιεῖν, οὐ μὴ πεινάσῃ, οὐδ' οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα; οὐ καθάρομεν τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, ἀπεχόμενοι παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵν' ἴδωμεν τὸν πρὸ ἡλίου φωστῆρα, μᾶλλον δὲ γενώμεθα τέκνα τοῦ φωστῆρος ἐκείνου, καὶ φωστῆρες ἄλλοι κατὰ μέθεξιν, ζωῆς ἐπέχοντες λόγον; Μὴ, παρακαλῶ, ἀδελφοί· μὴ προκρίνωμεν τοῦ φωτὸς, τὸ σκότος· τοῦ Θεοῦ, τὸν διάβολον· τῆς ἐνθέου καὶ ἀϊδίου θυμηδίας, τὴν θανάτου καὶ γεέννης διάκονον ἡδονήν· τῆς πλουτοποιοῦ ἀγάπης, τὴν πλουσίαν τῆς φθορᾶς κτῆσιν· τὴν ὕλην τῆς τηγανιζούσης αἰωνίως τοὺς κακῶς κτησαμένους φλογὸς, καθάπερ διὰ τῆς τοῦ πλουσίου παραβολῆς ἐφανέρωσεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἀλλὰ ζήσωμεν καθάπερ αὐτὸς ἔζησε, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπέδειξε καὶ ἐδίδαξε, καθ' ἡμᾶς γενόμενος· καὶ ἄραντες τὸν σταυρὸν, ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, σταυρώσαντες τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν αὐτῷ καὶ συναναστῶμεν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναληφθῶμεν πρὸς αὐτὸν, ὡς καὶ αὐτὸς ἀνελήφθη σήμερον πρὸς τὸν Πατέρα· στὰς γὰρ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, μᾶλλον δὲ φανεὶς, καθάπερ ὁ Μάρκος γράφει· καὶ γὰρ οὐ τότε ἐφίστατο, ἡνίκα ἐφαίνετο, ἀλλ' ἀεὶ μὲν συμπαρῆν αὐτοῖς, ἐδείκνυτο δὲ φανερῶν ἑαυτὸν, ἡνίκα

ἐβούλετο· στὰς οὖν σήμερον ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν παραγγελίαν αὐτοῖς ἔδωκε τοῦ κηρύγματος, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἐχαρίσατο τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ συνεῖναι αὐτοῖς μέχρι τῆς συντελείας· καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀνατείνας τὰς χεῖρας, εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ ὁρώντων, ἀνυψώθη, δείξας ὅτι καὶ οἱ ὑπακούσαντες αὐτῷ, μετὰ τὸ ἀναστῆναι πρὸς Θεὸν ἀνυψωθήσονται.

Διαστὰς οὖν αὐτῶν τῷ σώματι· τῇ γὰρ θεότητι συνῆν αὐτοῖς· κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν, ὑπερυψωθεὶς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἡμετέρου φυράματος. Ὡς οὖν ἐκεῖνος ἐβίω καὶ ἀπεβίω, καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, οὕτω καὶ ἡμεῖς ζῶμεν καὶ ἀποθνήσκομεν, καὶ ἀναστησόμεθα πάντες· τῆς δὲ ἀναλήψεως οὐ πάντες πεύξόμεθα, ἀλλ' ὅσοις τὸ ζῆν Χριστός ἐστι, καὶ τὸ δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν κέρδος. Ὅσοι πρὸ τοῦ θανάτου τὴν ἁμαρτίαν διὰ μετανοίας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐσταύρωσαν· οὗτοι γὰρ μόνοι μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν ἀναλαμβανόμενον νεφέλη ὑπέλαβεν, ὡς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἱστόρησεν. Ἀλλ' ὡς οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι μὴ ὁρῶντες αἰσθητῶς, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, ὅμως προσκυνήσαντες αὐτόν, ἐπὶ τὴν εἰρήνην καταπαύσωμεν, ἐν ἡμῖν τε αὐτοῖς καὶ μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύοντες· Ἱερουσαλὴμ γὰρ εἰρήνη ἑρμηνεύεται· καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπερῴῳ τῷ νῷ γενόμενοι, καὶ τούτῳ παραμένοντες καὶ προσευχόμενοι, καθαίρωμεν ἑαυτοὺς τῶν ἐμπαθῶν καὶ χαμαιζήλων λογισμῶν· οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐπιδημίας τευξόμεθα τοῦ Παρακλήτου, καὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσωμεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'.

Εἰς τὸ δέκατον ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ κατ' αἴσθησίν τε καὶ νοῦν πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἡμῖν πόλεμον.

Τὰ ἑωθινὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων οὐ πάντα εἰσὶν ἑωθινά· ἑωθινὰ λέγεται τὰ κατὰ τὴν ἕω, τυτέστι, τὸν τῆς ἡμέρας ὄρθρον τετελεσμένα. Ἡ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους εἰς παράστασιν ταύτης ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν τὰ ἑωθινὰ καταγγέλλει, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἡμέρας ὄρθρον ἐτελέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ μέσης ἡμέρας καὶ πρὸς ἑσπέραν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἑσπέρας· ἡνίκα γὰρ τῷ Λουκᾷ καὶ τῷ Κλεόπᾳ πορευομένοις εἰς Ἐμμαοὺς ἐγγίσας συνεπορεύετο, πρωΐα οὐκ ἦν. Ὡς δὲ ἤγγισαν εἰς ἣν ἐπορεύοντο κώμην, «Καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι, παρεβιάσαντό φησιν ἐκεῖνοι, λέγοντες· Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα» (1). Ὡς δὲ καὶ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κλάσιν καὶ διάδοσιν τοῦ

(1) Λουκ. κδ', 28.

ἄρτου γνωρισθεὶς αὐτοῖς, αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν μαθητῶν ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἐλθούσης πάντως ἡμέρας μετὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τῷ Πέτρῳ μετὰ τὸ ἄριστον ὡμίλει, καὶ τῶν λογικῶν αὐτοῦ προβάτων ἡμῶν ποιμένα καθίστησιν· ὅτε γάρ φησιν ἠρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ· «Σίμων Ἰωνᾶ φιλεῖς με»; τοῦ δὲ συνθεμένου, «Βόσκε φησὶ τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου». Πῶς οὖν καὶ ταῦτα ἑωθινά τέ εἰσι καὶ οὕτω καλοῦνται μὴ κατὰ τὴν ἕω τελεσθέντα; Ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς ἄναρχος ὑπάρχων καὶ προαιώνιος, ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος, ὡς μὴ ἔχων παραλλαγὴν ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, καὶ ἀτελεύτητος ὑπάρχει καὶ ἄδυτος· φῶς ἀπαρασάπτων ἀληθινόν τε καὶ ὑπερκόσμιον, καὶ ἡμέρας ἀνεσπέρου ποιητικόν, ἐν ᾗ εἰσι σὺν τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις, καὶ τῶν δικαίων τὰ πνεύματα. Μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ μετὰ τῶν οἰκείων σωμάτων οἱ δίκαιοι ἔσονται ὡς τοῦ φωτὸς κληρονόμοι, καὶ υἱοὶ τῆς ὄντως ἡμέρας ὄντες. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἡμέρα ἀνέσπερός τε οὖσα καὶ ἀδιάκοπος, οὐδ' ὄρθρον ἔχει, ἢ ἔσχε· καὶ γὰρ οὐδ' ἀρχήν. Ἡμᾶς δὲ κατέσχε νὺξ, καὶ σκιὰ περιέσχε θανάτου, τῇ ἁμαρτίᾳ περιπεσόντας, καὶ τὴν ὀπτικὴν δύναμιν ἀποβαλόντας, ἥτις ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν ἡμῖν ὑπῆρχε, δι' ἧς τοῦ χορηγοῦ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀντελαμβανόμεθα φωτός. Νὺξ οὖν ἡμῶν καὶ ὁ θάνατος ἐπεχύθη τῇ φύσει, οὐ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τραπέντος, ἀλλ' ἡμῶν ἐκτραπέντων, καὶ ἀνένευσιν οὐκέτ' ἐχόντων παρ' ἡμῶν αὐτῶν πρὸς τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο φῶς· ἀλλ' ἐλεήσας ἡμᾶς ἐπ' ἐσχάτων αἰώνων ὁ τοῦ ἀϊδίου φωτὸς χορηγὸς καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς αἴτιος, οὐ μόνον μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατῆλθε, καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου τὰ τοῦ ᾅδου σκυλεύσας βασίλεια τριήμερος ἐξανέστη, δείξας πάλιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τὸ φῶς τῆς ἀκηράτου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, φῶς ἀναστάσεως ὑπάρξαν αὐτῇ.

Ἐπεὶ δὲ ἡ αὐτοῦ νῦν ἀνάστασις ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, μέλλει δὲ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς τὸ φῶς τῆς ἀθανάτου ζωῆς περιλήψεσθαι, καὶ τηνικαῦτα πᾶσι τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀδιάκοπον διαυγάσειν ἡμέραν· διὰ τοῦτο ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἕω καὶ ὄρθρου λόγον ἐπέχει πρὸς τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἑωθινὰ καὶ ὀρθρινά ἐστι πάντα τὰ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγέλια. Διὸ καὶ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν τά τε πρὸς ἑσπέραν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τελεσθέντα, ἑωθινά εἰσί τε καὶ ὀνομάζονται. Τὸ δὲ σήμερον εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθὲν ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον, ἀμφοτέρωθέν ἐστιν ἑωθινόν· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐπιφανείας διαλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἕω τῆς αἰσθητῆς ἡμέρας φαίνεται τελεσθέν· «Πρωΐας γάρ φησιν ἤδη γενομένης, ἔστη ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέν τοι ἤδεισαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι Ἰησοῦς ἐστί» (1). Καί τοι τὴν ἀρχὴν φησιν, ὅτι ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Ἐφανέρωσε μὲν οὖν, ἀλλ' αὐτοὶ τῷ πλοίῳ μετέωροι ὄντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς γῆς ἀπέχοντες· καὶ γὰρ ἠλίευον· οὔπω ἐπέγνωσαν αὐτόν. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·

(1) Ioan. xxi, 4.

«παιδία»· ὅσης μετριότητος· ὅσης διαθέσεως· ὅσης γλυκύτητος τὸ πρόσρημα τοῦτο γέμει! «Παιδία οὖν φησι μή τι προσφάγιον ἔχετε»; Οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλ' οἰκονομικῶς ὁδοποιῶν τῷ θαύματι· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὕ· λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου, καὶ εὑρήσετε»· εἰπὼν, εὑρήσετε, ἔδειξεν εἰδὼς, ὅτι διὰ πάσης νυκτὸς καθιέντες τὰ δίκτυα, εὕρισκον οὐδέν. Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸν ἐκεῖνοι τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότα καὶ μὴ παρόντα, εὐχερῶς ἐπείσθησαν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις· ἔβαλον οὖν, ὑπακούσαντες. Ὡς δὲ μὴ μόνον εὗρον ἰχθύας, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τοσούτους καὶ τηλικούτους, ὡς μηδ' ἀνέλκειν ἔχειν τὸ δίκτυον ἐπὶ τὸ πλοῖον· οὐκέτι γάρ φησιν αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων, ὁ πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν τῶν ἄλλων ἑτοιμότατος Ἰωάννης, ὁ διαφερόντως ἠγαπημένος τῷ Κυρίῳ καὶ διδασκάλῳ, μεμνημένος δή που καὶ τῆς κατὰ τὴν λίμνην Γεννησαρὲτ τὴν ἀρχὴν θαυμαστῆς ἁλείας ἐκείνης, ἣν ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ Κυρίου χαλάσαντες τὰ δίκτυα, τοσοῦτον συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος, ὡς καὶ τοῦτο θαυμαστὸν εἶναι, πῶς ὑπὸ τοσούτου πλήθους οὐκ ἐῤῥάγη τὰ δίκτυα;

«Φησὶν οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· ὁ Κύριος ἐστίν»· ὁ δὲ θερμότατος πάλιν, καὶ πρὸς πρᾶξιν τῶν ἄλλων ἑτοιμότατος Πέτρος· «Ἀκούσας φησὶν, ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνὸς, καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν». Ὁ δὲ ἐπενδύτης σινδών τίς ἐστι καὶ ὀθόνιον, ᾧ Σύροι τε καὶ Φοίνικες ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων χρῶνται· διὸ καὶ ἐπενδύτης λέγεται. Ἔστι δ' ὅτε καὶ γυμνοὺς περιελίττοντες ἑαυτοὺς, ὡς καὶ ὁ ἀκολουθήσας νεανίσκος συλληφθέντι τῷ Κυρίῳ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, περιβεβλημένος ἦν σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, ἣν καὶ καταλιπὼν τοῖς κρατήσασι νεανίσκοις, ἀπέδρα γυμνός. Ὁ δὲ Πέτρος τὸν ἐπενδύτην τοῦτον οὐ περιεβάλλετο, γυμνὸς ὤν, ἀλλὰ συμπτύξας περιεζώσατο, ὡς ἂν ἔχῃ καὶ νήχεσθαι· διακοσίους γὰρ πήχεις τῆς γῆς ἀπεῖχε. Προφθάνει μὲν οὖν ὁ Πέτρος ἅπαντας θερμῶς οὕτως, οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων, καὶ οἷον τῷ παρασχόντι τούτῳ προσφέροντες, ἵν' ἔχωσι κἀν τούτῳ λέγειν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λόγιον· τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. «Ὡς οὖν ἀπέβησαν, φησὶν, εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον». Ἀνθρακιὰν μὲν οὖν πυρὸς ἐνόμισάν τινες εἶναι ταύτην, ἐφ' ἧς τὸ ὀψάριον ὠπτοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπαγόμενον, ἕτεροί φασιν, οὐκ ἀφίησιν οὕτω τὴν ἀνθρακιὰν ἐκδέξασθαι· οὐ γὰρ δὴ ὁ ἄρτος ἐπέκειτο πυρί. Ἔπειτα καὶ ἀνθρακιὰν οὐκ εἶπεν ἡμμένην, ἀλλὰ κειμένην· ὀνομάζεσθαι τοίνυν φασὶν οὕτω καὶ δέρμα τι, ᾧ ἀντὶ τραπέζης χρῶνται οἱ ὁδοιπόροι. Ὡς οὖν οἱ Ἀπόστολοι ἀποβάντες εἰς τὴν γῆν ἕτερον εἶδον θαῦμα τοῦτο τοῦ κατὰ τὴν θάλατταν μεῖζον· οὐκ ἐκ τοῦ βυθοῦ γὰρ, ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων ὁρῶσιν ἰχθὺν καὶ ἄρτον γεγενημένον τε καὶ προκείμενον ἕτοιμον, μετὰ τῆς τοῦ Κυρίου τερπνῆς θέας, καὶ τοῦ θαύματος ὅλοι γενόμενοι, κατημέλησαν τῆς ἁλείας· διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος· «Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν»· ἐπιστρέφων πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἐκείνων αὐτοὺς, ὡς καὶ ἐξενεγκεῖν τὴν ἄγραν, καὶ μέτρῳ περιλαβεῖν, ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν εἴποι τις εἶναι τὴν τῶν ἰχθύων πληθύν.

«Ἀνέβη οὖν Σίμων Πέτρος, φησὶ, καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν, καὶ τοσούτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον». Ἡ ἀῤῥαγὲς διαφυλάξασα τοῦ Χριστοῦ δύναμις, εἶχε δή που καὶ τοὺς ἕλκοντας ἐνδυναμῶσαι καὶ κούφην ποιήσασθαι τὴν ὁλκὴν, οὐκ ἐποίησε δὲ, ἵνα μᾶλλον αἴσθωνται τοῦ θαύματος οἱ Ἀπόστολοι·

διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἐπανελθὼν εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἀδυνατοῦσι συνήρατο· Ὁ δὲ Κύριος ἑνὶ ἑκάστῳ θέλων γενέσθαι καταφανὴς, εἰπὼν αὐτοῖς· « Δεῦτε ἀριστήσατε», χερσὶν οἰκείαις διαδίδωσιν αὐτοῖς τὸν εἰρημένον ἄρτον καὶ τὸ ὀψάριον, δείξας καὶ τοῦτο διὰ τῆς διακονίας ταύτης, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τῆς μελλούσης καὶ διαιωνιζούσης ἀπολαύσεως χορηγός τε καὶ διανομεὺς, ἥτις ἔσται μετὰ τὴν ἄγραν τῆς ἀποστολικῆς σαγήνης, τουτέστι, μετὰ τὸ συναγαγεῖν τούτους διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἰς τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν ἐκ παντὸς ἔθνους πάντας τοὺς ἀξίους· ἐν οἷς τηνικαῦτα τρεῖς καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν φανήσονται οἱ μεγάλοι, εἴτε κατὰ χιλιάδας, εἴτε κατὰ μυριάδας ἀριθμούμενοι, αὐτὸς εἶδεν ὁ καὶ τὰ θαύματα ἐργαζόμενος, καὶ μυστηρίων γέμοντα ταῦτα ἀπεργαζόμενος· καὶ ὁ ἀκερδὴς γὰρ κόπος τῆς νυκτὸς πάσης τὸ ἄκαρπον ἐδείκνυ τῆς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας γεγονυίας διδασκαλίας. Καὶ ἡ κατὰ τὴν πρωΐαν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν δικτύων κάθεσις καὶ ἄγρα τὸ ἀνύσιμον ὑπεδήλου τῆς μετὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· πρωΐας γὰρ ἤδη γενομένης, ὅτε αὐτὸς διὰ σαρκὸς ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἐπιδέξιός τε καὶ ἐνεργὴς ἡ θεία γέγονε διδασκαλία, συλλαβοῦσα καὶ πρὸς Χριστὸν ἑλκύσασα τῶν σωζομένων τὰ πλήθη. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἰχθύος, φησὶ, τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν· ἦλθε γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐν οἰκίᾳ συνηθροισμένους ἑσπέρας τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνέστη· καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦλθεν, ἵνα καὶ ὁ Θωμᾶς τοῖς ἄλλοις συνῇ· καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἦλθεν, ἀλλ' ἐφανερώθη· δεικνὺς ὅτι παρῆν αὐτοῖς, καὶ μὴ αἰσθητῶς ὁρώμενος. Παρεῖχε δὲ τούτοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἵνα ἐβούλετο· τοιαύτη γὰρ τῶν ἀθανάτων σωμάτων ἡ δύναμις.

Πάρεστιν οὖν καὶ ἡμῶν ἑκάστῳ, ἀδελφοὶ, κἂν μὴ ὁρᾶται παρ' ἡμῶν· διὸ καὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους εἶπεν ἀναλαμβανόμενος· « Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος » (1). Οὐκοῦν ὡς παρόντα τοῦτον ἑκάστης ἡμέρας αἰδώμεθα, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔχομεν αὐτὸν ἀρτίως ὁρᾶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν ἔχομεν αὐτὸν διηνεκῶς ὁρᾶν, εἰ νήφομεν, καὶ οὐχ ὁρᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἐντεῦθεν καρποῦσθαι τὰ ἀγαθά· αὕτη γὰρ ἡ θέα πάσης ἁμαρτίας ἐστὶν ἀναίρεσις, πονηροῦ παντὸς καθαίρεσις, παντὸς κακοῦ ἐστιν ἀλλοτρίωσις. Αὕτη ἡ θέα πάσης ἀρετῆς ὑπάρχει ποιητικὴ, καθαρότητος καὶ ἀπαθείας γεννητικὴ, ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας ἀπεράντου παρεκτική. Ταύτης τῆς τερπνῆς θέας ἐπιμελούμενοι, καὶ ὡς εἰς παρόντα τὸν Χριστὸν νοερῶς ἀτενίζοντες, ἐρεῖ καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ὡς ὁ Δαβίδ· « Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω » (2)· ἔστι γὰρ ἡμῖν ἔξωθεν, ἀδελφοὶ, πόλεμος, διὰ τῶν αἰσθήσεων πρὸς ἁμαρτίαν ἐφελκόμενος τὸς μὴ γενναίως ἀνθισταμένους, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος οὗτος ἐγείρεται· οὐδὲ γὰρ ἀδιαλείπτως αἱ ἡμῶν αἰσθήσεις ἐνεργοῦσιν. Ἔστι δ' ὅτε, καὶ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργουσῶν, ἀτέλεστος ἔμεινεν ἡ ἁμαρτία διὰ τὴν τῶν ὑλῶν ἀπορίαν, ἢ καιρῶν τε καὶ τόπων οὐκ ἐπιτηδείων· ὧν ἄνευ οὐ κλέπτης, οὐ λῃστὴς, οὐ πόρνος, οὐ μοιχὸς, οὐχ ἅρπαξ, οὐ πλεονέκτης εἰς τέλος ἄγει τὴν ἀνομίαν. Ἔστι δὲ ἕτερος πόλεμος

(1) Ματθ. κή, 20. (2) Ψαλμ. κϛ', 3.

ἐν ἡμῖν αὐτοῖς νοητὸς ὁ διὰ τῶν λογισμῶν, πολλῷ τοῦ αἰσθητοῦ χαλεπώτερος· ἀεὶ γάρ ἐστιν ἐνεργὴς καὶ ὑλῶν οὐ δεῖται πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κακοῦ, οὐδὲ καιρῶν οὐδὲ τόπων. Καὶ ὁ μὲν, ὁ αἰσθητὸς ἐκεῖνος λέγω πρὸς ἁμαρτίαν πόλεμος ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔχει τὴν ἀρχὴν, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀκουσμάτων ἢ θεαμάτων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων· ὁ δὲ νοητὸς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀμέσως κινεῖται τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, καὶ τῶν ἐκ τούτων προσβολῶν τε καὶ παρορμήσεων· καὶ κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν αἰσθητὸν πόλεμον, ἔσθ' ὅτε τις νικήσας, οὐκ ἐκ τούτου καὶ κατὰ τὸν νοητὸν ἀήττητος ὤφθη. Ὁ δὲ κατὰ τὸν ἐντὸς νικήσας πόλεμον, κατὰ κράτος τὸν ἔξω τρέπεται· καὶ τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν ὁ Ἀπόστολος· « Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε » (1).

Πρὸς μὲν οὖν τὸν ἔξω καὶ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι πόλεμον ὁ παλαιὸς μᾶλλον ὥπλιζε νόμος τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων ἐκτρέπεσθαι παραγγέλλων· πρὸς δὲ τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς πόλεμον ἡμᾶς ἀνίστησιν ὁ νόμος τῆς χάριτος, ἡ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλία, τὴν ἐν καρδίᾳ ὀργὴν, τὴν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν, τὴν ἐν καρδίᾳ τῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς κινουμένην ἐπιθυμίαν ἀπαγορεύουσα, καὶ πρὸς ἀντιπαράταξιν ταύτης ἡμᾶς ὁπλίζουσά τε καὶ διεγείρουσα, καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἐφεσίοις γράφων, φησίν· « Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδίας τοῦ διαβόλου· οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις » (1)· τούτων γὰρ ἐκπεσόντα χαλεπὸν ἡγεῖται, καὶ μανικῶς καθ' ἡμῶν κινεῖται τὸ πολίτευμα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς διὰ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατάσεως. Διὸ πάσῃ σπουδῇ, παρακαλῶ, μέθης ἀποσχώμεθα καὶ τρυφῆς, ῥημάτων τε καὶ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων αἰσχρῶν· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐπανιστάντα τὴν σάρκα, πρὸς πάλην ἡμᾶς ἐκκαλεῖται, ἥτις οὐκ ἔστιν ἡμῶν, οὐδὲ ἀφίησιν ἡμᾶς τὸν ἔνδον καὶ ἡμέτερον πόλεμον βλέπειν καὶ διαφέρειν καλῶς· διὸ καὶ νικᾶσθαι καὶ πίπτειν ἡμᾶς ἀνάγκη, καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ὡς ἐπίπαν ἢ τὸ πλεῖστον αἰχμαλωτίζεσθαι, ἀορασίαν μὲν πρὸς τοὺς ἐντὸς πολεμίους περιχειμένους, ὑφ' ἡμῶν δὲ αὐτῶν πρὸς τοῖς ἔξωθεν πολεμίοις προδιδομένους. Ἀλλ' ἡμεῖς τῶν μὴ καλῶν μηδὲ ἐνδεδομένων ἡδονῶν τῆς σαρκὸς ἀπεχόμενοι, πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ δεινοῦ σκότους ἀντιπαραττατόμεθα· πρὸς τοὺς ὑποβάλλοντας ἡμῖν ἔνδον τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, τὰς ἐπιθυμίας τὰς πονηρὰς, οἵτινές εἰσι πάντως οἱ δαίμονες, οἳ καὶ ἄρχοντές εἰσι τῆς κακίας τοῦ σκότους, ὡς πρῶτοι τοῦτο ποθήσαντες· καὶ κοσμοκράτορές εἰσιν, ἀλλ' ἐκείνων πρὸς οὓς οὐδαμῶς ἔχει χώραν ὁ τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότου λόγος· « Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου » (3), καὶ διὰ τῆς οἰκείας χάριτος ἀναγεννήσας ᾠκειωσάμην.

Πρὸς ἐκείνους οὖν καὶ ἐξουσίαι εἰσὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ὡς ἐκόντας ὑποπεσόντα αὐτοῖς. Ἡμεῖς δὲ, ἐὰν μόνον νήφωμεν, καὶ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πικρᾶς δουλείας τοῦ διαβόλου δεσπότην, καὶ ὡς ἀεὶ παρόντι τούτῳ προσέχωμεν, «Οὐ φοβηθησόμεθα, κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν, ἀπὸ βέλους πετωμένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημ-

(1) Γαλ. ε, 16. (2) Ἐφεσ. ς', 11. (3) Ἰωαν. ιε, 19.

βρινοῦ» (1), ἀλλὰ προσχωρεῖν ἡμᾶς ἐπιχειρήσαντα πεσοῦνται, πρὸς ἡμᾶς δὲ οὐκ ἐγγιοῦσιν, οὐδὲ παρασαλεύσουσι τῆς κατ' ἀρετὴν ἕδρας καὶ ἀσφαλείας, ὡς καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἀσματογράφος περὶ ἑαυτοῦ φησι· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν, ἵνα μὴ σαλευθῶ» (2). Ἐὰν οὖν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐνώπιον ἡμῶν διὰ παντὸς προωρώμεθα τοῦτον, νῦν μὲν ὑμνοῦντες, νῦν δὲ ἱκετεύοντες, ἄλλοτε δὲ εὐχαριστοῦντες πρὸς δύναμιν, ἀντιλήψεται καὶ ἑκάστου τῆς δεξιᾶς, καὶ ὁδηγήσει ἡμᾶς ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ῥύσεται ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, χαριζόμενος ἡμῖν ζωὴν ἀκήρατον καὶ αἰώνιον· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνάρχου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ συναϊδίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'.

Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ θείου Πνεύματος· ἐν ᾗ καὶ περὶ μετανοίας.

Ἐθεασάμεθα πρὸ μικροῦ τοῖς μεγάλοις τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἀναληφθέντα Χριστὸν, καὶ τῶν αὐτοψίᾳ κατηξιωμένων ἰδεῖν οὐχ ἧττον, καὶ τῆς κατ' ἐκείνους διὰ τοῦτο μακαριότητος οὐδὲν ἀπελείφθημεν· «Μακάριοι γὰρ οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες», ὁ Κύριος εἶπεν (3)· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ δι' ἀκοῆς πληροφορηθέντες, καὶ διὰ πίστεως βλέποντες. Ἐθεασάμεθα οὖν πρώην Χριστὸν ἀπὸ γῆς αἰρόμενον μετὰ σώματος, νῦν δὲ ὁρῶμεν διὰ τοῦ πορ' αὐτοῦ τοῖς μαθηταῖς πεμφθέντος ἁγίου Πνεύματος, μέχρι τίνος ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἔφθασε, καὶ εἰς ποίαν ἀξίαν ἀνεβίβασε τὴν ἡμῶν ἣν ἀνέλαβε φύσιν· ἐκεῖσε γὰρ πάντως ἀνῆλθεν, ὅθεν τὸ Πνεῦμα παρ' αὐτοῦ πεμφθὲν κατελήλυθε. Πόθεν δὲ τὸ Πνεῦμα κατῆλθε, δείκνυσιν ὁ διὰ τοῦ Προφήτου λέγων Ἰωήλ· « Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα » (4)· καὶ πρὸς ὃν φησιν ὁ Δαβίδ· «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (5). Πρὸς τὸν ἀνωτάτω τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἀνελήλυθε Πατέρα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφθασε τὸν πατρικὸν κόλπον, ὅθεν καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ κοινωνὸς καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῆς κατ' αὐτὸν ἀξίας ἀνεδείχθη τὸ ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενόν τε καὶ στελλόμενον Πνεῦμα καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἀποσείλας. Ἀλλὰ μηδεὶς νομίσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς ἀξίας ταύτης ἀμοιροῦν, παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποστελλόμενον ἀκούων· οὐ γὰρ τῶν ἀποστελλομένων ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποστελλόντων καὶ συνευδοκούντων ἐστί.

Δείκνυσι δὲ καὶ τοῦτο σαφῶς ὁ διὰ τοῦ Προφήτου λέγων· Ἐγὼ ταῖς χερσί μου ἐθεμελίωσα τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα, καὶ νῦν Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Προφήτου πάλιν ἀλλαχοῦ, λέγων· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσα-

(1) Ψαλμ. ιϛ', 6. (2) Ψαλμ. ιε', 18. (3) Ἰωαν. κ', 29. (4) Ἰωὴλ β', 28. (5) Ψαλμ. ργ', 31.

σθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με» (1). Τοιγαροῦν οὐκ ἀποξέλλεται μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ καὶ ἀποστέλλει τὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποστελλόμενον Υἱόν, παρ' οὗ δείκνυται Πατρί τε καὶ Υἱῷ συμφυὲς καὶ ὁμοσθενὲς καὶ συνεργὸν καὶ ὁμότιμον. Εὐδοκίᾳ τοίνυν τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἄφατον φιλανθρωπίας πέλαγος, κλίνας οὐρανοὺς καὶ καταβὰς ἄνωθεν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς, καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς ἡμῖν, καὶ ἔπραξε καὶ ἐδίδαξε θαυμαστὰ καὶ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ ὄντως θεοπρεπῆ, καὶ τοῖς αὐτῷ πειθαρχοῦσιν θεουργὰ καὶ σωτήρια. Εἶτα καὶ παθὼν ἑθελουσίως ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, καὶ ταφεὶς καὶ ἀναστὰς τριήμερος, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ συνήργησεν ἐκεῖθεν τῇ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς καθόδῳ τοῦ θείου Πνεύματος, συναποστείλας μετὰ τοῦ Πατρὸς, καθάπερ καὶ συνεπηγγείλατο τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν· αὐτὸς δὲ καθήμενος ἐν ὑψηλοῖς ἐκεῖ, ὥσπερ βοᾷ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν, εἴ τις ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, καὶ μέτοχος γενέσθαι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ υἱὸς κληθῆναι Θεοῦ, καὶ ζωὴν εὑρεῖν ἀθάνατον, καὶ δόξαν ἄῤῥητον, καὶ τρυφὴν ἀκήρατον, καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἀκουέτω τῶν ἐμῶν προσταγμάτων, καὶ μιμείσθω πρὸς δύναμιν τὴν ἐμὴν πολιτείαν, καὶ πολιτευέσθω καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐγὼ διὰ σαρκὸς ἐλθὼν, καὶ ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα, σωτηρίους θεὶς νόμους, καὶ ὑπόδειγμα προθεὶς ἐμαυτόν· τὴν γὰρ εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐπιστώσατο μὲν ὁ Σωτὴρ δι' οἰκείων ἔργων τε καὶ θαυμάτων, ἐτελείωσε δὲ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων· παρέστησε δὲ αὐτῆς τὸ μεγαλωφελὲς καὶ σωτήριον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, διὰ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως, διὰ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς νῦν τελεσθείσης τοῦ θείου Πνεύματος ἐπελεύσεως ἣν ἑορτάζομεν σήμερον. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν φανέρωσιν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶπεν ἀναλαμβανόμενος· «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς, ὑμεῖς δὲ καθήσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· λήψεσθε γὰρ δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (2). Συμπληρουμένης δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πεντηκοστῆς ἡμέρας, ἧς νῦν ἐφέστηκεν ἡ μνήμη, τῶν μαθητῶν ἁπάντων συνηγμένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ὁμοθυμαδὸν ὄντων ἐν τῷ ὑπερῴῳ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθ' ἑαυτῶν ὑπερῴῳ, τῷ οἰκείῳ νῷ τούτων ἑκάστου συνηγμένου· ἦσαν γὰρ σχολάζοντες καὶ προσέχοντες τῇ δεήσει καὶ τοῖς ὕμνοις τοῖς πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐγένετο φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι». Οὗτός ἐστιν ὁ ἦχος, περὶ οὗ προεῖπεν Ἄννα ἡ Προφῆτις, ὅτε τὴν περὶ τὸν Σαμουὴλ ἐπαγγελίαν ἐδέξατο, ὅτι Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐβρόντησεν. Αὐτὸς δώσει ἰσχὺν, καὶ ὑψώσει κέρας χριστῶν αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν ἦχον καὶ ἡ τοῦ Ἡλιοῦ θεωρία προανεκήρυξεν· ἰδοὺ γάρ φησι φωνὴ αὔρας λεπτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ Κύριος· ἡ γὰρ φωνὴ τῆς αὔρας ἦχός ἐστι πνοῆς. Τούτου τοῦ ἤχου καὶ τῆς πνοῆς εὕροις ἂν τὸ πρόγραμμα καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Τῇ γὰρ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ Πεντηκοστὴ, εἰσήκει ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν θεολόγον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, καὶ ἔκραξε, λέγων. «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, φησὶ, περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες

(1) Ἡσ. ξά, 1. (2) Λουκ. κδ', 29.

εἰς αὐτόν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἡ οὖν κραυγὴ ἐκείνη τοῦτον προεσήμαινε τὸν ἦχον, καὶ τὸ ἐκφύσημα ταύτην τὴν πνοήν, ἥτις νῦν ἄνωθεν χυθεῖσα δαψιλῶς, καὶ μέγα καὶ ἐξάκουστον οὐρανόθεν ἐξηχήσασα, πᾶσαν ἐκκαλεῖται τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς προσιοῦσι τὴν χάριν ἐπαντλεῖ καὶ ἐνίησι. Βιαία δέ ἐστιν, ὡς πάντα νικῶσα, καὶ ὑπερβαίνουσα μὲν τὰ τείχη τοῦ πονηροῦ, καθαιροῦσα δὲ τὰς πόλεις, καὶ πᾶν ὀχύρωμα τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ταπεινοῦσα μὲν τοὺς ὑπερηφάνους, ἀνυψοῦσα δὲ τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ· καὶ συνδοῦσα μὲν τὰ κακῶς λελυμένα, διασπῶσα δὲ τοὺς τῶν ἁμαρτημάτων συνδέσμους, καὶ διαλύουσα τὰ κρατούμενα. Ἐπλήρωσε δὲ τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι, κολυμβήθραν αὐτὸν ἀπεργαζομένη πνευματικὴν, καὶ πληροῦσα τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, ἣν καὶ αὐτὴν ἀναλαμβανόμενος πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν· «Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας» (1). Ἀλλὰ καὶ τὴν κλῆσιν, ἣν αὐτοῖς ἐπέθηκεν, ἐπαληθεύουσαν ἔδειξε· διὰ γὰρ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ τούτου ἤχου, ὄντως υἱοὶ βροντῆς γεγόνασιν οἱ Ἀπόστολοι· «Καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς φησι, διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι» (2). Τὰ μὲν γὰρ διὰ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος θαυματουργηθέντα, καὶ Υἱὸν εἶναι μονογενῆ τοῦ Θεοῦ παραστήσαντα, κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων ἡμῖν συναφθέντα τῶν ἡμερῶν, πέρας ἔλαβεν· ἄρχεται δὲ τελεῖσθαι καὶ τὰ φανεροῦντα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν ὑπάρχον· ἵν' ἡμεῖς ἐπιγνῶμέν τε καὶ σκεφθῶμεν τὸ μέγα καὶ προσκυνητὸν τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον· ἐνήργει μὲν γὰρ καὶ πρότερον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ διὰ τῶν Προφητῶν λαλῆσαν καὶ προκαταγγεῖλαν τὰ μέλλοντα, ἐνήργει καὶ διὰ τῶν μαθητῶν ἔπειτα, δαίμονας ἐλαῦνον καὶ νόσους ἰώμενον, ἐφανερώθη δὲ καὶ νῦν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει τοῖς πᾶσι, διὰ τῶν πυρίνων γλωσσῶν· καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς ἐπικαθῆσαν δεσποτικῶς, καὶ οἷον ἐνθρονισθὲν, ὄργανα τούτους πεποίηκε τῆς οἰκείας δυνάμεως.

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ὤφθη διὰ τοῦ σχήματος τῶν γλωσσῶν; Ἵνα τὴν πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐπιδείξηται συμφυίαν· γλώσσης γὰρ πρὸς λόγον οὐδὲν συγγενέστερον. Ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν χάριν τῆς διδασκαλίας· γλώσσης γὰρ κεχαριτωμένης ὁ κατὰ Χριστὸν διδάσκαλος δεῖται. Διατί δὲ πυρίναις γλώσσαις; Οὐ μόνον διὰ τὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον· πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διττὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ τῶν Ἀποστόλων κηρύγματος· εὐεργετεῖν γὰρ ἅμα καὶ κολάζειν δύναται· καὶ καθάπερ τὸ πῦρ καὶ φωτίζειν καὶ φλογίζειν πέφυκεν, οὕτω καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας λόγος, τοὺς μὲν ὑπακούοντας φωτίζει, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας εἰς τέλος πυρὶ καὶ κολάσει παραδίδωσιν αἰωνίῳ. Γλῶσσαι δὲ, οὐχὶ πυρὸς εἶπεν, ἀλλ' ὡσεὶ πυρὸς, ἵνα μή τις αἰσθητὸν καὶ ὑλικὸν εἶναι λογίσηται τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀλλ' ὡς ἀπὸ παραδείγματος ἐν περινοίᾳ γενώμεθα τῆς ἐπιφανείας τοῦ Πνεύματος. Τίνος δὲ χάριν αἱ γλῶσσαι διαμεριζόμεναι ὤφθησαν αὐτοῖς; ἐπεὶ μόνῳ τῷ καὶ αὐτῷ ἄνωθεν ἐλθόντι Χριστῷ, οὐκ ἐκ μέτρου δίδοται τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Πατρός· ὁλόκληρον γὰρ ἐκεῖνος καὶ κατὰ σάρκα τὴν θείαν δύναμιν εἶχε καὶ τὴν ἐνέργειαν,

(1) Πραξ. ά, 5. (2) Πραξ. β', 3.

τῶν δ' ἄλλων οὐδενὶ πᾶσα χωρητὴ καθέστηκεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἀλλ' ἐκ μέρους ἕκαστος, ἄλλος ἄλλου τινὸς τυγχάνει τῶν χαρισμάτων· ἵνα μή τις φύσιν εἶναι τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς ἁγίοις διδομένην χάριν νομίσῃ. Τὸ δὲ ἐκάθισεν, οὐ τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν ὑπεμφαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνιαῖον τοῦ θείου Πνεύματος. Ἐκάθισε δέ φησιν, ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου· καὶ μεριζόμενον γὰρ κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας, δι' ἑκάστης τῶν ἐνεργειῶν ὅλον πάρεστι καὶ ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀμερίστως μεριζόμενον, καὶ ὁλοσχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος. Ἐλάλουν δὲ ἑτέραις γλώσσαις, τουτέστι διαλέκτοις, πρὸς τοὺς ἐκ παντὸς ἔθνους συνελθόντας, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι· ὄργανα γὰρ ἐγένοντο τοῦ θείου Πνεύματος, ἐνεργοῦντά τε καὶ κινούμενα κατὰ θέλησιν ἐκείνου καὶ δύναμιν· ὄργανον δὲ ἅπαν ἔξωθεν προσλαμβανόμενον, οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνεργοῦντος δι' αὐτοῦ μετέχον, οὕτως ὄργανον ἐκείνου τελεῖ, ὡς καὶ ὁ θείῳ Πνεύματι φθεγγόμενός φησι Δαβίδ· «Ἡ γλῶσσα μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου» (1). Ὁ οὖν γραφικὸς κάλαμος ὄργανόν ἐστι γραφέως, τῆς ἐνεργείας πάντως ἀλλ' οὐ τῆς οὐσίας μετέχων τοῦ γράφοντος, κακεῖνα χαράττων, ἅπερ ὁ γραφεὺς ἐθέλει καὶ δύναται.

Ἀλλὰ πῶς ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτοῦ Προφητῶν προεπηγγείλατο τοῦτο, διὰ μὲν τοῦ Ἰεζεκιὴλ λέγων· «Δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ Πνεῦμα καινὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα μου δώσω ἐν ὑμῖν» (2)· διὰ δὲ τοῦ Ἰωήλ· «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (3). Τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπιποθῶν, προανεφώνησε λέγων· «Τίς δώσει πάντα τὸν λαὸν Κυρίου Προφήτας, ὅταν δῷ Κύριος τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς» (4); Ἐπεὶ δὲ μία ἐστὶν ἡ εὐδοκία καὶ ἡ ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν εἰπών· «Ὁ πιὼν ἐκ τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (5)· καὶ, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος» (6)· ὁ ἑρμηνεύων ὁ Εὐαγγελιστὴς, «Τοῦτο δέ φησιν, ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν» (7). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ σωτήριον ἐρχόμενος πάθος πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (8). Καὶ πάλιν· «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων· ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα» (9). Καὶ πάλιν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ, καὶ ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (10). Νῦν οὖν ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία, καὶ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, παρὰ Πατρός τε καὶ Υἱοῦ πεμφθέν τε καὶ δοθέν, καὶ τοὺς ἁγίους μαθητὰς περιλάμψαν, καὶ ὅλως λαμπάδας ἀνάψαν θείους, μᾶλλον δὲ φωστῆρας ἀναδεῖξαν ὑπερκοσμίους καὶ παγκοσμίους, αἰωνίᾳ ζωῆς ἐπέχοντας λόγον, δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐφώτισε. Καθάπερ δὲ εἴ τις

(1) Ψαλμ. μδ', 2. (2) Ἰεζ. λς', 26. (3) Ἰωὴλ β', 28. (4) Ἀριθμ. ιά, 29. (5) Ἰωαν. δ', 14. (6) Ἰωαν. ζ', 38. (7) Ἰωαν. ξ', 39. (8) Ἰωαν. ιδ', 15. (9) Ἰωαν. ιδ', 26. (10) Ἰωαν. ιέ, 26.

ἀπὸ τῆς φωτοφόρου λαμπάδος ἑτέραν ἀνάψει, καὶ ἀπ' ἐκείνην ἄλλην, καὶ ἐφεξῆς τῇ διαδοχῇ παρακατέχων, ἀεὶ παραμένον ἔχει τὸ φῶς· οὕτω καὶ διὰ τῆς τῶν Ἀποστόλων χειροτονίας, ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαδόχους, καὶ ἀπὸ τούτων ἐφ' ἑτέρου πάλιν, καὶ ἐφεξῆς, ἡ τοῦ θείου Πνεύματος διαδιδομένη χάρις διὰ πάσης διήκει γενεᾶς, καὶ φωτίζει πάντας τοὺς πειθομένους τοῖς πνευματικοῖς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις.

Ταύτην οὖν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου φωτισμὸν τοῦ θείου Πνεύματος, ἔρχεται κομίσων τῇ πόλει τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων ἕκαστος· οἱ δέ τινα τούτων ἀπωθούμενοι, τὸ εἰς αὐτοὺς ἦκον, διακόπτουσι τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν, καὶ διασπῶσι τὴν θείαν διαδοχήν, καὶ διῃρῶσιν ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ στάσεσιν ἀλιτηριώδεσι, καὶ συμφοραῖς παντοδαπαῖς παραδίδονται· ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνωτε πρὸ μικροῦ πάντως διὰ τῆς πείρας. Ἀλλὰ νῦν ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν παρὰ Θεοῦ ποιμένα τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, εἴ γέ μοι πείθεσθε συμβουλεύοντι τὰ σωτήρια, καλῶς ὄντως πανηγυρίσατε τὴν ἐπέτειον μνήμην τῆς ἐπιδημίας τοῦ θείου Πνεύματος, ὃ κατῆλθεν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας δι' ἀνείκαστον φιλανθρωπίαν, ὑπὲρ ἧς καὶ δι' ἣν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς κλίνας οὐρανοὺς κατῆλθε, καὶ σάρκα παρ' ἡμῶν ἔλαβεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς πρὸς οὐρανοὺς μετὰ σώματος ἀνῆλθεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔπεμψεν, ἵνα συνῇ καὶ ἐνισχύῃ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς, καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνων κατὰ γενεὰς διαδόχους καὶ διδασκάλους τοῦ εὐαγγελίου τῆς χάριτος, οὐκ ἂν ἐκηρύχθη πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, οὐδ' ἂν μέχρις ἡμῶν ἔφθασε καταβαῖνον τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὁ φιλανθρωπότατος δεσπότης, μετόχους καὶ πατέρας καὶ ὑπηρέτας φωτός τε καὶ ζωῆς ἀϊδίου νῦν ἀνέδειξε τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀναγεννῶντας, καὶ τέκνα φωτὸς καὶ πατέρας φωτισμοῦ τοὺς ἀξίους ἐργαζομένους· ἵν' οὕτω μεθ' ἡμῶν αὐτὸς ᾖ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καθάπερ ἐπηγγείλατο διὰ τοῦ Πνεύματος· εἷς γάρ ἐστιν αὐτὸς μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος οὐχ ὑποστάσει, ἀλλὰ θεότητι· καὶ εἷς ἐν τρισὶ Θεὸς, ἐν μιᾷ τρισυποστάτῳ καὶ παντοδυνάμῳ θεότητι· τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν ἀεὶ, καὶ συνῆν τῷ Υἱῷ ἐν τῷ Πατρί. Πῶς γὰρ ἂν ἦν Πατὴρ καὶ νοῦς ἄναρχος, χωρὶς Υἱοῦ καὶ Λόγου συνανάρχου; Πῶς δ' ἂν ἦν Λόγος ἀΐδιος, χωρὶς συναϊδίου Πνεύματος; Ἦν οὖν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνδημιουργοῦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ κατὰ καιρὸν τὰ δημιουργηθέντα, καὶ συνανακαινίζον τὰ παραφθαρέντα, καὶ συνέχον τὰ διαμένοντα· πανταχοῦ παρὸν, καὶ τὰ πάντα πληροῦν, καὶ τὰ πάντα διέπον καὶ ἐφορῶν· «Ποῦ γάρ φησι πρὸς τὸν Θεὸν ὁ ψαλμῳδὸς, πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω» (1);

Οὐ πανταχοῦ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, οὐδ' ἐν παντὶ αἰῶνί τε καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνός τε καὶ χρόνου· καὶ οὐ μέχρι μόνον συντελείας αἰῶνος μεθ' ἡμῶν ἔσται κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἀξίοις συμπαραμενεῖ, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπαθανατίζον τούτων καὶ πληροῦν ἀϊδίου δόξης καὶ τὰ σώματα, ὃ καὶ ὁ Κύριος δηλῶν ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· «Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (2)· σπείρεται γάρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, τουτέστιν ἐνθάπτεται καὶ κατορύττεται τῇ γῇ θανὸν σῶμα ψυχικὸν, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν φυσικὸν, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι κτιστὸν, τὸ συνεστάναι καὶ κινεῖσθαι σχόν· ἐγείρεται, τουτέστιν ἀνα-

(1) Ψαλμ. ρλή, 6. (2) Ἰωαν. ιδ', 15.

ζῇ σῶμα πνευματικόν (1), ταὐτὸ δ' εἰπεῖν ὑπερφυὲς, ὡς ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος συνεστὼς καὶ διοικούμενον, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἀθανασίαν καὶ δόξαν καὶ ἀφθαρσίαν ἠμφιεσμένον· «Ἐγένετο γάρ φησιν, ὁ πρῶτος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ δὲ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς Πνεῦμα ζωοποιοῦν· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκὸς, ὁ δὲ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοὶ, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι» (2). Τίνες οὗτοι; οἱ ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι τῇ πίστει, καὶ περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐπειθείας φορέσαντες· «Ὁ γὰρ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννης φησὶν ὁ τοῦ Κυρίου πρόδρομος, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν» (3)· ὀργὴν δὲ Θεοῦ τίς ὑπομενεῖ; Φοβερὸν, ἀδελφοὶ, τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· εἰ γὰρ χεῖρας πολεμίων δεδοίκαμεν, καὶ ταῦτα τοῦ Κυρίου λέγοντος, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα»· τίς νοῦν ἔχων οὐ φοβηθήσεται Θεοῦ χεῖρας, ἐν ὀργῇ κατὰ τῶν ἀπειθούντων ἐπαιρομένας; Ὀργὴ γὰρ Θεοῦ ἀποκαλυφθήσεται ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν, τῶν ἐν ἀσελγείαις καὶ ἀδικίαις ἀνεπιστρόφως πορευομένων, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

Φύγωμεν οὖν τὴν ὀργὴν, καὶ σπεύσωμεν ἐπιτυχεῖν τῆς χρηστότητος καὶ συμπαθείας τοῦ παναγίου Πνεύματος διὰ τῆς μετανοίας. Ὁ μῖσος ἔχων πρός τινα καταλλαγήτω, καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπανίτω, ἵνα μὴ τὸ μῖσος καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον μάχη καταμαρτυρήσωσιν αὐτοῦ, ὡς μὴ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντος· εἰ γὰρ τὸν ἀδελφόν σου ὃν ἑώρακας, οὐκ ἀγαπᾷς, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακας, πῶς ἀγαπήσεις; Ἀγάπην δὲ ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους, τὴν ἀγάπην ἔχομεν τὴν ἀληθῆ, τὴν ἀνυπόκριτον, καὶ δι' ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύμεθα μηδὲν λέγειν τε καὶ πράττειν, μᾶλλον δὲ μηδὲ ἀκούειν ὑπομένοντες ὕβριν ἢ βλάβην φέρον τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς, ὡς καὶ ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος ἐδίδαξεν ἡμᾶς· «Ἀδελφοὶ λέγων, μὴ ἀγαπᾶτε λόγῳ καὶ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ» (4). Ὁ πορνείᾳ, ἢ μοιχείᾳ, ἢ παραπλησίᾳ τινὶ τοῦ σώματος ἀκαθαρσίᾳ περιπεσὼν, ἀποσχέσθω τοῦ μυσαροῦ τούτου βορβόρου, καὶ καθαρισάτω ἑαυτὸν δι' ἐξομολογήσεως, διὰ δακρύων, διὰ νηστείας καὶ τῶν παραπλησίων· πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς τοὺς μὴ μετανοήσαντας κρινεῖ ὁ Θεὸς καὶ κατακρινεῖ, καὶ ἀποπέμψεται καὶ παραδώσει τῇ γεέννῃ καὶ τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ, καὶ ταῖς ἄλλαις κολάσεσι ταῖς διαιωνιζούσαις, λέγων· Ἀρθήτω ὁ βέβηλος καὶ ἐναγὴς, οὐ μὴ ἴδοι καὶ ἀπολαύσῃ τῆς δόξης τοῦ Κυρίου. Ὁ κλέπτων, ἢ καὶ φανερῶς ἁρπάζων καὶ πλεονεκτῶν, μηκέτι κλεπτέτω, μηδὲ πλεονεκτήτω, μηδὲ ἁρπαζέτω τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων μεταδιδότω τοῖς μὴ ἔχουσι. Καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, εἰ θέλετε ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, καὶ ῥυσθῆναι τῶν τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, τῶν τε νῦν ἐπικειμένων βαρβάρων, καὶ τῶν ἀποκειμένων τῷ ἀρχεκάκῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ κολαστηρίων ἐκείνων, ἐκκλίνατε ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ ποιεῖτε τὰ ἀγαθά· «Μὴ πλανᾶσθε γὰρ πρὸς Κορινθίους φησὶν ὁ Ἀπόστολος· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν» (5)· Ὁ οὖν κληρονομίαν μὴ ἔχων μετὰ Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ ἐστιν, οὐδὲ Πατέρα ἔχει τὸν Θεόν.

(1) Α' Κορ. ιέ, 44. (2) Α' Κορ. ιέ, 45—48. (3) Ἰωαν. γ', 36. (4) Α' Ἰωαν. γ', 18. (5) Α' Κορ. ς', 9.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀποστῶμεν, ἀδελφοί, παρακαλῶ τῶν τῷ Θεῷ μεμισημένων ἔργων τε καὶ λόγων, ἵνα μετὰ παῤῥησίας ἐπικαλώμεθα Πατέρα τὸν Θεόν. Ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα καὶ οὗτος ἐπιστρέψῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, καὶ ἀξίως ποιήσῃ τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος. Οὕτω γὰρ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἑορτάσομεν, καὶ πανηγυρίσομεν ἐνθέως καὶ πνευματικῶς τὴν τῆς θείας ἐπαγγελίας τελείωσιν· τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ἀνθρώπους ἔλευσιν καὶ ἀνάπαυσιν· τὴν τῆς μακαρίας ἐλπίδος ἔκβασιν καὶ συμπλήρωσιν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ'.

Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων.

Θαυμαστὸς ὄντως ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ὅταν γάρ τις ἐνθυμηθῇ τὰς ὑπερφυεῖς τῶν μαρτύρων ἀγῶνας, πῶς ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐν κακίᾳ κατήσχυναν, ὡς ἀνεπαισθήτως ἔχουσι τῶν ὀδυνῶν καὶ τῶν τραυμάτων ἀγωνιζόμενοι σώμασι, πρὸς πῦρ, πρὸς ξίφος, πρὸς ποικίλας καὶ θανατηφόρους βασάνων ἰδέας, διὰ τῆς καρτερίας ἀντιπαρατατόμενοι, καὶ τὰς μὲν σάρκας τεμνόμενοι, καὶ τὰς ἁρμονίας διαλυόμενοι, καὶ τὰ ὀστᾶ συντριβόμενοι, τὴν δὲ ὁμολογίαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σῶαν διαφυλάττοντες καὶ ἄτμητον, καὶ ἀσινῆ, καὶ ἀκράδαντον· ὅθεν καὶ ἡ ἀναντίῤῥητος αὐτοῖς ἐχαρίσθη σοφία τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν τερατίων ἡ δύναμις. Ὅταν τὴν ὑπομονὴν ἀναλογίσηται τῶν ὁσίων, πῶς ὡς ἀσώματοι τὰς πολυημέρους ἀσιτίας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ἄλλας ποικίλας κακώσεις τοῦ σώματος ἑθελουσίως ὑπήνεγκαν, πρὸς τὰ πονηρὰ πάθη, πρὸς τὰ ποικίλα τῆς ἁμαρτίας εἴδη, πρὸς τὸν ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀόρατον πόλεμον, πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας εἰς τέλος ἀντιταξάμενοι, καὶ τὸν μὲν ἐκτὸς ἄνθρωπον τηκόμενοί τε καὶ ἀχρειούμενοι, τὸν δὲ ἐντὸς ἄνθρωπον ἀνανεούμενοι καὶ θεούμενοι, παρ' οὗ τούτοις ἐχαρίσθη τὰ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων. Ὅταν τις ἐπὶ νοῦν λάβῃ ταῦτα, καὶ προσεννοήσῃ ὅτι τὴν φύσιν ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν, θαυμάζει καὶ δοξάζει Θεὸν τὸν τούτοις παρασχόντα τὴν τοσαύτην χάριν καὶ δύναμιν· εἰ γὰρ καὶ τὴν προαίρεσιν ἀγαθὴν καὶ καλλίστην εἶχον, ἀλλὰ χωρὶς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως οὐκ ἂν ἴσχυσαν ὑπὲρ τὴν φύσιν γενέσθαι, καὶ ἐν σώματι ὄντες τὸν ἀσώματον καταπαλέσαι πολέμιον.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης εἰπὼν « Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ », ἐπήγαγεν· « Αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ » (1). Καὶ σκοπεῖτε μετὰ συνέσεως τῶν προφητικῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν· παντὶ μὲν γὰρ

(1) Ψαλμ. ξζ', 38.

φησι, τῷ λαῷ αὐτοῦ δίδωσιν ὁ Θεὸς δύναμιν καὶ κραταίωσιν· οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ· θαυμάζεται δὲ ἐν μόνοις τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἄνωθεν πλουσίως πᾶσιν ἐπίσης ἐπιχεῖ τὰς ἀκτῖνας, ὁρῶσι δὲ μόνοι ταύτας οἱ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, καὶ τούτους οὐ μεμυκότας, καθαρᾶς δὲ ἀπολαύουσι τῆς αὐγῆς οἱ διὰ καθαρότητα τῶν ὀμμάτων ὀξυωποῦντες, καὶ μὴ διὰ νόσον ἢ ἀχλὺν, ἤ τι τοιοῦτον ἐμπεσὸν τοῖς ὄμμασιν ἀμβλυωποῦντες· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἄνωθεν πλουσίαν πᾶσι χορηγεῖ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἀεννάως βρύουσα τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγαθότητος σωστικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγή. Ἀπολαύουσι δὲ τῆς ἐκεῖθεν χάριτος καὶ δυνάμεως πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐνέργειαν καὶ τελείωσιν, ἢ καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν, οὐχ ἁπλῶς ἅπαντες, ἀλλ' οἱ προαίρεσιν ἀγαθὴν κεκτημένοι, καὶ δι' ἔργων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν ἐπιδεικνύμενοι· καὶ τὰ μὲν φαῦλα τελείως ἀποστρεφόμενοι, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων ἀσφαλῶς ἀντεχόμενοι, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πρὸς αὐτὸν ἀνατείνοντες τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χριστόν· ὃς οὐ μόνον ἀοράτως χεῖρα βοηθείας ἄνωθεν προτείνει τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προτρεπόμενος αἰσθητῶς ἡμῖν σήμερον διαλέγεται· «Πᾶς γάρ φησιν, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ, ἔμπροθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (1). Ὁρᾶτε ὅτι οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα παῤῥησιάσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν ἄνευ τῆς παρ' αὐτοῦ δυνάμεως καὶ συνεργείας; οὔτε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παῤῥησιάσεται ὑπὲρ ἡμῶν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι, καὶ συστήσει καὶ οἰκειώσει τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ, ἄνευ τοῦ λαβεῖν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀφορμάς; τοῦτο γὰρ δηλῶν οὐκ εἶπε· Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πᾶς, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ· ὡς ἐν ἐκείνῳ, καὶ διὰ τῆς ἐκείνου βοηθείας δυνάμενος παῤῥησιάσασθαι τὴν εὐσέβειαν. Οὕτω πάλιν ὁμολογήσω κἀγώ, καὶ οὐκ εἶπεν αὐτὸν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, τουτέστι διὰ τῆς τοῦ ὁμολογοῦντος ἀγαθῆς ἐνεργείας καὶ καρτερίας, ἣν ἐνεδείξατο ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας· ὅρα γάρ τί φησιν ἐφεξῆς, ἐπὶ τῶν μαλακισθέντων καὶ προδόντων τὴν εὐσέβειαν· «Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα, ὅστις ἀρνήσεται ἐν ἐμοὶ, διατί; ὅτι ἔρημος γενόμενος τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀρνεῖται τὸν Θεὸν ὁ ἀρνούμενος. Διατί δὲ ἐγκατελείφθη καὶ ἔρημος ἐγένετο Θεοῦ; ἐπειδὴ φθάσας αὐτὸς ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἀγαπήσας τὰ πρόσκαιρα καὶ γήϊνα πλέον τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπηγγελμένων οὐρανίων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν· Οὕτω πάλιν καὶ ὁ Χριστὸς, ἀρνήσεται οὐκ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' αὐτὸν, ὡς ἐν αὐτῷ μηδὲν εὑρὼν, ᾧ χρήσασθαι ἦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἔχων τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ· καθάπερ ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος φησὶν, ὡς τοῦ Θεοῦ μένοντος ἐν τῷ ἀγαπῶντι αὐτὸν, ποιεῖται τὴν ὁμολογίαν εἰκότως ἐν τῷ Θεῷ ὁ ἀγαπῶν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεὸν, ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ μένοντος ἐν τῷ Θεῷ, ποιήσεται καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐν αὐτῷ. Τὸ οὖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ὁμολογοῦντας ἀδιάσπαστον συνάφειαν δηλοῖ, ἧς ἀφέστηκε μακρὰν ὁ ἀρνούμενος. Οὕτως αἱ θεῖαι ἀντιδόσεις μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὴν θείαν δικαιοσύνην, ἐξ ὁμοιώσεως καταλλήλως ἀντεπαγόμεναι.

(1) Ματθ. ί, 32.

Ἡ μὲν οὖν ὁμοιότης τῶν παρὰ Θεοῦ βραβείων πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. Σκοπεῖτε δὲ καὶ τὴν καθ' ὑπεροχὴν διαφορὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς ὅση πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ τοῦτον ὁμολογήσαντας. Ἕκαστος γὰρ τῶν ἁγίων, Θεοῦ δοῦλος ὢν, ἐπαῤῥησιάσατο τὴν ὁμολογίαν ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ βίῳ, καὶ ἐνώπιον θνητῶν ἀνθρώπων, μᾶλλον δὲ ἐπὶ καιροῦ βραχέως τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐπ' ὀλίγων οἵων ἔφημεν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, Θεὸς ὢν καὶ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, παῤῥησιάσεται ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῷ ἀϊδίῳ καὶ ἀκαταλύτῳ ἐκείνῳ κόσμῳ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, περιεστηκότων τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, παρόντων τῶν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι συντελείας ἀνθρώπων πάντων· πάντες γὰρ ἀναστήσονται καὶ παραστήσονται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τότε πάντων παρόντων, πάντων ὁρώντων, ἀνακηρύξει καὶ δοξάσει καὶ στεφανώσει τοὺς μέχρι τέλους τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιδειξαμένους. Τί δεῖ πειρᾶσθαι δεικνῦναι τοὺς ὑπερφυεῖς ἐκείνους στεφάνους, τὴν ὑπερβολὴν τῶν μελλουσῶν ἐκείνων ἀμοιβῶν, ἃς οὔτε ὀφθαλμὸς, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἰδεῖν δύναται, οὔτε οὖς ἀκοῦσαι, οὔτε καρδία διανοήσασθαι; Ἀλλὰ καὶ τὰ νῦν οἷα καὶ τὰ ὁρώμενα, τίς λόγος ἀξίως ἐξείποι τὴν ἐν ταῖς σοροῖς τῶν ἁγίων καὶ τοῖς λειψάνοις τῶν ὀστῶν παρὰ Θεοῦ δόξαν, τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαρατεινομένην, τὴν ἀναδιδομένην ἐκ τούτων ἱερὰν εὐωδίαν, τὰ πηγάζοντα μύρα, τὰ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων, τὰ ἐνεργήματα τῶν δυνάμεων. τὰς πολυειδεῖς καὶ σωτηρίους ἡμῖν ἐν τούτοις ἐπιφανείας; Εἶπω τι τῶν παρ' ἡμῶν προσφερομένων αὐτοῖς; Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, καθάπερ ἔφην, ἡ παῤῥησία τῆς κατὰ Θεὸν ὁμολογίας ἑκάστου τῶν ἁγίων, καὶ ἐνώπιον τινῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων· ἀνυμνοῦσι δὲ καὶ μεγαλύνουσι τιμῶντες καὶ δοξάζοντες καὶ προσκυνοῦντες, οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνας, ὡς δεσποτῶν, καὶ πλέον ἢ δεσποτῶν καὶ βασιλέων, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, καὶ πᾶν τὸ ὑπήκοον, τοσοῦτον αὐταῖς ὑποπίπτοντες ἑκόντες καὶ χαίροντες, ὡς καὶ τοῖς παισὶν εὔχεσθαι τοῦτο πρὸ παντὸς ἄλλου καταλιμπάνειν, οἷά τινα κλῆρον ὄλβιον, καὶ ποιητικὸν εὐδαιμονίας τῆς ἀνωτάτω. Δεῖγμα δὲ τοῦτο καὶ παράστασίς ἐστι καὶ οἷον προοίμιον τῆς μελλούσης ἐκείνης ἀπορῥήτου δόξης, ἣν καὶ νῦν ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς τῶν δικαίων τὰ πνεύματα, καὶ ἧς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τεύξονται σὺν τούτοις τὰ συνδιανύσαντα τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα σώματα. Ταύτην δὴ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὁ Κύριος ἐνδεικνύμενος, πρὸς μὲν τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους, ἔλεγεν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ» (1). Πρὸς δὲ πάντας ἁπλῶς τοὺς πιστεύοντας· «Πᾶς φησιν, ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει· ὁ δὲ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος» (2). Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς δικαίως ἀπαιτεῖ, πάντας τοὺς κατὰ γένος ἡμῖν προσήκοντας περιορᾶν, ὅταν ἐμπόδιον ὦσι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν βίον· καὶ

(1) Ματθ. ιθ', 28. (2) Ματθ. ιθ', 29. ί, 37.

τί λέγω τοὺς κατὰ γένος προσήκοντας; αὐτὴν γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστον παραιτήσασθαι, καιροῦ καλοῦντος, δίκαιόν τε ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον, εἴπερ βούλεται ζωῆς αἰωνίου ἐπιτυχεῖν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν· διὸ πάλιν αὐτός φησιν· « Ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος » (1). Σταυρὸς μὲν οὖν ἐστι καὶ τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

Ὅταν οὖν ᾖ καιρὸς εἰρήνης τῆς κατ' εὐσέβειαν, διὰ τῆς ἀρετῆς νεκρῶν ὁ ἄνθρωπος τὰ πονηρὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας, οὕτως αἴρων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τῷ Κυρίῳ. Ὅταν δὲ καιρὸς ᾖ διωγμοῦ, περιφρονῶν καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν, καὶ προδιδοὺς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, οὕτως αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω τοῦ Κυρίου, καὶ οὕτω ζωὴν αἰώνιον κληρονομεῖ· « Ὁ γὰρ εὑρών φησι, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν » (2). Τί ἐστιν ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὑρήσει αὐτήν; Διπλοῦς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκτὸς, τὸ σῶμα λέγω, καὶ ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ δηλονότι. Ὅταν οὖν κατὰ τὸν ἐκτὸς ἡμῶν ἄνθρωπον παραδῶ τις ἑαυτὸν εἰς θάνατον, ἀπόλλυσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, χωριζομένην ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ γοῦν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου οὕτως ἀπολέσας αὐτὴν, ὄντως εὑρήσει ταύτην, ζωὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ταύτῃ προξενήσας, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τοιαύτην κομισάμενος, καὶ δι' αὐτῆς τοιοῦτος καὶ αὐτὸς καὶ κατὰ σῶμα γεγονὼς οὐράνιος καὶ αἰώνιος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δύσκολά τε καὶ μεγάλα, καὶ τῶν τελείων μόνων, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἀποζολικὰ, τὸ σταυρῶσαι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τὸ ἕτοιμον εἶναι πρὸς ἀτιμίαν ἐσχάτην, καὶ τὸν αἴσχιστον ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατον, τὸ ἀπολέσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ ἐφεξῆς φησι προϊὼν ὁ Κύριος, πρὸς παραμυθίαν τέ ἐστι τῶν οὕτως ἀγωνιζομένων ὑπὲρ φύσιν τῶν ἀτελεστέρων· ὁ γὰρ ὑμᾶς δεχόμενος, τοὺς Ἀποστόλους δηλονότι, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς εὐσεβείας, ἐμὲ δέχεταί φησι, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με (3).

Τοῖς μὲν οὖν τελείοις ἐκείνοις, ἐντεῦθεν ὑποδοχὴν ἑτοιμάζει, τοῖς δὲ μὴ τοιούτοις, ἐκ τοῦ ὑποδέχεσθαι ἐκείνους τὴν σωτηρίαν πορίζει. Ἀλλ' ὁρᾷς καὶ πόσος ὁ μισθὸς τοῖς δεχομένοις τοὺς κατὰ Θεὸν ζῶντας καὶ διδασκάλους τῆς ἀληθείας; ὁ γὰρ δεχόμενος αὐτοὺς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δέχεται. Πῶς οὖν δέχεσθαι τούτους χρή; οὐ ξενίζειν μόνον καὶ ἀναπαύειν, ἀλλὰ καὶ ὑπακούειν. Διὸ ἀλλαχοῦ τοὺς ἀθετοῦντας φοβῶν, πρὸς τὺς οἰκείους μαθητὰς ἔλεγεν· « Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με»(4). Ἀλλὰ καὶ ὁ ξενίζων καὶ ἀναπαύων τοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐὰν διὰ τὸν Θεὸν τοῦτο πράττῃ, πολὺν λήψεται τὸν μισθὸν, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος, ἔλεγεν· « Ὁ δεχόμενος Προφήτην εἰς ὄνομα Προφήτου, μισθὸν Προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται » (5). Πῶς μισθὸν Προφήτου καὶ μισθὸν δικαίου λήψεται; ὡς ὁ Ἀπόστολός φησι· « Τὸ ἡμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ἡμῶν ὑστέρημα» (6)· ὁ δὲ τὸν δίκαιον, ὡς δίκαιον ὄντα, διὰ τὸν Θεὸν δεχόμενος καὶ ἀναπαύων, κἂν μὴ φιλοτίμως ἔχῃ, ἀλλὰ καὶ μικρά τινα δῷ, τὰ μεγάλα κερδανεῖ· « Ὃς γὰρ ἂν φησι, ποτίσῃ ἕνα τῶν μι-

(1) Ματθ. ί, 38. (2) Ματθ. ί, 39. (3) Ματθ. ί, 40. (4) Λουκ. ί, 16. (5) Ματθ. ί, 41. (6) Β' Κορ. ή, 13.

χρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ » (1). Ἐν δὲ τούτοις τοῖς ῥήμασι καὶ παραγγέλμασιν, οὐ τῶν δικαίων μόνον καὶ τῶν μαθητῶν τὴν φροντίδα ποιεῖται, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τῶν δεχομένων αὐτούς· εἰ γὰρ ἐκείνων μόνον ἐφρόντιζε, τὴν δοχὴν ἂν παρήνει μόνον, καὶ τὴν δοχὴν ἐκείνων ἐζήτει καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὅπως ἂν ἦν· νῦν δὲ προστιθεὶς εἰς ὄνομα προφήτου καὶ μαθητοῦ καὶ δικαίου, δείκνυσι φροντίζων μᾶλλον τῶν δεχομένων, τὴν γνώμην αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταποιῶν, ἵνα καὶ ὁ μισθὸς ἑπακολουθήσῃ τούτοις μετὰ τῆς ἀρετῆς. Ἡ οὖν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τιμῶσα καὶ μετὰ θάνατον τοὺς κατὰ Θεὸν ὡς ἀληθῶς ζήσαντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ ἐνιαυτοῦ μνήμην ποιεῖται τῶν κατ' αὐτὴν μεταστάντων ἐντεῦθεν, καὶ τῆς ἐπικήρου ταύτης ζωῆς ἀποδημησάντων ἁγίων· τόν τε βίον ἑκάστου προτιθεῖσα τῆς ἡμῶν ἕνεκεν ὠφελείας, καὶ τὸ τέλος ὑποδεικνῦσα, εἴτε μετ' εἰρήνης κεκοίμηται, εἴτε μαρτυρικῷ τέλει τὸν βίον κατέκλεισε. Νῦν δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ὁμοῦ πάντας συναγαγοῦσα, κοινὸν αὐτοῖς ἀναπέμπει τὸν ὕμνον, οὐ μόνον ὅτι πάντες ἀλλήλοις ἥνωνται, καὶ κατὰ τὴν δεσποτικὴν εὐχὴν ἓν εἰσίν· δὸς γὰρ αὐτοῖς φησι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, « Ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθάπερ ἐγὼ Πάτερ ἐν σοί, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν ἐν ἀληθείᾳ » (2).

Οὐ μόνον τοίνυν διὰ τοῦτο κοινὸν αὐτοῖς πᾶσι τὸν ὕμνον ἀποδίδωσιν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι καὶ σπουδὴ ταύτῃ διά τε τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, καὶ τῆς μετ' αὐτὴν Πεντηκοστῆς, πάντα τὰ ἔργα ἐκφῆναι καὶ ἀνυμνῆσαι τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ οὖν πάντα ἐξεῖπεν, ὡς ἴστε· πῶς τὴν ἀρχὴν ὁ κόσμος οὗτος ἅπας ἐγένετο ὑπὸ Θεοῦ· πῶς ὁ Ἀδὰμ ἐξώσθη τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ· πῶς ὁ πάλαι λαὸς ἐκλήθη· πῶς καὶ αὐτοὶ παραβάντες ἐξώσθησαν τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος· πῶς ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς κλίνας οὐρανοὺς ὑπὲρ ἡμῶν κατῆλθε, καὶ ἔπραξεν ὑπὲρ ἡμῶν ἐξαίσια, καὶ ἐδίδαξε τὰ σωτήρια, ἔπαθέ τε καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐτάφη ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς Θεὸς ἀνέστη τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανούς, ὅθεν καὶ κατῆλθεν, ὕστερον μετὰ σαρκὸς ἀνελήφθη, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἔπεμψεν ἐκεῖθεν τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Ἐπεὶ οὖν πάντα ταῦτα ἀνύμνησεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, νῦν καὶ τὸ λεῖπον προστιθεῖσά τε ὁμοῦ καὶ δεικνῦσα, πόσους καὶ οἵους καρποὺς συνήγαγε πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἡ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσία, καὶ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος δύναμις, πάντων ὁμοῦ ποιεῖται τῶν ἁγίων τὴν μνήμην, καὶ πᾶσι τὸν ὕμνον καὶ τὴν τιμὴν ἀποδίδωσι σήμερον.

Τιμήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ. Τιμήσωμεν δὲ πῶς; Ἐὰν κατὰ μίμησιν ἐκείνων καθάρωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ ἀποστῶμεν τῶν κακῶν τέως διὰ τῆς ἀποχῆς τούτων πρὸς ἁγιωσύνην φερόμενοι. Ἐὰν παύσωμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀπὸ ὅρκου καὶ ἐπιορκίας, ληρωδίας τε καὶ λοιδορίας, καὶ τὰ χείλη ἡμῶν ἀπὸ ψεύδους καὶ συκοφαντίας, καὶ οὕτω τὴν εὐφημίαν αὐτοῖς προσάγωμεν. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτως ἑαυτοὺς καθάρωμεν, ἀκουσόμεθα δικαίως παρ' αὐτῶν καὶ ἡμῶν ἕκαστος ἐκεῖνα τὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ῥήματα· Ἵνα τί τολμᾷς ἀναλαμβάνειν ἐπὶ μνήμης, καὶ λαλεῖν διὰ γλώττης καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων ὀνόματα, καὶ διηγεῖσθαι τὴν πάσης ἀρετῆς καὶ καθαρότητος πεπληρωμένην

(1) Ματθ. ί, 42. (2) Ἰωαν. ιζ', 20.

αὐτῶν διαγωγήν; σὺ δὲ ἐμίσησας τὸν ἐνάρετον βίον, καὶ ἀπὸ σαυτοῦ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀπεδίωξας καθαρότητα· «Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις, τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίας, καὶ ἡ γλῶσσα σου περιέπλεκε δολιότητας, καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον» (1). Οὐ δέχεται ὕμνον, ἀδελφοὶ, ἀπὸ τοιούτων στομάτων, οὔτε ὁ Θεὸς, οὔτε οἱ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι· εἰ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα κόπρου ἁψαμένην, οὐ δέχεται προσενεγκεῖν αὐτῷ τι πρὸς χρείαν, ἂν μὴ πρότερον αὐτὴν ἐκπλύνῃ, πῶς ὁ Θεὸς δέξεται τὰ ἀπὸ σώματος καὶ στόματος ἀκαθάρτου προσφερόμενα, ἂν μὴ πρότερον ἑαυτὸς ἐκκαθάρωμεν; πολὺ γὰρ τῆς κόπρου βδελυρωτέρα ἡ ἁμαρτία, ὁ δόλος, τὸ ψεῦδος, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ πλεονεξία, ἡ προδοσία, τὰ αἰσχρὰ διανοήματά τε καὶ ῥήματα, καὶ αἱ τούτοις ἐπακολουθοῦσαι μιαραὶ πράξεις. Ἀλλὰ πῶς ὁ τούτοις περιπεσὼν πάλιν καθαίρεται; διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας, διὰ τῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως.

Ὅταν τοίνυν ἐν ταῖς ἑορταζομέναις τῶν ἁγίων μνήμαις, ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἕκαστος σχολάζωμεν, τοῦτο ἡμῶν ἔσω μελέτημα, πῶς ἵνα ἀποστῶμεν καὶ ἐλεύθεροι γενώμεθα τῶν ὧν ἕκαστος περιέπεσεν ἁμαρτιῶν καὶ μολυσμῶν. Εἰ δὲ καὶ τότε παίζομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων αὐτῶν ψυχῶν καὶ ἀδιαφοροῦμεν καὶ μεθύομεν, πῶς ἄναγνον ποιοῦντες τὴν ἡμέραν ἑορτάζειν τοὺς ἁγίους λέγομεν; Ἀλλὰ μὴ οὕτως ἑορτάζωμεν, ἀδελφοὶ, παρακαλῶ, ἀλλὰ παρασήσωμεν καὶ ἡμεῖς, σώματά τε καὶ ψυχὰς εὐαρέστους τῷ Θεῷ, κατ' αὐτὰς γοῦν τὰς ἑορτίους ἡμέρας, ἵνα πρεσβείαις τῶν ἁγίων μέτοχοι καὶ αὐτοὶ γενώμεθα τῆς πανηγύρεως καὶ εὐφροσύνης ἐκείνης τῆς ἀπεράντου· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ'.

Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ Πνευματικοῦ θέρους.

Ὁ τῶν ἁπάντων ποιητὴς καὶ Δεσπότης πάντα ἐκ μὴ ὄντων ποιήσας δι' ἀγαθότητα, μετὰ πάντα, κατὰ τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν ἄφατον καὶ ἀπερινόητον πλοῦτον τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καὶ χρηστότητος, τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο παραδόξως, εἰς ἓν καὶ βραχὺ πλάσμα συναθροίσας, καὶ οἷον συγκεφαλαιωσάμενος τὴν ἅπασαν κτίσιν. Διὸ καὶ ὕστατον τοῦτον ἐδημιούργησε, τῶν κόσμων ἀμφοτέρων ἐχόμενον, καὶ ἀμφοτέρους ἐπικοσμοῦντα τοὺς κόσμους, τὸν ὁρατὸν τοῦτον λέγω καὶ τὸν ἀόρατον· νοῦν γὰρ καὶ αἴσθησιν ἑαυτῷ συνῆψεν ἀῤῥήτως, μέσοις οἷον συνδέσμοις γνησιωτάτοις χρησάμενος φαντασίᾳ καὶ δόξῃ καὶ διανοίᾳ, καὶ οὕτω τὸ αὐτὸ πεποίηκε ζῶον, νοερὸν καὶ ὁρώμενον, ὥσπερ καὶ τὸν

(1) Ψαλμ. μθ', 19.

ἀεικίνητον οὐρανόν, διὰ τῶν μεταξὺ τῇ ἀκινήτῳ συνῆψε γῇ· καὶ τὸν αὐτὸν πεποίηκε κόσμον ἔμψυχα ἀεὶ καὶ κινούμενον· ὡς γὰρ ἑνὸς τεχνίτου τῷ τρόπῳ τῆς κατασκευῆς ἄνθρωπός τε καὶ κόσμος, οὕτως πολλὴν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὴν συγγένειαν· ὑπερέχουσι δὲ ἀλλήλων, ὁ μὲν τῷ μεγέθει, ὁ δὲ τῇ συνέσει. Καὶ σύνεστιν ὁ ἄνθρωπος ἐντεθησαυρισμένος τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ πολύολβόν τι χρῆμα, πολλῷ τῷ μέτρῳ τοῦ περιέχοντος ὀλβιώτερον, καὶ οἷον ἐν βασιλείοις βασιλική τις σκευὴ ποικίλη καὶ πολυτίμητος· τὰ μὲν γὰρ μεγίστοις λίθοις, ἀλλ' εὐώνοις καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἡ δὲ μικροῖς, ἀλλὰ δυσπορίστοις καὶ πολυτιμήτοις ἐσκεύασται.

Πόσον οὐρανοῦ κρείττων ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὃς εἰκών τέ ἐστι Θεοῦ, καὶ Θεὸν οἶδε, καὶ μόνος τῶν ἐγκοσμίων εἰ βούλεται γίνεται, συναναφέρων τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως. Πόσον αἴσθησις ἀνθρωπίνη διενήνοχε γῆς, ἣ μὴ μόνον μέτρων καὶ ποιοτήτων ποικίλων ταύτης ἀντιλαμβάνεται, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν οὐρανίων ἥψατο τῇ γνώσει σφαιρῶν, καὶ κινήσεων ἤσθετο διαφόρων, καὶ πολυσχήμους τάχα δὲ καὶ πολυσημάντους συνόδους ἄστρων τε καὶ ἀστέρων ἔγνω καὶ διασάσεις, κἀντεῦθεν ταῖς κατὰ νοῦν ἐπιστήμαις τὴν ἀρχὴν ἐχαρίσατο. Καὶ τὰ μεταξὺ δ' οὐρανοῦ καὶ γῆς τῶν ἐν μεθορίῳ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἐλάττω κατὰ τὴν ἀξίαν ἐστὶ, λόγοις ἀναλογίας ὄντα ταὐτὰ, καὶ τοῖς περιέχουσιν ὄγκοις ὅτι μάλιστα διαφέροντα. Κατεκόσμησε γὰρ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Θεὸς οὕτως, ὡς οἰκείαν ἐσομένην περιβολήν· ἐπειδή περ ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ἐνδύσεσθαι ταύτην ἔμελλε, καὶ κρειττόνως μετασκευάσειν, καὶ ἄνω θήσειν, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι. Τοῦτο δὴ καὶ προοικονομῶν σοφῶς ἅμα καὶ φιλανθρώπως, οὕτω πολλαῖς, μᾶλλον δὲ παντοδαπαῖς αὐτὴν ἐτίμησε χάρισιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ διπλᾶς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλαπλᾶς ἡμῖν ἔδωκε τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, νοῦν τε καὶ αἴσθησιν, καὶ τὰ μεταξὺ χαρισάμενος, διὰ τοῦτο καὶ τῶν εἰς γνῶσιν καὶ πρᾶξιν προκειμένων ἡμῖν διπλοῦν τε καὶ πολλαπλοῦν πεποίηκεν ἕκαστον. Θέρους οὖν ἀρτίως ἐστὶν ἐπέτειος ὥρα, καὶ θέρος οὐχ ἐν ἡμῖν· οὐ γὰρ αἰσθητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ λογικὸν καὶ πνευματικὸν παρ' ἡμῖν ἐστι θέρος· καὶ τῶν τοιούτων ἑκατέρου θέρους καιρὸς ὁ ἐνιαυτοῦ κύκλος ἅπας. Νῦν οὖν ἐπεὶ τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων ἐντὸς ἱστάμεθα, μικρὸν ἀνακύψαντες ἐκεῖθεν, τὰς ἐλπίδας ἐπ' αὐτὸν σχῶμεν, καὶ μεταθέντες ἄνω τὸν ἡμέτερον νοῦν, τοῦ λογικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ θέρους ἐν περινοίᾳ γενώμεθα· περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ὀλίγα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐροῦμεν νῦν, ἀφορμὴν ὑμῖν κἀντεῦθεν πρὸς σωτηρίαν πορίζοντες. Ἐγὼ γὰρ καθ' ἑκάστην τοῦ ἐνιαυτοῦ περίοδον, ταύτης δὴ τῆς ὥρας ἐφισταμένης, ὁρῶν τοὺς πλείους ἔξω τοῦ ἄστεως χεομένους, καὶ περὶ τὸ θέρος πονοῦντας, καὶ τὴν τῶν καρπῶν συλλογὴν καὶ συγκομιδὴν, τοιούτους ἐπ' ἐμαυτοῦ στρέφω τοὺς λογισμοὺς, ὡς ἐπεὶ καὶ θέρος ἐστὶν ἀνθρώπων, τούτους ἐκκόπτον ἀπὸ τοῦ παρόντος προσκαίρου καὶ παρορρέοντος βίου, καὶ μετάγον εἰς ἕτερον μέλλοντα καὶ διαμένοντα βίον, ἆρα τίς τοὺς ἀψύχους θερίζων στάχεις, ἢ θερίζειν ἑτέρους μισθούμενος, καὶ τοὺς καρποὺς ἐκλέγων, ἢ παρὰ τῶν ἐκλεγόντων ὠνούμενος, καὶ συνάγων εἰς ἀποθήκην, καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν καταλήψεσθαι θερισμοῦ τούτου ποιεῖται μνήμην, καὶ φροντίζει τῷ γεωργῷ τῶν ψυχῶν ἐπέραστος ἀναφανῆναι κατὰ καιρὸν, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀποθηκῶν τούτου καὶ μονῶν ἄξιος; ἢ ὅλως ἕκαστος πρὸς γῆν κέχυφεν, ὥσπερ τὸ σῶμα οἱ αὐτουργοῦντες, οὕτω τὸν λογισμὸν οὐκ ἀνανεύοντα ἔχων, οὐδὲ τῶν γηΐνων ἀπανιστάμενον.

Ἀλλ' εἰ τοῦτο, τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν διαφέρομεν·

ἐκείνων γὰρ τὸ ταῖς γηΐνοις φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι, πάσῃ δυνάμει ψυχῆς καὶ σώματος· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι λόγον τῶν μελλόντων οὐδένα, πάντως οὐδὲ πίστιν, ἢ ἔννοιαν περὶ τῶν οὐρανίων. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀσεβοῦς ἐν φροντίδι τῶν κάτω καὶ φθειρομένων· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πρὸς ἡμᾶς εἰπών· «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε», προσέθηκε· «Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ» (1). Οὐκ ἀπανιστᾷ δὲ τῶν ἔργων, ἀλλ' ἀφιστᾷ τῆς μερίμνης, πρὸς Θεὸν τὴν ἐλπίδα μετατιθείς, ἵνα μήτε ἀνέλπιδα τὴν ἐργασίαν ἔχωμεν, μήτε ἐπ' αὐτῇ κακῶς τὴν ἐλπίδα. «Μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες· Τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα»(2)· διανοούμενοι τοῦτο διηνεκῶς, καὶ προσδοκωμένης αἰτίας, οἷον ἀπολεγόμενοι, καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τοῦτο κατατείνοντες καὶ καθέλκοντες, καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν οὐ συγχωροῦντες· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοιαύτην ἡμῶν τὴν φύσιν κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς, ὥστε τοῦ σώματος οὐχ ἡρεμοῦντος μόνον, ἀλλὰ καὶ κινουμένου καὶ μετακινεμένου, καὶ πᾶν οὗπερ ἂν ᾖ χρεία πράττοντος, ἐν ἄλλοις δύνασθαι τὸν λογισμὸν εἶναι· ἵνα τῷ μὲν σώματι τὰ τούτῳ κατάλληλα ἐργαζώμεθα, τῇ δὲ ψυχῇ πρὸς τὸν Θεὸν βλέποντες ζητῶμεν παρ' αὐτοῦ τὰ οὐράνια· ἐπεὶ καὶ παραγγείλας μὴ μεριμνᾷν τῇ ψυχῇ, τοῦτο γὰρ τῶν ἐθνῶν, προσέθηκε· «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (3)· δεικνὺς ὡς εἴπερ τὴν κατὰ ψυχὴν μελέτην πρὸς Θεὸν ἔχεις, οὐδὲν ἐντεῦθεν ζημιωθήσῃ περὶ τὰς τοῦ σώματος χρείας· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τούτων ἀνελλιπῶς ἕξεις μετὰ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀνοίγων τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐμπιμπλῶν πᾶν ζῶον εὐδοκίας· πρὸς ὃν καὶ ὁ Δαβὶδ φησι· «Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἔπλασας αὐτά» (4)· οὐ τὰ ὁρώμενα μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος· διὸ καὶ τοῦ ἔαρος τὸ θέρος προέθηκεν· ἐὰν γὰρ μὴ ἐκκοπῇς φθάσας τῶν ἀπίστων, ἢ καὶ τῶν φαύλων ἔργων τε καὶ ἀνθρώπων, οὐκ ἐνεαρίσεις ταῖς ἀρεταῖς.

Ἔστιν οὖν, ἀδελφοὶ, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καὶ σπόρος, οὐ σωματικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ λογικός· οὐδὲ λογικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικὸς, ὥσπερ καὶ φυτεία καὶ τρυγητὸς, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα· ἐπεὶ καὶ γεωργία τε καὶ γεώργιον. Τοῦ δὲ τοιούτου γεωργίου γεωργός ἐστιν ὁ Θεὸς, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς Κορινθίους φησίν· «Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε» (5). Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν» (6). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ» (7)· ὁ δὲ σπόρος οὗτος ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας τοῦ πνεύματος σπέρματος ἔχει λόγον, ἔστι τοῦ σπόρου τούτου πάντως καὶ θερισμὸς τελούμενος διὰ πίστεως· καὶ τοῦτο δηλῶν πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀρχομένων προσέρχεσθαι πρὸς τὴν αὐτοῦ πίστιν πανδημεὶ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (8). Καθάπερ γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου θέρμης, οἱ στάχυες ξηραινόμενοι, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑγρότητος ἀποτιθέμενοι βαφὴν λευκαίνονται, καὶ

(1) Ματθ. ς', 25. (2) Ματθ. ς', 31. (3) Ματθ. ς', 33. (4) Ψαλμ. ογ', 18. (5) Α Κορ. γ', 9. (6) Ἰωαν. ιε', 5. (7) Ματθ. ιγ', 3. (8) Ἰωαν. δ', 35.

πρὸς θερισμὸν καὶ συγκομιδὴν πεφύκασιν ἕτοιμοι· οὕτω καὶ τότε τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης διὰ σαρκὸς ἐπιδημοῦντος τῇ γῇ, δυνάμει τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐλευκαίνοντο καθαιρόμεναι, μετασκευαζομένης τῆς ἐκ τοῦ ἐνηδόνου βίου καὶ διαῤῥέοντος ἐγγινομένης αὐταῖς ἐπισκοτήσεώς τε καὶ διαχύσεως, καὶ οὕτως ἕτοιμοι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν ἦσαν, ὥστε τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀπιστίας τελεώτερον ἀποκοπῆναι, καὶ διὰ τῆς ἀληθινῆς πίστεως συναχθῆναι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ εἴ τις ἐθέλει κατανοῆσαι τοῦ λόγου τούτου τὸ ἀληθὲς, ὡς ἡ δύναμις τότε τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐποίησε τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἷον λευκοτέρας καὶ καθαρωτέρας καὶ ἑτοίμους πρὸς τὴν πίστιν τῆς θεοσεβείας, ἀναλογισάσθω, ὅτι τὰ ἔθνη πάντα τότε Θεὸν μὲν οὐχ ὡμολόγουν ἕνα δεσπότην καὶ κτίστην τοῦ παντὸς, ἡλίῳ δὲ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις καὶ ἑτέροις κτίσμασι καὶ τοῖς τούτων εἰδώλοις ὡς θεοῖς προσέκειντο· ἡ δὲ δύναμις τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας πάντας ἀνέπεισεν ἕνα Θεὸν ὁμολογεῖν τοῦ παντὸς δεσπότην καὶ ποιητήν. Καὶ ὅπερ ἴσχυσεν Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακὼβ, καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος, καὶ ὁ ἐκείνῳ δεδομένος νόμος, ἐπὶ μόνου τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἕνα σέβειν τούτους ἀναπείσας Θεὸν, καὶ οὐδ' ἐπὶ τούτου μόνου τοῦ γένους διὰ τέλους ἴσχυσε, καί τοι παρὰ τῶν προγόνων ἄνωθεν αὐτοῖς δεδομένου τοῦ θείου δόγματος, τοῦτο ἐπὶ πάντων γενῶν τε καὶ ἐθνῶν ἡ δύναμις τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας εἰργάσατο, καὶ οὕτως ἕτοιμοι γεγόνασιν αἱ χῶραι πρὸς τὸν πνευματικὸν θερισμὸν, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν πιστευσάντων ποιητὴν ἕνα τοῦ παντὸς εἶναι, προσερχομένων ἑτοίμως εἰς Χριστὸν, καὶ τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν τῶν μετὰ συνέσεως ἀκουόντων τοῦ προφητικοῦ καὶ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, καὶ τὰς Γραφὰς ἐρευνώντων.

Οὕτω καὶ μόνον φανεὶς ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, πᾶν γένος ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς τῶν εἰδώλων ἤγειρε πλάνης, εἰ καὶ μὴ πάντας εὐσεβεῖς ἀπέδειξε· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡ δύναμις τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ ἐγερεῖ πάντας ἀπὸ τοῦ θανάτου, εἰ καὶ μὴ πάντας ἀξιώσει τῆς ἀληθινῆς ζωῆς· οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς τε καὶ δυσσεβεῖς, καὶ οἱ μὴ λαβόντες ἐνταῦθα δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας τὴν τῶν ἡμαρτημένων συγχώρησιν, ὡς μήτε φυλάξαντες, μήτε καθάραντες ἑαυτὸς ἀπὸ τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς, αἵ εἰσιν ἀδδηφαγία, καὶ πολυποσία, καὶ μέθη, καὶ τρυφὴ, παρ' ὧν ἡ ἀμετρία πηγάζει τῶν ὑπογαστρίων παθῶν, μαλακίαι, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, καὶ πᾶσα ἀκολασία, παρ' ἧς ποθεινὰ γίνεται τὰ μυσαρὰ ῥήματα καὶ ἀκούσματα, ὡραίσματά τε καὶ ἐπιτρίμματα, ταῦτα δὲ δαπάνας ἐπιζητοῦντα, κλέπτας, πλεονέκτας, ἀδίκους, ἅρπαγας ποιεῖ τοὺς ἀλόντας. Καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ ἐντεῦθεν μίση, τὰς ἐντεῦθεν μάχας, τὸν μυρίον ἐσμὸν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῆς ἀτιμίας παθῶν καὶ λογισμῶν; Οἱ τοίνυν μὴ φυλάξαντες ἑαυτὸς ἐκ τούτων, ἢ μὴ ἐξιλεωσάμενοι τὸν Θεὸν δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, ἀναστήσονται μὲν, ἀλλὰ θανάτου δεινοτέραν ὑποστήσονται ζωὴν, ὀδύνῃ καὶ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ αἰσχύνῃ παραδοθέντες αἰωνίῳ, σκώληξιν ἀκοιμήτοις συνδιαιτώμενοι, καὶ σκοτεινῷ καὶ ἀσβέστῳ συγκαιόμενοι πυρὶ, ὡς καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας φησὶν, ὅτι· «Ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων» (1). Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ἐφεσίους· «Τοῦτο, φησὶν, ἐστὲ γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κλη-

(1) Ἡσ. ά, 31.

ρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (1)· καὶ προσασφαλισάμενος ἔτι, καὶ τοὺς ἄλλως διδάσκοντας ἐπιστομίζων ἐπάγει· «Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν» (2). Καθάπερ καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων πάλιν ὁ αὐτός φησι· «Μὴ πλανᾶσθε, οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν» (3).

Οἱ δὲ πιστεύοντες ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὴν πίστιν δι' ἔργων ἐπιδεικνύμενοι, καὶ φυλάττοντες ἑαυτὸς, ἢ καὶ δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας καθαίροντες ἀπὸ τῶν μολυσμῶν τῶν προειρημένων ἁμαρτιῶν, καὶ τὰς ἀντιθέτους τῶν κακιῶν ἀρετὰς ἐργαζόμενοι, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν, οὗτοι πάντες ἀναστάντες ἀκούσονται παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (4)· καὶ οὕτω συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ, βασιλείαν οὐράνιον καὶ ἀσάλευτον κληρονομήσαντες, καὶ ζῶντες τὸν ἀεὶ χρόνον ἐν φωτὶ ἀπορρήτῳ καὶ ἀνεσπέρῳ, καὶ μηδεμιᾷ ποτε νυκτὶ διακοπτομένῳ, καὶ συνδιαιτώμενοι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις ἐν ἀῤῥήτῳ τρυφῇ, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραὰμ, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀψύχων ἀσταχύων εἷς ἐστιν ὁ θερισμὸς, ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν ἀσταχύων, τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων λέγω, εἷς μέν ἐστιν ὃν ἔφημεν, θερίζων ἀπὸ ἀπιστίας, καὶ συνάγων εἰς πίστιν τοὺς δεχομένους τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ τούτου τοῦ θερισμοῦ θερισταί εἰσιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, καὶ κατὰ καιροὺς οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, περὶ ὧν καὶ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Χριστὸς, ὅτι· «Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (5)· ἀμοιβὴν γὰρ τοιαύτην λήψονται παρὰ Θεοῦ καὶ οἱ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, ὡς πρὸς ζωὴν αἰώνιον τοὺς πειθομένους συνάγοντες. Ἕτερος δέ ἐστι θερισμὸς ἡ ἀπὸ τὸν ἐνταῦθα πρὸς τὸν μέλλοντα βίον ἡμῶν ἑκάστου διὰ θανάτου μετάθεσις· ὃς καὶ θεριστὰς οὐ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους ἔχει, ἔχοντάς τι καὶ τῶν Ἀποστόλων πλέον, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν ἐκλέγονται, καὶ διαχωρίζονται, ὡς ἀπὸ σίτου τὰ ζιζάνια, τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν· καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς ῥίπτουσιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ παράσασις ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, διδόντος αὐτοῦ καιρὸν καὶ λόγον, ἄλλοτε δειχθήσεται. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς ὥσπερ νῦν ἐσμὲν ἐκλεκτὸς Θεοῦ λαὸς, γένος ἱερὸν, ἐκκλησία ζῶντος Θεοῦ, κεχωρισμένη πάντων ἀσεβῶν τε καὶ δυσσεβῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῶν μὲν ζιζανίων εὑρεθῆναι κεχωρισμένους, τῇ δὲ μερίδι συνημμένους τῶν σωζομένων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

(1) Ἐφεσ. ἰ, 5. (2) Ἐφεσ. ἰ, 6. (3) Ἀ Κορ. ς', 9. (4) Ματθ. κἑ, 34. (5) Ἰωαν. δ', 36.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'.

Ἐκφωνηθεῖσα καὶ αὕτη ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῖν λογικοῦ θέρους.

«Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν», ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησί (1). Τοῦτον καὶ ἡμεῖς ὑμῖν, ἀδελφοί, καταγγέλλομεν τὸν λόγον. Μηδεὶς οὖν ἀκοαῖς εἰσδεχέσθω τοῦτον ὡς εἰς ἀέρα λυόμενον, ἀλλ' ὡς μένοντα καὶ μέλλοντα τοῖς μὲν δι' ἔργων πειθομένοις σωτηρίαν παρέξειν, τοῖς δὲ ἀθετοῦσι, καὶ τἀναντία διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνυμένοις, ἀντικαταστήσεσθαι πρὸς ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος φρικωδεστάτου βήματος ἐκείνου. Καθάπερ οὖν ἡμῶν ἕκαστος οἰκίαν καὶ συγγένειαν ἔχει, καὶ ἀγρὸν, εἰ τύχει καὶ ἀμπελῶνα, ἔτι δὲ καὶ ζῶα, χρήματά τε καὶ κτήματα διάφορα, οὕτως ἡμᾶς ἀντὶ πάντων τούτων διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ὁ Θεὸς ἡγεῖται· οἶκος γὰρ ἡμεῖς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐσμὲν Θεοῦ, ἐάν περ τὴν ὁμολογίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος, μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν (2)· διὰ μὲν τῆς ὁμολογίας τὴν εὐσέβειαν, διὰ δὲ τοῦ καυχήματος τῆς ἐλπίδος τὸν θεάρεστον ὑποδεικνὺς βίον· ὡς καὶ ὁ Θεὸς εἶπε διὰ τοῦ Προφήτου· «Γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιος εἰμί» (3). Καὶ Ἰωάννης ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ δείκνυσι, λέγων· «Οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἁγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστιν» (4). Ἐσμὲν οὖν καὶ διαμενοῦμεν οἶκος τοῦ εἰπόντος· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός» (5), ἐὰν μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ βίον ἔχωμεν καθαρόν. Ἐὰν δὲ πλημμελῶς καὶ ἀμετανοήτως ζῶμεν, ἀκούσομεν παρ' αὐτοῦ· «Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (6), καὶ ἐγκαταλειφθησόμεθα, ἵν' εἴπω πάλιν τὸ τῆς Γραφῆς, «Ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυράτῳ» (7), ὅταν τοῦ καιροῦ τῆς χρείας παρῳχηκότος, μηδὲν χρηστὸν ἐναποκείμενον ἔχωσιν.

Ὅτι δὲ καὶ ὡς συγγενεῖς ἡμᾶς ἡγεῖται ὁ Κύριος, αὐτός ἐστιν ὁ λέγων· «Ὃς ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος καὶ ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μήτηρ μου ἐστίν» (8). Ὁρᾶτε τί τὸ προξενοῦν ἡμῖν τὴν ἀνωτάτω συγγένειαν; ὁ θεοφιλὴς βίος, ἡ ἐν ἀρεταῖς ζωὴ, τὸ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς πολιτεύεσθαι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω Πατρός. Ὁ δὲ μὴ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ ἀνωτάτω καὶ οὐρανίου Πατρὸς, τοσοῦτον ἀπέχει τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἔχειν τὴν τοῦ γένους ἀναφοράν· διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν» (9). Αὐτῶν δὲ λεγόντων εἶναι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, πρὸς αὐτοὺς πάλιν ἔλεγεν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν» (10). Ἀμπελὼν δὲ Κυρίου Σαβαὼθ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἐστι, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (11), δηλονότι πάντες οἱ τῆς εὐσεβείας ἐπι-

(1) Ἰωαν. ιϐ', 48. (2) Ἑβρ. γ', 6. (3) Λευῖτ. ί, 45. (4) Α' Ἰωαν. γ', 2. (5) Β' Κορ. ς', 16. (6) Ματθ. κγ', 38. (7) Ἡσ. ά, 8. (8) Μαρκ. γ', 35. (9) Ἰωαν. ή, 44. (10) Ἰωαν. ή, 39. (11) Ἡσ. ί, 7.

γνώμονες. Ἀλλ' ὁ ἀμπελὼν οὗτος τυγχάνει μὲν ἐπιμελείας καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας, ὅταν φέρῃ καρπὸν θεοφιλῆ· ἂν δὲ ἀκάνθας ἀντὶ σταφυλῆς ποιήσῃ, τουτέστι τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι, ἀφίσται ἀτημέλητος, καὶ εἰς καταπάτημα τοῖς ὄντως θηρίοις καὶ πονηροῖς δαίμοσι προτίθεται, καὶ πυρὶ παραδίδοται εἰς καῦσιν· διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς εἰπών· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν», ἐπήγαγε· «Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· τὸ δὲ μὴ καρπὸν φέρον, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι καὶ καίεται» (1). Ὅτι δὲ καὶ ὡς ποίμνιον οἰκεῖον ἡμᾶς ἡγεῖται ὁ ποιήσας ἡμᾶς, πρὸς τὸν κορυφαῖον τοῦ κορυφαίου χοροῦ τῶν Ἀποστόλων ἔλεγε· «Πέτρε φιλεῖς με; ποίμαινε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου» (2)· πάντες γὰρ ἡμεῖς ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, καὶ ἀπολώλαμεν ὡς δραχμή, διαπεσοῦσα τῆς δεσποτικῆς χειρός· ἀλλ' ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ φύσει δεσπότης, ἀνεζήτησεν, εὗρεν, ἔσωσεν, ἑαυτῷ συνῆψεν ἀῤῥήτως.

Ἐπώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τῷ καλῷ ποιμένι Χριστῷ, πρὸς νομὰς εἰσάγοντι καὶ μάνδρας ζωῆς αἰωνίου. Φυλάξωμεν διὰ τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς αὐτὸν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, ἵνα μὴ τῆς ζωηφόρου χειρὸς ἐκπέσωμεν. Καρποφορήσωμεν αὐτῷ δι' ἔργων ἀγαθῶν, ἵνα ἀμπελὼν Κυρίου Σαβαὼθ ὦμεν, καὶ νεόφυτον ἠγαπημένον. Ποιῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον, ἵνα πατέρα τοῦτον πλουτήσωμεν. Καθάρωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵνα οἶκος Θεοῦ χρηματίσωμεν· ὃς οὐ μόνον ὡς ἀμπελῶνα καὶ οἶκον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀγρὸν οἰκεῖον καὶ κατεσπαρμένην ἄρουραν ἔχων τὸ ἡμέτερον γένος· «Ὡμοιώθη, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν» (3). Οὐκ ἀκαίρως δὲ ταύτην ὁ λόγος ἤνεγκεν εἰς μέσον τὴν παραβολήν· ἔνι γὰρ δι' αὐτῆς ἀποδοῦναι τὸ χρέος, καὶ πληρῶσαι τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὁμιλίᾳ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐποιησάμην. Διδάσκων γὰρ ὑμᾶς περὶ λογικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ θέρους, θερισὰς μὲν εἶναι τοῦ πνευματικοῦ θέρους, ὅ ἐστιν ἡ ἀπὸ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετάστασις, τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς αὐτῶν διαδόχους, καὶ μέχρις ἡμῶν κατὰ γενεὰς διδασκάλους τῆς εὐσεβείας, εἶπόν τε καὶ ὑπέδειξα. Τοῦ δὲ λογικοῦ θέρους, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐνταῦθα πρὸς τὸν μέλλοντα βίον ἡμῶν ἑκάστου μετάθεσις, θεριστὰς μὲν τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, ἔφην, εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ πλέον ἔχειν τῶν Ἀποστόλων, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν ἐκλέγονται καὶ διαχωρίζουσιν, ἀνὰ μέρος μὲν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀνὰ μέρος δὲ τοὺς πονηρούς· καὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς προπέμπουσιν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, τοὺς δὲ πονηροὺς ῥίπτουσιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Εἶπον οὖν ταῦτα πρώην, οὐκ ἔδειξα δὲ, ἀλλ' ὑπεσχέθην, τοῦ Θεοῦ καιρὸν καὶ λόγον δόντος, τὴν παράστασιν δώσειν, ἥτις ἱκανῶς ἔσται νῦν ἀποδεδομένη διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ταύτης παραβολῆς· «Ἰδόντες γάρ φησιν οἱ δοῦλοι τοῦ Κυρίου τὰ ζιζάνια ἐν τῷ ἀγρῷ, εἶπον τῷ Κυρίῳ· θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; ὁ δὲ εἶπεν οὔ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε εἰς δέσμας, πρὸς

(1) Ἰωαν. ιε', 2. (2) Ἰωαν. κά, 17. (3) Ματθ. ιγ', 24.

τὸ κατακαῦσαι, τὸν δὲ σῖτον συνάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

Τὰ μὲν οὖν ζιζάνια εἰσὶν, ὡς καὶ ὁ Κύριός φησιν, οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ἐκ γὰρ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἔργων τὸν χαρακτῆρα ἐκείνου φέροντες, σπέρματά τε αὐτοῦ καὶ υἱοποίητοι διατελοῦσιν αὐτῷ. Ὁ δὲ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ πόρρωθεν ἤρξατο, καὶ νῦν ἐνεργεῖται διὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τότε τὸ πέρας λαμβάνει πᾶν. Οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοί εἰσιν· οὗτοι γάρ εἰσι, καὶ μάλιστα τηνικαῦτα, οἱ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως διάκονοι· «Ὥσπερ γάρ φησι συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Ὁ αὐτὸς δέ ἐστι καὶ Υἱὸς τοῦ ἀνωτάτω Πατρός· «Ἀποστελεῖ οὖν οὗτος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα» (1)· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς μὲν Θεὸς πάντων ἐστὶ δεσπότης καὶ βασιλεὺς, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν· ὡς δὲ ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γεγονὼς, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ καθελὼν τὸν δι' ἀπάτης δηλωσάμενον τὸ ἡμέτερον γένος, ἡμᾶς τε δι' ἑαυτοῦ λυτρωσάμενος, καὶ προσαγαγὼν τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, βασιλείαν οἰκείαν ἔχει τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ τὴν ἐκ παντὸς γένους ἱερὰν Ἐκκλησίαν. Ἀποστελεῖ οὖν οὗτος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ταύτης πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, τοὺς αἱρετικοὺς δηλονότι, καὶ τοὺς μὴ διὰ μετανοίας τῶν ἔργων ἀποστάντας τῆς ἁμαρτίας· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἀνομία ἐστί· συλλέξαντες οὖν τούτους, βαλοῦσιν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Βλέπετε, ἀδελφοὶ, θερισμὸν καὶ χωρισμὸν ὄντως φρικωδέστατον καὶ δεινότατον! Ἀληθῶς δὲ ἄρα καὶ τοὺς ἀγγέλους εἶναι τοὺς τοῦ θερισμοῦ τούτου θεριστὰς, καὶ τῶν Ἀποστόλων ἔχειν τι πλέον ἐλέγομεν ἡμεῖς. Ἰδόντες οὖν οἱ δοῦλοι τοῦ Κυρίου, τουτέστιν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, τὰ ζιζάνια ἐν τῷ ἀγρῷ, τουτέστι τοὺς δυσσεβεῖς καὶ πονηροὺς ἀνθρώπους συνδιάγοντας μετὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὴς συμβιωτεύοντας, εἶπον τῷ Κυρίῳ· «Θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά»; τουτέστι διὰ τοῦ θανάτου ἐξάρωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς; Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· οὔ, μή ποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον».

Πῶς οὖν, εἴπερ συνέλεγον αὐτοῖς τὰ ζιζάνια, εἴπερ συνεκκόπτοντες διὰ τοῦ θανάτου τὺς πονηροὺς ἐχώριζον ἀπὸ τῶν δικαίων, συνέβαινε καὶ τὸν σῖτον, ἤτοι τοὺς ἀγαθὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκριζοῦσθαι; πολλοὶ τῶν δυσσεβῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν συνδιάγοντες τοῖς εὐσεβῶς καὶ δικαίως βιοῦσι, χρόνῳ ποτὲ μεταβάλλονται τῇ μετανοίᾳ, καὶ μεταμανθάνουσι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀντὶ ζιζανίων σῖτοι γίνονται· καὶ οὕτω συνέβαινεν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ζιζανίων συνεκριζοῦσθαι καὶ τὸν σῖτον, εἴπερ ἀνάρπαστοι παρὰ τῶν ἀγγέλων πρὸ τῆς μετανοίας ἐγένοντο. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ πονηροὶ ὄντες, τέκνα ἢ ἔγγονα ἀπεγέννησαν ἀγαθῆς προαιρέσεως· διὰ τοῦτο ὁ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδὼς, οὐκ ἐνέδωκεν ἐκριζωθῆναι πρὸ καιροῦ τὰ ζιζάνια· «Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ φησιν, ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου». Τοῦτό ἐστιν ἄντικρυς, ὅπερ ἐν ἑτέρῳ φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι· «Εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον

(1) Ματθ. ιγ', 40.

οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη. Τότε εἶπε τοῖς διακόνοις, δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων» (1)· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ συνῆσαν τοῖς ἀγαθοῖς σπέρμασι τὰ ζιζάνια, οὕτως ἐνταῦθα συνανέκειτο τοῖς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, ὡς νυμφικὴν διπλοΐδα περιχειμένοις, ὁ τὸν κατεφθαρμένον καὶ κατεσπιλωμένον φορῶν χιτῶνα τῆς ἁμαρτίας· καὶ καθάπερ ἐκεῖ τὰ ζιζάνια πρῶτον δεθῆναι κελεύει ὁ Κύριος, εἶτα εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο ῥιφῆναι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, πρῶτον εἰπὼν, δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, εἶτά φησιν, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· καὶ ἐπήγαγεν ὅπερ καὶ ἐκεῖ, ὅτι ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ὥστε τὸ αὐτό ἐστι τῇ γεέννῃ τοῦ πυρὸς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἀλλὰ πῶς τοῦτο ἀφεγγέστερον ὄν, οὐκ ἐνδότερον σκότος λέγεται, ἀλλ' ἐξώτερον; Φῶς ἀνέσπερον καὶ ἀληθινὸν καὶ ἀΐδιον, ἐν ᾧ νῦν εἰσι τῶν δικαίων τὰ πνεύματα, τότε δὲ καὶ μετὰ σώματος οἱ ἅγιοι ἔσονται, ὁ Θεός ἐστιν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος· τοῦ ἡλίου δὲ τούτου, καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ φωτὸς, καὶ νῦν οἱ ζῶντες ἐν ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀδικίᾳ ἔξω εἰσίν, ἀλλ' ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας, καὶ ζῶσι τοῦ αἰσθητοῦ νῦν ἀπολαύοντες φωτὸς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κτισμάτων τοῦ Θεοῦ παραμυθίας, τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως ἀνεχομένου, καὶ μακροθύμως ἐκδεχομένου τὴν τούτων ἐπιστροφήν. Οἱ δὲ μὴ μετανοήσαντες ἐνταῦθα, τότε καὶ τῆς θείας ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας στερηθέντες, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων ἀπολαύσεως, καὶ οὕτω τοῦ Θεοῦ πορρωτέρω γεγονότες καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἀπεστερημένοι, τῇ αἰωνίῳ παραδοθήσονται κολάσει.

Καὶ νῦν μὲν ἔξω τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὄντες, ἐξώτερον δὲ, καθάπερ ἔφημεν, τούτου τότε γεγονότες, καὶ τῷ ἐξωτέρῳ τοῦ ὄντος φωτὸς παραδοθέντες σκότει, καὶ τῇ ἀπαραμυθήτῳ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὅτι· «Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ» (2). ὀργὴν δὲ Κυρίου τίς ὑποίσει; τίς ὑπομενεῖ τότε τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν αἰσχύνην ἐκείνην, ἣν ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ τῆς παραβολῆς, λέγων πρὸς τὸν ὡς δυσειδὲς ἔνδυμα τῆς ἁμαρτίας περικείμενον· «Πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου»; τὸν κεχαριτωμένον τῆς ἀρετῆς κόσμον; κἀκεῖνος γὰρ ἐφιμώθη, μὴ ἔχων διάραι στόμα. Τίς ὑπομενεῖ τὴν θείαν μετ' ὀργῆς ἀπόφασιν ἐκείνην, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων εἰς ἐκπλήρωσιν ἐκείνης σφοδροτάτην ὁρμὴν, ἁναρπαζόντων τὸν κατάκριτον ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων, καὶ χωριζόντων ὡς τὰ ζιζάνια ἀπὸ τοῦ σίτου, καὶ δεσμούντων ἀνιλεῶς, καὶ ὠθούντων φεῦ εἰς τὴν γέενναν! Τίς ὑπομενεῖ τὸ ἐξώτερον, καὶ εἰς αἰῶνας ἀφώτιστον ἐκεῖνο σκότος, τὸν ἄπαυστον καὶ ἀπαραμύθητον ἐκ σφοδροῦ πένθους κλόνον, καὶ βρυγμὸν καὶ συγκρουσμὸν τὸν ὀδόντων; τὴν ἄληκτον καὶ ἀφόρητον ἐκ τῆς καύσεως ὀδύνην τοῦ ἀσβέστου πυρός; οἷον δὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ καὶ σωμάτων ἅπτεται, καὶ τῶν ἐν σώμασιν ὄντων, καὶ τῶν οὐκ ἐν σώμασι πνευματικῶν ὀδυνῶν ἅμα καὶ παρακατέχον ἀθάνατα, δι' οὗ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς πῦρ τακήσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον (3), στοιχεῖα δὲ πυρούμενα τήξεται. Ὅση δὲ τῆς ὀδύνης προσθήκη

(1) Ματθ. κϐ', 11. (2) Ῥωμ. β', 4. (3) Β' Πετρ. γ', 12.

τὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπροσδόκητον; τί δὲ τὸ μηδὲ ὁρᾶν ἢ κακοῦ κείμεθα· καὶ γὰρ ἀφώτιστον ἐκεῖνο τὸ πῦρ· οὗτος δὲ ὁ θερισμὸς ὁ αὐτός ἐστι καὶ τῇ ἄλωνι ἐκείνῃ, ἣν ὁ Χριστὸς κατέχων τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διακαθαριεῖ, ὡς ὁ Πρόδρομος αὐτοῦ καὶ βαπτιστὴς ἐδίδαξε· καὶ τὸν μὲν σῖτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ (1)· τὰς γὰρ ἀγγελικὰς δυνάμεις πτύον ἐν τῇ χειρὶ ὑπάρχον τοῦ Χριστοῦ ὁ Βαπτιστὴς ἐκάλεσε, πτύον δέ ἐστι τὸ λικμητήριον.

Ὥσπερ οὖν τοῦτο ἐν ταῖς χερσὶν ὂν τοῦ γεωργοῦ κινεῖται ὅποι ἂν καὶ ὅπως ὁ γεωργὸς θελήσῃ, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι ἐν τῇ χειρὶ ὄντες καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κινοῦνται ὅποι ἂν καὶ ὅπως αὐτὸς βούλεται, καὶ πληροῦσι τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ὅπερ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ θερισμῷ ἀγρὸν εἶπεν, ἄλωνα ἐνταῦθα προσεῖπεν· ἐν γὰρ τῇ ἄλωνι πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ συναγόμενα λαμβάνουσι τὴν διάκρισιν. Ἦν δὲ συλλογὴν ἐκεῖ τῶν ζιζανίων προσέταξε γενέσθαι, κάθαρσιν ἐνταῦθα τῆς ἄλωνος ἐκάλεσε. Τὰ δὲ ζιζάνια ἄχυρον ἐνταῦθα προσηγόρευσε· καὶ γὰρ καὶ τὰ ζιζάνια κοῦφα ὄντα ὡς ἄκαρπα, μετὰ τοῦ ἀχύρου παρασύρει ὁ ἄνεμος. Ἴσως δὲ καί τι πλέον ἐνταῦθα διὰ τοῦ ἀχύρου αἰνίττεται, ὅτι μὴ μόνον οἱ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν γειτόνων ἐπιβλαβεῖς ὑπάρχοντες, καθάπερ τὰ ζιζάνια τοῖς συνερριζωμένοις, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ τοῖς ἄλλοις βλαβεροί, εὐπερίτρεπτοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀνωφελεῖς διὰ τὴν ἀκαρπίαν, καὶ οὗτοι πυρός εἰσιν ἄξιοι. Ὃ δὲ ἐκεῖ κάμινον πυρὸς, ἐνταῦθα πῦρ ἄσβεστον ὠνόμασε, δεικνὺς ὅτι ἀτελεύτητός ἐστιν ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα κόλασις ἐκείνη, τοῖς διὰ τὴν ἀπραξίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἐμπαθῆ καὶ ἐφάμαρτον ζωὴν ἀχύρῳ καὶ ζιζανίοις παρεικασθεῖσιν. Ὃ δὲ ἐνταῦθα ἀποθήκην εἶπε, βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἡρμήνευσεν ἐκεῖ· « Τότε γάρ φησιν οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν » (2). Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν; ἵνα δείξῃ, ὅτι πρῶτον ὁ ἄνθρωπος υἱὸς γίνεται Θεοῦ, καὶ ἄξιος τοῦ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν, καὶ οὕτως ἔπειτα κληρονόμος εἰκότως καθίσταται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πῶς δὲ γίνεται υἱὸς Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος; διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος· διὸ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους λέγοντας, ὅτι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν· « Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτέ φησι, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν » (3). Καὶ πάλιν αὐτῶν λεγόντων, Ἡμεῖς ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεὸν, εἶπε πρὸς αὐτούς· « Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἥκω· ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν » (4).

Ὁρᾶτε πῶς ἐκ τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων υἱοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος τῷ διαβόλῳ, καὶ οὕτω κληρονόμος γίνεται τοῦ αἰωνίου πυρός; οὕτω καὶ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων ἐξομοιοῦται τῷ Θεῷ, καὶ υἱοποιεῖται τούτῳ, καὶ κληρονόμος γίνεται τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ Κύριος, ὡς ὁμοιότης πρὸς τὸν Θεόν ἐστιν ἡ ἀρετή· « Ἐντολὴν φησι καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καὶ εἰ ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τὰς πόδας ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τὰς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε » (5). Καὶ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾳός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν

(1) Ματθ. γ', 12. (2) Ματθ. ιγ', 43. (3) Ἰωαν. η', 39. (4) Ἰωαν. η', 42. (5) Ἰωαν. ιγ', 34. 14.

ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (1). Καὶ, «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί» (2). Καὶ, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς» (3). Ὁ γοῦν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχων τὴν ὁμοιότητα, οὗτος πατέρα διὰ τῶν ἔργων πλουτήσας τὸν Θεὸν, κληρονόμος ἔσται τῆς πατρικῆς βασιλείας· ἧς ὁ ἐκπεσὼν οὐχ ἁπλῶς ἀποτυγχάνει ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἀφεγγεῖ παραδίδοται σκότει, ἀφορήτως καὶ ἀτελευτήτως κατακαίοντι. Ὅστις οὖν ἐθέλει ῥυσθῆναι τῆς ἀλήκτου κολάσεως ἐκείνης, καὶ τῆς ἀϊδίου τοῦ Θεοῦ βασιλείας κληρονόμος γενέσθαι, μὴ ζιζάνιον ἔχω, σπέρμα πονηρὸν καὶ βλαπτικὸν, ὡς εἶναι κοινὴ λύμη σώμασί τε καὶ ψυχαῖς τῶν ἐγγιζόντων, παράδειγμα θεομισὲς προκείμενος πονηρῶν ἔργων τε καὶ λόγων, μηδὲ καλάμη καὶ ἄχυρον, οὕτω μὲν κοῦφος, ὡς εὐρίπιστος εἶναι ταῖς τοῦ πονηροῦ πνεύματος αὔραις τε καὶ προσβολαῖς, οὕτω δὲ ἀχρεῖος, ὡς εἰς βρῶσιν παθῶν ἀλόγων καὶ δαιμόνων προκεῖσθαι· ἀλλὰ σῖτος ἔστω, πάντων τῶν ἀχρείων καὶ πονηρῶν ἔργων καὶ λόγων ἀπεχόμενος, καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀρετὰς ἐργαζόμενος, καὶ φέρων τοὺς τῆς μετανοίας καρπούς· οὕτω γὰρ ἂν εἴη τῆς οὐρανίου ἀποθήκης ἄξιος, καὶ υἱὸς κληθείη τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς, καὶ εἰς τὴν ἐκείνου βασιλείαν ὡς κληρονόμος εἰσέλθοι χαίρων, τῇ θείᾳ δόξῃ περιλαμπόμενος· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ'.

Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Ἡ τῶν ἁγίων ἑκάστου μνήμη, κατὰ τὴν ἑόρτιον ἐπιστᾶσα ταύτης ἡμέραν, θυμηδίας ὑπόθεσις κοινὴ καὶ δήμοις καὶ πόλεσι, καὶ πολίταις καὶ πολιτάρχαις ἐστὶ, καὶ ὠφελείας μεγίστης πρόξενος τοῖς ἑορτάζουσι πᾶσι γίνεται· «Μνήμη γὰρ δικαίου μετ' ἐγκωμίων» (4), ὁ σοφὸς φησι Σολομὼν, «ἐγκωμιαζομένου δὲ δικαίου εὐφρανθήσονται λαοί». Καθάπερ γὰρ ἐν νυκτὶ, λαμπάδος ἀναφθείσης, εἰς χρείαν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων πάντων φαίνει τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ τῶν ἁγίων ἑκάστου θεάρεστος βίος, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μακάριον τέλος, καὶ ἡ διὰ τὴν τοῦ βίου καθαρότητα παρὰ Θεοῦ δεδομένη χάρις αὐτῷ, καθάπερ τις περιφανὴς πυρσὸς προαγόμενος εἰς μέσον διὰ τῆς μνήμης, καινὴν παρέχεται τοῖς συνειλεγμένοις τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ὠφέλειαν. Καὶ καθάπερ εὐφορίας

(1) Ματθ. ιά, 29. (2) Λουκ. ς', 36. (3) Λουκ. ς', 35. (4) Παροιμ. ί, 7.

γενομένης ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχ οἱ γεωργοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι τέρπονται· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν τῆς γῆς καρπῶν ἀπόλαυσις κοινὴ πᾶσιν ἐστίν· οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δι' ἀρετῆς τῶν ἁγίων καρποφορία, οὐκ αὐτὸν εὐφραίνει μόνον τὸν γεωργὸν τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς πάντας, ὡς εἰς κοινὴν τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν προκειμένη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παρόντες πάντες οἱ ἅγιοι προτροπὴ πρὸς ἀρετήν εἰσι πᾶσι τοῖς ἀκούουσι καὶ ὁρῶσι τούτους μετὰ συνέσεως· ἔμψυχοι γάρ εἰσιν εἰκόνες τῆς ἀρετῆς· αὐτοκίνητοι στῆλαι παντὸς καλοῦ· βίβλοι ζῶσαί τε καὶ λαλοῦσαι τὰ πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος· καὶ μεταστάντες τοῦ τῇδε βίου διὰ τῆς μνήμης τῶν ἐν ἐκείνοις καλῶν, ἀθάνατον ἡμῖν τὴν παρ' ἑαυτῶν συντηροῦσιν ὠφέλειαν. Ἡ δὲ μνήμη τῆς ἐκείνων ἀγαθοεργίας ἐγκώμιον ἐκείνων ἐστίν, ἐποφειλόμενον μὲν παρ' ἡμῶν ἐκείνοις διὰ τὴν προγενεστέραν ὠφέλειαν, χρήσιμον δὲ ἡμῖν καὶ νῦν ὑπάρχον, διὰ τὸ παρ' αὐτῶν καὶ νῦν ἡμῖν προσγενόμενον ὄφελος.

Οὐ προστίθεμεν δέ τι τοῖς ἐκείνων ἀγαθοῖς, τῶν πεπραγμένων ἐκείνοις ὑπομιμνήσκοντες· πῶς γὰρ οἱ μηδὲ τὴν ἀρετὴν ἐσμὲν πᾶσαν ἐκείνων ἱκανοὶ παραστῆσαι· καὶ γὰρ ἐφιλοτιμήσαντο ταῖς ὑπὲρ λόγον ἐπηγγελμέναις παρὰ Θεοῦ ἀμοιβαῖς, καθόσον ἡ φύσις ἐχώρει, καὶ πολιτείαν κατάλληλον, δηλονότι πάντα λόγον νικῶσαν ἐνδείξασθαι. Οὐκ αὔξομεν οὖν τὰ τούτοις προσόντα, τούτους ἐγκωμιάζοντες, ἄπαγε! αὔξομεν δὲ τὰ παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἀγαθὰ προσγινόμενα πρὸς ἐκείνους οἷά τινας θεοφεγγεῖς λυχνίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνατείνοντες, καὶ τὴν ἐκδιδομένην ἀπ' ἐκείνων καλλοποιὸν δύναμιν συνιέντες ἐπὶ μᾶλλον καὶ προσδεχόμενοι. Εἰ δ' ἑκάστου τῶν ἁγίων ἡ μνήμη δι' ἅπερ εἴπομεν, μεθ' ὕμνων καὶ τῶν προσηκόντων ἐγκωμίων παρ' ἡμῶν ἐκτελεῖται, πόσῳ μᾶλλον Πέτρου καὶ Παύλου, τῆς κορυφαίας ἀκρότητος τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων χοροῦ; οἳ κοινοὶ πατέρες καὶ καθηγεμόνες πάντων εἰσὶ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων, Ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁσίων, ἱερέων, ἱεραρχῶν, ποιμένων τε καὶ διδασκάλων, ποιμαινομένων τε καὶ διδασκομένων ἁπάντων ὡς ἀρχιποίμενες ὄντες, ἢ καὶ ἀρχιτέκτονες τῆς κοινῆς πάντων εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ ζωῆς λόγον ἐπέχοντες· τοσοῦτον ὑπερλάμποντες τοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διαλάμψαντας, ὅσον τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἥλιος, ἢ ὡς οὐρανῶν οὐρανοί, δόξαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ Θεοῦ διηγούμενοι· τοσοῦτον ὑπεραίροντες οὐρανῶν τε μεγέθη, καὶ κάλλος ἀστέρων, καὶ τάχος ἀμφοτέρων, καὶ τάξιν καὶ δύναμιν, ὅσον καὶ τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν οὗτοι φανεροῦσι, πρὸς αὐτὰ τὰ ὑπερουράνιά τε καὶ ὑπερκόσμια, καὶ φωτίζουσι φῶς, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· οὐ μόνον ἐξάγοντες ἀπὸ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο φῶς, ἀλλὰ καὶ φῶς τοὺς μεταschόντας ποιοῦντες τῇ διαδόσει, καὶ τελείου φωτὸς γεννήματα, ὡς καὶ αὐτῶν ἕκαστον κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐν δόξῃ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ ἀρχιφώτου καὶ θεανθρώπου λόγου λάμψειν καθάπερ ἥλιος. Τοιοῦτοι φωστῆρες μετ' ἀλλήλων ἡμῖν ἀνασχόντες σήμερον, τὴν ἐκκλησίαν φαιδρύνουσιν· ἡ γὰρ τούτων σύνοδος, οὐκ ἔκλειψιν, ἀλλὰ περιουσίαν φωτὸς ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ, ὁ μὲν ἄνω περιπολῶν ἐφ' ὕψους ἥδρασται, ὁ δὲ ὑποβέβηκεν, ἵν' ὑπελθὼν ὑποσκιάσῃ τὸν ἕτερον· οὐδ' ὁ μὲν ἡμέρας, ὁ δὲ νυκτὸς ἡγεῖται, ἵν' ἐμπέσῃ τῇ σκιᾷ καταντικρὺ φερόμενος· οὐδ' ὁ μὲν ἀνίησιν, ὁ δὲ προσίεται τὸ φῶς ἐκεῖθεν, ἵν' ἐντεῦθεν πάσχῃ τὴν ἀλλοίωσιν, ἄλλοτε ἄλλως τοῦ φωτισμοῦ τυγχάνων, κατὰ τὸ μέτρον τῆς διαστάσεως· ἀλλὰ Χριστοῦ τῆς ἀεννάου πηγῆς τοῦ ἀϊδίου φωτὸς, ἄμφω μετα-

σχόντες ἐπίσης, ἴσον ἐκτήσαντο καὶ τὸ ὕψος καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα. Διὸ καὶ ἀλληλουχία τῶν φωστήρων τούτων ἐστὶν ἡ σύνοδος, ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς διπλασίω χορηγοῦσα τὴν ἔλλαμψιν.

Ἀλλ' ὁ πρῶτος ἀποστάτης, καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀποστήσας τοῦ Θεοῦ, βλέπων ἤδη τὸν πλάσαντα τὸν Ἀδὰμ πατέρα γένους ἀνθρώπων, ἀναπλάττοντα Πέτρον ὕστερον πατέρα τοῦ γένους τῶν ὄντως θεοσεβῶν, καὶ οὐχ ὁρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» (1)· τοῦτο μαθὼν ὁ ἀρχέκακος αὐτοφθόνῳ κακίᾳ, καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ Πέτρῳ τοῦ τῶν θεοσεβῶν γένους ἐπηρεάζει, ὡς καὶ τῷ ἀρχηγέτῃ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους Ἀδὰμ ποτέ. Εἰδὼς δὲ τοῦτον συνέσει κεκοσμημένον, καὶ τῇ πρὸς Χριστὸν ἀγάπῃ πεπυρωμένον, τὴν μὲν κατὰ πρόσωπον οὐ θαρρεῖ προσβολήν, ἀλλ' οἷον ἐκ πλαγίου, καὶ τούτου τοῦ δεξιοῦ, πολλῷ σὺν δόλῳ κλέπτων ἄττειν παρασκευάζει τοῦτον ὑπὲρ τὸ δέον· καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους, τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰπόντος· «Ταύτῃ τῇ νυκτὶ πάντες σκανδαλισθήσεσθαι ἐν ἐμοὶ» (2), αὐτὸς ἀντέλεγεν ἀπειθῶν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἑαυτὸν ὑπερετίθει, λέγων· κἂν εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ· ἐγκαταλιμπάνεται δὴ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς ὑπ' ἀλαζονείας κλαπείς, ἵνα καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ταπεινωθείς, κατὰ καιρὸν ἀναφανῇ λαμπρότερος, οὐχ ὡς ὁ Ἀδὰμ πειρασθεὶς ὁμοῦ τε καὶ νικηθείς, καὶ εἰς τέλος κατενεχθείς, ἀλλὰ πειρασθεὶς μὲν καὶ παρασυρεὶς μικρὸν, νικήσας δὲ τὸν πειράζοντα· πῶς; τῇ ἑαυτοῦ πάραυτα καταγνώσει καὶ τῇ σφοδρᾷ λύπῃ καὶ μετανοίᾳ, καὶ τῷ δραστικῷ πρὸς ἵλασμὸν φαρμάκῳ τοῖς δάκρυσι· «Καρδίαν γάρ φησι συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει» (3)· καὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμεταμέλητον ἀπεργάζεται πρὸς σωτηρίαν· καὶ ὁ σπείρων ἐν δάκρυσι τὴν ἱκεσίαν ἐν ἀγαλλιάσει θερεῖ τὴν ἄφεσιν.

Ἴδοι δ' ἄν τις αὐτὸν ἐξετάσας οὐ μόνον τὴν ἄρνησιν εἰς ἣν παρεσύρη διὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ κατωδύνου πένθους ἱκανῶς ἰασάμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος δι' ὃ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐγκατελείφθη, πρόρριζον τῆς οἰκείας ψυχῆς ἀνασπάσαντα. Καὶ τοῦτο θέλων δεῖξαι τοῖς πᾶσιν ὁ Κύριος, μετὰ τὸ διὰ σαρκὸς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθος, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμερον ἔγερσιν, ταῖς νῦν ἀνεγνωσμέναις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φωναῖς πρὸς τὸν Πέτρον ἐχρήσατο, λέγων πρὸς αὐτόν· «Σίμων Ἰωνᾶ ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων», τῶν ἐμῶν δηλονότι μαθητῶν; τοῦ δὲ, ὁρᾷ τὴν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον μεταβολήν· ὁ γὰρ καὶ μὴ ἐρωτώμενος πρώην, ὑπερτιθεὶς τῶν ἄλλων ἑαυτὸν, καὶ λέγων· κἂν πάντες, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ, νῦν ἐρωτώμενος εἰ πλέον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ, τὸ μὲν ἀγαπᾷν συναινεῖ, τὸ δὲ πλέον ἀφίησι, λέγων· «Ναὶ Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε». Τί οὖν ὁ Κύριος; ἐπειδὴ τοῦτον ἔδειξε μήτε τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης ἐκπεσόντα, καὶ τὴν ταπείνωσιν προσλαβόμενον, πληροῖ παῤῥησίᾳ τὴν ἐκ πολλοῦ πρὸς τοῦτον ἐπαγγελίαν, καί φησι πρὸς αὐτόν· «Ποίμαινε τὰ ἀρνία μου»· ὅταν μὲν γὰρ οἰκοδομὴν καλῇ τὴν τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων συλλογὴν, θεμέλιον αὐτὸν θήσειν ἐπαγγέλλεται· «Σὺ εἶ λέγων Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν» (4). ὅταν δὲ περὶ ἁλιείας ὁ λόγος ᾖ, ἁλιέα τοῦτον ἀνθρώπων ποιεῖ· «Ἀπὸ τοῦ νῦν λέγων ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν» (5)· ὅταν δὲ πρόβατα τοὺς ἑαυτοῦ

(1) Ματθ. ις', 18. (2) Ματθ· κς', 31. (3) Ψαλμ. ν'. (4) Ματθ. ις', 18. (5) Λουκ. ε, 10.

ποιῇ, νομέα τὸν Πέτρον ἐφίστησι· «Ποίμαινε λέγων τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου». Συνορᾷν δέ ἐστιν, ἀδελφοί, κἀντεῦθεν, ἐφόσον ποθεῖ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὁ Κύριος· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν, μηδὲν ἄλλο ζητεῖν, ἢ τὸ ποδηγεῖν ἡμᾶς πρὸς νομὴν καὶ μάνδραν σωτήριον. Ποθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἔργῳ καὶ λόγῳ πρὸς αὐτὴν ἐνάγουσιν ὑπακούσωμεν· ἐθελῆσαι γὰρ δεῖ μόνον ἡμῶν ἕκαστον ἅψασθαι τῆς πρὸς σωτηρίαν φερούσης, καὶ ὁ καθηγητὴς ἐφέστηκε παρὰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἡτοιμασμένος, καὶ ὁ τῆς σωτηρίας χορηγὸς, διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ἑτοιμότατος ὡς αὐτόκλητος, μᾶλλον δὲ αὐτοπαράκλητος ὤν. Τρὶς δὲ ἐρωτᾷ, ἵνα καὶ τρὶς ἀποκρινάμενος τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογήσῃ· καὶ διὰ τοῦ τριττοῦ τῆς ὁμολογίας τὸ τριττὸν τῆς ἀρνήσεως ἐξιάσηται· καὶ τρὶς ἐφίστησι τοῦτον τοῖς οἰκείοις ἀρνίοις τε καὶ προβάτοις, ὑποτιθεὶς τῷ Πέτρῳ καὶ τὰς τρεῖς τάξεις τῶν σωζομένων, δουλείαν, μισθαρνίαν, υἱότητα· ἢ παρθενίαν, σώφρονα χηρείαν, καὶ γάμον τίμιον. Ἀλλ' ὁ Πέτρος πάλιν καὶ πάλιν εἰ φιλεῖ τὸν Χριστὸν ἐρωτώμενος, ἐλυπήθη φησὶν ἐκ τοῦ πολλάκις ἐρωτᾶσθαι, μὴ πιστεύεσθαι νομίσας. Εἰδὼς δὲ ἑαυτὸν ἀγαπῶντα, καὶ μηδὲ τοῦτο ἀγνοῶν ὅτι γινώσκεται παρὰ τοῦ ἐρωτῶντος, μᾶλλον ἢ αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ, πανταχόθεν οἷον συνεσφιγμένος, οὐχ ὁμολογεῖ φιλεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φιλούμενον αὐτὸν εἶναι κηρύττει τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, λέγων· «Σὺ Κύριε πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε»· τὸ γὰρ πάντα εἰδέναι μόνου τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ.

Ὁ δὲ Κύριος, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ἐκ ψυχῆς ποιησάμενον, οὐ μόνον χειροτονεῖ ποιμένα καὶ ἀρχιποιμένα πάσης τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἐπαγγέλλεται περιζώσειν αὐτὸν ἰσχὺν, ὡς καὶ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ διακαρτερήσει, τὸν πρὸ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης μηδὲ πρὸς ἑνὸς κορασίου πεῦσιν καὶ λαλιὰν ἀντισχόντα. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, ὅτε ἦς νεώτερος καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ἐζώννυες σεαυτὸν, τουτέστιν ἐχρῶ τῇ σεαυτοῦ δυνάμει, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες, αὐτοκίνητος ὤν, καὶ κατὰ τὴν φύσει προσοῦσάν σοι προαίρεσιν ζῶν· ὅταν δὲ γηράσῃς, εἰς ἄκρον φθάσας καὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, ἐκτενεῖς τὰς χεῖρας σου, τὸ διὰ σταυροῦ τέλος ὑπογράφει διὰ τούτων τῶν λόγων, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τάσιν οὐκ ἀκούσιον ἔσεσθαι τῷ Πέτρῳ μαρτυρεῖ. Ἐκτενεῖς οὖν αὐτὸς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σὲ ζώσει, δηλονότι ἐνδυναμώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις, ἐξ ἀνθρώπων ποιήσας· ἐπειδή περ ἡ φύσις οὐ θέλει τὴν οἰκείαν διὰ θανάτου διάλυσιν· τὴν γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐνταῦθα πρὸς τὸ ζῆν σχέσιν δείκνυσιν καὶ τὸ ὑπερφυὲς τοῦ Πέτρου μαρτύριον· ἐκεῖνα γάρ φησι καρτερήσεις ἐκὼν δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἐμὴν μαρτυρίαν ὑπ' ἐμοῦ δυναμούμενος, ἅπερ ὑπὲρ φύσιν ὄντα θέλειν ἡ φύσις οὐ πέφυκεν. Ἀλλὰ τοιοῦτος μὲν ὁ Πέτρος, ὡς ἐξ ὀλίγων γνωρίσαι.

Τί δὲ ὁ Παῦλος, καὶ ποία γλῶσσα, μᾶλλον δὲ ποῖαι καὶ πόσαι, τὴν ἐκείνου διὰ Χριστὸν μέχρι θανάτου καρτερίαν καὶ μετρίως παραστῆσαι δυνήσονται; ὃς καθημέραν ἦν ἀποθνήσκων, μᾶλλον δὲ ἀεὶ τεθνηκὼς διετέλει, ζῶν αὐτὸς οὐκέτι, καθάπερ αὐτός φησιν, ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ μὴ μόνον τὰ παρόντα σκύβαλα ἡγήσατο πάντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα δεύτερα τίθεται συγκρίνων πρὸς αὐτόν· «Πέπεισμαι γάρ φησιν, ὡς οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος δυνήσεται ἡμᾶς χωρῆσαι τῆς ἀγάπης τοῦ

Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (1). Ζῆλον δὲ εἶχε Θεοῦ, ὡς καὶ ζηλοῦν ἡμᾶς Θεοῦ ζήλῳ· καὶ τίνι τῶν ἁπάντων, ἢ μόνῳ Πέτρῳ παραχωρήσει τῶν ἴσων; Τὴν δὲ ταπείνωσιν οἷος, αὐτοῦ πάλιν ἄκουσον περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος· «Ἐγώ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν Ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι Ἀπόστολος» (2). Τί οὖν ἐπειδή περ ὁ αὐτός ἐστι τῷ Πέτρῳ τὴν ὁμολογίαν, τὸν ζῆλον, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ἀγάπην, ἆρ' οὐχὶ καὶ τῶν αὐτῶν ἔτυχεν ἐπάθλων, παρὰ τοῦ πάντα ἐν ζυγῷ καὶ μέτρῳ καὶ σταθμῷ τιθέντος δικαιοτάτῳ; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Διὰ τοῦτο Πέτρῳ μὲν φησί· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν»· περὶ δὲ Παύλου, τί φησι πρὸς τὸν Ἀνανίαν; «Σκεῦος οὗτος ἐκλογῆς μοί ἐστι, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων» (3). Ποῖον ὄνομα; πάντως τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἣν ὡς θεμέλιος ὁ Πέτρος βαστάζει. Ὁρᾶτε Πέτρου καὶ Παύλου τὸ περιφανὲς καὶ ὁμότιμον ὅσον, καὶ ὡς ὑπ' ἀμφοτέρων ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία βαστάζεται; διὰ τοῦτο καὶ αὕτη νῦν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀμφοτέροις νέμει τιμήν, ὁμοτίμως ἀλλήλοις συνεορτάζουσα σήμερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀναθεωροῦντες τούτων τὴν ἔκβασιν, μιμησώμεθα τὴν ἀναστροφήν· κἂν εἰμὴ τἄλλα, τὴν γοῦν ἐκ ταπεινώσεως καὶ μετανοίας διόρθωσιν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ μεγάλοις προσήκοντα, καὶ μεγάλοις πρὸς μίμησιν ἥκοντα, ἴσως ἔστιν ἃ καὶ τοῖς πᾶσι τὸ παράπαν ἀμίμητα· ἡ δ' ἐκ μετανοίας διόρθωσις, ἡμῖν μᾶλλον ἢ ἐκείνοις προσῆκεν, ὅσῳ καὶ τῆς ἡμέρας ἑκάστης πολλὰ πταίομεν ἕκαστος, καὶ οὐδαμόθεν ἀλλοθεν ἡμῖν ἐλπὶς σωτηρίας, εἰμὴ ταύτην διὰ τῆς διηνεκοῦς μετανοίας ἐπισπασόμεθα.

Προηγεῖται δὲ τῆς μετανοίας ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων πταισμάτων, ἥτις μεγάλη ἐστὶ πρὸς ἱλασμὸν ἀφορμή· Ἐλέησόν με γάρ φησι πρὸς τὸν Θεὸν ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης· «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω» (4)· διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἔλκων τὸν ἔλεον, καὶ δι' ἐξαγορεύσεως καὶ τῆς αὐτομεμψίας τελείαν τὴν ἄφεσιν κομιζόμενος· «Εἶπα γάρ φησιν ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου» (5)· τῇ γὰρ ἐπιγνώσει τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἕπεται ἡ οἰκεία κατάγνωσις· ταύτῃ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς ἁμαρτήμασι λύπη, ἣν ὁ Παῦλος κατὰ Θεὸν προσηγόρευσε. Τῇ δὲ κατὰ Θεὸν λύπῃ ταύτῃ πέφυκεν ἀκολουθεῖν ἡ μετὰ συντετριμμένης καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν ἐξαγόρευσίς τε καὶ δέησις, καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῆς εἰς τὸ ἑξῆς τῶν κακιῶν ἀποχῆς, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ μετάνοια.

Καὶ διὰ τούτου Μανασσῆς μὲν ἐκεῖνος ἐρρύσθη τοῖς ἐφ' ἁμαρτήμασι δίκης, καί τοι πλήθει καὶ μεγέθει καὶ βάθει παραπτωμάτων ἐμπεσών, καὶ τούτοις ἐπὶ πολλὰς ἐνιαυτῶν περιόδους ἐγκαλινδούμενος. Τοῦ δὲ Δαβὶδ οὐ μόνον ἀφεῖλε διὰ τὴν μετάνοιαν ὁ Κύριος τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ τὴν προφητικὴν οὐκ ἀφεῖλε χάριν. Ταύτῃ καὶ ὁ Πέτρος χρησάμενος, οὐ μόνον τοῦ πτώματος ἀπανέστη, καὶ τῆς ἀφέσεως ἔτυχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν κεκλήρωται. Ταύτης καὶ τὸν Παῦλον εὑρήσεις ἀντιποιούμενον, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν προκοπήν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους οἰκείωσιν· ἡ γὰρ μετάνοια εἴπερ ἀληθῶς ἐκ καρδίας ἐστὶν, ἀναπείθει τὸν κεκτημένον μηκέτι προστιθέναι ταῖς ἁμαρτίαις, μηκέτι προσετηκέναι τοῖς φθειρομένοις, μηκέτι προσκεχηνέναι ταῖς οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ

(1) Ῥωμ. ἡ, 38. (2) Α' Κορ. ιέ, 9. (3) Πραξ. θ', 15. (4) Ψαλμ. ν'. (5) Ψαλμ. λά, 6.

καταφρονεῖν τῶν παρόντων, ἀντέχεσθαι τῶν μελλόντων, ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν, ἀντιποιεῖσθαι τῶν ἀρετῶν, ἐγχρατεύεσθαι πάντα, ἐπαγρυπνεῖν ταῖς πρὸς Θεὸν δεήσεσιν, ἀπέχεσθαι τοῦ ἐξ ἀδικίας κέρδους, ἵλεων εἶναι τοῖς αὐτῷ πταίουσι, τοῖς ἱκετεύουσιν εὐμενῆ, τοῖς δεομένοις τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, οἷς ἔχει, λόγοις, ἔργοις, ἀναλώμασιν ἑτοιμότατον, ἐκ ψυχῆς πᾶσιν ἐπικαμπτόμενον, ἵνα τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον κτήσηται, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης τὴν ἐκ Θεοῦ ἀντιλάβῃ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσῃ τὴν θείαν εὐμένειαν, καὶ τύχῃ τοῦ αἰωνίου ἐλέους, καὶ τῆς διαιωνιζούσης θείας εὐλογίας καὶ χάριτος· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ'.

Ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν Καπερναοὺμ ἰαθέντα παράλυτον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης.

Μελισσείῳ ἐοικέναι τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν πολλαχόθεν ἐστὶ μαθεῖν· τοῦ μὲν γὰρ νοητοῦ τῶν ψυχῶν νυμφίου, τοῦ κάλλει ὡραίου παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁ λάρυγξ, κατὰ τὸ ἐν ᾄσματι γεγραμμένον, γλυκασμός ἐστι καὶ ὅλος ἐπιθυμία. Πρὸς δὲ τὴν νυμφευθεῖσαν τούτῳ ψυχὴν διὰ τοῦ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας πνεύματος ὁ αὐτὸς ᾀσματογράφος φησί· «Κηρίον ἀποστάζουσι χείλη σου νύμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου» (1). Τοιοῦτοι δὲ πάντως οἱ Εὐαγγελισταὶ πάντες, ὧν ὁ λόγος ἀναλογοῦσαν μὲν κηρίῳ φέρει τὴν ἱστορίαν, μέλιτι δὲ καὶ γάλακτι τὴν ἐναποκειμένην, ἢ καὶ φανερῶς προκειμένην ἠθικωτέραν διάνοιαν, κατάλληλον οὖσαν οὐ τοῖς τελείοις μόνον, ἀλλ' ἔστιν ὡς καὶ τοῖς ἀτελέσιν ὡς γάλα πνευματικόν. Στάζειν δὲ εἶπεν, ἀλλ' οὐ πηγάζειν δαψιλῶς τὰ τῆς πνευματικῆς νύμφης χείλη, πρὸς τὸν ἀπερίληπτον βυθὸν ὁρῶν τῆς τοῦ νυμφίου ἐκείνου σοφίας τε καὶ δυνάμεως, καὶ τῶν ἐκ τοιαύτης σοφίας τε καὶ δυνάμεως γεγονότων τὸ πλῆθος· «Ἃ γὰρ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν γράφηται καθ' ἕν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία», ὁ θεολογικώτατος τῶν Εὐαγγελιστῶν φησι (2). Πρὸς ἡμᾶς δὲ ὅμως βυθός ἐστι καὶ ὁ σταλαγμὸς οὗτος, καὶ πέλαγος ἀνεξάντλητον· διὸ εἰ καὶ τὸ κατὰ τὸν παράλυτον θαῦμα, φθάσαντες, ἡνίκα ὁ Μάρκος εὐηγγελίζετο τῇ Ἐκκλησίᾳ, διευκρινήσαμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ διὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ χάριτος ἐθρέψαμεν τὰς ὑμετέρας ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ νῦν ἱστορούμενον τοῦτο παρὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου διερευνώμενοι, πολὺν αὖθις εὑρήσομεν ἐν αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῶν πνευματικῶν ἐδεσμάτων· μᾶλλον δὲ τοῦ ἐναποκειμένου πλούτου μικρόν τι καὶ νῦν ἐκκαλύψωμεν· καὶ τὸ μικρὸν

(1) Ἆσμ. δ', 11. (2) Ἰωαν. κά, 25.

τοῦτο πᾶσιν ἀρκέσει καὶ πλεονάσει κατὰ τοὺς ἄρτους ἐκείνους, δι' ὧν ὁ Κύριος τὰς μυριάδας ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐξέθρεψεν, αὔξον ἐν τῷ μερίζεσθαι. Τότε μὲν οὖν πρότερον τὸ μέλι σὺν τῷ κηρίῳ παρέβαλλον ὑμῖν εἰς τροφήν, μετὰ τῆς ἐμφαινομένης λεπτοτέρας καὶ ἠθικωτέρας ἐννοίας καὶ τὴν ἱστορίαν διατρανῶν· νῦν δὲ τοῦ μέλιτος ἐκθλίψας ὅσον ὁ καιρὸς δίδωσι, διὰ τούτου δεξιώσομαι τὰς συνειλεγμένους πρὸς τὴν πνευματικὴν ἑστίασιν σήμερον.

«Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν· καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον» (1). Ἔχει μὲν οὖν πρότερον ἐδείξαμεν τὸν παραλυτικὸν τοῦτον μὴ τὸν αὐτὸν ὄντα, τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις, κατὰ τὸν Ἰωάννην, λαβόντι τὴν ἴασιν, καὶ ἰδίαν πόλιν Ἰησοῦ τὴν Καπερναοὺμ λεγομένην, καὶ διατί μόνη τῶν ἄλλων αὕτη πόλις αὐτοῦ καλεῖται· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐναποκειμένου μέλιτος γεύοντες οἷον τοὺς πνευματικοὺς ὑμᾶς δαιτυμόνας, καὶ ὑπόδειγμα πρὸς ἀρετὴν ἀναγωγικῶς τὴν ἱστορίαν λαμβάνοντες, ἰδίαν μὲν πόλιν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἣν ἦλθε, τουτονὶ τὸν κόσμον ἐδείκνυμεν. Εἰς γὰρ τὰ ἴδια ἦλθε, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστήν. Καὶ παράλυτον ἐλέγομεν εἶναι τὴν ἑκάστου ψυχὴν, ὅταν ἐπιστροφῆς λάβῃ λογισμὸν, φερομένην πρὸς Κύριον ὑπὸ τεσσάρων, τῆς εἰκείας καταγνώσεως, τῆς τῶν ἡμαρτημένων ἐξομολογήσεως, τῆς πρὸς ἀποχὴν τῶν κακῶν ὑποσχέσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως. Ἐνταῦθα δὲ ἀκούοντες τοῦ Ματθαίου λέγοντος, ὅτι ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τοῦτο κατανοεῖν ἀναγωγικῶς πάλιν ἐκ τῆς ἱστορίας ἔχομεν, σύμφωνον τοῖς προτέροις, εἰ καὶ τῷ φαινομένῳ διάφορον, ὅτι ὁ κοινὸς ἁπάντων Σωτὴρ ἐνδυσάμενος τὴν ἡμετέραν φύσιν διεπέρασε τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ βίου τούτου θάλασσαν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τὴν ὑπερουράνιον ἐκείνην ἕδραν καὶ δίαιταν, τὴν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ παντὸς ὀνόματος καὶ ἀξιώματος, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι γινωσκομένῳ· ἐκεῖνος γὰρ ὄντως ἴδιός ἐστιν αὐτοῦ ὁ τόπος, ὃς καὶ μόνῳ τούτῳ βατός. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης, ἔλεγεν· «Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ» (2), ὡς ὄντος οὐρανοῦ καὶ τόπου, ὃς οἰκός ἐστιν ὄντως ἴδιος Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέθετο τὴν ἡμετέραν φύσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τόπον τοῦτον ἐλθών, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος εἰπὼν, ὅτι ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασεν, οὐκ ἐπήνεγκεν ὅτι καὶ ἀποβὰς τοῦ πλοίου, οὕτως ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἀλλ' ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν μετὰ τοῦ καταλλήλου πλοίου, τοῦ καθ' ἡμᾶς λέγω σώματος, ἐνδημήσας τοῖς ὑπερουρανίοις.

Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἡμετέρου φυράματος, ἵνα κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἴπω, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος ὑπὲρ ἡμῶν, τότε τοὺς ἐξ ἐθνῶν παραδεξαμένους τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας, καὶ τῇ μὲν ἐξ ἀκοῆς συνέσει φοβηθέντας καὶ ταπεινωθέντας, ἔτι δὲ κειμένης ὡς ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδυπαθείας, καὶ παρειμένης ὄντας καὶ παραλύτους, τὸ μήπω λαβεῖν τῶν κατὰ ψυχὴν νοσημάτων τὴν ἴασιν, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, κἀντεῦθεν ἀκίνητον ἔχοντας καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν, ἄραντες οἱ Ἀπόστολοι, τουτέστιν ἐκλεξάμενοι καὶ χωρίσαντες τῶν μὴ παραδεξαμένων τὸ τῆς μετανοίας καὶ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα προσάγουσι τῷ Χριστῷ, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἀπο-

(1) Ματθ. θ', 1. (2) Ψαλμ. ριγ', 25.

στόλων, οἱ τὸ Εὐαγγέλιον συγγραψάμενοι, τέσσαρες δὲ οὗτοι εἰσίν. Ὁ δὲ Κύριος ἰδὼν, φησὶ, τὴν πίστιν αὐτῶν, ἤτοι τῶν προσφερόντων Ἀποστόλων, διὰ τὴν τελείαν αὐτῶν πίστιν· αὐτοὶ γάρ εἰσιν ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι καὶ μεσῖται τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τοῖς ἀτελέσι τὴν υἱοθεσίαν χαρίζεται, πρὸς ἕκαστον τῶν οὕτω προσαγομένων λέγων· «Θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι». Ἀπόθου, φησὶ, τὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι φόβον, ἀφέωνται γάρ· ἀπόθου τὴν ἐπὶ τοῖς ἠπειλημένοις φρίκην, ἐπιτεύξῃ γὰρ τῶν ἐπηγγελμένων, τέκνον ἐμὸν γεγονὼς, καὶ κληρονόμος ἐμός· τοῦτο δὲ πρακτικῶς ἐκτελεῖται διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, ἐν ᾧ πνεύματι τῆς υἱοθεσίας ἀναγεννώμεθα, τὴν ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων λαβόντες, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν γεγονότες κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. Ἀλλ' οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισσαῖοι, Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι ἀπιστοῦσι τῇ παρ' ἡμῶν πιστευομένῃ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ θείου βαπτίσματος, λέγοντες, τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας; Ἡμεῖς δὲ οἱ πρότερον παραλελυμένοι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ταῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ πρὸς τὸ καλὸν ἀκίνητοι διαμένοντες, ἀκούομεν ἕκαστος· «Ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκον σου», ὡς καὶ ὁ παραλυτικὸς ἐκεῖνος· δυναμούμενοι γὰρ παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν τοῦ βαπτίσματος θείας χάριτος καὶ δυνάμεως, γινόμεθα πρὸς ἀρετὴν εὔτονοι καὶ εὐκίνητοι, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δυνάμεις, καὶ τὰς ὑποκειμένας ταύταις ἐν τοῖς πράγμασιν ὕλας, ὑφ' ὧν πρότερον κατειχόμεθα δουλαγωγήσαντες, ἄγομεν ὅποι φίλον τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν, καὶ μετατίθεμεν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, εἰς τὸν ὄντως οἶκον ἡμέτερον, τὰς αἰωνίους καὶ οὐρανίους μονάς. Οὕτω δὲ θεοφιλῶς τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαφέροντες, θαυμαζόμεθα παρὰ τῶν ὁρώντων, δοξαζόντων τὸν Θεὸν τὸν δόντα δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύσι τοιαύτην, ὡς καὶ ζῶντας ἐπὶ γῆς ἔτι, τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς. Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ βαπτίσματος χάρις καὶ δύναμις διὰ τὴν τοῦ παρέχοντος φιλανθρωπίαν παραμένει, καὶ ἡμῶν ἁμαρτόντων μετὰ τὸ βάπτισμα, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὑγίεια καὶ καθαρότης οὐ παραμένει.

Διὰ τοῦτο χρῄζομεν αὖθις οἱ ἁμαρτήσαντες τῆς ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις ἁμαρτήμασι λύπης καὶ κατηφείας, καὶ τῆς διὰ μετανοίας προσπτώσεως, ἵνα πάλιν ἀκούσωμεν μυστικῶς ἕκαστος κατὰ τὸν παράλυτον ἐκεῖνον· «Θάρσει τέκνον»· καὶ λαβόντες τὸν ἱλασμὸν, εἰς χαρὰν τὴν λύπην ἀμείψωμεν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ λύπη, τὸ μέλι τὸ πνευματικὸν, ὃ θηλάζομεν ἡμεῖς ἐκ στερεᾶς πέτρας, κατὰ τὸ τυπικῶς εἰρημένον· «Ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας» (1)· «Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς», καθάπερ ὁ Παῦλος φησίν (2). Ἀλλὰ μὴ θαυμάσητε εἰ μέλι τὴν λύπην εἶπον· αὕτη γάρ ἐστι περὶ ἧς πάλιν ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι· «Ἡ λύπη ἡ κατὰ Θεὸν μετάνοιαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται πρὸς σωτηρίαν» (3)· καθάπερ γὰρ τῷ τετραυματισμένῳ τὴν γλῶτταν, δακνηρὸν φανεῖται τὸ μέλι προσενεχθὲν, ἂν δὲ τὴν ἴασιν τῶν τραυμάτων λάβῃ, τῆς τοῦ μέλιτος γλυκύτητος ἀντιλήψεται· οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ταῖς συνιείσαις ψυχαῖς ἐγγινόμενος, λύπην μὲν ἐμποιεῖ, τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων ἔτι περιχειμέναις, ἀποβαλόμεναι δὲ ταῦτα διὰ τῆς μετανοίας, τῆς εὐαγγελικῆς ἀντιλαμβάνονται χαρᾶς, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Σωτῆρος· «Καὶ ἡ λύπη ὑμῶν, εἰς χαρὰν γενήσεται» (4)· ποία λύπη; ἣν ἐλυπήθησαν

(1) Δευτ. λϛ', 13. (2) Α' Κορ. ί, 4. (3) Β' Κορ. ζ', 10. (4) Ἰωαν. ις', 20.

οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ, ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου στερήσει· ἣν ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ἐπὶ τῇ τούτου ἀρνήσει· ἣν λυπεῖται πᾶς εὐσεβὴς μετανοῶν ἐφ' ἁμαρτίαις οἰκείαις, καὶ ταῖς πρὸς ἀρετὴν ὑπὸ ῥᾳθυμίας ἐλλείψεσιν, αἷς καὶ ἡμεῖς περιπίπτοντες, ἡμᾶς αὐτοὺς ἀλλὰ μηδένα τῶν ἁπάντων αἰτιώμεθα ἕτερον· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἀδὰμ συνήνεγκε, τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαντι, ἡ πρὸς τὴν Εὔαν τῆς αἰτίας μετάθεσις, οὐδὲ ταύτῃ πάλιν ἡ πρὸς τὸν ἀρχέκακον ὄφιν· αὐτεξούσιοι γὰρ ἡμεῖς παρὰ Θεοῦ γεγονότες, καὶ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα κατὰ τῶν παθῶν λαβόντες ἔνδον τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, οὐκ ἔχομεν ὅλως τὸν καταχρατοῦντα καὶ βιαζόμενον.

Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν καὶ σωτήριος λύπη, τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιᾶσθαι, καὶ μηδένα τῶν ἁπάντων ἕτερον, ἐφ' οἷς αὐτοὶ πράττομεν πλημμελῶς, καὶ λυπεῖσθαι καθ' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων, καὶ τοῖς ἐπὶ τούτοις λυπηρᾶς κατανύξεως τὸν Θεὸν ἐξιλάσκεσθαι. Ταύτης τῆς αὐτομεμψίας καὶ κατανύξεως ὁ Λάμεχ ἦρξεν ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς, καὶ παῤῥησίᾳ τὴν ἁμαρτίαν ἐξομολογησάμενος, καὶ κρίνας αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ ὑπὲρ τὸν Κάϊν καταδικάσας· «Ἑπτάκις γάρ φησιν ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά» (1)· καὶ οὕτω πενθήσας ἑαυτὸν ὡς ὑπεύθυνον, διὰ τῆς ἐνοδύνου κατ' αὐτοῦ κατανύξεως τὴν ἐκ Θεοῦ καταδίκην διέφυγεν, ὡς καὶ ὁ Προφήτης ὕστερον εἶπε· «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς» (2)· ὃ καὶ ὁ Ἀπόστολος μετὰ ταῦτα φησίν· «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα» (3). Πρῶτος μὲν οὖν ὁ Λάμεχ ἀναγέγραπται διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐφ' ἁμαρτήμασι λύπης, τὴν ἄνωθεν δίκην ἀποφυγών. Μετὰ δὲ τοῦτον οἱ Νινευῖται, πόλεις ὅλαι καὶ πλῆθος οὐκ εὐαρίθμητον. Οὗτοι δὲ μὴ μόνον ἁμαρτῶντες, ἀλλὰ καὶ παρὰ Θεοῦ δεξάμενοι τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτῶν καταδίκης, ἐθάῤῥησαν αὐτὴν ὑπερβῆναι διὰ μετανοίας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ λυπηρᾶς κατανύξεως· ἤκουσαν γὰρ Ἰωνᾶ, καὶ ἐπίστευσαν ἀναβοῶντι τὴν θείαν ἀπόφασιν· «Ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται» (4)· Ἀκούσαντες δὲ καὶ πιστεύσαντες, οὐκ ἔῤῥιψαν ἑαυτοὺς κατὰ τοῦ πονηροῦ βαράθρου τῆς ἀπογνώσεως, οὐδὲ τὸν λίθον τῆς πωρώσεως ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις ἐπέθηκαν· ἀλλ' εἰπόντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους· «Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα» (5); ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν, καὶ κηρύττουσι νηστείαν, καὶ περιβάλλονται σάκκους, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν βασιλέα μετ' αὐτῶν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθῆσθαι μετανοοῦντα, τά τε νήπια μὴ θηλάζειν· αἱ γὰρ μητέρες ὡς ἔοικεν ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ πένθους, καὶ τῶν ὑπομαζίων ἐπελάθοντο παίδων, καθάπερ καὶ ὁ ψαλμῳδός· «Ἐπελαθόμην, φησὶ, τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου, ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου» (6), καὶ τὰ κτήνη μὴ νέμεσθαι· καὶ ταῦτα γὰρ ὡς ἔοικεν οἱ βουκόλοι τε καὶ ποιμένες, εἴασαν ταῖς μάνδραις καὶ τοῖς βασείοις ἐγκεκλεισμένα, τῇ σφοδρᾷ κατανύξει πεδηθέντες αὐτοί· καὶ οὕτω τὴν σωτήριον συναυλίαν τοῦ σωτηρίου πένθους κατὰ Θεὸν ἁρμοσάμενοι, τὴν κατ' αὐτῶν θείαν ἀπόφασιν μετεποίησαν, καὶ τὴν ἄνωθεν ὀργὴν ἔσχησαν, καὶ μετέστησαν εἰς θείαν εὐμένειαν.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡμῖν σχεδὸν ὁ βίος ὅλος ἐν ἁμαρτίαις, ταύτην, ἀδελφοὶ, τὴν σωτήριον λύπην καὶ τὸν ἐν μετανοίᾳ βίον καὶ ἡμᾶς ἅπαντας ἑλέσθαι

(1) Γεν. δ', 24. (2) Ἡσ. μγ', 26. (3) Α' Κορ. ια, 31. (4) Ἰων. γ', 4. (5) Ἰων. γ', 9. (6) Ψαλμ. ρά, 3.

χρεών· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πράξομεν, καθάπερ ὁ Κύριος εἶπεν, οἱ Νινευῖται καταχρινοῦσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναςάσει, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ (1), καὶ ἡμεῖς οὐ μετενοήσαμεν εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα, τοῦ καὶ τοῦ Ἰωνᾶ Θεοῦ· καί τοι Ἰωνᾶς οὐκ ἐκήρυττε μετάνοιαν, ἀλλὰ καθάπερ εἴπομεν καταδίκης ἀπόφασιν, καὶ ζωῆς ἀφαίρεσιν, καὶ καταςροφὴν καὶ θάνατον, καὶ τελείαν ἀπώλειαν· ὁ δὲ Χριςὸς ἦλθεν, ἵνα ζωὴν ἔχωμεν, καὶ περισσὸν ἔχωμεν, θείαν υἱοθεσίαν καὶ βασιλείαν οὐράνιον. Ὁ μὲν οὖν Ἰωνᾶς καταςροφὴν κηρύττων, μετάνοιαν οὐχ ὑπετίθετο, οὐδὲ βασιλείαν οὐρανῶν ἐπηγγέλετο· ὁ δὲ Χριστὸς μετάνοιαν κηρύττων καὶ βασιλείαν ἐπαγγελόμενος, καὶ τὴν κοινὴν καὶ ἀμετάθετον προεῖπε καταστροφήν· ὥσπερ γάρ φησιν οἱ ἐπὶ τοῦ Νῶε ἀδεῶς καὶ ἀνέτως τῶν σωματικῶν ἐχόμενοι, καὶ ἐξαίφνης ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ἰωνᾶς καταστροφὴν τοῖς Νινευίταις τῶν ἐνταῦθα φαινομένων ἠπείλει τηνικαῦτα μόνον, ἀλλ' οὐ βῆμα φρικτὸν, καὶ κρίσιν μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀδέκαςον, οὐ πῦρ ἄσβεστον, οὐκ ἀκοίμητον σκώληκα, οὐ σκότος ἐξώτερον, οὐ βρυγμὸν ἐλεεινὸν ὀδόντων, οὐ πένθος ἀπαραμύθητον· ὁ δὲ Κύριος καὶ ταῦτα προσηπείλησε, καὶ ἀπεκάλυψε τοῖς ἀναλγήτως ἐνταῦθα διακειμένοις μετὰ τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν ἀποκείμενα, ἀλλ' οὐ μετὰ τριήμερον ἔσται ταῦτα χρόνον, ὡς ὁ Ἰωνᾶς ἐκήρυττε, μετὰ πολὺν δέ· καὶ τοῦτο τῆς δεσποτικῆς μακροθυμίας. Τὸ οὖν μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει, σὺ δὲ ὅρα, μὴ διὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀνάλγητον καὶ ἀκατάνυκτον καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίσῃς σεαυτῷ ὀργὴν, ἐν ἡμέρᾳ δικαιοκρισίας καὶ ἀποκαλύψεως Θεοῦ· ἀποδώσει γὰρ ὁ Κύριος ἑκάςῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐν ὑπομονῇ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων ζητοῦσιν, ἄνεσιν καὶ χαρὰν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν ἀπόῤῥητον· τοῖς δὲ ἀναλγήτως καὶ ἀμετανοήτως ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι διακειμένοις θλῖψις ἔσται καὶ στενοχωρία, καὶ κόλασις ἀφόρητός τε καὶ ἀτελεύτητος.

Ἀλλὰ μετὰ τὰς Νινευίτας στήλη τῆς κατὰ Θεὸν λύπης ὁ Δαβὶδ ἀναπέφηνε, καὶ στήλη ζῶσά τε καὶ λαλοῦσα τὰ τῆς σωτηρίου καὶ κατὰ Θεὸν λυπηρᾶς κατανύξεως. Οὗτος γὰρ καὶ ἦν ἥμαρτεν ἁμαρτίαν ἀνάγραπτον ἔθετο, καὶ οἷον ἀπεδείξατο πρὸς Θεὸν τὸ πένθος καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ οἵας παρὰ Θεοῦ τῆς συμπαθείας ἐπέτυχεν· « Εἶπα γάρ φησιν ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου» (2)· ἀσέβειαν τὴν ῥίζαν τῆς κακίας λέγων, τὸ ἐνοικοῦν ἐν τῇ ψυχῇ πάθος· ἀνομίαν δὲ τὴν τελεσθεῖσαν διὰ πράξεως ἁμαρτίαν, ἣν θριαμβεύσας τοῖς πᾶσι, καὶ δι' ἣν κατανυγεὶς καὶ πενθήσας, οὐ τὴν ἄφεσιν εὗρε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴασιν ἔνδον ἔλαβε. Πῶς οὖν διετέλει πενθῶν, αὐτοῦ πάλιν ἀκούσωμεν λέγοντος· « Ἐγενόμην μεμαστιγωμένος ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ ἔλεγχός μου εἰς τὰς πρωΐας» (3)· καὶ, « Ὡς πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων οὕτως ἐταπεινούμην » (4)· καὶ, « Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω » (5)· καὶ, « Ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, μονάζων ἐπὶ δώματος, καὶ σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, καὶ τὸ πόμά μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων » (6)· καὶ, « Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον » (7)· καὶ, « Ἐταπεινώθην καὶ ἔσωσέ με

(1) Ματθ. ιβ', 41. (2) Ψαλμ. λά, 5. (3) Ψαλμ. οδ', 14. (4) Ψαλμ. λδ', 14. (5) Ψαλμ. ς', 6. (6) Ψαλμ. ρά, 7. (7) Ψαλμ. ρ', 24.

ὁ Κύριος» (1). Πρὸς τὸν Κύριον οἷας ἀφίησι φωνάς· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με. Ἐλέησόν με Κύριε» (2)· καὶ, «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός» (3)· καὶ, «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου» (4). Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν καὶ κλαύσωμεν, καθάπερ αὐτὸς πάλιν ὁ Δαβὶδ προτρεπόμενός φησιν, ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος πρὸς μετάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν σωτήριον ταύτην λύπην καὶ τὸ πένθος καὶ τὴν κατάνυξιν· ὡς ὅ γε μὴ ταύτην ἔχων, οὐχ ὑπήκουσε τῷ καλέσαντι, οὐδὲ τοῖς κλητοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ συνηρίθμηται, οὐδὲ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μακαριότητος κατηγγελμένης, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης θείας παρακλήσεως ἐπιτεύξεται· «Μακάριοι γάρ φησιν οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται» (5).

Ἀλλ' ἐρεῖ, τίς ἐκτὸς ἁμαρτίας εἶναι, καὶ μὴ δεῖσθαι τοῦ πένθους; ἀλλ' εἰ καὶ δυσχερὲς τοῦτο καὶ σπανιώτατον, καὶ σχεδὸν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν· ἀγαπητὸν γὰρ, εἰ καὶ μετριοπαθὴς ὁ ἄνθρωπος γένοιτο, ὅμως ὁ λόγος ὑπέδειξε τὴν ἀρχὴν τοῦ σωτηρίου τούτου πένθους καὶ ἄλλην αἰτίαν· ἐλυποῦντο γὰρ οἱ μαθηταὶ στερηθέντες τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ καὶ διδασκάλου Χριστοῦ, οὗ καὶ ἡμεῖς στερούμεθα νῦν. Καὶ οὐ τούτῳ μόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφῆς· ἐκπεπτώκαμεν γὰρ αὐτῆς, καὶ ἀντηλλαξάμεθα τοῦ ἀπαθοῦς χωρίου, τὸν ἐμπαθῆ καὶ ἐπίπονον τοῦτον χῶρον· ἐστερήμεθα τῆς αὐτοπροσώπου πρὸς Θεὸν ὁμιλίας, τῆς μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ συναυλίας καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς. Τίς τὴν στέρησιν τούτων εἰδὼς, οὐ πενθεῖ; ὁ δὲ μὴ ταύτην εἰδὼς, οὐδὲ τῆς μοίρας ἐστὶ τῶν πιστῶν. Οὐκοῦν ἡμεῖς διὰ τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας, ἐν εἰδήσει τῆς τοιαύτης γεγονότες στερήσεως, πενθήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀδελφοὶ, καὶ τοὺς ἐξ ἁμαρτίας μολυσμοὺς, διὰ τοῦ κατὰ Θεὸν πένθους ἀπονιψώμεθα· ἵνα καὶ τὴν συμπάθειαν εὕρωμεν, καὶ πρὸς τὸν παράδεισον ἐπανέλθωμεν, καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς καὶ παρακλήσεως εὐμοιρήσωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ψαλμ. ριδ', 6. (2) Ψαλμ. ς', 1. (3) Ψαλμ. ν'. (4) Ψαλμ. ρμγ', 1. (5) Ματθ. ε, 4.

ΟΜΙΛΙΑ Α'.

Ὑπόθεσιν ἔχουσα τοὺς κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν οἰκίᾳ ἀναβλέψαντας τυφλούς· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἔστι πίστιν ἔχειν ἀληθῶς, χωρὶς τῶν ἔργων τῆς μετανοίας.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ σώματος, ὃ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, συναναστρεφόμενος τοῖς ἐπὶ γῆς, πολλοὺς καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἐθεράπευσε τυφλούς· μᾶλλον δὲ, εἰ μέν τις σκοπεῖ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀνάβλεψιν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἐξ ἀγνοίας εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετάθεσις, οὐδ' ἀριθμῷ περιβαλεῖν ἐστι τοὺς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἀναβλέψαντας τυφλούς· αὐτῷ γάρ εἰσιν ἠριθμημένοι μόνῳ, τῷ καὶ τὰς τρίχας ἡμῶν ἠριθμημένας ἔχοντι. Εἰ δὲ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάβλεψιν σκοποῦμεν, καὶ κατ' αὐτὴν πολλοὺς εὑρήσομεν, τὰς μὲν λόγῳ μόνῳ, τὰς δὲ ἁφῇ μόνῃ· ἔστι δὲ οὓς καὶ μόνῳ τῷ προσπεσεῖν καὶ προσεγγίσαι· τινὰς δὲ καὶ διὰ πτύσματος, ἢ καὶ πηλοῦ χρίσματος παρὰ Χριστοῦ λαβόντας τὴν ἴασιν. Ἐλθόντος γὰρ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ὡς ὁ Ματθαῖός φησι (1), προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς, οὓς πάντας ῥιφέντας παρὰ τοὺς αὐτοῦ πόδας ἐθεράπευσεν, ὡς καὶ τοὺς ὄχλους τηνικαῦτα θαυμάζειν καὶ δοξάζειν αὐτὸν, βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, καὶ τυφλοὺς βλέποντας. Ἀλλὰ καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ πώλου ὄνου κατὰ τὴν προφητείαν, τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰσῆλθε παραδόξως, ὑπὸ παίδων ὡς Θεὸς ὑμνούμενος, τοὺς ἐκεῖ προσελθόντας χωλοὺς καὶ τυφλοὺς ἐθεράπευσεν ἅπαντας, ὡς ὁ Ματθαῖος καὶ τοῦτό φησιν (2). Εἰς δὲ τὴν Βηθσαϊδὰ ἐλθόντι, φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, ὡς ὁ Μάρκος φησὶ (3), καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἅψηται αὐτοῦ· ὁ δὲ Κύριος ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης, πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας ἀμυδρῶς βλέπειν ἐποίησεν αὐτόν· εἶτα πάλιν ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, τηλαυγῶς αὐτῷ παρέσχεν ἀναβλέψαι. Ἐν δὲ τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἰεριχὼ, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι (4), ἰάσατο λόγῳ μόνῳ τὸν καθήμενον παρὰ τὴν ὁδὸν τυφλὸν καὶ προσαιτοῦντα, πρὸς αὐτὸν αἰτήσαντα τὴν ἴασιν εἰπὼν, Ἀνάβλεψον. Ἐκπορευόμενος δὲ ἀπὸ τῆς Ἰεριχὼ, ὡς ὁ Μάρκος καὶ τοῦτό φησιν (5), ἕτερον πάλιν ὀμματοῖ τυφλὸν, Βαρτιμαῖον τὸν τοῦ Τιμαίου, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν αἰτήσαντα τὴν ἀνάβλεψιν· Κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἰδὼν τυφλὸν ἐκ γενετῆς, ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶν (6), οὐδὲ αἰτηθείς, ἀλλ' αὐτοκινήτως δι' ἀγαθότητα πτύσας ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ πηλὸν ποιήσας, καὶ τοῦ τυφλοῦ τὰς ὀφθαλμὰς ἀλείψας, εἶπε πρὸς αὐτόν· Ὕπαγε νίψε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ· ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆσαι θανοῦσαν τὴν Ἰαείρου τοῦ ἀρχισυναγώγου παῖδα, ὡς ἀκουσόμεθα τοῦ Ματθαίου σήμερον εὐαγγελιζομένου (7)· Παράγοντι τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ

(1) Ματθ. ιέ, 29. (2) Ματθ. κά, 14. (3) Μαρκ. η, 22. (4) Λουκ. ιή, 35. (5) Μαρκ. ί, 46. (6) Ἰωαν. θ'. 1. (7) Ματθ. θ', 27.

λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαβίδ. Ὁ δὲ σὺν αὐτοῖς εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἁψάμενος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς αὐτὺς εἰπών, κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν, ἐθεράπευσεν αὐτούς. Χωρὶς οὖν τῶν μὴ ἀριθμῷ περιληφθέντων, ἓξ εἰσιν οἱ κατηριθμένοι· καὶ οἶμαι μηδένα τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ, ἢ καὶ τῶν ἐγγειτόνων ὄντων τηνικαῦτα τυφλῶν ἀφώτιστον περιλειφθῆναι. Διὸ καὶ Ἡσαΐας, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ προεῖπεν, ὅτι ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, « Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν » (1). Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Προφήτης, ὅτι ἀπεσάλη δοῦναι τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ὅπερ δὴ καὶ γέγονεν, ἀλλ' ἀπεστάλη κηρύξαι τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν; Ἐπειδήπερ οὐ προηγυμένως ἐπὶ τὴν γῆν ὁ Κύριος ἦλθεν ἵνα τὺς σωματικὺς ἀνοίξῃ ὀφθαλμύς, ἀλλὰ τὺς τῆς ψυχῆς, οἵτινες ὀφθαλμοὶ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κτῶνται τὴν ἀνάβλεψιν· εἰκότως οὖν ἡ προφητεία κηρύξαι τὸν Κύριον τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν φησίν. Ὥσπερ δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῖν παραγγέλλει τὰ πνευματικὰ ζητεῖν· « Ἐργάζεσθε λέγων, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (2)· ἐπαγγέλλεται δὲ προσθήσειν ἡμῖν καὶ τὰ σωματικά, εἴπερ ἡμεῖς τὰ ψυχωφελῆ ζητοῦμεν, « Ζητεῖτε λέγων, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν » (3), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ· κλίνας γὰρ οὐρανὺς καὶ καταβὰς ἐπὶ τῆς γῆς διὰ φιλανθρωπίαν, ὡς ἂν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τοὺς τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διανοίξῃ ὀφθαλμύς, καὶ χαρίσηται ἡμῖν τὴν κατὰ νοῦν ἀνάβλεψιν, προσετίθει καὶ τῶν αἰσθητῶς μὴ βλεπόντων ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν. Διὰ τοῦτο καὶ πολὺ τὸ κατάλληλον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀναβλέψεσι, τῇ τε κατὰ σῶμα λέγω καὶ τῇ κατὰ ψυχήν· ὥσπερ γὰρ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν ἀθρόαν ἔσχον τὴν ἀνάβλεψιν, ὡς ὁ ἀκούσας, Ἀνάβλεψον, καὶ παραχρῆμα ἰαθείς· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ εἰπὼν πρὸ τοῦ τελείως τὴν ἴασιν λαβεῖν, ὅτι ὡς δένδρα τὺς ἀνθρώπυς ὁρῶ περιπατοῦντας· οὕτω καὶ οἱ διὰ τῆς πίστεως τὴν τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν ἴασιν δεξάμενοι, οἱ μὲν ἀθρόαν ταύτην εὗρον, ὡς ὁ ἐκ τελώνυ Εὐαγγελιστὴς εὐθὺς ἀναφανείς· οἱ δὲ κατὰ μικρὸν, ὡς ὁ νυκτερινὸς ἔτι μαθητὴς Νικόδημος. Καὶ καθάπερ τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν λόγῳ μόνῳ τῆς ἰάσεως ἔτυχον, ὡς ὁ Βαρτιμαῖος· οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· τῷ γὰρ παρὰ τῇ Βηθσαϊδᾷ καὶ τοῦ οἰκείου πτύσματος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐνέθηκεν· οὗτος γὰρ ὡς ἔοικε βλέφαρα μὲν εἶχε, κενὰ δὲ ταῦτα εἶχε, ἐκρυέντος τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ὑγροῦ, ὃ καὶ διὰ τοῦ θείυ τότε πτύσματος ἐδέξατο. Ὁ δὲ ἐκ γενετῆς τυφλὸς οὐδὲ βλέφαρα εἶχε· διὸ καὶ τοῦ ἐκ γῆς πλάσματος ἐδεῖτο, ὃ καὶ διὰ τοῦ φυραθέντος πηλοῦ, τοῖς δεσποτικοῖς ἐδέξατο δακτύλοις.

Ὥσπερ οὖν τῶν κατὰ σῶμα τυφλῶν, οἱ μὲν, καθάπερ ἔφην, λόγῳ μόνῳ τὴν ἴασιν ἔλαβον, οἱ δὲ καὶ ἔργῳ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λαβόντων τῶν κατὰ ψυχὴν ὀφθαλμῶν τὴν ἴασιν, ἥτις ἐστὶ, καθάπερ ἔφημεν, ἡ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετάθεσις, τοῖς μὲν καὶ θαυμάτων ἐδέησεν εἰς τὸ πιστεῦσαι, ὡς καὶ τοῖς πεμφθεῖσι παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἐρωτῆσαι· « Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν » (4); οἱ δὲ καὶ λόγῳ μόνῳ ταύτην ἔλαβον, πιστεύσαντες ἐκ μόνης ἀκοῆς, ὡς καὶ ὁ ἑκατόνταρχος, ὃν καὶ ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραὴλ ὑπερέχειν ἐμαρτύρησε κατὰ τὴν πίσιν. Τοιοῦτοι οἱ κατὰ τὸν Εὐαγγελιζόμενον ἡμῖν σήμερον Ματθαῖον τὴν σωματικὴν ἀνάβλεψιν παρὰ Χριστοῦ λαβόντες· φαίνονται γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἰάσεως πιστεύσαντες, τυφλοὶ δὲ ὄντες, πάντως ἐξ ἀκοῆς

(1) Ἡσ. ξά, 1. (2) Ἰωαν. ς', 27. (3) Λουκ. ιβ', 31. (4) Ματθ. ιά, 3.

ἐπίστευσαν· «Παράγοντι γάρ φησι τῷ Ἰησοῦ ἐκεῖθεν, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβίδ» (1). Πῶς οὖν ἂν ἠκολούθησαν, πῶς δ' ἂν ἀκολουθοῦντες ᾔτουν καὶ μετὰ κραυγῆς, καὶ ταῦτα τοιοῦτον ἔλεον, ἀνάβλεψιν τυφλῶν ὀμμάτων, εἰ μὴ ἐπίστευσαν; Ἀλλὰ τὴν μὲν τῶν τυφλῶν πίστιν καὶ τὰ ἑξῆς δηλώσει. Παράγοντι δέ φησι τῷ Ἰησοῦ ἐκεῖθεν· πόθεν ἐκεῖθεν, καὶ τίνος ἕνεκα τοῦτο τίθησιν ὁ Εὐαγγελιστής; καὶ οὐδ' ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μικρὸν ἀνωτέρω; «Παράγων γάρ φησιν ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον», τὸν Εὐαγγελιστὴν τοῦτον, ὃν καὶ λόγῳ μόνῳ τηνικαῦτα μετεσχεύασεν. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ λέγειν οὕτω τὸν Εὐαγγελιστὴν, ἀφορμὴν διδόντα τοῖς συνετῶς ἀκροωμένοις καὶ ἀναγωγικῶς ἐκδέχεσθαι τὰ ἱστορούμενα· ἴδοι γάρ ἄν τις ἀκριβῶς ἐπισκοπῶν πᾶσαν τὴν διὰ σαρκὸς δεσποτικὴν οἰκονομίαν, συνεπτυγμένως ὑπογράφουσαν, καὶ σοφῶς καὶ θαυμασίως ἀνακηρύττουσαν τὴν ἱστορίαν ταύτην. Κατοικίαν γὰρ ὁ Κύριος ἔσχεν ἐν Καπερναούμ· «Ἐλθὼν γάρ φησι κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν» (2)· ἡ δὲ αὐτοῦ τηνικαῦτα κατοικία τὸν οὐρανὸν ὑπέγραφε πάντως, ἐν ἑαυτῇ φέρουσα τὸν κατοικοῦντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἀλλαχοῦ· «Καὶ σὺ Καπερναούμ φησιν, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα» (3).

Ὡς οὖν ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης, οὕτω διὰ τοῦ σάρκα λαβεῖν ὁ Κύριος ἐξελθὼν ἐξ οὐρανοῦ, παράγων ἐκεῖθεν, εἰ μὲν τὴν ἐξ οὐρανοῦ νοήσεις ἔξοδον, τούς τε Ἀποστόλους εὑρήσεις ἐκλεξάμενον, καὶ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν πρὸς ἀκαθαρσίαν ῥύσιν ἰασάμενον· εἰ δὲ ἐκ τῆς ἐν τῇ Καπερναοὺμ οἰκίας τοῦτον παράγοντα νοήσεις, εὑρήσεις αὐτὸν τὰ προειρημένα δι' ἔργων ὑποδείξαντα· τόν τε γὰρ Ματθαῖον εἰς Ἀπόστολον ἐκ τελώνου τότε μετεσχεύασε, καὶ τὴν αἱμορρροοῦσαν ἰάσατο ἐν τῷ παράγειν. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς θανούσης τοῦ Ἰαείρου παιδὸς ἐλθὼν, καὶ διὰ τοῦ ζωοποιῆσαι ταύτην νικητὴν εἶναι τοῦ θανάτου δείξας ἑαυτὸν, ἐπανέρχεται πάλιν ὅθεν ἐξῆλθεν. Ἐπανερχόμενος οὖν, καὶ παράγων αὖθις ἐκεῖθεν, ἀνοίγει τῶν ἀκολουθησάντων τούτων τυφλῶν τὰ ὄμματα, ὡς καὶ μέχρι θανάτου καταβὰς αὐτὸς, καὶ δι' ἀναστάσεως οἰκείας τοῦ θανάτου καταργήσας τὸ κράτος, ἐπανάγων αὖθις καὶ παράγων ἐκεῖθεν, διήνοιξε κατὰ τὸ γεγραμμένον τὸν νοῦν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. Οἱ δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν αὐτὸν παντὸς τῆς γῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀναβλεψάντων νῦν τυφλῶν ὁ Εὐαγγελιστής φησιν, ὅτι· «Ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ». Ὁρᾶτε σαφῆ τὴν ὑπογραφὴν τῆς θεανδρικῆς σχεδὸν οἰκονομίας πάσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ; διὰ τοῦτο καὶ δὶς εἴρηται τὸ, Παράγων ἐκεῖθεν, ἵνα τὴν ἔξοδον καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ κατανοήσωμεν· κατὰ μίμησιν γὰρ ταύτης τῆς ἐξόδου τε καὶ ἐπανόδου καὶ ὁ ἱερεὺς ἐξιὼν τοῦ θείου βήματος, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων κατιὼν, ἐπανιὼν πάλιν ὅθεν ἐξῆλθεν ἀποκαθίσταται. Παράγοντι οὖν ἐν τῇ ἐπανόδῳ τῷ Κυρίῳ ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί· τοὺς δύο λαοὺς ὑπογράφοντες, τόν τε ἐξ Ἰουδαίων καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν. Ἔκραζον δὲ λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβίδ· δεικνύντες αὐτὸν εἶναι τὸν προφητευόμενον καὶ προσδοκώμενον. Ὁ δὲ Κύριος ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς οἰκείας οἰκονομίας πληρῶν, καὶ τῶν τυφλῶν τὴν πίστιν γυμνάζων ἢ καὶ φανερῶν, παρέλκει αὐτοὺς σιγῶν μέχρι τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀφ' ἧς ἐξῆλθε τὴν ἀρχήν.

(1) Ματθ. θ', 27. (2) Ματθ. δ', 13. (3) Λουκ. ί, 15.

εἶτα λέγει πρὸς αὐτούς· «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Ναὶ Κύριε ». Οὐκ ἀγνοῶν δὲ ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι φανερὰν τὴν τῶν τυφλῶν ποιήσῃ πίστιν. Διὸ καὶ ἁψάμενος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐπήγαγε· «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν, καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί»· μαρτυροῦντες ὅτι ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι τοιοῦτός ἐστιν αὐτὸς, ὁποῖον ὄντα ἐπίστευσαν ἐκεῖνοι, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος· ὡς μὲν γὰρ ἄνθρωπος, υἱός τε ἦν Δαβὶδ, καὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ αἰσθητῶς ἐφθέγξατο· ὡς δὲ Θεὸς καὶ τοῦ φωτὸς δημιουργὸς φῶς τοῖς σκοτεινοῖς παρέσχεν ὀφθαλμοῖς. Ἐπεὶ δὲ φανερὸν γενέσθαι αὐτὸν τοῖς πᾶσιν οὔπω καιρὸς ἦν· τοῦτο γὰρ μετὰ τὸ πάθος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάςασιν ἐταμιεύετο, «Ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς φησι λέγων· «Ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω»· σιωπᾷν αὐτοῖς ἐπιτάξας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὸ γεγονός. Οἱ δὲ «Ἐξελθόντες φησὶ, διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ». Ὡς ἔοικεν, εἰ μὴ παρηγγέλλοντο σιγᾷν, καὶ παγκόσμιοι ἂν ἐγένοντο κήρυκες τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ἐπεὶ δὲ παρηγγέλθησαν, ἀπέσχοντο μὲν τοῦ πόῤῥω βαδίζειν, ἐν δὲ τοῖς πλησιοχώροις οὐχ ὑπήνεγκαν μὴ κηρύττειν. Οὕτω μὴ τὸ αῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τελέως ἐφωτίσθησαν οἱ τῷ Χριστῷ ἀκολουθήσαντες τυφλοί.

Ἀκολουθήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, τῷ φωτὶ, τῷ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα φωτίζοντι. Ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ Κυρίου εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. Δοξάσωμεν αὐτὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν, καὶ τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας δοξάζειν αὐτὸν παρασκευάσωμεν. Φύγωμεν τὸ ἀντίθετον σκότος, ὅ ἐστιν ἡ ἁμαρτία, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας προστάτης διάβολος. Ἐκεῖνο τὸ φῶς ἥλιος ὑπάρχον τῆς καθόλου δικαιοσύνης, σωφροσύνης, εἰρήνης, συμπαθείας, ἀνεξικακίας, ἀγάπης, καὶ ἁπλῶς πάσης ἀρετῆς, καθίςησι μετόχους τοὺς αὐτῷ προσανέχοντας· τὸ δὲ ἀντίθετον σκότος, σκότος κακίας ὄν, πόρνους, μοιχοὺς, μνησικάκους, ἀσπλάγχνους, ἀτάκτους, ἅρπαγας, καὶ ἁπλῶς πάσης κακίας πεπληρωμένους δείκνυσι τοὺς αὐτὸ πλησιάζοντας. Πόθεν γὰρ εἰπέ μοι τὸν πιστὸν τοῦ ἀπίστου, τὸν πεφωτισμένον τοῦ ἀφωτίστου, ταὐτὸ δὲ εἰπεῖν τὸν βεβαπτισμένον κατὰ Χριςὸν, καὶ συνταξάμενον τῷ Χριςῷ, τοῦ ἀβαπτίστου καὶ τῷ διαβόλῳ συντεταγμένου διακρινοῦμεν; οὐκ ἀπὸ τῶν λόγων; οὐκ ἀπὸ τῶν ἔργων; οὐκ ἀπὸ τῶν τρόπων; Εἴ τις οὖν κατὰ ταῦτα τοῖς ἀφωτίστοις ἐξομοιοῦται, λέγων εἶναι βεβαπτισμένος κατὰ Χριστὸν, οὐ τῆς συμμορίας ἐκείνων ἐστὶ σαφῶς, περὶ ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται; βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι» (1); Ποῦ οὖν, εἰπὲ, τάξωμεν τοὺς τοιούτους ὁμολογοῦντας ἅμα καὶ ἀρνουμένους Θεόν; μετὰ τῶν πιστῶν; ἀλλ' ἀρνοῦνται τοῖς ἔργοις· μετὰ τῶν ἀπίστων; ἀλλ' ὁμολογοῦσι διὰ τῆς γλώττης· ὄντως διπρόσωπόν εἰσί τι καὶ δυσξύμβλητον τέρας. Ὁ μέν τοι ψαλμῳδὸς Προφήτης, φθάσας διελύσατο τὴν ἀπορίαν· Ἀποδώσει λέγων ὁ Κύριος, ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ (2). Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τὸν ἀκούοντα, καὶ μὴ ποιοῦντα τοὺς αὐτοῦ λόγους, μωρὸν εἶναι ἀπεφήνατο (3). Παῦλος δὲ ὁ ἐξ οὐρανοῦ κλητὸς Ἀπόστολος, «Ἀποδώσει, φησὶν, ὁ Κύριος, τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον· ὀργὴ δὲ καὶ θυμὸς καὶ θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν» (4). Καὶ πάλιν· «Οὐχ

(1) Τιτ. ά, 16. (2) Ψαλμ. ξά, 11. (3) Ματθ. ζ΄. 26. (4) Ῥωμ. ϛ΄, 7.

οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται» (1)· καὶ, «Ὃς φησιν ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις» (2).

Καθάπερ δὲ, ἀδελφοὶ, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Παῦλος, ὅτι· «Περιτομὴ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράττῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν» (3)· οὕτως οὐδὲν ἀπᾴδον πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, ὅτι πίστις ὠφελεῖ, ἐὰν κατὰ συνείδησιν πολιτεύηταί τις, καὶ ἀναχαθαίρῃ ἑαυτὸν δι' ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσατο πρὸς τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, εἰς ἔργον προάγῃ· ἐὰν δὲ τῇ συνειδήσει ἀπειθῇ, καὶ τὰς συνθήκας ἀθετῇ, ἡ τούτου πίστις ἀπιστία γίνεται· πῶς γὰρ ἐπιστεύσαμεν ὅτι σωθησόμεθα βαπτισθέντες; πάντως ὅτι τοῦ Κυρίου ἠκούσαμεν εἰπόντος· «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται» (4). Ἐπεὶ τοίνυν ἐκεῖνος ἀμφότερα ταῦτα εἶπεν ἡ αὐτοαλήθεια, τό τε πιστεῦσαι καὶ τὸ βαπτισθῆναι, τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ σωθῆναι τὸν μὴ θέλοντα βαπτισθῆναι, κἂν λέγῃ δῆθεν πιστεύειν· καὶ τὸν μὴ πιστεύοντα, κἂν ἐβαπτίσθη. Ἀλλ' ἐρεῖ πιστεύειν πᾶς ὁ βαπτισθείς· ἀλλ' ἀκούσει παρὰ τοῦ Ἀποστόλου· «Δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου» (5). Καὶ ὁ Κύριος γὰρ διὰ τοῦτο τὴν πίστιν τῷ θείῳ βαπτίσματι συντάττει, διὰ τῆς πίστεως τὴν τῶν οἰκείων ἐντολῶν τήρησιν τῷ βαπτίσματι συνάπτων· πρότερον γὰρ εἰπὼν τοῖς μαθηταῖς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει»· εἶτ' ἐπήγαγεν· «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». Τί οὖν φησιν ἐν τῷ κεκηρυγμένῳ παρὰ τῶν πεμφθέντων Εὐαγγελίῳ, καὶ τί πιστεύειν ἀναγκαίως πρακτέον εἶναι τοῖς ὑπακούουσι; πάντως ὅτι ὁ τὰς ἐντολὰς ἔχων τοῦ Χριστοῦ, καὶ πράττων καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν αὐτόν· καὶ, Ὅτι δι' ὑπομονῆς, καὶ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ζωῆς τῆς σωτηρίας ἐστὶν ἐπιτυχεῖν· καὶ, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ταῦτα γάρ ἐστιν ἅπερ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύττειν αὐτοῖς ἐπέταξεν.

Οὐκοῦν ὁ τηρεῖν σπεύδων τὰς θείας ἐντολὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πιστεύων· ὁ δὲ μὴ σπεύδων πράττειν καὶ τηρεῖν, μηδὲ ζημίαν ἡγούμενος τὸ μὴ τηρεῖν, μηδὲ διὰ μετανοίας ἑαυτὸν ἐπανάγων πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν τήρησιν, οὐδὲ μετὰ τῶν βεβαπτισμένων στήσεται, κἂν λέγῃ βεβαπτίσθαι· «Διχοτομήσει γάρ φησιν αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει» (6). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸς ἡμᾶς ἐν ἀπειλαῖς ἔτι κεῖται, φιλανθρώπως τοῦ δεσπότου τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν ἐκδεχομένου· τοὺς δὲ Ἰουδαίους πρὸς σωφρονισμὸν ἡμέτερον ἐντεῦθεν ἐδιχοτόμησε, καὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν Ἀβραὰμ συγγενείας ἀπηλλοτρίωσε, πρὸς αὐτοὺς λέγων· «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν» (7). Καὶ πάλιν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν» (8). Ὅτι δὲ ἐκ γένους Ἀβραὰμ ἦσαν οὗτοι, τίς οὐκ οἶδεν. Εἰ γοῦν ἡ τῶν ἔργων τε καὶ τρόπων ἀλλοτριότης καὶ τὴν κατὰ σάρκα γνησιότητα καταργεῖ, καὶ τοὺς καθ' αἷμα υἱοὺς ἐκβάλλει τῆς υἱότητος, πῶς ἡμᾶς τοὺς μηδὲ κατὰ σάρκα τὸ γένος ἀναφέρειν ἔχοντας εἰς Χριστὸν, ἡ διὰ τῶν ἡμετέρων ἔργων τε καὶ τρό-

(1) Ῥωμ. β', 13. (2) Ῥωμ. β', 23. (3) Ῥωμ. δ', 25. (4) Μαρκ. ις', 16. (5) Ἰακ. β', 18. (6) Ματθ. κδ', 51. (7) Ἰωαν. η', 44. (8) Ἰωαν. η', 39.

πων πρὸς αὐτὸν ἀνομοιότης, οὐκ ἀπαλλοτριώσει τῆς θείας υἱοθεσίας, καὶ τῷ ἀντικειμένῳ φέρουσα συντάξει;

Ἀλλὰ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος φιλανθρώπως κατηξίωσεν εἰπεῖν, καὶ ἡμεῖς τολμῶμεν πρὸς ὑμᾶς λαλεῖν, οἱ τοῖς αὐτοῖς ὑποκείμενοι πάθεσιν, ἵνα μὴ ταῦτα πράττωμεν· ἵνα μὴ ταῦτα πάθωμεν· ἵνα μὴ τῇ καταδίκῃ τῶν εἰς τέλος ἀποβλήτων ὑπευθύνους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν. Ἔνι γὰρ ἐνταῦθα μὴ μόνον ταῦτα φυγεῖν διὰ τῆς μετανοίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν καρπῶν τῆς μετανοίας, συστῆναί τε καὶ ἀφομοιωθῆναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐξάγειν ἀξίους ἐξ ἀναξίων, καὶ υἱοποιεῖν δι' ἑαυτοῦ τῷ ἀνωτάτῳ Πατρὶ, καὶ κληρονόμους καὶ συγκληρονόμους ποιεῖν τῆς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς δόξης καὶ βασιλείας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ'.

Ἐκφωνηθεῖσα ἐν λιτῇ τελουμένῃ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Αὐγούστου.

« Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων » (1). Εἰ δὲ θάνατον ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν ἐπακολουθησάντων τῷ θανάτῳ χαλεπῶν αὐτὸς ἡμῖν ἐστιν αἴτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ ἀῤῥωστίαι καὶ τὰ νοσήματα καὶ τ' ἄλλα τῶν δυσχερῶν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ θάνατος; πόθεν δὲ καὶ ὁ θάνατος; Ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἀρχὴν ἡμετέρας παρακοῆς· ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς ὑπὸ Θεοῦ δεδομένης ἡμῖν ἐντολῆς· ἀπὸ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ προγονικῆς ἡμῶν ἁμαρτίας. Ὥστε καὶ αἱ νόσοι, καὶ τὰ ἀῤῥωστήματα, καὶ τὸ ποικίλον ἅπαν τῶν πειρασμῶν ἄχθος, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐστί· δι' αὐτὴν γὰρ ἐνεδύθημεν τοὺς δερματίνους χιτῶνας, τὸ νοσερὸν τοῦτο καὶ θνητὸν καὶ πολυώδυνον σῶμα, καὶ μετῳκίσθημεν εἰς τὸν πρόσκαιρον καὶ ἐπίκηρον τοῦτον κόσμον, καὶ κατεδικάσθημεν ζῆν πολυπαθῆ καὶ πολυσύμφορον βίον. Ὁδὸς οὖν ἐστιν οἷον ἡ νόσος τραχεῖά τε καὶ δυσάντης, εἰς ἣν ὁδὸν εἰσήγαγε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἡ ἁμαρτία· καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ τελευταῖος σταθμὸς, καὶ τὸ ἔσχατον καταγώγιον ἐστὶν ὁ θάνατος. Οὐ μόνον δὲ ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκώλυσε γενέσθαι· καί τοι ἐπειδή περ αὐτεξούσιον ζῶον τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν, οὐκ ἔδει κωλύειν, ἵνα μὴ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀνέλῃ, τὴν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ἡμῖν αὐτεξουσιότητα ἀφαιρούμενος. Ἀλλ' εὗρεν ἐν σοφίᾳ καὶ ἀγαθότητι, πῶς ἂν καὶ κωλύσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον, καὶ αὐτεξούσιον αὐτῷ συντηρήσῃ. Πῶς οὖν τοῦτο ἐποίησεν; εὐθὺς πλάσας τε καὶ ζωώσας ἀπαθανατίζουσαν εἰσήνεγκεν αὐτῷ συμβουλὴν, καὶ προασφαλιζόμενος ἄγαν τὴν ζωοποιὸν συμβουλὴν, οἰκείαν ἐποίησεν ἐντολὴν καὶ

(1) Σοφ. Σολ. ά, 13.

προηγόρευσε φανερῶς, θάνατον εἶναι διατεινάμενος τῆς ζωούσης ἐντολῆς τὴν ἀθέτησιν, καὶ θάνατον οὐ τὸν σωματικὸν τέως, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, εἰπὼν πρὸς τὴν τῶν προπατόρων ἡμῶν συζυγίαν ἐκείνην, ᾗ ἂν ὥρᾳ φάγησθε ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Ὁρᾶτε, οὐκ εἶπε προσακτικῶς, οἷαν ἡμέραν φάγητε ἀποθάνετε· τὸ γὰρ πρόσταγμα αὐτοῦ γένεσίς ἐστι τοῖς οὖσι πᾶσι· καὶ αὐτὸς τὰ πάντα ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν, τὸν δὲ θάνατον οὐκ ἐνετείλατο, ἀλλὰ προκατήγγειλεν ἐκ παραβάσεως ἐσόμενον, εἰπών· Μὴ φάγησθε ἀπὸ τοῦ ξύλου· ᾗ γὰρ ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε ἀποθανεῖσθε· ἵνα τὴν συμβουλὴν στέργοντες, καὶ τὴν παράβασιν φεύγοντες, τῷ θανάτῳ μὴ περιπέσωμεν. Ὅτι δὲ καὶ θάνατον οὐ τὸν σωματικὸν εἶπε τέως, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, φανερόν· οὐ γὰρ ἀπέθανον σωματικῶς, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγεύσαντο τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου.

Ἀλλὰ τίς ἐστιν ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος; ἡ τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψις· ὥσπερ γὰρ φωτὸς παρόντος, οὐκ ἔξιν ἐνταυτῷ παρεῖναι καὶ σκότος, ἀλλ' ἐπιλιπόντος τοῦ φωτὸς τὸν τόπον, σκότος ἐπιγίνεται, οὐκ ἐκ τοῦ φωτὸς ἔχον τὴν γένεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ διαφράττοντος ἐκ τῆς σκιᾶς· οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοζωῆς ὄντος, καὶ ζωῆς τῶν ζώντων πάντων, καὶ μάλιστα τῶν θείως ζώντων, παρόντος τῇ καθ' ἡμᾶς ψυχῇ, ἀδύνατον καὶ τὸν θάνατον παρεῖναι ταύτῃ. Ἐγκαταλιπόντος δὲ ταύτην τοῦ Θεοῦ, ὁ θάνατος αὐτῇ προσγίνεται, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὴν γένεσιν ἔχων, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰτίου τῆς θείας ἐγκαταλείψεως, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. Ὁρᾶτε, πῶς οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ θάνατος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἁμαρτίας; ἀλλὰ πῶς ἐγκαταλιμπάνει τὴν ψυχὴν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ μηδαμόθεν ἀπών; ὡς πρότερον ἐγκαταλιποῦσαν τοῦτον αὐτὴν ἐκοῦσαν, καὶ ὡς αὐτεξούσιον ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μὴ βιαζόμενος· ὥστε καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς θείας ἐγκαταλείψεως ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς ἐσμὲν αἴτιοι, ἀλλ' οὐχ' ὁ ποιήσας ἡμᾶς Θεός. Ἡμεῖς οὖν ἐσμὲν φεῦ! οἱ τοῦ οἰκείου θανάτου γεννήτορες, καταλιπόντες ἑκόντες τὸν εἰς τὸ ζῆν κτίσαντα, καὶ ἀεὶ παρόντα, καὶ παρ' ἑαυτοῦ ζωοποιοῦντα δεσπότην, ὥσπερ οἱ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς καταμύοντες, καὶ τοῦ φωτὸς ἑκόντες ἀπέχοντες, καί τοι παρόντος καὶ ἐπιλάμποντος· ἀθετήσαντες γὰρ τὴν ζωοποιὸν συμβουλὴν, καὶ τὸν Θεὸν καταλιπόντες διὰ τῆς ἀθετήσεως, καὶ τῆς ζωῆς ἀποσάντες ἑκόντες, προσεδεξάμεθα τὴν θανατηφόρον συμβουλὴν τοῦ σατᾶν, καὶ δι' αὐτῆς ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτον εἰσῳκισάμεθα, νεκρὸν ὄντα πνεῦμα, ὡς πρότερον αὐτὸν ἐγκαταλιπόντα Θεὸν, καὶ νεκρώσεως ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ γενόμενον πρόξενον, καὶ νεκρώσεως ἔτι τῆς κατὰ ψυχὴν λέγω, ἥτις ὅταν ᾖ κεχωρισμένη Θεοῦ, κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, ζῶσα τέθνηκε (1). Μᾶλλον δὲ καὶ θανάτῳ χειρων αὐτῆς ἡ ζωή· ἀργὴ γὰρ οὖσα πρὸς πᾶν ἀγαθὸν, ἐνεργὴς γίνεται πρὸς πᾶν πονηρὸν, αὐτεπίβουλος οὖσα, καὶ αὐτοφθόνῳ κακίᾳ διηνεκῶς πρὸς τὰ χείρω ἑαυτὴν συνελαύνουσα. Τάχα πολλοὶ τὸν Ἀδὰμ αἰτιῶνται, πῶς εὐκόλως τῷ πονηρῷ συμβούλῳ πεισθεὶς τὴν θείαν ἠθέτησεν ἐντολὴν, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἀθετήσεως ἡμῖν τὸν θάνατον προεξένησεν· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον πρὸ τῆς πείρας ἐθελῆσαι γεύσασθαι θανασίμου τινὸς βοτάνης, καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν διὰ πείρας θανάσιμον οὖσαν, ἀπὸ ταύτης ποθεῖν ἐσθίειν· μεμπτέος γὰρ μᾶλλον ὁ μετὰ τὴν πεῖραν σπῶν τοῦ δηλητηρίου, καὶ τὸν θάνατον ἀθλίως πρὸς ἑαυτὸν ἑφελκόμενος, τοῦ πρὸ τῆς πείρας τοῦτο πράττοντός τε καὶ πάσχοντος.

Ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ πρὸ τῆς πείρας τῷ πονηρῷ

(1) Α' Τιμ. ε. 6.

συμβούλῳ πεισθεὶς, παρέβη τὴν τοῦ ἀγαθοῦ συμβουλήν τε καὶ ἐντολήν· ἡμῶν δὲ ἕκαστος τοῦτο πράττει φεῦ! μετὰ τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἔκβασιν τῶν ἠπειλημένων· διὸ καὶ περισσότερον ἡμῶν ἕκαστος, ἢ ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος μεμπτέος ἐστὶ καὶ κατάκριτος. Ἀλλ' οὐκ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, οὐδὲ τοῦ Θεοῦ νῦν ἐστι πρὸς ἡμᾶς ἐντολὴ τὴν ἐκείνου γεῦσιν ἀπαγορεύουσα. Τοῦτ' αὐτὸ μὲν ἐκεῖνο τὸ ξύλον οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἴσως, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ καὶ νῦν ἡμῖν πάρεστι, τοὺς μὲν αὐτῇ πειθομένους, καὶ κατ' αὐτὴν ζῆν ἐθέλοντας, τῆς τῶν οἰκείων πάντων ἁμαρτημάτων εὐθύνης, καὶ τῆς προγονικῆς ἀρᾶς καὶ καταδίκης ἐλευθεροῦσα, τοὺς δὲ καὶ νῦν αὐτὴν ἀθετοῦντας, καὶ προτιμῶντας αὐτῆς τὴν τοῦ πονηροῦ συμβουλήν τε καὶ προσβολὴν, εἰς τὴν ἠπειλημένην τῷ διαβόλῳ καὶ προητοιμασμένην αἰώνιον ἐκείνην γέενναν τοῦ πυρὸς παραπέμπουσα. Τίς οὖν ἐστιν ἡ νῦν ἡμῖν αὕτη προκειμένη τοῦ Θεοῦ ἐντολή; ἡ μετάνοια· ἧς τὸ κεφάλαιον, τῶν ἀπηγορευμένων μηκέτι ψαύειν· ἐπεὶ γὰρ ἀπερρίφημεν τοῦ χωρίου τῆς ἐνθέου τρυφῆς, καὶ ἀπεκλείσθημεν τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ δικαίως, καὶ εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο καταπεπτώκαμεν, καὶ συνοικεῖν καὶ συνδιαιτᾶσθαι τοῖς ἀλόγοις ζώοις κατεδικάσθημεν, καὶ ἀνέλπιδες κατέστημεν, ὅσον τὸ εἰς ἡμᾶς ἦκον, τῆς πρὸς τὸν παράδεισον ἀνακλήσεως, αὐτὸς ὁ δικαιοσύνῃ τότε τὴν δίκην ἐπενεγκὼν, μᾶλλον δὲ δικαίως ταύτην ἐπελθεῖν ἡμῖν συγχωρήσας, ὑπερβολῇ νῦν φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος, διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατῆλθε, καὶ καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἀναμαρτήτως ἄνθρωπος, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀναδιδάξῃ καὶ ἀνασώσηται, τὴν σωτήριον τῆς μετανοίας εἰσήνεγκε συμβουλήν τε καὶ ἐντολὴν, πρὸς ἡμᾶς εἰπών· « Μετανοεῖτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » (1)· πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπέχει, τοσοῦτο μακρὰν ἡμῶν ἦν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τοῦ δὲ βασιλέως τῶν οὐρανῶν ἡμῖν ἐνδημήσαντος, καὶ τὴν μεθ' ἡμῶν ἕνωσιν εὐδοκήσαντος, ἤγγισεν ἡμῖν πᾶσιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μετανοήσωμεν οὖν, ἀδελφοὶ, παρακαλῶ, καὶ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσωμεν· ἐγγὺς ἡμῶν αὕτη γέγονε, μὴ μακρύνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ ταύτης ἡμεῖς διὰ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν. Τὸ ἀνέσπερον ἡμῖν ἐπέλαμψε φῶς· ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ αἰώνιος ἐφανερώθη ζωή· ἀντιλαβώμεθα ταύτης ἡμεῖς δι' ἀρετῶν ὅση δύναμις. Ὁ μακαρίους ποιῶν ἡμᾶς Χριστὸς ἐπεδήμησε· προθύμως αὐτῷ προσέλθωμεν. Φύγωμεν τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένων τὴν ἀθλιότητα. Ποθήσωμεν καὶ κτησώμεθα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας, φρόνημα ταπεινὸν, κατάνυξιν καὶ πένθος πνευματικὸν, καρδίαν πραεῖαν ἐλέους γέμουσαν, δικαιοσύνης ἐρῶσαν, καθαριότητος ἀντιποιουμένην, εἰρηνικὴν, εἰρηνοποιὸν, φερέπονον, τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἐνασμενίζουσαν διωγμοῖς καὶ ζημίαις καὶ ὕβρεσι καὶ συκοφαντίαις καὶ πάθεσι, τοῦ λέγοντος ἀκούοντες· « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην » (2), καὶ ὅσα τῶν ἑξῆς. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν, εἰπὼν ὁ Κύριος, μακάριοι οἱ πτωχοὶ, προσέθηκε, τῷ πνεύματι; ἵνα τῆς ἀθλίας τὴν μακαρίαν

(1) Ματθ. δ', 17. (2) Ματθ. ε. 3.

διέλῃ πτωχείαν, καὶ ἵνα πᾶσαν ὡς ἐν ὀλίγῳ μεμαχαρισμένην πτωχείαν συμπεριλάβῃ, καὶ πρὸς τούτοις, ἵνα τὸ αἴτιον τῆς μακαριότητος ἡμῖν ἐπιδείξῃ· πρωτοπαθὲς γὰρ ὂν τὸ καθ' ἡμᾶς πνεῦμα, καλῶς μὲν ἔχον καὶ θεοφιλῶς μακαρίους ἡμᾶς ποιεῖ· κακῶς δὲ καὶ θεομισῶς διακείμενον ἀθλίους ἀποκαθίστησι· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἀπὸ τούτου τὴν ἀρχὴν τῶν μακαρισμῶν ἐποιήσατο. Τρεῖς δέ εἰσι πτωχεῖαι, μία μὲν ἡ κατὰ τὸν βίον ἑκάστου καὶ τὴν περιουσίαν, ἥτις ἐςὶν ἡ στένωσις τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἢ ἐναντιώτατόν ἐστιν ὁ πλοῦτος, κατὰ τὸν εἰπόντα· Πλοῦτον καὶ πενίαν μή μοι δός. Ἑτέρα ἐστὶ πτωχεία ἡ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἑκάστου σῶμα, ὅταν ὑπὸ λιτῆς ἄγαν διαίτης καὶ ὀλιγοτροφίας ὑπάρχῃ κατεσκληκένον, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον » (1). Ἑτέρα ἐστὶ πτωχεία τὸ μετριάζον καὶ συνεσταλμένον τοῦ φρονήματος τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐστὶν, ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς πνεύματος τῆς ψυχῆς ταπείνωσις, ἢ ἐναντίον ἡ ὑπερηφανία.

Ἐκεῖναι τοίνυν, ἡ τοῦ βίου λέγω, καὶ τοῦ σώματος πτωχεία, ἐὰν μὲν συνημμέναι ὦσι τῷ ταπεινῷ τῆς ψυχῆς φρονήματι, μακαριότητός εἰσιν ἄξιαι· εἰ δὲ διεζευγμέναι τῆς ταπεινώσεως μεθ' ὑπερηφανίας εἰσὶν, ἀθλιότητος ὄντως εἰσὶ μεσταί. Ἡ γὰρ ἑκουσίως τις ὑπάρχει κατὰ τὸν βίον, ἢ κατὰ τὸ σῶμα πτωχὸς, ἢ ἀκουσίως· ἂν οὖν ἀκουσίως ᾖ τις πτωχὸς, οὐκ ἔχει δὲ τὴν ἐκ μετανοίας τῇ ψυχῇ προσγινομένην ἀγαθὴν διάθεσιν, τὴν ταπείνωσιν, οὐ φέρει γενναίως τὴν ἀκουσίως προσοῦσαν αὐτῷ πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Θεοῦ γογγύζει, τῆς δικαιοτάτης αὐτοῦ προνοίας ὡς μὴ τοιαύτης οὔσης καταφερόμενος· καὶ τοῖς ἀνθρώποις πολυτρόπως ἐπηρεάζει, μὴ πρὸς Θεὸν βλέπων, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἐλπίσας κατῃσχύνθη ποτέ· οὐδὲ τὰς δαπάνας συ-έλλων, καὶ ταῖς χερσὶ τὸ ζῆν ποριζόμενος, ἢ προσαιτῶν παρὰ τῶν εὐπορούντων σὺν ταπεινώσει· ἀλλ' ἢ κλέπτης, λωποδύτης, τυμβωρύχος, ἅρπαξ γινόμενος· ἢ παράσιτος, συκοφάντης, ψεύστης, ὑποκριτὴς, ἀγενῆ καὶ δουλοπρεπῆ κολακείας ὑπερχόμενος πρὸς τοὺς ἔχοντας, ἐπὶ προσδοκίᾳ τοῦ λαβεῖν τινα πορισμὸν παρ' αὐτῶν. Ἆρ' οὐχ ἀθλιώτατός ἐστιν ὁ τοιοῦτος πτωχός; μᾶλλον δὲ οἱ τοιοῦτοι, καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ μακαριζομένων ἀλλοτριώτατοι; Εἰ δέ τις εὑρεθείη πτωχεύων ἑκουσίως μὲν, φυσιώσει δέ τινι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ σὺν ταπεινώσει τοῦτο πράττων, μηδὲ διὰ τὴν ἐπαινετὴν πτωχείαν τοῦ πνεύματος, τὴν τρυφὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἀποποιούμενος, καὶ οὗτος μικροῦ παραπλήσιος ὑπάρχει τοῖς δαίμοσιν· ἐκείνων γὰρ ἡ μεθ' ὑπερηφανίας ἀτροφία καὶ ἀκτησία· διὰ ταῦτα, «Μακάριοί φησιν ὁ Κύριος, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι », τουτέστιν, οἱ διὰ τὴν ἔνδον καὶ ἐν ἑαυτοῖς τοῦ φρονήματος τῆς ψυχῆς ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας τοῦ σώματος ἀσπαζόμενοι πτωχείαν, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην πλούτου παντὸς ποθεινοτέραν ἡγούμενοι· οἳ κἄν τι τούτων ἀκουσίως αὐτοῖς ἐπέλθοι, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας ἑκούσιον ἑαυτοῖς ποιοῦνται τὸ ἀγαθόν· καὶ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Σπουδάσωμεν, ἀδελφοὶ, τοιοῦτοι πτωχοὶ καὶ ἡμεῖς γενέσθαι, ἵνα βασιλείαν οὐράνιον κομισώμεθα· εἰ δὲ μὴ προαιρούμεθα τοιοῦτοι πτωχοὶ γενέσθαι, διὰ γοῦν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν μεταδόσεως, κοινωνοὶ τῶν τοιούτων πτωχῶν γενώμεθα. Κτησώμεθα φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, τουτέστιν ἐκ τῶν κατὰ περίσσειαν ἐνόντων

(1) Ψαλμ. ρή, 23.

ἡμῖν, ἕως ἂν ὦμεν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ὡς ἂν μεταστάντας τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν ἐκεῖνοι μονάς. Ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ πάντων ἑξῆς τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν παραγυμνῶσαι νῦν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν διάνοιαν· ἀλλ' οὔτε ὁ παρὼν ἀρκέσει καιρός, καὶ ὁ προτεθεὶς ἡμῖν τὴν ἀρχὴν λόγος ἀπαιτεῖ τὸ λεῖπον· δεῖξαι γὰρ προεθέμεθα, ὡς ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ νοσήματα καὶ ἀσθενείας· ἐδείξαμεν δὲ τοῦτο ἐπὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, οὗ ἐστι προηγουμένως κέντρον ἡ ἁμαρτία. Δεῖ γοῦν καὶ περὶ τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου ζητῆσαι καὶ μαθεῖν ἡμᾶς, πόθεν ἔχει τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτον γὰρ τὸν θάνατον ὁ Θεὸς αὐτοζωὴ ὢν, καὶ ὅλως ζωὴ, καὶ ζωῆς παντοίας αἴτιος, τῆς τε ἐν χρόνῳ καὶ τῆς ἐν αἰῶνι, καὶ μάλιστα τῆς ἀϊδίου καὶ θεοειδοῦς.

Καὶ τοῦτον τοίνυν τὸν τοῦ σώματος θάνατον, ὁ Θεὸς οὔτε ἔδωκεν, οὔτε ἐποίησεν, οὔτε προσέταξε γενέσθαι. Εἰ δὲ καὶ τοῦτον ὁ Θεὸς τὸν θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τῶν σωματικῶν νοσημάτων αὐτός ἐστιν αἴτιος, πόθεν οὖν ἡμῖν αἱ σωματικαὶ ἀῤῥωστίαι καὶ τὰ νοσήματα; ἀφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος; Πόθεν δὲ ὁ θάντος οὗτος; προσέχετε καὶ συνίετε. Ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφις, ἐπεὶ τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀπηυτομόλησε, στερεῖται τῆς ἀγαθῆς καὶ ὄντως ζωῆς, ἀπωσθεὶς ταύτης δικαίως, ἧς ἀπέδρα φθάσας αὐτὸς, καὶ νεκρὸν γίνεται πνεῦμα, οὐ κατ' οὐσίαν, οὐ γάρ ἐστιν οὐσία νεκρότητος, ἀλλὰ κατὰ ἀποβολὴν τῆς ὄντως ζωῆς. Ὁ δὲ κόρον μὴ λαμβάνων τῆς πρὸς κακίαν ὁρμῆς, καὶ νεκροποιὸν ἑαυτὸν ποιεῖ πνεῦμα, δόλῳ φεῦ! τὸν ἄνθρωπον ἐπισπασάμενος πρὸς κοινωνίαν τῆς οἰκείας νεκρώσεως. Ὁμονοήσαντες δὲ τῷ σατᾶν οἱ τοῦ γένους προπάτορες, παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος, γυμνωθέντες τῶν ἐκ τῆς ἄνωθεν αἴγλης φωτεινῶν καὶ ζωτικῶν ἐνδυμάτων, νεκροὶ φεῦ! ὡς ὁ σατᾶν καὶ αὐτοὶ κατὰ πνεῦμα γεγόνασιν. Ἐπεὶ δ' ὁ σατᾶν οὐ νεκρόν ἐστι πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκροῦν τοὺς ἐγγίζοντας, τοῖς δὲ μετασχοῦσι τῆς ἐκείνου νεκρώσεως καὶ σῶμα παρῆν ἑκατέρῳ, δι' οὗ καὶ συνεπεράνθη πρὸς ἔργον ἐλθοῦσα ἡ νεκροποιὸς συμβουλὴ, μεταδιδόασι καὶ τοῖς οἰκείοις σώμασι τὰ νεκρὰ καὶ νεκροποιὰ γεγονότα πνεύματα τῆς νεκρώσεως, κἂν διελύθη πάραυτα πρὸς γῆν ἐπιστρέψαν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, εἰ μὴ προμηθείᾳ καὶ δυνάμει συνερχόμενον κρείττονι τὴν ἀπόφασιν ἐκαρτέρει, τοῦ ῥήματι μόνῳ τὰ πάντα φέροντος· ὃς ἀνέσχε μὲν καὶ ὑπερέθετο, καθάπερ ἔφημεν πρότερον, τὴν ἀπόφασιν τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου, καὶ ἡνίκα ταύτην ἐξήνεγκε, βάθει σοφίας καὶ φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ, πρὸς τὸ μέλλον τὴν εἰς ἔργον ἔκβασιν ταύτης ἐταμιεύσατο· οὐ γὰρ εἶπε πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ὡς ἐπεὶ ἔφαγες ἀπο τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἐπιστράφηθι ὅθεν ἐξῆλθες, ἀλλὰ πολλὰ μεταξὺ προθεὶς, τὸ διάστημα δηλοῦντα τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, εἶτ' ἐπήνεγκεν· « Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ »· μηδ' ἐνταῦθα προτάσσων, ἀλλὰ προαναγγέλων, καὶ ἐφιεὶς, καὶ μὴ κωλύων σὺν δίκῃ τὸ ἐκβησόμενον. Ὁρᾶτε, ὅτι οὐδὲ ὁ σωματικὸς θάνατος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ οὗτος, καὶ τῆς τὴν ἁμαρτίαν ἐργασαμένης ψυχῆς, καὶ τοῦ δολίως πρὸς τὴν ἁμαρτίαν συναρπάσαντος ὄφεως; Οὐκοῦν καὶ τὰ σωματικὰ νοσήματα, ἀπὸ ταύτης ἔσχε τὴν πάροδον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πρῶτος νοσερὸν κτησάμενος σῶμα, ᾧ καὶ διηνεκεῖ κλόνῳ συζῶν ὁ Κάϊν, ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἰς ταύτην ἦλθε τὴν καχεξίαν· ὁ γὰρ τρόμος, ὃν σπασμὸν ἰατρῶν ὀνομάζουσι παῖδες, ἀπροαίρετός ἐστι κίνησις ἐν τοῖς τὰ μέλη συνέχειν καὶ συνδεῖν πεφυκόσι μορίοις τοῦ σώματος· ὃς ὅταν ἐξ ἐνδείας ἐπιγένηται τοῦ ἐμφύτου ὑγροῦ, οὐδ' εἴκει τῇ τέχνῃ, οὐδὲ ἴασιν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπιδέχεται.

Ἐπεὶ οὖν ὁ Κάϊν κακῶς εἰς τέλος διέθηκε τὸν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχοντα πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν σύνδεσμον, τὴν ἀγάπην περιτρέψας εἰς μῖσος, γεννηθὲν μὲν ἐκ φθόνου, τελευτῆσαν δὲ εἰς φόνον· διὰ τοῦτο τῆς ἐκ τοῦ φθόνου τηκεδόνος συνεργαζομένης τὸ πάθος, ἀνηκέστῳ καταλλήλῳ παιδεύεται νόσῳ, τῇ κατὰ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μυῖς πληγῇ, ἃ σύνδεσμος ὑπάρχει τοῦ σώματος. Ὁρᾶτε σαφῶς, ὅτι μὴ μόνον ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ τὰ νοσήματα, καὶ αἱ ἀῤῥωστίαι τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀρχὴν ἔσχον; Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῖν δεικνὺς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, μέλλων μὲν ἰᾶσθαι τὸν ἐν Καπερναοὺμ ὑπὸ τεσσάρων πρὸς αὐτὸν καθιέμενον παράλυτον, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι» (1), προανασπῶν οἷον τὸ κέντρον, καὶ τὸ αἴτιον ἐκβάλλων τῆς νόσου, καὶ τότε τὴν ἰατρείαν ἐπάγων. Πρὸς δὲ τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ παρὰ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ κείμενον μετὰ τὴν ἴασιν, φησίν· «Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται» (2). Τοῦτο καὶ Παῦλος εἰδὼς, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν νοσημάτων ἐξ ἁμαρτίας εἰσὶν, εἰπὼν περὶ τοῦ ἀναξίως προσερχομένου τῇ μυστικῇ τραπέζῃ, ὅτι κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, εἶτά φησι· «Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί» (3). Ἀλλὰ καὶ τῆς θνητῆς φύσεως αἱ κῆρες, παρ' ὧν ἅπαν νόσημα, τὴν ἀρχὴν πάντως ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἔσχον· σπάνιοι δέ εἰσιν οἱ πρὸς δόξαν Θεοῦ πάσχοντες, ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ὑπὸ τοῦ Κυρίου θεραπευθείς. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἐπεὶ τῶν τεσσάρων ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ νοσώδης ἐστὶν ἡ θερινὴ, καὶ ταύτης μᾶλλον ὁ Αὔγουστος μὴν οὗτος· ζέσασα γὰρ ἐκ τῆς προλαβούσης θέρμης καὶ τῶν καυμάτων ἡ ἐν ἡμῖν ὕλη, πᾶν ὅτι περ ἂν ἑνὸς ἢ δυοῖν εὕροι τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων, πρὸς πᾶν ἀναχεῖ τὸ σῶμα, καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους τῶν ἐν ἡμῖν ἀχρειοῦσα, τὰς νόσους ποιεῖ. Ἡ γοῦν φιλανθρωπία, καθάπερ ἔφην, τῶν ἱερῶν Πατέρων, ἰδοῦσα νοσώδη τὸν καιρὸν τοῦτον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐπικουφίσῃ τὰς νόσους, τὸ ἡγιασμένον τοῦτο τοῦ ῥαντισμοῦ προσέταξε τελεῖν ἡμᾶς ὕδωρ, ἵν' ἐντεῦθεν ἁγιαζόμενοι οἱ μετὰ πίστεως προσερχόμενοι, διαμένωμεν ἀνώτεροι τῶν ἐξ ἁμαρτημάτων προσβαλόντων ἡμῖν νοσημάτων· ἅμα δὲ καὶ διδάσκοντες ἡμᾶς, ἄν τινι συμβῇ νόσος, μὴ πρὸς ἐπαοιδοὺς καὶ γόητας τρέχειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν, πρὸς τὴν τῶν ἁγίων αὐτοῦ πρεσβείαν, πρὸς τὰς τῶν ἀφιερωμένων αὐτῷ καὶ διὰ βίου ἀνακειμένων ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεύξεις καὶ δεήσεις καὶ προσευχάς· οἱ γὰρ πρὸς ἐπῳδὰς καὶ γοητείας χοροῦντες, ἀθετοῦσι τὸ εἶναι Θεὸν, συντάσσονται τοῖς δαίμοσι, θανατοῦσι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ἔστι δ' ὅτε καὶ νόσους ἀνηκέστους ἐκ τούτων τρυγῶσι καὶ θάνατον· Ὀχοζίας γάρ ποτε ὁ τοῦ Ἀχαὰβ ἀσθενείᾳ περιπεσὼν, ἔπεμψε κατὰ τὸ γεγραμμένον πρὸς τὸν θεὸν Ἀκκαρὼν, εἰδωλολάτραι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ γοητείαις καὶ μαντείαις προσέχοντες· ἔπεμψε γοῦν ὁ τοῦ βασιλέως Ἀχαὰβ υἱὸς οὗτος πρὸς τοιούτους μαθεῖν περὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ. Ὑπαντήσας δὲ τοῖς ἀπεσταλμένοις Ἠλιοὺ ὁ Προφήτης, φησὶ πρὸς αὐτούς· «Παρὰ τὸ μὴ εἶναι Θεὸν ἐν Ἰσραὴλ, ὑμεῖς πορεύεσθε ἐπιζητῆσαι ἐν τῷ Βάαλ θεὸν Ἀκκαρών; τάδε λέγει Κύριος· ἡ κλίνη ἐφ' ἧς ἀνέβης ἐκεῖ, οὐ καταβήσῃ ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ θανάτῳ ἀποθανῇ» (4).

Ὁρᾶτε, ὅτι οἱ παρὰ γοήτων καὶ μάντεων ἐπιζητοῦντές τι μαθεῖν, ἢ παθεῖν, ἀθετοῦσιν εἶναι τὸν Θεὸν ἐν ἡμῖν, καὶ θάνατον ἐκεῖθεν καρποῦνται μά-

(1) Ματθ. θ', 2. (2) Ἰωαν. ε, 14. (3) Α' Κορ. ια, 30. (4) Δ'. Βασιλ. Α, 3.

λιστα μὲν τὸν τῆς ψυχῆς, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸν τοῦ σώματος; Ὁ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ προστρέχων ἐν ἀνάγκαις καὶ ἀσθενείαις, εἰ συμφέρει τούτῳ, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν λύεται, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττεται· τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ὑγείας, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως ἀεὶ ἐπιτυγχάνει· οὕτω γὰρ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος καὶ ἀδελφὸς Ἰάκωβος φησίν· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τὺς πρεσβυτέρυς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» (1). Δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς συνεργεῖν ταῖς ὑπὲρ ὑμῶν εὐχαῖς, δι' ἐπιστροφῆς, δι' ἐξαγορεύσεως, δι' ἐλεημοσύνης, διὰ τῶν ἄλλων ἔργων τῆς μετανοίας· πολὺ γὰρ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς πάντας, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπαλλαγέντας δεινῶν, νῦν μὲν ἐν μετριοπαθείᾳ βιοῦντας, εὐμαρῶς διανῦσαι τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς· διανύσαντας δὲ τοῦτο, μεταλαχεῖν κατὰ καιρὸν καὶ τῆς αἰωνίου καὶ μακαρίας καὶ ἀκηράτου ζωῆς, καὶ τελείως ἀπαθοῦς καὶ ἀπήμονος, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἰατρῷ καὶ Θεῷ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ'.

Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τῆς ἐννάτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ πειρασμῶν.

Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος, «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθέ φησιν, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (2). Οὐκ εἶπεν ἁπλῶς χαίρετε, ἀλλὰ πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθέ φησιν, οὐκ ἀνεπαισθήτως ἔχειν πρὸς τὰ ἐπώδυνα παραινῶν· τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπικρατέστερον ἔχειν εἰσηγούμενος τὸν θεάρεστον λογισμόν. Πᾶσαν δὲ εἶπε χαρὰν, τουτέστι τελείαν, μεγίστην, ἀνελλιπῆ, καὶ μάλισθ' ὅταν οἱ πειρασμοὶ πολυειδεῖς ὦσι· διατί; ὅτι διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ὑπομονῆς γυμναζόμεθα, καὶ δοκιμώτεροι γινόμεθα τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ γνώριμοι τοιοῦτοι ὄντες· οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ Σολομῶντος σοφία περὶ τῶν ἁγίων φησίν· «Ὅτι ἐπείρασεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ» (3)· ἆρ' οὐ πάσης χαρᾶς ἄξιος αὐτοῖς ὁ πειρασμὸς οὗτος; Τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰὼβ εἰπὼν, ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ἐπὶ τῷ πειρασμῷ λύπης· «Οἴει με λέγων ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος» (4); Τί τοῦτο λέγων πρὸς αὐτόν; ἐχρησάμην σοι, δοκιμά-

(1) Iακ. ε, 14. (2) Iακ. α, 2. (3) Σοφ. γ', 5. (4) Ἰὼβ μ', 3.

ζων σου τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν, ἐν εὐεξίᾳ καὶ εὐδοξίᾳ καὶ εὐπορίᾳ, καὶ ἀνεφάνης δίκαιος, χρώμενος αὐτοῖς κατὰ τὸ ἐμὸν θέλημα, τοῦ ταῦτά σοι παρασχόντος, καὶ ὡς αὐτὸς ἐβουλόμην, ταῦτα διαφέρων καὶ διοικῶν· Ἐχρησάμην σοι, δοκιμάζων σε τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν, ἐν καχεξίᾳ καὶ ἀδοξίᾳ καὶ ἀπορίᾳ, καὶ ἀνεφάνης δίκαιος, λέγων· « Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν » (1);

Πόθεν οὖν ἡ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὑπομονή; ἀπὸ τοῦ δοκίμου τῆς εἰς Θεὸν πίστεως· ὥστε δοκίμιόν εἰσι τῶν πιστῶν οἱ πειρασμοί. Διόπερ ὁ τοῦ Κυρίου ἀδελφὸς Ἰάκωβος χαίρειν ἡμῖν παραγγείλας, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσωμεν, ἐπήγαγεν ὅτι· « Τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως, κατεργάζεται ὑπομονήν· ἡ δὲ ὑπομονὴ φησιν ἔργον τέλειον ἐχέτω ». Μηδέν φησι τῶν ἔργων σοι τῆς ἀρετῆς κολοβώσῃς, ἐπενεχθέντων τῶν πειρασμῶν μαλακισθείς, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἡ τελειότης προσέστω σοι τῆς ἀρετῆς. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τῶν ἀκουσίων μόνον οὐ τελειοῦται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χρὴ προσεῖναι καὶ τὰ ἑκούσια, ἅπερ ἐστὶ σωφροσύνη, δικαιοσύνη, πρός τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, καὶ τὰ ἑπόμενα ταύτῃ· ἐπεὶ καὶ τούτων ἡμῖν χρεία πρὸς τὴν τελείωσιν· διὰ τοῦτο προστίθησι πρὸς ἡμᾶς γράφων ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὗτος· « Ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι»· τοῦτο λέγων ἄντικρυς, ὡς εἴπερ βούλεσθε τὴν πρὸς Θεὸν ὑμῶν πίστιν τελείαν ἐνδείκνυσθαι, μὴ μόνον πάσχοντες ἔξωθεν φέρετε γενναίως, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν τὰ θεάρεστα ἐνεργεῖτε, κἂν ἐπίπονα ᾖ· συνελθόντα γὰρ μετ' ἀλλήλων πρᾶξις καὶ πάθος ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν κατὰ Θεὸν τελειοῦσιν ἄνθρωπον. Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι χαίρετε ὅταν ἐνεργῆτε τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅταν ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἦτε; ὅτι τὸ μὲν ἐνεργεῖν τὴν ἀρετὴν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ· τὸ δὲ περιπεσεῖν πειρασμοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἐπεὶ δὲ χωρὶς τούτων οὐκ ἔστι τελείωσις ἢ φανέρωσις τῆς πρὸς Θεὸν πίσεως, ὁ πρὸς τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως τρέχων, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃ, χαρήσεται ὡς ἐντυχών, δι' οὗ τῆς τελειώσεως ἐπιτεύξεται· τοῖς μὲν γὰρ τελείοις τὴν πίστιν, πρὸς φανέρωσιν λυσιτελοῦσιν οἱ πειρασμοὶ τῆς καθ' ἑαυτοὺς τελειότητος· τὸ δέ γε τούτων θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ τοὺς ἀτελεῖς τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· ὃ δῆλον καὶ παρ' αὐτῶν τῶν σήμερον ἀναγινωσκομένων τοῦ Εὐαγγελίου ῥημάτων. Ἄνωθεν δὲ αὐτὰ προθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. « Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους· καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι» (2). Ποίῳ καιρῷ ἐκείνῳ φαμέν; ὅτε πέντε ἄρτοις καὶ δυσὶν ἰχθύσι τοὺς πενταχισχιλίους σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις ἔθρεψεν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς χόρον, ὡς καὶ δώδεκα κοφίνους πληρῶσαι τὰ περιττεύσαντα τῶν κλασμάτων, καθάπερ ἐπ' ἐκκλησίας ἐν τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ ἀκηκόαμεν.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις ἴσως, τίνος ἕνεκεν ἠνάγκαζε τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον. Ἔστι μὲν οὖν λέγειν, ὡς ᾠκονόμει καὶ τὰ ἑξῆς, πρὸς τὰ ἔργα σπεύδων, ἃ τελέσων ἦλθεν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ, εἴπερ μὴ ἠνάγκαζε, τοῦτο ἂν ἠπόρησα· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος πᾶσι παντὸς καλοῦ δι' ἔργων ὑπόδειγμα προτιθέναι βουλόμενος ἑαυτὸν, ἔδειξε μὲν πῶς δεῖ συνεῖναι τοῖς πλήθεσιν, ὅτι πρὸς ψυχῶν καὶ σωμάτων ὠφέλειαν, ἐλείπετο δὲ δεῖξαι, καὶ πῶς δεῖ συνεῖναι Θεῷ, τῷ προσάγειν αὐτῷ νοῦν πάντων ἀ-

(1) Ἰὼβ ϛ', 10. (2) Ματθ. ιδ', 22.

πηλαγμένον τῶν κάτω· πολὺ δὲ πρὸς τοῦτο συντείνει μόνωσις καὶ ἐρημία, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἡσυχία. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο διδάξαι καιρὸς ἦν, ὅτι καλὸν ἐρημία καὶ ἠρεμία καὶ προσευχὴ καὶ μόνωσις, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβῆναι ἔδει τὸ ὄρος, ὥστε κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι· οἱ δὲ μαθηταὶ συνεῖναι τούτῳ διὰ παντὸς ἠγάπων, καὶ δυσαποσπάστως εἶχον ἐκείνου, πῶς ἂν εἰς τὸ ὄρος ἀνέβη μόνος, εἰ μὴ τούτους ἠνάγκασεν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς πέραν; Ἔστι δέ τι καὶ ἄλλο διορᾶν ἐντεῦθεν· ὡς γὰρ νῦν μετὰ τὸ θεραπεῦσαι καὶ διδάξαι καὶ θρέψαι τὸ πλῆθος ἐξαισίως, ἀπολύσας αὐτούς, καὶ εἰς τὸ ὄρος ἀναβαίνων, ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τῇ θαλάσσῃ καὶ τοῖς κύμασιν, οὕτως ὕστερον μετὰ τὸ διὰ τῆς οἰκείας ἐνανθρωπήσεως θεραπεῦσαι τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ διδάξαι καὶ θρέψαι δι' ἑαυτοῦ, ἀπολείπων ἡμᾶς σωματικῶς, καὶ ἀναβαίνων εἰς τὸν οὐρανόν, ἔπεμψε τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν εἰς τὴν ἁλμυρὰν, ὡς πειρασμῶν γέμουσαν, τῶν ἐθνῶν θάλασσαν, ὥσπερ ἐν σκάφῃ τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὸ Ἐκκλησίᾳ, μεθ' οὗ τοῖς πειρασμοῖς ἐξεδόθησαν. Οὐ μόνον δὲ ἔπεμψεν, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασεν. Εἴ τις οἶδε τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν ἠγαπημένον τῷ Χριστῷ θεολόγον, εἴ τις οἶδε διὰ τί συνεχωρήθη ἡ ἐπὶ Στεφάνῳ θλῖψις, καὶ ὁ κατ' ἐκείνην διωγμὸς, εἶδεν ὃ λέγω· καὶ γὰρ οὐκ ἤθελον οἱ Ἀπόστολοι τῶν Ἱεροσολύμων ἐξελθεῖν, ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὸν κόσμον, καὶ οὕτω τὴν ἀποστολὴν ἐπλήρωσαν.

Οὐκ ἠναγκάσθησαν δὲ ἁπλῶς πλεῖν τὴν κοσμικὴν θάλασσαν, ἔνθα πᾶσα θλῖψις καὶ πᾶν εἶδος πειρασμοῦ, ἀλλ' ὥστε προάγειν εἰς τὸ πέραν, τουτέστι νικῆσαι, καὶ τῶν πειρασμῶν ἐπέκεινα διὰ τῆς νίκης γενέσθαι· ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν χωρὶς τοῦ Ἰησοῦ· « Τὸ γὰρ πλοῖόν φησι, μέσον τῆς θαλάσσης ἦν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος ». Οὐ μᾶλλον τότε ἦν ἐναντίος αὐτοῖς ὁ ἄψυχος ἄνεμος, ἢ ὁ Δομετιανὸς, καὶ ὁ Τραϊανὸς, καὶ ὁ Νέρων ὕστερον· μᾶλλον δὲ οὗτοι μὲν, καὶ οἱ τοιοῦτοι κύματά εἰσιν ἄγρια δεινῶς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπεγειρόμενα, ὁ δὲ κινῶν καὶ ἀνεγείρων ἐναντίος ἄνεμος τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας ἐστὶν, ὁ ἀντικείμενος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ διὰ παντὸς διάβολος. Τετάρτῃ δέ φησι φυλακῇ τῆς νυκτὸς, ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τουτέστι μετὰ τὴν ἐννάτην τῆς νυκτὸς ὥραν· εἰς τέσσαρα γὰρ εἰώθασιν οἱ νυκτοφυλακοῦντες διαιρεῖν τὸ τῆς νυκτὸς διάστημα κατὰ διαδοχὴν, ὡς εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς τετάρτης φυλακῆς ἐν ταῖς ἰσημερίαις ἀρχὴν τῆς δεκάτης τῆς νυκτὸς ὥραν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ αὐτοὺς ἀφῆσιν ὑπὸ τοῦ κλύδωνος βασανίζεσθαι, ἵνα γυμνάσῃ πρὸς ὑπομονὴν, καὶ φερεπόνους αὐτοὺς ποιήσῃ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιφανεὶς αὐτοῖς συγχωρεῖ φάντασμα νομίσαι τοῦτον, καὶ φοβηθῆναι τοσοῦτον, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου κράξαι, καί τοι πρὸς τὸ σῶσαι παραγενόμενον. Τοῦτο γὰρ ἂν ἴδοις ποιοῦντα καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ λαοῦ ἐκείνου· ὁπότε καὶ γὰρ ἔμελλεν αὐτοῖς ἡ θάλασσα παραδόξως ῥήγνυσθαι, καὶ ὁδὸν παρέχειν σωτήριον, τότε τὰ ἔσχατα κινδυνεύειν ἐδόκουν, τῇ κατόπιν κυκλώσει τῶν πολεμίων ἀφύκτοις συσχεθέντες κακοῖς. Καὶ νῦν ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ προηγεῖτο τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κατεχόντων δαιμονίων ὁ σφοδρὸς συνταραγμὸς τῶν ἐλευθερουμένων· οὕτω γὰρ οὐκ ἐπέραστοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔμμονοι τῇ μνήμῃ τῶν εὖ πεπονθότων αἱ εὐεργεσίαι γίνονται. Ἐπιφαίνεται δὲ αὐτοῖς ἐπικαλουμένοις πάντως ἐν τῷ κλύδωνι ἐκείνῳ τὸν πάντων Θεὸν, δεικνὺς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὁ χεῖρα βοηθείας ὀρέγων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. Περιπατεῖ δὲ ἐπὶ τῶν κυμάτων, τῆς θαλάσ-

σης ἀγριαινούσης, δεικνὺς ἐκ περιουσίας ὅτι αὐτός ἐςι κατὰ τὴν προφητείαν, ὁ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐπ' ἐδάφους ὁδεύων, πρὸς ὃν φησι καὶ ὁ Δαβὶδ προφητικῶς· «Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς» (1)· καὶ, «Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις» (2)· ὅπερ ὕστερον ἀπειργάσατο· ὡς γὰρ τότε περιφόβως εἶδεν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τοῦτον, ἐπεὶ καὶ νῦν ἦν, εὐθέως ἐλάλησεν αὐτοῖς, γνωρίζων ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς καὶ λέγων· «Ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε». Ἐγώ εἰμι ὁ καὶ Θεὸς ὢν ἀεὶ, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἄνθρωπος γεγονὼς δι' ὑμᾶς, ὁρώμενός τε καὶ ἀκουόμενος, καὶ πάντα δυνάμενος· διὸ καὶ μετὰ σώματος κατὰ κυμάτων πεζεύω, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτο παρέχειν δύναμαι· τοῦ γὰρ Πέτρου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· «Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα», ἐκέλευσε καὶ ἐγένετο. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν προτέραν ἀκολουθίαν ἀγάγωμεν τὸν λόγον, ἣν ἀνάγοντες ἐλέγομεν πεμφθῆναι τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὴν κοσμικὴν τῶν ἐθνῶν θάλασσαν, ἀναφερομένου τοῦ Κυρίου ὡς εἰς ὄρος ἐπὶ τὸ οὐράνιον ὕψος, κἀκεῖ πάντως τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσάγοντος εὐχὰς, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀρχιερέως γεγονότος, καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (3).

Οἱ οὖν μαθηταὶ πεμφθέντες προάγειν εἰς τὸ πέραν, τουτέστι νικῆσαι καὶ ὑπερβῆναι τοὺς πειράζοντας, οὐκ ἐνίκησαν εἰς τέλος· ἔτι γὰρ ἐνεργός ἐςιν ὁ ἀντικείμενος, καὶ τὰ ἔθνη μαίνονται κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς, τουτέστι μετὰ τὸν φυσικὸν νόμον, μετὰ τὸν γραπτὸν νόμον, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ Κυρίου παρουσίαν, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν τῆς χάριτος νόμον, ὁ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἔσται πάντως καιρὸς, καλῶς ἀναλογῶν τῇ τετάρτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐλεύσεται καταπατῶν καὶ καταργῶν καὶ δουλούμενος πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· μέλλει γὰρ καταργήσειν ἐμφανῶς, καὶ καταπατήσειν τὰ δεινῶς ἐπεγειρόμενα κύματα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Μέμνησθε γὰρ ὅτι κύματα κινούμενά τε καὶ διεγειρόμενα ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος, τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου ἀναγωγικῶς ὁ λόγος ἐπεδείκνυ· καὶ ἵνα τὰ μεταξὺ παραλείπω κατὰ μέρος θεωρεῖν, ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, τοῦ τε Ἰησοῦ, καὶ Πέτρου τοῦ μεταστάντος πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ πλοίου, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν· καὶ γὰρ τοῦ Κυρίου, καὶ πάντων τῶν ἐξ ἡμῶν μεταςάντων ἁγίων, οὓς ὑπεσήμαινεν ὁ Πέτρος, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σὺν ἡμῖν γενομένων, τὸ νοητὸν ἀντικείμενον πνεῦμα τελέως καταργηθήσεται, καὶ ἡμεῖς τὴν πολυκύμαντον τοῦ βίου διαπεράσαντες θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῶν πραέων εἰσελευσόμεθα, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμός. Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, φησὶν, ἐλθόντες, προσεκύνησαν τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ»· καὶ τότε γὰρ, «Πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός» (4). Ἀλλὰ τῆς ἀναγωγῆς ἀφιέμενοι, τῆς ἀρχῆς ἐπιμνησθῶσμεν τῶν λόγων· ἡ δὲ ἦν, ὡς μὴ μόνον τοῖς τελείοις τὴν πίςιν οἱ πειρασμοὶ λυσιτελοῦσιν, ὡς τῷ Ἰὼβ καὶ τῷ Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀτελεῖς τελειοῦσιν ἐπιφερόμενοι· καὶ γὰρ ἐνταῦθα οὐχ ὁ Πέτρος μόνος, οὐδὲ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ μόνον,

(1) Ψαλμ. ος', 19. (2) Ψαλμ. πή, 9. (3) Ἑβρ. ϛ', 17. (4) Φιλ. β', 10.

οἱ καὶ αὐτοὶ ἔτι ἀτελεῖς ἦσαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ πάντες, τοσοῦτον πρὸς πίστιν ὑπ' ἐκείνου τοῦ πειρασμοῦ ὠφελήθησαν, ὡς προσελθόντες προσκυνῆσαι τῷ Ἰησοῦ, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ». Καλῶς ἄρα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὃν τὴν ἀρχὴν προηγάγομεν· «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» (1).

Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι διπλοῦν ἐστι τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν· ἀλλ' οὐ τοῦτο λέγω νῦν, ὅτι δι' ἡδονῆς καὶ ὀδύνης, δι' ὑγείας καὶ νόσου, διὰ δόξης καὶ ἀδοξίας, δι' εὐπορίας καὶ ἀπορίας, ἐπάγονται τοῖς ἀνθρώποις οἱ πειρασμοὶ, ἐν οἷς καὶ πολλῷ χείρους εἰσὶν οἱ δι' ἡδονῆς καὶ ὑγείας, καὶ δόξης καὶ εὐπορίας· ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο· ἀλλ' οὐ περὶ ταύτης λέγω ὑμῖν νῦν τῆς διπλόης τῶν πειρασμῶν. Ἀλλὰ ποίαν ἀποδέχομαι νῦν ὑμᾶς ἐπιγνῶναι; σκοπεῖτε καὶ μαθήσεσθε. Οὗτος ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ κατὰ σάρκα διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰωσὴφ τῆς Παρθενομήτορος κατὰ θείαν οἰκονομίαν μνηστείαν, ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καλούμενος, εἰπὼν ὅτι· «Χαίρετε ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» (2)· καὶ ὅτι· «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς»· εἶτα καθάπερ ἂν εἴ τις εἶπε πρὸς αὐτὸν, καὶ μὴν εἰσὶν οἳ βλασφημοῦσιν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, οἱ δὲ καὶ ἀπογινώσκουσι τελέως ἑαυτῶν· ἄλλοι δὲ καὶ βρόχον ἑαυτοῖς ἀνάπτουσιν· εἰ δὲ καὶ ὁ πειρασμὸς τῶν ἐμφύτων εἴ καὶ σαρκικῶν, θυμοῦ τυχὸν ἢ ἐπιθυμίας, οἱ μὲν φόνοις ἔσθ' ὅτε περιέπεσαν, οἱ δὲ τῇ ἀκολασίᾳ ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν, πῶς οὖν ἐκ Θεοῦ ὁ πειρασμὸς, καὶ στεφάνων πρόξενος; οἷον πρὸς τοὺς τοιαῦτα λέγοντας ἀπολογούμενος ἐπάγει· «Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· πειράζει γὰρ αὐτὸς οὐδένα· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν» (3)· πειρασμὸν ἐνταῦθα τὸ κακὸν δηλονότι καὶ τὴν ἁμαρτίαν λέγων, καὶ τὸ ταύτῃ περιπεσεῖν, ἧς καὶ ὁ Χριστὸς ἔμεινεν ἀπείραστος, καί τοι πειρασθεὶς ἄλλως· «Ἐξ ὧν γὰρ ἔπαθέ φησι πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι» (4). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος πειρασθῆναι κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν (5)· ὥστε πειρασμοὶ λέγονται καὶ τὰ ἐπερχόμενα τοῖς ἀνθρώποις ἔξωθεν κατὰ σῶμα λυπηρὰ, καὶ αὐτὴ ἡ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ, εἰ καὶ ἀνεύθυνός ἐστιν· ἐπεὶ καὶ τῷ Κυρίῳ πειράζων προσέβαλε. Πειρασμοὶ λέγονται καὶ αἱ ἁμαρτίαι, καθ' ἃς ἕκαστος ἡμῶν πειράζεται, ὡς αὐτὸς Ἰάκωβός φησιν· «Ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· ἡ γὰρ ἐπιθυμία φησὶ συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία τελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον» (6). τίνα θάνατον; τὸν αἰώνιον, ὃς ἐστιν ὁ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ Θεοῦ χωρισμός· ὃν νῦν μὲν ἐπηκολούθησεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι συντελείας καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος, τότε δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἕψεται τοῖς μὴ ἐνταῦθα μετανοήσασιν ἡ ἀφόρητος καὶ ἀτελεύτητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος κόλασις, καταδικασθεῖσι δικαίως ὑπὸ τοῦ δυναμένου καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

Τοῦτον φύγωμεν, ἀδελφοὶ, τὸν πειρασμὸν ὅση δύναμις· καὶ γὰρ τὸ φυγεῖν τοῦτον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ. Ἐπὶ τούτῳ λυπηθῶμεν, ὅταν ἴδωμεν ἑαυτοὺς αὐτῷ περιπεσόντας. Ἐὰν ἐπὶ τούτῳ λυπηθῶμεν ὅσον δεῖ, μετάνοιαν ἑαυτοῖς ἀμεταμέλητον κατεργασόμεθα πρὸς σωτηρίαν. Τοῦτον καὶ ἐγὼ τὸν πειρασμὸν ἦκω νῦν ἀφ' ὑμῶν ἆραι, οὐ τὸν ζημιοῦντα καὶ βλάπτοντα προσκαίρως, ἀλλὰ τὸν αἰωνίως· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-

(1) Ἰακ. ά, 12. (2) Ἰακ. ά, 2. (3) Ἰακ. ά, 13. (4) Ἑβρ. ϛ', 18. (5) Ματθ. δ', 1. (6) Ἰακ. ά, 14.

στὸς, οὗ ἡμεῖς ἐσμὲν χάριτι αὐτοῦ διάκονοι, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀρχιερεὺς ἐστὶν οὐ τῶν προσκαίρων· καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄντως ἅγια, οὐ πρόσκαιρον ἀλλ' αἰωνίαν λύτρωσιν τὴν ἡμετέραν εὑρόμενος· ἣν καὶ ἡμεῖς ἥκομεν κομίζοντες, τὴν αἰωνίαν ἀπολύτρωσιν, εἴγε πείθεσθε, τῶν ψυχικῶν πειρασμῶν ἀλλ' οὐ τῶν σωματικῶν· τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1), ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, οὐ τῶν αἰσθητῶν ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ πολεμίου καθ' ἡμῶν γεγονότων. Ὑμεῖς δὲ δοκεῖτέ μοι ταύτην μηδὲ συνορᾶν μηδὲ ζητεῖν τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν κατὰ ψυχὴν πειρασμῶν· ἐπ' ἐκείνοις γὰρ μάλιστα λυπεῖσθε τοῖς πειρασμοῖς, ἐφ' οἷς ἔδει χαίρειν, ὡς προξενοῦσιν, εἴγε βουλόμεθα, τὴν αἰωνίαν ἡμῖν ἀπολύτρωσιν· καὶ παρ' ἐμοῦ ταύτην μάλιστα ζητεῖτε τὴν ἄνεσιν των σωματικῶν πειρασμῶν, ἧς ἐγὼ μᾶλλον καταφρονήσας, πρὸς ὑμᾶς ἦλθον, συμπάσχειν ὑμῖν αἱρούμενος. Καί τοι, εἰ ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν λυποῦμεθα μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἡμῖν ἐπιζημίοις, οὐ μόνον ἡ τῆς ψυχῆς σωτηρία καὶ ἡ αἰωνία λύτρωσις ἡμῖν προσέσται, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν προσκαίρων πειρασμῶν ἀπολύτρωσις· πόθεν γὰρ ὀδυνηρός τε καὶ πολυστένακτος, φιλοπόλεμός τε καὶ πολυσύμφορος ἡμῖν ὁ βίος γέγονεν; οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐμβαλεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς εἰς τὸν ἀπηγορευμένον πειρασμὸν, τὴν ἁμαρτίαν λέγω; Ἂν τοίνυν ἑαυτοὺς καθάρωμεν ἀρτίως ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας διὰ τῆς μετανοίας, κἀνταῦθα μετριωτέρων δεησόμεθα πειρασμῶν, καὶ κατὰ καιρὸν εἰς τὸν ἄλυπον καὶ ἀνεπηρέαστον ἐπανήξομεν βίον. Ἐπιστρέψαντες οὖν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν σωτήριον τοῦτον λογισμὸν, μὴ ἐπὶ ταῖς σωματικαῖς ἐπιφοραῖς καὶ ζημίαις λυπώμεθα καὶ ἀδημονῶμεν μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς ζημίαις, αἵ εἰσιν ὄντως πειρασμοὶ, καὶ λύπης ἀληθῶς ἄξιαι· ἵνα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καθάπερ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγωμεν· Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, τὸν ἀπηγορευμένον καὶ ὑπεύθυνον πάντως, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Β' Κορ. ί, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'.

Περὶ ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καὶ ὅτι κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τὰ κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ· Ἐξεφωνήθη ἐν λιτῇ.

Ὥσπερ ἐπὶ τῆς γεωργουμένης γῆς οἷά τις σπείρει, τοιαῦτα καὶ θερίσει· κἂν μὲν ἐμφυτεύσῃ ταύτῃ δένδρα εὔκαρπα, ἢ σπείρει σῖτον ἢ κριθὴν ἢ ἄλλο τι τῶν εὐχρήστων, ταῦτα ἐκείνη καὶ τρέφει καὶ αὔξει καὶ τελεσφορεῖ· ἀνέργαζον δὲ ταύτην καὶ ἄσπαρτον ἀφεὶς, τρέφει μὲν βοτάνας, ἀλλ' οὐκ εὐχρήστους, καὶ μάλιστα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους τῆς καθ' ἡμῶν κατάρας· καὶ δένδρον ὁμοίως ἐὰν βλαστήσῃ, ἄκαρπον καὶ τοῦτο καὶ ἀνωφελὲς καὶ ἀκανθηφόρον ὡς τὰ πολλά· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὁποίας τις ἐμποιήσει ταύτῃ διαθέσεις, τοιούτων καὶ ἀπολαύει. Κἂν μὲν ὁμιλίαις χρῆται χρησαῖς, καὶ διδασκαλίας ἀκούῃ τε καὶ ὑπακούῃ πνευματικῆς, καὶ εἰς ἔργον ἄγῃ τὰ κατ' αὐτὴν, γεωργεῖ τὰς ἀρετὰς, καὶ τῷ Θεῷ εὔχρηστος γίνεται, τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτῷ. Ἐὰν δὲ ὁμιλίαις οὐ καλαῖς χαίρῃ, καὶ διδασκαλίας οὐκ ἀκούῃ πνευματικῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκουσθεῖσαν παρὰ φαῦλον τίθεται, ἀγριαίνει καὶ ὑλομανεῖ, καὶ τρέφει τὰ πάθη τὰ πονηρὰ, καὶ ἀναδίδωσιν οἰκοθεν τὰς ἀκάνθας καὶ τὰ κέντρα τοῦ θανάτου, τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ὁ ἀρχέκακος γὰρ ὄφις τὴν ἀρχὴν, ὡς πάντες γινώσκετε, διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐκκεντήσας τὸν ἄνθρωπον, θνητὸν αὐτὸν ἀπειργάσατο, καὶ τοῦ χωρίου τῆς τρυφῆς ἐκβαλὼν, εἰς τὸν φθαρτὸν καὶ πολυώδυνον τοῦτον μετεστήσατο κόσμον· νῦν δὲ, ἂν μὴ διὰ μετανοίας τις ἐπισπεύσῃ τῶν παρ' αὐτοῦ τραυμάτων τὴν ἴασιν, τῇ αἰωνίῳ κολάσει καὶ τῷ πυρὶ τῆς γεέννης παραπεμφθήσεται. Ὥσπερ δὲ ταῖς ἀγρίαις ὕλαις καὶ τῷ δάσει τῶν ἀκανθῶν, τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς ἐμφωλεύουσιν, οὕτως ὁ ἀρχέκακος οὗτος δράκων, τὸ μέγα καὶ πάνδημον θηρίον κατὰ τὸν Ἰωβ, ὑπὸ παντοδαπὰ δένδρα τῆς ἡδυπαθείας ἐνδιαιτᾶται· ἔμπροσθεν δέ φησιν αὐτοῦ τρέχει ἀπώλεια. Ταύτης τῆς ἀπωλείας ἀνωτέρους ὑμᾶς εἶναι πάντας ποθῶν ἐγὼ, καὶ πάντα ποιῶν, κοπιῶ ὑπὲρ ὑμῶν, ἀδελφοὶ, καὶ ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ πνευματικῇ καθ' ἡμέραν μὲν τοῖς προσιοῦσιν, ἐπ' ἐκκλησίας δὲ καὶ κοινῇ πρὸς πάντας, τοῦ καιροῦ διδόντος· αὕτη γὰρ ὑλοτομεῖ τὰ ἄλση τὰ πονηρὰ, καὶ ἀναμοχλεύει τῶν ἁμαρτημάτων τὰ βάθη, καὶ ἀμβλύνει τῆς κακίας τὰ κέντρα, καὶ θριαμβεύει τὸν ἀρχέκακον δράκοντα, καὶ φανεροῖ τὴν ἀπλανῆ τρίβον, καὶ παρέχει γνῶσιν σωτήριον.

Ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ μάλιστα ἡ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, οὐκ ἰδιώτας μόνον ἔχει, ἀλλὰ καὶ σοφοὺς, τῇ τε φύσει καὶ τῇ μελέτῃ τῶν ἔξω τε καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς μαθημάτων· διὰ τοῦτο οὐκ ἐπὶ πολὺ, οὐδὲ λίαν ἰδιωτικὴν ποιοῦμαι τὴν ὁμιλίαν, μᾶλλον βουλόμενος ἀνάγειν τοὺς χθαμαλωτέρους, ἢ κατάγειν διὰ τούτους καὶ τοὺς ὑψηλοτέρους. Ὁ δὲ προσέχων καὶ ἀκούων τῆς διδασκαλίας ἐπιμελῶς, κἂν ἰδιώτης ᾖ, οὐ πάντῃ ἀγνοήσει τὰ λεγό-

μενα, καὶ ὅπερ ἂν δυνηθῇ καταλαβεῖν καὶ κατασχεῖν καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, κἂν λίαν ὀλίγον ᾖ, φυγαδεύσει μὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς πᾶσαν κακίαν, αὐξηθήσεται δὲ καὶ πληρώσει καὶ σώσει τὴν δεξαμένην αὐτὸ καρδίαν· ὡς γὰρ ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὑπάρχων, ἐξομοιοῦται τῷ λίθῳ ἐκείνῳ, ὃν ἔλεγεν ὁ Δανιὴλ, ὅτι ἐκινήθη ἀπὸ ὄρους ὀλίγος πάνυ, καὶ πατάξας τὴν εἰκόνα τῶν παραρρεόντων τούτων ἐλέπτυνε καὶ διέλυσεν, αὐτὸς δὲ πλατυνθεὶς ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν (1). Νῦν δὲ μάλιστα προσέχειν ἀναγκαῖον τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν, οὐ τοὺς ἰδιώτας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς σοφούς· εἰ γὰρ καὶ συνέρχεταί πως τοῖς ἰδιώταις τῷ λόγῳ ἡ ὁμιλία, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν οὐ χαμαίζηλον ἔχει, οὐδὲ τὴν ὠφέλειαν ἀμυδράν· τὰ γὰρ πονηρὰ πάθη καὶ τὰς ἀρετὰς ὑμῖν ὑποδείξω, καὶ αὐτὴν ἑκατέρων τὴν ῥίζαν ἀνακαλύψας, οὐ τὴν αὐτὴν οὖσαν, ἀλλὰ διάφορον, ἵν' ὑμεῖς, τὴν μὲν ἐκκόψητε, τὴν δὲ περιθάλψητε. Ἡ μὲν οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ῥίζα καὶ ἀρχὴ πάσης ἀρετῆς ἐστιν· ἡ δὲ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπη πάσης κακίας πρόξενος. Διὸ καὶ ἐναντίως αὗται πρὸς ἀλλήλας ἔχουσι, καὶ ὑπ' ἀλλήλων φθείρονται, καθὰ καὶ ὁ Ἀδελφόθεος βοᾷ λέγων· « Ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου ἔχθρα εἰς Θεὸν, ὅστις θέλει φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται » (2). Καὶ ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ Ἰωάννης· « Ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρός » (3). Προσέχωμεν, ἀδελφοὶ, μήπως ἀγαπῶντες τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀλαζονείαν ἔχοντες, ἐκπέσωμεν τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανίου Πατρός. Ἐν γὰρ τοῖς δυσὶ τούτοις συμπεριέλαβε πᾶν πάθος διϊστὸν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τῆς δυάδος τούτων τῶν ἀντιθέτων ῥιζῶν, τῆς πρὸς τὸν κόσμον λέγω καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἄλλη δυάς ἐστιν ἀγάπης ῥίζα καὶ ἀρχὴ καὶ πρόξενος, ἀσπόνδως πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, καὶ ἀπεχθῶς κἀκείνη· τῆς μὲν γὰρ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης, ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἡμῶν ἀγάπη γίνεται αἰτία· διὰ γὰρ τὸ σῶμα καὶ τὴν κατ' αὐτὸ εὐπάθειαν τὸν κόσμον ἀγαπῶμεν. Τῆς δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἡ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἡμέτερον, ἤγουν τὴν ψυχὴν ἀγάπη αἰτία· διὰ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἄνεσιν καὶ εὐκληρίαν ἕκαστος ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Ὅτι δὲ καὶ αὗται ἀντίκεινται ἀλλήλαις, καὶ ὁ μέγας Παῦλος μαρτυρεῖ λέγων· « Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος », ἤτοι τῆς ψυχῆς, « καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός » (4).

Ἀλλὰ πῶς ἐκ τῆς πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκάστῳ ψυχὴν ἀγάπης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη φύεται; Ἀπειλεῖται γέεννα πυρὸς ἀσβέστου, καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ αἰώνιος ἐπαγγέλλεται· ἡ μὲν αἰώνιος βασιλεία τοῖς ἀκούουσι καὶ ποιοῦσι τὰς θείας ἐντολάς· ἡ δὲ τοῦ πυρὸς γέεννα τοῖς ἀπειθοῦσι δι' ἔργων τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ γοῦν ὡς ἀληθῶς πιστοὶ, καὶ ἀγαπῶντες τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐπιθυμοῦντες εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξαι αὐτὰς, ἀκούοντες τούτων τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν, πόθον εὐθὺς ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι καὶ φόβον· φόβον μὲν τῆς κατὰ τὴν ἠπειλημένην τοῦ πυρὸς γέενναν ἀτελευτήτου ὀδύνης· πόθον δὲ τῆς κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ βασιλείας, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ διαιωνιζούσης εὐφροσύνης. Ποθοῦντες οὖν τυχεῖν τῆς ἀκηράτου καὶ θείας εὐφροσύνης, καὶ τὴν τοῦ πυρὸς ὀδύνην φοβούμενοι ἐκείνην, ἀπολύονται μὲν τῶν ἐμ-

(1) Δαν. β', 33. (2) Ἰακ. δ', 4. (3) Α' Ἰωαν. ά, 15, (4) Γαλ. ί, 17.

παθῶν καὶ ὑπευθύνων καὶ γηΐνων σχέσεων, σπεύδουσι δὲ κολλᾶσθαι τῷ Θεῷ δι' ἐκτενοῦς δεήσεως, ὡς μόνῳ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι τῆς ἐν γεέννῃ ὀδύνης ἀπαλλάξαι, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα νοῦν χαρᾶς τῆς ἀϊδίου καταξιῶσαι· καὶ οὕτω κτῶνται τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ δι' αὐτῆς ἔτι συναφθέντες τῷ Θεῷ τελεώτερον, πᾶσαν ἔτι προσκτῶνται ἀρετήν· πᾶν γὰρ εἶδος ἀρετῆς ἐν ἡμῖν, ἐνεργοῦντος τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν προσγίνεται· τοῦ Θεοῦ δὲ μὴ ἐνεργοῦντος ἐν ἡμῖν, ἁμαρτία πᾶν τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶν, ὅτι· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (1). Καὶ τοῦτο γινώσκοντες οἱ ὡς ἀληθῶς ἐργαζόμενοι τὰς ἀρετὰς, ἐπ' οὐδενὶ ἐπαίρονται κατορθώματι, ἀλλὰ ταπεινούμενοι δοξάζουσι τὸν Θεὸν, τὴν πηγὴν τῶν ἀρετῶν, ἐξ ἧς ἀγαθοδότιδος αὐγῆς πληροῦνται· ὡς γὰρ ὁ ἀὴρ ἐξ ἡλίου πληρούμενος φωτὸς, οὐ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἡλίου δόξαν τε καὶ λαμπρότητα δείκνυσιν ἡμῖν, οὕτως οἱ διὰ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν ἐργασίας συναφθέντες τῷ Θεῷ, εὐωδία Χριστοῦ κατὰ Παῦλον εἰσὶ, καὶ ὀσμὴν Χριστοῦ ἔχουσι, καὶ τὰς ἀρετὰς καταγγέλουσι τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντος αὐτοὺς εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς.

Οὕτω μὲν οὖν διὰ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἡ τῶν μελλόντων ἐπίγνωσις ἡμῖν ἐγγίνεται, καὶ διὰ τῆς πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκάστου ψυχὴν ἀληθινῆς ἀγάπης, ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τούτων τοῖς πιστοῖς ἡμῖν προσγίνεται, καὶ δι' αὐτῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενὴς καὶ συνεχὴς προσευχὴ καὶ δέησις, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς προσευχῆς ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ συνάφεια, καὶ διὰ τῆς συναφείας ταύτης πᾶσα ἀρετὴ γεννᾶται, συνεπαγομένη τὴν ταπείνωσιν, τῇ ἐπιγνώσει τοῦ ἐν ἡμῖν τίκτοντος τὰς ἀρετάς. Πῶς δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀγάπης ἡ πρὸς τὸν κόσμον γίνεται φιλία, καὶ διὰ τῆς φιλίας ταύτης τὰ πονηρὰ πάθη, καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἁμαρτημάτων φύεται; Ὥσπερ ἡ ψυχὴ τῆς μελλούσης ἡδονῆς ἐφίεται καθ' ἑαυτὴν, οὕτω τὸ σῶμα τῆς παρούσης καὶ παραῤῥεούσης· ἡ δὲ τοιαύτη ἡδονὴ αἰσθητή τέ ἐστι, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων ἐνεργεῖται, καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν προσγίνεται, ἅ ἐστιν ὁ κόσμος· διὰ τοῦτο φιλόκοσμος ὁ φιλοσώματος. Ἐκ δὴ τῆς πρὸς τὸ σῶμα φιλίας ταύτης ἀμέτρως τὰς κατὰ κόσμον ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ διώκοντες καὶ περιέποντες, τὴν πολύμορφον τῶν παθῶν ἑαυτοῖς περιτίθεμεν ἀσχημοσύνην· ἐπεὶ γὰρ ἡ κατὰ κόσμον ἡδονὴ δι' αἰσθήσεων ἐνεργεῖται, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, πολλαί τε καὶ διάφοροι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἡδοναὶ, καὶ τὰ κατὰ ταύτας πάθη· ἄλλα μὲν γὰρ ὁράσεως, ἀκοῆς δὲ ἄλλα, καὶ ἄλλα τῆς ὀσφρήσεως, καὶ τῆς ἁφῆς πάλιν ἕτερα, καὶ ἕτερα τὰ τῆς γεύσεως. Τῶν μὲν οὖν κατὰ τὴν γεῦσιν πονηρῶν παθῶν οὐχ ἡ τροφὴ αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀμετρία ταύτης, ὅ ἐστι τρυφή· ταῦτα δέ ἐστι γαστριμαργία, λαιμαργία, καὶ πολυποσία καὶ μέθη· γαστὴρ δὲ ὑποδεχομένη τὰ ἐκ τῆς γεύσεως ἀκρατῶς, καὶ πρὸς τὰ ἔξω περιττῶς ἐκδιδοῦσα διὰ τῆς πέψεως, τῇ ἁφῇ δαψιλῆ χορηγεῖ τῆς κακίας τὴν ὕλην, οἷόν τις βδελυρὰ δεξαμενὴ βδελυροὺς ἀναδιδοῦσα κρουνοὺς, δι' ὧν συνίσταται τὰ ὑπογάστρια πάθη, πορνεία, μοιχεία, ἀκολασία, ἀσέλγεια, καὶ πᾶσα ἡ τῆς σαρκὸς ἀκαθαρσία. Ταῦτα δὲ καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὅρασιν καὶ τὴν ὄσφρησιν καταδουλωσάμενα, ποθεινὰ καθίστησι τὰ μυσαρὰ, τὰ ῥήματα τὰ αἰσχρὰ, τὰ ᾄσματα τὰ πορνικὰ, τὰ χορεύματα τὰ σατανικὰ, τὰς ἐπαγωγὰς πρὸς τὰ μύση μυραλοιφίας, τὰ βδελυρὰ ἐπιτρίμματα, τὰς διὰ πολυτελῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀναθημάτων ὡραϊσμοὺς, καλλωπι-

(1) Ἰωαν. ιε, 5.

ζομένων μὲν ἔξωθεν τῶν ἐμπαθῶν, ἔνδοθεν δὲ περικειμένων ὡς δυσειδὲς προσωπεῖον τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ ὄντως ἐξομοιωμένων τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔνδοθεν δὲ γέμουσι δυσωδίας καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· δουλωθέντα γὰρ τῇ κακίᾳ τὰ αἰσθητήρια ταῦτα, ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν, ἐπισπᾶται τὰ μίση· καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐξέρχεται, ἀλλὰ καὶ εἰσέρχεται διὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐμφύτων θυρίδων ἡ πρὸς θάνατον ἁμαρτία· « Τὰ γὰρ ἐκπορευόμενα διὰ τοῦ στόματός φησιν, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κινοῦντα τὸν ἄνθρωπον» (1)· καὶ, «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ» (2).

Ἡ δὲ τοιαύτη φιλοσώματος ψυχὴ, τὸ κατ' αἴσθησιν ἡδὺ παντὶ τρόπῳ θηρωμένη, καὶ τῇ κατὰ τὴν ἀφήν τε καὶ γεῦσιν καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις ἡδονῇ πανταχόθεν συμφέρουσα τὰς ὕλας, γεννᾷ τὴν φιλοκτημοσύνην καὶ τὴν φιλαργυρίαν· αἱ δὲ, τὰς κλοπὰς καὶ τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἁρπαγὰς, καὶ πᾶν εἶδος πλεονεξίας. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη παρὰ ταύτας, ἄνευ τῶν σωματικῶν αἰσθητηρίων, περιεκτικωτάτη αἴσθησις ἔνδοθεν, ἡ φαντασία, καθ' ἣν καὶ αὐτὴν ἡδοναί τε ἕτεραι καὶ πάθη φύονται τοῖς φιλοκόσμοις, ὧν ἐστιν ἡ οἴησις, ἡ φυσίωσις, καὶ ἡ ἀλαζονεία. Ἀλλὰ καὶ μικτά τινα πάλιν ἕτερα πάθη ἐξ αἰσθήσεως συνίστανται καὶ φαντασίας· ταῦτα δέ ἐστιν ἀνθρωπαρέσκεια, κενοδοξία, καὶ ὑπερηφανία. Ἡ μὲν οὖν κατὰ ψυχὴν ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἡδονὴ, καθαρά ἐστι καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμιγὴς ὀδύνης· ὁ δὲ κόσμος οὗτος τῇ ἡδονῇ φυσικῶς συμφέρει τὴν ὀδύνην, οὐ μόνον διὰ τὰς πολυτρόπους μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλ' ὅτι καὶ μόριον ἐλάχιστον ἑκάστῳ παρέχων, τοῦ πλείονος ἀποστερεῖ· εἷς γὰρ ὢν ὁ κόσμος, εἰς μυρίους καὶ ἀναριθμήτους μερίζεται σχεδὸν, ὧν ἕκαστος ὅλον αὐτὸν ἔχειν τε καὶ ἄρχειν ἐπιποθεῖ καὶ σπεύδει. Τοῦ παντὸς οὖν ὁ φιλόκοσμος ἐπιθυμῶν, κἂν τὸ πλέον ἔχῃ πρὸς τὸ πᾶν, κἂν ὀλίγῳ μέν τινος μετέχῃ, πλέον δέ τινος τῶν ἄλλων, αὐτὸς μὲν λυπεῖται τῇ στερήσει, τὸν δὲ πρὸς αὐτὸν ἐλαττούμενον τῷ πλεονασμῷ λυπεῖ. Τῆς μέντοι κατὰ νοῦν καὶ θείας ἀπολαύσεως καὶ ἡδονῆς ἀμερίστῳ μεριζομένης, κἂν εἰ πάσης δεκτικός τις γένοιτο, τὸς ἄλλος οὐ παραβλάπτει· καὶ τὴν εὐσέβειαν γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ὁλόκληρον ἔχει, καὶ τῇ τοῦ πλησίον οὐ λυμαίνεται, μᾶλλον δὲ καὶ συνεργεῖ πολυειδῶς. Ὁ μὲν οὖν κόσμος οὗτος, καθάπερ ἔφην, μετὰ τῆς ἡδονῆς καὶ ὀδύνην προξενεῖ· τὸ δὲ ἡμέτερον σῶμα τὴν μὲν ἡδονὴν ἀποδέχεται, τὴν δὲ ὀδύνην ἀπαναίνεται· διὸ καὶ ὁ αὐτὸς αὐτῷ κόσμος, προσηνὴς ἐστι καὶ ἀνήμερος. Οἱ δὲ τῆς φιλίας τοῦ σώματος ἐξηρτημένοι, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἀγνοήσαντες, ὡς μὴ μόνον ἐνήδονός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀνώδυνος, καὶ μὴ συνορῶντες ὅτι φευκτόν ἐστιν αὐτοῖς οἴκοθεν ὃ περιέπουσι, πρὸς μὲν τὴν τῷ κόσμῳ συμπεφυκυῖαν ἀπαρεσκόμενοι ὀδύνην, ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ δὲ τὸ τοῦ πάθους αἴτιον ἀγνοοῦντες, ἀλλήλοις ἐπὶ ταῖς συμβαινούσαις ἑκάστοτε δυσχερείαις αἰτιῶνται. Κἀντεῦθεν ὁρμαθὸς ἕτερος παθῶν ἀνήδονος ἐξευρίσκεται τῷ ταλαιπώρῳ τῶν ἀνθρώπων γένει, παρ' οὗ λοιδορίαι, καταλαλιαὶ, συκοφαντίαι, θυμὸς, μῖσος, ἔριδες, φθόνος, καὶ πᾶσα πικρίας γέμουσα ἐπιθυμία, δι' ἣν πόλεμοί τε καὶ φόνοι ἀνὰ πᾶσαν τελοῦνται τὴν οἰκουμένην, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμετέραν γενεὰν, διὰ τὸ ψυγῆναι τὴν ἀγάπην καὶ πληθυνθῆναι τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἡμεῖς φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ, συνδούμενοι τῇ πρὸς ἀλλήλους εἰρήνῃ, καὶ ἀπεχόμενοι τῆς κατ' ἀλλήλων μανίας,

(1) Ματθ. ιέ, 18. (2) Ματθ. έ, 28.

ῆτις καὶ ψυχὰς καὶ σώματα παραδίδωσι τῇ ἀπωλείᾳ. Ναὶ, ἀδελφοὶ, παρακαλῶ, χαρισώμεθα ἀλλήλοις, εἴ τις πρός τινα ἔχει μομφὴν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· ἵνα μὴ μόνον ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ναοῖς, ἀλλὰ καὶ κατ' οἴκους, καὶ κατ' ἀγορὰν ἀθόρυβοι διαμένοντες, ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τοῦ μέν τοι καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην πονηροῦ καταλόγου τῶν ὀλεθρίων παθῶν τοιαῦτά ἐστιν ἕτερα, ἃ μήτε ἀνώδυνά ἐστι, μήτε ἐνήδονα, ἀλλ' οἷον σύμμικτον ἐξ ἐναντίων ἔχουσι τῆς γενέσεως τὴν ἀφορμὴν, ὁποῖόν ἐστιν ἡ εἰρωνεία, καὶ ἡ κολακεία, καὶ ὁ δόλος, καὶ ἡ ὑπόκρισις.

Ὁρᾶτε τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ κόσμου τούτου, πόσον ἐστὶ ποικίλη; πόσοις ἡμᾶς περιβάλλει κακοῖς; διὰ πόσων ἡμᾶς χωρίζει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ; μυριοπαθεῖς γὰρ ἡμᾶς ποιήσασα πολυτρόπως διίστησι τοῦ ἀπαθοῦς. Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔλεγεν, ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· καὶ κοσμοκράτορα ἐκάλει τὸν διάβολον, ὡς ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· μὴ γὰρ δὴ νομίσητε κρατεῖν τὸν πονηρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν μεταξὺ τούτων κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κοσμοκράτορα καλεῖσθαι τοῦτον· ἄπαγε τῆς ἀσυνέτου γνώμης· οὐ γὰρ οὗτος ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· ὁ γὰρ μετρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, κατὰ τὸν Προφήτην (1), καὶ κατέχων τὴν γῆν δρακὶ, μόνος ἐστὶν ὁ τούτων δημιουργός· ἀλλ' ἡ παράχρησις τῶν ὄντων, ἡ ἐμπαθὴς τῶν ἐφ' ἡμῖν διοίκησις, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἀλαζονεία, καθά φησιν ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος (2), οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρός. Οὗτος οὖν ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται διὰ τῆς ἡμετέρας παραχρήσεως καὶ σφαλερᾶς διοικήσεως· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ἐστὶν ὁ σατανᾶς, ὁ προκατηριθμημένος τῶν παθῶν ὄχλος, ὃς ἐκ τῆς φιλαμαρτήμονος ἡμῶν γνώμης κτίζεται συνεργείᾳ τοῦ πονηροῦ· δι' ἧς οἱ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἐλευθερώσαντες ἑαυτοὺς, αὐτοκράτορα ποιοῦσιν ἑαυτῶν τὸν διάβολον. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ τῷ Χριστῷ συνταξάμενοι, ποθήσωμεν τὸν ἄνω κόσμον· ἐπιθυμήσωμεν τῆς ἐπηγγελμένης ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ βασιλείας· ἀποστῶμεν τῶν κατασπώντων τὴν ψυχὴν ἡδονῶν· φοβηθῶμεν τὴν ἠπειλημένην τοῦ πυρὸς γέενναν τοῖς φιληδόνοις· φύγωμεν τὴν τρυφὴν, τὴν μέθην, τὴν πορνείαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ἀδικίαν, τὴν κενοδοξίαν, τὴν ὑπερηφανίαν, τὸ μῖσος, τὸν θυμὸν, τὴν ἀπανθρωπίαν· διὰ ταῦτα γὰρ ἄρχοντα φεῦ ἡμῖν αὐτοῖς καὶ τῷ κόσμῳ τὸν πονηρὸν ἐφιστῶμεν. Φύγωμεν οὖν τὸν πλάνον τοῦτον κόσμον καὶ κοσμοκράτορα, καὶ δείξωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ἔργων, ἔργα ὄντας τῶν παναγάθων τοῦ Θεοῦ χειρῶν. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς παροῦσι καλῶς χρησόμεθα, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων κατὰ καιρὸν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ἡσ. μ', 12. (2) Α' Ἰωαν. β', 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ'.

Εἰς τὴν σεπτὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ παράστασις, ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν φῶς ἄκτιστόν ἐστι.

Ἐπαινοῦμεν καὶ ἡμεῖς καὶ θαυμάζομεν ἀναθεωροῦντες τὴν μεγαλουργίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁρωμένην ἅπασαν λέγω κτίσιν. Ἐπαινοῦσι ταύτην καὶ θαυμάζουσιν ἐξερευνῶντες καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί. Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν εἰς δόξαν τοῦ κτίσαντος, ἐκεῖνοι δὲ κατὰ τῆς δόξης τοῦ κτίσαντος· ἐλάτρευσαν γὰρ ἀθλίως τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Οὕτω καὶ τὰς προφητικὰς καὶ ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς φωνὰς διασαφοῦμεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ ὕμνον τοῦ διὰ τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ Πατέρων λαλήσαντος Πνεύματος. Ἐπιχειροῦσι ταύτας διερμηνεύειν καὶ οἱ κατὰ καιροὺς πονηρᾶς αἱρέσεως προϊστάμενοι, ἀλλ' εἰς βλάβην τῶν αὐτοῖς πειθομένων, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἀθέτησιν, ταῖς τοῦ Πνεύματος φωναῖς κατὰ τοῦ Πνεύματος χρώμενοι. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος λόγον ὑψηλὸν ὄντα, καὶ πρεσβυτικαῖς ἀκοαῖς καὶ διανοίαις κατάλληλον, οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν, διὰ τῶν οἰκείων στομάτων, οἷον καταλεαίνοντες, κατάλληλον αὐτὸν καὶ τοῖς ἀτελέσιν ἡμῖν ἀπεργάζονται. Καθάπερ αἱ φιλόπαιδες μητέρες διαμασώμεναι τὴν στερεωτέραν τροφὴν εὔχρηστόν τε καὶ εὐπαράδεκτον καὶ τοῖς ὑπομαζίοις ἔτι κατασκευάζουσιν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τοῖς στόμασι τῶν κατὰ σῶμα μητέρων ὑγρὸν τροφὴ γίνεται τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θεοφόρων Πατέρων νοήματα, πρόσφορος τροφὴ γίνεται ταῖς τῶν ἀκμόντων καὶ πειθομένων ψυχαῖς· τῶν δὲ πονηρῶν καὶ κακοδόξων τὰ στόματα ἰοῦ γέμει θανατηφόρου· οὗ μιγνυμένη τοῖς ῥήμασι τῆς ζωῆς, θανατηφόρα καὶ ταῦτα τοῖς ἀπερισκέπτως ἀκούσι γίνεται. Φύγωμεν οὖν τὰς τὰς Πατρικὰς ἐξηγήσεις μὴ παραδεχομένους, ἀλλὰ παρ' ἑαυτῶν πειρωμένους εἰσάγειν τὰ ἐναντία· καὶ τὰς μὲν τῷ γράμματι λέξεις περιέπειν ὑποχρινομένους, τὴν δὲ εὐσεβῆ διάνοιαν ἀπωθημένους· καὶ φύγωμεν μᾶλλον, ἢ φεύγει τις ἀπὸ ὄφεως· ὁ μὲν γὰρ ἐνδαχὼν τὸ σῶμα θανατοῖ πρόσκαιρα, τῆς ἀθανάτου ψυχῆς χωρήσας· οἱ δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς λαβόμενοι τοῖς ὁδοῦσι χωρίζουσιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ θάνατος αἰώνιος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Φύγωμεν οὖν τὰς τοιούτους πάσῃ δυνάμει, καὶ προσφύγωμεν τοῖς ὑποτιθεμένοις τὰ εὐσεβῆ καὶ σωτήρια, ὡς συνάδοντα ταῖς Πατρικαῖς παραδόσεσι.

Τοιαῦτα δὲ νῦν εἶπον, καὶ ταῦτα προοιμιασάμην πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐπεὶ τὴν ἐπ' ὄρους σεπτὴν τοῦ Χριστοῦ Μεταμόρφωσιν ἑορτάζομεν σήμερον, καὶ περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν φωτὸς ὁ λόγος ἡμῖν, καθ' οὗ πολύς ἐστι νῦν ἀγὼν τοῖς τοῦ φωτὸς πολεμίοις. Φέρε δὴ μικρὸν ἄνωθεν προθῶμεν τὰ σήμερον ἀναγινωσκομένας Εὐαγγελικὰς φωνὰς εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ μυστηρίου, καὶ τῆς ἀληθείας παράστασιν. « Μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος » (1). Τοῦτο δὴ τοῦ Εὐαγγελίου πρῶτον κατιδεῖν ἀναγκαῖον, μετὰ ποίαν

(1) Ματθ. ιζ', 1.

ἡμέραν ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ καὶ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος τὰς ἓξ ἡμέρας ἀριθμεῖ, μεθ' ἃς ἡ τῆς τοῦ Κυρίου μεταρφώσεως ἡμέρα ἐπέστη· μετὰ ποίαν οὖν; Μετ' ἐκείνην, καθ' ἣν διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Κύριος, ἔλεγεν, Ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ προσετίθει λέγων· «Ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ» (1)· δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ βασιλείαν ἑαυτοῦ καλῶν τὸ φῶς τῆς οἰκείας μεταμορφώσεως. Τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὑποδεικνὺς, καὶ σαφέστερον ἐκτιθέμενος, «Ἐγένοντό φησιν μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ, καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων» (2). Ἀλλὰ πῶς συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν, ὀκτὼ φανερῶς εἰπὼν τὰς μεταξὺ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς ἐπιφανείας ἡμέρας, ὁ δὲ, μεθ' ἡμέρας ἓξ; ἀκούετε καὶ συνίετε. Ὀκτὼ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἦσαν, καὶ ἓξ ἐφαίνοντο. Τρεῖς οὗτοι, Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες· εἶδον δὲ ἐκεῖ συνόντας αὐτῷ καὶ συλλαλοῦντας, καὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν, ὡς εἶναι τούτους ἓξ· ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ πάντως ἀοράτως καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνῆν· ὁ μὲν, μαρτυρῶν διὰ φωνῆς οἰκείας, ἀγαπητὸν Υἱὸν εἶναι τοῦτον ἑαυτοῦ· τὸ δὲ, διὰ τῆς φωτεινῆς νεφέλης συνεκλάμπον, καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ πρός τε αὐτὸ καὶ τὸν Πατέρα συμφυὲς καὶ ἐνιαῖον τοῦ φωτὸς δεικνύον· τούτων γὰρ πλοῦτος ἡ συμφυία, καὶ τὸ ἓν ἔξαλμα τῆς λαμπρότητος· οὕτως οὖν ὀκτώ εἰσιν οἱ ἓξ. Ὡς οὖν ἐν τούτοις οὐδεμίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ ἓξ πρὸς τὸν ὀκτὼ, οὕτως οὐδὲ οἱ Εὐαγγελισταὶ διαφωνοῦσιν, ὁ μὲν εἰπὼν μεθ' ἡμέρας ἓξ, ὁ δὲ Λουκᾶς, ἐγένοντο μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡς ἡμέραι ὀκτώ· ἀλλ' οἷόν τινα τύπον ἡμῖν δι' ἀμφοτέρων τούτων ἔδωκαν τῶν λόγων τῶν ἐν τῷ ὄρει μυστικῶς ἅμα καὶ ἐμφανῶς συνειλεγμένων. Ἴδοι γὰρ ἄν τις οὕτω καὶ κατὰ τὸ γράμμα καλῶς σκοπῶν, ὁμολόγους ἀλλήλους τοὺς θεοκήρυκας· ὀκτὼ γὰρ εἶπεν ὁ Λουκᾶς ἡμέρας, οὐ διαφωνῶν πρὸς ἐκεῖνον, εἰπόντα μεθ' ἡμέρας ἓξ, ἀλλὰ συμπεριλαβὼν καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐλέχθησαν, καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν μετεμορφώθη ὁ Κύριος· ἃς καὶ ὁ Ματθαῖος νοεῖν δίδωσι τοῖς συνετῶς σκοποῦσι· διό καὶ τὴν, μετὰ, πρόθεσιν, τὴν ὑστεραίαν δηλοῦσαν, οὗτος μὲν εἶπεν, ἐκεῖνος δὲ ἀφῆκεν· οὐ γὰρ μεθ' ἡμέρας ὀκτώ φησιν, ὡς ἐκεῖνος μεθ' ἡμέρας ἓξ, ἀλλ' ἐγένοντο ὡς ἡμέραι ὀκτώ. Οὕτως οὐδὲν παρηλλαγμένον ἐν τῇ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἱστορικῇ διανοίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι μέγα τε καὶ μυστικὸν δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἐν τῷ δοκεῖν διαφωνεῖν ὑποφαίνουσι· καὶ δὴ προσέχετε τὸν νοῦν τοῖς ῥηθησομένοις, ὅσοι διαβατικώτεροι τὴν διάνοιαν. Διὰ τί γὰρ ὁ μὲν μετὰ ἓξ ἡμέρας εἶπεν, ὁ δὲ ὑπερέβη καὶ τὴν ἑβδόμην, τῆς ὀγδόης μνησθείς; διότι τὸ μέγα θέαμα τοῦ φωτὸς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως, τῆς ὀγδόης, ἤτοι τοῦ μέλλοντος αἰῶνός ἐστι τὸ μυστήριον, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐν ἓξ ἡμέραις γεγονότος κόσμου, καὶ τὴν ὑπέρβασιν τῆς καθ' ἡμᾶς αἰσθήσεως ἐξαδικῶς ἐνεργούσης ἀναφαινόμενον· πέντε γὰρ αἰσθήσεις ἔχομεν, προστιθέμενος δὲ ταύταις ὁ κατ' αἴσθησιν προφορικὸς λόγος, ἐξαδικὴν τὴν ἐνέργειαν τῆς αἰσθήσεως ἡμῶν ἀπεργάζεται. Οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ

(1) Ματθ. ιϛ', 28. (2) Λουκ. θ', 28.

λόγον ἐστὶν ἡ ἐπηγγελμένη τοῖς ἀξίοις τοῦ Θεοῦ βασιλεία· διὰ τοῦτο μετὰ τὴν καλὴν ἀνενεργησίαν τῶν ἐξαδικῶς τούτων ἐκτελουμένων, ἧς ἀνενεργησίας τὸ ἀξίωμα ἡ ἑβδόμη πλησιεῖ, κατὰ τὴν ὀγδόην δυνάμει κρείττονος ἐνεργείας ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεται. Καὶ ταύτην τὴν τοῦ θείου Πνεύματος δύναμιν, δι' ἧς ὁρᾶται τοῖς ἀξίοις ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν ὁ Κύριος ἐνδεικνύμενος τοῖς μαθηταῖς προεῖπεν· «Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει» (1)· τουτέστι, τῷ δύναμιν τοῖς ὁρῶσι παρασχεῖν ἰδεῖν τὰ ἀθέατα, τῆς θανασίμου καὶ ψυχολέθρου προκαθάρασα λύμης, ἥτις ἐστὶν ἡ ἁμαρτία· ταύτης δὲ γεῦσις ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχὴ, ἧς οἱ προκαθαρθέντες οὐ γεύονται τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου, τῇ δυνάμει τῆς μελλούσης ἐπιφανείας ἀμόλυντοι τηρηθέντες, ὡς ἐγὼ νομίζω, καὶ τὴν διάνοιαν· Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. Πανταχοῦ ἐστιν ὁ τοῦ παντὸς βασιλεὺς, καὶ πανταχοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ὥστε τὸ ἔρχεσθαι τὴν αὐτοῦ βασιλείαν, οὐ τὸ ἄλλοθεν ἀλλαχόσε παραγίνεσθαι δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ φανεροῦσθαι ταύτην τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· ἥτις δύναμις οὐχ ἁπλῶς τοῖς τυχοῦσιν ἐγγίνεται, ἀλλὰ τοῖς ἑστηκόσι μετὰ τοῦ Κυρίου, τουτέστι τοῖς ἐστηριγμένοις ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, καὶ τοῖς κατὰ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τούτοις ἀναφερομένοις ὑπὸ τοῦ λόγου πρότερον εἰς ὄρος ὑψηλόν, δηλονότι τῆς φυσικῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὑπεραναβιβαζομένοις· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο Θεὸς ἐν ὄρει, κατὰ τὸν εἰπόντα φαντάζεται, τὸ μέν τοι καταβαίνων αὐτὸς τῆς οἰκείας περιωπῆς, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων ἐκ τῆς κάτωθεν ταπεινώσεως, ἵνα χωρηθῇ μετρίως γοῦν γεννητῇ φύσει, καὶ ὅσον ἀσφαλὲς ὁ ἀχώρητος. Ἡ δὲ τοιαύτη φαντασία, οὐ τοῦ νοῦ χείρων, ἀλλὰ πολλῷ κρειττων καὶ ὑψηλοτέρα, ὡς ἐγγινομένη τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος.

Οὐ γίνεται τοιγαροῦν καὶ ἀπογίνεται, οὐδὲ περιγράφεται, οὐδ' αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποπίπτει τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, εἰ καὶ δι' ὀφθαλμῶν σωματικῶν ἑώραται, καὶ πρὸς ὀλίγον χρόνον, καὶ ἐν βραχείᾳ τοῦ ὄρους κορυφῇ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τηνικαῦτα, κατὰ τὸν εἰπόντα, μετέβησαν οἱ τοῦ Κυρίου μύσται τῇ ἐναλλαγῇ τῶν αἰσθήσεων, ἣν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα ἐνήργησε, καὶ οὕτως εἶδον, οὗ τε καὶ ἐφ' ὅσον ἐχαρίσατο τούτοις ἡ τοῦ θείου Πνεύματος δύναμις, τὸ ἀπόῤῥητον ἐκεῖνο φῶς· ὃ μὴ συνιδόντες οἱ νῦν εἰς τοῦτο βλασφημοῦντες, αἰσθητικῇ τε καὶ κτιστῇ δυνάμει τοὺς ἐκκρίτους τῶν Ἀποστόλων ἰδεῖν ᾠήθησαν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, καὶ διὰ τοῦτο κατασπᾶν ἐπιχειροῦσιν εἰς κτίσμα, μὴ μόνον τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν καὶ βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θείου Πνεύματος, δι' ἧς τὰ θεῖα τοῖς ἀξίοις ἀποκαλύπτεται· οὐ γὰρ ἤκουσαν, ἢ οὐκ ἐπίστευσαν Παύλῳ λέγοντι· «Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (2). Ἀλλὰ τῆς ὀγδόης ἐπισάσης καθάπερ εἴρηται, παραλαβὼν ὁ Κύριος τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· ἀεὶ γὰρ ἡ πάντων, καὶ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων,

(1) Λουκ. θ', 27. (2) Α' Κορ. β', 9.

ἀποχωρῶν μόνος προσηύχετο, καθάπερ ἡνίκα τοὺς πεντακισχιλίους σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις πέντε ἄρτοις καὶ δυσὶν ἰχθύσιν ἐξέθρεψε· πάραυτα γὰρ πάντας ἀπολύσας, καὶ τοὺς μαθητὰς πάντας ἀναγκάσας ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· ἢ συμπαραλαμβάνων ὀλίγους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ὑπερέχοντας μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ τοῦ σωτηρίου γὰρ πάθους προσάγοντος, τοῖς μὲν ἄλλοις μαθηταῖς φησι, καθίσατε ὧδε, ἕως προσεύξομαι· παραλαμβάνει δὲ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ (1). Τούτους οὖν κἀνταῦθα μόνους παραλαβὼν, ἀναφέρει εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, τουτέστιν αὐτῶν ὁρώντων. Τί ἐστι μετεμορφώθη; φησὶν ὁ Χρυσόστομος θεολόγος· Παρήνοιξεν, ὡς εὐδόκησεν, ὀλίγον τῆς θεότητος, καὶ τοῖς μύσταις ἔδειξε τὸν ἐνοικοῦντα Θεόν· Ἐγένετο γὰρ ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τὸ εἶδος αὐτοῦ ἕτερον· λάμψαν ὥσπερ ἥλιος, ὡς ὁ Ματθαῖος γράφει. Ὡς ἥλιος δὲ εἶπεν, οὐχ ἵνα αἰσθητὸν ἐννοήσητις τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἄπαγε τῆς κατὰ νοῦν ἀβλεψίας τῶν μηδὲν τῶν κατ' αἴσθησιν φαινομένων ὑψηλότερον ἐννοεῖν δυναμένων! ἀλλ' ἵνα γνῶμεν, ὅτι ὃ τοῖς κατ' αἴσθησιν ζῶσι, καὶ δι' αἰσθήσεως ὁρῶσίν ἐστιν ὁ ἥλιος, τοῦτο τοῖς κατὰ πνεῦμα ζῶσι, καὶ ἐν πνεύματι ὁρῶσίν ἐστιν ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς, καὶ οὐ χρεία τοῖς θεοειδέσιν ἐν τῇ θεοπτίᾳ φωτὸς ἑτέρου· τοῖς γὰρ ἀϊδίοις αὐτός ἐστι φῶς οὐκ ἄλλο· τί γαρ δεῖ φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσιν; Ἐν τῷ προσεύχεσθαι δὲ, οὕτως ἔλαμψε, καὶ ἀνεκάλυψεν ἀπορρήτως τοῖς τῶν μαθητῶν ἐκκρίτοις τὸ ἀπόρρητον ἐκεῖνο φῶς, τῶν ἄκρων Προφητῶν συνόντων, ἵνα δείξῃ πρόξενον οὖσαν τὴν προσευχὴν τῆς μακαρίας ἐκείνης θέας, καὶ μάθωμεν, ὅτι διὰ τῆς πρὸς Θεὸν κατ' ἀρετὴν ἐγγύτητος, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ νοῦν ἑνώσεως, ἡ λαμπρότης ἐγγίνεται καὶ ἀναφαίνεται ἐκείνη, πᾶσι διδομένη τε καὶ ὁρωμένη, τοῖς δι' ἀγαθοεργίας ἀκριβοῦς, καὶ διὰ προσευχῆς εἰλικρινοῦς, ἀνατεινομένοις ἀδιαλείπτως πρὸς Θεόν· κάλλος γάρ φησιν ἀληθινὸν καὶ ἐρασμιώτατον μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαρμένῳ θεωρητὸν τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν ἐστὶν, οὗ ὁ ἐνατενίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι, μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ αἴγλην τινὰ ἀνθηρὰν, εἰς τὴν οἰκείαν ὄψιν ἀναχρωννύμενος· ὅθεν καὶ Μωϋσῆς ἐν τῷ ὁμιλεῖν Θεῷ ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον.

Ὁρᾶτε ὅτι καὶ Μωϋσῆς μετεμορφώθη ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, καὶ οὕτως εἶδε τὴν δόξαν Κυρίου; Ἀλλ' ἔπαθε τὴν μεταμόρφωσιν, οὐκ ἐνήργησε· κατὰ τὸν λέγοντα, εἰς τοῦτο μὲ φέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οἰκοθεν εἶχε τὴν λαμπρότητα ἐκείνην· διὸ οὐδὲ προσευχῆς αὐτὸς ἐδεῖτο, θείῳ φωτὶ λαμπρυνούσης τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅθεν τοῖς ἁγίοις ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ προσγενήσεται, καὶ ὅπως αὐτοῖς ὀφθήσεται ὑπεδείκνυ· λάμψουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ οὕτω φῶς ὅλοι γεγονότες θεῖον, ὡς θείου φωτὸς γεννήματα, τὸν θείως ἀπορρήτως ὑπερλάμποντα ὄψονται Χριστὸν, οὗ ἐκ τῆς θεότητος ἡ δόξα φυσικῶς προϊοῦσα, κοινὴ καὶ τοῦ σώματος ἐν Θαβὼρ ἐνδείκνυτο, διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς ὑποστάσεως. Οὕτω καὶ διὰ τοιούτου φωτὸς, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψεν. Οἱ δὲ τὸν ἕλληνα λογον καὶ τὴν τοῦ κόσμου τούτου σοφίαν ἐφ' ἡμῶν αὐχοῦντες, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τῶν τοῦ Πνεύματος λόγων μὴ πειθαρχεῖν ὅλως, ἀλλὰ καὶ ἀνταίρειν προηρημένοι, φῶς

(1) Ματθ. κς', 36.

ἀκούοντες τῆς ἐπ' ὄρους τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, τὸ τοῖς ἀποστολικοῖς ὀφθαλμοῖς ἑωραμένον, εἰς τὸ αἰσθητὸν εὐθὺς καὶ κτιστὸν κατάγονται φῶς, καὶ κατασπῶσιν εἰς τοῦτο τὸ ἄϋλον καὶ ἀνέσπερον καὶ ἄϊδιον καὶ μὴ μόνον ὑπὲρ αἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐκεῖνο φῶς, αὐτοὶ κάτω κείμενοι, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὰ πρόσγεια νοεῖν δυνάμενοι· καὶ τοι αὐτὸς ὁ κατὰ τοῦτο λάμψας, ἄκτιστον ὂν προαπέδειξεν αὐτό, βασιλείαν τοῦτο καλέσας τοῦ Θεοῦ· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δούλη καὶ κτιστή· μόνη γὰρ πάντων ἀβασίλευτος καὶ ἀήττητος, καὶ χρόνου παντὸς καὶ αἰῶνος ἐπέκεινα· καὶ οὐ θέμις φησὶν ἤρχθαι ἢ φθάνεσθαι ὑπὸ αἰώνων ἢ χρόνων τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, ταύτην δὲ πιστεύομεν εἶναι τὴν τῶν σωζομένων κληρονομίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ μεταμορφωθεὶς ὁ Κύριος ἔλαμψε, καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ φῶς ἔδειξεν ἐκεῖνο, καὶ ἦξει πάλιν οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, ἆρα προσελάβετό τι φῶς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἕξει, ὃ πρότερον οὐκ εἶχεν; ἄπαγε τῆς βλασφημίας· ὁ γὰρ τοῦτο λέγων, τρεῖς φύσεις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δοξάσει, τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου· τοιγαροῦν οὐχ ἑτέραν, ἀλλ' ἣν εἶχεν ἀφανῶς λαμπρότητα ταύτην ἐφανέρωσεν. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν σάρκα κεκρυμμένην τὴν λαμπρότητα τῆς φύσεως τῆς θείας· οὐκοῦν τῆς θεότητός ἐστι τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ ἄκτιστόν ἐστιν· ἐπεὶ καὶ μετεμορφώθη Χριστὸς κατὰ τὴς θεολόγης, οὐχ ὃ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Ὁρᾷς ὅτι πρὸς τὸ φῶς ἐκεῖνο τυφλοί εἰσιν οἱ κατὰ φύσιν ὁρῶντες ὀφθαλμοί; οὐκοῦν οὐδὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο αἰσθητόν, οὐδὲ οἱ ὁρῶντες αἰσθητικοῖς ἁπλῶς ἑώρων ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ μετασκευασθεῖσι τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος.

Ἐννηλλάγησαν οὖν, καὶ οὕτω τὴν ἐναλλαγὴν εἶδον, οὐχ ἣν ἀρτίως, ἀλλ' ἣν ἐξ αὐτῆς τῆς προσλήψεως ἔλαβε τὸ ἡμέτερον φύραμα, θεωθὲν τῇ ἑνώσει τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν παρθενίᾳ συλλαβοῦσά τε καὶ τεκοῦσα ξένως, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα σαρκοφόρον Θεὸν ἐπέγνω. Καὶ Συμεὼν ὡς βρέφος τοῦτον μετὰ χεῖρας λαβών, καὶ ἡ πρεσβῦτις Ἄννα προσυπαντήσασα· διεφαίνετο γὰρ οἷον δι' ὑελίνων ὑμένων ἡ θεία δύναμις διαυγάζουσα τοῖς ἔχουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας κεκαθαρμένους. Τί δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπολαμβάνει τοὺς κορυφαίους, καὶ ἀνάγει τούτους, καὶ κατ' ἰδίαν μόνους; ἵνα τι πάντως ὑποδείξῃ μέγα τε καὶ μυστικόν. Πῶς οὖν μέγα καὶ μυστικὸν ἡ τοῦ αἰσθητοῦ φωτὸς θέα, ἣν αὐτοί τε οἱ ἐκλεγέντες καὶ πρὶν ἀναχθῆναι, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ κάτω λειφθέντες εἶχον; Τίς δὲ αὐτοῖς χρεία καὶ Πνεύματος δυνάμεως, καὶ τῆς δι' αὐτῆς προσθήκης ἡ ἐναλλαγὴς ὀμμάτων πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἐκείνου θέαν, εἴπερ αἰσθητόν τε καὶ κτιστόν; Πῶς δὲ δόξα καὶ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν; Πῶς δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἥξει ὁ Χριστός, ὅτε οὐκ ἀέρος, οὐ φωτός, οὐ τόπου χρεία καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἀντὶ πάντων κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἡμῖν ἔσται ὁ Θεός; Εἰ δὲ ἀντὶ πάντων, καὶ ἀντὶ φωτὸς πάντως· ὅθεν δείκνυται πάλιν καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς θεότητος ὄν· ἐπεὶ καὶ ὁ θεολογικώτατος τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννης διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκφαίνει, ὡς ἡ μέλλουσα καὶ μένουσα ἐκείνη πόλις, «Οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον» (1).

(1) Apoc. κά, 23.

Ἆρ' οὐ φανερῶς ὑπέδειξεν ἡμῖν κἀκεῖ τὸν ἐν Θαβωρίῳ νῦν μεταμορφωθέντα θείως Ἰησοῦν; ὃς ἔχει μὲν ὡς λύχνον τὸ σῶμα, ἀντὶ δὲ φωτὸς τὴν ἐκφανεῖσαν ἐπ' ὄρους τοῖς συναναβᾶσι δόξαν τῆς θεότητος; Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐνοικούντων τῇ πόλει ἐκείνῃ ὁ αὐτὸς φησιν ὡς· «Οὐχ ἕξουσι χρείαν φωτὸς λύχνου, καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτίσει ἐπ' αὐτοὺς, καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἔτι» (1). Τί οὖν τὸ φῶς τοῦτο, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα; Τί τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀνέσπερον τοῦτο φῶς; ἆρ' οὖ τῆς θεότητος;

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἠλίας, καὶ μάλιστα ὁ Μωϋσῆς ψυχὴ ὑπάρχων οὐκ ἐνσώματος, πῶς ὤφθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν δι' αἰσθητοῦ φωτός; καὶ οὗτοι γὰρ ὀφθέντες ἐν δόξῃ τηνικαῦτα ἔλεγον τὴν ἔξοδον, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. Πῶς δὲ καὶ ἐπέγνωσαν οὓς οὔπω πρότερον εἶδον οἱ Ἀπόστολοι, εἰ μὴ τῇ ἀποκαλυπτικῇ δυνάμει τοῦ φωτὸς ἐκείνου; Ἀλλ' ἵνα μὴ κατατείνωμεν ὑμῶν ἐπὶ πολὺ τὴν διάνοιαν, τὰ μὲν ὑπόλοιπα τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἐπὶ τοῦ καιροῦ ταμιευσόμεθα τῆς πανιέρου καὶ θείας ἱερουργίας· πιστεύοντες δὲ, ὡς ἐδιδάχθημεν παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ φωτισθέντων, ἅτε μόνων ἀκριβῶς εἰδότων· τὰ γὰρ μυστήριά μου ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς φησι διὰ τοῦ Προφήτου ὁ Θεός. Καλῶς οὖν πιστεύοντες ὡς ἐδιδάχθημεν, καὶ τοῦ μυστηρίου συνιέντες τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς ἐκείνου· καὶ τοῦ κάλλους ἐρασθέντες τῆς ἀναλλοιώτου δόξης, τὸ ὄμμα τῆς διανοίας τῶν γηΐνων μολυσμῶν ἐκκαθάρωμεν, πᾶν περιφρονοῦντες τερπνὸν καὶ περικαλλὲς, ὃ μὴ μόνιμον, ὃ κἂν ἡδὺ δοκῇ, ἀλλ' ὀδύνην προξενεῖ τὴν αἰώνιον, κἂν ὥραν φέρῃ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ περιβάλλει τὸν δυσειδῆ χιτῶνα τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖνον, δι' ὃν δεθεὶς χεῖρας καὶ πόδας ὁ μὴ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθάρτου συναφείας ἔχων, εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο καὶ τὸ σκότος ἐξάγεται τὸ ἐξώτερον· οὗ ῥυσθείημεν ἅπαντες ἐλλάμψει καὶ ἐπιγνώσει τοῦ ἀΰλου καὶ ἀϊδίου φωτὸς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνάρχου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, ὧν μία καὶ ἡ αὐτὴ λαμπρότης τε καὶ θεότης καὶ δόξα καὶ βασιλεία καὶ δύναμις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ'.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου Μεταμόρφωσιν· ἐνῇ παράσασις, ὡς εἰ καὶ ἄκτιστόν ἐστι τὸ κατ' αὐτὴν θειότατον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Ἡσαΐας ὁ Προφήτης περὶ τοῦ Εὐαγγελίου προηγόρευσεν· ὅτι λόγον συντετμημένον δώσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς (2). Συντετμημένος δέ ἐστι λόγος, ὁ ῥήμασιν ὀλίγοις πολλὴν διάνοιαν ἐμπεριέχων. Οὐκοῦν ἀναθεωρήσωμεν τὰ προτεθεωρημένα σήμερον τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, καὶ τὰ λείποντα προσθῶμεν, ἵν' ἐμφορηθῶμεν ἔτι τῆς ἐναποκειμένης ἀκηράτου διανοίας, καὶ τῆς θείας ὅλοι κατοχῆς

(1) Ἀποκ. κϐ', 5. (2) Ἡσ. ι', 23.

γενώμεθα. «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος» (1). Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, ἀδελφοί, ἡμέρα θεία καὶ καινὴ καὶ ἀΐδιος, οὐ διαστήμασι μετρουμένη, οὐκ αὐξομένη καὶ μειουμένη, οὐ διακοπτομένη νυκτί· καὶ γὰρ ἡλίου δικαιοσύνης ἡμέρα ἐστί, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· ὃς ἀφ' ἧς εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἡμᾶς φιλανθρώπως λάμψας, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἀπὸ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, διατείνει τὸν ἀεὶ χρόνον ὑπὲρ κεφαλῆς λάμπων, ἄδυτος ὑπάρχων ἥλιος. Ἥλιος δὲ δικαιοσύνης τε καὶ ἀληθείας ὤν, οὐκ ἀνέχεται φαίνειν καὶ ἀκριβῶς ἐπιγινώσκεσθαι τοῖς τὸ ψεῦδος περιέπουσι, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦσιν, ἢ δι' ἔργων ἐπιδεικνυμένοις· ἀλλὰ τοῖς ἐργάταις τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοῖς ἐρασταῖς τῆς ἀληθείας ἐπιφαίνεται καὶ πιστεύεται, καὶ τούτους εὐφραίνει ταῖς λαμπηδόσι. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἡ Γραφὴ λέγει (2)· Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ ἡ τούτου σύζυγος εὐφροσύνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης φδει πρὸς Θεόν· «Εὐφρανθήτω καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται» (3), τὴν ἐγγενομένην ἐπ' ὄρους ὕστερον ἐκ τῆς ἐλλάμψεως ἐκείνης εὐφροσύνην τοῖς ἰδοῦσι προγράφων. Ὁ δὲ Ἡσαΐας· «Λύε φησὶ πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε σφαγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον ἔξασπα»· εἶτα τί; «Τότε ῥαγήσεται πρωΐμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ πορεύσεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελλεῖ σε» (4). Καὶ πάλιν· «Ἐὰν ἀνέλῃς ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῷς πεινῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν σκότει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία» (5)· καὶ γὰρ ἄλλους ἡλίους καὶ αὐτοὺς ποιεῖ, οἷς ἂν ὁ ἥλιος οὗτος ἐμφανῶς ἐπιλάμψῃ· λάμψουσι γὰρ καὶ οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

Ἀποθώμεθα οὖν, ἀδελφοί, τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ φωτός, ἵνα μὴ μόνον ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας υἱοὶ γενώμεθα· καὶ δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος ἔνθα Χριστὸς ἔλαμψεν, ἵνα τὰ ἐκεῖ καταλίπωμεν, μᾶλλον δὲ τοιούτους ὄντας, καὶ τοιαύτης ἡμέρας γεγονότας ἀξίους, αὐτὸς ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀναβιβάσει κατὰ καιρόν. Νῦν δὲ συντείνατε καὶ ἀνατείνατε τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, παρακαλῶ, πρὸς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὡς ἂν μεταμορφωθῆτε τέως τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ οὕτω τὴν ἄνωθεν θείαν αἴγλην ἐπιποθοῦντες, σύμμορφοι γένησθε τῷ ὁμοιώματι τῆς δόξης Κυρίου, οὗ τὸ πρόσωπον ἐπ' ὄρους ἔλαμψε σήμερον ὡς ὁ ἥλιος. Πῶς ὡς ὁ ἥλιος; Ἦν ὅτε τὸ ἡλιακὸν τοῦτο φῶς οὐκ ἦν ὡς ἐν σκεύει τῷ δίσκῳ τούτῳ· τὸ μὲν γὰρ πρωτόγονόν ἐστι, τὸν δὲ δίσκον τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν παρήγαγεν ὁ τὰ πάντα παραγαγών, ἐνάψας αὐτῷ τὸ φῶς, καὶ οὕτως ὑποστήσας ἡμεροποιὸν ἅμα καὶ ἡμεροφανῆ φωστῆρα. Οὕτω δὴ καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὡς ἐν σκεύει τῷ Χριστοῦ σώματι· τὸ μὲν γὰρ προάναρχόν ἐστι, τὸ δὲ πρόσλημμα, ὃ παρ' ἡμῶν ἀνέλαβεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, νῦν ὕστερον ὑπὲρ ἡμῶν παρῆχθη, τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν ἑαυτῷ λαβόν, καὶ οὕτω θεοποιὸς ἅμα καὶ θεοφεγγὴς

(1) Matth. ιζ', 1. (2) Ψαλμ. ηζ', 12. (3) Ψαλμ. πθ', 13. (4) Ἡσ. νθ', 6. (5) Ἡσ. νθ', 9.

ἀναπέφηνε φωστήρ. Οὕτως ἔλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Ὁ δὲ Μάρκος φησί· « Στίλβοντα λευκὰ λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι » (1). Ἐλαμπρύνθη μὲν οὖν τῷ αὐτῷ φωτὶ καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ τὰ ἱμάτια, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης· τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψε, τὰ δὲ ἱμάτια ὡς ἐγγίζοντα τῷ σώματι ἐκείνου φωτεινὰ ἐγένετο, καὶ διὰ τούτων ἔδειξε, τίνες αἱ στολαὶ τῆς δόξης, ἃς ἐνδύσονται κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα οἱ ἐγγίζοντες Θεῷ, καὶ τίνα τὰ ἐνδύματα τῆς ἀναμαρτησίας, ἃ διὰ τὴν παράβασιν ὁ Ἀδὰμ ἀπεκδυσάμενος, γυμνὸς ὡρᾶτο καὶ κατησχύνετο. Λευκᾶς μὲν οὖν ὁ θεῖος· « Ἐγένετό φησι τὸ εἶδος αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων »· τὰ ἐκεῖ τελούμενα πάντα πρὸς οὐδὲν παράδειγμα βλέπων. Ὁ δὲ Μάρκος εἰκονίζει μὲν τὰ ἱμάτια, εἰπὼν δὲ στίλβοντα λευκὰ λίαν ὡς χιών, ἔδειξε καὶ οὗτος τὰς εἰκόνας καὶ τὰ παραδείγματα πρὸς τὴν θέαν τῶν ἱματίων ἐκείνων ἀπολειπόμενα· ἡ γὰρ χιὼν λευκὴ μέν ἐστιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ στίλβουσα· καὶ γὰρ ἀνώμαλον ἀεὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἔχει, οἷον ἐκ λεπτῶν τινων πομφολύγων συγκειμένη πᾶσα διὰ τὴν τοῦ ἐνυπάρχοντος ἀέρος μίξιν· μήπω γὰρ συστὰν τελέως τὸ νέφος, μηδὲ τὸν ἐναπειλημμένον ἀέρα δυνηθὲν ἐκθλίψαι, τῷ σφοδρῷ τοῦ κρύους πήγνυται, καὶ οὕτως ἀεροφόρον καταφέρεται, ἀφρῷ παραπλησίως ἔχον κατὰ τὸ λευκόν ὁμοῦ τε καὶ ἀνώμαλον.

Ὡς οὖν μὴ ἀρκοῦντος τοῦ λευκοῦ τῆς χιόνος εἰς παράστασιν τοῦ τερπνοῦ τῆς θέας ἐκείνης, καὶ τὸ στίλβειν συμπαρελήφθη. Προσέτι καὶ διὰ τούτων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ δεικνύντος, ὑπερφυὲς τὸ φῶς ἐκεῖνο, δι' οὗ λαμπρά τε καὶ λευκὰ τὰ ἱμάτια γέγονεν ἐκεῖνα· οὐ γὰρ φωτὸς τὰ λαμπόμενα λευκά τε καὶ στίλβοντα ποιεῖν, ἀλλ' ὁποῖα τὴν χροιὰν δεικνῦναι· τὸ δ' ὡς ἔοικεν ἐπεκάλυψε, μᾶλλον δὲ ἠλλοίωσεν αὐτὰ, ὃ φωτὸς οὐκ ἔστιν αἰσθητοῦ. Τὸ δ' ἔτι παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἀλλοιῶσαν, ἀναλλοίωτα τηνικαῦτα διετήρησεν αὐτὰ, ὡς μετὰ μικρὸν ἐδείχθη. Ποῦ ταῦτα φωτὸς ἡμῖν γνωρίμου; Διὰ τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐ τὴν ὑπερέχουσαν μόνην τοῦ προσώπου Κυρίου λαμπρότητα καὶ καλλονὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν ἱματίων ὑπερφυᾶ δεικνὺς, τῶν μὲν ἐκ φύσεως ὡραίων ὑπεξήγαγε, τῷ λευκῷ τῆς χιόνος τὴν στιλπνότητα συνάψας· ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τέχνη δοκεῖ τινα καλλονὴν προσεφευρίσκειν τῇ φύσει, καὶ τῶν τεχνητῶν ὡραϊσμῶν ἐκείνην τὴν καλλονὴν ὑπερτιθεὶς, οἷά φησι γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι. Ἀλλὰ γὰρ ὁ δι' ἡμᾶς σαρκωθεὶς προαιώνιος Λόγος, ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν ἑαυτῷ φέρει πάντως· οὗ καθάπερ ἱματισμὸς τὸ γράμμα ἐστὶ, λευκὸν μὲν ὂν καὶ σαφὲς, ἅμα δὲ καὶ στίλβον καὶ λαμπρὸν καὶ οἷον μαργαρώδες, μᾶλλον δὲ θεοπρεπὲς καὶ ἔνθεον τοῖς ἐν πνεύματι τὰ τοῦ Πνεύματος ὁρῶσι, καὶ διασαφοῦσι τὰς ἐν τῷ γράμματι λέξεις θεοπρεπῶς, καὶ τοιαῦτα δεικνῦσι τὰ ῥήματα τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τουτέστι σοφὸς τοῦ αἰῶνος τούτου οὐ δύναται διασαφῆσαι· καὶ τί λέγω διασαφῆσαι; οὐδὲ γὰρ δύναται γνῶναι διασαφοῦντος ἑτέρου· ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος (2), οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος, οὐδὲ δύναται γνῶναι· διὸ καὶ εἰς αἰσθητὰς παραγνωρίζει τὰς ὑπὲρ νοῦν καὶ θείας καὶ πνευματικὰς ἐλλάμψεις, ἃ μὴ ἐώρακεν ἐμβα-

(1) Μαρκ. θ', 3. (2) Α' Κορ. Β', 14.

τεύων, εἰκὴ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Πέτρος ὑπὸ τῆς μακαριωτάτης θέας ἐκείνης καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἐπαρθεὶς μείζονα, τοῦ φωτὸς ἐκείνου διαστῆναι μηκέτι θέλων, «Καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι», πρὸς τὸν Κύριον ἔλεγε, «Εἰ θέλεις ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνὰς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει»· οὔπω γὰρ ὁ καιρὸς ἐφειστήκει τῆς ἀποκαταστάσεως· ἀλλὰ καιροῦ ἐπιστάντος, οὐ χειροποιήτων δεησόμεθα σκηνῶν. Ἀλλ' οὐδ' ἐξισοῦν ἔδει τῷ δεσπότῃ τοὺς δούλους διὰ τῆς τῶν σκηνῶν ὁμοιότητος· ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς ὡς Υἱὸς γνήσιος ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός ἐστιν· οἱ δὲ Προφῆται καταλλήλως ὡς υἱοὶ γνήσιοι τοῦ Ἀβραὰμ ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ οἰκήσουσιν. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Πέτρος μὴ εἰδὼς ἔλεγεν, « Ἰδὲ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς», διακόπτουσα τοὺς Πέτρου λόγους, καὶ δεικνῦσα τίς ἡ τῷ Χριστῷ πρέπουσα σκηνή. Ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ νεφέλη, καὶ πῶς φωτεινὴ οὖσα, ἐπεσκίασεν αὐτούς; Μὴ αὕτη τὸ ἀπρόσιτόν ἐστι φῶς ἐν ᾧ ὁ Θεὸς κατοικεῖ, καὶ ὃ φῶς ἀναβάλλεται ὡς ἱμάτιον; « Ὅτι θεὶς γάρ φησιν νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ» (1), καὶ « Ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ» (2). Καί τοι καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· « Μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον » (3)· ὥστε τὸ αὐτὸ καὶ φῶς ἐστιν ἐνταυθοῖ καὶ σκότος, δι' ὑπερέχουσαν φανότητα ἐπισκιάζον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῖς ἀποστολικοῖς ὀφθαλμοῖς πρότερον ὁρώμενον ἀπρόσιτον ὑπὸ τῶν ἱερῶν θεολόγων εἶναι μαρτυρεῖται· Σήμερον γάρ φησι φωτὸς ἀπροσίτου ἄβυσσος· σήμερον αἴγλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν Θαβὼρ τῷ ὄρει τοῖς Ἀποστόλοις αὐγάζεται. Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος γνόφον εἰπὼν εἶναι τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, ἐν τούτῳ φησὶ γίνεται πᾶς ὁ Θεὸν γνῶναι καὶ ἰδεῖν ἀξιούμενος. Οὐκοῦν τὸ αὐτὸ φῶς ἦν, ὅτε πρότερον ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου λάμπον ἑώρων οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἡ ἐπισκιάσασα φωτεινὴ νεφέλη μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀμυδρότερον ἐπιλάμπον παρεῖχε τὸ ὁρᾶν· ἐκφανὲν δὲ πολλῷ πλέον ὕστερον, ἀόρατον αὐτοῖς ὑπῆρχε δι' ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ οὕτω τὴν τοῦ θείου καὶ ἀεννάου φωτὸς πηγὴν, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐπεσκίασε Χριστόν. Ἐπεὶ κἂν τῷ αἰσθητῷ ἡλίῳ τὸ αὐτὸ φῶς καὶ τὸ ὁρᾶν παρέχει διὰ τῆς ἀκτῖνος, καὶ ἀφαιρεῖται πάλιν τὸ ὁρᾶν, ὅταν πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον ἴδῃ τις· ὑπὲρ γὰρ τὴν συμμετρίαν τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐστιν ἡ κατ' αὐτὸν λαμπρότης. Ἀλλ' ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος, ὡς πέφυκεν, ἀλλ' οὐχ ὡς θέλει φαίνεται· οὐδ' οἷς ἂν ἐθέλῃ μόνοις· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς, οὐ φύσιν μόνον ἔχων καὶ φυσικὴν λαμπρότητα καὶ δόξαν, ἀλλὰ καὶ θέλησιν κατάλληλον, οἷς ἂν ἐθέλῃ μόνοις, καὶ ἐφ' ὅσον θέλῃ, προμηθῶς καὶ σωτηρίως ἐπιλάμπει. Διὰ τοῦτο θελήσας ὡς ἥλιος ἐπέφανε, καὶ ἑωρᾶτο τοῖς τῶν Ἀποστόλων ὀφθαλμοῖς, καὶ ταῦτα οὐκ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος· εἶτα τηλαυγέστερος λάμψας ὡς ἠθέλησε, δι' ὑπερέχουσαν φανότητα, τοῖς τῶν Ἀποστόλων ὀφθαλμοῖς ἀόρατος ὑπῆρχεν, ὥσπερ εἰς φωτεινὴν νεφέλην εἰσελθών. Ἀλλὰ καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης γέγονεν· « Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε». Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ Κυρίου βαπτισθέντος, ἀνεῴχθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἡ αὐτὴ γέγονε φωνὴ ἐκ τῆς δόξης πάντως ἐκείνης, ἣν καὶ ὁ Στέφανος ὕστερον ἀνεῳγμένων αὐτῷ τῶν

(1) Ψαλμ. 103, 4. (2) Ψαλμ. ιζ', 13. (3) α' Τιμ. ς', 16.

οὐρανῶν, πλήρης Πνεύματος ἁγίου γεγονὼς, ἀτενίσας εἶδε· νῦν δὲ ἐκ τῆς νεφέλης, ἥτις ἐπεσκίασε τὸν Ἰησοῦν. Οὐκοῦν ἡ αὐτή ἐστιν αὕτη τῇ ὑπερουρανίῳ δόξῃ τοῦ Θεοῦ. Πῶς οὖν ἔσται αἰσθητὸν φῶς τὸ ὑπερουράνιον; Ἐδίδαξε δὲ ἡ ἐκ τῆς νεφέλης τοῦ Πατρὸς φωνὴ, ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ θυσίαι, αἱ νομοθεσίαι, αἱ υἱοθεσίαι, ἀτελῆ τε ἦν, καὶ οὐ κατὰ προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐγένοντό τε καὶ ἐτελέσθησαν· ἀλλὰ διὰ τὴν μέλλουσαν ταύτην τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν συνεχωρεῖτο. Οὗτος δέ ἐστιν, ἐν ᾧ ὡς Υἱῷ ἀγαπητῷ εὐδοκεῖ καὶ ἐπαναπαύεται καὶ ἀρέσκεται τελέως ὁ Πατήρ· διὸ καὶ αὐτοῦ ἀκούειν, καὶ αὐτῷ πειθαρχεῖν διακελεύεται. Κἂν λέγῃ, εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖά ἐστι καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, στενὴ δὲ καὶ τεθλιμμένη ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, αὐτοῦ ἀκούετε· Κἂν λέγῃ, τὸ φῶς τοῦτο βασιλείαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, αὐτοῦ ἀκούετε, καὶ αὐτῷ πιστεύετε, καὶ τοιούτου φωτὸς ἀξίους ἑαυτοὺς ποιεῖτε.

Ἀλλὰ τῆς φωτεινῆς νεφέλης ἐκφανείσης, καὶ πατρικῆς φωνῆς ἐκ τῆς νεφέλης ἠχησάσης, ἔπεσόν φησιν ἐπὶ πρόσωπον οἱ μαθηταὶ, οὐ διὰ τὴν φωνὴν, ἐπεὶ καὶ ἄλλοτε πολλάκις αὕτη γέγονεν, οὐκ ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σωτηρίου πάθους προσάγοντος ἐν Ἱεροσολύμοις· τοῦ Κυρίου γὰρ εἰπόντος, «Πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα· ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω» (1)· καὶ πᾶς μὲν ὁ ὄχλος ἤκουσεν, οὐδεὶς δὲ τούτων ἔπεσεν. Ἐνταῦθα δὲ οὐ φωνὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀχώρητον ἐξεφάνη μετὰ τῆς φωνῆς. Τούτου χάριν εἰκότως οὐ διὰ τὴν φωνὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ φωτὸς ἐξηλλαγμένον καὶ ὑπερφυὲς πεσεῖν ἐπὶ πρόσωπον τοὺς μαθητὰς ἐπέγνωσαν οἱ θεοφόροι· καὶ πρὶν γὰρ ἐνεχθῆναι τὴν φωνὴν ἔμφοβοι ἦσαν, ὡς ὁ Μάρκος φησὶν, ἀπὸ τῆς θεοφανείας ἐκείνης πάντως. Ἀλλ' ὅταν διὰ τῶν τοιούτων πάντων θεῖον καὶ ὑπερφυὲς καὶ ἄκτιστον ἀναφανῇ τὸ φῶς ἐκεῖνο, τί πάσχουσι πάλιν οἱ τῆς ἔξω καὶ ψυχικῆς παιδείας ὑπὲρ τὸ δέον ἐπειλημμένοι, καὶ μὴ δυνάμενοι γνῶναι τὰ τοῦ Πνεύματος; Ἐφ' ἕτερον καταφέρονται χρημνόν· οὐ γὰρ δόξαν θείαν, οὐ Θεοῦ βασιλείαν, οὐ κάλλος, οὐ χάριν, οὔ λαμπρότητα, καθάπερ παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν θεολόγων ἐδιδάχθημεν, αὐτό φασιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν εἶναι διαβεβαιοῦνται τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὃ πρότερον αἰσθητὸν ἔλεγον εἶναι καὶ κτιστόν. Ὁ δὲ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις οὐχ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς μόνου κοινὴν εἶναί φησι τὴν δόξαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὡς ὁ θεῖος συγγράφεται Λουκᾶς· «Ὃς γὰρ ἂν φησιν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους· τοῦτον ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων» (2). Οἱ τοίνυν οὐσίαν εἶναι τὴν δόξαν ταύτην διατεινόμενοι, τὴν αὐτὴν εἶναι φήσουσιν οὐσίαν τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, ὅπερ ἐσχάτης ἀσεβείας ἐστίν!

Οὐχ οἱ ἄγγελοι δὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἀνθρώποις ἅγιοι ταύτης μετέχουσι τῆς δόξης καὶ τῆς βασιλείας· ἀλλ' ὁ μὲν Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς μετὰ τοῦ θείου Πνεύματος φύσει τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὴν βασιλείαν ἔχουσιν, οἱ δὲ ἅγιοι ἄγγελοί τε καὶ ἄνθρωποι χάριτι ταύτης εὐμοιροῦσιν, ἐκεῖθεν δεχόμενοι τὴν ἔλλαμψιν. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ καὶ ὁ Ἠλίας ἐν αὐτῇ τῇ δόξῃ σὺν αὐτῷ ὀφθέντες, τοῦτο

(1) Ἰωαν. ιβ', 28. (2) Λουκ. θ', 26.

παρέστησαν ἡμῖν. Ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐ νῦν μόνον ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου κοινωνὸς ὢν τῆς θεϊκῆς δόξης ἀνεφάνη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα τὸ πρόσωπον οὕτως ἐδοξάσθη, ὡς μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίζειν πρὸς αὐτό. Καὶ τοῦτο παρίστησιν ὁ λέγων, ὅτι τὴν ἀθάνατον τοῦ Πατρὸς δόξαν ἐν τῷ θνητῷ ὁ Μωϋσῆς ὑπεδέξατο προσώπῳ· καὶ ὁ πρὸς τὸν Εὐνόμιον ἀμετάδοτον εἰπόντα πρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι τὴν δόξαν τοῦ παντοκράτορος ἀντιφθεγξάμενος, ὡς εἰ καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως ὁ λόγος ἦν, οὐδ' οὕτω ἤνεγκα ἂν τὸν τοιοῦτον λόγον. Κοινὴ μὲν οὖν καὶ μία ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ λαμπρότης αὕτη, τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων· διὸ καὶ «Ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς», ὁ ψαλμῳδὸς Προφήτης ψάλλει (1)· κοινὴν δὲ καὶ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων οὐδείς πω μέχρι καὶ νῦν ἐτόλμησεν εἰπεῖν. Καὶ κοινὴ μὲν τῆς τοῦ λόγου θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους ἡ θεία λαμπρότης ἀρτίως ἀνεφάνη, κοινὴν δὲ εἶναι τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς Εὐτυχοῦς ἐστὶ καὶ Διοσκόρου λέγειν, ἀλλ' οὐ τῶν ἐθελόντων εὐσεβεῖν. Καὶ τὴν μὲν δόξαν ταύτην καὶ λαμπρότητα πάντες ὄψονται, ἡνίκα ὁ Κύριος ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν φανεῖται λάμπων· ἑωράκασι δὲ καὶ νῦν οἱ τῷ Ἰησοῦ συναναβάντες· οὐδεὶς δὲ ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ, καὶ Θεοῦ φύσιν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε. Καὶ τὸ μὲν θεῖον τοῦτο φῶς μέτρῳ δίδοται, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιδέχεται, κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὑποδεχομένων ἀμερίστως μεριζόμενον, καὶ ἡ παράστασις ἐγγύς· τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἥλιον ἔλαμψε, τὰ δὲ ἱμάτια λαμπρὰ γέγονε καὶ λευκὰ ὡσεὶ χιών. Καὶ Μωσῆς δὲ καὶ Ἠλίας ἐν τῇ αὐτῇ ὤφθησαν δόξῃ, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν τηνικαῦτα, ὡς ἥλιος ἤστραπτε· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ μαθηταὶ τὸ μὲν εἶδον τοῦ φωτὸς ἐκείνου, τῷ δὲ ἀτενίζειν οὐκ ἠδυνήθησαν.

Μετρεῖται μὲν οὖν οὕτω καὶ μερίζεται ἀμερίστως, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιδέχεται τὸ φῶς ἐκεῖνο· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ νῦν, τὸ δ' ὕστερον γνωρίζεται· διὸ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος «Νῦν φησιν ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν» (2). Ἀμερὴς δέ ἐστι παντάπασι καὶ ἄληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐδεμία τῶν οὐσιῶν ἐπιδέχεται· ἄλλως τε καὶ τῶν καταράτων Μεσσαλιανῶν ἐστιν ὁρᾶσθαι οἴεσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τοῖς κατ' αὐτοὺς ἀξίοις. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς πάλαι καὶ τοὺς νῦν κακοδόξους ἐκτρεπόμενοι, βασιλείαν καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα, καὶ φῶς ἀπόρρητον, καὶ χάριν θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ὁρᾶν καὶ κοινωνεῖν τοὺς ἁγίους πιστεύοντες ὡς ἐδιδάχθημεν, ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος, ἵν' ἐπιγνῶμέν τε καὶ σεφθῶμεν τρισσοφαῆ θεότητα, ἐνιαίαν ἐκλάμπουσαν, ἀπόρρητον αἴγλην ἐκ μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως· καὶ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀνατείνωμεν πρὸς τὸν μετὰ σώματος νῦν ὑπὲρ τὰς οὐρανίους ἁψίδας ἱδρυμένον Λόγον· ὃς ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλωσύνης καθήμενος θεοπρεπῶς, οἷον ἐξ ἀπόπτου φωνὴν ταύτην πρὸς ἡμᾶς ἀφίησιν. Εἴ τις ἐθέλει παραστῆναι τῇ δόξῃ ταύτῃ, μιμείσθω κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, καὶ ὁδευέτω τὴν ἐμὴν ἐπὶ γῆς ἣν ὁδὸν καὶ πολιτείαν ὑπέδειξα. Θεώμεθα τοιγαροῦν τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς τὸ μέγα θέαμα τοῦτο, τὴν ἡμετέραν φύσιν, αὐλῷ συνδιαιωνίζουσαν θεότητος πυρί· καὶ τὰς δερματίνους χιτῶνας, οὓς ἐκ παραβάσεως ἐνδεδύμεθα, τὰ γεώδη καὶ σαρκικὰ φρονήματα ἀποθέμενοι, σῶμεν ἐν γῇ ἁγίᾳ, τὴν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος γῆν ἁγίαν δι' ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀνατάσεως

(1) Ψαλμ. πθ', 19. (2) Α' Κορ. ιγ', 9.

ἀποδείξαντες· ὡς ἂν παῤῥησίαν σχῶμεν ἐπιδημοῦντος ἐν φωτὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν προσδραμόντες, καὶ συνδιαιωνίσωμεν φωτιζόμενοι εἰς δόξαν τῆς τρισηλίου καὶ μοναρχικωτάτης φαιδρότητος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης πρώτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὑπόθεσιν ἔχον τὴν παραβολὴν τὴν λέγουσαν· Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνάραι λόγον· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἀνεξικακίας καὶ συμπαθείας.

Ὁ Θεὸς αὐτεξούσιον πλάττων τὸν ἄνθρωπον μεγάλης αὐτὸν προμηθείας ἠξίωσεν, ὥστε μὴ πρὸς τὸ κακὸν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀγαθὸν νεῦσαι, τῷ αὐτεξουσίῳ καλῶς χρησάμενον. Εὐθὺς οὖν αὐτὸν ποιῶν, κατ' εἰκόνα τοῦτον ἑαυτοῦ ποιεῖ καὶ ὁμοίωσιν, ὡς ἂν αὐτός τε πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀγαθὸν βλέπων, μὴ ἐκπίπτῃ τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὁ Θεὸς πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς οἰκείαν εἰκόνα μᾶλλον, ἢ πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα γεγονότα, πλουσίαν δικαίως τὴν οἰκείαν χρηστότητα κἂν τοῖς ἔξῃς ἐπιδείξηται. Κἀντεῦθεν πάλιν ἐκ περιουσίας ἕλκει τοῦτον διὰ μιμήσεως, πρὸς τὴν σύμμετρον αὐτῷ καὶ κατάλληλον ἀγαθότητα· καὶ γὰρ ἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸν ἄνθρωπον δυνατὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἐκ τῆς πρὸς τοῦτον μιμήσεως· ἀπαραλλάκτως δὲ καὶ ὅσον ἀγαθός ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἄνθρωπόν τινα εἶναι, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Σκοπεῖτε δὴ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων, καὶ οἷον ἑαυτὸν ἡμῖν παρέχει προτιθεὶς εἰς εὐποιίας ὑπόδειγμα. Καὶ παρήσω νῦν τὰς ἐμφύτους ἡμῖν ἃς ἔδωκεν ἔχειν εὐεργεσίας, πρὸς ἃς μόνας ἀπιδὼν ὁ Δαβὶδ, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· « Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν » (1)· ἀλλὰ τὰ ἔξωθεν καὶ περὶ ἡμᾶς νῦν καὶ ταῦτα συντεμὼν ἐρῶ· τὰ γὰρ ὁρατὰ πάντα καὶ τὰ ἀόρατα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο· οὐ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ τὰ ἐν τούτοις ἅπαντα, ζώων ἢ φυτῶν παντοδαπὰς ἰδέας, ἃς οὐδὲ ἀπαριθμήσασθαι κατὰ μέρος ἡμῖν ἐξέσται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν ἀγγέλων τὰ πολυειδῆ καὶ πολυάριθμα πλήθη διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο, τοὺς μὲν κοσμαγωγοὺς τάξας καὶ ἐξάρχοντας τῶν ἐθνῶν, καθάπερ οἱ τοῦ Θεοῦ Προφῆται παρ' αὐτοῦ μαθόντες ἡμᾶς διδάσκουσι, τοὺς δὲ διακόνους ὑπὲρ τῶν μελλόντων κληρονομεῖν τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, ὡς ὁ μέγας Παῦλος καὶ αὐτὸς παρὰ Θεοῦ μαθὼν ἡμῖν ἀπεκάλυψε (2). Καὶ τί λέγω τὰ γεγονότα ὑπ' αὐτοῦ πάντα; καὶ αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἄνθρωπον. Καὶ τίς ἂν ἐξείποι λόγος τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οὓς

(1) ψαλμ. ρλθ', 6. (2) Ἑβρ. ά, 14.

ἐλάλησε δι' ἑαυτοῦ λόγους, τὴν πολιτείαν, τὰς ἀρετὰς, ἃς ἡμῖν ὑπέδειξε δι' ἑαυτοῦ, τῶν θαυμάτων τὸ μέγεθος, ἅπερ ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκε δι' ἑαυτοῦ; Ἀλλ' ὢ τοῦ πάντων ἐπέκεινα θαυμάτων θαύματος! καὶ ἑαυτὸν ἔδωκεν εἰς θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀνέστη, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνελήφθη ὁ ἀεὶ ζῶν ὡς Θεὸς, καὶ ἐν οὐρανῷ ὢν, μᾶλλον δὲ ὢν πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, διαμένων πρὸ αἰώνων καὶ ἐπ' αἰῶνας καὶ ἔτι.

Ἐλέους μὲν οὖν ἅπαντα τὰ πρὸς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ γεγονότα· τί γὰρ ἕτερον τὸ κινῆσαν πρὸς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας εὐεργεσίας ἢ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος; Ἀλλὰ διπλοῦν ἐμφαίνεται τοῦτὶ τὸ ἔλεος· πρὸ μὲν γὰρ τοῦ ἁμαρτεῖν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν, ἐλεῶν ἀνεπλήρου διὰ πλείστων εὐεργεσιῶν τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἔλλειψιν· μετὰ δὲ τὸ ἁμαρτεῖν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν, ἐλεῶν διέμενε μακροθυμῶν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὑπὸ πολλῆς συμπαθείας καὶ τὰς δωρεὰς αὔξων ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀεὶ, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἄγων, μὴ μόνον οὐκ ἀποδιδοὺς κακὰ ἀντὶ κακῶν, ἀλλ' οὐδ' ἁπλῶς ἀγαθὰ παρέχων ἀντὶ κακῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν καλῶν κάλλιστα, καὶ ὧν οὐδὲν ἢ μεῖζον ἢ κάλλιον· ὕστερον γὰρ ἑαυτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅς ἐστι τῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ ἀκρότατον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀσύγκριτον. Ἐπεὶ οὖν διπλοῦν ἐστι τὸ τῆς ἐλεημοσύνης καλὸν, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ μετάδοσίς ἐστι πρὸς τοὺς δεομένους στέγης, σκέπης, τροφῆς καὶ τῆς ἐν ἀνάγκαις ἐπικουρίας· τὸ δὲ μακροθυμία καὶ ἀνεξικακία καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς πταίοντας, γενόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἄνθρωπος, καὶ διδάσκαλος ἡμῶν εἶναι καταξιώσας, πρὸς μὲν ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης ἡμᾶς ἐνάγων, τὸ ἐκ τῆς μεταδόσεως τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν συνιστάμενον, «Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου φησί· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς» (1). Καὶ· «Θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσι» (2). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν» (3). Οὐ διὰ τούτων δὲ μόνον τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ παραβολῆς προτρεπόμενος ἡμᾶς εἰς μετάδοσιν, τὴν μέλλουσαν φρικωδεστάτην παρουσίαν ἐκείνην, ὥσπερ ὑπ' ὄψιν ἡμῖν προάγει, καὶ ἑαυτὸν ὡς βασιλέα προκαθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης ἐπιδεικνύει. Καὶ τοὺς μὲν εὐμεταδότους ἐκ δεξιῶν ἱστησιν, ὡς καὶ δεξιῶν ἐργάτας ἔργων· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἐξ εὐωνύμων, οὓς ὡς ἀμεταδότους ὀνειδίσας, καὶ ὡς εἰς αὐτὸν τὴν ἀσπλαγχνίαν ἐνδειξαμένους τῷ μὴ ἐπαρκέσαι τοῖς ἐνδεέσι, κατηραμένους εἶναί φησι, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἀποπέμπεται τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· τοὺς δὲ εὐμεταδότους παῤῥησίᾳ ἐγκωμιάσας, καὶ ὡς εἰς αὐτὸν γενομένην τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς εὐποιΐαν ἀναδεξάμενος, εὐλογημένους ἀπὸ τοῦ οἰκείου Πατρὸς εἶναι μαρτυρεῖ, καὶ κληρονόμους ποιεῖ τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμασμένης βασιλείας αὐτοῖς. Τοιαῦτα μέν φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, πρὸς τὸ ἓν εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης, ὅ ἐστιν ἡ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς μετάδοσις, ἡμᾶς ἐνάγων καὶ προτρεπόμενος.

Πρὸς δὲ τὸ ἕτερον αὐτῆς εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἡ πρὸς τοὺς ἐπταικότας ἡμᾶς ἀνεξικακία καὶ συμπάθεια, τί φησι; Μὴ ἀποδώσεις κακὸν ἀντὶ κακοῦ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. Καὶ· «Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀν-

(1) Ματθ. ε, 42. (2) Ματθ ς', 20. (3) Λουκ. ια, 41.

θρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν»(1). Ὥσπερ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τῆς ἐλεημοσύνης παραινετικοῖς τε ἐχρήσατο λόγοις, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν προετρέψατο, ποιμένα καὶ βασιλέα ἑαυτὸν προκαθίσας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀνεξικακίας καὶ εἰς τοὺς πταίοντας συμπαθείας, οὐ μόνον εἶπεν οἷα προϋπεδείξαμεν, ἀλλὰ καὶ παραβολὴν προσέθηκε καὶ προέθηκε τὴν σήμερον ἀναγινωσκομένην ὑμῖν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Ὡμοιώθη, λέγων, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνάραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ· ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων» (2). Ἐνταῦθα ὡς ἄνθρωπον βασιλέα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα φησὶν, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ συντελείας λόγοις ἑαυτόν. Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπῳ φησὶν ὡμοιωθῆναι, ἀλλὰ παραβολικῶς. Οὗτος δὲ οὐ παραβολικῶς ὡμοιώθη, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς καθ' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος· εἷς μὲν γὰρ ὁ θρόνος, καὶ μία ἡ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός· ἀλλ' ἐπειδή περ εἶπεν ἐπ' ἐκείνων τῶν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν πλησίον εὐποιΐας ῥημάτων, ἐπείνασα καὶ ἐδίψησα καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἀδελφοὺς ἐκάλεσε τοὺς ἐνδεεῖς, πρὸς δὲ καὶ ἕτερα ἅπερ ἐστὶ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως ἴδια, διὰ τοῦτο ἑαυτὸν ἐκεῖ ὡς βασιλέα προκαθῆσθαι φησί. Κἀκεῖ μὲν, ἐπειδὴ προβάτων καὶ ἐρίφων παραβολικῶς ἐμνήσθη, ὡς βασιλέα καὶ ποιμένα ἑαυτὸν προκαθίζει, ἐνταῦθα δὲ, ἐπεὶ δούλων καὶ λογισμοῦ καὶ χρημάτων τῶν ὡς ἐκ βασιλικῶν θησαυρῶν ἐμνήσθη, ὡς βασιλέα προκαθῆσθαι τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα φησὶ, συναίροντα λόγον, καὶ τὰς ὀφειλὰς ἀπαιτοῦντα. Διὰ τί δὲ ἐκεῖ μὲν καθήσει, φησὶ, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἀφοριεῖ, καὶ ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἁπλῶς ἅπαντα μελλούσης σημασίας, ἐνταῦθα δὲ ὡμοιώθη, καὶ ἠθέλησε συνάραι λόγον, καὶ ἦχθη ὁ ὀφειλέτης, καὶ ἐκέλευσεν ὁ Κύριος, καὶ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ ῥήματα παρελθόντα προσημαίνοντα χρόνον ἐστίν; Ὅτι τὰ ἐκεῖ λεγόμενα πάντα τοῦ μέλλοντός ἐστιν αἰῶνος· τῆς δὲ νῦν ἡμῖν προτεθειμένης παραβολῆς τὸ πλέον ἐνταῦθα μάλιστα τελεῖται· τοῦ γὰρ ὀφειλέτου, φησὶ, τῶν μυρίων ταλάντων προσενεχθέντος, καὶ μὴ ἔχοντος ἀποδοῦναι, «Ἐκέλευσε μὲν ὁ Κύριος αὐτὸν πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι»· ὡς δὲ ἐκεῖνος προσπεσὼν, ἤτει μακροθυμεῖν, καὶ ἀποδώσειν ὑπισχνεῖτο, σπλαγχνισθεὶς ὁ Κύριος, αὐτόν τε ἀπέλυσε καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ· ὧν οὐδέν ἐστιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· οὐχ ὑπέρθεσις, οὐχ ὑπόσχεσις παρὰ τοῦ ὀφείλοντος, οὐ λύσις, οὐκ ἄφεσις οὐδενὶ τρόπῳ παρὰ τοῦ πάντα δόντος, καὶ πάντων ἀπαιτοῦντος τότε τὸν λόγον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ προσενεχθῆναι τὸν ὀφειλέτην τῶν μυρίων ταλάντων, ἀρξαμένου συναίρειν λόγον τοῦ βασιλέως, οὐκ ἔστι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐκεῖ γὰρ πάντων τὸ τέλος ἐστὶν, ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ ἄρχεται. Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τῆς παραβολῆς τοῦ παρόντος ἐστὶν αἰῶνος· «Ἐξελθὼν γάρ φησιν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Καὶ προσπίπτοντα καὶ παρακαλοῦντα καὶ ὑπισχνούμενον οὐδὲ μετρίως ἠλέησεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. Ποία τοίνυν ἔξοδος, ἐπιστάντος ἐκείνου τοῦ καιροῦ; τίς ὀφειλὴ τότε πρὸς ὁμοδούλους; τίς ἀπαίτησις; τίς ἐπίθεσις; Ἀλλὰ καὶ «πεσὼν φησὶν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρε-

(1) Ῥωμ. ιβ', 21. Λουκ, ς', 37. Ματθ. ς', 14. (2) Ματθ. ιή, 23.

κάλει, λέγων· « Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοι ἀποδώσω· ὁ δὲ οὐχ' ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον». Ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος βίαν παρ' ἀλλήλων πάσχειν ἡμᾶς οὐκ ἔξιν, οὐδὲ προσκυνεῖν ἀλλήλοις καὶ ἱκετεύειν· εἷς γάρ ἐστιν, ᾧ τότε πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοσαύτης πρὸς τὸν σύνδουλον ἀσπλαγχνίας λυποῦνται μέν φησιν οἱ ἄλλοι σύνδουλοι σφόδρα, διασαφοῦσι δὲ τῷ Κυρίῳ ἅπαντα τὰ γενόμενα· ὁ δὲ ὀργισθεὶς καὶ τὸν ἀσυμπαθῆ δοῦλον ἐλέγξας, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον.

Τοῦτο ἴδοι τις ἂν καὶ κατὰ τὸν παρόντα τελούμενον αἰῶνα, μάλιστα δὲ τοῦ μέλλοντός ἐστιν· ἐκεῖ γὰρ καὶ ὁ ἔλεγχος περιφανὴς, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνηλεὴς, καὶ ἡ βάσανος ἀτελεύτητος· « Ἕως οὗ, φησὶν ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον ». Τὸ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν εὑρεθῆναι παρ' ἡμῶν ἀπόδοσιν ἐξισουμένην ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλαῖς· ὥστε τὸ, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ πᾶν, τὴν αἰώνιον παρίστησι βάσανον. Ἀλλὰ πῶς ἐκεῖνα πάντα τὰ τῆς παραβολῆς ἐνταῦθα τελεῖται, τὸ βῆμα τὸ βασιλικὸν, ὁ τῶν ὀφειλόντων ἔλεγχος, ἡ μετὰ τοὺς ἐλέγχους ἀπαίτησις, καὶ ὅσα τῶν ἑξῆς; Ἕστηκεν ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς οὗτος καθάπερ οὐρανὸς ἄλλος ἔνδον τοῦ ἱεροῦ καταπετάσματος, ὥσπερ ἐν ὑπερουρανίοις σκηναῖς, τὸν θρόνον ἔχων τὸν δεσποτικὸν, ἐφ' οὗ καθήμενος ὁ τοῦ παντὸς βασιλεὺς, συναίρει λόγον ἀοράτως μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, τῶν περιεστώτων πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ προσευχομένων. Πολλοὶ δέ εἰσιν, ὧν εἷς εἰμι καὶ αὐτὸς, οἵτινες ἐλέγχονται παρὰ τῶν εἰς ἐπήκοον ἀδομένων τε καὶ ἀναγινωσκομένων ἐνταῦθα ῥημάτων θείων, ὡς μὴ κατὰ Θεὸν χρώμενοι τοῖς τοιούτοις μυρίοις οὖσι, τουτέστι, πλείστοις, ὧν ἕκαστον τάλαντόν ἐστιν, ὡς βαρεῖαν καὶ πολυάριθμον ἔχον τὴν καταδίκην· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κάϊν ἐν ἡμαρτηκέναι δοκῶν, τὴν ἀδελφοκτονίαν, ἑπτὰ εἶχε τὰ ἐκδικούμενα, τουτέστι πολλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκ ἐλεγχόμεθα δὲ μόνον ὀφείλειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποκειμένας τοῖς ὑπευθύνοις ἐκ τῶν θείων λογίων μανθάνομεν κολάσεις· μαθόντες δὲ, μέχρις ἂν παραμένωμεν ἐν τῷ ναῷ, μετανοοῦμεν, προσπίπτομεν, ἱκετεύομεν, ὑπισχνούμεθα βιώσειν εἰς τὸ ἔξῆς θεαρέστως, ἀλλὰ καὶ τυγχάνομεν τῆς ἀφέσεως, παραμένοντες ἄχρι τέλους ἐνταῦθα καὶ θερμῶς ἱκετεύοντες· « Ἐπιστράφητε γάρ φησι πρός με καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος, καὶ τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι» (1). Εἶτα τοῦ ναοῦ ἐξερχόμενοι, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ἑπταικόσιν ἐντυγχάνοντες, προσπίπτουσιν ἔξιν ὅτε καὶ δεομένοις, βαρεῖς αὐτοῖς ἐσμὲν καὶ ἀνηλεεῖς καὶ ἀμείλικτοι, καὶ ταῦτα μηδὲ δηναρίου λόγων ἐχόντων τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐκείνων πταισμάτων πρὸς τὰ ἡμέτερα πρὸς τὸν Θεὸν ταλαντιαῖα, μᾶλλον δὲ καὶ πολυτάλαντα ὄντα. Διὰ τοῦτο ὁ συμπαθήσας ἡμῖν μετανοήσασι Κύριος καὶ τὰ τοσαῦτα ἀφεὶς, ἰδὼν τὸ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀσυμπαθὲς ἡμῶν καὶ ἀνένδοτον, ὀργίζεται καθ' ἡμῶν δικαίως, καὶ παραδίδωσιν ἡμᾶς ταῖς ἀνυποίστοις βασάνοις, τοῖς τε ἐνταῦθα πειρασμοῖς, καὶ ταῖς μελλούσαις ἀτελευτήτοις κολάσεσι, κατ' αὐτὸν ἐνταῦθα τὸν τῆς αὐτοαληθείας λόγον· « Οὕτω γάρ φησι καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν». Τὸ δ' ἔτι δεινότερον, ὅτι καὶ τοὺς ὄντως τοῦ Θεοῦ δούλους, δηλονότι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τε καὶ ἀνθρώπους, οὓς ἐλπίζομεν ἱκετεύοντες ἐντεῦθεν, πρε-

(1) Ζαχ. ά. 3.

σβευτὰς ἔξειν ἐκεῖ καὶ μεσίτας πρὸς Θεὸν, καθ' ἡμῶν, φεῦ! εὑρήσομεν τὸν Θεὸν παροξύνοντας, ἐὰν μὴ ἐνταῦθα τοῖς εἰς ἡμᾶς πταίσασι συμπαθεῖς φανῶμεν· αὐτοὶ γάρ εἰσιν, ὡς ἀνωτέρω μεμαθήκαμεν, οἱ τῷ Κυρίῳ μετὰ σφοδρᾶς λύπης προσαγγέλλοντες τὸ σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον τῆς ἡμετέρας γνώμης. Καλῶς δὲ ἄρα καὶ τὴν ἀρχὴν ἐλέγομεν, τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα εἶναι, ὃν ὡς βασιλέα καὶ κριτὴν ἐνταῦθα διὰ τῆς παραβολῆς ὁ Κύριός φησιν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐνταῦθα, τὸν ἀμείλικτον ἐγὼ παραδώσω τοῖς βασανισταῖς, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος.

Φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοὶ, τὸν τηνικαῦτα τῶν ἁγίων καθ' ἡμῶν ζῆλον· φρίξωμεν τὴν θείαν ἀπόφασιν· αἰδεσθῶμεν τὴν πρὸ ταύτης εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν· ἀναλογισώμεθα τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλῆς ὅσον, καὶ ταῦτα, πρὸς τὰ ὀφειλόμενα παρ' ἑτέρων ἡμῖν συγκρινόμενον. Ποσάκις ὁ Πέτρος, ἐρωτῶν ἔλεγε πρὸς τὸν Κύριον, ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; καὶ ἤκουσεν· « Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά » (1)· καί τοι τοσαυτάκις πρὸς ἡμᾶς πταῖσαι τὸν ἀδελφὸν τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ σχεδόν. Ἡμῶν δὲ ἑκάστου τὰ πρὸς Θεὸν πταίσματα καὶ τοῦτον ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμόν· κἂν ἑνὸς ἐξετάσῃς μέγεθος, πρὸς ὃν ἐστι τὸ πταῖσμα ἐνθυμηθεὶς, ἀσύγκριτον εὑρήσεις πρὸς τὰ ἐκεῖνα πάντα, κἂν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ τυγχάνῃ. Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τοίνυν ὀφείλων τῷ Θεῷ τάλαντα, καὶ μακροθυμίαν μόνον αἰτήσας, σὺ δὲ καὶ τελείαν ἄφεσιν παρ' αὐτοῦ λαβὼν τοῦ ὀφλήματος, εἶτα πρὸς μικρὰν ἀργυρίων ὀφειλήν· ταῦτα γὰρ τὰ δηνάρια· παρὰ τοῦ ὀφείλοντος συνδούλου μακροθυμίαν αἰτούμενος, οὐ παρέξεις προθύμως; Οὐκοῦν ἀπαιτηθήσῃ τὰ πάντα δικαίως· πῶς γὰρ οὐ δίκαιον καὶ τὴν ἀφαίρεσιν ὑποσῆναι πᾶσαν; καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης προσυποστῆναι τὴν καταδίκην; Διὰ τοῦτό φησί τις τῶν Προφητῶν· « Ὃν τρόπον ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλήν σου » (2). Ἀλλὰ μὴ τὸν ἔλεγχον, μὴ τὴν ὀργὴν, μὴ τὴν δίκην ἀναμείνωμεν, ἀδελφοὶ, ἀλλ' ἐνδυσώμεθα, καθάπερ ὁ Ἀπόστολός φησι (3), σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς καὶ πράξεσι τὴν συμπάθειαν ἐνδεικνύμενοι· γενώμεθα εἰς ἀλλήλους, καθὼς πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκει (4), χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἀλλήλοις εἴ τις πρός τινα ἔχει μομφήν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν· οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ χάρις αὕτη βεβαίως ἡμῖν προσέσται, μᾶλλον δὲ καὶ ἀντὶ ἀῤῥαβῶνος ἔσται πρὸς τὰς μελλούσας ἀῤῥήτους ἐπαγγελίας. Τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν πρόξενος ὁ πταίσας ἡμᾶς, εἴπερ ἐθέλομεν, γίνεται, ὡς ἐγὼ μυριοφόρον ὁλκάδα τοῦτον ὁρῶ, τῶν μυρίων ἡμῶν ταλάντων ἔχοντα ῥᾳδίως τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδόναι, καὶ πρὸς τὴν τῶν μελλόντων εὐπορίαν ἐνεχειρίσασθαι, καὶ τοιοῦτον κατὰ νοῦν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν ὁρῶ, οἷον καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἑώραται πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ταύτην. Ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, περιεκάθησαν τὴν πόλιν, ἀπέκλεισαν ἡμᾶς τῶν ἐκ τῆς γῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν, ἐπήρτησαν ἡμῖν τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ὡς ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων αἱρήσοντες· ἀλλ' ἀναφανεῖσα καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας καταχθεῖσα λιμένας σίτου χιλιομέδιμνος ὁλκὰς, ἄπρακτον μὲν ποιεῖ τὴν τῶν βαρβάρων ἐπήρειαν, εὔωνα δὲ τὰ ἀναγκαῖα καθίστησιν, ἐναποτίθεται δὲ ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς.

Οὕτως ἀοράτως ἐπέρχεται παντὶ τῷ χριστωνύμῳ τῶν ἀνθρώπων γένει ὁ νοητὸς καὶ βαρβάρων

(1) Ματθ. ιη', 22. (2) Ἀβδ. 15. (3) Κολ. γ', 12. (4) Ἐφεσ. δ', 32.

πάντων ἀγριώτερος πολέμιος, ἀποκλείει τὴν ψυχὴν τῶν πανταχόθεν πρὸς σωτηρίαν ἀφορμῶν, λιμῷ περιβάλλει τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς μηδὲν πράξασαν ἀγαθὸν εἰς ἀπόγνωσιν συνωθεῖ, ὡς διὰ ταύτης αἱρήσων αὐτὴν καὶ καταςρεψόμενος· ἀλλ' ἀναφανεὶς, προνοίᾳ πάντως τοῦ θέλοντος τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν, ὁ χρῄζων, ὡς εἰς ἡμᾶς πταίσας, τῆς παρ' ἡμῶν συμπαθείας, καὶ παρ' ἡμῶν ταύτην εὑρόμενος, ἄπρακτον ποιεῖ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ διαβόλου κακίαν, ἐξευμενίζεται τὸ θεῖον ἡμῖν, συμπαθείας ἡμῖν ἀφορμὰς δαψιλεῖς παρέχει καὶ σωτηρίας, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν προμνηστεύεται· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'.

Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Τὴν ἐμὴν ὁμιλίαν σήμερον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ πόθος ποιεῖ καὶ χρέος· οὐ μόνον ὅτι ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς ἐνιέναι λόγον σωτήριον, καὶ τρέφειν ἐντεῦθεν τὰς ὑμετέρας ψυχὰς, καὶ βούλομαι διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, καὶ ὀφείλεταί μοι κατὰ θεσμοὺς ἱεροὺς· ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν κεχρεωστημένων ἐμοὶ καὶ περιλημένων εἴπερ τι μετ' εὐφημίας ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκδιηγεῖσθαι τὰ μεγαλεῖα τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος. Ἀλλ' ὁ μὲν πόθος ἁνθ' ἁπλοῦ διπλοῦς ὤν, ἐπαίρει καὶ παρακαλεῖ καὶ προτρέπεται· τὸ δὲ τοῦ χρέους ἀπαραίτητον καὶ βιάζεται, ὁ δὲ λόγος προσβαίνειν τοῖς ὑπὲρ λόγον οὐκ ἔχει, ὥσπερ οὐδ' ὀφθαλμὸς ἡλίῳ προσορᾷν ἀτενῶς· ἐπεὶ δ' ὅμως λέγειν μὲν οὐκ ἔστι τὰ ὑπὲρ λόγον, ὑμνεῖν δ' ἔξεστι φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑμνουμένων, ἔνι καὶ τῶν ἀψαύστων μηδαμῶς ψαῦσαι, καὶ τὴν διὰ λόγων ὀφειλὴν ἀποδοῦναι, καὶ τὸν πρὸς τὴν Θεομήτορα πόθον διὰ τῶν πρὸς δύναμιν ὕμνων ἀφοσιώσασθαι. Εἰ δὲ καὶ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, πόσῳ μᾶλλον τῆς τῶν ἁγίων ἁγίας, καὶ δι' ἧς πᾶς ἁγιασμὸς τοῖς ἁγίοις, τὴν τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεομήτορος λέγω μνήμην μετ' εὐφημιῶν ἡμᾶς τῶν μεγίστων ποιεῖν προσῆκεν; ὥσπερ δὴ καὶ ποιοῦμεν ἑορτάζοντες, καὶ τὴν σήμερον γενομένην ταύτης ἁγίαν κοίμησιν ἢ μεταβίωσιν, δι' ἣν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένη, καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ὑπὲρ τούτους ὑπερκοσμίους πάσας δυνάμεις ὑπεραναβέβηκεν ἀσυγκρίτως τῇ πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐγγύτητι, καὶ τοῖς ἐξ αἰῶνος γεγραμμένοις τε καὶ τετελεσμένοις ἐπ' αὐτῇ θαυμασίοις· ταύτης γὰρ ἕνεκα θεῖαι προρρήσεις Προφητῶν θεολήπτων· θαυματουργίαι προδεικνῦσαι μέλλον τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης τὴν ἀειπάρθενον Θεομήτορα ταύτην· μεταβολαὶ γενῶν καὶ πραγμάτων, ὁδοποιοῦσαι τῷ τέλει

τοῦ κατ' αὐτὴν καινοῦ μυστηρίου· θεσμοὶ Πνεύματος ποικίλως προδιατυποῦντες τὴν ἐσομένην ἀλήθειαν· τέλος, μᾶλλον δὲ ἀρχὴ καὶ ῥίζα τῶν ἐπέκεινα θαυμάτων, πραγμάτων Θεοῦ πρὸς Ἰωακεὶμ καὶ τὴν Ἄνναν τοὺς τηνικαῦτα τὴν ἀρετὴν ἄκρους τελεσφόρος ἐπαγγελία, τεκεῖν ἐν βαθεῖ γήρᾳ τοὺς ἀγόνους ἐκ νέου, καὶ τεκεῖν τὴν τεξομένην ἀσπόρως τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γεγεννημένον ἀχρόνως· εὐχὴ πάλιν τῶν οὕτω παραδόξως γεννησαμένων τὴν τεξομένην παραδοξότερον ἀντιδῶσειν τῷ δόντι τὴν δεδομένην, καθ' ἣν ἀξιωτάτην εὐχὴν ἐξαισία μετοίκησις τῆς θεομήτορος ἐξ ἔτι βρέφους ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ διατριβὴ παράδοξος ἐπ' ἐνιαυτῶν οὐκ ὀλίγας περιόδους ἐν αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων, ἔνθα χορηγία τροφῆς ἀπορρήτου δι' ἀγγέλων ἐπιστασίας, ἧς τροφῆς Ἀδὰμ οὐκ ἔφθασε γεύσασθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐξέπιπτε τῆς ζωῆς, ὥσπερ οὐδ' ἡ Πάναγνος αὕτη, εἰ καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ ἵν' ἐκείνου θυγάτηρ οὖσα δειχθῇ, πρὸς μικρὸν εἶξασα τῇ φύσει, καθάπερ καὶ ὁ ταύτης υἱός, ἀπὸ γῆς νῦν εἰς οὐρανὸν μεταβέβηκεν.

Ἀλλὰ γὰρ μετὰ τὴν ἀπόῤῥητον ἐκείνην τροφήν, μνηστείας οἰκονομία περὶ τὴν Παρθένον ταύτην μυστικωτάτη, καὶ ἀσπασμὸς ξένος καὶ ὑπὲρ λόγον δι' ἀρχαγγέλου καταπτάντος ἄνωθεν, καὶ Θεοῦ μηνύματα καὶ προσρήματα, τῆς Εὔας καὶ Ἀδὰμ καταδίκης ἀντίστροφα καὶ θεραπευτικὰ τῆς ἐπ' ἐκείνων ἀρᾶς, εἰς εὐλογίαν ταύτην μετάγοντα· ἐπεθύμησε γὰρ τοῦ μυστικοῦ κάλλους τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ὁ τοῦ παντὸς βασιλεύς, ὡς ὁ Δαβὶδ προηγόρευσε, καὶ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς κατέβη, καὶ ταύτῃ ἐπεσκίασε, μᾶλλον δὲ ἐνῴκησεν ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Ὑψίστου δύναμις· οὐ γὰρ διὰ γνόφου καὶ πυρὸς ὡς ἐπὶ τοῦ Θεόπτου Μωϋσέως, οὐδ' ὡς ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ διὰ λαίλαπος καὶ νεφέλης ἐπεδείξατο τὴν παρουσίαν, ἀλλ' ἀμέσως χωρὶς παραπετάσματός τινος ἡ τοῦ Ὑψίστου δύναμις ἐπισκιάζει τῇ πανυπεράγνῳ καὶ παρθενικῇ γαστρί, μηδενὸς ὄντος μεταξὺ, μήτ' ἀέρος μήτ' αἰθέρος μήτε τινὸς τῶν αἰσθητῶν, ἢ τῶν ὑπὲρ ταῦτα· τοῦτο δὲ οὐκ ἐπισκίασις, ἀλλ' ἕνωσις ἀντικρυς ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ ἀεὶ πέφυκε τὸ σκιάζον τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν καὶ τὸν οἰκεῖον τύπον τῷ ἐπισκιαζομένῳ ἐμποιεῖν, οὐχ ἕνωσις μόνον, ἀλλὰ καὶ μόρφωσις γέγονεν ἐν τῇ γαστρί, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν μεμορφωμένον τῆς τε τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, καὶ τῆς παναγίας ἐκείνης καὶ παρθενικῆς γαστρὸς, λόγος ἦν Θεοῦ σεσαρκωμένος· Οὕτως ἐσκήνωσεν ἀπορῥήτως ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθε σαρκοφόρος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, τὴν ἡμετέραν θεουργῶν φύσιν, καὶ χαριζόμενος ἡμῖν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, «Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι» (1). Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπερφυὲς ἐγκώμιον, καὶ ἡ τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ὑπερένδοξος δόξα, ἧς ἅπας ἥττηται καὶ νοῦς καὶ λόγος, κἂν εἴτις ἀγγελικὸς εἴη. Τὰ δὲ μετὰ τὸν ἀπόῤῥητον τόκον τίς ἂν αὖθις ἐξείποι λόγος; συμπράττουσα γὰρ καὶ συμπάσχουσα τῇ δι' αὐτῆς ὑψοποιῷ κενώσει τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεδοξάζετο καὶ συνανυψοῦτο δικαίως, ταῖς ὑπερφυέσι προσθήκαις ἀεὶ προστιθεῖσα τῶν μεγαλείων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος, τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑπηργμένοις ταύτῃ παρ' αὐτοῦ μεγαλείοις οἷον ἀντεφιλοτιμεῖτο τῷ χαρτεριχωτάτῳ καὶ πολυειδεῖ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ταῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς εὐχαῖς ὁμοῦ καὶ σπουδαῖς, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς

(1) Α' Πετ. α, 12.

διὰ πάντα τὰ πέρατα θεοχήρυκας ὑποθήκαις καὶ προτροπαῖς, ἁπάντων ἦν αὕτη μόνη στηριγμὸς ὁμοῦ καὶ παράκλησις, καὶ ἀκουομένη καὶ ὁρωμένη, καὶ συνεργαζομένη παντοίως τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα· καὶ οὕτω βίον ἐναγώνιον ἄκρως καὶ πολιτείαν νοῦν καὶ λόγον ἐνδεικνυμένη.

Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς ζωηφόρος, εἰς οὐράνιον καὶ ἀθάνατον μεταβιβάζων ζωήν· καὶ ἡ τούτου μνήμη χαρμόσυνος ἑορτὴ καὶ παγκόσμιός ἐστι πανήγυρις, μὴ μόνον ἀνανεουμένη τὴν μνήμην τῶν τῆς Θεομήτορος θαυμασίων, ἀλλὰ καὶ προστιθεῖσα τὴν κοινὴν καὶ καινὴν τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ἐκ παντὸς ἔθνους ἐπὶ τὴ πανιέρῳ κηδείᾳ ταύτης συνδρομήν· τοὺς ἐπὶ ταύτῃ τῶν θεολήπτων ἐκείνων θεοφάντορας ὕμνους· τὰς ἀγγελικὰς ἐπιστασίας καὶ περὶ αὐτὴν χοροστασίας καὶ λειτουργίας· προπεμπόντων, ἑφεπομένων, συμπραττόντων, ἀντιπραττόντων, ἀμυνόντων, ἀμυνομένων· καὶ συνεργούντων μὲν καὶ συναδόντων πάσῃ δυνάμει τοῖς διὰ πάντων σεμνύνουσι τὸ ζωαρχικὸν καὶ θεοδόχον ἐκεῖνο σῶμα, τὸ σωστικὸν φάρμακον τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, τὸ πάσης τῆς κτίσεως σεμνολόγημα· πολεμούντων δὲ καὶ ἀντικειμένων χειρὶ χρυφίᾳ τοῖς ἐπεμβαίνουσι καὶ ἀντεπανισταμένοις Ἰουδαίοις θεομάχῳ χειρὶ καὶ γνώμῃ, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Σαβαὼθ καὶ υἱοῦ τῆς ἀειπαρθένου ταύτης ἀοράτως παρόντος, καὶ τὴν ἐξόδιον ἀποδιδόντος τῇ Μητρὶ τιμὴν, οὗ ταῖς χερσὶ καὶ τὸ θεοφόρον ἐναπέθετο πνεῦμα, δι' οὗ μετ' οὐ πολὺ καὶ τὸ σύζυγον ἐκεῖνο σῶμα εἰς ἀείζωον καὶ οὐράνιον μετατίθεται χῶρον, εἰκότως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἀπαρχῆς μέχρι νῦν καταλλήλως· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀπ' οἰῶνος εὐμενείας θείας καὶ δόξης καὶ δυνάμεως ἔτυχον, ὡς καὶ τὸν Δαβὶδ λέγειν· «Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεὸς, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν· ἐξαριθμήσομαι αὐτοὺς καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται» (1). Πολλοὶ κατὰ τὸν Σολομῶντα πλοῦτον ἐκτήσαντο, καὶ πολλαὶ θυγατέρες ἐποίησαν δύναμιν· αὕτη δὲ ὑπέρκειται καὶ ὑπερῆρε πάντας τε καὶ πάσας (2), οὐδ' ὅσον εἰπεῖν· μόνη γὰρ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπείου γένους στᾶσα μεταξὺ, τὸν Θεὸν ἐποίησεν υἱὸν ἀνθρώπου, υἱοὺς δὲ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειργάσατο, τὴν γῆν οὐρανώσασα, καὶ τὸ γένος θεώσασα, καὶ μόνη πασῶν αὕτη μήτηρ μὲν ἐκ φύσεως ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀναπέφηνε Θεοῦ, βασιλὶς δὲ παντὸς ἐγκοσμίου καὶ ὑπερκοσμίου κτίσματος ὑπῆρξε τῷ ἀφράστῳ τόκῳ· καὶ οὕτω τὺς ὑφ' ἑαυτὴν δι' ἑαυτῆς ὑψώσασα, καὶ τὸ ἐπὶ γῆς ὑπῆκοον οὐράνιον ἀντ' ἐπιγείου ἀποδείξασα, κρείττονος ἀξίας αὕτη καὶ δυνάμεως ὑπερτέρας μετασχοῦσα, καὶ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν διὰ θείου Πνεύματος χειροτονίας, ὑψηλῶν ὑψηλοτάτη καὶ μακαρίου γένους μακαριωτάτη βασιλὶς ἐφέστηκε.

Νῦν καὶ τὸν οὐρανὸν ἔχουσα πρέπον οἰκητήριον, ὡς αὐτὴ πρόσῆκον βασίλειον, εἰς ὃν ἀπὸ γῆς μετανέστη σήμερον, καὶ ἐκ δεξιῶν παρέστη τοῦ παμβασιλέως ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένῃ, κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ ψαλμῳδῷ (3) Προφήτῃ περὶ αὐτῆς. Ἱματισμὸν δὲ νοήσεις διάχρυσον τὸ θεαυγὲς ἐκείνης σῶμα, πεποικιλμένον ταῖς παντοδαπαῖς ἀρεταῖς· μόνη γὰρ αὕτη νῦν μετὰ τοῦ θεοδοξάστου σώματος σὺν τῷ Υἱῷ τὸν οὐράνιον ἔχει χῶρον· οὐ γὰρ εἶχε κατέχειν εἰς τέλος γῆ καὶ τάφος καὶ θάνατος ζωαρχικὸν σῶμα καὶ θεοδόχον, καὶ οὐρανοῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν φίλτερον ἐνδιαίτημα· εἰ γὰρ ψυχὴ, Θεοῦ χάριν ἔνοικον σχοῦσα, πρὸς οὐρανὸν ἀνέρχεται τῶν ἐνταῦθα λυθεῖσα, καθάπερ καὶ διὰ πολλῶν κατα-

(1) Ψαλμ. ρλη', 17. (2) Παρ. λά, 29. (3) Ψαλμ. μδ', 11.

φανὲς γέγονε, καὶ πιςεύομεν, πῶς ἂν τὸ μὴ μόνον ἐν ἑαυτῷ λαβὸν αὐτὸν τὸν προαιώνιον καὶ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν, τὴν ἀένναον πηγὴν τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ γεννητικὸν ἀναφανὲν αὐτοῦ σῶμα, οὐκ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνελήφθη; Ἢ ἔτι τριετὴς οὖσα, καὶ μήπω τὸν ὑπερουράνιον ἔνοικον σχοῦσα, μηδὲ σαρκοφόρον προαγαγοῦσα, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οἰκοῦσα, μετὰ τὸ τηλικούτοις τε καὶ τοσούτοις ὑπερτελὴς καὶ κατὰ σῶμα γενέσθαι, καὶ ὄντως ὑπερκοσμία, γῇ ἂν ἐγεγόνει διαφθορὰν ὑποστᾶσα; καὶ πόθεν ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον τοῖς μετὰ λόγου σκοποῦσι; Διὰ τοῦτο τὸ γεννῆσαν εἰκότως σῶμα συνδοξάζεται τῷ γεννήματι δόξῃ θεοπρεπεῖ, καὶ συνανίςαται, κατὰ τὸ προφητικὸν ᾆσμα, τῷ πρότερον ἀναστάντι τριημέρῳ Χριστῷ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος αὐτοῦ· καὶ παράστασις γίνεται τοῖς μαθηταῖς τῆς ἐκ νεκρῶν καὶ αὐτῆς ἀναςάσεως αἱ σινδόνες καὶ τὰ ἐντάφια, μόνα περιλειφθέντα τῷ τάφῳ, καὶ μόνα κατ' αὐτὸν εὑρεθέντα κατὰ ζήτησιν προσελθοῦσι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ δεσπότου πρότερον. Οὐκ ἦν δὲ χρεία καὶ ταύτην ἔτι πρὸς ὀλίγον καθάπερ ὁ ταύτης Υἱὸς καὶ Θεὸς ἐνδιατρῖψαι τῇ γῇ· διὰ τοῦτο πρὸς τὸν ὑπερουράνιον εὐθὺς ἀνελήφθη χῶρον ἀπὸ τοῦ τάφου, παρ' οὗ πάλιν μέχρι γῆς φανοτάτας τε καὶ θειοτάτας ἀπαστράπτει τὰς μαρμαρυγὰς καὶ τὰς χάριτας, πᾶσαν τὴν περίγειον λῆξιν ἐκεῖθεν διαφωτίζουσα, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν πάντων προσκυνουμένη καὶ θαυμαζομένη καὶ ὑμνουμένη. Καθάπερ γὰρ βουληθεὶς ὁ Θεὸς εἰκόνα στήσασθαι παντὸς καλοῦ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ περὶ ταῦτα καθαρῶς ἐνδείξασθαι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, οὕτω ταύτην οὕτω παγκάλην ὄντως ἐξειργάσατο, πάντα συνελὼν, οἷς πάντα διελὼν ἐκόσμησεν, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἀγαθῶν κοινὸν ὑποστήσας κόσμον, μᾶλλον δὲ θείων καὶ ἀγγελικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πάντων καλῶν κοινὸν αὐτὴν ὑποδείξας κρᾶμμα καὶ καλλονὴν ὑπερτέραν ἀμφοτέρους ἐπικοσμοῦσαν τοὺς κόσμους, ἀπὸ γῆς μὲν ἠργμένην, μέχρι δὲ οὐρανοῦ φθάσασαν, καὶ ὑπερβᾶσαν καὶ τοῦτον, τῇ παρὰ τοῦ τάφου νῦν πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψει, καὶ τοῖς ἄνω τὰ κάτω συνάψασαν, καὶ τὸ πᾶν περισχοῦσαν τοῖς περὶ αὐτὴν θαυμασίοις, ὡς καὶ καθ' ὃ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένην τὴν ἀρχὴν εἴρηται, τὸ τοῦ θανάτου γεύσασθαι λέγω, τὴν πρὸς τὰ πάντα τῆς Θεομήτορος ἐπαύξειν ὑπεροχήν· ὅθεν καὶ δικαίως τὴν ἐπὶ τούτῳ πανήγυριν τὰ πάντα συγκροτεῖ καὶ συνεργάζεται σήμερον.

Ἔπρεπε δὲ ἄρα τὴν χωρήσασαν τὸν πληροῦντα τὰ πάντα, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὄντα, τὰ πάντα καὶ ταύτην φθάσαι, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα γενέσθαι ταῖς καθ' ἑαυτὴν ἀρεταῖς τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος. Καὶ τοίνυν ἃ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀρίστοις ἤρκεσε διαμεριςαμένοις ἀρίστους γενέσθαι, καὶ ὅσα πάντες οἱ Θεῷ κεχαρισμένοι κατὰ μέρος ἔχουσιν ἄγγελοί τε καὶ ἄνθρωποι, πάντα συλλαβοῦσα, καὶ μόνη πάντα διατελοῦσα καὶ περιττεύουσα μηδ' ὅσον εἰπεῖν, ἔχειν καὶ τοῦτο νῦν ὑπὲρ πάντας, τὸ μετὰ θάνατον ἀπαθανατισθῆναι, καὶ μόνη μετὰ σώματος κατ' οὐρανὸν σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ διαιτᾶσθαι, κἀντεῦθεν ἐκεῖθεν ὑπερεχεῖν καὶ πρὸς τοὺς αὐτὴν τιμῶντας δαψιλεστάτην τὴν χάριν, αὐτὸ χαριζομένη τὸ πρὸς αὐτὴν ἔχειν ἀνατείνεσθαι, δίσκον οὖσαν τηλικούτων χαρίτων· καὶ προσεπιδαψιλευομένη τὰ κρείττω δι' ἀγαθότητα, καὶ μηδέποτε παυομένη τῆς ὑπὲρ ἡμῶν λυσιτελοῦς ταύτης φορᾶς καὶ δαψιλοῦς συντελείας. Πρὸς μὲν οὖν τὴν παντὸς ἀγαθοῦ τοιαύτην ἀπιδών τις συνδρομήν τε καὶ χορηγίαν, τοῦτο τὴν Παρθένον ἐρεῖ τελεῖν ἐν ἀρετῇ καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν ζῶσιν, ὅπερ ἐν αἰσθητῷ φωτὶ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸ ζῶσιν ἥλιον. Εἰ δὲ πρὸς τὸν ἀνατείλαντα τοῖς ἀνθρώποις ἐξαισίως ἀπὸ τῆς Παρθένου

ταύτης ἥλιον, ὃς ἔχει πάντα καὶ ὑπερέχει φύσει τὰ χάριτι ταύτῃ προσπεφυκότα, εἰ πρὸς τοῦτον μετενέγκοι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, οὐρανὸς εὐθὺς ἡ Παρθένος ἀναφανήσεται· τοσούτῳ καὶ τῶν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦτον κεχαριτωμένων θείως ἀβροτέραν κεκτημένη τὴν διὰ πάντων ἀγαθῶν εὐκληρίαν, ὁπόσον ἡλίου μὲν οὐρανός ἐστι μείζων, οὐρανοῦ δὲ λαμπρότερος ἥλιος.

Τίς σου τὸ θεαυγὲς κάλλος ὑπογράψει Θεομήτορ Παρθένε λόγος; οὐ γάρ ἐστι τὰ σὰ λογισμοῖς καὶ λόγοις ὁρίζειν· πάντα γὰρ ὑπερβαίνει καὶ νοῦν καὶ λόγον. Ὑμνεῖν δ' ὅμως ἔξεστι, σοῦ φιλανθρώπως προσιεμένης· σὺ γὰρ καὶ χαρίτων ἁπασῶν χωρίον, καὶ πλήρωμα καλοκἀγαθίας παντοίας, καὶ πίναξ καὶ εἰκὼν ἔμψυχος ἀγαθοῦ παντός, καὶ χρηστότητος πάσης, ὡς μόνη πάντων ἠξιωμένη συλλήβδην τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων· μᾶλλον δὲ, καὶ τὸν ἐν ᾧ τούτων ἁπάντων οἱ θησαυροὶ μόνῃ παραδόξως ἐν τοῖς σπλάγχνοις ἔνοικον σχοῦσα, καὶ τούτῳ καταστᾶσα παράδοξος σκηνή· κἀντεῦθεν καὶ νῦν διὰ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν χωρήσασα, καὶ δικαίως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεταστᾶσα, ὡς ἂν ἐν ὑπερουρανίοις σκηνώμασι σύσκηνος εἶης τούτῳ τὸν ἀεὶ χρόνον, ἐκεῖθεν περιέπουσα τὸν σὸν κλῆρον, καὶ ταῖς ἀκοιμήτοις πρὸς αὐτὸν πρεσβείαις τοῦτον πρὸς πάντας ἱλεουμένη. Τοσοῦτόν ἐστιν ἐγγυτέρα τῶν Θεῷ ἐγγιζόντων· οὕτω μειζόνων ἡ κατὰ πάντας ἡ Θεοτόκος ἠξίωται τῶν πρεσβείων· οὐ τοὺς ἀνθρώπους λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς ἱεραρχίας. Περὶ μὲν γὰρ τῆς τούτων ἀνωτάτω ταξιαρχίας Ἡσαΐας γράφει· « Καὶ τὰ Σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ » (1). Περὶ δὲ αὐτῆς πάλιν ὁ Δαβίδ· « Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου » (2). Ὁρᾶτε τὴν διαφορὰν τῆς στάσεως; Ἀπὸ ταύτης ἔχετε συνορᾶν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν τάξεως· περὶ μὲν γὰρ τὸν Θεὸν τὰ Σεραφὶμ, πλησίον δὲ παρ' αὐτὸν ἐκεῖνον μόνη ἡ παμβασίλισσα, ἣ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ θαυμάζεταί τε καὶ ἐγκωμιάζεται, κηρύττοντος οἷον ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσιν αὐτὴν, καὶ λέγοντος κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς τῶν ᾀσμάτων ᾄσμασι (3)· Τί καλὴ ἡ πλησίον μου; φωτὸς φαιδροτέρα, παραδείσων θείων εὐανθεστέρα, κόσμου παντὸς ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κοσμιωτέρα. Οὐ πλησίον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ δεξιῶν εἰκότως· ὅπου γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν οὐρανοῖς ἐκάθισεν, ἐν δεξιᾷ δηλονότι τῆς μεγαλωσύνης, ἐκεῖ καὶ αὕτη νῦν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβᾶσα ἵστηκεν· οὐ μόνον ὅτι ποθεῖ καὶ ἀντιποθεῖται πάντων μάλιστα, καὶ αὐτοῖς φυσικοῖς θεσμοῖς, ἀλλ' ὅτι καὶ θρόνος ἐστὶν ὡς ἀληθῶς αὐτοῦ· ὅπου δὲ κάθηται ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖ ὁ θρόνος ἵσταται. Τοῦτον τὸν θρόνον καὶ ὁ Ἡσαΐας μεταξὺ ἐκείνου τοῦ χερουβικοῦ χοροῦ καὶ ἔβλεπε καὶ ἔλεγεν ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον, τὸ τὰς οὐρανίους δυνάμεις ὑπεραναβεβηκὸς τῆς Θεομήτορος δηλῶν. Διὸ καὶ αὐτὴν εἰσάγει τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ταύτης τὸν Θεὸν δοξάζοντας καὶ λέγοντας· « Εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ » (4). Ἰακὼβ δὲ ὁ πατριάρχης δι' αἰνιγμάτων τοῦτον θεασάμενος· « Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος εἶπεν· οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ » (5). Δαβὶδ δὲ ἑτέρωθεν τῶν σεσωσμένων τὰ πλήθη συνάψας ἑαυτῷ, καὶ οἷόν τισι νευραῖς, ἢ φθόγγοις διαφόροις, τοῖς ἐκ διαφόρου γένους εἰς μίαν πίστιν ὑπὸ τῆς Ἀειπαρθένου ταύτης ἡρμοσμένοις κεχρημένος, τὸ παναρμόνιον πρὸς ὕμνον ταύτης ἀνακρούεται μέλος, « Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου λέγων ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ· διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομο-

(1) Ἡσ. ϛ', 2. (2) Ψαλμ. μδ', 11. (3) Ἆσμ. ϛ', 4. (4) Ἰεζ. γ', 12. (5) Γενεσ. κἀ, 17.

λογήσονταί σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (1).

Ὁρᾶτε πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐξομολογουμένην τῇ Μητροπαρθένῳ ταύτῃ, καὶ οὐκ ἐν πεπερασμένοις ἔτεσιν, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος; Συνορᾷν οὖν ἐστιν ἐντεῦθεν, ὡς οὐδ' ἐκείνη λήξει διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος εὖ ποιοῦσα πᾶσαν κτίσιν, οὐ τὴν καθ' ἡμᾶς λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀύλους καὶ ὑπερφυεῖς ταξιαρχίας· ὅτι γὰρ σὺν ἡμῖν καὶ αὗται δι' αὐτῆς μόνης μετέχουσί τε καὶ ψαύουσι Θεοῦ, τῆς ἀψαύστου φύσεως ἐκείνης, Ἡσαΐας τηλαυγῶς ἐδήλωσεν· οὐ γὰρ ἀμέσως ἑώρακε τὸν Σεραφὶμ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τὸν ἄνθρακα λαβόντα, ἀλλὰ διὰ τῆς λαβίδος ἔλαβε, δι' ἧς καὶ τῶν προφητικῶν ἥψατο χειλέων τὴν κάθαρσιν διδούς· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῆς λαβίδος ἐκείνῳ τῷ μεγάλῳ θεάματι ταὐτὸν, ὃ Μωσῆς ἑώρακε, βάτον ἐκ πυρὸς ἡμμένην καὶ μὴ καταφλεγομένην. Τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ Παρθενομήτωρ ἐκείνη τε ἡ βάτος καὶ αὕτη ἡ λαβίς ἐστιν, ἡ τὸ θεῖον πῦρ ἀπυρπολήτως συλλαβοῦσα, κἀν τούτῳ διακονήσαντος ἀρχαγγέλου τῇ συλλήψει, καὶ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου δι' αὐτῆς συνάψαντος τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ διὰ τῆς ἀῤῥήτου συναφείας ἡμᾶς περικαθάραντος; Οὐκοῦν αὕτη μόνη μεθόριόν ἐστι κτιστῆς καὶ ἀκτίστου φύσεως, καὶ οὐδεὶς ἂν ἔλθοι πρὸς Θεὸν, εἰμὴ δι' αὐτῆς ὡς ἀληθῶς καταυγασθείη τῆς θεαυγοῦς ὡς ἀληθῶς λυχνίας· «Ὁ Θεὸς γὰρ ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται» φησίν (2). Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης αἱ ἀντιδόσεις, καὶ ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱὸν ἀγαπᾶται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, καὶ καταγώγιον τῶν ἀμφοτέρων γίνεται, μυστικῶς ἐνοικούντων καὶ ἐμπεριπατούντων τούτῳ κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἐπαγγελίαν, τίς ἂν ἀγαπώῃ τοῦτον μᾶλλον τῆς μητρός; ἢ μὴ ὅτι μονογενῆ τοῦτον, ἀλλὰ καὶ μόνη γεγέννηκεν ἀσυνδυάστως; ὡς εἶναι ταύτῃ τὸ φίλτρον διπλάσιον συμμεριζομένου τοῦ κοινωνήσαντος. Τίς δ' ἂν ἀγαπηθείη τῆς μητρὸς μᾶλλον ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς, καὶ ταῦτα προελθόντος ἐκ μόνης ἀῤῥήτως ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων, ὥσπερ καὶ πρὸ αἰώνων ἐκ μόνου τοῦ Πατρός; Πῶς δ' ἂν οὐ πολυπλασιασθείη πρὸς τῇ πρεπούσῃ διαθέσει καὶ τὰ τῆς ὀφειλομένης ἐκ νόμων πρὸς αὐτὴν τιμῆς παρὰ τοῦ πληρῶσαι τὸν νόμον κατελθόντος;

Ὥσπερ οὖν δι' αὐτῆς μόνης πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημήσας ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, πᾶσιν ὢν ἀθέατος πρὸ ταύτης, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἄληκτον αἰῶνα, πᾶσα φωτοφανείας θείας πρόοδος, καὶ πᾶσα μυστηρίων θείων ἀποκάλυψις, καὶ πᾶσα πνευματικῶν ἰδέα χαρισμάτων, ἅπασιν ἀχώρητος χωρὶς αὐτῆς. Αὕτη δὲ πρώτη δεχομένη τὸ διὰ πάντων ἧκον πλήρωμα τοῦ τὰ σύμπαντα πληροῦντος, καθίστησι τοῖς πᾶσι χωρητὸν, νέμουσα πρὸς δύναμιν ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἀναλογίαν καὶ τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου καθαρότητος· ὥστε ταύτην εἶναι καὶ ταμεῖον καὶ πρύτανιν τοῦ πλούτου τῆς θεότητος· ἐπεὶ γὰρ καὶ τοῦτο νόμιμον αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς, διὰ τῶν μειζόνων τοὺς ἐλάττονας μετέχειν τοῦ ἐπέκεινα τοῦ ὄντος ἱδρυμένου, μείζων δ' ἀσυγκρίτως ἁπάντων ἡ Παρθενομήτωρ, δι' αὐτῆς μεθέξουσιν ὅσοι δὴ μεθέξουσι Θεοῦ· καὶ αὐτὴν οἴσονται τοῦ ἀχωρήτου χώραν ὅσοι δὴ γινώσκουσι Θεόν· καὶ αὐτὴν ὑμνήσουσι μετὰ Θεὸν ὅσοι τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν. Αὕτη καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς αἰτία, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν προστάτις, καὶ τῶν αἰωνίων πρόξενος. Αὕτη τῶν Προφητῶν ὑπόθεσις, τῶν

(1) Ψαλμ· μδ', 19. (2) Ψαλμ. μέ, 5.

Ἀποστόλων ἀρχὴ, τῶν Μαρτύρων ἑδραίωμα, τῶν Διδασκάλων κρηπίς. Αὕτη τῶν ἐπὶ γῆς ἡ δόξα, τῶν κατ' οὐρανὸν ἡ τερπνότης, τὸ πάσης τῆς κτίσεως ἐγκαλλώπισμα. Αὕτη καταρχὴ καὶ πηγὴ καὶ ῥίζα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Αὕτη παντὸς ἁγίου κορυφὴ καὶ τελείωσις.

Ὦ Παρθένε θεία καὶ νῦν οὐρανία, πῶς σου τὸ πᾶν ἐξείπω; Πῶς σὲ δοξάσω τὸν τῆς δόξης θησαυρόν; Σοῦ καὶ μνήμη μόνον ἡγίασε τὸν χρώμενον· πρὸς σὲ καὶ νεῦσις μόνον διαυγέστερον ἐποίησε τὸν νοῦν, πρὸς ὕψος εὐθὺς ἀναλαβοῦσα θεῖον· διὰ σοῦ τρανοῦται τὸ τῆς διανοίας ὄμμα· διὰ σοῦ καταλάμπεται τὸ πνεῦμα θείου Πνεύματος ἐπιδημίᾳ· ταμιοῦχος γὰρ ἐγένου καὶ περιοχὴ χαρίτων· οὐχ ἵνα παρὰ σεαυτῇ κατάσχῃς, ἀλλ' ἵνα τὰ σύμπαντα πληρώσῃς χάριτος· ὁ γὰρ τῶν ἀχενώτων θησαυρῶν ταμίας τῆς διανομῆς ἕνεκεν ἐπιτροπεύει· τί γὰρ δὴ καὶ κατάκλειστον ποιήσειε τὸν ὅλβον μὴ μειούμενον; Μετάδος οὖν πλουσίως παντὶ τῷ σῷ λαῷ, τῷ σῷ κλήρῳ τούτῳ τοῦ σοῦ ἐλέους καὶ τῶν σῶν χαρίτων, ὦ Δέσποινα. Δὸς λύσιν τῶν κατεχόντων δεινῶν. Ὁρᾷς ὅσοις καὶ ὁποίοις κατατρυχόμεθα, καὶ ἰδίοις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἔξωθεν καὶ τοῖς ἔνδοθεν. Πάντα τῇ σῇ δυνάμει μετασχεύασον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τοὺς μὲν ἐντὸς καὶ ὁμοφύλους πρὸς ἀλλήλους ἐξημεροῦσα, τοὺς δὲ θηρῶν ἀγρίων δίκην ἔξωθεν ἐπεμβαίνοντας ἀπελαύνουσα. Ἀντιμέτρησον τοῖς ἡμετέροις πάθεσι τὴν σὴν ἐπιχειρίαν καὶ ἰατρείαν, νέμουσα καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι δαψιλῆ τὴν χάριν, καὶ πρὸς ἅπαντα διαρκῆ· κἂν μὴ χωρῶμεν χωρητικωτέρους ἐργασαι, καὶ οὕτως ἐπιμέτρησον, ἵνα τῇ σῇ χάριτι σωζόμενοί τε καὶ δυναμούμενοι, δοξάζωμεν τὸν ἐκ σοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα προαιώνιον Λόγον, σὺν τῷ ἀνάρχῳ τούτου Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'.

Εἰς τὸ πρῶτον Ἐωθινόν. ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ θεῖον βάπτισμα σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ καὶ τὴν τήρησιν ἔχειν σπεύδει τῶν θείων ἐντολῶν.

Ὁ πρὸ τῶν ὄντων ὢν, καὶ τὰ ὄντα ἐκ μὴ ὄντων ποιήσας δι' ἀγαθότητα, ἐν πᾶσίν ἐστιν, εἰ καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ἐστίν. Ἦν οὖν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ πρὸ τοῦ παραγενέσθαι διὰ σαρκὸς, ἀλλ' οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ὁ κόσμος, ἐπεὶ οὐκ ἠθέλησαν· ὅσοι γὰρ ἠθέλησαν, καὶ ἐπέγνωσαν. Διὸ οἱ μὲν ἐπιγνόντες καὶ προσελήφθησαν· οἱ δὲ μὴ ἐπιγνόντες, ἐγκατελείφθησαν, ὡς καὶ Παῦλός φησιν, ὁ καὶ θελήσας καὶ θεληθεὶς καὶ καταλαβεῖν σπεύδων, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθη ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων· « Ἐπεὶ οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν» (1). Οἱ μὲν οὖν μὴ θελήσαντες, μηδὲ ἐπιγνόντες, οὗτοι, καὶ ὅσοι κατ' αὐτούς· οἱ δὲ

(1) Ῥωμ. ά, 28.

πρὸ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως αὐτὸν ἐπιγνόντες τίνες; Πολλοί, καὶ σχεδὸν πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Ἀβραὰμ, ὁ Ἰσαὰκ, ὁ Ἰακώβ· διὸ καὶ προσελήφθησαν δικαίως ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ οὐχ οὗτοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν ἅπαν γένος, ὡς καὶ λαὸν Θεοῦ τούτους εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ γένος, ὦ τῆς ἀφάτου μεγαλοδωρεᾶς! ὕστερον τελέσαι Θεοῦ· δεῆσαν γὰρ αὐτῷ διὰ σαρκὸς ἐπιφανῆναι τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον παρ' αὐτῶν ταύτην ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς προηγουμένως ἦλθε, καθάπερ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησίν· «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ» (1)· ἰδὼν γὰρ ἐκπεσόντας τῆς πατρῴας ἐκείνης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν ἀπωσαμένους παριδεῖν οὐκ ἠνέσχετο διὰ τοὺς εὐσεβήσαντας αὐτῶν πατέρας, ἀλλὰ κλίνας οὐρανοὺς κατῆλθεν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ τούτοις συναναστρεφόμενος, καὶ λέγων καὶ πράττων τὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ταῦτα λέγων καὶ πράττων, ἀλλὰ καὶ ταῖς εἰς αὐτοὺς θεοπρεπέσιν εὐεργεσίαις ἐπιδαψιλευόμενος, καθαίρων τοὺς ἐν αὐτοῖς λεπρούς· φωτίζων τοὺς ἐν αὐτοῖς τυφλούς· σφίγγων τοὺς παραλύτους· ἀνορθῶν τοὺς συγκεκυφότας· τῶν δαιμονώντων ἀπελαύνων τοὺς δαίμονας· καὶ πᾶσαν ἁπλῶς νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν καὶ μανίαν ἰώμενος, καὶ νεκροὺς πρὸς ζωὴν ἐπανάγων μόνῳ προστάγματι.

Ὡς δὲ ἐκεῖνοι τοῦτον οὐ μόνον ἀπώσαντο, τὸν εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντα εὐεργέτην οἱ ἴδιοι, ἀλλ' ἵνα τὸ τελευταῖον εἴπω, καὶ θανάτῳ παρέδωκαν, καὶ θανάτῳ σταυρικῷ, βαβαὶ τῆς ἀπονοίας! ὡς ἀντίθεον τὸν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς διὰ σαρκὸς ἐπιφανέντα Θεὸν, ἐγκατελείφθησαν καὶ αὐτοὶ δικαίως, καὶ ἀπεβλήθησαν παρὰ τοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος· «Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (2)· Καὶ ἡ τούτων ἀποβολὴ καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἠλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· μᾶλλον δὲ, ὦ βάθους πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ἵνα πάλιν κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἴπω, «Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ» (3)· εὐαγγελιζομένῳ γὰρ ἠκούσαμεν ἀρτίως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὅτι· «Οἱ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, οἱ δὲ ἐδίςασαν»· ἀλλὰ προσελθόντος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁμιλήσαντος αὐτοῖς, κἀκεῖνοι ἐβεβαιώθησαν· «Προσελθὼν γάρ φησιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (4). Τοῦτό ἐςι, δι' ὃ πρὸ μικροῦ τὸ ἀποστολικὸν ἔλεγον ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἀποβολὴ τῶν Ἰουδαίων καταλλαγὴ κόσμου γέγονε, καὶ ἠλεήθημεν ἡμεῖς τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· ὁ γὰρ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς λέγων πρότερον· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ» (5)· οὗτος νῦν, «Πορευθέντες φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»· καὶ γὰρ ἡμῶν ἀπειθεισάντων πρότερον, καὶ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντα, καὶ διὰ τῆς εὐκοσμίας τῶν ὄντων κηρυττόμενον Θεὸν μὴ ἐπιγνῶναι θελησάντων, τοῖς εὐπειθῶς ἐπιγνοῦσι δικαίως ὁ Κύριος δι' ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ διελέγετο· νῦν δὲ κἀκείνων ἀπειθεισάντων, οὐδὲν τῇ δικαιοκρισίᾳ τοῦ Θεοῦ προσίσταται, πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς ἐλεηθῆναι, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων αὐτῷ μαθητευθῆναι· Καὶ τάχα τοῦτό ἐστι τὸ, « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ

(1) Ματθ. ιέ, 24. (2) Ματθ. κγ', 38. (3) Ῥωμ. ιά, 32. (4) Ματθ. κή, 16. (5) Ματθ. ί, 5.

γῆς», ὡς τῆς θείας δικαιοχρισίας μὴ ἐφιείσης πρότερον ἐπίσης τοῖς πειθομένοις καὶ τοὺς ἀπειθεῖς ἡμᾶς ἐλεεῖσθαι, καὶ προσκαλεῖσθαι πρὸς τὰ οὐράνια.

Νῦν δὲ τῶν μὲν πρότερον, τῶν δὲ ὕστερον, ἀμφοτέρων δὲ καὶ πάντων συγκεκλεισμένων εἰς ἀπείθειαν, κατ' οἰκείαν ἐξουσίαν δεδομένην παρὰ τῆς οἰκείας δικαιοχρισίας, οὓς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ἠλέησεν. Ἠθέλησε δὲ καὶ ἠλέησεν ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν, μᾶλλον δὲ πάντας, ἐπεὶ καὶ πάντων ἐστὶ Θεός· τὴν μὲν γὰρ τοῦ ἐλέους ἀρχὴν ἀφ' ἡμῶν ἠθέλησε ποιήσασθαι νῦν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν νῦν ἀπειθησάντων· οὐκ ἀπεστράφη δὲ τελέως οὐδ' ἐκείνους· ἀνέῳκται γὰρ κἀκείνοις δι' ἡμῶν ἡ θύρα τῆς σωτηρίας, εἴπερ βούλοιντο, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ προσιόντας προσδέχεται ἀσμένως· οὐ γὰρ ἔπταισαν ἵνα πέσωσιν, ἀλλ' ἵνα τῷ αὐτῶν παραπτώματι τοῖς πρότερον ἀπειθήσασιν ἡμῖν ἡ σωτηρία προσγένηται, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτὰς καὶ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἐφελκύσασθαι σωτηρίαν, εἴ γε μὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκόντες μύουσι, καὶ τὰ ὦτα βύουσιν, ἵνα μὴ ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες σωθῶσι. Καὶ παραπλήσιόν τι γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις σκεῦος ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ἐλαίου φέρον ἐπὶ θάτερα παρασκευάσει νεύειν· τὸ δὲ δαψιλὲς τὸ ῥεῦμα ἀφιέν, οὐ τὸ πρὸς ὃ νεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἕτερον πλημμυρῆσαν κατακλύσει μέρος· ἡ γὰρ ἐπὶ τοῦ προσκυνητοῦ σώματος ἄβυσσος τῶν θείων οἰκτιρμῶν ἐπὶ τὰ ἔθνη νεύσασα, οἷον τῶν Ἰουδαίων ὠθησάντων, οὐ τῶν ἐθνῶν μόνον τοὺς πιστεύσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων συμπεριέλαβεν. «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς». Ἔστι καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοῆσαι τοῦτο· ἦν γὰρ ἐξουσίαν ὡς Θεὸς ἐξ ἀϊδίου εἶχε, καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὸ ὑπερουράνιον ὕψος καὶ τὸ ἀξίωμα νῦν λαμβάνει ὡς ἄνθρωπος. Ἐδόθη μοι τοίνυν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι φησὶ πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Οὐκ ἔτι βασιλεύει τῆς σαρκὸς ὁ θάνατος· τὸ γὰρ θνητὸν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ζωῆς ἐν ἐμοὶ κατεπόθη. Οὐκ ἔτι τελευτὴ καὶ τελεία λῆξις ὁ θάνατος· ἡ γὰρ ἀθάνατος ζωὴ τοῦτον ἐν ἐμοὶ διεδέξατο, καὶ δι' ἐμοῦ πάντες οἱ θανόντες εἰς ζωὴν μεταβήσονται. Οὐκέτι καθέξει τὰ σώματα τῶν θανόντων ἐπὶ γῆς ὁ θάνατος· ἐγὼ γὰρ τὸ γηγενὲς ἐμὸν σῶμα τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐνθρονίσω, καὶ σὺν αὐτῷ τῶν οὐρανῶν βασιλεύων ἐλεύσομαι πάλιν καὶ χρινῶ πᾶσαν τὴν γῆν ὡς τοῦ παντὸς βασιλεύς. Καὶ τοὺς μὲν ἀξίους τῆς γῆς ἐν αὐτῇ καταλείψω· τοὺς δὲ δικαιωθέντας μετὰ τῶν οἰκείων σωμάτων εἰς οὐρανὸς ἀναλήψομαι, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν αὐτοῖς χαρίσομαι. Πορευθέντες νῦν φησι, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες καὶ διδάσκοντες αὐτούς· καὶ τοῦτο τῆς ἐξουσίας ἣν ἔλαβεν· οὐ γὰρ εἶπε διδάσκοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ μὲν διδάσκειν μόνον τῶν Ἀποστόλων ἦν τελούντων τὸ πρόσταγμα· τὸ δὲ καὶ μαθητὰς κτᾶσθαι καὶ βαπτίζειν, καὶ ταῦτα ἐκ παντὸς ἔθνους τε καὶ γένους κατὰ πλήθη συμφορουμένους, οὐκέτι τῶν διδασκόντων ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπακουόντων, μᾶλλον δὲ τῆς θείας χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ προσάξαντος· ὃ δηλῶν καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἔλεγεν· Ἐδόθη μοι χάρις εἰς ὑπακοὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι (1), βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁρᾶτε τὴν συμφυίαν καὶ τὴν ὁμοτιμίαν τῶν τριῶν προσκυνητῶν προσώπων παῤῥησίᾳ κηρυττομένην; ἓν γὰρ ὄνομα τῶν τριῶν· εἷς ὁ ἐκ τούτων ἁγιασμός· μία ἡ πρὸς ταῦτα πίστις.

(1) Ἐφισ. γ', 8.

Εἴρηται δὲ πολλάκις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τούτων, ἀλλὰ ἀμυδρότερον. Καὶ τοῦ Κυρίου δὲ βαπτιζομένου, τὸ μὲν τρισυπόστατον τρανῶς ἐδείχθη, τὸ δὲ συμφυὲς τούτων καὶ ὁμότιμον οὐχ οὕτω· νῦν δὲ πᾶσι κηρύττεσθαι καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν πιστευόντων ἐξ ἀρχῆς ἐναποτίθεσθαι παραγγέλλει ὁ Κύριος, ὡς οὐκ ἐνὸν δίχα τοῦ δόγματος τούτου καὶ τῆς κατ' αὐτὸ πίστεως, ἀρχὴν ὅλως θεοσεβείας καταβαλέσθαι. Οὐ βαπτίζοντες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντες τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· ὥστε οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον μαθητὴν ποιῆσαι τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεως, καὶ τούτων πασῶν· διδάσκοντες γὰρ τηρεῖν αὐτούς φησιν, οὐ τινὰ, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καλῶς ἄρα Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ἔγραψε, λέγων· «Ὅστις ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος» (1)· δι' ἑκάστης γὰρ ἁμαρτίας ὁ περιπεσὼν καὶ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τοῦ βαράθρου τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν ἀναλαβὼν, παραβάτης γίνεται τοῦ νόμου τῆς χάριτος. Οὕτως οὖν φησι λαλεῖτε καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς ὑπὸ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι· ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος, νόμος ἐλευθερίας ἐστίν· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Ἂν τοίνυν μὴ σπεύσωμεν ἕως τέλους ἑαυτοῖς φυλάξαι τὴν ἐλευθερίαν δι' ἔργων τε καὶ λόγων ἀνεγκλήτων, ἣ διαπεσοῦσαν ἐπαναλαβέσθαι διὰ τῆς μετανοίας, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐλευθερώσαντος νόμου κατακριθησόμεθα, ὡς μὴ τηρήσαντες τὴν δεδομένην ἡμῖν ἐλευθερίαν. Διὸ Παῦλος ὁ θεῖος περὶ μὲν ἑαυτοῦ φησιν· «Οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι» (2). Πρὸς ἡμᾶς δὲ, πρὸς τὸν ὅμοιον διεγείρων ζῆλον, «Οὐκ οἴδατέ φησιν, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον» (3); Οὐκ εἶπε δὲ τοῦτο, ὡς ἑνὸς κἀνταῦθα τὸ βραβεῖον τῆς σωτηρίας λαμβάνοντος, ἀλλ' ὡς τῶν ἄγαν σπευδόντων ἐκεῖνο λαμβανόντων, κἂν εἷς ᾖ, κἂν εἶεν πλεῖστοι· ἀνέκλειπτον γάρ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, καὶ ἀρκεῖ πρὸς πάντας ἀμειώτως μεταδιδόμενον. Διὸ πάλιν ὁ αὐτὸς πᾶσιν ἐπάγει λέγων· «Οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε». Ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον ὑποδεικνὺς τοῦ δρόμου· «Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενός φησι, πάντα ἐγκρατεύεται», μηδεμιᾷ ποτε τῶν ἀπηγορευμένων ἡδονῶν ἔκδοτον εἰς τέλος ἑαυτὸν παρέχων. Εἶτα ὡς ἐνισταμένων τῶν βεβαπτισμένων καὶ λεγόντων, διὰ μόνου τοῦ βαπτίσματος χωρὶς τῶν ἔργων εὐπροσδέκτους εἶναι τῷ Θεῷ, διὰ τῶν ἐκ παλαιοῦ τύπων αὐτὸς δείκνυσι καὶ ἀναπείθει εὐδοκεῖν ἐν μηδενὶ τὸν Θεὸν, ἂν μὴ μετὰ τοῦ πίστιν ἔχειν ἀσφαλῆ καὶ τῶν πονηρῶν ἀπέχηται καὶ παθῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων· «Οὐ θέλω γάρ φησιν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός» (4).

Ταῦτα δὲ πάντα τύποι τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν μυστηρίων ἦσαν· ἡ θάλασσα τοῦ κατὰ τὸ βάπτισμα ὕδατος· ἡ νεφέλη τοῦ ἄνωθεν μυστικῶς τοῖς βα-

(1) Ἰακ. β', 10. (2) Α' Κορ. θ', 26. (3) Α' Κορ. θ', 24. (4) Α' Κορ. ί, 1.

πτιζομένοις ἐπισκιάζοντος θείου Πνεύματος· τὸ βρῶμα καὶ τὸ πόμα, τοῦ Χριστοῦ σώματος καὶ αἵματος, ὧν ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ὡς εἰπεῖν μετέχομεν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἄψυχον καὶ ἀναίσθητον ὕλην τὴν πέτραν ἐκείνην πνευματικὴν ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος· ὥσπερ γὰρ ψυχικὸν λέγεται σῶμα τὸ ὑπὸ ψυχῆς δυναμούμενόν τε καὶ κινούμενον, οὕτω καὶ πνευματικόν ἐστι σῶμα, τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ὑπερφυῶς ἐνεργούμενον. Ἐπεὶ οὖν ἡ πέτρα ἐκείνη παραδόξως ἐνεργουμένη παρὰ τοῦ Πνεύματος, τὴν τοῦ ὕδατος πηγὴν συμμεταφερομένην εἶχεν ἐν ἑαυτῇ, καὶ παρ' ἑαυτῆς ἀφθόνως ἀνεδίδου, πνευματικὴ δικαίως ἐκλήθη παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ εἰς τύπον προσελήφθη τοῦ Χριστοῦ σώματος· καὶ τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ πληρώματος τῆς θεότητος ἐνεργούμενον ἔχει τε καὶ παρέχει τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν ἀφθόνως τὴν πηγὴν τῆς ἀϊδίου ζωῆς. Ἀλλὰ πρὸς ὃν νῦν ἡμῖν ὁ λόγος. Εἰπὼν ὁ θεῖος Παῦλος, ὅτι οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκεῖνοι πάντων μετέσχον τῶν ἐν τύπῳ μυστηρίων, ἐπήγαγεν· «Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός· κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς κἀκεῖνοι ἐπεθύμησαν»(1). Τοῦτο λέγων ἀντικρυς, ὅτι καθάπερ ἐκείνους, πρὸς τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἐκκλίναντας, οὐδὲν ὠφέλησαν οἱ δοθέντες τύποι τῶν μυστηρίων, οὐδὲ ἐξείλε τὸ τῆς θείας ἐγκαταλείψεως, διὸ καὶ καταφθαρέντες ἐκτὸς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ ἀπεσώθησαν, οὕτω καὶ ἡμᾶς, εἴπερ ἐν ἁμαρτίαις ζῆν προαιρούμεθα, τὸ θεῖον βάπτισμα καὶ τὰ ἑπόμενα τούτῳ θεῖα μυστήρια τῆς αἰωνίου καταδίκης οὐ ῥύσεται· ἀλλ' ἐκπεσούμεθα τῆς οὐρανίου κληρονομίας, ὡς ἐκεῖνοι τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, ἀμετανοήτως πολιτευόμενοι, καὶ ταῖς θείαις ἐντολαῖς μὴ πειθόμενοι. Διόπερ ἐπάγει πάλιν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς λέγων· Μὴ ἀπειθεῖς ὦμεν, ἀδελφοί, μηδὲ σκληρύνωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν, ὡς ἐκεῖνοι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· «Τίσι γὰρ προσώχθισέ φησιν, οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰμὴ τοῖς ἀπειθήσασι; καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν» (2). Μηδὲ πορνεύωμεν καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες· μηδὲ πειράζωμεν τὸν Χριστὸν, ἀπιστοῦντες ταῖς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίαις, καὶ ἀπειθοῦντες ταῖς ἐντολαῖς καὶ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, καθὼς καί τινες ἐκείνων ἐπείρασαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τῶν ὄφεων· μηδὲ γογγύζωμεν καθώς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ» (3). Ἔστι γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁρᾶν τάς τε πονηρὰς ταύτας πράξεις, καὶ τὰ πάνδεινα ταῦτα πάθη, καὶ συνορᾶν ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πάσχομεν κακῶς, καὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις πειρώμεθα δεινῶν. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸ πῦρ τῆς πλεονεξίας ἐφ' ἡμῶν καιόμενον, καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον, καὶ πανταχοῦ σχεδὸν φθάνον, ἐπὶ τοὺς πανδήμους φόρους, ἐπὶ τὰς κοινὰς ἀγοράς, ἐπὶ τὰς γεωργίας, ἐπὶ τὰς συναλλαγὰς, ἐπὶ τὰς ἐμπορίας; Ἤδη δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἐχώρησεν εἴσω δόμων, καὶ τῶν ἑορτασίμων κατετόλμησεν ἡμερῶν, ἀνεόρτους ἡμῖν καὶ τὰς ἑορτὰς ποιοῦν τῇ κατεσπουδασμένῃ καὶ κατεψευσμένῃ τῶν πλείστων περὶ τὸ κέρδος μανίᾳ καὶ ματαιότητι. Τί διαφέρουσι τοῦ ψιθυρίσαντός ποτε τὴν Εὔαν ὄφεως, καὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ δακνόντων ὄφεων ἐκείνων, οἱ ψυθιρισμοῖς καὶ δόλοις τὰς ἐν ἡμῖν ἐμφυλίους κινοῦντες στάσεις; Πόσοι τῶν ἡμετέρων τῆς σωφροσύνης

(1) Α' Κορ. ί, 5. (2) Ἑβρ. γ', 17. (3) Α' Κορ. ί, 8.

καταμελοῦσι τοῖς κατὰ νόμον οὐκ ἀρκούμενοι γάμοις, ἀλλὰ πόρναις καὶ παρανόμοις ἐπιτρέχοντες κοίταις;

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλοὶ τῶν ἡμετέρων, οἱ μὲν μαχαίρας ἔργον, οἱ δὲ λεηλασίας γεγόνασιν· οἱ δὲ μέλλουσιν, ἂν μὴ μετανοήσωσι· κἂν γὰρ ἐνταῦθά τις διαφύγῃ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ὀργὴν, μετὰ θάνατον τὸς ἀμετανοήτως ζῶντας ἀναπόδραστον οὐ διαφεύξεται· «Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεταί φησιν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας» (1), ἡ παροῦσά τε καὶ ἡ μέλλουσα. Ἐπιστρέψωμεν οὖν, ἀδελφοὶ, ἀπὸ τῶν πονηριῶν ἡμῶν ἕκαστος· μὴ ποιῶμεν κακὰ, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ ἡμᾶς κακά· ἀλλὰ μάθωμεν καλὸν ποιεῖν. Καὶ τὰς μὲν κακίας δι' ἐξομολογήσεως καὶ τῆς προσηκούσης μετανοίας ἀποβαλώμεθα· τῶν δὲ ἀρετῶν ἂν μὴ τελέως ἀντέχεσθαι δυνώμεθα, τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ταπεινώσει, καὶ τῇ πρὸς τοὺς πένητας ἀφ' ὧν εὐποροῦμεν μεταδόσει, καὶ τῇ πρὸς τοὺς πταίοντας ἀνεξικάκῳ προαιρέσει, τὴν ἄνωθεν συγγνώμην ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἔλλειψιν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀναπληρώσωμεν, ἵνα μεθ' ἡμῶν ἀδιαλείπτως μένῃ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὁ Κύριος· παραγγείλας γὰρ τοῖς μαθηταῖς βαπτίζειν καὶ διδάσκειν, ἐπιφέρει· «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ἡμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Οἱ μὲν οὖν αὐτήκοοι γεγονότες, ὑπηρετήσαντες τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἀπανέστησαν τῶν ὧδε· καὶ ἡμῖν οὐκοῦν ἐστιν ἡ ἐπαγγελία, τοῖς κατὰ γενεὰς μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, καὶ δι' ἔργων τὴν πίστιν ἐπιδεικνυμένοις· ὡς ἂν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα μεθ' ἡμῶν τὸν Κύριον ἔχοντες, ἐν αὐτῷ καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, εἰς δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ συναϊδίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'.

Ῥηθεῖσα ἐν λιτῇ, γενομένῃ διὰ τὴν ἀήθη καὶ ἀθρόαν τοῦ θανάτου τηνικαῦτα πληγήν.

Ἰωάννης ὁ ἠγαπημένος τῷ Χριστῷ θεολόγος φησίν· «Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παῤῥησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν» (2). Ἡμεῖς δὲ οἱ αὐτοκατάκριτον ἔχοντες τὸ συνειδὸς, οἱ ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν τῶν πονηρῶν πορευόμενοι, οἱ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ παρωσάμενοι, καὶ τὰ βδελυκτὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐργαζόμενοι, οἱ μεθύοντες καθ' ἡμέραν, καὶ διημερεύοντες ἐν οἴνῳ, καὶ κατασκοποῦντες ποῦ πότος γίνεται· οἱ διανυκτερεύοντες ἐν ἀκαθαρσίᾳ ψυχῆς

(1) Ἐφ. ε, 6. (2) Α' Ἰωαν. γ', 21.

καὶ σώματος· οἱ ἀδικίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ συζῶντες· οἱ κλοπαῖς καὶ ἁρπαγαῖς χαίροντες· οἱ φθόνον καὶ μῖσος κατ' ἀλλήλων ἔχοντες· οἱ λοιδοροῦντες ἀλλήλους· οἱ καταλαλοῦντες ἀλλήλων· οἱ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ παιδείαν μισήσαντες, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος ἁμαρτίας ἑαυτοὺς εἰσωθήσαντες, πῶς σχῶμεν παῤῥησίαν διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας αἰτήσασθαί τι παρὰ Θεοῦ; Πόθεν δὲ προσδοκήσομεν λήψεσθαι παρὰ Θεοῦ τὰ αἰτήματα, οἱ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀθετοῦντες θελήματα; «Τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ, κατὰ τὸν ψαλμῳδὸν, εἶπεν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δολιότητας. Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀνομίας σου. Σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μήποτε ἁρπάσῃ, καὶ οὐ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος» (1)· ὥσπερ νῦν ἡμεῖς ἁρπαζόμεθα, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος, οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. Ἀλλ' οὐχ ἕκαστος ἡμῶν ἔχει πάντα τὰ προκατηριθμημένα τῆς ἁμαρτίας εἴδη· ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν δι' ἑνὸς τούτων, ἢ καὶ πλειόνων, πάντες ἐξεκλίναμεν, ἅμα ἠχρειώθημεν· καί τοι καὶ τούτων ἕκαστον ἱκανὸν ἀπώσασθαι τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπισπάσασθαι τὴν ὀργήν. Τί τοὺς Ἰσραηλίτας ἀναξίους ἐποίησε τῶν θεοδμήτων πλακῶν; οὐχ ἡ μέθη; ἀναβὰς γὰρ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος τεσσαρακονθήμερον ἦγε νηστείαν, καὶ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τοῦ γένους ὡμίλει· ὅθεν καὶ ἀχειροποιήτους πλάκας ἐδέξατο δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμμένας, καὶ κατήρχετο φέρων τὴν δωρεὰν τοῖς Ἰσραηλίταις. Ὡς δὲ καὶ πόῤῥωθεν ἤσθετο μεθυόντων ἀπὸ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ἀσέμνου κραυγῆς, φωνῆς εἰπὼν μεθυόντων ἐγὼ ἀκούω, ἀναξίους αὐτοὺς κρίνας τῶν αὐτοχείρως τῷ Θεῷ καὶ γεγεννημένων καὶ γεγραμμένων, συντρίβει μὲν τὰς πλάκας ἐκείνας, ὁπλίζει δὲ κατ' αὐτῶν τοὺς μὴ μέθῃ τὰς φρένας σεσαλευμένους, μηδὲ μεθυόντων Θεὸν ἀναπλάσαντας, καὶ κτείνει δι' αὐτῶν πολλὰς χιλιάδας, καὶ οὕτως ἐξευμενίζει τὸν τῶν νηφόντων Θεόν. Καὶ πάλιν ἑτέρας ἀναβὰς καταφέρει πλάκας, γεγραμμένας μὲν ὁμοίως, οὐκέτι δὲ ὁμοίας· ἐκ γὰρ τῆς κάτωθεν ἦσαν ὕλης.

Ἀλλ' ὁρᾶτε ὅπως ἐκ παλαιοῦ θανατηφόρον ἡ μέθη; πόσης ἀξία καταδίκης, καὶ πῶς ἀναξίους ποιεῖ τοὺς χρωμένους καὶ τῶν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς; Μέθη δαίμων ἐστὶν ἔνυλος, παρατροπὴ λογισμῶν, παράλυσις σώματος, θανάτου χείρων ζωή, ἀποστροφὴ Θεοῦ ἀφορμή. Τὸ δέ γε μεῖζον κακὸν, ὅτι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης παρὰ Θεοῦ ζωῆς ἐστιν ἀλλοτρίωσις· «Μέθυσοι γάρ φησι, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι» (2). Τί δὲ ἡ πορνεία; Ἐξῆλθεν ὁ τότε λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ Αἰγύπτου παντάπασιν ἄοπλοι, καὶ ὁπλιτῶν τούτους ἐπεδίωκε πλῆθος. Ὡς οὖν μέχρι τῆς θαλάσσης ἦλθον, οἱ μὲν φεύγοντες, οἱ δὲ διώκοντες, δυνάμει καὶ βουλῇ Θεοῦ, καὶ ῥάβδῳ καὶ χειρὶ Μωσέως, δικάζει πρὸς ἀμφοτέρους ἐκείνους ἡ θάλασσα, καὶ τοῖς μὲν ὑποχωρεῖ σχισθεῖσα μέση, καὶ πάροδον ἀκίνδυνον δίδωσι· τοῖς δὲ καταδιώκουσιν ἐπιῤῥεύσασα, νεκροὺς τοῖς γείτοσιν αἰγιαλοῖς ἐκείνοις ἐξέδωκε· καὶ τοὺς ἀόπλους πανοπλίτας ἀπέδειξε, σκυλεύσαντας τοὺς ἐκβρασθέντας νεκρούς. Εἶτα τί; Διέρχονται τόπους καὶ χώρας οἰκουμένας καὶ ἀοικήτους ἀήττητοι, νι-

(1) Ψαλμ. μθ', 16. (2) Α' Κορ. ς', 10.

κῶντες πάντας τοὺς ἀντιτεταγμένους αὐτοῖς. Ὡς δὲ πορνείᾳ ὑπέπεσαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἠττήθησαν, ὡς καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῷ πολέμῳ πάραυτα τότε εἰκοσιτρεῖς χιλιάδας. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος πρὸς ἡμᾶς· «Μὴ πορνεύετέ φησι καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες» (1). Καὶ εἰ μὴ Φινεὲς ζηλώσας, καὶ μιᾷ πληγῇ μετὰ τῆς πορνευομένης συναποκτείνας τὸν τὸ μύσος κατεργαζόμενον, καὶ ἀναχαιτίσας τὴν πρᾶξιν ἐξιλεώσατο τὸν Θεὸν, κἂν πάντες ἀπώλοντο, παγγενεὶ τῆς θείας ὀργῆς πειραθέντες διὰ τὴν τῆς πορνείας παρανομίαν. Ἐν ὑμῖν δὲ ὅτι μὲν ἐνεργεῖται τὸ θεοστυγὲς τοῦτο πάθος, τίς οὐκ οἶδε; ὁ δὲ κωλύων οὐδείς, οὐ παῖδα σχεδὸν πατήρ· οὐκ ἀδελφὸς ἀδελφόν· οὐ φίλος φίλον· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ συμπράττουσι, καί ποτ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Τοῖς τοιούτοις μηδὲ συνεσθίειν» (2)· διὰ τοῦτο θανάτου καὶ πανωλεθρίας πάντες ἐσμὲν ἄξιοι. Εἰ δὲ ἡ πορνεία τοσαύτης καὶ τοιαύτης καταδίκης ἀξία, πόσῳ μᾶλλον τὸ τῆς μοιχείας ἄγος; ὃ μηδὲ καθ' ἕνα μόνον ἢ δύο, ἀλλὰ καὶ οἴκους ὅλους, καὶ βίους ὅλους, καὶ τὰς κατὰ σῶμα συγγενείας καὶ διαδοχὰς κατασπᾷ τε καὶ ἀχρειοῖ, τὰς ψυχὰς πρὸ τούτων ἀναμέστους ποιῆσαν πάσης κακίας καὶ πονηρίας. Ὁ μέν τοι φθόνος φόνου γεννήτωρ ὢν, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἄνθρωπος ἔγνω τοῦ θανάτου τὴν πεῖραν, ἀδελφοκτόνον τὸν Κάϊν ἀπεργασάμενον, πῶς οὐ θάνατον καὶ εἴ τι θανάτου χεῖρον δικαίαν ἔχει τὴν καταδίκην; Ἡ δὲ κλοπὴ πάλιν πόσον παροξύνει Θεόν; Ἐν τῷ παλαιῷ Ἄχαρ ἦν μόνος ὁ κλέψας, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ὑφίστατο τὴν πληγὴν, ἕως ἐρευνήσαντες, ἐκ μέσου λιθοβολήσαντες τὸν ἁμαρτῶντα ἐποίησαν.

Ἐγράφη δὲ ταῦτα πάντα πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες ἁμαρτήμασι, καὶ ταῖς αὐταῖς καταδίκαις, μᾶλλον δὲ καὶ χείροσι, καθυποβάλλωμεν ἑαυτούς· μείζονος γὰρ ἢ ἐκεῖνο τὸ γένος ἀξιωθέντες τῆς θείας ἐπισκοπῆς, μειζόνων ἐσμὲν ἄξιοι πληγῶν, εἰ μὴ φυλάττομεν ἑαυτὲς τῶν ὑπὸ Θεοῦ ἀπηγορευμένων ἀνωτέρους κακῶν. «Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη, συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις καὶ τέρασι, καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν» (3). Διόπερ Ἀνανίας καὶ Σαπφείρα οὐκ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν τοῖς οἰκείοις τὴν κλοπὴν ἐργασάμενοι, διὰ τὸ ψεῦδος, ὃ σύνεστιν ἀεὶ τῇ κλοπῇ, θανατοῦνται παρὰ τοῦ Πέτρου, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃν φησιν ὁ Προφήτης Δαβίδ· «Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος» (4). Ὁ δὲ Παῦλος τῷ σατανᾷ παραδίδωσι τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, καὶ τοῖς Κορινθίοις παραγγέλει γράφων· «Τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν» (5). Καὶ οὐκ ἐκύρωσε τὴν ἀγάπην, ἕως ἀποστὰς ἐκεῖνος τῆς πονηρᾶς πράξεως, δι' ἔργων τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Πρὸς δὲ τὸν πλεονέκτην ὃς, τῆς χώρας εὐφορησάσης, οὐ διαδίδωσι τοῖς μὴ ἔχουσιν, ἀλλὰ πλατύνει τὰς ἀποθήκας, τί φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος; «Ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται» (6); Καὶ ἵνα μή τις νομίσῃ καθ' ἑνός τινος εἶναι τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐπάγει· «Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν». Καί τοι ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐκ ἐπλούτει

(1) Α' Κορ. ί, 8. (2) Α' Κορ. ί, 11. (3) Ἑβρ. Β', 2. (4) Ψαλμ. ί, 6. (5) Α' Κορ. ί, 11. (6) Λουκ. ΙΒ', 20.

ἐξ ἀδικίας· τί γὰρ ἐκεῖνος ἠδίκησεν, εἰ ἡ χώρα αὐτοῦ εὐφόρησεν; ἀλλ' ὅμως, ὅτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν πραγμάτων ἀφθονίᾳ καλῶς, μηδὲ ἐπλούτησεν εἰς Θεὸν διὰ τῆς μεταδόσεως, ἄξιος θανάτου ἐγένετο, τοῦ πλούτου μηδὲν ἀπωνάμενος. Ἡμῶν δέ εἰσιν οἱ μὴ τὰ δικαίως ποριζόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πτωχῶν ἁρπαγὰς ἔχουσιν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν, πλεονεξίαν ἀγαπῶντες, τὴν δευτέραν κατὰ Παῦλον εἰδωλολατρείαν· φιλαργυρίαν νοσοῦντες, τὴν πάντων κακῶν αἰτίαν· καὶ οὐχ οἱ παρ' ἡμῖν ἄρχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγοραῖοι· πόσα γὰρ ἐπιζήμια τοῖς ἀγοράζουσιν οἱ παρ' ἡμῖν κάπηλοι καὶ οἱ ἄλλοι ἔμποροι ἐπιτεχνῶνται; μηδὲ μέτροις καὶ σταθμοῖς δικαίοις, ὅτε δύνανται, χρώμενοι.

Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα παιδευόμεθα, καὶ ἔτι παιδευθησόμεθα· τὴν μὲν γὰρ τῶν ἐπηρειῶν λύσιν ποθοῦμέν τε καὶ ζητοῦμεν, τοῖς δὲ πταίσμασι δι' ἃ παιδευόμεθα καὶ προσίθεμεν. Βούλεσθε μαθεῖν ὅσον ἡ πλεονεξία κακόν; Ἀπὸ τῆς πληγῆς, ἧς ἀρτίως πάσχομεν, τοῦτο γνώσεσθαι· πλεονεκτῆσαν γὰρ ἓν τῶν ἐν τοῖς σώμασι στοιχείων τὸ αἷμα, καθὼς ὁρᾶτε, τὸν θάνατον ἐπιφέρει τοῖς ἀποθνήσκουσιν. Ὡς οὖν ἐν σώματι πλεονεξία διαφθείρει τὸ σῶμα, οὕτως ἡ ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ψυχὴν διαφθείρει καὶ θανατοῖ, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ζωὴν οὖσαν θειοτέραν ἀπ' αὐτῆς ἐκδιώξασα. Προκαταλαμβάνει δὲ ἀεὶ ὁ τοιοῦτος τῆς ψυχῆς θάνατος τὸν ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ ἐπιγινόμενον τῷ σώματι θάνατον· ἐπεὶ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀθετήσεως τῆς θείας ἐντολῆς ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, οὐκ ἀπέθανε δὲ ὁ ἄνθρωπος πάραυτα παραβὰς, τοῦ Θεοῦ καιρὸν μετανοίας αὐτῷ παρέχοντος. Ἠδύνατο δὲ καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ μὴ ὄντων παραγαγεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰς ἀρχὰς, τὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουσίας, τὰς κυριότητας, τὰ Χερουβὶμ, τὰ Σεραφὶμ, τοὺς ἀνωτάτω θρόνους, ἐνενόησε μόνον, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, καὶ ὁμοῦ παρῆχθησαν ἅπαντες. Ἠδύνατο οὖν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ καὶ πάντων ἀνθρώπων τὸ γένος ποιῆσαι· καὶ πάλιν ἐν ἑνί τινι καὶ ὡρισμένῳ καιρῷ διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἀπαλεῖψαι τῆς γῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ κατακλυσμῷ πεποίηκε, τὸν Νῶε μετὰ τῶν παίδων διαφυλάξας μόνον εἰς δευτέρας γενεᾶς γένεσιν. Ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε τοῦτο διὰ φιλανθρωπίαν· ᾠκονόμησε γὰρ ἐν ἄλλῳ, μᾶλλον δὲ πολλοῖς ἄλλοις οἰκείοις τε καθ' αἷμα καὶ οὐκ οἰκείοις, βλέπειν ἡμῶν ἕκαστος τὸν ἀφεύκτως μέλλοντα καταλήψεσθαι θάνατον, ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ θέας ἐναγώμεθα πρὸς μετάνοιαν καὶ μελέτην τῶν μετὰ θάνατον. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμᾶς παντάπασιν ἀμετανοήτους ζῶντας ὁρᾷ, καὶ μηδεμίαν τῶν μελλόντων ποιουμένους φροντίδα, τὸν θάνατον ἐπάγει σχεδὸν πᾶσιν ὁμοῦ δικαίως, μὴ ἀνεχόμενος ἐπὶ κακῷ ζῆν ἡμᾶς καὶ παρατάσει τῆς ἁμαρτίας. Καὶ οὗτός ἐστιν ἡ τελευταία ἐνταῦθα τῶν ἁμαρτανόντων πληγὴ, ὡς ἀπὸ τῶν Αἰγυπτιακῶν πληγῶν ἐδιδάχθημεν.

Ἔστι τοίνυν καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐνδίκου ταύτης παιδείας καταλαβεῖν ἡμᾶς ὅσον ἡμάρτομεν εἰς Θεόν· ἀνθρώπου μὲν γὰρ παιδεύοντος, δυνατὸν καὶ χωρὶς αἰτίας δικαίας καὶ μικρᾶς ἁμαρτίας ἕνεκα μεγάλην ὑποστῆναι τὸν πταίσαντα τιμωρίαν διὰ τὴν ἀκρισίαν ἢ τὴν ἀπήνειαν τοῦ κολάζοντος, τὴν δέ γε ἀνωτάτω φιλανθρωπίαν οὐκ ἔστι πρὸς θυμὸν κινηθῆναι τοσοῦτον, καὶ πληγῶν θανατηφόρων ἐπαγωγὴν, ἂν μὴ μεγάλα ἁμάρτωμεν, καὶ ἁμαρτάνοντες ἀμετανόητοι διαμένωμεν. Ἐπιγνῶμεν οὖν, ἀδελφοὶ, κἀντεῦθεν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ ἐπιστραφήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν σαρκικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, καὶ ἐπιστρεψάτω πρὸς Κύριον. Μετανοήσωμεν ἐκ ψυχῆς,

μεταστήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πονηρᾶς συνηθείας καὶ τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης, ἵνα στήσωμεν τὴν θείαν ὀργήν, καὶ πρὸς ἔλεον μεταστήσωμεν. Ἰατρεύσωμεν τὴν ἡμετέραν κακίαν, μὴ ὑπὸ τῆς κακίας ἀναλωθῶμεν. Μιμησώμεθα μὴ τὸς ἐν τῷ κατακλυσμῷ διαφθαρέντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ Νινευὶ τῇ μεταμελείᾳ διασωθέντας· ἐκεῖνοι μὴ ἔχοντες ἐκ πολλῶν ὑποδειγμάτων ἐννοεῖν τηνικαῦτα τὴν θείαν φιλανθρωπίαν, ὅμως ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, καὶ ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτοῦ, λέγοντες· « Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολλώμεθα» (1); Ἡμεῖς ἐκ πολλῶν τε ἄλλων ἔγνωμεν καὶ ἐξ ἐκείνων αὐτῶν, ὅτι· « Εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι μετενόησαν καὶ ἐπέστρεψαν, καὶ μετενόησε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς κακοῖς οἷς ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν ». Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν Ἰωνᾶς ἦν ὁ κηρύττων καὶ ἀπειλῶν· καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι μηδὲ πρὸς μετάνοιαν ἕλκων, μηδὲ ἐπαγγελόμενος τὴν συμπάθειαν. Ἰωνᾶς ὁ καταβὰς εἰς Ἰόππην ἐξ Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν τῆς θαλάσσης βρασμὸν, ἐν ᾧ καταποθεὶς ὑπὸ κήτους, τριήμερος ἐξεδόθη πρὸς τὴν Νινευὶ καὶ ἐκήρυττε. Πόσον δὴ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε; αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Λόγος, οὗ τύπος Ἰωνᾶς ἦν, ἐκ τῶν οὐρανῶν κατῆλθεν, ὡς ἐκεῖνος εἰς Ἰόππην, οὗτος εἰς γῆν· καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς πάθεσιν ἐκδοθείς, ὡς ἐκεῖνος τοῖς κύμασι, διὰ τοῦ θανάτου κατῆλθεν εἰς τὰ κατώτατα πάσης τῆς γῆς· ὑπὸ τοῦ ᾅδου, ὡς ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ κήτους καταποθείς, καὶ τριήμερος ἀναστὰς ἐκεῖθεν τοῖς μετανοοῦσιν οὐράνιον ἐπηγγείλατο βασιλείαν, καὶ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα πᾶσιν ἡμῖν διετράνωσε καὶ ἐκήρυξεν, ἅπερ ἀθετοῦντες ἡμεῖς, δικαίως τῷ χαλεπῷ θανάτῳ παραδιδόμεθα.

Χαλεπὸν μὲν οὖν ὁ θάνατος, προσγινόμενός τε καὶ προσδοκώμενος, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν μὴ ἐπιστρέψαι πολλῷ χαλεπώτερον· ἐνταῦθα γὰρ αὔξει τὴν τιμωρίαν, καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς ἀτελευτήτοις παραπέμπει κολαστηρίοις, ὧν μὴ γένοιτό τινα πεῖραν ἡμῶν λαβεῖν. εἰ γὰρ τὰ ἐνταῦθα δεινὰ δοκοῦσιν ἀφόρητα, παρερχόμενα ὄντα, καὶ τοῦ σώματος μόνον ἁπτόμενα, τίνα ἐκεῖνα, ἃ μετὰ τοῦ σώματος κολάζει καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ προσδοκίαν ἀπαλλαγῆς οὐκ ἔχει οὐδέποτε; Ἀλλ' ἡμεῖς μετανοήσωμεν, ἀδελφοὶ, καὶ ἐπιστρέψωμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν μετάνοιαν ἐνδεικνύμενοι· καὶ προσπέσωμεν τῷ Θεῷ μετὰ συντετριμμένης καρδίας πρὸς αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς ἡμᾶς, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς ἡμᾶς· ἀλλὰ ποίησον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὸ ἔλεός σου. Ἐγγύς ἐστιν οὗτος τοῖς ἐπικαλουμένοις, ἐὰν μὴ τοῖς στόμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ βοῶσι, τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντες. « Ἐπιστρέψατε γὰρ πρός με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς λέγει Κύριος, καὶ τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι » (2). Ἐὰν πάντως ἡμεῖς ταύτας, ἢ ἀνεπιστρόφως ἐκφύγωμεν, ἢ δι' ἐξαγορεύσεως καὶ τῆς δι' ἔργων μετανοίας ἀντισηκούσης τὰ παραπτώματα ἡμῶν, τὸ θεῖον ἐξιλεώμεθα, δι' ἐνεργοῦς ταπεινώσεως ἡμῖν αὐτοῖς εὐμενίζοντες, ὡς ἂν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀνεχομένης, καὶ τὰς ἐλλείψεις ἀναπληρούσης ἡμῶν, νῦν μὲν τῆς θείας ταύτης ὀργῆς, καὶ τοῦ ἀώρου καὶ ἀθρόου τούτου θανάτου, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ πανωλεθρίας ἀπαλλαγοίημεν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς ἀ-

(1) Ἰων. γ', 9. (2) Ζαχ. ά, 3.

θανάτου ζωῆς ἐπιτύχοιμεν εἰς δόξαν τοῦ μόνου ζωοδότου Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Μ'.

Εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην.

Εἰ τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν μνήμην μετ' ἐγκωμίων χρεών, τῆς τῶν ὁσίων τε καὶ δικαίων κορυφαίας ἀκρότητος Ἰωάννου, τοῦ προσκιρτήσαντος καὶ προδραμόντος καὶ προκηρύξαντος τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα τοῦ Θεοῦ Λόγον; παρ' οὗ πάλιν αὐτὸς ἀνεκηρύχθη καὶ μεμαρτύρηται τῶν ἐξ αἰῶνος Προφητῶν καὶ ὁσίων καὶ δικαίων ὑπέρτερος; οὐ γὰρ ὅτι κρείττω τὰ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνου λόγου παντός, οὐδ' ὅτι παρὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν μαρτυρίαν εἴληφε καὶ τὸ γέρας, καὶ γέρας οὐ δεῖται τοῦ παρ' ἡμῶν, διὰ τοῦτο σιωπήσαντες ἀγέραστον καταλείψομεν λόγοις, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον, τὴν τοῦ ἀνωτάτω Λόγου κατὰ τὸ γεγραμμένον φωνήν· ἀλλ' ὅτι παρὰ Χριστοῦ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων τοιοῦτος ὢν ἀνηγόρευταί τε καὶ μεμαρτύρηται, πᾶσα γλῶσσα πιστῶν κινείσθω πρὸς ὕμνον, ὁπόση δύναμις, οὐχ ἵνα ἐκείνῳ τι προσθῶμεν εἰς δόξαν· πῶς γὰρ; ἀλλ' ἵνα τὴν ὀφειλὴν ἡμεῖς ἀποτίσωμεν, ἕκαστός τε ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πάντες τὰ κατ' ἐκεῖνον θαυμάσια καὶ ὑμνοῦντες καὶ διηγούμενοι. Ἅπας μὲν γὰρ ὁ βίος τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἅπαντας θαῦμα θαυμάτων ἐςίν. Οὐχ ὁ βίος δὲ μόνον ἅπας τοῦ καὶ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι προφήτου, καὶ περισσοτέρου τῶν προφητῶν Ἰωάννου, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλῷ πρὸ τοῦ βίου καὶ μετὰ τὸν βίον, ὅσα πρὸς τοῦτον τείνει πάντων θαυμάτων ἐστὶν ἐπέκεινα· θεῖαι μὲν γὰρ περὶ αὐτοῦ προρρήσεις προφητῶν θεολήπτων ἀγγελον αὐτὸν οὐκ ἄνθρωπον ἀναγράφουσι, καὶ φωτὸς λυχνίαν, καὶ θεοφεγγῆ τινα καὶ ἑωσφόρον ἀστέρα, ὡς προδραμόντα τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτοῦ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ φωνήν· τί δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φωνῆς τῷ Θεῷ Λόγῳ πλησιαίτερον ἢ συγγενέςερον; Τῆς δὲ τούτου συλλήψεως ἐγγιζούσης, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἄγγελος οὐρανόθεν καταπτὰς, Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ λύει τὴν στείρωσιν, τίκτειν ἐν βαθεῖ γήρᾳ παῖδα τοὺς ἀγόνους ἐκ νέου ἐπαγγειλάμενος, καὶ πολλῆς χαρᾶς πρόξενον, ὡς πᾶσι σωτήριον ἔσεσθαι προκαταγγέλει τὴν τοῦ παιδὸς τούτου γέννησιν· « Ἔςαι γάρ φησι μέγας ἐνώπιον Κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ, καὶ πλησθήσεται Πνεύματος ἁγίου ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν· καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλιοῦ » (1)· παρθένος γὰρ καὶ οὗτος κατ' ἐκεῖνον, καὶ ἐρημοπολίτης μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος, καὶ βασιλεῖς καὶ βασι-

(1) Λουκ. ά, 15.

λίδας ἐλέγχων παρανομοῦντας· Ὁ δὲ τοῦτον καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνον μάλιστα ποιεῖ, ὅτι καὶ πρόδρομος ἔσται τοῦ Θεοῦ· προελεύσεται γάρ φησιν ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ταῦτα νομίσας ὑπὲρ πίστιν ὁ Ζαχαρίας, πεδεῖται τὴν γλῶσσαν· ἐπειδὴ γὰρ ἑκὼν οὐκ ἠβουλήθη κηρύττειν, σιωπῶν ἄκων βοᾷ τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν μέχρις ἂν εἰς φῶς ἔλθοι προελθοῦσαν τὴν τοῦ Λόγου φωνήν. Συλληφθεὶς δὲ μετὰ τοσούτων καὶ οὕτω μεγάλων τῶν ἐπαγγελιῶν, πρὶν ἢ τεχθῆναι Προφήτης χρίεται, καὶ τῆς χάριτος, ὢ τοῦ θαύματος! τῇ μητρὶ μεταδίδωσι· καὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1), ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύεται· κατὰ δὲ τὸν Ἠλίαν, ἀνθ' ἑαυτοῦ χρίει Προφήτην, καὶ φθάνει καὶ ὑπερβαίνει τὴν ἀμφοτέρων τῶν Προφητῶν τελειότητα ἔτι ἐν ἐμβρύοις ὢν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενος· ἐπεὶ γὰρ τὸ ἔμβρυον μετὰ τὴν τῶν μελῶν διάρθρωσιν κίνησιν μὲν ἔχει, φωνὴν δὲ οὔπω ἔχει, διὰ τὸ μήπω ἐνδιαιτᾶσθαι τῷ ἀέρι· ἐπέστη δὲ ἡ κυοφοροῦσα τηνικαῦτα τὸν Θεὸν παρθένος, καὶ ἐν γαστρὶ ὢν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἀνεπαισθήτως ἔσχε τῆς θείκης παρουσίας καὶ οἰκονομίας, ἀλλ' ἀνυμνεῖ ταύτην ἐκεῖθεν διὰ τῆς μητρικῆς γλώττης θεολογῶν· σκιρτᾷ καὶ αὐτὸς ἔνδον καὶ ἀγαλλιᾶται, ὢ τοῦ θαύματος! ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, τὴν τελειότητα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν μητρικῇ νηδύϊ δεξάμενος· καθάπερ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος τὸ μυστήριον προκαταγγέλων τῆς αἰωνίου ζωῆς· «Σπείρεται φησι σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν» (2), τουτέστι δυνάμει θείου Πνεύματος ὑπερφυεῖ, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα διοικούμενόν τε καὶ κινούμενον, οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐσπάρη μὲν καὶ συνέζη σῶμα ψυχικὸν ἐν μητρικῇ νηδύϊ, τῇ δὲ ἐν αὐτῇ παραδόξῳ χρίσει τοῦ θείου Πνεύματος, ἀνεδείχθη σῶμα πνευματικόν, ἐν πνεύματι σκιρτῶν καὶ ἀγαλλιώμενος, καὶ τὴν αὐτὸν κυοφοροῦσαν προφῆτιν ἀπεργαζόμενος· καὶ γὰρ φωνῇ μεγάλῃ διὰ τῆς ἐκείνης γλώττης εὐλόγει τὸν Θεὸν, καὶ Μητέρα τοῦ Κυρίου τὴν κυοφοροῦσαν ἀνεκήρυξε παρθένον, καὶ καρπὸν τῆς αὐτῆς κοιλίας προσηγόρευσε τὸν ἐν αὐτῇ κυοφορούμενον, ἐγκύμονά τε ἅμα καὶ παρθένον ταύτην εἶναι παριστάς.

Οὕτω μὴ μόνον κατὰ τὸ γεγραμμένον (3), πρὶν ἢ γνῶναι τὸ κακὸν ἐξελέξατο τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γνῶναι τὸν κόσμον ἐν ἐμβρύοις ὢν, ὑπερκόσμιος ὁ Ἰωάννης ἦν. Γεννηθεὶς δὲ πάντας καὶ εὔφρανε καὶ ἐξέπληξε τοῖς περὶ αὐτὸν θαυμασίοις· «Χεὶρ γὰρ Κυρίου ἦν φησι μετ' αὐτοῦ», τερατουργοῦσα πάλιν οἷα καὶ πρότερον· τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ στόμα τὸ πεδηθὲν, ὡς μὴ πιστεῦσαν τὴν ξένην τοῦ παιδὸς σύλληψιν, ἀνεῴχθη καὶ ἐνεπλήσθη Πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφήτευσε τά τε ἄλλα, καὶ περὶ τοῦ οἰκείου τούτου παιδὸς, λέγων· «Καὶ σὺ παιδίον προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ» (4). Καθάπερ δὲ συλληφθεὶς ὁ θεῖος παῖς οὗτος, τὸ ἐκ μητρικῆς νηδύος ἔμψυχον τῆς χάριτος ὄργανον, κατ' αὐτὴν ἐκινεῖτο θείῳ καὶ ἠγαλλιᾶτο πνεύματι, οὕτω καὶ γεννηθεὶς ηὔξανε πάλιν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν ἄξιος αὐτοῦ ὁ κόσμος, ταῖς ἐρήμοις ἐξ ἀπάλων, ὡς εἰπεῖν, ὀνύχων ἐνδιητᾶτο τὸν ἀεὶ χρόνον, ἄσκευον, ἀπεριμέριμνον, ἀπραγμάτευτον βίον ἀνύων· λύπης ἄμοιρον, παθῶν ἀγενῶν ἀμέθεκτον, ἡδονῆς τῆς χαμαιζήλου καὶ προσύλου ταύτης καὶ περὶ σῶμα καὶ τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις μόνας σαινούσης ἀνώτερον· Θεῷ μόνῳ ζῶν, Θεὸν μόνον ὁρῶν, Θεὸν τρυφὴν οἰκείαν ποιούμενος. Ἔζη τοίνυν καθάπερ ἔν τινι τῆς γῆς ἐξη-

(1) Ησ. ξά, 10. (2) Α' Κορ. ιέ, 44. (3) Ησ. ζ', 16. (4) Λουκ. ά, 76.

ρημένῳ χωρίῳ· «Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως ἡμέρας φησὶν ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ». Τίς δὲ ἡ τῆς ἀναδείξεως ἡμέρα ταύτης; Ἡνίκα ὁ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου ἐφειστήκει καιρὸς, περὶ οὗ καιροῦ γέγραπται, οὐκ ἔζιν ὁ συνιὼν, οὐκ ἔζιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν, πάντες ἐξέκλιναν ἅμα ἠχρειώθησαν (1). Ὥσπερ οὖν ὁ Κύριος τηνικαῦτα, πάντων ἀσεβῶν ἡμῶν ὄντων, ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ χρησάμενος, ὑπὲρ ἡμῶν ἐξ οὐρανοῦ κατῆλθεν, οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης τότε τῆς ἐρήμου ἐξῆλθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπηρετήσων τῷ ἐκείνου φιλανθρώπῳ βουλήματι· πρὸς γὰρ τὸν κολοφῶνα τῆς τότε τῶν ἀνθρώπων κακίας, καὶ τὴν ἀνείκαστον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας συγκατάβασιν ἐκείνην, τοιούτου ἔδει καὶ τοῦ ὑπηρετησομένου, μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀρετῆς ἀπολείποντος· οὕτω γὰρ ἂν εἵλκυσε τοὺς ὁρῶντας, ὥσπερ οὖν εἵλκυσεν, ἐπιστρέψας πρὸς ἑαυτὸν μετὰ θαύματος, ὡς ἐξηλλαγμένος τις ὤν, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον πολιτείαν ἐπιδεικνύμενος. Ἦν δὲ καὶ κήρυγμα κηρύττων τῆς οἰκείας πολιτείας ἐπάξιον· βασιλείαν γὰρ οὐρανῶν ἐπηγγέλετο, καὶ πῦρ ἄσβεστον ἠπείλει, καὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν ὑπεδείκνυ Χριστόν· «Οὗ τὸ πτύον φησὶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ» (2).

Οὐ λόγοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων τοῖς πᾶσι τοῦτον ἐφανέρωσε, βαπτίσας αὐτὸν, καὶ δακτύλῳ δείξας, καὶ τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς συσήσας, καὶ διὰ πάντων μαρτυρήσας, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῶν αὐτῷ προσιόντων ψυχῶν νυμφίος, ὁ τὴν ἁμαρτίαν αἴρων τοῦ κόσμου, καὶ τὸν μολυσμὸν ἐξαίρων, καὶ τὸν ἁγιασμὸν ἀντεισφέρων καὶ χαριζόμενος. Ἑτοιμάσας δὲ οὕτω τὴν ὁδὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν Ζαχαρίου πρόρρησιν, καὶ τὸ πᾶν τελέσας, δι' ὃ καὶ ἀπεστάλη καὶ προέδραμε, καὶ βαπτιστὴς ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν, ὑποχωρεῖ Χριστῷ τῆς πρὸς τοὺς συνειλεγμένους παῤῥησίας καὶ διδασκαλίας, καὶ ἀναχωρεῖ τοῦ πλήθους, τῷ Κυρίῳ τούτους παραδούς. Ἐπεὶ δὲ Ἡρῴδης ὁ τοῦ βρεφοκτόνου ἐκείνου υἱὸς, τὴν μὲν ἀρχὴν τοῦ πατρὸς πᾶσαν οὐ διεδέξατο, τετράρχης γὰρ οὗτος ἦν, τῇ δὲ κακίᾳ τούτου καὶ προσετίθει, συζῶν ἀκολασίᾳ, καὶ παράδειγμα τοῖς Ἰουδαίοις πάσης κακίας προκείμενος, οὐκ ἠνέσχετο ὁ Ἰωάννης σιγᾷν· πῶς γὰρ φωνὴ τῆς ἀληθείας ὤν; ἀλλ' ἤλεγχεν αὐτὸν περί τε τῶν ἄλλων ἁπάντων ὧν ἐποίει πονηρῶν, καὶ μάλιστα περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἣν ἁρπάσας ἐκεῖνος παρανόμως ἔγημε, λέγων πρὸς αὐτόν· «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» (3) Ὁ δὲ τὸν ἔλεγχον, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐλέγχους μὴ φέρων, προσέθηκε καὶ τοῦτο τοῖς ἄλλοις πονηροῖς ἔργοις, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. Φίλιππος δὲ οὗτος υἱὸς καὶ αὐτὸς ἦν Ἡρῴδου, μοίρας ἑτέρας τετράρχης ὤν· τοῦ γὰρ πατρὸς αὐτῶν Ἡρῴδου μετὰ τὴν ἀπηνῆ καὶ φρενοβλαβῆ βρεφοκτονίαν ἐκείνην συμφοραῖς καὶ νόσοις ἀνηκέστοις καὶ ἀνυποίζοις περιπεσόντος, καὶ ἑαυτὸν ἀνελόντος ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀνίας καὶ περιωδυνίας, ἡνίκα καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ὁ ἄγγελος ἐν Αἰγύπτῳ εἶπεν· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν Μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου» (4). Τοῦ Ἡρῴδου τοίνυν ἐκείνου κακῶς τὸ ζῆν ἀπορρήξαντος, ὁ τῶν ὅλων αὐτοκράτωρ τηνικαῦτα Καῖσαρ εἰς τέσσαρα διεῖλε τὴν ὑπ' ἐκεῖνον ἀρχὴν, καὶ τοῖς μὲν δυσὶν ἑτέρους ἐπέστησε, τῶν δ' ἑτέρων δύο μερῶν

(1) Ψαλμ. ιγ', 2. (2) Λουκ. γ', 17. (3) Μαρκ. ς', 18. (4) Ματθ. β', 13.

τετράρχας κατέστησε τοὺς τοῦ Ἡρώδου υἱοὺς, Φίλιππόν τε καὶ τὸν Ἡρώδην τοῦτον. Διὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τετραρχεῖν αὐτὸν λέγει τῆς Ἰουδαίας· Φίλιππον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῆς Ἰτουραίας τε καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, ἡνίκα τῷ Ἰορδάνῃ ἐπέστη ὁ Ἰωάννης κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας.

Οὗτος οὖν ὁ νέος Ἡρώδης κρατήσας ἔδησε καὶ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ· ὡς μὲν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος φησὶν (1), ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα, ἣν σφετερισάμενος ἦν, γυναῖκα οὖσαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Λουκᾶς οὐ διὰ τὴν Ἡρωδιάδα μόνον φησὶν, ἀλλὰ «Καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ» (3). Πῶς οὖν οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ τοῦ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος ἐλέγχου μόνον πεποίηνται μνήμην; Ἐπειδὴ τοῦ κατασχεθλεῖσθαι τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ αἴτια, μᾶλλον δὲ πάντα τοῦ φιλοπονήρου βασιλέως τὰ ἔργα, ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐλεγχόμενος, τὴν Ἰωάννου παῤῥησίαν οὐκ ἔφερε· τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι μόνη γέγονεν ἡ μοιχαλὶς αἰτία, ταῖς παρ' ἑαυτῆς μηχαναῖς τε καὶ σπουδαῖς καταπραξαμένη, καὶ εἰς τέλος ἀγαγοῦσα τὸ ἔργον· αὕτη γὰρ ἐλέγχοντι καὶ ἀνθέλκοντι τῆς παρανόμου πράξεως τὸν Ἡρώδην, ἐνεῖχεν ἐγκοτοῦσα τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι· οὐ γὰρ ἦν ἄλλως κατασιγᾶσαι τὸν ὡς ἐδόκει κατ' αὐτῆς ἔλεγχον. Οὐχ ἁπλοῦν δέ τι τὸ κατ' αὐτὴν μύσος ἦν, οὐδὲ διπλοῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαπλοῦν· μοιχεία τε γὰρ ἦν, τὸ πάντων ἁμαρτημάτων αἴσχιστον, καὶ οὐ παρ' ἑτέρου τινὸς ἐκτελουμένη, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τῆς μοιχευομένης ἀνδρὸς, καὶ παιδοποιήσαντος μετ' αὐτῆς ἐκείνου, ὡς καὶ τὴν παῖδα ζῆν ἔτι, ὃ καὶ ἀποθανόντος ἐκείνου, τὸν ἀδελφὸν οὐδὲ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον συνεχώρει τὴν ἐκείνου γυναῖκα γῆμαι· Ὁ δὲ καὶ ζῶντος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐπεβούλευσε τῇ κοίτῃ· οὐδὲ γοῦν κρυφίως, ὡς μεθ' ὑποζολῆς τινος ἐργάζεσθαι τὴν ἀσέλγειαν, ἀλλὰ παῤῥησίᾳ καὶ ἀπηρυθριασμένως ἐξετέλει τὸ μύσος. Οὕτω γοῦν κατὰ πᾶσαν πρόθεσιν προσκείμενος τῇ κακίᾳ, κἀντεῦθεν τὸν ἔλεγχον μὴ φέρων, ἐν φυλακῇ τὸν Ἰωάννην κατέκλεισεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυλακὴ αὕτη μείζων ἔλεγχος ἦν, καὶ ἀκουομένη καὶ ὁρωμένη, καὶ διὰ πάντων φοιτῶσα διὰ τῆς φήμης· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἡρωδιὰς ἐνεῖχεν αὐτὸν, δηλονότι τὴν κατὰ τοῦ Ἰωάννου μανίαν ἐν ἑαυτῇ ἔτρεφε, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο· «Ὁ γὰρ Ἡρώδης φησὶν ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον». Ἐφοβεῖτο μὲν ὁ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον, οὐκ ἐφοβεῖτο δὲ τὸν Θεὸν, παρ' οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετή· οὐδὲ αὐτὸν ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην ἅτε τοιοῦτον, καί τοι καὶ αὐτὸς τοῦτον εἰδὼς ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, ἀλλ' ἐφοβεῖτο τοῦτον διὰ τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον, καθά φησιν ὁ Ματθαῖος· ὡς γὰρ ὁ αὐτὸς συγγράφεται, οὐχ ἡ Ἡρωδιὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρώδης θέλων ἀποκτεῖναι τὸν Ἰωάννην, ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον.

Ὃ δέ φησιν ὁ Μάρκος περὶ Ἡρώδου, ὅτι ἡδέως ἤκουε τοῦ Ἰωάννου, τοιοῦτόν ἐστι· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν πομάτων αἰσθανόμεθα μὲν τῆς πικρίας, καταδεχόμεθα δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες ὠφέλειαν, οὕτως ἀντιστρόφως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, ἥδονται μὲν αὐτοῖς τοιούτοις φύσει γλυκέσιν οὖσι καὶ οἱ μὴ τούτοις πειθόμενοι, οὐ καταδέχονται δὲ αὐτὰ, τὴν ἀπὸ τούτων ἐννοοῦντες

(1) Ματθ. ιδ', 3. Μαρκ. ς', 17. (2) Λουκ. γ', 19.

πρὸς τὰς οἰκείας πονηρὰς ὀρέξεις ἀντίθεσιν· ἴσως δὲ καὶ ἡδέως μὲν ἀκούων ἦν αὐτοῦ πρότερον, ἐπεὶ καὶ συνετήρει φησὶν αὐτὸν, καὶ ἀκούων αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει· πεφυκότων δὲ τῶν κακῶν μισεῖν τοὺς ἐλέγχοντας, τοῦ μίσους προσγενομένου διὰ τὸν ἔλεγχον, πάντων ἀλογήσας ἐκείνων συνεφώνει τῇ μοιχευομένῃ κατὰ τὴν φόνιον γνώμην, καὶ θέλων καὶ αὐτὸς ἀποκτεῖναι τὸν Ἰωάννην, καθά φησιν ὁ Ματθαῖος, ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον, οὐκ ἔνστασίν τινα δεδιὼς ἐκ τούτων, ἀλλὰ μόνην τὴν ἀπὸ τούτων κατάγνωσιν, ἐπειδή περ ὡς Προφήτην αὐτὸν εἶχον· ᾔδει γὰρ ὡς οὐδένα τῶν ἁπάντων λέληθε τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς καὶ χάριτος Ἰωάννου, καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης ὑπάρχων ἧττων ἐφοβεῖτο τὴν παρὰ τούτων κατηγορίαν, καὶ τὸν παρ' αὐτῶν θηρώμενος ἔπαινον ἔστιν ἐφ' ὧν ἔτι τὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην προσεποιεῖτο πειθὼ καὶ εὐλάβειαν. Ἀλλ' ἡ Ἡρωδιὰς σοφὴ οὖσα τοῦ κακοποιῆσαι καὶ τοῦτον δὴ τὸν φόβον ἔλυσεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸν φόνον, ὡς ἐνόμισε, μᾶλλον δὲ ὡς ἡπάτησεν ἀνεγκλήτως ἐπῆρεν· ἐγκοτοῦσα γὰρ καὶ φονῶσα καιρὸν ἐζήτει τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν συσκιάσαι μέμψιν, καὶ προαγαγεῖν εἰς ἔργον τὴν κατὰ τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ Προφήτου μανίαν. Γενομένης οὖν φησὶν ἡμέρας εὐκαίρου, πρὸς τὴν φονικὴν δηλονότι μηχανὴν, τελουμένων τῶν γενεθλίων Ἡρώδου, καὶ παντὸς μὲν τοῦ ὄχλου συνειλεγμένου, πάντων δὲ τῶν ἐν τέλει προκαθημένων, εἰσῆλθε μεταξὺ πάντων, ἀφεθεῖσα παρ' αὐτῆς ἐπίτηδες ἡ ταύτης θυγάτηρ, καὶ ὑπὸ τοὺς ἁπάντων ὀφθαλμοὺς ὠρχήσατο τὸ κοράσιον, καὶ ἤρεσε τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ Ἡρώδῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν αὐτῆς τε οὖσα, καὶ ὑπ' αὐτῆς προαχθεῖσα, καὶ ἀναιδῶς ὀρχήσασθαι, καὶ τῷ Ἡρώδῃ ἀρέσκειν; ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τοῦ φιλοπαίγμονος ἐκράτησε βασιλέως ἡ ἀναιδὴς ὄρχησις, ὥστε καὶ εἰπεῖν τῷ κορασίῳ· « Αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι· καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου » (1). Ἐξέρχεται πρὸς τὴν μητέρα καὶ διδάσκαλον τῶν ἀσέμνων ἁλμάτων ἐκείνων καὶ λυγισμάτων τὸ ἀναιδὲς κόριον, ἀπαγγέλει τὸν ὅρκον, ζητεῖ διδαχθῆναι τὸ αἴτημα, διδάσκεται πάραυτα, καὶ προθυμότατα πείθεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ σπουδῆς ἐπανέρχεται, καὶ τὴν αἴτησιν ἀνερυθριάστως προβάλλεται· Θέλω λέγουσα, ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς, ὅτι τάχιστα, κατ' αὐτὴν δηλονότι τὴν ὥραν, ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Ταῦτα μὲν οὖν τὸ κοράσιον ἀπηρυθριασμένως ᾔτειτο· ἡ δὲ μοιχαλὶς ἔλυεν ὡς ᾤετο τῷ βασιλεῖ διὰ τούτων τὴν ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ βαπτιστοῦ καὶ Προφήτου κατηγορίαν· διὰ τὴν πρὸς τὸν ὅρκον εὐλάβειαν δόξεις λέγουσα τὸν φόνον ἐργάσασθαι, καὶ οὐ διὰ τὸ πρὸς τὸν δίκαιον μῖσος. « Ὁ δὲ βασιλεὺς περίλυπος γενόμενός φησι, διά τε τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι »· διὸ καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ.

Βαβαὶ πόσων κακῶν αἴτιον ἡ δοξομανία! οὐκ ἠδύνατο φονεῦσαι διὰ τὸν ὄχλον, ἐφόνευσεν αὖθις διὰ τοὺς συνανακειμένους· περίλυπος ἐγένετο δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ διὰ τὸ δόξαι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐστερεῖσθαι δόξης· στενὰ γὰρ ἐγένετο πάντοθεν τῷ βασιλεῖ τὰ πράγματα, ἂν μὲν φονεύσῃ τὸν δίκαιον, ἡ ἐπὶ τῷ φόνῳ μέμψις προσδόκιμος, ἂν μὴ φονεύσῃ, δόξει ἐπίορκος· ὁ ὅρκος διὰ φιλοτιμίαν, ὁ ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ ὅρκου φόβος διὰ φιλοδοξίαν, ὁ ἐπὶ τῇ τοῦ ὅρκου φυλακῇ φόνος διὰ τὴν δόξαν· αὐτὸ τὸ συμπόσιον κενοδοξία συνεκρότησεν ἅπαν.

(1) Μαρκ. ϛ', 22.

Καλῶς ἄρα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος· « Πῶς δύνασθε πιστεύειν εἰς ἐμὲ δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες» (1); Ταύτην τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καὶ Ἰουδαῖοι ζητοῦντες τὴν πρὸς αὐτὸν ἠθέτησαν πίστιν, καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς πάντων τῶν Προφητῶν τὴν κεφαλὴν ἐξέκοψαν, τὸ πλήρωμα τῶν Προφητῶν ἀνελόντες Χριστόν. Τοιαῦτα τὰ ἔργα τοῦ ὑπὸ μοιχαλίδων καὶ ὀρχηςρίδων γυναίων βασιλευομένου βασιλέως· τοιαῦτα οἷς θέλγεται καὶ ἀρέσκεται, καὶ δι' ἃ τὴν βασιλείαν ἀπεμπολεῖ καὶ προδίδωσι, καὶ εἰς τοῦτο πράξεως ἄγεται. Τοιοῦτόν τι πάσχει καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἀδελφοί· βασιλεὺς γὰρ καὶ αὐτοκράτωρ τῶν παθῶν ὑπὸ Θεοῦ δεδημιουργημένος, ὅταν αὐτὸς ὑπὸ τούτων θελχθῇ, εἰς ἀτόπους δουλείας καὶ πράξεις ἐκτόπους ἐξάγεται, καὶ οὕτω τῶν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τοῖς πάθεσι δεδουλωμένων ἕκαστος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότος ἐλέγχοντος, ἀχθόμενοί τε καὶ δυσχεραίνοντες πρῶτον μὲν οἱονεὶ κατακλείουσιν αὐτό, καθάπερ ὁ Ἡρῴδης τὸν Ἰωάννην, αὐτοῦ ἀκούειν μὴ θέλοντες· πρὸς δὲ καὶ τοὺς εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τροπὴν πάσης καλοκἀγαθίας γεγραμμένους λόγους, μηδὲ τούτων ἀκούειν ἀποδεχόμενοι· ὅταν δὲ τελέως κρατηθῶσιν ὑπὸ τῆς παρανόμως συνοικούσης αὐτοῖς Ἡρωδιάδος, τῆς φιλαμαρτήμονος γνώμης, τότε καὶ τὸν ἔμφυτον αὐτοῖς τῆς χάριτος λόγον, τὴν ἑαυτῶν φημι συνείδησιν ἀναιροῦσι, τελέως καταργοῦντες αὐτήν, ἀπιστοῦσι τε καὶ ἀντιλέγουσι τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, ἀσυνείδητοι παντάπασι καὶ ἀντικείμενοι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ γινόμενοι, καθάπερ ὁ Ἡρῴδης τῷ Ἰωάννῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς εὐσεβείας ἀντιλέγοντες, τὰ παραπλήσια πάσχουσι, μᾶλλον δὲ καὶ ποιοῦσιν. Ἐλεγχόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν καὶ πατερικῶν λόγων παρ' ἡμῶν προτεινομένων, πρῶτον μὲν ὥσπερ κατακλείουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς βιβλίοις, λέγοντες, ἄφετε αὐτοὺς ἐκεῖ κεῖσθαι, καὶ μηδεὶς αὐτοῖς χρήσθω, μηδὲ προτεινέτω τούτους· μηδὲ γοῦν τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκούοντες, « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, καὶ ἐν αὐταῖς εὑρήσετε ζωὴν τὴν αἰώνιον » (2). Εἶτα ὑπὸ τῆς Ἡρωδιάδος, τῆς καθ' ἑαυτοὺς δυσσεβοῦς δόξης, ἐπὶ τὸ χεῖρον προαγόμενοι, καὶ προτιθέασιν αὐτοὺς ἐπὶ πίνακος οἱονεὶ κατεσφαγμένους, διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων τούτους ἀναιροῦντες, εἰς ἐπίχαρμα καὶ βλάβην τῶν αὐτοῖς συναινούντων.

Οὕτως Ἡρῴδης μέν ἐστι πάσης κακίας τε καὶ δυσσεβείας πρόγραμμα· ὁ δὲ Ἰωάννης πάσης ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας στήλη· Ἡρῴδης μὲν γάρ ἐστι τὸ πλήρωμα τῆς κακίας, τὸ κράτος τῆς δυσσεβείας, τὸ ὄργανον τῆς παρανομίας, ὁ σάρκινος ὄντως, ὡς κατὰ σάρκα ζῶν τε καὶ φρονῶν· Ἰωάννης δὲ ἡ τῶν ἀπ' αἰῶνος θεοφόρων ἀκρότης, τὸ περιφανὲς καταγώγιον τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, ὁ τῆς θείας χάριτος φερωνύμως ἐπώνυμος, τὸ πάσης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἐνδιαίτημα· Δύο τοίνυν εἰκόνες πρόκεινται σήμερον, καθ' ὑπερβολὴν πρὸς ἀλλήλας ἀνθεστηκυῖαι καὶ ἀντικείμεναι, ὧν ἡ μὲν ὀλίγα τε καὶ πρὸς ὀλίγον τοὺς κατ' αὐτὴν ζῆν προαιρουμένους εὐφραίνειν δοκοῦσα καὶ τιμᾶν, ἀτιμία καὶ θλῖψει παραδίδωσιν ἀλήκτῳ καὶ ἀφορήτῳ· ἡ δὲ πρὸς ὀλίγον πονεῖν διδοῦσα τοὺς πρὸς αὐτὴν βλέποντας, εἶτα χαρίζεται τούτοις δόξαν καὶ ἀπόλαυσιν θείαν καὶ ἀπόῤῥητον καὶ ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον. Εἰ μὲν οὖν κατὰ σάρκα ζῶμεν, κατὰ μίμησιν τοῦ δερματίνου Ἡρῴδου μέλλομεν ἀποθνήσκειν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος (3)· Εἰ δὲ θείῳ

(1) Ἰωαν. ε, 44. (2) Ἰωαν. ε, 39. (3) Ῥωμ. η, 13.

Πνεύματι, κατὰ ζῆλον τοῦ Ἰωάννου ταῖς πονηραῖς τοῦ σώματος ὀρέξεσί τε καὶ πράξεσιν ἀντικείμεθα, ζησόμεθα εἰς αἰῶνας. Τῆς μὲν γὰρ κατὰ πνεῦμα ζωῆς τὸ τέλος κέκρυπται νῦν ἐν τῷ Χριστῷ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ οὔπω πᾶσι φανερόν ἐστιν, ὅταν δὲ φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα κληρονόμοι Θεοῦ, συγκληρονόμοι Χριστοῦ, τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἀγαθῶν ἐπιτυχόντες, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀναβέβηκεν ἀνθρώπου, ὡς ὑπὲρ ἀκοὴν ὄντα καὶ ὀφθαλμὸν καὶ διάνοιαν· τοῖς δὲ κατὰ σάρκα ζῶσιν, οὐ θνητὰ καὶ πρόσκαιρα μόνον, ἀλλὰ καὶ οὕτω σμικρὰ καὶ εὐτελῆ τὰ τερπνὰ, ὡς κερατίοις τισὶ καὶ χοιρώδει παρεικάζεσθαι βρώσει.

Εἰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἦσαν αἰώνια, πάλιν ἐκεῖνα τούτων προτιμᾶν ἔδει, ὡς ἀσυγκρίτως παντάπασιν ὑπερέχοντα· εἰ δὲ κατ' ἐκεῖνα μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστὰ καὶ ταῦτα ἦν, ὅτι ταῦτα πρόσκαιρα, ἐκεῖνα δὲ αἰώνια, πάλιν ἐκεῖνα προτιμητέα ὡς διαμένοντα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνα μὲν καὶ ἄληκτα καὶ ἀσύγκριτα, ταῦτα δὲ καὶ ἀχρεῖα καὶ πρόσκαιρα, προτιμήσωμεν ἀδελφοὶ τὰ μόνιμα καὶ ἀπόῤῥητα καὶ οὐράνια, τῶν κάτω συρομένων καὶ φθειρομένων· παραδράμωμεν δικαίως τὰ παρατρέχοντα, κἂν πρὸς ὀλίγον σαίνοντα κλέπτῃ τὴν αἴσθησιν· ἀντιποιησώμεθα τῶν μελλόντων ὡς μενόντων καὶ μηδέποτε λυομένων· φεύγωμεν τὴν πρὸς Ἡρῴδην ὁμοίωσιν· σπεύδωμεν ὅση δύναμις, πρὸς τὴν τοῦ Προδρόμου τῆς χάριτος μίμησιν, καὶ μάλιστα πάντων ἡμεῖς, οἷς ὁ βίος μονήρης· ὧν ἡ πολιτεία τῶν κοσμικῶν ἐθῶν τε καὶ πραγμάτων διώρισται, καὶ ἐγγίζει πως τῷ ἐρημικῷ καὶ μεμονωμένῳ βίῳ τοῦ Προφήτου καὶ βαπτιστοῦ, ὃς καὶ τοῦτο προειδὼς ὡς Προφήτης, ὅτι τὸ μοναδικὸν ἔσται τάγμα τὸ τοῦτον μετρίως γοῦν μιμεῖσθαί ποτε δυνησόμενον, οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας, ἀλλ' ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζόμενος ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἕτοιμοι ὦμεν μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι, εἰδότες ὅτι μαρτυρίου στέφανον λήψεται ὁ τὰ πάθη δι' ἀρετῆς τροπωσάμενος· ὅσῳ γὰρ ἔλαττόν ἐστι κακὸν ἡ ἁμαρτία συγκρινομένη πρὸς τὴν ἀσέβειαν, τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἀκολούθου μεῖζον ἀγαθὸν ἂν εἴη τὸ προκινδυνεῦσαι τῆς ἀρετῆς· πῶς γὰρ ἂν οὐχὶ καὶ ὑπὲρ τοῦ μείζονος ἐκείνου, δηλονότι τῆς εὐσεβείας, εἴπερ ἐδέησεν, ἔθηκε τὴν ψυχὴν ὁ ὑπὲρ τοῦ ἐλάττονος ταύτην προδούς· διὸ καὶ ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων, ὁ τῆς μετανοίας κήρυξ, ὁ Πρόδρομος καὶ Βαπτιστὴς τοῦ Σωτῆρος, ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζόμενος ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν· ὃς οὐ τοῦ Χριστοῦ μόνον πρόδρομος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοὶ, μάλιστα πολιτείας· ἐκεῖνος ἐκ στείρας ἐτέχθη τῆς Ἐλισάβετ, καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, περὶ ἧς γέγραπται· «Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα» (1)· ἐκεῖνον μετὰ τὴν γέννησιν ὁ βρεφοκτόνος Ἡρῴδης φονῶν ἐδίωκε, διὰ τὴν πρὸς Χριστὸν ἀπέχθειαν καταμαχόμενος, ἀλλ' εὗρε καταφυγὴν τὴν ἔρημον, καὶ φιλτέραν ἔκρινε τοῦ κόσμου, καὶ ταύτην ᾤκησεν· ἐπιτίθεται καὶ ἡμῖν μετὰ τὴν πνευματικὴν γέννησιν ὁ νοητὸς Ἡρῴδης, διώκων καὶ αὐτὸς ἀρτίως δι' ἡμᾶς τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο φεύγομεν καὶ ἡμεῖς τὸν κόσμον, καὶ καταφυγὴν εὑρίσκομεν τὰ ἀφιερωμένα ταῦτα τῷ Θεῷ φροντιστήρια, καὶ οὕτω διαδιδράσκομεν τοὺς ἀνηλεεῖς δορυφόρους καὶ μαχαιροφόρους ἐκείνου, τὰ τῶν παθῶν ὑπεκκαύματα, δι' ὧν τὸν πνευματικὸν ἐπιφέρει θάνατον, τοῦ Θεοῦ χω-

(1) Γαλ. δ', 27.

ρίζων τὸν ἄνθρωπον. Οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ διὰ τῶν ἐν ἡμῖν θυρίδων, ἤτοι τῶν αἰσθήσεων, ἐφ' ἡμᾶς ἀναβαίνων· δι' αὐτῶν γὰρ ἐπῆλθε καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ κατέσπασεν ἄνωθεν τὸ γένος ἡμῶν, τῆς ἀθανασίας ἐκβαλὼν τοὺς προπάτορας· ἤκουσεν Εὔα τῆς κακοβούλου τοῦ πονηροῦ συμβουλῆς· εἶδεν, ἔπαθεν, ἔφαγεν, ἀπέθανεν, ἔθελξε τὸν ἄνδρα, κοινωνὸν ἔλαβε καὶ τοῦ γεύματος καὶ τοῦ πτώματος· ἐκεῖνοι πρὸς μίαν πεῖραν οὐκ ἴσχυσαν ἀντισχεῖν, ἐνὶ λόγῳ σὺν δόλῳ πάραυτα τὰ ὦτα ὑπέκλιναν, μιᾶς ὥραίας θέας ἡττήθησαν, καίτοι μήπω ἐμπαθεῖς ὄντες, ἀλλ' ἀπαθεῖς, ἐν καθαρῷ παθῶν χωρίῳ περιπολοῦντες· ἡμεῖς ἆρα δυνηθῶμεν ἐν κόσμῳ τρεφόμενοι διὰ βίου, πρὸς τὰς πολυμόρφους τῶν παθῶν θέας, πρὸς τὰς πολυρρήμονας καὶ οὐχ ἧττον ἀσχήμονας ἀκοάς τε καὶ ὁμιλίας μὴ παθεῖν κακῶς, μηδὲ τρωθῆναι καὶ πονήρως διατεθῆναι τὸν ἔσω ἄνθρωπον; οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστι. Διὰ ταῦτα τὸν τῆς χάριτος Πρόδρομον οἱ πατέρες μιμούμενοι, τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, καὶ τὴν συναυλίαν φυγόντες τῶν αὐτῷ προσκειμένων, οἱ μὲν τὴν ἔρημον ᾤκησαν, καὶ πολλοὺς τῶν ἔπειτα γεγονότων πρὸς ταύτην εἵλκυσαν· οἱ δὲ περιτειχίσμασιν ἱεροῖς ἐνασκήσαντες, καὶ συνοδίας πνευματικὰς ἐν αὐτοῖς συνεστήσαντο, αἷς ἡμεῖς ἄλλο τε ἄλλος κατὰ ζῆλον ἐκείνων ἐναρμοζόμενοι τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἐμβιοῦμεν σηκοῖς.

Οὐ κατοικεῖν δὲ μόνον ἐν αὐτοῖς δεῖ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πατέρας ἐκείνους ζῆν· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἄλλων τούτων τοῦ Θεοῦ παραδείσων τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ξύλον ἄπεστιν, οὐδ' ὁ πονηρὸς ὑφηγητής· ἔστι δὲ ἡμᾶς παιδευθέντας τοῖς ἐκ παλαιοῦ παραδείγμασι, τῷ μόνῳ σοφῷ τε καὶ ἀγαθῷ συμβούλῳ προσέχειν, καὶ τοῖς αὐτῷ πρότερον καὶ νῦν πειθαρχοῦσι κατ' ἴχνος ἕπεσθαι, τὴν ἀναστροφὴν ἀποστολικῶς εἰπεῖν μιμουμένους τούτων ὧν τὴν ἔκβασιν εἴδομεν. Εἰσὶ δὲ καὶ θηρία καὶ κτήνη κατά τε τὴν ἔρημον καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα σεμνεῖα· καὶ πολὺ τὸ δέος, μὴ παρασυμβληθῶμεν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῶμεν αὐτοῖς, ἂν μὴ πρὸς δύναμιν ἕκαστος τὸν Ἰωάννου βίον μιμώμεθα. Τί οὖν; ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν ἀεὶ ἀπεριχάλυπτον εἶχεν, ἀδιαλείπτῳ προσευχῆς τοῦτο δεῖγμα, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν παῤῥησίας· ἀκατακάλυπτον γὰρ δεῖ τὸν ἄνδρα προσεύχεσθαι κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνὴν, ὡς ἂν ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζώμεθα. Ἐγκαλυπτέσθωσαν οὖν οἱ τῷ κόσμῳ συνδεδεμένοι, διὰ τὰς περιστοιχιζούσας, μᾶλλον δὲ συμπεφυκυίας βλάβας, καὶ τὰ παρὰ πόδας συνεχῆ σκῶλα, μὴ τοῦτο δυνάμενοι διηνεκῶς καθ' ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ οἱ καλῶς τοῦ κόσμου ἀναχωρήσαντες, ἀναχωρῶμεν αὐτοῦ καὶ τῇ διανοίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ᾠδαῖς καὶ προσευχαῖς πνευματικαῖς τῷ Χριστῷ συνδήσαντες τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, καὶ σκήνωμα ποιήσωμεν ἑαυτοὺς τοῦ σωτηρίου ὀνόματος· αὐτοῦ μνημονεύοντες, δι' ὃν τοῦ κόσμου ἐξήλθομεν· ὁ γὰρ δι' αὐτὸν τοῦ κόσμου ἀναχωρήσας καὶ τῶν ἐν βίῳ, τὴν πρὸς αὐτὸν ἕνωσιν ποθεῖ πάντως· ἡ δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ διηνεκοῦς προσγίνεται μνήμης καθαιρούσης τὸν νοῦν. Καθάρωμεν οὖν τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, ἔργοις καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατείνοντες· οὐ γὰρ ἔχομέν τι τῶν κατασπώντων, ἂν μόνον ἐθέλωμεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν πρὸς τὸν Ἰωάννου βίον ὁρᾶν. Ἐκεῖνος ἀστεγος περιῆγεν, ἡμεῖς ἀρκεσθῶμεν τῇ μικρᾷ στέγῃ· στέρξωμεν τῷ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἕκαστος δεδομένῳ εἰκίσκῳ, τὸν διὰ βίου ἀνέστιον ἐνθυμούμενοι· ἐκεῖνος ἠρκεῖτο τοῖς ἀκροδρύοις καὶ τῷ μελεάγρῳ, βοτάνη δέ ἐστιν αὕτη αὐτομάτως ἐν ἐρήμῳ φυομένη, ἧς ταῖς ῥίζαις καὶ οἱ μετὰ τοῦτον ἐρημοπολῖται πατέρες πρὸς τροφὴν ἐχρήσαντο· ἀκρόδρυα δέ φασι τὰς ὀπώρας, ὀπώ-

ραις οὖν ἐκεῖνος καὶ ῥίζαις βοτανῶν διέζη, ἡ μέλιτι ὀρείῳ, μονοχίτων τε ἦν, καὶ ζώνην δερματίνην εἶχε περὶ τὴν ὀσφὺν, ὁμοῦ μὲν δι' αἰνιγμάτων δεικνὺς τὴν νέκρωσιν τῶν παθῶν ἐν τῷ σώματι περιφέρων, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ τῆς ἀκτημοσύνης ἀγαθὸν αὐτός τε ἔχων, καὶ ἡμᾶς δι' ἔργων διδάσκων· πόσων ἡμεῖς εὐποροῦμεν τῶν πρὸς τροφὴν καὶ ἀμφίασιν ἐπιτηδείων, δοχεῖα τε ἔχοντες, καὶ ἀποθήκας σίτῳ τε καὶ οἴνου πλήρεις, ἀρτοποιεῖα τε καὶ ἀρτοκοπεῖα καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ἐπιτήδεια!

Εὐχαριστῶμεν οὖν τῷ τούτων χορηγῷ Θεῷ καὶ τῷ αὐτοῦ Προδρόμῳ, δι' ὃν ἀπόνως ταῦτα συγκομίζεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἡμῖν ἐπιῤῥέοντα· καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ταῦτα προσφερώμεθα, δι' ἔργων τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδόντες αὐτῷ· ἂν γὰρ τοῖς κοινοῖς τούτοις τοῖς κατὰ τὴν Μονὴν ἀρχώμεθα, οὐ πάνυ μακρὰν ἐσμὲν τῆς Ἰωάννου ἀκτημοσύνης τε καὶ ἐγκρατείας. Εἰ γὰρ κατὰ πάντα ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἐτρέφετο ὑπὸ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ ταμείων· ἂν δὲ κτήματα καὶ ταμεῖα ἔχωμεν οἰκεῖα, τοῦτό ἐστι τὸ δεινὸν τὸ καὶ μακρὰν ἡμᾶς ποιοῦν τῆς τῶν ἁγίων κοινωνίας· ὁ γὰρ ἀναχωρήσας τοῦ κόσμου καὶ ἰδιόκτητα ἔχων, ἢ ἐκεῖθεν ἐνεγκὼν, ἢ κτησάμενος ἐνταῦθα, τὸν κόσμον συμπεριφέρει μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐδέποτε ἀναχωρεῖ τοῦ κόσμου, κἂν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ ὄρει ᾖ, κἂν ταῖς εἰκονιζούσαις τὸν οὐράνιον χῶρον ταύταις ἐνοικῇ Μοναῖς, τὸ καθ' ἑαυτὸν κοινοῖ τὸν τόπον, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἶναι τοῦτον τοῦ κόσμου κρείττω. Ὁ δὴ τοιοῦτος κατακριθήσεται πάντως, ὡς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ κοινὸν ἡγησάμενος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Κυρίου βαπτιστὴς καὶ πρόδρομος Ἰωάννης ἐξῆλθε τῆς ἐρημίας καὶ ἐρημίας ἐκείνης; ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεὶς, τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔλεγχον τῶν ἀπειθούντων, δι' ὃν ὑπ' αὐτῶν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφῄρηται σήμερον· οὐ γὰρ ἐχρῆν ὑποστῆναι τοῦτον φυσικὸν θάνατον· καταδίκη γάρ ἐστιν οὗτος τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως, ἧς οὐκ ὀφειλέτης ὁ τῆς ἐντολῆς ὑπηρέτης, ὁ ἐξ αὐτῆς τῆς μητρικῆς νηδύος τῷ Θεῷ ὑπήκοος· ὑπὲρ ἀρετῆς δὲ καὶ εὐσεβείας τοῖς ἁγίοις τιθέναι τὴν ψυχὴν ὀφείλεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν· καὶ διὰ τοῦτο τούτοις κατάλληλος μᾶλλον ὁ βίαιος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θάνατος· διὸ καὶ ὁ Κύριος οὕτω τοῦ θανάτου ἐγεύσατο. Ἔδει δὲ καὶ τὸν θάνατον Ἰωάννου πρόδρομον εἶναι τοῦ θανάτου Χριστοῦ, ὡς ἂν κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτῷ προφητείαν προπορευθῇ τοῦ προσώπου Κυρίου τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας καὶ τοῖς ἐν σκότει τοῦ ᾅδου καθημένοις, ἵνα προσδράμωσι κἀκεῖνοι, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ μακαρίας καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐπιτύχωσιν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, πρεσβείαις τοῦ ἐκ μητρικῆς νηδύος ἐπιτυχόντος αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐν γῇ καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ταύτην ἀνακηρύξαντος, καὶ ποδηγήσαντος καὶ ποδηγοῦντος ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκεσίαις πρὸς αὐτὴν ἅπαντας, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ μόνῳ πρέπει δόξα αἰώνιος· Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'.

Εἰς τὸ τῆς δεκάτης τετάρτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου· εἰς τὴν παραβολὴν τὴν καλοῦσαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ· ἐν ᾗ καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, Διὰ τί ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούσοντας· καὶ διὰ τί ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους.

Τῆς σήμερον ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου παραβολῆς τὸ τελευταῖον πρῶτον ἐρῶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ὅτι πολλοί εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· τοῦτο γὰρ καὶ διὰ πάσης τῆς παραβολῆς ὁ Κύριος δείκνυσιν· ὡς ἂν ἡμεῖς σπουδάσωμεν μὴ τῶν κλητῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι· ὁ γὰρ μὴ τῶν ἐκλεκτῶν ὢν, ἀλλὰ τῶν κλητῶν μόνον, οὐ μόνον ἐκπίπτει τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ σκότος ἐξάγεται τὸ ἐξώτερον, καὶ χεῖρας ὁμοῦ καὶ πόδας πεδηθεὶς, τὰς μὲν ὡς μὴ πρὸς τὸν Θεὸν δραμόντας, τὰς δὲ ὡς μὴ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰργασμένας, τῷ κλαυθμῷ καὶ τῷ βρυγμῷ παραδίδοται τῶν ὀδόντων. Ἀπορήσει δ' ἄν τις πρῶτον, πῶς ὁ Κύριος πολλὰς εἴρηκε τὰς κλητοὺς, ἀλλ' οὐχὶ πάντας ἀνθρώπους· εἰ γὰρ μὴ πάντες ἐκλήθησαν, οὐχὶ δικαίως οἱ μὴ κληθέντες ἐκπεσοῦνται τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, καὶ πειραθήσονται τῶν ἠπειλημένων βασάνων· ἴσως γὰρ ἂν ὑπήκουσαν, εἴπερ ἐκλήθησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει λόγον, ὡς οὐκ ἂν δικαίως ἀπεδοκιμάσθησαν, εἴπερ μὴ ἐκλήθησαν· οὐκ ἐκεῖνο δὲ ἀληθὲς, ὅτι μὴ πάντες ἐκλήθησαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος εἰς οὐρανὸν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀναφερόμενος, πρὸς τοὺς οἰκείους εἶπε μαθητάς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει» (1)· καὶ, «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (2). Ὅτι δὲ τοῦτο κελευσθὲν εἰς ἔργον ἤγαγον οἱ μαθηταὶ, Παῦλος ὁ μέγας ἱκανὸς παραστῆσαι· «Μὴ γὰρ οὐκ ἤκουσάν φησι; μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (3), δηλονότι τῶν Ἀποστόλων, ὥστε πάντες ἐκλήθησαν, καὶ δικαίως οἱ μὴ προσελθόντες τῇ πίστει κολασθήσονται. Πῶς οὖν ὁ Κύριος οὐ πάντες εἶπεν, ἀλλὰ πολλοί εἰσι κλητοί; ὅτι περὶ τῶν προσελθόντων νῦν ὁ λόγος αὐτῷ· διὸ καὶ ὕστερον μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦτο τέθεικεν· ἂν γὰρ κληθεὶς ὑπακούσῃ τις τῇ κλήσει, καὶ βαπτισθεὶς ἀπὸ Χριστοῦ κληθῇ, μὴ ἀξίως δὲ τῆς κλήσεως περιπατήσῃ, μηδὲ κατὰ Χριστὸν βιοὺς τελέσῃ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἔδωκε βαπτιζόμενος, κλητός μέν ἐστιν, ἐκλεκτὸς δ' οὔ.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀποροῦσί τινες, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγκαλοῦσιν οἱ γῆ καὶ πηλὸς ὄντες τῷ ὑπερουρανίῳ, οἱ χθιζοὶ τῷ προαιωνίῳ. Τί γὰρ ἐκάλεσε φασὶν ὁ Θεὸς εἰδὼς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούσοντας; τί δὲ καὶ ὅλως ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους καὶ ταῦτα προειδώς; οὐδ' ἐκεῖνο ἀκούον-

(1) Μαρκ. ις', 15. (2) Ματθ. κή, 19. (3) Ῥωμ. ί, 18.

τες, Ὅτι καθόσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, κατὰ τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ διάνοιαί μου ἀπὸ τῶν διανοιῶν ὑμῶν λέγει Κύριος (1)· ἀλλὰ λογοθετοῦσι καὶ λογοπραγοῦσι τὸν ἀπερινόητον. Πόσον ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμήκων; οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔχομεν τὸ καθ' ἡμᾶς φύραμα τοῦτο, τὸ σῶμα λέγω; οὐκ ἀπὸ τῶν αὐτῶν τρεφόμεθα; οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς διαζῶμεν; οὐ ταῖς αὐταῖς σχεδὸν χρώμεθα δυνάμεσιν; ἔστι δὲ καθ' ἃς αὐτῶν καὶ ὑπερέχουσιν ἡμῶν οἱ μύρμηκες; προμηθέστεροι γάρ εἰσι τῶν συμφερόντων, καὶ γνωστικώτεροι πόρρωθεν τῶν αὐτοῖς ἐπιτηδείων, καὶ σπουδαιότεροι πρὸς τὴν ἐπέτειον συγκομιδήν· ἀλλ' ὑπερέχομεν καὶ ἡμεῖς αὐτῶν τῷ λογικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς ψυχῆς· ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ ὑπεροχὴ πρὸς τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ὑπεροχήν; Εἰ γοῦν καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην συναχθέντες μύρμηκες, ἡμῶν τῶν κατὰ πάντα τούτων ὑπερεχόντων, οὐκ ἂν ἕν τι καὶ τὸ σμικρότατον ἔργον ἢ νόημα γνῶναί ποτε δύναιντο, πῶς ἡμεῖς τοῦ ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερέχοντος ἡμῶν Θεοῦ, κατανοῆσαι δυνηθῶμεν τὰ ἔργα καὶ τὸν νοῦν, καὶ τῆς ἀκολουθίας ἀκριβῶς καταστοχάσασθαι τῶν γεγονότων ἄνευ πίστεως; Ὥσπερ γὰρ ὁ μέγας ἐν οὐρανῷ φωστὴρ οὐκ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν ἡμέραν, εἰ μὴ τὴν ἡμετέραν ὄψιν ὑπερέβαινεν ἢ κατ' αὐτὸν λαμπρότης, οὕτως οὐδ' ἂν ὁ τῆς ἡμῶν φύσεως δημιουργὸς Θεὸς σωτηρίας ἦν ἡμῖν ποιητικὸς, εἰ καταληπτὸς ἡμῖν ὑπῆρχε, καὶ μὴ σοφίαν εἶχε καὶ ἀγαθότητα τὴν ἡμῶν διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν. Ὅμως οἱ ἐγκαλοῦντες τῷ Θεῷ πῶς ἐκάλεσε τοὺς μὴ δι' ἔργων ὑπακούειν μέλλοντας, πῶς οὐκ αὐτὸν αἴτιον ἐνόμισαν τῆς ἀπωλείας τούτων, εἴπερ μὴ αὐτοὺς ἐκάλεσε; διὰ τοῦτο οὖν ἐκάλεσεν, ἵνα μηδεὶς ἔχῃ λέγειν, αἴτιον αὐτὸν εἶναι τῆς αὐτῶν κολάσεως· διὰ τί δὲ ὅλως ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους; οὐχ ἵνα κολάσῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ, καὶ δῆλον ἐκ τῆς κλήσεως· εἰ γὰρ ἤθελε κολάσαί τινα, οὐκ ἂν ἐκάλει πάντας πρὸς σωτηρίαν, εἰ δ' ἐκεῖνος δι' οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ προήγαγε καὶ ἐκάλεσεν εἰς σωτηρίαν, ἐγὼ δὲ κακῶς ἐφάνην, ἔδει τὴν ἐμὴν κακίαν, καὶ ταῦτα μήπω παροῦσαν, νικῆσαί τε καὶ ἐμποδίσαι τὴν ἀεὶ οὖσαν ἀγαθότητα; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Ὁ δὲ μὴ τοῦτο λέγων, ἀλλὰ τὸν δημιουργὸν καταιτιώμενος, τοῦτό φησιν ἄντικρυς, ὅτι οὐκ ἔδει γενέσθαι φύσιν λογικήν· τίς γὰρ χρεία τοῦ λογικοῦ, εἰ μὴ προαιρετικὸν καὶ αὐτεξούσιον εἴη; αὐτεξουσίως δὲ πῶς ἄν τις εἴη, καὶ προαίρεσιν ἔχοι, μὴ δυνάμενος εἰ βούλεται καὶ κακὸς εἶναι; εἰ δὲ μὴ κακὸς, οὐδὲ ἀγαθὸς δύναται γενέσθαι δήπου.

Ὁ λέγων τοίνυν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τὸς κολασθησομένους, οὐδὲ τοὺς σωζομένους δεῖν φησι γενέσθαι, οὔτε τινα ὅλως λογικὴν καὶ αὐτεξούσιον φύσιν· εἰ δὲ καὶ διὰ τὴν λογικὴν φύσιν τ' ἄλλα γέγονε πάντα, τοῦτό φησιν ὡς οὐκ ἔδει δημιουργὸν εἶναι τὸν Θεόν, ὁρᾶτε τὴν ἀτοπίαν ὅση; Ἀλλ' ἐπειδὴ λογικοῦ καὶ αὐτεξουσίου γένους δημιουργηθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῇ τοῦ αὐτεξουσίου ῥοπῇ καὶ διαφόρῳ χρήσει, οἱ μὲν ἔμελλον ἔσεσθαι κακοὶ, οἱ δὲ ἀγαθοὶ, τί τῷ ὄντως ἀγαθῷ Θεῷ προσῆκον, διὰ τοὺς ἐσομένους κακοὺς, μὴ προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγαθούς; καὶ τί ἄν τις ἐννοήσειεν ἀδικώτερον; εἰ γὰρ καὶ μόνος εἷς ἔμελλεν ἔσεσθαι ὁ ἀγαθὸς, οὐδ' οὕτω τῆς δημιουργίας ἀφεῖσθαι δίκαιον· χρεῖσσον γὰρ εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μύριοι παράνομοι. Τί δὲ καὶ τοῖς τὸν χρυσὸν ἐκ τῆς χρυσίτιδος ἐκλεγομένοις ἐροῦμεν, μὴ καὶ τὸν ἄχρηστον χοῦν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ψηγμάτων συμφορεῖν; ἀλλ' ἀκούσομεν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἡ

(1) Ἡσ. νέ, 9.

ἐκλογή· οὐδ' οἱ ἐκλεκτοὶ ἂν ἦσαν, εἰ μὴ καὶ οἱ μὴ οὗτοι ἐκλήθησαν· πῶς δ' ἂν ἐκλήθησαν εἰ μὴ ἐγένοντο. Μᾶλλον δὲ ἐγγυτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, καὶ αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν τὰς ἐγκαλοῦντας τῷ πάντας θέλοντι σωθῆναι, ὑπὲρ τῶν μὴ θελόντων τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. Βροτοῖς ἡμῖν οὖσι τρέφεσθαι ἀνάγκη· ἐπεὶ οὖν τῆς τροφῆς, τὸ μὲν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις εἰς οἰκείαν σύστασιν ἐκλέγεται, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀναλαμβάνει, τὸ δὲ δυσῳδὲς ἀπεργαζομένη, ὡς ἀχρεῖον ἔξω βάλλει διὰ τῶν ἀποχριτικῶν μορίων, ὑμεῖς διὰ τὸ μέλλον εἰς κόπρον ἀποτελευτήσειν, τὴν τροφὴν ἀπώσεσθε παντάπασιν, ἢ διὰ τὸ ἐκλεγόμενον, καὶ πρὸς σύστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως διὰ πέψεως ἐξομοιούμενόν τε καὶ προσοικειούμενον, τὸ πᾶν τῆς τροφῆς προσοίσεσθε; Πάντως οὐ λόγου χρεία· καὶ γὰρ ἔργῳ τὴν ἀπόκρισιν ποιούμεθα καθ' ἡμέραν τρεφόμενοι, καὶ διὰ τὴν κατάλληλον ἡμῖν τροφὴν, καὶ τὴν ἀκατάλληλον τῇ φύσει προσφερόμενοι· τίνος χάριν τοῦτο πράττοντες; διὰ τὴν ἔμφυτον ἡμῖν φιλοζωίαν. Οὕτως οὖν καὶ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἔμφυτον χρηστότητα καὶ τὸ φιλάγαθον, οὐ διὰ τοὺς ἐσομένους οἴκοθεν κακοὺς ἀφῆκε προαγαγεῖν εἰς γένεσιν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς ἐσομένους κακοὺς ἐδημιούργησεν. Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς τῶν ἰατρῶν παῖδας ὅτι οὐκ ἐνδιδόασιν ἀσιτεῖν τοῖς διὰ τὴν τοῦ στομάχου ἀτονίαν οὐ παρακατέχουσιν, ἀλλ' ἐμοῦσι τὴν τροφήν; τίνος οὖν ἕνεκα τρέφεσθαι αὐτοῖς προτρέπουσιν, ὅτι λαμβάνεί τι κἂν εἰ βραχὺ παρὰ τῆς τροφῆς ἡ φύσις, εἰ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν βρωμάτων ἀχρειοῦται διὰ τῶν ἐμετῶν· διὰ τοῦτο φιλάνθρωπος δικαίως ἡ ἰατρικὴ καλεῖται.

Ὥστε καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ φιλάγαθόν τε καὶ φιλάνθρωπον, ἐκ τούτου μᾶλλον δείκνυται, ὅτι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μὴ σωζομένων, ὀλίγων ὄντων τῶν τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀντιποιουμένων, αὐτὸς τὸ πᾶν γένος ἐδημιούργησε, καὶ ὀλίγων ὄντων τῶν ἐκλεκτῶν ἔσεσθαι μελλόντων, αὐτὸς διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἅπαντας ἐκάλεσεν. « Ὡμοιώθη γάρ φησιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν » (1). Γάμον ἐνταῦθα τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν λέγει συνάφειαν, οὕτω γὰρ καὶ ὁ Παῦλος εἰπὼν, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου μέγα ἐστὶν, ἐπήγαγεν· « Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν » (2). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν πρὸς ἡμᾶς φησιν· « Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ» (3). Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχ ἕνα γάμον, ἀλλὰ γάμους φησὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν τὸν ἀνωτάτω Πατέρα ποιῆσαι τῷ Υἱῷ αὐτοῦ; Ἐπειδήπερ ὁ τῶν καθαρῶν ψυχῶν νυμφίος Χριστὸς ἑκάστῃ ψυχῇ τοιαύτῃ μυστικῶς συναπτόμενος, γαμήλιον τῷ Πατρὶ δίδωσιν ἄγειν ἐπὶ τούτῳ χαράν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ λέγων, ὅτι· « Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι» (4)· τοῦ γὰρ δι' ἐπιστροφῆς αὖθις συνιστῶντος καὶ συνάπτοντος Χριστῷ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ζῶντας Πνεύματος ἁγίου, καρπός ἐστιν ἡ χαρὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, συμπεριβάλλουσα τοὺς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐνθέους· διὰ τοῦτο χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. Τῆς οὖν ἀῤῥήτου συναφείας τοῦ χαρισαμένου τὴν μετάνοιαν ἡμῖν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τελουμένης ἤδη, καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς συγχρο-

(1) Ματθ. κβ', 2. (2) Ἐφεσ. ε, 32. (3) Β' Κορ. ια, 2. (4) Λουκ. ιε, 7.

τουμένης μυστικῆς χαρᾶς ἐν οὐρανοῖς, ἀπεστάλησαν οἱ δοῦλοι, Ἰωάννης ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος, Ζαχαρίας ὃν ἀπέκτειναν οἱ Ἰουδαῖοι μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, Συμεὼν ὁ θεοδόχος, καὶ ἁπλῶς πάντες οἱ πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καταγγείλαντες τετελεσμένην ἤδη τὴν τοῦ Κυρίου διὰ σαρκὸς ἔλευσιν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀπεστάλησαν οὖν οὗτοι καλέσαι τοὺς κεκλημένους, δηλονότι τοὺς Ἰουδαίους· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ κεκλημένοι, ὡς καὶ πρότερον διὰ τῶν Προφητῶν κληθέντες, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἐλθεῖν, τουτέστι πιστεῦσαι καὶ συμμετασχεῖν τῆς ἀῤῥήτου κοινωνίας καὶ χάριτος, καί τοι πολλάκις καὶ πρότερον καὶ νῦν κληθέντες. Πάλιν οὖν φησιν, ὢ τῆς ἀφάτου μακροθυμίας! ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· «Ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασται, οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἕτοιμα, δεῦτε εἰς τοὺς γάμους». Οἱ δὲ ἀκούσαντες, οἱ μὲν ἀμελήσαντες ἀπῆλθον εἰς ἀγροὺς καὶ ἐμπορίας· πόσον τούτων ἀπέχουσιν οἱ τρύγη καὶ ἀμπελῶνας καὶ πραγματικὰς ἀνωμαλίας προφασιζόμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν συνάξεων ἀπολειπόμενοι, καὶ τῆς ἱερᾶς ψαλμῳδίας καὶ διδασκαλίας ἀκούειν μὴ προθυμούμενοι; Οἱ δέ φησι καὶ τοὺς δούλους κρατήσαντες ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. Οὐ πάνυ πόῤῥω τούτων εἰσὶν οἱ καὶ νῦν ἀπειθοῦντες τοῖς προστάταις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατ' αὐτῶν ἐστιν ὅτε τὰ τῶν πολεμίων παραφθεγγόμενοι· ἀλλ' ἡμεῖς δωρεὰν καὶ τούτοις ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐκθλίψωμεν τὸ σωτήριον γλεῦκος.

«Ἰδού φησι τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασται· οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα». Οὕτως κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἐτελέσθη τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων τὸ ἄριστον· πάντα γὰρ τὰ πρὸ ταύτης οἰκονομικῶς ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ Θεοῦ γενόμενα καλά τε ἦν καὶ ἀγαθά, πρὸς τοῦτο τὸ τέλος τείνοντα· τὸ δὲ πάντων ἄριστον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ὄντως καὶ ἀσύγκριτον ἄριστον, ἡ ἐνανθρώπησίς ἐστι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτης μάλιστα τὸ τέλος, τὰ σωτήρια πάθη καὶ ἡ ἀνάστασις· φαίνεται γὰρ ἡ κλῆσις αὕτη μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου γεγενημένη· τότε γὰρ καὶ πάντα γέγονεν ἕτοιμα τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, ἡ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ σαρκὸς ἐντελὴς οἰκονομία, ἡ κατ' αὐτὴν θεόλεκτος διδασκαλία, τὰ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας ἀποτελέσματα, ἡ μετάδοσις τοῦ θεανθρώπου σώματος, τὸ μέγα καὶ θεῖον καὶ σωτήριον θῦμα, ἡ ἐκ νεκρῶν τριήμερος ἔγερσις, ἡ καταρχὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς ἐνθέου κατ' αὐτὴν εὐφροσύνης. Οἱ ταῦροί μου φησί, καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα· τότε γὰρ καὶ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις ἥνωται· τὰ μὲν διὰ τῆς τῶν σιτιστῶν θυσίας δηλούμενα· ἄρτος γάρ ἐστιν ὁ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θυόμενος· τὰ δὲ παλαιὰ διὰ τῶν ταύρων σημαινόμενα, καὶ διὰ τῆς καινῆς θυσίας μετεννηνεγμένα πρὸς τὸ θειότερον. Ἀπεστάλησαν οὖν ἄλλοι δοῦλοι, οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, κηρύξαι ταῦτα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ἔτι μακροθυμοῦντος ἐπ' αὐτοῖς τοῦ Δεσπότου· ἀλλ' ἀκούσαντες ἐκεῖνοι, οἱ μὲν οὐδὲ προσέσχον, ἀγροῖς καὶ ἐμπορίαις, γῇ καὶ τοῖς γηΐνοις ὁλοσχερῶς προσηλωμένοι· οἱ δὲ καὶ τοὺς κήρυκας κρατήσαντες, τοὺς μὲν ὕβρισαν, τοὺς δὲ ἐλιθοβόλησαν, πάντας δὲ, ὅσον τὸ εἰς τὴν αὐτῶν ἦκον πρόθεσιν, καὶ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. «Ὠργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεύς φησιν πέμψας ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν»· ἐπεὶ γὰρ καὶ μετὰ τὸ παρ' αὐτῶν ἐξειργασμένον πάθος ἔτι μακροθυμῶν, ἀπέστειλε τοὺς πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλουμένους, ἀμνηστείαν ἐπαγγελομένους, καὶ μεγάλων εὐαγγελιζομένους ἀγαθῶν ἐπίδοσιν, ἐγγύας τε τούτων καὶ ἀῤῥαβῶνας διδόντας, καὶ πίστεις ἀσφαλεῖς, οἱ δὲ μὴ μόνον οὐ μετενόησαν οὐδὲ προσέσχον, ἀλλὰ καὶ

ὕβριν ἀνταπέδωκαν, καὶ φόνοις ἠμείψαντο τοὺς Εὐαγγελιστάς· πέμπει δικαίως ἔπειτα τοὺς ἀπολέσοντας αὐτοὺς, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπρήσοντας. Τίς δὲ οὐκ οἶδε ταῦτα τετελεσμένα φανερῶς ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣν καὶ πόλιν φονέων νῦν εἰκότως ἐκάλεσεν;

Ἐπεὶ δὲ οἱ κεκλημένοι πολλάκις πρότερον καὶ νῦν, ἐκεῖνοι μὴ μόνον ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς κλήσεως ἔδειξαν, ἀλλὰ καὶ ἀξίους ὀργῆς θείας καὶ πανωλεθρίας· κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως πρὸς τὰς ὁδοὺς ἀπελθόντες οἱ αὐτοὶ δοῦλοι, τουτέστιν οἱ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, συνήγαγόν φησιν ὅσους εὗρον πονηρούς τε καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος ἀνακειμένων· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἐξ ἐθνῶν κλητοί· μία γὰρ πόλις ὑπῆρχε τηνικαῦτα τοῦ Θεοῦ ἡ Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἷς αὐτοῦ οἶκος ὁ τοῦ Ἰσραήλ· οἱ δὲ ἔξω τούτου, οἵτινές ποτε τὰ ἔθνη ἦσαν, εἰς τὰς ὁδοὺς ἦσαν οἷον ἐῤῥιμμένοι, πολλὰς καὶ διαφόρους οὔσας· τοιαῦτα γὰρ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ τὰ δόγματα. Πονηροὺς δέ φησι καὶ ἀγαθοὺς τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς εὑρημένους καὶ συνειλεγμένους, διὰ τὸ τῆς ἐν αὐτοῖς προαιρέσεως διάφορον, ἀφ' ἧς οἱ μὲν ἐκλεκτοὶ γίνονται, τῇ πίστει τρόπον ἐπιδεικνύμενοι καὶ βίον συνάδοντα, οἱ δὲ τῶν ἐκλεκτῶν ἐξωθοῦνται, βίον βιβιωκότες αἰσχρόν τε καὶ πονηρόν, καὶ πρὸς τὴν πίστιν ἀπάδοντα· δείκνυσι δὲ τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς· «Εἰσελθὼν γάρ φησιν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους», τουτέστι τοὺς ἀπὸ τῶν κεκλημένων προσελθόντας. Εἰσέλευσις δέ ἐστιν αὐτοῦ πρὸς τὸ θεάσασθαι καὶ ἀνακρῖναι τοὺς ἀνακειμένους ἡ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μελλούσης κρίσεως ἔφανσις. «Εἰσελθὼν οὖν ὁ βασιλεύς φησιν, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου». Ἔνδυμα τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣν ὁ μὴ ἐνδυσάμενος ἐντεῦθεν, οὐ μόνον ἀνάξιος τῆς θείας ἐκείνης εὑρεθήσεται παστάδος, ἀλλὰ καὶ δεσμῶν καὶ μαστίγων ἀῤῥήτων πειραθήσεται. Εἰ δὲ καὶ ψυχῆς ἑκάστης ἔνδυμα τὸ σύζυγον ὑπάρχει σῶμα, ὁ μὴ τοῦτο φυλάξας, ἢ ἀποσμήξας ἐνταῦθα δι' ἐγκρατείας καὶ ἁγνείας καὶ σωφροσύνης, ἀχρεῖον ἔξει τότε καὶ τῆς ἀφθόρου παστάδος ἐκείνης ἀνάξιον, καὶ τοῦ ταύτης ἐξωσθῆναι παραίτιον. Ἐλέγξας γάρ φησι καὶ καταισχύνας ὁ βασιλεὺς τὸν μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως ἐσταλμένον ἐκεῖνον, εἶπε τοῖς διακόνοις· «Δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν», τουτέστιν ἀφύκτοις τοῦτον περιβαλλόντες δεινοῖς, χωρήσατε τῆς κατοικίας καὶ συναυλίας τῶν εὐφραινομένων, «Καὶ ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων». Δῆται γὰρ χεῖρας καὶ πόδας δικαίως ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ σφιγγόμενος, καὶ ἐκβάλλεται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον πορῤῥωτέρω Θεοῦ γινόμενος, ὡς μὴ φωτὸς ἔργα πράξας ἐνθάδε· ἐκεῖ δέ φησιν ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· οὐ γὰρ σκότος μόνον, ἀλλὰ καὶ πῦρ ἐστιν ἄσβεστον ἐκεῖνο τὸ σκότος· πρὸς δὲ καὶ σκωλήκων ἀκοιμήτων ἐμπεπλησμένον.

Κλαυθμὸς οὖν ἐκεῖ καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, διὰ τὰς ἐπικειμένας καὶ ψυχῆς καὶ σώματος καθαπτομένας ἀφορήτους ὀδύνας, διὰ τὰς ἀτελευτήτους οἰμωγὰς, διὰ τὸν ἄληκτον καὶ ἀνόνητον ἐκεῖ μετάμελον· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπήγαγε· «Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»· δεικνὺς ὡς οὐχ εἷς ὁ τῶν δεινῶν ἐκείνων λῆψόμενος τὴν πεῖραν, ἀλλ' ἁπλῶς πᾶς ὁ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ὁμοίαν φαυλότητα περικείμενος· διὰ γὰρ τοῦ ἑνὸς τούτου παρέστησεν ὁ Κύριος ὁποῖοί τινές εἰσιν οἱ πονηροὶ τῶν κληθέντων καὶ προσελθόντων καὶ βαπτισθέντων, καὶ μὴ μεταβληθέντων ἐπὶ τὸ κρεῖττον, μηδὲ διὰ τῆς μετανοίας τὸν ἐκ τῶν πονηρῶν ἡδονῶν τε καὶ παθῶν ῥύπον ἀποθεμένων. Ἀλλ'

ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, ἀπεκδυσώμεθα τὸν ἀπὸ τῆς μέθης καὶ τοῦ κόρου τῆς γαστρὸς διεσπασμένον, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀκρασίας ἐσπιλωμένον χιτῶνα, καὶ ἐνδυσώμεθα κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1), ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης δι' ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης· ἀποδυσώμεθα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδυσώμεθα τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ἀπεκδυσώμεθα τὴν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας παντοίαν τοῦ βίου περιβολὴν, ὡς ἐνώπιον τῶν θείων ὀφθαλμῶν ἀσχήμονα καὶ κατάκριτον. Ἐνδυσώμεθα δὲ ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ταπείνωσιν, μετριοφροσύνην, πραότητα· καὶ σπουδάσωμεν διὰ πάντων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, βεβαίαν ἡμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι· οὕτω γὰρ ποιοῦντες τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς συναυλίας τῶν ἀϊδίως εὐφραινομένων οὐκ ἀστοχήσωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αἰωνίου καὶ οὐρανίου νυμφίου τῶν ἡμετέρων πνευμάτων Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

(1) Ησ. ξά, 10.

ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ Ὁμιλιῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ.

Σελίς.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ. 111

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης τὸν Παλαμᾶν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυροῦ Φιλοθέου. . . . . α'.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης τὸν Παλαμᾶν, τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυροῦ Νείλου. . . πζ'.

ΟΜΙΛΙΑ Α'. Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης· ῥηθεῖσα μετὰ τρίτην ἡμέραν τῆς πρὸς Θεσσαλον. ἐπιδημίας. 1

ΟΜΙΛΙΑ Β'. Εἰς τὴν κατὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν. . . . 5

ΟΜΙΛΙΑ Γ'. Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον Ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν. . . . 11

ΟΜΙΛΙΑ Δ'. Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιΐας. 18

ΟΜΙΛΙΑ Ε'. Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ περὶ σωφροσύνης, καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ κακίας. 25

ΟΜΙΛΙΑ Ϛ'. Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ὡς ἐν ἐπιτόμῳ. 31

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'. Ἑτέρα, περὶ νηστείας. 36

ΟΜΙΛΙΑ Η'. Περὶ πίστεως· ἐν ᾗ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁμολογίας ἔκθεσις. . . 39

ΟΜΙΛΙΑ Θ'. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς Νηστείας καὶ Προσευχῆς. 43

ΟΜΙΛΙΑ Ι'. Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν ἐν Καπερναοὺμ ἰαθέντα παρὰ τοῦ Κυρίου Παράλυτον· καὶ πρὸς τοὺς ἀκαίρως ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν. 47

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'. Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν. . . . 53

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'. Ἐν τῇ τετάρτῃ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς Κυριακῇ, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἔνδον λογισμῶν. . . 63

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'. Τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἐλεημοσύνης. . . 68

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. 72

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'. Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων. 77

ΟΜΙΛΙΑ ΙϚ'. Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς κεχαρισμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι· καὶ ὅτι πολυτρόπως ὁ Θεὸς δυνάμενος τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος λυτρώσασθαι τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ταύτῃ μᾶλλον ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ· ῥηθεῖσα τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ. 82

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'. Δεικνῦσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς μυστήριον· καὶ εἰς τὸ τῆς καινῆς Κυριακῆς Εὐαγγέλιον. 96

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'. Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων· ἐν ᾗ καὶ ὅτι, πρώτη τὸν Κύριον ἡ Θεοτόκος εἶδεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα. 103

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'. Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον· καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τῶν παρόντων. 108
ΟΜΙΛΙΑ Κ'. Εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὄγδοον ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ ὅτι μεγάλων δωρεῶν ἀξιωθήσονται, οἱ μέχρι τέλους μετ' εὐλαβείας ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι παραμένοντες. 116
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ καὶ πῶς ἀναπληροῦται τὸ νομικὸν Σάββατον. 120
ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'. Εἰς τὴν αὐτὴν Ἑορτήν· ἐν ᾗ καὶ περὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν. . . 125
ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'. Εἰς τὸ δέκατον ἑωθινὸν Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ κατ' αἴσθησίν τε καὶ νοῦν πρὸς τὸν ἀντικείμενον ἡμῖν πόλεμον. 130
ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'. Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ θείου Πνεύματος· ἐν ᾗ καὶ περὶ μετανοίας. 135
ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ'. Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων. . . . 141
ΟΜΙΛΙΑ ΚϚ'. Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ πνευματικοῦ θέρους . 146
ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'. Ἐκφωνηθεῖσα καὶ αὕτη ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους· ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῖν λογικοῦ θέρους. 151
ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ'. Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. 156
ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ'. Ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν Καπερναοὺμ ἰαθέντα παράλυτον· ἐν ᾗ καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης. 161
ΟΜΙΛΙΑ Λ'. Ὑπόθεσιν ἔχουσα τοὺς κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον ἐν οἰκίᾳ ἀναβλέψαντας τυφλούς· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἔστι πίστιν ἔχειν ἀληθῶς χωρὶς τῶν ἔργων τῆς μετανοίας. . . . 167
ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ'. Ἐκφωνηθεῖσα ἐν λιτῇ τελουμένῃ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Αὐγούστου. . . 172
ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ'. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τῆς ἐννάτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον· ἐν ᾗ καὶ περὶ πειρασμῶν. 178
ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'. Περὶ ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καὶ ὅτι ὁ κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τὰ κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ. Ἐξεφωνήθη ἐν Λιτῇ. . . . 184
ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ'. Εἰς τὴν σεπτὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾗ παράστασις ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν φῶς ἄκτιστον ἐστίν. 189
ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ'. Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου Μεταμόρφωσιν· ἐν ᾗ παράστασις, ὡς εἰ καὶ ἄκτιστόν ἐστι τὸ κατ' αὐτὴν θειότατον φῶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ Θεοῦ 194
ΟΜΙΛΙΑ ΛϚ'. Εἰς τὸ τῆς δεκάτης πρώτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ὑπόθεσιν ἔχον τὴν παραβολὴν τὴν λέγουσαν, «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον· ἐν ᾗ καὶ περὶ ἀνεξικακίας καὶ συμπαθείας. 200
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'. Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. 205
ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ'. Εἰς τὸ πρῶτον ἑωθινόν· ἐν ᾗ καὶ ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ θεῖον βάπτισμα σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ καὶ τὴν τήρησιν ἔχειν σπεύδει τῶν θείων ἐντολῶν. 211
ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'. Ῥηθεῖσα ἐν λιτῇ γενομένῃ διὰ τὴν ἀήθη καὶ ἀθρόαν τοῦ θανάτου τηνικαῦτα πληγήν. 216
ΟΜΙΛΙΑ Μ'. Εἰς τὸν πάνσεπτον τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην. . . 221
ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'. Εἰς τὸ τῆς δεκάτης τετάρτης Κυριακῆς Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου· εἰς τὴν παραβολὴν τὴν καλοῦσαν εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ· ἐν ᾗ πρὸς τοὺς λέγοντας, διατί ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τοὺς μηδαμῶς, ἢ μὴ δι' ἔργων ὑπακούσοντας· καὶ διατί ἐποίησε τοὺς κολασθησομένους. . 230.

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ κυριωτέρων πραγμάτων κατὰ Ἀλφάβητον.

Α

Ἀβραὰμ ἐχρημάτισε πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν. Σελὶς 54.

Ἀγάπης ἔργα τίνα εἰσί 25.

Ἀγγέλοις ἐγκαταλέγει τοὺς νηστεύοντας ἡ ἀληθὴς νηστεία 38.

Ἀγῶνες τοῦ θείου Γρηγορίου ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κατὰ τοῦ ἐκ Καλαβρίας Βαρλαὰμ κζ'.

Ἀδελφὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστιν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 1.

Αἴσθησις περιεκτικωτάτη ἐστὶν ἡ φαντασία 187.

Ἀκίνδυνος ἐγείρεται κατὰ τῆς εὐσεβείας μ'. Ἀκινδύνου δόγματα μγ'.

Ἀμερὴς καὶ ἄληπτος ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία 199.

Ἄμικτον χρὴ πάσης κακίας τὸν τῆς νηστείας καιρὸν συντηρεῖν 32.

Ἀμπελὼν Κυρίου Σαβαὼθ τίνες εἰσί 151.

Ἀναβίβασις τοῦ λογισμοῦ ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ 60.

Ἄναρχον ἔργον τοῦ Θεοῦ ποῖον ἐστί 99.

Ἀνθίστασθαι δεῖ τὸν πιστὸν τῇ συνέσει τῆς πίστεως, καὶ χαίρειν τῇ ἐλπίδι 93.

Ἀνθρακιὰ τί λέγεται 132.

Ἀντίθετος ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου 6.

Ἀπαλλάττονται τῆς Ἀκινδύνου αἱρέσεως οἱ Πελοποννήσιοι μζ'.

Ἅπαντες κοινῶς εἴχομεν τὴν ἐκ τοῦ προπάτορος ἁρὰν 25.

Ἀπαρχὴ τοῦ Πνεύματος τί ὀνομάζεται 94.

Ἀπερινόητον μυστήριον ἡ σύλληψις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις 72.

Ἀποκάλυψίς τινος τῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν Λαύραν τοῦ Ἀθωνασίου μοναστῶν περὶ τοῦ θείου Γρηγορίου πδ'.

Ἀπὸ ποίων στομάτων ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ οὐ δέχονται ὕμνον 146.

Ἀσέβεια διαφέρει ἀνομίας 165.

Ἀτοπία μεγίστη τὸ λέγειν μὴ δεῖν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τοὺς κολασθησομένους 234.

Αὐτεξούσιον ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον 200.

Β

Βαιθλὰ πῶς ἑρμηνεύεται 112.

Βαρλαὰμ εἰς Κωνσταντινούπολιν λς'.

Βάτος καὶ λαβίς ἐστιν ἡ Παρθενομήτωρ 76.

Βιαία ἦν ἡ πνοὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τίνες προεῖπον περὶ αὐτῆς 136.

Γ

Γαβριὴλ ἦν ὁ εὐαγγελισάμενος ταῖς Μυροφόροις τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ 105.

Γάμον τί λέγει· Γάμους διατί λέγει καὶ οὐχὶ γάμον 232.

Γεννήτρια τῆς ἀπαθείας ἐστὶν ἡ ἐγκράτεια 48.

Γεῦσις τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἡ ἐν τῷ λογισμῷ τῆς κακίας ἀρχή 191.

Γῇ παραβάλλεται ἡ ψυχή 184.

Γνόφον τί ἐννοεῖ ὁ μέγας Διονύσιος 197.

Γονεῖς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου β'.

Γρηγόριος τὸν μονήρη βίον ἀσπάζεται ή. Γρηγόριος μετακαλεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν λς', λή. Γρηγόριος μετὰ τὴν ἐξορίαν λαμβάνει πάλιν τὴν ἕδραν τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας νά, νδ'. Γρηγορίου καταδρομὴ ὑπὸ Ἀκινδύνου μγ'. Γρηγορίου ὑποστροφὴ εἰς Θεσσαλονίκην ξ', ξγ'. Γρηγορίου αἰχμαλωσία καὶ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ξδ', ξγ'. Γρηγορίου θαύματα ζῶντος καὶ μετὰ θάνατον κς', νδ', νς', ξδ', ξγ', ξέ, ό, οά, οδ', ογ', οέ, ος', οζ', οθ', π'. Γρηγορίου θανάτου, καὶ ἐκφορὰ αὐτοῦ ξθ', ό, πγ'.

Δ

Δαίμοσι συντάσσοντοι οἱ πρὸς γοητείας χωροῦντες 177.

Δακτυλίδιον καὶ ὑποδήματα τί ἐννοοῦσι 16.

Δεῖ τῇ νηστείᾳ προσεῖναι τὴν ἐγκράτειαν 35.

Διὰ λόγου τελεῖται ἡμῖν ἡ πρὸς Θεὸν θυσία 52.

Δια τί ἡ ταπείνωσις ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ὕψος δικαιοσύνης, ἡ δὲ οἴησις κατάγει αὐτὸν πρὸς βυθὸν τῆς ἁμαρτίας 5.

Διατί κόσμος καλεῖται τὸ πᾶν 33.

Διατί κατὰ πάντα ὑπήκοος τῷ νόμῳ γίνεται ὁ Δεσπότης Χριστός 26.

Διατί ὁ ἄνθρωπος μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἐπλάσθη 33. 146.

Διατί ἄνθρωπος γέγονεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος 88.

Διατί ὁ Χριστὸς προσφορὰν ἑαυτῷ καὶ ἀπαρχὴν προσήνεγκε τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν 89.

Διατί ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν ὁ Κύριος 122.

Διατί πάντων τῶν ἁγίων τὴν μνήμην ποιεῖται ἡ Ἐκκλησία 145.

Διατί τὸ, παράγων, δὶς εἴρηται 169.

Διατί τοὺς μαθητὰς ἠνάγκαζεν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβῆναι 179.

Διατί λέγει τὰ, καθήσει, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἀφοριεῖ 202.

Διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσχωρεῖ ἡ δυσσέβεια, καὶ διὰ τῆς δυσσεβείας ἡ ἁμαρτία 42.

Διὰ τίνων ὁ Χριστὸς ὑπερυψώθη παρὰ Θεοῦ, καὶ πῶς ἡμᾶς σώσει 126.

Διδασκαλία περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος 41.

Διατριβὴ τοῦ θείου Γρηγορίου ἐν Θεσσαλονίκῃ λδ'.

Διαφέρει ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης 185.

Διάφορος ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου 8.

Δι' ἑνὸς ὁ Χριστὸς ἰάσατο τὸν διπλοῦν ἡμῖν θάνατον, καθάπερ ὁ διάβολος δι' ἑνὸς προυξένησεν ἡμῖν αὐτόν 91.

Διπλοῦν τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς 7. Διπλοῦν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν 182. Διπλοῦν τὸ τῆς ἐλεημοσύνης καλὸν 201. Διπλοῦν τὸ τῆς ἐνεργείας κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων 137. Διπλοῦς ὁ ἐν ἡμῖν πόλεμος 133. Διπλοῦν περιτείχισμα ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια 44. Διπλοῦς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος 144.

Δοκίμιον τῶν πιστῶν εἰσὶν οἱ πειρασμοὶ 179.

Δόξα τῶν Μασαλιανῶν περὶ προσευχῆς, καὶ ἀνασκευὴ αὐτῆς ι'.

Δύο ἡμῖν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις περιποιεῖται κδ'.

Δῶρα τῆς νηστείας. 34.

Ε

Εἰκὼν ἵσταται τῷ θείῳ Γρηγορίῳ καὶ ναὸς αὐτῷ ἀνεγείρεται π'.

Εἰς τέσσαρα διῃρεῖτο ἡ νύξ. 180.

Ἔλαιόν ἐστιν ἡ ἀγάπη. 22.

Ἔνδυμα γάμου ἐστὶν ἡ ἀρετή. 234.

Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τὸν Θεόν 112.

Ἐπαγγελία τοῦ Πατρὸς ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον 138.

Ἐπενδύτης τί ἐστί 132.

Ἔργοις δεικτέον τὸν παρὰ Θεῷ ὑπεύθυνον καὶ μετανοοῦντα, ὅτι ἡ παρ' ἄλλων ὕβρις καὶ ἀτιμία δικαία ἐστι καὶ φορητή 10.

Ἕτοιμα πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ποῖα γεγόνασι 233.

Εὐχὴ τί ἐπονομάζεται 7.

Εὐωδία Χριστοῦ εἰσιν οἱ Χριστιανοί 186.

Ἑωθινὰ τίνα λέγονται 130. Ἑωθινὰ καὶ Ὀρθρινὰ διατί λέγονται 131.

Ζ

Ζιζάνια τίνες εἰσί 153.

Η

Ἡ ἁμαρτία φυγαδεύει τὴν ἀγάπην 3. Ἡ ἁμαρτία πολλὰς ἐπήνεγκε καταστροφὰς γενικάς τε καὶ μερικάς 19.

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι κτιστή. 192.

Ἡ διαφορὰ τῆς γνώμης εἰς δύο διεῖλε τὴν μίαν φύσιν 13.

Ἡ ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴ τί ἐδίδαξε 198.

Ἡ ἐν πνεύματι περιτομὴ τῆς καρδίας 67.

Ἡ ἐφ' ὑψηλοῦ οἰκοδόμησις τοῦ Ἱεροῦ τύπος ἦν τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως 6.

Ἡλίου φωτὶ παρεικάζεται τὸ θεῖον φῶς κδ'.

Ἡμεῖς διαφέρομεν μυρμήκων, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν 231.

Ἡ νηστεία ἀνακαινίζει τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον 44.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ τοὺς ἁγίους 145.

Ἡ πορνεία μεγίστης καταδίκης ἐστὶν ἀξία 218.

Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις καὶ ἀνάληψις, ἀνάστασις καὶ ἀνάληψις ἐστι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως 121.

Θ

Θάνατος ψυχῆς τί ἐστί 85. Θάνατος τῆς μητρὸς τοῦ Γρηγορίου ιζ'. Θάνατος Θεοδότης λέ.
Θεῖος καὶ προσκυνητός ἐστιν ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ 91.
Θεολογία περὶ Χριστοῦ 131. 137. 145. 153.
Θεολογία περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος 136. 137.
Θεοπτία τοῦ Ἀβραάμ 55.
Θέρμη τις διὰ τῆς μελέτης τῶν Ἱερῶν ῥημάτων ἐγγίνεται τῇ καρδίᾳ τοῦ Χριστιανοῦ 120.
Θερισταὶ τοῦ πνευματικοῦ θερισμοῦ τίνες εἰσί 150. 152. 153.
Θέρος παρ' ἡμῖν ἐστιν αἰσθητὸν καὶ λογικόν 147.
Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἐστιν ἡ ἀρετή ιθ'.

Ι

Ἰακὼβ τύπος ἦν τοῦ Σταυροῦ 56.
Ἱάματα τῶν ἐναντίων ἐστὶ τὰ ἐναντία 129.
Ἴδιον τοῦ διαβόλου ἡ ὑπερηφάνεια, τῶν δὲ ἀγγέλων ἡ πρὸς Θεὸν ταπείνωσις 9.
Ἱερουσαλὴμ πῶς ἑρμηνεύεται 44. 130.
Ἱματισμὸν τί ἐννοεῖ 207.
Ἰσαὰκ τύπος ἦν τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ 56.
Ἰχθὺς καὶ μελίσσιον κηρίον, ἃ ἔφαγεν ὁ Ἰησοῦς τί σημαίνουσι 123.
Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς Πρόδρομος ἦν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ 227.
Ἰωάννης ὁ ὑπέρμαχος τῆς αἱρέσεως τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου ἁλίσκεται καὶ καταστρέφεται ν'.
Ἰώβ τις πῶς ἐγένετο συνήθης καὶ ὁμιλητὴς τῷ Γρηγορίῳ ιή.
Ἰωνᾶς τύπος ἦν τοῦ προαιωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ 220.

Κ

Καῖσαρ εἰς τέσσαρα διεῖλε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρώδου 223.
Κατὰ τίνα σταυροῦται ἡμῖν ὁ κόσμος 55.
Κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, πῶς εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς σῶμα περικείμενος 102.
Κεφαλὴ καὶ πρόσωπον ἀναγωγικῶς τί σημαίνουσι 38.
Κίνδυνος ἐν θαλάσσῃ καὶ ἀπαλλαγὴ τοῦ Γρηγορίου νθ'.
Κληρονομίαν πρὸς ποίους παρέχει ὁ Κύριος 22.
Κλητὸς τίς ἐστί 230.

Λ

Λαλιὰ διαφέρει κραυγῆς 65.
Λευκόν ἐστι τὸ γράμμα τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος 196.
Λιμὸς τί ἐστι 11.
Λογικὰς τρυγόνας τίνας λέγει 27.
Λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, τί σημαίνει 54.
Λύχνῳ παρεικάζεται ἡ ἑκάστου ψυχή 3.

Μ

Μαθητὴν οὐκ ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα μόνον ποιῆσαι 214.
Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἀπόστολος γίγνεται τοῖς Ἀποστόλοις 118.
Μαριὰμ πῶς ἑρμηνεύεται 74.
Μέγα ἴαμα τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ 19.
Μέθη τί ἐστί 217.
Μείζονα ἰσχὺν ἔχει ἡ ἀρετή 5.
Μελέαγρον τί ἐστι 288.
Μέλι πνευματικὸν λέγει τὴν λύπην 163.
Μελισσείῳ κηρίῳ παρεικάζεται ἡ εὐαγγελικὴ φωνή 161.
Μετάβασις τοῦ θείου Γρηγορίου εἰς τὴν Ἀαύραν τοῦ Ἀθανασίου ιγ'.
Μίαν σαββάτων τί ἐννοοῦσιν οἱ Εὐαγγελισταί 105.
Μόλυσμα κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ πορνεύων 29.
Μόνη ἐστάθη μεταξὺ Θεοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπείου γένους ἡ Θεοτόκος 207.
Μόσχος σιτευτός ἐστιν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός 16.
Μυροφόροι τίνες εἰσίν 104.
Μυστήριον μέγα ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος 61. Μυστήριον τοῦ μέλλοντος αἰῶνός ἐστι τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως 190.
Μωϋσῆς πῶς ὁρᾷ τὸν Θεόν 32. Μωϋσῆς τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ προανέδειξε 57.

Ν

Νηστεία ἀληθὴς ποία ἐστί 45. Νηστεία ἐντέλλεται τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ πρῶτον 33. Νηστεία καὶ προσευχὴ

συνῳδὰ ἐστί 63. Νηστεία καὶ ἀκρασία ἐναντία πρὸς ἄλληλα, ὡς ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος 68.
Νίκης σύμβολά ἐστι τὰ βάϊα 80.
Νόμος ἐλευθερίας τίς ἐστί 214.
Νοσώδης ὁ Αὔγουστος μὴν 177.

Ο

Ὁ ἀναγεννηθεὶς δυνάμει ἐστι σύμμορφος τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ 95.
Ὁ ἀπολιμπανόμενος τῶν κατὰ Κυριακὴν Ἱερῶν συνάξεων ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ 101.
Ὁ διπλασιασμὸς τοῦ, ναὶ, ναί· καὶ οὔ, οὔ· τί σημαίνει 128.
Ὁδοὶ Κυρίου τίνες εἰσὶ, καὶ τίνες διεστραμμέναι 119.
Οἱ ἀθετοῦντες τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα, οὐ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ τὰ αἰτήματα 217.
Οἶκος Θεοῦ εἰσιν οἱ χριστιανοί 151. 152.
Οἱ παρὰ τῷ μνήματι παρακαθιζόμενοι ἄγγελοι, τί ἐδείκνυον 117.
Ὀλέθριόν ἐστι τὸ πρὸς ἀλλήλους μίσος 2.
Ὁμολογία ὀρθόδοξος περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος 41.
Ὁ παρὰ τῇ τοῦ Σιλωὰμ κείμενος παραλυτικὸς καὶ μὴ ἔχων ἄνθρωπον, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία ἡ μὴ ἔχουσα ποιμένα. 3.
Ὁποῖόν τι πάσχει ὁ ἡμέτερος νοῦς 226.
Ὁ πονηρὸς διάβολος κατὰ μικρὸν ὑποτίθεται τὴν ἁμαρτίαν 14.
Ὅπου δεσμὸς ἀγάπης πάρεστιν, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστός 71.
Ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε 200.
Ὀργὴ τί ἐστί 89.
Ὀρεστιὰς ἐλέγετο πρότερον ἡ νῦν Ἀδριανούπολις οζ'.
Ὄροφός ἐστι τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς 51.
Ὁ Σταυρὸς ἦν ἐν τοῖς προγενεστέροις, καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνηργεῖτο ἐν αὐτοῖς 54.
Ὁ τοῦ Αὐξεντίου βουνὸς ποῦ κεῖται ιϐ'.
Οὗ ἐλπὶς ἐπιστροφῆς, ἀπόγνωσις οὐκ ἔχει χώραν 127.
Οὐ κτίσμα τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου 191.
Οὐρανῷ ὁμοιάζει ὁ ἱερὸς ναός 203.
Οὐσία ἡμῶν ἔμφυτος καὶ περιουσία ἐστιν ὁ ἡμέτερος νοῦς 14.
Ὄφις ὁ νοητὸς στερεῖται ζωῆς, καὶ πνεῦμα νεκρὸν γίνεται 176.

Π

Παθῶν ὁρμαθὸς ἀνήδονος 187.
Παλαιγενὴς ἡ ἀρετή 13.
Παμμήχανος ὁ διάβολος 31.
Πάνδεινον τὸ τῆς ἀκολασίας δαιμόνιον 65.
Πάντων τῶν δεινῶν ἐστιν ἡ ἁμαρτία 172.
Παπίκιον τί ἐστί θ'.
Παράδειγμα τῆς χηρείας ἔστω τοῖς χηρεύουσιν Ἄννα ἡ τοῦ Φανουήλ 27.
Παράλυτος λέγεται ἡ ψυχὴ ἑκάστου χριστιανοῦ 162.
Παρὰ τίνων κατῳκεῖντο τὰ Σίκημα 109.
Πειρασμοὶ τίνα λέγονται 182.
Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος 139.
Πικρὰ τὰ τῆς πορνείας ἐπιτίμια 29.
Πιστεύειν εἰς τὸν Θεὸν διάφορόν ἐστι τοῦ, πιστεύειν τῷ Θεῷ 39.
Πίστις δικαιοῦσα ποία ἐστί 40.
Ποθητέα ἡμῖν ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός 129.
Ποία θέα ἐστὶν ἀναίρεσις ἁμαρτίας 133.
Ποία ἡ κατὰ Θεὸν λύπη 164.
Ποῖαι πτωχεῖαί εἰσιν ἄξιαι μακαριότητος 175.
Ποίοις ἐμποιεῖ ὁ διάβολος τὴν ἀπὸ τοῦ μίσους μέθην 36.
Πολῖται τῆς μακρὰν τοῦ Θεοῦ χώρας εἰσὶν οἱ δαίμονες 15.
Πολλαπλῆ ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακαίνησις 93.
Πολλαχῶς διαιρεῖται ὁ εἰς κόσμος τῇ διαφόρῳ χρήσει 13.
Πολλῶν πονηρῶν παθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ τρυφή 186.
Πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς τίνας λέγει, καὶ διατί 234.
Πότε μετὰ δόξης πολλῆς φανήσεται ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ 20.
Πότε ὁ Ἰησοῦς κατῴκησεν εἰς Καπερναούμ 48.
Πότε ὠφελεῖ ἡ πίστις 171.
Ποῦ τὸ τῆς Ἱερωσύνης ἀξίωμα δέχεται ὁ Θεῖος Γρηγόριος ις'.
Πρεσβύτερον υἱὸν τίνας ἐννοεῖ 16.
Πρόβατα καλεῖ τοὺς δικαίους, καὶ ἐρίφους τοὺς ἁμαρτωλούς 21.
Προηγεῖται τῆς μετανοίας ἡ ἐπίγνωσις 160.
Προηγεῖται τῆς θείας κρίσεως τὸ ἔλεος καὶ ἡ μακροθυμία 18.
Προσευχὴ τί ἐστί 6.

Προστάτης ψηφίζεται ὁ θεῖος Γρηγόριος διακοσίων ἀδελφῶν εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος κέ.

Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὁρώμενον καὶ μὴ ὁρώμενον τί ἐστί 57.

Προτιμοτέρα ἡ ἐκ τῆς διδασκαλείας ὠφέλεια καὶ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν 114.

Πρώτη πάντων ἀνθρώπων ἡ Θεοτόκος εἶδε τὸν Κύριον ἀναστάντα 104.

Πτύον ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις 155.

Πῶς ἀνάλωσε τὴν ἣν ἔφαγε τροφὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 123.

Πῶς δεῖ τιμᾶν τοὺς ἁγίους 145.

Πῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν 32.

Πῶς εὐκόλως ὁ θεῖος Γρηγόριος τὰ καθεκάστην μαθήματα ἀπεστομάτιζε ς΄.

Πῶς ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὴν θείαν κατάπαυσιν 99.

Πῶς ὁρᾶται ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνακαίνησις 94.

Πῶς οἱ χριστιανοὶ συλλαμβάνουσι τὸν πρὸς Θεὸν φόβον καὶ πόθον 185.

Πῶς ὁ χριστιανὸς δέχεται τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν 144.

Πῶς ὡς ὁ Ἥλιος ἔλλαμψε τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὸ Θαβώριον ὄρος 195.

Σ

Σάββατον λέγει ὁ Φαρισαῖος τὴν ἑβδομάδα τῶν ἡμερῶν 8.

Σημεῖον τῆς μαθητείας ἡμῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη 81.

Σκότος ἀντίθετόν ἐστιν ἡ ἁμαρτία 170.

Σπόρος λέγεται ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας 148.

Σταυρὸς τί ἐστί 59. 144.

Συμεὼν ὑπαντᾷ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὸ Ἱερὸν 193. 271.

Σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους οἱ Εὐαγγελισταὶ Ἰωάννης καὶ Λουκᾶς, καὶ οὐδεμίαν διαφωνίαν ἔχει ὁ ἕξ πρὸς τὸν ὀκτώ 190.

Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Βαρλαὰμ μ΄. Σύνοδος κατὰ Ἀκινδύνου μά. Σύνοδος ἑτέρα νη΄.

Συντετριμμένος λόγος ποῖος ἐστί 194.

Τ

Τὰ μετὰ τὴν παράβασιν δεινά 73.

Τὰ μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἡ ἀναστήλωσις τῆς θείας ὀργῆς 45.

Τὰ πρὸς τὸν Λάζαρον ῥήματα τοῦ Κυρίου ἦν ῥήματα δεσποτείας καὶ αὐτοκρατορίας 79.

Τετάρτη φυλακὴ τῆς νυκτὸς ἀναλογεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ δευτέρα παρουσία 181.

Τῇ δικαιοσύνῃ κατεβλήθη ὁ διάβολος 83.

Τζιμισχὴς ὁ ἐκ Βερροίας πδ΄.

Τὴν τιμὴν τῆς ὀγδόης ἡμέρας εἰσήγαγε καὶ ὁ Μωϋσῆς 100.

Τῆς τοῦ Λαρὼν στολῆς οἱ κώδωνες τί ἐσήμαινον 68.

Τί δείκνυται διὰ τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ τί διὰ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς 109.

Τί ἐδήλου ὁ κρίθινος ἄρτος τῶν μετὰ τοῦ Γεδεών 44.

Τί ἐστὶ τὸ, Μετεμορφώθη 192.

Τίνα ἀπέβλεπον πρὸς κληρονομίαν τῆς αἰωνίου μακαριότητος 21.

Τίνα ἐποίησεν ὁ φιλάγαθος Δεσπότης πρὸς βελτίωσιν ἠθῶν, καὶ ὁδηγίαν ἡμῶν πρὸς ἀρετὴν 12.

Τίνα ἐστὶ παράστασις τοῦ ἀληθῶς πιστεῦσαι ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Χριστοῦ 40.

Τίνα ζωὴν ὑποστήσονται οἱ ἁμαρτωλοὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν 149.

Τίνα τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ κηδεμονίας, ἃ ἀπεδείξατο πρὸ τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς ὁ Δεσπότης καὶ Ποιητὴς ἡμῶν 12.

Τίνα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας 174.

Τίνα τὰ πρῶτα τῆς λογογραφίας τοῦ θείου Γρηγορίου κέ.

Τίνα φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος περὶ τῆς κατὰ νοῦν Σχολῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης τικτομένων κ΄.

Τίνες ἀναληφθήσονται ἐν νεφέλαις 130.

Τίνες εἰσὶν οἱ μίσθιοι, καὶ τίνες οἱ υἱοί 15.

Τίνες διὰ νηστείας θεόπται ἐγένοντο 68.

Τίνες καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἐπ' ἀρετῇ περιβεβοημένοι πρὸ τοῦ νόμου 57.

Τίνες οἱ στενάζοντες ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει 22.

Τίνες τῶν πτωχῶν καὶ πλουσίων ἀδελφοὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εἰσί 22.

Τίνι τρόπῳ ὁ Χριστὸς ἐτροπώσατο τὸν διάβολον 90.

Τίνος ἕνεκα ἐν φυλακῇ ἔθετο τὸν Ἰωάννην ὁ Ἡρῴδης 224.

Τίνων τὸ διδάσκειν, καὶ τίνα ἴδια τῆς θείας χάριτος 213.

Τίνων σύμβολα ἦν, ἃ εἶδεν ὁ θεῖος Γρηγόριος καθ' ὕπνον λθ΄.

Τί ὁ δαιμονῶν κατὰ πρῶτον μᾶλλον πάσχει 64.

Τίς ἑαυτὸν ἄξιον θείας ἐπισκοπῆς ποιεῖ 111.

Τίς ἡ ἀληθὴς καὶ θεάρεστος νηστεία 69.

Τίς κατὰ σάρκα περιπατεῖ 59.

Τίς ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς 173.
Τίς ὁ θέλων ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς κατὰ τὸν προφητάνακτα Δαβὶδ 77.
Τίς ὁ πιστεύων 171.
Τί; προεῖπε περὶ τοῦ ἤχου τοῦ πληρώσαντος τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ 136.
Τί τὸ ποιῆσαν τοὺς Ἰσραηλίτας ἀναξίους τῶν πλακῶν 217.
Τί ὑποδεικνύει τὸ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος· καὶ τὸ, εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία 80.
Τί ὑπεμφαίνει τὸ ζεῦγος τῶν τρυγόνων, καὶ τί οἱ νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν 27.
Τὸ, ἀκολουθεῖν Χριστῷ, δηλοῖ τὸ, ζῆν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ 58.
Τὸ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, τὴν Θεοτόκον ὑπεμφαίνει 104.
Τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, πῶς ἑρμηνευτέον 19.
Τοὺς μὴ διδόντας τῷ δεομένῳ οὐχ' ὡς ἅρπαγας, ἀλλ' ὡς μὴ διδόντας καταδικάζει 70.
Τρεῖς εἰσιν αἱ πτωχεῖαι 175.
Τρόμος τί ἐστί 176.
Τρόπος ἐνοικήσεως τῆς ἐνυποστάτου δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου 206.
Τύπος τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Χριστὸς, ἐστὶν ὁ ναός 119. Τύποι τῶν μυστηρίων τίνα ἦσαν 214.

Υ

Υἱοὺς Θεοῦ τίνας ἐκάλεσεν ἡ ἁγία Γραφή 28. 38. Υἱοὺς Θεοῦ ἐποίησεν ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός 125, 155. Υἱοὺς Ἀβραὰμ τίνας λέγει 81.
Ὑπόδειγμα τῆς μὲν ἀρετῆς Ἰωάννης, τῆς δὲ κακίας ὁ Ἡρῴδης 226.
Ὑποστατικῶς ἡμᾶς ἐδικαίωσεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 26.
Ὑπὸ τίνων δεῖ αἱρόμενον τὸν ἐξομολογούμενον φέρεσθαι πρὸς Κύριον 51.

Φ

Φανέρωσις τῆς παναγίας Τριάδος εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ 87.
Φαρισαῖος οὐ πρὸς Θεὸν, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτὸν προσηύχετο 7.
Φευκτέα ἡ πορνεία 30. Φευκτέον τοὺς μὴ παραδεχομένους τὰς τῶν Πατέρων ἐξηγήσεις 189.
Φιλία πρὸς τὸν κόσμον γίνεται διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀγάπης 186.
Φόνου γεννήτωρ ἐστὶν ὁ φθόνος 218.
Φροντιστήριον θείας φιλοσοφίας ποῦ συνεστήσατο ὁ θεῖος Γρηγόριος ις΄.
Φυλαὶ τῆς γῆς τίνες εἰσί 19.
Φωστῆρσι παρεικάζονται οἱ Ἀπόστολοι, Πέτρος καὶ Παῦλος 157.

Χ

Χιὼν λευκὴ μόνον ἐστὶν, οὐχὶ καὶ στιλβοῦσα 196.
Χοίρους τίνας λέγει 15.
Χρηματισμοὶ τοῦ θείου Γρηγορίου ιϐ΄, ιέ, κδ΄, λή.
Χρῆσις μόνον τοῦ κόσμου τοῦτο ἔστω τοῖς πιστοῖς, ἀλλ' οὐ καὶ κατάχρησις 115.
Χριστῷ συμβασιλεύσουσιν οἱ δίκαιοι 150.

Ψ

Ψιλὸν ἄνθρωπον οἱ Φαρισαῖοι ἐδόξαζον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν 50.
Ψυχὴ καὶ ἄγγελος ἀσώματα ὄντα οὐκ εἰσὶ παντοχοῦ 113.

Ω

Ὡσανὰ, πῶς ἑρμηνεύεται 80.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Τῆς βιογραφίας.

Οἷόν τε σελὶς ε. οἷόν τε σελ. β'. ὑποχαλᾷν ῥᾳθυμίαν τινὰ σ. γ'. κρατοῦντάς τε σ. δ'. κρυμοῖς ί. ζῆσόν με. πατράσι, τουτῳὶ, σπουδαιόν τε ζ'. γεμὴν. ἠλλοιῶσθαί τισι ή. τῳόντι θ'. μηδοπωσοῦν ί. ἤτησαν, κοινῇ τε ιά. θεωρίαν ιβ'. ἢ, τοῦτό μοι ιγ'. πρᾷός εἰμι, ἐγῷμαι, ὑπὲρ ιέ. οὔπω ιή. πολλ' ἕτερα, εἶναι ιθ'. θεᾷ τε, ἔστι τοῖς κγ'. τοῦτ' αὐτὸ κς'. στύλον, σωματικῆς κζ'. ἠρεῖτο κθ'. ὠμιληκότων, θεῖόν τε λά. τρέχω, φησὶν, λέ. συνῳδὸν λς'. προθεσμίαν λζ'. καθωρᾶτο μθ'. ἄθλοί τε μγ'. πόσῳ μᾶλλον μς'. νῆσοί τε, ᾗ μή· ἑαυτῇ νά. πύργον νή. ἡξιούμεθα, ἀπῳκισμένοις ξθ'. ἐπειπὼν ζδ'. Ἀρχιερεῦσίφημι ξζ'. τῶν ξθ'. γεμὴν ό. παρεπόμενον οθ'. ἀλουργίδας ογ'. ῆς ος'. οὐ μά οθ.

Τῶν ΜΑ'. Ὁμιλιῶν.

Πᾶσίν ἐστι, Ἐκκλησίαν, ἐπάγγέλλεται σελ. 1. καταδαφίζεται, χεῖρόν τί σοι 2. οὖν 3. εἰδὼς 6. γάρ ἐστι 7. συγκατασπᾷ 8. ὄχημα γὰρ 9. καταφεύγῃς 10. χρῄζει 12. ῥᾳθυμίας, προσῳκειωμένοις, ὑστεροῦντες, εἶπε, οὖν 13, ἀρχιληστὴς, ἐδίδου, υἱὸς 15. παραγγέλλει, ἠνίξατο 19. ὄρον 20. ἐδώκατέ μοι 21. ῥιγούντων, ἀγαπᾷν, πυρὰν 23. ὁ ἀσυμπ. ἐξ ὧν 24. οὐχ ὑπόστασιν 25. σώματός τε, ὧν ἐστι, κατὰ τὸν, πάντες, τίνες; 26. προκαταγγέλλων, καταγγέλλων 27. ψαλῶ, πόσῳ μεῖζ, ἔσωθέν τε, διὴγον 28. ὀψίποτε, παραγγέλλει 29. ἀφῃρέθη, ἠχμαλώτευσε, ἐξωλόθρευσας 30. ἀρετὴν ἐστιν 31. καὶ, κύκλῳ 32. ἐναυσιαίων, αὖρα 34. ἀντιῤῥόπου, ἐν τῇ 35. ἀνατεταμένῃ, παραγγέλλει 36. ἐπιτεταμένης, ἀγωνισώμεθα 39. ὑσημέραι 41. παχεῖα 44. τῇ ψυχῇ 45. οὗτός, Ἡρώδου 48. ἐν ἡμῖν ἐστιν, ἦκον, κἀγὼ, τῇ, πᾶσάν σου, νικήσῃς 53. παρέλθῃς, παῖδά σου 56. ὄχλον, παραγγέλλει 58. ἡμῶν ἐστιν 59. ἀπαρέσκωνται 61. ἀποκατηλλάγημεν, ἑστήσαν 62. οἷοις 63. πρῶτόν τε 64. εἴπερ 66. συνηλικιῶτις, ἔστη 68. δὶ, δῷς 70. θεοδίδακτοί ἐστε, προσῳκειωμένων 71. πνεῦμά ἐςι 72. καταγγελλόμενος, ἄψυστα 74. ᾗ 75. ῥῆμά σου 76. ἀντεισοικίσαι, οὗτοι 78. ᾔδειν 79. πτωχεία, πρᾷός εἰμι 80. πρεσβῦται 81. οὗτος 82. ᾗπερ 83. ἀπῳκισμένης, ῥῆμά σου, συλλαβοῦσά τε 84. πρῶτός μου 86. ἐπαγγέλλεται, ὁ 87. ἐνεπίσομεν 88. τῇ 89. ἠχμαλώτευσεν, ἀράτου 90. ᾗ 91. αἷμα 92. ὑποβολὴ, ἀντικαθίστασθαι 93. ἀναστήσονται μὲν γὰρ 95. ὑποχωρησάντων, γεννῷτο, οἷον 97. οὗτος, ἀπὸ 98. ὦμοσα, 99. εἰσάγουσκ 100. ἔστη 101. ὧδε, τῇ, συνερχώμεθα 102. οὕπω 103. ὁρίζοντός, ᾔδει, ᾖψαντο, αὗται, μύρον 104. ἠνέῳκαι 105. ἀπαγγέλλουσα 107. οἷά περ, τῇ, χεῖράς τε 108. οὗτός, πόσῳ 114. ἐξαγγέλλειν 117. ᾖψαντο, ἀντεισῳκίσθη 118. ἀπαγγέλλουσκ, ναῷ 119. πᾶσάν σου, παραγγέλλει, ἠρεμοῦσαν, 120. ἐν ᾗ 122. ᾗ 125. ἐξάκουστον 137. γλῶσσά μου, πνεῦμά μου 138. ἔλεγε 139. παραδῷ τις 144. οἷον 146. ὧν 150. διᾶραι 154. αὐτός ἐστι 155. χεῖράς σου, χωρίσαι 159· οἰκόν σου 163. μετανοοῦντα 164 ἐπαγγέλλετο, ἐπαγγελλόμενος 165. οὖν 167. ὧν 170. οὐχ ὁ 173. προσαναγγέλλων 176. ὑπὲρ 181. ἀρχιερεύς ἐστιν 183. ἅπερ εἰσιν 184. κατὰ Παῦλόν εἰσι, καταγγέλλουσι, οἷόν τις 186. ἐπροοιμιασάμην 189. τῇ 190. γεῦσίς ἐστιν 191. Χρυσόστομος 192. περιστελεῖ 193. Οὗτος, 198. ἔστη, ἐπιγνῶμέν τε 199. συνᾶραι, ἡ γνῶσίς σου 200. παῤῥησία 201. συνᾶραι, ἀποδῷ 202. οὐχ ὑπήκ. 203. ἀψαύστων 205. ἔξασα 206. γῇ 208. ἀγαπῴη 210. παραγγέλλει 218. ἀπωνάμενος 219. ἐπαγγελλόμενος, ὧδε 210. πλησιαίτερος, προκαταγγέλλει 212. ἀπιστοῦσί τε 226. δοχεῖά τε, τῷ 229. οὖν 232. ταῦροί μου 233. τετελεσμένα 234.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000079741